

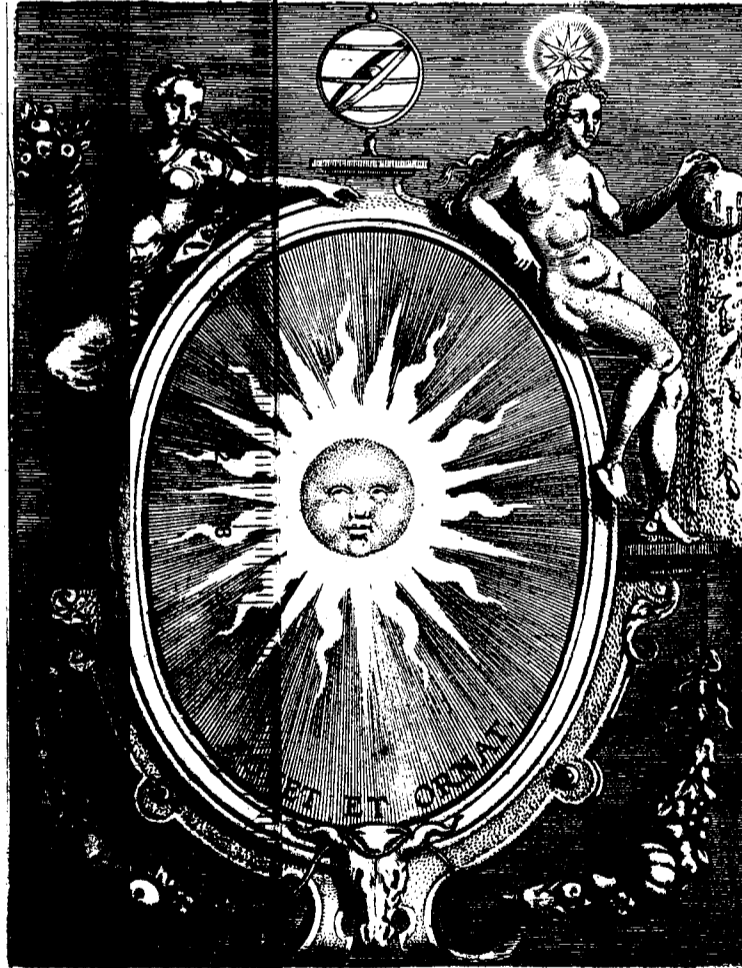
DIVI THOMAE
AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI,
TOMVS SECVNDVS,

Completens,

Expositionem } In Octo Lib. de Physico Auditu,
 } In Quatuor Libros de Caelo, & Mundo, & } Aristotelis.
 } In Libros de Generatione, & Corruptione,

In quo etiam, quinam Libri fuerint integrè expositi, & qui ob mortem imperfecti relictæ, suis in locis manifestè reperies.

Editio noua, quam plurimis quibus scatebat mendis correctæ, cum Exemplari Romano, ac alijs vetustissimis manuscriptis codicibus collata, Per R. P. F. Cosman Morelles, ordinis Prædicatorum S. T. D. ac in celeberrima Colonienfi Vniuersitate Professore Publicum.

ANTVERPIÆ:
Apud Ioannem Keerbergium,
ANNO M. D. C. XII.

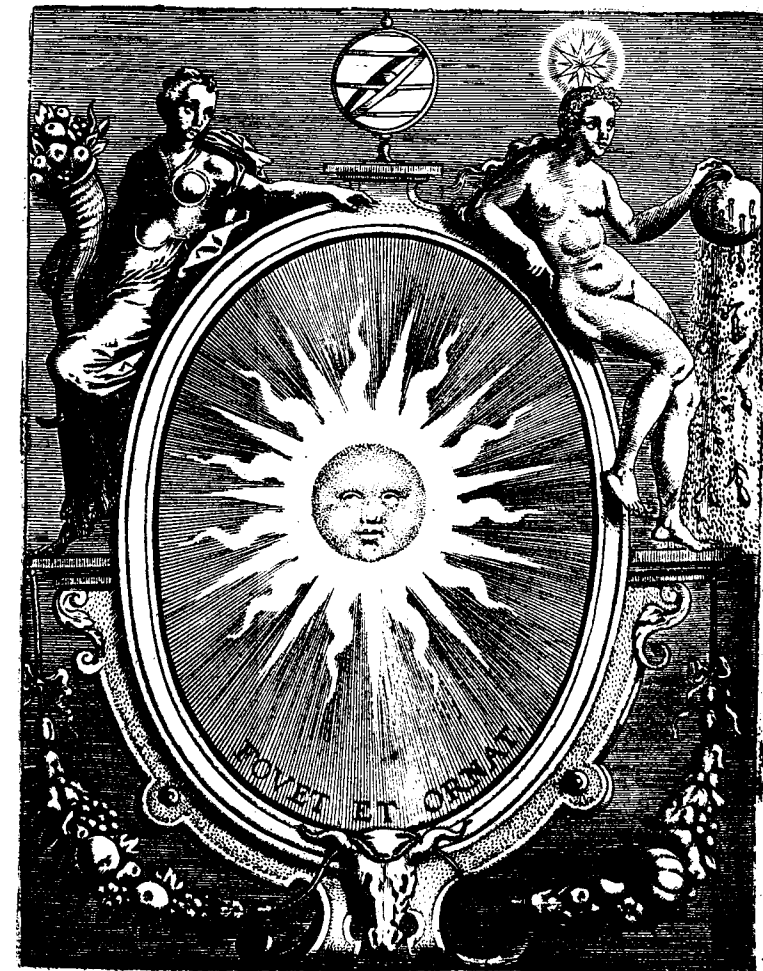
DIVI THOMAE
 AQUINATIS
 DOCTORIS ANGELICI,
 TOMVS SECVNDVS,

Complectens,

Expositionem { In Octo Lib. de Physico Auditu,
 In Quatuor Libros de Caelo, & Mundo, & } *Aristotelis.*
 In Libros de Generatione, & Corruptione,

In quo etiam, quinam Libri fuerint integrè expositi, & qui ob mortem imperfecti relictì, suis in locis manifestè reperies.

Editio noua, quamplurimis quibus scatebat mendis correcta, cum Exemplari Romano, ac alijs vetustissimis manuscriptis codicibus collata, Per R. P. F. Cosman Morelles, ordinis Prædicatorum S. T. D. ac in celeberrima Colonensi Vniuersitate Professore Publicum.

ANTVERPIÆ,
 Apud Ioannem Keerbergium,
 ANNO M. DC. XII.

I
DIVI THOMÆ
AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI,
IN OCTO LIBROS PHYSICORVM
ARISTOTELIS EXPOSITIO.

LECTIO PRIMÆ.

VTA liber Physicorum, cuius expositioni intendimus, est primus liber Scientiæ Naturalis, in eiusdem principio oportet assignare, quid sit materia & subiectum scientiæ Naturalis. Sciendum est igitur, quod cum omnis scientia sit in intellectu: per hoc autem aliquid sit intelligibile in actu, quod aliquo modo abstrahitur à materia, secundum quod aliqua diuersimode se habent ad materiam, ad diuersas scientias pertinent. Rursus, cum omnis scientia per demonstrationem habeatur, demonstratio autem medium sit definitio, necesse est secundum diuersum definitionis modum scientias diuersificari. Sciendum igitur quod quædam sunt, quorum esse dependet à materia, nec sine materia definiti possunt: quædam vero sunt, quæ licet esse non possint, nisi in materia sensibili, in eorum tamen definitione materia sensibilis non cadit. Et hæc differunt ad inuicem, ut curuum & simum, nam simum est in materia sensibili, & necesse est, quod in eius definitione cadat materia sensibilis: est enim simum natus curuus, & talia sunt omnia naturalia, ut homo, lapis. Curuum vero, licet esse non possit nisi in materia sensibili, tamen in eius definitione materia sensibilis non cadit. Et talia sunt omnia mathematica, ut numeri, magnitudines, & figuræ. Quædam vero sunt, quæ non dependent à materia, nec secundum esse, nec secundum rationem, vel quia nunquam sunt in materia, ut Deus, & aliæ substantiæ separatae, vel quia non vniuersaliter sunt in materia, ut substantia, potentia, & actus, & ipsum ens. De his igitur, est Metaphysica. De his vero, quæ dependent à materia sensibili secundum esse, sed non secundum rationem, est Mathematica. De his vero, quæ dependent à materia, non solum secundum esse, sed etiam secundum rationem, est naturalis, quæ Physica dicitur. Et quia omne, quod habet materiam, mobile est, consequens est, quod ens immobile sit subiectum naturalis philosophiæ. Naturalis autem philosophia de naturalibus est, naturalia autem sunt, quorum principium est natura. Natura autem est principium motus, & quietis in eo in quo est. De his igitur, quæ habent in se principium motus, est scientia naturalis. Sed quia ea, quæ consequuntur aliquod commune, prius & seorsum determinanda sunt, ne oporteat ea multoties pertractando omnes partes illius repetere, necessarium fuit, quod præmitteretur vnus liber in scientia naturali, in quo tractaretur de iis, quæ consequuntur ens mobile in communi, sicut omnibus scientiis præmittitur Philosophia prima, in qua determinatur de iis, quæ sunt communia enti, in quantum est ens. Hic autem est liber Physicorum, qui etiam dicitur de Physico, sive de naturali auditu: quia per modum doctrinæ ad audientes traditus fuit. Cuius subiectum

Tex. com. 1.
Met. 10 c. 2.

D. 1301.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ
PERIPATETICORVM PRINCIPIS
 de Physico Auditu Liber Primus.

Antiqua Translatio.

Quoniam quidem intelligere & scire contingit circa omnes scientias, quarum sunt principia, aut causas, aut elementa, ex horum cognitione. Tunc enim cognoscere arbitramur vnumquodque, cum causas primas, & prima principia cognoscimus, & vsque ad elementa, manifestum quidem, quod quæ sunt circa principia scientiæ, quæ de Natura est, prius determinare tentandum.

A est ens mobile simpliciter. Non dico autem corpus mobile, quia omne mobile esse corpus, probatur in isto libro: nulla autem scientia probat suum subiectum, & ideo statim in principio de Cælo, qui sequitur ad istum, incipitur à notificatione corporis. Sequuntur autem ad hunc librum alii libri Scientiæ naturalis, in quibus tractatur de speciebus mobilium, puta, in libro de Cælo, de mobili secundum motum localem, qui est prima species motus. In libro autem de Generatione; de motu ad formam & primis mobilibus, scilicet, elementis, quantum ad transmutationes eorum in communi: quantum vero ad speciales eorum transmutationes, in libro de Meteororum. de mobilibus vero mixtis in animatis, in libro de Mineralibus: de animatis vero, in lib. de Anima, & consequentibus. ad ipsum.

Lib. 6. le. 3.
Te. com. 32.
Lect. 2.
Tex. com. 1.

Circa omnes doctrinas, quarum sunt principia vel causas vel elementa, ex horum perceptione cognitio fiat; atque scientia. Tunc enim vnamquamque rem scire putamus, cum causas primas, principiaque prima, & vsque ad elementa cognoscimus: patet & ea, quæ ad principia Naturalis scientiæ pertinent, enitendum esse prius determinare.

procemium, in quo ostendit ordinem procedendi in Scientia naturali. Vnde duo facit. Primo ostendit, quod oportet incipere à consideratione principiorum: Secundo, quod inter principia oportet incipere à principis vniuersalioribus ibi, [Innata autem.] Primo, ponit talem rationem. In omnibus scientiis, quarum sunt principia, aut causas, aut elementa, intellectus & scientia procedit ex cognitione principiorum, causarum, & elementorum: sed scientia, quæ est de natura, habet principia, elementa, & causas, ergo in ea oportet incipere à determinatione principiorum. Quod autem dicit intelligere, refertur ad definitiones, quod vero dicit scire, ad demonstrationem. Nam sicut demonstrationes sunt ex causis, ita & definitiones, cum completa definitio sit demonstratio, sola positione differens, ut dicitur in primo Posteriorum. Per hoc autem, quod dicit principia, aut causas, aut elementa, non intendit ibi idem significare. Nam causa est in plus quam elementum, nam elementum est ex quo componitur res primo, & est in eo, ut dicitur Quinto Metaphysicæ, sicut litteræ sunt elementa locutionis, non autem syllabæ. Causæ autem dicuntur, ex quibus res dependet secundum esse suum vel fieri, vnde & etiam quæ sunt extra, vel etiam quæ sunt in re, causæ dici possunt, ex quibus non componitur res primo, non tamen elementa. Principium vero importat quendam ordinem alicuius processus. Vnde aliquid potest esse principium, quod non est causa, sicut id, vnde incipit motus, non tamen est causa: & punctus est principium lineæ, non tamen causa. Sic igitur per principia, videtur intelligere causas mouentes, & agentes, in quibus attenditur ordo processus cuiusdam. Per causas autem intelligere videtur causas formales & finales, ex quibus maxime dependent res, secundum suum esse & fieri. Per elementa vero, proprie proprias causas materiales. Vtitur autem disunctione non copulatione, ad designandum quod

Lect. 16.
Tex. cõ. 22.
Lect. 3.
Tex. com. 4.

Huic autem libro præmittit Philosophus

non omnis scientia per omnes causas demonstrat. Nam Mathematica non demonstrat nisi per causam formalem. Metaphysica demonstrat per causam formalem & finalem principii, & etiam agentem. Naturalis autem, per omnes causas. Primam autem propositionem rationis inducit, probat ex communi opinione, sicut Primo lib. Posteriorum dicitur: quia tunc quilibet experitur se cognoscere aliquid esse scit omnes causas eius a primis usque ad ultimas. Nec oportet ut aliter accipiamus hic causas & elementa & principia quam supra, ut Commentator vult, sed eodem modo. Dicit autem [vsque ad elementa] quia id quod est ultimum in cognitione, est materia. Nam materia est propter formam, forma autem est ab agente propter finem, nisi ipsa sit finis. Vtputa dicimus, quod propter secare terra habet dentes: & ferreos oportet eos esse, ut sint apti ad secandum. Secundo ibi. **¶** Ostendit quod inter principia oportet prædeterminare de vniuersalioribus. Et primo per rationem. Secundo, per quædam signa, ibi, [Totum.] Circa primum ponit talem rationem. Innata est nobis via ut procedamus incipiendo ab iis, quæ sunt nobis magis nota, in ea quæ sunt magis nota naturæ: sed ea, quæ sunt nobis magis nota, sunt confusa, qualia sunt vniuersalia, ergo oportet nos ab vniuersalibus ad singularia procedere. Ad manifestationem autem primæ propositionis, inducit quod non sunt eadem magis nota nobis & secundum naturam, sed illa, quæ sunt magis nota secundum naturam sunt minus nota secundum nos. Et quia iste est naturalis modus, siue ordo ad discendi, ut veniatur à nobis notis ad ignota nobis, inde est, quod oportet nos deuenire ex notioribus nobis ad notiora naturæ. Notandum autem est, quod non eadem dicit nota esse nobis & nota simpliciter. Simpliciter autem notiora sunt, quæ secundum se sunt notiora. Sunt autem secundum se notiora, quæ plus habent de entitate: quia vnum quodque cognoscibile est in quantum est ens. Magis autem entia sunt quæ sunt magis in actu, unde ista maxime sunt cognoscibilia naturæ. Nobis autem e conuerso accidit, eo quod nos procedimus intelligendo de potentia in actum, & principium cognitionis nostræ est a sensibilibus, quæ sunt materialia & intelligibilia in potentia. Vnde illa sunt prius nobis nota, quam substantiale separatæ, quæ sunt magis notæ secundum naturam, ut patet Secundo Metaphysicæ. Non ergo dicit nota naturæ, quia natura cognoscat ea, sed quia sunt nota secundum se & secundum propriam naturam. Dicit autem [notiora & certiora] quia in scientiis non requiritur qualiscunque cognitio, sed cognitionis certitudo. Ad intellectum autem secundæ propositionis, sciendum est quod confusa hic dicuntur, quæ continent in se aliquam in potentia & indistincte. Et quia cognoscere aliquid indistincte medium est inter puram potentiam & actum perfectum, ideo, dum intellectus noster procedit de potentia in actum, primo occurrit sibi confusum quam distinctum, sed tunc est scientia completa in actu, quando peruenitur per resolutionem ad distinctam cognitionem principiorum & elementorum. Et hæc est ratio, quare confusa sunt primo nobis nota quam distincta. Quod autem vniuersalia sunt confusa, manifestum est, quia vniuersalia continent in se suas species in potentia, & qui scit aliquid in vniuersali scit illud indistincte: tunc autem distinguitur eius cognitio, quando vnum quodque eorum, quæ continentur potentia in vniuersali, actu cognoscitur. Ipsi enim scit animal, non scit rationale nisi in potentia. Prius autem est scire aliquid in potentia quam in actu. Secundum igitur hunc ordinem addiscendi, quo procedimus de potentia in actum, prius quoad nos est

scire animal quam hominem. Contrarium autem huic videtur esse, quod dicit Philosophus in primo Posteriorum, quod Singularia sunt magis nota quoad nos: vniuersalia vero naturæ siue simpliciter. Sed intelligendum est quod ibi accipit singularia ipsa indiuidua sensibilia, quæ sunt magis nota quo ad nos, quia sensus cognitio, quæ est singularium, præcedit cognitionem intellectus, quæ est vniuersalium. Sed quia cognitio intellectus est perfectior, vniuersalia autem sunt intelligibilia in actu, non autem singularia, cum sint materialia, simpliciter, & secundum naturam vniuersalia sunt notiora. Hic autem singularia dicit non ipsa indiuidua, sed species, quæ sunt notiores secundum naturam, utpote perfectiores existentes, & distinctam cognitionem habentes: genera vero sunt prius nota quoad nos, utpote habentia cognitionem in potentia & confusam. Sciendum autem, quod Commentator aliter exponit. Dicit enim quod ibi, [Innata est] vult ostendere Philosophus modum demonstrationis huius scientiæ, quia scilicet, demonstrat per effectus, & posteriora secundum naturam, ut sic quod ibi dicitur, intelligatur de processu in demonstrando, & non in determinando. Deinde cum dicit [Sunt autem primum] Intendit manifestare (secundum eum) quæ sunt magis nota quo ad nos & minus secundum naturam, scilicet composita simplicibus, intelligens composita per confusa. Ultimo autem concludit, quod procedendum est ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, quasi quoddam corollarium. Vnde patet, quod eius expositio non est conueniens, quia non coniungit totum ad vnam intentionem, & quia hic non intendit Philosophus ostendere modum demonstrationis huius scientiæ, hoc enim facit in Secundo libro secundum ordinem determinandi, iterum, quia confusa non debent exponi composita, sed indistincta, non enim posset concludi aliquid ex vniuersalibus, cum genera non componantur ex speciebus. Secundo ibi. **¶** Manifestat propositum per tria signa, quorum primum sumitur à toto integrali sensibili, & dicit quod totum sensibile est notius secundum sensum: ergo & totum intelligibile est notius secundum intellectum. Vniuersale autem est quoddam totum intelligibile, quia comprehendit sub se multa ut partes, scilicet sua inferiora, ergo vniuersale est notius quoad nos. Videtur autem hæc probatio inefficax, quia vitur toto, & parte, & comprehensione æquiuoco. Dicendum est autem, quod totum integrale, & vniuersale conueniunt in hoc, quod vtrumque est confusum. Sicut enim qui apprehendit genus, non apprehendit species distincte, sed in potentia tantum, ita qui apprehendit domum, non dicitur distinguit partes: vnde cum ratione confusionis totum sit prius cognitum quoad nos, eadem ratio est de vtroque toto: esse autem compositum, non est commune vtrique toti; vnde manifestum est, quod signanter dixit supra, confusa & non composita. Secundo ibi. **¶** Ponit aliud signum de toto integrali, & intelligibili. Definitum enim se habet ad definitia quoad modum, ut totum integrale, in quantum actu sunt definitia in definito, sed tamen qui apprehendit nomen, utputa hominem aut circulum, non statim distinguit definitia, vnde nomen est sicut quoddam totum, & indistinctum, sed definitio diuidit in singularia, id est distincte ponit principia definiti. Videtur autem hoc esse contrarium ei, quod supra dixit. Nam definitia videtur esse vniuersaliora: quæ dixit prius esse nota nobis. Sed dicendum, quod definitia secundum se sunt prius nota nobis quam definita

Lecl. 4. Text. cou. 5.

Tex. com. 2. Tex. com. 3. Lec. 4. Tex. com. 5. Tex. com. 4. Tex. com. 5. 2. part. 4. 1. D. 932. 2. Meta. 6. e. primi. Lec. 1.

circulus. Definitio autem ipsius diuidit in singularia.

Et pueri primum appellant omnes viros patres, & feminas matres: postertius autem determinant horum vnum quodque.

LECTIO II.

Necessesse autem est, aut vnum esse principium, aut plura. Et si vnum, aut immobile, sicut dicunt Parmenides & Melissus: aut mobile, sicut Physici, hi quidem aerem dicentes esse, alii vero aquam primum principium. Si autem plura, aut finita, aut infinita: & si finita, plura autem vno, aut duo, aut tria, aut quatuor, aut secundum alium aliquem numerum. Et si infinita, aut sic, sicut dixit Democritus genus vnum, figura autem & specie differentia, aut etiam contraria.

Similiter autem quærent, & quæ sunt quærentes quot sunt. Ex quibus enim sunt quæ sunt, quærent primum, vtrum hæc vnum, aut plura sint, & si multa, aut finita aut infinita. Quare principium & elementum quærent, vtrum vnum, aut multa.

LECTIO III.

Posto proemio, in quo ostensum est quod scientia naturalis debet incipere à principiis vniuersalioribus. hic secundum prædictum ordinem incipit prosequi ea, quæ pertinent ad scientiam naturalem. Et diuiditur in duas partes. In qua vni prima determinat de principiis vniuersalibus scientiæ Naturalis. In secunda determinat de ente mobili in communi, de quo intendit in hoc libro. Et hoc in tertio libro ibi, [Quoniam autem natura est principium.] Prima in duas. In prima determinat de principiis subiecti huius scientiæ, id est, de principiiis entis mobilis in quantum huiusmodi. In secunda de principiiis doctrinæ. In secundo libro ibi, [Eorum quæ sunt.] Prima autem in duas. In prima prosequitur opinionem aliorum de principiiis communibus entis mobilis. In secunda inquirat veritatē de eis ibi, [Omnes igitur contraria principia.] Circa primum tria facit. Primo ponit diuersas opiniones antiquorum Philosophorum de principiiis communibus. Secundo, ostendit, quod aliquas earum prosequi non pertinet ad naturalem ibi, [Id quidem igitur.] Tertio prosequitur opiniones improbandorum eorum falsitatem ibi, [Principium autem.] Circa primum duo facit. Primo ponit diuersas opiniones Philosophorum de principiiis naturæ. Secundo ostendit eandem diuersitatem esse circa opiniones Philosophorum de entibus ibi, [Similiter autem quærent.] Dicit ergo primo, quod necessesse est esse vnum principium aut multa, & vtraque pars habuit Philosophos opinantes. Quod enim eorum posuerunt vnum principium, quidam multa. Eorum, qui posuerunt vnum, quidam posuerunt illud esse immobile, sicut Parmenides & Melissus, de quorum opinione infra patebit: quidam vero posuerunt illud esse mobile, scilicet Antiqui Naturales. Quorum quidam posuerunt, aerem esse principium naturale, ut Diogenes: quidam vero aquam, ut Thales; quidam vero ignem, ut Heraclitus, alii vero aliud

Tex. com. 6. Tex. com. 7. Tex. com. 1. Tex. com. 1. Te. com. 41. parte secunda. Tex. com. 8. Te. com. 13. Tex. com. 7. Lec. 3.

medium inter aerem, & aquam, ut vaporem. Nullus vero eorum, qui posuerunt principium vnum tantum, dixit illud esse terram, propter eius grossitatem. Huiusmodi autem principia mobilia dicebant, quia per horum alicuius rarefactionem & condensationem, alia fieri dicebant. Eorum vero, qui posuerunt plura principia, quidam posuerunt ea finita, quidam posuerunt infinita. Eorum autem qui posuerunt ea finita, (licet plura vno) quidam posuerunt ea esse duo, scilicet ignem & terram, ut infra dicit Parmenides: quidam vero tria, scilicet ignem, aerem, & aquam, nā terram quasi compositam existimabant propter eius grossitatem. Alii vero posuerunt ea esse quatuor, scilicet Emp. vel etiā secundum aliquem alium numerū, quia & ipse Empedo. cum quatuor elementis posuit duo alia, scilicet, amicitiam & litem. Qui vero posuerunt plura infinita, diuersificati sunt. Democritus enim posuit in diuisibilia corpora quæ dicuntur atomi, esse principia omnium rerum. Sed huiusmodi corpora posuit esse omnia vnius generis secundum naturam, sed tamen differētia secundum figurā & formam. Et non solum differētia, sed contrarietatem adinuicē habebant. Ponēbant enim tres contrarietates, vnam secundum figuram, quæ est inter curuum, & rectū: aliam secundum ordinem, quæ est prioris, & posterioris, aliam secundum positionem, scilicet ante & retro, sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum. Et sic, ex illis corporibus vnius naturæ existentibus, diuersa fieri ponebant secundum diuersitatem figuræ positionis, & ordinis atomorum. Ex hac autem opinione dat intelligere oppositam opinionem, scilicet Anaxagoræ, qui posuit infinita principia, sed non vnius generis, secundum naturam. Posuit enim principia esse infinitas partes carnis, & ossis minimas & aliorum huiusmodi, ut manifestum erit inferius. Aduertendum autem quod non diuidit plura principia per mobilia & immobilia, quia nullus ponens prima principia plura, potuit ponere ea immobilia. Cum enim omnes ponerent contrarietatem in principiiis, contraria autem nata sunt le alterare, cum pluralitate principiorum immobilitas stare non poterat. Secundo ibi. **¶** Ostendit quod eadem diuersitas opinionum est circa entia, & dicit, quod similiter Physici, inquirentes de iis quæ sunt, id est de entibus, quærent quot sunt, vtrum scilicet vnum aut plura, & si sine multa, vtrum sint finita vel infinita. Et ratio est, quia antiqui Physici non cognouerunt nisi causam materialem, de aliis autem parum tetigerunt. Ponēbant autem formas naturales esse accidentia, sicut & artificiales. Sicut ergo tota substantia artificialium est eorum materia, ita sequebatur secundum eos, quod tota substantia naturalium esset eorum materia. Vnde qui ponēbant tantum vnum principium, puta aerē, putabant quod alia entia essent aer secundum suam substantiam, & simile est de aliis opinionibus. Et hoc est quod dicit, quod [Physici quærent ex quibus sunt quæ sunt] id est inquirendo de principiiis, inquirent causas materiales, ex quibus entia esse dicuntur. Vnde patet quod quando inquirent de entibus, vtrum sint vnum aut plura, eorum inquisitio est de principiiis materialibus, quæ elementa dicuntur. Deinde cum dicit,

At ipsius definitio in partes singulas diuidit.

Pueri quoque primum quidem viros omnes patres & quasuis mulieres matres appellant: postertius autem horum vtrumque discernere distinguereque videntur.

LECTIO II.

Necessesse est itaque aut vnum esse principium, aut plura. Et si sit vnum, aut immobile, ut Parmenides Melissisque dicit, aut mobile esse oportet, ut Naturales censere videntur, quidam aerem, quidam aquam primum principium esse dicentes. Si plura sint, aut finita, aut infinita esse necesse est. Et si finita sint pluraque vno, duo vel tria, vel quatuor, vel in alio quodam numero esse oportet. Si infinita, aut genere quidem vnum; figura vero vel forma diuersa, perinde atque Democ. asserēbat, aut contraria etiam necesse est esse.

Pari modo querere videntur, & hi qui querunt quot nam sint ea quæ sunt. Nam ea primum querunt, ex quibus constant ea quæ sunt, vtrum vnum an plura sint, & si sint plura, vtrum sint finita an infinita. Quare principium querunt ac elementum, vtrum sit vnum an plura.

& posterioris, aliam secundum positionem, scilicet ante & retro, sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum. Et sic, ex illis corporibus vnius naturæ existentibus, diuersa fieri ponebant secundum diuersitatem figuræ positionis, & ordinis atomorum. Ex hac autem opinione dat intelligere oppositam opinionem, scilicet Anaxagoræ, qui posuit infinita principia, sed non vnius generis, secundum naturam. Posuit enim principia esse infinitas partes carnis, & ossis minimas & aliorum huiusmodi, ut manifestum erit inferius. Aduertendum autem quod non diuidit plura principia per mobilia & immobilia, quia nullus ponens prima principia plura, potuit ponere ea immobilia. Cum enim omnes ponerent contrarietatem in principiiis, contraria autem nata sunt le alterare, cum pluralitate principiorum immobilitas stare non poterat. Secundo ibi. **¶** Ostendit quod eadem diuersitas opinionum est circa entia, & dicit, quod similiter Physici, inquirentes de iis quæ sunt, id est de entibus, quærent quot sunt, vtrum scilicet vnum aut plura, & si sine multa, vtrum sint finita vel infinita. Et ratio est, quia antiqui Physici non cognouerunt nisi causam materialem, de aliis autem parum tetigerunt. Ponēbant autem formas naturales esse accidentia, sicut & artificiales. Sicut ergo tota substantia artificialium est eorum materia, ita sequebatur secundum eos, quod tota substantia naturalium esset eorum materia. Vnde qui ponēbant tantum vnum principium, puta aerē, putabant quod alia entia essent aer secundum suam substantiam, & simile est de aliis opinionibus. Et hoc est quod dicit, quod [Physici quærent ex quibus sunt quæ sunt] id est inquirendo de principiiis, inquirent causas materiales, ex quibus entia esse dicuntur. Vnde patet quod quando inquirent de entibus, vtrum sint vnum aut plura, eorum inquisitio est de principiiis materialibus, quæ elementa dicuntur. Deinde cum dicit,

Lec. 10. in principio.

Lec. 8. Tex. cō. 32.

¶ Ostendit, quod aliquam istarum opinionum improbare non pertinet ad Naturalem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod improbare opinionem Parmenidis & Melissi non pertinet ad Scientiam Naturalem. Secundo assignat rationem, quare ad præsens est vtile eam reprobare, ibi, [Sed quoniam de natura] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod non pertinet ad Scientiam Naturalem improbare prædictam opinionem. Secundo, quod non pertinet ad eam soluere rationes, quæ ad probandum ipsam inducuntur ibi. [Aut soluere rationem.] Primum ostendit duabus rationibus, quarum secunda incipit, ibi, [Simile igitur.] Dicit ergo primo, quod non pertinet ad Scientiam Naturalem intendere ad perferendum de hac opinione, si ens est vnum & immobile. Iam enim ostensum est, quod non differt secundum intentionem Antiquorum Philosophorum ponere vnum principium immobile, & ponere vnum ens immobile. Et quod improbare hanc opinionem, ad Naturalem non pertineat, sic ostendit. Ad Geometriam non pertinet inducere rationem contra destruentem sua principia: sed hoc vel pertinet ad aliquam aliam Scientiam particularem, (si tamen Geometria sic sit subalternata alicui particulari scientiæ) sicut Musica Arithmeticæ subalternatur, ad quam pertinet disputare contra negantem principia musicæ: vel hoc pertinet ad Scientiam communem, scilicet Logicam, vel Metaphysicam. Sed prædicta positio destruit principia naturæ, quia [si sit solum vnum ens, & sic vnum] scilicet immobile, vt sic ex eo fieri alia non possint, sic tollitur ratio principii: quia omne principium aut est principium alicuius, aut aliquorum. Ad positionem igitur principii sequitur multitudo: quia aliud est principium, aliud cuius est principium. Qui igitur negat multitudinem, tollit principia: non igitur debet contra hanc positionem disputare Naturalis. Secundo ibi.

¶ Ostendit idem, alia ratione. Non enim requiritur ad aliquam scientiam vt inducat rationem contra opinionem manifeste falsas & improbares. Nam quolibet profertente contraria opinionibus Sapientis sollicitum esse, statum est, vt dicitur Primo Topicorum. Hoc est ergo quod dicit, quod [intendere ad perferendum] si ens est sic vnum] scilicet immobile, simile est ac si disputaretur contra quolibet aliam positionem improbabilem, vt puta contra positionem Heracliti, qui dixit omnia semper moueri, & nihil esse verum: vel contra positionem alicuius, qui diceret, quod totum ens est vnus homo, quæ quidem positio esset omnino improbabilis. Et tamen qui ponit esse ens vnum tantum immobile, cogitur ponere totum ens esse aliquod vnum. Sic igitur patet, quod non est

huius scientiæ contra hanc positionem disputare. Deinde cum dicit. ¶ Ostendit quod non est Naturalis etiam soluere prædictorum Philosophorum rationes. Et hoc propter duas rationes, quarum secunda incipit ibi, [Nobis autem subiiciantur.] Probat ergo primo positum per hoc, quod non exigitur in aliqua scientia, vt soluatur ratio es sophisticæ, quæ manifestum defectum habent vel formæ vel materiæ. Et hoc est quod dicit, quod simile est intendere ad improbabiles rationes [aut etiam soluere litigiosam rationem] id est sophisticam. Hoc autem quod sint sophisticæ [habent vtræque rationes & Melissi, & Parmenidis.] Peccant enim in materia, vnde dicit, quod falsa recipiunt, [id est, falsas propositiones assumunt. Et peccant in forma, vnde dicit, quod non syllogizantes sunt. Sed positio Melissi, [est magis onerosa.] id est vana & fatua [& non habens defectum,] id est non iuducens dubitationem, & hoc infra ostendetur. Non est autem inconueniens quod vno inconuenienti dato alia sequantur. Sic igitur concludi potest, quod non requiritur ad philosophum Naturalem quod soluat huius rationes. Secundam rationem ponit ibi.

¶ Quæ talis est. In Scientia naturali supponitur quod naturalia mouentur vel omnia vel quædam [quædam] dicitur, quia de quibusdam est dubium si mouentur, & qualiter mouentur, puta de anima, de centro terræ, de polo Cæli, & formis naturalibus, & aliis huiusmodi. Et quod naturalia moueantur, potest manifestum esse ex inductione, quia ad sensum apparet, quod res naturales moueantur. Est etiam necessariū motū supponi in Scientia naturali, sicut necessariū est supponi naturam, in cuius definitione ponitur motus. Est enim natura principium motus, vt infra dicitur: hoc autem habito quod motus supponatur in Scientia naturali, vltimus procedit ad propositum ostendendum per hoc, quod non omnes rationes sunt soluendæ in aliqua scientia; sed solum quæ concludunt aliquod falsum ex principis illius scientiæ, quæcumq; vero non concludunt ex principis scientiæ, sed ex contrariis principiorum, non soluuntur in illa scientia. Et hoc probat per exemplū in geometricis dicens, vt tetragonismum, id est quadraturam circuli: hunc quidem, qui est per decisiones circumferentiæ, dissoluere pertinet ad Geometriam, quia nihil supponit contrariū principis scientiæ. Voluit n. quidam Brissio, inuenire quadratū æquale circulo diuidendo circumferentiā circuli in multas partes, & singulis partibus supponere lineas rectas, & sic inueniendo aliquas figuras, sicut rectilineas æquales alicui illarū figurarū, q̄ cōtinetur a decisione circumferentiæ & chorda, vt pluribus aut oibus estimabat se inuenisse figuram rectilineam æqualem

Aut soluere rationem litigiosam, quod sane vtræque quidem habent rationes & Melissi, & Parmenidis, etenim falsa recipiunt, & non syllogizantes sunt. Magis autem Melissi onerosa est ratio, & non habens defectum. Sed vno inconuenienti dato alia contingunt, hoc autem videre nihil difficile.

¶ Nobis autem subiiciantur, quæ sunt natura aut omnia, aut quædam moueri. Est autem manifestum hoc ex inductione. Similiter autem neque soluere omnia conuenit; sed aut quæcumque ex principis aliquis demonstrans mentitur. Quodcumque vero non minime; vt tetragonismū, eum quidem, qui per decisiones Geometrici est dissoluere illum autem, qui Antiphontis, non Geometrici est.

¶ Ostendit idem, alia ratione. Non enim requiritur ad aliquam scientiam vt inducat rationem contra opinionem manifeste falsas & improbares. Nam quolibet profertente contraria opinionibus Sapientis sollicitum esse, statum est, vt dicitur Primo Topicorum. Hoc est ergo quod dicit, quod [intendere ad perferendum] si ens est sic vnum] scilicet immobile, simile est ac si disputaretur contra quolibet aliam positionem improbabilem, vt puta contra positionem Heracliti, qui dixit omnia semper moueri, & nihil esse verum: vel contra positionem alicuius, qui diceret, quod totum ens est vnus homo, quæ quidem positio esset omnino improbabilis. Et tamen qui ponit esse ens vnum tantum immobile, cogitur ponere totum ens esse aliquod vnum. Sic igitur patet, quod non est

huius scientiæ contra hanc positionem disputare. Deinde cum dicit. ¶ Ostendit quod non est Naturalis etiam soluere prædictorum Philosophorum rationes. Et hoc propter duas rationes, quarum secunda incipit ibi, [Nobis autem subiiciantur.] Probat ergo primo positum per hoc, quod non exigitur in aliqua scientia, vt soluatur ratio es sophisticæ, quæ manifestum defectum habent vel formæ vel materiæ. Et hoc est quod dicit, quod simile est intendere ad improbabiles rationes [aut etiam soluere litigiosam rationem] id est sophisticam. Hoc autem quod sint sophisticæ [habent vtræque rationes & Melissi, & Parmenidis.] Peccant enim in materia, vnde dicit, quod falsa recipiunt, [id est, falsas propositiones assumunt. Et peccant in forma, vnde dicit, quod non syllogizantes sunt. Sed positio Melissi, [est magis onerosa.] id est vana & fatua [& non habens defectum,] id est non iuducens dubitationem, & hoc infra ostendetur. Non est autem inconueniens quod vno inconuenienti dato alia sequantur. Sic igitur concludi potest, quod non requiritur ad philosophum Naturalem quod soluat huius rationes. Secundam rationem ponit ibi.

huius scientiæ contra hanc positionem disputare. Deinde cum dicit. ¶ Ostendit quod non est Naturalis etiam soluere prædictorum Philosophorum rationes. Et hoc propter duas rationes, quarum secunda incipit ibi, [Nobis autem subiiciantur.] Probat ergo primo positum per hoc, quod non exigitur in aliqua scientia, vt soluatur ratio es sophisticæ, quæ manifestum defectum habent vel formæ vel materiæ. Et hoc est quod dicit, quod simile est intendere ad improbabiles rationes [aut etiam soluere litigiosam rationem] id est sophisticam. Hoc autem quod sint sophisticæ [habent vtræque rationes & Melissi, & Parmenidis.] Peccant enim in materia, vnde dicit, quod falsa recipiunt, [id est, falsas propositiones assumunt. Et peccant in forma, vnde dicit, quod non syllogizantes sunt. Sed positio Melissi, [est magis onerosa.] id est vana & fatua [& non habens defectum,] id est non iuducens dubitationem, & hoc infra ostendetur. Non est autem inconueniens quod vno inconuenienti dato alia sequantur. Sic igitur concludi potest, quod non requiritur ad philosophum Naturalem quod soluat huius rationes. Secundam rationem ponit ibi.

Considerare igitur, si id quod est vnum sit atque immobile, non ad Naturalem Physicum pertinet. Nam vt Geometria non est ad eum ratio, qui geometria principia tollit; sed aut ad aliam scientiam attinet, aut ad communem omnium facultatem, sic & illi nulla est ad eum ratio, qui principia tollit, non est enim principium si vnum est tantum, atque vnum hoc modo. Principium enim alicuius aut aliorum principium esse constat.

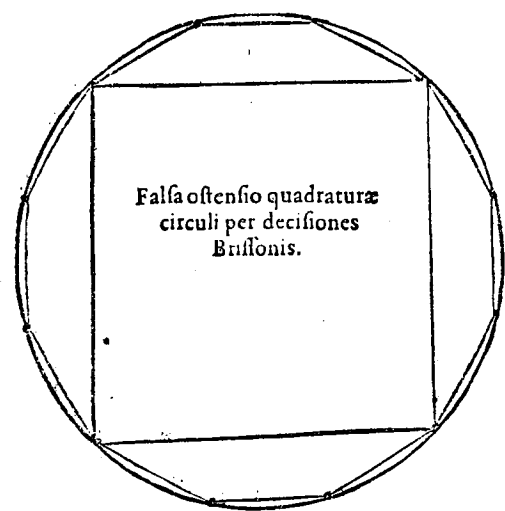
Simile est itaque si hoc modo sit vnum considerare, & de alia quavis positione differere, quæ sermonis causa dicitur, qualis est Heracliti, vel quispian, id quod est, vnum hominem esse dixerit.

Aut contentiosam soluere rationē, quod quidem ambe rationes habent, & Parmenidis, & Melissi. Nam falsa sumunt & forma sunt vitiose. Inepta autem magis est ratio ipsius Melissi, nec dubitationem habet. Sed vno absurdo dato, cætera accidunt. Hoc vero nullam habet difficultatem.

At nobis ea, quæ natura constant, aut omnia, aut aliqua moueri subiiciatur, quod quidē patet inductione. Et insuper nec omnia sunt soluenda, sed ea tantum, quæ quispian ex principis ostendit falsa. Quæ vero hanc conditionem egrediuntur, non sunt soluenda. Veluti quadraturam eam quidem quæ per partes extruitur, ad Geometriam dissoluere pertinet: Antiphontis autem, non ad Geometriam redarguere spectat.

¶ Quæ talis est. In Scientia naturali supponitur quod naturalia mouentur vel omnia vel quædam [quædam] dicitur, quia de quibusdam est dubium si mouentur, & qualiter mouentur, puta de anima, de centro terræ, de polo Cæli, & formis naturalibus, & aliis huiusmodi. Et quod naturalia moueantur, potest manifestum esse ex inductione, quia ad sensum apparet, quod res naturales moueantur. Est etiam necessariū motū supponi in Scientia naturali, sicut necessariū est supponi naturam, in cuius definitione ponitur motus. Est enim natura principium motus, vt infra dicitur: hoc autem habito quod motus supponatur in Scientia naturali, vltimus procedit ad propositum ostendendum per hoc, quod non omnes rationes sunt soluendæ in aliqua scientia; sed solum quæ concludunt aliquod falsum ex principis illius scientiæ, quæcumq; vero non concludunt ex principis scientiæ, sed ex contrariis principiorum, non soluuntur in illa scientia. Et hoc probat per exemplū in geometricis dicens, vt tetragonismum, id est quadraturam circuli: hunc quidem, qui est per decisiones circumferentiæ, dissoluere pertinet ad Geometriam, quia nihil supponit contrariū principis scientiæ. Voluit n. quidam Brissio, inuenire quadratū æquale circulo diuidendo circumferentiā circuli in multas partes, & singulis partibus supponere lineas rectas, & sic inueniendo aliquas figuras, sicut rectilineas æquales alicui illarū figurarū, q̄ cōtinetur a decisione circumferentiæ & chorda, vt pluribus aut oibus estimabat se inuenisse figuram rectilineam æqualem

æqualem toti circulo cui facile erat inuenire quadratū æquale per principia geometriæ, & sic putabat se inuenire posse, quadratum æquale circulo. Sed non sufficienter argumentabatur: quia licet decisiones illæ consumerent totam circumferentiā circuli, non tamen figuræ contentæ a decisione circumferentiæ & lineis rectis, cōprehendebant totam superficiem circuli. Sed dissoluere quadratum Antiphontis, non pertinet ad Geometriam: quia vtebatur contrariis principiorum geometriæ. Describat enim in circulo aliquam figuram rectilineā, puta quadratum, & subdividit eum, quibus sustentantur latera quadrati, singulos in duo media, & à punctis decisionum deducebat lineam rectā ad omnes angulos quadrati, &

Quia igitur supponebat, quod arcus non semper diuiduntur in duo media: quod est cōtra principia Geometriæ, huiusmodi rationem dissoluere non pertinet ad Geometriam. Quia igitur rationes Parmenidis, & Melissi supponunt ens esse immobile, vt infra patebit: hoc autem est contra principia supposita in Scientia naturali, sequitur quod soluere huiusmodi rationes, non pertinet ad Philosophum Naturalem. Deinde cum dicit. ¶ Assignat rationem quare disputet contra prædictam positionē. Et dicit quod quia prædicti Philosophi loquebantur de rebus naturalibus, licet non inducerent [defectus] id est dubitationes naturales, velle est ad propositum disputare de huiusmodi opinionibus: quia & si non sit Scientiæ Naturalis disputare contra huiusmodi positiones, pertinet tamen ad Philosophiā primam.

LECTIO III.

¶ Principium autem maxime est omnium proprium, quoniam multipliciter dicitur, quod est, quomodo dicunt dicentes vnum esse omnia, vtrum substantiam vnam omnia, aut quantitatem, aut qualitatem? Et iterum, vtrum substantiam vnam, omnia, vt hominem vnum, aut equum vnum, aut animam vnam: aut qualitatem vnam, erunt hæc, vt album, aut calidum, aut aliquid aliorum talium? hæc enim omnia differunt multum, & sunt impossibilia dicta. Si quidem enim erunt & substantia & quale & quantum, & hæc siue resoluta adinuicem siue non, multa sunt quæ sunt. Si vero omnia, aut quale, aut quantum sunt, siue cum sit substantia, siue cum non sit, inconueniens est, si oportet inconueni-

LECTIO III.

¶ Postquam posuit opiniones Philosophorum de principis, hic disputat contra eos. Et primo contra illos, qui non naturaliter de natura sunt locuti. Secundo contra illos, qui naturaliter de natura sunt locuti, ibi, [Sicut autem Physici.] Circa primum duo facit. Primo, disputat contra positionem Melissi & Parmenidis. Secundo, contra rationes eorum ibi, [Ex quibus demonstrant.] Circa primum duo facit. Primo, disputat cōtra positionem hanc,

fic resulat in circulo figura viii. angulorum, quæ plus accedebat ad æqualitatem circuli, quam quadratum. Iterum diuidebat arcus, quibus sustentantur latera figuræ viii. angulorum, singulos in duo media, & sic ducendo lineas rectas à punctis decisionum ad angulos prædictæ figuræ, resulat figura xvi. angulorum, quæ adhuc plus accedebat ad æqualitatem circuli. Semper ergo diuidendo arcus, & ducendo lineas rectas ad angulos figuræ præexistentis, confurgit figura propinquius se habens ad æqualitatem circuli. Dicebat autem, quod non est procedere in infinitum, in decisione arcuum. Erat ergo deuenire ad aliquam figuram rectilineam æqualem circulo, cui poterit quadratum æquari.

Ens est vnum, per rationem sumptam ex parte entis, quod est subiectum in propositione. Secundo, per rationē sumptam ex parte vnus, quod est prædicatum, ibi, [Amplius quoniam.] Dicit ergo primo quod id, quod maxime accipiendum est pro principio ad disputandum contra positionem prædictam, est, quod id [quod est] id est ens, dicitur multipliciter. Quærendū enim est ab eis, qui dicunt ens esse vnum: quomodo accipiant ens: vtrū scilicet pro substantia, vel pro qualitate, vel pro aliquo aliorum generū. Et quia substantia diuiditur in vniuersalem, & particularem, id est substantiam primam, & secundam, & iterum in multas species, quærendum est, vtrum dicant ens esse vnum, vt hominem vnum, aut vt equum vnum, aut animam vnam: aut vt qualitatem vnam, aut album, aut calidum, aut vt aliquod huiusmodi, multum enim differt quodcūq; isto rum dicatur. Oportet igitur, quod si ens est vnū, quod vel sit substantia, & accidens simul, vel accidens tantum, vel substantia tantum: si autē sit substantia & accidens simul, non erit vnum ens tantum, sed duo. Nec differt quantum ad hoc, vtrū substantia & accidens sint simul in vno, vt vnum vel diuersa: quia licet sint simul in vno, non tamen sunt simpliciter vnum sed vnum subiecto. Si vero dicatur, quod sit accidens tantum, & non substantia: hoc est omnino impossibile, nam accidens sine substantia omnino esse non potest. Tho. supet Physic. A 3 potest.

LECTIO III.

¶ Atque vt à principio omnium accommodatissime nostra hæc profisciscatur oratio, cum id, quod est, pluribus modis dicatur, quoniam modo dicunt vnum omnia esse? vtrum vt substantiam cuncta, an vt quantitatem, an qualitatem? Et rursus, vtrum substantiam quidem, vnam autem esse cuncta, velut hominē vnū aut equum vnum, aut animam vnam? An qualitatem, & hanc identidem vnam, vt albedinem, aut caliditatem, aut aliquid tale? hæc enim omnia inter se nimium differunt, vt dici non possint, nam, si est substantia & qualitas atque quantitas, siue separata siue iunctæque sint ea quæ sunt, non vnum, sed plura profecto sunt. Sin vero qualitas sint vniuersa, vel quantitas: siue sit substantia, siue non sit, absurdum est sane: si id, quod esse non potest, absurdum oportet appellare. Nihil enim ceterorum præter substantiam sunt simpliciter vnum sed vnum subiecto. Si vero dicatur, quod sit accidens tantum, & non substantia: hoc est omnino impossibile, nam accidens sine substantia omnino esse non potest. Tho. supet Physic. A 3 potest.

potest: omnia enim accidentia de substantia dicuntur, sicut de iubico: & in hoc ratio eorum consistit. Si vero dicatur, quod sit substantia tantum sine accidente, sequitur quod non sit quantitas, nam quantitas accidens est. Et hoc est contra positionem Melissi: posuit enim ens esse infinitum, unde sequitur quod sit quantum, quia infinitum per se loquendo, non est nisi in quantitate. Sed substantia, & qualitas, & haufmodi, non dicuntur infinita, nisi per accidens, in quantum, scilicet, sunt simul in quantitate. Cum ergo Melissus ponat ens infinitum, non potest ponere substantiam sine quantitate. Si ergo est substantia, & quantitas simul, sequitur, quod non sit tantum vnum ens, sed duo. Si vero sit solum substantia, non est infinitum: quia non habebit magnitudinem neque quantitatem. Nullo igitur modo potest esse verum, quod Melissus dicit, ens esse vnum. Secundo ibi.

Te.com. 16.

Te.com. 20.

Ad meru.

Te.com. 17.

Te.com. 18.

Te.com. 19.

ens dicere impossibile, nullum autem aliorum separabile est, extra substantiam. Omnia namque de subiecto dicuntur, ipsa substantia. Melissus autem, quod est infinitum dicit esse. Quantum itaque aliquid est quod est: infinitum enim in quantitate est. Substantiam autem infinitam, aut qualitatem, aut passionem esse, non contingit nisi secundum accidens, si simul & aliquid quantitates sunt. Infinitum autem ratio quantitati congruit, sed non substantia; neque qualitas. Siquidem igitur substantia est & quantum, & duo & non vnum est, quod est: si vero substantia solum, non infinitum est, neque magnitudinem habebit ullam: quantum n. quoddam erit. b Amplius, quoniam & ipsum vnum multipliciter dicitur, quemadmodum & quod est, intendendum quomodo dicunt vnum esse omne. Dicitur enim vnum, aut continuum, aut indiuisibile, aut quorum ratio vna & eadem, quae aliquid erat esse, quemadmodum * vappa & vinum. Siquidem igitur continuum; multa sunt quod est; in infinitum enim diuisibile est continuum. Habet autem dubitationem de toto & parte, fortassis autem non ad hanc rationem, sed ad ipsam secundum seipsum. Vtrum vnum, aut plura pars & totum, & quomodo vnum aut plura, & si plura quo plura: & de partibus non continuis, & si toti vnum vtrumque est sicut indiuisibile, quoniam & eadem eisdem erunt.

d At vero, si ratione vnum sunt omnia quae sunt, sicut est tunica & indumentum, Heracliti rationem contingit dicere: idem enim erit & bono & malo, & non bono esse & bono. Quare idem erit bonum & non bonum: & homo equus. Et non solum de eo, quod vnum sunt quae sunt, ratio erit, sed de eo, quod nihil. Et tali igitur esse & tanto idem.

F & partes sint vnum, aut plura. Et licet forsitan haec dubitatio ad propositum non pertineat, tamen per se ipsam utilis est ad cognoscendum, & non solum de totis continuis; sed etiam de totis contrariis, quorum partes non sunt continuae, sicut partes domus, quae sunt vnum contactu & compositione. Et intelligendum est, quod totum secundum quid est idem parti, & non simpliciter: si autem simpliciter totum esset idem vni partium, eadem ratione esset idem alteri partium. Quae autem vni, & eadem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem. Et sic sequitur quod ambae partes, si ponantur simpliciter esse idem totum, quod sunt idem ad inuicem, & sic sequeretur quod totum sit indiuisibile non habens diuersitatem partium. Secundo ibi.

stantiam separatam per se esse potest: vniuersa enim haec de subiecto dicuntur, de substantia quidem ipsa. Atqui Melissus id, quod est, infinitum asserit esse. Id ergo quod est, quantitas est quedam. Infinitum enim in quantitate nimirum est. Substantia autem infinita, aut qualitas, aut affectus infinitus esse non potest, nisi per accidens: si simul & quantitas sit quedam. Infinitum namque ratio, quantitate utitur, non substantia, non qualitate. Si igitur & substantia sit, & quantitas, id, quod est, non vnum, sed duo esse videntur. Si vero sit solum substantia, infinitum sane non est; neque magnitudinem ullam habebit, erit enim quantitas quedam.

Præterea cum multipliciter & ipsum vnum, sicut & id, quod est, dici soleat, considerandum est quoniam modo ipsum, vniuersum, vnum asserunt esse. Atque vnum dicitur, partim continuum ipsum, partim indiuisibile, partim ea, quorum eadem, atque vna est ratio, ut temetum ac vinum, si igitur est continuum ipsum vnum, multa profecto est: continuum enim in infinitum est diuisibile. Existit autem dubitatio de parte, ac toto non ad sermonem fortassis accommodata, sed per ipsam consideranda, vtrum vnum an plura sint pars, atque totum, & quo pacto sint vnum vel plura, & si sint plura, quoniam modo sint plura. Et de partibus non continuis eadem sunt quaerenda, & si vtraque pars, & ipsum totum sint vnum perinde, atque indiuisibiles ipse profecto partes vnum idem erunt.

Atqui, si vnum est ut indiuisibile, nulla sane quantitas, nulla qualitas erit. Neque igitur infinitum est id, quod est, ut dicit Melissus, neque finitum, ut Parmenides asserit. Ipse namque finis est, ut patet, indiuisibile, non ipsum finitum.

At vero, si omnia, quae sunt, ratione sunt vnum, ut vestimentum ac tunica, sit ut Heracliti sententiam dicant: eadem enim erit boni mali-que ratio, & non boni ac boni. Quare idem erit bonum, atque non bonum, & homo ac equus idem, & homo, atque non homo. At sermo ipso- rum, non vnum ea, quae sunt, sed nihil asseret esse. Et eadem insuper ratio qualitatis, ac quantitatis erit.

c ¶ Ostendit, quod omnia non possunt esse vnum, sicut indiuisibile est vnum, quia quod est indiuisibile non potest esse quantum, cum omnis quantitas sit diuisibilis, & per consequens non potest esse quale, ut intelligatur de qualitate, quae fundatur super quantitatem: Et si non est quantum non potest esse finitum, sicut dixit Parmenides, neque infinitum, sicut dixit Melissus, quia terminus indiuisibilis, ut pote punctus, est finis, & non finitus: quia finitum & infinitum conueniunt quantitati. Tertio ibi.

d ¶ Ostendit quomodo non potest dici, omnia esse vnum per rationem: quia si hoc esset, sequeretur tria inconuenientia. Et primo, quod contraria essent vni secundum rationem, scilicet quod eadem ratio esset boni, & mali, sicut Heraclitus ponebat eandem esse rationem contrariorum, ut patet in Quarto Metaph. Secundum inconueniens est, quod eadem esset ratio boni & non boni, quia ad malum sequitur non bonum, & sic sequeretur, quod esset eadem ratio entis, & non entis, & sic sequeretur quod omnia entia non solum essent vnum ens, ut ipsi ponunt, sed

Te.com. 20.

Leff. 6. Te.com. 69. circa fin.

Te.com. 21.

* Tex. c. 22. irrelexisq.

sed etiam non ens, vel nihil, quia quocumque sunt vnum secundum rationem, ita se habent, quod de quocumque praedicatur vnum, & aliud: vnde, si ens & nihil sunt vnum secundum rationem, sequitur, si omnia sunt vnum ens, quod omnia sunt nihil. Tertium inconueniens est, quod diuersa genera, vt qualitas, quantitas, sint eadem secundum rationem. Et hoc inconueniens ponit esse dicit. [Et tali & tanto] Aduertendum vero, quod sicut Philosophus dicit in Quarto Meta. Contra negantes principia, non potest adduci demonstratio simpliciter, quae procedit ex magis notis simpliciter, sed demonstratio ad contra dicendum, quae procedit ex iis, quae supponuntur ab aduersario, quae sunt in terdum minus nota simpliciter. Et sic Philosophus in hac disputatione utitur pluribus, quae sunt minus nota quam hoc, quod est, entia esse multa & non vnum tantum, & ad quod rationes adducit.

LECTIO IV.

Postquam Philosophus improbauit positionem Parmenidis & Melissi ponentium ens esse vnum, hic ostendit, quod ex eadem radice, quidam Posteriores Philosophi in dubitationem inciderunt quandam. Er rauerunt enim Parmenides & Melissus, eo quod nescierunt distinguere vnum. Vnde, quae aliquo modo sunt vnum, simpliciter esse vnum enunciabant. Posteriores autem Philosophi nescientes distinguere vnum, pro inconuenienti reputabant, quod idem

aliquo modo sit vnum & multa: quod tamen conuicti rationibus confiteri cogebantur. Et ideo dicit, quod [posteriores Philosophi turbati sunt] id est, in dubitationem inciderunt, quemadmodum & antiqui, scilicet Parmenides & Melissus, ne forte cogere hoc dicere, quod idem sit vnum & multa, quod inconueniens videbatur vtriusque. Et ideo primi, ponentes omnia vnum, totaliter multitudinem auferebant. Posteriores vero multitudinem aufere conabantur à quibuscunque, quae ponerent esse vnum. Et ideo quidam in propositionibus [vt Lycophron] auferebant hoc verbum, est: dicebant enim quod non est dicendum, homo est albus, sed homo albus. Considerabant enim, quod homo & albus sunt quodam modo vnum: alioquin albus de homine non predicaretur: sed videbatur eis, quod haec dictio, est, cum sit copula verbalis, inter duo copularet: & ideo totaliter ab ea, quod est vnum multitudinem aufere volentes, dicebant non est: apponendum hoc verbum, est. Sed quia imperfecta oratio videbatur, & imperfectum sensum generari in animo auditoris, si ponantur nomina absque additione alicuius verbi, hoc volentes corrigere, alii mutabant modum loquendi, & non dicebant homo albus propter imperfectionem orationis, nec homo est albus, ne daretur intelligi multitudo, sed homo albat, quia per hoc, quod est albari, non intelligitur res aliqua, vt eis vi-

LECTIO IV.

Conturbati sunt autem & Posteriores, quemadmodum & Antiqui, ne forte contingat simul idem vnum esse & multa. Vnde alii quidem, est, auferebant, quemadmodum Lycophron. Alii autem dictionem mutabant, vt quoniam homo non albus est, sed albat, neque ambulans est, sed ambulat: vt non est, adiacentes, multa faciant esse vnum. Tanquam singulariter dicto vno, aut ente. Sed multa sunt quae sunt, aut ratione, vt aliud albo esse & musico. Si idem vero vtraque multa itaque vnum: aut diuisione, quae admodum totum & partes. Hic autem iam deficiebant, & confitebantur vnum multa esse, tanquam non conueniret idem vnum, & multa esse: non opposita autem sunt. Etenim vnum & potentia, & endelechia. * Hoc igitur modo facientibus impossibile videtur quae sunt, vnum esse.

LECTIO V.

Ex quibus autem demonstrent solvere non difficile est: vtrique enim sophisticè syllogizant & Parmenides, & Melissus, & namque falsa recipiunt, & non syllogizantes sunt. Est autem magis Melissi onerosa ratio, & non habens defectum. Sed vno inconuenienti assignato, alia contingunt: hoc autem nihil graue est.

LECTIO IV.

At enim Posteriores quoque perinde atque Veteres turbantur ne ipsi eueniat, vt res eadem simul sint vnum & plura. Quapropter alii, est ipsum, auferebant, vt Lycophron. Alii dictionem transformant, hominem non album esse dicentes, sed albere: neque ambulantes esse, sed ambulare, ne ipsum est, adiacentes, id quod est vnum, aut id quod est, vnice diceretur. Multa vero sunt ea quae sunt, aut ratione: nam aliud est album, aliud musicum ratione, idem autem est vtrumque, ipsum igitur vnum plura nimirum est. Aut diuisione, vt rotum ac partes. Sed hoc loco iam haesitabant, atque ipsum vnum multa esse iam fatebantur, proinde quasi non posset vnum ac plura esse, non tamen ea, quae opponuntur. Est enim ipsum vnum & potentia & etiam actu. Hoc igitur modo nobis aduersus hanc sententiam proferentibus, ea, quae sunt, non posse vnum esse videntur.

LECTIO V.

Atqui neque difficile est ea solvere, quibus illi homines hanc suam sententiam ostendebant, vterque enim contendendo ratiocinatur, & Parmenides, & Melissus, nam falsa sumunt & rationes forma vitiosas efficiunt, Melissi tamen ratio magis est inepta, neque ullam dubitationem habet profecto. Sed vno absurdo dato, caetera accidunt; quod quidem nullam habet difficultatem.

esse vnum in actu, & multa in potentia, sicut patet de toto, & partibus. Vltimo autem inducit conclusionem principaliter intentam, scilicet quod ex praedictis rationibus patet, quod impossibile est omnia entia esse vnum.

LECTIO V.

Postquam Philosophus improbauit positionem Parmenidis & Melissi, hic incipit soluere eorum rationem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo rationes eorum sunt soluendae. Secundo, soluit rationes Melissi, ibi. [Quod quidem igitur.] Tertio, soluit rationem Parmenidis: ibi, [Et ad Parmenidem.] Dicit ergo primo, quod non est difficile soluere rationes, ex quibus syllogizant Parmenides & Melissus, quia vtrique sophisticè syllogizant, & in eo quod assumunt falsas propositiones, & in eo quod non seruant debitam formam syllogismi. Sed ratio Melissi [est magis onerosa] id est vana & fatua [& non habens defectum] id est non inducens dubitationem. Assumit enim, quod contrariatur naturalibus principiis, & manifeste falsum, scilicet quod ens non generetur. Vnde non est graue, si vno inconuenienti dato, alia sequantur. Secundo ibi.

Tex. c. 23. Tex. c. 25.

¶ Soluti rationem Melissi, quæ talis erat. Quod factum est, habet principium, ergo quod non est factum, non habet principium: sed ens non est factum, ergo non habet principium, & per consequens non habet finem: sed quod non habet principium & finem, est infinitum. ergo ens est infinitum. Quod autem est infinitum, est

Text. c. 23. immobile. non enim haberet extra se quo moueretur. Iterum quod est infinitum, est vnum: quia, si esset multa, oporteret esse aliquid extra infinitum: ergo ens est vnum, & infinitum, & immobile. Ad ostendendum autem quod ens non generatur, inducebat quandam rationem, qua etiam utebantur quidam Philosophi naturales, vnde ponit eam

Text. c. 24. infra, circa finem huius primi libri. Hanc autem rationem improbat quantum ad quatuor. Primo quantum ad hoc, quod dicit, Quod factum est habet principium, ergo quod non est factum, non habet principium. Hoc autem non sequitur, sed est fallacia consequentis. Arguit enim à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis, cum recta forma argumentandi sit e conuerso arguere. Vnde

Text. c. 25. non sequitur. Si est factum, habet principium, ergo si non est factum, non habet principium, sed sequeretur, ergo si non habet principium, non est factum. Secundo ibi. ¶ Improbatur prædictam rationem quantum ad illam illationem, Nō habet principium, ergo est infinitum. Principium enim dicitur dupliciter: vno modo dicitur principium temporis, & generationis. & sic accipitur principium cum dicitur, Quod factum est, habet principium: vel quod non est factum, non habet principium. Alio modo est principium rei, vel magnitudinis, & sic sequeretur, Si non habet principium, est infinitum. Vnde patet quod accipit nomen principii, ac si esset vno modo dictum. Et hoc est quod dicit, quod inconueniens est dicere [quod principium omnis] id est cuiuscunque habentis principium [sit principium rei] id est magnitudinis, & quod non sit alio modo dictum principium temporis & generationis: non tamen ita quod simpliciter generatio, & momentanea quæ est inductio formæ, materiam habeat principium, quia simpliciter generationis non est accipere principium, sed totius alterationis, cuius terminus est generatio, est accipere principium, cum non sit momentanea mutatio, & aliquando generatio dicitur propter suum terminum. Tertio ibi.

d ¶ Improbatur prædictam rationem quantum ad tertiam illationem, qua inferitur: Est infinitum, ergo est immobile, & ostendit, quod hoc non sequitur, dupliciter, Primo quidem in motu locali, quia aliqua pars aquæ potest moveri in seipsa, ita quod non moueat ad locum extrinsecum, sed secundum congregationem, & dispersionem partium: sicut si totum corpus infinitum esset aqua, esset possibile, quod partes eius mouerentur infra totum, & non procederent extra totum locum. Item improbat quantum ad motum alterationis, quia nihil prohiberet infinitum alterari, vel in toto vel in partibus.

b Quod quidem igitur Melissus paralogizat, manifestum est. Opinatur enim accipere, si quod factum est omne habet principium: quoniam & quod non est factum non habet principium.

c Postea & hoc inconueniens, omnis esse principium rei, & non temporis & generationis (non simpliciter) sed alterationis, tanquam non momentanea factæ mutationis.

d Postea propter quid est immobile, si vnum est? Sicut enim & pars vna, cum sit hæc aqua, mouetur in ipsa, quare non & omnis? Postea, propter quid alteratio non erit?

e At vero nec specie possibile est vnum esse, sed sicut ex quo. Sic enim & Physicorum quidam vnum dicunt, illo autem modo non. Homo namque ab equo alterum est specie, & contraria inuicem.

LECTIO VI.

A T ad Parmenidem autem, eodem modus rationū est, et si aliqui alii proprii sunt. Et solutio, partim quidem, quia falsa est, partim autem quia non concluditur.

b Falsa quidem, quoniam simpliciter accipit quod est, dicitur, cum dicatur multipliciter.

F Non enim propter hoc oporteret ponere aliquid extra infinitum. Quarto ibi.

e ¶ Improbatur prædictam rationem, quo ad quartam illationem, qua concludatur, quod si ens est infinitum, quod sit vnum. Non enim sequeretur, quod sit vnum secundum speciem, sed forte secundum materiam, sicut quidam Philosophorum Naturalium posuerunt, omnia esse vnum secundum materiam, non autem secundum speciem. Manifestum est enim, quod homo, & equus differunt secundum speciem, & similiter contraria sunt differentia ab inuicem secundum speciem.

Deinde hoc etiam est absurdum cuiuslibet esse principium rei, & non temporis, & generationis (non simpliciter) sed etiam alterationis, quasi non fieret vlla mutatio simul.

Præterea, cur si est vnum, immobile est? Cur enim & vniuersum non perinde atque pars, quæ quidem est vnum? hæc inquam aqua in eodem loco mouetur. Deinde cur alteratio non erit?

At vero neque specie vnum esse potest, nisi eo, ex quo sit ortus, hoc autem pacto nonnulli etiam Naturales vnum esse omnia dicunt. Sed illo modo esse non potest; homo namque specie differt ab equo, & contraria inter sese simili modo.

LECTIO VI.

Idem, & ad Parmenidem modus est rationum, & si qui alii proprii sunt. Atque solutio est, partim ex eo, quia falsa sumit: partim ex eo, quia non concluditur.

Nam falsa quidem sumit, quia id quod est, pluribus modis dicitur, ipse vero simpliciter illud accipit dicit.

est tantum vnum ens. Et ex hoc concludatur, quod esset immobile, quia non haberet à quo moueretur, nec haberet extra se, quo moueretur. Ex istis autem eorum rationibus, patet quod Parmenides considerabat ens, secundum rationem entis, & ideo ponebat ens esse vnum, & finitum. Melissus autem considerabat ens ex parte materie: considerabat enim ens secundum quod est factum, vel non factum: & ideo ponebat ens esse vnum & infinitum. Dicit ergo, quod idem modus est procedendi contra rationem Parmenidis, & contra rationem Melissi. Nam sicut ratio Melissi soluebat ex eo, quod assumebat propositiones falsas, & ex eo, quod non recte concludat secundum rectam formam syllogisticam, sic & ratio Parmenidis soluitur, partim quia falsa assumit, & partim quia non recte concludit. Dicit autem & esse alios modos proprios disputandi contra Parmenidem, quia contra eum disputari potest ex propositionibus ab eo sumptis, quæ sunt aliquo modo veræ, & probabiles. Sed Melissus procedebat ex eo, quod est falsum & improbabile, scilicet quod ens non generatur, vnde non disputabit contra eum per propositiones ab eo sumptas. Secundo ibi.

b ¶ Prosequitur prædictos modos Et primo primum. Secundo secundum, ibi. [Non concluditur autem.] Dicit ergo primum, quod Parmenides assumit propositiones falsas, [quia accepit quod est ens dici simpliciter] id est vno modo, cum tamen dicatur multipliciter. Dicitur enim ens vno modo substantia, alio modo accidens: & hoc multipliciter secundum diuersa genera. Potest etiam accipi ens, prout est commune substantiæ, & accidenti. Patet autem, quod propositiones ab eo sumptæ in vno sensu sunt veræ, & in alio sensu sunt falsæ. Nam, cum dicitur: Quicquid est præter ens, est non ens, verum est, si ens sumatur, prout est commune substantiæ, & accidenti: si autem sumatur pro accidente, vel pro substantia tantum, falsum est, vt infra ostendetur. Similiter, & cum dicit, quod ens est vnum, verum est si accipiat pro aliqua vna substantia, vel pro aliquo vno accidente: non tamen verum erit in illo sensu, quod quicquid est præter illud ens, sit non ens. Secundo ibi.

LECTIO VI.

Postquam Philosophus improbat rationem Melissi, hic improbat rationem Parmenidis. Et primo improbat eam. Secundo, excludit dicta quorundam, qui male obuiabant rationi Parmenidis ibi, [Quidam autem rationibus.] Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus obuiandum est rationibus Parmenidis. Secundo, illis modis eam soluit ibi.

[Falsa quidem.] Circa primum sciendum, quod ratio Parmenidis talis erat, vt patet primo Metaphysicorum. Quicquid est præter ens, est non ens; sed quod est non ens, est nihil. ergo quicquid est præter ens, est nihil: sed ens est vnum. ergo quicquid est præter vnum, est nihil. ergo

LECTIO VI.

Idem, & ad Parmenidem modus est rationum, & si qui alii proprii sunt. Atque solutio est, partim ex eo, quia falsa sumit: partim ex eo, quia non concluditur.

Nam falsa quidem sumit, quia id quod est, pluribus modis dicitur, ipse vero simpliciter illud accipit dicit.

est tantum vnum ens. Et ex hoc concludatur, quod esset immobile, quia non haberet à quo moueretur, nec haberet extra se, quo moueretur. Ex istis autem eorum rationibus, patet quod Parmenides considerabat ens, secundum rationem entis, & ideo ponebat ens esse vnum, & finitum. Melissus autem considerabat ens ex parte materie: considerabat enim ens secundum quod est factum, vel non factum: & ideo ponebat ens esse vnum & infinitum. Dicit ergo, quod idem modus est procedendi contra rationem Parmenidis, & contra rationem Melissi. Nam sicut ratio Melissi soluebat ex eo, quod assumebat propositiones falsas, & ex eo, quod non recte concludat secundum rectam formam syllogisticam, sic & ratio Parmenidis soluitur, partim quia falsa assumit, & partim quia non recte concludit. Dicit autem & esse alios modos proprios disputandi contra Parmenidem, quia contra eum disputari potest ex propositionibus ab eo sumptis, quæ sunt aliquo modo veræ, & probabiles. Sed Melissus procedebat ex eo, quod est falsum & improbabile, scilicet quod ens non generatur, vnde non disputabit contra eum per propositiones ab eo sumptas. Secundo ibi.

Text. com. 26.

Text. com. 26.

2. p. 25. text. Te. c. in si. seu immediate ante. Te. com. 1.

2. p. 25. text. Te. c. in si. seu immediate ante. Te. com. 1.

Text. 3.

Text. c. 23.

substantiæ, & accidenti. Patet autem, quod propositiones ab eo sumptæ in vno sensu sunt veræ, & in alio sensu sunt falsæ. Nam, cum dicitur: Quicquid est præter ens, est non ens, verum est, si ens sumatur, prout est commune substantiæ, & accidenti: si autem sumatur pro accidente, vel pro substantia tantum, falsum est, vt infra ostendetur. Similiter, & cum dicit, quod ens est vnum, verum est si accipiat pro aliqua vna substantia, vel pro aliquo vno accidente: non tamen verum erit in illo sensu, quod quicquid est præter illud ens, sit non ens. Secundo ibi.

¶ Prosequitur secundum modum solutionis, quod scilicet ratio Parmenidis non recte concludat. Et primo ostendit in simili. Secundo, adaptat ad propositum ibi, [Necesse igitur] Dicit ergo primo, quod ex hoc sciri potest, quod ratio Parmenidis non concludit recte, quia forma argumentandi non est efficax in omni materia, quod oporteret si esset debita forma argumentandi. Si enim accipiamus album locum entis: & dicamus, quod album significat vnum tantum, & non dicatur æquiuoce: & dicamus sic, Quicquid est præter album, est non album; & quicquid est non album, est nihil, non sequitur quod album sit vnum tantum. Primo quidem, quia non erit necessarium, vt omnia alba sit vnum continuum, vel aliter. [Non enim erit vnum album continuatione,] id est ex hoc ipso, quod est continuum, non erit vnum simpliciter, quia continuum est quodammodo multa, vt supra dictum est. Et similiter non erit vnum ratione. Alia enim est ratio albi, & susceptibilis: & tamen non erit aliquid præter album quasi ab eo diuisum, non est enim aliud album à susceptibili, quia album sit separabile à susceptibili, sed quia alia est ratio albi, & susceptibilis. Sed hoc nondum erat consideratum tempore Parmenidis, si quod aliquid esset vnum subiecto, & multa ratione: & ideo creditur, quod si nihil sit extra aliquod subiectum, quod sequatur id esse vnum. Sed hoc falsum est, tum propter multitudinem partium, tum propter diuersam rationem subiecti & accidentis. Secundo ibi.

¶ Adaptat similitudinem ad propositum, & quod dictum est de albo, ostendit similiter se habere circa ens. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod non sequitur ens esse vnum simpliciter, propter hoc, quod subiectum & accidens sunt diuersa secundum rationem. Secundo, propter multitudinem partium

d Necesse est igitur accipere iis qui dicunt, quod est, vnum esse, non solum vnum significare, quod est, de quo vtique prædicatur, sed & quod vere est, & quod vere vnum: accidens enim de subiecto quodammodo dicitur. Quare cui accidit quod est, non erit: alterum enim est ab eo, quod est. Erit itaque aliquid, cum non sit. Non itaque inerit alii existens, quod vere est. Non enim erit ens aliquod ipsi, nisi multa quod est, significet, sic quod sit aliquod vnum quodque. Sed supponitur, quod est, significare vnum.

e Si igitur, quod vere est nulli accidit, sed illi aliquid, magis quod vere est significat, quod est, quam quod non est. Si enim erit, quod vere est idem, & album: albo autem esse non est, quod vere est, neque enim accidere ipsi possibile est, quod est: neque enim quod est, est quod non vere est. Non ergo quod est, est quod album est. Non sic autem, sicut cum aliquid non sit, sed omnino non sit. Quod vere itaque est, non est: verum enim est dicere, quoniam album est, hoc autem non quod est significauit. Quare, si & album significat, quod vere est multa, ergo significat, quod est.

¶ Adaptat similitudinem ad propositum, & quod dictum est de albo, ostendit similiter se habere circa ens. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod non sequitur ens esse vnum simpliciter, propter hoc, quod subiectum & accidens sunt diuersa secundum rationem. Secundo, propter multitudinem partium

A ibi, [Neque igitur magnitudo.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod cum dicitur, Quicquid est præter ens, est non ens, hoc quod est ens, non potest accipi pro accidente tantum. Secundo, quod non potest accipi pro substantia tantum, ibi, [Si igitur quod vere.] Dicit ergo primo, quod cum dicitur, quod quicquid est præter ens, est non ens, si ens dicatur vnum significare, oportebit quod significet non quod est que ens: vel de quocunque prædicatur, sed significet [quod vere est] i. substantiæ, & significet [quod vere est] vnum,] c. indiuisibile. Si enim ens significet accidens, cum accidens prædicetur de subiecto, oportet quod subiectum non sit, cui accidit accidens, quod ponitur ens, si n. quicquid est præter ens, est non ens, i. præter accidens, & subiectum est alterum ab accidente, quod significat hoc, quod dico ens, sequitur, quod ens prædicetur de non ente. Et hoc est, quod concludit [Erit itaque aliquid, cum non sit.] Ac si dicat: ergo sequitur quod non ens sit ens. Hoc autem est impossibile quia hoc est primum supponendum in scientiis, quod contradictoria non prædicentur de se inuicem, vt in Quarto Meta dicitur. Vnde concludit, quod si aliquid sit vere ens, supposita hac propositione, quicquid est præter ens, est non ens, sequitur quod illud non sit accidens inherens alii, quia tunc non contingeret ipsi subiecto sic esse aliquod ens, id est, quod ipsum subiectum haberet rationem entis; nisi ens multa significaret, ita quod vnum quodque illorum multorum esset aliquod ens. Sed supponitur à Parmenide, quod ens significat vnum tantum. Secundo ibi.

¶ Postquam concludit, quod cum dicitur, Quicquid est præter ens, est non ens, per ens non potest intelligi accidens, ostendit, quod nec etiam substantia. Vnde dicit: Si igitur quod vere est, non sit accidens alicui, sed illi aliquid accidit, oportet, quod in hac propositione, Quicquid est præter ens, est non ens, magis significetur quod vere est, id est substantia per ens, quam per non ens. Sed non potest hoc stare. Ponatur enim, quod id, quod vere est ens, id est illa substantia sit album: album autem non est quod vere est. Iam enim dictum est, quod id, quod vere est, non est possibile accidere alicui. Et hoc ideo quia [quod non vere est] id est quod non est substantia [non est quod est] id est non est ens. Sed quicquid est præter ens, præter substantiam, est non ens. Sic ergo sequitur, quod album non sit ens. Et non solum ita quod non sit hoc ens, sicut homo non est

Necesse est igitur eos sumere, qui id quod est, vnum inquit esse, non solum vnum significare id quod est, de quo prædicabitur: sed etiam quod proprie est ens, & quod proprie vnum est. Accidens enim de subiecto aliquo dicitur. Quare illud cui id, quod est, accidit, non erit; est enim aliud ab eo quod est. Erit ergo quippiam quod non est. Non ergo id, quod proprie est ens, alii inerit. Non enim rationem entis subibit, nisi id quod est, plura significet, hoc pacto, vt quodque quippiam sit. At id quod est, vnum significare supponitur.

Si igitur id, quod proprie est ens, non accidit cuiquam, sed aliquid illi aliud accidit, cur id, quod est ens, proprie ens significat potius, quam non ens? nam, si id erit, quod proprie est ens, erit etiam album. Album autem non est proprie ens. Neque enim id quod est, ipsi accidere potest, nihil est enim ens quod non est proprie ens. Album ergo non est ens. Atque non hoc quidem pacto, vt quippiam non sit, sed vt omnino non sit. Si igitur vt diximus id, quod est proprie ens, erit etiam album, sit vt id non sit ens, quod est proprie ens, vere enim dicemus, si illud album esse dixerimus. At hoc non ens, vt supponebatur, significat. Quare, si album etiam proprie ens significat, non vnum id, quod est, sed plura sane significat.

Te. com. 27.

hoc ens, quod est afinus, sed quod omnino non sit, quia ipse dicit, quod quicquid est prater ens, est non ens: & quod est non ens, est nihil. Ex hoc ergo sequitur, quod non ens pradicatur de eo, quod vere est, quia album pradicatur de substantia, quae vere est: & tamen album non significat ens, ut dictum est. Vnde sequitur, quod ens sit non ens. Et hoc est impossibile, quia vnum contradietorium non pradicatur de altero. Vnde, si ad euitandum hoc inconueniens, dicamus, quod vere ens, non solum significat substantiam, sed etiam ipsum album, sequitur ut ens, multa significet. Et ita non erit tantum vnum ens, quia subiectum, & accidens plura sunt secundum rationem. Deinde cum dicit.

Neque igitur magnitudo erit quod est, siquidem quod vere est, est quod est. Vtrique enim alterum est esse partium.

Quod autem diuiditur quod vere est, id quod vere aliquid aliud ratione, manifestum est, ut homo, si est quod vere est aliquid, necesse est & animal quod vere est aliquid esse, & bipes. Si enim non quod vere est, aliquid est, accidentia erunt: aut igitur homini, aut alii alicui subiecto, sed impossibile est, accidens n. dicitur hoc, aut quod contingit esse, & non esse, aut cuius est in ratione hoc, cui accidit, ut federe quidem sicut separabile: in simo autem est ratio naris, cui dicimus accidere simum. Amplius quae cunque in definitiuaratione insunt, aut ex quibus sunt, in ratione horum non est ratio totius, ut in bipede ratio hominis, aut in albo, quae est albi hominis. Si igitur hae hunc habent modum, & homini accidit bipes, necesse est separabile esse ipsum, quare contringet utique non bipedem esse hominem, aut in ratione bipedis inherit hominis ratio, sed impossibile est, illud enim in illius rationem inest. Si autem alii accidunt bipes, & animal, & non est vtrunq; quod vere est aliquid, & homo vtrique erit accidit alteri. Sed quod vere aliquid est sit accidens nulli, & de quo ambo, & vtrunque & quod est, ex his dicatur. Ex indiuisibilibus itaque est omne.

Offendit, quod non sequitur ex ratione Parmenidis, quod sit tantum vnum propter multitudinem partium: & primo, quantum ad partes quantitatis. Secundo, quantum ad partes rationis ibi, [Quod autem diuiditur.] Dicit ergo primo, quod si ens tantum vnum significet, non solum non poterit esse accidens cum subiecto, sed neque etiam ens, erit aliqua magnitudo, quia omnis magnitudo est diuisibilis in partes: vtriusque autem partis non est eadem ratio, sed altera. Vnde sequitur, quod illud ens, vnum, non sit substantia corporis. Secundo ibi. Offendit, quod non possit esse ens, substantia definibilis. Manifestum est enim ex definitione [quod id, quod vere est] id est substantia, diuiditur in plura, quorum vnum quodque est quod vere est, id est substantia, & aliud secundum rationem. Vponamus, quod id vnum, quod vere est, sit homo: cum sit animal bipes, necesse est, quod animal sit, & bipes sit: & sic vtrunque eorum erit [quod vere est,] id est substantia, quod si non sint substantia, erunt accidentia: aut igitur homini, aut alteri alicui: sed impossibile, est, quod sint accidentia homini. Et ad hoc ostendendum duo supponit. Primum est, quod accidens dicitur dupliciter. Vno modo accidens separabile, quod contingit inesse, & non inesse, ut federe. Alio modo accidens inseparabile & perse: & hoc est accidens, in cuius definitione ponitur subiectum, cui accidit, sicut simum est perse accidens nasi, quia in definitione simi ponitur natus: est enim simum natus curuus. Secundum, quod supponit est, quod, si aliqua ponuntur in definitione alicuius definiti, aut in definitione alicuius eorum, ex quibus constat definitio, impossibile est, quod in definitione alicuius horum ponatur definitio totius definiti, sicut bipes ponitur in definitione hominis, & quaedam alia, quae ponuntur in definitione bipedis, vel animalis, ex quibus definitur homo, impossibile est, quod ponatur homo in definitione bipedis, aut in definitione alicuius

eorum, quae cadunt in definitione bipedis, vel animalis, alioquin esset definitio circularis, & esset idem prius, & posterius, & notius, & minus notum. Omnis enim definitio est ex prioribus, & notioribus, ut in Sexto Top. dicitur, & eadem ratione, cum in definitione hominis albi ponatur album, non est possibile, quod in definitione albi ponatur homo albus. His igitur positis, sic argumentatur. Si bipes est accidens homini, necesse est, vel quod sit accidens separabile: & sic contingit hominem non esse bipedem, quod est impossibile: vel erit inseparabile, & sic oportebit, quod homo ponatur in ratione bipedis, quod est etiam impossibile, quia bipes ponitur in ratione eius, impossibile est igitur, quod bipes sit accidens homini, & eadem ratione neque animal. Sed si dicatur, quod ambo sunt accidentia alicui alii, sequeretur, quod etiam homo accidat alicui alteri: sed hoc est impossibile: iam enim supra dictum est, quod illud, quod vere est, nulli accidit: homo autem supponitur esse illud, quod vere est, ut ex superioribus patet. Quod autem sequatur, hominem accidere alteri, si animal, & bipes alteri accidunt, sic manifestat, quia de quo cunque dicuntur ambo fecerunt, scilicet animal, & bipes, de eodem dicitur vtrunque simul, scilicet animal, & bipes: & de quo cunque, dicitur animal & bipes dicitur quod est ex eis, scilicet homo, quia nihil est aliud homo, quam animal bipes. Sic igitur patet, quod si ponatur vnum tantum ens, non possunt poni partes quantitatis, neque partes magnitudinis, neque partes rationis: sic igitur sequitur, quod omne ens sit de numero indiuisibilium, ne ponentes vnum ens cogamur ponere multa propter partes. Commentator autem dicit, quod ibi, [Sed quod vere est.] ponit secundam rationem Parmenidis, ad ostendendum, quod ens sit vnum, quae talis est. Ens quod est vnum, est substantia, & non accidens: & per substantiam intelligit corpus: si autem corpus illud diuidatur in duas medietates, sequitur, quod ens dicatur de vtraque medietate, & de congregato ex eis. Et hoc vel procedit in infinitum, quod est impossibile secundum ipsum, aut erit diuidere vsque ad puncta, quod etiam est impossibile, unde oportet, quod ens sit vnum indiuisibile. Sed haec expositio est extorta, & contra intentionem Aristotelis, sicut satis apparet litteram inspicenti.

Neque igitur magnitudinem habebit id quod est, si id sit, quod est proprie ens. Ratio namque partis vtriusque diuersa nimirum est.

Diuidi autem id, quod est proprie ens, in aliquid aliud proprie ens ex ratione etiam patet. Velut si homo ens proprie quippiam est, & animal necesse est proprie quid esse, & itidem bipes; nam, si ita non sit, accidentia erunt profecto. Aut igitur homini; aut alii subiecto cuiusdam accidentis. At neutrum esse potest. Accidens enim aut dicitur quod in esse potest, ac non inesse, aut id in cuius ratione id cui accidit, sumitur. Cuius ratio quidem est illud quod separatur: simitas autem id, in cuius ratione sumitur natus, cui similitatem dicimus accidisse. Praeterea in eorum ratione, quae in definitiuaratione cuiuspiam insunt, aut eorum ex quibus quippiam constat, nunquam ipsius totius ratio inest, ceu in bipede ratio hominis, aut in albo ratio hominis albi. Si haec igitur ita sunt, atque homini bipes accidit separabile ipsum esse necesse est, quare fieri potest, ut homo bipes non sit. Vel in ratione bipedis inherit ipsius hominis ratio, at fieri nequit, illud enim in ratione hominis inest. Quod, si bipes ac animal alii cuiusdam accidunt, & neutrum est, quod proprie ens, homo quoque ex his erit profecto quae alii accidunt. At quod proprie est, nulli sit accidens, & de quo ambo dicuntur, atque vtrunque dicatur, & id quod ex illis componitur. Ipsum igitur vniuersum, ex indiuisibilibus constat.

omne ens sit de numero indiuisibilium, ne ponentes vnum ens cogamur ponere multa propter partes. Commentator autem dicit, quod ibi, [Sed quod vere est.] ponit secundam rationem Parmenidis, ad ostendendum, quod ens sit vnum, quae talis est. Ens quod est vnum, est substantia, & non accidens: & per substantiam intelligit corpus: si autem corpus illud diuidatur in duas medietates, sequitur, quod ens dicatur de vtraque medietate, & de congregato ex eis. Et hoc vel procedit in infinitum, quod est impossibile secundum ipsum, aut erit diuidere vsque ad puncta, quod etiam est impossibile, unde oportet, quod ens sit vnum indiuisibile. Sed haec expositio est extorta, & contra intentionem Aristotelis, sicut satis apparet litteram inspicenti.

Cap. 4.

Tex. ca. 31.

Lec. 6.

Te. com. 31.

Tex. ca. 32.

Te. com. 31.

3 lib. Ca.

5. Man. 5.

5. h. h. h.

LECTIO VII.

LECTIO VII.

Quidam autem rationibus vtriusque acquieuerunt. Huic quidem, quoniam omnia vnum sunt, si quod est, vnum significat: quoniam est, & quod non est. Et autem, quae deisione indiuiduas facientes magnitudines.

Manifestum autem est; & quonia non verum est, quod sit vnum significat quod est, & non possibile est simul contradictionem esse, non erit nihil, quod non est. Nihil enim prohibet quod non est, non simpliciter esse: sed non ens aliquid esse, quod non est.

Dicere igitur extra ipsum quod est, nisi aliquid erit aliud, vnum omnia esse, inconueniens est. Quis enim addidit ipsum quod est, nisi quod vere est aliquid sit? Si autem hoc, nihil tamen prohibet multa quae sunt esse, sicut dictum est. Quod quidem igitur sic vnum esse quod est impossibile sit, manifestum est.

LECTIO VIII.

Sicut autem Physici dicunt, duo modi sunt. Hiquidem n. vnum facientes, quod est corpus subiectum, aut trium aliud, aut aliud, quod est igne densius, aere autem subtilius: alia autem generant densitate, & raritate multa facientes: hae autem sunt contraria. Vniuersaliter autem excellentia, & defectus, sicut magnum

quod Plato posuit sophistica circa non ens, quia versatur maxime circa ea, quae per accidens dicuntur. Sic ergo Plato intelligens per ens substantiam, concedebat primam propositionem Parmenidis dicentis, quod quicquid est prater ens, est non ens, quia ponebat accidens, quod est prater substantiam, esse non ens. Non tamen concedebat propositionem hanc, quicquid est non ens, est nihil. Licet enim diceret accidens esse non ens: non tamen dicebat accidens esse nihil, sed aliquid. Et propter hoc secundum ipsum non sequebatur, quod sit vnum tantum. Sed alteri rationi, quae ducebat ad hoc quod quod magnitudo esset indiuisibilis, assentiebant, faciendo magnitudines esse indiuisibiles ex decisione, id est dicendo, quod magnitudinum diuisio ad indiuisibilia terminatur. Ponebat enim corpora resolu in superficies, & superficies in lineas, & lineas in indiuisibilia, ut patet in tertio de Caelo & mundo. Secundo ibi.

Improbatur praedictam positionem quantum ad hoc, quod concedebat, quod non ens est aliquid. Nam quantum ad illud, quod concedebat, indiuiduas esse magnitudines, improbat suo loco in sequentibus. Scientia naturalis. Improbatur autem primum, dupliciter. Primo, ostendendo, quod non sequitur ex ratione Platonis, quod non ens sit aliquid. Secundo, quantum ad hoc, quod dicebat, quod nisi hoc ponatur, quod non ens, quod est accidens,

LECTIO VII.

Quidam autem vtriusque rationibus concesserunt. Et quidem, quae omnia vnum esse concludit, si id, quod est, vnum significat: id quod haud est, esse dicentes. Et vero, quae ex partitione procedit indiuiduas magnitudines facientes.

Patet autem & verum non esse, si id, quod est, vnum significat, & fieri non potest, ut simul sit contradictio, non fore quicquam non ens. Nihil enim obstat, ut id, quod non est, non sit absolute non ens; sed non ens quippiam sit.

Dicere quoque si non quippiam aliud erit prater id ipsum, quod est, vnum omnia fore absurdum est sane. Quis enim ipsum quod est aliud quicquam esse intelligit quam id, quod est proprie ens? Quod & sita est, nihil tamen prohibet multa esse ea, quae sunt, ut diximus. Patet igitur, impossibile esse, ut id, quod est, hoc modo sit vnum.

LECTIO VIII.

Naturales autem dicunt, duo sunt modi. Quidam enim id quod est, vnum subiectum corpus fecerunt, aut trium vnum, aut aliud, quod igne quidem spissius, aere vero subtilius est. Cetera autem generari dicunt densitate, raritateque multa facientes, hae autem sunt contraria, & vniuersaliter excessus, atque defectus, quemadmodum Plato magnum dicit, & paruum. Verum hic quidem

aliquid, quod omnia sint vnum. Et hoc est quod dicit, quod non inconueniens est dicere, quod sequatur omnia esse vnum, nisi aliqd sit extra ens, quia per ens non potest intelligi, nisi substantia, quae vere est: sed si substantia sit, nihil prohibet esse multa, sicut iam dictum est, etiam remota magnitudine, & accidente, quia definitio substantiae diuiditur in multa, quae sunt de genere substantiae, scilicet, homo, animal, & bipes. Et vltimus sequitur, quod secundum diuersas differentias generis sint multae substantiae in actu. Et vltimo infert conclusionem intentam, quod non omnia sunt vnum, sicut dicebat Parmenides, & Melissus.

LECTIO VIII.

Postquam Philosophus improbat opinionem de principis eorum, qui de natura non naturaliter sunt locuti, hic prosequitur opiniones eorum, qui de principis naturaliter sunt locuti, non remouentes motum; & ideo vocat eos Physicos. i. Naturales. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit diuersitatem opinionum. Secundo prosequitur vnam earum ibi, [Videtur autem.] Dicit ergo primo, quod secundum opinionem Naturalium Philosophorum duo sunt modi, secundum quos generantur res ex principis, quorum vnu

Te. com. 32.

LECTIO IX.

rangebant Philolophi naturales, ponentes vnu tantum prin-
cipium materiale, siue esset vnum de tribus elementis igne,
& aere, & aqua: quia terram solum nulli posuit principium,
vt supra dictum est, siue aliquod mediū inter ea, vt puta, quod
esset densius igni, & subtilius aere. Ab isto autem vno prin-
cipio, dicebant omnia
alia generari, secundum
rationem, & definitam,
vt puta, qui ponebant
aerem principium, dicebant,
quod ex eo ratiō facta, gene-
ratur ignis: ex eo autem
condensato, generatur aqua:
rarum autem, & densum
sunt contraria: & reducuntur
ad excellentiam, & defectum,
vt ad quendam vniuersali-
tatem. nam densum est
quod habet multum de materia:
rarum autem, quod parum:
& sic quodammodo concordabant
cum Platone, qui ponebat
magnum, & paruum principia,
quæ etiam pertinent ad
excellentiā, & defectum.
Sed in hoc differētia
a Platone, quia Plato posuit
magnum, & paruum ex parte
materiæ, quia ponebat
vnum principium formale,
quod est quædam idea
participata à diuersis
secundum diuersitatem
materiæ. Antiqui vero
naturales ponebant
contrarietatem ex parte
formæ; quia ponebant
primum principium
vnam materiam, ex qua
multa constituantur
secundum diuersas formas.
Alii vero Antiqui Naturales
ponebant res fieri ex
principiis, ex hoc, quod
ipsa contraria, & diuersa
extraherentur ab vno, in quo
erant quasi commista,
& confusa: sed in hoc
differēbant, quia Anaximander
ponebat illud vnum
confusum esse principium:
non autem illa multa,
quæ in eo erant commista:
vnde ponebat vnum tantum
principium. Empe. vero, &
Anax. ponebant magis
esse principia illa quæ
in eo permiscebantur:
& ideo ponebant multa
principia, licet & illud
vnum confusum quodammodo
principium poneretur.
Sed Anax. & Empe. differēbant
in duobus. Primo quidem,
quia Emped. ponebat
circulationem quandam
commistionis, & segregationis.
ponebat enim Mundum
multoties esse factum,
& multoties corruptum:
ita quod cum mundus
corruptus fuit, amicitia
omnia confundentur in
vnu, iterum mundus
generaretur lite separante,
& distinguente. & sic
confusio succedit distinctio,
& e conuerso. Sed Anax.
ponebat semel tantum
Mundum factum esse:
ita quod à principio
omnia essent commista
in vnum: sed intellectus,
qui incepit extrahere,
& distinguere, nunquam
cessabit hoc facere, ita
quod nunquam erunt
omnia commista in vnum.
Alio modo differunt
in hoc, quod Anax. posuit
principia esse infinitas
partes similes, & contrarias,
sicut infinitas partes
carnis, quæ sunt similes
in vnicuique: & infinitas
partes oppositas, quæ
habent partes similes:
cum tamen quarundam
sit ad alias contrarietas,
sicut partium ossis
ad partes sanguinis,
est contrarietas
secundum humidum,
& siccum: sed Empedocles
posuit principia illa
solum quatuor, quæ
communiter dicuntur
elementa, scilicet, ignem,
aerem, aquam, & terram.

dicunt Plato, & paruum, nisi
quod hic quidem hæc facit
materiam, vnum autem speciem.
Alii vero vnum quidem subiectum
materiam, contraria autem
differentias, & species.
Quidam autem ex vno inhaerentes
contrarietates segregant,
quemadmodum Anaximander
dixit, & quicumque vnum,
& multa dicunt esse, sicut
Emped. & Anaxag. ex
commistione namque
segregant alia. Differunt
autem ab inuicem, eo quod
hic circulationem facit
horum: hic autem semel.
Et hic quidem infinitas
similes partes, & contrarias:
ille vero, vocata
elementa solum.

LECTIO IX.

Videtur autem Anaxa. sic
infinita opinari, vt accipiat
communem opinionem
Physicorum esse veram,
tantquam non fiat nullum
eorum, ex eo quod non est.
Propter hoc enim dicunt,
quod erant simul omnia,
& fieri huiusmodi
statuerunt alterari. Alii
autem congregationem,
& segregationem.

Amplius ex eo, quod sunt
ex alterutris: contraria
inerant ergo.

Si enim omne quod est fit,
necesse est fieri, aut ex
iis, quæ

Positis diuersis opinionibus
naturalium Philosophorum
de principiis, hic profectur
vnam eorum, scilicet opinionem
Anaxagoræ, quia hæc opinio
videbatur assignare causam
communem omnium
specierum motus. Et
diuiditur in duas partes.
In prima, ponit rationem
ipsius. In secunda, obicit
contrariam, ibi, [Significatur
in infinitum] Circa primum
tria facit, Primo, præmittit
ea, quæ Anaxa. supponebat,
& ex quibus argumentabatur.
Secundo, ponit suam rationem
processum ibi, [Si enim omne,
quod est fit] Tertio, ponit
eius responsionem ad
quandam tacitam obiectionem
ibi, [Apparet autem.] Duo
autem ponebat Anaxag. ex
quibus procedebat, quorum
primum est, quod etiam ab
omnibus Naturalibus
Philosophis supponebatur,
quod scilicet, Ex nihilo, nihil
fiat. Et hoc est, quod dicit,
quod Anaxa. ex hoc videbatur
opinari esse principia
infinita, quia accipiebat
communem opinionem
omnium Philosophorum
Naturalium esse veram:
hanc scilicet, quod id quod
simpliciter non est, nullo
modo fieret, quia enim hoc
supponebant tanquam
principium: ad diuersas
opinionem præferebant.
Vt enim cogerebatur
ponere aliquid de nouo
fieri, quod prius omnino
non esset, posuerunt
aliqui omnia prius simul
existisse, vel in aliquo
vno confuso: sicut Anaxag.
& Emped. vel in aliquo
principio materiali, aqua,
igne, & aere, vel in aliquo
medio illorum. Et secundum
hoc, duos modos factionis
ponebant. Quidam enim
posuerunt omnia simul
preexistere, sicut in vno
principio materiali, & dixerunt,
quod illud fieri nihil aliud
est, quæ alterari. ex illo
enim vno principio materiali
omnia fieri dicebant per
condensationem & rarefactionem
eiusdem. Alii vero, qui
ponebant omnia preexistere
simul, sicut in aliquo confuso,
& commisto ex multis,
dixerunt, quod fieri rerum
non est aliud quam congregatio,
& segregatio. Et omnes hi
decepti fuerunt, quia nesciuerunt
distinguere inter potentiam,
& actum. Ens enim in
potentia, est quasi medium
inter purum non ente, & ens
in actu. Quæ igitur
naturaliter sunt, non sunt
ex simpliciter non ente,
sed ex potentia: non autem
ex ente in actu, vt ipsi
opinabantur. Vnde quæ
sunt non oportet preexistere
actu, vt ipsi dicebant, sed
potentia tantum. Deinde
cum dicit,
[Ponit secundum, quod
supponebat. Dicebat enim,
quod contraria sunt ex
alterutris. videtur enim
ex calido fieri frigidum,
& e conuerso. Et ex hoc
concludebat, quod cum
ex nihilo nihil fiat, quod
vnum contrarium præexistit
in altero. Quod quidem
est verum, sed potentia
nam frigidum, est potentia
in calido, non autem
actu, vt Anaxa. assu-
mebat, propter hoc, quod
nesciebat accipere esse
in potentia, quod est
esse medium inter purum
non esse & esse actu.
Secundo ibi,
[Ponit deductionem
rationis ipsius, & procedebat
sic. Si aliquid est, necesse
est, quod fiat aut ex ente,
aut ex non ente. Sed
horum

Hæc materiam facit, ipsum
autem vnum formam. Illi
vero vnum quidem, ipsum
inquam subiectum materiam,
contraria vero differentias,
atque formas. Quidam autem
ex ipso vno contrarietates,
quæ quidem in ipso sunt,
sequestrari dicunt, vt
Anaximander. Et qui vnum
& plura principia inquit
esse vt Empedocles, ac
Anaxa. ex ipsa namque
congerie cetera segregant.
Differunt tamen. Alter
enim conuersionem horum,
alter semel segregationis
principium facit. Et alter
infinita, ea quæ sunt
similium partium, atque
contraria, alter ea, quæ
vocantur elementa, tantum-
modo sumit.

LECTIO IX.

Videtur autem Anaxa. sic
infinita esse putasse, quia
communem illam opinionem
Naturalium veram esse
existimabat; nihil inquam
ex eo quod non est, fieri,
atque oriri. Quapropter
hoc dicunt, modo erant
omnia simul, & generationem
alterationem inquit esse.
quidam vero congregationem,
ac segregationem.

Insuper ex eo, quia
contraria ex se mutuo
fiunt, inerant ergo.

Nam si omne quod est fit,
aut ex entibus, aut ex
non entibus fieri

Insuper ex eo, quia
contraria ex se mutuo
fiunt, inerant ergo.

Nam si omne quod est fit,
aut ex entibus, aut ex
non entibus fieri

horum alterum excludere,
scilicet quod aliquid fieret
ex non ente, propter
communem opinionem
Philosophorum supra
positam. Vnde concludebat
reliquum membrum, scilicet
quod aliquid fiat ex ente:
puta si aer fit ex aqua,
quod aer prius existit.
Non autem diceretur,
quod aer fiat ex aqua
nisi in aqua præ-
existeret aer. vnde
volebat accipere, quod
omne quod fit ex aliquo,
preexistet in eo ex quo
fiat. Sed quia hoc videbatur
contra id, quod apparet
sensui: non enim apparet
ad sensum, quod illud,
quod generatur ex aliquo,
preexistat in eo, ideo
hanc obiectionem excludere
per hoc, quod ponebat,
quod id quod fit ex aliquo,
preexistet in eo secundum
quasdam partes minimas,
quæ sunt nobis insensibiles
propter suam paruitatem;
puta si aer fit ex aqua,
partes aliquæ minimæ
aeris sunt in aqua, non
autem in illa quantitate,
in qua generatur, & ideo
per congregationem
illarum partium aeris
adiuicem, & segregationem
ex partibus aquæ dicebat
fieri aerem. Habito igitur
hoc, quod omne, quod fit
ex aliquo, preexistat in eo,
assumebat vltorius omne
fieri: vnde concludebat,
quod quodlibet esset in
quolibet permixtum,
secundum partes minimas
& insensibiles. Et, quia
infinitum vnum ex alio
fieri potest, infinitas
partes minimas in vno
quoque esse dicebat. Deinde
cum dicit,
[Excludit quandam tacitam
obiectionem. Possent enim
aliquis obicere, si infinitas
partes cuiuslibet rei sunt
in quolibet, sequetur,
quod non ab inuicem
differant, ne ab inuicem
differere videantur. Ad hoc
ergo quasi respondens
dicit, quod res videntur
differre ab inuicem, &
nominatur etiam diuersa
ex eo, quod maxime
superabundat in eis: cum
tamen infinita sit
multitudo partium
minimarum, quæ continentur
in aliquo misto, & sic
nihil est pure, & totaliter
album aut nigrum, aut os,
sed id, quod plus est
in vnoquoque, hoc videtur
esse natura rei. Deinde
cum dicit,
[Improbat positionem
prædictam. Et circa hoc
duo facit. Primo, improbat
eam absolute. Secundo,
comparat eam ad opinionem
Emped. ibi, [Melius autem.]
Circa primum duo facit.
Primo, ponit rationes ad
improbandum opinionem
Anaxag. Secundo, improbat
modum positionis, ibi,
[Nequaquam.] Circa
primum, ponit quinque
rationes, quarum prima,
talis est. Omne infinitum
est ignotum, secundum
quod infinitum est. Et
exponit quare dicit,
secundum quod infinitum,
quia si est infinitum
secundum multitudinem,
vel magnitudinem, erit
ignotum secundum
quantitatem, si autem
est infinitum secundum
speciem, puta, quod
constituatur ex infinitis
secundum speciem diuersis,
tunc erit ignotum
secundum qualitatem,

Te.com. 35.

Te.com. 36.

Te.com. 41.

Te.com. 39.

A & huius ratio est, quia
id quod est notum apud
intellectum, comprehenditur
ab ipso, quantum ad omnia,
quæ ipsius sunt, quod non
potest contingere in aliquo
infinito. Significatur
autem huiusmodi principia
sunt infinita, oportet
esse ignota, vel secundum
quantitatem, vel secundum
speciem: sed si principia
sunt ignota, oportet
esse ignota ea, quæ sunt
ex principis. Quod
probat ex hoc, quia
tunc arbitramur nos
cognoscere vnum
quodque compositum
[cum scimus ex quibus,
& quantis sit] id est
quando cognoscimus
& species, & quantitates
principiorum. Sequitur
igitur de primo ad
vnum, quod si principia
rerum naturalium sunt
infinita, quod naturales
res erunt ignotæ,
secundum quantitatem,
vel secundum speciem.
Secundum rationem
ponit ibi, [Quæ talis est.
Si alicuius totius partes
non habent aliquam
determinatam quantitatem,
siue magnitudinem,
vel paruitatem, sed
contingit esse cuiuscumque
magnitudinis, vel
paruitatis, & hoc ideo,
quia quantitas totius
confluit ex partibus:
sed hoc intelligendum
est de partibus
existentibus actu in toto,
sicut caro, neruus, &
os existant in animali.
Et hoc est quod dicit,
[Dico autem talium
aliquam partem, in
quam cum insit] scilicet
actu [diuiditur aliquod
totum.] & per hoc
excluduntur partes
totius continui, quæ
sunt potentia in ipso.
Sed impossibile est,
quod animal, vel planta,
dicto modo quantumuis
mole parat, neque
par-

**necesse est, atque oriri, ex
non entibus autem nihil
fieri potest: de hac enim
opinionem Naturales omnes
consentiunt, reliquum iam
accidere necessario putauerunt,
ex entibus quidem, atque
ex hisce, quæ insunt, fieri
quodque atque oriri, ex
insensibilibus vero nobis
ob paruitatem molis, vt
dicunt. Quapropter inquit
quodque in quolibet esse
mistum, quia quodlibet
ex quouis oriri videbant.**

Videri vero atque dici
diuersa ex eo plane quod
in mistione infinitorum
maxime ob multitudinem
suam excedit. Nam totum
album, aut nigrum, aut
dulce, aut os, aut carnem
sincere non esse quicquam:
sed cuius plurimum habet
quodque, id ipsius rei
videri naturam esse dicebant.

Si infinitum igitur quo
infinitum est, eo est
ignotum. Infinitum quidem
multitudine, aut magnitudine,
quantum quoddam ignotum
erit, infinitum autem forma,
quale quoddam ignotum.
Cum igitur principia rerum
tam multitudine, quam
specie sint infinita, fieri
profecto nequit, vt ea, quæ
ex hisce constant, sciantur.
Nondum enim compositum
scire putamus, cum ex
quibus, & quot ipsum
constat, haud cognoscimus.

Praterea, si necesse est
ipsum mole quantumuis
esse posse, cuius pars
magnitudine, paruitateque
quantum esse potest. (dico
autem aliquam partem
ipsam diuiditur.) Esse vero
potest planta, vel animal,
dicto modo quantumuis
mole parat, neque par-

habeat se indeterminate
ad quantumcumque
magnitudinem, vel
paruitatem, est enim
aliqua quantitas ita
magna, vna quam nullum
animal excedat, & aliqua
ita parua, infra quam
nullum animal inuenitur.
Et humiliter dicendum
est de planta: ergo
sequitur ad destructionem
consequentis, quod neque
aliqua partium sit
indeterminata quantitas,
quia simile est de toto
& partibus. Sed caro,
& os, & huiusmodi
sunt partes animalis, &
fructus, partes plantarum:
impossibile est igitur,
quod caro, & os, &
huiusmodi habeant
indeterminatam
quantitatem vel
secundum maius, vel
secundum minus. Non
ergo est possibile,
quod sint aliquæ
partes carnis, aut ossis,
quæ sint insensibiles
propter paruitatem.
Videtur autem hoc,
quod dicitur, contrarium
esse diuisioni continui
in infinitum. Si enim
continuum in infinitum
diuisibile est: caro
autem continuum
quoddam est: videtur,
quod sit in infinitum
diuisibilis. Omnem igitur
paruitatem determinatam
transcendet pars
carnis, secundum
diuisionem infinitam.
Sed dicendum, quod licet
corpus, mathematice
acceptum, sit diuisibilis

Et. tex. pri-
mi com. 3.
primo Fo-
ster. 3.

2. de anima cap. 41. sibile in infinitum: corpus tamen naturale non est diuisibile in infinitum. In corpore enim mathematico non consideratur nisi quantitas, in qua nihil inuenitur diuisioni repugnans, sed in corpore naturali inuenitur forma naturalis, quæ requirit determinatam quantitatem, sicut & alia accidentia. Vnde non potest inueniri quantitas in specie carnis nisi infra aliquos terminos determinatos. Tertiã ratione ponitur ibi. g. Circa quã duo s. Primo, præmittit quædam ex quibus argumentatur. Secundo, ponit deductionem rationis ibi, [Remota enim] Circa primum, tria proponit. Primum est, quod omnia simul sunt secundum positionem Anax. vt dictum est, ex quo vult deducere ad inconueniens. Dicebat enim Anax. vt dictum est, quod omnia huiusmodi, quæ sunt similium partium, vt caro, & os, & similia, in sunt inuicem, & non sunt de nouo, sed segregantur ex aliquo, in quo præexistunt, sed vnumquodque denominatur à plurimo]. à pluribus partibus in re existentibus. Secundo est, quod quodlibet sit ex quolibet, sicut ex carne sit aqua per segregationem, & similiter caro ex aqua. Tertium est, quod omne corpus finitum refectatur à corpore finito, hoc est, si à corpore finito quantum cunque magno auferatur multoties finitum, quantumcunque paruum, toties poterit auferri minus à maiori, quod totum maius consumetur à minori per diuisionem. Ex his autem trib. concludit quod principaliter intendit, scilicet, quod non sit vnumquodque in vnoquoque, quod est contrarium primo istorum postorum trium. Sic enim contingit in rationibus ducentibus ad impossibile, quod concludatur finaliter destructio alicuius præmissorum. Secundo ibi.

aut plantam quantumcunque esse secundam magnitudinem, & paruitatem, manifestum est, quoniam neque partium quamlibet erit enim totum partibus simile. caro autem, & os, & huiusmodi partes sunt animalis, & fructus plantarum. Manifestum igitur, quoniam impossibile est carnem, aut os, aut aliquod aliud quantumcunque esse magnitudine aut in maius, aut in minus. g. Amplius, si omnia insunt quidem huiusmodi inuicem, & non sunt, sed segregantur cum insunt; dicuntur autem à plurimo: sit autem ex quolibet quodlibet, vt ex carne aqua segregatur, & caro ex aqua; omne autem corpus finitum refectatur à corpore finito, manifestum est, quod non contingit in vnoquoque vnumquodque esse.

h Remota enim ex aqua carne, & iterum alia facta, ea reliqua segregabitur: quamuis semper minor erit segregata: sed tamen non excellit magnitudo paruitatem. Quare, si quidem stabit segregatio, non omne in omni inerit, in reliqua enim aqua non inerit caro. Si vero non stabit, sed habebit semper remotionem, in finita magnitudine, æqualia finita inerunt in finita secundum multitudinem, hoc autem impossibile est.

i Adhæc autem, si omne quidem corpus remoto quodam minus necesse est fieri, carnis autem determinata est quantitas, & magnitudine, & paruitate, manifestum est, quod ex minima carne nullum segregabitur corpus: erit enim minus minima.

k Amplius autem in infinitis corporibus inest vtrique iam caro in finita, & sanguis, & cerebrum, separata tamen ab inuicem, nihil autem minus entia sunt, quæ sunt, & infinitum vnumquodque; hoc autem irrationabile est.

l. Deducit argumentationem & allumit quod in præcedenti argumentatione conclusum est. Dicit enim quod si ex aqua remouetur caro (dam scilicet ex aqua generatur caro) & si iterum ex residua aqua fiat alia segregatio carnis, quamuis semper remaneat aliqua minor quantitas carnis in aqua, tamen magnitudo carnis non excedit aliquam paruitatem, i. contingit dare aliquam paruam mensuram carnis, qua non erit minor aliqua caro, vt ex superiori ratione apparet. Hoc ergo habito, quod in aqua sit parua caro, qua nulla sit minor, sic procedit. Si ex aqua segregatur caro, & iterum alia caro, aut stabit ista segregatio aut non: si stabit, ergo

in residua aqua non erit caro: & sic non erit quodlibet in quolibet, si autem non stabit, ergo in aqua semper remanebit aliqua pars carnis: ita tamen, quod in secunda segregatione sit minor, quã in prima, & in tertia minor, quam in secunda. Et cum non sit descendere in paruitatem partium in infinitum, vt dictum est, illæ minimæ partes carnis erunt æquales, & infinitæ numero in aliqua aqua finita: alioquin non procederet in infinitum segregatio. Sequitur igitur, quod si segregatio non stat, sed semper in infinitum remouetur caro ex aqua, quod in aliqua magnitudine finita aqua, sint quædam quantitates, & æqualia adinuicem, & infinita, secundum numerum finitæ minimæ partes carnis: & hoc est impossibile, & contrarium ei, quod supra positum est. quod omne corpus finitum refectatur ab aliquo corpore finito: ergo & primum fuit impossibile, scilicet, quod quodlibet esset in quolibet, vt Anaxagoras posuit. Considerandum est autem, quod non sine causa philosophus posuit æqualia in hoc ultimo inconuenienti, ad quod ducit. Non enim est inconueniens, quod in aliquo finito sint infinita in æqualia si attendatur ratio quantitatis, quia si diuidatur continuum secundum eandem proportionem, erit procedere in infinitum, vt puta, si accipitur tertium totius, & tertium tertii, & sic deinceps, sed tamen partes acceptæ non erunt æquales, secundum quantitatem. Sed si fiat diuisionem per partes æquales non procedit in infinitum etiam si sola ratio quantitatis in corpore mathematico consideretur. Quartam rationem ponit ibi.

Præterea, si talia omnia in cunctis insunt, neque generatur quicquam, sed inest, ac segregatur, atque appellatur ab eo, quod in ipso magis abundat; ex quouis denique sit quodlibet segregatione, velut aqua ex carne, & caro ex aqua. Cum omne corpus finitum ablatione finiti corporis consumatur, atque tollatur, constat non posse in vnoquoque quodque inesse.

Abata enim ex aqua carne, rursumque ex aqua, reliqua segregata; & si semper minor ea, quæ secernitur, erit, non tamen omni magnitudine minor euadet. Quare, si segregatio stabit, non in quolibet quoduis erit; in reliqua n. aqua nihil inerit carnis. Si vero nullus segregationis exitus erit, sed semper sequestratio fiet finita in magnitudine sane æqualia finita erunt multitudine infinita, quod quidem est impossibile.

Præterea, si corpus omne parte aliqua ab eo sublata fieri se minus necesse est, carnis autem quantitas definita est ad molem vtrunque; patet minima ex carne nullum omnino corpus secerni posse: alioquin minima à minore erit.

Insuper in infinitis corporibus carni iam infinita, sanguis cerebrumque inesset. Vnumquodque tamen esset ab aliis separatam, & nihilominus infinitum, hoc autem metas egreditur rationis.

nem, ergo ab eo non potest aliquid segregari, quia sic esset aliquod minus minimo. Non igitur ex quolibet potest fieri quodlibet per segregationem. Quintam rationem ponit ibi. Quæ talis est. Si infinitæ partes vniuscuiusque sunt in vnoquoque, & quodlibet est in quolibet, sequetur, quod in infinitis corporibus sint infinitæ partes carnis, & infinitæ partes sanguinis, vel cerebri: & quantumcunque inde separantur adhuc remanent ibi. Sequeretur ergo, quod in finita sunt in infinitis infinitæ, quod est irrationabile. Deinde cum dicit.

Impro-

Improbat positionem Anax. quantum ad ponendi modum: & hoc dupliciter. Primo, quia non intelligebat propriam positionem. Secundo, quia non habebat sufficiens motuum ad ponendum eam, ibi, [Non recte autem.] Dicit ergo primo, quod in hoc quod dicit, quod segregatio nunquam finietur, nesciuit quid diceret, quamuis aliquo modo verum dixerit, quia accidentia nunquam possunt separari à substantiis, & tamen ponebat permissionem, non solum corporum, sed etiam accidentium. Cum enim aliquid sit album, dicebat, quod hoc fiebat per abstractionem albedinis prius committit. Si igitur colores, & alia huiusmodi accidentia ponantur esse commissa, vt ipse dicebat, si aliquis hoc supposito dicat, quod omnia commissa possunt segregari, sequeretur, quod sit album, & sanum, & non sit aliquod subiectum, de quo diceretur, & in quo sint, quod est impossibile. Relinquitur igitur hoc verum esse, quod non omnia commissa possunt segregari, si accidentia etiam commisceantur. Sed ex hoc sequitur inconueniens. ponebat enim Anax. quod omnia à principio erant commissa, sed intellectus incipit segregare. Qui cunque autem intellectus querit facere, quod impossibile est fieri, est indecens intellectus: quare inconueniens erit intellectus ille impossibilia intendens [si vere velit] i. totaliter velit segregare, quod est impossibile, & secundum quantitatem, quia non est minima magnitudo, vt Anax. ponebat, sed ex quolibet minimo potest aliquid auferri: & secundum qualitatem, quia accidentia non sunt separabilia à subiectis. Secundo ibi.

Improbat prædictam positionem quantum ad hoc, quod non habebat sufficiens motuum. Quia enim videbat Anax. quod aliquid sit magnus ex congregatione multarum partium similium paruorum, sicut totiens ex multis guttis, credit ita esse in omnibus. Et ideo dicit Aristot. quod [non recte accepit generationem similium specierum] i. quod semper oporteret aliquid generari ex similibus secundum speciem. Quædam enim ex similibus generantur, & in similia resoluuntur, sicut lutum diuiditur in lutum in quibusdam autem non est sic, sed quædam generantur ex dissimilibus. Et in his etiam non est vnus modus, quia quædam sunt ex dissimilibus per alterationem, sicut lateres non ex lateribus, sed ex luto, quædam vero per compositionem, sicut domus non ex domibus, sed ex lateribus. Et per hunc modum aer, & aqua sunt [ex altertris] i. sicut ex dissimilibus. Alia litera habet [sicut lateres ex domo.] & sic ponit duplicem modum, quo aliquid fit ex dissimilibus, i. per compositionem,

Non recte autem generationem accipit similium specierum. Est enim vt lutum in luto diuiditur, est autem vt non, & non idem modus est, vt lateres ex limo, & domus ex lateribus. Sic autem aqua, & aer ex altertris, & sunt, & fiunt.

Melius autem est minora, & finita recipere, quod vere facit Empedocles.

LECTIO X.

OMNES igitur contraria principia faciunt, & dicentes, quod vnum sit omne, & immobile (etenim Parmenides calidum, & frigidum principia facit; hæc autem appellat ignem, & terram.) & quidam rarum, & densum. Et Demo. firmum, & inane: quorum aliud quidem sicut quod est, aliud autem sicut quod non est, esse dicitur. Adhuc positione, figura, & ordine. Hæc autem generatiorum sunt. Positione, sursum & deorsum: ante & retro: Figura, angulus, rectum,

Improbat prædictam positionem quantum ad hoc, quod non habebat sufficiens motuum. Quia enim videbat Anax. quod aliquid sit magnus ex congregatione multarum partium similium paruorum, sicut totiens ex multis guttis, credit ita esse in omnibus. Et ideo dicit Aristot. quod [non recte accepit generationem similium specierum] i. quod semper oporteret aliquid generari ex similibus secundum speciem. Quædam enim ex similibus generantur, & in similia resoluuntur, sicut lutum diuiditur in lutum in quibusdam autem non est sic, sed quædam generantur ex dissimilibus. Et in his etiam non est vnus modus, quia quædam sunt ex dissimilibus per alterationem, sicut lateres non ex lateribus, sed ex luto, quædam vero per compositionem, sicut domus non ex domibus, sed ex lateribus. Et per hunc modum aer, & aqua sunt [ex altertris] i. sicut ex dissimilibus. Alia litera habet [sicut lateres ex domo.] & sic ponit duplicem modum, quo aliquid fit ex dissimilibus, i. per compositionem,

sicut domus fit ex lateribus, & per resolutionem, sicut lateres fiunt ex domo. Secundo ibi. Improbat positionem Anax. per comparisonem ad opinionem Empedo. & dicit, quod melius est, quod fiant principia pauciora, & finita, quod fecit Empedo. quam plura, & infinita, quod fecit Anaxagoras.

LECTIO X.

Id vero, quod asseritur, nunquam segregata omnia fore, non scienter quidem dicitur, recte tamen. Affectus enim inseparabiles sunt. Cum igitur colores, atque habitus miseri sint: si fuerint segregati, erit quippiam album, aut sanum profecto, quod non aliud quicquam erit, nec in subiecto. Quare ipsa mens absurda est sane, ea querens, que fieri nequeunt, si separata quidem reddere vult: hoc autem efficere nequit tam quantitatis quam qualitatis etiam ratione: quantitatis quidem, quia non est minima magnitudo: qualitatis autem, quia affectus inseparabiles sunt.

Neque etiam recte generationem eorum, quæ partium sunt conformium capit. Lutum namque tum in luto non in luto diuiditur. Nec vt lateres ex domo, & domus ex lateribus, sit aqua, & aer ex sese mutuo sunt, & fiunt.

Melius autem est potiora principia, finitaque sumere, quod quidem Empe docet facit.

LECTIO X.

Mnes igitur contraria principia faciunt, & qui vniuersum vnum esse, atque immobile dicunt. Parmenides enim calidum, frigidumque principia facit, atque hæc ignem, terramque appellat, & qui rarum, & densum principia inquirunt esse. Democritus quoque plenum ipsa, atque vacuum asserit esse, quorum alterum, vt ens, alterum, vt non ens esse dicit. Insuper & hæc differentias asserit, positionem, inquam, figuram, ac ordinem: hæc autem contrariorum genera sunt. Positiones enim supra, & infra, ante, & retro. Figura vero, angulis constans, atque

phorum naturalium, qui posuerunt vnum principium materiale mobile, & dicebant quod ex eo fiebant alia secundum raritatem, & densitatem, & sic ponebant rarum, & densum esse principia. Tertia vero opinio est eorum, qui posuerunt plura principia, inter quos Democritus posuit omnia fieri ex indiuisibilibus corporibus: quæ quidem adinuicem coniuncta in ipso contactu, quoddam vacuum relinquerebant, & huiusmodi vacuitates vocat: at poros, vt patet in primo de Generatione. Sic igitur omnia corpora ponebat composita ex firmo, & inani, id est ex pleno, & vacuo. Vnde plenum, & vacuum dicebat principia naturæ: sed plenum attribuebat enti, vacuum vero non enti. Item, licet corpora indiuisibilia omnia essent vnus natura, tamen ex eis dicebat constitui diuersa, secundum diuersitatem figuræ, positionis, & ordinis. Vnde ponebat principia esse contraria, quæ sunt in genere positionis, scilicet sursum & deorsum, ante & retro: contraria quæ sunt in genere figuræ, scilicet rectum, angula-

Secunda parte. Te.com. 57.

Secunda parte. Te.com. 50.

Secunda parte. Te.com. 42.

Te.com. 48.

Te.com. 57.

Te.com. 6.

re, & circulare. & similiter contraria, quæ sunt in genere ordinis, scilicet prius, & posterius, de quibus non fit mentio in litera, quia manifesta sunt. Et sic concludit quasi inducendo, quod omnes Philosophi posuerunt principia esse contraria secundum aliquem modum. De opinione autem Anaxagoræ,

Leff. 8. & Empedoclis mentionem non fecit, quia eas superius magis explicauit. Et tamen hi ponebant etiam quodammodo contrarietatem in principiis: dicentes, omnia fieri congregatione, & segregatione, quæ conueniunt in genere cum raro, & denso. Secundo ibi.

¶ Ponit probabiliter rationem ad ostendendum, quod prima principia sunt contraria, quæ talis est: Tria uidentur de ratione principiorum esse. Primum, quod non sint ex aliis. Secundum, quod non sint ex alterutris. Tertium, quod omnia alia sint ex eis; Sed hæc tria conueniunt primis contrariis: ergo prima contraria sunt principia. Ad intelligendum autem, quid uocet prima contraria considerandum, quod quædam contraria sunt, quæ ex aliis contrariis causantur, sicut dulce, & amarum causantur ex humido, & sicco, & calido, & frigido. sic autem non est procedere in infinitum, sed est deuenire ad aliquam contraria, quæ non causantur ex aliis contrariis, & hæc uocat prima contraria. His igitur primis contrariis, tres prædictæ conditiones conueniunt principiorum. Ex eo, ergo, quod prima sunt, manifestum est, quod non sunt ex aliis: ex eo uero, quod contraria sunt, manifestum est, quod non sunt ex alterutris, quamuis n. frigidum fiat ex calido, in quantum id quod prius est calidum, sit frigidum: tamen ipsa frigiditas nunquam fit ex caliditate, ut postea dicitur. Tertium uero, qualiter omnia sunt ex contrariis oportet diligentius inuestigare. Ad hoc igitur ostendendum, præmittit primo, quod neque actio, neque passio potest accideret inter [contingentia] id est inter ea: quæ contingunt simul esse, vel inter [contingentia] id est inter

circulatum. Quod quidem igitur contraria quodammodo omnes faciunt principia, manifestum est.

Et hoc rationabiliter. Oportet enim principia, neque ex alterutris esse, neque ex aliis; & ex his omnia, contrariis autem primis insunt hæc. Propter id quod prima quidem, non sunt ex aliis, ob id uero, quod sunt contraria, non sunt ex alterutris. Sed oportet hoc in ratione considerare, qualiter contingat: Accipiendum igitur est primum, quod omnium quæ sunt, nihil neque facere aptum natum est, neque pati contingens a contingentibus, neque fit quodlibet ex quolibet nisi aliquis accipiat secundum accidens, qualiter n. fiet album ex musico, nisi accidens sit albo, aut nigro; musicum, sed album quidem fit ex non albo; & hoc non ex omni, sed nigro, aut mediis. Et musicum ex non musico, sed non ex omni, sed ex immusico, aut si aliquid ipsis est medium. Neque igitur corrumpitur in contingens primum ut album non in musicum nisi forte secundum accidens, sed in non album, & non in contingens, sed in nigrum aut medium, similiter autem musicum in non musicum; & hoc non in contingens, sed in immusicum: aut si ipsis aliquid medium est. Similiter autem hoc est, & in aliis; quonia non solum simplicia eorum, quæ sunt, sed & composita secundum eandem se habent rationem. Sed propter hoc quod oppositæ dispositiones non denominatæ sunt, latet hoc contingens. necesse n. omne consonans ex in consonanti fieri, & in consonans ex consonanti, & corrumpi consonans in in consonantiam, & hanc non in contingentem, sed in oppositam. Differt autem nihil in consonantia dicere; aut ordine, aut compositione, manifestum n. est, quod eadem sit ratio. At uero domus, & statua, & quodlibet aliud fit similiter, domus quidem enim fit non ex eo, quod composita sunt, sed ex eo, quod diuisa sunt hæc. Sic & statua, & figuratorum aliquod ex non figurato, & unumquodque horum alia quidem ordo, alia uero compositio quædam

quæcunq; indeterminata. Neque quodlibet fit ex quolibet, sicut Anaxagoras dixit, nisi forte secundum accidens, & hoc manifestatur primo in simplicibus. album enim non fit ex musico, nisi secundum accidens, forte, in quantum musico accidit album, uel nigrum: sed album fit per se ex non albo, quod est nigrum, uel medius color, & similiter musicus ex non musico. & non ex quocunq; non musico, sed ex opposito, quod dicitur immusicum, id est, quod est natum habere musicam, & non habet, uel ex quocunq; medio inter ea: Et eadem ratione non corrumpitur aliquid primo, & per se in quocunq; contingens, sicut album non corrumpitur, in musicum, nisi per accidens, sed per se corrumpitur in non album; & non in quocunq; non album, sed in nigrum, aut in medium colorem, & idem dicit de corruptione musici, & de aliis similibus. Et huius ratio est, quia omne, quod fit, & corrumpitur, non est antequam fiat, nec est postquam corrumpitur: uade oportet, quod id quod per se aliquid fit, & in quo per se aliquid corrumpitur, tale sit, quod in sua ratione includat non esse eius, quod fit, uel corrumpitur. & similiter manifestat hoc in compositis, & dicit, quod similiter se habet in compositis, sicut in simplicibus; sed magis latet in compositis, quia opposita compositorum non sunt uocata, sicut opposita simplicium: oppositum enim domus non est nominatum, sicut oppositum albi. unde, si reducatur ad aliqua nominata, erit manifestum. Nam omne compositum consistit in aliqua consonantia: consonans autem fit ex in consonanti; & in consonans ex consonanti, similiter consonans corrumpitur in in consonantiam non in quocunq; que, sed in oppositam. In consonantia autem potest dici, uel secundum ordinem tantum, uel secundum compositionem: Aliquod enim totum consistit in consonantia ordinis, sicut exercitus: aliquod uero in consonantia compositionis, sicut domus. & eadem ratio est de utroque Et manifestum est, quod omnia

non constans. rectum, & circumflexum species sunt. Patet igitur, omnes contraria quodammodo principia facere rerum.

Idque non sine ratione. Principia namque neque ex sese mutuo, neque ex aliis, & ex ipsis omnia esse oportet. contrariis autem primis hæc insunt. Quia namque sunt prima, ideo non ex aliis sunt, quia uero contraria sunt, ideo non ex sese mutuo sunt. Verum id ipsum quo pacto fit, & ratione, consideremus oportet. Sumendum est igitur primum, non quiduis eorum, quæ sunt, in quoduis agere, neque quoduis pati a quouis aptum esse, neque ex quibuscumque quiduis fieri, nisi quis per accidens sumpserit. Quo namque pacto fiet album, uel nigrum ex musico, nisi albo; uel nigro sit accidens musicum? sed album quidem fit ex non albo: atque ex hoc non quouis, sed ex nigro, uel aliquo mediolorum: musicum autem non musico; atque ex hoc non quouis, sed ex immusico; uel ex medio, si aliquid inter ipsa medium est. Neque rursum in quoduis primu unumquodque corrumpitur, uelut album, in non musicum, nisi id ipsum non nunquam accidat, sed in non album corrumpitur, atque in hoc non quoduis, sed in nigrum, aut in medium, eodem modo musicum, etiam in non musicum; atque in hoc non quoduis, sed in musicum, uel in medium, si quid inter ipsa medium sit, corrumpitur similiter fit, & in ceteris. nam & ea, quæ non simplicia, sed composita sunt, eandem subeunt rationem. sed latet ipsum ex eo, quia dispositiones oppositæ nominibus carent. Etenim omne constructum ex in constructo, atque in constructum est constructo fiat, necesse est. Constructum etiam in in constructum, & in ipsum non quoduis, sed in oppositum necesse est corrumpatur. Nihil autem interest, siue in constructione, siue in ordine, siue in compositione hæc ipsa dicantur. patet enim, eandem rationem in cunctis esse, atque domum, statuam, & quoduis aliud similiter fieri. domus enim ex non compositis, sed hoc modo diuisis; & statua, figuratorumque quoduis non sic figurato, confici fierique uidetur. Atque hæc partim ordine, partim compositione constant. Si igitur hæc uera sunt, omne

Leff. 8.

Te. com. 42.

¶ Ponit probabiliter

Te. com. 43.

Te. com. 44.

Te. com. 45.

Te. com. 51.

Te. com. 46.

¶

¶

Te. co. 47.

Te. co. 48.

Secunda pars. Te. co. 48.

Te. co. 49.

Te. co. 50.

Te. co. 49.

omnia composita sunt similiter ex in compositis, sicut domus fit ex in compositis, & figuratum ex in figuratis, & in omnibus his, nihil attenditur nisi ordo, & compositio. Sic igitur quasi per inductionem manifestum est, quod omnia, quæ sunt uel corrumpuntur, fiunt ex contrariis, uel mediis: uel corrumpuntur in ea,

media autem fiunt ex contrariis, sicut colores medii ex albo & nigro. Unde concludit, quod omnia, quæ sunt secundum naturam, uel ipsa sunt contraria, sicut album & nigrum, uel fiunt ex contrariis, sicut media. Et hoc est principale intentum, quod intendit concludere, scilicet quod omnia fiunt ex contrariis: quod erat tertia conditio principiorum. Tertio ibi.

¶ Ostendit hic Philosophus, quomodo se habuerunt philosophi in ponendo principia esse contraria. Et primo, quomodo se habuerunt quantum ad morium positionis, secundo quomodo se habuerunt quantum ad ipsam positionem, ibi [Differunt autem ad inuicem.] Dicit ergo primo, quod sicut supra dictum est, multi Philosophorum secuti sunt ueritatem, utque ad hoc, quod ponerent principia esse contraria: quod quidem licet bene ponerent, non tamen quasi ab aliqua ratione moti hoc ponebant, sed sicut ab ipsa ueritate coacti. Verum enim est bonum intellectus, ad quod naturaliter ordinatur: unde, sicut res cognitione carentes mouentur ad suos fines absque ratione, ita interdum intellectus hominis quadam naturali inclinatione tendit in ueritatem, licet rationem ueritatis non percipiat. Secundo ibi.

¶ Ostendit quomodo prædicti Philosophi se habeant in prædicta positione: & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo differant in ponendo principia esse contraria, Secundo, quomodo simul differant, & conueniebant ibi. [Quare est eadem dicere.] Dicit ergo primo, quod Philosophi, ponentes principia esse contraria, dupliciter differant. primo quidem, quia aliqui eorum rationabiliter ponentes, accipiebant pro principis priora contraria: alii uero minus prouide considerantes, accipiebant posteriora contraria, ut principia. Et eorum, qui accipiebant priora contraria, quidam attendebant ad ea, quæ erant notiora secundum rationem. quidam uero ad ea, quæ sunt notiora secundum sensum. Vel potest dici, quod per hanc secundam differentiam assignatur ratio primæ differentie. nam ea quæ sunt

notiora secundum rationem, sunt priora simpliciter: quæ uero sunt priora secundum sensum, sunt posteriora simpliciter, & priora quo ad nos: manifestum est autem, quod oportet principia esse prima. Unde illi, qui iudicabant prius secundum id, quod est notius rationi, ponebant principia contraria, & priora simpliciter: qui uero iudicabant prius secundum id, quod est notius sensui, ponebant principia posteriora simpliciter. Unde quidam ponebant prima principia calidum & frigidum: alii uero humidum, & siccum, & utraque sunt secundum sensum notiora. Tamen calidum & frigidum, quæ sunt actiue qualitates, sunt priora humido & sicco; quæ sunt qualitates passiuæ: quia actiuum naturaliter est prius passiuo. alii uero posuerunt principia notiora secundum rationem: quorum aliqui posuerunt principia parem, & impari, scilicet Pythagorici existimantes substantiam omnium esse numeros, & quod omnia componuntur ex pari, & impari, sicut ex forma & materia: nam pari attribuebant infinitatem & alteritatem propter eius diuisibilitatem; impari uero tribuebant firmitatem & identitatem propter suam indiuisiorem. Quidam uero posuerunt causas generationis, & corruptionis concordiam & discordiam, scilicet sequaces Empedoclis, quæ sunt etiam secundum rationem notiora. unde patet, quod in istis positionibus appareret prædicta diuersitas. Secundo ibi.

¶ Ostendit quomodo in differentia prædictarum opinionum est etiam quædam conuenientia, concludens ex prædictis, quod quodammodo antiqui Philosophi dixerunt eadem principia, & quodammodo altera; altera quidem secundum analogiam, id est proportionem: quia principia accepta ab omnibus habent eandem proportionem. Et hoc tripliciter. primo quidem, quia quæcunq; principia accipiuntur ab eis, se habent ad inuicem, ut contraria, & hoc est quod dicitur, quod omnes accipiunt principia ex eadem coordinatione, scilicet contrariorum, omnes enim accipiunt contraria pro principis, sed tamen diuersa. Nec est mirum, si ex coordinatione contrariorum diuersa accipiantur principia, quia inter contraria quædam sunt continentia, ut priora & cõiora, & quædam contemta, ut posteriora, & minus cõmunia. Iste est igitur unus modus, quo similiter dicunt, in quantum omnes accipiunt principia

¶ Ostendit quomodo differant tamen, quia quidam priora, quidam posteriora, & alii ratione, alii sensu notiora accipiunt; quidam enim calidum frigidumque, quidam humidum atque siccum; alii par, & impar; nonnulli concordiam discordiamue causas generationis esse dixerunt: hæc autem inter sese dicto differunt modo.

¶ Quare est eadem dicere quodammodo, & alia ab inuicem: altera quidem quemadmodum uidebitur pluribus: eadem uero secundum analogiam: accipiunt enim ex eadem coordinatione. Hæc quidem. n. cõtinent, alia autem continentur contrariorum. Sic igitur similiter dicunt, & aliter, & peius, & melius. Et hi quidem notiora secundum rationem sicut dictum est prius illi autem secundum sensum. Vniuersale quidem. n. secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum: ratio quidem n. uniuersalis est, sensus autem particularis, ut magnum & paruum secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum. Quod quidem igitur contraria oportet esse principia, manifestum est.

¶ Quare eadem quodammodo, diuersa quoque dicunt; diuersa quidem, sicut & plurimis uidetur, eadem autem, similitudine rationis; ex eadem namque serie sumunt: contrariorum enim alia continent, alia continentur. Hoc igitur pacto, eodem modo diuersoque, & dicitur, ac melius dicunt. Et quidam ratione, quidam sensu notiora sumunt, ut antea diximus. Etenim uniuersale quidem notius est ratione, singulare autem sensu. Ratio namque ipsius est uniuersalis, sensus uero particularis. Veluti magnum quidem, & paruum ratione, & densum sensu sunt notiora. Patet igitur oportere contraria principia rerum esse.

notiora secundum rationem, sunt priora simpliciter: quæ uero sunt priora secundum sensum, sunt posteriora simpliciter, & priora quo ad nos: manifestum est autem, quod oportet principia esse prima. Unde illi, qui iudicabant prius secundum id, quod est notius rationi, ponebant principia contraria, & priora simpliciter: qui uero iudicabant prius secundum id, quod est notius sensui, ponebant principia posteriora simpliciter. Unde quidam ponebant prima principia calidum & frigidum: alii uero humidum, & siccum, & utraque sunt secundum sensum notiora. Tamen calidum & frigidum, quæ sunt actiue qualitates, sunt priora humido & sicco; quæ sunt qualitates passiuæ: quia actiuum naturaliter est prius passiuo. alii uero posuerunt principia notiora secundum rationem: quorum aliqui posuerunt principia parem, & impari, scilicet Pythagorici existimantes substantiam omnium esse numeros, & quod omnia componuntur ex pari, & impari, sicut ex forma & materia: nam pari attribuebant infinitatem & alteritatem propter eius diuisibilitatem; impari uero tribuebant firmitatem & identitatem propter suam indiuisiorem. Quidam uero posuerunt causas generationis, & corruptionis concordiam & discordiam, scilicet sequaces Empedoclis, quæ sunt etiam secundum rationem notiora. unde patet, quod in istis positionibus appareret prædicta diuersitas. Secundo ibi.

¶ Ostendit quomodo differant tamen, quia quidam priora, quidam posteriora, & alii ratione, alii sensu notiora accipiunt; quidam enim calidum frigidumque, quidam humidum atque siccum; alii par, & impar; nonnulli concordiam discordiamue causas generationis esse dixerunt: hæc autem inter sese dicto differunt modo.

¶ Quare est eadem dicere quodammodo, & alia ab inuicem: altera quidem quemadmodum uidebitur pluribus: eadem uero secundum analogiam: accipiunt enim ex eadem coordinatione. Hæc quidem. n. cõtinent, alia autem continentur contrariorum. Sic igitur similiter dicunt, & aliter, & peius, & melius. Et hi quidem notiora secundum rationem sicut dictum est prius illi autem secundum sensum. Vniuersale quidem. n. secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum: ratio quidem n. uniuersalis est, sensus autem particularis, ut magnum & paruum secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum. Quod quidem igitur contraria oportet esse principia, manifestum est.

¶ Quare eadem quodammodo, diuersa quoque dicunt; diuersa quidem, sicut & plurimis uidetur, eadem autem, similitudine rationis; ex eadem namque serie sumunt: contrariorum enim alia continent, alia continentur. Hoc igitur pacto, eodem modo diuersoque, & dicitur, ac melius dicunt. Et quidam ratione, quidam sensu notiora sumunt, ut antea diximus. Etenim uniuersale quidem notius est ratione, singulare autem sensu. Ratio namque ipsius est uniuersalis, sensus uero particularis. Veluti magnum quidem, & paruum ratione, & densum sensu sunt notiora. Patet igitur oportere contraria principia rerum esse.

¶ Ostendit quomodo differant tamen, quia quidam priora, quidam posteriora, & alii ratione, alii sensu notiora accipiunt; quidam enim calidum frigidumque, quidam humidum atque siccum; alii par, & impar; nonnulli concordiam discordiamue causas generationis esse dixerunt: hæc autem inter sese dicto differunt modo.

¶ Quare est eadem dicere quodammodo, & alia ab inuicem: altera quidem quemadmodum uidebitur pluribus: eadem uero secundum analogiam: accipiunt enim ex eadem coordinatione. Hæc quidem. n. cõtinent, alia autem continentur contrariorum. Sic igitur similiter dicunt, & aliter, & peius, & melius. Et hi quidem notiora secundum rationem sicut dictum est prius illi autem secundum sensum. Vniuersale quidem. n. secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum: ratio quidem n. uniuersalis est, sensus autem particularis, ut magnum & paruum secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum. Quod quidem igitur contraria oportet esse principia, manifestum est.

¶ Quare eadem quodammodo, diuersa quoque dicunt; diuersa quidem, sicut & plurimis uidetur, eadem autem, similitudine rationis; ex eadem namque serie sumunt: contrariorum enim alia continent, alia continentur. Hoc igitur pacto, eodem modo diuersoque, & dicitur, ac melius dicunt. Et quidam ratione, quidam sensu notiora sumunt, ut antea diximus. Etenim uniuersale quidem notius est ratione, singulare autem sensu. Ratio namque ipsius est uniuersalis, sensus uero particularis. Veluti magnum quidem, & paruum ratione, & densum sensu sunt notiora. Patet igitur oportere contraria principia rerum esse.

¶ Ostendit quomodo differant tamen, quia quidam priora, quidam posteriora, & alii ratione, alii sensu notiora accipiunt; quidam enim calidum frigidumque, quidam humidum atque siccum; alii par, & impar; nonnulli concordiam discordiamue causas generationis esse dixerunt: hæc autem inter sese dicto differunt modo.

¶ Quare est eadem dicere quodammodo, & alia ab inuicem: altera quidem quemadmodum uidebitur pluribus: eadem uero secundum analogiam: accipiunt enim ex eadem coordinatione. Hæc quidem. n. cõtinent, alia autem continentur contrariorum. Sic igitur similiter dicunt, & aliter, & peius, & melius. Et hi quidem notiora secundum rationem sicut dictum est prius illi autem secundum sensum. Vniuersale quidem. n. secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum: ratio quidem n. uniuersalis est, sensus autem particularis, ut magnum & paruum secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum. Quod quidem igitur contraria oportet esse principia, manifestum est.

¶ Quare eadem quodammodo, diuersa quoque dicunt; diuersa quidem, sicut & plurimis uidetur, eadem autem, similitudine rationis; ex eadem namque serie sumunt: contrariorum enim alia continent, alia continentur. Hoc igitur pacto, eodem modo diuersoque, & dicitur, ac melius dicunt. Et quidam ratione, quidam sensu notiora sumunt, ut antea diximus. Etenim uniuersale quidem notius est ratione, singulare autem sensu. Ratio namque ipsius est uniuersalis, sensus uero particularis. Veluti magnum quidem, & paruum ratione, & densum sensu sunt notiora. Patet igitur oportere contraria principia rerum esse.

Ex ordine contrariorum. Alius modus in quo conueniunt, secundum analogiam est, quod quæcunq; principia accipiuntur ab eis vnum eorum se habet vt melius, & aliud vt peius, sicut concordia, vel plenum, vel calidum, vt melius: discordia vero, vel vacuum, vel frigidum vt peius: & sic est considerate in alijs. Et hoc ideo est, quia semper alterum contrariorum habet priuationem admittit. Principium enim contrarietatis est oppositio priuationis & habitus, vt dicitur in 10. Meta. Tertio modo conueniunt, secundum analogiam in hoc, quod omnes accipiunt principia notiora: sed quædam notiora secundum rationem, quædam vero secundum sensum. Cum enim ratio sit vniuersalis, sensus vero particularis, vniuersalia sunt notiora secundum rationem, vt magnum & paruum: singularia vero secundum sensum, vt rarum & densum, quæ sunt minus communia. Et sic vltimo, quasi epilogando concludit, quod principaliter intendit, scilicet quod principia sunt contraria.

LECTIO XII.

Consequens autem utiq; erit dicere, vtrum duo, aut tria, aut plura sint.

Vnum quidem enim impossibile est, quoniam non vnum contraria.

In finita autem non, quoniam neque scibile quod est erit.

Et est vna contrarietas in omni genere vno. substantia autem vnum quoddam genus est.

Et quod contingit ex finitis, melius ex finitis, quemadmodum Empedocles, quam ex infinitis. Omnia namque ex finitis assignare opinatur, quemadmodum Anaxagoras ex infinitis.

Amplius sunt alia alijs priora contraria & sunt altera ex alteris, vt dulce & amarum, & album & nigrum: principia autem semper oportet manere. Quod quidem igitur neque vnum, neque infinita sunt, manifestum est ex his.

Quoniam autem finita, facere duo tantum, vel non facere duo tantum habet quædam rationem. Deficiet enim aliquis, qualiter dicitur raritatem facere aliquid apta nata sit, aut hæc densitatem, similiter autem & alia quæcunq; contrarietas. Non enim concordia discordiam inducit, & facit aliquid

LECT. XII.

Postquam inquit Philoſophus de contrarietate principiorum, hic incipit inquirere de numero eorum: & circa hoc tria facit. Primo mouet quæſtionem, Secundo excludit quæ non cadunt sub quæſtione. ibi [vnum quidem.] Tertio proſequitur quæſtionem. ibi [Quoniam autem finita.] Dicit ergo primo, quod post inquisitionem de contrarietate principiorum, consequens est inquirere de numero eorum, vtrum scilicet sint duo, aut tria, aut plura. Secundo ibi.

Excludit ea quæ non cadunt sub quæſtione. Et primo quod non sit tantum vnum principium. Secundo quod non sint infinita. ibi [infinita autem non.] Dicit ergo primo, quod impossibile est esse vnum principium tantum. Ostensum est enim quod principia sunt contraria: sed contraria non sunt vnum tantum, quia nihil est sibi ipsi contrarium: ergo principia non sunt vnum tantum. Secundo ibi.

Ostendit quod non sunt infinita principia, quatuor rationibus. quarum prima talis est. Infinitum in quantum huius est ignotum: si igitur principia sunt infinita, oportet ea esse ignota. Sed ignoratis principijs, ignoratur ea quæ sunt ex eis: ergo sequitur, quod nihil in mundo possit sciri. Secundam rationem ponit ibi.

Ostendit quod talis est. Principia oportet esse prima contraria, vt supra ostensum est: prima autem contraria sunt primi generis, quod est substantia: substantia autem, cum sit vnum genus, habet vnum primam contrarietatem: prima enim contrarietas cuiuslibet generis est primarum differentiarum, per quas diuiditur genus. ergo non sunt infinita principia. Tertiam rationem ponit ibi,

Quæ talis est. Quod potest fieri per finita, magis est ponendum per finita fieri, quam per infinita, sed ratio omnium, quæ sunt, secundum naturam, assignatur secundum Empedoclem per principia finita: sicut per Anaxagoram, per principia infinita: ergo non est ponendum principia esse infinita. Quartam rationem ponit ibi.

LECTIO XII.

Deinceps vero considerandum est, vtrum duo, an tria, an plura principia sint.

Vnum enim principium esse non potest, quia non sunt ipsa contraria vnum.

Nec etiam infinita, quia id, quod est subsistentiam sane non cadet.

Vna quoque contrarietas est in omni genere vno. substantia vero genus est quoddam vnum.

Et quia generatio ex finitis fieri potest: atque præstabilis est ex finitis, vt opinatur Empedocles, quam ex infinitis fieri generationem existimare. Cuius enim qua ad generandas res pertinent, ex finitis perinde atque Anaxagoras ex infinitis reddere putat.

Præterea alijs alia priora contraria sunt, & ex alijs alia sunt, seu dulce & amarum, & album, & nigrum. Principia vero manere semper oportet. Ex his igitur neque vnum, neque infinita principia esse constat.

Cum autem sint finita non facere duo solum, rationem aliquam habet. Dubitauerit enim non incongrue quispiam: quoniam pacto densitas apta est facere raritatem, aut raritas densitatem, & alia quæuis contrarietas simili modo. Non enim concordia discordiam: neque e contra discordia concordiam congregat, & aliquid facit ex ipsa:

menta fieri ex inuicem. Et ideo Aristoteles hic, signanter non dicit calidum fieri ex frigido, sed dulce ex amaro, & album ex nigro. Deinde cum dicit.

Prosequitur illud, quod erat in quæſtione, scilicet in quo numero sint principia. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod non sunt duo tantum principia, sed tria. Secundo ostendit, quod non sunt plura ibi [Plura autem tribus.] Circa primum duo facit. Primo ostendit per rationes non esse tantum duo principia, sed oportet addi tertium. Secundo ostendit, quod in hoc etiam. Antiqui philosophi conuenierunt ibi [Vnde & aliquis priorum.] Circa primum ponit tres rationes. Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit, quod principia sunt contraria, & ita non possunt esse tantum vnum principium, sed duo ad minus; nec iterum sint infinita principia restat considerandum, vtrum sint duo tantum, vel plura duobus. Quantum enim ad hoc quod supra ostensum est, quod contraria sunt principia videtur quod sint duo tantum principia: quia contrarietas est inter duo extrema. [Sed in hoc deficiet aliquis] id est dubitabit. Oportet enim quod ex principijs fiat alia, vt supra dictum est: si autem sint tantum duo contraria principia, non videtur quomodo ex illis duobus possint omnia fieri. Non enim potest dici, quod vnum eorum faciat aliquid ex reliquo: non enim densitas

Text. cõ. 52.

Text. cõ. 19.

Text. cõ. 53.

Text. cõ. 64.

Text. cõ. 55.

densitas nata est conuertere ipsam raritatem in aliquid, neque raritas densitate: & similiter est de qualibet alia contrarietate: non enim concordia mouet discordiam, & facit aliquid ex ipsa, neque e conuerso, sed vtrunque contrariorum transmutat aliquid in quod tertium, quod est subiectum vtriusq;. Calidum enim non facit esse calidam ipsam frigiditatem, sed subiectum frigiditatis: nec e contra. Videtur ergo, quod oportet poni aliquid tertium, quod sit subiectum contrariorum ad hoc, quod ex contrarijs alia possint fieri. Nec refert quantum ad præsens pertinet, vtrum illud subiectum sit vnum, vel plura: quidam enim posuerunt plura principia materialia, ex quibus præparant naturam entium: non n. dicebant esse naturam rerum materiam, vt infra in Secundo dicitur. Secundam rationem ponit ibi.

Ex ipsa, neque discordia ex illa: sed vtraque alterum quiddam tertium. Quidam autem & plura recipiunt, ex quibus parant eorum quæ sunt naturam.

Adhuc autem amplius, & de hoc aliquis dubitabit, nisi aliquis alteram supposuerit contrarijs naturam. Nullus enim videmus eorum, quæ sunt, substantia contraria. Principium autem nõ de subiecto oportet dici aliquo: erit enim principium principij. Subiectum enim principum, & prius videtur esse prædicato.

Amplius non esse dicimus substantiam contrariam substantiæ. Qualiter igitur ex non substantijs substantia vtrique erit? Aut quomodo prius non substantia substantia erit?

Vnde, si aliquis priorem veram putabit esse rationem, & hanc, necessarium est, si debet saluare vtraque rationes, subesse quoddam tertium. Quemadmodum dicunt vnam quandam naturam dicentes omne: aut aquam, aut ignem, aut medium horum. Videtur autem medium magis. Ignis enim & terra & aer, & aqua cum contrarietatibus complexa sunt. Vnde non irrationabiliter faciunt, subiectum alterum ab his facientes. Aliorum autem, quidam aerem: aer enim minimus habet aliorum differentias sensibiles. Consequenter autem aqua.

Sed omnes vnum hoc contrarijs figurant, vt densitate & raritate: & eo quod maius & minus, hæc autem omnino sunt, excellentia videlicet, & defectus, sicut

Quæ talis est. Omne quod non est principium, oportet esse ex principijs: si igitur sola contraria sint principia, sequetur, cum substantia non sit contraria substantiæ quod substantia sit ex nõ substantijs: & sic, quod non est substantia, sit prius quam substantia: quia quod est ex aliquibus, est posterius eis: hoc autem est impossibile: nam vnum genus entis est substantia, quæ est ens per se. Non igitur potest esse quod sola contraria sint principia: sed oportet & tertium poni. Deinde cum dicit.

Ostendit quomodo ad hoc etiam concordat positio Philoſophorum. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat, quomodo

do ponebant vnum materiale principium. Secundo quomodo ponebant etiam cum vno materiali principio, præter hæc duo principia contraria ibi. [Sed omne vnum hoc.] Considerandum est autem circa primum, quod Philoſophus in præcedentibus more disputantium visus est opponere ad vtranq; partem oppositam. Nam primo probauit, quod principia sunt contraria; & nunc induit rationes ad probandum, quod contraria non sufficiunt ad hoc, quod ex eis res generentur. Et quia rationes disputatiue verum concludunt tantum secundum aliquid sed non secundum totum, ex vtriusq; rationibus veritatem concludit, & dicit, quod si aliquis putet veram priorem rationem; quæ probabat principia esse contraria, & hanc immediate positam, quæ probabat contraria principia non posse sufficere, ad saluandum vtrâque, est necesse dicere, quod quoddam tertium subiectum contrarijs, sicut dixit. vt ponentes totum vniuersum esse naturam quandam vnam: intelligentes per naturam, materiam sicut aquam, aut ignem, aut aerem, aut medium horum, vt vaporem, aut aliud huiusmodi. Et magis videtur de medio. Hoc enim tertium accipitur, vt subiectum contrarijs, & quoddammodo, vt distinctum ab eis. Vnde illud, quod minus habet de contrarietatibus, conuenientius ponitur tertium principij præter contraria. Ignis enim & terra, & aer, & aqua habent contrarietatem annexam, scilicet calidi, & humidum, & frigidi & siccum. Vnde non irrationabiliter faciunt, subiectum aliquid alteri ab his, quo minus est excellentia contrariorum. Post hos autem melius dixerunt, qui posuerunt aerem principium; quia in aere inueniuntur qualitates contrariæ minus sensibiles. Post hos qui posuerunt aquam. Qui vero posuerunt ignem, pessime dixerunt: quantum ad hoc, quia ignis habet qualitatem contrariam maxime sensibilem, & magis actiuam; quia in ipso est excellentia calidi. Quæuis, si comparentur elementa secundum subtilitatem, melius videantur dixisse, qui posuerunt ignem principium; vt alibi dicitur. Quod n. est subtilius, videtur esse simplicius & prius. Vnde terram nullus posuit principium propter sui grossitiam. Secundo ibi.

Sed aliud quid tertium amba. Atqui sunt qui plura etiam iungunt, ex quibus eorum, quæ sunt naturam, consueiunt.

Insuper & id quispiam dubitauerit, nisi quispiam aliam quandam contrarijs naturam subiecerit. Nullius enim eorum, quæ sunt, substantiam contrariam esse videmus: principium autem de nullo subiecto dicatur oportet, alioquin principij principium erit; subiectum enim principium, & prius prædicato esse videtur.

Præterea, substantiam non esse contrariam substantiæ dicimus. Quoniam igitur pacto, substantia ex non substantijs? aut non substantia substantia prius erit?

Quamobrem necesse est eum qui priorem atque hanc rationem veram esse existimauerit, si ambas seruare voluerit tertium aliquid contrarijs ipsis subicere. Quemadmodum dicunt hi, qui solam vnam quandam naturam vniuersum asserunt esse, vt aquam, aut ignem, aut medium, quod inter hæc collocarunt. atque videtur ipsum medium magis; nam ignis, terra, aer, & aqua, cum contrarietatibus sunt annexa. Circo non sine ratione agunt, qui subiectum ipsum aliud ab his faciunt. Ceterorum autem quidam aerem ponunt; aer enim minime respectu ceterorum differentias sensibiles habet, atque hunc sequitur aqua.

Verum enim omnes hoc vnum in figuris contrarias vertunt, dñsi ate inquam raritateque, & interſione, remissioneque sunt, vt antea diximus.

tes contrariæ minus sensibiles. Post hos qui posuerunt aquam. Qui vero posuerunt ignem, pessime dixerunt: quantum ad hoc, quia ignis habet qualitatem contrariam maxime sensibilem, & magis actiuam; quia in ipso est excellentia calidi. Quæuis, si comparentur elementa secundum subtilitatem, melius videantur dixisse, qui posuerunt ignem principium; vt alibi dicitur. Quod n. est subtilius, videtur esse simplicius & prius. Vnde terram nullus posuit principium propter sui grossitiam. Secundo ibi.

rerum, fuit etiam opinio antiquorum naturalium, sed differenter. Nam antiqui considerantes, quod vna materia variatur per diuersas formas, posuerunt duo ex parte formæ, quæ est principium agendi; & vnum ex parte materiæ, quæ est principium patiendi. Sed Platonicis, considerantes quomodo in vna specie distinguuntur multa indiuidua secundum diuisionem materiæ, posuerunt vnum ex parte formæ, quæ est principium actiuum, & duo ex parte materiæ, quæ est principium passiuum. Et sic concludit principale intertæm, quod præmissa, & similia considerantibus, rationabile videbitur, quod sint tria naturæ principia. Et hoc dicit, designans ex probabilibus processisse. Deinde cum dicit.

Text. cõ. 56. **O**stendit quomodo non sunt plura principia tribus, duabus rationibus: quarum prima talis est. Quod potest fieri per pauciora, superfluum est, si fiat per plura: sed tota generatio rerum potest compleri ponendo vnum principium materiale, & duo formalia, quia ad patiendum sufficit vnum materiale principium. Sed si essent quatuor principia contraria, & duæ primæ contrarietates, oporteret, quod vtræque contrarietas haberet aliud & aliud subiectum: quia vnum subiectum videtur esse primo vnius contrarietatis. Et sic, si duobus contrariis positis, & vno subiecto positis res fieri adiunctum, superfluum videtur, quod ponatur alia contrarietas. Non igitur ponenda sunt plura, quam tria principia. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ talis est. Si plura sunt principia quam tria, oportet esse plures primas contrarietates; sed hoc est impossibile, quia prima contrarietas videtur esse primi generis, quod est vnum, scilicet substantia: vnde omnia contraria, quæ sunt in genere substantiæ, non differunt genere, sed se habent, sicut prius, & posterius: quia in vno genere est tantum vna contrarietas, scilicet prima: eo quod omnes aliæ contrarietates videntur reduci ad vnam primam. Sunt autem aliquæ primæ differentie contrariæ, quibus diuiditur genus, ergo videtur, quod non fiat plura principia, quam tria. Considerandum est autem

Plura autem tribus non amplius: ad patiendum quidem enim sufficiens est vnum. Si autem quatuor existentibus, duæ erunt contrarietates, oportebit seorsum vtrisque esse alteram quandam naturam. Si autem ex se inuicem poterint generare, otiosa vtrique altera contrarietatum erit.

Simul autem & impossibile est plures esse contrarietates primas. Substantia enim vnum quoddam genus est entis. Quare in eo quod prius, & posterius sunt, differunt ab inuicem principia tantum; sed non genere. * Semper enim in vno genere contrarietas est vna; omnes enim contrarietates reduci videntur in vnam. Quod quidem igitur neque vnum sit elementum neque plura duobus vel tribus, manifestum est. Horum autem vtrum sit verum, quemadmodum diximus, dubitationem habet multam.

LECTIO XIII.

Sic igitur nos dicamus, primum de omni generatione aggredientes; est enim secundum naturam communia prius dicere, & sic circa vnum quodque propria speculari.

Dicimus enim fieri ex eo aliud, & ex altero alterum, aut simplicia dicentes aut composita. Dico autem sic hoc, est enim hoc fieri hominem musicum; est autem non musicum, aliquod fieri

quod vtrumque probabiliter dictum est, scilicet & quod in substantiis non sit contrarietas: & quod in substantiis sit vna contrarietas prima. Si enim accipiatur ipsum quod est substantia, nihil est ei contrarium: si vero accipiatur formales differentie in genere substantiæ, contrarietas in eis inuenitur. Vltimo autem quasi epilogando concludit, quod neque sit vnum tantum principium, neque plura duobus vel tribus. Sed vtrum horum sit verum, habet multam dubitationem, sicut ex præmissis patet, scilicet vtrum sint duo tantum, vel tria.

Hæc etiam opinio vetus quadam esse videtur. Vnum inquam, & excessum atque defectum principia rerum esse. At tamen non eodem modo. Sed Prisci duo quidem agere, vnum autem pati dicebant. At Posteriorum quidam e contra vnum quidem agere, duo vero pati potius asserunt. Tria igitur elementa rerum esse putare ex his, & istiusmodi aliis animaduersis, videbitur aliquam rationem habere, sicut antea diximus.

Sed tribus ponere plura nullam. Ad patiendum enim sufficiens est vnum ipsum. Si vero quatuor contrariis sumptis, duæ contrarietates ponantur, vtrisque seorsum alia quadam natura media subiiciatur oportet. Quod si ex sese vicissim generare possunt, superuacanea nimirum altera contrarietas erit.

Et insuper fieri nequit, ut prima contrarietates sint plures. Substantia namque vnum quoddam est genus eius quod est, ut patet. Quare non genere, sed ante cedendo sequendoue duntaxat, inter se principia differrent. Semper enim vna est contrarietas in genere vno: atque omnes contrarietates ad vnam reduci videntur. Patet igitur, neque vnum elementum, neque plura duobus, vel tribus esse: horum autem vtrum sit asserendum, magnam dubitationem nimirum habet.

Hoc igitur modo nos dicimus, primo de omni generatione simpliciter pertractantes. Est enim natura ac commodatum primum communia dicere deinde ea, quæ circa vnum quodque sunt priora, contemplari.

Nam quippiam è quopiam, ac aliud ex alio fieri dicimus, aut simplicia dicentes, aut composita. Dico autem hoc pacto: fit enim homo musicus, & non musicus: musicus aut non musicus homo, musicus homo.

Prosequitur propositum. Et circa hoc duo facit. Primo enim præmittit quædam, quæ necessaria sunt ad propositum ostendendum. Secundo ostendit propositum ibi. [Determinatis autem

LECT. XIII.

Postquam Philosophus processit ad inuestigandum numerum principiorum disputatiue, hic incipit determinare veritatem. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat veritatem. In secunda ex veritate determinata, excludit dubitationes & errores Antiquorum ibi. [Quod autem singulariter.] Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quod in quolibet fieri naturali tria inueniuntur. In secunda ex hoc ostendit tria esse principia. ibi [Manifestum est igitur quod si quidem sunt causæ.] Circa primum duo facit. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo prosequitur intertæm. ibi [Dicimus enim fieri.] Quia ergo supra dixerat, quod multam habet dubitationem, vtrum sint tantum duo naturæ principia, vel tria, concludit quod de hoc primo dicendum est, considerantes de generatione, vel factione in communi ad omnes species mutationis: in qualibet enim mutatione inuenitur quoddam fieri: sicut quod alteratur de albo in nigrum, de albo fit non albu, & de non nigro fit nigrum: & similiter est in aliis mutationibus. Et rationem ordinis assignat, quia necesse est primo dicere communia, & postea speculari ea, quæ propria sunt circa vnum quodque, sicut in principio libri dictum est. Secundo ibi.

LECTIO XIII.

Hoc igitur modo nos dicimus, primo de omni generatione simpliciter pertractantes. Est enim natura ac commodatum primum communia dicere deinde ea, quæ circa vnum quodque sunt priora, contemplari.

Nam quippiam è quopiam, ac aliud ex alio fieri dicimus, aut simplicia dicentes, aut composita. Dico autem hoc pacto: fit enim homo musicus, & non musicus: musicus aut non musicus homo, musicus homo.

Text. cõ. 60. **Secunda pars text. 58.** autem his.] Circa primum duo facit. Primo præmittit quædam diuisionem. Secundo ostendit differentiam inter partes diuisionis. ibi [Horum autem.] Dicit ergo primo, quod cum in quolibet fieri aliud dicatur fieri ex alio, quantum ad fieri secundum esse substantiale: vel alterum ex altero, quantum ad fieri secundum esse accidentale, propter hoc, quod omnia mutatio habet duos terminos, dupliciter contingit hoc dicere, eo quod termini alicuius factionis, vel mutationis possunt accipi, vt simplices, vel compositi. Et hoc sic exponitur, aliquando enim dicimus, homo fit musicus, & tunc duo termini factionis sunt simplices: & similiter quando dicimus, quod non musicum fit musicus: sed quando dicimus non musicus homo fit musicus homo, tunc vterque terminorum est compositus. Quia cum fieri attribuitur homini, vel non musicus, vterque est simplex: & sic id quod fit, id est cui attribuitur fieri, significatur fieri vt simplex. Id vero, in quod terminatur ipsum fieri, quod significatur fieri vt simplex, est musicum, vt cum dico, homo fit musicus, vel non musicus fit musicus, sed tunc vtrumque significatur fieri vt compositum scilicet [Et quod fit] id est, id cui attribuitur fieri [& quod factum est] id est, id ad quod terminatur fieri: cum dicimus, non musicus homo fit musicus, tunc enim est compositio ex parte subiecti tantum, & simplicitas ex parte prædicati. Sed cum dico, non musicus homo fit musicus homo, tunc est compositio ex parte vtriusque. Secundo ibi.

Text. cõ. 59. **Text. cõ. 60.** **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Text. cõ. 59. **Text. cõ. 60.** **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Text. cõ. 59. **Text. cõ. 60.** **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Text. cõ. 59. **Text. cõ. 60.** **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Text. cõ. 59. **Text. cõ. 60.** **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Aquam homo factus est musicus. Et tamen istis tribus attribebatur fieri, dicebatur enim, quod non homo fit musicus, & non musicus fit musicus, & homo non musicus fit musicus: quorum trium solum primum manet, completa factione: alia vero duo non manent. Deinde cum dicit.

B **Text. cõ. 60.** **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Text. cõ. 60. **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Text. cõ. 60. **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Text. cõ. 60. **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

Text. cõ. 60. **Text. cõ. 61.** **Text. cõ. 65.** **Text. cõ. 66.** **Text. cõ. 67.** **Text. cõ. 68.** **Text. cõ. 69.** **Text. cõ. 70.** **Text. cõ. 71.** **Text. cõ. 72.** **Text. cõ. 73.** **Text. cõ. 74.** **Text. cõ. 75.** **Text. cõ. 76.** **Text. cõ. 77.** **Text. cõ. 78.** **Text. cõ. 79.** **Text. cõ. 80.** **Text. cõ. 81.** **Text. cõ. 82.** **Text. cõ. 83.** **Text. cõ. 84.** **Text. cõ. 85.** **Text. cõ. 86.** **Text. cõ. 87.** **Text. cõ. 88.** **Text. cõ. 89.** **Text. cõ. 90.** **Text. cõ. 91.** **Text. cõ. 92.** **Text. cõ. 93.** **Text. cõ. 94.** **Text. cõ. 95.** **Text. cõ. 96.** **Text. cõ. 97.** **Text. cõ. 98.** **Text. cõ. 99.** **Text. cõ. 100.**

non enim dicimus, quod ex homine fit musicus, sed quod homo fit musicus. Quandoque tamen in permanentibus dicimus, ex hoc fit hoc, sicut dicimus, quod ex aere fit statua: sed hoc contingit, quia nomine aëris intelligimus infiguratum, & ita dicitur hoc ratione priuationis intellectus. Et licet ex hoc fieri hoc dicamus in permanentibus: magis tamen utrumque contingit in non permanentibus dici, & hoc fit hoc, & ex hoc fit hoc: siue non permanentes accipiatur oppositum, siue compositum ex opposito & subiecto. Ex hoc ergo ipso, quod diuerso modo videtur loquendi circa subiectum & oppositum, manifestum est, quod subiectum, & oppositum, ut homo, & non musicus, et si fiat idem subiectum, sunt duo tamē ratione. Deinde cum dicitur, b ¶ Ostendit alterum, quod supponebat, scilicet quod in omni actione naturalis oportet esse subiectum, & hoc quidem per rationem probare pertinet ad metaphysicum, unde probatur in 7. Metaph. sed hic probatur tantum per inductionem, & primo ex parte eorum, quae sunt: secundo, ex parte modorum fieri. ibi [Fiant autem quae sunt.] Dicit ergo primo, quod cum fieri dicatur multipliciter, fieri simpliciter est solum fieri subiectum, sed alia dicuntur fieri secundum quod. Et hoc ideo, quia fieri importat initium essendi. ad hoc ergo, quod aliquid fiat simpliciter, requiritur, quod prius non fuerit simpliciter, quod accidit in iis, quae substantialiter sunt: quod enim fit homo non solum prius non fuit homo, sed simpliciter verum est dicere ipsum non fuisse: cum autem homo fit albus, non est verum dicere, quod prius non fuit, sed quod prius non fuerit talis. In iis igitur, quae sunt secundum quod, manifestum est, quod indigent subiecto. nam quantitas, & qualitas, & alia accidentia, quorum est fieri secundum

vero & in permanentibus aliquando dicitur similiter. ex aere enim statuam dicimus fieri non aere statuam. Hoc autem ex opposito, & non permanenti utrobique dicitur, ex hoc hoc, & hoc hoc, & namque ex musico & immusico fit musicus. Vnde & in composito similiter est: etenim ex immusico homine, & immusico homo dicitur fieri musicus.

b Multipliciter autem cum dicatur fieri, & horum quidem non simpliciter fieri, sed hoc aliquid fieri, simpliciter autem fieri substantiarum solum est, secundum quid aliorum, manifestum, quod necesse est subiecti aliquid, quod fit. Etenim quantum, & quale, & ad alterum, & quando, & ubi sunt in subiecto aliquo, propter id, quod sola substantia de nullo alio dicitur subiecto, sed alia omnia de substantia. Quod autem & substantia, & quaecunque alia simpliciter entia, ex quodam subiecto fiant, consideranti fiet utique manifestum: semper enim est aliquid, quod subicitur, ex quo fit, quod fit, ut plantae, & animalia ex semine.

i Fiant autem quae sunt simpliciter, alia quidem transfiguratione, ut statua; alia oppositione, ut quae augmentantur: alia vero abstractione, ut ex lapide Mercurius: compositione autem, ut domus: alteratione vero, ut quae conuertuntur secundum materiam. Omnia autem, quae sic fiunt, manifestum est quoniam ex subiectis fiunt.

k Quare ostensum ex dictis est, quoniam quod fit, semper compositum est. Et est quidem aliquid quod fit: est autem aliquid, quod hoc fit, & hoc dupliciter. Aut enim subiectum, aut oppositum. dico autem opponi quidem non musicum, subiecti autem hominem, & infigurationem, & inordinationem, & informationem oppositum: aere autem & lapidem, & aurum, dico subiectum.

f interdum eodem dicitur modo: ex aere nanque statuam, non aere statuam fieri dicimus, in eo tamen quod opponitur & non permanet, utroque dicitur modo, & ex hoc fieri hoc, ut ex immusico musicus: & hoc fieri hoc, vel immusico musicus. Idcirco & in composito similiter dicitur: ex immusico namque homine, atque immusico homo musicus homo fieri dicitur.

G Cum autem fieri multis modis dicatur, & quaedam non absolute fieri sed hoc aliquid fieri: quaedam simpliciter fieri dicuntur, quod quidem solis substantiis competit. In ceteris quidem patet aliquid ipsum inquam fieri, necessario subiecti nam & quantum, & quale, & ad aliquid, & quando, & ubi, fit aliqua re subiecta. Propterea quod substantia sola de nullo subiecto dicitur alio: cetera autem vniuersa de substantia ipsa dicuntur. At substantia etiam & quaecunque alia simpliciter sunt, ex subiecto fieri aliquid, patet scire diligenter consideranti. semper enim est aliquid, quod subicitur, ex quo generatur id, quod fit: plantae namque & animalia ex semine fiunt.

I Eorum autem, quae fiunt simpliciter, quaedam transfiguratione fiunt, ut statua, quaedam additione, ut ea, quae incrementa suscipiunt: quaedam ablatione, ut ex lapide Mercurius: quaedam compositione, ut domus: quaedam alteratione, ut ea quae vertuntur materia. Atque patet ex subiectis omnia fieri, quae hoc pacto fiunt.

K Quare patet ex dictis, omne quod fit semper compositum esse. Atque est quidem aliquid quod fit, est autem aliquid quod istud fit, & hoc est duplex. Est enim aut subiectum, aut oppositum, atque opponi quidem immusico, subiecti autem hominem dico. Et vacuam quidem figuram & informitatem vel inordinationem oppositum: aere autem lapidem aurumque subiectum.

quid, non possunt esse sine subiecto. Solutus enim substantiae est, non inesse subiecto. Sed etiam in substantiis, si quis considerat, manifestum fit quod sunt ex subiecto: videmus enim quod plantae, & animalia sunt ex semine, Secundo ibi.

i ¶ Ostendit idem inducendo per modos fieri, & dicit, quod coram quae sunt, quaedam sunt transfiguratione, sicut statua fit ex aere: quaedam sunt ex appositione, ut patet in omnibus augmentationis, sicut fluuius fit ex multis riuis: alia vero sunt abstractione, sicut ex lapide fit per sculpturam imago Mercurii. Quaedam vero sunt alteratione, sicut ea, quorum materia alteratur, siue fiant secundum naturam, siue secundum artem, & in omnibus his apparet, quod sunt ex aliquo subiecto. Vnde manifestum fit, quod omne quod fit, fit ex subiecto.

Sed aduertendum est, quod artificialia connumeravit inter ea, quae sunt simpliciter, (quamuis formae artificiales sint accidentia) quia artificialia quodammodo sunt in genere substantiae per suam materiam, vel propter opinionem antiquorum, qui similiter aestimabant naturalia ut artificialia, ut in Secundo dicitur. Deinde cum dicitur, k ¶ Concludit propositum, & dicit ostensum esse ex dictis, quod id, cui attribuitur fieri, semper est compositum. Et cum in qualibet actione sit id, ad quod terminatur fieri, & id cui attribuitur fieri: quod est duplex, scilicet subiectum & oppositum manifestum est quod in quolibet fieri sunt tria, scilicet subiectum, & terminus actionis, & oppositum eius. Sicut, cum homo fit musicus, oppositum est non musicus, & subiectum est homo, & musicus est terminus actionis. Et similiter in figurato & informitatis & inordinationis sunt opposita, sed aere & aurum, & lapides sunt subiecta in artificialibus.

Text. com. 10.

Leit. 2.

LECTIO XIII.

Postquam Philosophus ostendit, quod in quolibet fieri naturali, tria inueniuntur, hic ex praemissis intendit ostendere quod sunt principia naturae. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum, Secundo, recapitulando ostendit quae dicta sunt, & quae restant dicenda. ibi [Primum quidem igitur dictum.] Circa primum duo facit. Primo ostendit tria naturae principia. Secundo, notificat ea ibi [Subiecta autem naturae.] Circa primum tria facit. Primo ostendit, veritatem de principii naturae. Secundo, ex veritate ostensa soluit praemissas de principii dubitationes, ibi [Vnde est quod sicut duo.] Tertio, quia ab antiquis dictum est quod principia sunt contraria, ostendit: utrum semper requirantur contraria, vel non ibi [Quod quidem igitur.] Circa primum duo facit. Primo, ostendit duo esse principia naturae per se. Secundo, ostendit tertium esse principium naturae per accidens ibi [Est autem subiectum.] Circa primum videtur tali ratione. Illa dicitur esse principia & causae rerum naturalium, ex quibus sunt & fiunt per se, & non secundum accidens: sed omne quod fit, est & fit, ex subiecto & forma, ergo subiectum & forma sunt per se causae & principia omnis eius, quod fit secundum naturam. Quod autem id, quod fit secundum naturam, sit ex subiecto & forma, probatur hoc modo. Ea, in quae resoluitur definitio alicuius rei, sunt composita rem illam, quia vnumquodque resoluitur in ea, ex quibus componitur: sed ratio eius, quod, fit secundum naturam, resoluitur in subiectum & formam, nam ratio hominis musici resoluitur in rationem hominis, & in rationem musici. si quis enim velit definire hominem musicum, oportet quod assignet definitionem hominis & musici, ergo id quod fit secundum naturam, est & fit ex subiecto & forma. Et notandum est quod hic intendit inquirere principia non solum fieri, sed etiam essendi, vnde signanter dicit. [Ex quibus primis sunt & fiunt.] Et dicit. [Ex quibus primis] id est, per se & non secundum accidens. Per se ergo principia omnia, quae sunt secundum naturam, sunt subiectum & forma. Secundo.

Secunda pars. Text. 70.

Text. 65.

Text. com. 69.

Text. 66.

Text. 67.

Text. 68.

Text. 67.

LECTIO XIII.

Manifestum igitur quod si quidem sunt causae & principia eorum, quae natura sunt, ex quibus primis sunt & fiunt, non secundum accidens, sed vnum quodque quidem dicitur secundum substantiam quod fit ex subiecto & forma, componitur. n. musicus homo ex homine & musico quodammodo: resolues enim rationem in rationes eorum. Manifestum igitur est, quod fiunt, quae sunt, ex his.

b Est autem subiectum numero quidem vnum, specie vero duo. homo quidem enim & aurum, & omnino materia numerabilis est. Hoc enim aliquid magis, & non secundum accidens ex ipso fit, quod fit. Priuatio autem & contrarietates accidens. Vnum autem species, ut ordinatio, aut musica, aut aliorum aliquid sic praedicantium.

c Vnde est quod sicut duo dicenda sunt esse principia, est autem sicut tria. Et est quidem sicut contraria, ut si aliquis dicat musicum & immusicum, aut calidum & frigidum, aut consonans & inconsonans, est autem sicut non, ab alterutris enim pati contraria impossibile est: soluitur autem propterea, quod aliud est subiectum, hoc enim non est contrarium. Quare neque plura contrariorum sunt principia quodammodo, sed duo, ut est dicere numero. Neque iterum penitus duo propter id, quod alterum est esse ipsius, sed tria: alterum est esse homini, & non musico esse, & infigurato & aeri.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

Si igitur eorum, quae natura constant, causa, atque principia sunt, ex quibus primis constant, ac facta sunt, non per accidens, sed vnumquodque id, quod per substantiam dicitur, patet omnia fieri ex subiecto ac forma; musicus enim homo ex homine quodammodo, musice componitur: rationes enim in illorum rationes dissolues. Vniuersa igitur, quae fiunt, ex hisce porro fieri patet.

Atqui subiectum ipsum, numero quidem est vnum, ratione autem duo. Homo namque & aurum, ac omnino materia numerabile est. est enim hoc aliquid magis, atque id, quod fit: non per accidens est, & ipso gignitur. At priuatio ipsum inquam oppositum, accidens, forma autem est vnum, ut ordo, vel musica, vel eorum aliquid, quae simili modo dicuntur.

Quapropter ipsa, principia, tum duo, tum tria dicenda sunt, & tum contraria, veluti si quis dicat musicum, & immusicum. aut calidum & frigidum, aut consonans, & inconsonans. Tum non contraria, fieri enim non potest ut mutuo contraria patiantur. Soluitur autem & hoc quia aliud est ipsum subiectum, hoc enim non est, ut patet, contrarium. Quare principia neque plura contraria quodammodo sunt, sed duo (ut ita dicam) numero. Neque rursus penitus duo, quia ipsorum ratio est diuersa sed tria; diuersa enim est hominis ratio, & immusici, & vacanti figura, & aeri.

E imperfectum actuum (ut quidam dicunt) sed ipsa carentia formae, vel contrarium formae, quod subiecto accidit. Deinde cum dicitur, c ¶ Soluit secundum determinatam veritatem, dubitationes omnes praecedentes, & concludit ex praedictis, quod quodammodo dicendum est esse duo principia, scilicet per se, & quodammodo tria, si coassumatur principium per accidens cum principii per se. Et quodammodo sunt principia contraria, ut si aliquis accipiat musicum, & non musicum, & calidum, & frigidum, consonans, & inconsonans. Et quodammodo principia non sunt contraria, si accipiatur sine subiecto, quia sic contraria non possunt pati abinuitem, nisi hoc soluat per hoc, quia contrariis supponitur aliquid subiectum, ratione cuius adinuitem patiuntur. Et sic concludit quod principia Thom. Super Physic.

accidens, ut hoc quod est homo, & aurum, & est ibi considerare id, quod accidit ei, scilicet contrarietatem & priuationem, ut immusicum, & infiguratum: Tertium autem est species, vel forma, sicut ordinatio est forma domus: vel musica hominis musici, vel aliquid aliorum, quae hoc modo ponuntur. Sic igitur forma, & subiectum sunt principia per se eius, quod fit secundum naturam: sed priuatio, vel contrarium, est principium per accidens, in quantum accidit subiecto, sicut dicimus quod edificator est causa actiua domus per se, sed musicum est causa actiua domus per accidens, in quantum accidit edificatori esse musicum. Et sic homo est causa per se, ut subiectum hominis musici, sed non musicum est causa, & principium eius per accidens. Potest aliquis obicere, quod priuatio non accidit subiecto, quando est sub forma, & sic priuatio non est principium essendi per accidens. Et ideo dicendum, quod materia nunquam est sine priuatione: quia, quando habet vnam formam, est cum priuatione alterius formae, & ideo, dum est in fieri aliquid quod fit, ut homo musicus in subiecto, quando nondum habet formam, est priuatio ipsius musicae: & ideo principium per accidens hominis musici in fieri est non musicum, hoc enim accidit homini dum fit musicus. Sed quando iam aduenit ei haec forma, adiungitur ei priuatio alterius formae, & sic priuatio formae oppositae, est principium per accidens in essendo. Patet ergo, secundum intentionem Aristote: quod priuatio, quae ponitur principium naturae per accidens, non est aliqua aptitudo ad formam, vel inchoatio formae, vel aliquid principium

imperfectum actuum (ut quidam dicunt) sed ipsa carentia formae, vel contrarium formae, quod subiecto accidit. Deinde cum dicitur, c ¶ Soluit secundum determinatam veritatem, dubitationes omnes praecedentes, & concludit ex praedictis, quod quodammodo dicendum est esse duo principia, scilicet per se, & quodammodo tria, si coassumatur principium per accidens cum principii per se. Et quodammodo sunt principia contraria, ut si aliquis accipiat musicum, & non musicum, & calidum, & frigidum, consonans, & inconsonans. Et quodammodo principia non sunt contraria, si accipiatur sine subiecto, quia sic contraria non possunt pati abinuitem, nisi hoc soluat per hoc, quia contrariis supponitur aliquid subiectum, ratione cuius adinuitem patiuntur. Et sic concludit quod principia Thom. Super Physic.

non sunt plura contrariorum, id est contrariis, hoc est, quam con- traria, sed sunt duo tantum per se. Sed nec totaliter duo, quia vnum eorum secundum esse est alterum: subiectum enim se- cundum rationem est duo, sicut dictum est, & sic sunt tria prin- cipia: quia homo, & non muscus, & æs, & infiguratum, diffe- runt secundum ratio- nem. Sic igitur patet, quod priores sermo- nes disputati ad vtran- que partem, fuerunt secundum aliquid veri, sed non totaliter. Deinde cum dicit.

Text. cõ. 68.

d Quot quidem igitur principia circa generationem Physicorum, & quomodo tot sint, dictum est. Et ostensum est, quoniam oportet subici aliquid contrariis, & contraria duo esse, sed quodam non alio modo necessarium. Sufficiens enim erit alterum contra- riorum facere absentia, & præsen- tia mutationem.

Text. cõ. 69.

e Subiecta autem natura scibili- lis est secundum analogiam. Sic- ut enim ad statum æs, aut ad le- cūlum lignum, aut ad aliorum aliquid habentium formam in materia, & informe se habet prius- quam accipiat formam, sic ipsa se ad substantiam habet, & hoc aliquid, & quod est. Vnum qui- dem igitur principium est, non sicut vnum existens, neque sic v- num, sicut hoc aliquid, vnum autem secundum, quod ratio. A m- plius autem contrarium huic pri- uatio est. Hæc autem quomodo duo, & quomodo plura dictum est.

Text. cõ. 70.

f Primum quidem igitur dictum est, quod principia contraria sunt. Posterius autem quod necesse est, & aliud quoddam subici, & esse tria. ex his autem nunc mani- festum est, quæ differentia contra- riorum, & quomodo se habent adinuicem principia, & quid sit subiectum. Vtrum autem substan- tia sit species, aut subiectum non- dum manifestum est. Sed quod principia tria, & quomodo, & quis modus eorum dictum est. Quot quidem igitur & quæ sint principia, ex his consideretur.

Text. cõ. 71.

10. me. Text. cõ. 15. 24.

g Quot igitur principia sunt natura- lium rerum, quibus generatio compe- tit, & quonam modo sunt tot, satis iam explicauimus. Atque patet aliquid ipsis contrariis subici oportere, & contraria duo esse, modo autem quodam alio non necessarium esse. Erit enim sufficiens contrariorum alterum ad faciendum absentia, presentiaque sui mutationem.

sciri per se ipsam, cum omne quod cognoscitur, cognoscatur per suam formam, materia autem prima consideratur subiecta omni formæ, sed scitur [secundum analogiam] id est, secundum proportionem. Sic enim cognoscimus quod lignum est aliquid præter formam scanni & lecti, quia quandoque est sub vna for- ma, quandoque sub alia. Cum igitur videamus hoc quod est aer, quandoque fieri aqua, oportet dicere, quod aliquid existens sub forma aeris, quando- que sit sub forma a- quæ, & sic illud quod est aliquid præter for- mam aquæ, & præter formam aeris, se habet ad ipsas substantias naturales, sicut se ha- bet æs ad statum & lignum ad lectum, & quodlibet materiale & informe ad formam, & hoc dicimus esse ma- teriam primam. Hoc est igitur vnum prin- cipium naturæ, quod non sic vnum est, quod hoc aliquid, hoc est, sicut aliquid indiui- dum demonstratum, ita quod habeat for- mam & unitatem in actu, sed dicitur ens & vnum, in quantum est in potentia ad for- mam. Aliud prin- cipium autem est ra- tio vel forma. Ter- tium autem est pri- uatio, quæ contra- riatur formæ. Et quo modo ista principia sint duo, & quo- modo tria, dictum est prius. Deinde cum dicit.

h Natura autem ea, quæ subicitur si- militudine rationis sub scientia cadit. Nam vt ad statum æs, aut ad lecticam lignum, aut ad aliquid aliud eorum, quæ formam habent, materia æs atque informe sese habet antequam suscipiat formam, sic ad substantiam & hoc ali- quid atque id, quod est hæc sese habere videtur. Vnum igitur hæc principium est. Non tamen est vnum neque ens, per- inde atque hoc aliquid. Vnum etiam principium est ratio, & insuper id, quod est contrarium huic ipsa inquam pri- uatio atque plura, paulo antea dixi- mus.

G

i Primum igitur dictum est: contra- ria solum principia esse. Deinde neces- sarium est quoddam etiam aliud subici, tria que esse. Ex hisce vero, quæ nunc diximus, patet, quonam modo est differentia contrariorum: & quomodo principia se habent: & quid est ipsam subie- ctum. Sed, vtrum forma substantia sit, an subiectum, nondum emerfit. Patet tamen tria principia rerum esse: & quo- nam pacto atque quis ipsorum sit mo- dus. Quot igitur & quæ sint principia rerum ex hisce quæ diximus, sit perspe- ctum.

k Subiectum & contrarium sunt vnum numero, & duo ratione. Et iterum dictum est, quid est subiectum, secundum quod mani- festari potuit. Sed non dictum adhuc est, quid sit magis substan- tia, vtrum forma vel materia, hoc enim dicitur in principio Secundi. Sed dictum est, quod principia sunt tria, & quomodo, & quis est modus ipsorum. Et vltimo concludit prin- cipale intentum, scilicet, quod mani- festum est, quot sunt principia, & quæ sint.

Text. cõ. 16.

LECTIO XIII.

Postquam Philosophus determinauit veritatem de princi- piis naturæ, hic excludit Antiquorum dubitationes per ea, quæ determinata sunt de principis. Et primo dubitationes, seu errores, qui prouenerunt ex ignorantia materiæ. Secun- do, dubitationes, seu errores, qui prouene- runt ex ignorantia priuationis, ibi, [Tan- gentes igitur quidam.] Tertio, referuat alteri scientiæ dubitatio- nes, quæ accidunt cir- ca formam, ibi [De principio autem se- cundum speciem.] Cir- ca primum duo facit. Primo, ponit dubita- tionem, & errorem, in quem Antiqui in- ciderunt ex ignora- tia materiæ. Secun- do, soluit eorum du- bitationem per ea, quæ sunt determina- ta, ibi. [Nos autem dicimus.] Dicit ergo primo, quod post de- terminatam verita- tem de principis, di- cendum est, quod so- lum ita via, omnis defectus, id est dubi- tatio Antiquorū, sol- uitur. Et hoc est si- gnū esse verum, quod de principis dictum est. Nam veritas ex- cludit omnem falsita- tem, & dubitationem; sed posito quocun- que falso, oportet ali- quam difficultatem remanere. Dubitatio autem, & error Anti- quorum Philosopho- rum hic fuit. Primi, qui secundum Philo- sophiam inquisierunt veritatem & naturam rerum, diuerterunt in quandam aliam viam à via veritatis, & à via naturali, quod accidit eis propter in- firmitatem intelle- ctus eorum. Dixerunt enim, quod nihil ne- que generatur, neque corrumpitur, quod est, & contra verita- tem & contra natu- ram. Et ad hoc ponē- dum, eos infirmitas intellectus coegit, quia nescierunt hanc rationem soluere, per quam videbatur pro- bari, quod ens non generatur. Quia, si ens sit, aut sit ex ente, aut ex non ente: & vtrumque horum vi- debatur esse impossi- bile, si quod ens fiat ex ente, & quod fiat ex non ente. Quod n. ex ente aliquid fieri sit impossibile, ex hoc ma- nifestū est, quia id quod est, non sit; nihil n. est antequam fiat, & ens iam est: ergo non sit. Quod etiam ex non ente aliquid fieri sit impossibile, ex hoc manifestum est, quia oportet aliquid sub- iici ei quod sit, vt supra ostensum est: & ex nihilo nihil fit: & ex hoc concludatur quod entis non erat generatio, neq; corru-

Text. cõ. 73.

Text. cõ. 83.

Text. cõ. 72.

Text. cõ. 73.

Text. cõ. 73.

Text. cõ. 74.

Text. cõ. 12.

LECTIO XIV.

Quod autem singulariter, sic soluitur & Antiquorum defectus. dicamus posthæc. Quæ- rentes enim secundum philoso- phiam, primi veritatem, & natu- ram rerum diuerterunt, vt in viam quandam aliam abscedentes ob infirmitatem: & dicunt neque fieri eorum, quæ sunt nullum, ne- que corrumpi, propter id quod necessarium est fieri quod sit, aut ex eo quod est, aut ex eo quod non est. Ex his autem vtrisque im- possibile est esse, neq; enim quod fieri contingit: est enim iam, ne- que ex eo, quod non est nihil i- tique fieri: subici enim aliquid o- portet. Et sic consequenter con- tingens augmentantes, non esse multa dicunt, sed tantum quod est. Illi igitur talium accipiebant opinionem propter ea, quæ dicta sunt.

b Nos autem dicimus quidem ex eo, quod est, aut ex eo quod non est, fieri aut quod est, aut quod non est aliquid facere, aut pati, aut quodlibet fieri hoc, vno quidem modo nihil differt, vt Medicum aliquid facere, aut pati, aut ex Medico aliquid esse aut fieri. Qua- re quoniam hoc dupliciter dicitur, manifestum est quoniam & ex eo, quod est, & ex eo quod non est, & quod est aut facere, aut pati. ædificat quidem igitur Medi- cus nō secundum quod Medicus, sed secundum, quod ædificator, & albus sit, non in quantum Medi- cus sed in quantum niger. Medi- catur autem, & non medicus fit, in quantum est Medicus. Quoni- am autē, maxime proprie dicitur medicum aliquid facere, aut pati, aut fieri ex medico, si secun- dum, quod medicus hoc patiat, aut faciat, manifestum est eo, quod non est, fieri, & hoc signifi- cat in quantum non est. Quod illi quidem non percipientes de- liquerunt, & propter hanc ig- norantiam intantum ignora- uerunt, quod nihil opinati sunt fieri neque esse aliorum,

A ptio. Et vltorius, in hoc argumentantes augebant suam positi- onem, vt dicerent, quod nō essent multa entia, sed vnum ens tan- tum. & hoc dicebant propter rationem prædictam. cum n. pone- rent vñ esse materiale principiu: & ex illo nihil dicerent causari secundum generationem & corruptionē, sed solum secundum alterationem, seque- batur, quod id rema- neret semper vñ se- cundum substantiam; Secundo ibi.

LECTIO XIV.

Post hac autem & dubitationem Ve- terum vnice hoc pacto solui dica- mus. Primi namque Philosophi verita- tem, atque naturam eorum, quæ sunt quærentes, exorbitarunt, quasi ad aliā viam quandam, à ruditate depulsi. At- que asserunt neque fieri quicquam eorum quæ sunt neque corrumpi; propter- ea quod necesse est quidem omne quod sit aut ex ente aut ex non ente fieri, ge- nerarique; neutrum autem esse potest. Neque enim sit id quod est; iam enim est. Et ex non ente nihil fieri potest; a- liquid enim subiciatur oportet. At- que hoc pacto id quod deinceps accidit augentes, neque multa inquirunt esse, sed solum ipsum quod est. Illi igitur ob ea, quæ dicta sunt, hanc habuerunt opinio- nem.

C

Nos autem vno quidem modo nihil inter hac dicimus interesse, ex ente, in- quam aut è non ente fieri; & id quod non est, aut quod est agere quippiam, aut pati, aut quoduis hoc fieri & me- dicum agere quippiam aut pati aut è medico aliquid esse, aut oriri. Quare cum id dicatur dupliciter, patet & ex ente fieri, aut id quod est agere, aut pa- ti, duobus modis identidem dici. ædi- ficat igitur medicus, non vt est medi- cus, sed vt ædificator: & albus fit, non hoc sane, quo medicus est, sed quo ni- ger. Medetur autem & medicinam amittit quo medicus est. Atque cum maxime ipsum medicum agere quip- piam aut pati dicamus, vel è medico fieri, si illud agat, vel patiat, vt me- dicus, patet, & hoc è non ente inquam fieri, id significare, vt non ens est. Quod quidem, cum non distinxissent illi longe à veritate semoti sunt. & ob ignorationem hanc adeo insuper ig- norarunt, vt nihil fieri prorsus neque caterorum quicquam esse arbitraren- tur, sed omnem tollerent generatio- nem. Nos autem & ipsi dicimus nihil quidem fieri simpliciter ex non ente: tamen ex non ente per accidens fieri. Ex priuatione enim, quæ est per se non ens, & quæ non inest, fieri dicimus.

ter, quod Medicus sit nō Medicus in quantum est Medicus: sed tunc dicimus proprie & per se Medicum aliquid facere, vel pati, vel ex Medico aliquid fieri, quando hoc attribuitur Medico in qua- tum Medicus. Per accidens autem quando attribuitur ei, non in quantum est Medicus, sed in quantum est aliquid aliud. Sic igitur patet, quod, cum dicitur Medicū facere aliquid, aut pati, vel

ex medico fieri aliquid, dupliciter intelligitur, scilicet per se, & per accidens. Vnde manifestum est, quod cum dicitur aliquid fieri ex non ente proprie & per se, intelligitur hoc, si fiat aliquid ex non ente, in quantum est non ens. & similis ratio est de ente. Et hanc distinctionem antiqui non percipientes intantum peccauerunt, quod nihil sunt opinati fieri, nec opinati sunt, quod aliquid aliorum præter id, quod ponebatur primū principii materiale, haberet esse substantiale, puta, dicentes aerem esse primū materiale principii, dicebant omnia alia significare quoddam esse accidentale. Et sic excluderent omnem generationem substantialem, solam alterationem relinquentes, ex eo scilicet, quod quia non fit aliquid ex non ente per se, vel ente, opinabantur, quod nihil possit fieri ex ente, vel non ente. Sed nos etiā ipsi dicimus, quod ex non ente nihil fit simpliciter & per se: sed solum secundum accidens: quia quod est, id est ens per se quidem, non est ex priuatione, & hocideo, quia priuatio non intrat essentia rei factæ. Ex hoc autem aliquid fit per se, quod inest rei postquam iam facta est, sicut figuratum fit ex infigurato non per se: sed per accidens: quia postquam iam est figuratum, infiguratum non inest ei. Sed iste est mirabilis modus fieri aliquid ex non ente, & qui videbatur impossibilis antiquis Philosophis. Sic igitur patet, quod ex non ente fit aliquid, non per se, sed per accidens. Similiter si queratur, utrum ex ente fiat aliquid, dicendum est, quod ex ente fit aliquid per accidens, sed non per se. Et hoc manifestat per tale exemplum, ponamus enim quod ex equo generetur aliquis canis, quo posito, manifestum est, quod ex quodam animali fiat quoddam animal: & sic ex animali fiet animal, non tamē fiet animal

Tex. com. 75.

Tex. cō. 76.

Tex. cō. 77.

Secūda parte. 78. text.

Tex. cō. 78.

Tex. cō. 79.

sed auferebant omnem generationem. Nos autē, & ipsi dicimus fieri quiddam nihil simpliciter ex eo quod non est: sed tamē fieri ex eo, quod non est, ut secundū accidēs: ex priuatione. n. quod est quidem per se non ens, non inexistente fit. Mutabile autem videtur, & impossibile sic fieri aliquid ex eo quod non est. Similiter autem nec ex eo, quod est, neque quod est fieri, nisi secundum accidens, sic autem & ex hoc fieri eodem modo, ut si ex animali animal utique fiat, & ex quodam animali quoddam animal, ut si canis ex equo fiat. fiet quidem enim utique non solum ex quodam animali canis: sed etiam ex animali: sed non in quantum est animal: est enim iam hoc. Si autē aliquid debet fieri animal, non secundum accidens, nō ex animali erit. Et si aliquid quod est, nō est. Quod enim est ex eo quod nō est, dictum est nobis quid significet, quoniam in quantum nō est. Amplius autem, & esse omne, aut non esse non remouetur. vnus quidem igitur modus hic est.

Alius autem quoniam contingit eadem dicere secundum potentiam, & actum, hoc autem determinatum est in aliis per certitudinem magis.

Quare, secundum quod vere dicimus, defectus soluantur, propter quos coacti remouēt prædictorum quædam, propter hoc enim in tantum destiterunt priores à via in generationem, & corruptionem, & omnino mutationem. hæc enim utique vis natura omnem soluit hanc ipsorum ignorantiam.

LECTIO XV.

Angētes quidē igitur, & alteri quidā sunt ipsam, sed nō sufficienter. Primum quidem, n. conti-

ex animal per se, sed per accidens: non enim fit in quantum est animal: sed in quantum est hoc animal, quia animal iam est actu antequam fiat canis, quia est equus, sed nō est hoc animal, quod est canis: vnde per se hoc animal, quod est canis, fit ex non hoc animali, id est ex non cane. Sed si fieret animal per se, & non per accidens, oporteret, quod fieret ex non animali. Sic etiā est de ente. fit enim ens aliquid ex non ente hoc: sed accidit ei, quod non est hoc, quod fit ens. vnde non fit aliquid per se ex ente, neque per se ex non ente. hoc n. per se significat aliquid fieri ex non ente, si fiat ex non ente in quantum est non ens, ut dictū est. Et sicut cum hoc animal fit ex hoc animali, vel hoc corpore ex hoc corpore non re-

mouetur omne corpus, nec omne nō corpus, nec omne animal, vel non animal ab eo ex quo aliquid fit, sic non remouetur ab eo ex quo fit hoc ens, neque omne esse, neque omne non esse: quia id quod fit hoc ens, quod est ignis, habet aliquid esse, quia est aer, & aliquid non esse, quia non est ignis. Iste igitur est vnus modus

Affertur itaque id admiratione, ac impossibile esse videtur ex non ente fieri. Similiter autem neque ex eo quod est, neque id quod est fieri nisi per accidens, sic autem & hoc fieri dicimus eodem modo, ceu si animal ex animali fieret, & aliquid animal ex quopiam animali, ut si canis ex equo fieret. etenim canis non solum ex animali quodam, sed ex animali etiam fiet, sed non ut est animal, iam enim id ipsum est. Si vero quippiam emerit ex animali non per accidens, non erit ex animali. Et si quid ens orietur, non ex ente, neque è non ente fiet. dictum est enim quid significat è non ente fieri: eo namque pacto quo est non ens. Insuper neque hoc esse inquam omne, aut non esse tollimus. Is igitur vnus est modus solutionis.

Alius autem est per potentiam, & tunc actum. dici autem hæc possunt potentia, & actu. hoc autem aliis in locis exacte magis determinauimus.

Quare ut dicebamus dubitationes illa soluantur, ob quas quedam eorum, que dicta sunt, compulsi tollunt. Antiqui ob hoc enim tantum exorbitarunt ab eua, qua ad generationem corruptionem, & omnino mutationem accedetur. Hæc enim natura, si visa fuisset omnem hanc ipsorum ignorantiam utique dissoluisset.

LECTIO XV.

Ipsam igitur, & alii quidam, sed non sufficienter utique tetigere. Primum enim ex non ente simpliciter aliquid

LECTIO XV.

Postquam Philosophus exclusit dubitationes, & errores antiquorum Philosophorū, prouenientes ex ignorantia materie, hic excludit errores prouenientes ex ignorantia priuationis. Et circa hoc tria facit: primo proponit errantium errores. Secundo ostendit differentia huius propositionis ad veritatem supra ab ipso determinatam ibi. [Sed hoc differt.] Tertio probat suam opinionem veram esse ibi. [Subiecta quidem natura.] Dicit ergo primo, quod quidam Philosophi tetigerunt, materia,

Text. cō. 80.

alias natura.

Tex. cō. 81.

D. 51.

D. 567. 1037.

Text. cō. 80.

Tex. cō. 12. Text. cō. 60.

materiam, sed non sufficienter, quia non distinguebant inter priuationem, & materiam: vnde quod est priuationis attribuebant materie. Et quia priuatio secundum se est non ens, dicebant quod materia secundum se est non ens. Et sic, sicut aliquid per se simpliciter fit ex materia, sic confitebantur, quod simpliciter, & per se aliquid fit ex non ente & ad hoc ponendum, duabus rationibus inducebantur. Primo quidem ratione Parmenidis dicentis, quod quicquid est præter ens, est nō ens: vnde, cum materia fit præter ens, quia non est ens actu, dicebant eam simpliciter esse non ens. Secundo vero, quia videbatur eis, quod id quod est numero vnū, vel subiecto, fit etiam ratione vnū, quod hic appellat esse potentia vnū, quia ea, quæ sunt ratione vnū, sic se habent, quod eadem est virtus vtriusque. Ea vero, quæ sunt subiecto vnū, sed non ratione, non habent eandem potentiam, seu virtutem, ut patet in albo, & musco. Subiectum autem & priuatio sunt vnū numero, ut æs, & infiguratum: vnde videbatur eis, quod essent idem ratione, vel virtute. sic igitur hic accipit unitatem potentie. Sed ne quis hic dubitet occasione horū verborum, quid sit potentia materie, & vtrum sit vna, vel plures: dicendum est, quod actus, & potentia diuidunt quodlibet generum entium, ut patet in nono Metaphy. & in tertio huius. Vnde sicut potentia ad qualitatem non est aliquid extra genus qualitatis, ita potentia ad esse substantiale, non est aliquid extra genus substantie. Non igitur potentia materie est aliqua proprietas addita super essentiam eius: sed materia secundum suam substantiam est potentia ad esse substantiale. & tamen potentia materie subiecto est vna respectu multarum formarum, sed ratione sunt multe potentie secundum habitudinem ad diuersas formas. Vnde in Tertio huius dicitur, quod posse sanari, & posse infirmari differt secundum rationem. Secundo ibi.

tentur simpliciter fieri aliquid ex eo, quod non est, in quantum Parmenidem recte est dicere. Postea videtur ipsis si vere est numero vna & potentia tantum vnā esse.

Sed hoc differt plurimum. nos quidem enim materiam, & priuationem alteram dicimus. Sed horum, hanc quidem non esse secundum accidens materiam: priuationem autem per se non esse. & hanc quidem prope rem & substantiam aequaliter materiam, & priuationem autem nequaquam.

Quidam autem quod non est magnum, & paruum similiter aut simul vtrunque, aut seorsum vtrunque. Quare penitus alter modus est hic trinitatis, & ille. Vtque quidem enim ad hoc perueniunt, quod oportet quandam supponi naturam, hanc tamen vnā faciunt. etenim si aliquis dualitatem facit dicens magnum, & paruum ipsam, nihilominus idem facit, alteram enim desepit.

Subiecta quidem materia cum forma causa est eorum, quæ sunt, sicut mater: altera vero pars contrarietatis multoties imaginabitur ad maleficium ipsius protendenti intellectum, neque esse penitus, & esse extra omne. Existente enim quodam diuino, & optimo, & appetibili, aliud quidem contrarium esse ipsi dicimus.

Ostendit differentiam suæ opinionis ad opinionem præmissam. Et circa hoc, duo facit. Primo aperit intellectum suæ opinionis. Secundo, ostendit quid alia opinio ponat ibi. [Quidam autem quod non est.] Dicit ergo primo, quod multum differt aliquid esse vnū numero, vel subiecto, & esse vnū potentia, vel ratione. Quia nos ipsi dicimus, ut ex superioribus patet, quod materia, & priuatio licet sint vnū subiecto, tamen sunt alterum ratione, quod patet ex duobus. Primo quidem, quia materia est non ens secundum accidens: sed priuatio est non ens per se. hoc enim ipsum, quod est in figuratum, significat non esse: sed æs non significat non esse, nisi in quantum est in figuratum. Secundo vero, quia materia est prope rem, & est aequaliter, quia est ia potentia ad rem, & est aequaliter substantia rei, quia intrat in constitutionem substantie. Sed hoc de priuatione

ne dici non potest. Secundo ibi. Manifestat intellectum opinionis Platonice, & dicit quod Platonici ponebant quidem duo ex parte materie, scilicet, magnum & paruum: sed tamen aliter quam Aristoteles, quia Aristoteles ponit ista duo esse materiam, & priuationem, quæ sunt vnū subiecto & differunt ratione: sed isti non ponebant, quod alterum istorum esset priuatio, & alterum materia, sed priuationem coassumebant vtrique, scilicet, paruo, & magno, siue acciperent ista duo simul, ut potere cum loquebantur non distinguētes eam per magnum, & paruum, siue acciperent vtrunque seorsum. Vnde patet, quod omnino aliter ponebant tria principia Platonici ponentes formam, & magnum & paruum: & Arist. qui posuit materiam, & priuationem, & formam. Platonici vero, vsq; ad hoc perueniunt præ aliis Philosophis antiquioribus, quod oportet vnā quādam naturā supponi omnibus formis naturalibus, quæ est materia prima. sed hanc faciunt vnā tantum, sicut subiecto, ita & ratione, non distinguētes inter ipsam, & priuationem, quia, etsi ponant dualitatem ex parte materie, s. magnum, & paruum, nihilominus non faciunt differentiam inter materiam, & priuationem, sed faciunt mentionem tantū de materia, sub qua comprehenditur magnum, & paruum, & priuationem desepserunt, de ea mentionem non faciētes. Deinde cum dicit, d. q. Probat, quod sua opinio habet veritatem. & circa hoc duo facit. Primo, ostendit propositum, scilicet, quod oportet priuationem distinguī à materia. Secundo, ostendit quomodo materia corrumpatur, vel generetur ibi. [Corrumpitur autem,] Primo autem ostendit dupliciter. Primo quidem ostendit. Secundo, ducendo ad impossibile. [Aliud autem aptum natum.] Dicit ergo primo, quod ista natura, quæ subicitur, scilicet, materia simul cum forma, est causa eorum, quæ sunt secundum naturam ad modum matris: sicut enim mater est causa generationis in recipiendo, ita & materia: sed si quis accipiat alteram partem contrarietatis, scilicet, priuationem, protēdens intellectum circa ipsam, imaginabitur ipsam non ad constitutionem rei pertinere, sed magis ad quoddam malū rei, quia est penitus nō ens, cum priuatio nihil aliud sit quam negatio forme in subiecto, & est extra totū ens: ut sic in priuatione locum habeat ratio Parmenidis. quicquid est præter ens, est non ens: nō autem in materia, ut dicebant Platonici. Et quod priuatio pertinet ad malum, hoc ostendit per hoc, quod forma est quoddam diuinum, & optimū & appetibile. Diuinum quidē est quod omnis forma est quædam participatio similitudinis diuini esse, quod est actus purus. vnū quodque, enim in quantum est actu, in quantum habet formam. Optimum autem est, quia actus est perfectio potentie, & bonum eius, & per consequens sequitur quod sit appetibile, quia vnū quodque suam appetit perfectionem.

Hoc autem plurimum sane differt. nos enim materiam priuationem, diuersa dicimus esse, & materiam quidem, non ens esse per accidens; priuationem vero per se censemus. Et illam quidem prope, & quodammodo substantiam; priuationem vero substantiam nullo modo esse asserimus.

At illi id quod non est, magnum paruumque similiter inquirunt esse: aut vtrunque simul, aut vtrunque seorsum. Quare modus hic trinitatis, diuersus ab illo penitus est. Hucusque nanque progressi sunt, ut aliquam naturam oportere subici dicant: hanc tamen vnā faciunt. nam etsi quidam dualitatem facit, magnum, & paruum ipsam appellans, nihilominus tamen idem facit, alteram enim desepit.

Etenim materies quidem permanentes vna, cum forma causa est eorum que sunt, perinde ac mater. Aut contrarietatis altera pars, nec esse omnino per sepe ei videbitur, qui mente ipsius maleficium intruetur. nam cum sit quoddam diuinum, & bonum, ac appetibile, alterum ipsi contrarium esse dicimus.

Secundo, ostendit quomodo materia corrumpatur, vel generetur ibi. [Corrumpitur autem,] Primo autem ostendit dupliciter. Primo quidem ostendit. Secundo, ducendo ad impossibile. [Aliud autem aptum natum.] Dicit ergo primo, quod ista natura, quæ subicitur, scilicet, materia simul cum forma, est causa eorum, quæ sunt secundum naturam ad modum matris: sicut enim mater est causa generationis in recipiendo, ita & materia: sed si quis accipiat alteram partem contrarietatis, scilicet, priuationem, protēdens intellectum circa ipsam, imaginabitur ipsam non ad constitutionem rei pertinere, sed magis ad quoddam malū rei, quia est penitus nō ens, cum priuatio nihil aliud sit quam negatio forme in subiecto, & est extra totū ens: ut sic in priuatione locum habeat ratio Parmenidis. quicquid est præter ens, est non ens: nō autem in materia, ut dicebant Platonici. Et quod priuatio pertinet ad malum, hoc ostendit per hoc, quod forma est quoddam diuinum, & optimū & appetibile. Diuinum quidē est quod omnis forma est quædam participatio similitudinis diuini esse, quod est actus purus. vnū quodque, enim in quantum est actu, in quantum habet formam. Optimum autem est, quia actus est perfectio potentie, & bonum eius, & per consequens sequitur quod sit appetibile, quia vnū quodque suam appetit perfectionem.

Tex. com. 82. Secūda parte. 81. Text.

nem. Priuatio autem opponitur formæ, cum non sit aliud, quam remotio eius: vnde cum id quod opponitur bono & remouet ipsum, sit malum, manifestum est quod priuatio pertinet ad malum. Vnde sequitur, quod non sit idem quod materia, quæ est causa rei, sicut mater. Secundo ibi.

Text. cõ. 82.

e ¶ Ostendit idem per rationem decentem ad impossibile hoc modo. Cũ forma sit quoddam bonum, & appetibile, materia, quæ est aliud à priuatione, & à forma est apta nata appetere. & desiderare ipsam secundum suam naturam. Sed quibusdam, qui non distinguunt materiam à priuatione, accidit hoc inconueniens, quod contrarium appetet corruptionem sui ipsius, quod est inconueniens. Et quod hoc accidat, sic ostendit, quia si materia appetit formam, non appetit eam secundum quod est sub ipsa forma, quia iam non indiget esse per eam (appetitus autem omnis est propter indigentiam, quia est non habiti.) similiter & non appetit eam secundum quod est sub contrario, vel priuatione, quia vnum contrarium est alterius corruptiuum, & sic aliquid appetet sui corruptionem. Manifestum est igitur, quod materia quæ appetit formam, est aliud ratione, sicut à forma, ita & à priuatione. si enim materia appetit formam secundum propriam naturam, vt dictum est, si ponitur, quod materia & priuatio sint eadem ratione, sequitur, quod priuatio appetit formam, & ita appetit sui ipsius corruptionem, quod est impossibile.

f Corruptur autem & fit, est quidem vt sic, est autem vt non. Secundum quidem enim quod est id in quo, secundum se corrumpitur: quod enim corrumpitur in hoc, est priuatio: in quantum autem secundum potentiam, non per se, sed incorruptibilem. & ingenitam necesse est esse ipsam: si enim fiat, subiiciat aliquid oportet primum ex quo fit: hoc autem est hæc natura, quare erit ante fieri. Dico enim materiam, primum subiectum vniuscuiusque ex quo fit aliquid cum inest, non secundum accidens. & si corrumpitur in hoc, abibit vltimum. quare corrupta erit antequam corrumpatur.

g De principio autem secundum formam vtrum vnum aut nem. Priuatio autem opponitur formæ, cum non sit aliud, quam remotio eius: vnde cum id quod opponitur bono & remouet ipsum, sit malum, manifestum est quod priuatio pertinet ad malum. Vnde sequitur, quod non sit idem quod materia, quæ est causa rei, sicut mater. Secundo ibi. ¶ Ostendit idem per rationem decentem ad impossibile hoc modo. Cũ forma sit quoddam bonum, & appetibile, materia, quæ est aliud à priuatione, & à forma est apta nata appetere. & desiderare ipsam secundum suam naturam. Sed quibusdam, qui non distinguunt materiam à priuatione, accidit hoc inconueniens, quod contrarium appetet corruptionem sui ipsius, quod est inconueniens. Et quod hoc accidat, sic ostendit, quia si materia appetit formam, non appetit eam secundum quod est sub ipsa forma, quia iam non indiget esse per eam (appetitus autem omnis est propter indigentiam, quia est non habiti.) similiter & non appetit eam secundum quod est sub contrario, vel priuatione, quia vnum contrarium est alterius corruptiuum, & sic aliquid appetet sui corruptionem. Manifestum est igitur, quod materia quæ appetit formam, est aliud ratione, sicut à forma, ita & à priuatione. si enim materia appetit formam secundum propriam naturam, vt dictum est, si ponitur, quod materia & priuatio sint eadem ratione, sequitur, quod priuatio appetit formam, & ita appetit sui ipsius corruptionem, quod est impossibile. vnde & hoc impossibile est, quod materia, & priuatio sint eadem ratione. Sed tamen & materia est hoc, id est priuationem habens: sicut si femina appetat masculinum, & turpe appetat bonum, non quod ipsa turpiter appetat bonum sibi contrarium, sed secundum accidens; quia id, cui accidit esse turpe, appetit esse bonum, & similiter feminitas non appetit masculinum, sed id, cui accidit esse feminam. Et similiter priuatio non appetit esse formam sed id, cui accidit priuatio, scilicet materia. Sed contra hæc verba Philosophi Auicennæ, tripliciter opponit. Primo quidem, quia materiam non competit neque appetitus animalis, vt per se manifestum est, neque appetitus naturalis, vt appetat formam, cum non habeat aliquam formam, vel virtutem inclinantem ipsam ad aliquid; sic enim graue naturaliter appetit locum infimum, in quantum sua grauitate inclinatur ad locum talem. Secundo, obicit ex hoc, quod si materia appetit formam, hoc est, quia caret omni forma, aut quia appetit multas formas habere simul, quod est impossibile, aut quia fastidit formam quam habet, & querit habere aliam, & hoc etiam est vanum. nullo igitur modo dicendum videtur, quod materia appetat formam. Tertio obicit per hoc, quia dicere, quod materia appetat formam, sicut femina masculinum, est figurate loquentium, scilicet, Poetarum, & non Philosophorum. Sed huiusmodi obiectiones facile est soluere. Sciendum est enim, quod omne quod appetit aliquid, vel cognoscit ipsum, & se ordinat in illud, vel tendit in ipsum ex ordinatione, & directione alicuius cognoscentis, sicut sagitta tendit in determinatum signum ex directione

ne, & ordinatione sagittantis. Nihil est igitur aliud appetitus naturalis, quam ordinatione aliquorum secundum propriam naturam in finem suum. Non solum autem aliquid ens in actu per virtutem actuam ordinatur in suum finem, sed etiam materia secundum quod est in potentia. nam forma est finis materię.

Alterum suapte natura affectat, atque appetit ipsum. Illis autem euenit vt contrarium, interitum appetat suum, & tamen fieri nequit, vt aut forma se ipsam appetat, quippe cum non indigeat sui; aut contrarium, cum contraria mutuo seipsa corrumpunt. Sed hoc est materia perinde appetens illud, atque si femina marem, & turpe appetat pulchrum. verum non est per se, sed per accidens turpe, nec per se femina, sed per accidens.

At vero tum corrumpitur, atque gignitur, tum neque fit, neque corrumpitur. Nam vt est quidem id in quo per se corrumpitur, id enim quod corrumpitur in hoc, est ipsa inquam priuatio. At suapte potentia, non per se, sed nec occidat, nec oriatur necesse est. nam si gignitur, subiiciatur aliquid primum oportet, ex quo hoc pacto nascetur, vt inest in ipsa: hoc autem est ipsius natura. Quare fit, vt sit antea quam sit orta. Etenim materiam id dico, quod primum est vniuscuiusque subiectum, è quo quippiam eo fit pacto, vt non per accidens inest, si corrumpitur, ad hoc vltimum sane proficietur, quare erit corrupta antequam sit corrupta.

De principio vero formali vtrum vnum sit an plura & quodnam sit,

batur, assimilans materiam matri, & feminæ, & formam mascululo: & ideo Aristoteles videtur contra eum metaphoris ab eo assumptis. Deinde cum dicit. ¶ Ostendit quomodo materia corrumpatur, & dicit, quod quodammodo corrumpitur, & quodammodo non, quia secundum quod est in ea priuatio, sic corrumpitur, cum cessat in ea esse priuatio. vt si diceremus, æs in figuratum corrumpi, quando definit esse in figuratum, sed secundum se, in quantum est quoddam ens in potentia, est ingenita, & incorruptibilis. Quod sic patet. si enim materia fiat, oportet ei aliquid subiici ex quo fiat, vt patet ex superioribus. Sed primum, quod subiicitur in generatione, est materia, hoc enim dicimus materiam, primum subiectum, ex quo aliquid fit per se, & non secundum accidens, & inest rei iam factæ. & vtrunque eorum ponitur ad differentiam priuationis ex qua fit aliquid per accidens, & non inest rei factæ. sequitur ergo, quod materia sit antequam fiat, quod est impossibile. Et similiter omne quod corrumpitur, resoluitur in materiam primam. quando igitur iam est materia prima, tunc est corruptum. Et sic, si materia prima corrumpatur, erit corrupta antequam corrumpatur, quod est impossibile. Sic igitur est impossibile materiam primam generari, vel corrumpi. Sed ex hoc non excluditur, quin per creationem in esse procedat. Deinde cum dicit.

¶ Quia iam excluderet errores circa materiam, & priuationem, restare videbatur vt excluderet errores, & dubitationem circa formam. Posuerunt enim quidam formas separatas, scilicet, ideas,

ideas; quas reducebant ad vnam primam ideam. Et ideo dicit, quod de principio formali, vtrum sit vnum vel plura; & quot, & quæ sint, pertinet determinare ad philosophiam primam, & vsque ad id tempus referretur, quia forma est principium essendi, & ens in quantum huiusmodi est subiectum primæ philosophiæ: sed materia, & priuatio sunt principia entis tran-

mutabilis, quod à Philosopho naturali consideratur. Sed tamen de formis naturalibus, & corruptibilibus in sequentibus huius doctrinæ determinabitur. Vltimo autem epiloge quæ dicta sunt, & dicit, quod sic determinatum est, quod principia sunt, & quæ, & quot. Sed oportet iterum aliter principium

facere scientiæ naturalis, inquirendo, scilicet principia scientiæ.

Primi Libri Physicorum Finis.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AUDITV LIBER SECVNDVS.

Cum Sancti Thomæ Aquinatis præclarissimis Commentariis.

LECTIO PRIMA.

Postquam Philosophus in primo lib. determinauit de principiis rerum naturalium. hic determinat de principiis scientiæ naturalis. Ea autem, quæ primo oportet cognoscere in aliqua scientia, sunt subiectum ipsius, & medium, per quod demonstrat. Vnde hic secundus liber in duas partes diuiditur. In prima determinat, de quibus sit consideratio scientiæ naturalis.

Text. com. 1.

Text. cõ. 27.

Text. com. 16.

Text. com. 7.

Text. com. 2.

1. p. tex. 6.

Text. com. 4.

Text. com. 3.

Ibidem.

LECTIO I.

LECTIO I.

Et sunt natura alia vero propter alias causas. Natura quidem sunt animalia quæque, & partes ipsorum, & plantæ, & simplicia corpora, vt terra, & ignis, & aer, & aqua, hæc & huiusmodi esse natura dicimus. Omnia autem, quæ prædicta sunt, videtur differentia ad non naturam existentiam quæ quidem natura sunt, omnia videntur habere in seipsis principium motus & status, hæc quidem secundum locum, illa vero secundum augmentum & decrementum, quædam autem secundum alterationem. Lectulus autem, & indumentum, & si aliquid huiusmodi genus est, secundum quod quidem fortitum est prædicationem vnamquæque

Et sunt natura alia vero propter alias causas. Natura quidem sunt animalia quæque, & partes ipsorum, & plantæ, & simplicia corpora, vt terra, ignis, aer, & aqua. hæc enim & huiusmodi res, natura dicimus esse. Omnia autem, quæ dicta sunt ab hisce, quæ non natura constant differre videntur. nam ea quidem, quæ natura constant, principium in seipsis vniuersa motus, statusque, partium eius, qui loco accommodatur, partium alterationis habere videntur. At lectica, vestis, & quicquid sit aliud similis generis, quo quidem huiusmodi nominibus appellantur, atque ab arte sunt, hoc nullum principium mutationis in seipsis habent. quod

tum principium motus videtur esse ab extrinseco agente, puta cum aqua calefit, vel aer in ignem conuertitur, principium mutationis est ab exteriori agente. Dicunt ergo quidam, quod etiam in huiusmodi mutationibus principium actuum motus est in eo, quod mouetur, non quidem perfectum, sed imperfectum, quod coadiuuat actionem exterioris agentis: dicunt enim, quod in materia est quædam inchoatio formæ, quam dicunt esse priuationem, quæ est tertium principium naturæ. Et ab hoc principio intrinseco, generationes, & alterationes corporum simplicium naturales dicuntur. Sed hoc non potest esse, quia cum nihil agat nisi secundum quod est in actu, prædicta inchoatio formæ, cum non sit actus, sed aspiratio quædam ad actum, non potest esse principium actuum. Et præterea etiam, si esset forma completa, non ageret in suum subiectum alterando ipsum, quia forma non agit, sed compositum, quod non potest seipsum alterare

alterare nisi sint in eo duae partes, quarum una sit alterans, & alia alterata. Et ideo dicendum est, quod in rebus naturalibus eo modo est principium motus, quo eis motus conuenit. quibus ergo conuenit moueri, est in eis principium actuum motus: quibus autem competit moueri, est in eis principium passiuum, quod est materia. Quod quidem principium, in quantum habet potentiam naturalem ad talem formam, & motum, facit esse motum naturalem. Et propter hoc, factiones rerum artificialium non sunt naturales, quia licet principium materiale sit in eo, quod sit, non tamen habet potentiam naturalem ad talem formam. Et sic etiam motus localis corporum caelestium est naturalis, licet sit a motore separato, in quantum in ipso corpore caeli est potentia naturalis ad talem motum. In corporibus uero grauius, & leuibus, est principium ad formale sui motus: sed huiusmodi principium formale non potest dici potentia actiua, ad quam pertinet motus ille, sed comprehenditur sub potentia passiuua. Grauius enim in terra non est principium, ut moueat, sed magis ut moueatur: quia sicut alia accidentia consequuntur formam substantialem, ita & locus, & per consequens moueri ad locum: non tamen ita, quod forma naturalis sit motor, sed motor est generans, quod dat talem formam, ad quam talis motus consequitur. Secundo ibi. b. Concludit ex praemissis definitionem naturae hoc modo. Naturalia differunt a non naturalibus, in quantum habent naturam: sed non differunt a non naturalibus, nisi in quantum habent principium motus in seipsis. Ergo natura nihil aliud est, quam principium motus, & quietis in eo, in quo est, primo, & per se, & non secundum accidens. Ponitur autem in definitione naturae principium, quasi genus, & non aliquid absolutum, quia nomen naturae importat habitudinem principii. Quia enim nasci dicuntur ea quae generantur coniuncta generanti, ut patet in plantis & animalibus, ideo principium generationis, uel motus, natura nominatur. Unde deridendi sunt, qui uolentes definitionem Aristoteli corrigere, naturam per aliquod absolutum definire conati sunt, dicentes, quod natura est vis insita rebus, uel aliquid huiusmodi. Dicitur autem [principium & causa] ad designandum, quod non omnium motuum natura est eodem modo principium in eo quod mouetur, sed diuersimode, ut dictum est. Dicitur autem [mouendi, & quieti]. quia ea, quae naturaliter mouentur ad locum, similiter, uel magis naturaliter in loco quietuntur. Propter hoc enim ignis naturaliter mouetur sursum, quia naturaliter ibi est, & propter quod unumquodque & illud magis. Non tamen intelligendum est, quod in quolibet, quod mouetur naturaliter, natura sit etiam principium quietiendi, quia corpus caeleste naturaliter quidem mouetur, sed non naturaliter quiescit: hoc pro tanto dicitur, quia non solum motus, sed etiam quietis principium est. Dicitur autem [in quo est] ad differentiam artificialem, in quibus non est motus nisi per accidens. Addit autem [primum], quia natura, etsi sit principium motus compositorum, non tamen primum. Unde, quod animal mouetur deorsum, non est ex natura animalis in quantum est animal, sed ex natura dominantis elementi. Quare autem dicat [per se, & non secundum accidens.] exponit consequenter cum dicit [sic] ideo autem non secundum accidens. Contingit enim aliquando, quod aliquis medicus sit sibi ipsi causa sanitatis, & sic principium suae sanationis est in eo, sed per accidens. Unde principium sanationis in eo, non est natura: non enim secundum quod sanatur, habet medicinam, sed secundum quod est medicus: accidit autem eundem esse medicum & sanari: sanatur enim in quantum est infirmus. & ideo quia per accidens coniunguntur, aliquando per accidens diuiduntur. contingit enim alium esse medicum sanantem, & alium infirmum, qui sanatur. Sed principium motus naturans est in corpore naturali, quod mouetur, in quantum mouetur. in quantum enim ignis habet leuitatem, fertur sursum. nec diuiduntur adinuicem, ut aliud sit corpus, quod mouetur sursum, & aliud leue, sed semper unum & idem. Et sicut est de medico sanante, ita est de omnibus artificialibus. nullum enim eorum habet in seipso suae factionis principium, sed quaedam sunt ab extrinseco, ut domus, & alia, quae manu inciduntur: quaedam autem sunt a principio intrinseco, sed per accidens, ut dictum est. Et sic dictum est, quid sit natura. Deinde cum dicit. c. Definit ea, quae a natura denominantur, & dicit, quod habentia naturam sunt illa, quae habent in seipsis principium sui motus, & talia sunt omnia subiecta naturae: quia natura est subiectum, secundum quod natura dicitur materia: & est in subiecto, secundum quod natura dicitur forma. Deinde cum dicit. d. Exponit quid sit secundum naturam, & dicit, quod secundum naturam esse dicuntur, tam substantia, quorum esse est a natura, quam etiam accidentia, quae in eis insunt causata ab huiusmodi principio, sicut ferri sursum non est ipsa natura, neque habens naturam, sed est causatum a natura. Et sic dictum est, quid sit natura, & quid sit illud, quod habet naturam, & quid sit secundum naturam. Deinde cum dicit. e. Excludit praesumptionem quorundam uolentium demonstrare, quod natura sit, & dicit, quod ridiculum est, quod aliquis tentet demonstrare, quod natura sit, cum manifestum sit secundum sensum, quod multa sunt a natura, quae habent principium sui

motus in se. Velle autem demonstrare manifestum per non manifestum, est hominis, qui non potest iudicare quid est uolens propter se, & quid non est uolens propter se, quia dum uult demonstrare id, quod est notum propter se, uirtute eo quasi non propter se noto. Et quod id contingat aliquibus, manifestum est: aliquis enim caecus natus, aliquando syllogizat de coloribus, eui tamen non est per se notum id, quo uirtute utitur ut principio, quia non habet intellectum rei. Sed uirtute solum nominibus, eo quod cognitio nostra ortum habet a sensu, & cui deficit unus sensus, deficit una scientia. Unde caeci nati, qui nunquam senserunt colorem, non possunt aliquid de coloribus intelligere, & sic uirtute non notis, quasi notis. Et econtra accidit his, qui uolunt demonstrare naturam esse, quia uirtute notis, ut non notis. Naturam autem esse, est per se notum, in quantum naturalia sunt manifesta sensui. Sed quod sit uirtute uirtute rei natura, uel quod principium motus, hoc non est manifestum. Unde patet per hoc, quod irrationabiliter Auic. conatus est improbare Aristoteli dictum. uolens, quod natura esse possit demonstrari, sed non a Naturali: quia nulla scientia probat sua principia, sed ignorantia principiorum mouentium, non impedit, quin natura esse, sit per se notum, ut dictum est.

vero ipsis accidit, ut sint lapidea, uel terrea uel ex his mixta, eo motus quietiue principium habent.

Quae cum ita sint patet naturam principium esse quoddam, & causam ut id moueatur atque quiescat, in quo primo, per se, & non per accidens inest. Dico autem non per accidens, quia sibi ipsi quispiam Medicus sanitatis causa fieri potest: attamen non quo sanatur, eo medicinam habet, sed accidit ut idem sit medius subiensque sanationem: quapropter & separantur nonnunquam. Similiter sese habet & unumquodque caeterorum, quae per artem efficiuntur, nihil enim ipsorum effectio in se principium habet. Sed quaedam in aliis, atque extrinsecus habent, ut domus, & unumquodque eorum, quae manu conficiuntur: quaedam in seipsis quidem id habent, non tamen per se, quaecumque causa per accidens sibi fieri possunt. Id igitur est Natura, quod dictum est.

Naturam autem habent quaecumque tale principium habent, a quibus haec omnia subiecta sunt. subiectum enim quoddam & in subiecto est semper natura.

Secundum uero Naturam sunt & haec ipsa, & etiam ea quae hisce per se competunt, ut igni fieri sursum. hoc enim natura quidem non est, neque habet naturam, sed competit & est natura, atque secundum naturam. Dictum est igitur, quid sit natura, & quid id, quod natura, atque secundum naturam est.

Eniti autem naturam esse ostendere, ridiculum est. Patet enim tales esse

domus, & alia, quae manu inciduntur: quaedam autem sunt a principio intrinseco, sed per accidens, ut dictum est. Et sic dictum est, quid sit natura. Deinde cum dicit.

Definit ea, quae a natura denominantur, & dicit, quod habentia naturam sunt illa, quae habent in seipsis principium sui motus, & talia sunt omnia subiecta naturae: quia natura est subiectum, secundum quod natura dicitur materia: & est in subiecto, secundum quod natura dicitur forma. Deinde cum dicit.

Exponit quid sit secundum naturam, & dicit, quod secundum naturam esse dicuntur, tam substantia, quorum esse est a natura, quam etiam accidentia, quae in eis insunt causata ab huiusmodi principio, sicut ferri sursum non est ipsa natura, neque habens naturam, sed est causatum a natura. Et sic dictum est, quid sit natura, & quid sit illud, quod habet naturam, & quid sit secundum naturam. Deinde cum dicit.

Excludit praesumptionem quorundam uolentium demonstrare, quod natura sit, & dicit, quod ridiculum est, quod aliquis tentet demonstrare, quod natura sit, cum manifestum sit secundum sensum, quod multa sunt a natura, quae habent principium sui

motus in se. Velle autem demonstrare manifestum per non manifestum, est hominis, qui non potest iudicare quid est uolens propter se, & quid non est uolens propter se, quia dum uult demonstrare id, quod est notum propter se, uirtute eo quasi non propter se noto. Et quod id contingat aliquibus, manifestum est: aliquis enim caecus natus, aliquando syllogizat de coloribus, eui tamen non est per se notum id, quo uirtute utitur ut principio, quia non habet intellectum rei. Sed uirtute solum nominibus, eo quod cognitio nostra ortum habet a sensu, & cui deficit unus sensus, deficit una scientia. Unde caeci nati, qui nunquam senserunt colorem, non possunt aliquid de coloribus intelligere, & sic uirtute non notis, quasi notis. Et econtra accidit his, qui uolunt demonstrare naturam esse, quia uirtute notis, ut non notis. Naturam autem esse, est per se notum, in quantum naturalia sunt manifesta sensui. Sed quod sit uirtute uirtute rei natura, uel quod principium motus, hoc non est manifestum. Unde patet per hoc, quod irrationabiliter Auic. conatus est improbare Aristoteli dictum. uolens, quod natura esse possit demonstrari, sed non a Naturali: quia nulla scientia probat sua principia, sed ignorantia principiorum mouentium, non impedit, quin natura esse, sit per se notum, ut dictum est.

LECTIO II.

Videtur autem nonnullis natura & substantia eorum, quae natura sunt esse quod primum inest uniuersae non formatum per seipsum ut lectuli natura lignum, statuae autem aes. Signum autem dicit Antiphon: quoniam uel aliquis proiecerit lectum deorsum, & accipiat potentiam putrescens, ut utique sit germen non utique fieri lectum, sed lignum. tanquam dicat, secundum accidens esse dispositionem secundum legem, & artem: substantiam autem illa, quae permanet, haec patiens continet. Si autem & horum unumquodque ad alterum aliquod idem hoc sustinuit (ut aes quidem & aurum ad aquam; ossa autem & ligna ad terram, similiter autem & aliorum quodlibet) illa naturam esse, & substantiam ipsorum. Unde sane hi quidem terram, alii uero ignem, alii aerem dicunt, quidam autem aquam, quidam uero quaedam horum. Sed aiii omnia haec naturam esse eorum, quae sunt. quod n. aliquis acceperit ipsorum huiusmodi, siue unum, siue multa hoc, & tanta dicit esse omnem substantiam: alia autem omnia passiones istorum & habitus, & dispositiones. Et horum quidem quodlibet esse perpetuum. non enim esse mutationem ipsis ex seipsis. alia autem fieri, & corrumpi in

Tex. com. 7.

Tex. com. 3.

Tex. com. 9. Principio huius loc. 2.

Tex. co. 10. Te. 6. 6. 7.

Text. com. 11.

LECTIO II. Postquam Philosophus ostendit, quid est natura, hic ostendit quomodo natura dicitur. Et primo ostendit, quod natura dicitur de materia. secundo, quod dicitur de forma ibi. [Alio autem modo.] Circa primum sciendum est, quod antiqui Philosophi naturales non ualentes uisus ad primam materiam peruenire, ut supra dictum est, aliquid corpus sensibile primam materiam omnium rerum ponebant, ut ignem, uel aerem, uel aquam. & sic sequebatur, quod omnes formae aduenirent materiae tanquam in actu existenti, ut contingit in artificialibus. nam forma eultelli aduenit ferro iam existenti in actu. Et ideo similem opinionem accipiebant de formis naturalibus, sicut de artificialibus. Dicit ergo primo, quod quibusdam uidetur, quod hoc sit substantia, & natura rerum naturalium, quod primo inest uniuersae, quod secundum se consideratum est informe. ut si dicamus, quod natura lecti est lignum, & natura statuae est aes, nam lignum est in lecto, & secundum se consideratum non est formatum. Et huiusmodi signum dicebat Antiphon esse hoc, quod si aliquis proiecerit lectum ad terram, & ligna putrescendo accipiant potentiam, ut aliquid ex eis germinet, illud quod generatur non erit lectus, sed lignum. Et quia substantia est quae permanet, & natura est sibi simile generare, conludebat, quod omnis dispositio, quae est secundum quamcunque legem rationis, uel artem, sit accidens: & illud quod permanet, sit substantia: quae continue patitur huiusmodi dispositionum immutationem. Supposito ergo rerum artificialium formae sint accidentia, & materia sit substantia, assumebant aliam propositionem, quod sicut se habent lectus & statua ad aes, & lignum, ita & quodlibet horum se habet ad aliquid aliud, quod est materia ipsorum, ut aes, & aurum ad aquam, quia omnium liquefactibilium materia uideretur esse aqua: & ossa, & ligna ad terram: & similiter est de quolibet aliorum naturalium. Unde conludebat, quod illa materialia substantia formis naturalibus, sint natura & substantia eorum. Et propter hoc, quidam dixerunt terram esse naturam, & substantiam omnium rerum, sicut primi poetae theologizantes. Posteriores uero Philosophi, uel ignem, uel aerem, uel aquam, uel quaedam horum, uel omnia haec, ut ex superioribus patet. Quia tot de numero eorum dicebant esse substantiam omnium rerum, quot accipiebant esse principia materialia, & omnia alia dicebant esse accidentia horum, id est materialium principiorum, uel per modum passionis, uel per modum habitus, uel per modum dispositionis, uel cuiuslibet alterius, quod reducatur ad genus accidentis. Et haec est una differentia, quam ponebant inter principia materialia, & formalia, quia dicebant ea differre secundum substantiam & accidens. Alia autem differentia est, quia dicebant ea differre secundum perpetuum, & corruptibile. nam quocumque praemissorum corporum simplicium ponebant esse materiale principium, dicebant illud esse perpetuum. non enim dicebant, quod transmutarentur ad inuicem, sed omnia alia dicebant fieri, & corrumpi infinites, ut puta, si aqua sit principium materiale, dicebant aquam nunquam corrumpi, sed manere eam in omnibus, sicut substantiam eorum. Sed aes, & aurum, & alia huiusmodi dicebant corrumpi, & generari infinites. Haec autem positio quantum ad aliquid uera est, & quantum ad aliquid falsa. quantum enim ad hoc, quod materia sit substantia, & natura rerum naturalium, uera est. materia enim intrat constitutionem substantiae cuiuslibet rei naturalis. sed quantum ad hoc, quod dicebant, omnes formas esse accidentia, falsa est. Unde ex hac opinione, & ratione eius concludit id, quod uerum est, scilicet, quod

nerur, illud quod generatur non erit lectus, sed lignum. Et quia substantia est quae permanet, & natura est sibi simile generare, conludebat, quod omnis dispositio, quae est secundum quamcunque legem rationis, uel artem, sit accidens: & illud quod permanet, sit substantia: quae continue patitur huiusmodi dispositionum immutationem. Supposito ergo rerum artificialium formae sint accidentia, & materia sit substantia, assumebant aliam propositionem, quod sicut se habent lectus & statua ad aes, & lignum, ita & quodlibet horum se habet ad aliquid aliud, quod est materia ipsorum, ut aes, & aurum ad aquam, quia omnium liquefactibilium materia uideretur esse aqua: & ossa, & ligna ad terram: & similiter est de quolibet aliorum naturalium. Unde conludebat, quod illa materialia substantia formis naturalibus, sint natura & substantia eorum. Et propter hoc, quidam dixerunt terram esse naturam, & substantiam omnium rerum, sicut primi poetae theologizantes. Posteriores uero Philosophi, uel ignem, uel aerem, uel aquam, uel quaedam horum, uel omnia haec, ut ex superioribus patet. Quia tot de numero eorum dicebant esse substantiam omnium rerum, quot accipiebant esse principia materialia, & omnia alia dicebant esse accidentia horum, id est materialium principiorum, uel per modum passionis, uel per modum habitus, uel per modum dispositionis, uel cuiuslibet alterius, quod reducatur ad genus accidentis. Et haec est una differentia, quam ponebant inter principia materialia, & formalia, quia dicebant ea differre secundum substantiam & accidens. Alia autem differentia est, quia dicebant ea differre secundum perpetuum, & corruptibile. nam quocumque praemissorum corporum simplicium ponebant esse materiale principium, dicebant illud esse perpetuum. non enim dicebant, quod transmutarentur ad inuicem, sed omnia alia dicebant fieri, & corrumpi infinites, ut puta, si aqua sit principium materiale, dicebant aquam nunquam corrumpi, sed manere eam in omnibus, sicut substantiam eorum. Sed aes, & aurum, & alia huiusmodi dicebant corrumpi, & generari infinites. Haec autem positio quantum ad aliquid uera est, & quantum ad aliquid falsa. quantum enim ad hoc, quod materia sit substantia, & natura rerum naturalium, uera est. materia enim intrat constitutionem substantiae cuiuslibet rei naturalis. sed quantum ad hoc, quod dicebant, omnes formas esse accidentia, falsa est. Unde ex hac opinione, & ratione eius concludit id, quod uerum est, scilicet, quod

LECTIO II.

Natura autem substantiaque eorum, quae sunt natura, id quibusdam esse uidetur, quod primum cuiuslibet inest, informe per se. Veluti lectica quidem natura, lignum, statuae autem aes. Cuius hoc signum Antiphon esse dicebat. nam si quispiam lecticam obruerit humo, vinque putredo acceperit, ut germen emittat, non lectica, sed lignum inde emerget, atque pullulabit. Proptereaque dispositio quidem, quae lege atque arte conficitur, per accidens est. Substantia uero est illa, quae continue dispositiones hasce suscipiens permanet. Quod si cuiuslibet etiam istorum ad aliud quippiam hoc idem accidit, ut aeri quidem auroque ad aquam; ossibus autem, atque lignis ad terram, ceterisque similiter, patet illa naturam ipsorum, atque substantiam esse. Quapropter quidam terram quidam aquam, quidam horum aliqua, quidam haec omnia eorum, quae sunt, naturam esse dixerunt. quod enim quisque tale esse putauit, siue unum, siue plura, id totamque uniuersam substantiam esse dicit. cetera uero cuncta effectus horum habitus, ac dispositiones. Et horum quidem quoduis perpetuum esse. non enim ex sese mutationem ipsis competere, caetera autem infinites fieri, atque corrumpi. Vno igitur modo natura sic dicitur, prima cuiusque subiecta mate-

Supra lib. 1. Tex. com. 6.

quod natura vno modo dicitur materia, quæ subicitur vnicuique rei naturali, habenti in se principium motus, vel cuiuscunq; mutationis. nam motus est species mutationis, vt in Quinto huius dicitur. Secundo ibi.

Tex. 1. c. 7. b ¶ Ostendit, quod natura dicitur de forma. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum, scilicet quod forma sit natura. Secundo ostendit formarum diuersitatem ibi. [Sed forma, & natura.]

Tex. com. 11. m. ostendit tribus rationibus. Dicit ergo primo, quod alio modo dicitur natura forma, & species, quæ est secundum rationem, i. ex qua ratio rei constituitur. & hoc probat tali ratione. Sicut enim illud est ars, quod competit alicui, in quantum est secundum artem, & artificiosum, ita illud est natura, quod competit alicui in quantum est secundum naturam, & naturale; sed illud quod est in potentia tantum, ad hoc, quod sit artificiosum, non dicimus habere aliquod esse artis, quia nondum habet speciem lecti, ergo in rebus naturalibus id quod est potentia caro, & os, non habet naturam carnis, & ossis antequam accipiat formam, secundum quam sumitur ratio definitiua rei, per quam, scilicet scimus quid est caro, vel os, nec adhuc est natura in ipso antequam habeat formam: ergo natura rerum naturalium habentium in se principium motus, aliquo modo etiam forma est, quæ licet non separatur a materia secundum rem, tamen differt ab ea ratione: sicut enim æs & figuratum, quamuis sint vnum subiecto, tamē ratione differunt, ita materia & forma. Et hoc pro tanto dicit, quia nisi forma esset aliud secundum rationem a materia, non esset alius, & alius modus, quo materia dicitur natura, & quo forma dicitur natura. Posset autem aliquis credere, quod quia materia dicitur natura, & etiam forma, quod compositum possit dici natura: quia substantia dicitur de forma, & materia, & de composito. Sed hoc excludit dicens, quod compositum ex materia & forma, vt homo, non est ipsa natura, sed est aliquid a natura, quia natura habet rationem principii, compositum autem habet rationem principii.

Tex. 1. c. 12. b ¶ Alio autem modo forma, & species quæ est secundum rationem. Sicut enim ars dicitur quod est secundum artem, & artificiosum, sic & natura quod secundum naturam dicitur, & quod naturale. Neque autem illud adhuc dicimus habere secundum artem nihil, si potentia tantum est, vt lectulus, nondum enim habet formam lectuli, neque esse secundum artem neque in his, quæ natura subsistunt: potentia enim caro, aut os, neque habet adhuc suum ipsius naturam priusquam accipiat formam secundum rationem, qua definitur dicimus, quid est caro, aut os, neque natura est. Quare alio modo natura vtique erit habentium in seipsis motus principium forma, & species non separabilis, sed aut secundum rationem. Quod autem est ex his, natura quidem non est, sed a natura, vt homo, & magis natura hoc est, quam materia: vnum quodque enim tunc dicitur, cum endelechia sit, & magis quam cum potentia.

Tex. com. 13. c ¶ Amplius fit ex homine homo, sed non lectulus ex lectulo. vnde dicunt figuram non esse naturam, sed lignum: quoniam fiet vtique si germinet non lectulus, sed lignum. Sic ergo hæc est ars, & forma est natura. fit enim ex homine homo.

Tex. 1. c. 14. d ¶ Amplius natura dicta sicut generatio via est in naturam. non enim quemadmodum medicatio dicitur non in medicinam, sed in sanitatem. Necesse quidem enim est a medicina, non in medicinam esse medicationem. Non sic autem natura se habet ad naturam, sed quod nascitur ex quodam in quoddam venit, secundum quod nascitur. Quod igitur innascitur non ex quo, sed in quod. Forma itaque natura est.

Tex. com. 15. e ¶ Sed forma & natura dupliciter dicitur. etenim priuatio species quodammodo est. Si autem

Tex. 1. c. 15. f ¶ Alio vero modo ipsa forma, & species qua rationi accommodatur. Nam vt ars dicitur quod secundum artem extructum est, atque artificiosum, sic & natura dicitur, quod est secundum naturam, & naturale; atque neque illud habere quicquam secundum artem. Vt artem esse dicimus si lectica potentia tantum est, nondum autem habet formam lecticæ. Neque in his que constant natura quod enim est potentia caro, vel os, id nondum habet suam naturam antequam accipiat formam, que ad rationem accommodatur, quam assignantes quid est os dicimus, aut caro neque constat natura. Quare alio modo natura forma, & species est eorum, que in seipsis motus principium habent, que quidem non est separabilis, nisi ratione duntaxat. Id autem, quod ex his est compositum, natura quidem non est, sed est, & constat natura, vt homo. Atque natura magis hæc est, quam materies. Vnumquodque enim cum magis dicitur cum est actu quam cum potentia.

F autem ex ratione præmissa procedit ad ostendum, quod forma sit magis natura, quam materia, quia vnumquodque magis dicitur secundum quod est actu, quam secundum quod est in potentia. Vnde forma secundum quam aliquid est naturale in actu, est magis natura quam materia, secundum quam est aliquid naturale in potentia. Secundam rationem ponit ibi.

¶ Dicit, quod licet non fiat lectulus ex lectulo, vt Antiphont dicebat, fit tamen homo ex homine. Vnde verum est quod dicitur, quod forma lecti non est natura, sed lignum, quoniam si lignum germinet, non fiet lectulus, sed lignum. Sicut igitur hæc forma, quæ non redit per generationem, non est natura, sed ars, ita forma, quæ redit per generationem, est natura: sed forma rei naturalis redit per generationem: fit enim ex homine homo. ergo forma rei naturalis est natura. Tertiam rationem ponit ibi.

¶ Quæ talis est. Natura potest significari, vt generatio, puta si natura dicatur natiuitas. Sic igitur natura dicta, vt generatio, i. e. natiuitas, est via in naturam, hæc enim est differentia inter actiones, & passiones, quæ actiones denominantur a principii, passionis vero a terminis. Vt am quod que n. denominatur ab actu, qui est principium actionis, & terminus passionis. non enim ita est in passionibus, sicut in actionibus: medicatio n. non dicitur via in medicinam, sed in sanitatem. necesse est enim quod medicatio sit a medicina, non in medicina, sed in sanitate. Sed [natura dicta, sicut generatio] i. e. natiuitas, non sic habet ad naturam sicut medicatio ad medicinam, sed se habet ad naturam, sicut ad terminum, cum sit passio. id n. quod nascitur a quodam in quoddam venit, in quantum nascitur: vnde id, quod nascitur, denominatur ab eo, in quod, non ab eo, ex quo. Id autem in quod tendit natiuitas, est forma: forma igitur est natura. Deinde cum cum dicitur.

¶ Ostendit, quod natura, quæ est forma, dupliciter dicitur, scilicet de forma incompleta, & forma completa. Et hoc patet in generatione, secundum quod, vtputa cum aliquid fit album, nam albedo est forma completa, & pri-

¶ Præterea ex homine nascitur homo, sed non est lectica, lectica. Quapropter & inquit non figuram esse naturam, sed lignum quia fiet si pullulabit non lectica, sed lignum. Quod si ita est. & ipsa forma est profecto natura, fit enim ex homine homo.

¶ Insuper ea natura, quæ vt generatio dicitur, via est ad naturam. Non enim, vt medicatio non ad medicinam, sed ad sanitatem dicitur via: medicationem enim a medicina non ad medicinam esse necesse est; sic ad naturam sese habet natura. Sed id quod nascitur ex quodam ad quoddam (vt nascitur) proficitur. Ad quod igitur proficiscendo nascitur? Nempe non ad id ex quo fit profectio. Forma igitur est natura.

¶ Forma autem, atque natura dupliciter dicitur. ipsa nanque priuatio forma quodammodo est. Si vero sit

& priuatio albedinis est quodammodo species, in quantum coniungitur nigredini, quæ est forma imperfecta. Sed vt in generatione simplici, quæ est substantiarum fit aliquid quod sit priuatio & contrarium simul, ita quod formæ substantiales fiat contrariæ, vel non, considerandum est posterius in Quinto huius, & in libro de generatione.

¶ est priuatio, & contrarium aliquid circa simplicem generationem, aut non est, posterius considerandum est.

¶ Postquam Phil. ostendit quid sit natura & quot modis dicitur, hic consequenter intendit ostendere de quibus considerat scientia naturalis. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quomodo differat naturalis a Mathematico. In secunda ostendit, ad quæ se extendat consideratio scientiæ naturalis ibi. [Quonia autem natura.] Circa primum tria facit. Primo mouet questionem. Secundo ponit rationes ad questionem ibi. [Etenim plana] Tertio soluitur questionem ibi. [De his igitur negotiatur.] Dicit ergo primo, quod postquam determinatum est, quot modis natura dicitur, considerandum est, in quo differat Mathematicus a naturali philosopho. Deinde cum dicit.

¶ Ponit rationes ad questionem, quarum prima talis est. Quæcunque scientiæ considerant eadem subiecta, vel sunt eadem, vel vna est pars alterius: sed Mathematicus philosophus considerat de punctis, lineis, & superficiebus, & corporibus & similiter naturalis, quod probat ex hoc, quod corpora naturalia habent [Plana] i. superficies, [& firma.] id est soliditates. [& longitudines & puncta.] Oportet autem, quod naturalis consideret de omnibus, quæ in sunt corporibus naturalibus: ergo videtur, quod scientia naturalis, & Mathematica, vel sint eadem, vel vna sit pars alterius. Secundam rationem ponit ibi.

¶ Et circa hæc rationem primo mouet questionem: vtum Astrologia sit omnino altera a naturali philosophia, vel sit pars eius: manifestum est enim, quod est pars Mathematicæ. Vnde si est etiam pars naturalis philosophiæ, sequitur quod Mathematica & Physica conueniunt ad minus in hac parte. Quod autem Astrologia sit Physicæ pars, probat dupliciter. Primo quidem per rationem talem. Ad quemcunque pertinet cognoscere substantias & naturas aliquarum rerum, ad eum et pertinet considerare accidentia illarum: sed ad naturalem pertinet considerare naturam & substantiam Solis & Lunæ, cum sint quedam corpora naturalia, ergo ad eum pertinet etiam considerare per se accidentia ipsorum. Hoc etiam probatur ex consuetudine Philosophorum. Nam Philosophi naturales inueniuntur determinasse de figura Solis & Lunæ & Terræ, & totius mundi circa quod insudat etiam Astrologorum intentio. Sic igitur Astrologia & scientia naturalis conueniunt non solum in eisdem substantiis, sed etiam in consideratione eorum.

¶ De his quidem igitur negociatur, & Mathematicus, sed non in quantum physici corporis terminus est vnumquodque. Neque accidentia speculatur in quantum talibus existentibus accidunt.

¶ Vnde & abstrahit. Abstracta enim sunt intellectu a motu, & nihil differt, neque fit mendacium abstrahentium.

¶ De his igitur & ipse Mathematicus tractat, sed non vt est quodque naturalis corporis finis. Nec hoc accidentia contemplatur, quo talibus accidunt.

dem accidentium, & in demonstratione earundem conclusionum. Vnde videtur, quod Astrologia sit pars Physicæ, & per consequens Physica non totaliter differat a Mathematica. Secundo ibi.

¶ Soluit præmissam questionem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit solutionem. Secundo confirmat eam ibi. [Fiet autem.] Circa primum tria facit. Primo soluit questionem. Secundo concludit quoddam corollarium ex prædictis ibi. [Vnde & abstrahit.] Tertio excludit errorem ibi. [patet autem hoc.] Dicit ergo primo quod Mathematicus & naturalis determinat de eiusdem, scilicet punctis, lineis, & superficiebus & huiusmodi, sed non eodem modo. Non enim Mathematicus determinat de eis, in quantum vnum quodque eorum est terminus corporis naturalis: neque considerat ea, quæ accidunt eis, in quantum sunt termini corporis naturalis per quem modum de eis considerat scientia naturalis. Non est autem inconueniens, quod idem cadat sub consideratione diuersarum scientiarum secundum diuersas considerationes. Secundo ibi.

¶ Concludit quoddam corollarium ex prædictis. Quia enim Mathematicus considerat lineas, & puncta & superficies, & huiusmodi accidentia eorum, non in quantum sunt termini corporis naturalis, id dicitur abstrahere a materia sensibili & naturali. Et causa, quare possunt abstrahere, est ista: quia secundum intellectum sunt abstracta a motu. Ad cuius

causam euidenciam considerandum est, quod multa sunt coniuncta secundum rem, quorum vnum non est de intellectu alterius sicut album & Musicum coniunguntur in aliquo subiecto, & tamen vnum non est de intellectu alterius, & id potest vnum separatum intelligi sine alio. Et hoc est vnum intellectum, esse abstractum ab alio. Manifestum est autem, quod posteriora non sunt de intellectu priorum, sed e contra. Vnde priora possunt intelligi sine posterioribus, & non e contra: sicut patet quod animal est prius homine, & prius est homo, hoc homine: nam homo se habet ex additione ad animal, & hic homo ex additione ad hominem, & propter hoc, homo non est de intellectu animalis, nec Socrates de intellectu hominis: vnde animal potest intelligi absque homine, & homo absque Socrate, & alius indiuiduis, & hoc est abstrahere vniuersale a particulari. Similiter autem & inter accidentia omnia, quæ adueniunt substantiæ, primo aduenit ei quantitas, & deinde qualitates sensibiles, & actiones & passionis & motus consequentes sensibiles qualitates. Sic igitur quantitas non claudit in sui intellectu qualitates sensibiles vel passiones vel motus, claudit tamē in sui intellectu substantiæ. Potest igitur intelligi quantitas sine materia subiecta motui, & qualitatibus sensibilibus, non tamen absque substantia. Et ideo huiusmodi quantitates & quæ eis accidunt, sunt secundum intellectum ab-

strahere. Nam corpora naturalia superficies habent, solida, longitudines, atque puncta, de quibus considerat Mathematicus.

¶ Et insuper: si Astrologia diuersa sit facultas, an pars scientiæ naturalis. Etenim si ad naturalem Philosophum spectet quidam sit sol, aut quid luna scire, nullum autem eorum effectuum qui per se illis comperit, ad eundem scire pertineat, absurdum est sane. Præterea videtur hi, qui de natura loquuntur, & de Solis ac Luna, figura dicere, & vtum terra mundusue rotundus sit, an non sit considerate, ac pertractare.

¶ De his igitur & ipse Mathematicus tractat, sed non vt est quodque naturalis corporis finis. Nec hoc accidentia contemplatur, quo talibus accidunt.

¶ Quapropter, & separat. Mente namque a motu separabilia sunt, nihilque interest. Neque cum separant, efficiuntur falsum.

¶ Thom. Saper Phys. C

Leb. 3. text. c. 10. & 2. de ge. Leb. 4. text. com. 24.

Text. c. 16.

Tex. c. 11.

Text. c. 17.

Tex. com. 18.

D

E

Tex. c. 19.

Text. cō. 35.

tracta à motu, & à materia sensibili, non autem à materia intel- ligibili, vt dicitur in septimo Metaphysic. Quia igitur sic sunt abstracta à motu secundum intellectum, quod non claudunt in suo intellectu materiam sensibilem subiectam motui, ideo Mathematicus potest abstrahere à materia sensibili: & nihil dif-

Text. cō. 19.

fert quantum ad veritatem cōsiderationis, vtur sic vel sic cōsiderentur: quamvis enim non sunt abstracta secundum esse, nō tamen Mathematici abstrahentes ea secundum intellectum, mētiuntur: quia non afferunt ea esse extra materiam sensibilem, hoc enim esset mendaciū, sed considerant de eis absq; cōsideratione materiæ sensibilis, q̄ absq; mendacio fieri potest. Sicut aliquis potest cōsiderare albedinem absq; Musica, & vere licet conueniant in eodem subiecto: non tamen effect vera cōsideratio si alfereret album non esse Musicum. Tertio ibi. Excludit ex prædictis errorem Platonis. Quia enim latebat eū quomodo intellectus vere possit abstrahere ea, quæ non sunt abstracta secundum esse, posuit omnia, quæ sunt abstracta secundum intellectum, esse abstracta secundum rem. Vnde non solum ponit mathematica abstracta propter hoc quod Mathematicus abstrahit à materia sensibili, sed etiam posuit ipsas res naturales abstractas, propter hoc, quod naturalis scientia est de vniuersalibus, & non de singularibus. Vnde posuit hominem esse separatum, & equum & lapidem, & alia huiusmodi: quæ quidem separata, dicebat esse ideas, cum tamē naturalia sint minus abstracta quam mathematica: mathematica enim sunt omnino abstracta à materia sensibili secundum intellectum, quia materia sensibilis non includitur in intellectu mathematicorum, neque in vniuersali, neq; in particulari: sed in intellectu specierum naturalium includitur quidem materia sensibilis, sed non materia individualis, in intellectu enim hominis includitur caro, & os, sed non hæc caro & hoc os. Deinde cum dicit.

Text. cō. 10.

g Fiet autem hoc manifestum si aliquis vtrorumque tentauerit dicere terminos, & ipsorum, & accidentium. Impar quidem enim, & par, & rectum, & curuum ad huc autem, & linea, & figura siue motu. Caro autem & os, & homo non adhuc, sed hæc sicut naris sima, sed non sicut curuum dicuntur.

Text. cō. 21.

h Demonstrant autem & quæ magis Physica quam Mathematica, vt Perspectiua, & Harmonica, & Astrologia: è contrario enim quodammodo se habet ad Geometriam. Geometria quidem enim Physicam intendit lineam, sed non in quantum est Physica. Sed perspectiua quidem Mathematicam lineam, sed non in quantum Mathematica, sed in quantum est Physica.

Text. cō. 20.

g Manifestat positam solutionem dupliciter. Primo quidem per differentiam definitionum, quas assignat Mathematicus, & naturalis. Secundo per scientias medias ibi. [Demonstrant autem & quæ magis.] Dicit ergo primo, quod hoc quod dictum est de diuerso modo cōsiderationis Mathematici, & Physici, fiet manifestum, si quis tentauerit dicere definitiones naturalium, & Mathematicorum, & accidentia eorum: quia Mathematica, vt par, & impar, & rectum, & curuum, & numerus, & linea, & figura, definiuntur siue motu, & materia, non autem caro, & os, & homo, sed horum definitio est sicut definitio simi, in cuius definitione ponitur subiectum sensibile. Er sic ex ipsis definitionibus naturalium, & Mathematicorum apparet quod supra dictum est, de differentia Mathematici, & naturalis. Secundo ibi. Probatur idem per scientias, quæ sunt mediæ inter Mathematicam, & naturalem. Dicuntur autem scientiæ mediæ, quæ accipiunt principia abstracta à scientiis pure Mathematicis, &

F applicat ad materiam sensibilem, sicut Perspectiua applicat ad lineam visualem ea, quæ demonstrantur à Geometria circa lineam abstractam, & Harmonica, id est Musica, applicat ad sonos ea, quæ Arithmeticus considerat circa proportionum numerorum, & Astrologia considerationem Geometriæ & Arithmeticæ applicat ad Cælum, & ad partes eius. Huiusmodi autem scientiæ, licet sint mediæ inter scientiam naturalem & Mathematicam, tamen dicuntur hic à philosopho esse magis naturalis quam Mathematicæ, quia vnum quodque denominatur, & speciem habent à termino, vnde, quia harum scientiarum cōsideratio terminatur ad materiam naturalem, licet per principia Mathematica procedant, magis sunt naturales quam Mathematicæ. Dicit ergo de huiusmodi scientiis quod contrario modo se habent cum scientiis, quæ sunt pure Mathematicæ, sicut Geometria vel Arithmetica. Nam Geometria cōsiderat quiddam de linea, quæ habet esse in materia sensibili, quæ est linea naturalis, non tamen cōsiderat de ea in quantum est in materia sensibili, secundum quod est naturalis sed abstracte, vt dictum est. Sed perspectiua e contrā accipit lineam abstractam, secundum quod est in cōsideratione Mathematici & applicat eam ad materiam sensibilem, & sic determinat de ea non in quantum est Mathematica, sed in quantum est Physica.

Latent autem id agentes, & hi, qui dicunt ideas esse. Naturales enim separant formas qua minus separabiles sunt, quam Mathematica forma.

Quod quidem esse patebit, si quisquam vtrorumque definitiones, ipsarum inquam formarum naturalium, & accidentium dicere enitatur, etenim par quidem & impar, rectum & curuum, numerus insuper, linea atque figura siue motu nimirum deficientur, at carnis, ossis, ac hominis definitio sine ipso non erit. Sed hæc perinde atque nasus simus, sed non vt curuum, concanumque dicuntur.

Hoc idem indicant, & Mathematicarum facultatum hæc, quæ magis sunt naturales, vt perspectiua, Musica, & Astrologia. Nam contra quodammodo sese habent atque Geometria. Geometria namque de naturali quidem linea cōtemplatur, sed non vt est naturalis. Perspectiua vero mathematica quidem cōsiderat lineam, at non vt est Mathematica, sed vt est naturalis.

Quia autem natura sit duplex, materia atque forma, res; naturales perinde contemplantur oportet, atque si de similitudine quidam sit consideremus. Quare neque sine materia neque sine ratione materia res huiusmodi consideranda esse videntur.

Ex ipsa ergo differentia scientiarum mediarum ad scientias pure Mathematicas, apparet quod supra dictum est. Nam, si huiusmodi scientiæ mediæ, abstracta applicat ad materiam sensibilem, manifestum est, quod Mathematicæ e contra ea, quæ sunt in materia sensibili abstrahunt. Et per hoc etiam patet responsio ad id quod supra obieciatur de Astrologia. Vnde Astrologia est magis naturalis quam Mathematica. Vnde non est mirum, si communice in conclusionibus cum scientia naturali quia tamen non est pure naturalis, per aliud medium eandem conclusionem demonstrat. Sicut quod terra sit spherica demonstratur à naturali per medium naturale, vt puta, quia partes eius vndique & æqualiter concurrunt ad medium: ab Astrologo autem ex figura eclipsis lunaris, vel ex hoc, quod non eadem sed ea ex omni parte terræ aspiciuntur.

LECTIO IIII.

Postquam Philosophus ostendit differentiam inter naturalem & Mathematicum: hic ostendit ad quid se extendat cōsideratio naturalis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod ad naturalem pertinet cōsiderare formam & materiam. Secundo ostendit, quid sit terminus cōsiderationis naturalis circa formam ibi. [Vtque ad quantum.] Circa primum duo facit. Primo ex præmissis concludit propositum. Secundo mouet dubitationes circa determinatum ibi; [Etenim iam.] Dicit

Text. 2.

Dicit ergo primo, quod natura dicitur dupliciter, scilicet de materia & forma, vt supra dictum est. Et sic est cōsiderandum in Scientia naturali, sicut cum intendimus de simo quid est: tunc enim non solum formam id est, curuitatem, sed etiam materiam, id est nasum attendimus. Vnde in scientia naturali neq; est cōsideratio sine materia sensibili, neq; etiam solum secundum materiam, sed etiam secundum formam. Et notandum, quod iste processus Arist. includit duo media; per vnū quorum sic potest argumentari. Naturalis Philosophus debet cōsiderare de natura; sed natura est tam forma quam materia: ergo debet tam de materia quam de forma cōsiderare. Per aliud vero sic. Naturalis differt à Mathematico, vt dictum est, quia cōsideratio naturalis est sicut cōsideratio simi, cōsideratio vero Mathematici est sicut cōsideratio curui: sed cōsideratio simi est cōsideratio formæ, & materiæ; ergo & cōsideratio naturalis est cōsideratio vtriusque. Secundo ibi.

Text. cō. 22.

b Etenim iam, & de hoc dubitabit aliquis dupliciter; quia duæ naturæ sunt, de qua est Physica, aut de eo quod ex vtriusque. Sed li de eo quod est ex vtriusque, & circa vtraque, vtrum igitur eiusdem, aut alius vtrunque cognoscere?

Text. cō. 82.

c Mouet circa præmissa dubitationem duplicem: quarum prima est. Cum natura dicatur de materia & de forma, vtrum scientia naturalis sit tantum de materia, vel tantum de forma: vel de eo, quod est ex vtroque compositum. Secunda dubitatio est. Supposito, quod de vtroque consideret Scientia naturalis, vtrum sit eadem scientia naturalis, quæ cōsideret de forma & materia: vel alia, & alia de vtroque. Secundo ibi.

Text. cō. 24.

d Soluit prædictas dubitationes, & maxime secundam, ostendens quod ad eiusdem Scientiæ naturalis cōsiderationem pertinet cōsiderare de forma & de materia. Nam prima quæstio satis videbatur soluta esse per hoc, quod dixerat, cōsideratio naturalis est sicut cum intendimus de simo quid sit. Circa hoc ergo duo facit. Primo ponit quid Antiqui sensisse videntur, & dicit, quod si aliquis velit aspicere ad dicta Antiquorum naturalium, videtur, quod scientia naturalis nō sit nisi de materia, quia vel nihil tractauerunt de forma, vel aliquid modicum, sicut tetigerunt eam Demo. & Empe. in quantum posuerunt aliquid fieri ex multis secundum aliquem determinatum modum missionis, vel congregationis. Secundo ibi.

e Ostendit propositum tribus rationibus: quarum prima talis est. Ars imitatur naturam; oportet igitur, quod sic se habeat scientia naturalis circa naturalia, sicut se habet scientia artificialis circa artificialia: sed eiusdem scientiæ artificialis est cognoscere materiam & formam vsque ad aliquem certum terminum, sicut Medicus cognoscit sanitatem vt formam, & choieram & phlegma, & huiusmodi sicut materiam, in qua est sanitas. Nam in cōtēpatione humorum sanitas consistit. Et similiter ædificator cōsiderat formam domus, & lateres &

A ligna, quæ sunt materia domus: & ita est in omnibus aliis artibus: ergo eiusdem Scientiæ naturalis est, cognoscere tam materiam quam formam. Eius autem, quod ars imitatur Naturam, ratio est, quia principium operationis artificialis, cognitio est: omnis autem nostra cognitio est per sensus à rebus sensibilibus & naturalibus accepta vnde ad similitudinem naturalium in artificialibus operamur. Ideo autem res naturales imitabiles sunt per artem; quia ab aliquo principio intellectiuo tota natura ordinatur ad finem suum, vt sic opus naturæ videatur esse opus intelligentiæ; dum per determinata media ad certos fines procedit; quod etiam in operando ars imitatur. Secundam rationem ponit ibi.

Nam & de hoc ipso quispiam dubitauerit, cum duæ sint naturæ, de vtra cōsiderare, ad naturalem Philosophum pertinet, an de eo quod ex vtriusque componitur. Quod si de ipso, & de vtraque cōtemplari ad eundem vtriusque spectat: vtrum igitur eiusdem sit facultatis, an diuersarum vtramque cognoscere.

B Nam respicienti quidem ad veteres, materiæ cognitio ad ipsum videbitur pertinere. perparum enim Empedocles, & Democritus formam, quiddam tamen tetigerunt.

C At, si ars imitatur naturam, eiusdem autem scientiæ est formam atque materiam vsque ad terminum quendam cognoscere, veluti Medici sanitatem, & bilem, atque pituitam; in quibus est sanitas, ædificatoris similitudinem formam ipsius domus atque materiam, lateres inquam ac ligna, & cæterorum. Eodem modo naturalis etiam facultatis erit profecto vtraque, naturas cognoscere.

Præterea facultatis eiusdem est gratia cuius, finemque & ea, quæ horum gratia sunt cognoscere; at natura finis est, & id cuius gratia. Quorum namque motus, si sit continua, finis aliquis est, eorum is vltimus est, & id cuius gratia. Quapropter, & Poeta riuicule conpulsus est ad hanc sententiam afferendam, Extremum ob quod natus erat, fatumque pituit. Non enim quoduis vltimus finis est, sed id, quod est optimum. Artes præterea materiam faciunt, quædam simpliciter, quædam aptam idoneamque ad opus. Et vltimur quia omnia sunt vltimum & optimum, hoc est cuius causa sit. Et quidem, quod forma sit vltimum generationis, hoc est per se manifestum. Sed quod sit cuius causa sit respectu materiæ, manifestat per similitudinem in artibus. Inveniuntur enim quædam artes, quæ faciunt materiam, quarum quædam faciunt eam simpliciter, sicut ars figuli facit lateres, quæ sunt materia domus: quædam vero faciunt eam operose, id est materiam præexistente in natura disponit ad receptionem formæ, sicut ars carpentaria præparat ligna ad formam nauis. Item, cōsiderandum est, quod nos vltimur omnibus, quæ sunt secundum artem facta, sicut propter nos existentibus. Non enim sumus quodammodo finis omnium artificialium. Et dicit. [Quodammodo.] Quia sicut dictum est in Philosophia prima, dupliciter dicitur id cuius causa sit, scilicet cuius, & quo: sicut finis domus, vt cuius, est habitator: vt quo, est habitatio.

Ex his igitur accipere possumus, quod duæ artes sunt principales materiam, id est quæ præcipiunt artibus scientibus materiam [& cognoscentes], i. e. diiudicantes de ipsis, vna scilicet quæ vritur, & alia, quæ est factiua artificiati, inducens scilicet formam, & hæc est sicut Architectonica respectu eius; quæ Thom. Super Physic. C. 2. dil.

ponit materiam, sicut nauifaciua respectu carpentariæ, quæ fecat ligna. Vnde etiam oportet quod ipsa ars vsualis sit quodammodo Architectonica id est principalis ars respectu factiua.

Tex. com. 25. alia quæ admanantur materia.

omnibus quæ sunt. (Sumus enim quodammodo & nos finis.) Dupliciter enim est id cuius causa fit; dictum est autem de his, in his, quæ de prima Philosophia sunt. * Duæ igitur sunt a principantes materiam & cognoscentes artes: quæ vtitur, & factiua, quæ Architectonica. vnde & vsualis Architectonica quodam modo est. Differunt autem secundum quod hæc formæ quidem cognoscitiua est Architectonica, alia autem vt factiua materiæ: gubernator enim qualis sit forma aliqua remonis cognoscit, & instituit: alius autem ex quo ligno & qualibus illis erit. In his quidem igitur, quæ sunt secundum artem, nos facimus materiam propter opus: sed in Physicis inest.

Tex. cõ. 26.

f Amplius eorum quæ sunt ad aliquid, materia est: in alia enim forma, alia materia.

g Vsq̄ ad quantum ergo Physicum oportet cognoscere speciem, & quod quid est? Aut quemadmodum ad Medicum neruum & fabrum æs vsque quo, cuiuse nim causa vnumquodque. Et circahæc quæ sunt separatæ quidem species in materia; homo enim hominem generat ex materia, & sol. Quomodo autem se habeat hoc separabile, & quid sit, Philosophiæ primæ est determinare.

LECTIO V.

Determinatis autem his, considerandum est de causis, & quæ, & quot numerosunt. Quoniam enim sciendi

Tex. com. 27.

f Quæ talis est. Eorum, quæ sunt ad aliquid, vna est scientia: sed materia est de numero eorum quæ sunt ad aliquid: quia dicitur ad formam. Quod ideo non dicitur: quia ipsa materia fit in genere relationis, sed cuiuslibet formæ determinatur propria materia. Et hoc est quod subdit, quod sub alia forma oportet esse aliam materiam. Vnde relinquitur, quod eiusdem scientiæ naturalis sit considerare materiam & formam. tertiam rationem ponit ibi.

g Ostendit quantum se extendat consideratio scientiæ naturalis circa formam. Et circa hoc duo facit. Primo mouet questionem hanc, scilicet vsque ad quantum oporteat naturalem considerare de forma, & quidditate rei. Nam considerare formas & quidditates rerum absolute, videtur pertinere ad Philosophiæ Primum: secundo soluit, quod sicut Medicus considerat neruum, & Faber æs vsque ad aliquem terminum, ita & Naturalis

formas. Medicus enim non considerat de aëro in quantum est neruus, hoc enim pertinet ad naturalem, sed in quantum est subiectum sanitatis: & similiter faber de ære non in quantum est æs, sed in quantum est subiectum statuæ, aut alicuius huiusmodi. Et similiter naturalis non considerat de forma in quantum est forma, sed in quantum est in materia. Et ideo, sicut Medicus in tantum considerat de neruo, in quantum pertinet ad sanitatem, cuius causa considerat neruum, similiter Naturalis in tantum considerat de forma in quantum habet esse in materia. Et ideo terminus considerationis scientiæ naturalis est circa formas, quæ quidem sunt aliquo modo separatæ, sed tamen esse habent in materia. Et huiusmodi formæ sunt animæ racionales: quæ quidem sunt separatæ, in quantum intellectu virtus non est actu alicuius organi corporalis, sicut virtus visiva est actus oculi; sed in materia sunt in quantum dant esse naturale tali corpori. Et quod sunt in materia, per hoc probat, quod forma cuiuslibet rei generatæ ex materia, est in materia: ad hoc enim terminatur generatio vt forma sit in materia. Sed hõ generatur ex materia, & ab homine quasi ab agente primo, & a Sole tanquã ab agente vniuersali respectu generabiliũ, vnde sequitur, quod anima, quæ est forma humana, sit in materia. Vnde vsq; ad animam rationalem se extendit consideratio naturalis quæ est de formis. Sed quomodo se habeant formæ totaliter à materia separatæ, & quid sint, vel etiã quomodo se habeat hæc forma, id est anima rationalis secundũ quod est separabilis, sine corpore existere potens, & quid sit secundum suam essentiam separabile, hoc determinare pertinet ad philosophum Primum.

gratia nostri. (Sumus enim & nos quodammodo finis.) Id enim cuius gratia cetera sunt, dupliciter dicitur, vt in Philosophia distinximus. Duæ igitur domine sunt materiæ cognoscentesque artes, ea, quæ vtitur, & ea, quæ præest faciendorum operum facultati: ipsa inquam Architectura. Quapropter, & ea, quæ vtitur, Architectura quodammodo est. Sed hoc interest: altera nanque formam cognoscit, altera materiam facit. Nam gubernator quidem qualis est forma clauis cognoscit ac iubet: At Architectus extruenda nauis, quali ex ligno & qualibus ex motibus erit. In his igitur, quæ per artem conficiuntur, nos operis extruendi causa materiam facimus. In naturalibus autem est.

h Insuper materies est eorum, quæ sunt ad aliquid. Alia enim ad aliam est formam accommodata.

At quousque naturalem Philosophi formam & ipsum quid est scire oportet? An vt medicum neruum, vel fabrum æs, vsque ad quendam terminum considerare oportet. Alicuius namque gratia est vnaquæque, & circa res versari quæ separabiles quidem sunt ratione, in materia autem sunt. Homo namque generat hominem, atque sol. Quo vtro modo sese habeat separabilis forma, & quidnam sit Philosophiæ Primæ officium est determinare ac pertractare.

LECTIO V.

Determinatis autem hisce, considerandum est de causis, quales & quot sint numero. Nam cum hæc pertractatio sciendi sit causa sci-

LECTIO V.

Postquam Philosophus ostendit de quibus considerat scientia naturalis, hic incipit ostendere ex quibus causis demonstrat. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de causis. In secunda vero ostendit ex quibus causis Naturalis demonstrat ibi. [Quoniam autem causæ quatuor.] Circa primum duo facit. Primo ostendit necessitatem de terminandi de causis: secundo incipit de causis determinare ibi. [Vno quidem modo.] Dicit ergo primo, quod postquam determinatum est, quid cadat sub consideratione scientiæ naturalis, restat considerandum de causis, quæ & quot sunt.

Tex. cõ. 70.

Tex. cõ. 28.

Et

Et hoc ideo, quia hoc negocium, quo intendimus de natura tractare, non ordinatur ad operationem, sed ad scientiam; quia nos non possumus facere res naturales, sed solum de eis scientiam habere; sed nos non opinamur nos scire vnumquodque nisi cum accipimus propter quid, quod est accipere causam: vnde manifestum est, & hoc obseruatum est nobis circa generationem & corruptionem & omnem naturalem mutationem, vt cognoscamus causas, & reducamus vnumquodque, de quo queritur propter quid, in proximam causam. Hoc autem ideo dicit, quia considerare de causis in quantum huiusmodi, proprium est Philosophi primi: nam causa in eo quod cau-

Tex. cõ. 28.

Tex. com. 39.

Secunda pars 26. 39. text.

Tex. cõ. 30.

Secunda pars 26. 32.

Tex. com. 31.

Secunda pars 26. 30. text.

Lex. 13. Tex. com. 69.

gratia hoc negocium est: scire autem non ante opinamur vnumquodque, quam vti que accipimus propter quid est vnumquodque. hoc autem est accipere primam causam, manifestum est, quoniam & nobis hoc faciendum est, & de generatione, & corruptione, & de Physica mutatione quatenus scientes eorum principia, reducere in ipsa tentemus quæsitiorum vnumquodque.

b Vno quidem modo causa dicitur ex quo fit aliquid cum insit, sicut æs statuæ, & argentum phialæ, & horum genera. Alio autem modo species, & exemplum: hæc autem est ratio ipsius quod quid erat esse, & huius genera, vt eius quæ est diapason, duo ad vnum, & omnino numerus, & partes, quæ in definitione. Amplius vnde principium mutationis primum aut quietis est, vt consilians causa, & pater filii, & omnino faciens facti, & commutans commutati. Adhuc autem quemadmodum finis. Hoc autem est quod cuius causa, vt ambulandi sanitas, propter quid enim ambulat? dicimus, vt sanetur: & dicentes sic, opinamur assignare causam. Et quæcunque iam mouente alio intermedia, sunt finis. vt sanitatis, macies, aut purgatio, aut potiones, aut organa: omnia enim hæc finis gratia sunt. Differunt tamen abinuicem, quod alia quidem opera, alia vero organa. Causæ quidem igitur fere tot modis dicuntur.

Secunda pars 26. 39. text.

Tex. cõ. 30.

Secunda pars 26. 32.

Tex. com. 31.

Secunda pars 26. 30. text.

Lex. 13. Tex. com. 69.

sa est, non dependet à materia secundum esse, eo quod in his etiam quæ à materia sunt separata, inuenitur ratio causæ. Sed à Philosopho naturali assumitur consideratio de causis propter aliquam necessitatem: nec assumitur ab eo considerare de causis, nisi secundum quod sunt causæ naturalium mutationum. Secundo ibi. b ¶ Determinat de causis. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit diuersas species causarum. Secundo de quibusdam im manifestis causis de terminat ibi. [Dicitur autem fortuna.] Tertio ostendit, quod non sunt plures neque pauciores ibi. Quoniam autem causæ.] Prima diuiditur in duas. In prima determinat species causarum. In secunda determinat modos diuersarum causarum secundũ vnamquamque speciem ibi. [Modi autem causarum.] Circa primum duo facit. Primo inducit diuersas species causarum. Secundo reducit eas ad quatuor ibi. [Omnes autem nunc.] Circa primum duo facit. Primo ponit diuersitatem causarum. Secundo exponit quædam consequentia ex diuersitate prædicta ibi. [Contingit autem.] Dicit ergo primo, quod vno modo dicitur causa, ex quo fit aliquid cum insit, sicut æs dicitur causa statuæ, & argentum causa phialæ, & etiam genera horum dicuntur cause carendum rerum, sicut metallum, vel liquabile, vel huiusmodi. Apposuit autem. [Cum insit.] ad differentiam priuationis & contrarii: nam statua quidem fit ex ære, quod inest statuæ iam factæ, fit etiam ex insigurato, quod quidem non inest statuæ iam factæ. Vnde æs est causa statuæ, non autem in siguratum, cum sit principium per accidens tantum, vt in Primo dictum est. Secundo modo dicitur causa species & exemplum: & hoc dicitur causa, in quantum est ratio quidditatiua rei: hoc enim est per quod scimus de vnoquoque quid est. Et sicut dictum est circa materiam, quod etiam genera materiæ dicuntur causa, ita & genera speciei dicuntur causa. Et ponit exemplum in quadam consonantia musicæ, quæ vocatur diapason, cuius forma est proportio dupla, quæ est duorum ad vnum. Nam proportionibus numerales applicatæ ad sonum sic-

ut ad materiam, consonantias musicales constituent: & cum duo vel duplum sit forma consonantiæ, quæ est diapason, & genus duorum, quod est numerus, est causa. Sicut enim dicimus quod forma diapason est proportio duorum ad vnum, quæ est portio dupla, ita possumus dicere quod forma diapason est proportio duorum ad vnum, quæ est multiplicitas. Et ita ad huc modum causæ, reducuntur omnes partes, quæ ponuntur in definitione, non autem partes d materiæ, vt dicitur in 7. Meta. Nec est hoc cõtra id, quod supra dictum est, quod in definitione rerum naturalium ponitur materia: nam in definitione speciei non ponitur materia individualis, sed materia communis: sicut in definitione hominis ponuntur carnes & ossa, non autem hæ carnes & hæc ossa. Natura igitur speciei constitutiua ex forma & materia communi, se habet vt formalis respectu indiuidui, quod participat talem naturam & pro tanto hic dicitur, quod partes quæ ponuntur in definitione, ad causam formalem pertinent. Considerandum est etiam, quod duo posuit pertinentia ad quidditatem rei, id est speciem, & exemplum, propter diuersas opiniones de essentia rerum. Nam Plato posuit naturas specierum esse quasdam formas abstractas, quas dicebat exemplaria & ideas, & propter hoc posuit exemplum vel paradigma. Naturales autem Philosophi, qui aliquid de forma tetigerunt; posuerunt formas in materia: & propter hoc nominauit speciem.

re autem vnumquodque non prius putemus quam circa vnumquodque propter quid est capiamus, idque sit primam accipere causam. pater & nobis hoc esse agendum, & de generatione corruptione, & de omni naturali mutatione: vt ipsarum perceptis principiis, ad ipsa quodque eorum, quæ quarimus, reducere nitamur.

B

Vno itaque modo causa dicitur id, ex quo quippiam fit, eo pacto vt insit, vt es statuæ, argentumque patera, & horum genera. Alio modo forma atque exemplar: hæc est autem ratio quidditatiua, & huius genera, velut eius concentus, qui sonos omnes complectitur, ipsa duorum ad vnum ratio atque omnino numerus: partes itemque, quæ in ratione sumuntur. Præterea id, vnde primum principium est mutationis aut quietis: qualis est causa his qui consuluit, & pater filii, atque omnino quod efficit eius quod efficitur, & quod mutat eius quod mutatur. Insuper vt finis, hic autem est cuius gratia cetera sunt veluti deambulandi sanitas: cur enim deambulat interrogati, quo valeat respondemus; atque si hoc pacto dixerimus, reddidisse causam arbitramur. Et quæcunque alio mouente inter ipsum & finem sunt, vt inter Medicum sanitatemque, macies, aut purgatio, aut instrumenta: vniuersa enim hæc ipsius finis gratia sunt: inter se se autem differunt, alia namque sunt opera alia instrumenta. Causa igitur tot fere modis dicuntur.

Vterius autem dicit, quod alio modo dicitur causa, à quo est [principium motus vel quietis, sicut consilians dicitur causa, & pater filii, & omnino commutans commutati.] Circa autem huiusmodi causas considerandum est, quod quadruplex est causa efficiens, scilicet perficiens, præparans, adiuuans, & consilians. Perficiens enim est, quod dat complementum motui vel mutationi, sicut quod introducit formam substantialem in generatione. Præparans autem seu disponens est, quod aptat materiam seu subiectum ad vltimum complementum. Adiuuans vero est, quod non operatur ad proprium finem, sed ad finem alterius. Consilians autem in his, quæ agunt à proposito, est quod dat agenti formam per quam agit. Nam agens à proposito agit per suam scientiam, quam consilians sibi tradit: sicut & in rebus naturalibus generans dicitur mouere grauiam vel leuiam, in quantum dat formam per quam mouentur. Quartum autem modum causæ ponit, quod aliquid dicitur vt finis, & hoc est cuius causa aliquid fit, sicut sanitas dicitur causa ambulationis.

Et hoc patet, quia responderetur ad questionem factam, propter quid enim querimus, propter quid ambulat? dicimus, vt sanetur, & hoc dicentes opinamur nos assignare causam. Iedo autem Thom. Super Phys. C 3 po.

D. 976. 572. 514. lecc. 9. 10. cõ. 1149. 37.

potius probat de fine quod sit causa, quam de aliis, quia hoc minus videbatur, propterea quia finis est vltimum in generatione.

Contingit autem multipliciter dictis causis, & multas eiusdem causas esse non semper accidens, vt statuifica, & æs, non secundum alterum aliquid, sed secundum quod est statua, sed non eodem modo, sed hoc quidem vt materia, illud autem, sicut vnde motus.

Omnes autem nunc dictæ causæ in quatuor incidunt modos manifestissimos. Elementa enim syllabarum, & terra vasorum, & ignis, & huiusmodi corporum, & partes totius, & suppositiones conclusionis, sicut ex quo causæ sunt.

Reducit omnes causas superius enumeratas in quatuor species, & dicit, quod omnes causæ quæ enumeratæ sunt superius reducantur ad quatuor modos, qui sunt manifesti; nam elementa, id est literæ, sunt causæ syllabarum, & similiter terra est causa vasorum, & argentum phialæ, & ignis, & similia corpora, scilicet simplicia, sunt causæ corporum, & similiter quælibet

partes sunt causa totius. [& suppositiones] id est propositiones syllogismi, sunt causa conclusionum, & omnia ista habent vnam rationem causæ, prout dicitur causa id, ex quo fit aliquid: hoc enim est in omnibus præmissis.

Fit autem vt cum multipliciter causæ dicantur, multæ etiam eiusdem sint non per accidens causa seu status, & statuaria ars, & æs, non per aliud quicquam, sed vt statua est: at non eodem modo sed æs quidem vt materia, ars autem vt id, à quo motio proficitur.

Vniuersa autem nunc dictæ causæ, quatuor in genera manifestissima cadunt. Elementa namque syllabarum: materies conficiendorum operum arte, ignis, & talia corporum, partes totius suppositiones denique conclusionis, vt id, ex quo fit aliquid, causæ sunt.

cuius est materia, vnde supra notificans causam materialem dixit, quod est ex quo fit aliquid cum infit: propositiones autem sunt seorsum à conclusione. Sed dicendum, quod ex terminis propositionum constituitur conclusio: vnde secundum hoc propositiones dicuntur materia conclusionis, in quantum termini, qui sunt materia propositionum sunt etiam materia conclusionis, licet non secundum quod stant sub ordine propositionum, sicut farina dicitur materia panis, licet non secundum quod stat sub forma farine.

Text. cõ. 33.

Text. cõ. 34.

Text. cõ. 35.

Text. cõ. 37.

Secunda par. 36. text.

Nam principium discursus rationis in conclusione est ex propositionibus. In aliis vero causis inuenitur alia ratio causæ, secundum scilicet quod finis, vel bonum habet rationem causæ. Et hæc species causæ potissima est inter alias causas. Est enim causa finalis, aliarum causarum causa. Manifestum est enim quod agens agit propter finem, & similiter ostensum est supra in artificialibus, quod forma ordinatur ad vltimum sicut ad finem, & materia in formam, sicut in finem, & pro tanto dicitur finis, causa causarum.

LECTIO VI.

Postquam Philosophus distinxit species causarum, hic distinguit diuersos modos causarum etiam secundum eandem speciem causæ, & circa hoc duo facit. Primo distinguit diuersos modos causarum, Secundo determinat quædam consequentia ad distinctionem prædictam.

Circa primum distinguit modos causarum, secundum quatuor diuisiones. Dicit ergo primo, quod multi numero sunt modi causarum: sed si reducantur capitularie, siue in quadam summa ad aliqua communia, inueniuntur pauciores. Vel capitales accipiuntur, secundum combinationem: manifestum est enim, quod pauciores sunt combinationes modorum, quam modi.

netur obiecto secundum eius rationem, sequitur quod causa superior agat secundum formam magis vniuersalem, & minus contractam. Et sic est considerandum in ordine rerum: quia quando aliqua sunt superiora in entibus, tanto habent formas minus contractas, & magis dominantes supra materiam, quæ coarctat virtutem formæ.

Præterea vt accidens, & huius generæ, vt statua alio modo Polycletus, alio Statuarius, accidit enim Statuario vt sit Polycletus. Et ea etiam, quæ continent accidens, veluti si homo sit causa statuæ vt omnino animal.

Præter autem omnes, quæ accommodata dicuntur, & quæ per accidens, alia vt potentes, alia vt operantes dicuntur, velut vt extruatur domus, edificator causa dicitur, aut edificans edificator.

Præter autem omnes, quæ accommodata dicuntur, & quæ per accidens, alia vt potentes, alia vt operantes dicuntur, velut vt extruatur domus, edificator causa dicitur, aut edificans edificator.

Et dicit, quod præter causas proprie dictas, id est per se, & per accidens, quædam dicuntur causæ in potentia, sicut potentes operari, quædam vero sicut operantes in actu: sicut causa edificandi domum potest dici, vel edificans in habitu, vel edificans in actu.

LECTIO VI.

LECTIO VI.

Modi autem causarum numero quidem sunt multi: capitales autem & hi minores. Dicuntur autem causæ multipliciter. Et ipsarum similium specierum, & prior, & posterior altera, vt sanitatis Medicus & Artifex: & diapason, duplum, & numerus, & semper continetia ad vnum quodque.

Amplius autem secundum accidens, & horum genera, sicut statuæ, aliter Polycletus, & aliter statuam faciens quoniam accidit statuam facienti Polycleto esse. Et continens secundum accidens, vt si homo causa sit statuæ, aut omnino animal.

Præter autem omnes, & proprie dictas, & secundum accidens, alia quidem, sicut potentes dicuntur, alia vero sicut operantes vt edificandi domum edificator aut edificans edificator.

Circa primum distinguit diuersos modos causarum, Secundo determinat quædam consequentia ad distinctionem prædictam. Circa primum duo facit. Primo distinguit diuersos modos causarum. Secundo, reducit eos ad certum numerum. ibi [Sed tamen hæc omnes.] Circa primum distinguit modos causarum, secundum quatuor diuisiones.

Text. cõ. 31.

Text. cõ. 32.

D. 514. 852.

D. 1105.

Et dicit, quod quandoque complexæ accipiuntur causæ per se cum causis per accidens, vt si non dicamus causam statuæ Polyclerum, qui est causa per accidens, neque facientem statuam qui est causa per se, sed Polyclerum statuam facientem. Deinde cum dicitur...

Text. c. 36.

Amplius autem complexæ, & istæ, & illæ dicuntur: vt non Polyclerum, neque statuam faciens, sed Polyclerum statuam faciens.

Sed tamen omnes hæ sunt multitudine quidem sex: dictæ autem dupliciter. Aut enim sicut singulare, aut sicut genus, aut sicut accidens, aut sicut genus accidentis, aut sicut complexæ hæ, aut sicut simpliciter dictæ. Omnes autem actu operantes, aut secundum potentiam sunt.

Differunt autem intantum, quod operantes quidem, & singulares simul sunt, & non sunt & eorum sunt causæ, sicut hic medicans cum hoc, qui fit sanus, & hic ædificator cum hoc ædificatio. Quæ autem sunt secundum potentiam non semper: corrumpuntur enim non simul domus & ædificator.

Oportet autem semper causam vniuersalem summam quærere, sicut & in aliis: vt homo ædificat, quoniam ædificator est, ædificatio autem est, secundum artem ædificandi; hæc autem prima causa est, & sic in omnibus.

Amplius autem aliæ quidem genera sunt generum, aliæ autem singulares singularium: vt statuæ statuam quidem faciens, hic autem huius. Et potentia quidem possibilitium, operantes autem ad operata. Quod quidem igitur causæ sint, & quomodo causæ sint, nobis determinatum sit sufficienter.

LECTIO VII.

Dicitur autem, & fortuna & casus causarum: & multa & esse, & fieri propter fortunam, & propter casum. Quo igitur modo in his causis est fortuna & casus, & vtrum idem sit fortuna & casus, aut altera, & omnino quid sit fortuna & casus, considerandum est.

Quidam enim si sint an non, dubitant. Nihil enim fieri à fortuna dicunt, sed omnium esse

Text. com. 4c.

de vel aliud & aliud, & iterum, quid sit casus, & fortuna. Secundo ibi incipit de fortuna & casu determinare. Et primo, ponit opinionem aliorum, secundo, determinat veritatem. ibi. [Primum qui-

rent, sicut remota presentia Solis, lumen in aere deficeret. Secundo ponit ibi.

Dicens, quod in naturalibus oportet semper supremam causam vniuersalem quærere, sicut contingit in artificialibus: vt si quæramus, quare homo ædificat, responderetur, quia est ædificator. & similiter, si quæramus quare est ædificator, responderetur, quia habet artem ædificatiuam, & hic statur, quia hæc est prima causa in hoc ordine. Et ideo oportet in rebus naturalibus procedere vsq; ad causam supremam, & hoc ideo est, quia effectus nescitur, nisi sciatur causa. Vnde, si cuius effectus causæ sit, etiam alterius causæ effectus sciri non poterit, nisi causa eius sciatur, & sic quousque perueniatur ad primam causam. Tertium ponit ibi.

Præterea & hæc coniuncta, ac ille dicentur: veluti non Polyclerum, neque statuarius, sed statuarius Polyclerum.

Attamen hæc omnia multitudine quidem sunt sex, dupliciter autem dicuntur. Nam aut vt singulare, aut vt genus, aut vt accidens, aut vt genus accidentis, aut vt coniuncta hæc, aut vt seiuuncta dicuntur. Et insuper omnia, aut potentia, aut actu.

Interest autem tantum; causæ enim actu & singulares, & ea quorum sunt causæ, simul sunt & non sunt, vt hic qui medetur, cum hoc qui sanatur, & hic qui ædificat, cum hoc quod ædificatur. Sed quæ sunt potentia, non semper: non enim simul domus, & ædificator corrumpitur.

Oportet autem semper causam quærere summam, quemadmodum, & in ceteris, velut homo ædificat, quia est ædificator: at ædificatio est per artem ædificandi, hæc igitur prior est causa, & in omnibus simili modo.

Præterea generum quidem genera, singularium vero singularia dicenda sunt causæ, seu statuarius quidem statuæ, hic autem huius. Et potentia quidem causæ, effectuum potentia, actu autem effectuum actu. Quot igitur sint causæ, & quomodo sint causæ, satis sit à nobis determinatum.

LECTIO VII.

Fortuna etiam & casus de numero causarum esse dicuntur, multaque esse & fieri ob fortunam & casum. Considerandum est igitur, quomodo sint in his causis fortuna & casus; & vtrum idem sint an diuersa, atque omnino quidnam sit fortuna & casus.

Quidam enim & si sint nec ne, dubitant. Nihil enim à fortuna fieri dicunt, sed omnium definitam quandam

de vel aliud & aliud, & iterum, quid sit casus, & fortuna. Secundo ibi incipit de fortuna & casu determinare. Et primo, ponit opinionem aliorum, secundo, determinat veritatem. ibi. [Primum qui-

Text. c. 46.

Text. c. 41.

quidem igitur quoniam. Circa primum ponit tres opiniones. Secunda incipit ibi. [Sunt autem quidam qui cæli huius] tertia ibi. [Sunt autem quidam quibus videtur.] Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem negantium fortunam, & casum, & rationes eorum. Secundo disputat de altera rationum. ibi. [Sed hoc mirabile.] Dicit ergo primo, quod quidam dubitauerunt, an fortuna, & casus essent, & negauerunt ea esse, duobus rationibus. Quarum prima est, quia omnia ista, quæ dicuntur fieri à casu, vel fortuna, inueniuntur habere aliquam causam determinatam aliam à fortuna, & ponit huiusmodi exemplam. Si enim aliquis veniens ad forum, inueniat aliquem hominem, quem volebat inuenire, de quo tamen non opinabatur ante, quod esset eum inuenturus, dicimus quod inuentio illius hominis sit à fortuna: sed huius inuentiois causa est voluntas emendi, propter quam iuit ad forum, ubi erat ille, quem inuenit; & similiter est in omnibus aliis, quæ dicuntur esse à fortuna, quia habent aliquam causam præter fortunam. Et sic fortuna non videtur esse causa aliquid, & per consequens nec aliquid esse, quia non ponimus fortunam, nisi in quantum aliqua ponimus esse à fortuna. Secunda ratio ponit ibi.

Quoniam, si aliquid esset fortuna, inconueniens utique videbitur, sicut & vere est, & dubitabit utique aliquis propter quid nullus antiquorum sapientum causas de generatione, & corruptione dicens, de fortuna nihil determinauit. Sed sicut visum est, nihil opinabatur, neque illi aliquid esse à fortuna.

Text. c. 41.

Text. com. 42.

Text. com. 43.

Text. c. 44.

Sunt etiam quidam qui cæli huius, & mundanorum omnium causam esse ponunt casum: à casu enim fieri volutionem, & motum discernentem, & statuentem in hunc ordinem omne.

Sunt etiam qui & huius cæli, ceterorumque calorom omnium casum esse causam asserunt. nam a casu conuersionem, motionemue fieri dicunt, quæ quidem distinxit, & in hunc ordinem redegit, atque constituit vniuersum.

prædictam destruentem fortunam & casum, quia licet homines non ignorent, quod contingit reducere vnumquemque effectum in aliquam causam, sicut dixit prædicta opinio destruentem fortunam & casum, nihilominus tamen posuerunt non obstante hac ratione, quædam fieri à fortuna, & quædam non. Vnde ipsi Philosophi naturalibus facienda erat mentio de fortuna & casu; saltem vt ostenderet falsum esse aliqua fieri à fortuna & casu; & vt assignarent rationem, quare quædam dicebantur esse à fortuna, & quædam non. Sic etiam non possunt excusari per hoc, quod talis & fortuna redeucerentur in aliquam causarum ab eis positarum. non enim opinabantur, quod fortuna sit aliquid eorum quæ arbitrabantur esse causas, vt amicitiam, aut litem, aut aliquid huiusmodi. Secundam rationem ponit ibi.

Quod si quippiam esset fortuna, absurdum sane videbitur, & dubitabit non iniuria quispiam curiam sapientum antiquorum nemo causas generationis, corruptionisue dicens, de fortuna quicquam determinauit. Sed vt videtur nec illi quicquam esse à fortuna putabant.

Verum & hoc mirabile est. Multa namque sunt, & sunt à fortuna, & casu, quorum quodque non ignorantes reduci posse ad aliquam causam, vt ille sermo antiquus dixit qui fortunam ex terminat: illorum tamen omnes alia à fortuna, alia non à fortuna fieri dicunt. quapropter & mentionem aliquam ipsius illos facere oportebat. At vero neque quicquam illorum, vt concordiam, aut discordiam, aut ignem aut mentem, aut aliquid aliud huiusmodi fortunam esse arbitrabantur.

Inconueniens igitur est, siue non putauerunt esse, siue putantes relinquerunt, & hac aliquando vtentes, sicut Empedocles non semper aerem congregari superius dicit; sed vt contingit, dicit enim in mundi creatione, quod sicut collisit se currens tunc, multoties autem aliter, & partes animalium ait à fortuna fieri plurimas.

Ab absurdum igitur est, siue non esse putauerunt, siue putantes esse omiserunt, præsertim cum interdum vtantur. Vt Empedocles non semper aerem supra inueniens, segregari, sed vt forte accidit. Dicit enim, cum de mundi loquitur extructione, sic tunc huic currenti fortuito contingit, sæpe autem alio modo. partes quoque animalium plurimas ortas fortuna fuisse dicit.

Sunt etiam qui & huius cæli, ceterorumque calorom omnium casum esse causam asserunt. nam a casu conuersionem, motionemue fieri dicunt, quæ quidem distinxit, & in hunc ordinem redegit, atque constituit vniuersum.

multum hoc.] Dicit ergo primo, quod quidam dixerunt casum esse causam cæli, & omnium partium mundi, & dicebant, quod reuolutio mundi, & motus stellarum distinguens & statuens totum vniuersum inferius secundum hunc ordinem, sit à casu. Et hæc videtur esse opinio Democriti, dicentis, quod ex concursu atomorum per se mobilium, cæelum & totus mundus casualiter constitutus est. Secundo ibi.

l. i. c. 8.

Text. c. 43.

g. Im.

g Improbatur hanc positionem duabus rationibus, quarum prima est, quod admiratione dignum videtur, quod animalia, & plantae non fiunt a fortuna, sed ab intellectu, vel natura, vel a quacunque alia causa determinata, quod ex hoc patet, quod non ex quocunque semine aliquid generatur, sed ex determinato semine fit homo, & ex determinato semine oliua. Et cum ista inferiora non fiant a fortuna, dignum est admiratione, quod caelum, & ea quae sunt diuina inter sensibilia manifesta nobis, scilicet partes mundi sempiternae, sint a casu, & non habeant aliquam causam determinatam, sicut animalia, & plantae. Et si hoc verum est, dignum fuisset insistere, & assignare rationem, quare sic esset, quod tamen antiqui praetermiserunt. Secundam rationem ponit ibi.

Text. cō. 45.

g Et multum hoc admiratione dignum est, dicens animalia quidem, & plantas a fortuna, nec esse nec fieri, sed aut naturam, aut intellectum esse, aut huiusmodi altera causam, non enim ex semine vnoquoque quoduis fit, sed ex tali quidem oliua, ex tali autem homo: caelum autem, & diuina manifestorum a casu fieri: huiusmodi autem causam nullam, qualem animalium, & plantarum. Et igitur, si sic se habeat hoc ipsum, dignum est considerare, & bene se se habet aliquid dici de hoc ipso.

Text. cō. 49.

h Quomodo enim eo, quod aliter inconueniens est quod dicitur, adhuc conuenientius est dicere haec videntes quidem in caelo nihil casu fieri: in iis autem, quae non sunt a fortuna, multa contingere a fortuna, & erat merito e contrario fieri.

Text. cō. 47.

i Sunt autem quidam, quibus videtur esse quidem causa fortuna: immanifesta autem humano intellectui, tanquam diuinum quoddam ens, & felicitius. Quare considerandum est quid sit vtrumque & si idem, aut alterum sit & casus, & fortuna, & quomodo in determinatas causas incidunt.

Text. cō. 48.

Primus quidem igitur, quoniam videmus alia quidem semper similiter fieri, alia autem sicut frequenter, manifestum est, quod neutri horum causa fortuna dicitur. id enim quod a fortuna, neque eius est, quod est ex necessitate, & semper: neque eius, quod est sicut frequenter. Sed quoniam quaedam

Text. cō. 61. cō. 66.

quod fortuna aliquid est, cum esse a fortuna, & esse, ut in paucioribus conuertantur. & hoc inducit contra primam opinionem, quae negauit fortunam. Videtur autem diuisio Philosophi esse insufficientis, quia etiam quaedam contingunt ad vtrumlibet. Auic. ergo dixit, quod in iis, quae sunt ad vtrumlibet, contingit aliquid esse a fortuna, sicut ea, quae sunt in minori parte. Nec obstat, quod non dicitur a fortuna, quia Socrates sedeat, cum hoc sit ad vtrumlibet, quia licet sit hoc ad vtrumlibet respectu potentiae motiuae, non tamen est ad vtrumlibet respectu potentiae appetitiuae, quae determinate tendit in vnum, praeter quam si aliquid accideret, diceretur esse fortuitum. Sed sicut potentia motiua, quae est ad vtrumlibet, non exit in actum, nisi per potentiam appetitiuam determinetur ad vnum, ita nihil, quod est ad vtrumlibet, exit in actum, nisi per aliquod determinetur ad vnum: quia id, quod est ad vtrumlibet, est sicut ens in potentia: potentia autem non est principium agendi, sed solum actus. Unde ex eo quod est ad vtrumlibet, nihil sequitur, nisi per aliquid aliud,

Postquam Philosophus posuit opiniones aliorum de fortuna, & casu, hic determinat veritatem. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit quid sit fortuna. In secunda, in quo differant casus, & fortuna ibi. [Differunt autem.] In tertia ostendit, ad quod genus causae casus, & fortuna reducuntur, ibi. [Sed modorum causa.] Prima pars diuiditur in duas. In prima ostendit quid sit fortuna. In secunda, ex definitione fortunae assignat rationem eorum, quae de fortuna dicuntur, ibi. [Infinitas quidem.] Circa primum tria facit. Primo ponit quasdam diuisiones ad investigandum definitionem fortunae. Secundo ostendit, sub quibus membris illarum diuisionum fortuna contineatur. ibi. [Sicut dictum est.] Tertio concludit definitionem fortunae. ibi. [Manifestum est autem.] Et quia fortuna ponitur, ut causa quaedam, ad cognitionem autem causae oportet scire quorum sit causa, ponit primum diuisionem ex parte eius, cuius fortuna est causa. Secundo ponit diuisionem ex parte ipsius causae. ibi. [Huiusmodi igitur cum secundum accidens.] Circa primum ponit tres diuisiones. Quarum prima est, quod quaedam fiunt semper, ut ortus Solis: quaedam sicut frequenter, ut quod homo nascatur oculatus, neutrum autem horum dicitur esse a fortuna. Sed quaedam fiunt [praeter haec] id est ut in paucioribus, sicut quod homo nascatur cum sex digitis, vel sine oculis: & omnes dicunt huiusmodi fieri a fortuna. Unde manifestum est, quod fortuna aliquid est, cum esse a fortuna, & esse, ut in paucioribus conuertantur. & hoc inducit contra primam opinionem, quae negauit fortunam. Videtur autem diuisio Philosophi esse insufficientis, quia etiam quaedam contingunt ad vtrumlibet. Auic. ergo dixit, quod in iis, quae sunt ad vtrumlibet, contingit aliquid esse a fortuna, sicut ea, quae sunt in minori parte. Nec obstat, quod non dicitur a fortuna, quia Socrates sedeat, cum hoc sit ad vtrumlibet, quia licet sit hoc ad vtrumlibet respectu potentiae motiuae, non tamen est ad vtrumlibet respectu potentiae appetitiuae, quae determinate tendit in vnum, praeter quam si aliquid accideret, diceretur esse fortuitum. Sed sicut potentia motiua, quae est ad vtrumlibet, non exit in actum, nisi per potentiam appetitiuam determinetur ad vnum, ita nihil, quod est ad vtrumlibet, exit in actum, nisi per aliquod determinetur ad vnum: quia id, quod est ad vtrumlibet, est sicut ens in potentia: potentia autem non est principium agendi, sed solum actus. Unde ex eo quod est ad vtrumlibet, nihil sequitur, nisi per aliquid aliud,

Hoc autem ipsum valde dignum est admiratione. nam animalia quidem & plantas, neque esse, neque fieri a fortuna dicunt, sed aut naturam, aut mentem, aut aliquid aliud tale, causam ipsorum asserunt esse. non enim ex cuiusque semine quoduis nascitur, sed ex tali quidem oliua, ex tali autem homo; caelum vero, & diuina sensibilia, casu orta fuisse asserunt, nullamque ipsorum talem causam esse qualem animalium, atque plantarum inueniunt esse. Atque hoc ipsum, si ita sese habeat, consideratione est dignum, beneque sese habet, si aliquid de hoc ipso dicatur.

Et alio namque modo absurdum est id quod dicitur, & insuper absurdius est haec illos dicere, in caelo quidem nihil a casu fieri: in iis autem, quibus fortunam exterminant, multa ab ipsa provenire videntes. quod tamen contra fieri conueniens erat.

Sunt autem quidam, quibus fortuna causa quidem esse, obscura tamen humane menti videtur, ut diuinum quoddam atque excellens. Quare quidnam vtrumque sit, fortuna inquam & casus, & si idem sint an diuersa, & quomodo in eas causas, quas definiuimus, cadant, consideremus oportet.

Sunt autem quidam, quibus fortuna causa quidem esse, obscura tamen humane menti videtur, ut diuinum quoddam atque excellens. Quare quidnam vtrumque sit, fortuna inquam & casus, & si idem sint an diuersa, & quomodo in eas causas, quas definiuimus, cadant, consideremus oportet.

Sunt autem quidam, quibus fortuna causa quidem esse, obscura tamen humane menti videtur, ut diuinum quoddam atque excellens. Quare quidnam vtrumque sit, fortuna inquam & casus, & si idem sint an diuersa, & quomodo in eas causas, quas definiuimus, cadant, consideremus oportet.

LECTIO VIII.

Primum itaque, cum videmus alia semper eodem fieri modo, alia plerumque, patet horum neutri fortunam causam dici. neque id quod a fortuna proficitur aut ex iis esse, quae necessario semperque, aut ex hisce, quae plerumque, saepeque fiunt. Sed cum quaedam etiam praeter haec fiant, atque

quod fortuna aliquid est, cum esse a fortuna, & esse, ut in paucioribus conuertantur. & hoc inducit contra primam opinionem, quae negauit fortunam. Videtur autem diuisio Philosophi esse insufficientis, quia etiam quaedam contingunt ad vtrumlibet. Auic. ergo dixit, quod in iis, quae sunt ad vtrumlibet, contingit aliquid esse a fortuna, sicut ea, quae sunt in minori parte. Nec obstat, quod non dicitur a fortuna, quia Socrates sedeat, cum hoc sit ad vtrumlibet, quia licet sit hoc ad vtrumlibet respectu potentiae motiuae, non tamen est ad vtrumlibet respectu potentiae appetitiuae, quae determinate tendit in vnum, praeter quam si aliquid accideret, diceretur esse fortuitum. Sed sicut potentia motiua, quae est ad vtrumlibet, non exit in actum, nisi per potentiam appetitiuam determinetur ad vnum, ita nihil, quod est ad vtrumlibet, exit in actum, nisi per aliquod determinetur ad vnum: quia id, quod est ad vtrumlibet, est sicut ens in potentia: potentia autem non est principium agendi, sed solum actus. Unde ex eo quod est ad vtrumlibet, nihil sequitur, nisi per aliquid aliud,

aliud, quod determinat ad vnum, vel sicut semper, vel sicut frequenter, & propter hoc in iis, quae fiunt, praetermiserit ea, quae sunt ad vtrumlibet. Sciendum etiam, quod quidam definiuerunt esse necessarium, quod non habet impedimentum, contingens vero sicut frequenter, quod potest impediri in paucioribus. Sed hoc irrationabile est. Necessarium enim dicitur aliquid, quod in sui natura habet, quod non possit non esse. Contingens autem, ut frequenter, quod potest non esse. Hoc autem quod est habere impedimentum, vel non habere, est contingens. Natura autem non parat impedimentum ei, quod non potest non esse, quia esset superfluum. Secundam diuisionem ponit ibi. b Et dicit, quod quaedam fiunt propter finem, quaedam vero non. Habet autem haec diuisio dubitationem, quia omne agens agit propter finem, siue agat a natura, siue agat ab intellectu. Sed sciendum est, quod ea dicit non propter aliquid fieri, quae propter se fiunt, in quantum in seipsis habent delectationem, vel honestatem, propter quam secundum se ipsa placeant. Vel dicit non propter finem fieri, quae non fiunt propter finem deliberatum, sicut confectio barbae, vel aliquid huiusmodi, quod interdum fit absque deliberatione ex sola imaginatione mouente: unde habet finem imaginatum, sed non deliberatum. Tertiam diuisionem ponit ibi. c Et dicit, quod eorum, quae fiunt propter finem, quaedam sunt secundum voluntatem, & quaedam non. & ambo ista inueniuntur in iis, quae fiunt propter aliquid. Non solum enim quae fiunt a voluntate, sed etiam ea quae fiunt a natura propter aliquid fiunt. Et quia ea, quae fiunt ex necessitate, vel sicut frequenter, fiunt a natura, vel a proposito, manifestum est, quod tam in iis, quae fiunt semper, quam in iis, quae fiunt frequenter, sunt aliqua quae fiunt propter finem, cum tam natura, quam propositum propter finem operentur. Et sic patet, quod istae tres diuisiones includunt se inuicem, quia ea, quae fiunt a proposito, vel natura, fiunt propter finem, & ea, quae fiunt propter finem, fiunt semper, aut frequenter. Deinde cum dicit. d Et ponit diuisionem, quae sumitur ex parte causae, & dicit, quod cum huiusmodi, quae sunt a proposito sunt propter aliquid, & in minori parte fiunt, & a causa secundum accidens, tunc dicimus ea esse a fortuna. Sicut enim, quoddam est per se, & quoddam per accidens, ita & casus, sicut per se domus causa est ars aedificatoria, per accidens vero album, vel musicum. Sed considerandum est, quod causa per accidens dicitur dupliciter. vno modo ex parte causae, alio modo ex parte effectus. Ex parte quidem causae, quando illud, quod dicitur causa per accidens, coniungitur causae per se, sicut si album, vel musicum dicatur causa domus, quia accidentaliter coniungitur aedificatori. Ex parte autem effectus, quando accipitur aliquod, quod accidentaliter coniungitur effectui, ut si dicamus, quod aedificator est causa discordiae, quia ex domo facta, accidit discordia, & hoc modo dicitur fortuna esse causa per accidens, ex eo, quod effectui aliquid coniungitur per accidens, ut potest, si fossura sepulchri adiungatur per accidens inuenitio thesauri. Sicut enim effectus per se causae naturalis est, quod consequitur secundum exigentiam suae formae, ita effectus causae agentis a proposito est illud, quod accidit ex intentione agentis. Unde quicquid provenit in effectu praeter intentionem, est per accidens: & hoc dico, si id, quod est praeter intentionem, est in paucioribus consequatur. Quod enim vel semper, vel ut frequenter coniungitur effectui, cadit sub eadem intentione. Scilicet est n. dicere, quod aliquis intendat aliquid, & non velit illud, quod ut frequenter, vel semper adiungitur. Ponit autem differentiam inter causam per se, & causam per accidens: quia causa per se est finita, & determinata: causa autem per accidens est infinita, & indeterminata, eo quod infinita vni possunt accidere. Deinde cum dicit. e Ostendit, sub quibus membris praedictarum diuisionum fortuna contineatur, & quod est a fortuna, & dicit primo, quod fortuna, & casus, ut prius dictum est, sunt in iis, quae fiunt propter aliquid. Differentia autem casus, & fortunae posterior dederit minabitur. Sed nunc hoc debet fieri manifestum, quia vtrumque continetur in iis, quae aguntur propter finem, sicut, si aliquis sciret se recepturum pecuniam in foro, iussit ad deportandum eam. Sed si non venit propter hoc, per accidens est, quod adueniens eius fiat reportationis gratia, i. e. habeat hunc effectum. Et sic patet, quod fortuna est causa per accidens eorum, quae fiunt propter aliquid. Item, manifestum est, quod est causa eorum, quae fiunt in minori parte, quia ista reportatio pecuniae dicitur fieri a fortuna, quando reportat ad villam veniens, neque ex necessitate, neque frequenter. Item, est in iis, quae fiunt a proposito, quia reportatio pecuniae, quae dicitur fieri a fortuna, est finis aliquarum causarum, non secundum se ipsum, sicut in iis, quae fiunt a natura, sed est finis eorum, quae fiunt secundum propositum, & ab intellectu. Sed si aliquis hoc proposito iret, ut pecuniam reportaret

Text. cō. 49.

Text. cō. 50.

Text. cō. 51.

haec omnes a fortuna proficisci dicant, perspicuum est fortunam, atque casum aliquid esse. Nam & ea, quae talia sunt, a fortuna esse: & ea, quae a fortuna sunt, talia esse scimus.

Eorum autem quae fiunt, alia fiunt, alia non sunt gratia alicuius.

Et horum alia per electionem fiunt: alia non per electionem. ambo autem in hisce sunt, quae alicuius gratia fiunt. Quare patet & in hisce, quae non necessario, neque plerumque fiunt, esse aliqua circa quae potest id esse, quod alicuius gratia sit. Sunt autem alicuius gratia, quae a mente agi possunt, & quae a natura.

Talia igitur enim per accidens fiunt, a fortuna dicimus esse. Nam ut ens aliud per se, aliud per accidens est, sic & causa esse potest, ut domus per se quidem causa est aedificatoria, per accidens autem musicum, aut album. Ea igitur causa, quae est per se definita est; ea vero quae est per accidens, indefinita. Vni namque infinita accidere possunt.

Vt igitur dictum est, cum in hisce, quae alicuius gratia fiunt, id sit, sic dicitur a casu fieri, atque fortuna. Horum autem ipsorum, quam habent inter se differentiam, posterius assignabimus. Nunc hoc patet, ambo inquam in his esse, quae alicuius gratia sunt seu argenti recipiendi gratia venisset accepturus illud si sciuisset. Venit autem non huiusce causa, sed accidit venisse, idque fecisse recipiendi gratia, neque plerumque, neque necessario proficiscentem locum. Finis vero, ipsa inquam acceptio non est ex his causis, quae sunt in ipso, sed ex hisce, quae sunt eligibilia, atque a

minabitur. Sed nunc hoc debet fieri manifestum, quia vtrumque continetur in iis, quae aguntur propter finem, sicut, si aliquis sciret se recepturum pecuniam in foro, iussit ad deportandum eam. Sed si non venit propter hoc, per accidens est, quod adueniens eius fiat reportationis gratia, i. e. habeat hunc effectum. Et sic patet, quod fortuna est causa per accidens eorum, quae fiunt propter aliquid. Item, manifestum est, quod est causa eorum, quae fiunt in minori parte, quia ista reportatio pecuniae dicitur fieri a fortuna, quando reportat ad villam veniens, neque ex necessitate, neque frequenter. Item, est in iis, quae fiunt a proposito, quia reportatio pecuniae, quae dicitur fieri a fortuna, est finis aliquarum causarum, non secundum se ipsum, sicut in iis, quae fiunt a natura, sed est finis eorum, quae fiunt secundum propositum, & ab intellectu. Sed si aliquis hoc proposito iret, ut pecuniam reportaret

portaret, vel semper, aut frequenter reportaret quando venit, non diceretur esse à fortuna: sicut si aliquis frequenter, aut semper madefacit sibi pedes, quando vadit ad locum lutosum: & hoc licet nō intendat, tamē hoc nō dicitur esse à fortuna. Secūdo ibi. f. Concludit ex præmissis definitionem fortunæ. Et dicit, manifestum esse ex præmissis, quod fortuna est causa per accidens in his, quæ sunt secundum propositū, propter finem, in minori parte. Et ex hoc patet, quod fortuna, & intellectus sunt circa idem, quia his tantum conuenit agere à fortuna, quæ habent intellectum. Propositum enim, vel voluntas, non est sine intellectu. Et licet ea tantum agant à fortuna, quæ habent intellectū, tamen quāto aliqd magis subiacet intellectui, tanto minus subiacet fortunæ.

Tex. com. 52.

non in seipso causarum, sed propositorum, & ab intellectu, & dicitur à fortuna venisse. Si autem proponens & huius causa, aut semper veniens, aut sicut frequenter reportaturus, non à fortuna.

LECTIO IX.

Infinitas quidem igitur causas necesse est esse, à quibus vtique fiat quod est fortuna. Vnde videtur fortuna infinita esse, & immanifesta homini.

Et est vt nihil à fortuna videatur vtique fieri. omnia quidem enim hæc recte dicuntur, quoniam rationabiliter. Est quidem enim vt sit à fortuna & secundum accidens enim fit, & est causa sicut accidens fortuna, vt autem simpliciter, nullius, vt domus ædificator quidem causa est, secundum accidens autem tibicen, & venientem referendi argētum, non huius causa venientem infinitæ sunt multitudine. Etenim videre aliquem volens & persequens, & fugiens, & visurus.

Et fortunam dicere esse aliquid extra rationem recte est. Ratio enim aut est eorum, quæ semper sunt, aut eorum, quæ sunt frequenter: fortuna autem in his quæ sunt præter hæc, quare quoniam infinitæ, quæ sic causæ sunt, & fortuna infinita est.

Tamen deficiet in quibusdam vtique aliquis. Nunquid igitur quæuis vtique fiant fortunæ causæ, vt sanitatis, aut spiritus, aut æstus, sed non depilari. Sunt autem alia aliis proximiores, quæ sunt secundum accidens causarum.

Tex. com. 53.

Tex. com. 54.

Tex. com. 55.

Tex. com. 55.

Tex. com. 54.

Vnde sequitur, quod fortuna simpliciter nullius sit causa. Et hoc quod dixerat circa vtamque opinionem, manifestat per exempla, & dicit, quod ædificator est causa per se domus, & simpliciter: tibicen autem est causa domus per accidens. Similiter, quod aliquis veniat ad aliquem locum non causa reportandi argentum, est causa reportationis per accidens. Sed hæc causa per accidens infinita est, quia infinitis aliis de causis potest homo ire ad locū illum, puta si vadat causa visitandi aliquē, vel causa persequendi hostem, vel causa fugiendi persequentem, vel causa videndi aliqua spectabilia: omnia autem ista, & quæcunque similia sunt causa reportationis argenti, quæ contingit à fortuna. Deinde cū dicit, Assignat rationem eorum, quæ dicuntur de fortuna vulgariter. Et primo assignat rationem eius, quod dicitur de fortuna esse sine ratione. Secundo eius quod dicitur fortunam esse bonā, vel malam. ibi. [Fortuna dicitur autem.] Circa primū duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo mouet quandam dubitationem. ibi. [Tamen deficiet.] Dicit ergo primo, quod recte dicitur fortunam esse sine ratione: quia rationari nō possumus, nisi de iis, quæ sunt semper, vel frequenter: fortuna autem est extra vtique. Et ideo, quia causæ tales in paucioribus existentes, sunt per accidens, & infinitæ, & sine ratione, sequitur, quod fortunæ sint causæ infinitæ sine ratione. Omnis enim causa per se produci effectum suum, vel semper, vel frequenter. Secundo ibi. Mouet quandam dubitationem, & dicit, quod licet dicatur, quod fortuna est causa per accidens, in quibusdam tamen deficiet, id est dubitabit aliquis. & est dubitatio, vtrem quæcunque contingunt esse causa per accidens, debeant dici causa eius, quod sit à fortuna, sicut patet, quod sanitatis causa per se potest esse, vel natura, vel ars medicinæ, causæ autem per accidens, possunt dici omnia illa, quibus contingit fieri sanitatem, sicut est spiritus, i. ventus, & æstus, & abrasio capitis: nunquid igitur quodlibet istorum est causa per accidens? Sed quia supra diximus, quod fortuna maxime dicitur causa per accidens ex parte effectus, prout si aliquid dicitur esse causa eius, quod accidit effectui, manifestū est, quod causa fortuita aliquid operatur ad effectum fortuitum, licet non

Patet ergo fortunam causam esse per accidens in hisce, quæ per electionem alicuius gratia sunt. Quapropter circa idem mens, fortunaque versatur, electioque absque mente non est.

LECTIO IX.

Indefinitas igitur causas eas esse necesse est, à quibus id fieri quod proficiscitur à fortuna. Vnde fortuna indefinita causa esse videtur, & immanifesta homini.

Atque aliquo modo nihil à fortuna videbitur proficisci. Hæc enim omnia recte dicuntur, quia rationi consentanea sunt. Nam aliqua quidem ex parte sit aliquid à fortuna, sit enim per accidens. Atque vt accidens fortuna causa est. Absolute autem nihil. Velut adium ædificator quidem est causa per accidens autem tibicen, non huius gratia profectus, infinita causa multitudine esse possunt. Nam & videre aliquem volens, & persequens, & spectaturus ludos, & fugiens.

Recte etiam fortuna præter rationem quid esse dicitur. ratio namque, aut eorum est quæ sunt semper, aut eorum quæ sunt plerumque: at fortuna in his est, quæ præter hæc sunt. quare, cum in definita sint ea quæ hoc pacto sunt causa, fortuna etiam indefinita nimirum est.

In quibusdam tamen quispiam dubitauerit, si quæuis eius, quod à fortuna causa fuerint necne. Vt sanitatis, aut spiritus, aut æstus, sed non depilari. Sunt autem alia aliis proximiores, quæ sunt secundum accidens, alia propinquiores aliis sunt.

quod sanitatis causa per se potest esse, vel natura, vel ars medicinæ, causæ autem per accidens, possunt dici omnia illa, quibus contingit fieri sanitatem, sicut est spiritus, i. ventus, & æstus, & abrasio capitis: nunquid igitur quodlibet istorum est causa per accidens? Sed quia supra diximus, quod fortuna maxime dicitur causa per accidens ex parte effectus, prout si aliquid dicitur esse causa eius, quod accidit effectui, manifestū est, quod causa fortuita aliquid operatur ad effectum fortuitum, licet non

Tex. com. 56.

Secundā partē 55. tex.

Tex. com. 57.

Tex. com. 58.

Tex. com. 59.

Tex. com. 64.

non intendat illud, sed aliquid aliud effectui coniunctum. Et secundum hoc ventus, aut æstus possunt dici causæ fortuitæ fanitatis, inquantū faciunt aliquam alterationem in corpore; ad quam sequitur sanitas. Sed depilatio, aut aliquid aliud huiusmodi non facit manifeste aliquid ad sanitatem. Sed tamen inter causas per accidens aliquæ sunt propinquiores, & aliquæ remotiores. Illæ autem quæ sunt remotæ, minus videntur esse causæ. Deinde cum dicit, Assignat rationem eius, quod dicitur, fortunam esse bonā, vel malam. Et primo assignat rationem, quare dicitur fortuna bona, vel mala simpliciter. & dicit, quod fortuna dicitur bona, quando aliquid bonum contingit: & mala, quando malum. Secundo ibi. Assignat rationem eufortunii, & infortunii, & dicit quod eufortunium, & infortunium dicitur, quando habet aliquid bonum, vel malum cum magnitudine. nā eufortunium dicitur, quando sequitur aliquod magnum bonū. Infortunium autem quando sequitur aliquod magnum malū. Et quia priuari bono accipitur in ratione mali: & priuari malo in ratione boni: ideo, quando aliquis parū distat à magno bono, si amittat illud, dicitur infortunatus: & si aliquis sit propinquus magno malo, & liberetur ab illo, dicitur eufortunatus. & hoc ideo, quia intellectus accipit illud, quod parū distat, ac si nihil distaret, sed iam haberetur. Tertio ibi. Assignat rationem quare eufortunia sint incerta, & dicit quod hoc ideo est, quia eufortunium fortuna quædam est. Fortuna autem est incerta, cū sit eorum, quæ non sunt semper, neque frequenter, vt dictū est. Vnde sequitur eufortunium esse incertū. Vltimo ibi.

Tex. com. 65.

Fortuna autem bona quidem dicitur cum bonum aliquid euenit. Præua autem, cum præuam aliquid.

Enfortunium autem, & infortunium est, cum magnitudinem habent hæc. Quocirca, & cum parum abest, vt quis malum, seu bonum capiat magnum, infortunatum, vel bene fortunatum esse dicitur: quoniam licet est dicit intellectus. quod enim parum, tantquam nihil distare videtur.

Amplius autem incertum eufortunium rationabiliter est. fortuna enim incerta est. Neque enim, vt semper, neque sicut frequenter possibile esse, quæ sunt à fortuna quicquam.

Sunt quidem igitur ambo causæ que madmodum dictum est, secundum accidens, & fortuna. & casus in cōtingentibus fieri, neque simpliciter, neque sicut frequenter & eorum quæcunque vtique fient propter aliquid.

Tex. com. 57.

Tex. com. 58.

Tex. com. 59.

Tex. com. 64.

LECTIO X.

Differunt autem quoniam casus in plus est. quod enim est à fortuna, est & à casu: hoc autem non omne à fortuna est.

Fortuna quidem enim & quod à fortuna est quibuscūque, & eufortuniam vtique inerit, & omnino actus est. Vnde necesse est circa practica esse fortunam. Signum autem est, quod videtur idem felicitati, aut prope. Felicitas autem praxis quædam est. Eupraxia enim est. Quare quibuscunque non contingit agere, neque à fortuna aliquid facere.

Et propter hoc, neque inanimatum quippiam, neque infans

Concludit quasi recapitulando, quod vtique: i. casus, & fortuna est causa per accidens, & vtique: est in iis, quæ contingunt non simpliciter, id est neque semper, neque frequenter, & vtique est in iis, quæ sunt propter aliquid, vt ex suprascriptis patet.

LECTIO X.

Postquam Philosophus determinauit de fortuna, & casu tantū ad ea, in quibus conueniunt, hic ostendit differentiam eorum adinuicem. Et diuiditur in duas partes. In prima determinat de differentia fortunæ, & casus. In secunda ostendit, vbi maxime hæc differentia consistit ibi. [Maxime autem.] Prima diuiditur in duas. In prima ostendit differentiam inter casum,

& fortunam. In secunda recapitulat quæ dicta sunt de vtroque. ibi. [Quare manifestum est.] Circa primum duo facit. Primo ponit differentiam inter casum, & fortunam, & dicit quod in hoc differunt, quod casus est in plus quam fortuna, quia omne quod est à fortuna, est à casu, sed non conuertitur. Secundo ibi.

Fortuna autem dicitur bona cum bonum aliquid euenit. Mala, cum aduersi quid euenit.

Prosperitas vero fortuna, ac infortunium cum illa sunt magna. Quapropter & cum parum defuit, vt malum quispiam magnum, aut bonum accipiat, infortunatum tamen illum, aut fortunatum dicimus esse. propterea quod mens perinde dicit de illo, atque si esset. Quod enim parum deest, id quasi minime distare videtur.

Insuper fortuna prosperitas, incerta nō sine ratione dicitur esse. Nā ipsa fortuna incerta est, impossibile est enim aut semper, aut plerumque quicquam eorum esse, quæ à fortuna proueniunt.

Sunt igitur ambo casus inquam, atque fortuna, per accidens vt diximus causa in hisce, quæ non simpliciter, neque plerumque fieri possunt, atque horū in hisce, quæ alicuius gratia sunt.

LECTIO X.

Interest autem inter fortunam, & casum. nam casus ad plura sese extendit. etenim quod à fortuna proficiscitur, à casu etiam fit: hoc autem etiam non omne prouenit à fortuna.

Fortuna nāq, atque id, cuius est effectrix fortuna, in iis est, quæ fortunata possunt euadere, & omnino quibus actio competit. Quapropter, & necesse est circa ea fortunam esse, quæ in actionem veniunt cuius hoc iudicium est. nam aut idem quod felicitas, aut prope esse videtur. Felicitas autem actio quædam est. est enim actio bona. Quare quæ agere nequeunt, e a nec à fortuna quicquam efficere possunt.

Et propterea, neque inanimatum vllum neque belua, neque puer quicquam

licitatem, secundum hoc bona fortuna est propinqua felicitati, quia coadiuuat ad ipsam. Vnde cum felicitas sit quædam operatio: est enim eupraxia, i. e. bona operatio, scil. virtutis perfectæ, vt dicitur in primo Ethico. sequitur, quod fortuna sit in illis, in quibus conuenit bene agere, vel impediri ab hoc, & hoc est bene contingere, vel male contingere. Vnde, cum aliquis sit dominus sui actus, in quantum voluntarie agit, sequitur, quod in illis tantum contingat aliquid à fortuna esse, quæ voluntarie agit, non autem in aliis. Secundo ibi.

Concludit ex præmissis, in quibus non sit fortuna, & dicit quod propter hoc, quod fortuna nō est nisi in his, quæ voluntarie agunt, inde est, quod neque inanimatum, neque puer, neque bestia, cum non agant voluntarie, quasi liberum arbitrium non habent.

Tex. com. 61.

Tex. com. 60.

Tex. com. 59.

Tex. com. 56.

Tex. com. 58.

Tex. com. 59.

habentes agunt à fortuna. Vnde neque eufortunium, neque infortunium in his potest accidere, nisi similitudinario, sicut quidam dixerunt, quod lapides, ex quibus fiunt altaria sunt fortunati, quia eis honor, & reuerentia exhibetur, cum lapides ei coniuncti conculcentur. Quod dicitur per similitudinem ad homines; in quibus honorati videtur bene fortunati; hi autem, qui conculcantur, dicuntur male fortunati. Sed quamuis præmissis non contingat agere à fortuna, nihil tamen prohibet ea pati à fortuna, cum aliqui agens voluntarium circa ea operatur. Sicut dicimus esse eufortuniū, cum aliquis homo inuenit thesaurum; vel infortunium, cum percutitur à lapide cadente. Deinde cum dicitur.

Tex. cō. 60.

Tex. com. 61.

Tex. com. 62.

Tex. com. 61.

Tex. cō. 62.

Tex. com. 63.

Tex. cō. 64.

neque bestia quicquam facit à fortuna, quoniam non habent propositum. Neque eufortunium, neque infortunium inest his, nisi secundum similitudinem, sicut dixit Protarchus, eufortunos esse lapides, ex quibus sunt aræ, cum honorentur, copulati autem his conculcentur. Pati autem à fortuna inest quodammodo & his, cum agens aliquid circa hæc à fortuna, aliter autem non.

d Sed casus est in aliis animalibus, & inanimatis, vt equus casu, inquit venit, quoniam saluatus est quidem veniens, non salutis autem causa venit. Et tripes casu cecidit. stat quidem enim causa sedendi, sed non causa sedendi cecidit.

e Quare manifestum est, quod in his quod simpliciter propter aliquid fiunt, cum non accidentis causa fiunt, cuius extra est causa, tunc à casu dicimus. A fortuna autem eorum, quæcunque à casu fiunt propositum in habentibus propositum.

f Signum autem est quid vanum est. quoniam dicitur cum non fiat quod propter aliud est illius causa, vt ambulare, si depositionis causa est. si vero non fiat ambulanti, frustra dicimus ambulasse & ambulatio vana tanquam hoc sit frustra, quod aptum natum est alterius causa, cum non perficiat illud, cuius causa erat, aptumque erat. Quoniam si aliquis se balneatum dicat frustra, quia non defecit Sol, derisio vtique erit, non enim erat hoc propter illud. Si igitur quod automatum secundum nomen est, cum ipsum frustra fiat. Cecidit enim non percutiendi causa lapis. Ab eo igitur quod automatum cecidit lapis, quia cecidit vtique à quodam & percutiendi causa.

g Maxime autem separatum est à fortuna in his, quæ à natura fiunt, cum enim sit aliquid extra naturam, tunc non à fortuna, sed magis ab eo, quod per se frustra est, factum esse dicimus. Est autem, & hoc alterum, huius quidem. n. extra est cā, illius vero intra. Quid

quod dicitur vanum, quod secundum nomen in græco, proprium est casui. Dicitur autem vanum, cum id, quod est propter aliquid, non fiat eius causa, i. cum non accidat ex eo, propter quod fit, sicut si aliquis ambulet ad deponendum superflua naturæ, si hoc non accidat de ambulanti, dicitur frustra deambulasse: & ambulatio eius esset vana, ac si hoc sit frustra: vel vanum, quod aptum natum est fieri causa alicuius, cum non perficiat illud [cuius causa natum est fieri] & quare dicat [cuius causa natum est fieri] exponit subdens, quia si aliquis dicat se frustra balneatum, quia eo balneato non defecit Sol, derisorie diceret, quia hoc quod est ipsum esse balneatum, non erat natum fieri propter hoc, quod defecit Sol. Vnde casus, qui in græco dicitur automatū, i. per se frustra, accidit in his, quæ sunt propter aliquid, sicut & id quod est frustra, vel vanum, quia per se frustra, ipsum frustra, secundum suum nomen significat, sicut per se homo, ipsum hominē: & per se bonum, ipsum bonum. Et exemplificat in his, quæ casu fiunt, sicut cum dicitur, quod lapis cadendo percutiens aliquem, cecidit non percutiendi causa: ergo cecidit ab eo, quod est per se vanū, vel per se frustra, quia non natus est propter hoc cadere. cadit enim aliquando lapis ab aliquo emissus percutiendi causa. quamuis autem casus, & vanum cōueniāt in hoc, quod vtique est in his, quæ sunt propter aliquid, differunt tamen, quia vanum dicitur ex hoc, quod non consequitur aliquid, quod intendebatur. Vnde quādoq; est vanum, & casus simul: puta, cum non accidit illud, quod intendebatur, sed accidit aliquid aliud: quādoq; autem est casus, sed non vanum, cum accidit & illud, quod intendebatur, & aliud: quādoq; autē est vanum, & non casus, quando non accidit illud, quod intendebatur, neque aliquid aliud. Deinde cū dicitur.

At casus ceteris animalibus, & inanimatis competit. dicimus enim equum casu euenisse, propterea quod euasit quidem profectus, non autem euadendi gratia venit. Et tripodā etiam cecidisse casu; sterit enim hoc modo, vt sit sedes, sed non huiusce gratia cecidit.

Quare patet cum eorum aliquid, quæ simpliciter alicuius gratia fiunt, non euenisse quod euenit gratia factum est, cuius extra est causa, nos tunc casu quippiam fieri dicere. Horum autem ea fortuna fieri, quæ eligibilium casu fiunt in hisce, quæ habent electionem.

Signum autem est ipsum frustra. Tunc enim dicitur, cum id, quod est alicuius gratia, non est factum illius gratia. ceu si deambulatione egestionis est gratia. si non euenit ei qui deambulauit, frustra dicimus illum deambulasse, frustra deambulationem fuisse. Est enim id frustra, quod aptum est esse ob aliud, cum non efficit illud gratia cuius erat, ac aptum erat. Nam si quispiam lauifese dixerit frustra, quia Sol non defecit, ridiculus vtique erit: non enim hæc illius gratia erat. Ita casus nomine suo tunc dicitur, cum quippiam sit frustra. Est enim, & tale nomen ipsius, quod ab hisce terminis constat, ipsum inquam & frustra. Cecidit enim non percutiendi gratia lapis; casu igitur, ac frustra cecidit ipse lapis, quia cadere & ab aliquo proiciente percutiendi causa potest.

Maxime autem separatum id quod à fortuna sit in hisce, quæ natura fiunt. Cum enim quippiam est effectum præter naturam, tum non à fortuna illud, sed à casu potius effectum fuisse dicimus. Est autem & hoc aliud, illius enim externa, huius interna causa est. Quid igitur est casus, & quid fortun-

locum casus, sed non fortuna. Cum enim aliquid sit extra naturam in operationib. naturæ, puta cum nascitur sextus digitus, tunc non dicimus quod fiat à fortuna, sed magis ab eo, quod est per se frustra, id est à casu. Et sic possumus accipere aliam differentiam inter casum, & fortunam, quod eorum, quæ sunt à casu, causa est intrinseca, sicut eorum, quæ sunt à natura: eorum vero, quæ sunt à fortuna, causa est extrinseca, sicut & eorum, quæ sunt à proposito. Et vltimo concludit, quod dictum est, quid sit per se frustra, id est casus, & quid fortuna, & quomodo differant ab invicem. Deinde cum dicit.

h ¶ Ostendit ad quod genus causæ, casus & fortuna reducuntur. Et primo ostendit propositum. Secundo, ex hoc improbat quādam opinionem superius positam, ibi. [Quoniam autem casus.] Dicit ergo primo, quod tam casus quam fortuna reducuntur ad genus causæ mouentis; quia casus & fortuna, vel est causa eorum, quæ sunt à natura, vel eorum, quæ sunt ab intelligentia, vt ex dictis patet: vnde cum natura, & intelligentia sint causa, vt vnde est principium motus, & fortuna, & casus ad idem genus reducuntur. Sed tamen, quia casus & fortuna sunt causæ per accidens, eorum multitudo est indeterminata, vt supra dictum est. Secundo ibi.

Tex. com. 53. i ¶ Excludit opinionem ponentium fortunam, & casum esse causam cæli, & omnium mundanorū. & dicit, quod quia casus, & fortuna sunt causæ per accidens eorum, quorum intellectus, & natura sunt causæ per se; causa autem per accidens non est prior ea, quæ est per se, sicut nihil per accidens est prius eo, quod est per se, sequitur, quod casus & fortuna sunt posteriores, quàm intellectus, & natura. Vnde si ponatur, quod casus sit causa cæli, ut quidā posuerunt, vt supra dictum est, sequitur, quod intellectus, & natura per prius sint causa aliorum, & postea totius vniuersi. Causa etiā totius vniuersi prior esse videtur, quam causa alicuius partis vniuersi, cum quælibet pars vniuersi ordinetur ad perfectionē vniuersi. Hoc autē videretur inconueniens, quod aliqua alia causa sit prior quàm ea, quæ est causa cæli: vnde inconueniens est, quod casus sit causa cæli. Cōsiderandum est autē, quod si ea, quæ fortuito, vel casualiter accidit, id est præter intentionem causarū inferiorum reducuntur in aliquam causam superiorem ordinantem ipsa in comparatione ad illam causam non possunt dici fortuita, vel casualia, vnde illa causa superior non potest dici fortuna. Deinde cum dicit.

h ¶ Ostendit, quod casus non sunt plures iis, quæ sunt dictæ quod quidem manifestatur sic. Hoc quod dico propter quid, querit de causa; sed ad propter quid, non responderet, nisi aliqua dictarum causarum: non igitur sunt plures causæ, quàm

Tex. cō. 66.

Tex. com. 53.

Tex. com. 65.

Tex. com. 66.

La. 7. c. 6. 44.

Tex. cō. 67.

Similiter 7.

Metaph. tex. com. 23.

Tex. com. 88.

Tex. cō. 69.

igitur sit per se frustra, & quid fortuna dictum est, & quo à se invicem differant.

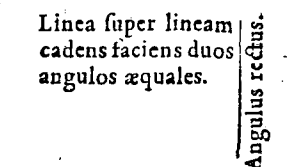
h Sed modorum causarum in quibus est: vnde principium motus, vtique ipsorum est. Aut enim eorum, quæ sunt à natura causa aliqua est, aut eorum, quæ sunt tub intellectu causa semper est. Sed eorum multitudo, indeterminata est.

i Quoniam autem casus, & fortuna sunt causæ eorum, quorum vtique aut intellectus sit causa, aut natura, cum secundum accidens causa aliqua fiat horum ipsorum: nihil autem secundum accidens prius est his, quæ fiunt per se: manifestum est quod neque per accidens causa prius est ea, quæ est per se. Posterior itaque est casus, & fortuna, & intellectu, & natura. Quare, si qua maxime cæli causa est casus, necesse prius causam intellectum, & naturam esse, & aliorum multorum, & huius autem omnem.

k Quæ autem sunt causæ, & quod tot sint numero, quot dicimus, manifestum est: tot enim secundum numerū propter quod comprehendit. Aut enim in quid quid est reducitur propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis. In definitione enim recti, aut commensurati, aut alicuius cuiusdam reducitur vltimum. Aut in mouens primum, vt propter quid certauerunt? quoniam furati sunt. Aut cuius gratia? vt dominantur. Aut in iis, quæ fiunt, materiz. Quod quidem igitur causæ, & hæc tot sint, manifestum est.

l ¶ Ostendit, quod casus non sunt plures iis, quæ sunt dictæ quod quidem manifestatur sic. Hoc quod dico propter quid, querit de causa; sed ad propter quid, non responderet, nisi aliqua dictarum causarum: non igitur sunt plures causæ, quàm

quæ dictæ sunt. Et hoc est quod dicit, quod hoc quod dico propter quid, tot est secundum numerum, quot sunt causæ prædictæ. Quandocumque enim propter quid reducitur vltimo in quod quidem est, id est in definitionem, vt patet in omnibus immobilibus, sicut sunt Mathematica, in quibus propter quid reducitur ad definitionem recti, vel commensurati, vel alicuius alterius, quod demonstratur in Mathematica. cum enim definitio recti anguli sit, quod constituatur ex linea super aliam cadentem, quæ ex vtraque parte faciat duos angulos æquales, si queratur propter quid iste angulus sit rectus? responderetur, quia constituitur ex linea faciente duos angulos æquales ex vtraque parte, & ita est in aliis.

Quandoque vero reducitur propter quid, in primum mouens, vt propter quid aliqui pugnaverant, quia furati sunt: hoc enim est, quod incitauit ad pugnam. Quandoque autem reducitur in causam finalem, vt si queramus cuius causa aliqui pugnant? responderetur, vt dominantur. Quandoque autem reducitur in causam materialem, vt si queratur, quare istud corpus est corruptibile? responde-

Vtrunque autem ipsorum ad modum eius reducitur cause, vnde est principium motus. Etenim eorum aliquid, quæ aut natura, aut mente aguntur semper est causa: sed horum multitudo indefinita est.

Quoniam autem casus atque fortuna causa sunt eorum, quorum aut mens, aut natura fieri cause possunt: cum per accidens quippiam horum ipsorum fuerit causa, atque nihil eorum, quæ sunt per accidens prius est hisce, quæ sunt per se: quare neque per accidens causa per se causam antecedit: casus, nimirum, atque fortuna posterior, & mente est, & natura. Quare, si quam maxime cæli casus est causa necesse est priorem mentem atque naturam, & aliorum multorum, & huius vniuersi causam esse.

Esse autem causas, & tot esse numero quot diximus, patet. Tot enim questio propter quid, sane complectitur. Nā ipsum propter quid, aut ad ipsum quid est reducitur vltimum in immobilibus, ceu in Mathematicis. Ad recti enim vt commensurabilis, aut ad caterorum similitudinem, alicuius vltimo definitionem reducitur. Aut id, quod primum mouit, veluti propter quid bellum gesserunt, quia templum spoliarunt. Aut gratia cuius, vt imperium consequantur. Aut ad materiam in hisce, quæ fiunt. Perspicuum igitur est hæc, & tot causas esse.

Esse est esse causas quatuor. Sed quia forma est causa efficiendi absolute, aliz vero tres sunt causæ efficiendi secundum quod aliquid accipit esse, inde est, quod in immobilibus non considerantur aliz tres causæ, sed solum causa formalis.

D. 921.

Tex. com. 55.

Tex. com. 68.

Postquam Philosophus determinauit de causis, hic ostendit, quod naturalis ex omniib. causis demonstrat. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo exequitur propositum ibi. [Veniant autem tres.] Dicit ergo primo, quod cum quatuor sint cause, sicut supra dictum est, ad naturalem pertinet & omnes cognoscere, & per omnes naturaliter demonstrare, reducendo questionem propter quid, in quamlibet dictarum quatuor causarum, scilicet formam, mouentem, finem, & materiam. De inde cum dicit.

LECTIO XI.

Quoniam autem cause quatuor sunt, de omnibus erit Physici cognoscere: & in omnes reducens ipsum propter quid demonstrabit physice materiam, formam, mouentem & quod est cuius causa.

Veniunt autem tres in vnam multoties. Quod quidem enim quid est, & quod cuius causa vna est: quod vero vnde motus principium specie eadem est his: homo enim hominem generat.

Et tenetur Physicus considerare omnino quacunque mota mouent: quacunque autem non, amplius Physice sunt. Non enim in seipsis habentia motum, neque principium motus mouent, sed immobilia sunt. Vnde tria negotia sunt; hæc quidem circa immobile, alia vero circa mobile quidem, incorruptibile autem: quædam autem circa mobilia corruptibilia.

Quare propter quid, & ad materiam reducendi redditur, & in ipsum quod quid est, & in primum mouens.

De generatione enim maxime hoc modo causas considerant: quid post aliquid fiat, & quid primum fecit, aut quid sustinuit, & sic semper quid consequenter. Duplicitia autem sunt

probatione supponit, ibi. [Dicendum quid igitur.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quod naturalis omnes causas considerat. Secundo, quod per omnes demonstrat ibi. [Et penitus propter quid.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod naturalis considerat materiam, & formam, & mouentem. Secundo, quod considerat finem. ibi. [Et quod quid est.] Et circa primum duo facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo probat ibi. [Et generatione.] Concludit ergo primo ex prædictis, quod assignatur propter quid à naturali, & reducendo in materiam, & reducendo quodquid est, id est in formam, & reducendo in primum mouens. Secundo ibi.

Probat propositum in hunc modum. Dicitur est, quod naturalis considerat ea, quæ mouentur & generabilia, & corruptibilia. quicquid ergo oportet considerare circa generationem, oportet considerari à naturali: sed circa generationem, oportet considerari formam, materiam, & mouentem. Quæ enim volunt considerare circa generationem causas, hoc modo considerant, primo quid est id, quod sit post aliquid, sicut ignis sit post aerem, cum ex aere generatur ignis. & in hoc consideratur forma, per quam generatum est id quod est. Et iterum consideratur quid est quod primum fecit, id est quod primum mouit ad generationem,

sed sunt immobilia, & sic non sunt naturalia, & per consequens non sunt de consideratione naturalis philosophiæ. Vnde patet, quod tria sunt negotia, id est triplex est studium, & intentio philosophiæ secundum tria genera rerum, quæ inueniuntur. Rerum enim quædam sunt immobilia, & circa hoc est vniuersum studium philosophiæ. Aliud vero studium eius est circa ea, quæ sunt mobilia, sed incorruptibilia, sicut sunt corpora cælestia. Tertium vero studium eius est circa mobilia, & corruptibilia, sicut sunt corpora inferiora. Et primum quidem negotium pertinet ad Metaphysicum. Alia vero duo ad Scientiam naturalem, cuius est determinare de omnibus mobilibus, tam corruptibilib. quàm incorruptibilib. Vnde male intellexerunt quidam volentes hæc tria reducere ad tres partes philosophiæ, scilicet ad mathematicam, Metaphysicam, & physicam. Nam Astronomia, quæ videtur circa mobilia incorruptibilia considerationem habere, magis est naturalis, quàm mathematica, ut supra dictum est. In quantum enim applicat principia mathematica ad materiam naturalem, circa mobilia considerationem habet. Est igitur hæc diuisio secundum diuersitatem rerum extra animam existentium, non secundum diuisionem scientiarum accepta. Deinde cum dicit.

Tres autem in vnam plerunque accedunt. Ipsum enim quid est, & id gratia cuius, vnum sunt. Ea vero, vnde primum effluit motus specie cum hisce concurrat: homo nanque hominem generat.

Et omnino quacunque motum subeuntes mouent. Quæ vero tales non sunt, hæc naturalis considerationis non sunt. non enim in seipsis habentes motum, aut principium motus mouent, sed immobiles mouent. Quapropter tres sunt tractationes. Vna circa immobile. Alia circa id, quod mouetur quidem, est autem expert corruptionis. Tertia circa ea, quæ corruptibilia sunt.

Quare ipsum propter quid à naturali philosopho, & ad materiam, & formam, & ad id, quod primo mouit, reducente, assignatur, ac redditur.

De generatione enim maxime causas hoc modo considerant quid, post quid sit, & quid primum fecit, aut quid passum est, & sic semper quod fiat deinceps. Principia autem ea, quæ naturaliter mouent, duplicia sunt:

probatione supponit, ibi. [Dicendum quid igitur.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quod naturalis omnes causas considerat. Secundo, quod per omnes demonstrat ibi. [Et penitus propter quid.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod naturalis considerat materiam, & formam, & mouentem. Secundo, quod considerat finem. ibi. [Et quod quid est.] Et circa primum duo facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo probat ibi. [Et generatione.] Concludit ergo primo ex prædictis, quod assignatur propter quid à naturali, & reducendo in materiam, & reducendo quodquid est, id est in formam, & reducendo in primum mouens. Secundo ibi.

Probat propositum in hunc modum. Dicitur est, quod naturalis considerat ea, quæ mouentur & generabilia, & corruptibilia. quicquid ergo oportet considerare circa generationem, oportet considerari à naturali: sed circa generationem, oportet considerari formam, materiam, & mouentem. Quæ enim volunt considerare circa generationem causas, hoc modo considerant, primo quid est id, quod sit post aliquid, sicut ignis sit post aerem, cum ex aere generatur ignis. & in hoc consideratur forma, per quam generatum est id quod est. Et iterum consideratur quid est quod primum fecit, id est quod primum mouit ad generationem,

mem, & hoc est mouens. Et iterum, quid est, quod sustinuit, & hoc est subiectum & materia. Et non solum primum mouens, & primum subiectum considerantur circa generationem, sed etiam ea, quæ consequenter sunt. Et sic patet, quod ad naturalem pertinet considerare formam, mouentem, & materiam. Non tamè quilibet mouentia, sunt enim principia mouentia dupliciter, scilicet mota, & non mota. quorum id, quod non mouetur, non est naturale, quia non habet in se principium motus. Et tale est principium mouens; quod est penitus immobile, & primum omnium, ut ostenditur in 8. Deinde cum dicit.

Et quod quid est, & forma: finis enim, & cuius causa. Quare quoniam natura propter aliquid est, & hanc cognoscere oportet.

Et penitus reddendum propter quid, ut quia ex hoc, necesse est hoc esse. Hoc autem ex hoc, aut simpliciter est, aut sicut frequenter.

Et si hoc debet fieri, sicut ex propositionibus conclusio. Et quoniam hoc erat quodquid erat esse.

Et quia dignius est sic, non simpliciter, sed ad vniuersumque substantiam.

LECTIO XII.

Dicendum quidem igitur primum, quoniam natura eorum, quæ sunt propter hoc causarum est, postea de necessario; quomodo se habeat in physicis: ad hæc enim causam reducunt omnes, quoniam calidum huiusmodi, aptum natum est & frigidum: vnumquodque igitur

quæ sunt cause priores generatione. Secundo ostendit, quomodo demonstrat per formam, ibi. [Et si hoc fieri debet.] Tertio, quomodo demonstrat per finem, ibi. [Et quia dignius.] Dicit ergo primo, quod in naturalibus reddendum est propter quid [penitus,] id est, secundum quodlibet genus causa, ut quia hoc præcessit, siue illud sit materia, siue mouens, necesse est hoc esse consequenter: ut si aliquid generatum est ex contrariis, necesse est illud corrumpi, & si Sol appropinquat ad polum Septentrionalem, necesse est dies fieri longiores, & frigus diminui, & calorem augeri apud eos, qui habitant in parte Septentrionali. Sed tamen considerandum est, quod non solum semper ex præcedente materia, vel mouente necesse est aliquid subsequi, sed quandoque subsequitur aliquid simpliciter, id est, ut semper, ut in his, quæ dicta sunt: quandoque autem ut frequenter, ut ex semine humano & mouente in generatione, ut frequentius sequitur, generatum habere duos oculos: quod tamen aliquando deicit. Et similiter ex hoc, quod materia sic est disposita in corpore humano, accidit generari febrem propter putrefactionem, ut frequentius, quandoque tamen impeditur. Secundo ibi.

Ostendit, quomodo sit demonstrandum in naturalibus per causam formalem. Ad cuius intelligentiam sciendum est, quod, quando ex causis præcedentibus in generatione, scilicet ex materia & mouente, sequitur aliquid ex necessitate, tunc ex eis potest sumi demonstratio, ut supra dicitur.

atum est, non autem quando sequitur aliquid, ut frequenter: sed nunc debet sumi demonstratio ab eo, quod est posterius in generatione ad hoc, quod aliquid ex necessitate sequatur ex altero, sicut ex propositionibus demonstrationis sequitur conclusio, ut procedamus, demonstratio sic: Si hoc debet fieri, ista & ista requiruntur; sicut si debet generari homo, necesse est, quod sit semen humanum agens in generatione. Si autem procedamus de contrario: est semen humanum agens in generatione, non sequitur; ergo generabitur homo, sicut ex propositionibus sequitur conclusio. Sed hoc, quod debet fieri, id est, ad quod determinatur generatio, erat secundum supradicta, quod quid erat esse, id est, forma. Vnde manifestum est, quod quando secundum hunc modum demonstramus, si hoc debet fieri, per causam formalem demonstramus. Tertio ibi.

Et ipsum quid est, & forma: est enim finis, & id, gratia cuius cetera sunt. Quare cum alicuius gratia natura faciat, & hanc scire oportet.

Et ipsum propter quid, omnino reddendum est; velut ex hoc, necesse est hoc fieri. Ex hoc autem hoc, aut simpliciter, aut plerunque.

Et si hoc est emersum, ut ex propositionibus ipsa conclusio. Et quia hoc erat quiddam ipsa.

Et quia melius est hoc modo, non simpliciter, sed ad substantiam vniuersamque.

LECTIO XII.

Dicendum est igitur primo quidem, naturam ex eis esse causas, quæ alicuius gratia faciunt. Deinde de necessario, quomodo se habeat in naturalibus rebus. In hanc enim causam omnes omnia redigunt: nam (ut inquit) cum calidum & frigidum, & vnumquodque, talium suapte natura sit tale, hæc necessario

LECTIO XII.

Postquam Philosophus ostendit, quod naturalis demonstrat ex omnibus causis, hic manifestat quædam, quæ supponit, scilicet quod natura agit propter finem, & quod in quibusdam necessarium non sit, ex causis prioribus inesse, quæ sunt mouens & materia, sed ex causis posterioribus, quæ sunt forma & finis. Et circa hoc duo facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo prosequitur propositum, ibi. [Habet autem oppositionem.] Dicit ergo primo, quod dicendum est primo, quod natura est de numero illarum causarum, quæ propter aliquid agunt. Et valet ad questionem de Providentia. Ea enim, quæ non cognoscunt finem, non tendunt in finem, nisi ut directa ab aliquo cognoscente, sicut sagitta à sagittante: vnde, si natura operetur propter finem, necesse est, quod ab aliquo intelligente ordinetur, quod est providentiæ opus. Post hoc autem dicendum est, quomodo se habeat necessarium in rebus naturalibus, vtrum scilicet necessitas rerum naturalium semper sit ex materia, vel aliquando etiam ex materia & mouente, vel aliquando ex forma & fine. Et necessitas querendi hæc est ista: quia omnes antiqui naturales reducunt effectus naturales in hanc causam, assignando rationem de eis scilicet, quod necesse est ea sic euenire propter materiam, ut pote quia calidum natum est esse tale, & facere talem effectum: & similiter frigidum, Tho. super Physic. D

Secunda pars 70. tex.

Tex. cõ. 70.

Tex. com. 71.

Tex. com. 72.

Tex. com. 71.

Tex. cõ. 72.

T. com. 74.

Leil. 12. 13. per totum.

Le. 3. c. 22.

T. com. 75.

Part. seq.

Tex. com. 75.

Secunda pars 74. tex.

Tex. cõ. 74.

Secunda pars 72. tex.

T. com. 76.

dum, & omnia similia, necesse est fieri, vel esse ea, quæ ex eis causantur. Et si aliqui antiquorum Naturalium aliquam aliam causam tetigerint, quam necessitatem materiæ, non tamen habent, vnde gaudeant gloriantes, quia causis positæ ab eis, scilicet intellectu, quem posuit Anaxagoras, & amicitia, & lite, quas posuit Empedocles, non sunt vti, nisi in generalibus quibusdam, sicut in constitutione mundi. In particularibus autem effectibus huiusmodi causas prætermiserunt. Secundo ibi.

T. com. 79.

T. com. 87.

l. par. 76.

T. ¶ Exequitur positum. Et primo inquirat, vtrum natura agat propter aliquid. Secundo, quomodo necessarium in rebus naturalibus inueniatur, ibi, [Quod autem est.] Circa primum duo facit. Primo ponit opinionemponentium, naturam non agere propter aliquid, & rationem eorum. Secundo improbat eam, ibi, [Sed impossibile est ista.] Circa primum sciendum, quodponentes, naturam non agere propter aliquid, hoc confirmare nitebantur, remouentes id, ex quo natura præcipue videtur propter aliquid operari. Hoc autem est, quod maxime demonstrat, naturam propter aliquid operari, quod ex operatione naturæ semper inuenitur aliquid fieri, quanto melius & commodius esse potest, sicut pes hoc modo est factus à natura, secundum quod est aptus ad gradiendum: vnde, si recedat à naturali dispositione, nõ est aptus ad hunc vsu, & simile est de cæteris. Et quia contra hoc præcipue opponere nitebantur, ideo dicit, quod potest opponi ab aduersariis, quod nihil prohibet naturam non facere propter aliquid, neque facere semper, quod melius est. Inuenimus enim quandoque, quod ex aliqua operatione naturæ prouenit aliqua vtilitas, quæ tamen non est finis illius naturalis operationis, sed contingit sic euenire, sicut si dicamus, [quod Iupiter pluit,] id est, Deus, vel natura vniuersalis, non propter hunc finem, vt frumentum augmentet, sed pluuia prouenit ex necessitate materiæ. Oportet enim inferioribus partibus ex propinquitate Solis calefactis, resoluatur vapores ex aquis, quibus sursum ascendunt propter calorem, cum perueniant ad locum, vbi deficit calor, propter distantiam à loco, vbi reuerberantur radii Solis, necesse est, quod aqua vaporabiliter ascendens congelatur ibidem, & congelatione facta, vapores vertantur in aquam: & cum aqua fuerit generata, necesse est, quod cadat deorsum propter gravitatem: & cum hoc fit, accidit vt frumentum augeatur, non tamen propter hoc pluit, vt augeatur: quia sicut in aliquo loco frumentum destruitur propter pluuiam, vt cum est collectum in area, non tamen propter hoc pluit, vt destruat

talium hæc ex necessitate sunt, & sunt, & apta nata sunt. Et namque etsi aliam causam dicant, quamcunque tangentes, gaudere sinant, hic quidem concordiam & discordiam, ille vero intellectum.

b Habet autem dubitationem, quid prohibeat naturam non propter aliquid facere, neque quod melius, sed sicut pluit Iupiter, non vt frumentum augmentet, sed ex necessitate. Sursum enim ductam aquam, congelari oportet, & congelatam aquam deorsum venire: augeri autem, cum hoc fiat, accidit frumentum. Similiter si perditur frumentum in area, non huius causa pluit, vt perdat, sed hoc accidit. Quare quid prohibet sic & partes se habere in natura, vt dentes ex necessitate oriri, anteriores quidem acutos, aptos ad diuidendum; maxillares autem latos, & vtilis ad conterendum cibum, cum non propter hoc facit, sint, sed hoc accidit. Similiter autem est & de aliis partibus, in quibus videtur esse, quod propter hoc. Vbi cunq; enim omnia accidunt, sicut si propter hoc fiant, hæc quidem saluata sunt ab eo, quod propter se vanum constantia apte: quæcunque vero non sic, perditata sunt, & perduntur, quemadmodum Empedocles dixit, bouigenas viri poras. Ratio quidem igitur, qua vtique deficit aliquis, hæc est, & si aliqua alia huiusmodi est.

F frumentum, sed hoc casu accidit pluuiæ cadente: & eodem modo videtur casu accidere, quod frumentum crescat pluuiæ cadente. Vnde videtur, quod nihil prohibeat sic etiam esse in partibus animalium, quæ videntur esse sic dispositæ propter aliquem finem: vt pote quod aliquis dicat, quod ex

sunt, & sunt, ac apta sunt. Etenim si aliam causam dixerint, hic concordiam & discordiam, ille mentem tangunt illam duntaxat, deinde valere sinunt.

G Existit autem dubitatio, quidnam prohibet, naturam non alicuius gratia facere, neque, quia sic est melius sed perinde atq; Iupiter, non vt frumentum augeat, sed necessario pluit. Quod enim est eleuatum, id frigeat oportet; & quod frigeat, id aquam iam factum descendat necesse est; accidit autem hoc pacto frumentum incrementa suscipere. Similiter etsi cuiuspiam frumentum pereat, cum est in area, non huius gratia pluit, vt illud pereat, sed id accidit. Quare quid prohibet, partes etiam in natura se habere, veluti dentes anteriores quidem acutos aptosq; ad diuidendum: geminos autem latos, atq; vtilis ad cibum terendum necessario ortos fuisse? nam non huius causa tales sunt orti, sed accidit. Eadem & de cæteris putanda sunt partibus, quæ alicuius gratia constare videntur. In quibus igitur accidit, vt omnes perinde sint orti, atq; si alicuius causa fierent, ea conseruata sunt à casu congrue constituta, in quibus autem id non accidit, ea perire ac perierunt; vt Empedocles dicit, animalium ea, quæ ex hominis partibus bouisq; constabant. Atq; ratio quidem, qua quispiam dubitauerit, hæc est, & si qua sit alia similia.

K dente finem, sed ab eo, quod est per se vanum, id est, a casu: quæcunque vero non habuerunt talem dispositionem, sunt destructa, & quotidie destruantur, sicut Empedocles dixit, à principio fuisse quosdam generatos, qui ex vna parte erant boues, & ex alia parte erant homines. Hæc est ergo ratio, per quam aliquis dubitabit, vel si aliqua alia talis est. Sed considerandum est in ista ratione, quod exemplum inconueniens accipiat. Nam pluuiæ licet habeat necessariam causam ex parte materiæ; tamen ordinatur ad finem aliquem; scilicet ad conseruationem rerum generabilium, & corruptibilium, propter hoc enim est generatio & corruptio in istis inferioribus, vt conseruetur perpetuum esse in eis: vnde augmentum frumenti inconuenienter accipitur in exemplum, comparatur enim causa vniuersalis ad effectum particularem. Sed & hoc etiam considerandum est, quod augmentum & conseruatio terræ nascentium, accidit ex pluuiâ, vt in pluribus, sed corruptio accidit, vt in paucioribus: vnde licet pluuiæ non sit propter perditionem, non tamen sequitur, quod non sit propter conseruationem & augmentum.

LECTIO

D. 92.

L. 1. 76.

T. com. 78.

T. com. 79.

T. com. 80.

Positæ opinione, & ratione dicentium, naturam non agere propter aliquid finem, hic improbat eam: Et primo per rationes proprias. Secundo, per rationes sumptas ab iis, ex quibus aduersarij contrarium ostendere nitebantur, ibi, [Peccatum autem fit.] Circa primum ponit quinque rationes, quarum prima talis est: Omnia, quæ sunt naturaliter, aut sunt sicut semper, aut sicut frequenter, sed nihil eorum, quæ sunt à fortuna, vel per se vano, id est, à casu, fit semper, vel vt frequenter: non enim dicimus, quod à fortuna, vel à casu fit, quod multoties pluuiat in hyeme, sed diceremus esse à casu, si forte multum pluierit sub canè, id est, in diebus canicularibus; & similiter non dicimus, quod fit à casu, quod in diebus canicularibus fit cauma, sed si hoc esset in hyeme, dicunt, quod fuit à casu. Ex his duobus sic argumentatur: Omnia, quæ sunt, aut sunt à casu, aut sunt propter finem: quæ enim accidunt præter intentionem finis, dicuntur accidere casualiter: sed impossibile est, ea, quæ sunt semper, vel frequenter, accidere à casu: ergo ea, quæ sunt semper vel frequenter, sunt propter aliquid: sed omnia, quæ sunt secundum naturam, sunt vel semper, vel frequenter, sicut etiam ipsi conseruantur: ergo omnia, quæ sunt à natura, sunt propter aliquid. Secundo rationem ponit ibi.

b ¶ Et dicit, quod in quibuscunque est aliquid finis, & priora & consequentia omnia, agunt causa finis, hoc supposito, sic argumentatur: Sic aliquid agitur naturaliter, sicut aptum natum est agi, hoc enim significat, quod dico naturaliter, illud scilicet aptum natum, & hæc positio conuertitur, quia sicut aptum natum est agi, ita agitur, sed oportet apponere hanc conditionem, nisi aliquid impediatur. Accipiamus ergo primum, quod non habet instantiam, quod, sicut aliquid agitur naturaliter, sic aptum natum est agi. Sed ea, quæ sunt naturaliter, sic aguntur, quod inducuntur ad finem, ergo sic apta sunt agi, vt sint propter finem: & hoc est naturam appetere finem, scilicet habere

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

Sed impossibile est, ista hunc habere modum. Hæc quidem enim, & quæcunque sunt à natura, aut semper sic fiunt, aut sicut frequenter. Sed eorum, quæ sunt à fortuna, & per se vano, nihil: neque enim à fortuna, neque à casu videtur plueret multoties hyeme, sed forte sub canè: neque cauma sub canè, sed si hyeme. Si igitur à casu videntur, aut propter hoc esse, sed non possibile est, hoc esse, neque à casu, aut à fortuna, propter aliquid vtique erunt. At vero natura sunt huiusmodi omnia; quemadmodum & ipsi firmabant hoc dicentes. Est itaque, quod propter aliquid in his, quæ natura fiunt, & sunt.

b Amplius, in quibuscunque finis aliquid est, huius causa agitur, quod prius, & quod consequenter. Ergo sicut agitur, sic aptum natum est; & sicut aptum natum est, sic agitur vnumquodque, si non aliquid impediatur, agitur autem propter hoc, & aptum itaque natum est huius causa, vt si domus esset eorum, quæ natura fiunt, sic vtique facta esset, sicut nunc ab arte est. Si autem, quæ natura, non solum natura, sed arte fierent, similiter vtique fierent, secundum quod apta nata sunt, propter ergo alterum, alterum.

c Omnino autem ars alia quidem perficit, quæ natura non potest operari, alia vero imitatur. Si igitur, quæ sunt secundum artem, propter hæc sunt, manifestum, quod & quæ sunt secundum naturam. Similiter autem se habent adinuicem in iis, quæ sunt secundum artem, & in iis, quæ secundum naturam, posteriora ad priora.

d Maxime autem manifestum est in animalibus, quæ neque arte, neque inquirendo, neque deli-

Are aptitudinem naturalem ad finem. Vnde manifestum est, quod natura agit propter finem. Et hoc, quod dixerat, manifestat per exemplum: similiter enim ex prioribus peruenitur ad posteriora in arte, & in natura: vnde, si artificialia, vt domus fierent à natura, hoc ordine fierent, quo nunc fiunt per artem; scilicet prius institueretur fundamentum, & postea erigeretur parietes, & vltimo supponeretur tectum. Hoc modo natura procedit in iis, quæ sunt terræ affixa; scilicet plantis; cuius radices, quasi fundamentum, terræ infiguntur; stipes vero ad modum parietis elatiatur in altum, si odes autem supereminet ad modum tecti. Et similiter, si ea, quæ fiunt à natura, fierent ab arte, hoc modo fieret: sicut apta nata sunt fieri à natura, vt patet in sanitate, quam contingit fieri, & ab arte, & à natura: sicut enim natura sanat calefaciendo & infrigidando; ita & ars. Vnde manifestum est, quod in natura est alterum propter alterum, scilicet priora propter posteriora, sicut & in arte. Tertiam rationem ponit ibi.

Impossibile autem est, hæc ita sese habere: hæc enim, & omnia, quæ natura constant, aut semper, aut plerumq; sic fiunt. At nihil eorum hoc pacto fit, quæ à fortuna casuq; proficiscuntur. Neque enim hyeme crebro plueret fortuito casu, videtur, sed si id fiat, cum Sol est sub canè. Neque cauma sub canè, sed si in hyeme fiat. Quod si ea, quæ fiunt, aut à casu, aut alicuius gratia fiunt: si impossibile est, hæc aut à fortuna esse, aut à casu, alicuius profecto gratia erunt; at vniuersa talia natura sunt, vt & ipsi dixerunt, qui hæc dicunt. Est igitur in hisce, quæ natura fiunt, & sunt, id quod alicuius gratia fit.

C Præterea, in quibus est aliquid finis, in his, & id, quod prius, & id, quod deinceps agitur, huius gratia agitur. Vt igitur agitur, ita est aptum agi: & vt est aptum agi, sic vnumquodque, nisi quid obstat, agitur. at alicuius gratia agitur. & aptum est igitur illius gratia agi; veluti si domus ex iis esset, quæ natura fiunt, sic vtique fieret, vt nunc ab arte conficitur. Quod si ea, quæ natura fiunt, non solum natura, sed etiam arte fierent, eodem conficerentur modo, quo apta sunt confici. Alterum igitur alterius conficitur gratia.

Atq; ars omnino alia perficit, quæ natura nequit perficere, alia imitando naturam facit. Si igitur ea, quæ ob artem conficiuntur, alicuius causa fiunt, & ea profecto, quæ natura fiunt, alicuius gratia fieri constant: priora namq; posteriora vniuersimiliter inter sese habent in hisce, quæ arte, & in hisce, quæ natura conficiuntur.

Maxime autem id ipsum in animalibus rationis expertibus patet, quæ neque arte, neque discursione, neque

neque per inquisitionem, neque per deliberationem, & tamen ita manifestum est in operationibus eorum, quod propter aliquid operantur. Propter quod quidam dubitauerunt, vtrum aranci, & formicæ, & huiusmodi animalia operentur per intellectum, vel per aliquod aliud principium. Sed tamen

D 1 men

men & hoc fit manifestum, quod non operentur ex intellectu, sed per naturam, quia semper eodem modo operantur: omnis enim hirudo similiter facit nidum, & omnis araneus similiter facit telam, quod non esset, si ab intellectu & arte operarentur: non enim omnis aedificator similiter facit domum, quia artifex habet iudicium de forma artificia, & potest eam variare. Vtremque autem procedenti de animalibus ad plantas, in iis etiam apparent quaedam esse facta, ut vitilia ad finem, sicut folia sunt vitilia propter cooperimentum fructuum. Vnde, quia hoc est à natura, & non ab arte, quod hirundo facit nidum, & araneus telam, & plantæ producant folia gratia fructuum, & radices sint in plantis, non sursum, sed deorsum, ut accipiant nutrimentum à terra, manifestum est, quod causa finalis inuenitur in iis, quæ sunt, & sunt à natura, scilicet propter aliquod operatorem. Quintam rationem ponit ibi.

T.com.81. *¶* Dicit, quod cum natura dicatur dupliciter, scilicet de materia & forma, & forma est finis generationis, ut supra dictum est. Hoc autem est de ratione finis, ut propter ipsum fiant alia, sequitur, quod esse & fieri propter aliquid, inueniatur in rebus naturalibus.

T.com.82. *¶* Dicit, quod cum natura dicatur dupliciter, scilicet de materia & forma, & forma est finis generationis, ut supra dictum est. Hoc autem est de ratione finis, ut propter ipsum fiant alia, sequitur, quod esse & fieri propter aliquid, inueniatur in rebus naturalibus.

T.com.83. *¶* Dicit, quod cum natura dicatur dupliciter, scilicet de materia & forma, & forma est finis generationis, ut supra dictum est. Hoc autem est de ratione finis, ut propter ipsum fiant alia, sequitur, quod esse & fieri propter aliquid, inueniatur in rebus naturalibus.

LECTIO XIV.

T.com.84. *¶* Dicit, quod cum natura dicatur dupliciter, scilicet de materia & forma, & forma est finis generationis, ut supra dictum est. Hoc autem est de ratione finis, ut propter ipsum fiant alia, sequitur, quod esse & fieri propter aliquid, inueniatur in rebus naturalibus.

T.com.85. *¶* Dicit, quod cum natura dicatur dupliciter, scilicet de materia & forma, & forma est finis generationis, ut supra dictum est. Hoc autem est de ratione finis, ut propter ipsum fiant alia, sequitur, quod esse & fieri propter aliquid, inueniatur in rebus naturalibus.

T.com.86. *¶* Dicit, quod cum natura dicatur dupliciter, scilicet de materia & forma, & forma est finis generationis, ut supra dictum est. Hoc autem est de ratione finis, ut propter ipsum fiant alia, sequitur, quod esse & fieri propter aliquid, inueniatur in rebus naturalibus.

T.com.87. *¶* Dicit, quod cum natura dicatur dupliciter, scilicet de materia & forma, & forma est finis generationis, ut supra dictum est. Hoc autem est de ratione finis, ut propter ipsum fiant alia, sequitur, quod esse & fieri propter aliquid, inueniatur in rebus naturalibus.

berando faciunt. Vnde dubitant quidam, vtrum intellectu, aut quodam alio operentur aranei, & formicæ, & huiusmodi. Paulatim autem sic procedenti, & in plantis apparent expedita quædam facta propter finem, ut folia propter fructus cooperimentum. Quare, si natura facit, & propter hoc hirundo nidum, & araneus telam, & plantæ folia gratia fructuum, & radices non sursum, sed deorsum gratia nutrimenti, manifestum, quod est causa huiusmodi in iis, quæ natura sunt, & sunt.

T.com.88. *¶* Et quoniam natura dupliciter, alia quidem, sicut materia, alia vero sicut forma, finis autem hæc est: propter finem autem alia sunt, hæc utique erit causa cuius gratia.

LECTIO XIV.

T.com.89. *¶* Peccatum autem fit & in iis, quæ sunt secundum artem: scripsit enim non recte Grammaticus, & propinavit Medicus non recte potionem: quare manifestum est, quod contingit & in iis, quæ secundum naturam sunt. Si igitur sunt quædam secundum artem, in quibus, quod recte fit, propter aliquid fit, in quibus etiam peccatur, alicuius gratia agit, sed fallitur: similiter utique, & in Physicis, & monstra sunt peccata illius, quod propter aliquid est: & in substantiis: ergo quæ sunt ex principio bouigena, si non ad aliquem terminum & finem poterant venire, corrupto principio aliquo facta sunt, sicut nunc semine.

T.com.90. *¶* Amplius necesse est semen fieri primum, sed non statim animalia; & molle natura primum, quod semen erat.

T.com.91. *¶* Aliquando Grammaticus non recte scribit, & Medicus quandoque potat aliquem medicinali potione, non recte. Vnde manifestum est, quod contingit, peccatum esse etiam in iis, quæ sunt secundum naturam, quamuis natura propter aliquid operetur. In arte autem eorum, quæ propter aliquid fiunt, quædam fiunt secundum artem, & recte fiunt: quædam autem sunt, in quibus artifex fallitur, non secundum artem agens, & in his contingit peccatum, arte propter aliquid agente: si enim ars non ageret ad determinatum finem, qualitercunque ars operaretur, non esset peccatum, quia operatio artis æqualiter haberet ad omnia. Hoc ipsum igitur, quod in arte contingit esse peccatum, est signum, quod ars propter aliquid operetur. Ita etiam contingit in naturalibus rebus, in quibus monstra sunt quasi natura peccata, propter aliquid agentis, in quantum deficit recta operatio naturæ, & hoc ipsum, quod in naturalibus contingit esse peccatum, est signum, quod natura propter aliquid agit. Vnde in substantiis, quas in principio mundi Empedocles dixit esse constitutas [Bouigenas], id est, ex media parte boues, & ex media homines, si non poterant pervenire ad aliquem finem & terminum naturæ, ut scilicet conferrentur in esse, non hoc fuit, quia natura non hoc intendat, sed quia hæc non possibilia saluari, generata sunt non secundum naturam, sed corrupto aliquo naturali principio, sicut nunc etiam accidit aliquos monstrosos partus generari, propter corruptionem seminis. Secundam rationem ponit ibi.

T.com.92. *¶* Quæ talis est: Sicut & animalia generantur à natura, ita & semina animalium: si igitur accidit aliquid in generatione animalium, qualitercunque contingit, & non quasi natura agente ad determinatum finem, sequitur etiam idem in seminibus, scilicet ut à quocunque quodcumque semen produceretur, & hoc patet esse falsum, vnde & primum falsum est. Secundo ibi.

T.com.93. *¶* Excludit secundum, ex quo mouebantur ad ponendum, naturam non agere propter aliquid. Videbatur enim hoc quibusdam, quod ea, quæ naturaliter accidunt, videntur ex prioribus principis procedere, quæ sunt agens & materia, non ex intentione finis. Sed ipse contrarium ostendit, dicens, quod ille, qui sic dicit, naturam scilicet non agere propter aliquid, destruit naturam, & ea, quæ sunt secundum naturam. Hæc enim dicuntur esse secundum naturam, quæcumque ab aliquo principio intrinseco mouentur continue, quousque perveniant ad aliquem finem: non in quodcumque contingens, neque à quocunque principio, in quemcumque finem, sed à determinato principio in determinatum finem. Semper enim ab eodem principio proceditur in eundem finem, nisi aliquid impedit. Contingit autem id, cuius causa fit aliquid, aliquando fieri à fortuna, quando non propter hoc agit, sicut si aliquis extraneus veniat, & recedat inde balneatus, dicimus, hoc esse à fortuna, eo quod ita se fecit balneare, ac si propter hoc venisset, cum tamen propter hoc non venerit: vnde secundum accidens est, ipsum balneari. Fortuna enim est ad

LECTIO XIV.

T.com.94. *¶* It autem & in hisce peccatum, quæ per artes consciuntur; scripsit enim Grammaticus non recte, & potionem Medicus non recte porrexit. Quare patet, & in hisce fieri posse, quæ natura consciuntur. Quod si aliqua sunt in arte, in quibus iam, quod recte fit, alicuius efficitur gratia, in iis autem, quæ peccantur, gratia quidem alicuius ars agrediatur facere, sed non assequitur illud, similiter & in naturalibus erit, & monstra peccata erunt illius, quod alicuius gratia fuerit. Et in primis igitur compositionibus ea, quæ partim ex hominis partibus, partim ex bouis constabant, si non ad aliquem terminum finemve poterant pervenire, aliquo sane principio, perinde atque nunc semine labefactato corrupte fiebant.

T.com.95. *¶* Præterea primo semen necesse est oritur, sed non animalia statim. Atque ipsum congestum, quod primum oriebatur, semen nimirum erat.

T.com.96. *¶* quem alia fiant: sed in generatione animalium est determinatus ordo procedendi, quia oportet primum fieri semen, & non statim à principio est animal, & ipsum semen non statim est induratum, sed à principio est molle, & quodam ordine ad perfectionem tendit; ergo in generatione animalium est determinatus finis. Non ergo propter hoc accidunt monstra, & peccata in animalibus, quia natura non agit propter aliquid. Tertiam rationem ponit ibi.

T.com.84.

T.com.85.

T.com.86.

T.com.87. *¶* Quæ talis est. Licet natura in plantis agat propter aliquid, sicut in animalibus, tamen minus est dearticulatum, id est, distinctum in plantis, vel minus ex operationibus eorum colligi potest. Si ergo propter hoc accidant peccata & monstra in animalibus, quia natura non agit propter aliquid, magis debet accedere in plantis. Vtrum igitur sicut fiunt in animalibus bouigena viri prora, ita fiant, vitigena oleo prora, id est, ex media parte oliuæ, & media parte vitis, vel non. Dicere enim, quod fiant, videtur inconueniens: sed tamen oportet ita esse, si in animalibus contingit hac de causa, quia natura non agit propter aliquid. Non ergo ista de causa in animalibus contingit, quod natura propter aliquid non agit. Quartam rationem ponit ibi.

T.com.88. *¶* Quæ talis est: Sicut & animalia generantur à natura, ita & semina animalium: si igitur accidit aliquid in generatione animalium, qualitercunque contingit, & non quasi natura agente ad determinatum finem, sequitur etiam idem in seminibus, scilicet ut à quocunque quodcumque semen produceretur, & hoc patet esse falsum, vnde & primum falsum est. Secundo ibi.

T.com.89. *¶* Excludit secundum, ex quo mouebantur ad ponendum, naturam non agere propter aliquid. Videbatur enim hoc quibusdam, quod ea, quæ naturaliter accidunt, videntur ex prioribus principis procedere, quæ sunt agens & materia, non ex intentione finis. Sed ipse contrarium ostendit, dicens, quod ille, qui sic dicit, naturam scilicet non agere propter aliquid, destruit naturam, & ea, quæ sunt secundum naturam. Hæc enim dicuntur esse secundum naturam, quæcumque ab aliquo principio intrinseco mouentur continue, quousque perveniant ad aliquem finem: non in quodcumque contingens, neque à quocunque principio, in quemcumque finem, sed à determinato principio in determinatum finem. Semper enim ab eodem principio proceditur in eundem finem, nisi aliquid impedit. Contingit autem id, cuius causa fit aliquid, aliquando fieri à fortuna, quando non propter hoc agit, sicut si aliquis extraneus veniat, & recedat inde balneatus, dicimus, hoc esse à fortuna, eo quod ita se fecit balneare, ac si propter hoc venisset, cum tamen propter hoc non venerit: vnde secundum accidens est, ipsum balneari. Fortuna enim est ad

T.com.90. *¶* Amplius, & in plantis inest, quod propter hoc, minus autem dearticulatum est. Vtrum igitur in arboribus fiant, sicut bouigena viri prora, sic & vitigena oleo prora? Aut non inconueniens enim est, sed tamen oportuit, siquidem in animalibus est.

T.com.91. *¶* Adhuc oportuit in seminibus fieri, ut contingit.

T.com.92. *¶* Omnino autem destruit sic dicentes ea, quæ natura quidem sunt, & secundum naturam. Natura quidem enim sunt, quæcumque à quodam in seipsis principio continue mota, accedunt ad aliquem finem. Ab unoquoque autem non idem vniciue neque contingens, semper tamen in eundem, nisi aliquid impediatur. Quod autem est, cuius causa fit, & quod propter hoc, fiet utique à fortuna, sicut dicimus, à fortuna venit extraneus, & balneatus abcessit, cum tanquam propter hoc veniens egerit, non propter hoc autem venit, & hoc secundum accidens: fortuna autem est casualium, quæ sunt secundum accidens, quemadmodum & prius diximus: sed cum hoc semper, aut sicut frequenter fiat, non secundum accidens, neque à fortuna est: in Physicis autem semper sic est, nisi aliquid impediatur.

T.com.93. *¶* Inconueniens autem est, non opinari propter aliquid fieri, nisi videtur mouens deliberasse, attamen ars quidem non deliberat. Et namque si esset in ligno nauis factura, similiter utique; natura fecisset: quare si in arte inest propter aliquid, & in natura inest, manifestum est autem, maxime cum aliquis medetur ipse sibi, huic quidem enim assimilatur natura. Quod igitur causa fit natura, & sic sicut propter aliquid, manifestum est.

T.com.94. *¶* Inconueniens autem est, non opinari propter aliquid fieri, nisi videtur mouens deliberasse, attamen ars quidem non deliberat. Et namque si esset in ligno nauis factura, similiter utique; natura fecisset: quare si in arte inest propter aliquid, & in natura inest, manifestum est autem, maxime cum aliquis medetur ipse sibi, huic quidem enim assimilatur natura. Quod igitur causa fit natura, & sic sicut propter aliquid, manifestum est.

T.com.95. *¶* numero casualium secundum accidens, ut prius dictum est. Sed si semper aut frequenter ei venienti hoc accidat, non dicitur esse à fortuna. In rebus autem naturalibus non per accidens, sed semper sic est, nisi aliquid impediatur: vnde manifestum est, quod determinatus finis, qui sequitur in natura, non sequitur à casu, sed ex intentione naturæ. Ex quo patet, quod contra rationem naturæ est dicere, quod natura non agat propter aliquid. Tertio ibi.

T.com.96. *¶* Excludit tertium, ex quo aliquis opinari potest, quod natura non agat propter aliquid. Videbatur enim quibusdam, quod natura non agat propter aliquid, quia non deliberat. Sed Philosophus dicit, quod inconueniens est hoc opinari: quia manifestum est, quod ars agit propter aliquid, & tam manifestum est, quod ars non deliberat, nec artifex deliberat, in quantum habet artem, sed in quantum deficit à certitudine artis: vnde artes certissimæ non deliberant, sicut scriptor non deliberat, quomodo debeat formare litteras: & illi etiam artifices, qui deliberant, postquam inuenerunt certum principium artis, in exequendo non deliberant. Vnde citharædus, si in tangendo quamlibet chordam delibetaret, imperitissimus videretur. Ex quo patet, quod non deliberare contingit alicui agenti, non quia non agit propter finem, sed quia habet determinatam media, per quæ agit. Vnde & quia natura habet determinatam media, per quæ agit, propter hoc non deliberat. In nullo enim alio natura ab arte videtur differre, nisi quia natura est principium intrinsecum, & ars est principium extrinsecum. Si enim ars factiva nauis esset intrinseca ligno, facta fuisset nauis à natura, sicut modo fit ab arte. Et hoc maxime manifestum est in arte, quæ est in eo, quod mouetur, licet per accidens. Sicut de Medico, qui medicatur seipsum: huic arti enim maxime assimilatur natura. Vnde patet, quod natura nihil est aliud, quam ratio cuiusdam artis, scilicet diuinæ, indita rebus, qua ipsæ res mouentur ad finem determinatum: sicut si artifex factor nauis posset lignis tribuere, quod ex seipsis moueretur ad nauis formam inducendam. Vltimo autem epilogando dicit, manifestum esse, quod natura sit causa, & quod agat propter aliquid.

T.com.97. *¶* Præterea in plantis etiam ipsis inest, quod alicuius est gratia. Minus autem est distinctum ac manifestum: fiebantne igitur ex bouis partibus ac hominis animalia, sic & ex vitis oleæ, partibus plantæ, an non fiebant? est enim absurdum. At oportebat tamen, si in animalium genere illa fiebant.

T.com.98. *¶* Præterea & in seminibus quoduis sine vilo discrimine fieri oportere.

T.com.99. *¶* Omnino autem, qui ita dicit, naturam, & ea, quæ natura constant, destrui videtur, quæ à quodam principio, quod est in ipsis, continue mouentur, atque ad quendam perveniunt finem; ab unoquoque autem non ad eundem, neque ad quemuis, attamen ad eundem semper, nisi quid impediatur. Atqui id, cuius gratia, & quod huius gratia, fieri à fortuna etiam possunt, veluti dicimus, hospitem forte fortuna venisse, loturumque abysse, cum id egerit, quasi gratia huiusce profectus, non huiusce autem gratia venerit. Hoc autem est per accidens: fortuna namque causa per accidens est, ut antea diximus. Sed cum hoc semper fit, aut plerumque, non per accidens, nec à fortuna dicimus esse; at in naturalibus sic semper, si nihil impediatur, fiunt.

T.com.100. *¶* Absurdum autem est, alicuius gratia fieri non putare, si id, quod mouet, non viderint deliberatione premissa mouere. Nam & ars non deliberat. Etenim si in lignis extrudarum nauium ars inesset, perinde atque, natura faceret nauim. Quare si id, quod alicuius sit gratia, sit in arte; & in natura profecto inest. Maxime autem hoc patet, cum quispiam sibiipsum medetur, huic enim persimilis est natura. Quæ cum ita sint, patet, naturam causam esse, atque adeo, ut alicuius gratia faciat.

T.com.101. *¶* Inconueniens autem est, non opinari propter aliquid fieri, nisi videtur mouens deliberasse, attamen ars quidem non deliberat. Et namque si esset in ligno nauis factura, similiter utique; natura fecisset: quare si in arte inest propter aliquid, & in natura inest, manifestum est autem, maxime cum aliquis medetur ipse sibi, huic quidem enim assimilatur natura. Quod igitur causa fit natura, & sic sicut propter aliquid, manifestum est.

T.com.102. *¶* Inconueniens autem est, non opinari propter aliquid fieri, nisi videtur mouens deliberasse, attamen ars quidem non deliberat. Et namque si esset in ligno nauis factura, similiter utique; natura fecisset: quare si in arte inest propter aliquid, & in natura inest, manifestum est autem, maxime cum aliquis medetur ipse sibi, huic quidem enim assimilatur natura. Quod igitur causa fit natura, & sic sicut propter aliquid, manifestum est.

T.com.103. *¶* Inconueniens autem est, non opinari propter aliquid fieri, nisi videtur mouens deliberasse, attamen ars quidem non deliberat. Et namque si esset in ligno nauis factura, similiter utique; natura fecisset: quare si in arte inest propter aliquid, & in natura inest, manifestum est autem, maxime cum aliquis medetur ipse sibi, huic quidem enim assimilatur natura. Quod igitur causa fit natura, & sic sicut propter aliquid, manifestum est.

Postquam Philosophus ostendit, quod natura agit propter finem, hic procedit ad inquirendum de secunda quaestione, scilicet quomodo necessitas inueniatur in rebus naturalibus. Et circa hoc tria facit. Primo mouet quaestio-

com. 87.

Quod autem ex necessitate sit, aut simpliciter.

com. 88.

Nunc enim quidam opinantur, quod ex necessitate est in generatione esse, quemadmodum vtiq; si aliquis murum esse ex necessitate existimet, quonia graua quidem deorsum ferri apta natura sunt, leuia autem supereminet: vnde lapides quidem deorsum in fundamento, terra autem sursum propter leuitatem, supra autem maxime ligna, leuissima enim sunt.

Sed tamen non sine iis quide factum est, non tamen propter hoc, nisi sicut propter materia, sed causa abscondendi ipsa, & saluandi: similiter autem & in aliis omnibus, in quibus propter aliquid est, non sine quidem habentibus necessariam materiam sunt: non tamen propter hoc, sed aut sicut materia sunt, sed propter aliquid est: vt propter quid ferra est talis? quatenus hoc sit, & propter hoc: sed tam id, quod est causa, impossibile est fieri, nisi ferrea sit: necesse igitur, ferream esse, si ferra erit, & opus ipsius. Ex suppositione autem, quod necessarium est, sed non vt finis: in materia enim necessarium est, quod autem est cuius causa, in ratione est.

com. 89.

Est autem & in doctrinis necessarium, & in his, quae secundum naturam fiunt, quodammodo similiter: quonia enim rectus, hoc est, necesse est triangulum duobus rectis habere: sed non si hoc est, necesse est illud esse, sed si hoc non est, neq; rectum hoc est. At in hisce, quae alicuius gratia fiunt, contra. Si finis erit, aut est, & id, quod est, ante erit, aut est. Si vero hoc non erit, non est, vt ibi, si non est conclusio, principium non erit; sic & hic finis, & hic gratia cuius est, non erit, aut non est. Est enim hoc principium non actionis, sed cogitationis: ibi autem est cognitio. Non enim sunt actiones. Quare si erit domus, haec necesse est fieri, vel esse, vel etiam fore, aut omnino materiam, quae quidem alicuius est gratia; veluti lateres atq; lapides si extruenda est domus; non tamen est propter haec ipse finis, nisi vt ob materiam; omnino tamen si non sint, neq; domus fuerit, neq; ferra: illa, si non sint lapides; haec, si ferrum non sit: neq; enim ibi principia sunt, si non triangulus tres habeat angulos duobus rectis aequales. Patet igitur, necessarium in rebus esse natura, quod vt materia dicitur, & huius etiam moriones. Atq; ambae quidem causa dicenda sunt a naturali Philosopho. Magis autem ea gratia, cuius caetera fiunt. Haec est enim materia causa, sed non haec causa finis.

Atq; finis ipse gratia cuius, quidq; principiu est, a definitione rationeq; sumitur, vt in hisce patet, quae per arte conficiuntur. Nam cu domus sit tale, haec fieri necessario, & esse oportet. Et cu sanitas sit hoc, haec necessario fieri oportet, ac esse. Pari modo si homo est hoc, haec fieri necesse est, atq; esse. Et si haec sint haec, sint haec necessario, vel fiant oportet. Fortasse autem necessarium ipsum in ratione etiam inest. Serra namq; si definitur opus, talem ipsam diuisionem esse dicit. At haec non erit, nisi ferra tales habuerit dentes, & hirsutus non erit, nisi ferrea fuerit ipsa. Sunt n. & in ratione nonnulla partes, vt materia rationis.

com. 89.

Determinat veritatem, & circa hoc duo facit. Primo ostendit, qualiter sit necessitas in rebus naturalibus. Secundo assimilat necessitatem rerum naturalium necessitati, quae est in scientiis demonstratiuis, ibi, [Est autem & in doctrinis.] Dicit ergo primo, quod licet inconueniens videatur dicere,

quod in rebus naturalibus sit talis dispositio propter necessitatem materiae, sicut & apparet, hoc esse inconueniens in rebus artificialibus, de quibus exemplum positum est, non tamen est talis dispositio facta in rebus naturalibus, & artificialibus, sine principiis materialibus, habentibus aptitudinem ad talem dispositionem: non enim domus conuenienter constaret, nisi grauiora in fundamenta ponerentur, & leuiora superius: non tamen est dicendum, quod propter hoc domus sic sit disposita, quod vna pars eius sit inferior, & alia superior [propter hoc,] id est, propter grauitatem, aut leuitatem quorundam partium, nisi secundum quod haec praepositio propter, dicitur causam materialem, quae propter formam est: sed partes domus sic sunt dispositae propter finem, qui est cooperire, & saluare homines a caumate, id est, a caliditate, & pluuu. Et sicuti est in domo, similiter est in omnib. aliis, in quibuscunq; contingit agere propter aliquid in omnib. enim huiusmodi non consequuntur dispositiones generatoru, aut factorum sine principiis materialibus, quae habent necessariam materiam, per quam apta nata sunt sic disponi. Non tamen res factae aut generatae sic disponuntur propter hoc, quod principia materialia sunt talia, nisi sicut li propter, dicit causam materialem, sed sic disponuntur propter aliquem finem, & principia materialia quarantur, vt sint apta huic dispositioni, qua requiritur finis, vt patet in ferra; est enim ferra huiusmodi, id est, talis dispositionis aut formae: quare oportet, quod sit talis, id est, vt habeat talem materiam, & est huiusmodi, id est, talis dispositionis aut formae [propter hoc,] id est, propter aliquem finem. Sed tam id finis, qui est factio, non posset prouenire, nisi esset ferrea. necessarium est ergo, ferram esse ferream, si debeat esse ferra: & si debeat esse eius finis, quod est opus ipsius. Sic ergo patet, quod in rebus naturalibus est necessarium ea suppositione, sicut & in rebus artificialibus, sed non ita, quod in quod est necessarium, sit sicut finis: quia id, quod necessarium est, ponitur ex parte materiae, sed ex parte finis ponitur ratio necessitatis. Non enim dicimus, quod necessarium sit, esse talem finem, quia materia talis, sed potius econtra, quia finis & forma talis futura est, necesse est, materiam talem esse. Et sic necessitas ponitur ad materiam, sed ratio necessitatis ad finem. Secundo ibi.

Nunc considerandum est, vtrum necessarium ipsum ex suppositione, an & simpliciter sit in ipsis rebus natura.

Nunc enim ipsum necessarium in generatione perinde esse arbitratur, atq; si quisquam necessario domum extructam esse putaret, quia graua quidem deorsum, leuia vero sursum suapte natura feruntur. Iccirco lapides quidem ac fundamenta sunt infra, terra autem supra, suam ob leuitatem, & ligna maxime supra, quippe cum sint leuissima.

At quanquam non sine iis, non tamen propter haec, nisi vt ob materia, sed celandi quaedam seruandiq; causa extructa est domus. Similiter & in caeteris vniuersis, in quibus est id, quod alicuius gratia sit, non sunt quidem sine hisce, quae necessariam habent naturam, non tamen sunt ob haec ipsa, nisi vt ob materia, sed alicuius sunt gratia, veluti propter quid ferra est talis? vt hoc & huiusce gratia sit. Hoc tamen gratia cuius est, fieri non potest, si non ferrea sit, necesse est ergo ferream esse, si ferra, atq; opus ipsius erit. Est igitur necessarium ipsum ex suppositione, sed non vt finis. Nam necessarium quidem in materia, id vero, gratia cuius est, in ratione consistit.

Est autem ipsum necessarium & in doctrinis, & in hisce, quae sunt secundum naturam aliqua ex parte simili modo. Nam cum rectum hoc sit, necesse est, triangulum tres an-

ni, qua requiritur finis, vt patet in ferra; est enim ferra huiusmodi, id est, talis dispositionis aut formae: quare oportet, quod sit talis, id est, vt habeat talem materiam, & est huiusmodi, id est, talis dispositionis aut formae [propter hoc,] id est, propter aliquem finem. Sed tam id finis, qui est factio, non posset prouenire, nisi esset ferrea. necessarium est ergo, ferram esse ferream, si debeat esse ferra: & si debeat esse eius finis, quod est opus ipsius. Sic ergo patet, quod in rebus naturalibus est necessarium ea suppositione, sicut & in rebus artificialibus, sed non ita, quod in quod est necessarium, sit sicut finis: quia id, quod necessarium est, ponitur ex parte materiae, sed ex parte finis ponitur ratio necessitatis. Non enim dicimus, quod necessarium sit, esse talem finem, quia materia talis, sed potius econtra, quia finis & forma talis futura est, necesse est, materiam talem esse. Et sic necessitas ponitur ad materiam, sed ratio necessitatis ad finem. Secundo ibi.

Assimilat necessitatem, quae est in generatione rerum naturalium, necessitati, quae est in scientiis demonstratiuis. Et primo, quantum ad ordinem necessitatis. Secundo, quantum ad id, quod est necessitatis principiu, ibi, [Et finis quod est.] Dicit ergo, quod aliquo modo similiter inuenitur necessarium in scientiis demonstratiuis, & in iis, quae generantur secundum naturam. Inuenitur enim in scientiis demonstratiuis necessarium a priori, sicut si dicamus, quod, quia definitio

com. 90.

com. 91.

com. 92.

definitio recti anguli est talis, necesse est triangulum esse talem, scilicet habere tres angulos aequales duobus rectis, ex illo ergo priori, quod assumitur vt principium, prouenit ex necessitate conclusio. Sed non sequitur econtra, si conclusio est, quod principium sit, quia aliquando ex falsis propositionibus potest syllogizari conclusio vera. Sed tamen sequitur, quod si conclusio non est, quod neq; principium praemissum sit: quia falsum nunquam syllogizaretur, nisi ex falso. Sed in iis, quae fiunt propter aliquid, siue secundum artem, siue secundum naturam, econtra se habet: quia si finis erit, aut est, necesse est, quod est ante finem, futurum esse, aut esse. Si vero id, quod est ante finem, non est, neq; finis erit: sicut in demonstratiuis, si non sit conclusio, non erit principium. Sic igitur patet, quod in iis, quae fiunt propter finem, eundem ordinem tenet finis, quae tenet principium in demonstratiuis: & hoc ideo, quia etiam finis est principium, non quidam actio, sed ratiocinationis, quia a fine incipit ratiocinari de iis, quae sunt ad finem: in demonstratiuis autem non attenditur principium actus, sed ratiocinationis; quia in demonstratiuis non sunt actiones, sed ratiocinationes tantu: vnde conuenienter finis in iis, quae fiunt propter finem, tenet locum principij, quod est in demonstratiuis. Vnde similitudo est vtrobique, quamuis econtra se videatur habere propter hoc, quod finis est vltimu in actione, quod in demonstratione non est. Sic igitur concludit, quod debeat fieri domus, quod est finis generationis, necesse est hoc fieri, aut praexistere, scilicet materiam, quae propter finem est, sicut lateres & lapides necesse est praexistere, si domus fieri debet. Non tamen, quod finis sit propter materiam, sed non erit, si materia non sit, sicut domus non erit, si non sint lapides, & ferra non erit, si non fuerit ferrum, quia & in scientiis demonstratiuis principia non sunt, si conclusio non sit, quae assimilatur iis, quae sunt ad finem, sicut principium finis, sicut dictum est. Sic igitur manifestum est, quod in rebus naturalibus dicitur esse necessarium, quod se habet per modum materiae, vel materialis morus, & ratio huius necessitatis est ex fine. Propter finem enim necessarium est esse materiam talem. Et naturalis quidem assignare debet vtramq; causam, scilicet materialem finalem, sed magis finalem, quia finis est causa materiae: sed non econtra: non enim finis est talis, quia materia est talis: sed potius materia est talis, quia finis est talis, vt dictum est. Secundo ibi.

Assimilat necessitatem naturalis generationis necessitati scientiarum demonstratiuarum, quantum ad id, quod est necessitatis principium. Manifestum est enim, quod in scientiis demonstratiuis principium demonstrationis est definitio; & similiter finis, qui est principium & ratio necessitatis iis, quae fiunt secundum naturam, est quoddam principiu sumptu a ratione & definitione. Finis enim generationis est forma speciei, quam significat definitio: & hoc etiam patet in artificialibus. Sicut enim demonstrator in demonstrando accipit definitionem, vt principium, ita & edificator in aedificando, & medicus in sanando: vt quia talis est definitio domus, oportet hoc fieri & esse, ad hoc, quod domus fiat. Et quia haec est definitio sanitatis, oportet hoc fieri, ad hoc, quod aliquis sanetur. Et si hoc, & illa, quousq; perueniatur ad illa, quae fienda sunt. Contingit autem quandoq; in scientiis demonstratiuis triplicem esse definitionem, quaru vna est demonstratiouis principiu, vt haec, Tonitruu est extinctio ignis in nubecq; dam vero demonstrationis praclusio, vt haec, Tonitruum est continuus sonus in nubibus: quaedam vero coplectitur vtramq; vt haec, Tonitruu est continuus sonus in nubibus, propter extinctionem ignis in nube, & haec coprehendit in se tota demonstrationem absq; demonstrationis ordine. Vnde in posteriorum dicitur, quod definitio est demonstratio, positione differens: quia igitur in iis, quae fiunt propter finem, finis se habet vt principium in demonstratiuis, & ea, quae sunt ad finem, sicut conclusio, etiam in definitione rerum naturalium inuenitur id, quod est necessarium propter finem: si enim aliquis velit definire opus ferra, quonia est talis diuisio, quae quidem non erit, nisi habeat dentes, qui non erunt apri ad quiddendum, nisi sint ferrei, oportet in definitione ferra ponere ferrum. Nihil enim prohibet, in definitione poni quaedam partes materiae, non quidem partes in diuiduales, vt haec carnes, & haec ossa, sed partes communes, vt carnes & ossa. & hoc necessarium est in definitione omnium rerum naturalium. Sicut ergo definitio, quae colligit in se principium demonstrationis, & conclusionem, est tota demonstratio, ita definitio colligens finem, & formam, & materiam, comprehendit totum processum generationis naturalis.

gulos aequales duobus rectis habere: sed non si hoc est, necesse est illud esse, sed si hoc non est, neq; rectum hoc est. At in hisce, quae alicuius gratia fiunt, contra. Si finis erit, aut est, & id, quod est, ante erit, aut est. Si vero hoc non erit, non est, vt ibi, si non est conclusio, principium non erit; sic & hic finis, & hic gratia cuius est, non erit, aut non est. Est enim hoc principium non actionis, sed cogitationis: ibi autem est cognitio. Non enim sunt actiones. Quare si erit domus, haec necesse est fieri, vel esse, vel etiam fore, aut omnino materiam, quae quidem alicuius est gratia; veluti lateres atq; lapides si extruenda est domus; non tamen est propter haec ipse finis, nisi vt ob materiam; omnino tamen si non sint, neq; domus fuerit, neq; ferra: illa, si non sint lapides; haec, si ferrum non sit: neq; enim ibi principia sunt, si non triangulus tres habeat angulos duobus rectis aequales. Patet igitur, necessarium in rebus esse natura, quod vt materia dicitur, & huius etiam moriones. Atq; ambae quidem causa dicenda sunt a naturali Philosopho. Magis autem ea gratia, cuius caetera fiunt. Haec est enim materia causa, sed non haec causa finis.

Atq; finis ipse gratia cuius, quidq; principiu est, a definitione rationeq; sumitur, vt in hisce patet, quae per arte conficiuntur. Nam cu domus sit tale, haec fieri necessario, & esse oportet. Et cu sanitas sit hoc, haec necessario fieri oportet, ac esse. Pari modo si homo est hoc, haec fieri necesse est, atq; esse. Et si haec sint haec, sint haec necessario, vel fiant oportet. Fortasse autem necessarium ipsum in ratione etiam inest. Serra namq; si definitur opus, talem ipsam diuisionem esse dicit. At haec non erit, nisi ferra tales habuerit dentes, & hirsutus non erit, nisi ferrea fuerit ipsa. Sunt n. & in ratione nonnulla partes, vt materia rationis.

Et finis, qui cuius causa & principium est, a definitione & ratione est, sicut in iis, quae secundum naturam. Quonia si domus talis est, oportet haec fieri ex necessitate, & esse, & quonia hoc est, sanitas, haec oportet fieri & esse ex necessitate. Sic & si hoc est hoc, hoc, si autem hoc, & hoc. Fortassis autem & in ratione est necessarium. Determinati enim opus ferrandi, quonia diuisio huiusmodi: hoc autem non erit, nisi habeat dentes huiusmodi, hi autem non, nisi ferrum. Sunt enim & in definitione quaedam partes, vt materia.

Idem non erit, nisi habeat dentes, qui non erunt apri ad quiddendum, nisi sint ferrei, oportet in definitione ferra ponere ferrum. Nihil enim prohibet, in definitione poni quaedam partes materiae, non quidem partes in diuiduales, vt haec carnes, & haec ossa, sed partes communes, vt carnes & ossa. & hoc necessarium est in definitione omnium rerum naturalium. Sicut ergo definitio, quae colligit in se principium demonstrationis, & conclusionem, est tota demonstratio, ita definitio colligens finem, & formam, & materiam, comprehendit totum processum generationis naturalis.

Libri Secundi Finis.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AUDITV LIBER TERTIVS.

Cum Sancti Thomae Aquinatis preclarissimis Commentariis.

LECTIO PRIMA.

Postquam Philosophus determinavit de principiis rerum naturalium...

dum compositionem, prout ex partibus totum componitur...

LECTIO I.

LECTIO I.

Quoniam autem natura est principium motus...

Quum autem ipsa quidem natura motus quietis...

Determinantibus autem de motu, tentandum est eodem agredi modo...

Post motus vero determinationem, emittendum est de ijs etiam...

Eorum igitur, quae sunt, quaedam actu tantum...

Est quidem igitur aliquid, quod actu tantum est...

Quum autem ipsa quidem natura motus quietis...

motus, &c.] Circa primum, ponit tres divisiones quarum prima est...

hoc, quod omne ens, scilicet quod mutatur, mutatur vel secundum substantiam...

Te.com. 4.

Te.com. 5.

Te.com. 6.

Tex. ed. 20.

Te.com. 5.

Non est autem motus praeter res, ad quas est motus. Mutatur enim semper id quod mutatur...

Non est autem vllus motus praeter res ipsas. Id enim quod mutatur, aut in substantia...

C

D

LECTIO II.

LECTIO II.

Divisio autem secundum vnumquodque genus, hoc quidem esse actu...

Quum autem eorum quae in vnoquoque genere collocantur...

tionem inclinationis. Vnde manifestum est, quod quot modis dividitur ens...

LECTIO II.

Postquam Philosophus praemisit quaedam, quae sunt necessaria ad inquisitionem definitionis motus...

Te.com. 1.

Te.com. 2.

Te.com. 3.

Te.com. 1.

Te.com. 2.

Te.com. 3.

Tex. ed. 35.

Te.com. 1.

Le. 1. r. c. 2.

Te.com. 22.

Te.com. 15. & 24.

Te. 4. r. com. 18.

Te.com. 23.

Te.com. 16.

Te.com. 9.

Te.com. 12.

hoc sic.] Circa primum duo facit. Primo ponit definitionem motus. Secundo exemplificat: ibi, [Vt alterabilis quidē.] Circa primum, sciendū est, qd aliqui definiunt motū dicentes, qd motus est exitus de potentia in actum non subito. Qui in definiendo errasse inueniuntur, eo quod in definitione motus posuerunt quādam, quæ sunt posteriora motu. exitus enim est quādam species motus. Subitum etiam in sua definitione recipit tempus: est enim subitum, quod fit in indiuisibili tēporis: tempus autē definitur per motum. Et ideo omnino impossibile est aliter definere motum per priora, & notiora: nisi sicut Philosophus hic definit. Dicit enim qd vnum quodq; genus diuiditur per potentiam, & actum. Potentia autē & actus, cum sint de primis differentiis entis, naturaliter priora sunt motu & his vti- tur Philosophus ad definiendum motū.

aliud autem potentia: potentia existentis actus, secundum quod huiusmodi est, motus est.

b Vt alterabilis quidē, in quantum est alterabile, alteratio est: augmentabilis autem; & oppositi (nullum enim commune nomen vtriusque) augmentum, & decrementum: generabilis autem, & corruptibilis, generatio, & corruptio: loco mutabilis, loci mutatio.

c Quod autem hoc sit motus; ab hinc manifestum est. Cum enim ædificabile, in quantum huiusmodi ipsum dicimus esse; actū ædificatur, & est hoc ædificatio. Similiter autem, & doctrinatio, & volutatio, & medicatio, & saltatio, & adolescentia, & senectus.

d Quoniam autem quædam eadem sunt, & potentia, & actus, quamuis non simul; aut non secundum idem, sed vti calidum quidem potentia, frigidum autem actū, multa iam agunt, & patiuntur adinuicem, omne enim erit simul actuum, & passiuum. ergo & mouens physice mobile erit. omne enim huiusmodi mouet cum mouetur & ipsum. Videtur quidem igitur quibusdam, omne moueri mouens. Sed de his quidem, ex aliis erit manifestum quomodo se habeant. Est enim quiddam mouentium, & immobile, sed potentia existentis cum actū ens agat, aut ipsum, aut aliud, in quantum mobile, motus est.

F est actus alterabilis, in quantum est alterabile. Et quia motus in quantitate, & in substantia, non habent vnum nomen, sicut motus in qualitate, qui dicitur alteratio, quantum ad motum in quantitate ponit duo nomina, & dicit, quod actus augmentabilis, & oppositi, scilicet diminuibilis, quibus non est vnum commune nomē, est augmentum, & diminutio: Et similiter in substantia generabilis, & corruptibilis, generatio, & corruptio. Et mutabilis secundū locū loci mutatio accipit enim hic motum communiter pro mutatione, non autem stricte, secundum quod diuiditur contra generationē, & corruptionē, vti dicitur in quinto Deinde cum dicitur e q Manifestat singulas particulas definitionis. Et primo quantum ad hoc, qd motus dicitur actus. Secundo quantum ad hoc, quod dicitur existens in potentia; ibi, [Quoniam autem.] Tertio quantum ad hoc qd additur, in quantum huiusmodi: ibi, [Dico autē hoc.] Circa primum vti talis ratio. Id, quo aliquid fit actū prius in potentia existens, est actus: sed aliquid fit actū dū mouetur, prius adhuc in potentia existens: ergo motus est actus. Dicit ergo ex hoc manifestū esse, quod motus sit hoc, id est, actus: quia ædificabile dicitur potentia ad aliquid. cū autē ædificabile secundū hanc potentiam quā importat reducitur in actum, tunc dicimus, qd ædificatur: & iste actus, est ædificatio passiva. Et similiter est de omnibus aliis motibus sicut doctrinatio, volutatio, medicatio, saltatio, adolescentia, id est augmentum, & senectus, id est diminutio. Considerandum est enim, quod antequam aliquid moueatur, est in potentia ad duos actus, scilicet ad actum perfectum, qui est terminus motus, & ad actū imperfectum, qd est motus, sicut aqua antequam incipiat calefieri, est in potentia ad calefieri, & ad calidum esse: cum autem calefit, reducitur in actum imperfectum, qui est motus: nondum autem in actum perfectum, qui est terminus motus: sed adhuc respectu ipsius remanet in potentia. Secundo ibi.

Velut alterabilis quidem vt alterabile est, alteratio: accrescibilis autem atq; oppositi decrescibilis (nullum est enim his commune positum nomen) accretio, ac decrectio; generabilis item, ac corruptibilis, generatio, atq; corruptio, & eius quod fertur, latitio.

Atq; hoc motum esse inde perspicere potest. Nam cum ædificabile e tale est, tum ipsum vt ædificatur actū dicimus esse, atq; hoc est ædificatio. Similiter & medicatio, & volutatio, & saltatio, & istiusmodi cetera.

Quoniam autem aliqua potentia sunt, atq; actū, at non simul, aut non eodem, sed vt quippiam calidū quidem est potentia; frigidum autem actū, complura iam vicissim agent, ac patiuntur. omne namq; simul actuum erit, atq; passiuum. quare & id, quod naturaliter mouet, mobile est. omne namq; tale mouet, subiens motum, & ipsum. Atq; sunt quibus omne, quod mouet, moueri videtur. Verum de hoc quomodo sese habet, ex aliis sane patebit. Est enim quoddam mouentium & immobile. Actus autem eius, quod est potentia, cum actū est, ac non vt ipsum, sed vt mobile est, operatur, motus nimirum est.

ut doctrinatio, volutatio, medicatio, saltatio, adolescentia, id est augmentum, & senectus, id est diminutio. Considerandum est enim, quod antequam aliquid moueatur, est in potentia ad duos actus, scilicet ad actum perfectum, qui est terminus motus, & ad actū imperfectum, qd est motus, sicut aqua antequam incipiat calefieri, est in potentia ad calefieri, & ad calidum esse: cum autem calefit, reducitur in actum imperfectum, qui est motus: nondum autem in actum perfectum, qui est terminus motus: sed adhuc respectu ipsius remanet in potentia. Secundo ibi.

Ostendit, quod motus sit actus existentis in potentia tali ratione. Omnis enim actus, eius est proprie actus, in quo semper inuenitur, sicut lumen nunquam inuenitur nisi in diaphano, & propter hoc est actus diaphani: sed motus semper inuenitur in existente in potentia: est igitur motus actus existentis in potentia. Ad manifestationem igitur secundæ propositionis dicit, qd quia quædam eadem sunt, & in potentia, & in actu: licet non simul, aut secundum idē, sicut aliquid est calidum in potentia, & frigidum actū; ex hoc sequitur, qd multa agunt, & patiuntur adinuicem, in quantum scilicet vtrunque est in potentia, & actū respectu alterius, secundum diuersa. Vt quia omnia corpora inferiora naturalia communicant in materia, ideo in vnoquoque est potentia ad id, quod est actū in altero: & ideo in omnibus talibus aliquid simul agit & patitur, & mouet & mouetur. Et ex hac ratione quibusdam visum est, quod simpliciter omne mouens moueatur.

Secūda pars, 6. sex.

Te. com. 7.

Te. com. 8.

Te. com. 9.

Te. com. 44. Te. co. 37. 38.

2. de gene. Te. com. 28.

Te. com. 10.

Te. co. 8.

Secūda pars, te. co. 8.

Te. com. 11.

Te. com. 12.

Te. com. 13.

mouetur. Sed de hoc manifestum erit magis in aliis. Ostenditur enim in octauo huius, & in 12. Metaph. quod est quoddam mouens immobile, quia non est in potentia, sed in actu tantum. Sed quando id, qd est in potentia, actū quodammodo existens agit, aut ipsum, aut aliud in quantum est mobile, id est reducitur in actū motus, siue sit motū à se, siue ab alio, tunc est motus actus eius. Et inde est, qd illa, quæ sunt in potentia, siue agent, siue patientur, mouentur, quia & agendo patientur, & mouendo mouentur, sicut ignis, cum agit in ligna, patitur, in quantum ingrossatur per fumū, quia flama non est nisi fumus ardens. Tertio ibi.

Manifestat hanc particulam, in quantum huiusmodi. Et primo per exemplū. Secundo per rationē: ibi, [Manifestum autē & in contrariis.] Dicit ergo primo, quod necessarium fuit addi in quantum huiusmodi, quia id, quod est in potentia, est etiam aliquid actū. Et licet idem sit subiectū existens in potentia, & in actu, non tamen est idē secundū rationē esse in potētia, & esse in actu, sicut æs est in potentia ad statuā, & est actū æs: notamen est eadē ratio æris in quantum est æs, & in quantum est potētia ad statuā. Motus autem non est actus æris in quantum est æs, sed in quantum est in potentia ad statuam: alias oporteret, qd quā diu æs esset, tandiū qd moueretur, quod patet esse falsum. Vnde patet conuenienter additū esse, in quantum huiusmodi. Deinde cum dicitur.

Ostendit idem per rationem sumptam à contrariis. Manifestū est enim qd aliquando idem subiectum est in potentia ad contraria, sicut humor, aut sanguis, est idem subiectum se habens in potentia ad sanitatem, & ægritudinem. Manifestum est autem, quod esse in potentia ad sanitatē, & esse in potentia ad ægritudinē, est alterū & alterū & hoc secundū ordinem ad obiecta. alioquin, si idem esset posse laborare, & posse sanari, sequeretur, quod laborare, & sanari essent idem. Differunt ergo posse laborare, & posse sanari secundum rationem, sed subiectum est vnum & idem. Patet ergo, quod non est eadem ratio subiecti, in quantum est quoddam ens, & in quantum est potentia ad aliud: alioquin potentia ad contraria esset vna secundum rationem. Et sic etiam non est idem secundum rationem color, & visibile. Et ideo necessarium fuit dicere, quod motus est actus possibilis, in quantum est possibile: ne intelligeretur esse actus

cuius, quod est in potentia, in quantum est quoddam subiectum. LECTIO III.

Posita definitione motus, & manifestatis singulis particulis definitionis, hic consequenter ostendit, quod definitio sit bene assignata. Et primo directe: seu indirecte: ibi, [Quod autem bene dictum sit.] Circa primum vti talis ratio. Omne, quod est in potentia, quandoq; contingit esse in actu: sed ædificabile est in potētia. ergo contingit aliquando actum esse ædificabilis, in quantum est ædificabile. Hoc autē est, vel domus, vel ædificatio: sed domus non est actus ædificabilis in quantum est ædificabile, quia ædificabile in quantum huiusmodi, reducitur in actum cum ædificatur: cum autem iam domus est, non ædificatur. Relinquitur igitur, quod ædificatio sit actus ædificabilis, in quantum huiusmodi. ædificatio autem est quiddam motus; motus igitur est actus existentis in potentia, in quantum huiusmodi. Et eadē ratio est de aliis motibus. Patet igitur qd motus talis sit actus, qualis dictus est. & quod tunc aliquid mouetur quando est in tali actu, & neque prius neq; posterius, quia prius, cum est in potentia tantum, non incipit motus, neque etiam posterius, cum iam omnino desinat esse in potentia, per hoc quod sit in actu perfecto. Secūdo ibi. [Ostendit indirecte definitionē bene assignatam per hoc, scilicet quod non contingat motum aliquem aliter definire. & circa hoc tria facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo, ponit definitiones aliorum de motu, & reprobat eas: ibi, [Manifestū autem intendit.] Tertio assignat causam, quare alii sic definiunt motum: ibi, [Causa autem in hoc ponere.] Dicit ergo primo, qd manifestum est motum esse bene definitum ex duob. Primo quidem, quia definitiones, quibus alii definiunt motum, sunt inconuenientes. Secundo ex hoc, quod non conuenit cum aliter definire. Cuius ratio est, quia motus non collocari potest in aliquo alio genere, quam in genere actus existentis in potentia. Secundo ibi.

Patet autem in contrariis: nam valere quidē posse, ac egrotare posse non eadem sunt, sed diuersa. Effet enim idem egrotare, atque valere. Subiectum autem, & id quod valet, atque egrotat, vnum & idem est, siue humiditas sit, siue sanguis. Cum autem non sit idem, quemadmodum neque color est idem, atq; visibile, patet actum possibilem, ea ratione qua possibile est, motum esse.

LECTIO III.

Vnc igitur esse, atq; tunc remoueri, cum est iste actus, & neque prius, neque posterius patet: sitem vt quodque interdum operetur, interdum non operetur, ceu ædificabile, atque ædificabilis actus, vt ædificabile est, ædificatio nimirum est. Nam actus ipsius, aut est ædificatio aut domus, tū non est, vt patet, ædificabile, ædificabile vero ædificatur. necesse est igitur actum ipsius ædificationem esse. at ædificatio motus est quidam. Eadem & ad ceteros motus accommodabitur ratio.

Atqui patet nos de ipso motu recte dixisse, & ex hisce, quæ ceteri de ipso dixerunt, & quia non est facile ipsum aliter definire, neque enim motum mutationemque quippiam alio in genere ponere potest, neq; qui aliter de ipso dixere, recte dixisse videntur.

Id ita esse idem continuo sane patebit. Quidam enim diuersitatem, & inæqualitatem, & id etiā, quod haud se bene definitum ex duob. Primo quidem, quia definitiones, quibus alii definiunt motum, sunt inconuenientes. Secundo ex hoc, quod non conuenit cum aliter definire. Cuius ratio est, quia motus non collocari potest in aliquo alio genere, quam in genere actus existentis in potentia. Secundo ibi.

Secūda pars, te. huius te.

Secūda pars, te 13. sex.

g14

gis accedit ad terminum. Dixerunt etiam motum esse, quod non est, id est non ens, quia id, quod mouetur, dum mouetur, nondum habet id, ad quod mouetur: vt quod mouetur ad albedinem, nondum est album. Has autem definitiones destruit Philosophus tripliciter. Primo quidem, ex parte subiecti motus, si enim motus esset alteritas, vel inaequalitas, vel non ens, cuiusque ista inessent, nec cessario moueretur, quia cuiusque inest motus, illud mouetur. Sed non est necessarium moueri, neque ea, quae sunt altera ex hoc ipso, quae altera, seu diuersa sunt, neque inaequalia, neque ea, quae non sunt, relinquuntur igitur quod alteritas, & inaequalitas, & non ens, non est motus. Secundo ostendit illud ex parte termini ad quem, quia motus, & mutatio, non magis in alteritate, quam in similitudinem, neque magis in aequalitatem, neque magis in non esse, quam in esse. Nam generatio est mutatio ad esse, & corruptio ad non esse. Non igitur motus magis est alteritas, quam similitudo vel inaequalitas, quam aequalitas, vel non ens quam ens. Tertio ostendit idem ex parte termini a quo: quia sicut motus aliquis est ex alteritate, & ex inaequalitate, & ex non ente, ita est ex oppositiorum. Non igitur motus magis debet poni in his generibus, quam in oppositis. Tertio ibi.

Te.com. 13.

Te.com. 14.

Te.com. 15.

Te.com. 16.

Te.com. 14.

Te.com. 15.

ca, quae sunt altera ex hoc ipso, quae altera, seu diuersa sunt, neque inaequalia, neque ea, quae non sunt, relinquuntur igitur quod alteritas, & inaequalitas, & non ens, non est motus. Secundo ostendit illud ex parte termini ad quem, quia motus, & mutatio, non magis in alteritate, quam in similitudinem, neque magis in aequalitatem, neque magis in non esse, quam in esse. Nam generatio est mutatio ad esse, & corruptio ad non esse. Non igitur motus magis est alteritas, quam similitudo vel inaequalitas, quam aequalitas, vel non ens quam ens. Tertio ostendit idem ex parte termini a quo: quia sicut motus aliquis est ex alteritate, & ex inaequalitate, & ex non ente, ita est ex oppositiorum. Non igitur motus magis debet poni in his generibus, quam in oppositis. Tertio ibi.

ca, quae sunt altera ex hoc ipso, quae altera, seu diuersa sunt, neque inaequalia, neque ea, quae non sunt, relinquuntur igitur quod alteritas, & inaequalitas, & non ens, non est motus. Secundo ostendit illud ex parte termini ad quem, quia motus, & mutatio, non magis in alteritate, quam in similitudinem, neque magis in aequalitatem, neque magis in non esse, quam in esse. Nam generatio est mutatio ad esse, & corruptio ad non esse. Non igitur motus magis est alteritas, quam similitudo vel inaequalitas, quam aequalitas, vel non ens quam ens. Tertio ostendit idem ex parte termini a quo: quia sicut motus aliquis est ex alteritate, & ex inaequalitate, & ex non ente, ita est ex oppositiorum. Non igitur motus magis debet poni in his generibus, quam in oppositis. Tertio ibi.

ca, quae sunt altera ex hoc ipso, quae altera, seu diuersa sunt, neque inaequalia, neque ea, quae non sunt, relinquuntur igitur quod alteritas, & inaequalitas, & non ens, non est motus. Secundo ostendit illud ex parte termini ad quem, quia motus, & mutatio, non magis in alteritate, quam in similitudinem, neque magis in aequalitatem, neque magis in non esse, quam in esse. Nam generatio est mutatio ad esse, & corruptio ad non esse. Non igitur motus magis est alteritas, quam similitudo vel inaequalitas, quam aequalitas, vel non ens quam ens. Tertio ostendit idem ex parte termini a quo: quia sicut motus aliquis est ex alteritate, & ex inaequalitate, & ex non ente, ita est ex oppositiorum. Non igitur motus magis debet poni in his generibus, quam in oppositis. Tertio ibi.

facinoram, motum, obliquum, tenebram, malum, altera parte longius. Secundo ibi. Assignat causam, quare motus ponitur inter indeterminata, & dicit, quod huius causa est, quia neque potest poni sub potentia, neque sub actu. Si enim poneretur sub potentia, quicquid esset in potentia, puta ad quantitatem, moueretur secundum quantitatem. Et si contineretur sub actu, quicquid esset actu quantum, moueretur secundum quantitatem. Et quidem verum est, quod motus est actus, sed est actus imperfectus, medius inter potentiam, & actum. Et quod sit actus imperfectus, ex hoc patet, quod illud, cuius est actus, est ens in potentia, vt supra dictum est, & ideo difficile est accipere quid sit motus. Videtur enim in primo aspectu, quod vel sit simpliciter actus, vel simpliciter potentia, vel quod continetur sub priuatione, sicut aliqui posuerunt ipsum contineri sub non ente, & sub inaequalitate. Sed nullo horum est possibile, vt supra ostensum est. Vnde relinquuntur solus praedictus modus ad definiendum motum, vt scilicet motus sit actus talis, qualis diximus, scilicet existens in potentia. Talem autem actum considerare, difficile est propter permissionem actus & potentiae: tamen esse talem actum, non est impossibile, sed contingens.

est, motum esse dixerunt. At nihil prorsus, siue sit diuersum, siue inaequale, siue non ens, necessario moueri videtur. Et insuper non ad haec, aut ex hisce, magis ipsa mutatio, quam ex oppositis est.

Ponendi autem motum in hisce causis sunt, motum indefinitum quoddam esse videtur. Alterius vero principia seriei, indefinita sunt sane, ex eo quia sunt priuatiua. nihil enim ipsorum aut hoc aliquid, aut tale, aut ceterorum quicquam est praedicatorum.

LECTIO IV.

Postquam Philosophus definit motum, hic ostendit, cuius actus sit motus, vt scilicet mobilis, vel mouentis. Et potest dici, quod hic ponit aliam definitionem motus, quae se habet ad praemissam vt materialis ad formalem & conclusio ad principium. Et haec est definitio. Motus est actus mobilis, in quantum est mobile. haec enim definitio concluditur ex praemissa, quia enim motus est actus existens in potentia, in quantum huiusmodi, existens autem in potentia, in quantum huiusmodi, est mobile, non autem mouens, quia mouens in quantum huiusmodi, est ens in actu: sequitur, quod motus sit actus mobilis, in quantum huiusmodi. Circa hoc ergo, tria facit. Primo ostendit, quod motus est actus mobilis. Secundo, quomodo se habet motus ad mouentem: ibi, [Motui autem actus.] Tertio, mouet dubitationem: ibi, [Habet autem defectum.] Circa primum, duo facit. Primo ponit definitionem motus, scilicet quod motus est actus mobilis. Secundo ex hoc declarat quoddam, quod poterat esse dubium: ibi, [Et dubium autem.] Circa primum tria facit. Primo, inuestigat definitionem motus. Secundo concludit eam: ibi, [Vnde motus est.] Tertio manifestat eam: ibi, [Accidit autem, &c.] Ad inuestigandum autem definitionem motus

est mobile. haec enim definitio concluditur ex praemissa, quia enim motus est actus existens in potentia, in quantum huiusmodi, existens autem in potentia, in quantum huiusmodi, est mobile, non autem mouens, quia mouens in quantum huiusmodi, est ens in actu: sequitur, quod motus sit actus mobilis, in quantum huiusmodi. Circa hoc ergo, tria facit. Primo ostendit, quod motus est actus mobilis. Secundo, quomodo se habet motus ad mouentem: ibi, [Motui autem actus.] Tertio, mouet dubitationem: ibi, [Habet autem defectum.] Circa primum, duo facit. Primo ponit definitionem motus, scilicet quod motus est actus mobilis. Secundo ex hoc declarat quoddam, quod poterat esse dubium: ibi, [Et dubium autem.] Circa primum tria facit. Primo, inuestigat definitionem motus. Secundo concludit eam: ibi, [Vnde motus est.] Tertio manifestat eam: ibi, [Accidit autem, &c.] Ad inuestigandum autem definitionem motus

hoc duo facit. Primo probat, quod omne mouens mouetur. Secundo, ostendit vnde accidat ei moueri: ibi, [Adhuc agere.] Quod autem mouens mouetur, ostendit ex duobus. Primo quidem, quia omne, quod prius est in potentia, & postea in actu, quodammodo mouetur: mouens autem inuenitur esse prius mouens in potentia, & postea mouens in actu; mouens ergo huiusmodi mouetur. Et hoc est quod dicit, quod omne mouens, cum ita se habeat, quod quandoque sit in potentia [mobile] id est ad mouendum mouetur, sicut dictum est: hoc enim ex dictis apparet. Dictum est enim quod motus est actus existens in potentia, & hoc contingit in omni mouente naturali, vnde dictum est, quod omne mouens Physicum mouetur. Secundo ibi.

Secunda pars 16. tex.

Te.com. 17.

Te.com. 18.

Te.com. 54.

Tex. co. 17.

Secunda pars 18. tex.

Te.com. 19.

Te.com. 18.

Te.com. 17.

Te.com. 17.

Et cuius immobilitas quies est. Cui enim motus inest, huius immobilitas quies est. Adhuc enim agere in quantum huiusmodi, ipsum mouere est. Hoc autem facit tactu, quare simul & patitur. Vnde motus actus mobilis est, in quantum est mobile. Accidit autem hoc tactu motui, quare simul & patitur. Species autem semper existimabitur aliqua mouens, aut enim haec, aut qualis, aut quanta, quae erit principium, & causa motus, cum moueat, vt actu homo, facit ex potentia existente homine, hominem. Et dubium autem manifestum est, quod est motus in mobili, actus enim huius, & ab hoc.

Motiui autem actus, non alius est. Oportet quidem enim esse actum vtriusque, motuum quidem est in ipso posse, mouens autem in ipso operari, vel agere. Sed est actuum mobilis, quare similiter vnus vtriusque est actus. Sicut idem spatium est vnus ad duo & duorum ad vnum, & ascendens, & descendens. Haec enim vnum idem sunt, ratio autem non vna. Similiter autem est, & in mouente, & in moto.

Atque vnus ad duo, & duorum ad vnum idem est intervalum, & vt accliuae, atque decliuae. haec enim vnum quidem sunt, at ratio non est vna. Similiter res sese habet, & in hisce quorum alterum mouet, alterum mouetur.

enim dicitur secundum potentiam, & actum, habet aliquem actum sibi competentem: sed sicut in eo quod mouetur, dicitur mobile secundum potentiam, in quantum potest moueri, motum autem secundum actum in quantum actu mouetur: ita ex parte mouentis motuum dicitur secundum potentiam, in quantum scilicet potest mouere, motus autem in ipso agere, id est in quantum agit actu. Oportet igitur vtrique, scilicet mouenti, & mobili competere quendam actum. Secundo ibi.

Ostendit, quod idem dicitur actus mouentis, & motus; mouentis enim dicitur in quantum aliquid agit, moti autem in quantum patitur: sed idem est quod mouens agendo causat, & quod motum patiendo recipit. Et hoc est quod dicit, quod [mouens est actuum mobilis] id est actum mobilis causat, quare oportet vnum actum esse vtriusque, scilicet mouentis, & moti. Idem enim est quod est a mouente, vt a causa agente, & quod est in moto, vt in patiente, & recipiente. Tertio ibi.

Manifestat hoc per exemplum. Eadem enim distantia est vnus ad duo, & duorum ad vnum secundum rationem: quia secundum quod incipimus comparationem a duobus procedendo ad vnum dicimus dupliciter, contrario vero dicitur dimidium. Et similiter idem est spatium ascendens & descendens: sed secundum diuersitatem principii, & termini vocatur ascensio, vel descensio. Et similiter est in mouente, & moto. Nam motus secundum quod procedit a mouente immobile, est actus mouentis: secundum autem quod est in mobili a mouente, est actus mobilis.

et cuius immobilitas quies est. cui enim motus inest, huius immobilitas quies est. Nam in hoc agere ratione, quae tale est, mouere nimirum est, at hoc facit tactu: quare simul etiam patitur.

Quocirca, motus actus est mobilis, vt est mobile. accidit autem hoc, ipsius motui tactu: quare simul etiam patitur. Semper autem id, quod mouet, formam aliquam asserit aut hoc, aut tale, aut tantum: quae quidem principium erit, & causa motus, cum mouet. Id enim quod actu est homo, facit hominem ex eo, quod est potentia homo.

Quae cum ita sint, patet motum in ipso mobili esse, id inquam quod mutatur. Est enim actus huius, ab ipso motiuo. Motiuus quoque actus, non alius quicquam est. Amborum namque actum esse oportet. Est enim hoc quidem motuum, quo potest: hoc autem mouens, quo agit.

Atque vnus ad duo, & duorum ad vnum idem est intervalum, & vt accliuae, atque decliuae. haec enim vnum quidem sunt, at ratio non est vna. Similiter res sese habet, & in hisce quorum alterum mouet, alterum mouetur.

enim dicitur secundum potentiam, & actum, habet aliquem actum sibi competentem: sed sicut in eo quod mouetur, dicitur mobile secundum potentiam, in quantum potest moueri, motum autem secundum actum in quantum actu mouetur: ita ex parte mouentis motuum dicitur secundum potentiam, in quantum scilicet potest mouere, motus autem in ipso agere, id est in quantum agit actu. Oportet igitur vtrique, scilicet mouenti, & mobili competere quendam actum. Secundo ibi.

Ostendit, quod idem dicitur actus mouentis, & motus; mouentis enim dicitur in quantum aliquid agit, moti autem in quantum patitur: sed idem est quod mouens agendo causat, & quod motum patiendo recipit. Et hoc est quod dicit, quod [mouens est actuum mobilis] id est actum mobilis causat, quare oportet vnum actum esse vtriusque, scilicet mouentis, & moti. Idem enim est quod est a mouente, vt a causa agente, & quod est in moto, vt in patiente, & recipiente. Tertio ibi. Manifestat hoc per exemplum. Eadem enim distantia est vnus ad duo, & duorum ad vnum secundum rationem: quia secundum quod incipimus comparationem a duobus procedendo ad vnum dicimus dupliciter, contrario vero dicitur dimidium. Et similiter idem est spatium ascendens & descendens: sed secundum diuersitatem principii, & termini vocatur ascensio, vel descensio. Et similiter est in mouente, & moto. Nam motus secundum quod procedit a mouente immobile, est actus mouentis: secundum autem quod est in mobili a mouente, est actus mobilis.

D. 34.

Postquam Philosophus ostendit, quod motus est actus mobilis & mouentis, nunc mouet quandam dubitationem circa pramissa. Et primo mouet dubitationem. Secundo soluit ibi. [At neq; actum.] Circa primum, duo facit. Primo, pramittit quendam ad dubitationem. Secundo dubitationem prosequitur: ibi, [Quoniam igitur vtraq; dicitur ergo primo, quod id quod dictum est habet defectum] id est dubitationem [rationabilem] id est logicam: ad vtraq; enim partem sunt probabiles rationes. Ad hanc autem dubitationem hoc pramittit, quod aliquis actus est actiui, & aliquis actus est passiui, sicut supra dictum est, & mouentis, & moti est aliq; actus. Actus quidem actiui vocatur actio: actus vero passiui, vocatur passio. Et hoc probat, quia illud, quod est opus, & finis vniuersaliusque, est actus eius & perfectio: vnde, cum opus, & finis agentis sit actio, patientis autem passio (vt perse manifestum est) sequitur quod dictum est, qd actio sit actus agentis, & passio patientis. Secundo ibi.

Te.com.2. Te.com.19. Secunda parte 19. tex.

LECTIO V.

Habet autem defectum rationabilem. Necesse est enim fortassis, esse quemdam actum actiui, & passiui. hinc quidem actio, illinc vero passio: opus enim & finis, huius quidem actio, illius autem passio.

Quoniam igitur vtraque sunt motus: si quidem alteri, in aliquo sunt. Aut enim vtraque in agente sunt vtraque. Aut actio quidem in agente, passio autem in patiente est. Si autem oportet, & hanc actionem vocare, & qui uoce quidem sit.

At vero si hoc est, in mouente motus erit, eadem enim ratio est in mouente, & in moto. Quare aut omne mouens mouebitur, aut habens motum non mouebitur.

Si autem vtraq; in moto sunt, & in patiente, & actio inquam, & passio, & doctio, & doctrina, cum duo sint, in addiscente sunt. Primum quidem, actus vniuersaliusque, non in vnoquoque erit. Postea & inconueniens est, per duos motus simul moueri. Quendam namque erunt alterationes duae vnius, & in vnam speciem. Sed impossibile est.

Sed vnus erit actus? Sed irrationabile & duorum, & diuersorum secundum speciem, eundem & vnum esse actum. Et erit siquidem doctio, & doctrina idem, & passio, & actio, & docere cum addiscere, idem: & agere cum pati. Quare necesse est, omnem docentem addiscere, & agentem pati.

At neque actum alterius in altero esse, inconueniens est. Est

quorum vtrunque videtur inconueniens. Deinde cum dicitur, qd prosequitur aliud membrum dicens, quod si aliquis dicat, quod vtrunq; sc. actio, & passio, cum sint duo motus, sunt in patiente & moto, & doctio, quae est ex parte docentis, & doctrina, quae ex parte addiscentis, sunt in addiscente, sequuntur duo inconuenientia, quorum primum est, quia dictum est quod actio est actus agentis. si igitur actio non est in agente, sed in patiente, sequetur qd proprius actus vniuersaliusque, non est in eo, cuius est actus. Postea sequitur aliud inconueniens, scilicet, quod aliquod vnum & idem, moueatur secundum duos motus: actio enim & passio supponuntur nunc esse duo motus: in quocunq; autem est motus, illud mouetur secundum illum motum: si igitur actio, & passio sunt in mobili, sequitur, qd mobile moueatur secundum duos motus. Et hoc idem esset, ac si essent duae alterationes vnius subiecti, quae terminarentur ad vnam speciem; sicut qd vnu subiectum moueretur duabus dealbationibus, quod est impossibile. Quod vero idem subiectum moueatur duabus alterationibus simul ad diuersas species terminatis, scilicet dealbatione, & calefactione, non est inconueniens Manifestum autem est quod actio, & passio ad eandem speciem terminantur, idem est enim quod agens agit, & patiens patitur. Deinde cum dicitur,

LECTIO V.

Existit autem hoc loco dubitatio, differendi facultati accommodata. Necesse est enim, actum aliquem esse ipsius actiui, & etiam ipsius passiui. est enim actio quidem illius, passio vero huius. Et opus finisue illius, actus huius autem affectus.

Si igitur ambo sint motus, sintque diuersi, in quonam sunt? Aut enim in patiente, & eo quod mouetur, sunt ambo, aut actio quidem est in agente, passio vero in patiente, quod si hanc etiam actionem oporteat appellare, nomine solo conuenient.

At vero si hoc est, motus profecto in eo quod mouet, erit. Eadem enim est, & in eo quod mouet, & in eo, quod mouetur, ratio. Quare aut omne mouens mouebitur, aut aliquid motum habens, haud mouebitur.

Quod si ambo, actio inquam & passio in eo est, quod mouetur, ac patitur, & haec duo, doctio disciplinae sunt in ipso discente. Primum quidem actus in vnoquoque cuiusq; non erit. Deinde absurdum est, duobus quippiam motibus simul, moueri. erunt enim alterationes quaedam vnius duae, atque ad vnam formam. at fieri nequit.

At vnus ne actus erit? At rationis fines egreditur, diuersorum specie duorum, vnu actum, eundemq; esse. Et si idem doctio, disciplinae. Et actio, atq; passio, docere etiam, & discere idem erit, & agere, atq; pati. Quare necessario discere omnia, qui docet, & patietur, qui agit.

An neque alicuius actum in alio esse, absurdum est; Est enim doctio

idem motus, sequitur quod idem actus sit diuersorum secundum speciem. Secundum inconueniens est, quod si actio, & passio sint vnus motus, quod idem sit actio, & doctio, quae est ex parte docentis, cum doctrina, secundum quod se tenet ex parte addiscentis. Tertium inconueniens est, quod agere sit idem quod pati, & docere idem quod addiscere. Quartum, quod ex hoc sequitur, est, quod omne docens addiscat, & omne agens patiatur. Deinde cum dicitur,

Soluit pramissam dubitationem. Est autem manifestum ex supra determinatis, quod actio & passio non sunt duo motus, sed vnus & idem motus. Secundum enim quod est ab agente, dicitur actio: secundum autem quod est in patiente, dicitur passio. Vnde inconuenientia quae sequuntur ad primam partem in qua

qua supponebatur, quod actio & passio essent duo motus, non oportet soluere, praeter vnum, quod remanet soluendum, etiam supposito qd actio & passio sint vnus motus, quia cum actio sit actus agentis, vt supra dictum est, si actio & passio sunt vnus motus, sequitur, qd actus agentis quodammodo sit in patiente, & sic actus vnus erit in altero. quatuor autem inconuenientia sequebantur ex altera parte, & sic restant quinque inconuenientia soluenda. Dicit ergo primo, qd non est inconueniens actus vnus esse in altero, quia doctio, est actus docentis, ab eo tamen in alterum tendens continuus, & sine aliqua interruptione. vnde idem actus est huiusmodi, id est agens, vt a quo: & tamen est in patiente, vt receptus in eo. Est autem inconueniens si actus vnus eo modo quo est actus eius, esset in alio. Secundo ibi.

Te.com. 21

* ad a. l. vt vestis, & indumentum.

Te.com. 2.

Soluit aliud inconueniens, sc. quod idem actus esset duorum. & dicit, quod nihil prohibet vnu actum esse duorum, ita quod non sit vnus & idem motus secundum rationem, sed vnus secundum re (vt dictum est supra) quod eadem est distantia duorum ad vnum, & vnus ad duo, & eius, quod est in potentia, ad agens, & econtra. Sic enim idem actus secundum re, & duorum secundum diuersam rationem: agentis quidem, secundum quod est ab eo: patientis autem, secundum quod est in ipso. Ad alia autem tria inconuenientia, quorum vnum ex altero deducebatur, respondet ordine retrogrado. Primo, sc. ad illud, qd vltimo inducebatur, vt magis inconueniens. Sic igitur tertio responder ad quintum inconueniens, & dicit, qd non est necessarium, quod docens addiscat, vel quod agens patiatur. Et si agere, & pati sint idem, tamen dicamus, quod non sunt idem sicut ea, quorum ratio est vna, vt tunica, & indumentum, sed sicut ea, quae sunt idem subiecto, & diuersa secundum rationem, vt via a Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas, vt dictum est prius. Non enim oportet, qd omnia eadem conueniant iis, quae sunt quocunq; modo idem, sed solum illis, quae sunt idem subiecto, vel re & ratione. Et ideo, etiam dato quod agere, & pati sint idem, cum non sint idem ratione, vt dictum est, non sequitur, quod cuiusq; conueniat agere, quod ei conueniat pati. Quarto ibi.

Responder ad quartum inconueniens, & dicit, quod non sequitur etiam si doctio, & doctrina addiscentis esset idem, quod docere, & addiscere esset idem, quia doctio, & doctrina dicuntur in abstracto: docere autem & discere in concreto. Vnde applicantur ad fines, vel ad terminos, secundum quos sumitur diuersa ratio actionis, & passionis. Sicut licet dicamus, quod sit idem spatium distantium aliorum, abstracte accipiendo: si tamen applicamus ad terminos spatii, sicut dicimus distare hinc illuc, & inde huc, non est vnum & idem. Quinto ibi.

Responder ad tertium inconueniens destruens hanc illusionem, qua concludebatur, quod si actio & passio sint vnus motus, quod actio & passio sunt idem, & dicit, quod finaliter dicendum est, quod non sequitur, quod actio & passio sint idem, vel doctio & doctrina, sed quod motus, cui inest vtrunq; eorum, sit idem. Qui quidem motus, secundum vnam rationem est actio: & secundum aliam rationem est passio. Alterum enim est secundum rationem esse actum huius, vt in hoc: & esse actum huius, vt ab hoc. Motus autem dicitur actio, secundum quod est actus agentis, vt ab hoc: dicitur autem passio secundum quod est actus patientis, vt in hoc. Et sic patet, quod licet motus sit idem mouentis, & moti propter hoc, qd abstractum ab vtraq; ratione: tamen actio, & passio differunt, propter hoc, quod has diuersas rationes in sua significatione includunt.

Ex hoc autem apparet, quod cum motus abstractus a ratione actus, & passionis, non continetur in praedicamento actionis, neque in praedicamento passionis, vt quidam dixerunt. Sed restat circa hoc dubitatio duplex. Prima quidem, quia si actio & passio, sint vnus motus, & non differunt, nisi secundum rationem, vt dictum est, videtur quod non debeant esse duo praedicamenta: cum praedicamenta sint generalia rerum. Item, si motus, vel est actio, vel passio, non inuenitur motus in substantia, qualitate, quantitate, & vbi, vt supra dictum est, sed solum continebitur in actione, & passione. Ad horum igitur euidentiam sciendum est, quod ens diuiditur in decem praedicamenta non vniuocis: sicut genus in species, sed secundum diuersum modum essendi. modi autem essendi proportionales sunt modis praedicandi. (Praedicando enim aliquid de aliquo altero, dicimus hoc esse illud. vnde & decem genera entis dicuntur decem praedicamenta.) Tripliciter autem fit omnis praedicatio. Vnus quidem, modus est, quando de aliquo subie-

cto praedicatur id, quod pertinet ad essentiam eius, vt cum dico; Socrates est homo, vel homo est animal, & secundum hoc accipitur praedicamentum substantiae. Alius autem modus est, quo praedicatur de aliquo id, quod non est de essentia eius: tamen inhaeret ei. quod quidem vel se habet ex parte materiae subiecti, & secundum hoc est praedicamentum quantitatis: nam quantitas proprie consequitur materiam, vnde & Plato posuit magnum ex parte materiae. Aut consequitur formam, & sic est praedicamentum qualitatis, vnde & qualitates fundantur super quantitatem, sicut color in superficie, & figura in lineis, vel in superficiebus. Aut se habet per respectum ad alterum, & sic est praedicamentum relationis. Cum enim dico homo est pater, non praedicatur de homine aliquid absolutum, sed respectus, qui inest ad aliquod extrinsecum. Tertius autem modus praedicandi est, quando aliquid extrinsecum de aliquo praedicatur per modum alicuius denominationis. Sic enim, & accidentia extrinseca de substantiis praedicantur, non tamen dicimus, quod homo sit albedo, sed quod homo sit albus. Denominari autem ab aliquo extrinseco inuenitur quidem quodammodo communiter in omnibus, & aliquo modo specialiter in iis, quae ad homines pertinent tantum. communiter autem inuenitur aliquod denominari ab aliquo extrinseco, vel secundum rationem causae, vel secundum rationem mensurae, denominatur enim aliquid causatum, & mensuratum ab aliquo exteriori. Cum autem quatuor sint causarum genera, duo ex his sunt partes essentiae, sc. materia & forma: vnde praedicatio, quae potest fieri secundum haec duo, pertinet ad praedicamentum substantiae, vt pote si dicamus, quod homo est rationalis, & homo est corporeus. Causa autem finalis, non causat seorsum aliquid ab agente: in tantum enim finis habet rationem causae, in quantum mouet agentem. Remanet igitur sola causa agens, a qua potest denominari aliquid, sicut vt ab exteriori. Sic igitur, secundum quod aliquid denominatur a causa agente est praedicamentum passionis: nam pati nil est aliud quam suscipere aliquid ab agente. Secundum autem quod econtra denominatur causa agens ab effectu, est praedicamentum actionis: nam actio est actus ab agente in aliud, vt supra dictum est. Mensura autem quaedam est extrinseca, & quaedam intrinseca. Intrinseca quidem, sicut propria longitududo vniuersaliusque, & latitudo, & profunditas. ab his ergo denominatur aliquid sicut ab intrinseco inhaerente: vnde pertinet

Neque quicquam prohibet vnum duorum eundem esse, non vt idem habeat esse, sed vt est id, quod est potentia, ad id quod est actu. Neque necesse est docentem discere, & si pati, atque agere idem est, non vt ea tamen, quae rationis eiusdem sunt, vt vestimentum, ac tunica, sed vt via, quae ex Thebis Athenas, & ex Athenis Thebas peruntur, vt & antea diximus. Non enim eadem his omnia competunt, quae aliquo modo sunt eadem: sed hisce duntaxat, quorum est eadem ratio.

At neque si doctio, & disciplina sint idem, idem erit & docere, ac discere. quemadmodum neque si intervalum sit eorum, quae distat, vnum, idemque est ab hoc ad illud, atq; ad hoc, ab illo distare.

Omnino autem, neque doctio proprie idem est quod disciplina, neque

docentis actus, in aliquo tamen est, & non incisus, sed est huiusce in hoc.

Te.com. 4.

Te.com. 4.

Te.com. 4.

net

net ad prædicamentum quantitatis. Exteriores autem mensuræ sunt tempus, & locus: secundum igitur quod aliquod denominatur a tempore, est prædicamentum quando, secundum autem quod denominatur a loco, est prædicamentum ubi, & situs: quod addit supra ubi ordinem partium in loco. Hoc a. non erat necessarium addi ex parte temporis, cum ordo partium in tempore in ratione temporis importetur. est enim tempus numerus motus secundum prius, & posterius. Sic igitur aliquod dicitur esse quando, vel ubi per denominationem a tempore, vel a loco, & etiam aliquod speciale in hominibus, in aliis enim animalibus natura dedit sufficienter ea, quæ ad conservationem vitæ pertinent, ut cornua ad defendendum, coriis grossum, & pilosum ad regendum, ungulas, vel aliquid huiusmodi; ad incidendum sine læsione. Et sic, cum talia animalia dicuntur armata vel vestita, vel calciata, quodammodo non denominantur ab aliquo extrinseco; sed ab aliquibus suis partibus. Unde hoc refertur in his ad prædicamentum substantiæ: ut puta, si diceretur, quod homo est manuatus, vel pedatus. Sed huiusmodi non poterant dari homini a natura, tunc quæ non conveniebant subtilitati complexionis eius: rum, propter multiformitatem operum, quæ conveniunt homini, in quantum habet rationem, quibus aliqua determinata instrumenta accommodari non poterant a natura: sed loco omnium inest homini ratio, quæ exteriora sibi præparat loco horum quæ aliis animalibus inrursu sunt. Unde, cum homodicitur armatus, vel vestitus, vel calciatus, denominatur ab aliquo extrinseco, quod non habet rationem neque causam, neque mensuram. Unde est speciale prædicamentum, & dicitur habitus. Sed attendendum est, quod etiam aliis animalibus hoc prædicamentum attribuitur, non secundum quod in sua natura considerantur, sed secundum quod in hominis usum veniunt, ut si dicamus, equum phaleratum, vel sellatum, seu armatum. Sic ergo patet, quod licet motus sit unus, tamen prædicamenta quæ sumuntur secundum motum, sunt duo, secundum quod a diversis rebus exterioribus, sunt prædicamenta denominationes. Nam alia res est agens, a qua sicut ab exteriori sumitur per modum denominationis prædicamentum passionis; & alia res est patiens, a qua denominatur agens. Et sic patet solutio primæ dubitationis. Secunda autem dubitatio de facili solvitur. Nam ratio motus completur, non solum per id quod est de motu in rerum natura, sed etiam per id quod ratio apprehendit. De motu in rerum natura nihil aliud est quod actus imperfectus, qui est inchoatio quædam actus perfecti in eo quod movetur: sicut in eo, quod dealbatur, iam incipit esse aliquid albedinis. Sed ad hoc quod illud imperfectum habeat rationem motus, requiritur ulterius, quod intelligamus ipsum quasi medium inter duo, quorum præcedens comparatur ad ipsum, sicut potentia ad actum, unde motus dicitur actus: consequens vero comparatur ad ipsum, sicut perfectum ad imperfectum, vel actus ad potentiam: propter quod dicitur actus existens in potentia, ut supra dictum est. Unde quodcumque imperfectum accipitur ut non in aliud perfectum tendens, dicitur terminus motus, & non erit

actio cum passione idem proprie est, sed cui insunt hæc motus, quod enim huius in hoc, & quod huius ab hoc actum esse, ratione alterum est.

Quid quidem igitur motus sit, & univocaliter, & secundum partem dictum est. non enim immanifestum est; quomodo definitur specierum vnaquæque ipsius. Alteratio quidem enim alterabilis secundum quod est alterabile, actus est. Amplius autem notius, quod potentia actiui, & passivi, in quantum huiusmodi, simpliciterque, & iterum secundum unumquodque; quoniam ædificatio, aut medicatio: Eodem autem dicitur modo, & de aliis motibus singulis.

LECTIO VI.

Quoniam autem de natura scientia est circa magnitudines, & tempus, & motum, quorum unumquodque necesse est aut infinitum; aut finitum esse: & si non omne sit infinitum, aut finitum, ut passio, aut punctum (Taliem enim fortasse nullum necesse est in altero horum esse) conveniens utique erit de natura negociantem considerare si est, aut non est: & si est, quid est.

Signum enim, quod huius scientiæ propria consideratio; de ipso est. Omnes enim, qui

Quoniam autem de natura scientia est circa magnitudines, & tempus, & motum, quorum unumquodque necesse est aut infinitum; aut finitum esse: & si non omne sit infinitum, aut finitum, ut passio, aut punctum (Taliem enim fortasse nullum necesse est in altero horum esse) conveniens utique erit de natura negociantem considerare si est, aut non est: & si est, quid est.

motus secundum quem aliquid moveatur: utpote, si aliquid incipiat dealbari, & statim alteratio interrumpatur. Quantum igitur ad id, quod in rerum natura est de motu, motus ponitur per reductionem in illo genere, quod terminat motum, sicut imperfectum reducitur ad perfectum, ut supra dictum est: sed quantum ad id, quod ratio comprehendit circa motum, scilicet esse medium quoddam inter duos terminos, sic iam implicatur ratio causæ, & effectus. nam reduci aliquid de potentia in actum, non est nisi ab aliqua causa agente. Et secundum hoc, motus pertinet ad prædicamentum actionis, & passionis. hæc enim duo prædicamenta accipiuntur secundum rationem causæ agentis, & effectus, ut dictum est. Deinde cum dicitur, quod definit motum in particulari, & dicitur, quod dictum est, quid sit motus, & in univocali, & in particulari, quia ex hoc, quod dictum est de definitione motus in univocali, manifestum esse poterit, quomodo definiatur in particulari. si enim motus est actus mobilis secundum quod huiusmodi, sequitur quod alteratio est actus alterabilis secundum quod huiusmodi, & sic de aliis. Et quia positum fuit in dubitatione, utrum motus sit actus movens, vel mobilis, & ostensum est, quod est actus actiui, ut ab hoc, & passivi, ut in hoc, ad tollendum omnem dubitationem aliquantulum notius, dicamus, quod motus est actus potentia actiui, & passivi. Et sic etiam poterimus in particulari dicere, quod ædificatio est actus ædificatoris, & ædificabilis in quantum huiusmodi, & simile est de medicatio, & aliis motibus.

actio idem quod passio, sed motus, cui hæc insunt. Nam huius in hoc, & huius esse actum ab hoc, diversum est ratione.

Quid igitur est motus, & univocaliter, & per partes, etiam diximus. Non est enim obscurum, quoniam pacto quæque, specie res ipsius definitur. Alteratio enim actus est alterabilis, ut est alterabile. Enimvero notius hoc pacto etiam definitur, si potentia actiui, atque passivi, ut tale est, actus esse dicatur, & simpliciter, & per singulos, ut ædificatio, vel medicatio. Modo eodem, & de cæterorum motuum unoquoque, dicitur.

LECTIO VI.

Cum autem scientia naturalis circa magnitudines, motum, tempusque, versetur, quorum unumquodque finitum, aut infinitum esse necesse est, etsi non omne quod vis necesse est, aut infinitum esse, aut finitum, ut affectum, ac punctum; (taliem enim fortasse nullum necesse est in horum altero collocari.) ad naturalem sane philosophum de infinito, si sit necesse, & si sit, quidnam sit, contemplari pertinere videtur.

Atque scientia huiusce contemplationem de ipso propriam esse, hoc signo patet. Omnes enim, qui dignè

Et sic etiam poterimus in particulari dicere, quod ædificatio est actus ædificatoris, & ædificabilis in quantum huiusmodi, & simile est de medicatio, & aliis motibus.

LECTIO VI.

Postquam Philosophus determinavit de motu, hic incipit determinare de infinito. Et primo ostendit, quod ad scientiam naturalem pertinet determinare de infinito. Secundo, incipit determinare: ubi, [esse autem infinitum.] Circa primum, duo facit. Primo ostendit, quod ad naturalem pertinet determinare de infinito. Secundo, ponit opiniones antiquorum philosophorum de infinito: ubi, [Et omnes ianquam quoddam.] Primum ostendit, & ratione, & signo. ratio talis est. Scientia naturalis consistit circa magnitudines, & tempus, & motum: sed necesse est finitum aut infinitum in his inveniri. omnis enim magnitudo, vel motus, vel tempus sub altero horum continetur, id est sub finito, vel infinito. ergo ad naturalem philosophum pertinet considerare de infinito, an sit, & quid sit. Sed quia posset aliquis dicere, quod consideratio de infinito pertinet ad philosophum primum, ratione suæ communitatis, ad hoc excludendum interponit, quod non omne eius oportet esse finitum, vel infinitum. nam punctus, & passio id est passibilis qualitas, sub nullo horum continetur. ea autem, quæ pertinent ad considerationem philosophi primi, consequuntur ens in quantum ens est, & non aliquod determinatum genus entis. Secundo ibi.

Ostendit idem per signum acceptum a consideratione philosophorum naturalium. omnes enim, qui rationabiliter tractaverunt huiusmodi philosophiam, scilicet naturalem, fecerunt mentionem de infinito. Ex quo colligitur probabile argumentum

Te.com.23.

Te.com.24.

Te.com.25.

Te.com.6.

Secunda par. eo. tex.

Secunda par. 27. tex.

Secunda par. 25. tex. T.com.26.

T.com.27.

T.com.26.

Te.com.25.

Secunda par. 25. tex.

rum ab autoritate sapientum, quod ad philosophiam naturalem pertinet determinare de infinito. Deinde cum dicitur, quod ponit opiniones antiquorum de infinito. Et primo ostendit, in quo diversificabantur: secundo ostendit, in quo omnes conveniebant, ubi, [Rationabiliter autem.] Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem philosophorum non naturalium de infinito, scilicet Pythagoricorum, & Platoniorum; secundo opiniones naturalium, ubi, [De natura autem omnes.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, in quo conveniebant Pythagorici & Platonici, secundo, in quo differabant, ubi, [Præter hoc, quidam Pythagorici.] Dicit ergo primo, quod omnes philosophi poluerunt infinitum esse sicut quoddam principium entium: sed hoc fuit proprium Pythagoricis & Platonici, quod poneret, infinitum non esse accidens alicui alteri nature, sed eæ quoddam per se existens. Et hoc competebar eorum opinioni, quia ponebant numeros & quantitates esse substantias rerum: infinitum autem in quantitate est, ubi & infinitum per se existens ponebat. Deinde cum dicitur, quod ostendit differentiam inter Platonem & Pythagoricos: & primo quantum ad positionem infiniti, secundo, quantum ad radicem ipsius, ubi, [Et hi quidem infinitum esse.] Quantum autem ad positionem infiniti, in duobus differabant Platonici, & a Pythagoricis: Pythagorici enim non ponebant infinitum, nisi in sensibilibus: cum enim infinitum competat quantitati: prima autem quantitas est numerus, Pythagorici non ponebant numerum separatum a sensibilibus, sed dicebant, numerum esse substantiam rerum sensibilibus, & per consequens infinitum non erat, nisi in sensibilibus. Itæ Pythagoras considerabat, quod sensibilia, quæ sunt in fra cæli, sunt circumclusa cælo, unde in eis non potest esse infinitum: & propter hoc ponebat, quod infinitum esset in sensibilibus extra cælum. Sed Plato e contrario ponebat, quod nihil est extra cælum: neque enim dicebat esse extra cælum aliquod corpus sensibile (quia cæli dicebat esse continens omnia sensibilia) neque et ideas, & species rerum, quas ponebat esse separatas, dicebat esse extra cælum (quia intus & extra significat locum) ideas vero secundum ipsum non sunt in aliquo loco (quia locus corporalium est). Item dicebat Plato, quod infinitum non solum est in rebus sensibilibus, sed etiam in illis, id est, in ideis separatis; quia etiam in ipsis numeris separatis est aliquid formale, ut vnus: & aliud materiale, ut duo: ex quibus omnes numeri componuntur. Secundo ibi, quod ostendit differentiam eorum, quantum ad radicem infiniti: & dicit, quod Pythagorici attribuebant infinitum vni radici, scilicet numero pari: & hoc manifestabat dupliciter. Primo per rationem, quia id, quod concluditur ab alio, & per aliud terminatur, quantum est de se, habet rationem infiniti, quæ autem concludit & terminat, habet rationem termini: par autem numerus comprehenditur, & concluditur sub impari: si enim proponitur aliquis numerus par: vndique divisibilis apparet, cum vero addita unitate, ad imparium numerum reducitur, iam quandam divisionem consequitur, ac si par sub impari constringatur: vnde videtur, quod par sit per se infinitum, & causet in aliis infinitatem. Ostendit etiam idem per signum: Ad cuius evidentiam sciendum est, quod in geometricis, Gnomon dicitur quadrangulum super diametrum constitutum: cum duobus supplementis: huiusmodi igitur Gnomon circumpositus quadrato, constituit quadratum. Ex huius ergo similitudine in numeris, Gnomones dicitur possunt numeri; qui aliquibus numeris adduntur. Est a hic observandum, quod si aliquis accipiat numeros impares secundum ordinem progressionis numeralis, & unitati, quæ est quadratum virtute, in quantum vnus solus vnus, addat primum numerum impari, scilicet ternarium, constituetur quaternarius, quæ est numerus quadratus: nam bis duo sunt

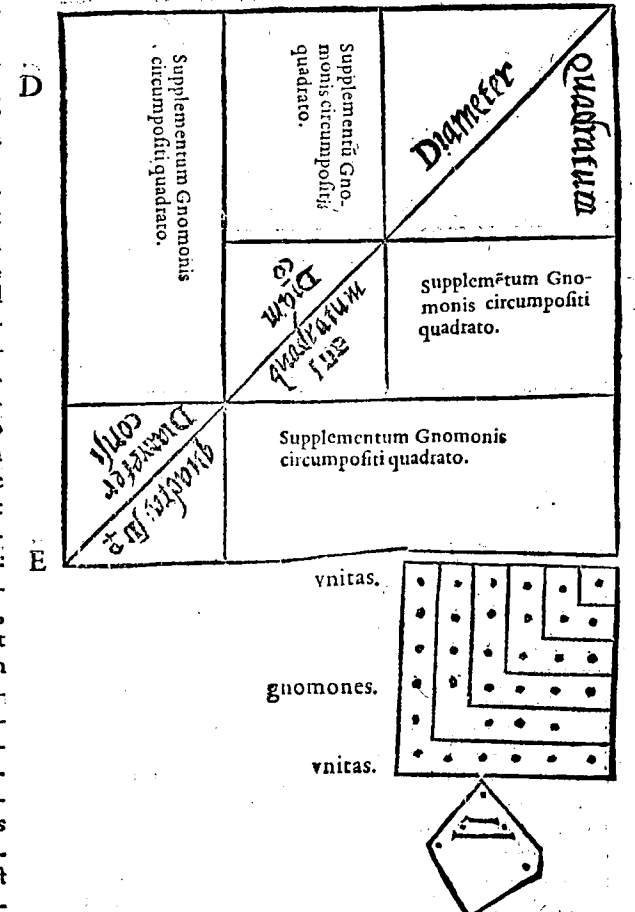
quatuor. Si vero huic secundo quadrato, addatur secundus, scilicet quaternarius, confurgit novenarius, qui est quadratum ternarii: nam ter tria sunt novem. Si autem huic tertio quadrato addatur tertius impar, scilicet septenarius, confurgit sexdecim, qui est quadratum quaternarii: & sic semper per ordinatam additionem numerorum imparium resultat eadem forma in numeris, scilicet quadratum. Per additionem autem parium, semper resultat diversa figura; nam si primus par, scilicet duo addatur unitati, confurgit ternarius, qui est figura trilatera: si autem huic addatur secundus par, scilicet quaternarius, confurgit septenarius, qui est figura heptagona: & sic semper variatur figura numerorum ex additione parium. Et hoc videtur esse signum, quod uniformitas pertinet ad numerum impari, difformitas autem, & varietas, & infinitum pertinent ad numerum pari: & hoc est, quod dicitur. Signum huius, scilicet quod infinitum sequatur numerum impari, est hoc, quod contingit in numeris: circumpositis enim gnomonibus, id est, numeris additis circa unum, id est, circa unitatem, & extra, id est, circa alios numeros, aliquando quidem fit alia species, id est, alia forma numeralis, scilicet per additionem numeri paris: aliquando autem fit vna species, scilicet per additionem numeri imparis; & sic patet, quare Pythagoras numero pari attribuit infinitatem. Plato autem attribuebat duobus radicibus, scilicet magno & parvo: hæc enim duo secundum ipsum sunt ex parte materiæ, cui cõpedit infinitum. Deinde cum dicitur,

Ac omnes ipsum, ut principium quoddam eorum, quæ sunt, posuerunt. Alij quidem per se, ut substantiam: non ut rei cuius, accidens, ut Pythagorici, atque Plato.

Verum Pythagorici quidem in sensibilibus ipsum ponunt: non enim separabilem ipsum numerum faciunt, & id, quod est extra cælum, infinitum esse dicebant. Plato autem extra quidem cælum, neque corpus esse, neque ideas putabat, propterea quod neque usquam sunt infinitum, & in sensibilibus, & in illis esse censebat.

Et illi quidem par ipsum infinitum esse dicebant; hoc enim comprehendunt, atque finitum ab impari, præbet hisce, quæ sunt, infinitiorem. Signumque huius id esse, quod in numeris accidit; cum enim norma circa unum, seorsumque, ponuntur, nunc alia semper fit species, nunc vna. At Plato duo infinita facit; magnum, inquam, ac parvum.

numerus additis circa unum, id est, circa unitatem, & extra, id est, circa alios numeros, aliquando quidem fit alia species, id est, alia forma numeralis, scilicet per additionem numeri paris: aliquando autem fit vna species, scilicet per additionem numeri imparis; & sic patet, quare Pythagoras numero pari attribuit infinitatem. Plato autem attribuebat duobus radicibus, scilicet magno & parvo: hæc enim duo secundum ipsum sunt ex parte materiæ, cui cõpedit infinitum. Deinde cum dicitur,

Pbnit opiniones naturalium Philosophorum de infinitis. Sciendum est ergo, quod omnes naturales Philosophi, qui scilicet naturaliter principia reru tradiderunt, dixerunt, quod infinitum non est per se subsistens, sicut supra dictum est, sed ponunt, infinitum esse accidens alicuius naturae...

Qui autem de natura, omnes semper subiiciunt alteram quandam naturam dictorum elementorum infinito, ut aquam, aut aerem, aut medium horum. Finita autem facientium elementa, nullus infinita facit. Quicunque autem infinita faciunt elementa, quemadmodum Anaxagoras, & Democritus: illi quidem ex similibus partibus, hic autem ex omni seminario figurarum per contactum continuum infinitum esse dicit. Et hic quidem quamlibet partem esse similiter mistam toto, ex eo, quod videt, quodlibet ex quolibet fieri: hinc etenim dicere videtur, & simul aliquando omnes res firmatas esse, ut haec caro, & hoc os, & sic quodlibet: & omnia itaque, & simul igitur. Principium enim non solum in vnoquoque disgregationis, sed & omnium est, quoniam enim omne, quod sit, ex huiusmodi fit corpore, omnium enim generatio, praeterquam quod non simul, & quoddam principium esse oportet generationis. Hoc autem est vnum, quod ille vocat intellectum. Intellectus autem ex principio quoddam operatur intelligens, & cognoscens: quare necesse est, simul aliquando omnia fuisse, & incipisse moveri aliquando. Democritus autem nihil alterum ex altero fieri primorum dicit: sed tamen ipsum commune corpus omnium esse principium, magnitudine secundum partes, & figura differens. Quod quidem igitur conveniens sit Physicis haec speculatio, manifestum ex his.

Rationabiliter autem, & principium ipsum ponunt omnes. Neque enim frustra possibile est ipsum esse, neque aliam ipsi inesse potentiam, nisi sicut principium, omnia enim principium sunt, aut ex principio, infiniti autem non est principium, esset enim utique finis ipsum. Amplius autem, & ingenitum, & incorruptibile si est quoddam principium: quodcunque enim sit, necesse est

quod sic probat. Quod enim sit ex alio, erat prius ei commixtum, & per hoc sit, quod segregatur ab eo: sed omnia sunt, licet non simul, oportet igitur ponere vnum principium generationis omnium, non solum vniuscuiusque. Et hoc vnum principium vocavit intellectum, cui soli competit distinguere, & congregare, propter hoc, quod est immixtus. Quod autem sit per intellectum, videtur habere quoddam principium, quia intellectus a determinato principio incipiens, operatur: si ergo segregatio sit ab intellectu, oportet dicere, quod segregatio habeat quoddam principium: unde concludere debet, quod aliquando omnia fuerint simul, & quod motus, quo segregantur res ad invicem, aliquando inceperit, cum prius non fuerit. Sic igitur Anaxagoras posuit, vnum principium fieri ex altero. Sed Democritus dicit, quod vnum principium non sit ex altero, sed tamen natura corporis, quae est communis omnibus indivisibilibus corporibus, differens secundum partes & figuras, est principium omnium secundum magnitudinem, in quantum ex indivisibilibus ponebat componi omnes magnitudines divisibiles. Et sic concludit, quod ad Philosophum naturalem pertinet considerare de infinito. Deinde cum dicit, quod ponit quatuor, in quibus antiqui Philosophi concordabant circa infinitum. Quorum primum est, quod omnes posuerunt, infinitum esse principium, & hoc rationabiliter, id est, per probabilem rationem: non enim possibile est, si infinitum est, quod sit [frustra,] id est, quod non habeat aliquem determinatum gradum in entibus: atque potest habere aliam virtutem, nisi principium. Quia omnia, quae sunt in mundo, vel sunt principia, vel ex principis: infinitum autem non coepit habere principium, quia, quod habet principium, habet finem: unde relinquunt, quod infinitum sit principium. Sed attendendum est, quod in hac ratione videntur aequivoce principium & finem: nam quod est ex principio, habet principium originis: inf-

Naturales autem omnes, aliam quandam semper naturam eorum, quae elementa dicuntur, ipsi infinito supponunt, ut aquam, vel aerem, vel id, quod inter haec medium collocatur, praeter eos, qui elementa finita fecerunt: nullus enim ipsorum infinitum facit. Qui vero elementa faciunt infinita, ut Anaxagoras, atque Democritus, hi infinitum ipsum tantum continuum esse dicunt. Ille quidem ex hisce, quae sunt similitum partium, hic autem ex individuis illis corpusculis, quae figuris differunt, fiuntque generandarum semina rerum. Atque ille quidem, quamvis congerie partem congestam esse, perinde atque totam dicebat, quia videbat quodvis ex quovis oriri. Hinc enim & omnes res olim simul fuisse dixisse videtur, ut hanc carnem, & hoc os, & quodvis, simili modo igitur & universa, & simul ergo: non solum enim in vnoquoque principium est segregationis, sed in ipso etiam universo; nam cum omne, quod sit, ex tali corpore fiat, omniumque sit generatio, non simul tamen, atque aliquod principium generationis esse oportet, & id sit vnum, quod ille mentem appellat, mensque a principio quodam operetur, cum intellexit, necesse est olim omnia simul fuisse, moverique olim coepisse. Democritus autem non aliud ex alio primorum illorum corporum fieri dicit; ipsum tamen commune corpus omnium est principium, magnitudine partium differens, atque figura. Patet igitur ex hisce, quae diximus, infiniti contemplationem ad naturales Philosophos pertinere.

Principium autem omnes ipsum ponunt cum ratione; impossibile est enim, aut ipsum in ratione rerum esse frustra, aut aliam ullam ipsi praeter principium vim inesse. Omne enim, quod est, aut est principium, aut est ex principio, at principium infiniti non est; esset enim ipsius finis. Praeterea ingenitum ipsum esse, corruptioneque vacare censent, qui prope cum sit principium quoddam: nam & quod nascitur, id habeat finem

relinquunt, quod infinitum sit principium. Sed attendendum est, quod in hac ratione videntur aequivoce principium & finem: nam quod est ex principio, habet principium originis: inf-

infinito autem repugnat principium & finis quantitatis, vel magnitudinis. Secundum autem, quod attribuebant infinito, est, quod sit ingenitum, & incorruptibile. Et hoc sequitur ex eo, quod est principium: omne enim, quod sit, necesse est, quod accipiat finem, sicut & habet principium: & etiam cuiuslibet corruptionis est aliquis finis: finis autem repugnat infinito: esse ergo generabile & corruptibile repugnat infinito. Et sic patet, quod non est aliquod principium infiniti, sed magis infinitum est principium aliorum. In hoc etiam aequivoce sumebant principium & finem, sicut & supra. Tertium autem, quod attribuebant infinito, erat, quod contineret & gubernaret omnia: hoc enim videtur esse primi principij, & hoc dixerunt, quicunque non posuerunt praeter materiam, quam dicebant infinitam, alias causas scilicet agentes, ut intellectum posuit Anaxagoras, & concordiam Empedocleae, & gubernatorem, & gubernatorem, magis pertinet ad principium agens, quam ad materiam. Quartum autem, quod infinito attribuebant, est, quod esset quoddam divinum: omne enim, quod est immortale, aut incorruptibile, divinum appellabant: & hoc posuit Anaximander, & plures antiquorum Philosophorum naturalium.

T.com.31.

T.com.32.

T.com.36.

T.com.33.

T.com.30.

accipere finem, & finis, omnis est corruptionis. Quare, sicuti dicimus, non est huius principium, sed hoc aliorum videtur esse, & continere omnia, & gubernare: sicut affirmant, quicunque non faciunt praeter infinitum alias causas, ut intellectum, aut concordiam. Et hoc esse debet divinum: immortale enim & incorruptibile est, sicut affirmant Anaximander, & plures Philosophorum.

LECTIO VII.

Esse autem infinitum, fides ex quinq; continget, maxime intendentibus. Ex tempore: hoc enim infinitum: & ex ea, quae est magnitudinum divisione: vtuntur enim Mathematici infinito. Amplius sic videtur solum non est deficere fieri, & corrupti, si infinitum sit. Amplius inducendo finitum semper ad aliquid: quare necesse est ei nullum esse terminum, si semper inducere necesse est alterum ad alterum. Maxime autem, & magis proprie, quod communem facit dubitationem omnibus, propter id enim, quod in intellectu est, non deficit, & numerus infinitus videtur esse, & mathematicae magnitudines, & quod est extra caelum. Infinitum autem cum sit extra, & corpus infinitum videtur esse, & mundi: quid enim magis vacuum hic, quam ibi? quare si quidem in vno loco, & vbiq; necesse est esse magnitudinem. Similiter autem & si vacuum est, & locus infinitus, & corpus infinitum necesse est esse. Contingere enim ab esse, nihil differt in perpetuis.

LECTIO VII.

Positis opinionibus antiquorum de infinito, hic incipit inquirere veritatem. Et primo obiicit ad utramque partem. Secundo soluit, ibi, [Quod quidem igitur actu corpus.] Circa primum duo facit. Primo ponit rationes ad ostendendum, quod non sit, ibi, [Habet autem dubitationem.] Circa primum ponit quinque rationes, quarum prima sumitur ex tempore, quod secundum communem opinionem antiquorum infinitum erat. Solus enim Plato generavit tempus, ut in Octavo huius dicitur. Dicit ergo primo, quod ad ostendendum infinitum esse, ex quinq; rationibus accipi potest, & primo quidem ex tempore, quod est infinitum secundum illos, qui dicebant, tempus semper fuisse, & semper futurum esse. Secunda ratio sumitur ex divisione magnitudinum in infinitum: infinito enim in magnitudinibus videntur etiam Mathematici in suis demonstrationibus; quod non esset, si infinitum totaliter tolleretur a rebus; oportet igitur ponere infinitum. Tertia ratio sumitur ex perpetuitate generationis & corruptionis, secundum plures opinionem; si enim totaliter tolleretur infinitum, non posset dici, quod generatio & corruptio in infinitum

durarent: unde oporteret dicere, quod quandoque totaliter generatio cessaret, quod est contra multorum opinionem: oportet ergo ponere infinitum. Quarta ratio sumitur ex apparenti ratione finiti. Videtur enim pluribus, quod de ratione finiti sit, quod semper includatur ab aliquo alio: quia videmus apud nos omne finitum extendi usque ad aliquid: demonstrato igitur aliquo corpore, si illud sit infinitum; habetur propositum: si autem sit finitum, oportebit quod terminetur ad aliquod aliud, & iterum illud, si sit finitum; ad aliud aliud; aut ergo erit procedere in infinitum; aut devenietur ad aliquod corpus infinitum, & utroque modo ponitur infinitum: unde necesse est, quod nullus sit terminus corporum; sed semper oportet, quod omne finitum includatur ab aliquo altero. Quinta ratio sumitur ab apprehensione intellectus vel imaginationis. Unde dicit, quod illud; quod maxime facit communem dubitationem inducentem homines ad ponendum infinitum, est ex hoc, quod intellectus nunquam deficit, quin super quodlibet finitum datum, possit aliquid addere. Existimabant autem antiqui Philosophi, quod res responderent apprehensioni intellectus & sensus; unde dicebant, quod omne, quod videtur, est verum, ut in 4. Metaph. dicitur; & propter hoc credebatur, quod etiam in rebus esset infinitum. Inde est, quod videtur numerus esse infinitus; quia intellectus cuiuslibet numero dato, unitatem addendo, facit aliam speciem. Et eadem ratione videntur magnitudines mathematicae, quae in imaginatione

ne consistunt, esse infinita: quia qualibet magnitudine data possumus imaginari maiorem. Et eadem ratione videtur esse extra caelum quoddam spacium infinitum; quia possumus imaginari extra caelum in infinitum quasdam dimensiones: Si autem est infinitum spacium extra caelum, necesse videtur, quod sit corpus infinitum, & quod sint mundi infiniti; & hoc duplici ratione: prima ratio est, quia si consideretur totum spacium infinitum, totum secundum se consideratum est unum: non est ergo assignare rationem, quare magis in vna parte illud spacium sit vacuum a corpore, quam in alia: si ergo in aliqua parte illius spacij inveniatur aliqua magnitudo corporalis, sicut quae est huiusmodi, oportet quod in qualibet parte illius spacij inveniatur aliqua magnitudo corporalis, sicut quae est huius mundi; & sic oportet corpus esse infinitum, sicut & spacium; vel etiam oportet mundos esse

T.com.11.

T.com.11.

esse infinitos, vt Democritus posuit. Alia ratio est ad idem ostendendum: quia, si est infinitum spacium, aut est vacuum, aut est plenum: si est plenum, habetur propositum, quod sit corpus infinitum: si autem est vacuum, cum vacuum nihil aliud sit, quam locus non repletus corpore, possibile tamen repleti, necesse est, quod si

T. com. 33.

est spacium infinitum, fit etiam locus infinitus, qui posset repleti corpore: & ita oportebit corpus esse infinitum, quia in perpetuis non differt contingere & esse. Vnde, si contingit locum infinitum repleti corpore, oportet dicere, quod sit repletus corpore infinito: necesse ergo videretur dicere, quod sit corpus infinitum. Secundo ibi.

T. com. 34.

Obicit in contrarium. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quaestione esse dubitabilem, ne rationes praemissae omnino verum concludere videantur. Secundo ostendit, quot modis dicitur infinitum, ibi, [Primum ergo determinandum.] Tertio ponit rationes ad ostendendum infinitum non esse, ibi, [Separabile quidem igitur esse.] Dicit ergo primo, quod dubitatio est circa infinitum, vtrum sit, vel non sit: multa enim impossibilia consequuntur iis, qui ponunt infinitum omnino non esse, sicut ex praemissis patet: & etiam iis, qui ponunt infinitum esse, multa accidunt impossibilia, vt ex consequentibus rationibus patebit. Et etiam dubitatio, qualiter infinitum sit, vtrum scilicet sit aliquid per se existens, sicut quaedam substantia, vel sicut aliquod accidens per se conueniens alicui naturae: aut neutro modo sit, scilicet neque per se existens, sicut substantia, neque sicut accidens per se: sed nihilominus, si est accidens, est aliquod infinitum continuum, & aliqua infinita secundum multitudinem. Sed maxime pertinet ad considerationem Philosophi naturalis, si est aliqua magnitudo sensibilis infinita: nam magnitudo sensibilis, est magnitudo naturalis. Secundo ibi.

Secunda pars 34 tex. T. com. 35.

Primum ergo determinandum est, quot modis dicitur infinitum. Vno quidem igitur modo, quod impossibile est, transiri, ex eo quod non est aptum transiri, vt est vox inuisibilis. Aliter autem transitum habens inconsummabilem, aut quod vix. Aut quod aptum natum est habere, non tamen habet transitum, aut finem. Amplius infinitum omne, aut est secundum appositionem, aut secundum diuisionem, aut vtroque modo.

T. com. 35.

Separabile quidem igitur esse infinitum a sensibilibus, ipsum aliquid existens infinitum, impossibile est. Si namque neque magnitudo, neque multitudo est, substantia autem ipsum infinitum, & non accidens, indiuisibile erit: diuisibile enim aut magnitudo, aut multitudo erit. Si autem indiuisibile est, non infinitum est, nisi, sicut vox inuisibilis. Sed neque sic dicunt affirmantes esse infinitum, neque nos quaerimus, sed sicut intransibile. Si autem secundum accidens est infinitum, non erit vti que elementum eorum, quae sunt secundum quod est infinitum, sicut neque inuisibile locutionis, quamuis vox sit inuisibilis.

T. com. 36.

Habet autem dubitationem de infinito consideratio. Et namque non esse ponentibus multa impossibilia accidunt, & esse. Amplius autem qualiter est, vtrum sicut substantia, aut sicut accidens per se alicui naturae, aut neutraliter. Sed nihilominus est infinitum, aut infinita multitudine. Maxime autem Physici est considerare, si est magnitudo sensibilis infinita.

Primum ergo determinandum est, quot modis dicitur infinitum. Vno quidem igitur modo, quod impossibile est, transiri, ex eo quod non est aptum transiri, vt est vox inuisibilis. Aliter autem transitum habens inconsummabilem, aut quod vix. Aut quod aptum natum est habere, non tamen habet transitum, aut finem. Amplius infinitum omne, aut est secundum appositionem, aut secundum diuisionem, aut vtroque modo.

Separabile quidem igitur esse infinitum a sensibilibus, ipsum aliquid existens infinitum, impossibile est. Si namque neque magnitudo, neque multitudo est, substantia autem ipsum infinitum, & non accidens, indiuisibile erit: diuisibile enim aut magnitudo, aut multitudo erit. Si autem indiuisibile est, non infinitum est, nisi, sicut vox inuisibilis. Sed neque sic dicunt affirmantes esse infinitum, neque nos quaerimus, sed sicut intransibile. Si autem secundum accidens est infinitum, non erit vti que elementum eorum, quae sunt secundum quod est infinitum, sicut neque inuisibile locutionis, quamuis vox sit inuisibilis.

Quid est indiuisibile, non erit infinitum, nisi primo modo, scilicet prout dicitur aliquid infinitum, quod non est aptum natum transiri, sicut dicitur vox inuisibilis: sed hoc est praeter intentionem praesentis quaestionis, qua quaerimus de infinito: & praeter intentionem eorum, qui posuerunt infinitum: non enim intenderunt ponere infinitum, sicut indiuisibile, sed sicut intransibile, id est, quod natum est transiri, & non habet transitum. Si vero infinitum non sit solum substantia, sed etiam habeat accidens, quod est magnitudo & multitudo, cui competit infinitum, & sic infinitum in substantia, secundum illud accidens, non erit infinitum, in quantum huiusmodi, principium eorum, quae sunt, sicut antiqui posuerunt: sicut etiam non dicimus, inuisibile esse principium locutionis, quamuis accidat voci, quae est principium locutionis. Secundam rationem ponit ibi.

Dicitur infinitum, quod quantum est de se, transiri potest, sed eius transitus non potest perfici a nobis, sicut si dicitur, profunditas maris esse infinita: vel si potest perfici, tamen vix, & cum difficultate, sicut si dicamus, quod iter vsque in Indiam est infinitum: & vtrumque istorum pertinet ad hoc, quod esse esse male transibile.

Tertio modo dicitur infinitum, quod est natum transiri, quasi de genere transibilibus existens, quod tamen non habet transitum ad finem, vt si esset aliqua linea non habens terminum: vel quaecumque alia quantitas: & sic proprie dicitur infinitum. Aliam diuisionem propriam infiniti ponit ibi, [Amplius autem infinitum.] Dicens, quod infinitum dicitur vt per appositionem, sicut in numeris, aut secundum diuisionem, sicut in magnitudinibus, aut vtroque modo, sicut in tempore. Tertio ibi.

Primum ergo determinandum est, quot modis dicitur infinitum. Vno itaque modo dicitur infinitum, quod impossibile est pertransire, ex eo quia non est aptum, vt per ipsum transitio fiat, perinde atque vox inuisibilis dici solet. Alio modo id dicitur infinitum, quod habet sine fine transactionem, aut quod vix, aut quod aptum est quidem habere, non habet tamen transactionem, vel finem. Praeterea infinitum omne, aut in appositione, aut in diuisione, aut in vtroque consistit.

Separabile igitur a sensibilibus infinitum esse non potest, quod quidem ipsum sit infinitum. Nam si infinitum ipsum neque magnitudo sit, neque multitudo, sed substantia, & non accidens, indiuisibile erit profecto; diuisibile enim aut magnitudinem, aut multitudinem esse constat. Si vero indiuisibile sit, infinitum non erit, nisi perinde atque vox est indiuisibilis. At neque illi, qui dicunt infinitum esse, ipsum hoc pacto ponunt, neque nos quaerimus, si sit identidem ipsum, sed vt habet sine fine transactionem. Quod si infinitum per accidens sit, non hoc elementum erit eorum, quae sunt, quod est infinitum; quemadmodum nec ipsum inuisibile locutionis est elementum, & tamen vox est inuisibilis.

Quid est indiuisibile, non erit infinitum, nisi primo modo, scilicet prout dicitur aliquid infinitum, quod non est aptum natum transiri, sicut dicitur vox inuisibilis: sed hoc est praeter intentionem praesentis quaestionis, qua quaerimus de infinito: & praeter intentionem eorum, qui posuerunt infinitum: non enim intenderunt ponere infinitum, sicut indiuisibile, sed sicut intransibile, id est, quod natum est transiri, & non habet transitum. Si vero infinitum non sit solum substantia, sed etiam habeat accidens, quod est magnitudo & multitudo, cui competit infinitum, & sic infinitum in substantia, secundum illud accidens, non erit infinitum, in quantum huiusmodi, principium eorum, quae sunt, sicut antiqui posuerunt: sicut etiam non dicimus, inuisibile esse principium locutionis, quamuis accidat voci, quae est principium locutionis. Secundam rationem ponit ibi.

T. com. 40.

¶ Et

Primo lib.

T. com. 37.

T. com. 38.

T. com. 39.

T. com. 4.

¶ Et est talis. Minus est separabile & per se existens passio, quam subiectum: sed infinitum est passio magnitudinis, & numeri; sed magnitudo & numerus non possunt separari, & per se existere, vt in Metaphysica probatum est, ergo neque infinitum. Tertiam rationem ponit ibi.

¶ Et dicit, manifestum esse, quod non potest poni, quod infinitum sit in actu, & quod sit sicut substantia quaedam, & sicut principium rerum: aut enim infinitum erit partibile, aut imparitibile: si quidem erit partibile, necesse est, quod quaelibet pars eius sit infinitum, si infinitum est substantia, si infinitum est substantia, & non dicitur de aliquo subiecto, vt accidens, oportebit, quod idem sit infinitum, [& infinito esse,] id est, essentia, & ratio infiniti: non enim idem est id, quod est albu, & natura albi, sed id, quod est homo, est hoc, quod est natura hominis: vnde oportebit, quod si infinitum sit substantia, aut sit indiuisibile, aut diuidatur in partes infinitas, & est impossibile: quia ex multis infinitis componi aliquid idem est impossibile, quia oportet infinitum terminari ad aliud infinitum. Apparet etiam non solum ex ratione, sed etiam ex similitudine, quia si infinitum sit substantia, & diuidatur, oportet, quod quaelibet pars eius sit infinita. Sicut enim quaelibet pars aeris est aer, ita & quaelibet pars infiniti erit infinita, si infinitum sit substantia, & principium. Quia, si sit principium, oportet infinitum esse substantiam simplicem, non compositam ex partibus difformibus, sicut homo, cuius non quaelibet pars est homo. Cum ergo sit impossibile alicuius infiniti quaelibet partem infinitam esse, oportebit, quod infinitum sit imparitibile, & indiuisibile: sed illud, quod est indiuisibile, non potest esse infinitum in actu: quia id, quod est infinitum in actu, est quantum: & omne quantum est diuisibile: sequitur ergo, quod si est infinitum in actu, non sit sicut substantia, sed sub ratione accidentis, quod est quantitas: & si hoc sit infinitum,

¶ Manifestum autem est, quod non contingit infinitum esse, sicut actu ens, & sicut substantiam, & principium: erit enim quodlibet ipsius acceptum infinitum, si partibile est: in infinito enim esse, & in infinito idem est, si substantia infinitum est, & non de subiecto: quare autem indiuisibile est, aut in infinita diuisibile, multa autem infinita esse, idem impossibile est. At vero sicut aeris aer pars est, sic & infiniti, infinitum siquidem substantia est & principium; impartibile igitur, & indiuisibile est. Sed impossibile est esse actu infinitum. Quantum enim quid necesse est. Secundum accidens ergo est infinitum: sed si sic est, dicitur esse, quod non contingit ipsum dicere principium; sed illud, cui accidit, vt aerem, aut par. Quare inconuenienter vtiq; enunciant, idem dicentes, sicut Pythagorici dicunt: simul enim substantiam faciunt infinitum, & partiuntur. Sed fortassis haec quidem est vniuersalis quaestio magis, si contingit in Mathematicis, infinitum esse & in intelligibilibus, & in nullam habentibus magnitudinem. Nos autem intendimus de sensibilibus, & de quibus facimus scientiam, vtrum in ipsis est, aut non est corpus infinitum in augmentum.

¶ Manifestum autem est, quod non contingit infinitum esse, sicut actu ens, & sicut substantiam, & principium: erit enim quodlibet ipsius acceptum infinitum, si partibile est: in infinito enim esse, & in infinito idem est, si substantia infinitum est, & non de subiecto: quare autem indiuisibile est, aut in infinita diuisibile, multa autem infinita esse, idem impossibile est. At vero sicut aeris aer pars est, sic & infiniti, infinitum siquidem substantia est & principium; impartibile igitur, & indiuisibile est. Sed impossibile est esse actu infinitum. Quantum enim quid necesse est. Secundum accidens ergo est infinitum: sed si sic est, dicitur esse, quod non contingit ipsum dicere principium; sed illud, cui accidit, vt aerem, aut par. Quare inconuenienter vtiq; enunciant, idem dicentes, sicut Pythagorici dicunt: simul enim substantiam faciunt infinitum, & partiuntur. Sed fortassis haec quidem est vniuersalis quaestio magis, si contingit in Mathematicis, infinitum esse & in intelligibilibus, & in nullam habentibus magnitudinem. Nos autem intendimus de sensibilibus, & de quibus facimus scientiam, vtrum in ipsis est, aut non est corpus infinitum in augmentum.

¶ Rationabiliter quidem igitur speculantibus, ex huiusmodi videbitur non esse vti que. Si enim est corporis ratio, quod planitie determinatum est, non erit vti que corpus infinitum, neque intelligibile, neque sensibile. At vero nec

non erit principium, sed illud, cui accidit infinitum, siue illud sit aliqua substantia sensibilis, vt aer, sicut posuerunt Philosophi naturales: siue sit aliqua substantia intelligibilis, vt par, sicut posuerunt Pythagorici. Vnde manifestum est, quod inconuenienter dixerunt Pythagorici, ponentes, infinitum esse substantiam, & simul cum hoc ponentes ipsum esse diuisibile, quia sequitur, quod quaelibet pars eius sit infinita, quod est impossibile, vt supra dictum est. Vltimo autem dicit, quod ista quaestio quae est, an infinitum sit in Mathematicis quantitatibus, & in rebus intelligibilibus non habentibus magnitudinem, est magis vniuersalis, quam sit praesens consideratio: nos enim intendimus ad praesens de rebus sensibilibus, de quibus tradimus scientiam naturalem: vtrum in ipsis sit corpus infinitum in augmentum, vt antiqui naturales posuerunt.

¶ Praeterea, quoniam pacto quipiam ipsum infinitum esse potest, si neque numerus, neque magnitudo per se esse potest; quorum per se affectus quidam ipsum est infinitum? Minus enim ipsum per se, quam magnitudinem aut numerum esse, necesse est.

¶ Perspicuum etiam est, infinitum sic esse non posse, vt actu sit, & vt substantia, principiumve: nam infinitum erit, quicquid ipsius accipias, si habet partes: est enim idem esse infiniti ac infinitum, vt patet, si infinitum substantia sit, & non in subiecto: quare sit, vt ipsum aut indiuisibile sit, aut in infinita sit diuisibile, at fieri nequit, vt idem multa sit infinita. At vero vt pars aeris, aer est, sic & infinitum, & pars quauis infiniti, si substantia quaedam & principium sit, vt dicunt. Vacat igitur partibus, atque indiuisibile est: at esse non potest id tale, quod actu est infinitum: necesse est enim ipsum quantum quid esse. Per accidens igitur infinitum ipsum esse videtur. Quod si ita sit, dictum iam est antea, non posse ipsum principium dici, sed illud, cui accidit, vt aerem, aut par. Quare absurde dicunt profecto, qui tale illud esse censent, vt Pythagorici dicunt; nam substantiam faciunt ipsum, & simul etiam partiuntur. Verum haec quidem forsitan inquisitio vniuersalis est magis, si possit, inquam, infinitum & in Mathematicis, & in intelligibilibus, & in hisce, quae nullam habent magnitudinem esse. Nos autem, si sit in sensibilibus (de quibus doctrinam facimus) infinitum corpus incrementum, necne consideramus, ac perscrutamur.

¶ Postquam Philosophus remouit opinionem antiquorum, qui de infinito non naturaliter loquebantur, illud a sensibilibus separantes, hic ostendit, non esse infinitum, sicut Philosophi naturales ponebant: & primo ostendit hoc per rationes logicas. Secundo per rationes naturales, ibi, [Physicum autem magis.] Dicuntur autem primae rationes logicae, non quia ex terminis logicis logice procedant, sed quia logico modo procedunt, scilicet ex cominibus & probabilibus, quod est proprium syllogismi dialectici. Ponit ergo duas logicas rationes, in quarum prima ostenditur, quod non sit aliquod corpus infinitum. Definitio enim corporis est, quod sit determinatum [planitie,] id est, superficie, sicut definitio lineae est, quod eius termini sint puncta: nullum autem corpus determinatum superficiei, est infinitum: ergo nullum corpus est infinitum, neque sensibile, quod est corpus naturale, neque intelligibile, quod est corpus mathematicum. Quod ergo dicit rationabiliter, exponendum est logice. Nam logica dicitur rationalis philosophia. Secunda Tho. super Physic.

¶ Rationabiliter quidem igitur speculantibus, ex huiusmodi videbitur non esse vti que. Si enim est corporis ratio, quod planitie determinatum est, non erit vti que corpus infinitum, neque intelligibile, neque sensibile. At vero nec

LECTIO VIII.

T. com. 42.

E 3 ratio

ratio ostendit, quod non sit infinitum multitudine. Omne enim numerabile contingit numerari, & per consequens numerando transiri: omnis autem numerus, & omne, quod habet numerum, est numerabile: ergo omne huiusmodi contingit transiri. Si igitur aliquis numerus sine separatus, siue in sensibilibus

T.com.41.

existens, sit infinitus, sequetur, quod possibile sit transire infinitum, quod est impossibile. Attendendum est autem, quod istae rationes sunt probabiles, & procedentes ex iis, quae communiter dicuntur: ideo enim ex necessitate concludunt: quia qui poneret aliquid corpus esse infinitum, non concederet, quod de ratione corporis esset terminari superfluo, nisi forte secundum potentiam, quavis hoc sit probabile & famosum. Similiter qui diceret, aliquam multitudinem esse infinitam, non diceret eam esse numerum, vel numerum habere: addit enim numerus super multitudinem rationem mensurationis. Est enim numerus multitudine mensurata per unum, ut dicitur in 10. Met. & propter hoc numerus ponitur species quantitatis discretae, non autem multitudine: sed est de transcendentibus. Secundo ibi.

T.com.21.

T.com.43.

T.com.44.

Inducit rationes naturales, ad ostendendum, quod non sit corpus infinitum in actu. Circa quas considerandum est, quod quia Arist. nondum probauerat, corpus caeleste esse alterius essentiae: opinio autem communis suo tempore fuerat, quod esset de natura quatuor elementorum, procedit in his rationibus, ac si non esset aliud corpus sensibile extra quatuor elementa, secundum suam consuetudinem: quia semper, antequam probet id, quod est suae opinionis, procedit ex suppositione opinionis aliorum communis. Vnde, postquam probavit in 1. lib. de Caelo & Mundo, caelum esse alterius naturae ab elementis, ad veritatis certitudinem iterat considerationem de infinito, ostendens vniuersaliter, quod nullum corpus sensibile est infinitum. Hic autem primo ostendit, quod non sit corpus sensibile infinitum, supposito, quod sint elementa finita multitudine. Secundo ostendit idem vniuersaliter, ibi, [Oportet autem, & de omni.] Dicit ergo primo, quod procedendo naturaliter, id est, ex principiis scientiae naturalis, magis & certius considerari poterit, quod non sit corpus sensibile infinitum ex iis, quae dicuntur. omne enim corpus sensibile aut est simplex, aut compositum. Primo ergo ostendit, quod non sit corpus sensibile compositum infinitum, supposito, quod sint elementa finita secundum multitudinem: non enim potest esse, quod unum ipsorum sit infinitum, & alia finita,

T.com.45.

T.com.13.

Secunda par. Tex. co. 48.

quia ad compositionem alicuius corporis mixti requiritur, quod sint plura elementa, & quod contraria aliquo modo adaequantur, alias compositio permanere non posset: quia illud, quod esset omnino potentius, destrueret alia, cum elementa sint contraria: si autem unum elementorum esset infinitum, nulla equalitas esset, aliis finitis existentibus, quia infinitum improprie dicitur compositum: non ergo hoc potest esse, quod unum tantum eorum, quae veniunt in mixtionem, sit infinitum. Posset autem aliquis dicere, quod illud infinitum esset debilis virtutis in agendo, & ideo non potest vincere alia, scilicet finita, quae sunt fortioris virtutis, utpote si infinitus sit aer, & finitus ignis.

quod numerum habet, numerabile est; si igitur fieri potest, ut ipsum numerabile numeretur, & infinitum quisquam poterit pertransire.

Sed si magis naturaliter contemplabimur, ex hisce, quae deinceps dicuntur, nullum infinitum corpus in ratione rerum esse videbitur; nec enim compositum esse potest, nec simplex. Compositum igitur corpus nullum est infinitum, si elementa multitudine sint finita. necesse est enim, & plura esse, & aequalitatem inter contraria semper esse, & unum ipsorum infinitum non esse; nam si ignis quidem sit finitus, aer autem infinitus (quoniam unius corporis vis inferior est alterius vis: atque pars ignis, aequalem aeris partem vi superat, modo excessus aliquem subeat numerum) tamen infinitum corpus superabit, ut patet, atque finitum sane corrumpet. Nec unumquodque infinitum esse potest. nam corpus quidem est, quod omni ex parte dimensionem habet. Infinitum autem, quod sine fine est extensum dimensione. Quibus sit, ut infinitum corpus per omnem sit dimensionem infinitum extensum. At vero neque potest infinitum corpus unum ac simplex esse, aut simpliciter, aut ut quidam inquirunt, id, quod est prae elementa, ex quo haec generant. Sunt enim, qui hoc faciunt infinitum, sed non aerem, aut aquam, ne ab infinito cetera corrumpantur. Habent enim inter se contrarietatem, quippe cum aer frigidus, aqua humida, & ignis calidus sit; quorum si unum esset infinitum, cetera iam fuissent corrupta. Nunc autem aliud infinitum inquirunt esse, ex quo haec sunt. At impossibile est, non solum infinitum hoc esse (de hoc enim commune quid est dicendum, de omni similiter, & aere, & aqua, & quouis alio simplici,) sed etiam esse tale corpus

tioris naturae videatur. Similiter etiam non potest esse, quod quodlibet elementorum, ex quibus componitur corpus mixtum, sit infinitum: quia de ratione corporis est, quod habeat dimensionem in omnem partem, non in longitudinem tantum, ut linea, neque in longitudinem & latitudinem solum, ut superficies: de ratione autem infiniti est, quod habeat dimensiones infinitas: ergo de ratione corporis infiniti est, quod habeat dimensiones infinitas in omnem partem: & sic non potest esse, quod ex pluribus corporibus infinitis aliquid unum componatur, quia quodlibet occupat totum mundum, nisi ponantur duo corpora esse simul, quod est impossibile. Sic igitur ostenso, quod corpus compositum non potest esse infinitum, ostendit vltimus, quod nec etiam corpus simplex, neque unum elementorum, neque aliquid medium inter ea, ut vapor est medium inter aerem & aquam: quidam enim posuerunt, hoc esse principium, ex eo alia generari dicentes, & hoc dicebant esse

esse infinitum, non autem aerem, aut aquam, aut aliquid aliorum elementorum, quia contingeret alia elementa corrumpi a quocunque ipsorum, quod infinitum poneretur, quia elementa habent contrarietatem adinuicem, cum aer sit humidus, aqua frigida, ignis calidus, terra sicca: vnde si unum horum esset

T.com.46.

T.com.47.

T.com.48.

T.com.47.

impossibile est autem esse aliquid corpus huiusmodi infinitum (de hoc enim commune quiddam dicendum est, & de omni similiter, & aere, & aqua, & quolibet.) Sed primo dicendum, quod non est huiusmodi corpus sensibile extra vocata elementa: omne namque, ex quo est, & resoluitur in hoc, quare esset utique hoc corpus praeter aerem, & ignem, & terram, & aquam, videtur autem nullum huiusmodi. Neque igitur ignem, neque aliorum elementorum vllum contingit infinitum esse: omnino enim, & praeter id, quod infinitum sit aliquid ipsorum impossibile est, si ipsum vniuersum finitum sit, aut esse, aut fieri vniuersum finitum sit, aut esse, aut fieri vniuersum finitum sit, sicut dicit Heraclitus, omnia fieri aliquando ignem. Eadem autem ratio est & de vno, & de alio, quod faciunt extra elementa Physici: omne namque mutatur ex contrario in contrarium, ut ex calido in frigidum.

LECTIO IX.

LECTIO IX.

Oportet autem de omni ex his considerare, si contingat, aut non contingat, corpus infinitum esse sensibile. Quod autem omnino impossibile sit, corpus infinitum esse sensibile, ex his manifestum.

Aptum enim natura est omnne sensibile, alicubi esse, & locus aliquis est vniuersi cuiusque, & idem partis, & omnis est ut totius terrae, & vniuersi glebae: & ignis, & scintillae.

Quare si quidem sit eiusdem speciei, aut immobile erit, aut semper mouebitur. Et impossibile est, quid enim magis deorsum, aut sursum, aut quouis? dico autem, ut si gleba sit alicubi, ipsa vbi mouebitur, aut vbi ma-

LECTIO IX. Postquam ostendit Philosophus, non esse corpus sensibile infinitum, facta suppositione, quod sint elementa finita, hic ostendit idem simpliciter absque omni suppositione, & primo dicit, de quo est intentio; secundo exequitur propositum, ibi; [Aptum enim natura est.] Dicit ergo primo, quod ex iis, quae sequuntur, oportet considerare de omni corpore vniuersaliter, nulla suppositione facta, si contingat quodcunque corpus naturale esse infinitum: & ex sequentibus rationibus manifestum fiet, quod non. Secundo ibi. [Ostendit propositum quatuor rationibus. Secunda incipit, ibi, [Omni no autem manifestum.] Tertia, ibi, [Amplius omne corpus sensibile est.] Quarta, ibi, [Sim pliciter autem & si impossibile.] Circa primam rationem tria facit. Primo praesupponit quaedam necessaria ad rationem. Secundo ponit rationem, ibi, [Qua Secunda re siquidem eiusdem parte tex. speciei.] Tertio excludit falsam opinionem quandam, ibi, [Anaxagoras autem inconuenienter.] Praemittit ergo tria: quorum primum est, quod omne corpus sensibile habet aptitudinem naturalem, ut sit in aliquo loco. Secundum est, quod cuiuslibet corpori naturali conuenit aliquis locus locorum, qui sunt. Tertium est, quod idem est locus naturalis, totius, & partis, sicut totius terrae, & vniuersi glebae, & totius ignis, & vniuersi scintillae: & huius signum est, quod in quacunque parte loci totius ponatur pars corporis, quiescit ibi. Secundo ibi. [Ponit rationem, quae talis est: si ponatur aliquid corpus infinitum, aut oportet, quod totum sit vniuersi speciei cum suis partibus, sicut aqua, vel aer: aut quod habeat partes dissimilium specierum, ut homo, aut planta: si habet omnes partes vniuersi speciei, sequitur secundum praemissa, quod vel sit totaliter immobile, & nunquam moueatur, aut quod semper moueatur, quorum verumque est impossibile: quia per alterum horum excluditur quies, & per alterum motus a rebus naturalibus, & utroque modo tollitur ratio naturae, cum natura sit principium motus & quietis. Quod autem sequatur, quod sit vel totaliter mobile, vel totaliter quietum, probat consequenter, per hoc, quod non esset assignare rationem, quare aliquid magis sursum aut deorsum moueretur, aut in quacunque partem: & hoc manifestat per exemplum: ponamus enim, quod totum illud corpus infinitum, simile in partibus, sit terra, non

T.com.53.

T.com.54.

T.com.55.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

T.com.50.

Et assignare, quo aliqua gleba terre moueatur, vel vbi quiescat: quia quamlibet partem loci infiniti occupabit aliquod corpus sibi connatum, id est, eiusdem speciei. Nunquid igitur potest dici, quod vna gleba moueatur ad hoc, quod continetur, id est, quod occupet successive totum locum infinitum, sicut Sol mouetur, ut sit in qualibet parte zodiaci circuli. Et quomodo poterit hoc esse, ut vna gleba terrae pertrahatur per omnes partes infiniti loci? nihil autem mouetur ad impossibile: si igitur impossibile est, quod gleba moueatur ad occupandum totum locum infinitum, vbi erit quies eius, & vbi motus eius? aut enim oportet quod semper quiescat, & sic nunquam moueatur; aut quod semper moueatur, & sic nunquam quiescat. Si autem deur alia pars diuisio- nis, scilicet quod corpus infinitum habeat partes dissimiles secundum speciem, sequitur etiam, quod dissimilia sint loca diuisarum partium: alius enim locus naturalis aquae, & alius terrae. Sed ex hac positione sequitur primo, quod corpus totius infiniti non sit vnum simpliciter, sed secundum quid, scilicet contactum, & sic non erit vnum corpus infinitum, ut ponebatur. Et quia posset aliquis non reputare hoc inconueniens, subiungit aliam rationem contra hoc, & dicit, quod si totum infinitum componitur ex dissimilibus partibus, necesse est, quod huiusmodi partes dissimiles secundum speciem, aut sint specierum finitarum, aut infinitarum secundum numerum: non autem potest esse, quod sint finitarum specierum, quia oportebit, si totum est infinitum, quod quaedam sint finita secundum quantitatem, & quaedam infinita: aliter enim ex finitis numero, posset componi infinitum: hoc autem ponere, sequitur, quod illa, quae sunt infinita, corrumpantur alia propter contrarietatem, ut prius dictum est in precedenti ratione. Et ideo etiam nullus antiquorum naturalium Philosophorum vnum principium (quod dixit esse infinitum) posuit ignem, vel terram, quae sunt extrema, sed magis aquam, vel aerem, vel aliquod medium: quia loca istorum erant manifesta, & determinata, scilicet sursum &

deorsum: non sic autem est de aliis, sed terra est deorsum respectu eorum, & ignis sursum. Si vero aliquis accipiat aliam partem, & si scilicet quod corpora partialia sint infinita secundum speciem, sequitur etiam, quod loca sint infinita secundum speciem, & quod elementa sint infinita: si autem hoc est impossibile, quod elementa sint infinita, ut in primo probatum est, & quod loca etiam sint infinita, cum non sit possibile inuenire infinitas species locorum, necesse est, quod totum corpus sit finitum, & quia concluderetur, ex infinitate corporum infinitate locorum, subiungit, quod impossibile est non aequari corpus ad locum, quia non potest esse, quod sit locus maior, quam sit corpus, neque corpus potest esse infinitum, si locus non est infinitus, & neque corpus potest esse maius, quam locus, quocumque modo: quia si locus sit maior, quam corpus, sequitur, quod sit vacuum alicubi: aut si corpus sit maius, quam locus, sequitur, quod aliqua pars corporis non sit in aliquo loco. Tertio ibi.

d Excludit quendam errorem, & primo ponit ipsum, & dicit, quod Anaxagoras dixit infinitum quiescere: sed inconuenienter assignauit rationem quietis eius: dixit enim, quod fulcit, id est, sustentat infinitum, seipsum, quia est in se, & non in alio, cum nihil ipsum contineat, & sic non possit extra se moueri. Secundo ibi.

e Improbatur rationibus duabus, quod dictum est, quarum prima est, quod Anaxagoras assignauit rationem de quiete infiniti, ac si vbi aliquid sit, ibi sit aptum natum esse: quia ex hac sola ratione dixit infinitum quiescere, quae est in seipso. Sed hoc non est verum, quod vbi aliquid est, ibi semper aptum natum esse: quia aliquid est alicubi per violentiam, & non naturaliter. Quamuis igitur hoc maxime verum sit, quod totum infinitum non mouetur, quia sustentatur, & manet in seipso, & sic est immobile: sed tamen dicendum erat, quare non est aptum natum moueri: non enim potest aliquis sic euadere, dicens, quod non mouetur infinitum, quia eadem ratione, & de quolibet alio nihil prohibet, quod non moueatur:

T.com. 50.

T.com. 57.

T.com. 53.

T.com. 54.

T.com. 55.

ueatur: sed sit aptum natum moueri; quia & si terra esset infinita, sicut nunc non fertur quando est in medio, ita & tunc non ferretur quantum ad partem, quae esset in medio: sed hoc non esset, quia non haberet aliquid aliud vbi sustentaretur nisi in medio, sed quia non habet aptitudinem naturalem, ut a medio moueatur.

Si ergo ita est terra, quod non est causa, quare quiescat in medio, quia est infinita, sed quia habet grauitatem ex qua nata est manere in medio: similiter de quocumque alio infinito assignanda est causa, quare quiescat, & non quia est infinitum, vel quia fulcit seipsum. Aliam autem rationem ponit ibi.

f Et dicit, quod si totum infinitum quiescit, quia manet in seipso, sequitur, quod quaelibet pars ex necessitate quiescat, quia manet in seipso: idem enim est locus totus, & partis, ut dictum est, ut ignis, & scintilla sursum: & terra & gleba deorsum. Si ergo totius infiniti locus est ipsum, sequitur, quod quaelibet pars accipiat, in seipso manebit, totius enim & partis similes loci sunt sicut terra, & gleba deorsum: & omnis ignis, & scintilla sursum. Quare, si infiniti locus quiescit, & idem partis, manebit ergo in seipso.

g Omnino autem manifestum est, quod impossibile est, simul infinitum dicere corpus, & locum quendam corporibus esse, si omne corpus sensibile, aut grauitatem habet, aut leuitatem. Et si graue quidem est in medio natura habet ferri: si vero leue, sursum. necesse est enim & infinitum corpus. Impossibile autem, aut omne vtrumlibet, aut medium vtrumque sustinere. Quomodo enim diuides, aut quomodo infiniti erit hoc quidem sursum, illud autem deorsum, aut vltimum, aut medium?

h Amplius omne corpus sensibile in loco est. loci autem species & differentiae, sursum, & deorsum, ante, & retro, dextrorsum, & sinistrorsum. Et haec non solum ad nos & positionem sunt, sed in ipso toto determinata sunt. impossibile autem in infinito hoc esse.

i Simpliciter autem, si impossibile est locum esse infinitum, in loco autem omne corpus est, impossibile est infinitum esse aliquod corpus. At vero quod ali-

Et dicit, quod omne corpus sensibile est in loco. Differentia autem loci sunt sex, sursum, deorsum, ante, & retro, dextrorsum, & sinistrorsum, quae quidem sunt determinata non solum quo ad nos, sed etiam in ipso toto vniuerso. Determinantur enim secundum se huiusmodi positiones, in quibus sunt determinata principia, & terminus: unde in animatis determinatur sursum, & deorsum, secundum motum alimentum; ante & retro secundum motum sensus: dextrorsum, & sinistrorsum, secundum motum processuum, cuius principium est a parte dextra. In rebus autem inanimatis, in quibus non sunt principia determinata horum motuum, dicitur dextrorsum, & sinistrorsum per comparationem ad nos, dicitur enim columna dextra, quae est ad dextram hominis, & sinistra, quae est ad sinistram. Sed in toto vniuerso determinantur sursum, & deorsum secundum motum grauium, & leuium; secundum autem motum caeli determinatur dextrum oriens, sinistrum occidentis: ante vero hemisphaerium superius: sursum vero merides; deorsum vero septentrio. Haec autem non possunt determinari in corpore infinito. Impossibile est ergo totum vniuersum esse infinitum. Quarta rationem ponit ibi.

l Et dicit, quod si impossibile est esse locum infinitum, cum omne corpus sit in loco, sequitur, quod impossibile sit esse aliquod corpus infinitum. Sed quod impossibile sit esse locum infinitum, sic probatur, quia haec duo conuertuntur, esse in loco, & esse in aliquo loco, sicut & esse hominem, & esse aliquem hominem, & esse aliquam quantitatem, & esse aliquam quantitatem: sicut igitur impossibile est esse quantitatem infinitam, quia sequeretur aliquam quantitatem esse infinitam, ut bicubitum, & tricubitum, quod est impossibile, ita impossibile est esse locum infinitum quia sequeretur aliquem locum infinitum esse, vel sursum, vel deorsum, & huiusmodi; quod est impossibile.

Et insuper patet & quamuis ipsius partem, eodem modo quiescere oportere. nam ut infinitum in seipso manet, sic & omnis ipsius pars, quamcumque acciperis, in seipso manebit. Loca namque totius, ac partis speciei esse eiusdem constat. totius enim terra glebae, idem est locus qui est inferus, & etiam ignis totius, atque scintille, qui est superus. Quare, si infiniti sit locus in seipso esse, & partis idem erit profecto. Quaelibet ergo in seipso manet.

Omnino autem patet fieri non posse, ut corpus infinitum in ratione rerum ponatur, & locus corporibus tribuatur, si corpus omne sensibile, aut graue sit, aut leue. & graue quidem ad medium suapte natura feratur, leue vero similiter supra loca perat. Et infinitum enim hanc eandem naturam subeat legem, necesse est. At fieri nequit, ut aut totum graue sit, aut leue: aut dimidium leue, dimidium graue. quo namque modo diuides illud, aut quo pacto ipsius infiniti, haec quidem pars supra, haec autem infra, vel vltima, vel media erit.

Præterea, omne corpus sensibile est in loco. loci vero species, ac differentia sunt supra, & infra, ante, & retro, dextrum, atque sinistrum, atque haec non solum nostra ex parte sunt positione, sed in ipso etiam toto distincta sunt, atque haec esse in infinito non possunt.

Atque simpliciter si locus infinitus esse non possit, sitque omne corpus in loco, & in ratione profecto rerum, infinitum corpus esse non potest. At vero quod alicubi est, in loco est, &

al. rosium.

T.com. 49.

T.com. 50.

T.com. 51.

impossibile, cū quodlibet eorum significet quendam terminum, vt dictum est. Sic ergo nullum corpus sensibile, est infinitum.

LECTIO X.

Postquam Philosophus disputatiue processit, de infinito, hic incipit determinare veritatem; & primo ostendit an sit infinitum, secundo quid sit ibi, [Accidit autem cōtrariū.]

Te.com. 56.

Te.com. 62.

Secūda pars. te. 56. 57.

Secūda pars. te. 56.

Secūda pars. te. 57.

Te.com. 57.

cubi est, & in loco est, & quod in loco est, alicubi est. Si igitur neque quantitatem possibile est infinitam esse (quantum enim aliquid erit, vt bicubitum, aut tricubitum, hæc enim significant quantum) sicut in loco, quia alicubi, hoc est autem al sursum, aut deorsum, aut in aliqua alia distantia: quæ sunt sex. Horum autem vnumquodque, terminus alius est.

LECTIO X.

Quod quidem igitur actū corpus non sit infinitum, manifestū ex his. Quod autem, si non sit infinitum, simpliciter multa impossibilia accidāt manifestum est. Temporis enim erit quoddam principium, & finis. Et magnitudines, non diuisibiles in magnitudines. Et numerus non erit infinitus. Cum autem determinatur sic, neutro modo videtur contingere, ob hoc videlicet est manifestum, quod sic quidem est, sic autem non.

Dicitur igitur esse aliud quidem potentia, aliud vero actū. Et infinitum est quidem appositione, est autem & ablatione. Magnitudo autem quod quidē actū non sit infinita: dictum est, diuisione autem est. Non enim difficile destruere indiuisibiles lineas. Relinquitur igitur, potentia esse infinitum.

Non oportet autem potentia ens accipere, sicut si possibile sit hoc, statuas esse, quod & erit hoc statua: sic & infinitum, quod erit actū. Sed quoniam multipliciter est esse, quemadmodum dies, & agon in semper aliud, & aliud fieri, sic & infinitum est. Et nanq; in his est, & potentia, & actū. Olympia enim sunt, & in posse agonem fieri, & in eo quod sit.

Aliter autem, & in tempore manifestum quod infinitum, & in hominibus, & in diuisione magnitudinum.

Omnino quidē enim sic est infinitū, in semper aliud, & aliud sit actū, neq; quod simpliciter non sit, necesse est dicere, quod quodammodo est, quodammodo non est. Secundo ibi. Ostendit, q̄ infinitum est sicut potentia ens. & dicit, quod aliquid dicitur esse in actū, & aliquid dicitur esse in potentia. Infinitum aut dicitur esse p̄ appositionem, sicut in numeris, vel per ablationem, sicut in magnitudinib. ostensum est enim q̄ magnitudo non est actū infinita: & sic in magnitudinib. per appositionem infinitum non inuenitur: sed per diuisionem in eis inuenitur infinitum. Non enim est difficile destruere opi-

quod in loco est, alicubi est, vt igitur infinitum quantitatis rationem subire non potest (nam quantum fuerit quoddam, vt bicubitum, aut tricubitum, hæc enim significat ipsum quantum sic, & quod est in loco id alicubi sane est. At id, aut supra, aut infra, aut in aliqua alia sex differentiarum esse significat, quarum vnaqueq; finis est quidam, vt constat.

LECTIO X.

Patet igitur ex hisce quæ diximus, infinitum corpus in ratione rerum actū non esse. At qui constat impossibile euenire complura, si non sit simpliciter infinitum. Temporis enim aliquod principium, atq; finis. & magnitudines, nō erunt in magnitudine diuisibiles. numerus etiam infinitus non erit. Cum igitur his hoc pacto determinatis, neutra pars asserenda esse videatur, arbitro profecto, moderatoreq; est opus. Atq; patet partim non esse.

Dicitur itaq; quippiam esse, aliud aut potentia, aliud actū, & infinitū est additione, ac etiā diuisione. Magnitudo autem actū quidem infinita non est, vt diximus: diuisione autem est. Non est enim difficile lineas indiuiduas medio tollere. Restat igitur, infinitum in ratione rerum potentia esse.

Non oportet autem infinitum potentia sic accipere, vt actū tandem euadat, quemadmodum si potest hoc statua esse, erit hoc statua tandem. Sed, cum multipliciter quippiam esse dicatur, perinde est infinitum, vt dies est, atq; ludus: ex eo quia sit aliud, atq; aliud semper. Nam in his est esse potentia, atq; actū. Est enim olympicus ludus, & quia fieri potest, & quia sit.

Patet autem infinitum in tempore diuerso modo, & in hominibus, & in diuisione magnitudinum esse.

Omnino namque hoc modo est infinitum, vt semper aliud, aliudq; su-

secundum appositionem, & infinitum secundum diuisionem in magnitudinibus: ibi, [Quod autem secundum appositionem.] Circa primū, tria facit. Primo, proponit q̄ intendit, & dicit, q̄ aliter manifestatur infinitū in generatione hominū, & in tempore, & aliter diuisione magnitudinū. Secundo ibi. Ostendit, quid sit commune omnibus infinitis. & dicit, q̄ hoc omnino, & vniuersaliter in omnib. infinitis inuenitur, q̄ infinitū est in semper aliud & aliud accipiendo secundū quādam successione, ita tamen q̄ quidquid accipitur in actū de

nionem ponentium indiuisibiles esse lineas. Vel secundum aliam literam, non est difficile partiri atomas, id est ostendere lineas, quas quidam ponunt indiuisibiles, esse partibiles. Dicitur autem infinitū in appositione, vel diuisione, secundū q̄ potest apponi, vel diuidi. Relinquitur igitur, quod infinitum sit tāquam in potentia ens. Tertio ibi.

Ostendit quomodo infinitū sit in potentia. Dupliciter enim inuenitur aliquid in potentia. Vno modo sic, quod totum potest reduci in actum, sicut possibile est hoc æs esse statua, quod aliquando erit statua, non autem sic dicitur esse infinitū in potentia. Alio modo aliquid dicitur in potentia esse, q̄ postea fit actū ens, non quidem totum simul, sed successiue. Multipliciter enim dicitur aliquid esse. vel quia totū est simul vt homo & domus. vel quia semper vna pars eius fit post aliam, per quem modum dicitur esse dies, & ludus agonalis. Et hoc modo dicitur infinitum esse simul, & in potentia, & in actū: omnia enim huiusmodi simul sunt in potentia, quātū ad vnā partem & actū quantum ad aliam: olympia enim, id est, festa agonalia, quæ celebrabatur in monte olympo, dicitur esse, & durare secundū agones, vel posse fieri in actū: quia quādiu durabant ista festa, aliqua pars illorum ludorum erat in fieri, & aliqua erat, vt in futurum fienda. Deinde cum dicitur.

Comparat diuersa infinita ad inuicem. Et primo comparat infinitum temporis, & generationis infinito q̄ est in magnitudinib. Secundo, comparat infinitum secundum diuisionem in magnitudinibus: ibi, [Quod autem secundum appositionem.] Circa primū, tria facit. Primo, proponit q̄ intendit, & dicit, q̄ aliter manifestatur infinitū in generatione hominū, & in tempore, & aliter diuisione magnitudinū. Secundo ibi. Ostendit, quid sit commune omnibus infinitis. & dicit, q̄ hoc omnino, & vniuersaliter in omnib. infinitis inuenitur, q̄ infinitū est in semper aliud & aliud accipiendo secundū quādam successione, ita tamen q̄ quidquid accipitur in actū de

Text. 57.

Te.com. 58.

Te.com. 59.

Secūda pars. te. 56.

In tertia pars. 56. 60.

infinito totum sit finitum. Vnde non oportet accipere, q̄ infinitum sit aliquid totum simul existens, sicut hoc aliquid demonstratum, sicut accipimus hominem, vel domum, sed sicut sunt successiua, vt dies, & ludus agonalis, quorum esse non est hoc modo, q̄ aliquid eorum sit sicut quæda substantia perfecta tota actu existens.

In generatione autē, & corruptione, est in infinitū procedatur, semper illud quod accipitur in actū, est finitum. in toto enim decursu generationis, etiam si procedatur in infinitum, & omnes homines, qui simul accipiuntur, sunt finiti secundum numerū, & huiusmodi finitū, oportet accipere alterum & alterū secundum q̄ quidam homines succedunt quibusdā. Tertio ibi. Ostendit differentiam & dicit, q̄ illud finitum, q̄ accipimus in magnitudinib. vel apponendo, vel diuidendo, permanet, & non corrumpitur. Sed illa finita, quæ accipiuntur in infinito, decursu temporis, & generationis humanæ corrumpuntur: ita q̄ per istum modum non contingit tēpus, & generatio deficere. Deinde cum dicitur.

Comparat duo infinita, quæ sunt in magnitudinib. sc. secundum appositionē & secundum diuisionem. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit conuenientiam inter vtrumque infinitum, secundo ostendit differentiam: ibi, [Non tamen excellit.] Tertio, infert quandam conclusionem ex dictis: ibi, [Quæ neque est excellere.] Dicit ergo primo, q̄ quodammodo infinitum per appositionem est idē cum infinito secundum diuisionem, quia infinitū secundum appositionem sit ex opposito secundū diuisionem. secundum enim q̄ aliquid diuiditur in infinitū, secundum hoc in infinitum videtur posse apponi ad aliq̄ determinatam quantitatem. Manifestat igitur, quomodo sit infinitū diuisione, in magnitudine, & dicit, quod si aliquis in aliqua magnitudine finita, accepta aliqua parte determinata p̄ diuisionem semper accipiat diuidendo alias partes, secundū eandem rationē, id est proportionem, sed non secundum eandem quantitatem, in eadem proportione non pertransibit diuidendo illud finitū. puta, si à linea cubitali accipiat medietatem, & iterum a residuo medietatem, sic in infinitum procedere potest. seruabit enim in subtrahendo eadem proportio, sed non eandem quantitatem subtracti, minus est enim secundum quantitatem dimidiū dimidiū, quam dimidium totius. Sed si semper sume-

ret eandem quantitatem, oporteret quod semper magis ac magis augeretur proportio: puta, si à quantitate decem cubitorum subtrahatur vnus cubitus, subtractum se habet ad totum in subdecupla proportione. Si autem iterum a residuo subtrahatur vnus cubitus, subtractum se habebit in maiori proportione. vnus enim vnus cubitus exceditur à nouem quam à decē. sicut igitur seruando eandem proportionem diminuitur quantitas, ita sumendo eandem quantitatem augetur proportio. Si ergo aliquis sic subtrahendo ab aliqua magnitudine finita, semper augeat proportionē sumendo eandem quantitatem, transibit diuidendo secundū finitam: puta si à linea centū cubitorū, semper subtrahatur vnus cubitū, & hoc ideo, quia omne finitum consumitur quocunq; finito semper accepto. Aliter igitur infinitum non est secundum diuisionem, nisi in potētia, q̄ tamen simul est actū cū potentia, sicut dictū est de die in tempore, & de agone. Et cum infinitum sit semper in potentia, assimilatur materiæ, quæ est semper in potentia, & non est per se existens in actū totum, sicut finitum est in actū, & sic vt infinitum secundum diuisionem est in potentia, cum actū simul, similiter dicendum est de infinito secundum appositionem, quod quodammodo est idem cum infinito secundum diuisionem, vt dictum est. Inde autem manifestum est, quod infinitum per appositionem est in potētia, quia semper contingit aliquid aliud accipere apponendo. Secundo ibi. Ostendit differentiam inter infinitum secundum appositionem, & infinitum secundum diuisionem, & dicit, quod infinitum per appositionem non excedit in maius omnem magnitudinem finitā detextam, vel datam sed infinitum secundum diuisionem excedit omnem determinatam paruitatem in minus, accipiamus enim aliquam determinatam paruitatem, puta vnus digiti, si lineam centum cubitorum diuidam in infinitum, accipiendo semper dimidium, venietur ad aliquid minus vno digito. Sed apponendo in infinitum ē contrario diuisioni, erit dare aliquam quantitatem finitā, quæ nunquā pertransibitur. Dentur enim duæ magnitudines, quarum vtraque sit decem cubitorum: & tertia, quæ sit viginti. Si igitur id, quod subtrahatur in infinitum, accipiendo semper dimidium ab vna magnitudine decem cubitorum, addatur alteri-

accipiendo: & acceptum quidem semper esse finitum, sed semper alterum, & alterum. Quare infinitum non oportet accipere sicut hoc aliquid, vt hominem; aut domum: sed sicut dies dicitur, & agon, quibus esse, non sicut substantia quæda factum est, sed semper in generatione, aut corruptione finitum, sed semper alterum, & alterum.

Sed in magnitudinibus quidem permanente accepto, hoc accidit: in hominibus autem, & tempore corruptis, sic vt non sit deficere.

Quod autem secundum appositionem, idem quodammodo est, & quod est secundum diuisionem. Infinitum enim secundum appositionem sit eōtrario: secundum quod enim diuisum videtur in infinitū, sic appositum videbitur ad determinatum. Infinita enim magnitudine, sic accipiens aliquis; determinatum accipiet eadem ratione, nō eandem aliquam magnitudinem ratione accipiens, non transibit finitum. Sin vero sic augmentet, vt semper eandem aliquā sit accipere magnitudinem, transibit finitum propter id, quod omne finitum absumitur quolibet finito aliter quidem igitur non est, sic autem est infinitum potentia, & diuisione. Et actū autem est, sicut dies esse dicimus, & agonem, & potentia sic, sicut materiam, & non per se, sicut finitum. Et secundum appositionem igitur, sic infinitum potentia est, quod idem dicimus quodammodo esse ei, quod est secundum diuisionem. semper quidem enim aliquid ipsius, extra est accipere.

Atqui infinitum, quod in additione, & quod in diuisione consistit, idē quodammodo est. Est enim in magnitudine finita, per additionem ē contrario. Nam vt cum diuiditur, cernitur in infinitum ab itio, sic cum additio fit, ad magnitudinem ipsam determinatā videbitur. Et enim si quis p̄ in magnitudine finita, definita magnitudine sumpta, eadem, aliam accipiat, ratione, non eadem totius magnitudinem sumens, non pertransibit vnquam magnitudinem illam finitam. Si vero hoc pacto rationē augeat, vt semper magnitudinem eandem accipiat, per transibit sane, propterea quod omne finitum quouis consumitur desinito. Alio igitur modo nō est infinitum in rebus, sed hoc pacto, potentia, inquam, atq; diuisione. Et actū etiam est, perinde, at que diem, ac ludum dicimus esse. Et potentia sic est, vt materies, & non per se, vt ipsum finitum. Et additione igitur, hoc pacto est potētia infinitum; quod quidem aliquo modo dicimus idem esse, quo id, quod in diuisione consistit. Semper enim est aliquid ipsius, extra sumendum.

Hoc tamen definitam omnem exuperat magnitudinem, vt in diuisione definitam exuperat omnem, & semper minor euadit.

diuisionem excedit omnem determinatam paruitatem in minus, accipiamus enim aliquam determinatam paruitatem, puta vnus digiti, si lineam centum cubitorum diuidam in infinitum, accipiendo semper dimidium, venietur ad aliquid minus vno digito. Sed apponendo in infinitum ē contrario diuisioni, erit dare aliquam quantitatem finitā, quæ nunquā pertransibitur. Dentur enim duæ magnitudines, quarum vtraque sit decem cubitorum: & tertia, quæ sit viginti. Si igitur id, quod subtrahatur in infinitum, accipiendo semper dimidium ab vna magnitudine decem cubitorum, addatur alteri-

que etiam est decem cubitorum, nunquam pervenietur in infinitum apponendo ad mensuram quantitatis, quæ est viginti cubitorum; quia quantum remanebit in magnitudine, cui subtrahitur, tantum deficit a mensura data in quantitate, cui addetur. Tertio ibi.

Te.com. 61.

Inducit conclusionem ex dictis. Et primo inducit eam: scilicet modo manifestat per dictum Platonis ibi, [Quoniam & Plato.] Dicit ergo, quod ex quo appositio in infinitum non facit transcedere omnem determinatam quantitatem, non est possibile esse, nec etiam in potentia, quod excellatur omni determinata quantitas per appositionem, quia si esset in natura potentia ad appositionem, transcenderet omnem quantitatem. sequeretur quod esset actu infinitum, sic quod infinitum esset accidens alicui nature, sicut naturales Philosophi extra corpus huius mundi, quod videmus, ponunt, quod est quoddam infinitum, cuius substantia est aer, vel aliquod aliud huiusmodi. Si ergo non est possibile esse corpus sensibile actu infinitum (ut ostensum est) sequitur quod non sit potentia in natura ad appositionem, transcendentes omnem magnitudinem: sed solum ad appositionem infinitam per contrarium divisioni, ut dictum est. Quare autem, si esset potentia ad infinitam additionem transcendentem omnem magnitudinem, sequatur esse corpus infinitum in actu, non autem ad additionem infinitam in numeris, transcendentes omnem numerum, sequatur esse numerum infinitum in actu, infra ostenderetur. Secundo ibi.

Te.com. 62.

Manifestat quod dixerat per dictum Platonis; & dicit, quod quia infinitum in appositione magnitudinum est oppositam divisionem, propter hoc Plato duo fecit infinita, scilicet magnum, quod pertinet ad additionem, & paruum, quod pertinet ad divisionem; quia scilicet infinitum videtur excellere, & per additionem in augmentum, & per divisionem in decrementum, vel tendendo in nihil. Sed cum ipse Plato faciat duo infinita, non tamen videtur eis, quia cum numerum poneret substantiam esse omnium rerum, in numeris non invenitur infinitum per divisionem; quia in eis est minimum unitas: neque etiam per additionem secundum ipsum, quia dicebat quod species numerorum non variantur nisi usque ad decem, & postea rediunt ad unitatem, computando undecim, & duodecim, & c.

Te.com. 63.

Manifestat quod dixerat per dictum Platonis; & dicit, quod quia infinitum in appositione magnitudinum est oppositam divisionem, propter hoc Plato duo fecit infinita, scilicet magnum, quod pertinet ad additionem, & paruum, quod pertinet ad divisionem; quia scilicet infinitum videtur excellere, & per additionem in augmentum, & per divisionem in decrementum, vel tendendo in nihil. Sed cum ipse Plato faciat duo infinita, non tamen videtur eis, quia cum numerum poneret substantiam esse omnium rerum, in numeris non invenitur infinitum per divisionem; quia in eis est minimum unitas: neque etiam per additionem secundum ipsum, quia dicebat quod species numerorum non variantur nisi usque ad decem, & postea rediunt ad unitatem, computando undecim, & duodecim, & c.

Te.com. 64.

Manifestat quod dixerat per dictum Platonis; & dicit, quod quia infinitum in appositione magnitudinum est oppositam divisionem, propter hoc Plato duo fecit infinita, scilicet magnum, quod pertinet ad additionem, & paruum, quod pertinet ad divisionem; quia scilicet infinitum videtur excellere, & per additionem in augmentum, & per divisionem in decrementum, vel tendendo in nihil. Sed cum ipse Plato faciat duo infinita, non tamen videtur eis, quia cum numerum poneret substantiam esse omnium rerum, in numeris non invenitur infinitum per divisionem; quia in eis est minimum unitas: neque etiam per additionem secundum ipsum, quia dicebat quod species numerorum non variantur nisi usque ad decem, & postea rediunt ad unitatem, computando undecim, & duodecim, & c.

Te.com. 65.

Manifestat quod dixerat per dictum Platonis; & dicit, quod quia infinitum in appositione magnitudinum est oppositam divisionem, propter hoc Plato duo fecit infinita, scilicet magnum, quod pertinet ad additionem, & paruum, quod pertinet ad divisionem; quia scilicet infinitum videtur excellere, & per additionem in augmentum, & per divisionem in decrementum, vel tendendo in nihil. Sed cum ipse Plato faciat duo infinita, non tamen videtur eis, quia cum numerum poneret substantiam esse omnium rerum, in numeris non invenitur infinitum per divisionem; quia in eis est minimum unitas: neque etiam per additionem secundum ipsum, quia dicebat quod species numerorum non variantur nisi usque ad decem, & postea rediunt ad unitatem, computando undecim, & duodecim, & c.

Te.com. 66.

Manifestat quod dixerat per dictum Platonis; & dicit, quod quia infinitum in appositione magnitudinum est oppositam divisionem, propter hoc Plato duo fecit infinita, scilicet magnum, quod pertinet ad additionem, & paruum, quod pertinet ad divisionem; quia scilicet infinitum videtur excellere, & per additionem in augmentum, & per divisionem in decrementum, vel tendendo in nihil. Sed cum ipse Plato faciat duo infinita, non tamen videtur eis, quia cum numerum poneret substantiam esse omnium rerum, in numeris non invenitur infinitum per divisionem; quia in eis est minimum unitas: neque etiam per additionem secundum ipsum, quia dicebat quod species numerorum non variantur nisi usque ad decem, & postea rediunt ad unitatem, computando undecim, & duodecim, & c.

Vt autem omnem excedat secundum appositionem: neque potentia possibile est esse, siquidem non est secundum accidens actu infinitum, sicut dicunt Physiologi, extra corpus mundi, cuius substantia est aer, aut aliud huiusmodi. Sed si non possibile est, quod infinitum corpus sensibile actu sit, manifestum, quod neque potentia utriusque secundum appositionem, sed aut, sicut dictum est, e contrario divisioni.

Quoniam & Plato propter hoc infinita duo fecit, quod & in augmentum videtur excellere, & in infinitum abire, & ad annihilationem. Faciens tamen duo, non videtur duobus neque enim in numeris secundum divisionem, infinitum est (unitas enim minimum est) neque in augmentum, usque namque decem facit numerum.

LECTIO XI.

Accidit autem contra esse infinitum, quam sicut dicitur extra, sed cuius semper aliquid est extra, hoc infinitum est.

Signum autem est, & nanque annulos dicunt infinitos, ut habentes circulationem, quia semper est extra accipere secundum similitudinem quandam dicentes, non tamen proprie. Oportet enim & hoc esse, & nunquam idem recipi, in circulo autem non sic fit, sed semper quod est consequenter, solum alterum. Infinitum quidem igitur hoc est, cuius secundum quantitatem accipientibus, semper est aliquid accipere extra.

Cuius autem nihil est extra, hoc perfectum est, & totum. Sic enim definimus totum, cui nihil

Cuius autem nihil est extra, hoc perfectum est, & totum. Sic enim definimus totum, cui nihil

LECTIO XI. Postquam Philosophus ostendit, quomodo est infinitum, hic ostendit quid sit infinitum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid sit infinitum. Secundo, ex hoc assignat rationem eorum, quæ de infinito dicuntur: ibi, [Secundum Te.com. 67.

Vt autem omnem additionem exuperet, neque potentia esse potest, siquidem non sit per accidens actu infinitum, ut naturales, id corpus infinitum esse dicunt, quod extra mundum collocare. cuius substantia aer est, aut aliquid tale. Sed si infinitum actu sensibile corpus, hoc pacto in ratione rerum esse non potest, patet, neque per additionem posse, sic esse potentia infinitum, nisi, ut dictum est, divisionis contrario modo.

Nam & Plato infinita duo propterea facit, quod in accretione exuperare videtur, & in divisione in infinitum abire. At quoniam duo fecit, non tamen videtur. In numeris enim neque processio per divisionem est infinita (unitas enim minimum est) neque accretio, usque namque ad denarium incrementa numeri facit.

LECTIO XI.

It autem, ut infinitum sit contrario modo, atque alii dicunt. Non enim id est infinitum, cuius nihil est extra, sed id, cuius aliquid semper est extra.

Cuius hoc indicium est, nam & annulorum eos, qui pala carent, infinitos homines dicunt, quia semper aliquid est extra sumendum, per similitudinem tamen quandam, & non proprie. Oportet enim & hoc esse, & nunquam idem in super sumi. In circulo vero non ita fit, sed semper, quod deinceps sumitur, est solum aliud. Infinitum igitur id est, cuius semper aliquid extra, ratione quantitatis accipi potest.

Cuius vero nihil est extra, id perfectum, ac totum. Hoc enim pacto totum consuevimus definire, totum dicitur, quia pars, quæ accipitur post aliam partem, est alia solum ab ea, quæ immediate accepta est, non tamen ab omnibus partibus, prius acceptis, quia una pars potest multoties sumi, ut patet in motu circulari. Si igitur annuli dicitur in infinitum propter hanc similitudinem, sequitur, quod illud, quod est vere infinitum, sit cuius semper sit accipere aliquid extra, si aliquis velit accipere eius quantitatem. Non enim potest comprehendi quantitas infiniti, sed si quis velit eam accipere, accipiet partem post partem in infinitum, ut supra dictum est. Secundo ibi.

Probat, quod definitio antiquorum sit incompetentis tali ratione. Id cuius nihil est extra, est definitio perfecti, & totius, quod sic probat. Definitur enim unum quodque totum esse, cui nihil deest: sicut dicimus hominem totum, aut arcam totam, quibus nihil deest eorum, quæ debent habere. Et sicut hoc dicimus in aliquo singu-

Te.com. 64.

Te.com. 65.

Te.com. 66.

singulari toto, ut est hoc particulare, vel illud, ita etiam hæc ratio competit ei, quod est vere, & proprie totum, scilicet in universo, extra quod simpliciter nihil est. Cum autem aliquid desit per absentiam alicuius intrinseci, tunc non est totum. Sic igitur manifestum est, quod hæc est definitio totius. Totum est, cuius nihil est extra. Sed totum & perfectum, vel sunt penitus idem, vel sunt propinqua secundum naturam. (Et hoc ideo dicit, quia totum non invenitur in simplicibus, quæ non habent partes: in quibus tamen videtur nomine perfecti.) per hoc igitur manifestum est, quod perfectum est, cuius nihil est extra ipsum. Sed nullum carens fine est perfectum (quia finis est perfectio uniuscuiusque). Finis autem est terminus eius cuius est finis, nullum igitur infinitum, & interminatam est perfectum. Non ergo competit infinito definitio perfecti, cuius, scilicet nihil est extra. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Inducit quandam conclusionem ex dictis. Quia enim infinito non competit definitio totius, manifestum est, quod melius dixit Parmenides, quam Melissus. Melissus enim dixit totum uniuersum esse infinitum. Parmenides vero dixit, quod totum finitur per æque pugnans a medio, in quo designavit corpus uniuersum esse sphericum. In spherica enim figura, linea a medio usque ad terminum, scilicet circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem quasi æque pugnantes sibi inuicem. Et recte dicitur, quod totum uniuersum sit finitum, quia totum, & infinitum, non se inuicem consequuntur, quasi sibi continuata, sicut lino continuatur lino, in filando. Erat enim proverbium, ut ea, quæ consequuntur, dicerentur sibi continuari, sicut lino lino. Deinde cum dicitur.

Excludit quandam falsam opinionem ex prædicta definitione falsa exortam. Et primo communiter quantum ad omnes. Secundo, specialiter quantum ad Platonem; ibi, [Quoniam si continet.] Dicit ergo primo, quod quia æstimauerit in finitum coniungi toti, hinc accepterit quasi [dignitatem] id est rem per se notam, de infinito; quod omnia contineret, & omnia in se haberet; propter hoc, quod habet quandam similitudinem cum toto, sicut id quod est in potentia, habet similitudinem cum actu: infinitum enim in quantum est in potentia, est sicut materia respectu perfectionis magnitudinis, & est sicut totum in potentia, non autem in actu. Quod patet ex hoc, quod infinitum dicitur secundum quod possibile est aliquid diuidi in minus, & secundum quod ex opposito diuisionum potest fieri appositio, ut supra dictum est. Sic igitur infinitum secundum se, id est, secundum propriam rationem, est in potentia totum; & est imperfectum, sicut materia non habens perfectionem, non autem est totum, & finitum secundum se, id est, secundum propriam rationem; quæ est infinitum: sed secundum aliud, id est secundum suam, & totum, ad quod est in potentia, diuisio enim quæ est possibilis in infinitum, secundum quod ad aliquod terminatur, dicitur esse perfecta: & secundum quod vadit in infinitum, est imperfecta. Et manifestum est, quod cum totum sit continere: materia autem contineri, quod infinitum in quantum huiusmodi, non continet, sed continetur, in quantum, scilicet id quod de infinito est in actu, semper continetur ab aliquo maiori, secundum quod possibile est aliquid esse extra accipere. Ex hoc autem, quod est sicut ens in potentia, non solum hoc sequitur, quod infinitum continetur, & non continet: sed etiam sequuntur duæ aliæ conclusiones: quarum una est, quod infinitum in quantum huiusmodi, est ignotum, quia est sicut materia non habens speciem, id est formam, ut dictum est, materia autem non cognoscitur nisi per formam. Alia conclusio est, quæ ex eodem sequitur, quod infinitum magis habet rationem partis, quam totius, quia materia comparatur ad totum, ut pars. Et recte infinitum se habet, ut pars, in quantum non est de ipso accipere nisi aliquam partem in actu. Secundo ibi.

Excludit opinionem Platonis, qui ponebat infinitum tam in sensibilibus, quam in intelligibilibus. & dicit, quod ex hoc manifestum est etiam, quod si magnum, & paruum, quibus Plato attribuit infinitum, sint in sensibilibus, & in intelligibilibus tanquam continentia (propter hoc, quod continere attribuitur infinito) sequitur, quod infinitum continet intelligibilia, sed hoc videtur esse inconueniens & impossibile, quod infinitum, cum sit ignotum, & indeterminatum, continet, & determinet intelligibilia. Non enim determinatur nota per ignota, sed magis e contra.

Quæ circa putandum est, melius Parmenidem Melisso dixisse. Hic enim ipsum infinitum, totum appellat. Parmenides autem totum dicit esse finitum, a medio æque distans. Fieri enim non potest, ut infinitum cum toto, de uniuerso, perinde atque cum lino lino necetur.

Nam hinc, & hanc præclaram de infinito conditionem accipiunt, omnia in se ipsum continere, & uniuersum in seipso complecti. habet enim similitudinem quandam ad totum. Infinitum enim materia perfectionis magnitudinis est, & id quod est potentia totum, non actu. Est autem diuisibile, & ad diminutionem, & ad oppositam appositionem. Totum autem & finitum; non secundum se, sed secundum aliud, & non continet, sed continetur, in quantum est infinitum. Vnde ignotum est, in quantum est infinitum: speciem enim non habet materia. Ergo manifestum est, quod magis in partis ratione sit infinitum, quæ in totius, pars enim materia totius est, sicut æs statuæ.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

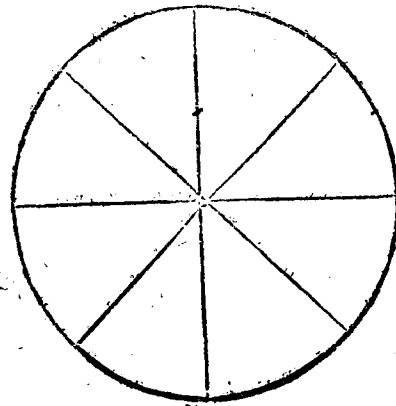
Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Quoniam si continet in sensibilibus, & in intelligibilibus, magnum, & paruum, oportuit continere intelligibilia: inconueniens autem, & impossibile est ignotum, & indeterminatum continere, & determinare.

Lineæ a centro ad circumferentiam ducuntur secundum æqualitatem.

Secunda pars. re. i. co. 58.

Te.com. 39.

Posita definitione infiniti, hic ex definitione assignata assignat rationem eorum, quae de infinito dicuntur. Et primo eius, quod dicitur de appositione, & diuisione infiniti. Secundo eius, quod infinitum in diuersis secundum ordinem inuenitur ibi, [in infinitum autem non idem est.]

Te.com. 67.

Te.com. 70.

Tex. 67.

Te.com. 71.

Te.com. 68.

Te.com. 68.

Te.com. 59.

Te.com. 69.

LECTIO XII.

Secundum rationem autem accidit, ut quod est, & secundum appositionem non esse videatur infinitum sic, ut omnem excedat magnitudinem, in diuisione autem esse. continetur enim sicut materia intus & infinitum, continet autem species.

Rationabiliter autem est, & in numero quidem, ad minimum versus esse terminum, ad plus autem semper omnem excellere multitudinem. In magnitudinibus autem e contrario. In minus quidem excedere omnem magnitudinem; sed in maius non esse magnitudinem infinitam. Causa autem est, quia vnum est indiuisibile, quodcunque vnum sit, ut homo, vnus homo, & non multi. numerus autem est vno plura, & quanta quaedam. quare, necesse est ita read indiuisibile. duo nanque & tria denominatiua nomina sunt, similiter, & aliorum numerorum vnusquisque.

In plus autem, semper est intelligere, infinita enim sunt bipartitiones magnitudinis. Quare potentia quidem est, actu vero non, sed semper excedit, acceptum omnem determinatam multitudinem. Sed non separabilis est hic numerus a decisione: neque manet infinitas, sed sit semper sicut & tempus, & numerus temporis.

In magnitudinibus autem contrarium est. diuiditur enim in infinita continuum. In maius autem non est in infinitum, quantum

de transcendentibus secundum quod ens diuiditur per vnum, & multa. Sed diuisio continuus quantitatis causat numerum, qui est species quantitatis, in quantum habet rationem mensurae: & hic numerus multiplicabilis est in infinitum, sicut & magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sed multitudo, quae sequitur diuisionem formalem rerum, non multiplicatur in infinitum: sunt enim determinatae species rerum, sicut & determinata quantitas vniuersi. Et ideo dicit, quod hic numerus, qui multiplicatur in infinitum, non separatur a diuisione continui. Neque tamen hic numerus sic est infinitus, sicut aliquid permanens, sed sicut semper in fieri existens, in quantum successiue additur super quemlibet numerum datum, sicuti etiam est de tempore, & de numero temporis. Numerus enim temporis crescit successiue per additionem diei ad diem, non quod omnes dies sint simul. Deinde cum dicit.

Ostendit, quod e contrario est in magnitudinibus. Diuiditur enim continuum in infinitum, ut dictum est. Sed in maius non procedit in infinitum, etiam secundum potentiam, quia quantum vnus quodque est in potentia tantum potest esse in actu. si igitur esset in potentia, natura, quod cresceret aliqua magnitudo in infinitum, sequeretur, quod esset aliqua magnitudo sensibilis infinita, quod est falsum, ut supra dictum est. Relinquitur igitur, quod non est in potentia additio magnitudinum in infinitum sic, quod excedatur omnem determinatam quantitatem: quia sequeretur quod vnus rei essent plures definitiones, & plures substantiae, quia ex diuersis partibus diuersimode coarsurgit vnus numerus. Secundo ibi. Assignat causam, quare in numeris additio excedit omnem determinatam multitudinem, & dicit, quod postulum semper intelligere, quolibet numero dato, alium maiorem, hoc, quod magnitudo diuiditur in infinitum, manifestum est enim quod diuisio causat multitudinem. vnde quanto plus diuiditur multitudo, tanto maior multitudo coarsurgit: & ideo ad infinitam diuisionem magnitudinum, sequitur infinita additio numerorum. Ideo sicut infinita diuisio magnitudinis non est in actu, sed in potentia, & excedit omnem determinatam in minus, ut dictum est, ita additio numerorum infinita, non est in actu, sed in potentia: & excedit omnem determinatam multitudinem. Sed hic numerus, qui sic in infinitum multiplicatur, non est numerus separatus a decisione magnitudinis. Circa quod sciendum est, quod diuisio, ut dictum est, multitudinem causat. Est autem diuisio duplex. Vna formalis, quae est, per opposita, & alia secundum quantitatem. Prima autem diuisio causat multitudinem, quae est

LECTIO XII.

Aqui cum ratione etiam sit, ut id quidem, quod in additione consistit, non videatur esse sic infinitum, ut omnem exuperet magnitudinem. Id vero quod in diuisione consistit, infinitum esse istiusmodi videtur. Infinitum enim intus perinde, atque materia continetur, forma autem continet.

Cum ratione etiam accidit in numero quidem versus minus minimum esse finem, versus autem plus omnem semper multitudinem exuperare. In magnitudine vero, contrarium. Versus quidem minus omnem magnitudinem exuperare, versus autem maius non esse magnitudinem infinitam. Hae enim ita propterea sunt, quod ipsum vnum quicquid tandem id sit, indiuisibile est. homo namque vnus est homo, non multi. Numerus autem est vna plura, quantaue quaedam. Quare ad indiuisibile stetur necesse est. Duo enim, ac tria denominatiua nomina sunt, & ceterorum quisque numerorum simili modo.

Versus autem plus, sit ut semper intelligatur. diuisiones enim magnitudinis, duas in partes aequales sunt infinita. Quare potentia quidem est, actu non est, sed semper id, quod accipitur, multitudinem omnem exuperat definitam. Sed non est separabilis hic numerus diuisionis, nec infinitum permanet, sed sit, & quemadmodum tempus, & ipse numerus temporis.

In magnitudinibus autem e contrario est. Nam diuiditur quidem in infinita continuum ipsum. Versus autem maius non est infinitum, quantum

de transcendentibus secundum quod ens diuiditur per vnum, & multa. Sed diuisio continuus quantitatis causat numerum, qui est species quantitatis, in quantum habet rationem mensurae: & hic numerus multiplicabilis est in infinitum, sicut & magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sed multitudo, quae sequitur diuisionem formalem rerum, non multiplicatur in infinitum: sunt enim determinatae species rerum, sicut & determinata quantitas vniuersi. Et ideo dicit, quod hic numerus, qui multiplicatur in infinitum, non separatur a diuisione continui. Neque tamen hic numerus sic est infinitus, sicut aliquid permanens, sed sicut semper in fieri existens, in quantum successiue additur super quemlibet numerum datum, sicuti etiam est de tempore, & de numero temporis. Numerus enim temporis crescit successiue per additionem diei ad diem, non quod omnes dies sint simul. Deinde cum dicit.

Ostendit, quod e contrario est in magnitudinibus. Diuiditur enim continuum in infinitum, ut dictum est. Sed in maius non procedit in infinitum, etiam secundum potentiam, quia quantum vnus quodque est in potentia tantum potest esse in actu. si igitur esset in potentia, natura, quod cresceret aliqua magnitudo in infinitum, sequeretur, quod esset aliqua magnitudo sensibilis infinita, quod est falsum, ut supra dictum est. Relinquitur igitur, quod non est in potentia additio magnitudinum in infinitum sic, quod excedatur omnem determinatam quantitatem: quia sequeretur quod vnus rei essent plures definitiones, & plures substantiae, quia ex diuersis partibus diuersimode coarsurgit vnus numerus. Secundo ibi. Assignat causam, quare in numeris additio excedit omnem determinatam multitudinem, & dicit, quod postulum semper intelligere, quolibet numero dato, alium maiorem, hoc, quod magnitudo diuiditur in infinitum, manifestum est enim quod diuisio causat multitudinem. vnde quanto plus diuiditur multitudo, tanto maior multitudo coarsurgit: & ideo ad infinitam diuisionem magnitudinum, sequitur infinita additio numerorum. Ideo sicut infinita diuisio magnitudinis non est in actu, sed in potentia, & excedit omnem determinatam in minus, ut dictum est, ita additio numerorum infinita, non est in actu, sed in potentia: & excedit omnem determinatam multitudinem. Sed hic numerus, qui sic in infinitum multiplicatur, non est numerus separatus a decisione magnitudinis. Circa quod sciendum est, quod diuisio, ut dictum est, multitudinem causat. Est autem diuisio duplex. Vna formalis, quae est, per opposita, & alia secundum quantitatem. Prima autem diuisio causat multitudinem, quae est

Te.com. 19.

Te.com. 70.

Te.com. 71.

Te.com. 72.

Li. 4. p. 100. 113.

procedit in infinitum, etiam secundum potentiam, quia quantum vnus quodque est in potentia tantum potest esse in actu. si igitur esset in potentia, natura, quod cresceret aliqua magnitudo in infinitum, sequeretur, quod esset aliqua magnitudo sensibilis infinita, quod est falsum, ut supra dictum est. Relinquitur igitur, quod non est in potentia additio magnitudinum in infinitum sic, quod excedatur omnem determinatam quantitatem: quia sequeretur quod vnus rei essent plures definitiones, & plures substantiae, quia ex diuersis partibus diuersimode coarsurgit vnus numerus. Secundo ibi. Assignat causam, quare in numeris additio excedit omnem determinatam multitudinem, & dicit, quod postulum semper intelligere, quolibet numero dato, alium maiorem, hoc, quod magnitudo diuiditur in infinitum, manifestum est enim quod diuisio causat multitudinem. vnde quanto plus diuiditur multitudo, tanto maior multitudo coarsurgit: & ideo ad infinitam diuisionem magnitudinum, sequitur infinita additio numerorum. Ideo sicut infinita diuisio magnitudinis non est in actu, sed in potentia, & excedit omnem determinatam in minus, ut dictum est, ita additio numerorum infinita, non est in actu, sed in potentia: & excedit omnem determinatam multitudinem. Sed hic numerus, qui sic in infinitum multiplicatur, non est numerus separatus a decisione magnitudinis. Circa quod sciendum est, quod diuisio, ut dictum est, multitudinem causat. Est autem diuisio duplex. Vna formalis, quae est, per opposita, & alia secundum quantitatem. Prima autem diuisio causat multitudinem, quae est

enim contingit potentia esse, & actu contingit tantum esse. Quare cum sit infinita nulla magnitudo sensibilis, non contingit excessum esse omnem determinatam magnitudinis. esset enim utique aliquid caelo maius.

In infinitum autem non idem est in motu, & magnitudine, & tempore, tanquam vna quaedam natura, sed posterius dicitur & secundum prius, ut motus quidem, quia prius est magnitudo, in qua mouetur, aut alteratur, aut augmentatur, tempus autem propter motum. Nunc quidem n. vtimur his, posterius autem tentabimus dicere, & quid est vnum quodque, & quia omnis magnitudo sit in magnitudines diuisibilis.

Non remouet autem ratio mathematicos a consideratione, auferens sic esse aliquid infinitum, ut actu sit in augmentum, intransibile. Neque enim sic indigent infinito, neque vtuntur, sed solum esse, quantamcumque velint, finitam. maxima autem magnitudini secundum eandem inest secari rationem quantamcumque magnitudinem alteram. Quare ad demonstrandum quidem illo modo nihil differt. esse autem in existentibus erit magnitudinibus.

Quoniam autem causa diuisa sunt quadrisariam, manifestum, quod sicut materia infinitum causa est: & quod esse quidem ipsi priuatio est, per se autem subiectum, continuum ipsum & sensibile est. Videntur autem, & omnes alii sicut materia, vtentes infinito. Vnde & inconueniens est; continens ipsum facere, & non contentum.

Ostendit quomodo Mathematici vtuntur infinito, & dicit, quod ratio praedicta, qua ponimus non esse magnitudinem infinitam in actu, non remouet considerationem Mathematicorum, qui vtuntur infinito: puta cum Geometra dicit, quod sit talis linea infinita. non enim indigent ad suam demonstrationem infinito in actu, neque eo vtuntur, sed solum indigent, quod sit aliqua linea finita tanta, quanta est eis necessaria; ut ex ea possint subtrahere, quod volunt & ad hoc sufficit, quod aliqua maxima magnitudo sit; quia alicui maximae magnitudini coepetit, quod possit diuidi secundum quantamcumque proportionem respectu alterius magnitudinis datae. vnde ad demonstrandum, non differt, vtrum sit hoc modo, vel illo, scilicet, vel infinita, vel finita maxima quantitas; sed quantum ad esse rei multum differt, vtrum sit vel non sit. Deinde cum dicit.

Ipsam autem infinitum non est idem in motu, magnitudine, atque tempore vt vna quaedam natura. Sed posterius dicitur ob prius, veluti motus quidem dicitur infinitus, quia prius ita dicitur magnitudo, super qua sit motus, & quae alteratur, aut accrescit; Tempus autem, propter motum. Atque nunc quidem vtimur hisce, posterius autem & quidnam sit horum vnum quodque, & cur omnis magnitudo diuisibilis sit in magnitudines, dicere emitemur.

Atqui neque Mathematicorum contemplationem, ea ratio aufert, quae infinitum hoc pacto a medio tollit, ut ad incrementum habeat actu sine transiitione. Neque enim nunc ipso indigent infinito, neque vtuntur, sed tantam solum lineam postulant, quantam volunt finitam. Atque, quantumvis aliam magnitudinem, eadem diuiderent ratione, qua diuisa est magnitudo maxima licet. Quare ad ostendendum quidem illo pacto nihil referet prorsus: esse autem ipsum in eis est magnitudinibus, quae in rerum sunt ratione.

Cum vero cause in quatuor sint distinctae, patet infinitum, ut materia causam esse; & esse quidem ipsius priuationem esse: per se autem subiectum continuum ipsum atque sensibile esse. Ceteri etiam omnes ipso infinito, ut materia vti videntur. Quapropter & absurdum est sane, ipsum id esse quod continet, & non id quod continetur asserere.

sensibile. Et hoc apparet, quia infinitum (quod est in numeris) calculatur ex infinita diuisione magnitudinis: & similiter infinitum in tempore, & motu calculatur ex magnitudinibus: vnde relinquitur, quod primum subiectum infiniti, sit continuuum. Et quia magnitudo secundum esse non est separata a sensibilibus, sequitur quod subiectum infiniti sit sensibile. Et in hoc etiam concordant omnes antiqui, qui vtuntur infinito sicut principio materiali. vnde inconueniens fuit, quod attribuerunt infinito continere, cum materia non sit continere, sed magis contineri.

Tex. 67.

Postquam Philosophus per definitionem infiniti, rationes eorum, quae de infinito dicuntur, assignavit, hic soluit rationes, quae supra posita sunt ad ostendendum infinitum esse. Et primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum ibi:

Te.com. 73.

Par. 2.

LECTIO XIII.

Reliquum autem est aggregandi, secundum quas rationes infinitum esse videtur, non solum potentia, sed ut determinatum. Alia enim ipsorum non necessaria sunt, alia vero habent quaedam veras contrarietates.

Neque enim ut generatio non deficiat, necessarium est infinitum esse actu sensibile corpus: contingit enim alterius corruptionem, alterius generationem esse, cum omnne finitum sit.

Amplius tangi & includi, alterum est: hoc quidem enim ad aliquid, & cuiusdam (tangit enim aliquid omnne) & finitorum alicui accidit. Finitum autem non ad aliquid est, neque tangere cuiusvis, quoduis.

Intelligentiae autem credere, inconueniens est. Non enim in re, abundantia, & defectus est, sed in intelligentia. Vnumquemque enim nostrum intelligit vti que aliquis multiplicem seipso, augmentans in infinitum: sed non propter hoc, extra aliquid est. aut extra tantam magnitudinem; quam habemus, quamuis intelligit aliquis, sed quoniam est; hoc accidit.

Tempus autem & motus infinita sunt, & intelligentia non permanente accepto.

Magnitudo autem neque diuisione, neque intelligibili augmentatione, est infinita. Sed de infinito quidem, quomodo est, & quomodo non est, & quid est, dictum est.

Existente finito, generatio in infinitum durare possit per hoc, quod corruptio vnus est generatio alterius. Secundo ibi. Soluit rationem quartam, quae sumebatur ex parte contraria, ac si necessarium sit omne corpus finitum tangere quoddam aliud, & sic oporteat procedere in infinitum. Sed ipse soluit quod alterum est tangi & finiri, quia tangi & includi dicitur respectu alterius: omne enim tangens tangit aliquid. Sed finitum dicitur absolute, & non ad aliud, in quantum per proprios terminos aliquid finitum est in seipso. Accidit enim alicui finito, quod tangat. Non tamen oportet, quod omne tactum

ab vno, tangat aliud, ut sic in infinitum procedatur. Vnde manifestum est, quod haec ratio omnino nihil ex necessitate concludit. Tertio ibi.

Soluit rationem quintam, quae sumitur ex parte intellectus, & imaginationis: quam antiqui non distinguebant ab intellectu. Per hanc autem rationem supra ostendebatur, quod esset spatium infinitum extra caelum, & per consequens locus & corpus. Sed ipse dicit, inconueniens est credere intelligentiae; ita scilicet quod quicquid apprehenditur intellectu, vel imaginatione sit verum, ut quidam antiquorum putauerunt, quorum opinio reprobat in quarto Metaphysicae. Non enim sequitur, si apprehendo aliquam rem minorem, vel maiorem, quam sit, quod sit aliqua abundantia, vel defectus in re illa: sed solum in apprehensione intellectus, vel imaginationis. Potest enim aliquis intelligere quemcumque hominem esse multiplicem eius quod est, vel duplam, vel triplicem, vel qualitercumque augmentans in infinitum, non tamen propter hoc, erit aliqua huiusmodi quantitas multiplicata extra intellectum, aut extra determinatam quantitatem, aut magnitudinem. Sed contingit, quod re sic existente aliquis intelligat. Quarto ibi.

Non enim ut generatio non deficiat, corpus esse sensibile infinitum actu necesse est. Potest enim alterius corruptio, generatio alterius esse, si finitum est vniuersum.

Præterea: tangere atque finitum esse, diuersa sunt. Nam illud quidem ad aliquid est (omne enim quod tangit aliquid tangit) atque accidit alicui finitorum. Finitum autem non est ad aliquid, neque sit, ut quoduis sine vlllo discrimine, quoduis tangat.

Atqui per absurdum est, intellectio non credere. Non enim in re est ipse excessus atque defectus, sed in ipsa intelligentia. Nam potest quispiam vnumquemque nostrum maiorem, quam est, intelligere, augens ipsum infinitum. At non ideo quispiam nostrum extra ciuitatem est, aut tantam magnitudinem, quam habemus, exuperat, quia quispiam sic intelligit, sed quia est; hoc accidit.

Tempus autem & motus sunt infinita, & intellectio eo non permanente, quod sumitur.

Magnitudo vero neque diuisione, neque incremento intelligibili, est infinita. Sed de infinito, quoniam pacto est, & non est: & quid etiam est, satis iam diximus.

ris, & posterioris: ita tamen, quod id quod primo fuit acceptum de tempore, vel motu, non permanet sic: vnde non oportet dicere, quod totus motus infinitus sit in actu, vel quod totum tempus sit infinitum. Quinto ibi. Soluit rationem secundam sumptam, ex parte magnitudinis, & dicit, quod magnitudo non est infinita in actu, neque per diuisionem, neque per augmentationem intelligibilem, sicut ex supradictis patet. Vltimo autem epilogat quod dictum est de infinito.

LECTIO XIII.

At enim restat eas soluerationes, quibus infinitum non solum potentia, sed ut definitum, etiam esse videtur. Partim enim non sunt necessariae, partim veras quaedam obiectiones alias habent.

G

Non enim ut generatio non deficiat, corpus esse sensibile infinitum actu necesse est. Potest enim alterius corruptio, generatio alterius esse, si finitum est vniuersum.

H

discrimine, quoduis tangat.

I

Tempus autem & motus sunt infinita, & intellectio eo non permanente, quod sumitur.

K

Soluit rationem secundam sumptam, ex parte magnitudinis, & dicit, quod magnitudo non est infinita in actu, neque per diuisionem, neque per augmentationem intelligibilem, sicut ex supradictis patet. Vltimo autem epilogat quod dictum est de infinito.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AUDITV LIBER QVARTVS.

Cum Sancti Thomae Aquinatis praeclarissimis Commentariis.

LECTIO PRIMA.

Postquam Philosophus determinauit in Tertio de motu & infinito, quae competunt motui intrinsece, secundum quod est de genere continuorum, nunc in Quarto libro intendit determinare de iis, quae adueniunt

motui extrinsece. Et primo de iis, quae adueniunt motui extrinsece, quasi mensurae mobilis. Secundo, de tempore, quod est mensura ipsius motus, ibi, [Consequens autem dicitur.] Circa primum duo facit. Primo determinat de loco. Secundo de vacuo, ibi, [Eodem autem modo accipiendum.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod determinandum est a naturali de loco. Secundo prosequitur propositum, ibi, [Quod quidem igitur locus sit.] Circa primum duo facit. Primo ponit, quod intendit, & dicit, quod sicut ad naturalem pertinet determinare de infinito, si est, vel non est, & quomodo sit, & quid sit, similiter et de loco. Secundo ibi. b. ¶ Probat, quod dixerat. Et primo ex parte ipsius loci. Secundo ex parte nostra, ibi, [Habet autem multas dubitationes.] Circa primum ponit duas rationes, quarum prima talis est: Ea, quae sunt communia omnibus naturalibus, pertinent maxime ad considerationem naturalis; sed locus est huiusmodi: omnes enim communiter opinantur, omnia ea, quae sunt, in aliquo loco esse. Et ad hoc probandum vtuntur sophistico argumento a positione consequentis. Arguerant enim sic: Quod non est, nusquam est, id est, in nullo loco est: non enim est dare, vbi sit Trigelaphus, aut Sphinx, quae sunt quoddam ficticia, seu chimerica: argumentatur ergo, quod si id, quod in nullo loco est, non sit: ergo omne, quod est, est in loco. Sed si esse in loco conuenit omnibus entibus, videtur, quod locus magis pertineat ad considerationem Metaphysicam, quam Physicam. Et dicendum est, quod hic argumentatur ab opinione ponentium, omnia entia esse sensibilia, propter hoc, quod imaginatione corporum transcendere non possunt; & secundum hoc naturalis scientia est Philo- sophia prima, communis omnibus entibus, ut dicitur in 4. Metaphysicae. Secundam rationem ponit ibi. c. ¶ Quae talis est: Ad Philosophum naturalem pertinet considerare de motu: sed motus, qui est secundum locum, [quem dicimus loci mutationem,] est maxime communis inter omnes motus: quaedam enim corpora, scilicet caelestia, mouentur hoc motu tantum, cum tamen nihil moueatur aliis

Te.com. 1.

Te.com. 87.

Te.com. 50.

Te.com. 3.

Te.com. 2.

Te.com. 3.

Te.com. 2.

Te.com. 7.

Motibus, quin moueatur hoc motu. Similiter etiam, hic motus est magis proprius: quia hic solus motus est vere continuus, & perfectus, ut in Octauo probabitur. Motus autem secundum locum, non potest cognosci, nisi cognoscatur locus. Naturalis igitur debet considerare de loco. Deinde cum dicit, d. ¶ Inducit ad idem rationem ex parte nostra. De illis enim a Sapiens determinandum est, de quibus dubitatio est: multae autem dubitationes sunt de loco, quid sit; quarum quidem dubitationum duplex est causa, vna est ex parte ipsius loci, quia non omnes proprietates loci ducunt in eandem sententiam de loco, sed ex quibusdam proprietatibus loci, videtur, quod locus sit hoc; ex quibusdam autem videtur, quod locus sit aliud: Alia vero causa est ex parte hominum, quia Antiqui nec bene mouerunt dubitationem circa locum, neque etiam bene exquisierunt veritatem. Deinde cum dicit, e. ¶ Incipit determinare de loco. Et primo per modum disputatiuum. Secundo determinando veritatem, ibi, [Post hoc autem accipiendum.] Circa primum duo facit. Primo inquitur disputatiue, an sit locus. Secundo, quid sit, ibi, [Quoniam autem aliud quid esse ab vtrisque, ad quod, & ex quo sunt mutata.

Le. 9.

LECTIO I.

Autem de infinito, sic de loco necesse est Philosophum naturalem, si sit, necne; & si sit, quoniam sit modo; quidque etiam sit, cognoscere.

Nam omnes ea, quae sunt, alicubi esse existimant, quia id, quod non est, nusquam est; vbi namque Hippocentaurus est, aut Chimera?

Communis quoque, maxime, atque proprius motus (quem latine appellamus) loco sane accommodatur.

Complures autem dubitationes emergunt, quidnam sit ipse locus; non enim idem ex omnibus, quae ipsi competunt, contemplanti videtur. Præterea nihil ab alijs, aut dubitatum de ipso, aut inuentum habemus.

Esse autem locum, ex translatione patere videtur: vbi namque nunc est aqua, hic rursus est aer, hinc egressa illa, tanquam ex vase. Nunquam etiam eundem hunc locum, aliud corpus quippiam occupat: hoc autem ab his omnibus, quae insunt, atque mutantur, diuersum esse videtur, in quo namque nunc est aer, in hoc prius fuerat aqua. Quare patet, locum esse receptaculum ipsum aliud quid esse ab vtrisque, ad quod, & ex quo sunt mutata.

locum esse. Secundo, ad ostendendum, quod locus non sit, ibi, [At vero; sed habet defectum.] Circa primum duo facit. Primo ostendit locum esse, rationibus acceptis a veritate rei. Secundo, ad opinionibus aliorum, ibi, [Amplius vacuum.] Circa primum ponit duas rationes, in quarum prima sic procedit. Dicit enim, quod ex ipsa translatione corporum, quae mouentur secundum locum, manifestum est, quod locus aliquid sit. Sicut enim transmutatio, quae est secundum formas, homines induxit ad cognitionem materiae, quia scilicet oportet esse aliquid subiectum, in quo sibi formae succedunt, ita transmutatio secundum locum induxit homines ad cognitionem loci: oportet enim esse aliquid, vbi sibi corpora succedant. Et hoc est, quod subdit, quod exeunte aqua inde, vbi nunc est, sicut ex quodam vase, iterum subintrat aer: cum igitur eundem locum quandoque aliud corpus detineat, ex hoc manifestum videtur esse, quod locus sit aliud ab iis, quae sunt in loco, & transmutatur secundum locum, quia, vbi nunc est aer, prius aqua ibi erat; quod non esset, si locus non esset aliud ab aere & aqua. Relinquitur igitur, quod locus est aliquid, & quoddam receptaculum alterum ab vtroque. Tho. super Physic. que

Tertii Libri Physicorum Finis.

que locorum: & est terminus motus localis a quo, & in quem. Secundam rationem ponit ibi.

f Et dicit, quod cum quorumcumque corporum motus ostendat locum esse, ut dictum est, motus localis corporum naturalium simplicium, ut ignis, & terræ, & aliorum huiusmodi, grauium & leuium, non solum ostendit, quod locus sit aliquid, sed etiã, quod locus habeat quandam potentiam, & virtutem. Videmus enim, quod vnumquodque horum fertur in suum proprium locum, quando non impeditur: graue quidem deorsum, & leue autem sursum. Ex quo patet, quod locus habeat quandam virtutem conferuandi locata: & propter hoc locorum tendit in suum locum, desiderio suæ conferuacionis. Non autem ex hoc ostenditur, quod locus habeat virtutem attractiua, nisi sicut finis dicitur attrahere. Sursum autem & deorsum, & alia de numero sex distantiarum, scilicet ante & retro, dextrorsum & sinistrorsum, sunt partes & species loci. Huiusmodi autem distantiarum determinatur in vniuerso secundum naturam, & non solum quo ad nos: & hoc patet, quia in his, in quibus ista dicuntur quoad nos, non semper idem est sursum, vel deorsum, vel dextrorsum, vel sinistrorsum, sed variatur, secundum quod diuersimode nos conuertimur ad ipsum: vnde multoties aliquod immobile manens, quod prius erat dextrum, fit sinistrum: & similiter de aliis, prout nos diuersimode ad illa conuertimur. Sed in natura aliquid determinatum est sursum & deorsum, secundum motum grauium & leuium: & alia positiones secundum motum cæli, ut in Tertio dictum est. Non enim indifferenter quæcumque pars mundi est sursum, vel deorsum: sed semper sursum est, quo feruntur leuia, deorsum autem, quo feruntur grauia. Quæcumque autem secundum se habent determinatas positiones, necesse est, quod habeant potentias, quibus ter-

T.com.4.

T.com.5.

T.com.36.

Leit.9.

T.com.54.

T.com.7.

f Amplius autem loci mutationes physicorum corporum, & simplicium, ut ignis, & terræ, & talium non solum ostendunt, quod aliquis est locus, sed quod & habet quandam potentiam: fertur enim vnumquodque in suum locum non prohibatum, hoc quidem sursum, illud autem deorsum. Hæ autem sunt loci partes & species, sursum & deorsum, & reliquæ sex distantiarum. Sunt autem huiusmodi non solum ad nos dextrorsum sinistrorsum, sursum & deorsum: nobis enim non semper idem, sed secundum positionem, quomodocumque vertamur, fit; propter quod idem multoties dextrum & sinistrum est, & sursum, & deorsum, & ante, & retro. In natura autem determinatum est sciorum vnumquodque. Non enim, quodcumque contingit, sursum est: sed quo fertur ignis & leue. Similiter autem, & deorsum: non quodcumque contingit: sed quo habentia grauitatem, & terrea, tanquam non positione solum differentia, sed potentia. Ostendit autem & Mathematica: cum enim non sint in loco, tamen secundum positionem ad nos, habent dextra & sinistra (ut solum intelligatur ipsorum positio) non habentia natura horum vnumquodque.

f Amplius vacuum affirmantes, locum dicunt esse. Vacuum enim erit vti que locus priuatus corpore. Quod quidem igitur sit aliquis locus præter corpora, & omne corpus sensibile in loco esse, per hoc aliquis concipit.

h Videbitur autem vti que & Hesiodus recte dicere, faciens primum Chaos: dicit igitur: Omnium quidem primum Chaos factum est, postea vero terra lata, tanquam indigeret primum esse receptaculum iis, quæ sunt: propter id, quod opinati sunt, quæmadmodum multi, omnia alicubi & in loco esse. Si autem huiusmodi est, mirabilis quædam vti que erit potentia loci, & prima omnium. Sine quo namque aliorum nullum est, illud autem sine aliis, necesse est primum esse, non enim perditur locus iis, quæ sunt in eo corruptis.

F minentur: alia enim est in animali potentia dextræ, & alia sinistra: vnde relinquitur, quod locus sit, & habeat aliquam potentiam. Quod autem in aliquibus dicatur positio solum quo ad nos, ostendit per mathematica, quæ quidem, licet non sint in loco, tamen attribuitur eis positio solum per respectum ad nos: vnde in eis non est positio secundum naturam: sed solum secundum quod intelliguntur in aliquo ordine ad nos, vel supra, vel subter, vel sinistrorsum, vel dextrorsum. Deinde cum dicit.

Præterea corporum naturalium atque simplicium, ut ignis, terra, ac talium lationes, non solum aliquid esse locum, sed etiam habere quandam potentiam indicant; fertur enim vnumquodque suum ad locum, aliud sursum, aliud deorsum, nisi prohibeantur. Hæc autem loci sunt partes & species, supra (inquam) ac infra, cateraque, quatuor differentia; suntque hæc, dextrum, inquam, atque sinistrum; & supra ac infra, non solum nostra ex parte (ad nos enim non semper est idem, sed sit, ut vertimur positione.) Quocirca sæpe idem dextrum est, atque sinistrum, & supra, ac infra, & ante, & retro. Sed etiam ex ipsa natura, vbi distinctum est sursum vtrunque. Non enim quoduis est ipsum supra, sed id, quo fertur ignis, ac leue. Similiter & infra non est quoduis, sed id, quo ea, quæ pondus habent, & terrea pergunt. Quibus patet, hæc non solum positione, sed vi quoque differre. Indican- tidipsum & mathematica. Nam etsi non sunt in loco, nostra tamen positione dextra læuaque, habent, nihil horum habentia natura (ut solum positio ipsorum intelligatur.)

Præterea qui vacuum esse dicunt, locum asserant esse. Vacuum enim locus erit sane corpore carens. Locum igitur aliquid esse præter corpora ipsa; & omne corpus sensibile esse in loco, per hæc quispiam sane putabit.

Recte etiam Hesiodus videbitur dicere, faciens ante omnia Chaos. Dicit enim: Ante Chaos, post hoc facta est latissima tellus: propterea quod primo receptaculum hisce, quæ sunt, fuisse oportebat: quia putabat, ut multi, cuncta alicubi esse, atque in loco. Quod si ita sit, admirabilis quædam ipsius loci vis erit, & omnibus prior. Quod enim ita se habet, ut sine ipso quidem cetera nequeant esse, ipsum autem sine ceteris sit, id primum omnium esse necesse est: locus enim non perit, etsi ea, quæ in ipso sunt, corrumpantur.

LECTIO

T.com.8.

Tex.com.9.

T.com.10.

T.com.11.

T.com.12.

LECTIO II.
Postquam Philosophus posuit rationes ad ostendendum, quod locus sit, hic ponit sex rationes, ad ostendendum, quod locus non sit. Principium autem ad inuestigandum de aliquo, an sit, oportet accipere, quid sit: saltem quid significetur per nomen: & ideo dicit, quod, quamuis ostensum sit, quod locus sit, tamen habet defectum, id est, dubitationem, quid est: & si est, vtrum scilicet sit quædam moles corporea, aut aliqua natura alterius generis. Et ex hoc sic argumentatur: Si locus est aliquid, oportet quod sit corpus, quia locus habet tres dimensiones, id est, longitudinis, latitudinis, & profunditatis: his autem determinatur corpus: quia omne, quod habet tres dimensiones, est corpus: sed impossibile est, locum esse corpus; quia cum locus & locatum sint simul, sequeretur, duo corpora esse simul, quod est inconueniens: ergo impossibile est locum aliquid esse. Secundam rationem ponit ibi.

¶ Ostendit locum esse ex opinionibus aliorum. Et primo ex opinione ponentium vacuum; quia, quicumque affirmant vacuum esse, necesse est, quod dicant esse locum: cum vacuum nihil aliud sit, quam locus priuatus corpore. Et sic ex hoc, & ex præmissis rationibus potest aliquis concipere, quod locus sit aliquid præter corpora: & quod omnia corpora sensibilia sint in loco. Secundo ibi.

¶ Inducit ad idem opinionem Hesiodi, qui fuit vnus de antiquis poetis theologis, qui posuit, primo factum esse chaos. Dixit enim, quod primo inter omnia factum est chaos, quasi quædam confusio, & receptaculum corporum: & postea facta est terra lata ad recipiendum diuersa corpora, ac si primo necesse esset esse receptaculum rerum, quam ipsas res. Et hoc ideo posuerunt, quia crediderunt, sicut & multi alij, quod omnia, quæ sunt, sint in loco. Quod si verum est, sequitur, quod locus non solum sit, sed quod habeat mirabilem potentiam, quæ sit prima omnium entium: illud enim, quod potest esse sine aliis, & alia non possunt esse sine eo, videtur esse primum: locus autem, secundum eos, potest esse sine corporibus, quod exinde coniciebatur, quia videmus locum remanere destructis locatis; res autem non possunt esse sine loco: relinquitur igitur secundum eos, quod locus sit primum inter omnia entia.

¶ Quæ talis est: Si locus corporis vere est quoddam receptaculum corporis, aliud a corpore, oportet quod etiam superficies sit aliquod receptaculum, aliud ab ipsa; & similiter est de aliis terminis quantitatis, quæ sunt linea, & punctus. Et hanc conditionalem sic probat. Propter hoc enim ostendebatur locus esse alius a corporibus, quia vbi nunc est corpus aeris, ibi prius erat corpus aquæ: & similiter, vbi prius erat superficies aquæ, nunc est superficies aeris, ergo locus superficiei est aliud a superficie, & similis ratio est de linea & puncto. Argumentatur ergo a destructione consequentis, per hoc, quod non potest esse aliqua differentia loci puncti, a puncto: quia cum locus non excedat locatum, locus puncti non potest esse, nisi aliquid indiuisibile. Duo autem indiuisibilia quantitatis, ut duo puncta simul coniuncta, non sunt

¶ Quid enim forte ponemus esse locum? Neque enim elementum, neque ex elementis potest esse huiusmodi habens naturam, neque corporeorum, neque incorporeorum, magnitudinem quidem enim habet locus, corpus autem nullum. Adhuc autem sensibile quidem corporum, elementa corporea: ex intelligibilibus autem elementis magnitudo nulla fit.

¶ Amplius, & cuius vti que quis ponet iis, quæ sunt, causam esse locum? nulla enim causa inest ipsi de quatuor. Neque enim sicut materia eorum, quæ sunt: neque enim ex ipso constituta sunt entia, neque sicut forma & ratio eorum, quæ sunt, neque sicut finis, neque sicut mouens ea, quæ sunt.

¶ Amplius & ipse, si est aliquid eorum, quæ sunt, alicubi erit. Zenonis enim opinio quærit quandam rationem: si namque omne, quod est, in loco est, manifestum, quoniam & loci locus erit, & hoc in infinitum procedet.

LECTIO II.

LECTIO II.

A nisi vnum: ergo eadem ratione, neque locus superficiei erit, aliud a superficie, neque locus corporis erit aliud a corpore. Tertiam rationem ponit ibi.

¶ Quæ talis est: Omne, quod est, vel est elementum, vel est ex elementis; sed locus neutrum horum est; ergo locus non est. Mediam probat sic: Omne, quod est elementum, vel ex elementis, est de numero corporeorum, vel incorporeorum: sed locus non est de numero incorporeorum, quia habet magnitudinem; nec de numero corporeorum, quia non est corpus, ut probatum est; ergo neque ex elementis. Et quia posset aliquis dicere, quod licet non sit corpus, est tamen elementum corporeum, ad hoc excludendum subiungit, quod sensibile corporum sunt elementa corporea (quia elementa non sunt extra genus elementarum.) Nam ex intelligibilibus principijs, quæ sunt incorporea, non constituitur aliqua magnitudo; vnde, si locus non sit corpus, non potest esse elementum corporeum. Quartam rationem ponit ibi.

¶ Quæ talis est: Omne, quod est, aliquo modo esse causa, respectu alicuius: sed locus non potest esse causa, secundum aliquam quatuor modorum: neque enim est causa, sicut materia: quia ea, quæ sunt, non constituuntur ex loco, quod est de ratione materiæ: neque sicut causa formalis, quæ tunc omnia, quæ habebant vnum locum, essent vnus, speciei, cum principium speciei sit forma: neque iterum sicut causa finalis rerum, quia magis videntur esse loca propter locata, quæ locata propter loca: neque iterum est causa efficiens, vel motiua, cum sit terminus motus. Videtur igitur, quod locus nihil sit. Quintam rationem ponit ibi.

¶ Quæ est ratio Zenonis, & est talis: Omne, quod est, est in loco; si igitur locus est aliquid, sequitur, quod sit in loco, & ille locus in alio loco, & sic in infinitum, quod est impossibile: ergo locus non est aliquid. Sextam rationem ponit ibi.

¶ Quæ est ratio Zenonis, & est talis: Omne, quod est, est in loco; si igitur locus est aliquid, sequitur, quod sit in loco, & ille locus in alio loco, & sic in infinitum, quod est impossibile: ergo locus non est aliquid. Sextam rationem ponit ibi.

¶ Quæ est ratio Zenonis, & est talis: Omne, quod est, est in loco; si igitur locus est aliquid, sequitur, quod sit in loco, & ille locus in alio loco, & sic in infinitum, quod est impossibile: ergo locus non est aliquid. Sextam rationem ponit ibi.

¶ Quæ est ratio Zenonis, & est talis: Omne, quod est, est in loco; si igitur locus est aliquid, sequitur, quod sit in loco, & ille locus in alio loco, & sic in infinitum, quod est impossibile: ergo locus non est aliquid. Sextam rationem ponit ibi.

Tho. super Physic.

F 2 f Quæ

f Quæ talis est: Omne corpus est in loco, & in omni loco est corpus, ut a multis probabiliter existimatur, ex quo accipitur, quod locus non sit minor, neq; maior, quam locatum: cum ergo locatum crescit, oportet ut crescat & locus: sed hoc videtur impossibile, cum locus sit quoddam immobile: non ergo locus aliquid est. Et ultimo epilogat, quod per huiusmodi rationes non solū dubitatur, quid sit locus, sed etiam, an sit. Huiusmodi autem rationes soluentur per ea, quæ sequentur.

f.com.13.

LECTIO III.

Postquam Philosophus inquit disputatiue, an locus sit, hic inquirat, quid sit. Et primo ponit rationes disputatiuas, ad ostendendum, locum esse formam vel materiam. Secundo ponit rationes in contrarium; ibi, [At vero quod impossibile sit.] Circa primum duo facit. Primo ponit rationem, ad ostendendum, locum esse formam. Secundo, ad ostendendum, locum esse materiam, ibi, [Secundo autem, quod videtur locus esse.] Tertio inducit corollarium ex his, ibi, [Merito autem ex his.] Dicit ergo primo, quod sicut in entibus quoddam est per se ens, & aliquid dicitur ens per accidens, similiter considerandum est circa locum, quod quidam locus est communis, in quo omnia corpora sunt, & alius est locus proprius, qui primo & per se dicitur locus. Locus autem communis non dicitur locus, nisi per accidens, & per posterius: quod sic manifestat: possum enim dicere, quod tu es in cælo, quia es in aere, qui est in cælo: & quod tu es in aere & in cælo, quia es in terra: & in terra dicitur esse, quia es in loco, qui nihil continet plus, quam te. Si ergo illud, quod primo & per se continet vnumquodque, est per se locus eius; huiusmodi autem est terminus, ad quem res terminatur: sequitur ergo, quod locus proprie & per se sit terminus rei. Forma autem est terminus vniuscuiusque: quia per formam terminatur materia vniuscuiusque ad proprium esse: & magnitudo ad terminatam mensuram: quantitates enim rerum consequuntur formas earum: videtur igitur secundum hanc considerationem, quod locus sit forma. Sed sciendum, quod in hac ratione est sophisma consequentis; syllogizatur enim in secunda figura ex quibus affirmatiuis. Secundo ibi.

f.com.14.

f.com.17.

Secunda pars. tex.15.

Secunda pars. tex.16. f.com.15.

f Amplius, si, ut omne corpus in loco est, sic & in omni loco corpus, quomodo igitur dicemus de his, quæ augmentantur? Necessè est enim ex his, simul augmentari locum ipsis; si neq; minor, neque maior locus est vniuscuiusque. Per hoc quidem igitur non solum quid est, sed etiam si est, dubitare necessè est.

LECTIO III.

Quoniam autem aliud quidem secundum se, aliud vero secundum aliud dicitur: similiter & locus alius quidem communis, in quo omnia corpora sunt, alius vero proprius, in quo primo. (Dico autem communis, quoniam quasi tu nunc in cælo es, quia in aere: hic autem in cælo & in aere, quia in terra: similiter autem & in hac, quia & in loco, qui nihil continet plus, quam te.) Si igitur locus est primum continens vnumquodque corpus, terminus quidam vtiq; erit: quare videtur species & forma vniuscuiusque locus esse: qua determinatur magnitudo; & materia magnitudinis: hæc enim est vniuscuiusque terminus. Sic quidem igitur considerantibus, locus vniuscuiusque species est.

b Secundum autem quod videtur esse locus distantia magnitudinis, sic materia: hæc namque altera est à magnitudine. Hæc autem est contenta sub specie, & definita, sicut sub plano & termino: est autem huiusmodi materia & infinitum. Cum enim remoueantur termini & passiones sphaeræ, relinquuntur nihil præter materiam. Vnde Plato materiam & locum dicit esse idem in Timæo: receptiuum enim & locum vnum & idem dicit: alio vero modo ibi dicens receptiuum, &

stantias rerum: quia igitur locus est dimensiones, & dimensiones sunt materia, dicebat Plato in Timæo, quod idem est locus, & materia: omne enim receptiuum alicuius dicebat esse locum, non distinguens inter receptionem loci, & materię: vnde, cum materia sit receptiuum formarum, sequitur, quod materia sit locus. Tamen sciendum, quod de receptiuo diuersimode Plato loquebatur: quia in Timæo dicit, receptiuum esse materiam: in dogmatibus autem dictis, & non scriptis, id est, cum verborene docebat in scholis, dicebat, receptiuum esse magnum & paruum: quæ etiam ex parte

f Ponit rationem Plat. per quam sibi videbatur, quod locus esset materia. Ad cuius euentiam sciendum est, quod Antiqui putauerunt, locum esse spacium, quod est inter terminos rei continentis, quod quidem habet dimensiones longitudinis, latitudinis, & profunditatis: non tamen huius spacium videbatur esse idem cum aliquo corpore sensibili: quia recedentibus & aduenientibus. diuersis corporibus sensibilibus, remaneret id spacium. Secundum hoc ergo sequitur, quod locus sit dimensiones separata. Et ex hoc volebat syllogizare Plato, quod locus esset materia. Et hoc est, quod dicit, quod secundum quod locus videtur aliquibus esse distantia magnitudinis spacij, separata à quolibet corpore sensibili, videbatur, quod locus esset materia: Ipsa namq; distantia: vel dimensio magnitudinis, altera est à magnitudine: nam magnitudo significat aliquid terminatum aliqua specie, sicut linea terminatur punctis, & superficies linea, & corpus superficie, quæ sunt species magnitudinis: sed dimensio spacij est contenta sub forma, & determinata, sicut corpus determinatur plano, id est, superficie, ut quoddam termino. Id autem, quod continetur sub terminis, videtur esse in se non determinatum. Quod autem est in se non determinatum per formam & terminum, est materia, quæ habet rationem infiniti, quia si ab aliquo corpore sphaerico remoueantur passiones sensibiles, & termini, quibus figuratur dimensio magnitudinis, nihil relinquunt, nisi materia, vnde relinquuntur, quod ipsæ dimensiones ex se indeterminate, quæ per aliud determinantur, sint ipsa materia. Et hoc præcipue sequebatur secundum radices Platonis, qui ponebat, numeros & quantitates esse substantias rerum: quia igitur locus est dimensiones, & dimensiones sunt materia, dicebat Plato in Timæo, quod idem est locus, & materia: omne enim receptiuum alicuius dicebat esse locum, non distinguens inter receptionem loci, & materię: vnde, cum materia sit receptiuum formarum, sequitur, quod materia sit locus. Tamen sciendum, quod de receptiuo diuersimode Plato loquebatur: quia in Timæo dicit, receptiuum esse materiam: in dogmatibus autem dictis, & non scriptis, id est, cum verborene docebat in scholis, dicebat, receptiuum esse magnum & paruum: quæ etiam ex parte

G

LECTIO III.

Cum autem quoddam per se, quoddam dicatur per aliud, & locus alius sit communis, in quo cuncta corpora sunt, alius proprius, in quo primo quippiam est. Nam tu nunc es in cælo, quia in aere es, quia in terra es; & in hac similitudo, quia in hoc loco es, qui nihil plus, quam te continet. Cum hac igitur ita sint, atq; locus id sit, quod primum vnumquodq; corporum continet: finis ipse quidam erit profecto. Quare locus vniuscuiusque, forma esse videbitur, qua magnitudo materiaq; magnitudinis terminatur, hæc enim rei cuiusque, est finis. Atq; hoc quidem modo considerantibus, locus vniuscuiusque, forma esse videtur.

H

I

Vt autem interuallum magnitudinis esse videtur materies, hoc enim à magnitudine est diuersum, & est id, quod à forma continetur, ac terminatur, velut à superficie, terminove, tale autem est ipsa materies, & id, quod terminis caret. Nam, cum aufertur finis atq; affectus à pila, nihil præter materiam restat. Quapropter & Plato in Timæo, materiam & receptaculum idem esse dicit. Susceptiuum enim & receptaculum vnum esse dicit ac idem. Et quanquam materiam illo quidem in loco susceptiuum appellat,

K

parte

f.com.16.

f.com.17.

f.com.18.

f.com.19.

f.com.20.

f.com.21.

parte materiae ponebat, ut supra dictum est: Et cuiusque attribueret, esse receptiuum, semper dicebat, quod receptiuum & locus sint idem. Sic igitur, cum multi dicerent, locum esse aliquid, solus Plato conatus est assignare, quid sit locus. Tertio ibi.

e Concludit ex prædictis, quod si locus est vel materia, vel forma, rationale videtur, quod sit difficile cognoscere, quid sit locus: quia tam materia, quam forma habent altissimam speculationem, & difficilem: & non est facile etiam cognoscere vnum eorum sine altero. Deinde cum dicit.

d Ponit quinque rationes in contrarium. Circa quarum primam dicit, quod non est difficile videre, locum non esse materiam vel formam: quia forma & materia non separantur à re, cuius sunt: sed locum contingit separari, quia in loco, in quo erat aer, postea est aqua: & etiam alia corpora adinueniuntur loco: vnde manifestum est, quod locus non est pars rei, ut materia, vel forma. Neque est etiam habitus, seu quodcumque accedens, quia partes & accidentia non sunt separabilia à re: sed locus est separabilis: & hoc manifestat per exemplum, quia locus videtur comparari ad locatum, sicut quoddam vas: sed in hoc tantum differt, quia locus est immobilis, vas autem mobile, ut infra exponetur. Sic igitur per hoc, quod locus est separabilis, ostenditur, quod locus non sit forma. Sed quod locus non sit materia, ostenditur non solum per hoc, quod est separabilis, sed etiam per hoc, quod continet: materia autem non continet, sed continetur. Secundam rationem ponit ibi.

e Videtur autem semper, quod est alicubi, ipsum esse aliquid: & alterum aliquid extra ipsum. **f** Platoni igitur dicendum est (si oportet digredientes dicere) quare non in loco species & numeri sunt, si id, quod vere participatiuum est, locus sit: siue magnum, siue paruum sit, quod participatiuum est, siue materies, ut in Timæo scripsit. **g** Amplius, quomodo ferretur in sui locum, si locus esset materia, aut species? impossibile est enim, cuius non est motus, neq; sursum aut deorsum, locum esse: quare querendus in huiusmodi locus est. Si autem in ipso locus est (oportet enim, si quidem aut forma aut materia est) erit locus in loco. Transmutantur enim simul cum re, locum separatur à locato, vult ostendere, quod, etiam si locus nunquam separatur à locato, ex hoc ipso, quod dicimus, quod aliquid est in loco, apparet, quod locus non est forma, neque materia: quia

f At vero, quod impossibile sit vtrumvis horum esse locum, non est difficile videre. Forma enim & materia non separantur à re, locum autem contingit: in quo namq; aqua erat, in hoc iterum aer, sicut diximus prius, sit, transmutatis adinueniuntur aereque, & aqua, & aliis corporibus similiter. Quare neq; pars, neque habitus, sed separabilis est locus ab vnoquoque: etenim videtur tale quid esse locus, ut vas: etenim vas locus transmutabilis, vas autem nihil rei. Secundum quidem igitur, quod separabilis est à re, sic quidem non est forma. Secundum autem, quod continet, si quidem alterum est à materia.

Videtur autem semper id, quod est in loco, aliquid esse; & extra ipsum aliquid aliud esse. Plato tamen dicat oportet (si parumper liceat digredi) cur forma numerig, non sunt in loco, si locus est id, quod est particeps, siue magnum sit illud, & paruum, siue materies, ut in Timæo asseruit.

Præterea, si locus esset materies aut forma, quoniam pacto res ad suum pergeret locum? esse enim id locus non potest, ad quod non est motio, & quod hæc differentias, supra, inquam, ac infra, non habet: quare locus in talibus est querendus. Quod si in ipsa re locus non inest, in sit enim oportet, si est materies aut forma locus, erit in loco. Mutatur enim vna cum re, atq; mouetur, & forma, & id, quod terminis caret, & non in eodem est semper, sed vbi est ipsa res. Quare sit, ut loci sit locus.

h Amplius, cum ex aere sit aqua, perditus est locus: non enim in eodem loco sit corpus: quæ igitur corruptio. Ex quibus

A omne, quod dicitur esse alicubi, videtur & ipsum esse aliquid, & alterum aliquid esse ab eo, in quo est: vnde, cum aliquid dicitur esse in loco, sequitur, quod locus sit extra locatum. Materia autem & forma non sunt extra rem: ergo neque materia, neque forma est locus. Tertiam rationem ponit ibi.

in hisce vero, qua non scripta sententia nuncupantur, alio modo, locum tamen & receptaculum, idem asseruit esse. Vniuersi namque, locum aliquid esse dicunt, hic vero quidnam sit, solus dicere est aggressus.

Merito autem ex hisce considerationibus, difficile esse videbitur, quidnam sit ipse locus, cognoscere, si vtrumvis horum sit, siue materies, siue forma. Nam hæc & summam habent contemplationem, & seorsum alterum sine altero, facile cognosci non potest.

At vero non est difficile videre locum, vtrumvis horum esse non posse. Neq; enim materia, neq; forma separatur à re, at locus separari potest, in quo namq; erat aer, in hoc rursum est aqua, vicissim hisce sibi cedentibus, ceterisq; corporibus similiter, ut diximus. Quare neq; pars est, neque habitus ipse locus, sed à quare separabilis est. Etenim quale est vas, tale quid ipse locus esse videtur, vas enim locus est potens transferri, at vas nihil est eius rei, quæ est in ipso. Locus igitur, quo quidem est à re separabilis, hoc forma sane non est: quo vero continet, hoc à materia est diuersus.

Videtur autem semper id, quod est in loco, aliquid esse; & extra ipsum aliquid aliud esse. Plato tamen dicat oportet (si parumper liceat digredi) cur forma numerig, non sunt in loco, si locus est id, quod est particeps, siue magnum sit illud, & paruum, siue materies, ut in Timæo asseruit.

Præterea, si locus esset materies aut forma, quoniam pacto res ad suum pergeret locum? esse enim id locus non potest, ad quod non est motio, & quod hæc differentias, supra, inquam, ac infra, non habet: quare locus in talibus est querendus. Quod si in ipsa re locus non inest, in sit enim oportet, si est materies aut forma locus, erit in loco. Mutatur enim vna cum re, atq; mouetur, & forma, & id, quod terminis caret, & non in eodem est semper, sed vbi est ipsa res. Quare sit, ut loci sit locus.

Præterea, si locus esset materies aut forma, quoniam pacto res ad suum pergeret locum? esse enim id locus non potest, ad quod non est motio, & quod hæc differentias, supra, inquam, ac infra, non habet: quare locus in talibus est querendus. Quod si in ipsa re locus non inest, in sit enim oportet, si est materies aut forma locus, erit in loco. Mutatur enim vna cum re, atq; mouetur, & forma, & id, quod terminis caret, & non in eodem est semper, sed vbi est ipsa res. Quare sit, ut loci sit locus.

Præterea, si locus esset materies aut forma, quoniam pacto res ad suum pergeret locum? esse enim id locus non potest, ad quod non est motio, & quod hæc differentias, supra, inquam, ac infra, non habet: quare locus in talibus est querendus. Quod si in ipsa re locus non inest, in sit enim oportet, si est materies aut forma locus, erit in loco. Mutatur enim vna cum re, atq; mouetur, & forma, & id, quod terminis caret, & non in eodem est semper, sed vbi est ipsa res. Quare sit, ut loci sit locus.

Præterea, si locus esset materies aut forma, quoniam pacto res ad suum pergeret locum? esse enim id locus non potest, ad quod non est motio, & quod hæc differentias, supra, inquam, ac infra, non habet: quare locus in talibus est querendus. Quod si in ipsa re locus non inest, in sit enim oportet, si est materies aut forma locus, erit in loco. Mutatur enim vna cum re, atq; mouetur, & forma, & id, quod terminis caret, & non in eodem est semper, sed vbi est ipsa res. Quare sit, ut loci sit locus.

Præterea, si locus esset materies aut forma, quoniam pacto res ad suum pergeret locum? esse enim id locus non potest, ad quod non est motio, & quod hæc differentias, supra, inquam, ac infra, non habet: quare locus in talibus est querendus. Quod si in ipsa re locus non inest, in sit enim oportet, si est materies aut forma locus, erit in loco. Mutatur enim vna cum re, atq; mouetur, & forma, & id, quod terminis caret, & non in eodem est semper, sed vbi est ipsa res. Quare sit, ut loci sit locus.

ipius materia autem & forma sunt partes speciei: ergo corrupta re, ad minus per accidens, forma & materia corrumpuntur: si igitur materia & forma sit locus, sequitur, quod locus corrumpatur, si locus pertinet ad speciem; quia corpus, quod generatur, non esset in eodem loco, si locus aeris pertineret ad speciem eius, sicut cum aqua generatur ex aere. Sed non est assignare, qualiter locus corrumpatur: ergo non potest dici, quod materia vel forma sit locus. Vltimo autem epilogat, quod dictum est, per quae videtur necessarium esse, & sit locus, & per quae aliquis potest dubitare de substantia eius.

T.com.22.

igitur necessarium est locum esse aliquid, & iterum ex quibus utique dubitabit aliquis de substantia ipsius dictum est.

LECTIO IV.

Post haec autem accipiendum est, quot modis aliud in alio dicitur, vno quidem igitur modo, sicut digitus in manu, & omnino pars in toto est. Alio vero, sicut totum in partibus: non enim praeter partes est totum. Alio modo, sicut homo in animali, & omnino species in genere: alio vero, sicut genus in specie, & omnino pars speciei in speciei ratione: adhuc, sicut sanitas in calidis & frigidis, & omnino species in materia: adhuc, sicut in Rege, quae sunt Graecorum, & omnino motum in primo motiuo. Amplius, sicut in optimo, & omnino in fine, hoc autem est, cuius causa fit. Omnium autem maxime proprium est, sicut in vase, & omnino in loco.

LECTIO IV.

Postquam Philosophus inquit disputat, an locus sit, & quid sit, hic accedit ad determinandum veritatem. Et primo praemittit quaedam, quae sunt necessaria ad considerationem veritatis. Secundo determinat veritatem, ibi, [Quid autem forte.] Circa primum tria facit. Primo ostendit, quot modis dicitur aliquid esse in aliquo. Secundo inquit, utrum aliquid possit esse in seipso, ibi, [Dubitavit autem aliquis.] Tertio soluit quaedam prius dubitata, ibi, [Quod autem Zeno opposuit.] Ponit ergo octo modos, quibus aliquid in aliquo dicitur esse, quorum primus est, sicut digitus dicitur esse in manu, & vniuersaliter quaecunque alia pars in suo toto. Secundus modus est, prout totum dicitur esse in partibus. Et, quia iste modus non est adeo confectus, sicut primus, ad eius manifestationem subiungit, quod totum non est praeter partes, & sic oportet, ut intelligatur esse in partibus. Tertius modus est, sicut homo dicitur esse in animali, vel quaecunque alia species in suo genere. Quartus modus est, sicut genus dicitur esse in speciebus. Et ne iste modus extraneus videatur, rationem innuit, quare hoc dicit, nam genus est pars definitionis speciei, & etiam differentia, vnde quodammodo & genus & differentia dicuntur esse in specie, sicut partes in toto. Quintus modus est, sicut sanitas dicitur esse in calidis, & in frigidis, quorum temperantia constituit sanitatem, & vniuersaliter quaecunque alia forma in materia vel subiecto, siue sit accidentalis, siue substantialis. Sextus modus, sicut res Graecorum dicuntur esse in Rege Graeciae, & vniuersaliter omne, quod mouetur, est in primo motiuo. Per hunc etiam modum dicere possum, aliquid esse in me, quia est in potestate mea, ut faciam illud. Septimo modo dicitur aliquid esse in aliquo, sicut in quodam optimo diligibili, & vniuersaliter, sicut in fine. Et per hunc modum dicitur esse cor alicuius in aliqua re, quam desiderat, & amat. Octauo modo dicitur esse aliquid in aliquo, sicut in vase, & vniuersaliter, sicut locatum in loco. Videretur autem praetermittere modum, quo aliquid est in aliquo, sicut in tempore: sed hic reducitur in hunc octauum

Secunda pars. T.com.30.

T.com.24. T.com.24.

T.com.28.

modum: nam sicut locus est mensura mobilis, ita tempus est mensura motus. Dicit autem, quod secundum hunc octauum modum maxime proprie dicitur esse aliquid in aliquo: vnde oportet secundum regulam, quam tradidit in 4 & in 5. Metaphys. quod omnes alij modi reducuntur ad hunc modum, ad hunc modum, quo aliquid est in aliquo, sicut in loco. Quod sic patet: Locatum enim continetur, siue includitur in loco, & in eo habet quietem & fixationem. Propinquissime igitur per hunc modum pars dicitur esse in toto integrali, in quo actu includitur: vnde etiam infra dicitur, quod locatum est loco, sicut pars separata: & pars est, sicut quoddam locatum coniunctum. Totum autem, quod est secundum rationem, ad similitudinem huius totius sumitur: vnde consequenter dicitur id, quod est in ratione alicuius esse in eo, ut animal in homine. Contingit autem sicut partem totius integralis, includi in toto secundum actum, ita partem totius vniuersalis includi in toto secundum potentiam; nam genus ad plura se extendit in potentia, quanta species, licet species habeat plura in actu, vnde consequenter dicitur, esse etiam species in genere. Et quia, sicut species continetur in potentia generis, ita forma in potentia materiae, vltterius dicitur forma esse in materia. Et quia totum habet rationem formae, respectu partium, ut dictum est in Secundo, consequenter etiam totum dicitur esse in partibus. Sicut autem forma includitur sub potentia passiva materiae, ita effectus includitur sub potentia actiua agentis: vnde & dicitur aliquid esse in primo motiuo. Deinde autem manifestum est, quod appetitus quiescit in bono desiderato & amato: & in eo figurat sicut & locatum in loco, vnde etiam dicitur affectus amantis in esse amato. Et sic patet, quod omnes alij modi deriuantur ab vltimo, qui est maxime proprius. Secundo ibi.

igitur ea, ex quibus necesse est aliquid esse locum, & ex rursus, ex quibus de substantia ipsius quispiam dubitabit.

LECTIO IV.

Post haec sumendum est, quot modis quippiam in alio dicitur esse. Vno igitur dicitur modo, ut digitus in manu, & pars omnino in toto. Alio, ut homo in animali: & omnino in genere species. Alio, ut genus in specie, & omnino in speciei ratione, pars speciei. Praeterea, ut sanitas in calidis atq; frigidis: & omnino in materia forma. Praeterea, ut res Graecorum in Rege: & omnino in primo mouente. Insuper in bono, atq; omnino in fine, hoc autem est id, gratia cuius cetera sunt, atq; fiunt. Omnium vero id propriissime dicitur, quod est in vase, & omnino in loco.

Hoc autem est dupliciter, aut per se, aut per aliud. Nam cum id, in quo est, & id, quod in illo est, totius sunt partes, tunc totum in seipso esse dicitur: Quippe cum & per partes dicatur, ut albus: quia superficies est alba; & sciens, quia anima rationis particeps sit. Dolium igitur non est in seipso, neq; etiam vinum:

At enim, hic quispiam dubitauerit, sitne, ut & in seipso quippiam sit, an nihil est in se prorsus, sed omne quoduis aut nusquam, aut in alio est?

Hoc autem est dupliciter, aut per se, aut per aliud. Nam cum id, in quo est, & id, quod in illo est, totius sunt partes, tunc totum in seipso esse dicitur: Quippe cum & per partes dicatur, ut albus: quia superficies est alba; & sciens, quia anima rationis particeps sit. Dolium igitur non est in seipso, neq; etiam vinum:

Secundo ibi. Inquit, vtrum aliquid possit esse in seipso: nam Anax. supra dixit, infinitum esse in seipso. Primo ergo mouet dubitationem, vtrum scilicet aliquod vnum & idem possit esse in seipso, vel nihil, sed omnia, vel nusquam sint, vel sint in aliquo alio? Secundo ibi.

Solutio. Et primo ostendit, quomodo possit esse aliquid in seipso. Secundo, quomodo non possit, ibi, [Primum autem non conuenit.] Dicit ergo primo, quod dupliciter potest intelligi, aliquid esse in seipso: vno modo, primo & per se: alio modo secundum alterum, id est, secundum partem. Et isto secundo modo potest dici aliquid esse in seipso: cum enim alicuius totius duae partes ita se habeant, quod vna sit, in quo est aliquid, & alia sit, quod est in illa, sequitur, quod totum dicatur & in quo est, ratione vnius partis, & quod est in hoc, ratione alterius, & sic totum dicitur esse in seipso. Inuenimus enim, quod aliquid dicitur de aliquo

Secunda pars. T.com.25.

secundum partem, sicut aliquis dicitur albus, quia superficies eius est alba: & homo dicitur sciens, quia scientia est in parte ratiocinativa. Si igitur accipiatur amphora plena vino, sicut quoddam totum, cuius partes sunt amphora & vinum, neutra partium eius erit in seipso, id est, neq; amphora, neq; vinum: sed hoc totum, scilicet amphora vini, erit in seipso. In quantum vtrumque est pars eius, scilicet & vinum, quod est in amphora, & amphora, in qua est vinum. Per hunc igitur modum contingit aliquod idem esse in seipso. Secundo ibi.

T.com.55.

neque vinum, vini autem amphora erit. Quod namque est, & in quo est, vtraque eiusdem partes sunt. Sic quidem igitur contingit, id est, aliquid esse in seipso.

T.com.26.

T.com.26.

T.com.27.

Primum autem non contingit ut album in corpore, superficies enim in corpore, scientia autem in anima. Secundum haec autem sunt appellationes, cum sicut partes sint in homine. Amphora autem & vinum cum seorsum sit, non partes sunt. Simul autem cum sint partes, erit idem in seipso, ut album in homine, quoniam in corpore, & in hoc, quoniam in superficie. In hoc autem non amplius, quoniam secundum aliud est. Et altera specie haec sunt, & alteram naturam habet vnum quodque, & potentiam, ut superficies & album.

Neq; igitur inductiue considerantibus, nihil in seipso videmus secundum aliquem determinatorum modorum.

Et ratione manifestum est, quia impossibile est, oportet enim vtraque vtrumque esse (ut amphoram vas & vinum esse, vinum autem, vinum & amphoram) si vere primo contingit quippiam in seipso esse. Quare si quidem maxime in alterutris esset, amphora quidem acciperet vinum, non secundum quod vinum, sed in quantum illa: & vinum inerit in amphora, non in quantum amphora ipsa, sed secundum quod illud amphora. Secundum esse quidem igitur, quod alterum sit, manifestum est: alia namque est ratio eius, quod in quo, & alia illius, quod in hoc est.

At vero neq; secundum accidens contingit, simul enim duo corpora in eodem erunt, nam ipsa amphora in seipso erit, si cuius

est plena vino: propter hoc, quod amphora & vinum sunt partes, idem erit in seipso, ut expositum est, non primo, sed per partes: sicut album non primo est in homine, sed per corpus, & in corpore per superficiem. In superficie autem non est per aliquid aliud, vnde primo dicitur esse in superficie. Nec est idem id, in quo est aliquid primo, & quod est in eo, sicut album & superficies, quia altera sunt secundum speciem superficies & album: & alia est natura & potentia vtriusque. Secundo ibi.

T.com.27.

Ostensa differentia inter hoc, quod est esse primo in aliquo, & non primo, ostendit etiam, quod nihil est primo in seipso. Et primo ostendit, quod non sit aliquid primo in seipso per se. Secundo, quod non sit aliquid primo in seipso per accidens, ibi, [At vero neq; secundum accidens, &c.] Primum ostendit dupliciter, scilicet inductiue, & ratione. Dicit ergo

primo, quod considerando per inductionem in singulis modis supra determinatis, quibus dicitur aliquid esse in aliquo, apparet, quod nihil est in seipso primo & per se: neque enim aliquid est totum sui ipsius, neq; pars, neq; genus, & sic de aliis. Ponit autem hoc concludendo ex praemissis, quia, sicut manifestum est

in albo, & in superficie, quae se habent ut forma & materia, & sunt aliud secundum speciem & virtutem, ita etiam potest in omnibus aliis modis considerari. Secundo ibi.

Sed ut primo, fieri nequit, velut albedo est in corpore, nam superficies est in corpore, scientia vero in anima. Et per haec, quae sunt, ut in homine partes, appellationes haec non incongrue fiunt. Dolium autem, atq; vinum, cum sunt quidem seorsum, non sunt partes, sed cum sunt simul. Quocirca cum sint partes, erit ipsum in seipso, ceu albedo est in homine, quia in corpore est, & in hoc, quia in superficie. In hac autem, non per alium, atq; haec diuersa sunt speciei, & aliam vtraque naturam & potentiam habent, superficies, inquam, atq; albedo.

Neq; igitur inductiue considerantes in seipso, quicquam vlllo dictorum modorum videmus.

Et ratione etiam hoc non posse fieri patet: oportebit enim ambo esse vtrumque, (ceu dolium quidem & vas & dolium) si sit, ut quippiam sit in seipso; Quare si quam maxime in se se sint, dolium quidem vinum suscipiet, non ut est ipsum dolium, vinum, sed ut illud, atq; patet rationem esse diuersam, alia enim est eius ratio, in quo est, alia eius, quod est in seipso.

At vero neq; per accidens fieri potest, nam duo simul in eodem erunt: etenim & ipsum dolium in seipso erit, si cuius natura est susceptiua,

secundum quod vinum est vinum, sed secundum quod vinum est amphora. Et eadem ratione, si amphora recipiat vinum, recipiet ipsum, non in quantum amphora est amphora, sed in quantum amphora est vinum: hoc autem est inconueniens: vnde manifestum est, quod secundum alteram rationem est id in quo, & quod in hoc. Alia est enim ratio eius, quod est in aliquo: & eius, in quo est aliquid. Non potest ergo per se, & primo aliquid esse in seipso. Deinde cum dicitur, quod non sit aliquid primo in seipso, etiam secundum accidens: dicitur enim aliquid esse in aliquo secundum accidens, quando est in eo propter aliquid aliud in eo existens, ut si dicamus hominem esse in mari, quia est in naui, quae est in mari, in hac tamen primo dicitur esse, id est, non propter partem. Si igitur contingat, aliquid esse in seipso primo, non per se quidem, sed per accidens, sequitur, Tho. super Physic. F 4 quod

quod sit in seipso propter hoc, quod aliquid aliud sit in ipso: & sic sequitur, quod duo corpora sunt in eodem, scilicet illud corpus, quod est in eo, & ipsummet, quod est in seipso. Sic enim amphora erit in seipso per accidens, si ipsa amphora, cuius natura est, ut recipiat aliquid, sit in seipso: & iterum illud, cuius est receptivum scilicet vinum: ergo in amphora erit amphora & vinum: si propter hoc, quod vinum est in amphora, sequitur, amphoram esse in seipso: & sic duo corpora essent in eodem. Sic igitur patet, quod impossibile est, aliquid esse primo in seipso. Sciendum tamen, quod aliquando dicitur aliquid esse in seipso, non secundum intellectum affirmativum, sicut hic reprobat Philosophus, sed secundum intellectum negativum, prout esse in seipso, non significat, nisi non esse in alio. Deinde cum dicitur, h. Solutio quaedam dubitata. Et primo remouet rationem Zenonis, qua inducebatur ad probandum, quod locus non sit, per hoc, quia si est, oportet quod sit in alio, & sic iterum in infinitum. Sed hoc, ut dicit, non est difficile solvere, postquam iam sunt distincti modi, quibus aliquid dicitur esse in alio: nihil enim prohibet dicere, quod locus est in alio, non tamen est in illo, sicut in loco, sed per quandam aliam modum, sicut forma est in materia, vel accidens in subiecto: in quantum scilicet locus est terminus continentis. Et hoc est, quod subdit, sicut sanitas est in calidis, ut habitus: & calor in corpore, ut passio, vel accidens: vnde non necesse est, quod procedatur in infinitum. Secundo ibi.

T.com.28.

T.com.29.

Sup. rex. com.12.

T.com.40.

T.com.31.

Sup. rex. co. 14.15.16.

natura receptiva est, hoc contingit in seipso esse, & adhuc illud, cuius receptivum est, ut si vini, vinum. Quod quidem igitur impossibile sit, aliquid in seipso esse primo, manifestum est.

h Quod autem Zeno opposuit, quia, si locus est aliquid, in aliquo erit, solvere non est difficile. Nihil enim prohibet in alio esse primum locum, non tamen in illo, sicut in loco, sed sicut sanitas quidem in calidis, ut habitus, calor autem in corpore, sicut passio est: quare non necesse est in infinitum abire.

i Illud autem manifestum, quoniam nihil est vas eius, quod est in seipso (alterum enim est primo, & quod est, & in quo est,) propter quod, non erit vtique, neq; materia, neq; forma locus, sed alterum, illius enim aliquid hæc sunt, & materia, & forma. Hæc quidem igitur sunt opposita.

LECTIO V.

Q Vid autem tandem sit locus, sic fiet vtique manifestum. Accipiamus autem de ipso, quæcunque videntur vere secundum se inesse ipsi. Dignum est igitur, locum esse primum, quod continet illud, cuius locus est, & nihil esse rei. Amplius primum locum neq; maiorem, neque maiorem esse. Adhuc autem, neque deficere vnicuique, & separabilem esse. Adhuc autem: omnem locum habere sursum & deorsum: & ferri natura, & manere vnumquodque corporum in propriis locis, hoc autem facere, aut sursum, aut deorsum. Suppositis autem his, reliqua consideranda.

b Oportet autem tētare intentionē sic facere: vt quid sit reditas de quidditate loci, an scilicet sit forma, vel materia, ex hoc, quod ostensum est, quod nihil primo & per se est in seipso; ex hoc enim manifestum est, quod nihil potest esse sicut vas, vel locus eius, quod continetur in ipso, sicut pars, quæ sit materia vel forma: oportet enim primo & per se alterum esse, quod est in alio, & in quo est aliquid, ut ostensum est. Vnde sequitur, quod neque forma, neque materia sit locus, sed aliquid alterum a locato, sit locus, materia enim & forma sunt aliquid locati, sicut partes intrinsecæ eius. Vltimo autem concludit, quod supradicta per modum oppositionis dicta sunt de loco, quarum quidem oppositionum aliquæ iam solutæ sunt, aliquæ vero soluentur post manifestatam naturam loci.

P Ræmissa disputatione de loco, an sit, & quid sit, & solutis quibusdam dubitationibus, hic accedit ad determinandum veritatem de loco. Et primo præmittit quædam suppositiones de loco, quibus utetur determinando de loco. Secundo ostendit, qualis debeat esse definitio danda de loco, ibi, [Oportet autem tentare, &c.] Tertio incipit determinare de loco, ibi, [Primum quidem igitur.] Dicit ergo primo, quod manifestum fiet ex sequentibus, quid sit locus: sed oportet prius accipere quasi quædam suppositiones, & principia per se nota: illa scilicet, quæ videntur per se inesse loco, quæ quidem sunt quatuor; omnes enim reputant hoc esse dignum. Primo quidem, quod locus contineat id, cuius est locus: ita tamen, quod locus non sit aliquid locati: quod quidem dicit ad excludendum continentiam formæ, quæ est aliquid rei; & alio modo continet, quæ locus. Secunda suppositio est, quod primus locus, id est, in quo aliquid primo est, est æqualis locato, non maior, neque minor. Tertia suppositio est, quod locus non deficit vnicuique; locato, quin omne locatum habeat locum: non tamen ita, quod vnus & idem locus nunquam deficiat eidem locato: quia locus est separabilis a locato: sed quando locus vnus deficit alicui locato, tunc locatum sit in alio loco. Quarta suppositio est, quod in omni loco inuenitur quædam differentia loci sursum & deorsum; & quod naturaliter vnumquodque corpus, cum est extra proprium locum, fertur ad ipsum, & cum est in eo, manet in ipso. Propria autem loca naturalium corporum sunt sursum & deorsum, ad quæ naturaliter mouentur, & in quibus manent: sed hoc dicit secundum eorum opinionem, qui non ponebant aliquid corpus, præter naturam quatuor elementorum: nondum enim probauerat corpus cæleste esse neque graue, neque leue: sed postea probabit hoc in 1. lib. de Cælo. Ex his autem nunc suppositis procedatur ad considerationem aliorum. Secundo ibi.

id esse in seipso potest: & insuper illud, cuius est susceptivum, ceu vinum, si vini. Fieri igitur non potest, ut in seipso quicquam sit primo, ex ijs, quæ diximus, patet.

Id vero, quod Zeno dubitabat, si locus sit in ratione rerum, in quoniam erit, solui facile potest: nihil enim prohibet, vt primus locus in alio quidem sit, non tamen in illo, tanquam in loco; sed vt est sanitas quidem in calidis, sicut habitus, caliditas autem in corpore, vt affectus; quare non necesse est in infinitum abire.

Patet autem, cum vas nihil sit eius, quod est in seipso (diuersa namque sunt id, quod inest, & id, in quo primo inest) locum neq; formam esse, neq; materiam, sed diuersum: hæc enim illius sunt aliquid, quod est in vase, materia, inquam, ac forma. Hæc igitur de ipso loco sint dubitata.

LECTIO V.

S Ed quidnam sit locus, hoc modo fuerit manifestum. Atq; summus de ipso, quæ vere per se competere ipsi videntur. Censemus itaq; locum id continere, cuius est locus; & nihil esse ipsius rei. Præterea primum locum neq; maiorem esse, neq; maiorem. Præterea, neque ab vnoquoque relinqui, & separabilem esse. Et insuper omnem locum differentias habere, supra, inquam, ac infra. Et corporum vnumquodq; proprios ad locos suapte natura ferri, aut sursum, aut deorsum pergendo, & in eisdem manere. His suppositis, reliqua contemlemur oportet.

K Atque conandum est, considerationem hoc facere modo, vt ipsum autem loca naturalium corporum sunt sursum & deorsum, ad quæ naturaliter mouentur, & in quibus manent: sed hoc dicit secundum eorum opinionem, qui non ponebant aliquid corpus, præter naturam quatuor elementorum: nondum enim probauerat corpus cæleste esse neque graue, neque leue: sed postea probabit hoc in 1. lib. de Cælo. Ex his autem nunc suppositis procedatur ad considerationem aliorum. Secundo ibi. b Ostendit, qualis debeat esse definitio danda de loco: & dicit, quod in definiendo locum, intentio nostra debet ad quatuor attendere, quæ quidem necessaria sunt ad definitionem perfectam. Primo quidem, vt ostendatur, quid sit locus: nam definitio est oratio, indicans, quid est res. Secundo, vt

do, vt soluantur quæcunque; opposita sunt circa locum, nam cognitio veritatis est solutio dubitatorum. Tertium est, quod ex definitione data manifestetur proprietates loci, quæ insunt ei: quia definitio est medium in demonstratione, qua propria accidentia demonstrantur de subiectis. Quartum est, quod ex definitione loci erit manifesta causa, quare aliqui antiqui discordauerunt circa locum, & omnium, quæ sunt opposita circa ipsum. Et sic pulcherrime definitur vnumquodque. Tertio ibi.

T.com.32.

T.com.47.

T.com.48.

T.com.43.

T.com.33.

T.com.35.

Tex. ed. 34.

A sunt moueri per se, sed semper mouentur per accidens, sicut albedo, & scientia quæ mutant locum, in quantum mutatur illud, in quo sunt. Hoc autem induxit, quia hoc modo aliquid per se, vel per accidens, actu, vel potentia natum est esse in loco, sicut & moueri. Tertium ponit ibi.

quid est tale, assignetur, vt ea, quæ dubitantur, soluantur, vt ea, quæ contempere loco videntur, insint: & insuper ipsa difficultatis, & dubitationum, quæ circa ipsam sunt, causa pateat. Sic enim vnumquodq; pulcherrime demonstrari profecto potest. Si igitur motus iste non esset, qui ad locum accommodatur, locus sane non quæreretur; quod quidē ante omnia est animaduertendum. ob hoc enim & cælum maxime in loco esse putamus, quia semper motu cietur. Hic autem triplex est, latio, accretio, & decretio, nam in accretione, decretionem sit sane mutatio, & quod prius hic erat, id est ad maius, aut ad minus translaturum.

Mouentur autem alia per se actu, alia per accidens. & horum, alia per se moueri possunt, vt corporis partes, atq; nauigii clauus: alia nequeunt, sed per accidens semper mouentur, vt albedo, atq; scientia. hæc enim propterea mutantur loco, quod id, in quo sunt, mutantur.

Atqui dicimus, in celo tanquam in loco esse, quia in aere sumus; hic autē est in celo. Et item in aere non vniuerso, sed ob vltimū ipsius, & continens in aere dicimus esse. nam si vniuersus aer sit locus, locus profecto cuiusq; non erit æqualis eius, cuius est locus. at æqualis esse videtur. Talis autem est is, in quo primo quippiam est.

Cū igitur non diuisum est id, quod continet, sed continuum, tum in illo non tanquam in loco, sed vt pars in toto dicitur esse. At cum diuisum est, atq; tangit, tum in primo est vltimo continentis, quod quidem neq; pars est eius quod est in ipso, neq; maius, sed æquale. In eodem enim sunt eorum vltima, quæ sese tangunt.

Atq; si continuum quidem est, non in illo, sed cum illo mouetur; sin vero diuisum est, in illo. Siue illud moueatur, siue non moueatur.

Insuper cū non est diuisum, vt pars in toto dicitur esse, vt in oculo puse sicut pars simul cum toto, sed quando est diuisum contentū a continente, tunc potest moueri in illo, siue continens moueatur siue non: homo enim mouetur in nauī, vel quiescēte, vel mota. Cum ergo aliquid moueatur in loco, sequitur quod locus sit continens diuisum. Secundo rationem ponit ibi. b Ostendit, quod cum contentū non sit diuisum a continente, sed continuum ei, tunc dicitur esse in eo, sicut pars in toto, vt

visus est, sicut pars formalis in oculo, & manus, sicut pars organica in corpore: sed cum diuisum est contentu a continente, tunc dicitur esse in eo, vt in vase, sicut aqua in cado, & vinu in scypho. quorum hęc est differentia, quod manus mouetur cum corpore, sed non in corpore, sed aqua mouetur in cado.

Te. cõ. 23. fi.

LECTIO VI.

Te. com. 35.

Secũda parte tex. 41.

Te. com. 42.

Te. com. 50.

Secũda parte tex. 15.

Te. cõ. 36.

Te. com. 39.

Te. com. 37.

Te. com. 36.

Te. com. 38.

Præmissis his, quę sunt necessaria ad inuestigandũ definitionem loci, hic inuestigat loci definitionem. & circa hoc tria facit. Primo, inuestigat particulas definitionis. Secundo, concludit definitionem: ibi, [Quare terminus.] Tertio ostendit eam bene assignatam: ibi, [Et propter hoc medium.] Circa primum, duo facit. Primo inuestigat genus loci. Secundo differentiam completiuã definitionis eius: ibi, [Videtur autem magnum aliquid.] Ad inuestigandũ autem genus loci, vtitur diuisione quadã: vnde circa hoc, tria facit. Primo proponit diuisionem. Secundo excludit tria membra diuisionis: ibi, [Horum autem quod nõ contingat.] Tertio concludit quartum: ibi, [Sicut nihil horum.] Dicit ergo primo, quod iã ex præmissis potest esse manifestũ, quid sit locus. Videtur enim secundũ ea, quę consueuerunt de loco dici, quod locus sit vnum de quatuor, sc. vel materia, vel forma, vel aliquid spaciũ inter extrema continentis, vel si nullũ spaciũ est inter extrema continentis, quod habeat aliquas dimensiones præter magnitudinem corporis, quod ponitur infra corpus continens: oportebit dicere quartum, scilicet quod extrema corporis continentis sit locus. Secundo ibi. b ¶ Excludit tria membra prædictę diuisionis. Et primo proponit quod intendit dicens, manifestum est per sequentia, quod non contingit locum esse aliquid horum trium. Secundo prosequitur ibi. c ¶ Et primo de forma. Secundo de spaciõ: ibi, [Sed ex eo, quod mutatur.] Tertio, de materia: ibi, [Et materia autem videtur.] Circa primum, duo facit. Primo, ponit quare locus videatur esse forma, quia, scilicet forma continet: quod videtur esse propriũ loci. Extrema vero corporis continentis, & contenti, sunt simul, cum continens, & contentum, sint contigua adinuicem: & sic terminus continens, qui est locus, non videtur separatus esse a termino corporis contenti: & sic videtur locus non differre a forma. Secundo ibi. d ¶ Ostendit, quod forma non sit locus, quia quamuis locus, & forma in hoc conueniant, quod vterque eorum est quidam terminus, non tamen vnus, & eiusdem: sed forma est terminus eius, cuius est forma, locus autem non est terminus corporis, cuius est locus, sed corporis continentis ipsũ, & licet sint simul termini continentis, & contenti, non tamen sunt idem. Deinde cum dicit.

sicut in oculo visus, & in corpore manus. cum autem diuisum est, vt in cado aqua, & in scypho vinum. manus enim, cum corpore mouetur; aqua autem in cado.

LECTIO VI.

Am igitur manifestum ex his, quid est locus. Vere enim quatuor sunt, quorum necesse est locũ vnum aliquid esse. Aut enim forma, aut materia est, aut spaciũ aliquod medium extremorum, aut extrema, si non est spaciũ vllũ præter inexistens corporis magnitudinem.

Horum autem quod non contingat tria esse, manifestum est.

Sed propter id quod continet; videtur forma esse. in eodem enim sunt extrema continentis, & contenti.

Sunt quidem igitur vtraque termini, sed non eiusdem, sed forma quidem rei, locus autem continentis corporis.

Sed ex eo, quod mutatur multoties, manente continente, contentum, & diuisum, vt ex vase aqua: ipsum medium esse aliquid quod videtur spaciũ tanquam aliquid sit præter corpus, quod transfertur.

Hoc autem non est, sed contingens incidit corpus eorum, quæ transferuntur, & quæ se apta nata sunt contingere. Si autem aliquod esset spaciũ, aptũ

Et primo de forma. Secundo de spaciõ: ibi, [Sed ex eo, quod mutatur.] Tertio, de materia: ibi, [Et materia autem videtur.] Circa primum, duo facit. Primo, ponit quare locus videatur esse forma, quia, scilicet forma continet: quod videtur esse propriũ loci. Extrema vero corporis continentis, & contenti, sunt simul, cum continens, & contentum, sint contigua adinuicem: & sic terminus continens, qui est locus, non videtur separatus esse a termino corporis contenti: & sic videtur locus non differre a forma. Secundo ibi.

Ostendit, quod forma non sit locus, quia quamuis locus, & forma in hoc conueniant, quod vterque eorum est quidam terminus, non tamen vnus, & eiusdem: sed forma est terminus eius, cuius est forma, locus autem non est terminus corporis, cuius est locus, sed corporis continentis ipsũ, & licet sint simul termini continentis, & contenti, non tamen sunt idem. Deinde cum dicit.

Prosequitur de spacio. Et primo, ponit quare spaciũ videtur esse locus. Secundo, ostendit quod nõ sit locus: ibi, [Hoc autem non est.] Dicit ergo primo, quod quia multoties mutatur corpus contentu a loco, & diuisum ab eo, de loco in locũ, & succedunt sibi corpora inuicem in eodem loco, ita quod continens remanet immobile; eo modo quo aqua exit a vase; propter hoc videtur; quod locus sit aliquid spaciũ medium inter extremitates corporis continentis, ac si aliquid esset ibi præter corpus, quod mouetur de vno loco ad aliũ. Quia si non esset aliud ibi præter illud corpus, sequeretur, quod vel locus non esset aliud a locato, vel quod id, quod est medium, inter extremitates continentis, nõ posset esse locus. Sicut autem oportet locũ esse aliquid præter corpus contentum, ita videtur, quod oporteat locũ esse aliquid præter corpus continens, ex eo quod locus manet immobilis, corpus autem continens, & omne quod est in eo, contingit transmutari. Nihil autem aliud potest intelligi esse præter corpus continens, & contentum, nisi dimensiones spaciũ in nullo corpore existentes. Sic igitur ex hoc, quod locus est immobilis, videtur; quod spaciũ sit locus. Secundo ibi.

illa, aut in corpore manus. cum vero est diuisum, esse in illo dicitur, vt aqua in cado, aut in dolio vinum. Nam manus quidem cum corpore, aqua autem in cado mouetur.

LECTIO VI.

Am igitur ex hisce patet, quidnam sit locus. Quatuor enim fere sunt, quorum vnum quid locum esse necesse est. Aut enim forma, aut materies, aut intervallum quid est inter extrema, aut ipsa extrema, si non sit intervallum vllũ, præter ipsius corporis magnitudinem, quod est in loco.

Atque patet, horum tria locum esse non posse.

Sed quia continet, forma esse videtur. in eodem enim sunt vltima eorum, quorum alterum continet, alterum continetur.

Sunt igitur ambo fines, sed non eiusdem, sed forma quidem ipsius rei, locus autem corporis eius, quod continet.

Quia vero id, quod continetur atque diuisum est, interdum transfertur eo manente quod continet, vt aqua ex vase, intervallum quid esse videtur, quod est inter extrema, vt aliquid aliud præter corpus id quod transfertur.

Hoc autem non est ita, sed quoduis eorum corporum incidit, quæ transferuntur, aptitudinemque habent tangendi. Quod si esset quid intervallum aptum, in eodemque ma-

cũ: sed infra illas extremitates corporis continentis, incidit aliquod corpus quodecunq; illud esse contingat: ita tamen, quod sit de numero corporũ mobilium, & iterum de numero eorum, quæ sunt apta nata tangere corpus continens. Sed si posset esse aliquid spaciũ continens mediũ, præter dimensiones corporis continentis, quod semper maneret in eodem loco: sequeretur hoc inconueniens, quod infinita loca simul essent. & hoc ideo, quia cum aqua; & aer habeant proprias distantias, & quodlibet corpus; & quolibet pars corporis, & omnes partes, idem facient in toto quod tota aqua facit in vase. Secundum vero eorũ positionem, qui tenent sententiam de spacio, cũ tota aqua est in vase, sunt ibi alie dimensiones spaciũ, præter dimensiones aquæ. Omnis autem pars continetur a toto, sicut locatum a vase: nec differt nisi solũ quantum ad hoc, quod pars non est diuisa, locatũ autem est diuisum. Si ergo pars diuidatur in actũ, sequetur, quod sint ibi alie dimensiones totius, sc. continentis, præter dimensiones partis. non potest autem dici, quod diuisio faceret ibi esse de nouo aliquas dimensiones. non enim diuisio causat dimensionem, sed præ-existentm diuidit, ergo antequã pars esset diuisa a toto, erãt alie propriæ dimensiones partis, præter dimensiones totius penetrantes etiam partem. quod ergo partes est accipere per diuisionem in aliquo toto, ita quod vna contineat aliam, tot dimensiones ab inuicem distinctę erunt ibi, quarum quedam alias penetrabunt. est autem accipere in infinitum in aliquo toto

Statim infra.

omnino continens partes, quæ alias continet: propter hoc, quod continuum in infinitum diuiditur. Relinquitur igitur, quod sint infinitę dimensiones, se inuicem penetrãtes. Si igitur dimensiones corporis continentis penetrãtes locatum, sit locus; sequitur, quod sint infinita loca simul, quod est impossibile. Secundam rationem ponit ibi.

Ponit secundã rationem; quæ talis est. Si dimensiones spaciũ, quod est infra extremitates corporis continentis, sit locus, sequitur, quod locus transmutetur. manifestum est n. quod transmutato aliquo corpore, vt puta amphora, transmutatur illud spaciũ, quod est in fra extremitates amphorę, cum nũsquã sint, nisi vbi est amphora. Omne autem quod transmutatur in aliquem locum, penetratur, secundũ eorũ positionem a dimensionibus spaciũ, in quod transmutatur. sequitur ergo, quod aliquæ alie dimensiones subintrant dimensiones illius spaciũ amphorę, & sic loci erit alius locus, & multa loca erunt simul. Hoc ergo inconueniens accidit: quia ponitur alius esse locus corporis contenti, vt aquæ, & vasũ, vt amphorę. nam, secundũ illorũ opinionem locus aquæ est spaciũ, quod est infra extremitates amphorę. Locus autem totius amphorę, est spaciũ, quod est infra extremitates corporis continentis amphorę. Sed nos nõ dicimus, quod alius sit locus partis, & in quo mouetur pars cum totum vas transmutetur secundũ idem. Dicit autem hic partem, corpus contentũ in vase vt aquã contentam in amphora: quia secundum Aristot. aqua mouetur per accidens vase transmutato. & nõ mutat locũ, nisi in quantum amphora locum mutat: vnde non oportet, quod locus, in quem vadit, sit locus partis per se, sed solum in quantum est locus amphorę: sed secundum tenentes opinionem de spacio, sequitur, quod ille locus per se respondeat aquæ, sicut & amphorę, & quod per se etiam respondeat spaciõ: & per se loquendo spaciũ illud mouebitur, & habebit locum, & non solũ per accidens. Et licet corpus continens quandoque moueatur, non tamen sequitur secundum opinionem Aristotelis, quod locus moueatur, aut quod loci sit locus. Contingit quidem enim aliquid corpus continens, in quo est aliquid contentũ, moueri, sicut aer, vel aqua, aut aliqua partes aquæ, vt puta si nauis est in fluuio, partes aquæ, quæ inferius continent nauẽ, mouentur; sed tamen locus nõ mouetur. Et hoc est quod subdit, sed non in quo sunt loco, id est sed nõ illud in quo aliqua sunt, sicut in loco mouetur. & quomodo hoc sit verum, ostendit per hoc quod subdit, quod est pars loci, qui est locus totius cœli. Licet enim hoc continens moueatur,

Te. com. 38.

Te. com. 39.

Te. com. 40.

prout est hoc corpus, tamen prout consideratur secundum ordinẽ, quem habet ad totum, corpus cœli non mouetur. nõ aliquid corpus, quod succedit, eundem ordinem, vel situm habet per comparationem ad totum cœlum, quem habuit corpus, quod prius effluerat. Hoc est ergo quod dicit, quod licet aqua, vel aer moueatur, non tamẽ mouetur locus, prout consideratur, vt pars quadam loci totius cœli, habes deterninatũ situm in vniuerso. Deinde cũ dicit.

Prosequitur de materia. & primo ostendit quare materia dicitur esse locus. Secundo ostendit quod nõ sit locus: ibi, [Sed materia quidem.] Dicit ergo primo, quod materia videtur esse locus, si aliquis consideret transmutationẽ corporum succedentiũ sibi in eodem loco, in aliquo vno subiecto quiescente secundum locũ, & nõ habeatur respectus ad hoc, quod locus est separatus: sed attendatur solummodo transmutatio in aliquo vno continuo. Aliquod enim corpus continuum, & quietũ, secundũ locum, cum alteratur, vnũ & idem numero nunc quidẽ est albũ, nunc autem nigrũ, & nunc est durũ, & prius molle. Et propter istã transmutationẽ formatũ circa subiectũ, dicimus, quod materia est aliquid, quod manet vna facta transmutatione secundũ formam. Et per talem etiã apparentiã videtur locus esse aliquid: quia in eo permanente succedunt sibi diuersa corpora. Sed tamẽ alio modo loquendi vtitur in vtroque. nõ ad designandum materiã, vel subiectũ, dicimus, quod id, quod nunc est aqua, prius erat aer: Ad designandum autem vnitatẽ loci dicimus, quod vbi nũc est aqua, prius erat aer. Secundo ibi.

Et insuper locus etiam transfertur. quare loci etiam alius locus erit, & loci simul complures erunt. Non est autem alius locus partis, in quo mouetur, cum totum vas transmutatur, sed idem. in quo enim est, commutatur aer, & aqua, aut partes aquæ. Sed non est in quo fiunt loco, qui pars est loci, qui est locus totius cœli.

Atque materia etiam videtur vti que esse locus, si in quiescente aliquis consideret, & non in separato, sed continuo, quibiam considerauerit. Nam, vt si alteratur, est aliquid quod nũc quidem est album, olim autem erat nigrum; & nunc quidem est durum, olim autem erat molle. (quapropter & dicimus materiam aliquid esse.) sic & locus per quandam imaginatiõem esse videtur. Verum illud quidem ex eo, quia quod erat aer, id nunc est aqua, locus autem ex eo, quia vbi erat aer, hic nunc est aqua.

At enim materia quidem, vt antea diximus, neque separabilis est a re, neque continet, loco autem ambo continentur.

Si igitur locus non est quicquam diuersum, neque materia, neque forma, neque etiam intervallum, aliquid aliud semper præter ipsius rei spaciũ, quæ transfertur, necesse est locum quatuor illorum reliquum esse, inquam, corporis continentis. Atque id corpus contineri dico, quod est mobile latrone.

Magnam autem quid, difficileque esse videtur locum percipere. tum quia partim materia, partim forma

sicut supra dictum est, materia nõ est diuisa a re, cuius est materia, neque continet eam: quorum vtrumque competit loco. Locus igitur non est materia. Deinde cum dicit.

Remotis tribus membris, concludit quartũ, & dicit, quod quia locus non est aliquid trium, id est, neque forma, neque materia, neque aliquid spaciũ, quod sit alterum præter distantias rei locatę, necesse est, quod locus sit reliquũ de quatuor supra nominatis, sc. quod sit terminus corporis continentis. Et, nõ aliquid intelligat contentũ, vel locatũ esse aliquid spaciũ medium, subiungit, & corpus contentũ dicitur illud, quod est natum moueri secundũ loci mutationem. Deinde cũ dicit.

Inuestigat differentiam loci, & quod sit immobilis. Circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod licet differentia non debite considerata, insurrexit quidam error circa locum. Secundo ostendit, quomodo sit intelligenda immobilitas loci: ibi, [Est autem licet vas.] Dicit ergo primo, quod videtur magnam ali-

Te. com. 41.

Te.com. 45. toti esse in loco: ibi, [Et alia quidem per se.] Quia ergo dixerat, quod cui non est aliquid extra continens, non est in loco per se, concludit quod si aliquid huiusmodi corpus, quod non continetur ab alio, sicut est vltima sphaera, sit aqua, in qua magis apparet, quod dicitur propter faciliem diuisionem partium, partes eius mouebuntur in quantum continetur subinuenit, sic quodammodo in loco existentes. Sed contra aqua quodammodo mouebitur, & quodammodo non. Non enim sic mouebitur, quod tota simul mutet locum, quasi translata in alium locum subiecto diuersum, sed mouebitur circulariter: qui quidem motus requirit locum partium, & non totius, & non mouebitur sursum, & deorsum, sed circulariter. Quaedam autem mouebuntur sursum, & deorsum mutantia locum secundum totum, scilicet corpora rara, & densa; vel grauiora, & leuiora. Secundo ponit ibi. **Te.com. 44.** Ostendit quomodo partes vltimae sphaerae sunt in loco, & dicit, quod sicut supra dictum est, quaedam sunt in loco in actu, quaedam secundum potentiam. Vnde, cum aliquid sit continuum similitum partium, partes eius sunt in loco secundum potentiam, sicut est in vltima sphaera. Sed quando partes sunt separatae, & solum contiguae, sicut accidit in collectione lapidum, tunc partes sunt in loco secundum actum. Tercio ibi. **Te.com. 45.** Ostendit quomodo ex hoc sequitur, totam sphaeram esse in loco, & dicit, quod quaedam sunt per se in loco, sicut omne corpus, quod per se mouetur in loco, vel secundum loci mutationem, vel secundum augmentum, ut supra dictum est; sed caelum, id est vltima sphaera, non est hoc modo in loco, sicut dictum est, cum nullum corpus continet ipsum, sed secundum quod mouetur circulariter, partibus sibi inuicem succedentibus, sic & locus debetur partibus eius in potentia, ut dictum est, in quantum, scilicet vna pars eius est habitata, id est, consequenter se habens ad aliam. Quaedam vero secundum accidens sunt in loco, sicut anima, & omnes formae, & hoc etiam modo caelum, scilicet vltima sphaera, est in loco, in quantum omnes eius partes sunt in loco, ex eo, quod vnaquaeque pars eius continetur sub alia, secundum circulationem. In corpore enim non circulari, pars extrema remanet non contenta, sed continens tantum. sed in corpore circulari, quaelibet pars est continens, & contenta, in potentia tamen. Vnde ratione omnium partium suarum, corpus circulariter est in loco. Et hoc accidit esse per accidens, scilicet per partes, sicut supra, cum dixi, quod partes

corporis mouentur per accidens in loco. Deinde cum dicitur: **F** Inducit quandam conclusionem ex praedictis. quia enim dixerat, quod corpus, quod circulariter mouetur, non oportet esse in loco secundum totum, sed solum per accidens ratione partium, concludit, quod corpus supremum, mouetur solum circulariter, propter hoc quod ipsum totum non est alicubi, quia quod est alicubi, ipsum est aliquid, & habet aliquid extra se, a quo continetur; sed extra totum nihil est. Et propter hoc, omnia dicuntur esse in caelo, sicut in vltimo continente; quia caelum fortassis est, quod est totum continens. Dicit autem. [fortassis,] quia non dum probatum est, quod extra caelum nihil sit. Non est autem sic intelligendum, quod ipsum corpus caeli sit locus: sed quaedam superficies vltima eius versus nos, & est sicut terminus tangens corpora mobilia, quae in ipso sunt, & propter hoc dicimus, quod terra est in aqua, quae est in aere, qui est in aethere, id est igne, qui est in caelo, quod non est ulterius in alio. Secundo vero intentionem Auer. littera ista aliter exponenda est. nam exemplum de aqua, quod primo inducit, non est referendum secundum ipsum, ad vltimam sphaeram, sed ad totum vniuersum, quod quidem mouetur, in quantum partes eius mouentur. quaedam quidem circulariter, ut corpora caelestia, quaedam vero motu sursum vel deorsum, ut inferiora corpora. Quod vero postmodum inducitur, quod quaedam sunt in loco actu, quaedam potentia, non est referendum ad prius dicta, sed oportet, ut propter se dictum accipere. quia enim dixerat, quod quaedam sunt in loco secundum partes, quaedam secundum totum, consequenter adiungit, quod quaedam sunt in loco secundum actum, quaedam secundum potentiam: **K** & ulterius, quod quaedam sunt in loco per se, quaedam per accidens. Vbi notandum est, quod caelum secundum ipsum dupliciter accipitur hic. nam primo, caelum accipitur pro vniuersitate corporum, & maxime caelestium. Secundo, pro vltima sphaera. Dicit ergo, quod per se sunt in loco, quae mouentur secundum locum: siue secundum totum, siue secundum partes, ut caelum, & vniuersum: per accidens autem sunt in loco, ut anima, & caelum, id est vltima sphaera; quia oportet dicere, quod omnes partes vniuersi aliquo modo sunt in loco, vltima quidem sphaera per accidens: alia vero corpora per se, in quantum ab exteriori corpore continentur. & hoc manifestat vsque in finem.

LECTIO VIII.

Postquam Philosophus ostendit quid sit locus, hic ex definitione data, soluit dubitationes supra positas de loco. Fuerunt autem supra posita sex rationes, ad ostendendum locum non esse, quarum duas praetermisit, illam scilicet, in qua inquirebatur, vtrum locus esset elementum, vel ex elementis: & iterum illam, in qua ostendebatur, quod ad nullum genus causa locus reducatur. non enim a ponentibus. locum, sic ponitur quasi elementum, vel causa rerum. vnde facit mentionem solum de quatuor residuis, quarum vna erat, quod cum locus non deesset corpori, nec corpus loco, videbatur sequi, quod augmentato corpore, augeretur locus. Sed hoc sequitur, si supponatur, quod locus sit spatium quoddam, coextensum dimensionibus corporis, ut intelligitur illud spatium crescere, crescere corpore. sed hoc non est necesse secundum definitionem praedictam de loco, quod sit terminus continentis. Alia ratio fuit, quod si locus corporis aliud est a corpore, quod etiam locus puncti aliud sit a puncto: quare non videbatur possibile, quod locus sit aliud a corpore, cum locus puncti non sit aliud a puncto. Sed haec etiam ratio procedit secundum imaginationem eorum qui opinabatur, locum esse spatium coextensum dimensionibus corporis: vnde oportebat, quod cuiuslibet dimensionis corporis responderet dimensio spatii: & similiter cuiuslibet puncto corporis, sed hoc non oportet dicere, si ponamus locum esse terminum continentis. Alia ratio fuit, quod si locus est aliquid, oportet: quod sit corpus, cum habeat tres dimensiones rerum: & sic sequitur duo corpora esse in eodem loco. Sed secundum eos, qui ponebant, locum esse terminum corporis continentis, non oportet dicere, neque quod duo corpora sint in eodem loco, neque quod sit aliquid spatium corporeum, medium inter extremitates corporis continentis: sed quod sit ibi quoddam corpus. Item alia ratio fuit, quod si omne quod est, est in loco, sequitur quod etiam locus sit in loco. Quae quidem ratio de facili soluitur, supposito quod locus sit terminus continentis: manifestum est enim secundum hoc, quod locus est in aliquo, scilicet in corpore continente, non tamen sicut in loco, sed sicut terminus in aliqua re finita: ut punctum in linea, & superficies in corpore: non enim necessarium est, quod omne quod est, sit in aliquo, sicut in loco, sed hoc necesse est solum de corpore mobili, motus enim inducit ad distinguendum inter locatum, & locum. Deinde cum dicitur: **L** Assignat ex praedicta definitione rationem proprietatum loci. Et primo, quantum ad hoc, quod corpus naturaliter fertur ad proprium locum. Secundo quantum ad hoc, quod corpus naturaliter quiescit in suo loco: ibi, [Et manet igitur natura.] Dicit ergo primo, quod si ponatur locus esse terminus continentis, rationabiliter assignari potest causa, quare vnum quod-

sequitur.

LECTIO VIII.

LECTIO VIII.

A que corpus feratur ad proprium locum, quia illud corpus continens, ad quod consequenter se habet corpus contentum, & locatum, & quod ab eo tangitur terminis simul existentibus, & hoc non per violentiam, est proximum ei secundum naturam. ordo enim situs in partibus. vniuersi attenditur secundum ordinem naturam. Nam corpus caeleste, quod est supremum, est nobilissimum. post quod inter alia corpora secundum ignobilitatem naturam est ignis, & sic deinceps vsque; ad terram. Vnde manifestum est, quod corpus inferius, quod se habet consequenter secundum situm ad corpus superius, est proximum sibi in ordine naturae. Et ideo addit [non vi,] ut ostendat naturalem ordinem situs, cui respondet ordo situs naturalis; & excludat ordinem situs violentum, sicut aliquando per violentiam corpus terrefre est super aere, vel aquam. & huiusmodi duo corpora se consequentia in naturali ordine situs, & in ordine naturarum, simul apta nata esse, sunt impassibilia, id est cum concinuantur adinuicem, & sunt vnum, ad quod aptitudinem habent propter propinquitatem naturae, tunc sunt impassibilia: sed dum tanguntur distincta existentia propter contrarietatem qualitarum actiuarum, & passiuarum, sunt actiua, & passiuua adinuicem. Sic igitur proximitas naturae, quae est inter corpus continens, & contentum, est causa, quare corpus natura liter mouetur ad suum locum: quia oportet, quod gradus naturalium locorum respondeat gradui naturalium locatorum, ut dictum est. Sed haec ratio non potest assignari, si ponatur locus esse spatium: quia in dimensionibus spatii separatis, nullus ordo naturae considerari potest. Secundo ibi. **C** Assignat causam, quare corpora naturaliter quiescant in suis locis. & dicit, quod hic accidit rationabiliter, si ponamus locum esse terminum corporis continentis. quia secundum hoc, corpus locatum se habet ad corpus continentis, sicut quaedam pars ad totum, diuisa tamen. Et hoc manifestius apparet in corporibus, quae sunt facilius diuisibiles, sicut est aer, vel aqua. horum enim partes possunt moueri ab aliquo in toto, sicut locatum mouetur in loco. & hoc etiam non solum verum est secundum figuram continendi vnum sub alio, sed etiam secundum proprietatem naturae. aer enim se habet ad aquam, ut totum, quia aqua est, ut materia, aer autem, ut forma. nam aqua est quasi materia aeris, & aer est sicut forma eius. quod ex hoc apparet quia aqua est in potentia ad aerem simpliciter. Sed verum est, quod etiam aer est quodam alio modo in potentia ad aquam, ut determinabitur posterius in libro de Generatione. sed ad praesens tempus necesse est hoc accipere ad ostensionem propositi. Sed hic non declaratur per certitudinem, sed in libro de Generatione declarabitur certius: ibi enim dicitur, quod cum ex aqua generatur aer, est corruptio secundum quid, generatio simpliciter, propter hoc, quod perfectior forma

introducitur, & imperfectior abiieltur. Cum autem ex aeris generatur aqua, est corruptio simplicitatis, & generatio secundum quid: quia perfectior forma abicitur, & imperfectior introducitur. Sic igitur aqua simplicitate est in potentia ad aerem, sicut imperfectum ad perfectum: aer autem est in potentia ad aquam, sicut perfectum ad imperfectum. Unde aer se habet ut forma, & ut totum, quod habet rationem formae: aqua vero se habet ut materia, & ut pars, quae pertinet ad rationem materiam. Quamuis igitur idem sit materia, & actus: quia aqua in se continet utrumque, sed tamen hoc quidem est in potentia proprie loquendo, scilicet aqua, sicut imperfectum: illud vero, scilicet aer, in actu, ut perfectum: unde habebit se aqua ad aerem quodammodo, sicut pars ad totum, & ideo his, scilicet aeri, & aquae, cum sint duo distincta, inest tactus: sed cum ex utroque sit unum, vno transiunt in natura alterius, tunc fit copulatio, id est continuatio. Sicut igitur pars naturaliter quiescit in toto, ita & naturaliter corpus quiescit in suo loco naturali. Considerandum tamen est, quod Philosophus hic loquitur de corporibus secundum formas substantiales, quas habent ex insuscepta d. corporis celestis, quod est primum locus: & dicit virtutem locatiuam omnibus aliis corporibus: secundum autem qualitates actiuas & passiuas est contrarietas inter elementa: & vno est corruptibilem alterius. Vltimo autem epilogando concludit, quod dictum est de loco, & quod est, & quid est.

LECTIO IX.

Eodem autem modo accipiendum Physici esse considerare de vacuo, & si est, aut non, & quomodo est, & quid est, sicut & de loco. Et nanque similem habet credulitatem, & fidem; per ea quae opinantur locum, & vas, vacuum ponunt dicentes: videtur autem esse plenum quidem cum habet illam molem grauem, cuius susceptiuum est. cum vero priuatum est, vacuum tanquam idem quidem sit vacuum, & plenum, & locus; esse autem ipsis non idem.

Incipere autem oportet considerationem accipientes, quae dicunt affirmantes esse: & iterum quae dicunt non affirmantes esse; & iterum communes opiniones de ipsis.

Alii quidem igitur tentantes monstrare, quia non est, non quod homines voluit dicere vacuum hoc arguunt, sed peccantes dicunt, sicut Anaxagoras, & qui eodem modo argumentantur. demonstrant enim, quod aliquid est aer, litigantes per vtres, & demonstrantes, quod aer est fortis, & accipientes in Clepsydris. Alii autem homines volunt vacuum esse spacium, in quo nullus est corpus sensibile. Opinantes autem omne quod est esse corpus, dicunt omnino in quo nihil est, hoc esse vacuum.

Postquam Philosophus determinauit de loco, hic determinat de vacuo. & circa hoc, duo facit. Primo, manifestat suam intentionem. Secundo, prosequitur propositum ibi, [Alii quidem igitur.] Circa primum, duo facit. Primo ostendit, quod ad Philosophum naturalem pertinet determinare de vacuo. Secundo ostendit, quod ordine de vacuo determinandum sit: ibi, [Incipere autem.] Dicit ergo primo, quod sicut ad Philosophum naturalem pertinet determinare de loco an sit, & quid sit, ita & de vacuo, quia similes rationes aliqui crediderunt, & discrediderunt esse locum, & vacuum: illi enim, qui dicunt esse vacuum, ponunt ipsum, ut quendam locum, & quoddam vas: quod quidem vas, vel locus videtur esse plenum, cum habet intra se aliquam molem alicuius corporis: sed quando non habet, dicitur esse vacuum, ac si idem sit subiecto locus, & vacuum, & plenum.

Sed differant solum secundum rationem. Secundo ibi, **O**stendit, quo ordine determinandum sit de vacuo, & dicit, quod oportet incipere ab hoc, quod ponamus rationes eorum, qui dicunt vacuum esse: & iterum eorum, qui dicunt vacuum non esse: & iterum communes opiniones de vacuo, quod scilicet ad rationem vacui pertineat. Deinde cum dicit, **P**rosequitur quod dictum est. Et primo praemittit ea, quae sunt necessaria ad inquitendum veritatem de vacuo. Secundo incipit inquirere veritatem: ibi, [Quoniam autem non est.] Circa primum duo facit. Primo, ponit rationes ponentium, & negantium esse vacuum. Secundo, ponit communem opinionem de vacuo, ostendens quid sit de ratione vacui: ibi, [At quale autem & cetera.] Circa primum, duo facit. Primo ponit rationem negantium esse vacuum. Secundo rationes affirmantium: ibi, [Sed affirmantes.] Dicit ergo primo, quod aliqui antiquorum Philosophorum, volentes monstrare non esse vacuum, in hoc peccauerunt, quod non arguebant contrarietatem ponentium esse vacuum, non enim ostendebant non esse vacuum, sed inducebant rationes suas ad ostendendum, quod plenum aere, non est vacuum, ut patet de Anaxagoras, & aliis similiter argumentantibus, qui ad demonstrandum vacuum non esse volebant demonstrare, quod aer sit aliquid & ita cum vacuo sit, in quo nihil est, sequitur, quod plenum aere non sit vacuum. Quod autem aer sit aliquid, demonstrabant litigantes cum suis aduersariis, per vtres; qui cum sint inflati, possent aliquid podus sustinere, quod non esset, nisi aer esset aliquid, & sic demonstrant, quod aer est fortis. Et etiam per hoc quod accipiunt aerem in clepsydris, id est in vas furantibus aquam; in quibus cum attractio-

LECTIO IX.

Eodem modo autem putandum est, naturalis esse Philosophi de vacuo contemplari, quemadmodum, & de loco si sit, nec ne, & quoniam sit modo, aut quid tandem sit. Etenim similiter creditur, atque non creditur, per ea quae de ipso putantur. Nam qui dicunt vacuum esse, ut locum quendam, & vno ipsum ponunt. At plenum quidem esse videtur, cum habet eam molem, cuius est susceptiuum. vacuum autem illa eadem caret, quia idem est vacuum, plenum, & locus; esse vero ipsorum non idem est, sed diuersum.

Incipiamus autem considerationem oportet, & hisce, quae dicuntur, qui vacuum asserunt esse, & his etiam, quae dicunt, qui ipsum e medio tollunt, & tertio communibus de ipsis opinionibus sumptis.

Qui igitur non esse conantur ostendere, non id e medio tollunt, quod homines dicere vacuum volunt, sed quod dicunt errantes, ut Anaxagoras, & qui hoc redarguunt modo. Nam aerem aliquid esse demonstrant, torquentes vtres, ac aerem roboris esse participem ostendentes, & item ipsum in hisce vasis includentes, quae surripunt aquam. At homines vacuum spacium esse volunt, in quo nullum est sensibile corpus. Atque cum omne, quod est corpus, esse existiment id, in quo nihil est omnino, vacuum esse dicunt. Quapropter id quod est aere

ne aeris attrahitur aqua, vel etiam impeditur introitus aquae, nisi exeat aer. Patet igitur, quod isti non obiciunt ad positionem, quia omnes ponentes esse vacuum, volunt esse vacuum spacium, in quo nullum corpus sensibile est, propter hoc, quod omne quod est, opinantur esse corpus sensibile, & sic ubi non est corpus sensibile, credunt nihil esse. unde cum aer sit corpus modicum sensibile; opinantur, quod ubi non est nisi aer, sit vacuum. Ad destruendum igitur eorum positionem non sufficit ostendere, quod aer sit aliquid, sed oportet ostendere, quod non sit aliquid corpus, vel aliquid spacium sine corpore sensibili: secundum quod dupli-

diciter aliqui ponebant esse vacuum, vno modo sicut separatum a corporibus. ut si diceremus spacium, quod est infra extremitates alicuius domus esse vacuum: alio modo sicut actu existens inter corpora, quod distinguit corpora ab inuicem, ut non sint continua, ut dixerunt Democritus & Leucippus: & multi aliorum naturalium Philosophorum: imaginabantur, non quod, si totum ens esset continuum, omnia essent vno, non enim esset assignare, quare magis distinguerentur corpora plus hic, quam ibi, unde de inter omnia corpora distincta, ponebant interesse aliquod spacium vacuum, in quo nullum ens esset. Et quia Democritus ponebat corpora componi ex multis corporibus indiuisibilibus, ponebat inter media illorum corporum indiuisibilium esse quasdam vacuitates, quas dicebat poros, & sic omnia corpora dicebat componi ex pleno & vacuo. Vel si etiam totum corpus mundi sit continuum, & non sit inter partes vniuersi aliqua vacuitas: ponebant tamen vacuum extra totum mundum. Manifestum est igitur, quod praedicti Philosophi volentes destruere vacuum, non inducebant rationem ad questionem secundum positionem aliorum: debuissent enim ostendere, quod nullo illorum modorum sit vacuum. Secundo ibi, **P**onit rationes ponentium esse vacuum. Et primo eorum, qui locuti sunt de vacuo naturaliter. Secundo, eorum, qui locuti sunt non naturaliter ibi, [esse autem affirmauerunt, &c.] Circa primum, duo facit. Primo, ponit rationem eorum, qui ponebant vacuum esse quoddam spacium a corporibus separatum. Secundo, eorum qui ponebant vacuum in corporibus ibi, [Alio vero modo, &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit rationem ponentium esse vacuum. Secundo ponit quomodo Melissus e contra illa ratione utebatur ibi, [Melissus quidem igitur.] Dicit ergo primo, quod illi qui affirmabant vacuum esse, magis inducebant rationes ad propositum. Quarum vna erat, quod motus secundum locum, qui est loci mutatio, & augmentatio, ut supra dictum est, non esset si vacuum non esset, quod sic

Te. com. 53.

Te. com. 54.

Te. com. 55. Secunda par. tex. 56.

Te. com. 55.

Te. com. 54.

A ostendebant, si enim aliquid mouetur secundum locum, non potest moueri in plenum, quia locus plenus vno corpore, non potest recipere aliud, quia si reciperet, sequeretur duo corpora esse in eodem loco, & eadem ratione sequeretur de quocumque, non enim potest assignari differentia, quare duo corpora sint in eodem loco, & non plura. Et si hoc contingit, scilicet, quod quocumque corpora sint in eodem loco, sequetur, quod paruum locum possit recipere maximum corpus: quia multa parua constituunt vnum magnum. unde, si multa parua aequalia sint in vno loco, & multa inaequalia. Sic ergo probata hac conditionali, quod si motus est, vacuum est, arguebant a positione antecedentis, motus est, ergo vacuum est. Secundo ibi, **O**stendit, quod Melissus supposita eadem conditionali, argumentabatur e contra, a destructione consequentis: quia si motus est, vacuum non est, ergo motus non est, ergo totum ens est immobile. Iste est igitur vnus modus, quo aliqui probabant, vacuum esse quasi separatum. Deinde cum dicit, **P**onit tres rationes ponentium vacuum esse in corporibus. Quarum prima est ex his, quae condensantur, videntur enim eorum, quae inspissantur, partes coire, vel conuenire in inuicem, & se inuicem calcare, & comprimere, ita quod sicut fertur, dolia tantum de vino recipiunt cum vtribus, quantum etiam sine vtribus, & praecipue si vtres sint subtiles propter hoc, quod vinum in vtribus condensari videtur. Hanc autem condensationem fieri existimabant, ac si densato corpore, partes subintrarent in quasdam vacuitates. Secundam rationem ponit ibi, **Q**uare sumitur ex augmento, augentur enim corpora per alimentum, quod corpus quoddam est. Duo autem corpora non possunt esse in eodem loco, ergo oportet esse aliquas vacuitates in corpore augmentato, in quibus recipiatur alimentum. Et sic necesse est esse vacuum ad hoc, quod recipiatur alimentum. Tertiam rationem ponit ibi.

Plenum, vacuum inquit esse. Non igitur id ostendere eos oportet, aerem inquam aliquid esse; sed spatium non esse quicquam praeter corporum molem, aut separabile, aut actu, quod quidem vnuersum corpus se iungit, ut non sit continuum, quemadmodum Democritus, & Leucippus, & complures alii Naturalium dicunt; aut etiam si quid ponitur extra corpus continuum vnuerfi. Hic igitur ad propositum non recte proficiscuntur.

Sed hi magis, qui vacuum esse dicunt. Atque primo quidem motum loco accommodatum non fore dicunt, qui quidem est latius, atque accretio, non enim esse motus videtur, nisi sit vacuum, fieri namque non potest, ut ipsum plenum suscipiatur, quod si susceperit, fuerintque duo corpora in eodem, possunt, & quotquot volueris, corpora simul esse, differentia namque dici non potest, ob quam dictum hoc non eueniet. Quod si hoc erit, potest & minimum suscipere maximum; cum ipsum magnum multa sit parua. quare, si sit ut aequalia multa sint in eodem, fieri potest, ut multa quoque inaequalia simul sint in eodem.

Melissus autem, & vnuersum ex his ostendit immobile esse, nam si mouebitur, necesse est inquit, vacuum esse: at vacuum in ratione rerum non est. Vno igitur modo ex his vacuum quid esse ostendunt.

Deinde alio modo, quia nonnulla corpora premi, cogique videntur, quod intueri licet, cum dolia vna cum vtribus, ut inquitur, vinum suscipiunt: propterea, quod corpus, quod densatur, ea vacua, quae insunt, ingreditur.

Praeterea accretio etiam per vacuum fieri omnibus videtur, nam alimentum quidem est corpus, fieri vero non potest, ut corpora duo sint simul.

Terentium autem & augmentum videtur omnibus fieri per vacuum: alimentum quidem corpus esse, duo autem corpora impossibile simul esse.

Quæ semitur ex vase pleno cinere, quod tantum recipit de aqua, quantum si esset vacuum, quod non esset, nisi essent aliæ vacuitates inter partes cineris. Deinde cum dicit.

Ponit opiniones non naturalium de vacuo, & dicit, quod etiam Pythagorici affirmauerunt esse vacuum, quod quidem ingrediebatur infra

Te.com. 56.

partes mundi à cælo, propter vacuum infinitum, quod ponebant esse extra cælum quasi quendam aerem, vel spiritum infinitum, ut sicut ille, qui respirat, diuidit suo flatu aliqua, facilliter diuisibilia, ut aquam, aut huiusmodi, ita ex aliquo quasi respirante, ingrederetur distinctio in res, quod non intelligebat fieri nisi per vacuum, sicut de Democrito dictum est, ac si vacuum nihil esset aliud, quam distinctio rerum. Et quia primo distinctio & pluralitas inuenitur in numeris, ideo vacuum primo ponebant in numeris, ut per naturam vacui vna vnitas distingueretur ab alia, ne numerus sit continuus, sed habeat naturam discretam. Sed quia isti quasi æquiuoce loquebantur de vacuo, appellantes rerum distinctioem vacuum, propter hoc infra de hac opinione non profertur. Vitio autem quasi epilogando concludit, dictum esse propter quid quidam dicunt esse vacuum, & quidam non dicunt.

Te.com. 57.

Te.com. 56. h Testimonium autem, & quod est de cinere faciunt, qui recipit tantum aquæ, quantum si vas vacuum esset.

i Esse autem affirmauerunt, & Pythagorici vacuum, & ingredi ipsum in cælo ex infinito spiritu, tanquam respiranti, & hoc esse vacuum, quod determinat naturas, tanquam sit vacuum separatio quædam eorum, quæ sunt consequenter, & determinatio, & hoc esse primum in numeris, vacuum enim determinare numerum ipsorum. Ex quibus quidem igitur, alii dicunt esse, alii vero non dicunt fere tot, & huiusmodi sunt.

LECTIO X.

VT autem sciamus qualiter se habeat, oportet accipere, quid significet nomen.

b Videtur aut vacuum locus esse, in quo nihil est: huius autem causa est, quia omne quod est, corpus opinantur esse, omne autem corpus in loco est, vacuum autem in quo nullum corpus est, quare huius non est corpus, nihil est ibi. Corpus autem iterum omne opinantur esse tangibile: huiusmodi autem est, quod habet grauitatem, aut leuitatem: accidit igitur ex syllogismo, hoc esse vacuum: in quo nullum est graue aut leue. Hæc quidem igitur ex syllogismo, sicut prius diximus, accidunt.

LECTIO X.

Dixerat superius Philosophus à tribus esse incipiendum. Postquam ergo profectus est duo eorum, scilicet opiniones negantium, & affirmantium vacuum esse, hic profertur tertium, communes scilicet opinionem hominum de vacuo demonstrans. Circa hoc igitur tria facit. Primo ostendit quid significetur nomine vacui.

Te.com. 60.

Te.com. 62.

a.p. tex. 57.

Secundo ostendit quomodo vacuum aliqui esse posuerunt ibi, [Quoniam autem de loco.] Tertio excludit rationes ponentium vacuum esse ibi, [Neque vna autem.] Circa primum duo facit. Primo ostendit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum ibi, [Videtur autem, & cetera.] Dicit ergo primo, quod cum dictum sit, quod quidam posuerunt vacuum esse, quidam vero negauerunt: ad cognoscendum qualiter se habeat veritas, oportet accipere tanquam principium, quid significet nomen vacui: sicut enim cum dubitatur, an aliqua passio inest alicui subiecto, oportet accipere pro principio, quid sit res, ita, cum dubitatur de aliquo, an sit, oportet accipere pro medio, quid significet no-

men, quæstio enim quid est sequitur quæstionem an est. Secundo ibi.

Ostendit quid significet nomen vacui: & primo ponit significationem cõmuniorem, secundo significationem secundum vsum Platoniorum ibi, [Alio autem modo.] Circa primum tria facit. Primo ostendit, quid significet hoc nomen vacuum. Secundo quid oportet addere ad illam significationem ibi, [Sed inconueniens est.] Tertio remouet quandam dubitationem ibi, [Vnde & sic, & cetera.]

Te.com. 59.

Te.com. 60.

Testem etiam huius id asserunt, quod in cinere fieri solet, qui quidem tantum suscipit aquæ, quantum vas vacuum capiat.

Esse autem & Pythagorici vacuum dixerunt, & ipsum ex infinito spiritu cælum ingredi, quasi respirando cælum ipsum, etiam vacuum traheret: quod naturas ipsas distinguit. Proptereaque vacuum, separatio quædam est eorum, atque distinctio, quæ deinceps sunt collocata, atque hoc inquitur, primum in numeris esse: vacuum enim naturam ipsorum distinguere dicunt. Talia igitur & tot fere sunt, ex quibus quidam esse, quidam non esse vacuum censent.

LECTIO X.

At nos, ut percipiamus vtroutram modo res se habeat, accipiamus oportet, quid ipsum nomen significat.

Vacuum igitur locus esse videtur, in quo nihil est. Quod quidem inde emerit. omne enim quod est corpus esse existimant, & omne corpus esse in loco: & vacuum esse locum in quo nullum est corpus, ibi nihil esse dicunt. Rursus omne corpus tangibile esse putant, & tale aut grauitatis aut leuitatis sit particeps, sit igitur per ratiocinationem, ut id sit vacuum, in quo non est graue quicquam, vel leue. Hæc igitur, uti diximus, per ratiocinationem eueniunt.

Absurdum autem est, si punctus sit vacuum, sit enim id locus oportet, in quo corporis est tangibilis moles. At tamen vacuum vno quidem modo videtur id dici, quod non est plenum corporis sensibilis tactu. Sensibile vero est tactu, quod grauitatem habet, vel leuitatem.

manium, omne ens esse corpus, sequitur vacuum esse, in quo nihil est. Sic igitur tribus modis potest accipi huius nominis significatio: vna est propria, scilicet, vacuum est locus, in quo non est corpus: alia duæ secundum opinionem hominum, quarum vna est cõmuniior, scilicet, vacuum est locus, in quo nihil est: alia vero est magis coarctata, scilicet, vacuum est locus, in quo non est corpus graue vel leue. Secundo ibi.

Ostendit quid addendum sit ad hanc significationem. Dicit n. inconueniens est, si dicatur, quod punctum sit vacuum, cum tamen de puncto dici possit, quod in puncto non sit corpus tangibile. Oportet ergo addere, quod vacuum sit locus, in quo non sit corpus tangibile: sed sit ibi spatium susceptiuum corporis tangibilis, sicut cetera dicitur, quod caret visu, natum aut habere.

Et

Et sic concluditur, quod vno modo dicitur vacuum spatium, quod non est plenum corpore sensibili secundum tactum: quod scilicet est graue, vel leue. Tertio ibi.

Remouet quandam dubitationem, quæ est, vtrum si in aliquo spatio sit color, vel sonus, dicendum sit vacuum, vel non: & hoc propter definitionem primo datam, scilicet, vacuum est, in quo est nihil. Et soluit, quod si spatium, in quo est tantum sonus, vel color, est susceptiuum corporis tangibilis, vacuum est, si vero non, vacuum non est. Et hoc ideo, quia hæc non est propria definitio vacui, vacuum est, in quo nihil est, nisi secundum opinionem credentium, ubi non est corpus nihil esse. Deinde cum dicit.

Te.com. 59.

Te.com. 60.

Vnde dubitabit aliquis, quid utique dicant, si habeat hoc spatium colorem, aut sonum, vtrum vacuū, an non? Aut manifestum est, si corpus quidem suscipiat tangibile vacuum esse: si vero, non, minime.

Alio autem modo, in quo non est hoc aliquid, neque substantia aliqua corporea. Vnde quidam dicunt vacuum esse corporis materiam: qui quidem & locum hoc idem dicentes, non bene, materia enim separabilis non est à rebus: vacuum autem quærunt sicut separabile.

Quoniam autem de loco determinatum est, & vacuum locum necesse est esse, si est priuatum corpore, locus autem quomodo est, & quomodo non est, dictum est, manifestum est, quoniam sic quidem vacuum non est, neque separatum, neque inseparabile, vacuum enim non corpus, sed corporis spatium volunt esse. Vnde & vacuum videtur aliquid esse, quia & locus.

Et per eadem sane acceptum est, prouenit enim motus, qui est secundum locum, & locum dicentibus esse aliquid præter incidentia corpora, & his, qui dicunt, quod vacuum est. Causam autem motus opinantur esse vacuum, sic sicut in quo mouetur, hoc autem tale erit, qualem locum dicunt esse quidam.

Nulla autem necessitas est, si motus est, esse vacuum. Omnino quidem igitur omnis motionis, nequaquam. Vnde & Melissus latuit alterari, namque contingit plenum. Sed neque secundum locum motum. Similiter enim subingredi ad inuicem, contingit, si nullum spatium separabile sit præter corpora mota. Et hoc manifestum est, & in continuorum reuolutionibus, sicut in his quæ sunt humorum.

supra dictum est, sequitur, quod vacuum non sit. Secundo ibi. Ostendit quare posuerunt vacuum, & dicit, quod propter idem acceperunt vacuum esse, propter quod acceperunt locum esse, scilicet propter motum, ut supra dictum est, quia prouenit, ut saluetur motus secundum locum, tam secundum illos, qui dicunt locum aliquid esse præter corpora, quæ sunt in loco, quæ secundum illos qui ponunt vacuum esse. Negantibus autem locum & vacuum, non prouenit motus secundum locum esse. Et sic vacuum quodammodo opinatur causans esse motus eo modo, quo & locum, ut in quo scilicet, est motus. Deinde cum dicit.

Te.com. 59.

Te.com. 60.

Idcirco, & quispiam dubitauerit, quidnam dicent, si spatium colorem habeat, aut sonum, vacuum ne, an non vacuum esse? At, ut patet, vacuum esse dicent, si corpus tangibile suscipere possit; Vacuum non esse, si illud suscipere nequeat.

Alio vero modo d, in quo non est hoc aliquid, neque substantia corporea vlla. Quapropter quidam, & vacuum esse corporum materiam dicunt: qui quidem, & locum hoc idem asserunt esse, non recte dicentes, ut patet, materia namque separabilis non est à corporibus; Vacuum autem, ut separabile querunt.

Quoniam autem de loco est pertractatum, & vacuum necesse est locum esse, si corpore careat, dictumque est quomodo est, & quomodo non est locus in rebus; patet hoc pacto vacuum, aut separatum, aut inseparabile in ratione rerum non esse, vacuum enim non corpus, sed corporis spatium volunt esse, quia & locus.

Et per eadem sane, motus enim, qui loco accommodatur, in mentem venit & hisce, qui locum esse quid præter corporum molem ingredientium dicunt, & hisce, qui vacuum ponunt. Atque causam motus vacuum sic esse putant, ut in illo corpora moueantur, hoc autem tale erit, qualem ipsum locum quidam inquit esse.

At nulla prorsus necessitas cogit, si motus est, vacuum esse. Atque omnino quidem vacuum omnis motus causa non est. Quapropter, & Melissus id ipsum præterit, potest enim alterari plenum, ut patet. Deinde neque eius motus, qui ad locum accommodatur. Possunt enim corpora mutuo sibi cedere, etiam si nullum sit spatium separabile præter corpora, qua mouentur, atque hoc in continuorum, sicut & in humorum conuersionibus patet.

sicut videtur in aqua, si n. proiciatur lapis in aliqua magna latitudine aquæ, manifeste apparet fieri quædam circulationes circa locum percussioem, quousque pars aquæ depulsa commoueat aliam & subintret ipsam, vnde quia modica pars aquæ subintret per quandam diffusionem in maiore aquam circulationis præcedit, à partio in maius procedit, quousque totaliter deficiat. Scdo ibi.

Excludit rationes pōnentium vacuum in corporib. Et prius ratio, quæ procedebat ex condensatione. & dicit quod contingit corpora condensari, & partes corporis subintrare sibi inuicem, nō propter hoc, quod pars subintrans vadat in locum vacuum: sed ideo, quia erant aliqua foramina plena aliquo corpore subtiliori, quod facta condensatione elabuntur: sicut quando aqua colliditur, & inspissatur, aer qui intus erat, excluditur, & hæc maxime apparent in spongia, & in huiusmodi corporibus porosis. Hæc igitur solutio non ostendit causam condensationis, quam inferius ponit: sed ostendit, quod etiam per hunc modum manifeste excludi potest necessitas vacui. Secundo ibi.

Te.com. 63.

Contingit autem densari non in vacuum: sed propter id, quod ea, quæ in sunt, elabuntur, ut aqua collisa aerem, qui inest.

Et augmentari non solum in gradiente aliquo: sed & alteratione, ut si ex aqua fiat aer.

Omnino autem, & quæ est de augmento ratio, & de aqua in cinerem infusa, ipsa seipsam impedit: aut enim non augetur quodlibet, aut non corpore, aut contingit duo corpora in eodem esse. Dubitationem igitur voluit communem soluere, sed non demonstrat vacuum, quod est aut omne corpus vacuum esse necesse est, si penitus augetur, & augetur per vacuum. eadem autem, & in cinere ratio est. Quod quidem igitur, & ex quibus demonstrant vacuum, soluere facile sit, manifestum est.

Te.com. 64.

LECTIO XI.

Vera autem solutio ponitur in libro de Generatione, ubi ostenditur, quod alimentum non sic transit in id, quod augetur, quasi sit aliud corpus ab ipso, sed quia conuertitur in substantiam eius, sicut ligna apposita igni conuertuntur in ignem. Tertio ibi.

Te.com. 65.

Amplius, si est vacuum aliquod, velut locus priuatus corpore, cum sit vacuum, quo mouebitur positum in ipso corpore: non enim in omnem partem

esse in eodem loco. Hanc igitur dubitationem, quæ communitur videtur esse, tantum ponentes vacuum, quam contra non ponentes, voluit soluere. Sed tamen non demonstrant, quod vacuum sit: sed oportet eos dicere, si augmentum sit propter vacuum, quod totum corpus sit vacuum, tum totum corpus augetur. Et similiter dicendum est de cinere, quia, si vas plenum cinere recipit tantum de aqua, quantum vacuum, oportet dicere, quod totum sit vacuum. Non est igitur hoc propter vacuitatem: sed propter commixtionem in aqua. aqua enim commissa cineri condensatur, & aliqua pars eius exhalat,

& iterum partes cineris magis inspissantur humefactione. cuius est signum, quia non potest extrahi tantum de aqua, quantum prius fuit. ultimo autem concludit, quod manifestum est, quod facile est soluere ea, ex quibus demonstrant, vacuum esse.

LECTIO XI.

Possunt etiam corpora non ob ingressione in vacuum; sed ob extrusionem eorum, quæ in ipsis insunt, densari. veluti cum premittitur aqua, fit, ut aer, qui in ipsa est, extrudatur.

Fiunt præterea incrementa non solum aliquo ingrediente: sed etiam alteratione, veluti si aer ex aqua fiat.

G

Omnino autem ea ratio, quæ de accretione fit, & de aqua, quæ in cinerem funditur, ipsa seipsam impedit, aut non augetur quicquam, aut non corpore, aut fieri potest ut sint duo corpora in eodem. Dubitationem igitur communem soluere voluit, sed non vacuum esse ostendit, aut totum corpus vacuum esse necesse est, si omni ex parte augetur, & per vacuum, ut dicunt, accrescit. Eadem est & de cinere ratio. Patet igitur perspicue esse eas soluere rationes, ex quibus quidam vacuum esse ostendunt.

Secunda parte 79. 1.

Te.com. 76.

Te.com. 71.

LECTIO XL

Vrsus autem dicamus, vacuum hoc pacto separatam non esse, ut quidam inquirunt esse, nam si natura cuique simplicium corporum aliqua latitudo competat, ut igni quidem sursum, terræ vero deorsum, atque ad medium, patet vacuum causam latitudinis non esse. Cuius igitur motus causa vacuum erit, eius enim esse videtur, qui loco accomodatur, at huius causa non est.

Præterea si est aliquid, ut locus corpore carens, cum est vacuum, quoniam feretur corpus, quod in illo positum fuerit? nō n. ad vniuersum mouebitur. Eadem & ad eos accomodatur

K

quidem esset, si propter necessitatem vacui aliqua corpora naturalia mouerentur. si autem non ponitur causa motus localis: nullius alterius motus causa poni potest, neque alterius rei. Frustra igitur vacuum est. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ talis est, si ponatur vacuum esse, nō potest assignari causa motus naturalis, & quietis naturalis. manifestum est enim, quod corpus naturale mouetur ad locum suum naturalem, & quiescit in eo naturaliter, propter convenientiam, quæ habet cum ipso, & quia non conuenit cum loco, a quo recedit: sed vacuum non habet aliquam naturam, per quam possit conuenire aut discon-

uenire à corpore naturali. si ergo ponatur aliquod vacuum, quasi quidam locus priuatus corpore, non poterit assignari ad quam partem illud corpus naturaliter moueatur, nō enim potest dici quod feratur ad quamlibet partem, quia hoc videmus ad sentum esse falsum, quia ab vna parte naturaliter recedit, & naturaliter accedit ad aliam.

Te.com. 66.

Te.com. 67.

Eadem autem ratio, & ad eos locum esse aliquid opinantes separatam, in quem fertur quod fertur, quomodo enim mouebitur positum aut manebit? Et de sursum & deorsum, & de vacuo conuenit eadem ratio merito. vacuum enim locum faciunt, qui esse dicunt. Et quomodo iam inerit, aut in loco, aut in vacuo? non n. accidit cum totum positum sit sicut in separato loco, & sufferente corpore. pars enim nisi seorsum ponatur, non erit in loco: sed in toto: amplius, si non est locus, vacuum non erit.

Accidit autem dicentibus esse vacuum, tanquam necessarium, siquidem erit motus contrariū magis esse, si aliquis intendat nō contingere moueri quicquam si sit vacuum, sicut enim propter simile dicentes terram quiescere, sic & in vacuo necesse est quiescere. Non enim est quo magis & minus mouebitur, secundum n. quod vacuum est, non habet differentiam.

Deinde quoniam omnis motus aut violentus aut secundum naturam est. Necesse est autem, siquidem sit violentus, esse & eū, qui secundum naturam, violentus enim est extra naturam, qui autē extra naturam posterior est eo, qui est secundum naturam. Quare, si non secundum naturam est vnicuique physicorum corporum motus, neque aliorum erit motuum neque vnus. At vero motus natura his quomodo erit in vacuo, cum nec vna sit differentia secundum vacuum & infinitum. secundum quidem n. quod infinitum est, nihil erit sursum, neque deorsum, neque medium, secundum autem quod vacuum est, nihil differēs sursum à deorsum. Sicut n. nullius neque vna est differentia, sic & non entis. vacuum autem cum non sit aliquid, priuatio videtur esse. natura autem loci mutatio differens est. quare erunt, quæ sunt natura differentia. Si igitur non est natura, nusquam & nulla loci mutatio: aut si hoc est, non est vacuum.

esse est vacuum, non est motus, e contra accidit, quia si est vacuum, non est motus, & hoc probat per quoddam simile. Quidam enim dixerunt, quod terra quiescit in medio propter similitudinem partium circumferentiarum vndique, & sic terra cum non habeat quare moueatur magis versus vnā partem circumferentiarum, quam versus aliam, quiescit. Et eadem ratio necesse est in vacuo quiescere, non enim est assignare quare magis moueatur ad vnā partem, quam ad aliam: quia vacuum in quantum huiusmodi, non habet differentias in suis partibus, non entis enim, non sunt differentiarum. Quæram ponit ibi.

de Cal. 1. com. 90.

ratio, qui locum separatam quid esse ponunt, in quem id fertur, quod motu cietur; quo namque modo feretur id, quod ibi positum fuerit aut manebit? Et de differentiis hinc supra, inquam, ac infra, & de vacuo non iniuria eadem accommodabitur ratio, qui namque vacuum esse dicunt, locum ipsum inquirunt esse. At quoniam pacto corpus, aut in loco, aut in vacuo erit? non enim sit id, quod ratio flagitat, cum totum quippiam corpus, & aut in separato permanente loco positum fuerit. Pars enim, si non seorsum ponatur, non in loco est, sed in toto.

Quæ talis est. Motus naturalis est prior violento: cum motus violentus nō sit nisi quædam declinatio à motu naturali. Remouet ergo motu naturali, remouetur omnis motus: cum remouet priori, remouetur posterius: sed posito vacuo, remouetur motus naturalis, quia tollitur differentia partium loci, ad quas est motus naturalis, sicut & posito infinito, ut supra dictum est: sed hoc interest inter vacuum, & infinitum, quia posito infinito, nullo modo potest poni neque deorsum, neque medium, ut in tertio dictum est: posito autem vacuo, possunt hæc quidem poni: sed non quod adinuicem differant, quia nullius, & non entis, & per consequens vacuum, cum sit non ens, & priuatio, non est aliqua differentia. Sed loci mutatio naturalis, requirit locorum differentiam, quia diuersa corpora, ad diuersa loca mouentur. Vnde oportet, loca naturalia differre abinuicem. Si igitur ponatur vacuum, nullius erit naturalis loci mutatio. Et si non est loci mutatio naturalis, nulla loci mutatio erit. Vnde si est aliqua propria loci mutatio, oportet, quod vacuum non sit. Quæram ponit ibi.

Lec. 8. 48. 49.

Accidit autem hisce, qui dicunt vacuum esse, ut necessarium, si motus erit, contrarium potius: si quippiam diligenter consideret non possit inquam quicquam moueri, si vacuum est. Nam ut quidam terram ob similitudinem quiescere censere, sic, & in vacuo quoduis quiescere corpus necesse est, non enim quoniam magis aut minus mouebitur. Quo namque vacuum est, hoc differentiarum est expertus.

At qui patet omnem motum, aut ut fieri, aut natura. Est si sit violentus, & cum necessario, qui natura competit esse. Quippe cum violentus quidem sit præter naturam, qui vero est præter naturam, posterior sit eo qui est secundum naturam, quare, si hisce motus non sit, qui corporum naturalium cuique suapte natura competit, neque ceterorum profecto motuum quicquam erit. At quoniam pacto motus his erit, qui natura competit rebus cum ratione vacui, ac infiniti nulla prorsus sit differentia. Nam quoniam infinitum est, eo nihil infra, nihil supra, nihil denique medium est, quo vero vacuum est, eo nihil interest inter superum inferumque, nam ut nihil nulla est differentia, sic & eius, quod haud est, nulla differentia assignari potest, vacuum vero non ens quid, priuatioque esse videtur. At ea latitudo, quæ natura competit, differentiam subit, quare erunt ea, quæ differentia sunt natura. Aut igitur non est natura latitudo vsquam, aut si est, vacuum in ratione rerum profecto non est.

LECTIO XII.

F

¶ Circa quam considerandum est, quod solet esse quaedam dubitatio circa ea quae proiciuntur: oportet enim mouens, & motum simul esse, vt infra in Septimo probatur: & tamē illud quod proicitur, inuenitur moueri etiam postquam separatum est à proiciente, sicut apparet in lapide proiecto, & sagitta emissa per arcum. Nunc igitur supposito, quod vacuum non sit, soluitur ista dubitatio ex parte aeris, quo medium repletur: & hoc dupliciter dicunt enim quidam, quod ea quae proiciuntur, mouentur postquam non tanguntur à proiciente propter antiparitalitatem, id est repercussionem, vel contra resistentiam: aer enim motus repercutitur ad alium aerem, & ille ad alium, & sic deinceps, & per talem repercussionem aeris ad aerem mouetur lapis: Alii vero dicunt, quod hoc ideo est, quia aer, qui continuus existens à proiciente impellitur, velocius impellit corpus proiectum, quam sit motus, quo corpus proiectum fertur naturaliter in proprium locum. Vnde propter velocitatem motus aeris non perimitur corpus proiectum, vt puta lapis, vel aliud huiusmodi, cadere deorsum, sed fertur secundum impulsione aënis. Nulla autē istarum causarum potest poni, si esset vacuum, & ita corpus proiectum nullo modo ferretur, nisi quandiu veheretur, puta à manu proicientis, sed statim emissus à manu caderet: cuius contrarium videmus: non ergo est vacuum. Sextam ponit ibi.

e Amplius nunc quidem proiecta mouentur, proiectore non tangente, aut propter antiparitalitatem, sicut quidam dicunt, aut ex eo quod pellit pulsus aer velociore motu, quam latio pulli, secundum quam fertur in proprium locum; in vacuo autem nihil horum contingit esse; neque enim erit ferri, nisi aut quod vehitur.

f Amplius nullus vtique poterit dicere, propter quid quod mouetur stabit alicubi quid n. magis hic, quam ibi? Quare aut qui elcet, aut in infinitum necesse est ferri, nisi aliquid impeditur maius. Amplius autem nunc quidem in vacuo ob id quod cedit ferri videtur, in vacuo autem vbique similiter est huiusmodi; quare in omnem feretur partem.

LECTIO XII.

a Amplius autem, & ex his manifestum est, quod dicitur. Videmus enim idem graue, & leue corpus velocius ferri propter duas causas, aut quia id differt per quod, vt per aquam, aut per terram, aut per aerem; aut quia id differt, quod fertur, si alia sunt eadem, propter excellentiam grauitatis, aut leuitatis.

b Hoc igitur, per quod fertur, causa est; quia impedit maxime quidem, quod contra fertur, posita autem & manens, magis autem quod non facile diuiditur; huiusmodi autem grossus est. Id igitur in quo est A, mouebitur per B, quod autem in quo est C, tempus; per ipsum autem D, cum sit subtilius; sed æqualis longitudo est ipsius B, quæ est ipsius D, secundum analogiam impediētis corporis: sit n. B, quædem aqua, D, vero aer: quanto igitur subtilius aer aqua, & in corporalibus tanto citius A, per D, mouebitur, quæ per B. Habet igitur

H

LECTIO XII.

A T qui perspicuum id, quod dicitur & ex his, quæ deinceps dicemus, erit. Videmus n. idem pondus, corpusve celerius duas ob causas ferri. Aut quia id differt, per quod mouetur, vt si per terram, vel aquam, vel aerem moueatur; aut quia id, quod fertur, differt, si sint eadem cetera ob ponderis, aut leuitatis excessum.

I

Atque id quidem, per quod fertur causa est, propterea quod impedit; maxime quidem si contra fertur, minus autem si maneat, & magis id, quod non est facile diuisibile: quæle est id, quod magis est crassum. Pondus igitur A, per B, quidem medium in tempore C, feretur. Per D, vero subtilius quidem illo, longitudine vero æquale in tempore E, impediētis corporis ratione. Sit enim B, quidem aqua, D, autem aer: quanto igitur aer aqua subtilior, tanto celerius A, pondus per D, quam per B, medium feretur, vt patet. Habeat igitur eandem rationem ad

to; secundatio autem impedit, si etiam quiescat; quia, si simul moueretur cum mobili, non impedit, sed magis iuuaret, sicut fluiuis, qui differt nauem inferius. Sed inter ea, quæ impediunt, magis impedit illud, quod non facile diuiditur, & tale est corpus magis grossum; & hoc manifestat per exemplum; sit enim corpus, quod mouetur A, spatium, per quod mouetur, sit B, & tempus, in quo A, mouetur per B, sit C. Ponamus autem aliud spatium, quod sit D, æqualis longitudinis cum B, sed tamen D, sit plenum subtiliori corpore quam

Text. 3. in prim.

Te.com. 68.

Te.com. 69.

Te.com. 70.

Te.com. 71.

¶ Quæ talis est. Si motus sit in vacuo, nullus poterit assignare causam, propter quid illud, quod mouetur, alicubi stat, non enim est ratio, quare magis quiescat in vna parte vacui, quam in alia: neque in his, quæ mouentur naturaliter, cum non sit differentia inter partes vacui, vt supra dictum est: neque in his, quæ mouentur motu violento. Nunc enim dicimus, quod cessat motus violentus: vbi deficit repercussio, vel impulsio aeris, secundum duas causas assignatas: oportet ergo, quod vel quiescat omne corpus, & nihil moueatur, aut si aliquid moueatur, quod moueatur in infinitum, nisi occurrat ei aliquid corpus maius, quod violentum motum eius impediatur. Ad confirmationem autē huius rationis subiungit causam, quare ponit aliquid motum fieri in vacuo, quia scilicet, vacuum cedit, & non resistit mobili. vnde, cum vacuum similiter cedit ex omni parte, feretur in infinitum ex qualibet parte.

quam B, secundum aliquam analogiam, id est proportionem corporis medii, quod impedit motum corporis, vt puta quod spatium B sit plenum aqua, spatium vero D, sit plenum aere: quanto ergo aer est subtilior aqua, & minus spissus, tanto mobile quod est A, citius mouebitur per spatium D, quam per spatium B. Quæ est ergo proportio aeris ad aquam in subtilitate, eadem est proportio velocitatis ad velocitatem: & quanto est maior velocitas, tanto est minus tempus: quia velocior motus dicitur, qui est in minori tempore, per æquale spatium, vt in Sexto dicitur. Vnde, si aer est in duplo subtilior, quam aqua, sequetur quod tempus, in quo mouetur per B, quod est plenum aqua, sit duplum tempus, in quo pertransit D, quod est plenum aere: & ita tempus C, in quo pertransit spatium B, erit duplum tempore, quod est E, in quo pertransit spatium D, & sic poterimus vniuersaliter accipere, quod in quacunque proportione medium, per quod aliquid fertur, est subtilius, & minus impeditiuum & facilius diuisibile in eadem proportione erit motus velocior.

lec. 3.

Tex. 6. 13.

Tex. 6. 72.

Secunda parte. 74.

Secunda par. tex. 75.

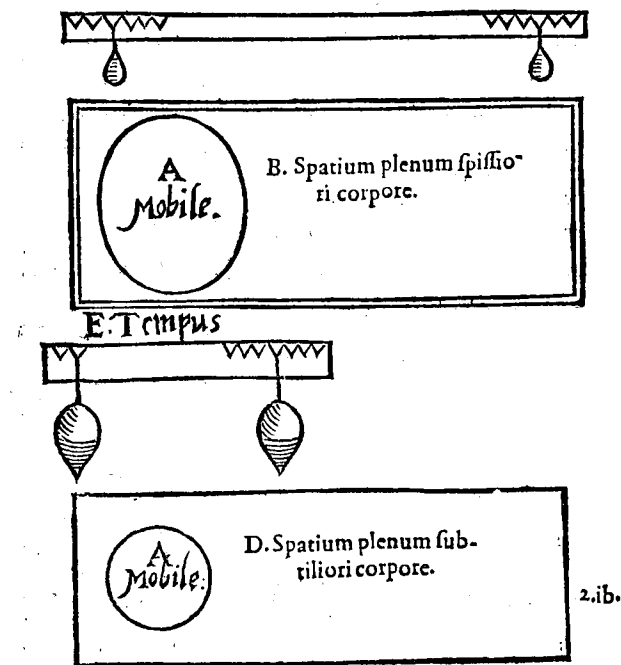
Secunda par. tex. 72.

eandem rationem qua quidem A distat ab aqua, velocitas ad velocitatem. Quare si dupliciter subtile est in duplici tempore quod est ipsum B, transibit quæ D. Et erit in quo est C, tempus duplex eo, in quo est E, & semper iam quantumcunque sit in corporalibus, & minus impeditiuum, & bene diuisibile, per quod fertur, citius mouebitur.

¶ Vacuum autem nullam habet rationem, qua excedatur à pleno, sicut neque ipsum nihil ad numerum. Si enim quatuor tria excedunt vno, pluribus autem duo, & adhuc vnum pluribus quam duos: ipsum autem nihil non amplius habent rationem, qua excedant. Necesse est enim diuidi excedens in eadem, & in id, quod exceditur. Quare & quatuor erunt quatuor excedunt, & nihil. Vnde neque linea punctum excedit, nisi componatur ex punctis. Similiter autem vacuum ad plenum nullam possibile est habere rationem.

d Ergo neque motum. Sed, si per subtilissimum in tanto talique tempore fertur per vacuum, omnem exuperat rationem.

e Sit enim Z, vacuū, æquale autē magnitudine his quæ sunt B, & D A, ergo, si transibit, & mouebitur per Z, quodam quidem in tempore, quæ est I, sed in minori quam in quo est E, & hæc habebit rationem vacuum ad plenum.

¶ Manifestat secundam propositionem & dicit, quod vacuum non exceditur à pleno secundum aliquam proportionem: & hoc probat per hoc, quod numerus non excedit nihil secundum proportionem aliquam, sed solum attenditur proportio aliqua numeri ad numerum, vel ad unitatem: sicut quatuor excedunt tria in vno, & adhuc in pluribus excedunt duo, adhuc in pluribus vnum: vnde dicitur maior proportio quatuor ad vnum, quam ad duo, vel tria. Sed quatuor non excedunt nihil, secundum aliquam proportionem: & hoc ideo quia necesse est, quod omne excedens diuidatur in id, quod exceditur, & in eadem, id est, in id, in quo excedit, sicut quatuor diuiditur in tria, & in vno in quo excedit tria. Si ergo quatuor excedunt nihil, sequitur quod quatuor diuidantur in aliquot, & nihil: quod est inconueniens. Vnde etiam non potest dici, quod linea excedat punctum, nisi componatur ex punctis, & diuidatur in ea. Et similiter non potest dici, quod vacuum habeat aliquam proportionem ad plenum: quia vacuum non cadit in compositionem ple-

ni. Tertio ibi. d ¶ Ponit conclusionem concludens, quod non est possibile esse proportionem inter motum, qui sit per vacuum, & motum, qui sit per plenum: sed si aliquid corpus fertur per quodcumque subtilissimum in tanto spatio, talique tempore, motus, qui est per vacuum, transcendet omnem proportionem datam. Deinde cum dicit.

¶ Quia prædictam conclusionem ostensit ex principiis suppositis deduxerat: ne qua dubitatio oriatur de principiis præmissis, vt certior sit processus, probat eandem conclusionem deducendo ad impossibile. Si enim dicatur quod motus, qui est per vacuum, habet aliquam proportionem velocitatis ad motum, qui est per plenum, sequuntur multa inconuenientia: ponatur ergo quod spatium vacuum sit Z, quod quidem sit æquale secundum magnitudinem spatio B, quod est plenum aqua, & spatio D, quod est plenum aere. Si autem detur quod motus, qui est per Z, habeat aliquam proportionem secundum velocitatem ad motum, qui sunt per B, & D, oportet dicere quod motus, qui est per Z, quod est vacuum, sit in aliquo determinato tempore: quia velocitates distinguuntur secundum quantitates temporum, vt supra dictum est. Si ergo dicatur, quod mobile, quod est A, transeat per spatium vacuum, quod est Z, in aliquo tempore, sit illud tempus I, quod oportet esse minus quam tempus E, in quo pertransit spatium D, quod est plenum aere, & sic, hæc erit proportio motus per vacuum ad motum per plenum, quæ est proportio temporis E, ad tempus I, sed necesse erit ponere quod in tanto tempore, quantum est I, mobile, quod est A, pertranscat quoddam spatium plenum subtiliori corpore ipso D. Et hoc quidem continget, si inueniatur aliquod corpus, quod differat in subtilitate ab aere, & quæ ponebatur spatium plenum D, secundum illam proportionem quam habet tempus E,

S. Tho. super Physic. G 4 ad

Ad tempus I, vt puta si dicatur illud corpus esse ignis, quo plenum ponatur spatium Z, secundum quod prius ponebatur vacuum: quia, si corpus, quo ponitur plenum spatium Z, est tanto subtilius corpore, quo ponitur plenum spatium D, quanto tempus E excedat I, sequitur quod mobile, quod est A, si feratur per Z, quod est spatium plenum subtilissimo corpore, & per D, quod est spatium plenum aere, transibit per Z, e conuerso in maiori velocitate in tanto tempore, in quanto est minus E. Si ergo nullum corpus sit, in quo est Z, sed ponatur hoc spatium vacuum, sicut & primo, adhuc debet velocius moueri. Sed hoc est contra id, quod fuit positum: positum enim erat quod motus fieret per spatium Z, quod est vacuum in tempore I, et si cum in tempore I, transeat idem spatium cum est plenum subtilissimo corpore, sequitur quod in eodem tempore transit idem mobile vnum & idem spatium, cum est vacuum, & cum est plenum. Manifestum est ergo, quod si fuerit aliquod tempus, in quo mobile feratur per quodcumque spatium vacuum, sequitur hoc impossibile quod in aequali tempore transibit plenum & vacuum: quia erit accipere aliquod corpus, quod habebit proportionem ad aliud corpus, sicut habet proportionem tempus ad tempus. Deinde cum dicitur.

Sed in tanto tempore quantum est in quo est I ipsius DA, transibit subtilius. Transibit autem si sit aliquid subtilitate differens ab aere, in quo est Z, secundum hanc proportionem, quam tps habet, in quo est E ad tempus, in quo est I. Si enim in tanto subtilius est corpus, in quo est Z ipso D, quantum exuperat E ipsam I, transibit e contrarium velocitate in tanto, quantum I ipsam Z, quod est, in quo est A, si feratur. Si igitur nullum sit corpus, in quo est Z, adhuc velocius pertransibit, quonia & sicut prius: sed erat, in quo est I. Quare in aequali tempore transibit quod est plenum & vacuum. Sed impossibile est. Manifestum igitur quod si fuerit aliquod tps in quo p vacuū quodlibet ferat, accidit hoc impossibile: in aequali accipietur, & quod plenu est transire aliqd & vacuum: erit enim aliquod analogū corpus alterū ad alterū, vt tempus ad tempus. Sed sicut in capitulo est dicere, palam accidentis causa est: quia motus quidem ad motū omnis proportio est: (in tēpore enim est:) temporis autem omnis, est ad tēpus, in finitū vtriusque vacui autem ad plenum non est. g Secundum quidem igitur, quod differunt per quā feruntur, hæc contingunt.

Summatim colligit ea, in quibus virtus consistit præmissæ rationis. & dicit quod sicut contingit recapitulando dicere, manifesta est causa, quare prædictum inconueniens accidat: quia scilicet quilibet motus est proportionatus cuilibet motui secundum velocitatem: quia omnis motus est in tempore, & quilibet duo tempora si sint finita, habet proportionem adinuicem: sed vacui ad plenum non est proportio, vt probatum est: vnde, si ponatur motus fieri per vacuum, necesse est quod sequatur inconueniens. g Vltimo autem epilogans concludit, quod prædicta inconuenientia accidit, si accipiantur diuersæ velocitates motuum secundum differentiam mediiorum. Sed cōtra hanc rationem Aristotelis insurgunt plures difficultates. Quarum quidem prima est, quod non videtur sequi, si fiat motus per vacuū, quod non habeat proportionem in velocitate ad motum, qui sit per plenum. Quilibet enim motus habet determinatam velocitatem ex proportione potētiae motoris ad mobile: etiam si nullum sit impedimentum: & hoc patet per exemplum, & per rationem: per exemplum quidem in corporibus cœlestibus, quorum motus à nullo impeditur: & tamen eorū est determinata velocitas, secundum determinatum tempus: per rationem autem, per quam sit motus, est accipere prius & posterius in motu, ex temporis ratione, sequitur motum esse in determinato tempore. Sed verum est quod huic velocitati potest aliquid subtrahi ex aliquo impediēte: non igitur oportet quod proportio motus ad motum in velocitate, sit sicut proportio impediēti ad impediētum, ita quod si non sit aliquid impediētum, quod motus fiat in non tempore: sed oportet quod secundum proportionem impediēti ad impediētum, sit proportio retardationis ad retardationem: vnde posito quod motus sit per vacuum, sequitur quod nulla retardatio accidat supra velocitatem naturalem: & non sequitur quod motus, qui est per vacuum, non habeat proportionem ad motum qui sit per plenum. Huic autem obiectioni Auer. in commento suo resistere conatur. Et primo quidem conatur ostendere hanc obiectionem ex falsa imaginatione procedere: dicit enim quod ponentes prædictam obiectionem, imaginantur additionem in tarditate motus fieri, sicut fit additio in magnitudine lineæ, quod pars addita sit alia à parte, cui additur. Ita enim videtur prædicta obiectione procedere, ac si tardatio fiat per hoc, quod aliquis motus addatur alteri motui: ita quod subtracto illo motu addito per impediētum retardans, remaneat quantitas motus naturalis. Sed hoc dicit non esse simile: quia cum retardatur motus, quilibet pars motus fit tardior: non autem quilibet pars lineæ fit maior. Deinde ostendere nititur, quomodo ratio Arist. necessitate habeat & dicit, quod velocitas, vel tarditas motus cōsurgit quidē ex proportione motoris ad mobile. Sed oportet mobile esse aliquo modo resistens motori, sicut patiens quodammodo est contrariū agenti, quæ quidem resistentia potest esse ex tribus. Primo quidem ex ipso situ mobilis: ex hoc enim ipso quod mouens intendit

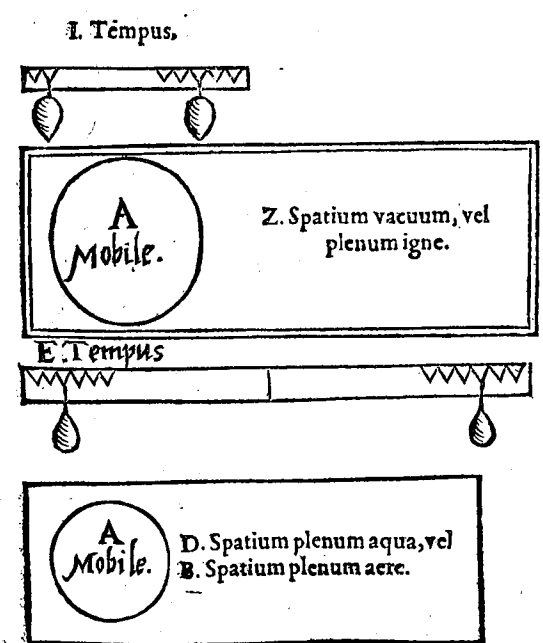
Vt in summa autem dicam, manifesta est huiusce causa accidentis. Nam motus quidem omnis ad motū est ratio: (est enim in tempore) & omnis temporis item ad tempus, modo sint ambo finita: sed vacui ad plenum nulla prorsus esse ratio potest. Hæc igitur eueniunt ob eorum differentiam, per quæ corpora motu ciuntur.

quia ex hoc ipso quod in magnitudine, per quam sit motus, est accipere prius & posterius in motu, prius autem & posterius est in motu, ex temporis ratione, sequitur motum esse in determinato tempore. Sed verum est quod huic velocitati potest aliquid subtrahi ex aliquo impediēte: non igitur oportet quod proportio motus ad motum in velocitate, sit sicut proportio impediēti ad impediētum, ita quod si non sit aliquid impediētum, quod motus fiat in non tempore: sed oportet quod secundum proportionem impediēti ad impediētum, sit proportio retardationis ad retardationem: vnde posito quod motus sit per vacuum, sequitur quod nulla retardatio accidat supra velocitatem naturalem: & non sequitur quod motus, qui est per vacuum, non habeat proportionem ad motum qui sit per plenum. Huic autem obiectioni Auer. in commento suo resistere conatur. Et primo quidem conatur ostendere hanc obiectionem ex falsa imaginatione procedere: dicit enim quod ponentes prædictam obiectionem, imaginantur additionem in tarditate motus fieri, sicut fit additio in magnitudine lineæ, quod pars addita sit alia à parte, cui additur. Ita enim videtur prædicta obiectione procedere, ac si tardatio fiat per hoc, quod aliquis motus addatur alteri motui: ita quod subtracto illo motu addito per impediētum retardans, remaneat quantitas motus naturalis. Sed hoc dicit non esse simile: quia cum retardatur motus, quilibet pars motus fit tardior: non autem quilibet pars lineæ fit maior. Deinde ostendere nititur, quomodo ratio Arist. necessitate habeat & dicit, quod velocitas, vel tarditas motus cōsurgit quidē ex proportione motoris ad mobile. Sed oportet mobile esse aliquo modo resistens motori, sicut patiens quodammodo est contrariū agenti, quæ quidem resistentia potest esse ex tribus. Primo quidem ex ipso situ mobilis: ex hoc enim ipso quod mouens intendit

Tex. cō. 73.

Tex. cō. 74.

Demonstratio ducens ad impossibile, probans non esse possibile proportionem esse inter motum, qui sit per vacuum, & qui sit per plenum.

Intendit transferre mobile ad aliquod vbi, ipsum mobile in alio vbi existens repugnat intentioni motoris. Secundo ex natura mobilis, sicut apparet in motib. violentis, vt cū graue proicitur sursum. Tertio ex parte medii. Oia n. hæc tria accipienda sunt simul, vt vnū restēs, ad hoc, quod causetur vna causa tarditatis in motu. Quoniam igitur mobile seorsū consideratum secundum quod differat à mouente, est aliquid ens actu, pot inueniri resistentia mobilis ad motorem, vel ex parte mobilis tantum, sicut accidit in corporib. cœlestibus, vel ex parte mobilis, & medii simul, sicut accidit in corporib. animatis, q̄ sunt hic. Sed in grauib. & leuib. subtrahto eo quod mobile habet à mouēte s. forma quæ est principiū motus quā dat generans qd est mouens, nō remanet, nisi materia, ex cuius parte nulla resistentia pot considerari ad mouēs: vnde relinquuntur in talib. sola resistentia ex parte medii. Sic igitur in corporib. cœlestib. est differentia velocitatis solū secundū proportionem motoris ad mobile, in corporibus vero animatis secundum proportionem motoris ad mobile, & ad medium resistens simul, & in talibus procederet obiectio prædicta, quod remota retardatione, quæ est ex parte medii impediētis, adhuc remanet determinata quantitas temporis in motu secundum proportionem motoris ad mobile. Sed in grauib. & leuib. non potest esse retardatio velocitatis, nisi secundum resistentiam medii, & in talibus procedit ratio Arist. Sed hæc omnino videntur esse frivola. Primo quidem quia licet quantitas tarditatis non sit secundum modum quantitatis continuæ, vt addatur motus motui: sed secundum modum quantitatis discontinuæ, sicut cum aliquid est albi tamen quantitas temporis ex qua Arist. arguuntur, est secundum modum quantitatis continuæ, & sit tempus maius per additionem temporis ad tempus. vnde subtracto tempore, quod additur ex impediēte, remanet tps naturalis velocitatis. Deinde quia in grauib. & leuib. remota forma, quā dat generans, remanet per intellectum corpus quātum, & ex hoc ipso quod quantum est, in opposito sicut existens, habet resistentiam ad motorem: nō enim potest intelligi alia resistentia in corporibus cœlestibus ad suos motores. vnde nec etiam in grauib. & leuib. sequetur ratio Arist. secundum quod ipse dicit. Et ideo melius, & breuius dicendum est, quod ratio Arist. inducitur, est ratio ad contradicendum positioni, & non ratio demonstratiua simpliciter. Ponentes autem vacuum hæc de causa ipsū ponent, vt nō impediatur motus. & sic secundum eos causa motus erat, ex parte medii, quod non impedit motū. Et ideo contra eos Arist. argumentatur, ac si tota causa velocitatis & tarditatis esset ex parte medii: sicut etiam & supra euidenter hoc ostendit dicens, quod si natura est causa motus simplicium corporū, non oportet ponere vacuum, vt causa motus eorum, per quod dat intelligere, quod totam causam motus ponebant ex parte medii, & non ex natura mobilis. Secunda autē dubitatio contra rationem prædictam est, quia si medium, qd est plenum, impedit, vt ipse dicit, sequitur quod non sit in hoc medio inferiori aliquis motus purus non impeditus, quod videtur inconueniens. Et ad hoc Commentator prædictus respondet, quod impediētum, qd est ex medio, requirit motus naturalis grauiam, & leuiū, vt possit esse resistentia mobilis ad motorem saltē ex parte medii. Sed melius dicendum est, quod ois motus naturalis incipit à loco non naturali, & tendit in locū naturalem. vnde quādiu ad locum naturalem perueniat, non est inconueniens si aliquid non naturale ei cōiungatur. Paulatim n. recedit ab eo, quod est contra naturā, & tendit in id, quod est secundū naturā, & ppter hoc motus naturalis in fine intenditur. Tertia obiectione est, quæ cum in corporibus naturalib. sit determinatus terminus rati-

Tex. c. 75.

tatis, nō videtur, quod semper sit accipere corpus fatius, & rati scilicet quilibet proportionē tps ad tēpus. Sed dicendū est, quod licet sit determinata raritas in rebus naturalib. nō tamen hoc est ex natura corporis mobilis in quantum est mobile: sed ex natura determinatarum formarum, quæ requirunt determinatas raritates, vel densitates. in hoc autē libro agitur de corpore mobili in communi, & ideo frequenter vtiur Arist. in hoc lib. in suis rationibus quibusdam, quæ sunt falsæ, si consideretur natura determinatae corporū: possibilia autē si consideretur natura corporis in cōi. Vel potest dici, quod hic et procedit secundū opinionem antiquorū Philosophorū, qui ponebāt rarū, & densum prima principia formalia, secundum quos raritas, & densitas in infinitum augeri poterant, cum non sequeretur alias priores formas, secundum quarum exigētiam determinarentur. Deinde cum dicitur. h. Ostendit non esse vacuum separatum ex velocitate, & tarditate motus, secundum quod omnino causa sumitur ex parte mobilis, & dicitur, quod hæc, & dicentur consequenter, si consideretur differentia velocitatis, & tarditatis, secundum quod mobilia quæ feruntur, se inuicem excellunt. quia videmus, quod per æquale spatium finitum, citius feruntur ea, quæ habent maiorem inclinationem, aut secundum grauitatē, aut secundum leuitatem, siue sint maiorā quantitate, & qualiter grauiā vel leuiā existētia, siue sint æqualia in quantitate, & sint magis grauiā vel leuiā. hoc dico si similiter se habeant secundum figuras (nam corpus latum tardius mouetur, si deficit in grauitate, vel magnitudine, quam corpus acutæ figuræ) & secundum proportionem, quam habent magnitudines motus ad inuicem, vel in grauitate, vel in magnitudine est proportio velocitatis. vnde & oportebit ita esse etiam si sit motus per vacuum secundum quod corpus grauius, seu leuius, aut magis acutum velocius feratur per medium vacuum. Sed hoc non potest esse, quia non est assignare aliquam causam, per quā vnum corpus alio velocius feratur. si n. motus fiat per spatium plenum aliquo corpore potest assignari causa maioris, vel minoris velocitatis, secundum aliquā prædictarum causarū, hoc n. est quod illud, quod mouetur maius existēs, ex sua fortitudine velocius diuidit medium, vel per aptitudinem figuræ, quia acutus est penetrabilior: aut per inclinationem maiorem, quā hēt, vel ex grauitate, vel ex leuitate, vel etiam propter violentiā prohibentis: vacuum autē diuidi non potest citius, vel tardius. vnde sequitur quod oia æquali velocitate mouebuntur per vacuum, sed hoc manifeste apparet impossibile. Patet igitur ex velocitate motus, quod vacuum non est. Attendendum est etiam, quod in processu huius rationis est similis difficultas, sicut in prima videtur. n. supponere quod differentia velocitatis in motib. non sit nisi, ppter differentiam diuisionis medii, cum tamen in corporib. cœlestib. sint diuersæ velocitates, in quib. non est aliquod plenu medii, non resistens, quod diuidi oporteat per motum corporis cœlestis. Sed soluenda est hæc dubitatio sicut & prius. g Vltimo autem epilogando concludit manifestum esse ex dictis, quod si ponatur vacuum esse, accidit contrarium eius, quod supponebant probantes esse vacuum: illi enim procedebant, ac si motus esse non possit, si vacuum non sit. Sed ostensum est contrarium. si vacuum sit, quod motus non est. Sic igitur præmissi Philosophi opinantur vacuum esse quoddam discretum, & separatum secundum se, l. quoddam spatium habens dimensiones separatas, & huiusmodi vacuum opinantur necesse esse ponere, si sit motus secundum locum, aut vacuum separatum, quod idem est, quod dicere locum esse quoddam spatium, distinctum à corporibus quod est impossibile, vt supra ostensum est in tractatu de loco.

Patet igitur ex hisce, quæ diximus si vacuum sit contrarium illius accidere, propter quod vacuum esse probant, qui ipsum asserunt esse. Hi nanque, si motus his erit, qui loco accomodat, vacuum separatum per se esse putant. hoc autem perinde est, atque si separatum quid locum asserunt esse. Quod quidem esse non posse, prius est demonstratum.

Patet igitur ex hisce, quæ diximus si vacuum sit contrarium illius accidere, propter quod vacuum esse probant, qui ipsum asserunt esse. Hi nanque, si motus his erit, qui loco accomodat, vacuum separatum per se esse putant. hoc autem perinde est, atque si separatum quid locum asserunt esse. Quod quidem esse non posse, prius est demonstratum.

Tex. c. 37.

Hic ostendit vacuum non esse, rationibus acceptis ex parte ipsius vacui, absque consideratione motus, & hoc ostendit tribus rationibus. Dicit ergo primo, quod etiam considerantibus vacuum per se, absque motu videbitur, quod ita sit dictum ab aliquibus vacuum esse, sicut vere sonat nomen vacui. Nam vacui sonat aliquid inane, & quod non est, & inaniter, & absque ratione, & veritate dictum est, quod vacuum sit, & hoc quidem sic ostendit: quia, si aliquis ponat in aqua aliquid corpus cubum, quod habet sex superfices quadratas, oportet, quod tanta quantitas aque recedat a loco suo, quantum est quantitas cubi, & sicut est de aqua, ita est de aere, licet non sit ita manifestum eo, quod aqua est magis sensibilis quam aer. Eadem igitur ratione, quando docentur, aliquid immittitur in aliquid corpus, quod natum est transmutari in aliquam partem, necesse est, nisi partes cohaereant per condensationem, aut subintentionem partium inuicem, quod transmutetur: vel secundum conditionem corporis cedentis (quod habet exitum liberum) ut pote, quod corpus graue ut terra cedat deorsum, & corpus leue ut ignis cedat sursum: & corpus quod est respectu alicuius graue, & respectu alicuius leue, cedat in utranque partem, sicut aer & aqua, vel quod corpus cedat secundum conditionem corporis interpositi, quando corpus cedens coarctatur a corpore interposito, ut non possit moueri secundum suam exigentiam, sed secundum exigentiam corporis interpositi.

LECTIO XIII.

At vero per se considerantibus videbitur utriusque dictum vacui, sicut vere vacuum. Sicut enim in aqua, si ponat aliquis cubum cedet tanta aqua, quantum est cubus, sic est etiam in aere, sed sensui immanifestum est. Et semper igitur in omni corpore habenti transmutationem in quo est aptum natum mutari, necesse est, nisi coeat, transmutari, aut deorsum semper, si deorsum est motus, sicut est terrae; aut sursum, sicut ignis; aut ad utraque, aut quodcumque aliquid sit impositum. In vacuo autem hoc quidem impossibile est; nullum enim corpus est. Sed per vacuum equale spatium transire videtur quod quidem erat prius in vacuo tanquam si aqua non cederet ligneo cubo, neque aer, sed omnia transirent per ipsum: at vero cubus habet tantam magnitudinem, quantum continet vacuum, quod si calidum est, aut frigidum, aut graue, aut leue, nihilominus alterum in esse ab omnibus passionibus est: & si non diuisibile sit ab illis. dico autem corpus lignei cubi, quod etiam si separatur ab omnibus aliis, & neque graue, neque leue sit, continebit equale vacuum, & in eadem erit, quae est loci, & vacui, parte aequali sibi. Quid igitur distabit cubi corpus ab aequali, vacuo, & loco? Et si duo huiusmodi sunt propter quid non quotlibet in eodem erunt? Vnum igitur hoc, inconueniens, & impossibile est.

Amplius autem manifestum est, quod hoc cubus habet transmutatus, quod & omnia alia corpora habet.

fit separabile ab eis secundum rem. Hoc autem est secundum rationem alterum a passionibus. est ipsum [corpus lignei cubi] i. quod pertinet ad corporeitatem eius. Si ergo separatur hoc corpus ab omnibus, quae sunt alia ab ipso secundum rationem, ita quod non sit graue neque leue, sequitur, quod contineat, vel occupet de spatio vacuo aliquid equale sibi. Et sic in eadem parte sibi aequali, quae est pars loci, & vacui, erit simul corpus lignei cubi. Quo supposito, non videtur quod sit assignare differentiam inter corpus cubi, & dimensiones loci, vel vacui. nam sicut dimensiones loci vel vacui sunt sine qualitatibus sensibilibus, ita & dimensiones corporis cubi, ad minus secundum rationem sunt alia ab huiusmodi passionibus: duae autem magnitudines aequalis quantitatis non possunt differre, nisi secundum situm. non enim potest imaginari quod haec linea sit alia ab illa sibi aequali, nisi in quantum imaginamur utranque in alio, & alio situ. vnde si ponatur duae magnitudines simul: non videtur, quomodo possint differre. & sic, si duo corpora aequalia dimensionata sint simul, siue sint cum passionibus sensibilibus, siue non, sequitur quod duo corpora sint vnum. Vnde, si adhuc corpus cubicum: & spatium quod est locus, vel vacuum remaneant duo, & simul sint, non potest assignari ratio quare non quaeque; alia corpora simul esse possunt in eodem. Et ita sicut corpus cubicum simul est cum spatio loci, aut vacui, ita & simul cum utroque poterit esse adhuc aliquid tertium vel quartum corpus, quod impossibile est. Non enim potest dici, quod simul cum corpore cubico ligneo non possit esse simul aliquid sensibile corpus propter materiam: quia corpori non debetur locus ratione materiae, nisi secundum quod materia continetur sub dimensionibus, vnde, quod duo corpora non possint esse simul, non est ex parte materiae, vel passionum sensibilibus, sed solum ex ratione dimensionum, in quibus non potest esse diuersitas si sint aequales nisi secundum situm, ut dictum est. Vnde, cum dimensiones sint in spatio vacuo, aut in corpore sensibili, sicut duo corpora sensibilia non possunt esse simul, ita nec corpus sensibile simul cum spatio vacuo. Hoc igitur videtur vnum inconueniens, & impossibile, quod sequitur ex praemissa positione, quod duo corpora sint simul. Secundam rationem ponit ibi.

LECTIO XIII.

At vero, si per se quoque ipsum consideramus, vnum id quod vacuum dicitur, atque inane vere videbitur. Nam ut si in aqua quispiam cubum posuerit, tantum aqua cederet, quantum est ipse cubus, sic & in aere fiet, sed sensu non patet. Et semper omne corpus, quod ferri potest ad id, ad quod aptum est ferri, nisi desit, aut ad infera, si sit terra; aut ad supera, si sit ignis, aut ad utraque feratur cedere necesse est, siue cubus, siue quoduis aliud in ipso corpore ponatur, quod ferri potest, ad id, quod est aptum ferri, nisi desit. At hoc quidem in vacuo fieri nequit, quippe cum non sit corpus. Cubum autem equale vacui spatium penetrasse videbitur, perinde atque si aqua ligneo cubo non cederet neque aer: sed ipsum omnia penetraret. At qui cubus etiam tantam magnitudinem habet, quantum est ea vacui, quae occupatur ab ipso; quae est calida est aut frigida, & grauis, aut leuis, non minus tamen ob hoc ratione ab vniuersis affectibus est diuersa, etiam non ab illis sit separabilis. Dico autem ipsam lignei cubi molem, quare etiam si ab illis omnibus fuerit separata, & neque grauis fuerit, neque leuis, aequali sibi spatium occupabit, in eademque loci vacuiue parte sibi aequali erit ut patet. Quomodo igitur cubi moles ab aequali vacuo differt, atque loco? Et si duae tales simul fuerint moles, cur quotquot volueris in eodem non erunt. Vnum igitur hoc absurdum, ac impossibile sequitur.

Præterea patet, id cubum ipsum habere cum transfertur, quod & vniuersa cetera corpora habent. Quare

non possit esse simul aliquid sensibile corpus propter materiam: quia corpori non debetur locus ratione materiae, nisi secundum quod materia continetur sub dimensionibus, vnde, quod duo corpora non possint esse simul, non est ex parte materiae, vel passionum sensibilibus, sed solum ex ratione dimensionum, in quibus non potest esse diuersitas si sint aequales nisi secundum situm, ut dictum est. Vnde, cum dimensiones sint in spatio vacuo, aut in corpore sensibili, sicut duo corpora sensibilia non possunt esse simul, ita nec corpus sensibile simul cum spatio vacuo. Hoc igitur videtur vnum inconueniens, & impossibile, quod sequitur ex praemissa positione, quod duo corpora sint simul. Secundam rationem ponit ibi.

Et dicit manifestum esse, quod cubus, qui transmutatur, & ponitur in spatium vacui, habet hoc, quod habet omnia alia corpora, id est dimensiones si ergo dimensiones corporis cubi non differunt a dimensionibus loci secundum rationem, quare oportet facere aliquem locum corporibus extra proprium corpus vniuersi, si locus nihil aliud est quam corpus im-

ibile, id est absque passionibus sensibilibus? Ex quo n. corpus habet proprias dimensiones, ad nihil videtur esse necessarium, quod ponatur circa ipsum aliquid alia dimensionis spatii aequalis suis dimensionibus. Accidit igitur, si ponatur vacuum, vel locus esse quoddam spatium separatum, vel quod non est necessarium corpora esse in loco. Tertiam rationem ponit ibi.

Et dicit, quod si aliquid esset vacuum, oportet, quod manifestaretur in istis mobilibus, sed nunquam apparet aliquid vacuum infra mundum: quia plenum aere, quod videtur vacuum, non est vacuum, aer enim est aliquid, licet visu non percipiatur. Quia, si etiam pisces essent ferrei, & haberent similem apparatus cum aqua, non posset aqua discerni ab eis per visum, nec tamen seque retur, quod aqua non esset, vel etiam pisces: quia non solum visu, sed etiam tactu discernitur ille quod tangitur. Et sic patet aerem aliquid esse: quia tactu percipitur calidus, vel frigidus. Ex his igitur apparet, quod vacuum non sit aliquid spatium separatum, neque infra mundum, neque extra mundum.

Te.com.78.

Te.com.79.

D. 830.

Te.com.80.

Te.com.81.

Te.com.82.

Te.com.83.

Quare, si a loco nihil differt, quod oportet locum facere corporibus extra vniuersi, quod corpus, si impassibile est corpus? Nihil enim confert si alterum circa ipsum aequale spatium huiusmodi sit.

Amplius oportet manifestum esse quale vacuum sit in his quae mouentur. Nunc autem nusquam infra mundum, aer enim aliquid est, non videtur autem, neque aqua, si essent pisces ferrei. Tactu enim est discretio illius quod tangitur. Quod quidem igitur non separatum sit vacuum, ex his manifestum est.

LECTIO XIV.

Vnt autem quidam, qui per rarum & densum opinantur manifestum esse, quod sit vacuum, si enim non est rarum & densum, neque coire, & calcari possibile est, si vero hoc non sit, aut omnino motus non erit, aut mouetur totum, sicut dixit Xuthus: aut in aequale semper mutari aquam, & aerem oportebit. dico autem sic, ut si ex aqua cyathi factus sit aer, simul ex aequali aere tantundem aquam fieri, aut vacuum erit ex necessitate, conculcari enim, vel extendi, non contingit aliter.

Si igitur rarum dicunt, multa vacua separata habens, manifestum est, quod si neque vacuum contingit esse separabile, sicut neque locum habentem aliquid vacuum sui ipsius, nec rarum sic.

Si autem non est separabile, sed tamen inest aliquid vacuum, minus quidem est possibile. Contingit autem primum quidem quod non omnis motus est causa vacuum, sed eius, qui sursum est, rarum enim leue: vnde ignem rarum esse dicunt.

hoc inconueniens, quod semper fiat aequalis mutatio ex aere in aquam, & ex aqua in aerem, ut puta, si ex aqua vnius cyathi generatus est aer, oportet, quod ex tanto aere, quantum est generatus, alibi generetur aqua, & hoc ideo, quod maior quantitas est aeris, quam aquae, ex qua generatur. Occupat igitur aer generatus maiorem locum quam aqua, & quae generatur, & sic oportet quod vel totum corpus vniuersi occuparet maiorem locum, vel quod alibi tantundem de aere conuertatur in aquam, vel oportet dicere, quod sit aliquid vacui intra corpora, ad hoc, quod fiat condensatio corporum, quia non opinabatur, quod aliter contingeret condensari, & rarefieri corpora nisi vacuo in eis existente. Secundo ibi.

si nihil a loco differat, cur corporibus facere locum oportet, prater vniuersi, si moles sit affectuum expers? nihil enim confert si tale circa ipsam aliud spatium sit aequale.

Amplius autem oportet manifestum esse, quale vacuum sit in his, quae mouentur. Nunc autem nusquam infra mundum, aer enim aliquid est, non videtur autem, neque aqua, si essent pisces ferrei. Tactu enim est discretio illius quod tangitur. Ex his igitur patet in ratione rerum vacuum separatum non esse.

LECTIO XIV.

Sed sunt, qui putant per rarum ac densum patere vacuum esse. Nam si non sit rarum ac densum, neque fieri potest, ut corpora coeant, atque premantur. Quod si id non sit, aut motus omnino non erit, aut vniuersum fluctuabit, ut inquit Xuthus. Aut in aere aequalem, atque aquam fieri mutationem semper oportet. Hoc, inquit, pacto, ut si ex aqua poculi vnius oriatur aer, tanta simul aqua ex aequali aere generatur, aut necesse est vacuum esse, alio nanque modo fieri nequit, ut corpora constringantur ac dilatentur,

Si igitur id inquirunt esse rarum, quod habet multa vacua separata, patet, si vacuum separatum esse non possit, sicut neque locus spatium habens, neque rarum in ratione rerum sic esse.

Si vero non separabile, sed tamen inesse quid vacuum dicunt, minus quidem est hoc impossibile. Accidit autem, primo quidem non omnis motus causam vacuum esse, sed eius duntaxat, quo supra loca peruntur; rarum enim leue est, quapropter & ignem rarum, inquirunt, esse.

quod habeat intra se aliqua spacia vacua, distincta ab aliis partibus corporis. Secundo ibi.

Improbatur praedictam positionem quantum ad secundum intellectum quatuor rationibus. Dicit ergo, quod si vacuum non sit in corporibus, sicut separabile, & distinctum ab aliis partibus, sed tamen inest aliquid vacuum in corporibus, minus quidem est impossibile, quia non sequuntur inconuenientia supra posita contra vacuum separatum. Sed tamen ad hoc eriam sequuntur quaedam inconuenientia. Primo, quidem, quod vacuum non erit causa omnis motus localis, ut ipsi intendebant, sed solum motus, qui est in sursum, quia vacuum secundum eos est causa raritatis, rarum autem inuenitur esse leue, vnde patet in igne leue aut est quod mouetur sursum. vnde vacui erit causa solum motus sursum, secundam rationem ponit ibi.

Tex. 676.

*al. i quod

Tex. 677.

2. de Gen. Te.com.75.

Te.com.81.

Et dicit, quod secundum istos, qui ponunt vacuum in corporibus, vacuum est causa motus, non sicut in quo aliquid mouetur, vt ponebant causam motus vacuum, qui dicebant vacuū spacium separatum, sed eo modo ponunt vacuū causam motus, in quantum ipsum vacuū intrinsecū defert corpora: sicut si dicamus, quod vtres inflati in eo, quod feruntur ipsi sursum propter leuitatem defertur sursum quicquid eis continetur, & sic vacuū inditum corporibus fert secum corpus, in quo est. Sed hoc videtur esse impossibile: quia tunc oporteret, quod si vacuum moueretur, quod esset aliquis locus vacui, & cum vacuum, & locus sint idem, sequeretur, quod vacui interioris esset vacuum exterius, in quod ferretur, quod est impossibile. Tertiam rationem ponit ibi.

Postea motus causa non sic vacuum, sicut in quo est: sed sicut vtres in eo quod feruntur ipsi sursum ferunt, quod ipsis cōtinuum est, sic vacuum sursum fert. Et etiā qualiter potest motus esse vacui, aut locus vacui? vacui enim est vacuum, in quod fertur.

Amplius quomodo assignabunt in graui, ferri deorsum? Et manifestū est, quod si quanto fuerit rarius, & magis vacuum, magis sursum feretur, & si sit omnino vacuum, velocissime vtique feretur. Fortassis autem & hoc impossibile est moueri, ratio autem eadem, sicut enim in vacuo sine motu omnia sunt, sic & vacuum quidem est, quod est sine motu: incomparabiles enim sunt velocitates.

Quoniam autem vacuum quidem non dicimus esse, alia vero vere dubitata sunt, aut motus non erit, nisi erit densitas, & raritas, aut turbabitur cœlum, aut semper vtqualis aqua ex aere, & ex aqua erit & aer, manifestū enim est, quia plus aeris ex aqua fit. Necesse igitur, nisi sit, aut depulsum quod habetur vltimum tumultuari facere aut alibi alicubi æqualiter murare ex aere in aquam, vt omne corpus totius æquale sit, aut nihil moueri, semper enim transitur, hoc accidit, nisi circulariter moueatur. Non semper autem in circulum fit loci mutatio: sed aliquando & in rectum est, hiigitur, propter hoc vacuum aliquid dicunt esse.

Nos autem dicimus ex subiectis, quoniam est materia vna contrariorum calidi, & frigidi, & aliarum naturalium contrarietatum, & ex eo quod potentia est, actu ens fit, & non separabilis quidem materia est, esse autem alterum est. Et vna quidem est numero, & si contingat coloris, calidi, & frigidi.

Soluit præmissam rationem. Et primo repetit eam, magis ipsam explanans, secundo soluit eam, ibi. [Nos autem dicimus.] Dicit ergo primo, quod quia non dicimus esse vacuum neque in corporibus, neque extra, oportet soluere, quæ ab aliis inducuntur, quia vere ingerunt dubitationem. Et primo ex parte motus localis: quia aut non erit omnino motus, nisi sit raritas, & densitas, quam non intelligebant fieri nisi per vacuum: aut oportebit dicere, quod ad motum cuiuslibet corporis etiam ipsum cœlum in sursum feratur, vel aliqua pars eius. Quod vocat turbationem cœli. Aut iterum ex parte generationis, & corruptionis oportebit quod semper vtqualis aqua fiat ex aere, & alibi aer ex aqua: quia cum plus ex aere generetur quam

ex aqua, necesse est, vt fiat condensatio, quam non credebant, posse fieri sine vacuo: aut quod corpus, quod habetur vltimum secundum communem opinionem, scilicet corpus cœlestē, depellatur per exuperantiam inferiorum corporum: aut quod alibi in quocunque loco tantundem de aere conuertatur in aquam ad hoc, quod totum corpus vniuersi inueniatur semper æquale. Sed quia ad hoc, quod dixerat de motu locali posse quodammodo obuiari, iterum repetit, vt excludat illud & dicit, quod aut sequitur quod nihil moueatur quia secundum prædicta, & tumultuatio cœli accidit quocunque transmutato. Sed hoc est verum, nisi intelligatur motus fieri circulariter vtputa. A. moueatur ad locū B. & B. ad locum C. & C. ad locum D. & iterum D. ad locū A. sic enim non oportebit posita circulari ratione, quod vno motu totum vniuersum turbetur, sed nos non videmus quod omnis loci mutatio corporum naturalium sit in circulum, sed multæ sunt in rectum, vnde adhuc sequetur tumultuatio cœli, nisi ponatur condensatio, & vacuum. Hæc igitur est ratio, propter quam aliqui ponebant esse vacuum. Secundo ibi.

Deinde non esse vacuum motus sic causam, vt in ipso quid moueatur. Sed vt vtres mouet id sursum, quod adiunctum est ipsis ex eo, quia sursum ipsi feruntur, sic & vacuum sursum mouere. At quoniam pacto latius vacui potest, vel locus esse? vacui namque vacuum id erit ad quod feretur.

Præterea quam causam assignabunt qua graue deorsum fertur. Et insuper patet, si quanto rarius quippiam magisque vacuum est, tanto celerius sursum feretur, quod si vacuū sit omnino, sursum id vel celerrime ferri. An forsitan & hoc moueri non potest? vt enim demonstratum est, in vacuo cuncta immobilia, sic eadem ratione vacuum etiam demonstrabitur immobile esse, celeritates enim comparari non possunt.

At enim cum vacuum quidem non esse dicamus, cetera autem vere sint dubitata, & hæc consideremus oportet. Nam aut motus non erit, si raritas densitasve non erit, aut inundabit cœlum, aut aqua ex aere, & aer ex aqua semper oriatur equalis. Patet enim plus aeris ex aqua semper oriri. Necesse est igitur, si corpora non premantur, atque densentur, aut id quod heret, efficiat eandem expulsam, vt vltimum turgat, atque tumescat, aut alio in loco equalis aqua ex aere fiat, vt tota moles equalis sit vniuersi, aut nihil peritus moueatur, semper enim cum aliquid mouetur, id accidit, nisi versetur. At non vniuersa versantur, sed sunt & ea, quæ recto motu cidentur, illi igitur ob hæc ipsa, vacuum quid dicerent esse.

Nos autem ex hisce, quæ iam concessa sunt, dicimus, materiam vnam esse contrariorum caliditatis, inquam, atque frigiditatis, & ceterarum naturalium contrarietatum, & ex ente potentia ens actu fieri. Atque non esse quidem ipsam materiam separabilem, ratione vero esse diuersam. Et vnam numero coloris, si forte fuerit, & caliditatis, atque frigiditatis.

quædam necessaria ad propositum. Secundo, probat propositum, ibi. [Est igitur & corporis.] Præmittit autem quatuor, quæ accipiuntur ex subiectis, id est ex his, quæ supponuntur in scientia naturali, & supra etiam manifestata sunt in primo huius libri. Primum est, quod vna est materia contrariorum, vt calidi, & frigidi, vel cuiuscunque alterius naturalis contrarietatis, cōtraria enim nata sunt fieri circa idem. Secundum est quod omne, quod est in actu, necessario fit ex eo quod est in potentia. Tertium est, quod materia non est separabilis a contrariis, ita vt sit abque eis: sed tamen secundum rationem materia est aliud a contrariis. Quartum est, quod materia per hoc,

hoc, quod nunc est sub vno contrario, & postea sub alio; non est alia & alia: sed eadem numero. Secundo ibi. Et ex præmissis ostendit propositum in hunc modum. Eadem numero est materia contrariorum: magnum autem & paruum sunt contraria circa quantitatem: ergo eadem numero est materia magni & parui. Et hoc manifestum est in transmutatione substantiali. cum enim generatur aer ex aqua, eadem materia, quæ prius erat sub aqua, facta est sub aere non accipiendo aliquid, quod prius non haberet: sed illud, quod prius erat in potentia, & in materia, reductum est in actum. & similiter est cum conuerso ex aere generatur aqua, sed hoc interest, quod cum ex aqua generatur aer, fit mutatio ex paruo in magnum, quia maior est quantitas aeris generati, quam aque, ex qua generatur: cū autē ex aere fit aqua, fit e contra transmutatio à magnitudine in paruitatem. Ergo & cū aer multus existens reductus ad minorem quantitatem per condensationem, vel ex minori in maiorem per rarefactionem, eadem materia est, quæ sit vtunque in actu, magnum & paruum prius existens ad hæc in potentia. Non ergo condensatio fit per hoc, quod aliquæ alix partes subintrando adueniant, vel partes inherentes extrahantur, vt existimant potentes vacuum inter corpora, sed per hoc, quod materia earundem partium accipit nunc maiorem, nunc minorem quantitatem, vt sic rarefacti nihil aliud sit, quam materia recipere maiores dimensiones per reductionem de potentia in actum: condensari autem e contra. Sicut autem materia est in potentia ad determinatas formas, ita etiam est in potentia ad determinatam quantitatem, vnde rarefactio, & condensatio, non procedit in rebus naturalibus in infinitum. Secundo ibi. Manifestat idem per exempla. Et quia rarefactio, & condensatio pertinet ad motum alterationis, ponit exemplum de aliis alterationibus: & dicit, quod sicut eadem materia mutatur ex frigido in calidum, & ex calido in frigidum propter hoc, quod vtunque eorum erat in potentia in materia, sic etiam & aliquid fit magis calidum, non propter hoc, quod aliqua pars materiae fiat calida, quæ prius non erat calida, cum esset minus calidum, sed quia tota materia reductur in actu magis, vel minus calidi. Aliud exemplum ponit de qualitate circa quantitatem: & dicit, quod si circulerentia, & conuexitas maioris circuli restringatur ad maiorem circulum, manifestat

Est igitur & corporis materia, & magni, & parui eadem. manifestum est autem hoc, cum enim ex aqua aer fiat, eadem materia non accipiens aliud aliquid facta est, sed quod erat potentia, actu facta est: & iterum aqua ex aere similiter, aliquando quidem in magnitudinem ex paruitate, aliquando in paruitatem ex magnitudine. Similiter autem, & cum multus aer existens, in minori fit mole, & ex minori maior, potentia cum sit, fit materia vtique.

Sicut enim ex frigido fit calidum, & ex calido frigidum: quia eadem est, quæ erat potentia, sic ex calido magis calidum, nullo facto in materia calido, quod non esset calidum, quando erat minus calidum. Sicut quidem nec maioris circuli circulatoria & conuexitas, si fiat minoris circuli, eadem cum sit, aut alia, in nullo alio factus est ambitus quod non esset ambitus, sed rectum, non enim deficiendo minus aut maius est, neque enim scintilla est accipere aliquam magnitudinem, in qua non & caliditas, & albedo insit. Sic igitur & prior calor posteriori, quare & magnitudo, & paruitas sensibilis corporis non accipiente aliquid materia extenditur, sed quia potentia est materia vtiusque. Itaque idem est densum & rarum, & vna materia ipsorum.

Est aut densum quidē grauius, rariū aut leue. Amplius sicut circuli circulatoria conducta in minus non aliud accipit concavitatem, sed erat, conductum est, sic & ignis, quodcunque aliquis accipiat, omne calidū est, sic & omne condensatione, & distensione eiusdem materie. Duo enim sunt ab vtro quod densio & raro. Graue enim & durum densa videntur esse, &

Manifestat idem per exempla. Et quia rarefactio, & condensatio pertinet ad motum alterationis, ponit exemplum de aliis alterationibus: & dicit, quod sicut eadem materia mutatur ex frigido in calidum, & ex calido in frigidum propter hoc, quod vtunque eorum erat in potentia in materia, sic etiam & aliquid fit magis calidum, non propter hoc, quod aliqua pars materiae fiat calida, quæ prius non erat calida, cum esset minus calidum, sed quia tota materia reductur in actu magis, vel minus calidi. Aliud exemplum ponit de qualitate circa quantitatem: & dicit, quod si circulerentia, & conuexitas maioris circuli restringatur ad maiorem circulum, manifestat

magis vel minus deficiendo, id est per subtractionem, neque etiam per additionem, sed per vnius, & eiusdem transmutationem de perfectione ad imperfectionem; aut e contra: & hoc patet per hoc quod in eo, quod est simpliciter & vniuersimodum aliqual: non est inuenire aliquam partem, quæ sit sine tali qualitate, sicut non est accipere in scintilla ignis aliquam partem, in qua non sit caliditas, & albedo, id est claritas. Sic igitur & prior calor aduenit posteriori non per hoc, quod aliqua pars, quæ non erat calida, sit facta calida, sed per hoc, quod illud quod erat minus calidum, fit magis calidum. Vnde & magnitudo & paruitas sensibilis corporis non extenditur, vel amplatur in rarefactione, & condensatione per hoc, quod materia aliquid superadditum accipiat, sed quia materia, quæ prius erat in potentia ad magnum, & paruum, transmutatur de vno in alterum, & ideo rarum & densum non fit per additionem partium subintrantium, vel per subtractionem earundem, sed per hoc quod vna est materia rari & densi. Tertio ibi. Manifestat propositum per effectus rari & densi. Ex differentia enim raritatis & densitatis, sequitur differentia aliarum qualitatum, scilicet grauis & leuis, duri & molli, & sic patet, quod rarum & densum differunt in qualitatibus & non quantitatibus. Dicit ergo, quod ad raritatem sequitur leuitas, & ad densitatem, sequitur grauitas, & hoc rationabiliter, quia rarum est hoc, quod materia recipit maiores dimensiones: densum autem ex hoc, quod materia recipit minores dimensiones, & sic, si accipiantur diuersa corpora æqualis quantitatis, vnum rariū, & aliud densum, densum habet plus de materia. Dicitur autem supra in tractatu de loco, quod corpus contentum comparatur ad continens, & sic materia ad formam: & sic graue, quod tendit versus medium contentū, rationabiliter est magis densum habens plus de materia. Sicut ergo circulerentia circuli maioris reducta ad maiorem circulum non recipit concavitatem in aliqua sui parte, in qua non erat prius, sed quod prius erat concavū reductur ad maiorem concavitatem, & sicut quæcunque pars ignis, quam quis receperit, est calida, ita & totū corpus fit rariū, & densum condensatione,

Et corporis item materiam eandem magni, & parui, quod quidem ex eo maxime patet. Nam si factus est aer ex aqua, eadem materia facta est aer, nulla re insuper alia assumpta: sed quod erat potentia, id tandem factum est actu. Et rursus simili modo, si orta est ex aere aqua. Eadem namque materia nunc in magnam ex parua, nunc in parua ex magna vertitur molem. Simili igitur modo, si & aer ex maiore stringitur in maiorem: & ex minore rursus in maiorem extenditur molem, materia ipsa, quæ est ambo potentia, fit vicissim vtunque.

Nam vt ex frigido calidum, & ex calido frigidum sit, quia eadem potentia erat ambo: sic & ex calido fit magis calidum, nulla prorsus ipsius parte tunc emergente calida, quæ non erat antea calida, cum calida minus erat. Quomodo autem neque circulerentia circuli in minoris ambitum est redacta, siue sit eadem, siue sit alia, pars ipsius nulla facta est curua, quæ non erat antea curua, sed recta. Non enim ex eo quippiam minus, aut magis est tale: quia id intermittitur, quo minus aut magis dicitur tale. Neque fit vt flammæ pars vlla sumatur, in qua caliditas, albedoque non sit. Quare & ipsa moles sensibilis, non ideo extenditur, aut restringitur, quia materies aliquid insuper accipit, aut abiicit: sed quia ipsa materies vtunque subire potest. Quo fit, vt idem sit rarum & densum, & vtiusque materies vna.

At qui densum quidem est graue, rarum autem leue. Amplius, sicut circuli circulatoria conducta in minus non accipit aliud concavum: sed quod erat inuexam, sic & ignis, quia si aliquis accipiat, omne calidum est, sic & omne condensatione, & distensione eiusdem materie. Duo namque commitantur vtunque, graue enim, & durum densa esse videntur: leue vero, ac molle rari. Verum

Te.com.81.

Te.com.83.

Te.com.84.

Te.com.84.

Te.com.84.

Te.com.86.

Tertia parte 84.

Lec.13.67 & 70.

Lec.8.10.

ductione, id est contractione, & distensione vnus, & eiusdem materiz, secundum quod mouetur ad maiorem, vel minorem dimensionem. Et hoc patet per hanc quæ sequuntur ex raro & denso quæ sunt qualitates. nam ad densum ligitur graue & durum. & de graui quidẽ ratio assignata est: de duro autem ratio manifesta est; quia durum dicitur, quod magis resistit pulsui, vel diuisioni. quod autẽ habet plus de materia, minus est diuisibile; quia minus obedit agenti, propicit hoc quod est magis remotum ab actu. Et conuerso autem ad rarum sequitur leue & molle. Sed graue & durum in aliquibus diffonant, sicut in ferro & plumbõ. itam plũbum est grauius, sed ferrum est durius. Et huius ratio est, quia plumbũ habet plus de terrestris: sed id, quod est aque in eo, est imperfectius congelatum; & digestum. Deinde cum dicitur.

contraria, rara, leue & molle. Diffonat autem graue & durum in plumbo & ferro.

Ex dictis igitur manifestum est, quod neque disgregatum est vacuum, neque simpliciter, neque in raro, neque potentia: nisi aliquis velit penitus vocare vacuum causam loci mutationis. Sic autem qua grauis est, aut leuis materia, quæ huiusmodi erit vacuum. Densum enim & rarum secundum hanc contrarietatem; motus actiua sunt: secundum autem durum & molle, passionis, & non passionis receptiua; & non loci mutationis, sed alterationis magis. Et de vacuo quidem quomodo est, & quomodo non est, determinatum sit hoc modo:

LECTIO XV.

Consequens autem dictis est aggredi de tempore. Primum autem bene se habet opponere de ipso, & per extraneas rationes; vtrum sit eorum, quæ sunt, aut non entium: postea, quæ natura ipsius.

Quod quidem igitur omnino non sit, aut vix & obscure; ex his aliquis vtrique concipiet. Hoc quidem enim ipsius prius factũ est, & non est; aliud vero futurũ, & nondum est. Ex his autem, & infinitum, & semper acceptum tempus quæ non sunt, compositum impossibile esse videtur participare aliquam substantiam.

Adhuc autem omnis rei diuisibilis siquidem sit, necesse est, cum est, aut omnes, aut quasdam partes esse. Temporis autem aliz factæ, aliz vero futuræ sunt; est autem nihil cum sit diuisibile. Ipsum autem nunc non est pars mensurat enim pars, & componi oportet totum ex partibus. Tempus autem non videtur componi ex ipsis nunc.

Amplius autem ipsum nunc quod videtur distinguere præteritum & futurum, vtrum vnum

LECTIO XV.

Postquã determinauit de loco, & vacuo, nunc determinat de tempore. Et primo, dicit de quo est intentio: & quo ordine procedendum sit. Secundo, prosequitur propositum, ibi, [Quod quidẽ igitur.] Dicit ergo primo, quod consequens est

ad prædicta aggredi de tempore, in quo designat difficultatem considerationis. Et sicut de præmissis, ita & de tempore. primo oportet opponendo, procedere [per rationes extraneas] id est, ab aliis positas, vel sophisticas, vtrum scilicet, sit tempus vel non: & si est, quæ est natura eius. Secundo ibi.

in plumbo ac ferro, graue, durumque discrepant

Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet neque separatim, aut simpliciter, aut in raro, neque potentia vacuum esse, nisi quispiam voluerit omnino vacuum id appellare, quod est causa latitudinis. Hoc autem pacto grauis ipsius, leuisque materies. vt est talis, vacuum erit. Rarum enim ac densum, hac quidem contrarietate, latitudinis sunt effectiua. ratione vero duri mollisve causa sunt facilis, difficilisve passionis, & non latitudinis, sed potius alterationis. Sed de vacuo quidem quo pacto est, & quo pacto non est in ratione rerum, hoc sit modo determinatum.

LECTIO XV.

Post hac autem consequens est de tempore tractare. Atque primo quidem dubitandum est de ipso, & per rationes extraneas, si sit in ratione rerum, nec ne: deinde contemplandũ est, quæ nam sit ipsius tandem natura.

Ex his itaque tempus non esse penitus, aut vix esse, aut exigue, quispiam suspicabitur. Nã aliud ipsius fuit, atque non est: aliud est futurum, & nondum est. Ex hisce autem constat, & infinitum, & quod semper accipitur tempus. At hoc in ratione rerum esse, quod ex hisce, quæ non sunt, constat, impossibile esse videtur.

Præterea partibilis omnis rei, si sit necesse est cum est, aut omnes partes, aut nonnullas esse. at temporis, quod quidem esse partibile constat, aliz partes transactæ, aliz futuræ sunt, nullaq; penitus adest. Ipsum autem nunc partem non esse constat; pars namque metitur, at ipsum nunc non metitur. Ex partibus præterea constet totum oportet; at tempus ex ipsis nunc non videtur constare.

Insuper ipsum nunc, quod præteritum distinguere futurumque videtur, vtrum vnum idemque semper

ex ipso & binario componitur senarius: tempus autem non componitur ex ipsis nunc, vt infra probabitur: tempus igitur non est aliquid. Deinde cum dicitur. dicitur vtrum sit idem nunc in toto tempore, & circa hoc tria facit. Primo, mouet questionem. Secundo, obicit ad vnã partem, ibi, [Siquidem enim nunc.] Tertio ad alteram

Prosequitur de tempore, & primo opponendo. Secundo, determinando veritatem, ibi [Accipiendum autẽ.] Circa primum, duo facit. Primo, opponendo inquit an tempus sit. Secundo quid sit, ibi, [Quid autem sit tempus.] Circa primum, duo facit. Primo, ponit duas rationes ad ostendendum tempus non esse. Secundo, inquit de nunc, vtrum sit vnũ nunc in toto tempore, vel plura, ibi, [Amplius autem ipsius nunc.] Dicit ergo primo, quod ex istis quibus rationibus potest aliquis concipere, vel quod tempus omnino non sit, vel quod sit aliquid, quod vix, & obscure percipi possit. Prima ergo ratio est talis. Omne compositum ex his, quæ non sunt, impossibile est esse, vel habere aliquam substantiam: sed tempus compositum est ex his, quæ non sunt; quia temporis est aliud præteritum, & iam non est: aliud est futurum & nondum est; & ex his duobus componitur totum tempus infinitum; & perpetuum positum: ergo impossibile est tempus aliquid esse. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ talis est. cuiuslibet diuisibilis existentis necesse est dũ est, aliquam partem esse; vel aliquas; sed tempus non est huiusmodi, quia quæ datur in tempore partes sunt præteritæ, aliz vero sunt futuræ, & nihil temporis, quod sit diuisibile, est in actu. Ipsum vero nunc, quod est in actu, non est pars temporis, quia mensurat totum, vt bibatius senarium: vel saltem ex qua componitur totum, sicut quaternarius est pars senarii non mensurans ipsum, sed quia

tempus autem non est aliquid. Deinde cum dicitur. dicitur vtrum sit idem nunc in toto tempore, & circa hoc tria facit. Primo, mouet questionem. Secundo, obicit ad vnã partem, ibi, [Siquidem enim nunc.] Tertio ad alteram

tempus autem non est aliquid. Deinde cum dicitur. dicitur vtrum sit idem nunc in toto tempore, & circa hoc tria facit. Primo, mouet questionem. Secundo, obicit ad vnã partem, ibi, [Siquidem enim nunc.] Tertio ad alteram

tempus autem non est aliquid. Deinde cum dicitur. dicitur vtrum sit idem nunc in toto tempore, & circa hoc tria facit. Primo, mouet questionem. Secundo, obicit ad vnã partem, ibi, [Siquidem enim nunc.] Tertio ad alteram

tempus autem non est aliquid. Deinde cum dicitur. dicitur vtrum sit idem nunc in toto tempore, & circa hoc tria facit. Primo, mouet questionem. Secundo, obicit ad vnã partem, ibi, [Siquidem enim nunc.] Tertio ad alteram

tempus autem non est aliquid. Deinde cum dicitur. dicitur vtrum sit idem nunc in toto tempore, & circa hoc tria facit. Primo, mouet questionem. Secundo, obicit ad vnã partem, ibi, [Siquidem enim nunc.] Tertio ad alteram

tempus autem non est aliquid. Deinde cum dicitur. dicitur vtrum sit idem nunc in toto tempore, & circa hoc tria facit. Primo, mouet questionem. Secundo, obicit ad vnã partem, ibi, [Siquidem enim nunc.] Tertio ad alteram

tempus autem non est aliquid. Deinde cum dicitur. dicitur vtrum sit idem nunc in toto tempore, & circa hoc tria facit. Primo, mouet questionem. Secundo, obicit ad vnã partem, ibi, [Siquidem enim nunc.] Tertio ad alteram

veram ibi, [At vero neque nunc.] Dicit ergo primo, quod non est facile scire, vtrum nunc, quod videtur distinguere inter præteritum, & futurum, semper maneat idem in toto tempore, an sit aliud & aliud. Secundo ibi.

Ostendit quod non sit aliud, & aliud nunc, tali ratione. Dug partes temporis, quæ sunt aliz abinuicem, non possunt simul esse, nisi vna contineat aliam, sicut maius tempus continet minus, vt annus mensis, mensis diem, (simul n est & dies, & mensis, & annus) sed vnũ nunc, cum indiuisibile sit, non continet alterum. Si ergo est accipere in tempore duo nunc: necesse est, quod illud nunc, quod prius fuit, & modo non est, aliquando corruptum, & quod nunquam duo nunc sint simul. Omne autem corruptum, necesse est in aliquo nunc corruptum. Non autem potest dici, quod prius nunc sit corruptum in ipso nunc priori: quia tunc erat ipsum nunc, & nihil corruptum est. Similiter etiam non potest dici, quod prius nunc corruptum in posteriori: quia impossibile est sic se habere duo nunc adinuicem, quod sint habita, id est immediate consequentia se: sicut etiam impossibile est de duobus punctis. & hoc nunc supponatur: quia in Sexto probabitur. Sic igitur inter quælibet duo nunc, sunt infinita nunc, si ergo prius nunc corruptum in aliquo posteriori nunc sequitur quod illud nunc, quod est ante, simul sit cum omnibus aliis nunc intermediis, quod est impossibile, vt dictum est. Impossibile est igitur esse aliud & aliud nunc. Tertio ibi.

Ostendit quod non possit esse vnũ & idem nunc, duobus rationibus. Quarum prima talis est. Nullius diuisibilis finiti potest esse vnus terminus, neque si sit continuum, nec si in plura. Ipsum autem nunc terminus est, & tempus est accipere finitum.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

Amplius, si simul esse secundum tempus, & nec prius, nec posterius, in eodẽ esse, & in ipso nunc est, simul sunt, quæ in annum sunt millesimum, his quæ sunt hodie, nec prius, nec posterius nihil aliud alio. De his quidem igitur quæ insunt ipsi, tot opposita sunt.

ris, cum igitur sic accipere aliquod tempus finitum, necesse est ponere plura nunc. Secundam rationem ponit ibi. Illa dicuntur esse simul secundum tempus, & nec prius nec posterius, quæ sunt in eodem nunc: si ergo est idem nunc permanens in toto tempore, sequitur quod illa, quæ fuerunt ante mille annos, sint simul cũ his, quæ sunt hodie. Vltimõ autem epilogando cõcludit, tot esse opposita de ipsis nunc, quæ sunt in tempore.

permaneat, an aliud sit, atque aliud, non discerni facile potest.

Nam sit sit aliud, atque aliud semper, cum plures partes temporis, nulla simul, nisi altera contineatur ab altera, perinde minus à maiore tempore continetur, atque id, quod nunc quidem non est, antea vero fuit, necesse sit aliquando esse corruptum, ipsa nunc profecto simul non erunt; prius autem corruptum esse necesse est. In seipso igitur corruptum esse non potest, propterea quod tunc est in alio vero nunc, fieri non potest, vt sit corruptum. Sit enim hoc impossibile, ipsa nunc sibi herere, vt puncto punctum. Si igitur non in eo quod est, deinceps corruptum est, sed in alio, in ipsis profecto nunc mediis simul erit, quæ quidem sunt infinita. at fieri nequit.

Improbat positas opiniones. & primo primam. Secundo, secundam, ibi, [Totius autem sphaera.] Circa primum, ponit duas rationes. Quarum prima talis est. Si circulatio est tempus, oportet, quod pars circulationis, sit circulatio: quia pars temporis tempus est; sed pars circulationis non est circulatio: ergo tempus nõ est circulatio. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ talis est. Motus multiplicatur secundum multitudinem mobilium: si ergo plures essent cœli, plures essent circulationes eorum. & sic, si circulatio sit tempus, sequeretur, quod essent multa tempora simul, quod est impossibile. non enim est accipere duas partes temporis simul nisi vna contineat aliam, vt supra dictum est. Mouebantur tamẽ hi ad ponendum

At vero, neque idem semper permanere potest. Nullius enim diuisibilis finiti finis est vnus; siue ad vnũ, siue ad plura continuum sit. At ipsum nunc finis est, tempus quẽ sumi finitum potest.

Præterea, cum simul esse tempore, & neque prius, neque posterius nihil aliud sit, quam in eodem nunc esse, si priora posteriorave in hoc nunc sunt, ea profecto, quæ ante centies centenos annos sunt facta, simul cum his erunt, quæ hodierno die conficientur, & neque prius quicquam alio, neque posterius erit. De his igitur, quæ insunt temporis, tot sint dubitata.

Præterea, si plures essent cœli, motus vnus cuiusque similiter tempus

Præterea, si plures essent cœli, motus vnus cuiusque similiter tempus

Præterea, si plures essent cœli, motus vnus cuiusque similiter tempus

Præterea, si plures essent cœli, motus vnus cuiusque similiter tempus

Præterea, si plures essent cœli, motus vnus cuiusque similiter tempus

Te.com.86.

Te.com.87.

Te.com.88.

Te.com.89.

Te.com.90.

Te.com.88.

2. parte 98. tex.

2. parte 99. tex.

Te.com.90.

Te.com.91.

Leet. r. r. c. i. Te.com.92.

Te.com.93.

Leet. 18. Te. cõ. 107. Intra. 2. parte 108. 91.

Te.com.94.

Te.com.95.

Te.com.93. tex.

Leet. 15. tex. Te.com.90.

nendum tempus esse circulationem, quia videbant tempora circulo quodam reterari. Deinde cum dicitur...

Flux, neque tardum. Et quia proposuerat, quod mutatio est velox, aut tarda, non facta mentione de motu, subiungit...

Lec. 2. t. c. 7. per totum.

Te. com. 94.

Te. com. 95.

Te. com. 96.

Te. com. 97.

Te. c. 98.

cuiuslibet ipsorum motus. Quare multa tempora simul.

Totius autem sphaera visa est quidem dicentibus esse tempus: quia in tempore omnia sunt...

Quoniam autem videtur maxime motus esse & mutatio quaedam tempus, hoc considerandum est. Vniuersumque quidem igitur mutatio, & motus in ipso quod mouetur est solus...

Amplius autem mutatio quidem omnis velocior, aut tardior est, tempus autem non est; tardum enim & velox tempore determinantur. Velox quidem quod in pauco multum mouetur...

At vero, neque sine motu tempus est. Cum nihil ipsi mutamur secundum intelligentiam, aut later nos mutari, non videtur nobis fieri tempus, sicut neque his, qui in Sardo fabulantur dormire apud Heroas...

esse. Quare plura tempora simul essent.

Spharam autem vniuersi, quidam ideo tempus esse putauerunt, quia & in tempore, & vniuersi sphaera sunt cuncta. Sed hoc adeo stultum est, ut superuacaneum sit ea impossibilia, quae sequuntur, considerare.

Cum vero motus quidam, atque mutatio quaedam tempus esse maxime videatur, id si sit consideremus, oportet. Mutatio igitur motusve in ipso est, quod mutatur, dumtaxat, aut vbi id est, quod mouetur, atque mutatur. At tempus vbi que est aequae, & apud omnia.

Præterea, mutatio quidem omnis celerior est, atque tardior. At tempus non est. Tardum enim & velox tempore est definitum. Nam id quidem est velox, quod in breui tempore magni: id autem tardum, quod in longo paruum spatium transit. At tempus, nec ut quale, tempore definitur. Tempus igitur non esse motum satis iam patuit. At nihil impræsentiarum interest, vero nomine, motu in mutatione vtamur.

At vero non sine mutatione tempus esse videtur. Nam, cum ipsi nihil mēte mutamur, aut non animaduertimus nos esse mutatos, non videtur nobis tempus fuisse. Quemadmodum nec hisce, quod serunt in Sardo apud Heroas dormire, cum fuerint experrecti. Coniungunt enim nunc ipsa, prius, inquit, atque posterius; vnumque faciunt medium ob sensus occupationem, tempus excipientes. Vt igitur si non aliud atque aliud, sed vnum idemque nunc esset, tempus sane non esset, sic & cum lateat aliud, atque aliud esse, medium ipsum non esse tempus videtur. Quod si tunc sit, ut tempus esse non arbitremur, cum nullam definimus mutationem, sed in vno, atque indiuisibili anima manere videtur: cum vero senserimus, definitimusque mutationem, tunc tempus fuisse dicimus; patet profecto sine motu, mutationeue tempus non esse. Quae, cum ita sint, patet, tempus nec motum esse, nec esse etiam absque motu.

homines non mutantur secundum suam apprehensionem, aut, si mutantur, tamen later eos, tunc non videtur eis, quod pertranseat aliquid tempus. Sicut patet in iis, qui in Sardo, quæ est ciuitas Asiae, dicuntur fabulose dormire apud Heroas, id est apud Deos. Animas enim bonorum, & magnum Heroas vocabant, & quasi Deos vocabant, ut Hercules, Bacchi & similia. Per incantationes enim aliquas aliqui insensibiles reddebantur, quos dicebant dormire apud Heroas, quia excitari quædam miracula se vidisse dicebant, & futura quædam prænucciabant. Tales autem redeunt non percipiabant tempus, quod præterierat, dum ipsi sic absorpti erant, quia illud instans primum, in quo dormire ceperant, copulabant posteriori nunc, in quo excitabantur, ac si essent vnum, medium enim tempus non percipiabant. Sicut igitur, si non esset aliud, & aliud nunc, sed idem, & vnum, non esset tempus medium, sic & quando later diuersitas duorum nunc, non videtur tempus esse medium. Si ergo tunc accidit non opinari tempus, cum non percipimus aliquam mutationem, sed homini videtur, quod sit in vno indiuisibili nunc, tunc autem percipimus fieri tempus, quando sentimus, & determinamus, id est numeramus motum, aut mutationem, manifeste sequitur, quod tempus non sit sine motu, neque sine mutatione. Vltimo ergo concludit, quod tempus non sit motus, nec sit sine motu.

Lec. 3. t. c. 48.

Te. c. 130.

Te. c. 140.

Te. c. 103.

Te. c. 108.

Te. com. 99.

Te. t. 101.

Te. com. 99.

Secunda 101.

Infra.

Lec. 16. c. 95. & 96.

Postquam Philosophus disputatiue inquisiuit de tempore, hic incipit determinare veritatem. Et primo determinat veritatem de tempore. Secundo, mouet quasdam dubitationes circa veritatem determinatam, & soluit eas, & soluit eas, & soluit eas.

Circa primum, duo facit. Primo determinat de tempore secundum se. Secundo per comparationem ad ea, quæ tempore mensurantur ibi, [Quoniam autem est tempus, &c.] Circa primum, tria facit. Primo manifestat, quid sit tempus. Secundo, quid sit nunc temporis, ibi, [Et sicut motus semper, &c.] Tertio ex definitione motus assignata assignat rationes eorum, quæ dicuntur de tempore ibi, [Quod quidem igitur tempus, &c.] Circa primum, duo facit. Primo ponit temporis definitionem. Secundo, manifestat eam, ibi, [Signum autem, ibi, [Prima pars diuiditur in tres particulas, secundum tres partes definitionis temporis, quas inuestigat. Secunda pars incipit, [Quoniam autem quod mouetur, &c.] Tertia, ibi, [Determinamus autem, &c.] Primo ergo inuestigat hanc particulam, quod tempus est aliquid motus, vnde dicit, quod quia inquirimus quid sit tempus, hinc incipiendum est, ut accipiamus quid motus sit tempus. Et quod tempus sit aliquid motus, per hoc manifestum est, quod simul sentimus motum, & tempus. Contingit enim quandoque quod percipimus fluxum temporis, quamuis nullum motum particularem sensibilem sentiamus. Vt pote, si simus in tenebris, & sic visum sentimus motum alicuius corporis exterioris. & si nos non patiamur aliquam alterationem in corporibus nostris ab aliquo exteriori agente, nullum motum corporis sentiamus, & tamen, si fiet aliquis motus in anima nostra, puta secundum successione cogitationum, & imaginationum, subito videtur nobis, quod fiat aliquid tempus. & sic percipiendo quemcumque motum percipimus tempus, & similiter e contra, cum percipimus tempus, simul percipimus motum. vnde, cum non sit ipse motus, ut probatum est, relinquatur, quod sit aliquid motus. Habet autem dubitationem quod hic dicitur de perceptione temporis & motus. si enim motus consequatur aliquem motum sensibilem extra animam existentem, sequitur, quod qui non sentit illum motum, non sentiat tempus, cuius cōtrariū hic dicitur. si autem consequatur motum animæ, sequitur, quod res non comparentur ad tempus nisi mediante anima, & sic tempus erit non res naturæ, sed intentio animæ ad modum intentionis generis & speciei. Si autem consequatur vniuersaliter omnem motum, sequitur, quod quod sunt motus, tot sunt tempora, quod est impossibile: quia duo tempora non sint simul, ut supra habitum est. Ad huius igitur euidentiam sciendū est, quod est vnus primus motus, qui est causa omnis alterius

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

Accipiendum autem, quoniam quærimus quid sit tempus hinc incipiētibus, quid nam ipsius motus est, simul enim motum sentimus & tempus. Et nanque si sint tenebræ, & nihil per corpus patiamur: motus autem aliquis in anima fiat, subito simul videtur fieri quodammodo tempus. At vero & cum tempus videtur fuisse aliquid, simul & motus aliquis fuisse videtur. Quare aut motus, aut aliquid motus est tempus, quoniam autem non est motus, necesse est motus aliquid esse ipsum.

Quoniam autem quod mouetur, mouetur ex quodam in quiddam, & omnis magnitudo continua est, sequitur magnitudinem motus. Propter id enim quod magnitudo continua est, & motus continuus erit, quia vero motus, & tempus. Quantus enim motus est, tantum & tempus videtur fieri.

Prius autem & posterius in loco primum sunt, hæc autem positione sunt determinata. Quoniam autem in magnitudine prius & posterius est, necesse est in motu prius & posterius esse proportionaliter iis, quæ sunt ibi. At vero & in tempore est prius & posterius propter id, quia sequitur semper alterum ipsorum.

A motus: vnde quæcumque sunt in esse transmutabili habent hoc ex illo primo motu, qui est motus primi mobilis. Quicunque autem percipit quencumque motum siue in rebus sensibilibus existentem, siue in anima, percipit esse transmutabile, & per consequens percipit primum motum, quem sequitur tempus. Vnde quicunque percipit quemcumque motum, percipit tempus, licet tempus non consequatur nisi vnum primum motum, a quo omnes alii causantur, & mensurantur, & sic remanet tantum vnum tempus. Secundo ibi, b Inuestigat particulam positam in definitione temporis. Supposito enim, quod tempus sit aliquid motus, consequens, scilicet ipsum, restat inuestigandum, secundum quid tempus consequatur motum, quia secundum prius, & posterius. Circa hoc ergo, tria facit. Primo ostendit, quomodo in motu inueniatur prius & posterius. Secundo, quomodo prius, & posterius se habeat ad motum, ibi, [Est autem prius, & posterius.] Tertio, quod tempus sequitur motum secundum prius & posterius, ibi, [At vero & tempus.] Circa primum, duo facit. Primo ostendit, quod continuitas est in tempore ex motu, & magnitudine. Secundo, quod etiam prius & posterius, ibi, [Prius autem & posterius.] Dicit ergo primo, quod omne, quod mouetur, mouetur ex quodam in quiddam: sed inter alios motus, primus est motus localis, qui est in loco in loco secundum aliquam magnitudinem. Primum autem motum consequitur tempus. & ideo ad inuestigandum de tempore, oportet accipere motum secundum locum. quia ergo motus secundum locum, est secundum magnitudinem ex quodam in quiddam, & omnis magnitudo est continua, oportet, quod motus consequatur magnitudinem in continuitate, ut quia magnitudo continua est, & motus continuus est, & per consequens tempus etiam continuum est, quia quantus est motus primus, tantum fieri tempus videtur, non autem tempus mensuratur secundum quantitatem cuiuscumque motus, quia tardus mouetur secundum paucum spatium in multo tempore, velox autem e conuerso: sed solum quantitatem primi motus sequitur tempus. Secundo ibi, c Ostendit etiam, quod idem ordo consideratur in priori, & posteriori, & dicit, quod prius, & posterius sunt prius in loco, siue in magnitudine, & hoc ideo, quia magnitudo est quantitas positionem habens, de ratione autem positionis est prius & posterius. Et quia in magnitudine est prius & posterius, necesse est, quod in motu sit prius & posterius proportionaliter his [quæ sunt ibi] scilicet in magnitudine, & in loco. & per consequens etiam in tempore est prius & posterius: quia motus & tempus ita se habent, quod semper alterum eorum sequitur ad alterum. Deinde cum dicit.

Cum autem id, quod mouetur, ex quodam in quiddam proficiatur, magnitudoque omnis continua sit, motus profecto magnitudinem sequitur. Quia namque magnitudo continua est; ideo & motus continuus est, & tempus continuum est. Quantus enim est motus, tantum & tempus semper fuisse videtur.

Atqui prius & posterius in loco est primo, atque positione. Cum vero in magnitudine sit, in motu quoque similitudine rationis prius esse posterius, vnde necesse est. At vero prius atque posterius in tempore etiam est, ex eo sane, quia semper alterum ipsorum alterum sequitur.

Atqui prius & posterius in loco est primo, atque positione. Cum vero in magnitudine sit, in motu quoque similitudine rationis prius esse posterius, vnde necesse est. At vero prius atque posterius in tempore etiam est, ex eo sane, quia semper alterum ipsorum alterum sequitur.

A Ostendit, quomodo prius & posterius se habent ad motum, & dicit, quod prius & posterius ipsorum, s. temporis & motus, quantum ad id, quod est, motus est: tamen secundum rationem est alteri a motu, & non est motus. De ratione enim motus est, quod sit actus existentis in potentia, sed quod in motu sit prius, & posterius, hoc contingit motui ex ordine partium magnitudinis. Sic igitur prius, & posterius sunt idem subiecto cum motu, sed differunt ratione. Vnde restat inquirendum, cum tempus sequatur motum, sicut supra ostensum est, utrum sequatur ipsum in quantum est motus, an in quantum habet prius, & posterius. Deinde cum dicitur.

Ostendit, quod tempus sequatur motum ratione prioris & posterioris. Propter hoc enim est ostensum, quod tempus sequatur motum; quia simul cognoscitur tempus & motum, secundum illud ergo tempus sequitur motum, quo cognito in motu, cognoscitur tempus: sed tunc cognoscitur tempus, cum distinguimus determinando prius & posterius: & tunc dicitur fieri tempus, quando accipimus sensum prioris & posterioris in motu. Relinquitur ergo quod tempus sequatur motum secundum prius & posterius. Deinde cum dicitur.

Ostendit quod motus tempus sit, quia numerus motus, & hoc etiam ostendit eodem modo scilicet per cognitionem temporis ex motu. Manifestum est enim quod tunc esse tempus determinamus, cum accipimus in motu aliud, & aliud, & accipimus aliquid medium interea. Cum enim intelligimus extrema diuersa alicuius medii, & anima dicat, illa esse duo nunc, hoc prius, illud posterius, quasi numerando prius & posterius in motu, tunc hoc dicitur, esse tempus. Tempus enim determinari videtur ipso nunc, & hoc supponatur ad praesens, quia postea erit magis manifestum, quod igitur sentimus unum nunc, & non discernimus in motu prius & posterius, vel quando discernimus in motu prius & posterius, sed accipimus idem nunc ut finem prioris, & principium posterioris, non videtur fieri tempus; quia neque est motus: sed, cum accipimus prius & posterius, & numeramus ea, tunc dicitur fieri tempus, & hoc ideo, quia tempus nihil aliud est, quam numerus motus secundum prius & posterius, tempus enim percipimus, ut dictum est, cum numeramus prius & posterius in motu. Manifestum est ergo, quod tempus non est motus, sed sequitur motum secundum quod

numeratur. Vnde est numerus motus. Si quis autem obiciat contra praedictam definitionem, quod prius, & posterius tempore determinantur, & sic definitio est circularis. Dicendum est, quod prius, & posterius ponuntur in definitione temporis, secundum quod causantur in motu ex magnitudine, & non secundum quod mensurantur ex tempore. & ideo supra Aristoteles ostendit, quod prius & posterius prius sunt in magnitudine quam in motu, & in motu, quam in tempore, ut haec obiectio excludatur. Deinde cum dicitur.

Manifestat praedictam definitionem dupliciter. Primo quidem quodam signo. Id n. quo aliquid iudicamus plus & minus, est numerus eius: sed motu iudicamus plures & minores tempore: tempus igitur est numerus. Secundo ibi.

Manifestat quod dictum est per distinctionem numeri, & dicit, quod numerus dicitur dupliciter. Vno modo id, quod numeratur actu, vel quod est numerabile, ut potest, cum dicimus decem equos, qui dicitur numerus numeratus, quia est numerus applicatus rebus numeratis. Alio modo dicitur numerus, quo numeramus, id est ipse numerus absolute acceptus, ut duo, tria, quatuor. Tempus autem non est numerus, quo numeramus; quia sic sequeretur, quod numerus cuiuslibet rei, esset tempus: sed est numerus numeratus, quia ipse numerus prioris & posterioris in motu, tempus dicitur: vel etiam ipsa, quae sunt prius & posterius numerata. & ideo, licet numerus sit quantitas discreta, tempus tamen est quantitas continua, propter rem numeratam, sicut decem mensurae panis quoddam continuum est, quamuis denarius numerus, sit quantitas discreta.

LECTIO XVIII.

Atque ut motus alius est, atque alius est, sic, & tempus. Tempus autem omne, quod est finis, est idem. Nam

LECTIO XVIII.

Postquam Philosophus ostendit quid est tempus, hic determinat de nunc, & primo ostendit: utrum sit idem nunc in toto tempore, vel aliud, & aliud: quod supra in dubitatione positum fuit. Secundo, ex hoc vltius assignat rationem eorum, quae dicuntur de nunc, ibi, [Manifestum autem est, & cetera.] Circa primum, tria facit. Primo ponit, quod nunc quodammodo est idem, & quodammodo non est idem. Secundo, exponit quod dixerat, ibi [Ipsam autem nunc,] Tertio, probat, ibi, [Sequitur enim sicut dictum est.] Dicit ergo primo, quod cum tempus sit numerus motus, sicut partes motus sunt semper aliae & aliae, ita & partes temporis, sed illud, quod simul existit de toto tempore, est idem, scilicet ipsum nunc. Quod quidem secundum

Text. 104.

Infra.

Lect. 17. text. com. 99.

Text. 105.

Text. 104.

A id quod est, idem est: sed ratione est alterum, secundum quod est prius & posterius, & sic nunc mensura: tempus non secundum quod est idem subiecto, sed secundum quod ratione est alterum & alterum, & prius & posterius. Secundo ibi.

Exponit quod dixerat. & dicit, quod ipsum nunc, quodammodo semper est idem, & quodammodo non idem: in quantum enim semper consideratur, ut aliud & aliud secundum successionem temporis & motus, sic est alterum, & non idem; sed secundum quod consideratur in se, sic est idem. & hoc est, quod supra diximus; quod ipsi esse alterum. Nam hoc est esse ipsi nunc, id est secundum hoc accipitur ratio ipsius, ut consideratur in decursu temporis & motu: sed in quantum ipsum nunc est quoddam ens sic est idem subiecto. Tertio ibi.

Probat quod dixerat. Et primo probat, quod nunc est idem subiecto sed alterum & alterum ratione. Secundo quod ipsum nunc mensuret tempus, ibi, [Et notum autem maxime.] Dicit ergo primo, quod, sicut supra dictum est, motus quantum ad continuitatem, & prius & posterius, sequitur magnitudinem, & tempus motum. Imaginemur igitur secundum Geometras, quod punctus motus faciat lineam, similiter oportebit aliquid esse idem in tempore, sicut est aliquid in motu. Si autem punctum motum suo motu faciat lineam, ipsum punctum, quod fertur, est quo cognoscimus motum, & prius & posterius in ipso. Non enim motus percipitur nisi ex hoc, quod mobile aliter, & aliter se habet. & secundum id, quod pertinet ad praecedentem dispositionem mobilis, iudicamus prius in motu, secundum autem id, quod pertinet ad sequentem dispositionem mobilis, iudicamus posterius in motu. Hoc ergo quod mouetur, quo motum cognoscimus, & discernimus prius, & posterius in ipso, siue sit punctum, siue sit lapis, siue quodcunque aliud: ex ea parte, qua est quoddam ens, quodcunque sit, est idem, scilicet subiecto: sed ratione est alterum: & hoc modo Sophistae vtuntur altero, cum dicunt, Coriscum alterum esse in theatro, & in foro, sic arguentes secundum sophistica accidentis. Esse in foro est aliud ab eo, quod est in theatro: sed Coriscum est nunc in foro, nunc in theatro; ergo est alius a se. Sic igitur patet, quod id, quod mouetur, est alterum secundum rationem, in eo quod est alibi & alibi; licet sit idem subiecto, sed sicut tempus sequitur ad motum ita ipsum nunc sequitur ad id, quod fertur, & hoc probat, quia

per mobile cognoscimus prius & posterius in motu, cum enim inuenimus mobile in aliqua parte magnitudinis, per quam mouetur, iudicamus, quod motus, qui fuit per unam partem magnitudinis prius praeterit & per aliam partem magnitudinis posterius sequitur. & similiter in numeratione motus, quae fit per tempus, id quod distinguunt prius & posterius temporis, est ipsum nunc, quod est terminus praeteriti, & principium futuri. Sic igitur nunc se habet ad tempus, sicut mobile ad motum. ergo secundum commutatam proportionem, sicut tempus ad motum, ita & nunc ad mobile. vnde, si mobile in toto motu est idem subiecto, sed differat ratione, oportebit ita esse, & in nunc, quod sit idem subiecto, & aliud, & aliud ratione: quia illud, quod discernitur in motu prius, & posterius, est idem subiecto, sed alterum ratione, s. mobile: & id, secundum quod numeratur prius, & posterius in tempore, est ipsum nunc. Ex hac autem consideratione, de facili potest accipi intellectus aeternitatis. Ipsum enim nunc in quantum respondet mobili, se habet aliter & aliter, discernit prius & posterius in tempore, & suo fluxu tempus facit, sicut punctus lineam. Sublata igitur alia, & alia dispositione mobili, remanet substantia semper eodem modo se habens. Vnde intellegitur nunc, ut semper stans, & non vt fluens: nec habens prius & posterius. Sicut igitur nunc temporis intellegitur, vt numerus mobilis, ita nunc aeternitatis intellegitur vt numerus, vel potius vt unitas rei, semper eodem modo se habentis. Secundo ibi.

Ostendit vnde habeat mensurare nunc tempus. & dicit quod hoc ideo est: quia id, quod est maxime notum in tempore, nunc est. & vnum quodque mensuratur per id quod est maxime notum sui generis, vt dicitur in decimo Metaphysicae, & hoc etiam ostendit ex habitudine motus ad mobile, quia motus cognoscitur per id, quod mouetur: & loci mutatio per id, quod localiter fertur, quasi minus notum per magis notum, quod ideo est, quia id, quod mouetur, est hoc hoc aliquid. res quaedam per se stans, quod non conuenit motui. vnde mobile est notius motu, & per mobile cognoscitur motus: & similiter tempus per ipsum nunc. & sic concludit conclusionem principaliter intentam, quod id, quod dicitur nunc, semper est idem quodammodo, & quodammodo non: quia similiter est de mobili, vt dictum est. Deinde cum dicit.

Etiam hoc maxime notum. Nam & motio ob id, quod mouetur, & latio ob id, quod fertur, est nota. Est n. hoc aliquid id quod fertur, motus vero, non est. Est igitur, tum idem id, quod nunc dicitur semper, tum non idem, quippe cum, & id quod fertur, tales subeat modos.

Lect. 2. in. prin.

Text. 105.

Text. 104.

Text. 106.

Text. 11.

Text. 11.

Text. 102.

Text. 103.

Text. 105.

Text. 15. r. 90.

Text. 105.

Text. 104.

e ¶ Assignat rationem eorum, quæ dicuntur de nunc, & primo eius, quod dicitur, quod nihil est temporis nisi nunc: secundo eius quod dicitur, quod nunc diuidit, & cõtinuat temporis partes ibi, [Et cõtinuum autem,] tertio eius quod dicitur, quod nunc nõ sit pars temporis ibi, [Et adhuc manifestũ.]

Dicit ergo primo, manifestum esse, quod si non sit tempus, non erit nunc: & si non erit nunc, non erit tempus. & hoc ex habitudine motus ad mobile. Sicut enim loci mutatio, & id, quod fertur, sunt simul, sic & numerus eius quod fertur, simul est cum numero localis motus, sed tempus est numerus loci mutationis: ipsum autem nunc comparatur ad id, quod fertur, non quidem sicut numerus (quia nunc indiuisibile est) sed sicut unitas numeri. relinquuntur igitur, quod tempus, & nunc non sunt sine inuicem. Attendendum est autem, quod tempus semper comparatur loci mutationi, qui est primus motus. tempus enim est numerus primi motus, ut dictũ est. Secundo ibi.

f ¶ Assignat rationem eius quod dicitur, quod tempus cõtinuat, & diuiditur, secundum nunc. Et primo ex parte motus, & mobilis. Secundo ex parte lineæ, & puncti ibi, [Sequitur autem & hoc.] Dicit ergo primo, quod iã ex dictis patet, quod tempus est cõtinuum ipsi nunc, id est cõtinuat per ipsum, & diuiditur per ipsum. Et hoc etiam consequens est ad id, quod inuenitur in loci mutatione, cuius numerus est tempus & in eo quod fertur secundum locum, cui respondet ipsum nunc. Manifestum est enim quod omnis motus habet unitatem ab eo, quod mouetur: quia scilicet id quod mouetur, est vnum & idem manens in toto motu, & non est indifferenter id, quod mouetur vno motu manente, quodcunque ens, sed illud idem ens, quod prius incepit moueri; quia si esset aliud ens, quod postea moueretur, deficeret primus motus, & esset alius motus alterius mobilis. Et sic patet, quod mobile dat unitatem motui, quæ est eius cõtinuitas. Sed verum est, quod mobile est aliud & aliud, secundum rationem, & per hunc modum distinguit priorem, & posteriorem partem in motu: quia secundum quod consideratur in vna ratione, vel dispositione cognoscitur, quod quæcunque dispositio fuit in mobili ante illam assignatam, pertinebat ad priorem partem motus: quæcunque autem post hanc erit, pertinebit ad posteriorem. Sic ergo mobile, & cõtinuat motum, & distinguit ipsum, & eodem modo se habet punctus ad tempus. Secundo ibi.

g Sequitur autem & hoc quodammodo ad punctum, & punctum enim cõtinuat longitudinem, & determinat. est enim huius quidem principium, illius autem finis. Sed cum sic quidem accipit aliquis, tanquã duobus vtens vno, necesse est stare, si principium, & finis idem punctum erit. Ipsum autem nunc propter id, quod mouetur, quod fertur, semper alterum est. Quare tempus numerus est, non sicut eiusdem puncti, quia est & principium & finis, sed sicut vltima eiusdem magis, & non sicut partes, & propter quod dictum est, medio enim puncto, tanquam duobus vtetur. Quare quiescere accidit.

h Et adhuc manifestum, quod nulla pars ipsum nunc tps est, neq; diuisio motus, sicut neq; puncta lineæ. lineæ n. duæ partes vnus sunt. Secundu quidẽ igitur, quod est terminus, ipsum nunc

idem nunc non sit principium futuri, & finis præteriti: sed quod non percipimus tempus numerando motum per vnum nunc, sed magis per duo, ut dictum est: quia sequetur, quod in numeratione motus, idem nunc sumeretur bis. Deinde cum dicit.

¶ Assignat rationem eius quod dicitur, quod nunc, non est pars temporis, & dicit, Manifestum esse, quod nunc non est pars temporis, sicut neque id, per quod distinguitur motus, non est pars motus, scilicet aliqua diuisio signata in mobili, sicut etiam nec puncta sunt partes lineæ. Duæ enim lineæ sunt partes vnus lineæ. Manifestat autem proprietates ipsius temporis ex motu, & lineæ, quia sicut dictum est supra, motus est cõtinuus propter magnitudinem: & tempus propter motum. Concludit ergo analiter, quod ipsum nunc, secundum

¶ Assignat eiuſdem rationem ex parte lineæ, & puncti, & dicit, quod hoc quod dictum est de tempore & nunc, consequitur quodammodo ad id, quod inuenitur in lineæ & puncto, quia punctum cõtinuat lineam, & distinguit ipsam, in quantum est principium vnus partis, & finis alterius. Sed tamen differenter se habet in lineæ, & puncto, & tempore, & nunc, quia punctum, est quoddam stans, & lineæ similiter: vnde potest homo accipere idem punctum bis, & vti eo vt duobus, vt scilicet principio, & fine, & cum sic vtimur puncto, vt duobus, accidit quies, sicut patet in motu reflexo, in quo, id quod erat finis primi motus, est principium secundum motus reflexi. Et propter hoc probatur infra in Octauo, quod motus reflexus non est cõtinuus, sed intercidit quies media. sed ipsum nunc non est stans, propter id, quod respondet mobili, quod semper fertur durante motu, & propter hoc oportet nunc esse semper alterum, & alterum secundum rationem, vt supra dictum est. Et ideo, cum tempus sit numerus motus, non hoc modo numerat motum, quod aliquid idem temporis accipitur, vt principium vnus, & finis alterius: sed magis numerat motum accipiendo duo vltima temporis, scilicet duo nunc, quæ tamen non sunt partes eius. Et quare competat iste modus numerandi in tempore magis quam alius, quo per punctum numerantur partes, in quantum est principium & finis, ratio est, quæ dicta est: quia secundum hunc modum vtitur aliquis puncto, vt duobus, & sic accidit quies media, quæ non potest esse in tempore, & motu. Non tamen intelligendum est per id quod dicitur, quod

Patet etiam nunc ipsum non esse, si tempus non sit, & tempus non esse, si non sit ipsum nunc. Nam vt simul sunt id quod fertur, & latio, sic & numerus eius quod fertur, & numerus ipsius etiam latioris sunt simul. Est enim tempus quidem numerus latioris. Ipsum autem nunc, eius quod fertur, perinde atque vnitas numeri.

Est præterea, tempus ipso nunc cõtinuum, atque diuisum. Hoc enim ad latioris, & ad id, quod fertur, accommodatur. Nam motus, ac latio vna est, ipso sane, quod fertur, propterea quod vnum est, & non subiecto (sic enim inter capedines esse possunt) sed ratione. Distinguit etiam hoc priorem, posterioremque motum.

Atque hoc etiam accommodatur quodammodo puncto. etenim punctum & cõtinuat longitudinem, & distinguit: nam huius principium est, illius finis. Verum, cum hoc pacto quispiam ipsum sumit, vt ipso tanquam duobus vtatur, tunc fertur necesse est, si punctum idem principium erit, ac finis. Ipsum autem nunc, quia id, quod fertur, mouetur aliud est atque aliud semper. Quare tempus est numerus, non hoc sane, quod nunc ipsum perinde, atque punctum idem principium sumitur, atque finis, ob id porro quod antea diximus, tunc enim erit vsus medi puncti tanquam duorum. Quare fiet, vt stetur. Sed hoc potius, quod eam in hoc ipsa nunc subeunt rationem, quam extrema lineæ in eadem, atque non vt partes.

Patet n. neque nunc ipsum tẽporis esse partem, neque diuisiõnem motus. Quomodo enim neque puncta sunt lineæ partes, sed duæ lineæ semper. Ipsum igitur nunc, vt est quidẽ finis, tempus non est, sed accidit, vt aut nunc

idem nunc non sit principium futuri, & finis præteriti: sed quod non percipimus tempus numerando motum per vnum nunc, sed magis per duo, ut dictum est: quia sequetur, quod in numeratione motus, idem nunc sumeretur bis. Deinde cum dicit.

¶ Assignat rationem eius quod dicitur, quod nunc, non est pars temporis, & dicit, Manifestum esse, quod nunc non est pars temporis, sicut neque id, per quod distinguitur motus, non est pars motus, scilicet aliqua diuisio signata in mobili, sicut etiam nec puncta sunt partes lineæ. Duæ enim lineæ sunt partes vnus lineæ. Manifestat autem proprietates ipsius temporis ex motu, & lineæ, quia sicut dictum est supra, motus est cõtinuus propter magnitudinem: & tempus propter motum. Concludit ergo analiter, quod ipsum nunc, secundum

Le. 17. in prin.

Le. 17. 99.

cundum quod est terminus quidam, non est tempus, sed accidit ipsi, vt terminus terminato: sed secundum quod tempus numerat alia, sic etiam nunc est numerus aliorum quam temporis. Et huius ratio est, quia terminus non est, nisi eius, cuius est terminus: sed numerus potest esse diuersorum, sicut numerus decem equorum, numerus est, & aliarum rerum. Sic igitur nunc non est terminus solus temporis, sed est numerus omnium mobilium, quæ mouentur in tempore.

LECTIO XIX.

Postquam Philosophus definiuit tempus, hic ex definitione data reddit rationem eorum, quæ dicuntur de tempore. Et circa hoc, quatuor facit. Primo ostendit, quomodo in tempore inuenitur minimum, & quomodo non. Secundo, quare tempus dicitur multum & paucum, breue & longum: non autem velox, & tardum, ibi, [Manifestum autem propter quid.] Tertio ostendit, quomodo tempus sit idem, & quomodo non, ibi, [Et idem autem vbiq.] Quarto, quomodo tempus cognoscitur motu, & e contra ibi, [Non solum autem motu.] Dicit ergo primo, quod manifestum est ex definitione temporis prius data, quod tempus est numerus motus secundum prius & posterius, vt supra expõsitum est. & iterum manifestum est ex præmissis, quod tempus est quoddam cõtinuum, licet autem non habeat cõtinuitatem ex eo, quod est numerus, habet tamen cõtinuitatem ab eo, cuius est numerus: quia est numerus cõtinui, scilicet motus, vt supra dictum est. Non est autem tẽpus numerus simpliciter, sed numerus numeratus. In numero autem simpliciter est inuenire aliquem minimum numerum, scilicet qualitatem. Sed si accipiamus numerum quẽdam, scilicet numerum alicuius rei cõtinuæ, quodammodo est inuenire minimum, & quodammodo non: quia secundum multitudinem est inuenire minimum: non autem secundum magnitudinem, sicut in multis lineis secundum multitudinem quidem, est minimum, vt vna lineæ, vel duæ, vna quidem si accipiat id, quod est minimum, simpliciter in numero: duæ autem, si accipiat id, quod est minimum in genere numeri, habens rationem numeri. Sed in lineis non est inuenire minimum secundum magnitudinem, vt sit, scilicet aliqua lineæ minima, quæ semper est diuidere quancunque lineam. Et similiter dicendum est de tempore, quia est inuenire in eo minimum secundum multitudinem, scilicet vnum vel duo, vt puta, aut vnum annum, aut duos annos, aut duos

¶ Assignat rationem eius quod dicitur, quod nunc, non est pars temporis, & dicit, Manifestum esse, quod nunc non est pars temporis, sicut neque id, per quod distinguitur motus, non est pars motus, scilicet aliqua diuisio signata in mobili, sicut etiam nec puncta sunt partes lineæ. Duæ enim lineæ sunt partes vnus lineæ. Manifestat autem proprietates ipsius temporis ex motu, & lineæ, quia sicut dictum est supra, motus est cõtinuus propter magnitudinem: & tempus propter motum. Concludit ergo analiter, quod ipsum nunc, secundum

¶ Assignat rationem eius quod dicitur, quod nunc, non est pars temporis, & dicit, Manifestum esse, quod nunc non est pars temporis, sicut neque id, per quod distinguitur motus, non est pars motus, scilicet aliqua diuisio signata in mobili, sicut etiam nec puncta sunt partes lineæ. Duæ enim lineæ sunt partes vnus lineæ. Manifestat autem proprietates ipsius temporis ex motu, & lineæ, quia sicut dictum est supra, motus est cõtinuus propter magnitudinem: & tempus propter motum. Concludit ergo analiter, quod ipsum nunc, secundum

¶ Assignat rationem eius quod dicitur, quod nunc, non est pars temporis, & dicit, Manifestum esse, quod nunc non est pars temporis, sicut neque id, per quod distinguitur motus, non est pars motus, scilicet aliqua diuisio signata in mobili, sicut etiam nec puncta sunt partes lineæ. Duæ enim lineæ sunt partes vnus lineæ. Manifestat autem proprietates ipsius temporis ex motu, & lineæ, quia sicut dictum est supra, motus est cõtinuus propter magnitudinem: & tempus propter motum. Concludit ergo analiter, quod ipsum nunc, secundum

¶ Assignat rationem eius quod dicitur, quod nunc, non est pars temporis, & dicit, Manifestum esse, quod nunc non est pars temporis, sicut neque id, per quod distinguitur motus, non est pars motus, scilicet aliqua diuisio signata in mobili, sicut etiam nec puncta sunt partes lineæ. Duæ enim lineæ sunt partes vnus lineæ. Manifestat autem proprietates ipsius temporis ex motu, & lineæ, quia sicut dictum est supra, motus est cõtinuus propter magnitudinem: & tempus propter motum. Concludit ergo analiter, quod ipsum nunc, secundum

dies, aut horas: sed minimum secundum magnitudinem non est inuenire in tempore: quia cuiuslibet temporis dati est accipere partes, in quas diuiditur. Secundo ibi.

¶ Assignat rationem. quare tempus nõ dicitur tardum aut velox, sed dicitur multum & paucum, breue & longum. Iam n. ostensum est, quod tempus, & numerus est, & cõtinuum est, in quantum ergo est cõtinuum, dicitur tempus, & longum & breue, sicut & lineæ; in quantum autem numerus est, dicitur & multum & paucum. Esse autem & velox & tardum, nullo modo competit numero, neque numero simpliciter, vt manifestum est, neque etiam potest conuenire numero alicuius rei. Nam esse velox vel tardum dicitur de aliquo, secundum quod est numeratum. dicitur enim velox motus, eo quod paruo tempore numeratur; tardum autem, e contra. vnde manifestum est, quod tempus nullo modo potest dici velox vel tardum. Tertio ibi.

¶ Ostendit, quomodo tempus sit idem, & quomodo non idem. Et primo quomodo sit idem vel non idem simpliciter. Secundo, quomodo sit idem secundum quid: ibi: [Amplius sicut contingit.] Dicit ergo primo, quod tempus simul existens, est idem vbiq; i. respectu omnium quæ mouentur vbiq; non enim diuersificatur, secundum diuersa mobilia, sed diuersificatur secundum diuersas partes eiusdem motus. Et ideo tempus prius, & tempus posterius non est idem. & hoc ideo, quia prima mutatio præsens, cuius primo & principaliter numerus tempus est, vna est, sed huius mutationis altera pars est, quæ iam facta est & pertransiit, & altera, quæ futura est. Vnde & tempus, alterum est quod prius fuit, & alterum quod futurum est & hoc ideo, quia tempus non est numerus simpliciter, sed numerus alicuius rei numeratus, & huic numero semper accidit esse alterum, & prius & posterius, propter hoc, quod ipsa nunc, secundum quod se habent prius & posterius, semper sunt altera. Si autem esset numerus simpliciter, tunc esset idem tempus & mutationis, quæ præterit, & eius quæ futura est, quia numerus simpliciter est vnus, & idem diuersorum numeratorum, vt centum equorum, & centum hominum: sed numerus numeratus est alius diuersorum. centum enim equi sunt aliud quid a centum hominibus. & quia tempus est numerus prioris & posterioris in motu: nam alia sunt, quæ in motu se habent, vt prius, secundum id, quod præterit de motu. & alia, vt posterius, secundum id, quod sequitur, propter hoc est aliud tempus præteritum, & aliud futurum. Secundo ibi.

¶ Ostendit, quomodo tempus sit idem, & quomodo non idem. Et primo quomodo sit idem vel non idem simpliciter. Secundo, quomodo sit idem secundum quid: ibi: [Amplius sicut contingit.] Dicit ergo primo, quod tempus simul existens, est idem vbiq; i. respectu omnium quæ mouentur vbiq; non enim diuersificatur, secundum diuersa mobilia, sed diuersificatur secundum diuersas partes eiusdem motus. Et ideo tempus prius, & tempus posterius non est idem. & hoc ideo, quia prima mutatio præsens, cuius primo & principaliter numerus tempus est, vna est, sed huius mutationis altera pars est, quæ iam facta est & pertransiit, & altera, quæ futura est. Vnde & tempus, alterum est quod prius fuit, & alterum quod futurum est & hoc ideo, quia tempus non est numerus simpliciter, sed numerus alicuius rei numeratus, & huic numero semper accidit esse alterum, & prius & posterius, propter hoc, quod ipsa nunc, secundum quod se habent prius & posterius, semper sunt altera. Si autem esset numerus simpliciter, tunc esset idem tempus & mutationis, quæ præterit, & eius quæ futura est, quia numerus simpliciter est vnus, & idem diuersorum numeratorum, vt centum equorum, & centum hominum: sed numerus numeratus est alius diuersorum. centum enim equi sunt aliud quid a centum hominibus. & quia tempus est numerus prioris & posterioris in motu: nam alia sunt, quæ in motu se habent, vt prius, secundum id, quod præterit de motu. & alia, vt posterius, secundum id, quod sequitur, propter hoc est aliud tempus præteritum, & aliud futurum. Secundo ibi.

¶ Ostendit, quomodo tempus sit idem, & quomodo non idem. Et primo quomodo sit idem vel non idem simpliciter. Secundo, quomodo sit idem secundum quid: ibi: [Amplius sicut contingit.] Dicit ergo primo, quod tempus simul existens, est idem vbiq; i. respectu omnium quæ mouentur vbiq; non enim diuersificatur, secundum diuersa mobilia, sed diuersificatur secundum diuersas partes eiusdem motus. Et ideo tempus prius, & tempus posterius non est idem. & hoc ideo, quia prima mutatio præsens, cuius primo & principaliter numerus tempus est, vna est, sed huius mutationis altera pars est, quæ iam facta est & pertransiit, & altera, quæ futura est. Vnde & tempus, alterum est quod prius fuit, & alterum quod futurum est & hoc ideo, quia tempus non est numerus simpliciter, sed numerus alicuius rei numeratus, & huic numero semper accidit esse alterum, & prius & posterius, propter hoc, quod ipsa nunc, secundum quod se habent prius & posterius, semper sunt altera. Si autem esset numerus simpliciter, tunc esset idem tempus & mutationis, quæ præterit, & eius quæ futura est, quia numerus simpliciter est vnus, & idem diuersorum numeratorum, vt centum equorum, & centum hominum: sed numerus numeratus est alius diuersorum. centum enim equi sunt aliud quid a centum hominibus. & quia tempus est numerus prioris & posterioris in motu: nam alia sunt, quæ in motu se habent, vt prius, secundum id, quod præterit de motu. & alia, vt posterius, secundum id, quod sequitur, propter hoc est aliud tempus præteritum, & aliud futurum. Secundo ibi.

¶ Ostendit, quomodo tempus sit idem, & quomodo non idem. Et primo quomodo sit idem vel non idem simpliciter. Secundo, quomodo sit idem secundum quid: ibi: [Amplius sicut contingit.] Dicit ergo primo, quod tempus simul existens, est idem vbiq; i. respectu omnium quæ mouentur vbiq; non enim diuersificatur, secundum diuersa mobilia, sed diuersificatur secundum diuersas partes eiusdem motus. Et ideo tempus prius, & tempus posterius non est idem. & hoc ideo, quia prima mutatio præsens, cuius primo & principaliter numerus tempus est, vna est, sed huius mutationis altera pars est, quæ iam facta est & pertransiit, & altera, quæ futura est. Vnde & tempus, alterum est quod prius fuit, & alterum quod futurum est & hoc ideo, quia tempus non est numerus simpliciter, sed numerus alicuius rei numeratus, & huic numero semper accidit esse alterum, & prius & posterius, propter hoc, quod ipsa nunc, secundum quod se habent prius & posterius, semper sunt altera. Si autem esset numerus simpliciter, tunc esset idem tempus & mutationis, quæ præterit, & eius quæ futura est, quia numerus simpliciter est vnus, & idem diuersorum numeratorum, vt centum equorum, & centum hominum: sed numerus numeratus est alius diuersorum. centum enim equi sunt aliud quid a centum hominibus. & quia tempus est numerus prioris & posterioris in motu: nam alia sunt, quæ in motu se habent, vt prius, secundum id, quod præterit de motu. & alia, vt posterius, secundum id, quod sequitur, propter hoc est aliud tempus præteritum, & aliud futurum. Secundo ibi.

¶ Ostendit, quomodo tempus sit idem, & quomodo non idem. Et primo quomodo sit idem vel non idem simpliciter. Secundo, quomodo sit idem secundum quid: ibi: [Amplius sicut contingit.] Dicit ergo primo, quod tempus simul existens, est idem vbiq; i. respectu omnium quæ mouentur vbiq; non enim diuersificatur, secundum diuersa mobilia, sed diuersificatur secundum diuersas partes eiusdem motus. Et ideo tempus prius, & tempus posterius non est idem. & hoc ideo, quia prima mutatio præsens, cuius primo & principaliter numerus tempus est, vna est, sed huius mutationis altera pars est, quæ iam facta est & pertransiit, & altera, quæ futura est. Vnde & tempus, alterum est quod prius fuit, & alterum quod futurum est & hoc ideo, quia tempus non est numerus simpliciter, sed numerus alicuius rei numeratus, & huic numero semper accidit esse alterum, & prius & posterius, propter hoc, quod ipsa nunc, secundum quod se habent prius & posterius, semper sunt altera. Si autem esset numerus simpliciter, tunc esset idem tempus & mutationis, quæ præterit, & eius quæ futura est, quia numerus simpliciter est vnus, & idem diuersorum numeratorum, vt centum equorum, & centum hominum: sed numerus numeratus est alius diuersorum. centum enim equi sunt aliud quid a centum hominibus. & quia tempus est numerus prioris & posterioris in motu: nam alia sunt, quæ in motu se habent, vt prius, secundum id, quod præterit de motu. & alia, vt posterius, secundum id, quod sequitur, propter hoc est aliud tempus præteritum, & aliud futurum. Secundo ibi.

Tex. 10. 112.

¶ Concludit propositum ex premissis. & primo ex primo prius proposito. Otenfum est enim, quod quęcumque sunt in tempore, continentur sub tempore: quę autem sunt & semper, non continentur sub tempore quasi excedente, neque esse, id est duratio eorum mensuratur sub tempore, cum in infinitum durent, infinitum autem non contingit mensurari: ergo illa, quę sunt semper, non sunt in tempore. Sed hoc verum est, secundum quod sunt semper. corpora enim cęlestia sunt semper secundum esse subtilitatis eorum, non autem secundum ubi; & ideo duratio eorum non mensuratur tempore, sed motus localis ipsorum tempore mensuratur. Secundo ibi.

e Quare manifestum est, quoniam quę semper sunt, secundum quod semper sunt, non sunt in tempore, neque enim continentur sub tempore, neque mensuratur esse eorum sub tempore.

f Signum autem huius, quoniam neque patiuntur nihil a tempore tanquam non existentia in tempore.

g Quoniam autem tempus mensura motus est, erit & quietis mensura secundum accidens. omnis enim quies in tempore est.

h Non enim sicut quod in motu est necesse moueri, sic & quod in tempore est: non enim tempus motus est, sed numerus motus: in numero autem motus contingit esse & quiescens. Non enim omne immobile quiescit, sed priuatum motu, aptum autem natum moueri, sicut dictum est in prioribus. Esse autem in numero, est esse quendam numerum rei, & mensurari esse ipsius numero in quo est. quare, si in tempore, & sub tempore est.

g Quia ostenditur, quod ea, quę sunt semper, non sunt in tempore, ea autem quę quiescunt, eodem modo se habent, possent aliquis credere, quod quiescens in quantum huiusmodi, non mensurarentur tempore: & ideo ad hoc excludendum ostenditur, quod tempus est etiam quietis mensura. Et circa hoc, quinque facit. Primo enim proponit quod intendit, & dicit, quod quia tempus est mensura motus per se, erit etiam & per accidens mensura quietis, quia & omnis quies est in tempore, sicut & omnis motus. Secundo ibi:

h Excludit quod dicitur, per quod videtur non possit, quod quies non mensuraretur tempore, quia enim tempus est mensura motus, postea aliquis credere quod quiescens quia non est, in motu, non sit in tempore. Et ideo ad hoc excludendum dicit, quod non est necesse moueri omne quod est in tempore, sicut necesse est moueri omne, quod est in motu; quia tempus non est motus, sed numerus motus. Contingit autem esse in numero motus non solum quod mouetur, sed etiam quod quiescit. Tertio ibi:

i Probat propositum scilicet quod quiescens sit in numero motus, ita quod tempore mensuretur. & ad hoc probandum inducit, quod non omne immobile id est non omne, quod non mouetur, quiescit. Sed quiescens est priuatum motu, quod

ramen aptum natum est moueri, sicut supra dictum est in Tertio, quod mouetur illud, cuius immobilitas quies est. quies enim non est negatio motus, sed priuatio ipsius. & sic patet, quod esse quiescens est esse rei mobilis: unde, cum esse rei mobilis sit in tempore, & mensuretur tempore, esse etiam rei quiescens tempore mensuratur. Hic autem dicimus esse in tempore aliquid sicut in numero, quia est aliquis numerus ipsius rei, & quia esse ipsius mensuratur numero temporis. Unde manifestum est, quod quiescens est in tempore, & mensuratur tempore. non in quantum est quiescens, sed in quantum est mobile. Et propter hoc premitur, quod tempus est mensura motus per se: quietis autem per accidens. Quam ibi.

Quę cum ita sint, patet ea, quę sunt semper, hoc ipso scilicet, quod semper sunt, in tempore non esse. non enim a tempore continentur, nec ipsorum esse a tempore mensuratur.

Signum huius est, ipsi nihil a tempore pati, propterea quod in tempore non sunt.

At vero, cum tempus mensura sit motus, erit & quietis mensura per accidens, est enim in tempore quies omnis.

Non enim ut omne quod est in motu, sic & id, quod est in tempore, moueatur necesse est. Tempus namque non motus est, sed numerus motus. in numero autem motus, & id esse potest, quod quiescit.

Non enim omne quod immobile est quiescit, sed quod caret motu, atque ut moueatur est aptum, ut & antea diximus. Esse autem quippiam in numero id est, ut diximus, esse numerum ipsius quendam: & mensurari ipsius esse, eo sane numero, in quo dicitur esse. Quare si est in tempore, mensurabitur.

Metietur autem tempus, & id quod mouetur, & id quod quiescit, illud ut mouetur, hoc ut quiescit. Nam alteri ut ipsorum motum, alterius quietem, quanta quadam sit, metietur. Quare, id quod mouetur non a tempore mensurabile simpliciter erit ut quantum est quoddam, sed ut motus eius est quantus.

Quibus efficitur, ut ea non sint in tempore, quę neque mouentur, neque quiescunt. esse enim in tempore est tempore mensurari. tempus autem motus est quietis mensura.

Patet igitur, neque omnia quę non sunt, in tempore esse, ea enim non sunt in tempore, quę non possunt aliter se habere: ut diametrum esse commensurabile costę. Omnino enim sit tempus mensura est motus quidem per se, ceterorum vero per accidens, patet quorum esse metietur, eorum omnium esse in quiete, vel in motu consistere. Quę igitur

ostendit, quod non omnia non entia sunt in tempore, & dicit manifestum esse ex premissis, quod neque etiam omne non ens est in tempore, sicut ea quę non contingunt aliter esse, ut diametrum esse commensurabile lateri quadrati. hoc enim est impossibile: quia nunquam contingit esse verum. Huiusmodi autem non mensurantur tempore, & hoc sic probat. Tempus primo & per se est mensura motus, alia autem non mensurantur nisi per accidens. quęcumque ergo mensurantur tempore,

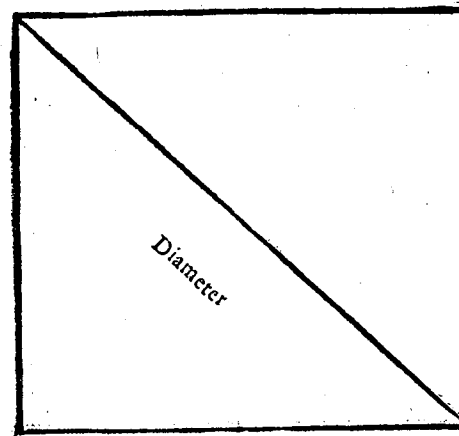
Tex. c. 118

Tex. c. 119

Te. com. 120

Le. 4. 10.

Latus

eis contingit moueri & quiescere: quia quoddam maius eis excellit durationem eorum. Unde & generabilia & corruptibilia, & omnia quę quandoque sunt, & quandoque non sunt, (quia sunt in moueri, & quiescere) sunt in tempore: quia quoddam tempus est maius eis, quod excellit durationem ipsorum, & propter hoc mensurat substantias eorum, non secundum id quod sunt, sed secundum esse, vel durationem ipsorum. Sed inter ea, quę non sunt, & tamen continentur a tempore, quędam aliquando erant, ut Homerus, quędam aliquando erunt, ut aliquod futurum, vel si continentur a tempore preterito, & futuro, erunt, & erant ea vero, quę nullo modo continentur a tempore, neque sunt, neque fuerunt, neque erunt. & talia sunt ea, quę semper non sunt, & eorum positum semper sunt, sicut diametrum esse incommensurabilem lateri, semper est, unde non mensuratur tempore. Et propter hoc neque contrarium eius, quod est, diametrum esse commensurabilem lateri, mensuratur tempore, ideo enim semper non est, quia est contrarium ei, quod semper est. Quorum autem contrarium non semper est, hæc

Tex. c. 121.

omnibus inerit esse in moueri, & quiescere. Quęcumque quidem igitur generabilia, & corruptibilia sunt, & omnino quę aliquando quidem sunt, aliquando autem non sunt, necesse est in tempore esse. est enim quoddam tempus maius, quod excellit esse ipsorum, & mensurat substantiam. Ipsorum autem quę non sunt, quęcumque continet tempus, alia quidem erant, ut Homerus aliquando erat; alia vero erunt, ut futurorum aliquod, & tempus vtraque continet, et si ad ambo vtraque, & erant, & erunt. Quęcumque autem non continentur, neque erant, neque sunt, neque erunt. Sunt autem huiusmodi eorum, quę non sunt, quorum opposita semper sunt, ut incommensurabilem esse diametrum semper est, & non erit hoc in tempore, ergo neque commensurabilem esse. unde semper non est, quia contrarium est ei, quod semper est. Quorum autem non semper est contrarium, hæc & possunt esse & non esse, & est generatio, & corruptio ipsorum.

LECTIO XXI.

Ipsum autem nunc, est continuatio temporis, ut dictum est prius. continuat enim tempus preteritum, & futurum, & omnino terminus temporis est, est enim huius quidem principium, illius autem finis. Sed hoc non sicut & in puncto manente, manifestum est.

b Diuidit autem potentia, & in quantum quidem huiusmodi est, semper alterum est ipsum nunc: in quantum autem copulat, semper idem est. Sicut & in mathe-

A possunt esse, & non esse, & habent generationem, corruptionem, & talia mensurantur tempore.

LECTIO XXI.

Postquam Philosophus ostendit, quomodo se habeat tempus ad ea, quę sunt in tempore, hic ostendit quomodo per comparationem ad nunc, aliqua diuersimode secundum tempus nominantur. Et circa hoc duo facit.

Primo, ponit significationem ipsius nunc. Secundo, quorundam aliorum, quę determinantur secundum tunc ibi, [Ipsum autem tunc.] Circa primum, duo facit. Primo, proponit propriam, & principalem significationem ipsius. Secundo, ponit secundariam significationem ibi, [Aliud autem.] Circa primum, tria dicit de nunc, quorum primum est, quod nunc continuat tempus preteritum futuro, in quantum est terminus temporis, principium quidem futuri, finis autem preteriti, licet hoc non sit sic manifestum in nunc, sicut in puncto. nam punctum stans est. & ideo potest bis accipi, semel ut principium, & semel ut terminus, quod non accidit in nunc, ut supra dictum est. Secundo ibi.

b Dicit, quod tempus etiam diuiditur secundum nunc, sic ut supra dictum est. Secundo ibi.

c Dicit, quod tempus etiam diuiditur secundum punctum. sed tamen nunc diuidit tempus in quantum consideratur, ut multa in potentia; prout si accipitur seorsum, ut principium huius temporis & seorsum, ut finis alterius, & in quantum sic accipitur, accipitur ut alterum & alterum nunc: sed secundum quod accipitur, ut copulans tempus & continuans, accipitur ut idem. Et hoc manifestat per simile in lineis mathematicis, in quibus magis est manifestum. non enim in lineis mathematicis punctum, quod signatur in medio, semper intelligitur aliud punctum, quod est vltimum vnius lineę, & aliud, secundum quod est vltimum alterius, quia lineę, secundum quod sunt diuisę actū, intelliguntur ut contigę: contigę autem sunt quorum vltima sunt simul; sed secundum quod punctum continuat partes lineę, sic est vnum, & idem: quia continua sunt quorum terminus est idem. Et sic est etiam de nunc respectu temporis, quia vno modo potest accipi ut diuisio temporis secundum potentiam

alio

alio

alio

alio

alio

LECTIO XXI.

Ipsum autem nunc continuatio temporis est, ut antea diximus. Preteritum enim, & futurum tempus coniungit, atque vltimum omnino temporis est. Est enim huius quidem principium, illius autem finis. Verum hoc, non ut in puncto manente patet.

Diuidit etiam potentia tempus, atque, ut tale est, diuersum est semper: ut autem coniungit, semper est idem, ut in mathematicis lineis fieri solet. non enim idem semper, vnumque

alio modo secundum quod est terminus communis duorum temporum vniens, & continuans ea. Tertio ibi. c. § Dicit quod nunc diuidens, & continuans tempus est vnum & idem subiecto: sed differt ratione, vt ex prædictis patet. Vno igitur modo sic dicitur nunc. Deinde cum dicit.

Tex. c. 104. d. § Ponit secundariam significationem ipsius nunc, & dicit qd alio modo dicitur nunc, nō vt terminus temporis continuans præteritū futuro: sed ipsum tempus propinquū præsentī nūc, siue sit præteritū, siue sit futurum, sicut dicimus, veniet nunc, quia veniet hodie: & venit nunc, quia venit hodie. Sed non dicimus, quod bellum Troianū factū est nunc, neque quod diluuiū factū sit nunc: quia licet totū tempus sit continuū, non tamen est propinquū præsentī nūc. Deinde cū dicit.

Tex. c. 122. e. § Exponit quædam, quæ determinantur per tunc. Et primo quid significet ipsum. Circa quod duo facit. Primo ponit significationem eius. Secundo, mouet quoniam ibi, [Si vero neque tempus.] Ostendit ergo primo quod hoc quod dico tunc, significat tempus determinatum per aliquid prius nunc, siue propinquum siue remotum: postquam n. dicere, quod tūc destructa est Troia, & tunc factū est diluuiū, oportet enim quod id, quod dicitur factū tunc, includatur ad aliquod nunc, & vel instans præcedens, oportebit enim dicere quod sit aliquod tempus determinatum per hoc tempore præsentī in illud nunc, quod erat in præterito. Et sic patet, quod hoc quod dico tunc, differt à secunda significatione nunc, in duobus: quia tunc semper est ad præteritū, & indifferenter se habet ad propinquum, & remotum; sed nunc se habet ad propinquum, sed indifferenter ad præteritū, & futurum. Secundo ibi.

Tex. c. 123. f. § Mouet quandam dubitationem ex præmissis, & soluit eā. Dixerat enim, quod tempus, quod dicitur tunc, includitur intra præteritū nunc, & præsens. vnde omne tempus, qd dicitur tunc, oportet esse finitū: sed non est aliquod tempus, quod non possit dici tunc. Ergo omne tempus est finitū. Sed omne tempus finitū deficit, videtur ergo dicendum, qd tempus deficit. Sed, si semper est motus, & tempus est numerus motus, videtur qd tempus non deficit. Oportebat ergo dicere, qd si o-

Tex. c. 124. g. § Ostendit ergo primo quod hoc quod dico tunc, significat tempus determinatum per aliquid prius nunc, siue propinquum siue remotum: postquam n. dicere, quod tūc destructa est Troia, & tunc factū est diluuiū, oportet enim quod id, quod dicitur factū tunc, includatur ad aliquod nunc, & vel instans præcedens, oportebit enim dicere quod sit aliquod tempus determinatum per hoc tempore præsentī in illud nunc, quod erat in præterito. Et sic patet, quod hoc quod dico tunc, differt à secunda significatione nunc, in duobus: quia tunc semper est ad præteritū, & indifferenter se habet ad propinquum, & remotum; sed nunc se habet ad propinquum, sed indifferenter ad præteritū, & futurum. Secundo ibi.

Tex. c. 125. h. § Ostendit ergo primo quod hoc quod dico tunc, significat tempus determinatum per aliquid prius nunc, siue propinquum siue remotum: postquam n. dicere, quod tūc destructa est Troia, & tunc factū est diluuiū, oportet enim quod id, quod dicitur factū tunc, includatur ad aliquod nunc, & vel instans præcedens, oportebit enim dicere quod sit aliquod tempus determinatum per hoc tempore præsentī in illud nunc, quod erat in præterito. Et sic patet, quod hoc quod dico tunc, differt à secunda significatione nunc, in duobus: quia tunc semper est ad præteritū, & indifferenter se habet ad propinquum, & remotum; sed nunc se habet ad propinquum, sed indifferenter ad præteritū, & futurum. Secundo ibi.

Tex. c. 126. i. § Ostendit ergo primo quod hoc quod dico tunc, significat tempus determinatum per aliquid prius nunc, siue propinquum siue remotum: postquam n. dicere, quod tūc destructa est Troia, & tunc factū est diluuiū, oportet enim quod id, quod dicitur factū tunc, includatur ad aliquod nunc, & vel instans præcedens, oportebit enim dicere quod sit aliquod tempus determinatum per hoc tempore præsentī in illud nunc, quod erat in præterito. Et sic patet, quod hoc quod dico tunc, differt à secunda significatione nunc, in duobus: quia tunc semper est ad præteritū, & indifferenter se habet ad propinquum, & remotum; sed nunc se habet ad propinquum, sed indifferenter ad præteritū, & futurum. Secundo ibi.

maticis lineis: non semper n. idē vtrunq; punctum, intellectu est: diuidentium enim semper aliud est. Secundū autem quod copulat, vnum idēque penitus est. Sic & ipsum nunc aliud quidem temporis diuisio secundum potentiam est, aliud autem terminus vtrorumque & vno.

Est autem idem, & secundum idem diuisio & vno, esse autem non idem est. Hoc quidem igitur, sic dicitur ipsorum nunc.

Aliud autem, cum tempus, quod est huius, prope sit, vt veniet nunc, quia hodie veniet, veniet nunc, quia hodie venit. Sed in Illo facta, non sunt nunc, neque diluuium factum est nunc, tamen tempus continuum est; sed quia non est prope.

Ipsū autem tunc, tempus de terminatum per prius nunc est, vt tunc destructa est Troia, & tunc erat diluuium. Oportet n. includi ad ipsum nunc. Erit ergo quantum aliquod ab hoc tempore in illud, quod erat, ad præteritū.

Si vero neque tempus est, qd non sit tunc, omne erit tempus finitum. Aut ergo deficiet, aut non, si quidem semper est motus. Aliud igitur, aut idem multoties manifestum, quoniam vt vtique motus, sic & tempus est. Si enim vnus & idem sit motus, & aliquando erit & tempus vnus & idem. si autem non, nō erit. Quoniam autem ipsum nunc principium & finis est, sed non eiusdem, sed præteriti quidem finis, principium autem futuri: sicut habebit circulus in eodem quodammodo curuum, & concauum, sic & tempus semper in principio, & fine. & propter hoc videtur semper alterū. Non n. semper eiusdem principium & finis ipsum nunc. simul n. & secundum idē opposita essent. nō deficiet itaque tempus: semper enim in principio est.

Finne tempus est finitum, quod vel sit aliud tempus, vel quod idem tempus multoties reiteretur. Et hoc oportet esse in tempore, sicut & in motu. Si n. sit semper vnus & idem motus, oportebit esse vnum & idem tempus. Si vero non sit vnus, & idem motus, non erit vnum & idem tempus. Secundum igitur opinionem eius, motus nunquam incepti neque deficiet, vt in Octauo patet, & ita reiteratur vnus quidem motus specie, non numero. non enim eadē est circulario, quæ nunc est, cum illa, quæ fuit heri numero: sed specie. & tamen totus motus est vnus continuitate, quia vna circulario continuatur alteri, vt in Octauo probabitur. & similiter oportet esse de tempore, sicut de motu. vnde consequenter ostendit, quod tempus nunquam deficiet. Patet enim ex præmissis, quod nunc est principium & finis, sed non respectu eiusdem: sed finis respectu præteriti, & principium respectu futuri, vnde sic se habet de nunc, sicut i. habet de circulo in quo concauu & conuexum sunt idem subiecto, sed differunt ratione per respectum ad auerſa. nam conuexum circuli attenditur secundum comparationem ad exteriora: concauum autem per respectum ad interiora. Et quia nihil est accipere de tempore nisi nunc, vt supra dictum est. sequitur quod tempus semper sit in principio, & in fine. Et propter hoc tempus videtur esse alterum & alterum: quia nunc non est principium & finis eiusdem temporis, sed diuersorum temporum. alioquin opposita inessent eidem: secundum idem. principium enim & finis habent oppositas rationes: si ergo idem esset principium & finis respectu eiusdem, opposita inessent eidē secundū idē. Vt tunc concludit ex præmissis, qd quia nūc est principium & finis temporis, & finis temporis, vt supra dictū est, & nunc est principium ipsius. vnde tempus semper est in sui principio. quod autē est in sui principio, non deficit. vnde tps nō deficiet. Et eadem ratione potest probari quod tps non inceptit secundum qd nunc est finis tēporis. Sed hæc ratio procedit, supposito qd motus semper sit, vt ipse dicit. Hoc n. supposito necesse est dicere qd quodlibet nunc temporis sit principium & finis. Si autē dicatur, qd motus inceptit aut terminetur, sequitur qd aliquod

punctum est, cogitatione. Cum enim diuidimus, aliud est atque aliud punctum, at quo linea est vna, hoc idem est penitus punctum. Sic & ipsum nunc partim temporis est diuisio potentia, vt diximus. partim finis est vtrorumque ac vno.

Est autem idem, & per idem diuisio, atque vno. at esse non idem est. Ipsum igitur nunc hoc vno dicitur modo.

Alio vero modo tempus huic propinquum. Dicimus enim nunc accedit, quia hodie veniet. At res, quæ acta sunt olim non fuisse dicimus, neque diluuium, quanquam tempus continuum est vsque ad illa: sed, quia non sunt prope: ideo non illo modo dicuntur.

Ipsū autem olim, tempus est ad prius atque posterius nunc definitum, vt olim capta est Troia, & olim diluuium erat. Oportet enim finitū ad ipsum nunc esse. Erit ergo atque erat tempus quoddam ab hoc ad illud vtrunq; determinatum.

Quod si nullum est tempus, quod non sit olim: omne sane tempus erit finitum. Deficiet ne igitur tandem? At id fieri nequit, si semper est motus. Aliud ne igitur, atque aliud erit? an idem sepe redibit? An vt motus, ita se se habet & tempus? nam si vnus idemque sit, & tempus idem ac vnum erit. sin vero non sit, nec illud vnum idemque redibit. Cum autem ipsum nunc, finis sit atque principium temporis, non tamen eiusdem, sed transfacti quidem finis, principium autem consequentis. vt circulus in eodē quodammodo curuum, & concauum habet sic & tempus in principio est semper ac fine. Et propterea semper aliud, aliudque videtur, non enim ipsum nunc principium est & finis eiusdem. simul enim per idem opposita numero essent. Non ergo tempus deficiet, quippe cum ipsum sit in principio semper.

pus nunquā deficiet, quia tēpus pōt accipi sine nunc, vt supra dictū est, & nunc est principium ipsius. vnde tēpus semper est in sui principio. quod autē est in sui principio, non deficit. vnde tps nō deficiet. Et eadem ratione potest probari quod tps non inceptit secundum qd nunc est finis tēporis. Sed hæc ratio procedit, supposito qd motus semper sit, vt ipse dicit. Hoc n. supposito necesse est dicere qd quodlibet nunc temporis sit principium & finis. Si autē dicatur, qd motus inceptit aut terminetur, sequitur qd aliquod

aliquod nunc temporis est principium & non finis, & aliquod est finis, & non principium, sicut & in linea accidit. si n. esset linea infinita, quodlibet punctum signatum in ea esset principium, & finis. In linea autē finita est accipere aliquod punctum, quod est principium tantum, vel finis tantum. Sed de hoc magis inquiretur in octauo. Deinde cum dicit.

Tex. c. 126. g. § Ostendit quid significet hoc quod dico iam. & habet eandem significationem quā habet nunc, secundo modo acceptum; illud enim dicitur iam, quod est propinquum præsentī indiuisibili nunc, siue sit pars futuri, siue sit pars præteriti. Pars quidem futuri, si cut cum dico, quando ibi? iam, quia scilicet, tempus, in quo est hoc futurum, propinquum est. Pars autem præteriti, si cut cum quæritur, quando vadis? & respondetur, iam iui. Sed de iis, quæ sunt, procul, non dicimus iam, sicut nō dicimus quod Troia iam sit destructa: quia hoc est multum remotum à præsentī nunc. Deinde cum dicit.

Ipsū autem iam propinquū præsentī nunc indiuisibilis pars est futuri temporis. quando vadet? iam. quia prope est tempus, in quo futurum est. Et præteriti temporis, quod non procul est ab ipso nunc. Quando vadis? iam iui. Ilion autem destrui iam non dicimus: quia procul multum est ab ipso nunc.

Ipsū autem modo prope præsentī nunc, est pars præteriti. Quando venit? modo. si sit tempus proximum præsentī nunc. Olim autem, quod procul. Repete autem, quod in insensibili tempore est propter paruitatem.

LECTIO XXII.

Mutatio autem omnis à natura remotiua est. in tempore autem omnia fiunt, & corrumpuntur. Vnde & alii quidem sapientissimum dicebant. Pythagoreus autem Paro, penitus indisciplinabile, quia & obliuiscuntur, in hoc rectius dicens. Manifestum igitur, quoniam corruptionis magis erit per se causa, quam generationis. sicut dictum est prius. destructiui autem, mutatio per se est. generationis autem & ipsius esse est secundum accidens.

Signum autem sufficiens est, quia sit quidem nihil, nisi moueat ipsum quodammodo & agatur: corrumpitur autem, & cum nihil moueatur, & hanc maxime solemus dicere sub tempore corruptionem. At vero neque hanc in tempus facit: sed accidit in tempore fieri, & hanc mutationem.

LECT. XXII.

Postquam Philosophus comparauit tempus ad nunc, & ad ea, quæ sunt in tempore, hic manifestat quædam, quæ superius tacta sunt. Et primo, quō corruptio attribuitur temporis. Secundo quomodo omnis motus & mutatio sit in tempore ibi, [His autem nobis.] Circa primum, duo facit. Primo, manifestat propositum per rationem. Secundo per signum ibi, [Si gnium sufficiens.] Dicit ergo primo, quod omnis mutatio de sui ratione remouet rem, quæ mutatur, à naturali dispositione sua: sed tam generatio, qd corruptio fit in tempore, & ideo quidā attribuebant generationes rerū temporis, vt disciplinam, &

Tex. c. 129. d. His autem nobis sic determinatis, manifestum est, quod omnē mutationē, & omne quod

Tex. c. 128. e. Mutatio autem omnis à natura remotiua est. in tempore autem omnia fiunt, & corrumpuntur. Vnde & alii quidem sapientissimum dicebant. Pythagoreus autem Paro, penitus indisciplinabile, quia & obliuiscuntur, in hoc rectius dicens. Manifestum igitur, quoniam corruptionis magis erit per se causa, quam generationis. sicut dictum est prius. destructiui autem, mutatio per se est. generationis autem & ipsius esse est secundum accidens.

huiusmodi, dicentes tempus esse sapientissimum, propter hoc qd generatio scientiæ fit in tempore. Sed quidam Philo. Paro nomine, de lecta Pythagorici, posuit conuersio, videlicet, qd penitus tempus est indisciplinabile, quia l. per longitudinē temporis accidit obliuio. Et in hoc rectius dicit, quia vt supra dictum est, tempus p-

Ipsū autem iam pars futuri præteritiue temporis est indiuiduo nunc instanti propinqua. Quando ambulabis, aut ambulauisti, iam ambulabo inquit, aut iam ambulauit, quia tempus in quo ambulabit, vel ambulauit, est prope nunc ipsum instans, & non longe distat; Ilion autem non dicimus iam captum fuisse, quia longe ab instanti nunc distat.

Ipsū autem nuper, ea pars est præteriti temporis, quæ instanti nunc est propinqua. quando venisti? nuper inquit, si tempus instanti non sit propinquum. Quondam autem pars est eiusdem temporis, longe ab eodem nunc distans. Subito autem dicimus, cum quippiam in tempore insensibili ob breuitatem dimotum est.

LECTIO XXII.

Mutatio autem omnis à natura remotiua est. in tempore autem omnia fiunt, & corrumpuntur. Quapropter sunt, qui sapientissimum ipsum esse dicebant. At Pythagoreus Paro, rudissimum esse dixit, quia in ipso etiam obliuiscuntur, rectius dicens. Patet igitur, corruptionis magis esse per se causam tempus quā generationis, vt & antea diximus. Mutatio namque per se quidem est dimotiua, generationis autem, & vt quippiam fit causa, per accidens est.

Id indicatur ex eo satis, quia nihil quidem fit, nisi ipsum moueatur, aliquo modo. atq; quippiam agat. corrūpitur autem aliquid, etiam si non moueatur. atque hanc corruptionem à tempore fieri maxime dicere consueuimus. Verum neq; hanc tempus facit; sed hanc quoque mutationem accidit in tempore fieri.

Esse igitur tempus, & quidnam sit quotque modis nunc ipsum dicatur, & quid sit olim, quid iam, quid nuper, quid quondam, quid subito, satis per ea, quæ dicta sunt, explicauimus.

His autem hoc pacto determinatis, patet omnem mutationem necessario in tempore esse, & omne quod mo-

& modo, olim, & iam, & repente. Deinde cum dicit. d. § Ostendit quod omnis mutatio fit in tempore, duabus rationibus. Quarum prima talis est. In omni mutatione inuenitur velocius & tardius: hæc autem determinantur tempore, quia velocius

velocius dicitur mutari, quod transmutatur prius ad determinatum terminum secundum idem spatium, ita tamē quod eadem sit regula vtriusque motus, vt in loci mutatione, si sit vtraque mutatio circularis, aut vtraque recta, si autem vna esset circularis & alia recta, non propter hoc velocius moueretur, quod prius veniret ad terminum. & similiter intelligendum de aliis generibus mutationum. Sequitur igitur, quod omnis mutatio sit in tempore. Secunda ratio ponit ibi.

¶ Et ad hoc probandum vtriusque tali propositione. Prius & posterius sunt in tempore, quod quidem manifestat hoc modo. Prius, & posterius dicitur aliquid per distantiam ad ipsum nunc quod est terminus prateriti & futuri: sed ipsum nunc sunt in tempore, quia in eodem, & distantia ipsius nunc, oportet quod sit nunc, sicut in eodem est punctus & distantia, quæ accipitur per respectum ad punctum, vtraque enim est in linea. Et quia dixerat quod prius, & posterius determinantur per distantiam ad ipsum nunc, ostendit quō hoc sit e contrario in prateritis & futuris, quia in praterito dicitur prius, quod est remotius ab ipso nunc, posterius autē quod est propinquius in futuro autem est e contra. Si ergo, quia prius & posterius sunt in tempore, ad omnem autem motum sequitur prius & posterius; necesse est quod omnis motus sit in tempore.

LECTIO XXIII.

¶ Dignum autem consideratione est, & quomodo igitur se habet tempus ad animam, & propter quid in omni videtur esse tempus, & in terra, & in mari, & in cælo.

¶ Vtrum autem, cum non sit anima, erit tempus, an non, dubitabit vtrique aliquis.

¶ Impossibile enim, cum sit numeraturum esse aliquem, impossibile est numerabile esse aliquid. Quare manifestū est, quia neque numerus est; numerus enim, aut quod numeratur est aut numerabile. Si autem nihil

¶ et in terra, in mari, & in cælo. Secundo ibi. ¶ Soluti præmissas quæstiones. Et primo secundam, quæ facilior est. Secundo, primam. [Vtrum autem cum sit] Dicit ergo, quod tempus est quoddam accidens motus: quia est numerus eius, accidens autem consuevit nomine habitus, & passionis nominari. Vnde vbiq; est motus, oportet quod sit tempus. Omnia autem corpora sunt mobilia, & si non aliis motibus, saltem motu locali; quia omnia sunt in loco. Et quia possit aliquis dicere quod licet sint mobilia, non tamen omnia mouentur, sed quædam quiescunt, & sic tempus non videtur esse in omnibus, ad hoc excludendum subiungit, quod tempus est simul cum motu, siue motus accipitur secundum actum, siue secundum potentiam. Quæcunque enim sunt possibilia moueri, & non mouentur actu, quiescunt. Tempus autem non solum mensurat motum: sed etiam quietem, vt supra dictum est.

¶ At ipsum prius in tempore est. Prius enim atque posterius ratione distantia ad ipsum nunc dicimus. ipsum vero nunc, terminus est transacti atque futuri. Quare, cum ipsum nunc in tempore sit, & prius ipsum posteriusve in tempore erit. in quo nanque nunc ipsum est, in hoc, & distantia ipsius nunc, esse necesse est. Modo autem contrario, prius ipsum in praterito, atque futuro tempore dicitur. Nam in praterito quidem id dicimus prius, quod longius ab ipso nunc distat; id vero posterius, quod eadem propinquius est. In futuro autem id quidem prius, quod est propinquius illi; id vero posterius, quod ab eodem longius distat. Quare cum ipsum quidem prius in tempore sit, omnem autem motum comitetur ipsum prius, vt patet, perspicuum est, omnem mutationem, omnemque motum in tempore esse.

LECTIO XXIIII.

¶ Dignum autem est consideratione, & quoniam modo se se habet ad animam tempus, & cur in omnibus tempus esse videtur, & in terra, & in mari, atque in cælo.

¶ An quia tempus cum mensura sit motus, affectus est quidam ipsius vel habitus. Hac autem mobilia cuncta sunt in loco nanque sunt vniuersa. Tempus vero ac motus, simul potentia sunt, atque actu.

¶ Dubitauerit autem quispiam, si anima sublata, tempus esse possit, nec ne.

¶ Nam si numeraturum esse non possit, neque quicquam numerabile esse potest. Quare patet, neque numerum esse posse, est enim numerus, aut id, quod numeratur, aut numerabile ipsum. Quod si nihil aliud aptum est numerare, quam

Le. 17. Tex. c. 101.

D. 1149.

Tex. c. 132.

¶ nem numeraturum ad vnam primam mensuram, cōferre autem rationis est. Si ergo non est anima intellectiua, nō est numerus. Tempus autem est numerus, vt dictum est. Si ergo non est anima intellectiua, non est tempus. Tertio ibi.

¶ Soluti dubitationem, & dicit, quod aut oportet hoc dicere quod tempus non sit, si non id est anima: aut oportet hoc dicere verius, quod tempus est vtriusque ens sine anima, vt puta, si cōtingit motum esse sine anima, sicut enim ponitur motus, ita necesse est poni tempus, quia prius, & posterius in motu sunt, & hæc, si prius & posterius motus, in quantum sunt numerabilia, sunt ipsum tempus. Ad euidenciam autem huius solutionis considerandum est, quod positus rebus numeratis, necesse est poni numerum, vnde sicut res numerata dependet a numerante, ita & numerus eorum esse autem rerum numeratarum non dependet ab intellectu, nisi sit aliquis intellectus, qui sit causa rerum, sicut est intellectus diuinus, non autem dependet ab intellectu animæ: vnde nec numerus rerum ab intellectu animæ dependet: sed solum ipsa numeratio, quæ est actus animæ, ab intellectu animæ dependet. Sicut ergo possunt esse sensibilia sensu non existente, ita possunt esse numerabilia & numerus, non existente numerante. Sed forte conditionalis quæ primo posuit, est vera, licet quod si est impossibile esse aliquem numerantem, impossibile est esse aliquid numerabile. sicut hæc est vera, si impossibile est esse aliquem sentientem, impossibile est esse aliquid sensibile. Si enim est sensibile potest sentiri, & si potest sentiri, potest esse aliquid sentiens. licet non sequatur, quod si est sensibile, quod sit sentiens. & similiter sequitur, quod si est aliquid numerabile, quod possit esse aliquid numerans. vnde, si impossibile est esse aliquid numerabile, nō tamen sequitur, quod si non est numerans, quod nō sit numerabile, vt obiectio Philosophi procedebat. Si ergo motus haberet esse fixū in rebus, sicut lapsi, vel equus, posset absolute dici, quod licet etiam anima non existente esset numerus motus, qui est tempus: sed motus non habet esse fixū in rebus, nec aliquid actu inuenitur in rebus de motu, nisi quoddam indiuisibile motus, quod est motus diuisio: sed totalitas motus accipitur per considerationem animæ comparantis priorem dispositionem mobilis ad posteriores. Sic igitur & tempus non habet esse extra animā, nisi secundum suum indiuisibile. Ita tamē totalitas tempus, accipitur per ordinationem animæ numerantis prius, & posterius in motu, vt supra dictum est, & ideo signanter dicit Philosophus

Le. 17. Tex. c. 132.

¶ tempus non existente anima est vtriusque ens, i. imperfecte, sicut & si dicatur quod motum contingit esse sine anima imperfecte, & per hoc soluantur rationes supra posite ad ostendendum quod tempus non sit; quia componitur ex partibus nō existentibus. patet enim ex prædictis, quod non habet esse perfectum extra animam, sicut nec motus. Deinde cum dicit.

¶ Mouet quæstionem de veritate temporis, siue de comparatione temporis ad motum. Et circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo soluit ibi, [Aut cuiuslibet.] Tertio manifestat quoddam quod suppolluerat ibi, [Dicitur autem recte.] Dicit ergo primo quod dubitatio est, cū tempus sit numerus motus: cuius vel qualis motus sit numerus. Secundo ibi.

¶ Nisi id quod subiecto est tempus fieri potest, vt sit sine anima motus. Ipsum enim prius, atque posterius, est in motu; tempus autem est, hæc vt numerabilia sunt.

¶ Dubitauerit etiam quispiam, qualis motus, tempus est numerus.

¶ An qualisuis generatur enim in tempore, ac augetur, & alteratur itidem in tempore, atque corrumpitur. quo igitur motus est, hoc motus cuiusque tempus numerus est. Quapropter, tempus absolute motus continui; sed non cuiuslibet, numerus est.

¶ At vero fieri potest, vt nunc vnum & aliud moueatur, quorum vtriusque motus tempus numerus erit. Aliud ne igitur atque aliud erit? & equalia duo tempora simul erunt?

¶ An vnum tempus motus motietur vtriusque? omne nanque tempus vnum similiter est & simul, sp̄ vero sunt eadem, & quæ non sunt simul, nam vt si sint hi quidem canes, illi autem equi, atque vtrique sint septem, idem est numerus vtrorumque, sic & eorū motuum, qui simul incipiunt, simulque desinunt, idem est numero tempus, & sic celerior alter forsitan est, tardior alter, & alter latior, alter est alteratio. Quamquam enim motus huius differunt differentis, idem est tamen tempus alterationis latiorisue æquale, si simul fiant: quippe cum & numerus sit idē canum, equorumque, quem diximus. Et propterea motus quidem diuersi, seorsumque fiunt, tempus autem idem est vbiq;

¶ uerfaliter, & non alicuius determinati motus. Secundo ibi. ¶ Improbatur prædictam solutionem: contingit n. aliqua duo simul moueri: ergo cuiuslibet motus tempus sit numerus, sequitur, quod duorum motuum simul existentium sit alterum, & alterum tempus: sic vterius sequitur, quod duo tempora æqualia sint simul, vt pote duo dies, vel duæ horæ: duo autē tempora inæqualia simul esse nō est admirabile, vt diē & horam. Tertio ibi. ¶ Ostendit hoc esse impossibile, si duo tempora æqualia simul esse, quia omne tempus, quod est simul & similiter, i. æqualiter est vnum tantum; sed tempus, quod non est simul, non est vnum numero: sed species eius est vna, sicut diē cū diē, & annum cum anno. & hoc manifestat per simile in aliis numeratis. Si enim sunt septem equi, & septem canes, non differunt secundum numerum; sed differunt secundum speciem rerum numeratarum, & similiter omnium motuum, qui simul terminantur secundum principium & secundum finem, est idem tempus; sed motus differunt secundum proprias rationes, in quantum for te va est velox, & alius tardus, & vnus est loci mutatio, & alius alteratio;

Infra.

Tex. c. 134.

Tex. c. 135.

teratio; sed tempus est idem, si alterationis & loci mutationis sit æqualis numerus, supposito quod sint simul, & propter hoc oportet quod motus sint alteri & diuisi abinuicem: sed tempus in omnibus est idem: quia vnus & idem numerus est eorū quæ sunt equalia & simul, vbi vnusq; sint. Deinde cū dicit.

k ¶ Ponit veram solutionē. & circa hoc tria facit. Primo præmittit quædam, quæ sibi necessaria ad solutionem. Secundo, ex præmissis solutionem concludit ibi.

Tex. 133.

[S]i igitur quod primum. Tercio, manifestat solutionē prædictā per dicta aliorum ibi. [Vnde videtur.] Circa primum, præmittit tria. Quorum primum est, quod inter alios motus, primus & magis simplex, & regularis, est motus localis, & inter alios motus locales, motus circularis, vti in Octauo probabitur. Secundum est, quod vnus quodque numeratur vno quodam proximo sui generis, sicut vnitates vnitatis, & equus equo, vti patet in 10. Met. vnde oportet quod tempus quoddam terminato tempore mensuretur sicut videmus quod tempore mensurantur per diem. Tertium quod præmittit est, quod tempus mensuratur motu, & motus tempore, sicut supra dictum est. & hoc ideo est, quia aliquo terminato motu, & aliquo terminato tempore mensuratur quantitas cuiuslibet motus & temporis. Secundo ibi.

Leff. 16.

¶ Concludit ex præmissis, quod si aliquid, quod est primum, est mensura omnium proximorum. Id est omnium quæ sunt sui generis, necesse est quod circulatio, quæ est maxime regularis, sit mensura omnium motuum. Dicitur autem motus regularis, qui est vnus & vniformis, hæc autem regularitas non potest inueniri in alteratione & augmento: quia non sunt velle quæquaq; cōtinui, nec æqualis velocitatis. Sed in loci mutatione inueniri potest regularitas, quia potest esse aliquis motus localis continuus & vniformis, & talis est solus motus circularis, vti in Octauo probabitur, & inter alios motus circulares, maxime vniformis & regularis est primus motus, qui reuoluit totū firmamentum motu diurno, vnde illa circulatio tanquam prima, & simplicior & regularior est mensura omnium motuum. Oportet autem motum regularem esse mensuram, seu numerum aliorum, quia omnis mensura debet esse certissima. & talia sunt, quæ vniformiter se habent. Ex hoc ergo colligere possumus, quod si prima circulatio mensurat o-

Leff. 2.

mnem motum, & motus mensuratur à tempore, in quantum mensuratur quodam motu, necesse est dicere, quod tempus sit numerus primæ circulationis, secundum quam mensuratur tempus, & ad quem mensurantur omnes alii motus temporis mensuratione. Tertio ibi.

Leff. 19. text. com. 112.

quoniam, & numerus eorum quæ sunt equalia simulque, vnus, & idem vbiq; est. Atqui cum latio quidam sit motus & huius species sit conuersio, vnus quodque autem vno quodam sibi numeretur propinquo, vnitates quidem vnitatis, equi autem equo, tempus etiā hoc pacto tempore profecto quoddam mensurabitur definito. Atque motu quidem tempus, motus autem tempore mensuratur, sicut diximus, hoc autem ideo, & quia quantitas motus ac temporis ab eō motu, qui definitus est, tempore mensuratur.

Tex. c. 134.

¶ Si igitur quod primum mensura est omnium proximorum, circulatio, quæ regularis est mensura maxime erit, quia numerus huius notissimus est. Neque igitur alteratio, neque augmentatio regularis, loci autem mutatio est.

Leff. 16.

¶ Vnde & videtur tempus esse spheræ motus: quia hoc mensurantur alii motus, & tempus hoc motu.

¶ Propter hoc & id accidit, quod consuetum est dici. Res enim humanas, & laterarum eas quæ naturalem motum, & ortum ac obitum subeunt, circulum esse dicunt. Idque propterea, quod hæc vniuersæ tempore diiudicantur, finemque subeunt ac principium perinde, atque si reditioe quadam hoc pat. etenim tempus ipsum, circulus quidam esse videtur. Hoc autem ideo rursus videtur, quia talis latio nis est ipsum mensuratur, & à tali latio ne ipsum etiam mensuratur. Quare dicere rerum eas, quæ sunt, circulum esse, est dicere temporis circulum quendam esse. Hoc autem ideo dicitur, quia tempus mensuratur ipsa conuersione. Id enim, quod mensuratur, nil aliud esse videtur præter id, quod metitur, quam totum; plures mensura.

¶ Quoniam autem loci mutatio, & huius circularis numeratur autem vnus quodque vno quodam proximo, vnitates vnitatis, equi vero equo, sic & tempus tempore quodam finito. (Mensuratur autem, sicut diximus, tempus motu, & motus tempore. Hoc autem est, quia de terminato motu, & tempore mensuratur motus quantitas, & temporis.)

¶ Si igitur quod primum mensura est omnium proximorum, circulatio, quæ regularis est mensura maxime erit, quia numerus huius notissimus est. Neque igitur alteratio, neque augmentatio regularis, loci autem mutatio est.

¶ Vnde & videtur tempus esse spheræ motus: quia hoc mensurantur alii motus, & tempus hoc motu.

¶ Propter hoc & id accidit, quod consuetum est dici. Res enim humanas, & laterarum eas quæ naturalem motum, & ortum ac obitum subeunt, circulum esse dicunt. Idque propterea, quod hæc vniuersæ tempore diiudicantur, finemque subeunt ac principium perinde, atque si reditioe quadam hoc pat. etenim tempus ipsum, circulus quidam esse videtur. Hoc autem ideo rursus videtur, quia talis latio nis est ipsum mensuratur, & à tali latio ne ipsum etiam mensuratur. Quare dicere rerum eas, quæ sunt, circulum esse, est dicere temporis circulum quendam esse. Hoc autem ideo dicitur, quia tempus mensuratur ipsa conuersione. Id enim, quod mensuratur, nil aliud esse videtur præter id, quod metitur, quam totum; plures mensura.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Propter hoc & id accidit, quod consuetum est dici. Res enim humanas, & laterarum eas quæ naturalem motum, & ortum ac obitum subeunt, circulum esse dicunt. Idque propterea, quod hæc vniuersæ tempore diiudicantur, finemque subeunt ac principium perinde, atque si reditioe quadam hoc pat. etenim tempus ipsum, circulus quidam esse videtur. Hoc autem ideo rursus videtur, quia talis latio nis est ipsum mensuratur, & à tali latio ne ipsum etiam mensuratur. Quare dicere rerum eas, quæ sunt, circulum esse, est dicere temporis circulum quendam esse. Hoc autem ideo dicitur, quia tempus mensuratur ipsa conuersione. Id enim, quod mensuratur, nil aliud esse videtur præter id, quod metitur, quam totum; plures mensura.

¶ Quoniam autem loci mutatio, & huius circularis numeratur autem vnus quodque vno quodam proximo, vnitates vnitatis, equi vero equo, sic & tempus tempore quodam finito. (Mensuratur autem, sicut diximus, tempus motu, & motus tempore. Hoc autem est, quia de terminato motu, & tempore mensuratur motus quantitas, & temporis.)

¶ Si igitur quod primum mensura est omnium proximorum, circulatio, quæ regularis est mensura maxime erit, quia numerus huius notissimus est. Neque igitur alteratio, neque augmentatio regularis, loci autem mutatio est.

¶ Vnde & videtur tempus esse spheræ motus: quia hoc mensurantur alii motus, & tempus hoc motu.

¶ Propter hoc & id accidit, quod consuetum est dici. Res enim humanas, & laterarum eas quæ naturalem motum, & ortum ac obitum subeunt, circulum esse dicunt. Idque propterea, quod hæc vniuersæ tempore diiudicantur, finemque subeunt ac principium perinde, atque si reditioe quadam hoc pat. etenim tempus ipsum, circulus quidam esse videtur. Hoc autem ideo rursus videtur, quia talis latio nis est ipsum mensuratur, & à tali latio ne ipsum etiam mensuratur. Quare dicere rerum eas, quæ sunt, circulum esse, est dicere temporis circulum quendam esse. Hoc autem ideo dicitur, quia tempus mensuratur ipsa conuersione. Id enim, quod mensuratur, nil aliud esse videtur præter id, quod metitur, quam totum; plures mensura.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Propter hoc & id accidit, quod consuetum est dici. Res enim humanas, & laterarum eas quæ naturalem motum, & ortum ac obitum subeunt, circulum esse dicunt. Idque propterea, quod hæc vniuersæ tempore diiudicantur, finemque subeunt ac principium perinde, atque si reditioe quadam hoc pat. etenim tempus ipsum, circulus quidam esse videtur. Hoc autem ideo rursus videtur, quia talis latio nis est ipsum mensuratur, & à tali latio ne ipsum etiam mensuratur. Quare dicere rerum eas, quæ sunt, circulum esse, est dicere temporis circulum quendam esse. Hoc autem ideo dicitur, quia tempus mensuratur ipsa conuersione. Id enim, quod mensuratur, nil aliud esse videtur præter id, quod metitur, quam totum; plures mensura.

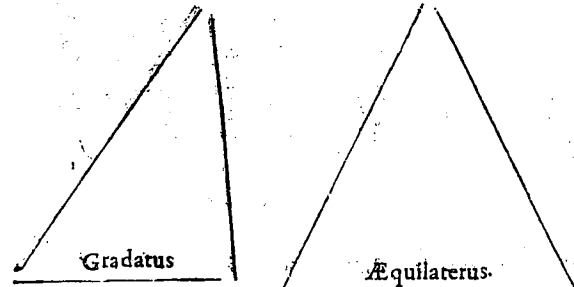
¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

diuersarum, puta ouium & canum, quod idem sit numerus vtrorumque, vti puta, si tam canes, quam oues sint decem: sed non potest dici, quod hoc ipsum, quod est decem esse, sit idem canum & ouium; non enim eadem decem, sunt decem canes, & decem oues. Et hoc ideo, quia genus potest cum additione vnitatis, vel identitatis prædicari de pluribus indiuiduis existentibus in vna specie, & similiter genus remotum de pluribus speciebus existentibus sub vno genere propinquo. quod ideo est, quia omnia huiusmodi mensurantur tempore & accipiunt principium & finem in tempore, ac si tempus secundū quandam circulationem sit: quia & ipsum tempus videtur esse quidam circulus. & iterum hoc videtur propter hoc, quod est mensura circulationis, & etiā à tali circulatione mensuratur: & ideo dicere, quod eorum, quæ fiunt in tempore, est quidam circulus, nihil aliud est quam dicere, temporis esse, quendam circulum; quod accidit propter hoc quod tempus mensuratur circulatione. Id enim quod mensuratur, non videtur esse aliud quam mensura: sed multæ mensuræ videntur facere vnū totum, sicut multæ vnitates vnū numerum; & multæ mensuræ panni vnā quantitatem panis; & hoc verum est, cum accipitur mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Propter hoc & id accidit, quod consuetum est dici. Res enim humanas, & laterarum eas quæ naturalem motum, & ortum ac obitum subeunt, circulum esse dicunt. Idque propterea, quod hæc vniuersæ tempore diiudicantur, finemque subeunt ac principium perinde, atque si reditioe quadam hoc pat. etenim tempus ipsum, circulus quidam esse videtur. Hoc autem ideo rursus videtur, quia talis latio nis est ipsum mensuratur, & à tali latio ne ipsum etiam mensuratur. Quare dicere rerum eas, quæ sunt, circulum esse, est dicere temporis circulum quendam esse. Hoc autem ideo dicitur, quia tempus mensuratur ipsa conuersione. Id enim, quod mensuratur, nil aliud esse videtur præter id, quod metitur, quam totum; plures mensura.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Manifestum est enim, quod æquilaterus & gradatus differunt ab inuicem differentia trianguli, id est quæ est proprie diuisua trianguli, & hoc ideo, quia sunt diuersæ trianguli species: sed æquilaterus & gradatus non differunt secundum differentiam figuræ; sed sub vna & eadem differentia continentur, & hoc sic patet. Si enim diuidamus figuræ in suas species, quæ per differentias constituuntur, inuenitur quod alius est circulus, & alius triangulus, & sic de aliis speciebus figuræ: sed, si diuidamus triangulum, inuenimus quod alia species eius est æquilaterus & alia gradatus. Manifestum est igitur, quod æquilaterus, & gradatus sunt vna figura: quia continentur sub vna specie figuræ, quæ est triangulus: sed non sunt vnus triangulus, quia sunt diuersæ trianguli species. Similiter est in proposito: numerus enim diuiditur in diuersas species, quarum vna est decem, omnia ergo, quæ sunt decem, dicuntur habere vnū numerū: quia non differunt ab inuicem secundum speciem numeri, cum contineantur sub vna numeri specie: sed non potest dici quod sint eadem decem, quia ea, quibus applicatur numerus denarius, differunt, cum quædam horum sint canes, & quædam equi. Videtur autem hoc Aristoteli introduxisse, ne aliquis ad summendam temporis vnitatem sit contentus, eo quod dicitur vnus numerum esse æqualium numero, licet diuersorū: quia licet sit idem denarius, vel ternarius propter vnitatem speciei, non tamen est idem denarius, vel ternarius propter diuersitatem, quæ est secundum numerum ex parte materiæ. Vnde secundum istam rationem sequeretur, quod tempus esset vnus specie, sed non numero; & ideo, ad accipiendum veram temporis vnitatem, oportet recurrere ad vnitatem primi motus, qui primo mensuratur tempore, & quo etiam mensuratur tempus. Vltimo autem epilogando concludit, dictum esse de tempore, & de his, quæ sunt propria ad considerationem temporis.

¶ Propter hoc & id accidit, quod consuetum est dici. Res enim humanas, & laterarum eas quæ naturalem motum, & ortum ac obitum subeunt, circulum esse dicunt. Idque propterea, quod hæc vniuersæ tempore diiudicantur, finemque subeunt ac principium perinde, atque si reditioe quadam hoc pat. etenim tempus ipsum, circulus quidam esse videtur. Hoc autem ideo rursus videtur, quia talis latio nis est ipsum mensuratur, & à tali latio ne ipsum etiam mensuratur. Quare dicere rerum eas, quæ sunt, circulum esse, est dicere temporis circulum quendam esse. Hoc autem ideo dicitur, quia tempus mensuratur ipsa conuersione. Id enim, quod mensuratur, nil aliud esse videtur præter id, quod metitur, quam totum; plures mensura.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

¶ Dicitur enim recte numerum quidem eundem esse ouium, atq; canum si est æqualis, quaternitatem autem non eandem, neque quatuor eadē esse.

¶ Mensura vnus generis. Sic igitur patet, quod tempus primo mensurat, & numerat primum motum circulem, & per eum mensurat omnes alios motus. vnde est vnus tempus tantum propter vnitatem primi motus, & tamen quicumque sentit quicumque motum sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus, vti supra dictum est. Deinde eum dicit.

Libri Quarti Physicorum finis.

Infr.

Tex. cō. 6.

Tex. com. 7.

Tex. cō. 6.

Ostendit de quo motu sit agendum. Et primo ostendit propositum: secundo manifestat quoddam quod dixerat, ibi, [Ex medio autē.] Dicit ergo primo, quod mutatio, quæ est per accidens dimittenda est: siue per accidens accipiat ex parte mouētis, siue ex parte mobilis, siue ex parte termini. Et hoc ideo, quia motus per accidens est indeterminatus: est enim in omnibus, sicut in terminis, & in omni tempore, & omnium subiectorum vel mouentium; quia vni infinita possunt accidere. Sed mutatio, quæ non est secundum accidens, non est in omnibus, sed est tantum in contrariis & mediis] quantum ad motum qui est in qualitate, quantitate, & vbi [& in contradictione] quantum ad generationem, & corruptionem: quorum termini sunt esse & non esse: & hoc patet per introductionem. Sub arte autem non cadunt nisi ea quæ sunt determinata: nam infinitorum non est ars. Secundo ibi.

Secundum igitur accidens mutatio dimittatur. in omnibus enim est, & semper & omnium. Quæ vero non secundum accidens est, non est in omnibus, sed in contrariis, & mediis, & in contradictione. Huius autem fides ex inductione est.

Ex medio autem mutatur. vti enim ipso, sicut quod est contrarium, ad vtrumque. Etenim quodammodo medium, vltima. Vnde & ad hoc, ad illa, & illa ad hoc quodammodo dicuntur, contraria. vt vox media grauis ad vltimam, subtilis ad extremam. Et fuscum album ad nigrum & nigrum ad album.

LECTIO II.

Quoniam autem omnis mutatio est à quodam, & in quiddam: (manifestat autem & nomen. post aliud enim aliquid, & aliud quidem significat prius, aliud autem posterius) mutabitur quod mutatur quadrifariam. Aut enim ex subiecto in subiectum. Aut ex subiecto in non subiectum. Aut ex non subiecto in subiectum. Aut ex non subiecto in non subiectum. dico autem subiectum affirmatione monstratum.

Quare necesse est ex iis, quæ dicta sunt, tres esse mutationes, scilicet ex subiecto in subiectum: & ex subiecto in non subiectum, & ex non subiecto in subiectum.

Quæ enim est ex non subiecto in non subiectum, non est mutatio; propter hoc quod non est secundum oppositionem. neque enim contraria, neque contradictio est.

LECTIO II.

Postquam Philosophus distinxit motum per se, à motu per accidens, hic diuidit mutationem & motum per se in suas species. Vbi motum definiuit, accepit nomen motus secundum quod est commune omnibus speciebus mutationis: & hoc modo accipit hic nomen mutationis: motum autem accipit magis strictè, pro quadam mutationis specie. Diuiditur ergo pars ista in partes duas: quia primo diuidit mutationem in suas species: quarum vna est motus. In secunda subdiuidit motum in suas species, ibi [Si igitur prædicamenta.] Circa primum duo facit. Primo ponit diuisionem mutationis. Secundo manifestat partes diuisionis, ibi, [Ex non subiecto quidem.] Circa primum tria facit. Primo præmittit quædam necessaria

ad diuisionem mutationis. Secundo concludit ex præmissis mutationis diuisionem, ibi, [Quare necesse est.] Tertio excludit quandam obiectionem, ibi, [Quæ enim est ex non subiecto.] Dicit ergo primo, quod cum omnis mutatio sit à quodam in quiddam, vt manifestatur ex ipso mutationis nomine, quod denotat aliquid esse post aliud, & aliud esse prius, & aliud posterius, necesse est his suppositis, quod omne quod mutatur, quatuor modis mutetur. Aut enim vterque terminus est affirmatus, & sic dicitur aliquid mutari ex subiecto in subiectum. Aut terminus à quo est affirmatus, & terminus ad quem est negatus, & sic dicitur aliquid moueri ex subiecto in non subiectum. Aut e contrario terminus à quo, est negatus, & terminus ad quem affirmatus, & sic dicitur aliquid moueri ex non subiecto in subiectum. Aut vterque terminus est negatus, & sic dicitur aliquid mutari ex non subiecto in non subiectum. Non enim accipitur hic subiectum eo modo quo sustinet formam, sed omne id, quod affirmatione significatur, dicitur hic subiectum. Secundo ibi.

Fit autem à medio mutatio, vti enim ipso vt contrario ad vtrumque. Est enim medium quodammodo ipsa extrema. Quapropter, & hoc ad illa, & ad hoc contraria quodammodo dicuntur, ceu media fidium grauis ad vltimam dicitur, & acuta ad primam, fuscum etiam album ad nigrum dicitur, & nigrum ad album.

LECTIO II.

Cum autem omnis mutatio, è quo prius sit ad quippiam (vt ipsum quoque nomen significat, quorum aliud prius, aliud posterius est) id quod mutatur, mutari quatuor modis potest. Aut enim ex subiecto ad subiectum, Aut ex non subiecto ad non subiectum, Aut ex subiecto ad non subiectum, Aut ex non subiecto ad subiectum mutatur. Dico autem in subiectum, quod affirmatione significatur.

Quare ex dictis tres mutationes esse necesse est. eam quæ è subiecto est ad subiectum, & eam, quæ è subiecto ad non subiectum, & eam, quæ è non subiecto est ad subiectum.

Ea namque, quæ est è non subiecto ad non subiectum, non est mutatio, quia per oppositionem non est. neque enim contraria, neque contradictoria est.

Excludit quandam obiectionem. Postquam quis obiectionem, quod cum præmiserit quatuor modis aliquid mutari, debuisset concludere, quatuor esse species mutationis, & non tres tantum. Sed hanc obiectionem excludit dicens, quod non potest esse aliqua mutationis species de non subiecto in non subiectum: quia omnis mutatio est inter opposita: duæ autem negationes non sunt opposita. Neque enim dici potest, quod sint contraria: neque quod sint contradictoria. Et huiusmodi signum est: quia quascunque negationes contingit simul esse veras de aliquo vno & eodem, sicut lapis, nec est sanus nec æger. Vnde, cum mutatio per se sit solum in contrariis & contradictione (vt supra dictum est) sequitur quod negatione in negatione, non sit mutatio per se, sed solum sic mutatur aliquid per accidens. Cum aliquid sit de albo nigro, sit etiam per accidens de non nigro non albo: & per hunc modum dicitur, aliquid mutari ex non subiecto in non subiectum. Quod autem est per accidens in aliquo genere,

Tex. com. 8. Te. com. 9. Infr.

Tex. com. 8.

genere, non potest esse species illius generis, & ideo ex non subiecto in non subiectum, non potest esse aliqua mutationis species. Deinde cum dicit, Manifestat partes diuisionis. Et circa hoc tria facit. Primo, manifestat duas partes diuisionis. Secundo, ostendit quod neutra earum est motus ibi, [Si igitur, & non est.] Tertio, concludit, quod residua pars diuisionis est motus ibi, [Quoniam autem motus.] Circa primum duo facit. Primo manifestat vnam partem diuisionis. Secundo secundam ibi, [Quæ vero ex subiecto in non.] Dicit ergo primo, quod illa mutatio, quæ est ex non subiecto in subiectum, est inter opposita secundum contradictionem, & vocatur generatio, quæ est mutatio de non esse in esse. Sed hæc est duplex: quædam n. est simplex generatio, qua aliquid simpliciter generatur: alia vero est generatio quædam, qua aliquid secundum compositionem, aut diuisionem contingit moueri, & primo de secunda, dicens, quod cum aliquid mutatur de non albo in album [est generatio huiusmodi albi] & non simpliciter. Et secundo de prima, & dicit quod [illa generatio, quæ est ex non esse simpliciter in ens, quod est substantia, est generatio simpliciter, secundum quæ simpliciter dicimus aliquid fieri, & non fieri.] Cum enim generatio sit mutatio de non esse in esse, secundum illum modum dicitur aliquid generari, quo ex non esse in esse mutatur. Cum autem ex non albo sit album, non mutatur aliquid ex non esse simpliciter in esse simpliciter. Quod n. mutatur proprie, subiectum est: subiectum autem albi est aliquid ens actu. Vnde, cum subiectum maneat in tota mutatione, etiam in principio mutationis erat ens actu, simpliciter loquendo, non tamen erat ens actu hoc, scilicet album, & ideo non dicitur fieri simpliciter, sed fieri hoc album. Subiectum vero formæ substantialis non est aliquid ens actu, sed ens in potentia tantum, materia prima, quæ in principio generationis est sub priuatione, in fine vero sub forma: & ideo secundum generationem substantiæ fit aliquid simpliciter. Et ex hoc haberi potest, quod secundum nullam formam, quæ præsupponit aliam formam in materia, attenditur generatio simpliciter, sed solum secundum quid, quia quælibet forma facit ens actu. Secundo ibi.

Ex non subiecto igitur in subiectum mutatio secundum contradictionem, generatio est, alia quidem simpliciter simplex, alia vero quædam cuiusdam: vt ea, quæ ex non albo in album, generatio quidem, huiusmodi est. Quæ vero ex non esse simpliciter in substantiam est, generatio simpliciter est, secundum quam fieri, & non fieri simpliciter aliquid dicimus.

Quæ vero ex subiecto, in non subiectum, corruptio est. Simpliciter quidem, quæ ex substantia ad non esse, est, quædam autem est, quæ est in oppositam negationem, sicut dictum est in generatione.

Si igitur quod non est, dicitur multipliciter, & neque quod est secundum compositionem, aut diuisionem contingit moueri, neque quod est secundum potentiam, quod ei, quod est simpliciter secundum actum oppositum est (quod enim est non album, aut non bonum, tamen contingit moueri secundum accidens) erit enim homo non albus. Quod autem simpliciter non hoc aliquid est, hoc nullo modo contingit moueri: impossibile est enim quod non est, moueri. Si autem hoc, & generationem esse motum, impossibile erit. Fit enim quod non est. Si enim & quod ex non ente maxime secundum accidens fit: sed tamen verum est dicere, quod est, quod non est, de eo quod fit simpliciter, similiter autem, & quiescere. Hæc igitur accidunt inconuenientia, si mouetur, quod non est.

Et si omne, quod mouetur, in loco est: quod autem non est, non est in loco (esset enim alicubi.)

Manifestat aliam partem diuisionis, & dicit quod illa mutatio, quæ est ex subiecto in non subiectum, vocatur corruptio. Sed quædam est corruptio simpliciter, quæ scilicet est ex sub-

stantiali in non esse: quædam vero est in oppositam negationem cuiuscunque affirmationis, sicut de albo in non album, quæ est corruptio huiusmodi, sicut & de generatione dictum est. Deinde cum dicit, Ostendit, quod neutra prædictarum partium est motus. Et primo, quod generatio non sit motus. Sicut quod neque corruptio ibi, [Neque corruptio.] Primum probat duabus rationibus. Quarum prima talis est. Quod simpliciter non est hoc aliquid, non potest moueri: quia quod non est, non mouetur: sed quod generatur simpliciter, non est hoc aliquid, est enim non ens simpliciter, ergo quod generatur simpliciter, non mouetur. ergo generatio simplex non est motus. Ad manifestationem autem primæ propositionis, dicit, quod non ens dicitur tripliciter, & duobus modis dictum non ens non mouetur. Tertio modo dictum mouetur per accidens. Vno modo dicitur ens & non ens secundum diuisionem & compositionem propositionis, prout sunt idem cum vero & falso, & sic ens & non ens sunt in mente tantum, siue in ratione tantum, vt dicitur in 6. Metaph. vnde non competit eis motus. Alio modo dicitur non ens, quod est in potentia, scilicet in potentia opponitur ei, quod est esse in actu simpliciter, & hoc etiam non mouetur. Tertio modo dicitur non ens, quod est in potentia, quæ non excludit esse in actu simpliciter, sed esse actu hoc, sicut non album dicitur non ens, & non bonum, & huiusmodi non ens accidunt alicui existenti in actu, cui competit moueri, sicut cum non est albus homo. Quod autem id, quod simpliciter non est hoc aliquid, nullo modo mouetur, nec per se neque per accidens, patet ex hoc, quod impossibile est quod non est, moueri. vnde impossibile est generationem esse motum. Illud enim quod non est, fit siue generatur. Et quamuis, vt in primo huius dictum est, ex non ente fiat aliquid per accidens, ex ente autem in potentia, per se, nihilominus tamen verum est dicere de eo quod fit simpliciter, quod simpliciter non est. vnde moueri non potest, & eadem ratione nec quiescere. vnde generatio nec motus est, nec quies. Hæc igitur inconuenientia sequuntur, si quis ponat generationem esse motum, scilicet quod non ens moueatur & quiescat. Secundam rationem ponit ibi.

Et si omne quod mouetur in loco sit: id autem quod non est in loco non sit (erit enim alicubi) id profecto quod haud est, non mouetur.

Quæ talis est. Omne, quod mouetur, est in loco: sed quod non est, non est in loco, quia posset de eo dici quod alicubi esset. ergo quod non est, non mouetur, & sic idem quod supra. Veritas autem Tho. super Phys. I 2 prima

Leff. 4. 1. 4.

Tex. com. 7. 8.

prima propositionis apparet ex hoc, quod cum motus localis sit primus motuum, oportet quod omne quod mouetur, moueatur secundum locum, & ita sit in loco. Remoto enim priori, remoueantur, quæ consequenter sunt. Deinde cum dicitur. h Probatur, quod corruptio non sit motus: quia motui nihil contrariatur nisi motus, vel quies: sed corruptioni contrariatur generatio, quæ neque est motus, neque quies, ut ostensum est, ergo corruptio non est motus. Deinde cum dicitur.

h Neque iam corruptio motus est. Contrarium enim motui motus est, aut quies. Corruptio autem generationi contrarium est.

i Quoniam autem motus mutatio quædam est, mutationes autem tres sunt dictæ. Harum autem, quæ sunt secundum generationem & corruptionem, non sunt motus: hæ autem sunt secundum contradictionem: necesse est ex subiecto in subiectum mutationem motum esse solū. Subiecta autem aut contraria, aut media sunt. Etenim priuatio ponitur contrarium, & monstratur affirmatione nudum, & album & nigrum.

LECTIO III.

LECTIO III.

Si igitur prædicamenta diuisa sunt, substantia, & qualitate, & ubi, & quando, & ad aliquid, & quantitate, & facere, & pati, necesse est tres esse motus, & eum qui quantitatatis, & eum, qui qualitatatis, & eum, qui est secundum locum.

Secundum substantiam autem non est motus: eo quod nullum entium est substantiæ contrarium.

LECTIO III.

Postquam Philosophus diuisit mutationem in generationem, & corruptionem, & motum, hic subdividit motum in suas partes. Et quia oppositorum est eadem scientia, primo assignat species motus: secundo ostendit, quot modis immobile dicatur, ubi. [Immobile autem.] Circa primum duo facit. Primo ponit quandam conditionalem, per quam accipitur diuisio motus in suas partes: secundo manifestat conditionalem præmissam, ubi. [Secundum substantiam autem.] Concludit ergo ex præmissis; quod cum motus sit de subiecto in subiectum, subiecta autem, sunt in aliquo genere prædicamentorum, necesse est, quod species motus distinguantur secundum genera prædicamentorum, cum motus denominationem & speciem à termino trahet, ut supra dictum est. Si ergo prædicamenta sunt diuisa in decem rerum genera, scilicet substantiam, & qualitatem, &c. ut dictum est in libro Prædicamentorum, & in quinto Metaphysicæ, & in tribus illis inueniatur motus, necesse est esse tres species motus, scilicet motus, qui est in genere quantitatatis, & motus, qui est in genere qualitatatis, & motus, qui est in genere ubi, qui dicitur secundum locum. Qualiter autem motus sit in istis generibus, & qualiter pertineat motus ad prædicamentum actionis, & passionis, in Tertio dictum est. Unde nunc breuiter dicere sufficit, quod quilibet motus est in eodem genere cum suo termino, non quidem ita quod motus qui est ad qualitatem, sit species qualitatatis, sed per reductionem. Sicut enim potentia reducitur ad genus actus, propter hoc, quod omne genus diuiditur per potentiam, & actum: ita oportet quod motus, qui est actus imperfectus, reducatur ad genus actus perfecti. Secundum autem, quod motus consideratur, ut est in hoc ab alio, vel ab hoc in aliud, sic pertinet ad prædicamentum actionis, & passionis. Secundo ubi. h Manifestat conditionalem præmissam. Et primo ostendit, quod in aliis generibus à tribus prædictis, non potest esse motus: secundo, ostendit quomodo in istis tribus generibus motus sit ubi. [Quoniam autem neque substantiæ.] Circa primum tria facit: quia primo ostendit quod in genere substantiæ non est motus: secundo quod nec in genere ad aliquid ubi, neque est in ad aliquid. Tertio quod nec in genere actionis & passionis, ubi, [neque agentis, neque patientis.] Prætermittit autem tria prædicamenta, scilicet quando, & situm, & habere. Quando enim significat in tempore esse, tempus autem mensura motus est: unde per quæ rationem non est motus in actione & passionem, quæ perueniunt ad mouendum, eadem ratione nec in quando. Situs autem ordinem quendam partium demonstrat, ordo vero relatio est, unde sicut in ad aliquid non est motus, ita nec in situ. Et similiter, Habere dicitur secundum quandam habitudinem corporis ad id, quod ei adiacet: unde in his non potest esse motus, sicut nec in relatione. Quod ergo motus non sit in genere substantiæ: sic probatur. Omnis motus est inter contraria, sicut supra dictum est: sed substantiæ nihil est contrarium, ergo secundum substantiam non est motus. Habet autem dubitationem quod hic dicitur, propter hoc quod idem Philosophus dicit in libro secundo de Generatione, quod ignis est contrarius aquæ: & in primo libro de Cælo dicitur, quod Cælum non est generabile nec corruptibile, quia non habet contrarium. Unde videtur relinquere, quod ea, quæ corrumpuntur, vel sunt contraria, vel ex contrariis composita. Dicunt autem quidam ad hoc, quod vna substantia potest esse alteri contraria, ut ignis aquæ, secundum suam formam, non secundum suum subiectum. Sed secundum hoc, probatio Aristotelis non valeret: sufficeret enim ad hoc quod motus sit in substantia, quod forma substantiales sint contrariæ. Est enim motus de forma in formam, quia & in alteratione subiectum non est contrarium subiecto, sed forma formæ. Et ideo aliter dicendum quod ignis est contrarius aquæ secundum qualitates activas & passivas: quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum, non autem secundum formas substantiales. Non enim potest dici quod calor sit forma substantialis ignis, cum in aliis corporibus sit accidens de genere qualitatatis. Quod enim est de genere substantiæ, non potest esse aliud accidens. Sed hæc etiam responsio difficultatem parat. Manifestum est enim, quod propriæ passionis causantur ex principiis subiecti, quæ sunt materia & forma. Si igitur propriæ passionis ignis & aquæ sunt contrariæ, cum contrarium sunt contrariæ causæ, videtur quod formæ substantiales sint contrariæ. Item in 10. Metaphysicæ probatur, quod omne genus diuiditur per contrarias differentias: differentia autem sumuntur à formis, ut in octavo eiusdem libri habetur. videtur ergo quod sit contrarietas in formis substantiæ. Dicendum est igitur, quod contrarietas differentiarum, quæ est in omnibus generibus, attenditur secundum commune radicem contrarietatis, quæ quidem est excellentia & defectus: ad quæ oppositionem omnia contraria reducuntur: ut in primo huius habitum est. Omnes enim differentia diuidentes aliquod genus, hoc modo se habent, quod vna earum est ut abundans, & alia ut deficiens respectu alterius. Propter quod

Neque ergo corruptio motus est. Motui namque motus contrarius est, aut quies. At corruptio contrarium est generationi.

Cum autem omnis motus sit quædam mutatio, tres vero sint mutationes quas diximus, quarum due, quæ in contradictione consistunt, generatio inquam, atque corruptio motus non sunt, (ut ostendimus,) motum eam esse solum mutationem necesse est, quæ est subiecto ad subiectum acceditur. Subiecta vero aut contraria sunt, aut media, etenim priuatio ponitur contrarium. Atqui nudum, & album, ac nigrum, affirmatione significantur.

Si igitur prædicamenta diuisa sunt, substantia, aliud quantitas, aliud qualitas, aliud ubi, aliud ad aliquid, aliud actio, aliud passio, tres esse motus necesse est, quantitatatis, qualitatatis, & loci.

Substantia vero, motus non est, propterea quod nihil substantiæ contrarium est.

Postquam Philosophus diuisit mutationem in generationem, & corruptionem, & motum, hic subdividit motum in suas partes. Et quia oppositorum est eadem scientia, primo assignat species motus: secundo ostendit, quot modis immobile dicatur, ubi. [Immobile autem.] Circa primum duo facit. Primo ponit quandam conditionalem, per quam accipitur diuisio motus in suas partes: secundo manifestat conditionalem præmissam, ubi. [Secundum substantiam autem.] Concludit ergo ex præmissis; quod cum motus sit de subiecto in subiectum, subiecta autem, sunt in aliquo genere prædicamentorum, necesse est, quod species motus distinguantur secundum genera prædicamentorum, cum motus denominationem & speciem à termino trahet, ut supra dictum est. Si ergo prædicamenta sunt diuisa in decem rerum genera, scilicet substantiam, & qualitatem, &c. ut dictum est in libro Prædicamentorum, & in quinto Metaphysicæ, & in tribus illis inueniatur motus, necesse est esse tres species motus, scilicet motus, qui est in genere quantitatatis, & motus, qui est in genere qualitatatis, & motus, qui est in genere ubi, qui dicitur secundum locum. Qualiter autem motus sit in istis generibus, & qualiter pertineat motus ad prædicamentum actionis, & passionis, in Tertio dictum est. Unde nunc breuiter dicere sufficit, quod quilibet motus est in eodem genere cum suo termino, non quidem ita quod motus qui est ad qualitatem, sit species qualitatatis, sed per reductionem. Sicut enim potentia reducitur ad genus actus, propter hoc, quod omne genus diuiditur per potentiam, & actum: ita oportet quod motus, qui est actus imperfectus, reducatur ad genus actus perfecti. Secundum autem, quod motus consideratur, ut est in hoc ab alio, vel ab hoc in aliud, sic pertinet ad prædicamentum actionis, & passionis. Secundo ubi. h Manifestat conditionalem præmissam. Et primo ostendit, quod in aliis generibus à tribus prædictis, non potest esse motus: secundo, ostendit quomodo in istis tribus generibus motus sit ubi. [Quoniam autem neque substantiæ.] Circa primum tria facit: quia primo ostendit quod in genere substantiæ non est motus: secundo quod nec in genere ad aliquid ubi, neque est in ad aliquid. Tertio quod nec in genere actionis & passionis, ubi, [neque agentis, neque patientis.] Prætermittit autem tria prædicamenta, scilicet quando, & situm, & habere. Quando enim significat in tempore esse, tempus autem mensura motus est: unde per quæ rationem non est motus in actione & passionem, quæ perueniunt ad mouendum, eadem ratione nec in quando. Situs autem ordinem quendam partium demonstrat, ordo vero relatio est, unde sicut in ad aliquid non est motus, ita nec in situ. Et similiter, Habere dicitur secundum quandam habitudinem corporis ad id, quod ei adiacet: unde in his non potest esse motus, sicut nec in relatione. Quod ergo motus non sit in genere substantiæ: sic probatur. Omnis motus est inter contraria, sicut supra dictum est: sed substantiæ nihil est contrarium, ergo secundum substantiam non est motus. Habet autem dubitationem quod hic dicitur, propter hoc quod idem Philosophus dicit in libro secundo de Generatione, quod ignis est contrarius aquæ: & in primo libro de Cælo dicitur, quod Cælum non est generabile nec corruptibile, quia non habet contrarium. Unde videtur relinquere, quod ea, quæ corrumpuntur, vel sunt contraria, vel ex contrariis composita. Dicunt autem quidam ad hoc, quod vna substantia potest esse alteri contraria, ut ignis aquæ, secundum suam formam, non secundum suum subiectum. Sed secundum hoc, probatio Aristotelis non valeret: sufficeret enim ad hoc quod motus sit in substantia, quod forma substantiales sint contrariæ. Est enim motus de forma in formam, quia & in alteratione subiectum non est contrarium subiecto, sed forma formæ. Et ideo aliter dicendum quod ignis est contrarius aquæ secundum qualitates activas & passivas: quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum, non autem secundum formas substantiales. Non enim potest dici quod calor sit forma substantialis ignis, cum in aliis corporibus sit accidens de genere qualitatatis. Quod enim est de genere substantiæ, non potest esse aliud accidens. Sed hæc etiam responsio difficultatem parat. Manifestum est enim, quod propriæ passionis causantur ex principiis subiecti, quæ sunt materia & forma. Si igitur propriæ passionis ignis & aquæ sunt contrariæ, cum contrarium sunt contrariæ causæ, videtur quod formæ substantiales sint contrariæ. Item in 10. Metaphysicæ probatur, quod omne genus diuiditur per contrarias differentias: differentia autem sumuntur à formis, ut in octavo eiusdem libri habetur. videtur ergo quod sit contrarietas in formis substantiæ. Dicendum est igitur, quod contrarietas differentiarum, quæ est in omnibus generibus, attenditur secundum commune radicem contrarietatis, quæ quidem est excellentia & defectus: ad quæ oppositionem omnia contraria reducuntur: ut in primo huius habitum est. Omnes enim differentia diuidentes aliquod genus, hoc modo se habent, quod vna earum est ut abundans, & alia ut deficiens respectu alterius. Propter quod

Aristoteles dicit in 7. Metaphysicæ, quod diffinitiones rerum sunt sicut numeri, quorum species variantur per additionem & subtractionem unitatis. Non autem oportet quod in quolibet genere sit contrarietas secundum propriam rationem huius & illius speciei: sed solum secundum communem rationem excellentiæ, & defectus. Quia enim contraria sunt quæ maxime distant, oportet quod in quocunque genere inuenitur contrarietas, quod inueniantur duo termini maxime distantes, inter quos cadunt omnia, quæ sunt illius generis. Nec hoc sufficeret ad hoc quod in illo genere esset motus, nisi de vno extremo in aliud contingeret continue peruenire. In quibusdam ergo generibus hæc duæ conditiones defunt, ut patet in numeris, quamuis enim omnes species numerorum differant secundum excellentiam & defectum, tamen non est accipere duo extrema maxime distantia in illo genere. est enim accipere minimum numerum, scilicet dualitatem, non tamen maximum. Similiter inter species numerorum non est continuitas, quia quælibet species numerorum formaliter perficitur per unitatem, quæ indiuisibilis est, & alteri unitati non continetur. Et similiter etiã est in genere substantiæ. Sunt enim forme diuersarum specierum abinuicem differentes, secundum excellentiam & defectum, in quantum vna forma est nobilior alia, & propter hoc ex diuersis formis possunt causari diuersæ passionis, ut obiectum est: tamen vna forma speciei secundum propriam suam rationem non habet contrarietatem ad aliam. Primo quia in formis substantiæ non attenditur maxima distantia inter aliquas duas formas, ita quod ab vna earum non veniatur ordinatim nisi per media: sed materia dum exiit vna forma, potest indifferentur recipere diuersas formas absque ordine. Unde Aristoteles dicit in 2. de Generatione quod cum ex terra sit ignis, non oportet quod sit transitus per media elementa. Secundo, quia cum esse substantiale cuiuslibet rei sit in aliquo indiuisibili, non potest aliqua continuitas attendi in formis substantiæ, ut motus continuus possit esse de vna forma in aliam secundum remissionem vnius forme, & intentionem alterius. Unde probatio Aristotelis, quæ probat in substantia non esse motum, quia non est ubi contrarietas, est demonstratiua, & non probabilis tantum, ut Commentator innuere videtur. Licet possit & alia ratione probari quod motus non est in substantia, quam supra posuit, quia scilicet subiectum formæ substantialis est ens in potentia tantum. In qualitatibus autem tertæ speciei, manifeste apparet contrarietas secundum vtramque rationem, & quia qualitates possunt inueniri & remitti, ut sic possit esse continuus motus de qualitate in qualitatem, & quia inuenitur maxima distantia in vno genere inter duo determinata extrema, sicut in coloribus inter album & nigrum, in saporibus inter dulce & amarum, in quantitate autem & loco, alterum istorum manifeste inuenitur scilicet continuitas: sed aliud, scilicet maxima distantia determinatorum extremorum non inuenitur in eis, si secundum communem rationem quantitatatis & loci accipiantur: sed solum secundum quod accipiuntur in aliqua re determinata, sicut in aliqua specie animalis vel plantæ est aliqua minima quantitas, à qua incipit motus augmenti, & aliqua maxima, ad quam terminatur. Similiter etiam in loco inueniuntur duo termini maxime distantes, per comparisonem ad motum aliquem, in quorum vno incipit motus, & in aliud terminatur, sicut sit motus naturalis, sicut violentus. Secundo ubi. e Ostendit quod non est motus in genere ad aliquid. In quocunque enim genere est per se motus, nihil illius generis de nouo inuenitur in aliquo, absque eius mutatione, sicut nouus color non inuenitur in aliquo colorato, absque eius alteratione. Sed contingit de nouo verum esse, aliquid relatiue dici ad alterum altero mutato, ipso tamen non mutato: ergo motus non est per se in ad aliquid, sed solum per accidens, in quantum scilicet ad aliquam mutationem consequitur noua relatio: sicut ad mutationem secundum quantitatem sequitur æqualitas, vel inæqualitas, & ex mutatione secundum qualitatem, similitudo vel

Tex. c. 11.

Tex. c. 24.

Tex. c. 10.

Tex. c. 17.

Tex. c. 24.

Tex. c. 23.

diffimilitudo. Hoc autem quod hic dicitur, in quibusdam non videtur habere difficultatem, in quibusdam autem sic. Sunt quædam relationes, quæ non sunt aliquid realiter in eo, de quibus prædicantur: quod quidem quandoque contingit ex parte vtriusque extremi, sicut cum dicitur, idem eisdem idem: hæc n. identitatis relatio in infinitum multiplicatur, si quælibet res esset sibi eadem per relationem additam: manifestum est enim, quod quodlibet sibi ipsi est idem. Est ergo hæc relatio secundum rationem tantum, in quantum, scilicet vnam & eandem rem ratio accipit, ut duo extrema relationis. Et similiter est in multis aliis. Quædam vero relationes sunt, quarum vna realiter est in vno extremo, & alia secundum rationem tantum in altero, sicut sententia & scibile, scibile n. relatione dicitur, non quia ipsum refertur per aliquam relationem in ipso existentem: sed

Aut neque in hisce, quæ sunt ad aliquid: altero enim subeunte mutationem, alterum mutationem non subiens, vere dici potest: quare motus ipsorum per accidens est.

Neque item agentis est motus, ac patientis, neque mouentis, ac eius quod mouetur. quia motus non est motus, neque generationis est generatio, neque omnino mutationis, mutatio.

Motus enim dupliciter motus esse potest. Aut ut subiecti, ut homo mouetur, quia ex albo in nigrum mutatur. Et motus ne igitur hoc modo, aut calefit, aut frigesit, aut mutat locum,

quia aliud refertur ad ipsum, ut patet per Philosophum in 5. Metaphysicæ & similiter est cum columna dicitur dextra in animalibus. Dextrum enim & sinistrum sunt relationes reales in animalibus, quia in eis inueniuntur determinatæ virtutes, in quibus huiusmodi relationes fundantur. in columna autem non sunt secundum rem, sed secundum rationem tantum, quia non habet prædictas virtutes, quæ sunt fundamenta harum relationum. Quædam vero relatiua sunt, in quibus ex parte vtriusque extremi inuenitur relatio realiter existens, sicut in æqualitate & similitudine: in vtraque enim inuenitur quantitas, vel qualitas, quæ est huius relationis radix, & simile etiam apparet in multis aliis relationibus. In illis igitur relationibus quæ non ponunt rem aliquam nisi in vno extremorum, non videtur difficile quod motus mutato illo extremo, in quo relatio realiter existit, de nouo dicatur aliquid relatiue de altero absque sui mutatione: cum nihil ei realiter adueniat. Sed in illis, in quibus relatio inuenitur realiter in vtroque extremorum, videtur difficile quod aliquid relatiue dicatur de vno per mutationem alterius absque mutatione sui: cum nihil de nouo adueniat alicui absque mutatione eius, cui aduenit. Unde dicendum est, quod si aliquis per suam mutationem efficiatur mihi æqualis, me non mutato, ista æqualitas primo erat in me quodammodo, sicut in sua radice, ex qua habet esse reale, ex hoc n. quod habeo talem quantitatem, comperit mihi quod sim æqualis omnibus illis, qui eandem quantitatem habent. Cum ergo aliquis de nouo accipit illam quantitatem, ista communis radix æqualitatis determinatur ad istum, & ideo nihil aduenit mihi de nouo per hoc, quod incipio esse alteri æqualis per eius mutationem. Tertio ubi. d Probatur quod non sit motus in genere actionis & passionis. Actio enim & passio non differunt subiecto à motu: sed addunt aliquam rationem, ut in Tertio dictum est. Unde idem est dicere quod motus sit in agere & pati, & quod motus sit in motu. Circa hoc ergo tria facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo, probat propositum ubi, [Primum quidem cum contingit.] Tertio, ponit quandam distinctionem ad propositi manifestationem ubi, [Omnino autem quoniam mouetur.] Dicit ergo primo, quod sicut motus non est eius, quod est ad aliquid, ita etiam non est agentis & patientis, neque etiam, ut absolute loquamur, est mouentis aut moti, quia non potest esse quod aliquis motus sit alicuius motus, neque quod generatio sit generationis, quæ sunt species mutationis: neque etiam quod mutationis sit mutatio, quæ est genus eorum, & etiã corruptionis. Secundo ubi. e Probatur quod mutationis non possit esse mutatio, & hoc per sex rationes. Quarum prima est. Si mutationis sit mutatio, hoc potest intelligi dupliciter. vno modo ut mutatio sit mutationis sicut subiecti, quod mouetur: sicut aliqua mutatio est hominis, quia homo mouetur, puta, de albedine in nigredinem. Sic ergo potest intelligi quod motus, aut mutatio sit mutationis, aut motus sit subiecti, ita scilicet quod motus, aut mutatio moueatur, puta quod calefaciat, aut infrigidetur, vel moueatur secundum locum, aut secundum augmentum & diminutionem. Sed hoc est impossibile, quia mutatio non est de numero subiecti, cum non sit substantia per se subsistens. non ergo potest esse mutatio mutationis

Tex. c. 10.

Le. 4. c. 10.

20. c. 22.

Tex. c. 17.

vt subiecti. Alio modo potest intelligi, vt sit motus mutationis vt termini, ita scilicet, quod aliquod subiectum moueatur ex vna specie mutationis in alteram, sicut ex calefactione in infrigidationem, aut sanationem: vt duæ mutationes intelligantur duo termini vnius mutationis, sicut ægritudo & sanitas intelliguntur duo termini mutationis; cum homo mutatur à sanitate in ægritudinem. Sed non est possibile quod aliquod subiectum moueatur per se de mutatione in mutationem, sed solum per accidens. Et quod hoc non sit possibile per se probat dupliciter: primo quidem sic. Omnis enim motus est mutatio ab vna specie determinata in aliam speciem determinatam: & similiter generatio & corruptio, quæ conduntur motui; habet determinatos terminos: sed est differentia inter motum quod generatio & corruptio sunt in terminum oppositum [sic] id est, secundum contradictionem: sed motus est in terminum oppositum [non similiter] sed secundum contrarietatem. Si igitur aliquod subiectum mutetur de mutatione in mutationem; puta de ægritudine in decautionem, simul, dum mutatur subiectum de sanitate in ægritudinem, mutabitur etiam ex hac mutatione in aliam: Dum enim subiectum adhuc est partim in termino à quo; mouetur in terminum ad quem, sicut dum aliquis habet aliquid de sanitate; mouetur ad ægritudinem. Si ergo motus de sanitate in ægritudinem sit terminus à quo, alius motus, dum adhuc durat ista mutatio, quæ scilicet, aliquis mutatur de sanitate in ægritudinem, simul mutabitur subiectum de hac mutatione in aliam, quæ succedit in subiecto huic mutationi: Manifestum est autem, quod quando prima mutatio fuerit terminata, scilicet cum iam quod ex sanitate mutatus est in ægritudinem, poterit deinceps succedere sibi quæcunque alia mutatio. Nec hoc est mirum, quia contingit terminata prima mutatione, subiectum quiescere, & nulla mutatione mutari; & eadem ratione contingit quod mutetur alia quacunque mutatione. Si igitur est aliquis motus de prima mutatione in secundam mutationem, quæ succedit in subiecto, sequetur quod motus sit de prima mutatione in quæcunque aliam indeterminatam. Et hoc est contra rationem: motus per se, quia omnis motus est de determinato ad determinatum terminum: non enim corpus mouetur per se de albo in quodcunque, sed in nigrum aut medium. Patet ergo quod duæ mutationes non sunt per se termini mutationis alius. Secundo autem probat idem per aliam rationem. Quia si mutatio quædam per se est de mutatione præcedente in mutationem subsequente, non oportet quod semper sit mutatio in mutationem [contingente] scilicet quædam contingat simul esse cum mutatione præcedente; sicut de albatio simul potest esse cum ægritudine, sed sanatio non potest simul esse cum ægritudine. quia sunt con-

trariæ mutationes. Contingit tamen quod ægritudine succedat in eodem subiecto sicut de albatio, ita & sanatio. Et hoc est quod dicitur quod mutatio, quæ ponitur esse de vna mutatione in aliam, non semper est in mutationem contingente, cum quandoque succedat non contingens. Et illa etiam mutatio non contingens est [ex quodam in quodam alterum] id est, inter duos alios terminos, quare ista mutatio non contingens, in quam aliquis mutatur de ægritudine, est sanatio opposita ægritudini. Quod autem hoc sequatur inconueniens, patet ex propositione supra inducta, scilicet, quod simul dum est prima mutatio, mutabitur in secundam: simul ergo dum aliquis mouetur ad ægritudinem, mutabitur ad sanationem. Sanationis autem terminus est sanitas; est enim de quodam in quodam alio, vt dicit. Vnde relinquatur, quod simul, dum aliquis mouetur ad ægritudinem; moueatur etiam ad sanitatem; quod est moueri ad quo contraria simul & intendere ea simul; quod est impossibile. Sic igitur manifestum est, quod nulla mutatio est per se de vna mutatione in aliam. Sed quod hoc contingat esse per accidens, vt præmittit, manifestat iudicium, quod per accidens hoc contingit, sicut quando subiectum nunc mutatur vna mutatione, & postmodum alia; puta, si aliquis dicitur mutare per accidens de recordatione in obliuionem, vel in quacunque aliam mutationem, quia subiectum mutationis quandoque mutatur in scientiam, quando que in aliquid aliud, ita & sanatio. Et hoc est quod dicitur quod mutatio, quæ ponitur esse de vna mutatione in aliam, non semper est in mutationem contingente, cum quandoque succedat non contingens. Et illa etiam mutatio non contingens est [ex quodam in quodam alterum] id est, inter duos alios terminos, quare ista mutatio non contingens, in quam aliquis mutatur de ægritudine, est sanatio opposita ægritudini. Quod autem hoc sequatur inconueniens, patet ex propositione supra inducta, scilicet, quod simul dum est prima mutatio, mutabitur in secundam: simul ergo dum aliquis mouetur ad ægritudinem, mutabitur ad sanationem. Sanationis autem terminus est sanitas; est enim de quodam in quodam alio, vt dicit. Vnde relinquatur, quod simul, dum aliquis mouetur ad ægritudinem; moueatur etiam ad sanitatem; quod est moueri ad quo contraria simul & intendere ea simul; quod est impossibile. Sic igitur manifestum est, quod nulla mutatio est per se de vna mutatione in aliam. Sed quod hoc contingat esse per accidens, vt præmittit, manifestat iudicium, quod per accidens hoc contingit, sicut quando subiectum nunc mutatur vna mutatione, & postmodum alia; puta, si aliquis dicitur mutare per accidens de recordatione in obliuionem, vel in quacunque aliam mutationem, quia subiectum mutationis quandoque mutatur in scientiam, quando que in aliquid aliud,

aut accrescit, aut decreuit? at hoc fieri nequit. Mutatio nanque non subit rationem subiecti. Aut hoc ipso quod aliquod aliud subiectum ex vna mutatione ad aliam mutationis speciem, perinde, vt homo ex ægritudine ad sanitatem mutatur. At neque hoc esse potest, nisi per accidens. hic enim motus ex alia forma in aliam est mutatio, & generatio & corruptio modo eodem, hoc excepto, has quidem ad sic opposita esse motum autem non similiter. Simul igitur in morbum à sanitate mutatur, & ex hac ipsa mutatione ad aliam. Patet igitur cum ægritauerit ad quamuis fore mutatum, quiescere nanque potest. Et insuper, non ad quamuis semper, & illam, ex aliquo nimirum in aliquid aliud erit. Quare & opposita sanatio erit, non ergo motus est motus, nisi per accidens, velut si ex recordatione in obliuionem mutatur, quia cui illud inest, id interdum in scientiam, interdum in sanitatem mutatur.

Præterea, si mutationis est mutatio, generationisque generatio, in infinitum erit ab initio. Necessè est autem, & priorem esse, si posterior erit: veluti, si generatio simplex aliquando fiebat, & ipsum siens fiebat. Quare nondum erat siens simpliciter: sed aliquid siens, atque in siens, & hoc rursum aliquando fiebat. Quare nondum erat tum siens. Cum autem infinitorum primum quicquam non sit, primum ipsum non erit,

puta in sanitatem. Secundam rationem ponit ibi. Præmittit duas conditionales: Quarum prima est, quod si mutatio est mutationis, vel generationis generatio; quocumque modo necesse est procedere in infinitum: quia eadem ratione generatio secunda habebit aliam generationem, & sic in infinitum. Secunda conditionalis est, quod si ordinetur hoc modo generationes, & mutationes, quod mutatio sit generationis, & generatio generationis, si vltima mutatio vel generatio erit, necesse est quod prima sit. Hanc autem secundam conditionalem sic probat. Sit enim aliquid, quod generetur simpliciter, puta ignis: si generationis est generatio, oportet dicere, quod etiam ista simpliciter generatio aliquando generabatur, & hoc ipsum fieri fiebat; cum autem fiebat ipsa generatio, nondum erat illud, quod generatur simpliciter, ignis, quia aliquid non est, dum sit, sed quando iam factum est; tunc primo est: tunc ergo fiebat generatio ignis, ignis nondum erat factus: nondum ergo erat: & iterum ipsa generatio suæ generationis eadem ratione aliquando fiebat: & sicut quando fiebat generatio ignis nondum erat ignis, ita sequitur quod quædam fiebat generatio generationis ignis, nondum esset generatio ignis: ex quo manifestum est quod generatio ignis esse non potest, nisi completa sua generatione; & eadem ratione nec illa, nisi fuerit præcedens, & sic

ita & sanatio. Et hoc est quod dicitur quod mutatio, quæ ponitur esse de vna mutatione in aliam, non semper est in mutationem contingente, cum quandoque succedat non contingens. Et illa etiam mutatio non contingens est [ex quodam in quodam alterum] id est, inter duos alios terminos, quare ista mutatio non contingens, in quam aliquis mutatur de ægritudine, est sanatio opposita ægritudini. Quod autem hoc sequatur inconueniens, patet ex propositione supra inducta, scilicet, quod simul dum est prima mutatio, mutabitur in secundam: simul ergo dum aliquis mouetur ad ægritudinem, mutabitur ad sanationem. Sanationis autem terminus est sanitas; est enim de quodam in quodam alio, vt dicit. Vnde relinquatur, quod simul, dum aliquis mouetur ad ægritudinem; moueatur etiam ad sanitatem; quod est moueri ad quo contraria simul & intendere ea simul; quod est impossibile. Sic igitur manifestum est, quod nulla mutatio est per se de vna mutatione in aliam. Sed quod hoc contingat esse per accidens, vt præmittit, manifestat iudicium, quod per accidens hoc contingit, sicut quando subiectum nunc mutatur vna mutatione, & postmodum alia; puta, si aliquis dicitur mutare per accidens de recordatione in obliuionem, vel in quacunque aliam mutationem, quia subiectum mutationis quandoque mutatur in scientiam, quando que in aliquid aliud,

vt subiecti. Alio modo potest intelligi, vt sit motus mutationis vt termini, ita scilicet, quod aliquod subiectum moueatur ex vna specie mutationis in alteram, sicut ex calefactione in infrigidationem, aut sanationem: vt duæ mutationes intelligantur duo termini vnius mutationis, sicut ægritudo & sanitas intelliguntur duo termini mutationis; cum homo mutatur à sanitate in ægritudinem. Sed non est possibile quod aliquod subiectum moueatur per se de mutatione in mutationem, sed solum per accidens. Et quod hoc non sit possibile per se probat dupliciter: primo quidem sic. Omnis enim motus est mutatio ab vna specie determinata in aliam speciem determinatam: & similiter generatio & corruptio, quæ conduntur motui; habet determinatos terminos: sed est differentia inter motum quod generatio & corruptio sunt in terminum oppositum [sic] id est, secundum contradictionem: sed motus est in terminum oppositum [non similiter] sed secundum contrarietatem. Si igitur aliquod subiectum mutetur de mutatione in mutationem; puta de ægritudine in decautionem, simul, dum mutatur subiectum de sanitate in ægritudinem, mutabitur etiam ex hac mutatione in aliam: Dum enim subiectum adhuc est partim in termino à quo; mouetur in terminum ad quem, sicut dum aliquis habet aliquid de sanitate; mouetur ad ægritudinem. Si ergo motus de sanitate in ægritudinem sit terminus à quo, alius motus, dum adhuc durat ista mutatio, quæ scilicet, aliquis mutatur de sanitate in ægritudinem, simul mutabitur subiectum de hac mutatione in aliam, quæ succedit in subiecto huic mutationi: Manifestum est autem, quod quando prima mutatio fuerit terminata, scilicet cum iam quod ex sanitate mutatus est in ægritudinem, poterit deinceps succedere sibi quæcunque alia mutatio. Nec hoc est mirum, quia contingit terminata prima mutatione, subiectum quiescere, & nulla mutatione mutari; & eadem ratione contingit quod mutetur alia quacunque mutatione. Si igitur est aliquis motus de prima mutatione in secundam mutationem, quæ succedit in subiecto, sequetur quod motus sit de prima mutatione in quæcunque aliam indeterminatam. Et hoc est contra rationem: motus per se, quia omnis motus est de determinato ad determinatum terminum: non enim corpus mouetur per se de albo in quodcunque, sed in nigrum aut medium. Patet ergo quod duæ mutationes non sunt per se termini mutationis alius. Secundo autem probat idem per aliam rationem. Quia si mutatio quædam per se est de mutatione præcedente in mutationem subsequente, non oportet quod semper sit mutatio in mutationem [contingente] scilicet quædam contingat simul esse cum mutatione præcedente; sicut de albatio simul potest esse cum ægritudine, sed sanatio non potest simul esse cum ægritudine. quia sunt con-

Præterea, si mutationis est mutatio, generationisque generatio, in infinitum erit ab initio. Necessè est autem, & priorem esse, si posterior erit: veluti, si generatio simplex aliquando fiebat, & ipsum siens fiebat. Quare nondum erat siens simpliciter: sed aliquid siens, atque in siens, & hoc rursum aliquando fiebat. Quare nondum erat tum siens. Cum autem infinitorum primum quicquam non sit, primum ipsum non erit,

puta in sanitatem. Secundam rationem ponit ibi. Præmittit duas conditionales: Quarum prima est, quod si mutatio est mutationis, vel generationis generatio; quocumque modo necesse est procedere in infinitum: quia eadem ratione generatio secunda habebit aliam generationem, & sic in infinitum. Secunda conditionalis est, quod si ordinetur hoc modo generationes, & mutationes, quod mutatio sit generationis, & generatio generationis, si vltima mutatio vel generatio erit, necesse est quod prima sit. Hanc autem secundam conditionalem sic probat. Sit enim aliquid, quod generetur simpliciter, puta ignis: si generationis est generatio, oportet dicere, quod etiam ista simpliciter generatio aliquando generabatur, & hoc ipsum fieri fiebat; cum autem fiebat ipsa generatio, nondum erat illud, quod generatur simpliciter, ignis, quia aliquid non est, dum sit, sed quando iam factum est; tunc primo est: tunc ergo fiebat generatio ignis, ignis nondum erat factus: nondum ergo erat: & iterum ipsa generatio suæ generationis eadem ratione aliquando fiebat: & sicut quando fiebat generatio ignis nondum erat ignis, ita sequitur quod quædam fiebat generatio generationis ignis, nondum esset generatio ignis: ex quo manifestum est quod generatio ignis esse non potest, nisi completa sua generatione; & eadem ratione nec illa, nisi fuerit præcedens, & sic

et sic vsque ad primam. Si ergo non fuerit prima generatio, non A erit vltima, quæ est generatio ignis: sed si procedatur in generationibus in infinitum, non est accipere primam mutationem, vel generationem, quia in infinitis non est primum, vnde sequitur quod neque sit [habitu] id est consequenter se habens in generationibus, & mutationibus. Si autem non sit aliqua generatio, nec mutatio, nihil sit, neque mouetur. Si ergo generatio sit generatio, & mutatio sit mutatio, nihil sit neque mouetur. Est autem attendendum, quod hæc ratio non excludit, quin mutatio possit sequi mutationem per accidens in infinitum: quod oportet dicere secundum opinionem Arist. qui posuit motum æternum. Sed incedit ostendere, sicut prius dictum est, quod mutatio non sit mutationis per se in infinitum. Sic enim postrema dependerent ex infinitis præcedentibus, & nunquam finirentur. Tertiam rationem ponit ibi:

g Quæ talis est. Eiusdem motus contrarius est, & adhuc quies: & generatio, & corruptio. Quare & quod fit (cum fiat quod fit) tunc corrumpitur, neque enim cum mox fit neque posterius esse enim oportet quod corrumpitur. h Amplius oportet materiam subesse, & ei, quod fit, & ei, quod mutatur. Quæ igitur erit materia? sicut alterabile, vt corpus, aut anima, sic aliquid quod fit, motus aut generatio. Et iterum aliquid, in quod mouetur. Oportet enim aliquid esse huiusmodi ex hoc, in hoc motum: non motum aut generationem: i Similiter autem, & quomodo erit? non enim erit doctrina, doctrinæ generatio. Quare neque generationis generatio, neque quædam cuiusdam.

Præterea si tres mutationis species sunt, subiectam naturam harum aliquam esse, & ea, in quam mouentur necesse est. Veluti lationem alterari, aut ferri necesse est. Ommino autem, cum omne quod mouetur trifariam moueatur, aut quia per accidens mouetur, aut quia pars aliqua mouetur, aut quia per se mouetur: per accidens dumtaxat mutari mutatio potest. veluti si is, qui sanatur, currit vel discit. At eam quæ est per accidens, iam dudum omisimus.

LECTIO IV. QVINTA. Quoniam autem neque substantiæ, neque ipsius ad aliquid, neque ipsius facere aut pati relinquatur secundum quale, aut quantum, & vbi, motum esse solum, in vnoquoque enim horum est contrarietas. Quæ talis est, in omni generatione oportet esse aliquam materiam, ex qua fiat illud quod generatur, sicut in omni mutatione oportet esse aliquam materiam vel subiectum, vt in alteratione subiectum est corpus, quantum ad corporales alterationes, & anima quantum ad animales, si ergo generatio generetur, oportet quod sit aliqua materia ipsas generationis, quæ scilicet, in specie generationis transcat, sicut

Tex. 6. 12.

Tex. 6. 13.

Tex. 6. 14.

Tex. 6. 14.

Tex. 6. 15.

Tex. 6. 16.

Tex. 6. 17.

Tex. 6. 18.

Le. 1. 1. 6.

Tex. 6. 19.

Infra.

Substantia, nec in aliquid, nec in facere & pati, vt ostentum est. Relinquitur qd motus sit solum in istis tribus generib. scilicet qualitate, & quantitate, & vbi: quia in vnoquoq; horū generum contingit esse contrarietatem, quā requirit motus. Quare aut pratermittat tria genera, scilicet, quando, sicut, & habere, & quō in istis

Le. 3. p. 6. 10.

trib. generibus, in quibus est motus, sit contrarietas, supra ostentum est. Secundo ibi. **b** Ostendit qualiter sit motus in praedictis generibus. Et primo qualiter sit in qualitate. Secundo, qualiter in quantitate, ibi, [Qui vero secundum.] Tertio, qualiter in vbi: ibi, [Qui autem secundum locum.] Dicit ergo primo, quod motus, qui est in qualitate, vocatur alteratio. Huic enim generi alludit hoc commune nomen, quod est alteratio. nam alterū solet dici quod differit secundum qualitatem. Loquimur autem nunc de qualitate, non secundum quod quale inuenitur in genere substantiae, sed quod differentia substantialis dicitur praedicari in eo quod quale, sed de quali passiuo, quod continetur in tertia specie qualitatis, secundum quod quale dicitur aliquid pati, aut non pati, vt calidum, & frigidum, album, & nigrum, & huiusmodi. In his n. contingit esse alterationem, vt in septimo probatur. Secundo ibi.

Te. com. 19.

c Qui vero secundum quantum, secundum commune quidem innominatus est; sed secundum vtrumque, Augmentum, aut Decrementum, qui enim est in perfectam magnitudinem, Augmentum est, qui vero ex hac, Decrementum.

Le. 4. p. 6. 11. § 12.

d Qui autem est secundum locum, & secundum proprium & commune innominatus est. sit autem latio vocata, quod commune est, quamuis dicantur ferri haec sola proprie, cum non in seipsis sit stare mutantibus locū, & quaecunque non ipsa seipsa mouent secundum locum.

Te. com. 20.

e Quae autem est in eadem specie mutatio in magis, & minus alteratio est. Quae enim ex contrario aut in contrarium, motus est, aut simpliciter, aut sic. In minus quidem enim vadens, in contrarium dicitur mutari; in magis autem tanquam ex contrario in seipsum. Differt enim nihil sic mutari, aut simpliciter, nisi quod sic oportebit contraria esse. Magis autem & minus est quo plus aut minus, contrarii inest, aut non.

f Quod quidem igitur hi tres soli motus sunt, ex his manifestum est.

g Immobile autem est, & quod omnino impossibile est moueri, sicut sonus inuisibilis. Et quod in multo tempore vix mouetur. Aut quod tarde incipit; quod dicitur grauius mobile. Et quod

a Ostendit, qualiter sit motus in vbi, & dicit quod motus secundum locum non habet nomen commune generis, neque nomina propria specierum: sed impositum est ei nomen commune, vt vocetur latio: quamuis hoc nomen sit proprium omnino motus localis in communi. Illa enim sola dicuntur proprie ferri, quae sic mouentur secundum locum, quod non est in potestate eorum quod stent, & huiusmodi sunt illa, quae non mouentur a seipsis secundum locum: sed ab aliis. Ideo autem imponi potuit nomen commune motui in qualitate, quia qualitates sunt contrariae secundum propriam rationem suarum specierum, secundum quas continentur sub genere qualitatis. Contrarietas autem in quantitate non est secundum ra-

tionem suarum specierum: sed secundum perfectum & diminutum, vt supra dictum est, & secundum hoc determinantur species. Sed in loco est contrarietas solum per comparationem ad quodammodo distant, & ideo, motum, respectu cuius duo termini maxime distant, & ideo, quia ista contrarietas est secundum id, quod omnino extraneum est ab hoc genere, non potuit motus, qui est in hoc genere, habere nomen, neque in generali, neque secundum partes. Deinde cum dicitur, **e** Manifestat quoddam, quod poterat esse dubium, ostendens ad quam speciem motus reducatur mutatio, quae est secundum magis, & minus, puta, cum aliquid de magis albo sit minus album, & e contrario possit enim alicui videri, quod reduceretur ad motum augmenti, & de crementi. Sed ipse ostendit, quod reducitur ad motum alterationis, & dicit quod mutatio, quae est in eadem specie qualitatis, puta in albedine, vel in magis, vel in minus, est alteratio. Et hoc probat per hoc, quod alteratio est mutatio de contrario in contrarium secundum qualitatem, quae contingit dupliciter. [Aut simpliciter,] cum aliquis mutatur de albo in nigrum, vel e contra. [Aut sic,] scilicet, quando aliquid mutatur de magis albo in minus album, & e contra. Et sic mutari sit mutari de contrario in contrarium, probat per hoc, quod cum aliquid mutatur de magis albo in minus album, potest dici mutari de contrario in contrarium, quia appropinquat ad contrarium, scilicet, ad nigrum: cum autem mutatur aliquid de minus albo in magis album, idem est ac si mutaretur de contrario in contrarium, scilicet de nigro in ipsum album: ex hoc enim sit magis album, quia magis recedit a nigro, & perfectius participat albedinem. Et nihil differunt quantum ad hoc, quod sit alteratio, quod mutetur aliquid de contrario in contrarium. [Vel simpliciter, vel sic,] secundum magis, & minus, nisi quod quando mutatur aliquid simpliciter de contrario in contrarium, necesse est, quod sint duo contraria in actu termini alterationis, vt album & nigrum: sed mutatio secundum magis & minus est, in quantum est plus & minus de altero contrariorum, vel non est. Vltimus ibi.

Is igitur motus, qui in qualitate est, alteratio sit, hoc enim commune nomen positum est. Atque qualitatem non eam dico, quae in substantia est, (est enim & differentia qualitatis) sed eam, quae est passiva, qua quippiam pati dicitur, aut impassibile esse.

Hic autem, qui est in quantitate, communi quidem nomine caret: habet autem eorum partium, in quas diffunditur, nomina: quarum altera Accretio, alia Decretio nuncupatur. Ea quidem, quae ad perfectam acceditur magnitudinem, Accretio: ea vero, quae ex hac receditur, Decretio.

At is, qui est in loco, & communi nomine caret, & proprio. latio autem communi nomine nuncupetur, quamquam ea sola proprie ferri dicitur, in quibus cum mutant locum, non est situm stare, & quo loco, seipso non mouerint.

Mutatio autem ea, quae est eadem in forma ad magis, ac minus, tale alteratio est. Ea namque mutatio, quae ex contrario ad contrarium itur, aut simpliciter, aut aliqua ex parte motus nimirum est. Nam, si ad minus tale acceditur ad contrarium, si ad magis vt ex contrario in ipsum mutari dicitur. Nihil enim interest aliqua ex parte quippiam, an absolute mutetur, attamen aliqua ex parte esse ipsa contraria oportebit. Est autem ex eo magis minusve tale, quia plus aut minus inest contrariis, & non inest.

Ex his igitur, quae dicta sunt, patet motus has tres solas esse mutationes.

Est autem immobile, & id, quod moueri non potest, & id quod multo in tempore vix mouetur. Aut id quod tarde admodum incipit. Et id insuper, quod aptum est quidem, vt moueatur, moueri que potest, non tamen

aliquid de contrario in contrarium. [Vel simpliciter, vel sic,] secundum magis, & minus, nisi quod quando mutatur aliquid simpliciter de contrario in contrarium, necesse est, quod sint duo contraria in actu termini alterationis, vt album & nigrum: sed mutatio secundum magis & minus est, in quantum est plus & minus de altero contrariorum, vel non est. Vltimus ibi.

Concludit ex dictis tres solum praedictas species motus esse. Deinde cum dicitur,

Ostendit quot modis dicitur immobile, & ponit tres modos. Primo enim dicitur immobile illud, quod nullo modo est aptum natum moueri, vt Deus: sicut dicitur inuisibile, quod non est natum videri, vt sonus. Secundo modo dicitur immobile, quod difficile

Tex. cō. 21.

Tex. cō. 22.

Tex. c. 23.

difficile est moueri, & hoc dupliciter, vel quia postquam incipit moueri, mouetur tarde & cum magna difficultate, sicut si quis dicat claudum immobilem, vel quia difficile est, quod incipiat moueri, & per multum tempus oportet ad hoc laborare: sicut si dicamus, quod aliquis mons, vel aliquid magnum saxum, est immobile.

Tertio modo dicitur aliquid immobile, quod natum est moueri, & potest de facili moueri: non tamen mouetur quando natum est moueri, & vbi, & eo modo quo natum est moueri, & hoc solum proprie dicitur quiescere: quia quies est contraria motui. Et accipit hic contrarietatem large, secundum quod etiam includit priuationem. Vnde concludit, quod oportet quod quies sit priuatio in susceptiuo motus. Contrarium enim & priuatio non est, nisi in susceptiuo sui oppositi. Vltimo ibi.

Epilogat quae dicta sunt dicens manifestum esse ex dictis, quid sit motus, & quod quies, & quot sint mutationes, & quales mutationes possunt dici motus.

LECTIO V.

Postquam Philosophus diuisit mutationem & motum in suas species, hic procedit ad determinandum de veritate, & contrarietate motus in suas species. Et circa hoc, duo facit. Primo, praemittit quaedam necessaria ad sequentia. Secundo, prosequitur principale propositum, ibi, [Vnus autem motus.] Circa primum, tria facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo, exequitur propositum, ibi, [Simul igitur.] Tertio, recapitulat, ibi, [Quid quidem igitur.] Dicit ergo primo, quod dicendum est post praedicta, quid est simul, & quid est extraneum, vel separatum, & quid est tangere, & quid est medium, & quid consequenter, & quid habitum, & quid continuum, & in quibus haec nata sunt esse. Praemittit autem haec, quia horum definitionibus vtitur in demonstrationibus consequentibus per totum librum, sicut & in principio Euclidis ponuntur definitiones, quae sunt sequentium demonstrationum principia. Secundo ibi.

Execquitur propositum. Et primo, diffinit quae praemissa sunt. Secundo, comparat ea adinuicem, ibi, [Manifestum autem quod primum.] Circa primum, tria facit: Primo diffinit ea, quae pertinent ad tangere. Secundo, ea quae pertinent ad hoc quod est consequenter, ibi, [Medium vero.] Tertio ea, quae pertinent ad continuum, ibi, [Continuum autem.] Et quia in definitione eius quod est tangere, ponitur simul, id est, quod definitur ipsum, & dicitur, quod illa dicuntur esse simul secundum locum, quae sunt in vno loco primo, & dicitur primum locus vniuersaliusque, qui est proprius locus eius. Ex hoc enim aliqua dicuntur esse simul, quod sunt in vno loco proprio: non autem ex hoc, quod sunt in vno loco communi: quia secundum hoc possit dici, quod omnia corpora essent simul, quia omnia continentur sub caelo. Dicit autem, quod simul dicuntur haec esse secundum locum ad differentiam eorum, quae dicuntur esse simul tempore: hoc non est nunc ad propositum.

Medium vero, in quod aptum natum est primum pertingere quod mutatur, quam in quod vltimum mutatur secundum naturam continue mutatione patiens. In minus autem est medium in tribus, vltimum quod continue n. mutationis contrarium est. Continuum autem mouetur, quod nihil, aut paucissimum deficit rei, non

Tex. cō. 21.

Tex. cō. 22.

Tex. c. 23.

aptum natum est moueri, potestque moueri: non mouetur autem tunc cum aptum natum est, & vbi, & sic, quod quidem quiescere voco: immobilem solum. Contrarium enim quies motui est: quate priuatio erit susceptiuum.

Quid quidem igitur est motus, & quid quies, & quot mutationes, & quales motus, manifestum ex dictis.

LECTIO V.

Post haec autem dicamus, quid est simul, & quid separatum, & quid est tangere, & quid est medium, & consequenter, & quid habitum, & quid continuum, & in qualibet re vnumquodque horum inesse aptum natum sit.

Simul igitur dicuntur haec esse secundum locum, quaecunque in vno loco sunt primo. Separatum autem quaecunque sunt in altero. Tangere autem quorum vltima simul.

Medium vero, in quod aptum natum est primum pertingere quod mutatur, quam in quod vltimum mutatur secundum naturam continue mutatione patiens. In minus autem est medium in tribus, vltimum quod continue n. mutationis contrarium est. Continuum autem mouetur, quod nihil, aut paucissimum deficit rei, non

Per oppositum autem dicuntur esse separatim, vel seorsum quaecunque sunt in alio & alio loco. Tangere autem est dicuntur, quorum sunt vltima simul. Vltima autem corpora sunt superficies, & vltima superficiarum sunt lineae, & vltima linearum sunt puncta. Si ergo ponatur, quod duae lineae se tangant in suis vltimis, duo puncta duarum linearum se tangentium, continebuntur sub vno puncto loci continetis. Nec propter hoc sequitur quod locatum sit maius locatum: quia punctum additum puncto nihil maius efficit. Et eadem ratione se habent in aliis. Secundo ibi.

Quid igitur est motus, & quid quies, & quot sunt mutationes, & quot motus, per ea quae diximus, perspicuum iam euasit.

B

Quid igitur est motus, & quid quies, & quot sunt mutationes, & quot motus, per ea quae diximus, perspicuum iam euasit.

LECTIO V.

Post haec dicamus, quid est simul esse, & seorsum, & quid tangere, & quid inter, & quid deinceps, & quid haerens, & continuum, & quibus horum vnumquodque competere aptum est.

Simul igitur ea loco dicuntur esse, quae vno in loco sunt primo. Seorsum autem ea, quae in diuersis sunt locis. Ea dicuntur tangere, quorum extrema sunt simul.

Id est inter, ad quod prius accedere aptum id, quod mutatur, quam ad id, quod vltimum mutatur, secundum naturam continue subiens mutatione. atque hoc est in minimis tribus, est enim vltimum mutationis contrarium ipsum. Continue autem id mouetur, quod nihil, aut per parum rei, non temporis, intermittit. Nihil enim intercapedo prohibet, fierique potest vt

medium est, per quod in mutatione peruenitur ad vltimum: sed vltimum mutationis est contrarium. Dicitur enim supra, quod motus est de contrario in contrarium. Et quia in definitione medii posuerat continuationem motus: Consequenter ostendit quid dicatur continue moueri. Potest autem continuatione motus ex duobus attendi: & ex tempore in quo mouetur: & ex re per quam transit, sicut est magnitudo in motu locali. Ad hoc igitur, quod sit motus cōtinuus requiritur, quod nulla interpolatio sit in tempore: quia quantumcunque modicum interpolaretur, motus secundum tempus, non esset cōtinuus. Sed ex parte magnitudinis, per quam transit motus, potest esse aliqua media interpolatio sine prauidicio continuationis motus, sicut patet in transitibus viarum, in quibus ponuntur lapides abinuicē modicum distantes, per quos transit homo de vna parte viae ad aliam, motu continuo. Hoc est ergo quod dicit, quod [continue mouetur illud quod nihil aut paucissimum deficit rei,] id est, quod non habet interpolationem: nam ex parte rei per quam transit. Aut si deficit, paucissime deficit. Sed tempus non potest, nec paucissimum deficere, si sit motus cōtinuus. Quomodo autem res possit deficere in motu continuo manifestat subdens, quod nihil prohibet aliquid moueri cōtinuum cum defectu rei, sed non temporis. Sicut si aliquis Citharizans, statim post hypaten, i. primam chordam grauem, sonet vltimā acutam, intermissis quibusdam chordis in medio. Sed iste defectus est rei, in qua est motus, non autē temporis. Hoc autem, quod dictum est de cōtinuitate motus, intelligendum est

est tam in motu locali, q̄ in aliis motibus. Sed quia non est manifestum, quo vltimū in motu locali sit contrariū, quia locus videtur esse cōtrarius loco, ideo hoc manifestat: & dicit, q̄ contrariū secundū locum est q̄ plurimū distat secundū lineā rectā. Et intelligendū est plurimā distantiam esse secundū cōparationē ad motū, & mobilitā, & mouentia, sicut maxime distat secundū locum p̄ cōparationem ad motū grauium & leuium, centrum, & extremitas cœli quo ad nos. Secundū autem motum meum, vel suum maxime distat id, quo intendimus ire ab eo à quo incepimus moueri. Quid autem sibi velit q̄ dixit [secundū rectitudinem] exponit subdeus, [minima autē finita.] Ad cuius intellectum considerandū est, quod minima distantia, quæ est inter quæcūq; duo puncta, signata est linea recta, quā contingit vnū tantum esse inter duo puncta. Sed lineas curuas contingit in infinitum multiplicari inter duopuncta, secundū quod duæ lineæ curuæ accipiuntur, vt arcus maiōrum, vel minorū circulorum. Et quia omnis mensura debet esse finita: aliā non posset certificare quantitatē quod est p̄prium mensuræ, ideo distantia maxima, quæ est inter duo, non potest mensurari secundum lineā curuam, sed solum secundum lineā rectā, q̄ est finita, & determinata. Secūdo ibi: d̄ Distat hoc quod consequenter se habet, & quādam speciem eius s. habitum: & dicit, quod ad hoc, quod aliquid dicatur esse consequenter ad alterum, duo requiruntur: quorum vnū est, quod sit post aliquid p̄mū quodā ordine, vel secundum positionem, sicut in his, quæ sunt secundum ordinem in loco: vel [secundum speciem] sicut dualitas est post vnitatem, vel quocūque alio modo aliqua determinate ordinatur sicut secundū virtutē, secundum dignitatē, secundū cognitionem & huiusmodi. Aliud quod requiritur est; quod inter id quod est consequenter, & id cui est consequenter, non sit aliquid medium de numero eorum, quæ sunt in eodem genere, sicut linea consequenter se habeat ad lineam, si nulla linea sit in medio, & similiter est de vnitatem, & de dōmo ad dōmum. Sed nihil prohibet ad hoc, quod aliquid sit consequenter alteri, quod aliquid sit medium inter ea alterius generis: sicut si aliquid animal sit medium in-

rer duas domus. Quare autem dixerit [cuius est consequenter, & quod est post primum] manifestat subdeus, q̄ omne, quod dicitur cōsequenter est respectu alicuius, & non tanquā prius, sed tanquā posterius. Non enim dicitur, quod vnū sit cōsequenter duobus, neq; noua luna secundæ, sed ē contra. Deinde definit quādam speciem eius, quod est consequenter habitum, s. & dicit, quod non omne, quod est consequenter, est habitū s. sed quando sic est consequenter, inuenitur in his, quæ sunt priora secundum rationem, inuenitur enim in numeris, in quibus nō inuenitur tactus, qui inuenitur solum in continuis: numeri autem secundum rationem sunt priora continuis quantitatibus, sicut magis simplices, & magis abstracti. Secūdo ibi: f̄ Comparat contactum ad continuū, & dicit, quod eadem ratione contactū est prius quam cōtinuū, quia, si aliquid est cōtinuum, necesse est, quod sit tangens: sed nō est necessarium, si tangit, q̄ sit continuū. Et hoc probat per rationē vtriusque. Non enim necessariū est, quod vltima aliquorum sint vnū, quod est de ratione continui, si sunt simul, q̄ est de ratione contacti: sed necesse est e contrario, si vltima sunt vnū, quod sint simul, ratione qua potest dici, quod vnū sit simul sibi ipsi. Si autem hoc quod dico simul, importat habitudinem distinctōrum, non possunt esse vnū, quæ sunt simul: & secundum hoc nec contacta esse possunt quæ sunt continua, sed cōmuniter accipiendo. Vnde cōcludit, quod [insertus] id est continuatio secundum se vnū, & continuū, ex qua ex multis fit vnū continuū, vel per aliquam cōclauationem, vel per aliquam incollationem; vel per quēcūque modum coniungendi; ita quod fiat vnus terminus vtriusque, vel ē per hoc quod aliquid iuxta aliud naturaliter nascitur, sicut fructus ad nascitur arbori, & continuatur quod-

dammodo ei. Deinde cum dicit: ḡ Comparat tria p̄missorum adinuicem, de quib. principaliter intendit. scilicet consequenter se habens: Contactum, & continuū. Et circa hoc tria facit. Primo comparat consequenter se habens ad contactum. Secundo contactū ad continuū, ibi, [Et si continuū.] Tertio insertit quoddā corollā. Infra. rium ex dictis, ibi, [Quare si est vnitatem] Dicit ergo primo manifestum

Quoniam autem omnis mutatio est in oppositis, hæc autem sunt contraria, & quæ secundum contradictionem dicuntur, & nihil est medium contradictionis, patet ipsum quod est inter, in contrariis ipsis esse. Continuum autem est quid hærens. Dico autem tunc continuum esse, cum vtriusque fines, quibus se tangunt, vnū, idemque fuerint facti, atque vt nomen significat continentur, quod quidem esse non potest, si extrema sint duo. Hoc definitio; patet in his esse continuum, ex quib. aptum est vnū quid fieri tactu; & vt sit ipsum continuum vnū, sic & ipsum totum fore vnū, veluti clauo, vel glutine, vel tactu, vel copulatione.

Patet etiam primum id esse, quod est deinceps. Quod enim tangit, id deinceps esse necesse est; non omne autem, quod deinceps est, tangit.

Deinceps, id est, inter quod post primum aut positione, aut forma, aut aliquo alio definitum, & id, ad quod deinceps dicitur esse nihil eorum cadit, quæ in eodem genere sunt, vt linea ad lineam, vel lineæ, aut vnitates ad vnitatem, vel vnitates, aut domus ad domum: nihil vero prohibet inter ipsa quippiam aliud esse: quod enim deinceps est ad quippiam, est deinceps; & est quid posterius illo. Non enim ipsum vnū ad duo, aut calendæ ad nonas, sed hæc ad illa deinceps sunt. Hærens autem id est, quod deinceps est, atque insuper tangit.

Tex. c. 25.

Tex. c. 26.

Tex. c. 27.

Tex. c. 28.

Tex. c. 29.

Tex. c. 30.

Tex. c. 31.

missum esse, quod consequenter se habens, est primum inter cætera p̄missa ordine naturæ, secundum quod dicitur esse prius, à quo non conuertitur consequentia essendi, quia omne contactum necesse est esse consequenter. Oportet n. inter ea, quæ se contingunt, esse aliquem ordinem ad minus positione: sed nō oportet omne, quod consequenter se habet, esse tangens: quia ordo potest esse, in quibus non est tactus, sicut in separatis à materia. Vnde hoc, quod est consequenter, inuenitur in his, quæ sunt priora secundum rationem, inuenitur enim in numeris, in quibus nō inuenitur tactus, qui inuenitur solum in continuis: numeri autem secundum rationem sunt priora continuis quantitatibus, sicut magis simplices, & magis abstracti. Secūdo ibi: f̄ Comparat contactum ad continuū, & dicit, quod eadem ratione contactū est prius quam cōtinuū, quia, si aliquid est cōtinuum, necesse est, quod sit tangens: sed nō est necessarium, si tangit, q̄ sit continuū. Et hoc probat per rationē vtriusque. Non enim necessariū est, quod vltima aliquorum sint vnū, quod est de ratione continui, si sunt simul, q̄ est de ratione contacti: sed necesse est e contrario, si vltima sunt vnū, quod sint simul, ratione qua potest dici, quod vnū sit simul sibi ipsi. Si autem hoc quod dico simul, importat habitudinem distinctōrum, non possunt esse vnū, quæ sunt simul: & secundum hoc nec contacta esse possunt quæ sunt continua, sed cōmuniter accipiendo. Vnde cōcludit, quod [insertus] id est continuatio secundum se vnū, & continuū, ex qua ex multis fit vnū continuū, vel per aliquam cōclauationem, vel per aliquam incollationem; vel per quēcūque modum coniungendi; ita quod fiat vnus terminus vtriusque, vel ē per hoc quod aliquid iuxta aliud naturaliter nascitur, sicut fructus ad nascitur arbori, & continuatur quod-

quod consequenter autem non omne tangere. vnde in prioribus ratione consequenter est, vt in numeris, tactus autem non est. h̄ Et si continuum est, necesse est etiam tangere. si vero tangit, nondum continuum est. Non enim necesse est vnū esse ipsorum vltima, si simul sint, sed si vnū sunt, necesse est, & simul esse. Quare insertus vltimus, est secundum generationem: necesse est n. tangere si adnata erūt vltima. Contacta autem non omnia adnata sunt. in quibus autem non est tactus, manifestum est, quod non est cōsertus in his. ī Quare, si est vnitates & punctum, qualia dicuntur separata; non possibile est vnitatem, & punctum esse idem. His quidem inest tangere, vnitatibus autem consequenter. Et horum quidem contingit esse medium: omnis enim linea medium punctorum est: harum autem non est necesse. nullum enim medium est dualitatis & vnitatis.

Quid igitur est simul, & separatim, & quid tangere, & quid medium, & quid consequenter, & quid habitum, & quid continuum: & in quolibet vnū quodque eorum inest, dictum est.

LECTIO VI.

Vnus autem motus dicitur multipliciter. Vnū enim multipliciter dicimus. Genere igitur vnus est secundum figuras prædicamenti. Loci mutatio enim omni loci mutationi genere vnus est. Alteratio autem à loci mutatione altera genere est.

Specie autem vnus est, cum genere est vnus, & in indiuidua specie sit, vt coloris quidem sunt differentie. Iam igitur alius specie denigratio, & dealbatio. Omnis autem dealbatio omni-

aliqua se tangere adinuicem, si vltima [eorum sunt adnata,] id est naturaliter vnita. Sed non est necessarium, quod omnia, quæ se tangunt, quod sint naturaliter adnata adinuicem. Sed in quibus non potest esse contactus, manifestum est quod in his non potest esse [consertus,] id est continuatio. Tertio ibi: f̄ Concludit quoddam corollarium ex dictis, i. quod si vnitates & punctus sunt separata, sicut quidam dicunt, ponentes mathematica separari secundum esse, sequitur quod vnitates & punctus non sunt idem. & hoc manifestum sit duabus rationibus. Prima quidem, quia puncta sunt in his, quæ nata sunt

se tangere, & secundum puncta aliqua se tangunt adinuicem. In vnitatibus autem non inuenitur contactus, sed solum hoc quod est consequenter. Secundo vero, quia inter duo puncta contingit esse aliquid medium, omnis enim linea est media inter duo puncta: sed inter duas vnitates non necesse est esse aliquid medium. Patet enim quod inter duas vnitates, quæ constitunt dualitatem, & ipsam primum vnitatem, nihil est medium. Vltimo ibi.

Quapropter ipsum deinceps esse, est & in hisce, quæ sunt ratione priora, velut in numeris, tactus vero non est.

Et si continuum est, tangat necesse est, si vero tangat, nondum continuum est, non enim si simul sint extrema ipsorum, vnū ipsa esse necesse est: sed si sint vnū, & simul, esse necesse est.

Quare copulatio vltima est generatione. Tangant enim necesse est, si copulabuntur extrema: ea vero, quæ tangunt, non vniuersa sunt copulata. In quibus autem tactus non est, in hisce patet nec copulationem esse.

Quare si punctum est separatim, ac vnitates (vt quidam dicunt) vnitatem ac punctum idem esse impossibile est. Puncto enim competit tactus: vnitatibus esse deinceps. Et inter illa quidem esse aliquid potest: communis enim linea est inter puncta: inter vnitates autem nihil esse necesse est: nihil est enim inter dualitatem, ac vnitatem.

Quid igitur est simul esse, seorsumque, quid tangere, quid inter atq; deinceps esse, quid est hærens, atque continuum, & quibus horum vnū quodque competit, satis iam diximus.

LECTIO VI.

Vnus autem motus multis dicitur modis. Vnum enim ipsum multipliciter dicimus. Genere igitur vnus est motus per prædicamenti figuras. Latrones nanque omnes vnus genere motus sunt. Alteratio autem à latrone genere est diuersa.

Specie vero est vnus, quando & genere est vnus: & in indiuidua specie sit, veluti coloris quidem sunt differentie. Igitur dealbatio, & denigratio, diuersi sunt specie motus. Omnes igitur dealbationes eadē in spe-

tionem, quæ est in prædicamento qualitatis, vt supra dictum est. Secūdo ibi. b̄ Ostendit, quomodo motus sit vnus specie. Et primo ostendit propositum. Secundo mouet quādam dubitationem, ibi, [Dubitabit autem aliquis.] Dicit ergo primo, quod motus dicitur vnus specie, cum non solum est vnus secundum genus, sed etiam secundum speciem indiuiduam, i. specialissimam, quæ non diuiditur in alias species. Sunt enim quædam species, quæ diuiduntur, sicut color species est qualitatē, sed tamen habet differentias, quibus in species diuersas diuiditur. Vnde motus,

Epilogat quæ dicta: & est planum in litera.

LECTIO VI.

Postquam Philosophus posuit quādam definitiōnes necessarias ad sequentia, procedit ad tractandum de vnitatem, & diuersitate motus. Et primo determinat de vnitatem & diuersitate motus. Secundo de contrarietate quæ est quædam diuersitas specierum: ibi, [Amplius autem determinandū.] Circa primum duo facit. Primo distinguit vnitatem motus secundum tres communes modos. Secundo alterum eorum subdiuidit, ibi, [Quoniam autem continuum est.] Circa primum, tria facit. Primo ostendit, quomodo motus dicatur vnus genere. Secundo, quomodo dicatur vnus specie, ibi, [Specie autem vnus est, &c.] Tertio, quomodo dicatur vnus numero, ibi, [Simpliciter autem vnus.] Dicit ergo primo, quod motus dicitur vnus multipliciter, secundum quod ipsum vnū in communi acceptum multipliciter dicitur, scilicet genere & specie, & numero. Dicitur autem motus vnus genere secundū figuras prædicamenti. Omnes n. qui sunt in vna coordinatione prædicamenti, possunt dici vnus motus genere. Sicut omnis loci mutatio genere est vnus motus, quæ est in vno prædicamento vbi: differt autem genere ab altera-

Tex. c. 34.

Te. com. 36.

Infra.

Te. com. 34.

Tex. c. 32.

motus, qui sunt secundum colores, possunt esse diuersi specie, sicut dealbatio & denigratio: sed omnis dealbatio est eadem secundum spem, similiter & omnis denigratio: quia albedini non sunt amplius spes, in quas diuidatur. Sed si sunt quedam, que sunt simul genera & spes, manifestum est quod motus, qui conueniunt in specie subalterna, sunt vnum numerum. Secundo i. secundum quid vnus: sed simpliciter non sunt vnus spes, sicut sciticia quedam est spes existimationis, & genus diuersarum scitiarum. Vnde omnis doctrinatio, que est motus ad sciam, est quodammodo vna specie non tamen simpliciter: quia doctrinatio, qua docetur grammatica, est simpliciter alia spes ab ea, qua docetur geometria. Attendendum est autem, quod in premissis, vnitatem & diuersitatem motus determinavit secundum genera, & spes, in quibus contingit motus esse, quia motus quodammodo reducitur ad genus rerum, in quibus est motus. Secundo ibi. ¶ Mouet quandam dubitationem circa premissa. Vtrum scilicet ex necessitate sit vnus spes motus, cum aliqd idem mutatur multo- ties de eodem in idem: sicut si vnus punctum secundum Geometrias quod imaginantur punctum moueri, moueatur ex hoc loco in hunc locum multo- ties. Et hoc quidem videtur secundum premissa. Si enim motus, qui sunt in eadem specie vt in albedine, sunt idem spes, multo magis sunt in eodem loco numero. Si autem hoc concedatur, sequitur inconueniens scilicet quod motus rectus sit vnus spes motui circulari. Contingit namque ab hoc loco in hunc locum, primo quidem moueri circulariter, quasi per arcum quedam, postmodum vero motu recto quasi per lineam rectam. Et similiter sequitur in motibus animalium, quod ambulatio, que est per lineam rectam, sit eadem secundum spem volutationis, que aiam per lineam circula-rem voluendo se mouetur. hanc autem dubitationem soluit secundum premissa. Determinatum est n. quod si id, in quo est motus, est alterum specie, & motus est alter specie, vt sic ad hoc, quod motus sit idem spes, non solum requiritur identitas termini secundum spem, sed et identitas eius, per quod tra sit motus. Manifestum est autem, quod linea recta, & circularis sunt diuersi secundum spem: vnde motus circularis, & rectus, & volutio & ambulatio, non sunt idem secundum spem, quia sit circa eoslibet terminos, quia via non est eadem secundum spem. Sed si sit idem termini, & eadem via secundum spem, sunt idem motus secundum

speciem: & multo magis, si termini, & via sunt eadem numero, motus iterati erunt idem secundum speciem. Deinde cum dicitur. ¶ Ponit tertium modum, quo motus dicitur vnus numero. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat, quis motus sit vnus numero. Secundo, circa hoc mouet quedam dubitationes, ibi. [Socratem autem.] Dicit ergo primo, quod secundum predictos modos non dicitur motus vnus simpliciter, sed secundum quid s. genere & specie. Tertio autem modo dicitur motus simpliciter vnus, qui est vnus vnus numero. non absolute tamen specie vnus, qualis est disciplina, si scientia existimationis quidem est species, scientiarum autem genus. ¶ Dubitauerit autem quispiam, si vnus sit specie motus, cum ex eodem in idem, idem mutatur, veluti punctum vnus ex hoc loco, in hunc locum iterum, iterumue. At si sit conuersio rectaque latio, idem erunt specie motus, & volutio item, ac ambulatio. An definitum est diuersum esse motum si id, in quo sit motus, specie sit diuersum? Circumflexum autem a recto specie differt. Genere igitur, specieue motus, hoc pacto est vnus. ¶ Absolute autem is vnus est motus, qui substantia & numero vnus est. Sed quisnam sit talis patebit, facta diuisione. Tria enim numero sunt, circa quod motum dicimus esse. quod, in quo, & quando. Dico autem hoc pacto: esse enim quippiam, quod mouetur necesse est, velut hominem, aut aurum, & in aliquo hoc moueri, ceu in loco, aut in affectu; & quando, omne enim quod mouetur in tempore mouetur. Esse igitur genere, aut specie vnus; in ipsa re, in qua sit motus, consistit t. herere autem, in tempore erat. At esse simpliciter vnus in vniuersis hisce consistit; Etenim id, in quo sit motus, vnum & indiuiduum esse oportet. veluti formam; & tempus vnus esse, & non intercapedines fieri. Et id, quod mouetur vnus non per accidens esse, vt album nigrescere, & Coriscum ambulare. vnum autem est Coriscus, ac album, sed per accidens. Neque commune. Fieri enim potest, vt duo simul homines eadem sanatione sanentur, ex oculorum morbo, in sanitatem eorundem pergentes. At non vnus motus hic est, sed specie vnus. [& non deficiens] i. absque interpolatione. Et ratio oportet id, quod mouetur esse vnus. Sed excludit duos modos vnus subiecti, qui non subiciunt ad hoc, quod motus sit vnus simpliciter. Primus modus est secundum accidens, sicut Coriscus, & album sunt vnus secundum accidens, non tamen motus proprius Corisci, & motus proprius albi est vnus. Motus namque proprius albi est vnus, & motus proprius Corisci est ambulare, quod quidem motus differunt. Secundus modus, est vnitas generis, vel speciei: non ad hoc, quod sit vnus motus numero, sufficit, quod subiectum sit vnus, sicut

sicut aliquod corpus, vel genus, vel species. contingit n. duos homines in eodem tempore sanari, & secundum eandem speciem sanationis: puta quia sanantur de ophthalmia, quae est infirmitas oculorum, & sic concurrunt vnitas ipsius quando, & eius in quo, & vnitas subiecti secundum speciem. Non tamen hae duae sanationes sunt vnus motus numero, sed vnus specie. Secundo ibi. ¶ Introducit quandam dubitationem. Et circa hoc, tria facit. Primo ponit id quod videtur in primo aspectu de vnitate motus secundum numerum. Secundo mouet dubitationem circa hoc, ibi, [habet autem dubitationem.] Tertio, determinat vnitatem, ibi: eadem ratio est. Dicit ergo primo, quod contingit aliquod vnus mobile, vt Socratem, secundum alterationem eandem specie alterari in vno tempore, & iterum in alio: sicut si sanetur bis de ophthalmia. Hae autem iterata alteratio, erit vnus motus numero, vt videtur, in primo aspectu, si sanitas quae acquiritur, sit eadem numero. Et hoc erit, si contingat id quod est corruptum, iterum fieri vnus numero, quod videtur impossibile. Sanitas namque in prima alteratione fuit acquisita, postmodum fuit corrupta: & non potest recuperari eadem numero. Sed videtur, quod si recuperetur eadem numero, quod alteratio sequens esset vnus numero motus cum prima. si vero non recuperetur eadem sanitas numero erit quidem motus idem specie, sed non vnus numero. Secundo ibi. ¶ Mouet quandam aliam dubitationem circa hoc, & dubitatio talis est. Si aliquis continue perseveret in sanitate, vel in quocunque alio accidente, vtrum vna sanitas vel quicunque alius habitus, aut passio possit esse in corporibus. Et videtur, quod non, quia quibusdam Philosophis visum fuit, quod omnia subiecta, quae habent aliquas qualitates, aut habitus, sint in continuo motu, & fluxu. Si ergo in aliquo, qui sanus perseverat, vna & eadem sanitas est, quae fuit in mane, & quae est nunc in meridie, vel sero, non videtur ratio posse reddi, quare etiam si deficiat aliquis a sanitate, & iterum accipiat sanitatem, secunda sanitas recuperata non sit vna numero cum sanitate prius habita. Hanc autem dubitationem Aristoteles non soluit, quia non est ad propositum, sed magis ad considerationem Metaphysici spectat: ad quae pertinet considerare communiter de vno & multo, & eodem & diuerso. Et iterum quia illa dubitatio super falso fundatur, quod omnia sint in continuo motu, & fluxu, quod Heraclitus opinatus est, & hoc Aristoteles improbat in quarto Metaphysice. Nec tamen est similis ratio, quia quandiu sanitas manet, licet varietur ho-

mo secundum sanitatem, vt puta si fiat homo magis vel minus sanus, non intercipitur esse sanitatis, sicut intercipitur quando totaliter consumpitur sanitas. Tertio ibi. ¶ Determinat veritatem circa id quod praedixerat. Dixerat enim supra, quod si sit eadem qualitas, quae recuperatur, erit idem motus numero secundum alterationem eandem alterari specie, in alio eodem tempore, & iterum in alio: siquidem contingit corruptum iterum vnum fieri numero, erit & hic vnus: si vero non, idem quidem secundum speciem, vnus autem numero non. ¶ Habet autem dubitationem huic similem, & vtrum vna sanitas, & omnino habitus, & passiones, substantia sint in corporibus. Moueri namque videntur habetia, & fluere. Si igitur eadem & vna sit mane, & nunc sanitas, quare non & cum deficiens accipiat iterum sanitatem, & haec & illa vna numero erit? ¶ Existit autem huic similis dubitatio si vna sit ipsa sanitas habitus ipsi omnino, atque affectus in corporibus ipsi necne. Eamque, quae habent moueri fluereque videntur. Si eadem igitur, atque vna sit mane, & nunc sanitas, cur & cum rursus quispiam amissam recuperauerit, & haec & illa non vna numero erit. ¶ Est enim eadem ratio. Verum hoc interesse videtur, quod si habitus sint duo, duo erunt & ipsi actus, sicut si actus sit vnus & habitus vnus esse necesse est. Vnus enim actus numero, vnus numero habitus est. At si habitus sit vnus, non fortasse quippiam videbitur vnus etiam actus esse. Cum enim cessauerit quispiam ambulare, non est ipsa ambulatio: rursus autem ambulante, erit. Quod si vna & eadem est, idem ac vnum & corrumpi & esse persape potest. Haec igitur dubitationes extra praesentem considerationem esse videntur. ¶ Continuum est omnis motus, & simpliciter quidem vnus necesse est, & continuum esse: & si continuum est, & si continuus, vnus. Non enim omnis fiet continuus omni, sicut neque aliud nullum contingenti contingens, sed quorum vnus sunt extrema. Vltima autem aliquorum quidem non sunt, sed speciem vnus motus numero, & si vnus motus numero, & vnus numero habitus, & vnus numero actus vnus numero. Si vero habitus vnus est, fortassis alicui non videbitur vnus & actus esse. Cum enim pauper ambulans, non amplius est haec ambulatio, iterum autem ambulante, erit. Si igitur vnus, & idem est, contingit vnus & idem corrumpi, & esse multo- ties. Haec igitur dubitationes extra praesentem considerationem esse videntur. ¶ Continuum sit, si omnis est diuisibilis, eum qui simpliciter vnus est & continuum esse necesse est: & si continuus est, vnus est. Non enim omnis omni continuus fieri potest, sicut nec aliud quoduis cuius: sed quorum vltima vnus fieri possunt. Vltima vero quorundam non sunt, quorum vnus sunt, at diuersa specie, atque aequi vnus fiet, vltimum lineae ambulationis principalem intentionem, & ideo sunt praetermittenda. ¶ Postquam Philosophus posuit, quod tria requiruntur ad hoc, quod sit vnus motus simpliciter, scilicet vnitas temporis & rei in qua est motus, & subiecti, hic probare intendit hoc. Cum enim multipliciter dicatur vnus simpliciter, vno modo sicut aliquod indiuisibile est vnus, alio modo sicut continuum est vnus: motus non potest dici vnus simpliciter sicut indiuisibile: quia nullus motus indiuisibilis est, vnde relinquatur, quod hoc modo dicatur vnus sicut continuus, & quod hoc sit motus esse vnus simpliciter, quod est esse continuum, & ipsa continuas motus sufficiat ad eius vnitatem. Sequitur enim quod si est continuus,

Te.com. 32.

Te.com. 33.

Te.com. 34.

Te.com. 35.

Te.com. 36.

Te.com. 37.

Te.com. 38.

Te.com. 39.

Te.com. 40.

Te.com. 36.

Te.com. 37.

Te.com. 38.

Te.com. 39.

Te.com. 39.

Te.com. 40.

LECTIO VII.

LECTIO VII.

QVONIAM

CV M

LECTIO VII.

tinuus, quod sit vnus. Quæcunque igitur requiruntur ad con-

tinuitatem motus, requiruntur ad eius vnitatē. Ad continua-
tionem autem motus requiruntur tria, quorum primum est
vnitas speciei. Non enim omnis motus potest continuari omni
motui, sicut etiam in aliis continuis non indifferenter, quale-
cunque esse contin-
gi aliquid, continua-
ri potest cuiuscunque,
qualecunque illud esse
contingat: sed illa cō-
tinuari possunt, quo-
rum vltima contingit
esse vnum, quod est
de ratione continui,
vt supra dictum est.
Sed quædam sunt
quæ nulla vltima ha-
bent, vt formæ; & in-
diuisibilia omnia: &
ideo eorum non po-
test esse continuatio.
Quorundā vero sunt
aliqua vltima, quæ
sunt diuisibilia, &
quantitatem habent,
quæ sunt æquiuoca,
i. non conuenientia
in nomine, & rati-
one: & illa etiam non
possunt continuari.
Nec etiam potest
esse contactus in
quibusdam eorum,
non enim potest dici,
quod linea, & ambu-
lacio se cōtingant, vel
quod vnum sit eorum
vltimum, quod est
cōtinuari adiuuicem.
Ex quo patet, quod
ea quæ sunt diuerso-
rum generum, vel spe-
cierum, non possunt
cōtinuari adiuuicem.
Ergo motus, qui dif-
ferunt genere, vel spe-
cie, possunt esse habi-
ti, id est consequenter
adiuicem se habere,
sicut aliquis post cur-
sum potest statim fe-
bricitare: cursus au-
tem & febricitatio
sunt in diuersis gene-
ribus. Et in eodem ge-
nere, scilicet loci mu-
tationis vna mutatio
est, quæ consequen-
ter se habet ad aliam,
cum tamen non sit
continua: sicut patet
in diffusione lampadis,
vt patet cum can-
dela de manu in ma-
num transfertur: sunt
enim ibi diuersi mo-
tus non continui. Vel
potest intelligi, quod
motus localem li-
quoris, quo flamma
sustentatur, quem appellat diffusionem, consequitur motus
localis flammæ quæ nomine lampadis significatur. Prædictæ
igitur mutationes, quia differunt genere, vel specie, non sunt
continua: cum non possint habere vnum vltimum, quod po-
nitur esse de ratione continui. Vnde possunt quidem motus
specie, vel genere differentes esse consequenter se habentes &
habiti, id est quodammodo se tangentes absque alia interpo-
sitione temporis, in quantum tempus est continuum: quod
quidem eadem ratione habet continuitatem, quæ & motus, in
in quantum est ei vnum vltimum. Nihil autem prohibet in v-
no instanti temporis ad quod continuantur partes eius termi-
nari vnum motum, & incipere alium alterius generis, vel etiam
speciei, & sic motus illi erunt habiti, sed non continui. Et ideo
secundum præmissa sequitur, quod ad hoc quod motus sit

continuus, requiritur, quod sit vnus secundum speciem: quæ
quidē vnitas speciei est in motu ex re, in qua est motus, in qua-
tum est indiuisibilis secundum speciem. Secundo requiritur ad
continuitatem motus, quod sit vnus subiecti, quia diuersorum
subiectorum motus possunt esse habiti, sed non continui, sicut
dicitur est de muta-
tione candle per mo-
tum diuersarum ma-
nuum. Tertio requi-
ritur ad continua-
tem motus, & vnita-
tem, quod sit vnus te-
pore, ad hoc, quod
non interueniat ali-
qua immobilitas, vel
quies, quia, si de-
ficeret aliquod tempus
motui, in quo s. non
moueretur, sequeretur,
quod in illo quæ-
seret, si aut quies in-
terponitur, erunt mul-
ti motus & non vnus.
Multi enim motus, &
non vnus sunt, quorū
quies in medio est.
Vnde si aliquis mo-
tus sit, qui intercipiatur
quiete, non erit
neque vnus, neque
continuus. Intercipitur
autem quiete si
tempus sit in medio,
vt ostensum est. Vnde
requiritur ad conti-
nuitatē motus, quod
sit vnū tempus conti-
nuum. Sed tamē hoc
non sufficit, quia mo-
tus, qui non est vnus
speciei, non est conti-
nuus: etiam si tempus
non deficiat: quia et si
sit vnum secundum
tempus, erit alius se-
cundum speciem. Quia
neceffe est ad hoc,
quod sit motus vnus
continuus, quod sit
vnus secundū speciē.
Sed non sequitur, quod
motus, qui est vnus
secundum speciem, sit
vnus simpliciter.
Sic ergo patet, quod
tria prædicta requi-
runtur ad hoc, quod
sit vnus motus simpli-
citer. Et hoc est quod
concludit, quod di-
ctum est, quod motus
sit simpliciter vnus.
Deinde cum dicitur.
b ¶ Positis tribus mo-
dis principalibus vni-
tatis motus, hic po-
nit duos alios modos
secundarios, qui ma-
gis pertinent ad quā-
dam formā vnitatis,
quam ad ipsam vnitatem. Secundum ponit ibi, [Amplius autē
aliter.] Dicit ergo primo, quod siue motus dicatur vnus secun-
dum genus, siue secundum speciem, siue secundum substantiam,
sicut qui est numero vnus, dicitur vnus motus ex hoc, quod
est perfectus, sicut in aliis rebus perfectum & totum, ad vnita-
tis rationem pertinent. Non enim dicimus vnum hominem, vel
vnum calceum, nisi de toto. Quandoque autem dicitur vnum
et de imperfecto, dummodo sit continuū. Et rō huius est: quia
vnum potest attendi, vel secundū quantitatem, & sic sola continui-
tas sufficit ad vnitatem rei: vel secundū formā substantialem, quæ
est perfectio totius, & sic perfectū & totū dicitur vnum. Secūdo ibi.
c ¶ Ponit alium modum secundarium, prout dicitur motus vnus,
qui est regularis, id est vniformis: sicut etiam in aliis reb. di-
citur vnum, quod est simile in partibus. Et circa hoc tria facit.

Præterea motus vnus & hisce dicitur, qui est perfectus siue genere sit, siue specie, siue numero vnus, quemadmodum & in cæteris perfectum ipsam, ac totum, ipsius vnus est. Interdum autem, et si imperfectus est, vnus dicitur, modo continuus sit.

Præterea motus vnus & hisce dicitur, qui est perfectus siue genere sit, siue specie, siue numero vnus, quemadmodum & in cæteris perfectum ipsam, ac totum, ipsius vnus est. Interdum autem, et si imperfectus est, vnus dicitur, modo continuus sit.

Insuper & alio modo per dictos, vnus hisce dicitur motus, qui vniformis est. Difformis n. aliqua ex parte non

Tex. c. 40.

Tex. c. 17.

Tex. com. 41.

Tex. com. 42.

Tex. com. 43.

Infra.

Tex. com. 44.

Tex. com. 44.

Tex. com. 45.

Tex. com. 45.

Infra.

Primo, ponit hunc modum vnitatis, secundum quod regularis motus dicitur vnus. Secundo ostendit in quibus inueniatur regularitas, & irregularitas, ibi, [Est autē & in omni motu.] Tertio ostendit modos irregularitatis, ibi, [Irregularitas autem.]

Dicit ergo primo, quod præter prædictos modos vnitatis dicitur motus vnus, qui est [regularis.] i. vniformis. [Irregularis enim motus] id est difformis non videtur esse vnus [sed magis motus regularis.] i. vniformis, sicut motus, qui est totus in directum, est vniformis. Ideo autem motus irregularis non videtur vnus, quia est diuisibilis in partes diuisibiles. Indiuisibilitas autem pertinet ad rationem vnitatis: quia vnum est ens indiuisum, sed tamen motus irregularis est quodammodo vnus. Sed vnitas motus irregularis videtur differre secundum magis & minus: quia motus regularis est magis vnus, quam motus irregularis. Sicut & corpus similitum partium est magis vnum, quam corpus dissimilitum. Secundo ibi.

Ostendit in quibus motibus inueniatur regularitas, & irregularitas. & dicit, quod in omni genere, vel specie motus, inuenitur regularitas, vel irregularitas, quia potest aliquid alterari regulariter, sicut quando rota alteratio est vniformis, & potest aliquid ferri, id est secundu locum moueri, in magnitudine regulari, id est vniformi, sicut si feratur, aut per circulum, aut per lineam rectam. Et similiter est in augmento, & decremento. Tertio ibi.

Accedit ad determinandum de motu irregulari. Et primo assignat modos irregularitatis. Secundo, ostendit quomodo motus irregularis sit vnus, quod supra dixerat, ibi, [Vnus igitur.] Circa primum, duo facit. Primo assignat duos modos irregularitatis in motu. Secundo, infert quasdam conclusiones ex dictis, ibi, [Vnde neque species.] Dicit ergo primo, quod differentia, quæ facit irregularitatem motus aliquando est ex parte rei, in qua mouetur, vt patet præcipue in motu locali: quia impossibile est, quod motus sit regularis vel vniformis, qui non transit per magnitudinem regularem, id est vniformem. Dicitur autem magnitudo regularis, vel vniformis, cuius quælibet pars vniformiter sequitur ad aliam partem: & sic quælibet pars potest supponi alteri parti, vt patet in linea circulari, & etiam in linea recta. Magnitudo autem irregularis est, cuius non quælibet pars sequitur ad aliam partem vniformiter, sicut patet in duabus lineis facientibus angulum, quarum vna applicatur alteri non in directum, sicut partes vnus lineæ sibi inuicem in directum applicantur, & ideo motus circularis est regularis & similiter motus rectus. Sed motus reflexi & obliqui, quia faciunt angulum, non sunt regulares, nec in magnitudine regulari, vel quicunque alius motus sit per quamcunque magnitudinē, cuius quæcunque pars non conueniat cuiuscunque parti per vniformitatem applicationis, vel

cuius vna pars non conuenienter possit contingere aliam partem. Si enim illa pars, quæ continet angulum, supponatur illi parti, quæ angulum non continet, non erit conueniens contactus. Secunda differentia irregularitatem faciens, est, non ex parte loci, vel temporis [neque in quod quo.] i. neque ex parte

quod dicitur quod id est ex parte cuiuscunque rei, in qua sit motus, non enim est solum motus in vbi, sed in qualitate & quantitate, vel potest hoc referri ad subiectum in quo est motus. Sed ille secundus motus irregularitatis accipitur [in eo quod, vt] id est ex diuersitate modi motus, determinatur enim iste secundus motus irregularitatis ex velocitate, & tarditate. Quia ille motus dicitur regularis, cuius est eadem velocitas per totum: irregularis autem, cuius vna pars est velocior altera. Secundo ibi.

Concludit duo corollaria ex præmissis, quorum primum est, quod velocitas & tarditas non sunt species motus, neque differentia specierum, quia velocitate & tarditate determinatur regularitas, & irregularitas, quæ sequitur quaslibet species motus, vt supra dictum est. Nulla autem species, vel differentia consequitur omnem speciem sui generis. Secundum corollarium est, quod velocitas & tarditas non sunt idem quod grauitas & leuitas, quia vtrumque istorum habet motum semper ad idem, sicut motus terræ, qui est grauis, semper est [ad ipsam] id est ad locum ipsius qui est deorsum: & motus ignis semper est [ad ipsum] id est ad locum proprium, qui est sursum. Velocitas autem & tarditas motus, vt dictum est. Deinde cum dicitur.

Ostendit quomodo motus irregularis sit vnus. Secundo, infert quoddam corollarium ex dictis, ibi, [Si autem omnem vnum.] Dicit ergo primo, quod motus irregularis potest dici vnus, in quantum est continuus: sed minus dicitur vnus, quam regularis, sicut & linea, habens angulum, minus dicitur vna, quæ linea recta: & hoc maxime apparet in motu reflexiuo, quia quasi videntur duo motus. Ex hoc autem, quod est minus vnus, videtur, quod aliquid habeat multitudinem: quia ex hoc aliquid est minus, quod habet multitudinem contrarii, sicut minus album habet aliquid admixtum de nigro ad minus, secundum quandam appropinquationem. Et sic patet, quod motus irregularis, & est vnus, in quantum est continuus: & est quodammodo multiplex, in quantum est minus vnus. Secundo ibi.

Concludit ex immediate dictis, quod supra proposuerat, scilicet, quod motus, qui sunt diuersi secundum speciem, non possunt continuari. Omnem enim vnum motum contingit esse vnum regularem, & iterum non regularem. Sed motus, qui est compositus ex diuersis motibus secundum speciem, non potest esse regularis, quomodo enim esset regularis motus compositus

positus ex alteratione, & loci mutatione. necesse est enim ad hoc, quod motus sit regularis, quod partes conueniant adinuicem, ergo relinquitur, quod motus diuersi, qui non consequuntur se inuicem eiusdem speciei existentes, non sunt vnus motus, & continuus. Quod supra positum est, & per exempla manifestatum.

LECTIO VIII.

Postquam Philosophus determinauit de unitate, & diuersitate motus, hic determinat de contrarietate motuum, quæ est quædam diuersitatis species, vt patet in 10. Metaph. Et diuiditur in partes duas. Primo ostendit, qualiter accipienda est contrarietas in motu, & etiã in quiete. In secunda, mouet quasdam quæstiones circa contrarietatem prædictam, ibi, [Dubitabit autem aliquis.] Circa primum duo facit. Primo determinat de contrarietate motus. Secundo de contrarietate quietis, ibi, [Quoniam autem motui.] Circa primum, tria facit. Primo distinguit diuersos modos, secundum quos videri posset, quod acciperetur contrarietas in motu. Secundo remouet quosdam illosum, ibi, [Est autem qui est.] Tertio, assignat verum modum contrarietatis in motu; & mutatione, ibi, [Quoniam autem differt.] Dicit ergo primo, quod post prædicta, determinandũ est, qualis sit motus contrarius alicui motui: & eodem modo determinandũ est de mansione] id est de contrarietate quietis ad motum; & quietis ad quietem. Sed in hoc tractatu hoc primo faciendum est; & debemus distinguere modos, secundum quos vniuersaliter accipi potest ratio contrarietatis in motibus. Et distinguit quinque modos, quorum Primus modus vt ratio contrarietatis motuum accipitur secundum accessum ad aliquem terminũ, & recessum ab eodem. Et hoc est quod dicit, [Vtram contrarius motus sit, qui est ex eodem, ei, qui est in idẽ, vt qui est ex sanitate, ei, qui est in sanitate,] secundum quam rationem generatio, & corruptio, videntur esse contraria, quia generatio est motus ad esse, corruptio autem est motus ab esse. Secundus modus est, vt ratio contrarietatis motuum accipitur secundum contrarietatem terminorum, à quibus incipit motus. Et hoc est quod dicit, [Aut qui est ex contrariis, vt qui est ex sanitate, ei, qui est ex ægritudine.] Tertius modus est, vt contrarietas motuum accipitur secundum cõtrarietatem terminorum, ad quos terminatur motus. Et hoc est quod dicit, [Aut qui est in contraria, vt qui est in sanitate ei, qui est in ægritudine.]

speciem habiti sunt, vnus & continuus. Quomodo enim erit regularis, motus ex alteratione compositus, & loci mutatione? indiget enim conuenire.

LECTIO VII.

Amplius autem determinandum est, qualis motus est contrarius motui, & de mansione eodem modo. Sed primo diuidendum est vtrum contrarius motus sit, qui est ex eodem, ei, qui est in idem, vt qui est ex sanitate ei, qui est in sanitate, vt generatio & corruptio videntur; aut qui est ex contrariis, vt qui est ex sanitate ei, qui est ex ægritudine: aut qui est in contraria, vt qui est in sanitate ei, qui est in ægritudine: aut qui est ex contrario ei, qui est in contrarium, vt qui est ex sanitate, ei, qui est in ægritudine, aut qui est ex contrario in contrarium, vt qui est ex sanitate in ægritudine, ei, qui est ex ægritudine in sanitate. Necesse est enim aut vnum quendam horum esse modorum, aut plures: non n. est aliter opponere.

Est autem, qui ex contrario ei, qui est in contrariũ, non contrarius, vt qui est ex sanitate ei, qui est in ægritudine. idem n. & vnus est, esse tamen non idem est ipsis, sicut non idem est ex sanitate mutari, & in ægritudine.

Neque qui est ex contrario ei, qui est ex contrario. Simul quidem enim accidit mutari ex cõtrario in contrarium, aut in medium, sed de hoc quidem posterius dicemus.

Sed magis in contrarium mutari videbitur vtique causa esse contrarietatis, q̄ ex contrario.

Quartus modus est, vt accipitur motuum contrarietas, secundum contrarietatem termini à quo, ad terminum ad quem. Et hoc est, quod dicit [Aut qui est ex contrario ei, qui est in contrarium, vt qui est ex sanitate, ei, qui est in ægritudine.] Quintus modus est, secundum contrarietatem ex parte vtrorumq; terminorum. Et hoc est, quod dicit. [Aut qui est ex e contrario in contrarium, ei, qui est ex contrario in contrarium, vt qui est ex sanitate in ægritudine, ei, qui est ex ægritudine in sanitate.] Necesse est n. quod contrarietas motuũ accipitur secundum vnum horũ modorum, aut secundum plures: quia non contingit secundum aliquam aliam rationem opponere motu motui. Secundo ibi, b ¶ Excludit duos prædictorum modorum. Et primo quartum, qui accipiebatur secundum contrarietatem termini à quo, ad terminum ad quẽ. Secundo, secundum modum, qui est secundum contrarietatem terminorum, ex quib. incipit motus, ibi, [Neque qui est ex contrario.] Tertio, ostendit, quomodo se habent duo modi reliqui adinuicem, ibi, [Relinquitur autẽ.] Dicit ergo primo, quod motus, qui est ex vno contratio, non potest dici contrarius ei, qui est in aliud cõtrarium: vt si dicere, quod motus, qui est ex sanitate, sit contrarius motui, qui est in ægritudine. Idem enim non est sibi ipsi contrarium: sed motus, qui est ex sanitate, motui qui est in ægritudine, est vnus & idem subiecto, sed esse ipsi non est idem, id est differunt ratione, eo modo quo non est idem secundum rationem moueri à sanitate, & moueri in ægritudine: quia vnus importat habitudinem motus ad terminũ à quo, alius autẽ habitudine eiusdẽ motus ad terminũ ad quem. Non est igitur accipienda contrarietas motus secundum contrarietatem vnus termini ad alium. Secundo ibi, c ¶ Ostendit, quod contrarietas motuum non est accipienda secundum contrarietatem terminorum, ex quibus incipit motus. Et hoc trib. rationibus, quarum prima talis est. Duo motus, qui in idem tendunt, non sunt contrarii, sed duo motus ex contrariis recedentes, possunt in vnum & idem tendere [simul n. accidit mutari] i. æqualiter [ex contrario in contrariũ aut in mediũ] vt postea dicitur, & sic ex vtroq; cõtrario continet in vno mediũ mutari. Nõ ergo motus propter hoc sunt contrarii, q̄ a cõtrariis incipiunt moueri. Secunda rōnem ponit ibi, d ¶ Quæ talis est. Ex illo accipienda est ratio contrarietatis in motu quod magis facit motũ esse contrarium: sed contrarietas termino-

LECTIO VIII.

Incipit desiniendum est, quisnam motus cui motui contrarius est, & de quiete simili modo. Primum autem diuidendum est, vtrum contrarius motus sit hisce, qui est ex eodem ei, quo itur ad idem, vt hisce, qui est ex sanitate ei, quo petitur sanitas. quales & generatio, & corruptio esse videntur. An hisce, qui ex contrariis est, vt hisce, qui ex sanitate, ei, qui est de morbo. An hisce quo ad contraria perguntur, vt hisce quo ad sanitate itur, ei, quo ad morbum acceditur. An hisce qui est ex contrario ei, quo ad cõtrarium itur, vt hisce qui est ex sanitate, ei, quo morbus petitur. An hisce qui ex contrario in contrarium perguntur, ei, quo cõtrario in contrarium itur, vt hisce, qui ex sanitate in morbum proficiscitur, ei, quo ex morbo acquiritur sanitas. Vnum enim horum modorum quendam, aut plures esse necesse est. non sit enim vt alio modo motus, vt oppositi disponantur.

Hic igitur, qui est de contrario non est ei contrarius quo in contrarium itur, vt is qui est ex sanitate ei, quo itur ad morbum; est enim vnus, idemque, esse, tamen ipsorum non idem est. quemadmodum non idem est ex sanitate mutari, atque ad morbum.

Neque hisce motus, qui est ex contrario ei contrarius est, qui ex contrario est. Simul enim accidit de contrario & in contrarium, aut in medium ire, sed posterius de hisce dicemus.

Enimvero in contrarium mutari causa potius contrarietatis esse videbitur, quam de contrario mutari.

Non est igitur accipienda contrarietas motus secundum contrarietatem vnus termini ad alium. Secundo ibi, e ¶ Ostendit, quod contrarietas motuum non est accipienda secundum contrarietatem terminorum, ex quibus incipit motus. Et hoc trib. rationibus, quarum prima talis est. Duo motus, qui in idem tendunt, non sunt contrarii, sed duo motus ex contrariis recedentes, possunt in vnum & idem tendere [simul n. accidit mutari] i. æqualiter [ex contrario in contrariũ aut in mediũ] vt postea dicitur, & sic ex vtroq; cõtrario continet in vno mediũ mutari. Nõ ergo motus propter hoc sunt contrarii, q̄ a cõtrariis incipiunt moueri. Secunda rōnem ponit ibi, d ¶ Quæ talis est. Ex illo accipienda est ratio contrarietatis in motu quod magis facit motũ esse contrarium: sed contrarietas termino-

terminorum, ad quos motus terminatur, magis videretur esse causa contrarietatis motuum, quam contrarietas terminorum, à quibus incipit motus, quia cum dico motus incipere à contrariis terminis, dico remotionem contrarietatis; cum vero dico, motus accedere ad contraria, dico acceptionem contrarietatis; ergo non attenditur contrarietas motuum secundum terminum, à quo tantum. Tertiam ponit ibi. e ¶ Quæ talis est: Ab eo, à quo aliquid recipit nomen & speciem, recipit etiam contrarietatem (cum contrarietas sit differetia secundũ formam, vt patet 10. Met.) Sed vnusquisq; motus magis dicitur, id est, denominatur, & speciem recipit à termino in quẽ, quã à termino ex quo, sicut sanatio dicitur motus in sanitatem, & ægritudo motus in ægritudinem, & hoc etiam supra dictũ est. Magis ergo accipienda est contrarietas motuum, secundum terminum in quem, quam secundum terminum à quo. Et sic idem, quod prius. Tertio ibi, f ¶ Concludit, q̄ remotionis duobus modis scdm cõtrarietatem terminorũ acceptis, relinquitur duo alij, sc. tertius, & quorum vnus est secundũ solã contrarietatem terminorum ad quos, quẽ tangit, cũ dicit, [Qui est in cõtraria.] Alius qui est scdm contrarietatem vtrorumq; terminorum, quem tangit, cum dicit, [Et qui est in cõtraria ex contrariis.] Primus a. modus non accipiebatur scdm cõtrarietatem aliquorũ terminorũ, sed secundũ accessum & recessum ab eodem termino. Concludit autẽ vltorius, quod forte hi duo modi residui sunt idẽ subiecto, quia illi motus, qui sunt in contraria, sunt etiam ex contrariis; sed forte secundum rationem non sunt idem, propter diuersas habitudines motus ad terminos, vt supra dictum est. Et exemplificat, quod motus, qui est in sanitate ei, qui est ex ægritudine, est idem subiecto, sed non ratione. Et similiter, qui est ex sanitate ei, qui est in ægritudine. Deinde cum dicit, g ¶ Ostendit, quomodo accipitur contrarietas in motu. Et primo, secundum quod motus est ad contrarium. Secundo, prout motus est ad mediũ, ibi, [Qui autẽ ad medium.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quid facit cõtrarietatem in motibus. Secundo, quid in mutationibus, ibi, [Qui autem est in contrarium.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositũ syllogismo. Secundo, inductione, ibi, [Manifestum autem est.] Ponit autem primo talem rationẽ: Contrarietas aliquorum accipitur secundũ propriam speciem & rationẽ ipsorum; sed propria ratio specifica motus est, quod sit quædam mutatio à quodam subiecto affirmato, in quoddã subiectum affirmatum, habens duos terminos, in quo differt à mutatione, quæ nõ semper habet duos terminos affirmatos. ergo relinquitur, quod ad contrarietatem motus requiritur

hic quidem enim discessio contrarietate, ille vero acceptio. e Et dicitur autem vnusquisque, eos, in quod mutatur magis, quam eo, ex quo: vt sanatio, qui in sanitatem: ægrotatio autem, qui in ægritudinem. f Relinquitur igitur, qui est in contraria, & qui est ad contraria ex contrariis. Fortassis quidem igitur accidit eos, qui in contraria, & ex contrariis esse, sed esse forsitan non idem. Dico autem, qui in sanitatem ei, qui ex ægritudine, & qui ex sanitate ei, qui in ægritudinem. g Quoniam autem differt mutatio à motu (ex quodam enim subiecto in quoddam subiectũ mutatio est motus:) qui est ex contrario in contrarium ei, qui est ex contrario in contrarium, motus contrarius est, vt qui est ex sanitate in ægritudinem ei, qui est ex ægritudine in sanitatem. h Manifestum est autem & ex inductione, qualia videntur contraria esse. Ægrotare enim ipsi sanari, & addiscere ipsi decipi non per ipsum: in contraria enim, sicut enim in scientia est, sic & in deceptione, & per seipsum consequi, & per alium. Et sursum motus ei, qui est deorsum: contraria enim hæc sunt in longitudine. Et qui est ad dextram ei, qui est ad sinistram: contraria enim hæc sunt in latitudine. Et qui est ante, ei, qui est retro: contraria enim hæc sunt in altitudine.

Qui autem est in contrarium, solum non est motus, sed mutatio, vt fieri album non ex quodam est.

Et deorsum considerantur secundum longitudinẽ hominis: dextrum autem, & sinistrum secundũ latitudinem eius; ante & retro, secundum grossitatem eius, quæ dicitur altitudo vel profunditas. Iterum considerandum est, quod secundum sursum & deorsum inuenitur contrarietas in motibus et naturalibus, sed scdm dextrũ & sinistrũ, ante & retro, inuenitur cõtrarietas in motib. nõ scdm naturam, sed scdm motũ, q̄ est ab anima, q̄ mouet in has contrarias partes. Deinde cũ dicit, i ¶ Ostendit, qualiter sit cõtrarietas in mutationibus. Et primo ostendit, quõ accipitur cõtrarietas mutationũ in rebus, in quib. inuenitur cõtrarietas. Scdo, quõ accipitur in rebus, in quib. nõ est cõtrarietas, ibi, [Quibus a. nõ est contrarium.] Dicit ergo primo, q̄ si accipiat cõtrarietas solum ex parte termini ad quẽ, vt dicatur cõtrarius, qui est in contrariũ, hoc nõ facit contrarietatem motus, sed mutationis, q̄ est generatio & corruptio, sicut fieri albũ, & fieri nigrũ, cõtraria sunt. Nec oportet, q̄ cõtrarietas harũ mutationũ attendatur secundum contrarietatem termini à quo, quia in generatione terminus à quo, nõ est aliquid affirmatũ, sed aliquid negatũ. sicut n. album ex nõ albo, non autem ex aliquo affirmato. Non n. mutatio de subiecto in subiectũ est mutatio, sed motus. Secundo ibi, Tho. super Physic. K ¶ Osten-

contrarietas ex parte vtrorumq; terminorum, vt scilicet proprie dicatur motus cõtrarius, qui est ex cõtrario in cõtrariũ, ei, qui est ex contrario in contrarium, vt qui est ex sanitate in ægritudine, ei, qui est ex ægritudine in sanitate. Secundo ibi, h ¶ Manifestat idẽ per inductionem. Et primo in alteratione corporali: quia egrotare est contrariũ ei, q̄ est sanari. quorum primus est motus à sanitate in ægritudinem, alius vero ab ægritudine in sanitatem. Hoc etiã patet in alterationibus animæ. quia ei, q̄ est addiscere, contrariũ est decipi: non ab ipso, sed ab alio. Hi n. motus sunt in contraria ex cõtrariis, quia addiscere est motus ab ignorantia ad scientiã; decipi autẽ, à scientia ad ignorantia. Quare autem addit, [non per ipsum,] ostendit, subdens, q̄ sicut in scientia contingit, quod aliquis per seipsum acquirit eã, & hoc vocatur inuenire: quandoq; vero non per seipsum, sed ab alio, & hoc vocatur addiscere, ita cõtingit, q̄ aliquando aliquis decipitur à seipso, aliquando ab alio: & hoc pprie opponitur ei, q̄ est addiscere. & hoc etã apparet in motu locali: quia motus sursum est contrarius ei, qui est deorsum: q̄ sunt contraria, scdm longitudinem. Et motus, qui est ad dextrũ, est cõtrarius ei, qui est ad sinistrũ; qui sunt cõtrarij scdm latitudinẽ. Et motus, qui est ante, est cõtrarius ei, qui est retro, q̄ sunt contraria scdm altitudinẽ. Sed considerandum est, quod hic loquitur de istis differetis positionũ, vt de lōgitudine, latitudine, & altitudine, secundũ qd̄ sunt in homine, quia sursum & deorsum considerantur secundum longitudinẽ hominis: dextrum autem, & sinistrum secundũ latitudinem eius; ante & retro, secundum grossitatem eius, quæ dicitur altitudo vel profunditas. Iterum considerandum est, quod secundum sursum & deorsum inuenitur contrarietas in motibus et naturalibus, sed scdm dextrũ & sinistrũ, ante & retro, inuenitur cõtrarietas in motib. nõ scdm naturam, sed scdm motũ, q̄ est ab anima, q̄ mouet in has contrarias partes. Deinde cũ dicit, i ¶ Ostendit, qualiter sit cõtrarietas in mutationibus. Et primo ostendit, quõ accipitur cõtrarietas mutationũ in rebus, in quib. inuenitur cõtrarietas. Scdo, quõ accipitur in rebus, in quib. nõ est cõtrarietas, ibi, [Quibus a. nõ est contrarium.] Dicit ergo primo, q̄ si accipiat cõtrarietas solum ex parte termini ad quẽ, vt dicatur cõtrarius, qui est in contrariũ, hoc nõ facit contrarietatem motus, sed mutationis, q̄ est generatio & corruptio, sicut fieri albũ, & fieri nigrũ, cõtraria sunt. Nec oportet, q̄ cõtrarietas harũ mutationũ attendatur secundum contrarietatem termini à quo, quia in generatione terminus à quo, nõ est aliquid affirmatũ, sed aliquid negatũ. sicut n. album ex nõ albo, non autem ex aliquo affirmato. Non n. mutatio de subiecto in subiectũ est mutatio, sed motus. Secundo ibi, Tho. super Physic. K ¶ Osten-

Hoc enim abiectio contrarietatis, illud assumptio est. Dicitur etiam quisq; motus ex eo potius, in quod itur, quam ex eo, quo fit mutatio. sanatio enim hisce dicitur, quo acquiritur sanitas; ægrotatio hisce, quo ad ægritudinem itur. Restat igitur hisce, quo ad contraria perguntur, & hisce, quo ad cõtraria ex contrariis itur; Forsitan igitur sit, vt ij, quibus ad contraria proficiscitur, & ex contrariis sint, esse fortasse nõ idem: eundi, inquam, in sanitatem, atq; ex morbo; & eundi in morbum, atq; ex sanitate. Cum autem à motu mutatio differat (ea namq; mutatio motus est, qua ex subiecto in subiectum itur) hisce profecto motus, quo ex contrario in contrarium perguntur, contrarius est ei, quo è contrario ad contrarium itur, vt hisce, quo ex sanitate in morbum itur, ei, quo sanitas è morbo acquiritur. Patet autem & ex inductione, qui contrarij esse videntur. Ægrotare enim ipsi sanari, & discere ipsi decipi non per seipsum contraria videntur; ex contrariis enim in contraria fiunt. vt enim scientiam per se quisquam, & per alium consequi potest, sic & deceptionem. Latio etiam, qua supra loca petuntur, & contraria est latiori, qua ad infra loca itur: hæc enim in longitudine contraria sunt. Et ea, qua itur ad dextra ei, qua sinistra petuntur, hæc enim in latitudine cõtraria sunt. Et ea, qua perguntur ad ea, qua sunt ante, ei, qua itur ad ea, qua sunt post; hæc n. in pfunditate cõtraria sunt. Is autem, qui solum ad contrarium est, non motus, sed mutatio est: velut album fieri non ex aliquo.

Patet autem & ex inductione, qui contrarij esse videntur. Ægrotare enim ipsi sanari, & discere ipsi decipi non per seipsum contraria videntur; ex contrariis enim in contraria fiunt. vt enim scientiam per se quisquam, & per alium consequi potest, sic & deceptionem. Latio etiam, qua supra loca petuntur, & contraria est latiori, qua ad infra loca itur: hæc enim in longitudine contraria sunt. Et ea, qua itur ad dextra ei, qua sinistra petuntur, hæc enim in latitudine cõtraria sunt. Et ea, qua perguntur ad ea, qua sunt ante, ei, qua itur ad ea, qua sunt post; hæc n. in pfunditate cõtraria sunt. Is autem, qui solum ad contrarium est, non motus, sed mutatio est: velut album fieri non ex aliquo.

Tho. super Physic. K ¶ Osten-

Te. com. 39. p. 41.

Te. com. 46.

Tex. cõ. 13.

Te. com. 56.

Tex. c. 33.

Tex. c. 47.

Tex. cõ. 47.

Tex. c. 49.

Tex. cõ. 48.

T. cõ. 13. 14.

T. com. 49.

Tex. cõ. 48.

T. com. 48.

T. com. 50.

T. com. 51.

T. com. 47.

T. com. 52.

T. com. 51.

T. com. 50.

Tex. cõ. 51.

tem aliquis.] Prima pars diuiditur in tres partes, secundum tres dubitationes, quas mouet, & patet partes in litera. Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi, [Aut si est, quod violentia sit.] Mouet ergo primo dubitationem, quare in genere motus localis inuenitur quidam motus, & quædam quies, secundum naturam, & quædam extra naturam, & in aliis generibus non inuenitur hoc: puta, quod vna alteratio sit secundum naturam, & alia extra naturam: quia non videtur magis esse sanatio secundum naturam, vel extra naturam, quam ægroatio, cum vtraque procedat à principio naturali intrinseco: & similiter est in dealbatione, & denigratio, & augmento, & decremento, quia neque isti duo motus sic contrariantur adinuicem, vt vnus sit secundum naturam, & alter extra naturam, cum vtriusque naturaliter proveniat: neque augmentum sic contrariatur augmento, vt quoddam sit secundum naturam, & quoddam extra naturam, & eadem ratio est de generatione & corruptione. Non enim potest dici, quod generatio sit secundum naturam, & corruptio extra naturam: quia senescere, quod est via in corruptionem, accidit secundum naturam. Neque etiam videmus, quod vna generatio sit secundum naturam, & alia extra naturam. Videtur autem, quod hic dicitur contrarium ei, quod dicitur in 2. de Cælo, quod senium, & omnis defectus, & corruptio est contra naturam. Sed dicendum est, quod senium, & corruptio, & decrementum est quoddammodo contra naturam, si enim consideretur propria natura alicuius rei, quæ dicitur natura particularis, manifestum est, quod omnis corruptio, & defectus, & decrementum est contra naturam: quia vnusquisque natura intendit conseruationem proprii subiecti: contrarium autem accidit ex defectu seu debilitate naturæ: si a. consideretur natura in vniuersali, tunc omnia huiusmodi, pueniunt ex aliquo principio naturali intrinseco, sicut corruptio animalis ex contrarietate calidi & frigidi, & eadem ratio est in aliis. Secundo ibi, b. Soluit propositam questionem per interemptionem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod in quolibet genere motus, inuenitur secundum naturam, & extra naturam. Secundo ostendit, quod hæc duo in motibus, & quietibus, contrariantur, ibi, [Omni- no quidem.] Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo mouet objectionem, ibi, [Erunt igitur corruptiones.] Dicit ergo primo, quod cum illud, quod sit ex violentia, sit extra naturam, (quia violentum est, cuius principium est extra, nil conferente vim passio: naturalis a. est, cuius principium est intra.) sequitur, quod corruptio violenta sit corruptioni naturali contraria, sicut corruptio extra naturam est contraria corruptioni, quæ sit secundum naturam. Et per eandem rationem conclu-

dit, quod quædam generationes sunt violentæ, & non fatatæ, id est, non procedentes secundum ordinem causarum naturalium. Quia ipse ordo causarum naturalium fatum dici potest, sicut aliquis facit nasci rosas, aut aliquos fructus per aliquam artificia temporibus, non suis: & similiter etiã aliquo artificio procreatur generatio ranarum, aut aliorum huiusmodi naturalium. Vnde cum hæc duæ generationes sint violentæ, per consequens sunt extra naturam, quibus contrariatur generationes, quæ sunt secundum naturam. Idem etiam concludit consequenter in augmento & decremento. Sunt enim quædam augmenta violenta, & extra naturam, sicut patet in his, quæ velocius debito ad pubertatem perueniunt, propter celeritatem, vel propter alimentum, id est, propter hoc, quod delitiosæ & abundantius alimentum nutriuntur, quod apparet in augmento tritici. Quandoque enim frumenta augentur innaturaliter, propter abundantiam humorum, & non contrahuntur, vt sint spissa & solida per debitam digestionem: Et similiter apparet in alterationibus. Sunt enim quædam alterationes violentæ, & quædam naturales, vt patet maxime in sanatione. Quidam enim dimittuntur à febribus, non in criticis diebus, & isti alterantur extra naturam: alij vero in criticis diebus, & isti alterantur secundum naturam. Secundo ibi, c. Obicit contra prædicta. Cum id enim, quod est extra naturam, contrarietur ei, quod est secundum naturam, si inuenitur quædam generatio secundum naturam, & quædam contra naturam, & corruptio similiter, sequitur, quod corruptiones sunt contrariæ adinuicem, & non generationi: quia vnus non potest duobus esse contrarium. Et hoc soluit, dicens, quod nihil prohibet generationi generationem esse contrariam, & corruptionem corruptionem. Sic enim verum est hoc, etiam remota contrarietate eius, quod est secundum naturam, & eius, quod est extra naturam: quia si est quædam generatio & corruptio dulcis, & alia tristis, oportet generationem generationi esse contrariam, & corruptionem corruptioni. Dicitur autem generatio & corruptio dulcis: quia ex minus nobili corrupto, generatur magis nobile: sicut ex aere corrupto generatur ignis. Generatio autem & corruptio tristis, quando ex magis nobili corrupto, generatur minus nobile, vt si ex igne generatur aer. Non tamen sequitur, si corruptio opponitur corruptioni, quod non opponatur generationi: quia corruptio opponitur generationi, secundum rationem sui generis: corruptio autem corruptioni, secundum rationem propriam speciei. Sicut auaritia contrariatur largitati, secundum contrarietatem visus ad virtutem: prodigalitati

sanatio magis, quam ægroatio secundum naturam est; aut dealbatio, quam denigratio. Similiter & in accretione, & decretionem. Neque enim hæc inter se contraria sunt, vt altera sit secundum naturam, altera præter naturam. Neque accretio accretioni simili modo contraria est, decretionem decretionem. In generatione quoque, corruptionem eadem ratio est. Neque enim generatio quidem est secundum naturam, corruptio autem præter naturam; senescere enim secundum naturam est. Neque generationem aliam secundum naturam, aliam præter naturam esse videmus.

Quod si id, quod est vi, præter naturam est; & corruptio sane corruptioni contraria erit ea, quæ est vi, quæ est præter naturam ei, quæ est secundum naturam. Sunt igitur & generationes violentæ. fatog, non definitæ, quibus hæc, quæ sunt secundum naturam, contraria sunt. Et accretiones itidem violentæ, decretionem, vt eorum accretiones, qui ob delicias cito pubescunt; & ea frumenta, quæ cito adolefcunt, incrementa, suscipiunt, antea quam humo bene compressa stripium eliciant fibres: in alteratione vero quomodo res se habet; An modo eodem esse enim possunt alterationes partim violentæ, partim naturales. Qui namque, in non diiudicantibus diebus liberantur, hæc præter naturam alterari videntur: qui vero in diiudicantibus, hæc secundum naturam alterantur.

Ipsæ igitur corruptiones inter se erunt contraria; non solum generationi. At quid prohibet? Sunt enim aliquo modo contraria. etenim si altera voluptatem, altera dolorem afferret, erunt hoc quoque, pacto contraria. Quare non absolute corruptioni corruptio est contraria, sed vt altera ipsarum est talis, altera talis.

corruptio similiter, sequitur, quod corruptiones sunt contrariæ adinuicem, & non generationi: quia vnus non potest duobus esse contrarium. Et hoc soluit, dicens, quod nihil prohibet generationi generationem esse contrariam, & corruptionem corruptionem. Sic enim verum est hoc, etiam remota contrarietate eius, quod est secundum naturam, & eius, quod est extra naturam: quia si est quædam generatio & corruptio dulcis, & alia tristis, oportet generationem generationi esse contrariam, & corruptionem corruptioni. Dicitur autem generatio & corruptio dulcis: quia ex minus nobili corrupto, generatur magis nobile: sicut ex aere corrupto generatur ignis. Generatio autem & corruptio tristis, quando ex magis nobili corrupto, generatur minus nobile, vt si ex igne generatur aer. Non tamen sequitur, si corruptio opponitur corruptioni, quod non opponatur generationi: quia corruptio opponitur generationi, secundum rationem sui generis: corruptio autem corruptioni, secundum rationem propriam speciei. Sicut auaritia contrariatur largitati, secundum contrarietatem visus ad virtutem: prodigalitati

vero secundum propriam speciem rationem. Et hoc est, quod concludit, quod corruptio non est contraria corruptioni [simpliciter], id est, in vniuersali: sed corruptionum, hæc quidem est talis, illa vero talis, id est, violenta, & extra naturam, vel dulcis & tristis. Deinde cum dicit, d. Ostendit, quomodo sit contrarietas in motu & quiete per id, quod est extra naturam, & secundum naturam, & dicit, quod non solum generatio est contraria generationi & corruptioni, per id, quod est secundum naturam, & extra naturam, sed etiam vniuersaliter motus & quietes sunt hoc modo contrarij, sicut motus, qui est sursum, est contrarius motui, qui est deorsum: quia sursum & deorsum sunt contrarietates loci. & vterque illorum motuum est naturalis alicui corpori. Ignis enim naturaliter fertur sursum: terra vero deorsum. Et iterum vtriusque horum motuum est accipere contrarias differentias, sc. quod est secundum naturam & extra naturam. & hoc est, quod dicit, [& contrariæ ipsorum,] sc. motuum differentia sunt. Vel potest intelligi, quod ipsorum corporum, quæ mouentur, sunt contrarij motuum differentia, id est, secundum naturam, & extra naturam, & motus enim sursum est quidem naturalis ignis, sed moueri deorsum, est ei extra naturam. Et sic patet, quod motus, qui est secundum naturam, est contrarius ei, qui est extra naturam. Et similiter est de quietibus, quia quies, quæ est sursum, est contraria motui, qui est deorsum, qui est deorsum in deorsum motui contraria est, est autem terræ illa quidem quies extra naturam, motus autem hic secundum naturam. Quare motui quies contraria est extra naturam, ei, qui est secundum naturam eiusdem, motus etenim eiusdem contrarius sic est. Alia quidem secundum naturam ipsarum erit sursum, aut deorsum, alia autem extra naturam. e. Habet autem dubitationem, si est omnis quietis, quæ non semper est generatio, & hoc, ipsum stare. manentis igitur extra naturam, vt terræ sursum, erit generatio. Cum ergo ferebatur sursum violentia itetit, sed quod semper stat, videtur ferri velocius. Quod autem violentia est, contrarium est. Non factum ergo quiescens, erit quiescens. f. Amplius videtur ipsum stare, aut omnino esse in ipsius locum ferri, aut accidere simul.

g. Habet autem dubitationem, si contraria est quies, quæ est hic, qui hinc est motui. Cum enim moueatur ex hoc, aut reiciatur, adhuc videtur habere, quod abiectum est. quare si hæc quies contraria est ei, qui hinc est in contrarium motui, simul erunt contraria.

quod quies, quæ est extra naturam, est contraria motui naturali eiusdem corporis: quia etiam in eodem corpore motus sic contrariatur adinuicem, quod scilicet motus naturalis vnus corporis est contrarius motui innaturali eiusdem corporis. Et sic est etiam de quiete. quia alia quietum contrariatur, erit secundum naturam, vt sursum igni, & deorsum terræ: alia vero extra naturam, vt deorsum igni, sursum terræ. Deinde cum dicit, e. Mouet secundam dubitationem, vtrem scilicet omnis quietis, quæ non semper fuit, sit aliqua generatio, & generatio quietis vocatur stare, vt per stare intelligamus id, quod quiescere, sed stare sit idem, quod peruenire ad quietem: quia forma in Græco magis proprie sonat. Et videtur determinare in partem negatiuam per duas rationes. Quarum prima est, quod si omnis quietis, quæ non semper fuit, est generatio, sequitur, quod quietis, quæ est extra naturam (sicut

A quando terra quiescit sursum) sit aliqua generatio. Quies autem generari non potest, nisi per motum præcedentem: motus autem præcedens quietem innaturalem, est violentus. Sic ergo sequitur, quod, cum terra per violentiam ferebatur sursum, quod tunc [stetit] id est, quod tunc generabatur eius quies. Sed hoc non potest esse, quia [quod semper stat, videtur ferri velocius,] id est, dum generatur quies per motum, semper quanto magis appropinquat ad quietem, tanto est velocior. Cum enim res generata sit perfectio generationis, vnumquodque autem, quanto est propinquius suæ perfectioni, et tunc est virtuosius & intensius sequitur, quod motus, per quem generatur quies, tanto sit velocior, quanto magis appropinquat ad quietem, vt apparet maxime in motibus naturalibus. Sed in his, quæ mouentur per violentiam, accidit contrarium, quia semper inuenitur semilior, quanto magis appropinquat ad quietem, non ergo quies violenta habet generationem. Et hoc est, quod dicit, quod [erit aliquid quiescens violentæ: sed non factum quiescens,] id est, abiq; hoc, quod sua quies generetur. Secundam rationem ponit ibi. f. Quæ talis est: Quia stare, id est, generari quietem, aut omnino est idem cum motu naturali, quo aliquid fertur in proprium locum, aut in nihil cum eo accidit. Et manifestum est, quod sunt idem subiecto, sed differunt ratione. terminus enim motus naturalis est esse in loco naturali, & quiescere in eo, sunt idem subiecto, vnde & motus naturalis, & generatio quietis sunt idem subiecto, sed differunt ratione tantum. Manifestum est autem, quod quies violenta non habet stationem, seu generationem. Deinde cum dicit, g. Mouet tertiam questionem de hoc, quod supra dictum est, quod quies, quæ est in aliquo termino, contrariatur motui, quo receditur ab illo termino. Sed hoc videtur falsum, quia cum aliquis moueatur ex hoc termino, sicut ex loco, aut abiiciatur ille terminus, sicut qualitas, vel quantitas, adhuc, dum mouetur, videtur habere illud, quod abiectum est, vel derelictum: non enim subito deserit aliquid totum locum, sed successiue, & similiter successiue amittit albedinem: ergo, dum mouetur, adhuc remanet in termino à quo. Si igitur quies, quæ aliquid manet in termino à quo, contrariatur motui, quo idem recedit, sequitur, quod duo contraria sint simul, quod est impossibile. Soluit autem hanc dubitationem. Deinde cum dicit, Tho. super Physic.

T.com. 57.
T.com. 57.
T.com. 58.
T.com. 57.
T.com. 59.

T.com. 59.
T.com. 60.
T.com. 61.
T.com. 62.

Leet. 9.

¶ Probat, quod continuum non componatur ex indiuisibilibus, per modum eius, quod est consequenter. ¶ In enim punctum se habebit consequenter ad aliud punctum, ita quod ex eis constitui possit longitudo, id est, linea, aut vnum nunc alteri nunc, ita quod ex eis possit componi tempus, quia consequenter est vnum alteri, quorum non est aliquod medium eiusdem generis, vt supra exposuitur est. Sed inter duo puncta semper est linea media. Et sic, si linea composita est ex punctis, vt tu das, sequitur, quod semper inter duo puncta sit aliud punctum medium: & similiter inter duo nunc est tempus medium. Non ergo linea componitur ex punctis, aut tempus ex nunc, sicut consequenter se habentibus. Secunda rationem principalem ponit ibi.

d At vero neque consequenter erit punctum ad punctum: aut ipsum nunc ad ipsum nunc, vt ex his sit longitudo, aut tempus. Consequenter enim sunt, quorum nullum est medium. Punctorum autem semper est medium linea, & ipsorum nunc tempus.

e Amplius diuiderentur in indiuisibilia, si ex quibus est vtrunque, in ipsa diuiditur: sed nullum est continuum in imparibilia diuisibile.

f Nullum autem aliud genus potest esse medium punctorum, & ipsorum nunc. Si namque erit, manifestum est, quod aut indiuisibile, aut in diuisibilia, aut in semper diuisibilia, hoc autem est continuum.

g Manifestum autem est, quod omne continuum est diuisibile in semper diuisibilia. si enim in indiuisibilia diuideretur continuum, esset indiuisibile indiuisibile tangens. vnum enim est vltimum continuum, & quæ tanguntur.

LECTIO II.

e Iusdem autem rationis est, & magnitudinem, & tempus, & motum ex indiuisibilibus componi, & diuidi in indiuisibilia, aut nihil.

b Manifestum est autem ex his, si enim magnitudo ex indiuisibilibus componitur, & motus, erit huius est æqualibus, erit motibus indiuisibilibus.

c Vt si ipsa ABC ex ABC est indiuisibilibus, & motus, in quo DEZ, secundum quem motum est ipsum PK, in spacio; quod est ABC, vnamquamque partem habet indiuisibilem.

f lum autem aliud continuum potest esse medium inter duo puncta, quam linea: ergo inter quælibet duo puncta est linea media. & eadem ratione inter quælibet duo nunc, tempus. Et similiter in aliis continuis. Secundo ibi.

g Manifestat secundum, quod supposuerat, scilicet quod omne continuum sit diuisibile in diuisibilia: quia si daretur, quod continuum diuisibile esset in indiuisibilia, sequeretur, quod duo indiuisibilia se contingerent, ad hoc; quod possint constituere continuum. Oportet enim, quod duorum sit vnum vltimum, vt ex definitione eius apparet, & quod partes continui se tangant; quia, si vltima sunt vni, sequitur, quod sint simul, vt in §. dictum Lect. 6. T. com. 62.

¶ Præterea in indiuisibilia diuidentur, si, ex quibus vtrunque constat, in ea quoque diuiditur. at nullum continuum in ea est diuisibile, quæ partibus caret.

¶ Nullum autem genus inter puncta, & inter ipsa nunc, aliud esse potest. Nam si fuerit, aut diuisibile, aut indiuisibile erit, vt patet. Et si diuisibile, aut in diuisibilia diuisibile erit, aut in diuisibilia semper; at id continuum esse constat.

¶ Patet autem, & omne continuum in semper diuisibilia diuisibile esse. Si enim in indiuisibilia diuideretur indiuisibile, nimirum indiuisibile tanget. Continuum enim vltimum vnum est, & ea se tangunt, ex quibus continuum constat.

LECTIO II.

e Iusdem autem rationis est sane magnitudinem, & tempus, ac motum ex indiuisibilibus constare, & in indiuisibilia diuidi. aut nihil horum hanc conditionem subire.

¶ Quod quidem ex hisce patebit. nam si magnitudo ex indiuisibilibus constat, motus quoque, qui super illa sit magnitudine, ex æqualibus motibus indiuisibilibus profecto constabit.

¶ Cuius ABC magnitudo ex indiuisibilibus constat, A & B, atque C, motus quoque DEZ, quo mobile P super ABC dimensione est motum, vnamquamque sui partem, D, inquam; & E, atque F indiuisibilem habet.

K tum ad magnitudinem & motum. Secundo, quantum ad tempus & magnitudinem, ibi, [Similiter autem necesse.] Circa primum tria facit. Primo ponit propositum. Secundo exemplificat, ibi, [Vt si ipsa ABC, &c.] Tertio probat, ibi, [Si igitur presentis motus.] Propositum est istud: Si magnitudo ex indiuisibilibus componitur: & motus, qui transit per magnitudinem, componitur ex indiuisibilibus motibus æqualibus numero indiuisibilibus, ex quibus componitur magnitudo. Secundo ibi.

c Exemplificat autem sic: Sit linea ABC, quæ componatur ex tribus indiuisibilibus, quæ sunt A & B, & C, & sit PK mobile, quod mouetur in spacio lineæ ABC, & motus eius sit DEZ, oportebit, quod si partes spacijs vel lineæ sint indiuisibiles, quod etiam partes prædicti motus sint indiuisibiles, Tertio ibi.

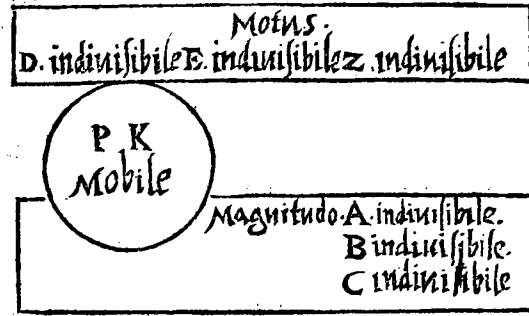
LECTIO II.

¶ Via rationes manifestiores sunt in linea, & aliis continuis quæ ita sunt; positionem habentibus, in quibus proprie inuenitur contactus, vult hic ostendere, quod eadem ratio est de magnitudine; tempore, & motu. Et diuiditur in partes duas. Primo proponit intentum. Secundo probat propositum, ibi, [Manifestum autem ex his.] Dicit ergo primo, quod eiusdem rationis est, quod magnitudo, & tempus, & motus componantur ex indiuisibilibus, & diuidantur in indiuisibilia, vel nihil horum, quia quicquid dabitur de vno, ex necessitate sequeretur de alio. Secundo ibi.

b ¶ Probat propositum. Et primo, quantum ad magnitudinem & motum. Secundo, quantum ad tempus & magnitudinem, ibi, [Similiter autem necesse.] Circa primum tria facit. Primo ponit propositum. Secundo exemplificat, ibi, [Vt si ipsa ABC, &c.] Tertio probat, ibi, [Si igitur presentis motus.] Propositum est istud: Si magnitudo ex indiuisibilibus componitur: & motus, qui transit per magnitudinem, componitur ex indiuisibilibus motibus æqualibus numero indiuisibilibus, ex quibus componitur magnitudo. Secundo ibi.

c ¶ Exemplificat autem sic: Sit linea ABC, quæ componatur ex tribus indiuisibilibus, quæ sunt A & B, & C, & sit PK mobile, quod mouetur in spacio lineæ ABC, & motus eius sit DEZ, oportebit, quod si partes spacijs vel lineæ sint indiuisibiles, quod etiam partes prædicti motus sint indiuisibiles, Tertio ibi.

Demonstratio probans, quod partes motus correspondent partibus magnitudinis.

T. com. 6. d ¶ Probat propositum. Et circa hoc tria facit. Primo, præmittit quædam necessaria ad propositi probationem. Secundo, probat quod si magnitudo componitur ex punctis, quod motus componitur non ex motibus: sed ex momentis: ibi, [Secundum] Tertio ostendit esse impossibile, quod motus componatur ex momentis: ibi, [Et motus esse aliquid.] Præmittit ergo primo, duo. Primum est, quod secundum quamcunque partem presentis motus necesse est aliquid moueri, & e contra, si aliquid mouetur, necesse est quod adsit sibi aliquid motus. Et si hoc est verum, oportet quod immobile P, moueatur per A, quæ est pars totius magnitudinis, secundum partem motus, quæ est D, & secundum B, aliam partem magnitudinis moueatur alia parte motus, quæ est E, & secundum C, tertiam partem magnitudinis, moueatur tertia parte motus, quæ est Z, ita quod singulæ partes motus, respondeant singulis partibus magnitudinis. Secundum proponit ibi.

T. com. 7. e Si igitur necesse est quod mouetur vnde & quo non simul moueri & motum esse quo mouit quando mouet, vt si Thebas aliquis it, impossibile est simul ire Thebas, & iuisse Thebas.

f Secundum A igitur impartibile motum est PK, secundum quod ipsum D motus aderat. Quare si posterius quidem deueniret quam venit diuisibile vtiq; erit. Cum A enim veniret, neque quiescebat, neque transierat, sed in medio erat; si autem simul venerit, & venit veniens, cum venit: ventum ibi erit, & motum esse: vbi mouetur. Si vero secundum totum ABC moueatur aliquid: & motus quo mouetur DEZ, est secundum autem impartibile A, nihil mouetur, sed motum esse, erit vtiq; motus non ex motibus, sed ex momentis.

g Et motum esse aliquid non motum: secundum enim A transiit non transiens. Quare erit aliquid transitum esse, non aliquando iens vel transiens: hanc n. transiit non transiens hanc.

h Et dicit quod necesse est id, quod mouetur ab vno termino in alium, non simul moueri, & motum esse in quantum mouetur, & quando mouetur, sicut si aliquis vadit Thebas, impossibile est hæc duo simul esse, sc. ire Thebas, & iuisse Thebas. Hæc autem duo supponit quasi per se manifesta. Nam quod necesse sit moueri ad præsentiam motus, apparet etiam in omnibus accidentibus & formis, quia ad hoc quod aliquid sit album, necesse est habere albedinem, & e contra, si albedo adsit, necesse est quod sit album. Quod vero non simul sit moueri, & motum esse, apparet ex ipsa motus successione, quia impossibile est aliqua duo tempora simul esse, vt in Quarto habitum est, vnde impossibile est, quod simul sit motum esse, quod est terminus motus, cum ipso moueri. Secundo ibi.

f ¶ Probat propositum ex præmissis. Si enim præsentem aliquam partem motus, necesse est aliquid moueri, & si mouetur necesse est adesse motum. Si mobile quod est P, mouetur secundum impartibilem partem magnitudinis, quæ est A, oportet quod adsit ei aliquid motus, qui est D, aut ergo P, simul mouetur per A, &

A motum est, aut non simul: Si autem non simul, sed posterius deueniret quæ veniret, id est, sed posterius motum est quam mouetur, sequitur quod A, sit diuisibile, quia, cum veniret, id est, dum erat in ipso moueri, neque quiescebat in A, quere, sc. præcedente motum, neque transierat totum ipsum A, quia iam non moueretur per A, nihil enim mouetur per spaciū, per quod iam pertransiit: sed oportet quod medio modo se habeat. ergo, cum mouetur per A, partem eius transiit iam, & in parte eius adhuc manet, & ita sequitur quod A, sit diuisibile, quod est contra suppositum. Si vero simul venerit & venit, id est, si simul motum est & mouetur per A, sequitur quod cum veniens venit, erit ibi ventum & erit motum vbi mouetur; quod est contra secundam suppositionem: sic igitur patet, quod secundum impartibilem magnitudinem non potest aliquid moueri, quia vel oportet quod simul esset moueri & motum esse, vel quod magnitudo diuideretur. Supposito ergo quod per A, impartibile, nihil moueri possit, si aliquis dicat quod mobile mouetur per totam magnitudinem, quæ est ABC, & motus totus quo per eam mouetur est DEZ, ita quod secundum A, impartibile nihil moueatur, sed tantum motum sit, sequitur quod motus non sit ex motibus; sed ex momentis. Ideo autem sequitur quod non sit ex motibus; quia cum pars motus, qui est D, respondeat parti magnitudinis quæ est A, si D, esset motus, oporteret quod per A, moueretur, quia præsentem motum mobile mouetur: sed præbatum est quod secundum A impartibile non mouetur, sed solum motum est, quando sc. præteritum est hoc indiuisibile. ergo relinquatur quod D, non sit motus: sed sit momentum à quo denominatur motum esse: sicut à moueri, & quod ita se habeat ad motum, sicut punctum indiuisibile ad lineam. Et eadem ratio est de aliis partibus motus & magnitudinis. Ex necessitate ergo sequitur, si magnitudo componitur ex indiuisibilibus, quod motus ex indiuisibilibus componatur, id est, ex momentis. & hoc est quod demonstrare intendebat. Sed quia hoc est impossibile, quod motus componatur ex momentis, sicut impossibile est, quod linea componatur ex punctis; ideo consequenter, cum dicit.

B Quod si præsentem motu, necesse est quippiam moueri, & si quippiam mouetur, necesse est motum præsentem esse, moueri etiam ipsum ex indiuisibilibus sane constabit. Igitur P motum est per A, quidem motum D, per B, vero motum E, & per C, partem motu similiter F.

C At vero fieri potest, vt id quod ad locum ex loco mouetur, simul moueatur, atque sit motum ad eum locum, ad quem mouebatur, cum mouebatur. Si enim quisquam Thebas petit, impossibile est Thebas cum petere simul & petisse.

¶ At per A partem, parte vacantem, cui D, motus aderat, P mobile mouebatur. Quare, si antea quidem transibat; postea vero transiit, motus D, diuisibilis erit. Cum enim transibat, neque quiescebat, neque transierat, sed in medio nimirum erat. Sin vero simul transiit, id sane quod proficiscitur cum proficiscitur, eo profectum ac motum est, quo proficiscitur atque mouetur. Quod si per totam quidem ABC magnitudinem P, mouetur, motusque, quo per illam mouetur est DEF, per partem autem A partem vacantem, non mouetur, sed motum est, motus profecto non ex motibus, sed ex momentis constabit.

D ABC magnitudinem P, mouetur, motusque, quo per illam mouetur est DEF, per partem autem A partem vacantem, non mouetur, sed motum est, motus profecto non ex motibus, sed ex momentis constabit.

E Et motum quippiam erit, quod non antea mouebatur, A namque partem, non transeundo transiit. Quare erit quippiam profectum, nunquam antea proficiscens.

E punctis; ideo consequenter, cum dicit. g ¶ Ostendit huiusmodi impossibilitatem ducendo ad inconuenientiam tria, quorum primum est, quod si motus componatur ex momentis, & magnitudo ex indiuisibilibus: ita quod per indiuisibilem partem magnitudinis non moueatur, sed motum sit, sequitur quod aliquid sit motum, non motum, id est, quod prius non mouebatur; quia ponitur quod secundum indiuisibilem [transiit] id est, motum est, non transiens, quia in eo moueri non poterat. vnde sequitur aliquid esse transitum absque hoc, quod aliquando iret, quod est impossibile, sicut impossibile est, quod aliquid sit præteritum, quod nunquam fuerit præsens. Sed quia hoc inconueniens posset concedere ille, qui diceret motum componi ex momentis, ducit ad secundum inconueniens ibi.

T. com. 1. T. com. 2. T. com. 3. T. com. 4. T. com. 5.

Lect. 6. T. com. 62.

T. com. 5.

T. com. 10. Infr. T. com. 6.

Lect. 5. Tex. 88.

Demon.

h Tali ratione, Omne quod natum est moueri & quiescere, necesse est quod quiescat vel moueatur: sed dum mobile est in A, non mouetur, & similiter dum est in B, & dum est in C, ergo dum est in A, & dum est in B, & dum est in C, quiescit, ergo sequitur quod aliquid simul continue quiescat, & moueatur. Et quod hoc se-

Te. com. 9.

quatur, sic probat. Postum est enim, qd moueatur per totam longitudinem, quæ est A B C. & iterum positum est, quod quiescat secundum quâlibet partem: sed quod quiescit per quâlibet partem, quiescit per totum, ergo sequitur, quod quiescat per totam magnitudinem. Et ita sequitur, quod per totam magnitudinem continue moueatur, & quiescat, quod est omnino impossibile. Tertium inconueniens ponit ibi.

Te. com. 10.

g Tali ratione. Ostensum est, quod si magnitudo componitur ex indiuisibilibus quod etiam motus, aut ergo illa indiuisibilia motus, quæ sunt D, & E, & Z, ita se habet quod quodlibet eorum est motus, aut non, si quodlibet eorum est motus, cum quodlibet eorum respondeat indiuisibili parti magnitudinis, in qua non mouetur, sed motum est: sequitur quod præsentem motu, mobile non moueatur, quod est contra primam suppositionem: sed quiescat. Si vero non sunt motus, sequitur quod motus componatur non ex motibus, quod videtur impossibile, sicut & quod linea componatur ex non lineis.

Te. com. 11.

Te. com. 12. e

LECTIO III.

Postquam Philosophus ostendit eiusdem rationis esse, quod magnitudo, & motus per eam transiens ex indiuisibilibus componatur, ostendit etiam idem de tempore, & magnitudine. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quod ad diuisionem magnitudinis sequitur diuisio temporis, & e contra. In secunda ostendit quod ex infinitate uenit sequitur infinitas alterius: ibi, [Et si quodcunq; infinitum est.] Circa primum duo facit. Primo ponit propositum. Secundo demonstrat: ibi, [Si enim omnis.] Dicit ergo primo, quod etiam tempus necesse est similiter esse diuisibile, & indiuisibile, & componi ex indiuisibilibus, sicut longitudo, & motus. Deinde cum dicit, Probat propositum tribus rationibus, quarum prima sumitur per æque uelocitatem. Secunda, per uelocitatem & tarditatem. [Quoniam autem omnis.] Tertia per idem mobile: ibi, [Am-

plus autem & ex consuetudine.] Dicit ergo primo, quod de ratione æque uelocitatis est, quod minorem magnitudinem transeat in minori tempore. Detur ergo aliqua magnitudo diuisibilis, quam pertranseat aliquod mobile in aliquo tempore dato: sequitur ergo, quod mobile æque uelox transeat partem magnitudinis in minori tempore, & sic oportuit tempus datum esse diuisibile. Si autem e contra detur, quod tempus sit diuisibile, in quo mobile datum mouetur per magnitudinem aliquam datam, sequitur quod æque uelox mobile in minori tempore, quod est pars totius temporis, moueatur per minorem magnitudinem, & ita sequitur quod magnitudo, quæ est A, sit diuisibilis. Secundo ibi, Ostendit idem per duo mobilia, quorum unum est uelocius, & aliud tardius. Et primo, præmittit quædam necessaria ad propositum ostendendum. Secundo probat propositum: ibi, [Quoniam autem omnis motus.] Circa primum duo facit. Primo, ostendit quomodo uelocius se habeat ad tardius in hoc tempore plus de spatio pertranseat. Dicitur enim, quod in æquali tempore plus mouetur: sed A est uelocius quam B, ergo, cum A peruenerit ad B, nondum peruenit, ad C, quod est terminus magnitudinis, sed adhuc deficiet, id est distabit ab eo: motus tamē erit in hoc tempore per aliquam partem magnitudinis: cum ergo omnis pars sit minor toto, relinquitur quod A in tempore Z I, mouetur per maiorem magnitudinem quam B, quod in eodem tempore mouetur per partem magnitudinis. Vnde sequitur, quod uelocius in æquali tempore plus de spatio pertranseat. Secundo ibi, Demonstratio, quod mobile uelocius moueatur in æquali tempore per maiorem magnitudinem, quam mobile tardius.

Te. com. 11.

Quod, si omne quod uis moueri aut quiescere necesse est, P sane in vnaqua; magnitudinis A B C parte quiescit; quo sit, ut quippiam sit, quod continuo quiescit simul, atq; mouetur. Per totam enim magnitudinem A B C mouebatur; & in vnaqua; parte quiescebat eiusdem, quare & in tota etiam quiescebat.

G

Atq; si indiuisibiles partes D E Z motus sint motus, sit ut præsentem motu, P mobile quiescat, & non moueatur; sin vero non sint motus, sit ut motus non ex motibus constet.

G

LECTIO III.

Similiter etiam & tempus, & longitudo, ac motus, indiuisibile esse necesse est, atq; ex ipsis nunc, quæ indiuisibilia sunt, constare, aut etiam diuisibile esse ex diuisibilibus constare.

Nam & si omnis est diuisibilis, atque minori in tempore minorem magnitudinem transeat id; quod æquæ celeritate mouetur: & tempus erit etiam diuisibile. Quod si tempus est diuisibile, in quo quippiam per A magnitudinem fertur, & A profecto, diuisibilis erit.

Cum autem omnis magnitudo sit in magnitudines diuisibilis (demonstratum est enim continuum ex indiuisiuis constare non posse; estq; omnis magnitudo continuum) necesse est, id quod celerius mouetur, maiorem in æquali, æqualem in minore; & maiorem in super in minore tempore magnitudinem transeat, ut quidam id, quod celerius mouetur, definiunt.

Sit enim A, mobile celerius B, cum igitur id celerius quod prius mutatur quo in tempore. sitq; illud E E mutatur est A ipsum ex C in D in eo mobile B nondum accedet ad D, sed citra illuderit, ut patet. Quare id, quod celerius mouetur, & plus magnitudinis in æquali tempore transeat.

Plus, uelocius in æquali tempore per maiorem magnitudinem moueri, & etiam in minori tempore per maiorem magnitudinem moueri. Et hoc modo quidam definiunt uelocitatem, qd plus mouetur in æquali tempore, & etiam in minori. Secundo ibi, d Probat duo præmissa. Et primo, quod uelocius in æquali tempore, & per maius spacium moueatur. Secundo qd etiam in minori tempore per maius spacium mouetur: ibi, [At uero & in minori.] Dicit ergo primo. Sint duo mobilia A & B, quorum A uelocius sit quam B, & sit magnitudo C D, quam pertranseat A tempore in Z I. Moueatur autem B, quod est tardius,

Te. com. 15.

Te. com. 12.

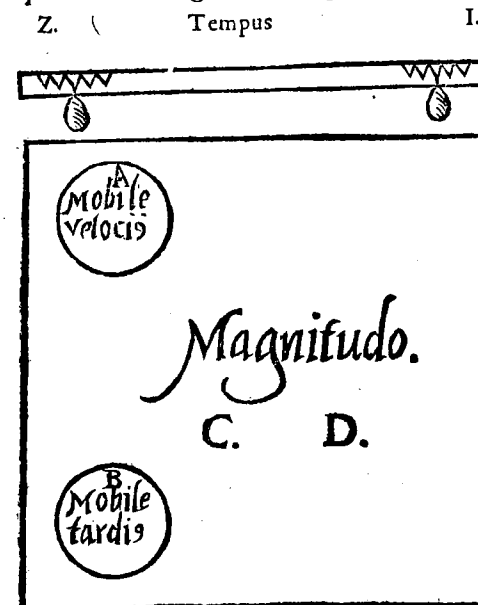
Te. com. 13.

Le. 1. se. 6. 3.

Te. com. 11.

dus, & A, quod est uelocius per eandem magnitudinem: & incipiant simul moueri: his ergo positis, sic argumentatur. Uelocius est quod in æquali tempore plus mouetur: sed A est uelocius quam B, ergo, cum A peruenerit ad B, nondum peruenit, ad C, quod est terminus magnitudinis, sed adhuc deficiet, id est distabit ab eo: motus tamē erit in hoc tempore per aliquam partem magnitudinis: cum ergo omnis pars sit minor toto, relinquitur quod A in tempore Z I, mouetur per maiorem magnitudinem quam B, quod in eodem tempore mouetur per partem magnitudinis. Vnde sequitur, quod uelocius in æquali tempore plus de spatio pertranseat. Secundo ibi, Demonstratio, quod mobile uelocius moueatur in æquali tempore per maiorem magnitudinem, quam mobile tardius.

Demonstratio, quod mobile uelocius moueatur in æquali tempore per maiorem magnitudinem, quam mobile tardius.

Te. com. 12. e

Le. 1. in fin.

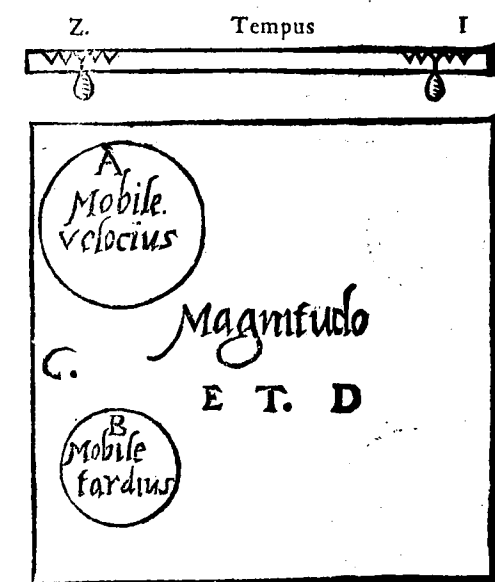
Te. com. 13.

Ostendit quod uelocius in minori tempore plus de spatio pertranseat. Dicitur enim, quod in tempore in quo A iam peruenit ad D, B, quod est tardius, adhuc distat à D. Detur ergo quod in eodem tempore perueniat usque ad E: quia igitur omnis magnitudo diuisibilis est ut supra positum est, diuiditur residuum magnitudinis, sc. E D, in quo uelocius excedit tardius, in duas partes in puncto T. Manifestum est ergo quod magnitudo C T est minor quam magnitudo C D. Sed idem mobile per minorem magnitudinem mouetur in minori tempore; qd ergo ipsum A peruenit ad D in toto tempore Z I ad punctum T peruenit in minori tempore; & sit illud tempus Z K. Inde sic arguitur. Magnitudo C T, quæ pertranseat A maior est magnitudine C E, quæ pertranseat B; sed tempus Z K, in quo pertranseat A maior est magnitudine C T, est minus toto Z I, in quo B tardius pertranseat magnitudinem C E: sequitur ergo quod uelocius in minori tempore pertranseat maius spacium. Deinde cum dicit,

At uero & in minori plus. In quo enim A factum est iuxta ipsum D, ipsum B erit iuxta E cū tardius est. Ergo, quoniam ipsum A ad ipsum D factum est in omni in quo est Z I tempore: ad ipsum T erit in minori, hoc: & erit in quo Z K. Ipsum quidem igitur C T, quod transeat ipsum A, maius est ipso C E. Tempus autem, quod est Z K, minus est omni eo, quod est Z I; quare in minori transeat maius.

Manifestum autem ex his, & quod uelocius in minori tempore pertranseat æquale. Quoniam enim maiorem in minori transeat tardiori, ipsum autem secundum seipsum acceptum in pluri tempore maiore minori: ut quæ est L M ea, quæ est L O, plus utiq; erit tempus, qd QR, in quo ipsum A transeat L M quæ quod est QR, in quo transeat ipsum L O. quare si QR tempus minus est eo in quo est QH, in quo quod est tardius transeat ipsum L O, & quod est QS tempus minus est eo in quo est QH. Ipso enim QR minus est, minore autem minus, & ipsum minus est. Quare in minori mouebitur per æquale.

A Demonstratio, quod mobile uelocius pertranseat maiorem magnitudinem in minori tempore, quam tardius mobile.

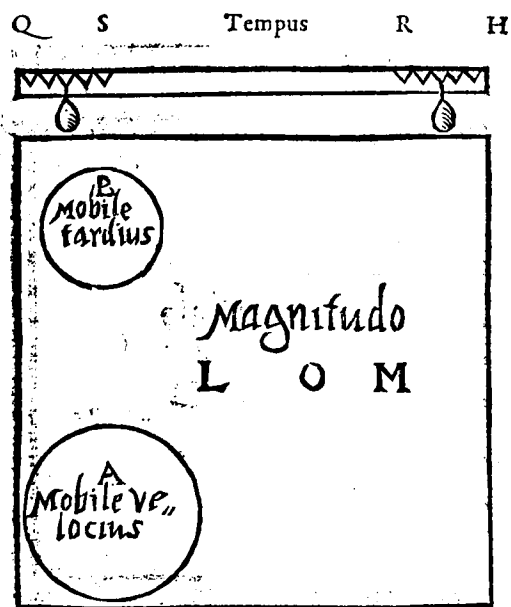
Ostendit quomodo uelocius se habeat ad tardius in moueri per æqualem magnitudinem. Et primo proponit intentum. Secundo probat propositum: ibi, [Quoniam quidem enim.] Dicit ergo primo, quod ex præmissis manifestum esse potest, quod uelocius pertranseat æquale spacium in minori tempore. Secundo ibi, Probat propositum duabus rationibus. Ad quarum primam duo præmittit, quorum unum iam probatum est, sc. quod uelocius pertranseat maiorem magnitudinem in minori tempore quam tardius. Secundo uero est per se manifestum, sc. quod ipsum mobile secundum seipsum consideratū, in maiori tempore pertranseat maiorem magnitudinem quæ in minori.

Pertranseat enim hoc mobile A, qd est uelocius, hanc magnitudinem, quæ est I, M, in QR tempore, & parte magnitudinis, I, I, O, pertranseat in minori tempore; quod est QS, quod est minus qd QR, in quo pertranseat L M, sicut & L O est minor quam I, M. Ex prima autem suppositione accipit, qd totū tempus QR, in quo A pertranseat totam magnitudinem I, M, sit minus tempore QH, in quo B, qd est tardius, pertranseat minorem magnitudinem, sc. L O. Dicitū est enim quod uelocius in minori tempore pertranseat maiorem magnitudinem. Ex his procedit sic, Tempus QR, est minus tempore QH, in quo B, quod est tardius, pertranseat magnitudinem L O, & tempus QS, est minus qd tempus QR, ergo sequitur qd tempus QS sit minus qd tempus QH, quia si aliquid est minus minore, etiam ipsum erit minus maiore. Cū ergo datum sit qd in tempore OS uelocius mouetur per I, O magnitudinem, & tardius mouetur per eandem tempore QH, sequitur, qd uelocius mouetur in minori tempore per æquale spacium. Secundam rationem ponit ibi, Demonstratio,

At uero plus etiā magnitudinis minore in tempore transeat. Nam in minore tempore EF quod mobile A ad ipsum peruenit D, mobile B tardius erit in ipso G, citra terminum D. Si igitur A toto tempore EF, ad ipsum peruenit D, erit in minori tempore citra D, in ipso H, quod esse potest, inter G, atq; D, sitq; illud tempus EK. At magnitudo quidem CH, maior est magnitudine C, tempus autem EK, minus est tempore toto EF. Quare id quod celerius est, maiorem magnitudinem minore in tempore transeat. Ex his autem patet, id quod est celerius, minore etiam in tempore magnitudinem æqualem transire. Nam cum ipsum ad tardius quidem comparatum maiorem in minori tempore, per se autem sumptum maiore in tempore, maiorem magnitudinem transeat. Tempus profecto EK, in quo CH, magnitudinem transeat, maius erit eo tempore: qua C G, magnitudinem transeat. Sit igitur minus illud tempus EL. Quare si EK, tempus minus est EF, in quo B, tardius mobile magnitudinem C G, transeat. Et EL profecto tempus EF, tempore minus erit. Est enim minus tempore, EK. Quod uero est minus minore, minus & ipsum est. Quare minore in tempore magnitudinem æqualem transeat.

eandem tempore QH, sequitur, qd uelocius mouetur in minori tempore per æquale spacium. Secundam rationem ponit ibi, Demonstratio,

Demonstratio quod mobile velocius moueatur per aequalem magnitudinem in minori tempore, quam mobile tardius.

In omni tempore possibile sit moueri, quod ex definitione temporis apparet, quæ in quarto data est. Secundum est, quod omne, quod mouetur, contingit moueri velocius, & tardius, id est quod in quolibet mobili est inuenire aliquid, quod velocius mouetur, & aliquid quod tardius. Sed hæc propositio videtur esse falsa. Determinata enim sunt velocitates motuum in natura. Est enim aliquis motus ita velox, quod nullus potest esse eo velocior, scilicet motus primi mobilis. Ad hoc dicendum quod de natura alicuius rei possumus loqui dupliciter, vel secundum rationem communem, vel secundum quod ad propriam materiam applicatur. Et nihil prohibet aliquid, quod non impeditur ex ratione communi rei, impedi ex applicatione ad aliquam materiam determinatam. sicut non impeditur ex ratione forme Solis, esse plures Soles; sed ex hoc, quod tota materia speciei sub vno Sole continetur. Et similiter ex communi natura motus non prohibetur, quin qualibet velocitate data, possit alia maior velocitas inueniri, sed impeditur ex determinatis virtutibus mobilium & mouentium. Hic autem Aristoteles determinat de motu secundum communem rationem motus, non dum applicando motum ad determinata mouentia & mobilia; & ideo vtriusque in hoc libro, ut accipiat qualibet magnitudine data, aliam minorem. Licet applicatio magnitudinis ad determinatam naturam, sit aliqua minima magnitudo: quia quilibet natura requirit determinatam magnitudinem & paruitatem, (vt etiam in primo dictum est.) Ex duobus autem præmissis concludit tertium, scilicet quod in omni tempore dato contingit velocius & tardius moueri, quæ sit motus datus in tali tempore. Secundo ibi. Ex præmissis concludit propositum, & dicit quod cum præmissa sint vera, necesse est quod tempus sit continuum, id est, diuisibile in semper diuisibilia; supposito enim quod hæc sit definitio continui, necesse est quod tempus sit continuum, si magnitudo est continua, quia ad diuisionem magnitudinis, sequitur diuisio temporis & e contra. Tertio ibi. Ostendit propositum, scilicet, quod similiter diuidatur tempus & magnitudo. Quia enim ostensum est, quod velocius pertransit æquale spacium in minori tempore, ponatur quod A, sit velocius, & B, tardius per magnitudinem quæ est CD, in tempore ZI. Manifestum est ergo, quod A, quod est velocius, mouetur per eandem magnitudinem in minori tempore, & sit tempus illud ZI. Iterum autem quoniam A quod est velocius, in tempore RT, pertransit totam magnitudinem quæ est CKD: quod est tardius, in eodem

Te. c. 12.

Præterea si omne quod mouetur, aut in æquali, aut in minore, aut in maiore tempore moueri, necesse est, & id quod in maiore mouetur tardius est, id autem quod in æquali, æque celere est: quod vero celerius est, neque celere est, neque tardius est, id profecto quod celerius est, neque in æquali tempore, neque in maiore mouebitur. Restat igitur tempore ipsum in minore moueri. Quare id quod celerius est, tempore in minore magnitudinem æqualem transire necesse est. Quoniam autem omnis quidem motus in tempore est, & in omni tempore possibile est moueri, omne autem quod mouetur, contingit, & velocius moueri, & tardius, in omni tempore erit ipsum velocius & tardius moueri. Hæc autem cum sint, necesse est, & tempus continuum esse. Dico autem continuum, quod est diuisibile in semper diuisibilia. Huiusmodi enim supposito continuo, necesse est & tempus continuum esse. Quoniam enim ostensum est, quod velocius in minori tempore, transit æquale, sit quod quidem in quo A, velocius, quod autem est in quo B, tardius, & sit motum id, quod tardius est per magnitudinem quæ est CD, in quo est ZI, tempore: manifestum igitur est, quod velocius in minori, quam hoc, mouebitur per eandem magnitudinem, & sit motum A, in quo est ZI, iterum autem, quoniam A, quod est velocius, in quo est ZI, transit totam, quæ est CD, ipsum tardius in eodem tempore, minor transiit. Sit igitur in quo

Te. c. 16.

Nam cum demonstratum sit id quod celerius mouetur, minore in tempore spacium æquale transire. Sit celerius quidem A, tardius autem B, atque B, transiit CD, magnitudinem in tempore E F. igitur A, quod est celerius, magnitudinem eandem (vt patet) in tempore minori transiit. Atque sit in EG, tempore motum. rursus quoniam ipsum celerius totam CD, magnitudinem in EG, tempore pertransiit, id, quod est tardius, minorem eodem in tempore transiit. Sitque illa CH. At quoniam B, quod est tardius in EG, tempore magnitudinem CH, pertransiit, A profecto, quod est celerius, eandem in minori tempore transiit. Quare rursus

Te. com. 14.

Te. com. 15.

Te. com. 16.

Infra.

Te. com. 16.

Quæ talis est. Quod mouetur per æqualem magnitudinem cum aliquo alio mobili, aut mouetur per eam in æquali tempore, aut in minori, aut in maiori. Quod autem mouetur per æqualem magnitudinem in maiori tempore, est tardius, vt supra probatum est: quod autem mouetur in æquali tempore per æqualem magnitudinem, est æque velox, vt per se manifestum est. Cum igitur id quod velocius est, neque sit æque velox, neque tardius; sequitur quod neque in pluri tempore moueatur per æqualem magnitudinem, neque in æquali: relinquitur ergo quod in minori. Sic ergo probatum est, quod necesse est velocius pertransire æqualem magnitudinem in minori tempore. Deinde cum dicitur. Probatur propositum, scilicet, quod eiusdem rationis sit tempus & magnitudinem semper diuidi in diuisibilia, aut etiam ex indiuisibilibus componi. Et circa hoc tria facit. Primo, præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad sequentem probationem. Secundo, ponit propositum: ibi, [Hæc autem cum sint.] Tertio probat: ibi, [Quoniam enim ostensum est.] Præmittit ergo primo, quod omnis motus est in tempore; & hoc probatum est in quarto. Item quod

Amplius autem, si omne necesse quidem est, aut in æquali, aut in minori, aut in pluri moueri, & quod quidem in pluri, tardius est, quod autem in æquali, æque velox, velocius autem, non est æqualiter velox, neque tardius, neque vtique in pluri, aut æquali, mouetur ipsum velocius, relinquitur igitur in minori. Quare necesse est, æqualem magnitudinem in minori tempore transire, velocius. Quoniam autem omnis quidem motus in tempore est, & in omni tempore possibile est moueri, omne autem quod mouetur, contingit, & velocius moueri, & tardius, in omni tempore erit ipsum velocius & tardius moueri. Hæc autem cum sint, necesse est, & tempus continuum esse. Dico autem continuum, quod est diuisibile in semper diuisibilia. Huiusmodi enim supposito continuo, necesse est & tempus continuum esse. Quoniam enim ostensum est, quod velocius in minori tempore, transit æquale, sit quod quidem in quo A, velocius, quod autem est in quo B, tardius, & sit motum id, quod tardius est per magnitudinem quæ est CD, in quo est ZI, tempore: manifestum igitur est, quod velocius in minori, quam hoc, mouebitur per eandem magnitudinem, & sit motum A, in quo est ZI, iterum autem, quoniam A, quod est velocius, in quo est ZI, transit totam, quæ est CD, ipsum tardius in eodem tempore, minor transiit. Sit igitur in quo

tempore pertransit minorem magnitudinem, quæ sit CK, & quia B, quod est tardius, pertransit magnitudinem in tempore ZI, A, quod est velocius, pertransiit eandem magnitudinem adhuc in minori tempore, & sic tempus ZI, iterum diuidetur, & eo diuiso secundum eandem rationem, diuidetur magnitudo CK, quia tardius in parte illius temporis mouetur per minorem magnitudinem. & si diuiditur magnitudo; iterum diuidetur & tempus, quia illam partem magnitudinis velocius transiit in minori tempore, & sic semper procedatur accipiendo post motum velocioris aliud mobile tardius, & post tardius, iterum velocius, & vtendo eo, quod demonstratum est, scilicet, quod velocius pertransit æquale in minori tempore, & tardius in æquali tempore minorem magnitudinem: sic enim accipiendo id quod velocius, diuidemus tempus, & accipiendo id quod est tardius, diuidemus magnitudinem. Si ergo hoc verum est, quod tempus possit talis conuersio fieri, procedo a velociori in tardius, & a tardiori velocius, & facta tali conuersione semper fit diuisio magnitudinis, & temporis, manifestum erit, quod tempus est continuum, id est diuisibile in semper diuisibilia, & similiter ois magnitudo, quia per eandem & æquales diuisiones diuiditur tempus & magnitudo, vt ostensum est. Deinde cum dicitur.

Te. com. 17.

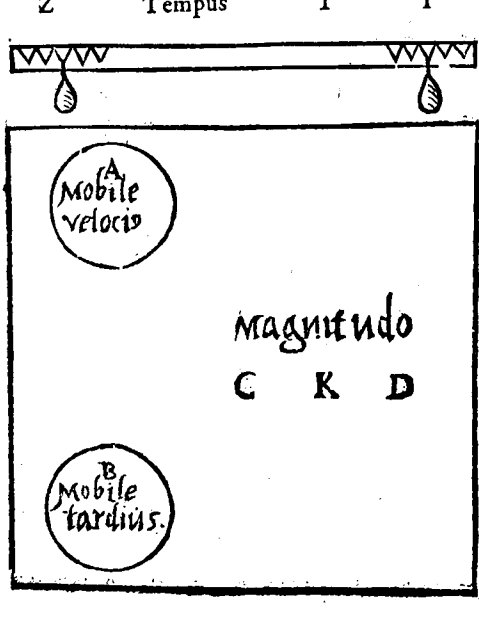
Te. com. 18.

Te. com. 19.

Te. com. 22.

Quoniam autem tardius, quod est ipsum B, in eo quod est ZI, tempore ipsam quæ est CK, transiit, velocius in minori transiit. Quare iterum diuiditur quod est ZI, tempus, hoc autem diuiso, & CK, magnitudo diuidetur secundum eandem rationem: si vero magnitudo, & tempus, & hoc semper erit accipientibus a velociori tardius, & a tardiori velocius, & eo quod demonstratum est vtentibus. Diuidet autem id, quod est velocius, tempus, tardius autem longitudinem. Si igitur semper in natura est conuersio: conuersio autem semper fit diuisio, manifestum quoniam omne tempus continuum est. Similiter autem manifestum, & quod magnitudo omnis continua est. Per easdem enim, & æquales diuisiones, tempusque, & magnitudo diuiditur. Amplius autem, & ex consuetis rationibus dici manifestum est, quod si tempus continuum est, quod & magnitudo. Siquidem in medio tempore, medium transit, & simpliciter in minori minus. eadem namque diuisiones temporis, & magnitudinis sunt.

Demonstratio quod similiter diuiditur tempus & magnitudo.

tempus EG, diuidetur. quod si diuidetur magnitudo quoque CH, ratione eadem vtrique diuidetur: quod si magnitudo diuidetur, & tempus iterum diuidetur. Et hoc semper erit, & eiusdem celerius mobile, tardius, & post hoc celerius sumamus, ac demonstrari vtamur. Nam celerius quidem mobile, tempus, tardius autem longitudinem diuidet. Quod si semper quidem vere conuersio sit, cum sit vero conuersio, sit diuisio semper, patet etiam simul & magnitudinem omnem continuum esse. Eisdem enim æqualibus diuisionibus, tam tempus quam magnitudo diuiditur.

Insuper & ex hisce rationibus, quæ acceperunt, patet si sit tempus continuum, & magnitudinem continuum esse. Siquidem in dimidio temporis, dimidium magnitudinis, & simpliciter in minore, minorem transit: eadem enim diuisiones temporis, & magnitudinis erunt.

LECTIO IV. Aque si alterum vtrumvis istorum, sit infinitum, & alterum est infinitum, & perinde sane vt alterum. ceu si tempus extremis sit infinitum, & longitudo extremis est infinita: si diuisione, longitudo quoque diuisione; si vtrisque, & magnitudo vtrisque. Quapropter & Zenonis ratio falsum opinatur: fieri (inquam) non posse, vt finito in tempore quicquam transiit infinita, aut infinita per singula transiit. Dupliciter enim longitudo, & tempus,

in vltimis. Dicitur autem tempus & magnitudo esse infinita in vltimis, quia, scilicet, vltimis caret, sicut si imaginatemur lineam non terminari ad aliqua puncta, vel tempus non terminari ad aliquod primum, aut vltimum instans. & si tempus sit infinitum diuisione, & longitudo erit diuisione infinita. Est hic secundus modus infiniti. Dicitur enim diuisione infinitum, quod in infinitum diuidi potest, quod est de ratione continui, vt dictum est. & si tempus esset vtroque modo infinitum, & longitudo effect vtroque modo infinita. Et conuenienter isti duo modi infiniti contra ponuntur, quia primum modus infiniti accipitur ex parte vltimorum indiuisibilium qui priuantur: secundus autem modus accipitur secundum indiuisibilia, quæ signatur in medio, diuiditur n. linea secundum puncta infra lineam. Secundo ibi. Ex præmissis remouet dubitationem Zenonis Eleatis, qui volebat probare quod nihil mouetur de vno loco ad alium, puta de A in B. manifestum est enim quod inter A & B sunt infinita puncta media, cum continuum sit diuisibile in infinitum. si ergo mouetur aliquid de A in B, oportet quod pertranseat infinita, & quod tangat vnum quodque infinitorum, quod non est possibile fieri in tempore finito. ergo in nullo tempore quantumcumque magno, dum modo sit finitum, aliquid potest moueri per quantumcumque paruum spacium. Dicit ergo Philosophus, quod ista ratio, procedit ex falsa estimatione, quia longitudo & tempus, & quodcumque continuum, dupliciter dicitur esse infinitum, vt dictum est. scilicet, secundum diuisionem, & in vltimis. Si igitur essent aliqua, finitum & spa-

Te. com. 19.

& spaciū infinita secundū quantitatem (q̄ est esse infinitū in vltimis) non contingeret q̄ se inuicē tangerent in tēpore finito. si vero sint infinita secundū diuisionē, hoc cōtingit, quia etiā tempus q̄ est finitū secundū quantitatem est sic infinitū; s̄ secundū diuisionē. Vnde sequitur, q̄ in finitū transeat, nō quidē in tēpore finito: sed in tēpore infinito. Et q̄ infinita p̄tēta magnitudinis trāseantur in infinitis nunc tēporis, nō a. in nunc finitis. Est autē sciendū q̄ hęc solutio est ad hominē, & nō ad veritatē, sicut infra Arist. manifestabit in octauo. Tertio ibi.

Te.com.20.

Te.com.22.

¶ Probat q̄ supra posuit. Et primo, resūmit propositum. Secūdo, probat: ibi, [Sit enim magnitudo.] Dicit ergo primo q̄ nullū mobile potest transire in finitū spaciū, in tempore finito, neq; finitū spaciū in tempore infinito. Sed oportet si tēpus est infinitū, q̄ magnitudo sit infinita; & e contra. Secundo ibi. ¶ Probat propositum. Et primo, quod tempus non potest esse infinitum, si magnitudo sit finita. Secundo, quod e conuerso, si lōgītudo sit infinita, tempus nō potest esse finitū: ibi, [Eadem autem demonstratio est.] Primū autem ostēdit duabus rationibus, quarū prima talis est. Sit magnitudo finita quā est A B, & sit tempus infinitum, quod est C D. Accipiat autem huius temporis infinita aliqua pars finita, quā sit C D, quia igitur mobile per totum tempus C D, pertransit totam magnitudinem A B;

oportet q̄ in hac parte temporis; quā est H D, pertransit aliquā partem illius magnitudinis, quā quidem sit B E, cum autē A B, magnitudo sit finita; & maior B E, K D, autem finitum; & minus ipso F, necesse est quod B C, aut mensurer totum A B, aut deficiat, aut exccellet in mensurando, si multoties sumatur B C, sic enim omne finitum minus; se habet ad finitum maius, vt patet in numeris. Ternarius enim, qui est minor senario, bis acceptus mensurat ipsum: quinarium vero, qui etiam est maior, non mensurat bis acceptus: sed excedit: plus enim est bis tria quam quinque. Similiter etiam & septenarium bis acceptus nō mensurat: sed deficit ab eo: minus enim est bis tria quā septē: sed tamen si trinaris ter accipiat, excedet etiam septenariū. Nihil autem differt quocunq; modo horum triū B E, se habet ad A B, quia idē mobile semper pertransibit magnitudinem equalem ei, q̄ est B C, in tempore equali ei, quod est B D: sed B C mensurat totum A B, vel excedit ipsum: si multoties sumatur, ergo & B D, mensurabit totum tēpus G vel excedit ipsum, si multoties sumatur, & sic oportet quod totū tempus G, sit finitū, in quo pertransit totā magnitudinē finitā quia oportet q̄ in equalia secundū numerū diuidatur tēpus, sicut & magnitudinē. Secundā rationem ponit ibi,

Te.com.20.

Te.com.21.

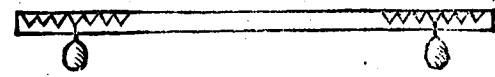
dicatur, & longitudo, & tempus infinitum, & omnino omne cōtinuum, aut secundum diuisionem, aut in vltimis. In finitis quidem igitur secundum quantitatem, non contingit se tangere in finito tēpore, eis autem q̄ sunt secundum diuisionē, contingit, & nanq; ipsum tempus sic infinitum est. Quare & in finito tempore & non finito, accidit transire infinitum; & tangere infinita in finitis; & non finitis. ¶ Neq; iam infinitum potest in finito tempore transire, neq; in infinito, finitum: sed si tempus infinitum sit, & magnitudo erit infinita, & si magnitudo, & tempus.

¶ Sit enim magnitudo finita, in quo est C D. Accipiat igitur temporis aliquid finitum, in quo C D, in hoc igitur transibit aliquid magnitudinis: & sit quod transitum est, in quo B E, hoc autem, aut mensurabit in quo est A B, aut deficiet, aut exccellet. differt enim nihil. Si enim semper æqualem ei, quā est in B E, magnitudinem in æquali tempore transibit: hoc autem mensurat totum; finitum erit omne tempus, in quo transibit; in æquali enim diuidetur, sicut & magnitudo.

¶ Quod aut non in infinito tempore transit quod est B C, manifestum est, si accipiat altera ex parte finitum tempus. Si enim

F Demonstratio prima, per quam probatur, quod si magnitudo est finita, quod tempus est finitum, & sumitur hæc demonstratio ex proportione partu ad totum.

C. H. tempus infinitum. D.

C. H. pars tēporis in f. D.

¶ Quæ talis est. Quamuis enim detur, magnitudinem finitam, quā est A B, pertransire aliquod mobile in tempore infinito, non tamen potest dari, quod omnem magnitudinem pertransit in tempore infinito: quia videmus quod multæ magnitudines finitæ temporibus finitis pertransiunt. Sit igitur magnitudo finita, quā est B C, quā transeat in tempore finito: sed B C, cum sit finita, mensurat A B, quæ est etiam finita. Sed idem mobile pertransibit æqualem magnitudinem ei, quā est B C, in æquali tempore finito, in quo ipsam pertransibat, & ita quod accipiebatur magnitudines æquales, B C ad constituendam totam A B, tot tempora finita æqualia accipientur ad mensurationem vel constitutionem totius temporis: vnde sequitur q̄ totum tempus sit finitum. Differt autē hæc ratio à prima, quia in prima ratione, B C ponebatur pars magnitudinis A B, hic autem B C, ponitur quædam alia magnitudo separata. Necessitatem autem huius secundæ rationis posita ostēdit cū subdit: ¶ Posset enim aliquis contra primam rationem cauillando dicere, q̄ sicut totam magnitudinem A B, pertransibit in tempore infinito; ita & quamlibet partē eius, & sic partem B C non pertransibit tempore finito. Sed quia non potest dari, q̄ quilibet

Impossibile est ergo, aut infinitum finitū in tempore, aut finitū in infinito transire sed si tempus sit infinitum, & magnitudo erit similiter infinita, & si magnitudo & tempus.

Designetur enim magnitudo quædā A B, terminis definita. & tempus infinitū mēte percipiatur. Sit q̄, id C, deinde excipiat pars aliqua finita tēporis C, q̄ quidem C D, finis clauditur in hoc igitur corpus quod super A B mouetur, aliquā partem magnitudinis trāsit, atq; ponatur, A E iam partē pertransiisse, hæc autē pars, aut æque totā A B, magnitudinem mensurabit, aut deficiet, aut excedet: nihil enim refert. Nā si semper æquale magnitudinē A E parti equali in tēpore mobile transit, pars autem hæc magnitudinem totā metitur, tempus totū, in quo magnitudinē totā trāsit, finitū erit p̄fecto: in partes enim æquales diuidetur, vt magnitudo.

Præterea, si non omnem magnitudinem id quod mouetur in infinito tempore transit; sed fieri potest, vt aliquam finitū etiam in tempore transeat, vt A E partem, hæc autem totam magnitudinem metietur, denique æqualem in æquali tempore transit: tempus ipsum p̄fecto finitum erit.

Patet autem non in tempore infinito partem A B transire, si tempus altera ex parte finitū fuerit sumptū. Nā si in minorem partē hæc tran-

bet magnitudinē pertransit tempore infinito, oportuit inducere secundam rationē quod B K sit quædam alia magnitudo, quam tempore finito pertransit. Et hoc est quod subdit, q̄ manifestum est q̄ mobile nō pertransit magnitudinem quā est B K, in infinito tempore, si accipiat in altera finitum tempus, id est si accipiat aliqua alia magnitudo à prima, quæ dicatur B C quā pertransibit tempore finito. Si enim in minori tempore pertransit partem magnitudinis quam totum, necesse est hanc magnitudinem, quæ est B K, finitam esse altero termino existente finito, scilicet A B, quasi dicat: Si tempus, in quo pertransibit B K, est finitum, & minus tempore infinito, in quo pertransibit A B, necesse est quod B K, sit minor quam A B, & ita quod B K, sit finita, cum A B, finita sit. Deinde cum dicit.

Te.com.22.

Te.com.23.

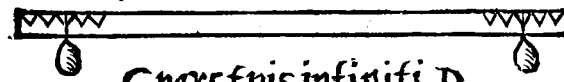
bet magnitudinē pertransit tempore infinito, oportuit inducere secundam rationē quod B K sit quædam alia magnitudo, quam tempore finito pertransit. Et hoc est quod subdit, q̄ manifestum est q̄ mobile nō pertransit magnitudinem quā est B K, in infinito tempore, si accipiat in altera finitum tempus, id est si accipiat aliqua alia magnitudo à prima, quæ dicatur B C quā pertransibit tempore finito. Si enim in minori tempore pertransit partem magnitudinis quam totum, necesse est hanc magnitudinem, quæ est B K, finitam esse altero termino existente finito, scilicet A B, quasi dicat: Si tempus, in quo pertransibit B K, est finitum, & minus tempore infinito, in quo pertransibit A B, necesse est quod B K, sit minor quam A B, & ita quod B K, sit finita, cum A B, finita sit. Deinde cum dicit.

in minori pertransit, hanc necesse est finitam esse altero termino existente. ¶ Eadem autem demonstratio est, & si longitudo infinita sit, tempus autem finitum. ¶ Manifestum igitur ex dictis est, quod neque linea, neque planum, neque omnino vllum continuorum erit atomus: non solum propter id quod nunc dictum est: sed quia accidit diuidi indiuisibile.

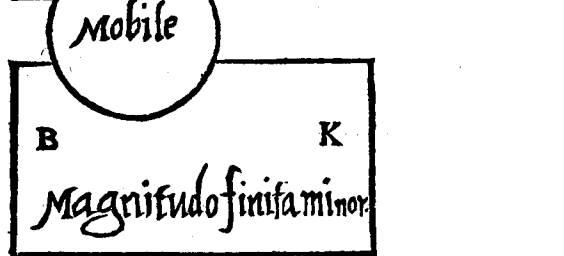
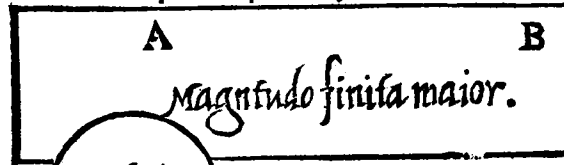
¶ Quoniam enim in omni tempore velocius & tardius est, velocius autem plus transit in æquali tempore, cōtingit autem, & duplam & hemiolium transire longitudinem (sit enim hæc ratio velocis.) Adducatur igitur velocius secundum hemiolium in eodē tempore, & diuidantur magnitudines, quæ quidem velocioris sunt, A B, B C, C D, in tres atomos: quæ vero sunt tardioris, in duos, in quibus sunt E F, F G, itaque & tempus diuidetur in tria atomos. Equale enim in æquali tempore transibit. Diuidatur igitur tempus in ea, quæ

Demonstratio secunda, per quam probatur idem quod supra. Et sumitur ex proportione cuiuslibet finiti ad quodlibet finitum, sumendo tēpus infinitū, & magnitudinem finitā.

C. Tempus infinitum.

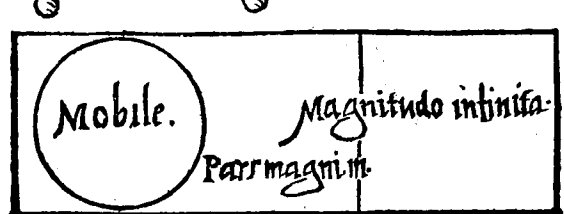
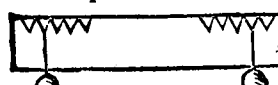
C. pars tēpis infiniti. D.

¶ Ponit quod eadē demonstratio est ducens ad impossibile si dicatur q̄ lōgītudo sit infinita, & tēpus finitū. Quia accipietur aliquid lōgītudinis infinitæ, q̄ erit finitū: sicut accipiebatur aliquid tēporis infiniti, quod est finitū. Deinde cum dicit.

Demonstratio, probans idem quod supra, assumendo tempus finitum, & magnitudinem infinitam.

Tempus finitum.

A sit, tempus finitum esse, necesse est, cum altera ex parte sit temporis finis.

Eadē sane fuerit demonstratio, & si longitudinē quæ infinita finxerimus, tēpus autē sumptimus cōtra finitū.

Patet igitur ex his que diximus, neq; lineam, neque superficiem, neque omnino quicquam continuū, indiuiduum esse, non solum propter id, quod nuper est dictum: sed etiam quia fiet, vt indiuiduum diuidatur.

Nam cum omni in tempore, & id quod est celerius, & id quod est tardius, moueatur, atque id quod est celerius plus equali in tempore spaciū transeat, fierique possit vt duplum sexquialteram longitudinem transeat (esse nanq; potest celeritatis hæc ratio) sexquialteram magnitudinē eodē in tempore transeat id quod celerius fertur. Atq; diuidatur magnitudines ambæ, ea quidem qua mobile celerius transit, q̄ est A D, in A B, B C, C D, tres indiuiduas partes cōtinuorum. Ea vero quam ipsum tardius transit, in E F, F G, duas & ipsas indiuiduas partes, igitur & tēpus H M, in tres sane partes indiuiduas diuidetur. In equali nanq; tēpore, magni-

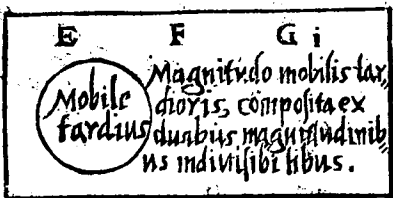
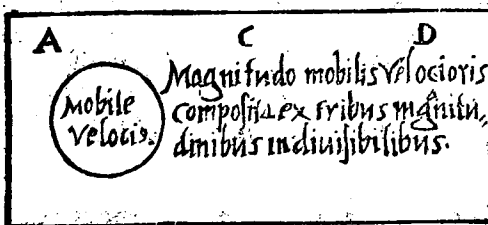
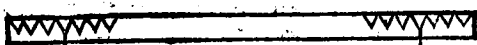
pore contingat velocius & tardius moueri. Secundum est, quod velocius plus pertransit de magnitudine in æquali tempore. Tertium est, quod contingit esse excessum velocitatis ad velocitatem, & longitudinis pertransitæ ad longitudinem secundum diuersas proportiones, puta secundum duplicem, quæ est proportio duorum ad vnū, & secundum hemioliam, quæ habet totum & dimidium, quæ alio nomine dicitur sexquialtera, vt proportio trium ad duo, vel secundum quantamcunq; aliam proportionem. Ex his autem suppositis sic procedit. Sit hæc proportio velocis ad velox, vt inueniatur aliquid velocius altero secundum hemiolium, id est sexquialteram proportionem. & sit ita, quod velocius pertransit vnā magnitudinem, quæ sit A B, C D, compositam ex tribus magnitudinibus indiuisibilibus, quarum vna sit A B, alia B C, tertia C D, in eodem autem tempore oportet, quod tardius secundum prædictam proportionem pertransit magnitudinem compositam ex duabus indiuisibilibus magnitudinibus, quæ sit magnitudo E F, F G. Et quia tempus diuidi potest, sicut etiam magnitudo, necesse est quod tempus, in quo velocius pertransit tres indiuisibiles magnitudines, diuidatur in tria indiuisibilia, quia oportet quod æquale in æquali tempore pertransit. Sit ergo tempus diuisum in K L, L M, M N, tria indiuisibilia. Sed quia tardius in eodem tempore mouetur per E F, F G, quæ sunt duæ magnitudines indiuisibiles, necesse est quod tempus diuidatur in duo media, & sic sequetur quod indiuisibile diuidatur. oportebit enim quod tardius vnā magnitudinem indiuisibilem pertransit in vno indiuisibili tempore & dimidio. non enim potest dici, quod vnā indiuisibilem magnitudinem transeat in vno tempore indiuisibili, quia sic non prius moueretur velocius quam tardius. Ergo relinquatur quod tardius pertransit indiuisibilem magnitudinem in pluri, quā in vno indiuisibili tempore, & in minori quam duobus, & sic oportebit vnū indiuisibile tempus diuidi. Et eodem modo sequitur, quod indiuisibilis magnitudo diuidatur, si ponatur quod tardius moueatur per tres indiuisibiles magnitudines, in tribus indiuisibilibus temporibus. Velocius enim in vno indiuisibili tempore mouebitur per plures quam per vnā indiuisibilem magnitudinem, & per minus quam duas. Vnde manifestum sit, quod nullum continuum potest esse indiuisibile.

Te.com.21.

LeA. 3. Te.com.16.

Demonstratio, quod nullum continuum est indiuisibile.

K L Tempus M N

LECTIO V.

Postquam ostendit Philosophus, quod nullum continuum ex indiuisibilibus componitur...

Et primo, praeimitur quaedam necessaria ad motus diuisionem.

Te.com.24

Te.com.33

Te.com.25

Te. ca. 25

Te. ca. 26

Te.com.26

funt KL, LM, MN. Iterum autem quoniam deductum est, tardius per EF, FG, & tempus secabitur in gemina.

LECTIO V.

Necessesse est autem, & ipsum nunc, quod non secundum alterum, sed per se & primum dictum, indiuisibile esse, & in omni tempore huiusmodi esse.

Est enim aliquid vltimum eius quod factum est, cuius super hoc nihil futuri est, & iterum futuri est, cuius super hoc nihil est illius quod factum est, quod utique diximus vtrorumque esse terminum.

Necessesse est igitur, idem esse ipsum nunc, quod vtriusque temporibus vltimum est. Si enim alterum est, consequenter non erit alterum alteri, propter id, quod non est continuum ex impartibilibus.

inter extrema duarum linearum se tangentium, vel consequenter se habentium, sit aliqua linea media. hoc n. esset contra rationem eius, quod est consequenter. quia consequenter sunt, vt supra dictum est, quorum nihil est medium proximi generis,

quod totus dies praesens, non est nunc primo & per se: sed per aliquid sui. & similiter nec hora, nec quodcumque aliud tempus. Dicit ergo, quod id quod dicitur nunc primo, & per se, & non secundum alterum, ex necessitate est indiuisibile, & iterum ex necessitate est in omni tempore. Secundo ibi.

Probat propositum. Manifestum est enim quod cuiuslibet continui finiti, est accipere aliquod vltimum, extra quod nihil est eius, cuius est vltimum, sicut nihil lineae est extra punctum, quod terminat lineam. Tempus autem praeteritum est quoddam continuum, finitum ad praesens: est ergo accipere aliquod vltimum eius, quod factum est, id est praeteritum, extra quod nihil est praeteritum, & infra quod nihil est futuri. Et similiter erit accipere aliquod vltimum futuri, infra quod nihil est praeteritum, & illud vltimum est terminus vtriusque, sc. praeteritum & futuri, quia cum totum tempus sit continuum, oportet quod praeteritum & futurum ad vnum terminum copulentur.

Si igitur de aliquo demonstraretur quod ipsum sit tale per seipsum, quod est esse nunc per seipsum, & non per aliquid sui, simul cum hoc manifestum erit quod sit indiuisibile. I. et ibi.

Ostendit quoddam consequens ad praemissa. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit, supposito quod nunc sit indiuisibile, quod oportet idem nunc esse, quod est terminus praeteritum & terminus futuri. Secundo, ostendit quod econuerso, si est idem vtrunque nunc, oportet quod nunc sit indiuisibile: ibi, [At vero si idem est.] Te.com.29.

Circa primum duo facit. Primo, concludit ex dictis, quod necesse est esse idem nunc quod est vltimum vtriusque temporis, sc. praeteritum & futuri. Secundo ibi.

Probat, tali ratione. Si est alterum nunc, quod est principium futuri, & alterum quod est finis praeteritum, oportet quod haec duo nunc vel sint consequenter ad inuicem, ita quod immediate sibi succedat, vel oportet quod vnum sit seorsum ab altero, distans ab eo. Sed non potest dici quod vnum consequenter se habeat ad alterum, quia sic sequeretur tempus componi ex nunc aggregatis, quod non potest esse, propter id quod nullum continuum componitur ex impartibilibus, vt supra ostensum est. Nec etiam dici potest, quod vnum nunc sit seorsum ab altero distans ab eo; quia tunc oportet quod in ter illa duo nunc esset tempus medium. Haec est enim natura vna omnis continui, quod inter quilibet duo indiuisibilia sit continuu medium, sicut inter quolibet duo puncta linea. Quod autem hoc sit impossibile, ostendit dupliciter, primo, quia si aliquod esset tempus medium inter praedicta duo nunc, sequeretur quod aliquod vniuocum eiusdem generis esset medium inter duos terminos, quod est impossibile. Non enim est possibile, quod

Est enim extremum transacti temporis quiddam, citra quod nihil futuri temporis est, & insuper consequentis, vltra quod nihil transacti temporis est, quod quidem vtrorumque temporum finem diximus esse. Hoc igitur si tale per se, idemque demonstrabimus esse, patebit etiam, & indiuisibile esse.

Necessesse est itaque, idem nunc ipsum esse, quod finis vtrorumque temporum est.

Nam, si sit aliud atque aliud deinceps alterum quidem ad alterum sane non erit, propterea quod continuum non ex indiuisibilibus constat. Si vero sit seorsum vtrunque, inter ea medium tempus erit. Omne namque continuum tale est, vt inter fines aliquid sit vniuocum. At si tempus sit illud, diuisibile erit, vt patet. Demonstratum est enim omne tempus diuisibile esse. quare sit, vt nunc ipsum diuisibile sit.

inter extrema duarum linearum se tangentium, vel consequenter se habentium, sit aliqua linea media. hoc n. esset contra rationem eius, quod est consequenter. quia consequenter sunt, vt supra dictum est, quorum nihil est medium proximi generis,

Te.com.1.

Te.com.25

& sic, cum tempus futurum consequenter se habeat ad praeteritum, impossibile est, quod inter terminum futuri, & terminum praeteriti cadat aliquod tempus medium. Alio modo ostendit idem sic: Quicquid est medium inter praeteritum & futurum, dicitur nunc: si igitur tempus aliquod sit medium inter extrema tempore praeteriti & futuri: sequitur, quod totum illud dicatur nunc. sed omne tempus est diuisibile, vt ostensum est: ergo sequitur, quod ipsum nunc sit diuisibile. Et quamuis supra posuerit principia, ex quibus probari potest, quod nunc sit indiuisibile: quia tamen conclusio non deduxerat ex principis, hic consequenter ostendit, quod nunc sit indiuisibile, ibi.

Te.com.27.

Te.com.28.

Te.com.29.

Si autem diuisibile est ipsum nunc, erit aliquid, quod factum est in futuro, & futuri in eo, quod factum est. Secundum quod enim diuidetur hoc, determinat praeteritum & futurum tempus.

Simul autem, & non per se erit hoc nunc, sed secundum alterum: diuisio enim non est per se ipsius, quod est.

Adhuc autem, ipsius nunc hoc quidem actum erit, illud autem futurum, & non semper idem factum est, & futurum. Neque itaque, ipsum nunc, idem est simul, multipliciter enim diuisibile est tempus. Quare si hoc impossibile est inesse ipsi nunc, necesse est idem esse ei, quod in vtroque nunc est.

At vero, si idem est manifestum, quod & indiuisibile. Si enim diuisibile est, iterum contingit eadem, quae & prius. Quod igitur sit aliquid in tempore indiuisibile, quod dicimus esse ipsum nunc, manifestum est ex his, quae dicta sunt.

Quod autem nihil in ipso nunc mouetur, ex his manifestum est. si namque est, contingit & velocius moueri in ipso nunc, & tardius. Sit igitur ipsum nunc, in quo N, moueatur autem velocius in ipso per A B. Ergo tardius in ipso per minorem, quam sit A B, mouebitur vt per A G. Quoniam autem tardius in toto ipso nunc mouebatur per A G, velocius in minori qua hoc mouebitur. quare diuidetur ipsum nunc: sed erat indiuisibile, non ergo est moueri in ipso nunc.

Quod autem nihil in ipso nunc moueri, ex hisce patebit, quae deinceps dicemus. Nam si quippiam in ipso moueri possit, fiet, vt celerius in ipso, ac tardius moueatur. Sit itaque, nunc ipsum N, atque, in ipso celerius mobile longitudine transseat A B literis designata. Igitur mobile tardius minore in eodem longitudine pertransibit. Designetur & ipsa, & sit A G. Quoniam autem mobile tardius in toto ipso longitudine A C, pertransiuit, celerius mobile, per eandem in minore sane mouebitur, quare ipsum nunc diuidetur; at erat indiuisibile: fieri ergo non potest, vt quicquam in ipso nunc moueatur.

nunc sit in praeterito, & in futuro, sequetur, quod aliquid futuri sit in praeterito, & aliquid praeteriti sit in futuro. Secunda rationem ponit ibi.

Quia si nunc sit diuisibile, non erit nunc secundum seipsum, sed secundum alterum; nullum enim diuisibile est sua diuisio, qua diuiditur: ipsa autem diuisio temporis est nunc. Nihil enim aliud est diuisio continui, quam terminus communis duabus partibus: hoc autem intelligimus per nunc, quod est terminus communis praeteriti & futuri. Sic ergo manifestum est, quod id, quod est diuisibile, non potest esse nunc secundum seipsum. Tertiam rationem ponit ibi.

Quae talis est: Semper facta diuisione temporis, vna pars est praeterita, & alia futura. Si igitur, & nunc diuidatur, oportet, quod aliquid eius sit praeteritum, & aliquid futurum. sed non idem est praeteritum & futurum: sequitur ergo, quod ipsum nunc non sit idem sibi ipsi, quasi totum simul existens, quod est contra rationem eius, quod dicitur nunc. Cum enim dicimus nunc, intelligimus simul in praesenti esse. Sed oportebit multam diuersitatem esse in nunc, & successione, sicut & in tempore, quod multipliciter est diuisibile. Sic ergo ostensum, quod nunc sit diuisibile, quod erat consequens ad hoc, quod dicebatur, non esse idem nunc, quod est extremum praeteriti & futuri, & destructo consequente, concludit destructionem antecedentis. Et hoc est, quod dicit, quod si hoc est impossibile inesse ipsi nunc, scilicet, quod sit diuisibile, necesse est dicere, quod idem sit nunc,

quod est extremum vtriusque temporis. Deinde cum dicitur, ostendit quod e contrario, si idem est nunc praeteriti & futuri, necesse est, quod nunc sit indiuisibile: quia si esset diuisibile, sequerentur omnia praedicta inconuenientia. Et si ex quo non potest dici, quod nunc sit diuisibile, quasi existente altero nunc praeteriti, & altero nunc futuri, nec etiam est diuisibile, si ponatur idem, concludit manifestum esse ex dictis, quod necesse est in tempore esse aliquid indiuisibile, & dicitur nunc. Deinde cum dicitur, ostendit, quod in nunc non potest esse nec motus, nec quies. Et primo ostendit de motu. Secundo de quiete, ibi, [At vero neque quies esse.] Dicit ergo primo, manifestum esse ex his, quae sequuntur, quod in nunc nihil possit moueri, quia si aliquid potest moueri in nunc, continget in nunc moueri duo mobilia, quorum vnum sit velocius, & aliud tardius. Sit ergo ipsum nunc N, & aliquid corpore velocius moueatur in N, per A B magnitudinem. sed tardius in aequali minus mouetur: ergo tardius in hoc instanti mouetur per minorem magnitudinem, quae est A G. Sed velocius idem spacium pertransit in minori, quam tardius. quia ergo corpus tardius mouebatur per A G magnitudinem in toto ipso nunc, sequitur, quod velocius moueatur per eandem magnitudinem in minori, quam nunc, ergo nunc diuiditur. Sed ostensum est, quod nunc est indiuisibile: ergo non potest aliquid moueri in hunc. Secundo ibi.

Quod si sit diuisibile, erit aliquid praeteriti in futuro, & futuri etiam in transacto. Id enim, quod videtur praeteritum tempus, & consequens terminabit.

Præterea, nec ipsum nunc per se, sed per aliud erit. Diuisio enim non est ipsius, quod est per se.

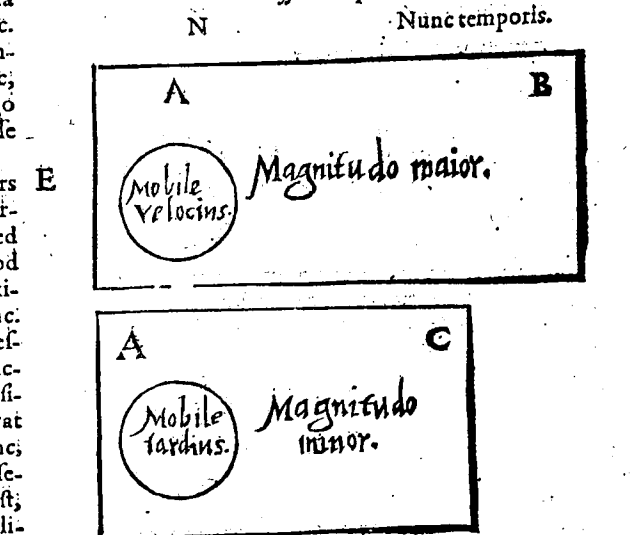
Et insuper ipsius nunc aliud transactum, aliud consequens erit, & non semper idem, aut praeteritum, aut futurum, neque nunc idem. multis est enim diuisionibus diuisibile tempus. Quod si hac ipsi nunc inesse non possunt, ipsum profecto nunc, quod est vtrique, in tempore, idem esse necesse est.

At vero, si sit idem, patet & indiuisibile esse. Nam si diuisibile sit, ea rursus euenient, quae antea accedebant. Esse igitur in tempore indiuisibile quid, quod ipsum nunc dicimus esse, ex hisce, quae diximus, perspicuum iam euasit.

At qui nihil in ipso nunc moueri, ex hisce patebit, quae deinceps dicemus. Nam si quippiam in ipso moueri possit, fiet, vt celerius in ipso, ac tardius moueatur. Sit itaque, nunc ipsum N, atque, in ipso celerius mobile longitudine transseat A B literis designata. Igitur mobile tardius minore in eodem longitudine pertransibit. Designetur & ipsa, & sit A G. Quoniam autem mobile tardius in toto ipso longitudine A C, pertransiuit, celerius mobile, per eandem in minore sane mouebitur, quare ipsum nunc diuidetur; at erat indiuisibile: fieri ergo non potest, vt quicquam in ipso nunc moueatur.

nunc est indiuisibile: ergo non potest aliquid moueri in hunc. Secundo ibi.

Demonstratio ostendens, quod in ipso nunc, motus esse non potest.

Tho. super Physic. L 1 g Oster

¶ Ostendit idem de quiete, tribus rationibus. Quarum prima talis est: Dicitur enim in Quinto, quod illud quiescit, quod est aptum natum moueri, & non mouetur, quādo aptum natum est moueri, & secundum illam partem, quā natura est moueri: vel eo modo, quo natum est moueri. Si enim aliquid caret eo, quod non est natum habere, vt lapis visu: aut eo tempore, quando non est natū habere, vt canis ante nonum diem, aut in ea parte, quā nō natum est habere, sicut in pede, vel in manu: aut eo modo, quo nō natum est habere, vt si homo non videat ita acute vt aquila, non propter hoc dicitur esse priuatum visu, quies autem est priuatio motus, vnde nihil quiescit, nisi quod est aptum natū moueri, & quādo, & sicut natum est moueri. Sed ostensum est, quod nihil aptū natum est moueri in ipso nūc: ergo manifestū est, quod nihil quiescit in nunc. Secundam rationem ponit ibi.

T.com.30.

¶ At vero neq; quiescere. quiescere enim diximus aptum natum moueri, quod non mouetur, quando aptum natum est, & quo, & sic. Quare, quoniam in ipso nūc nihil aptum natum est moueri, manifestum, quia neque quiescere.

T.com.31.

¶ Amplius, si idem quidem nūc in vtriusque temporibus est, contingit autem hoc quidem moueri, illud autem quiescere per totum. quod autem mouetur in tempore toto, in quolibet mouebitur hoc, secundum quod aptum natum est moueri, & quiescens similiter quiescet: contingit idem simul quiescere, & moueri. Idem enim vltimum temporum vtrorumque ipsum nunc est.

T.com.20.

¶ Amplius autem, quiescere quidem dicimus id, quod similiter se habet & ipsum, & partes, & nunc, & prius: in ipso nunc autem non est prius: quare neq; quiescere. Neesse est ergo & moueri, quod mouetur in tempore, & quiescere quiescens.

T.com.29.

¶ Quare talis est: Illud, quod mouetur in toto aliquo tempore, mouetur in quolibet illius temporis, in quo natū est moueri: & similiter quiescit in aliquo toto tempore, quiescit in quolibet illius temporis, in quo natum est quiescere. Sed idem nunc est in duobus temporibus, in quorum vno toto quiescit, & in altero toto mouetur, sicut apparet in eo, quod post quietem mouetur, & post motum quiescit. Si igitur in nunc aliquid natum est quiescere & moueri, sequeretur, quod aliquid simul quiesceret & moueretur, quod est impossibile. Tertiam rationem ponit ibi.

T.com.33.

¶ Quare talis est: Illud dicitur quiescere, quod se habet similiter, & nunc, & prius, & secundum se totum, & secundum partes suas. Ex hoc enim dicitur aliquid moueri, quod nunc & prius dissimiliter se habet, vel secundum locum, vel secundum quantitatem, vel secundum qualitatem. Sed in ipso nunc non est aliquid prius: quia sic nunc esset diuisibile (quia si prius pertinet ad præteritum) ergo non contingit in nunc quiescere. Ex hoc autem vltius concludit, quod neesse est omne, quod mouetur, & omne, quod quiescit, moueri, & quiescere in tempore. Deinde cum dicitur.

T.com.7.

¶ Ostendit, quod omne, quod mouetur, est diuisibile, tali ratione: Omnis mutatio est ex quodā in quiddam: sed quando aliquid est in termino, ad quem mutatur, vltius nō mutatur, sed iam mutatum est. non enim simul aliquid mouetur, & mutatum est, vt supra dictum est: quando vero aliquid est in termino, ex quo mutatur, secundum se totum, & secundum omnes partes suas, tunc non mutatur. dictum est enim, quod illud, quod similiter se habet, & ipsum, & omnes partes eius, non mutatur, sed magis quiescit. Addit autem [& omnes partes,] quia, cum aliquid incipit mutari, non simul totum egreditur de loco, quem prius occupabat, sed pars post partem. Neq; iterum potest dici, quod sit in vtroq; termino secundum se totum, & secundum partes suas, dum mouetur: sic enim aliquid esset simul in duobus locis. Neq; iterum potest dici, quod in neutro terminorum sit: loquimur enim nunc de proximo termino, in quem mutatur, & nō de vltimo extremo. Sicut si ex albo aliquid mutetur in nigrum,

¶ nigrum est vltimum extremum, fuscum vero est proximum. Et similiter, si sit vna linea diuisa in tres partes æquales, scilicet linea ABCD, manifestum est, quod mobile in principio motus est in parte A B, sicut in loco sibi æquali contingit tamen in aliqua parte sui motus non esse, neq; in A B, neq; in CD. quandoq; enitit est totū in B C. Cum ergo dicitur, quod illud, quod mutatur, quando mutatur, nō potest in neutro esse, accipitur non extremus terminus, sed proximus. Relinquitur ergo, quod omne quod mutatur, dum mutatur, secundum aliquid sui est in vno, & secundum aliquid sui est in altero. sicut eū aliquid mutatur de A B in B C in ipso moueri, pars quæ egreditur de loco A B, ingreditur locū B C. Et quod mouetur de albo in nigrum, pars, quæ desinit esse alba, fit fusca vel pallida. Sic igitur manifestū est, quod omne, quod mutatur, cum sit partim in vno, & partim in altero, est diuisibile. Sciendum est autem, quod Commentator in hoc loco mouet dubitationem de hoc, quod si Aristot. non intendit hic demonstrare, quod mobile sit diuisibile, nisi de mobili, quod mouetur motu, quem dixit esse in solis tribus generibus, scilicet quantitate, qualitate, & vbi, demonstrationis sua non erit vniuersalis, sed particularis: quia etiam, quod mutatur secundum substantiam, diuisibile inuenitur. Vnde videtur, quod intelligat de eo, quod transmutatur secundum quamcunque transmutationem, vt includatur generatio & corruptio in substantia. Et hoc etiam ex ipsis verbis eius apparet. non enim dicit, quod mouetur, sed quod mutatur. Sed tunc videtur sua demonstratio non valere, quia aliquæ transmutationes sunt indiuisibiles, sicut ipsa generatio substantialis, & corruptio, quæ non sunt in tempore: & in huiusmodi transmutationibus non est verum, quod illud, quod mutatur, sit partim in vno, partim in alio. non enim cum ignis generatur, partim est ignis, partim non ignis. Et inducit ad hoc plures solutiones, quarum vna est Alex. dicentis, quod nulla transmutatio est indiuisibilis, aut in non tempore. Sed hoc reprobat, quia per hoc destruitur quoddam probabile & famosum apud Aristotelem & omnes peripateticos, scilicet quod aliquæ transmutationes sint in non tempore, vt illuminatio, & alia huiusmodi. Inducit etiam solutionem Themistij dicentis, quod et si sit aliqua transmutatio in non tempore, tamen hoc latet, & Aristot. vult eo, quod est manifestum, scilicet quod transmutatio sit in tempore. Et hoc reprobat, quia eodem modo se habet de diuisione mutationis & mutabilis. Et adhuc videtur latentius diuisibilitas mobilis, quam mutationis. Vnde demonstratio Aristotelis non esset efficax: quia posset aliquis dicere, quod licet eæ, quæ mutantur mutationibus maxime diuisibilibus, sunt diuisibilia, sunt tamen aliqua mutabilia latentia, quæ sunt indiuisibilia. Ponit etiam solutionem Atempacæ dicentis, quod hic non agitur de diuisione mutabilis secundum quantitatem, sed de diuisione mutabilis, secundum quod subiectū diuiditur per accidentia contraria, de quorū vno mutatur in alterū. Et addit postea suam solutionem, quod illæ mutationes, quæ dicuntur fieri in non tempore, sunt

At vero nec in eodem quicquam quiescere potest. Quiescere enim id dicebamus, quod est aptū, vt moueatur, & non mouetur tunc, cum aptū est moueri, & vbi, & quemadmodum moueri est aptum. quare cum in ipso nūc nihil sit aptū moueri, patet nihil etiam in eodem quiescere aptū esse.

Præterea si nunc ipsum in vtriusque temporibus idem est, fieri potest, vt in horum temporū altero toto quippiam moueatur, in altero toto quiescat. atq; id, quod toto in tempore mouetur, in quouis ipsius mouebitur, in quo ipsum moueri potest; & id, quod quiescit, simili modo quiescet, fiet profecto, vt idem moueatur simul, atq; quiescat. Ipsum enim nunc vltimum vtrorumque temporum est.

Insuper id quiescere dicimus, & similiter se habet, & ipsum, & partes nunc atq; prius; at in ipso nunc non est prius (vt patet); quare non fit, vt in ipso quicquā quiescat. Quæ dum ita sint, neesse est, & id, quod mouetur, & id, quod quiescit, in tempore moueatur atq; quiescat.

Omne autem, quod mutatur, diuisibile esse neesse est. Nam cum de quodam in quoddam sit omnis mutatio, cum est quidem in eo, in quod est mutatum, non vltius, vt patet, mutatur: cum vero est in eo, ex quo est mutatio; & ipsum, & omnes partes nondum mutantur. Quod enim eodem modo se habet, & ipsum & partes, id non mutatur.

¶ Quare talis est: Illud dicitur quiescere, quod se habet similiter, & nunc, & prius, & secundum se totum, & secundum partes suas. Ex hoc enim dicitur aliquid moueri, quod nunc & prius dissimiliter se habet, vel secundum locum, vel secundum quantitatem, vel secundum qualitatem. Sed in ipso nunc non est aliquid prius: quia sic nunc esset diuisibile (quia si prius pertinet ad præteritum) ergo non contingit in nunc quiescere. Ex hoc autem vltius concludit, quod neesse est omne, quod mouetur, & omne, quod quiescit, moueri, & quiescere in tempore. Deinde cum dicitur.

T.com.33.

¶ sunt termini quorundam motuum indiuisibilium. Accidit ergo, aliquid transmutari in non tempore, in quantum scilicet quilibet motus terminatur in instanti. Et quia illud, quod est per accidens, prætermittitur in demonstrationibus, ideo illo Aristot. in hac demonstratione vitur, ac si omnis mutatio sit diuisibilis & in tempore. Sed si quis recte consideret, hæc obiectio non est ad propositum. Non enim Aristot. in sua demonstratione vitur quasi principio, quod omnis sit mutatio diuisibilis, cum magis è conuerso, ex diuisione mobilis procedat ad diuisionem mutationis, vt infra patebit, & sicut ipse post dicit, diuisibilitas per prius est in mobili, quam in motu, vel mutatione. Sed vitur principiis per se notis, quæ neesse est concedere in quacunque mutatione, scilicet quod illud, quod mutatur, quādo est secundum totū & partes in termino a quo mutatur, nondum mutatur secundum illam mutationem: & quod, quādo est in termino ad quem, non mutatur, sed mutatum est: & non potest esse nec in vtroq; totum, nec in neutro, sicut expositum est. Vnde ex necessitate sequitur, quod in qualibet mutatione illud, quod mutatur, dum mutatur, sit partim in vno termino, & partim in alio. Sed hoc diuersimode inuenitur in diuersis mutationibus. In illis enim mutationibus, inter quarum extrema est aliquid medium, cōtingit, quod id, quod mutatur, dum mutatur, partim sit in vno extremo, & partim in alio secundum ipsa extrema. In illis vero, inter quarum terminos non est aliquid medium, id, quod mutatur, non est secundum diuersas partes suas in diuersis extremis secundum ipsa extrema, sed secundum aliquid ei adiunctum, sicut cum materia mutatur de priuatione ad formam ignis, demū est in ipso mutari, est quidem sub priuatione secundum se ipsam, sed partim est sub forma ignis, non secundum se ipsam, sed secundum aliquid ei adiunctum, scilicet secundum dispositionem propriam ignis, quam partim recipit, antequam formam ignis habeat. Vnde infra probabit Aristot. quod etiam generatio & corruptio sunt diuisibiles: quia, quod generatur, prius generabatur: & quod corrumpitur, prius corrumpebatur. Et forte hoc modo intellexit Alex. quod omnis transmutatio est diuisibilis, scilicet vel secundum se ipsam, vel secundum motum ei adiunctum. Sic etiam intellexit Themistius, quod Aristot. assumpsit id, quod erat manifestum: & prætermisit id, quod erat latens: quia nondum erat locus tractandi de diuisibilitate vel indiuisibilitate mutationum, sed hoc referuatur in posterum. In omnibus tamen vel diuisibilibus, vel indiuisibilibus saluatur, quod Aristot. hic dicit: quia etiam, quæ dicuntur indiuisibiles mutationes, sunt quodammodo diuisibiles, non secundum propria sua extrema, sed per ea, quæ eis adiunguntur. Et hoc est, quod Auerr. voluit, quod hoc est per accidens, aliquas mutationes esse in non tempore. Est etiam hic alia dubitatio: Non enim videtur hoc verum in motu alterationis, quod id, quod alteratur, partim sit in vno termino, & partim in altero, dum alteratur. Non enim sic procedit motus alterationis, quod prius vna pars alteretur, & postea altera: sed totum agit de motu, sed secundum quod aliquid continuitatis & regularitatis participant. Sic ergo dicendum est, quod mobile secundum locum, semper prius subintrat locum, in quem tendit secundum partem, quam secundum totum: in alteratione autem est quidem vt sic, est autem vt non. Manifestum est enim, quod omnis alteratio fit per virtutem agentis, quod alterat, cuius virtus quanto fuerit maior; tanto magis corpus alterate potest, quia igitur alteras est finis virtutis, vsq; ad determinatā quantitatem corpus alterabile subditur eius virtuti, & simul recipit impressionem agentis, vnde simul al-

lib. 14. 15.

¶ teratur totum, nō pars post partem. Sed illud alteratum iterum alterat aliquid aliud sibi coniunctum: est tamen minoris efficaciam in agendo, & sic inde, quousq; deficit virtus alteratiua, sicut ignis calefacit vnā partem aeris statim, & illa calefacta, calefacit aliam, & sic pars post partem alteratur.

Neesse est igitur, ipsum partim in hoc, partim in altero esse. neq; enim in vtroque, neq; in neutro esse potest. Dico autem, in quod mutatur primo mutatione, vt fuscum cum ex albo mutatur, non in nigrum. Non enim id, quod mutatur, in vtriusque extremorum esse neesse est. Patet igitur, omne, quod mutatur, diuisibile esse.

B

¶ successione considerare, quia cum alteratio fiat per contactum alterantis, partes alterati quanto magis appropinquant ad corpus alterans, perfectius a principio recipiunt impressionem alterantis, & sic successiue secundum ordinem partium ad perfectam alterationem peruenitur, & maxime quando in corpore alterabili est aliquid contra resistens alteranti. Sic ergo id, quod concludit (quod videlicet id, quod mutatur, dum mutatur, partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem: quasi vna pars prius perueniat ad terminum, ad quem, quam alia) simpliciter & absolute verum est in motu locali: in motu autem alterationis aliquantuliter, (vt dictum est.) Quidam vero è conuerso dixerunt, quod hoc, quod hic dicitur, magis habet veritatem in motu alterationis, quam in motu locali. Dicunt enim, quod hoc, quod dicitur, quod id, quod mutatur, partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem, non sic est intelligendum, quod vna pars eius, quod mouetur, sit in vno termino, & alia in alio, sed est referendum ad partes terminorum: quia scilicet id, quod mouetur, partem habet de termino a quo, & partem de termino ad quem, sicut illud, quod mouetur de albedine in nigredinem, primo non habet perfecte albedinem, nec perfecte nigredinem, sed aliquid participat imperfecte de vtroque. In motu autem locali hoc non videtur verum, nisi secundum id, quod mouetur, dum est in medio duorum terminorum, quodammodo aliquid participat de vtroque extremo, sicut si terra moueatur ad locum ignis, dum est in loco aeris, in suo moueri partem habet vtriusque termini, in quantum scilicet locus aeris & est sursum respectu loci terræ, & deorsum respectu loci ignis. Hæc autem expositio extorta est, & contra opinionem Aristot. Et primo quidem apparet hoc ex ipsis verbis Aristot. Concludit enim: neesse igitur quidem aliquid in hoc esse, aliud vero in altero mutantis, id est, eius, quod mutatur. Loquitur ergo de partibus mobilis, non de partibus terminorum. Secundo ex eius intentione, inducit enim ad probandum, id, quod mutatur, esse diuisibile: quod non posset concludi ex præmissis. Vnde & Atempacæ dicit, quod nō intendit hic probare, quod mobile sit diuisibile in partes quantitativas, sed secundum formas: in quantum scilicet id, quod mutatur de cōtrario in contrarium, dum est in ipso, mutari, habet aliquid de vtroque contrario. Sed intentio Aristot. est expresse ostendere, quod mobile est diuisibile in suas partes quantitativas, sicut & alia cōtinua. Et sic vitur in sequentibus demonstrationibus. Nec hoc videtur esse conueniens, quod dicunt quidā, quod per hoc probatur etiā diuisibilitas mobilis secundum continuitatem. Quia per hoc, quod mobile, dum mouetur, participat vtrumque terminū, & nō statim habet perfecte terminū ad quem, manifestū est, mutationem esse diuisibile secundum continuitatem. & ita cū diuisibile nō possit esse in indiuisibili, sequitur, quod etiam mobile sit diuisibile, vt cōtinuū. Manifeste n. Aristot. in subsequentibus ostendit diuisionem motus ex diuisione mobilis. vnde si intendere cōcludere diuisionem mobilis per diuisionem motus, esset demonstratio circularis. Tertio apparet, hæc expositione esse inconuenientem ex ipsa expositione Aristot. cum dicit, [Dico aut, in quod mutatur primū secundū mutationem.] Ex quo apparet, quod nō intendit dicere, quod partim sit in termino a quo, & partim in termino ad quem, propter hoc, quod sit in medio, quod participat vtrumque extremū, sed quia scdm vnā partē sui est in vno extremo, & scdm aliā in medio. Sed circa hæc expositionem Aristot. dubiū esse videtur, quod dicit, [in quod primū mutatur.] nō n. videtur posse accipi, in quod primū mutatur, pp diuisibilitatem magnitudinis in infinitū. Et id dicēdū est, quod id, in quod primū mutatur in motu locali, dicitur loc⁹, quod cōtangit locū, a quo mutatur, ita quod nihil est eius. Si enim acciperetur secundum locum, qui habet

¶ Vnde & Aristot. in lib. de Sensu & sensato, post verba præmissa subiungit, [Attamen si multū fuerit, quod calefiat, aut coaguletur, habitum ab habitu patitur. Primū autem ab ipso faciente transmutari neesse est, & simul alterari, & subito.] Veruntamen & in hoc ipso, quod simul alteratur, est quoddam

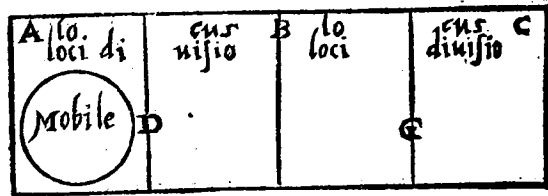
¶ Dico aut, in quod mutatur primū secundū mutationem.] Ex quo apparet, quod nō intendit dicere, quod partim sit in termino a quo, & partim in termino ad quem, propter hoc, quod sit in medio, quod participat vtrumque extremū, sed quia scdm vnā partē sui est in vno extremo, & scdm aliā in medio. Sed circa hæc expositionem Aristot. dubiū esse videtur, quod dicit, [in quod primū mutatur.] nō n. videtur posse accipi, in quod primū mutatur, pp diuisibilitatem magnitudinis in infinitū. Et id dicēdū est, quod id, in quod primū mutatur in motu locali, dicitur loc⁹, quod cōtangit locū, a quo mutatur, ita quod nihil est eius. Si enim acciperetur secundum locum, qui habet

¶ Tho. super Physic. L 2 ret

ret aliquid primi, non esset accipere primum locum, in quem mutatur. Quod sic patet.

Ostensio, quod si accipitur aliquis secundus locus, qui habeat aliquid primi loci, non est accipere primum locum, in quem mobile mutatur.

T.com.61.

Sit locus, unde mutatur aliquod mobile, A B, & locus ei contractus, æqualis sit B C, quia enim A B diuisibile est, diuidatur in puncto D, & sumatur de loco B C, versus C, quod est æquale ei, quod est B D, & sit illud G C. Manifestum est igitur, quod mobile prius mutatur ad locum D G, quam ad locum B C, & iterum, cum A D sit diuisibile, erit accipere alium locum priorem: & sic in infinitum. Et similiter in motu alterationis accipiendum est primum, in quod mutat, medium alterius speciei, sicut cum mutatur de albo in nigrum, accipi debet fuscum, non autem minus album.

LECTIO VI.

Premiis quibusdam, quæ sunt necessaria ad diuisionem motus, hic incipit agere de diuisione motus. Et diuiditur in partes duas. In prima agit de diuisione motus. In secunda ex determinatis excludit quosdam errores circa motum, ibi, [Zeno autem deratio cinatur.] Prima autem pars diuiditur in partes duas. In prima determinat de diuisione motus. In secunda de diuisione motus quietis, ibi, [Quoniam autem omne, quod mouetur.] Prima diuiditur in duas. In prima agit de diuisione motus. In secunda de finito & infinito circa motum, (vtrumque enim videtur ad rationem continentium pertinere, scilicet diuisibile & infinitum, ibi, [Quoniam autem omne, quod mouetur, in tempore mouetur.] Prima pars diuiditur in duas. In prima ostendit, quomodo motus diuiditur. In secunda agit de ordine partium motus, ibi, [Quoniam autem omne, quod mutatur ex quodam.] Circa primum duo facit. Primo ponit duos modos, quibus motus diuiditur. Secundo ostendit, quæ sunt illa, quæ simul diuiduntur cum motu, ibi, [Quoniam autem omne, quod mouetur in aliquo.] Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus motus diuiditur. Secundo exponit eos, ibi, [Sit igitur ipsius A B.] Dicit ergo primo, quod duobus modis diuiditur motus. Vno modo, secundum tempus, quia ostensum est, quod motus non est in nunc, sed in tempore. Alio vero modo diuiditur secundum motus partium mobilis. Sit enim A C mobile, & diuidatur, ostensum est enim, omne, quod mouetur, diuisibile esse. Si ergo ipsam A C totum mouetur, necesse est, quod moueatur vtraque pars eius, scilicet A B, & B C. Est autem considerandum, quod diuisio motus secundum partes mobilis, potest intelligi dupliciter. Vno modo, ut pars post partem moueatur, quod quidem non est possibile in eo, quod secundum se totum mouetur, quia eius, quod secundum se totum mouetur, omnes partes simul mouentur, non quidem seorsum à toto, sed in ipso toto. Alio modo potest intelligi, ista diuisio motus secundum partes mobilis, sicut & diuisio cuiuslibet accidentis, cuius subiectum est diuisibile, attenditur secundum diuisionem sui subiecti, sicut si totum hoc corpus est album, secundum diuisionem corporis diuidetur per accidens albedo. Et sic accipitur hic diuisio motus secundum partes mobilis, ut sicut vtraque pars mobilis simul mouetur in toto, ita motus vtrarumque partium sint simul. Et per hoc ista diuisio motus, quæ est secundum partes mobilis, est alia ab illa, quæ est secundum tempus, in qua dicitur

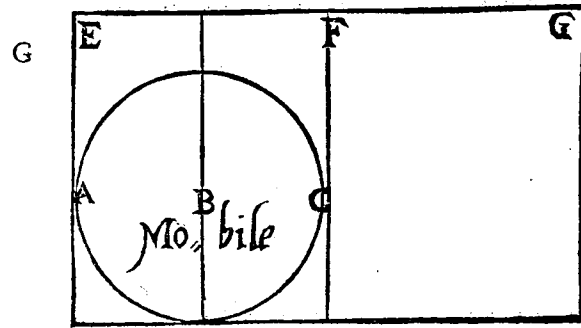
LECTIO VI.

Motus autem est diuisibilis dupliciter. Vno quidem modo tempore, alio vero, secundum motus partium illius, quod mouetur. Ut si ipsum A C mouetur totum, & A B, mouebitur & B C.

Sit igitur ipsius quidem A B, qui est D E, motus: B C autem, qui est E F, motus partium. necesse est igitur totum, in quo est D F ipsius A C esse motum. mouebitur enim secundum hunc, quippe cum vtraque partium mouetur secundum vtrumque. nulla enim mouebitur secundum alterius motum. Quare totus motus, totus est magnitudinis motus.

partes motus non sunt simul. Si tamen motus partis vnus comparatur ad motum partis alterius, non simpliciter, sed secundum aliquod signum determinatum, sic motus vnus partis etiam tempore præcedit motum alterius partis. Si enim mobile A B C, moueatur in magnitudine E F G, ita quod E F sit æquale toti A C, manifestum est, quod hoc signum F, secundum prius pertransibit B C, quam A B, & secundum hoc simul curret diuisio motus secundum partes temporis, & secundum partes mobilis. Secundo ibi.

Ostensio, quod motus vnus partis comparatus ad motum alterius partis, non simpliciter, sed secundum aliquod signum determinatum, tempore præcedit motum alterius partis.

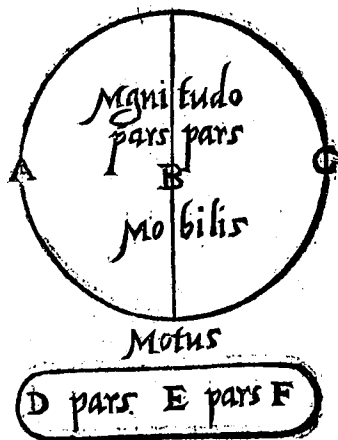
LECTIO VI.

Motus autem duobus est diuisibilis modis. Vno quidem modo tempore, altero vero ratione partium eius, quod subit motum, veluti si A C totum mouetur: & A B, & B C sane mouetur.

Atque sit partis quidem A B, motus D E, partis vero B C, motus E F. Totum igitur motum D F ipsius A C, mobilis, motum esse necesse est. Etenim hoc ipso motu mouebitur, quippe cum vtraque pars vtraque, moueatur motu, & nihil alieno motu, sed proprio moueatur. Quare totus motus totius est magnitudinis motus.

ueatur secundum vtramque partium motus, ita tamen, quod neutra pars mobilis mouetur secundum motum alterius partis (quia secundum hoc totus motus esset vnus partis; quæ moueretur motu suo, & motu alterius partis,) oportet dicere, quod totus motus D F, sit totus mobilis A C, & sit motus totius diuiditur per motum partium. Secundam rationem ponit ibi.

Prima demonstratio ostendens, quod motus diuiditur secundum diuisionem mobilis.

K

T.com.36.

T.com.37.

Manifestat postea modos. Et primo ostendit, quod motus diuidatur secundum partes mobilis. Secundo, quod diuidatur secundum partes temporis, ibi, [Alius autem secundum tempus est.] Primum ostendit tribus rationibus: Quarum prima talis est: Ex quo, motu toto mouentur partes, motus illius partis, quæ est A B, sit D E, & motus alterius partis, quæ est B C, sit E F: Sicut ergo totum mobile A C componitur ex A B, & B C, ita totus motus D F componitur ex D E, & E F. Cum ergo vtraque partium mobilis moueatur secundum vtramque partium motus, ita tamen, quod neutra pars mobilis mouetur secundum motum alterius partis (quia secundum hoc totus motus esset vnus partis; quæ moueretur motu suo, & motu alterius partis,) oportet dicere, quod totus motus D F, sit totus mobilis A C, & sit motus totius diuiditur per motum partium. Secundam rationem ponit ibi.

T.com.36.

T.com.35.

T.com.36.

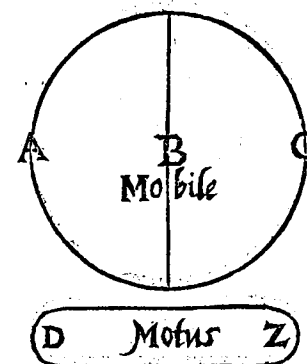
T.com.37.

Quæ talis est: Omnis motus est alicuius mobilis, totus autem motus D Z, neque est alterius partium, quia neutra mouetur secundum totum motum: sed vtraque mouetur secundum partes motus, ut dictum est. Neque iterum potest dici, quod sit motus cuiuscumque alterius mobilis separati ab A C, quia si totus ille motus esset totius alterius mobilis: sequeretur, quod partes huius motus essent partium illius mobilis: sed partes huius motus, qui dicitur D Z, sunt partium huius mobilis, quæ sunt A B C, & nullarum aliarum, quia si essent & harum, & aliarum, sequeretur, quod vnus motus esset plurium, quod est impossibile. Relinquitur ergo, quod totus motus sit totius magnitudinis, sicut & partes partium, & ita motus totius diuiditur secundum partes mobilis. Tertiam rationem ponit ibi.

T.com.34.

Amplius autem, si omnis motus alicuius est, totus autem motus, qui est in quo est D Z, neque partium est neutra (partis enim vtraque est, neque alterius nullius, cuius enim totus, totius, & partes partium sunt: partes autem ipsius D Z, sunt ipsarum, quæ sunt A B C, & nullarum aliarum, plurium enim non erat vnus motus) & vtiq; totus motus erit ipsius A B C, magnitudinis.

Demonstratio secunda, ostendens idem, quod supra.

T.com.35.

Amplius autem, si est quidem totius alius motus, ut in quo T I, remouebitur ab eo, qui sit vtrarumque partium motus. hi autem æquales erant eis, quæ sunt D E Z. vnus enim vnus motus. quare si totus quidem diuidetur; qui est T I, in partium motus æqualis erit, qui est T I, ei, qui est D Z. Si vero deficit aliquid, ut quod est K I, hic nullus erit motus, neque enim totius, neque partium; propter id quod vnus vnus est, neque alterius nullus est. Continuum enim motus est continuorum quorundam. Similiter autem est, et si excellat secundum diuisionem. quare si hoc impossibile est, necesse eundem esse & æqualem. Hæc igitur diuisio secundum partium motus est, & necesse omnis esse partibilis ipsam.

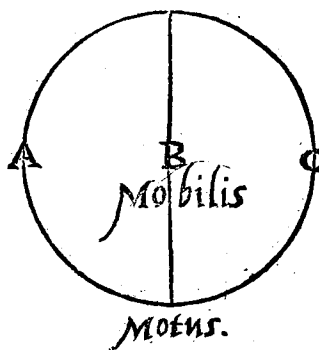
Alius autem secundum tempus. Quoniam enim omnis motus in tempore, tempus autem omne diuisibile est, in minori autem minor motus, necesse est omnem diuidi motum secundum tempus.

Quoniam autem omne, quod mouetur, in aliquo mouetur, &

rum potest dici, quod sit alicuius alterius mobilis, quia totus T I, est quidam motus continuus, & motus continuus oportet quod sit continuorum (ut in quinto ostensum est.) unde non potest esse, quod pars huius motus continui, qui est T I, sit alicuius mobilis, quod non continuetur cum A B C.

Præterea, si motus quidem omnis alicuius est motus, totus autem D E, motus, neque A B, neque B C, est partis, (pars enim partis est motus, neque cuiquam tribuitur alij, cuius namque totius totus est motus, eius & partium partes sunt, partes autem D E Z, partium A B C, & non aliorum sunt motus, plurium enim vnus motus esse non potest) totus profecto motus D Z, totius A C, magnitudinis motus erit.

Demonstratio tertia ostendens idem, quod supra.

C

Insuper si totius A C, magnitudinis alius quidam sit motus, ceu T I, auferentur ab ipso vtrarumque partium motus, qui quidem æquales erunt motibus D E & E Z. Vnus enim vnus est motus. quare, si totus T I, motus in motus partium diuidetur, motus T I, motui D Z erit æqualis. Sim vero stabit aliquid, ut T K, hic nullus erit motus, ut patet. Neque enim totius, neque partium, quia motus vnus est vnus. At neque cuiquam alij tribuetur, continuum enim motus, continuorum quorundam est motus. Eadem erit profecto ratio, & si D E Z, excefferunt in diuisione motus T I. Quare si hoc esse non potest, eundem atque æqualem esse necesse est. Hæc igitur diuisio ratione cuiuslibet partibilis ipsam esse, necesse est.

Alia autem est temporis ratione. Nam cum omnis motus in tempore sit, & omne tempus sit diuisibile, minor autem in minori tempore fiat, omnis motus vti tempus diuidatur necesse est.

Cum autem omne, quod mouetur, in aliquo moueatur, & tempore Tho. super Physic. L 3

T.com.33. T.com.67.

T.com.66.

T.com.40.

T.com.37.

Infra.

T.com.29.

Leet. 7. T.com.4.

Leet. 3. T.com.36.

T.com.42. go mutatum est de non esse in esse, mutatum est in esse. & similiter, quod mutatum est de esse in non esse, oportet quod sit in non esse. Manifestum ergo est, quod in mutatione, quae est secundum contradictionem, quod mutatum est, est in eo, ad quod mutatum est. Et si est verum in ista mutatione, pari ratione est verum in aliis mutationibus. Ex quo patet id, quod primo propositum est. Secundum rationem ponitibi.

T.com.43. Er dicit, quod hoc idem potest esse manifestum considerando secundum vnamquamque mutationem. Et manifestat in mutatione locali. Omne enim, quod mutatum est, necesse est esse alicubi, vel in termino a quo, vel in aliquo alio. Sed quia illud, quod mutatum est, iam defecit ab eo, ex quo mutatum est, necesse est, quod sit alibi. aut igitur necesse est, quod sit in hoc, de quo intendimus, scilicet in termino ad quem, aut in alio: & si est in hoc, habetur propositum: si autem in alio ponamus, quod aliquid moueatur in B, & quando mutatum est, non sit in B, sed in C, tunc oportet dicere, quod etiam de C mutetur in B, quia C & B non sunt habitata, id est, consequenter se habentia. Oportet enim, quod tota huius mutatio sit continua, & in continuis vnum signum non est consequenter se habens ad alterum, quia necesse est, quod cadat in medio aliquid sui generis, ut supra probatum est: vnde sequetur, si illud, quod mutatum est, quando mutatum est, sit in C, & de C mutatum in B, quod est terminus ad quem, quod quando mutatum est, tunc mutatur in quod mutatum est, quod est impossibile. non enim simul est mutari & mutatum esse, ut supra dictum est. Nihil autem differt, si huiusmodi termini, C & B, accipiantur in motu locali, vel in quacunque alia mutatione. Necesse est ergo vniuersaliter verum esse, quod id, quod mutatum est, quando mutatum est, est in hoc, ad quod mutatum est, id est, in termino ad quem. Ex hoc ulterius concludit, quod illud, quod factum est, quando factum est, habet esse, & quod corruptum est, quando corruptum est, est non ens. Ostensum est enim vniuersaliter hic de omni mutatione, & maxime manifestum est in mutatione, quae est secundum contradictionem, ut ex dictis patet. Sic igitur manifestum est, quod id, quod mutatum est, cum primo mutatum est, est in illo, ad quod mutatum est. Addit autem [primo], quia postquam mutatum est ad aliquid, posset exinde moueri, & ibi non esset: sed quando primo mutatum est, oportet quod ibi sit. Deinde cum dicit.

Lea. 1. T.com. 1.

Lea. 5. T.com. 32.

T.com. 44.

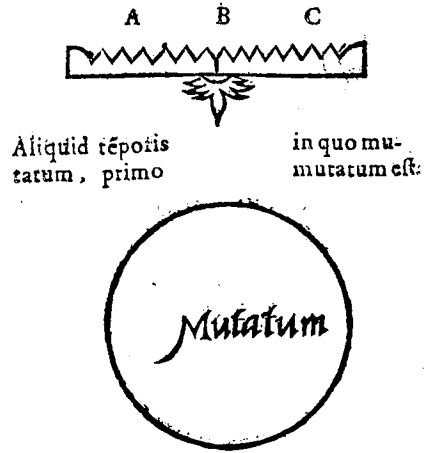
c Amplius autem, & secundum vnamquamque accipiētibz manifestum est, siquidem necesse est, quod mutatum est alicubi esse, aut ex quo mutatum est, aut in aliquo. Qm̄ aut ex quo mutatum est, defecit, necesse est, aut esse alicubi, aut in hoc, aut in alio erit. Si igitur in alio, ut in ipso C, quod in ipsum B mutatum est. iterum ex C, mutatur in B, non enim erat habitum ipsi B, mutatio enim continua est, quare quod mutatum est, quando mutatum est, mutatur in quod mutatum est: hoc autem est impossibile. necesse ergo, quod mutatum est esse in hoc, in quod mutatum est. Manifestum igitur est, & quod factum, cum factum est, erit, & quod corruptum est, non erit. vniuersaliter enim dictum est, & de omni mutatione, & maxime est manifestum in ea, quae est secundum contradictionem. Quod igitur id, quod mutatum est, cum mutatum est primo, in illo est, manifestum est.

H Demonstratio ostendens, quod id, in quo aliquid primo mutatum est, non est tempus, neque aliquid diuisibile: sed instans, & indiuisibile.

F Præterea, si quae sumatur, hoc etiam in vniuersis esse patebit, si ipsum mutatum alicubi, aut in aliquo esse, necesse est. Quoniam enim idem, quo est mutatum, relinquit, atque ipsum alicubi esse necesse est, aut in hoc erit, aut in alio. At si in alio, ut in C, id profecto, quod in ipsum B est mutatum; rursus in B mutatur ex C, ipsum namque C non erat ipsi coherens B, mutatio enim continua est. quo fit, ut ipsum mutatum, cum est mutatum, ad id mutetur, in quod est mutatum, quod fieri nequit. Id ergo, quod est mutatum, in eo esse, in quod est mutatum, necesse est. Patet igitur & ipsum factum esse, cum factum est, & ipsum corruptum, tum non esse, cum est corruptum. Hoc enim, & si de omni mutatione est dictum, maxime tamen in ea dilucidum est, cuius termini contradictoriam subeunt oppositionem. Patet igitur, ipsum mutatum in eo esse, in quod est mutatum, cum mutatum est primo.

d Ostendit, quod mutatum esse primo, & per se est in indiuisibili. & dicit, quod illud tempus, in quo primo mutatum est, quod mutatum est, necesse est, quod sit atomum, id est, indiuisibile. Quare autem addit [primo,] exponit, subdens, quod in illo primo dicitur aliquid mutatum esse, in quo non dicitur mutatum esse, ratione alicuius suae partis. sicut si dicatur aliquid mobile mutatum esse in die, quia mutatum est in aliqua parte illius diei, non enim primo mutatur in die. Quod autem illud temporis, in quo primo mutatum est, sit indiuisibile, sic probatur.

H Demonstratio ostendens, quod id, in quo aliquid primo mutatum est, non est tempus, neque aliquid diuisibile: sed instans, & indiuisibile.

d In quo autem primo mutatum est id, quod mutatum est, necesse est atomum esse. Dico autem primo, quod non propterea, quod alterum aliquid ipsius sit, huiusmodi est. Sit igitur diuisibile literis A C, & diuidatur secundum B. Si igitur in A mutatum est, aut iterum in B C, non utique in primo, quod est A C, quod mutatum est, erit.

K Si enim sit diuisibile, sit A C, & diuidatur secundum B, necesse est dicere, quod aut in vtroque mutatum sit, aut in vtraque parte mutetur, aut in vna parte mutetur, & in alia sit mutatum: sed si in vtraque parte mutatum est, non primo mutatum est in toto, sed in parte. Si vero detur, quod transmutetur in vtraque parte, oportet dicere, quod transmutetur in toto. (Sic enim dicitur aliquid in toto tempore mutari, quia mutatur in qualibet eius parte.) Hoc autem est contra positum. positum enim erat, quod in toto A C erat mutatum. si autem detur, quod in vna parte mutatur, & in alia sit mutatum, sequitur idem inconueniens, scilicet, quod non sit primo mutatum in toto, quia cum pars sit prior toto, & prius mutetur aliquid in parte temporis, quod in toto, sequetur, quod sit aliquid prius primo, quod est impossibile. ergo oportet dicere, quod id tempus, in quo aliquid mutatum est, sit indiuisibile. Ex hoc autem ulterius concludit, quod omne, quod corruptum est, & omne, quod factum est, est in indiuisibili temporis factum & corruptum, quia generatio & corruptio

T.com. 45.

T.com. 46.

T.com. 47.

T.com. 48.

prio sunt termini alterationis. vnde, si quilibet motus terminatur in instanti [idem est enim primo mutatum esse, quod terminari motum] sequitur, quod generatio & corruptio sint in instanti. Deinde cum dicit.

e Ostendit quomodo in motu possit accipi primū. Et circa hoc, duo facit. Primo, proponit veritatem. Secundo, probatibi, [Sit enim primum,] dicit ergo primo, quod hoc quod dicitur [in quo primo mutatum est aliquid] potest intelligi dupliciter. vno modo in quo primo mutatio est perfecta, vel terminata: tunc enim verum est dicere, quod mutatum est quando iam mutatio est facta. Alio modo potest intelligi [in quo primo mutatum est] id est in quo primo incipit mutari, non in quo primo fuit verum dicere, quod iam mutatum esset. Primo igitur modo accipiendo, scilicet secundum terminationem mutationis, dicitur in motu, & est in eo quod primo mutatum est. Contingit enim aliquando primo terminari mutationem: quia cuiuslibet mutationis est aliquis terminus. Et hoc modo intelleximus quod primo mutatum est, esse indiuisibile: & ostensum est hoc, hac ratione, quia est finis, id est, terminus motus: omnis autem terminus continui indiuisibilis est. Sed, si accipiatur quod primo mutatum est secundo modo dicendi, scilicet secundum principium, id est secundum primam partem motus, sic non est in quo primo mutatum est, non enim accipere aliquod principium mutationis, id est aliquam primam partem mutationis, quae non praedat alia pars. Similiter etiam non est accipere aliquid primum in tempore in quo primo mutetur. Secundo ibi.

f Sit enim primum, in quo sit AD. Hoc igitur indiuisibile quidem non est: accidit enim habitata esse ipsa nunc. Amplius autem sit in C A tempore omnino quiescit: ponatur enim quiescens, & in A quiescit. Quare si impartibile est AD simul quiescet, & mutatum erit. In A quidem quiescit. In D, autem mutatum est: quoniam autem non est impartibile: necesse est diuisibile esse: & in quolibet huiusmodi mutatum esse: diuiso enim ipso AD siquidem in neutro mutatum est, neque in toto est AD. si autem in ambobus mutatur in omni: si vero in altero tantum mutatum est, non in toto primo. Quare necesse est in quolibet mutatum esse: manifestum igitur est, quod non est in quo primo mutatum est: infinitae enim diuisiones sunt.

f Sit enim primum, in quo sit AD. Hoc igitur indiuisibile quidem non est. Accidit enim ut sint haerentia ipsa nunc. Præterea si in F A tempore toto quiescit: ponatur enim in illo quiescere: & in A, quoque quiescit. Quare si ipsum AD partibus vacet: simul quiescet atque erit mutatum. In A namque quiescit: in D vero mutatum est. Cum autem non sit partibus vacans diuisibile necesse est esse. Atque in quavis eius parte mutatum esse. Etenim AD diuiso, si in neutra quidem parte mutatum est, neque in toto sane mutatum est. Sin in ambabus mutatur, in toto quoque mutatur. Quod si in altera est mutatum, non in toto primo mutatum est. Quare necesse est in quacunque esse mutatum. Patet igitur non esse id, in quo primo mutatum est: quippe cum diuisiones sint infinitae.

f Probat, quod non est accipere primum, in quo mutatum est ex parte principii, & primo ratione accepta ex parte temporis. Secundo ex parte mobilis: ibi, [Neque itaque in toto,] ex parte rei, in qua motus est: ibi ipsum autem quod mutatur. Circa primum, ponit rationem. Si est aliquid temporis, in quo primo mutatum est, sit illud AD. Hoc igitur autem est diuisibile, aut indiuisibile. siquidem indiuisibile, sequitur duo inconuenientia: quorum primum est, quod ipsa nunc in tempore non habita, id est consequentia. Quod quidem inconueniens hac ratione sequitur, quod tempus diuiditur sicut & motus, ut supra ostensum est. Si autem aliqua pars motus fuerit in AD, necesse est dicere, quod si aliqua pars temporis, & ita tempus erit compositum ex indiuisibilibus. Indiuisibile autem temporis est ipsum tempus, quod est in instanti. Deinde cum dicit.

Lea. 6. tex. com. 36. 37. ris, & ita tempus erit compositum ex indiuisibilibus. Indiuisibile autem temporis est ipsum tempus, quod est in instanti. Deinde cum dicit.

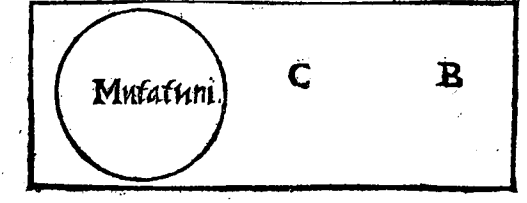
A sibile autem temporis est ipsum nunc: sequetur ergo, quod ipsa nunc consequenter se habeant in tempore. Secundum inconueniens est. Ponamus enim quod in tempore praecedat ipsam AD, quod est CA, idem mobile quod ponebatur moueri in AD, totaliter quiescat: si ergo in toto CA quiescit, sequitur; quod quiescat in A, quod est aliquid eius. Si ergo AD est indiuisibile, vt dictum est, sequitur, quod simul aliquid quiescat, & moueatur. conclusum est enim quod quiescat in CA, & possumus erit, quod in AD moueretur. Idem autem est A, & AD, si AD sit indiuisibile. sequetur ergo, quod in eodem quiescat & moueatur. Sed aduertendum est, quod non sequitur, si aliquid quiescit in toto tempore, quod quiescat in vltimo eius indiuisibili: quia ostensum est supra, quod in nunc neque mouetur aliquid, neque quiescit. Sed Aristot. hoc concludit hic ex hoc, quod ponitur ab aduersario. quia id temporis, in quo mouetur, est indiuisibile. & si contingit moueri in indiuisibili tempore, contingit eadem ratione moueri in indiuisibili tempore quiescere. Remoto ergo, quod AD, in quo dicitur primo moueri, sit impartibile, relinquitur, quod necesse sit illud esse diuisibile: & ex quo in AD ponitur primo moueri, sequitur, quod in quolibet eius moueatur. Quod sic probat. Diuidatur enim ipsum AD in duas partes. aut igitur in neutra parte mutatur, aut in ambabus, aut altera parte tantum. si in neutra mutatur, sequitur, quod neque in toto, sed si mouetur in ambabus partibus, tunc poterit poni, quod mutatur in toto. Sed si in altero tantum mouetur, sequitur quod moueatur in toto, sed non primo sed ratione partis. Quia igitur primo mouetur in toto, oportet hoc accipere, quod in quolibet parte eius moueatur. Sed tempus diuiditur in infinitum, sicut & quodlibet continuum, & ita semper est accipere partem minorem ante partem maiorem, sicut si accipere diem ante mensem, & horam ante diem. Manifestum est ergo, quod non est accipere aliquid temporis, in quo primo mouetur, ita scilicet, quod non sit accipere aliquam partem eius, in qua prius moueatur. Sicut si daretur, quod dies est in quo primo aliquid mouetur, hoc non potest esse, quia in parte eius, scilicet in prima hora diei primo mouetur, quam in toto die. Secundo ibi.

B Bisariam autem dicitur id, in quo primo quippiam est mutatum. Vno modo, in quo primo finita mutatio est. Tunc enim vere dicere licet illud esse mutatum. Altero, in quo primo mutari coepit. Id igitur quod in fine mutationis dicitur primum: est, verique dicitur esse. Nam & sit ut finiat tandem mutatio: & est exitus finis mutationis. Quem iam & ostendimus indiuisibilem esse: propterea quod vltimum est. At quod in principio mutationis dicitur primum: id omnino non est. Non est enim mutationis principium, nec id, in quo primo temporis mutabitur.

D Sit enim primum AD. Hoc igitur indiuisibile quidem non est. Accidit enim ut sint haerentia ipsa nunc. Præterea si in F A tempore toto quiescit: ponatur enim in illo quiescere: & in A, quoque quiescit. Quare si ipsum AD partibus vacet: simul quiescet atque erit mutatum. In A namque quiescit: in D vero mutatum est. Cum autem non sit partibus vacans diuisibile necesse est esse. Atque in quavis eius parte mutatum esse. Etenim AD diuiso, si in neutra quidem parte mutatum est, neque in toto sane mutatum est. Sin in ambabus mutatur, in toto quoque mutatur. Quod si in altera est mutatum, non in toto primo mutatum est. Quare necesse est in quacunque esse mutatum. Patet igitur non esse id, in quo primo mutatum est: quippe cum diuisiones sint infinitae.

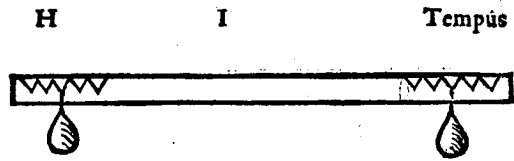
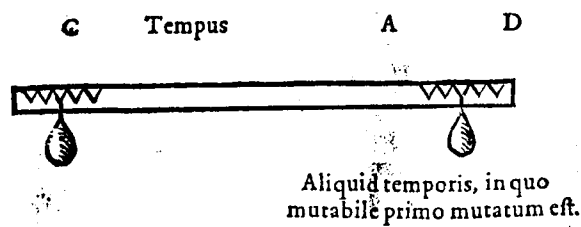
E re, quod in quolibet parte eius moueatur. Sed tempus diuiditur in infinitum, sicut & quodlibet continuum, & ita semper est accipere partem minorem ante partem maiorem, sicut si accipere diem ante mensem, & horam ante diem. Manifestum est ergo, quod non est accipere aliquid temporis, in quo primo mouetur, ita scilicet, quod non sit accipere aliquam partem eius, in qua prius moueatur. Sicut si daretur, quod dies est in quo primo aliquid mouetur, hoc non potest esse, quia in parte eius, scilicet in prima hora diei primo mouetur, quam in toto die. Secundo ibi.

Demonstratio probans, quod illud, quod mutatum est, est in eo, in quod mutatum est.

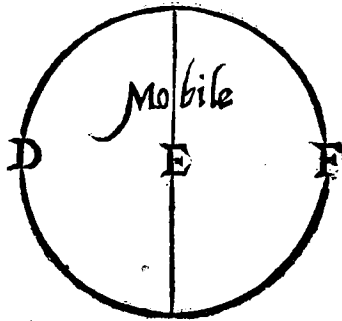
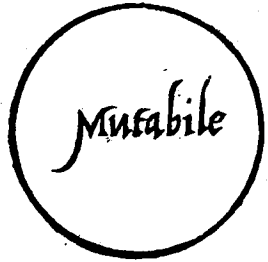

Demonstratio prima sumpta ex parte temporis, ostendens, quod non est accipere primum, in quo mutatum est ex parte principii.

Demonstratio secunda, ostendens idem, quod supra sumpta ex parte mobilis.

Aliquid temporis, in quo mutabile primo mutatum est.

Te.com.48.

g ¶ Ostendit idem ex parte mobilis concludens ex premissis quod neque in ipso quod mutatur est accipere aliquid, quod primo mutetur. Quod quidem intelligendum est secundum quod per motum totius, vel partis, aliquid determinatum signum pertransit. Manifestum est enim, quod primo determinatum prima pars mobilis, & secundo, secunda, & sic deinceps: alioquin, si intelligeretur de motu absolute, non haberet locum quod hic dicitur. Manifestum est enim, quod simul mouetur totum, & omnes partes eius, sed non simul pertransit aliquid determinatum, sed semper pars ante partem. Vnde sicut non est accipere primam partem mobilis, ante quam non sit alia minor pars, ita non est accipere aliquam partem mobilis, quae primo moueatur. Et quia tempus & mobile similiter diuiduntur, ut supra ostensum est, conuenienter ex eo quod demonstratum est de tempore, concludit idem de mobili, & probatur. Sic mobile ipsum DE: & quia omne mobile diuisibile est, ut supra probatum est, sit pars eius quae primo mouetur DF, & mouetur DF pertransendo aliquid determinatum signum in tempore quod sit HI. Si igitur DF mutatum est in toto hoc tempore, sequitur, quod illud quod mutatum est in medio temporis, sit minus & prius motum quam DF, & eadem ratione erit aliud prius ipso, & iterum aliud prius illo, & sic semper: quia tempus in infinitum diuiditur. Manifestum est ergo, quod in mobili non est accipere aliquid, quod primo mutatum est. Et sic patet, quod primum in motu non potest accipi neque ex parte temporis, neque ex parte mobilis. Tertio ibi.

Te.com.49.

g Neque igitur in eo quod mutatum est, aliquid ipsius prius est, quod mutatum est. Sit enim DF, quod primo mutatum est ipsius DE, omne enim, quod mutatur, diuisibile esse demonstratum est. Tempus autem, in quo DF mutatum est, sit in quo HI. Si ergo in omni DF mutatum est, in medio minus est quod mutatum est, & prius est ipso DE, & iterum hoc aliud & illo alterum, & sic semper. Quare nihil erit primum mutantis quod mutatum est. Quod igitur neque in eo quod mutatur, neque in quo mutatur tempore nihil prius sit, manifestum est his, quae dicta sunt.

Te.com.32.

h Ipsum autem quod mutatur, aut secundum quod mutatur, non amplius similiter se habebit. Tria namque sunt, quae esse dicuntur in mutatione, quae mutatur, & in quo, & in quod mutatur, ut homo, tempus & alium. homo igitur & tempus diuisibilia sunt: de albo autem alia ratio est, propter id quod secundum accidens omnia diuisibilia sunt. cui enim accidit album, aut quale, illud diuisibile est. Quoniam quaecunque dicuntur secundum se ipsa diuisibilia, & non secundum accidens, retur secundum magis & minus (sicut neque substantia suscipit magis, neque minus) sed ex diuerso modo participandi albedinem ex parte subiecti diuisibilis. Praetermissio igitur hoc quod diuiditur per accidens, si accipiamus ea secundum quae est motus, quae diuiduntur per se, & non per accidens, neque etiam in his erit primum, & manifestat hoc primo in magnitudinibus, in quibus est motus localis. Sit enim magnitudo spacia, in quo est AB, & diuidatur in C, detur ergo, quod AB in C aliquid primo moueatur. Aut igitur BC, est diuisibile, aut indiuisibile. Si indiuisibile, sequitur, quod impartibile sit coniunctum impartibile, & eadem ratione secunda pars motus

At vero nec ipsius mutati quicquam erit primum, quod est mutatum. Sit enim ipsius DF mutatum primum DE, nam omne quod mutatur, demonstratum est diuisibile esse. Tempus autem, in quo DF mutatum est, sit HI. Si igitur in illo toto ipsum DF, est mutatum, in dimidio minus fuit mutatum, & prius ipso DF, & hoc rursus aliud prius, & sic semper. Quare nihil erit eius quod mutatur quod primum est mutatum. Patet igitur ex his, quae diximus, neque eius quod mutatur, neque temporis, in quo mutatur, primum aliquid esse.

h ¶ Ostendit idem ex parte rei, in qua est motus. Permittit tamen, quod non similiter se habet de eo [quod mutatur] vel ut melius dicatur [secundum quod mutatur] sicut de tempore & mobili. cum enim sit tria accipere in mutatione, sc. mobile, quod mutatur, ut homo: & in quo mutatur, ut tempus, & in quod mutatur, ut album, horum duo, sc. tempus, & mobile, sunt semper diuisibilia. Sed de albo est alia ratio, quia album non est diuisibile per se, sed tam ipsum, quam omnia alia huiusmodi, sunt diuisibilia per accidens, in quantum sc. illud cui accidit album, vel quaecumque alia quaequeque, est diuisibile. Diuisio autem albi per accidens, potest esse dupliciter. Vno modo secundum partes quantitativas, sicut si superficies alba diuidatur in duas partes: album, vel accidens diuisum erit: alio modo, secundum intentionem, & remissionem. quod enim vna & eadem pars sit magis, vel minus alba, non est ex ipsa ratione albedinis: quia si esset separata, non diceretur secundum magis & minus (sicut neque substantia suscipit magis, neque minus) sed ex diuerso modo participandi albedinem ex parte subiecti diuisibilis. Praetermissio igitur hoc quod diuiditur per accidens, si accipiamus ea secundum quae est motus, quae diuiduntur per se, & non per accidens, neque etiam in his erit primum, & manifestat hoc primo in magnitudinibus, in quibus est motus localis. Sit enim magnitudo spacia, in quo est AB, & diuidatur in C, detur ergo, quod AB in C aliquid primo moueatur. Aut igitur BC, est diuisibile, aut indiuisibile. Si indiuisibile, sequitur, quod impartibile sit coniunctum impartibile, & eadem ratione secunda pars motus

I

Ipsum autem, quod mutatur, non eodem modo se habebit. Tria namque esse dicuntur in ipsa mutatione, id quod mutatur, & id, in quo, atque id, in quo mutatur, ut homo, tempus, atque albo. Homo igitur, ac tempus, diuisibilia sunt, sed de albedine est alia ratio, atque tamen per accidens, omnia diuisibilia sunt. cui namque albedo, vel qualitas accidit, id est diuisibile. Nam neque, in his erit primum quae per se, & non per accidens dicuntur diuisibilia, quales sunt magnitudines ipsae. sit enim mobile AB, motum ex B in C, primum igitur, si indiuisibile sit ipsum BC parte va-

retur secundum magis & minus (sicut neque substantia suscipit magis, neque minus) sed ex diuerso modo participandi albedinem ex parte subiecti diuisibilis. Praetermissio igitur hoc quod diuiditur per accidens, si accipiamus ea secundum quae est motus, quae diuiduntur per se, & non per accidens, neque etiam in his erit primum, & manifestat hoc primo in magnitudinibus, in quibus est motus localis. Sit enim magnitudo spacia, in quo est AB, & diuidatur in C, detur ergo, quod AB in C aliquid primo moueatur. Aut igitur BC, est diuisibile, aut indiuisibile. Si indiuisibile, sequitur, quod impartibile sit coniunctum impartibile, & eadem ratione secunda pars motus

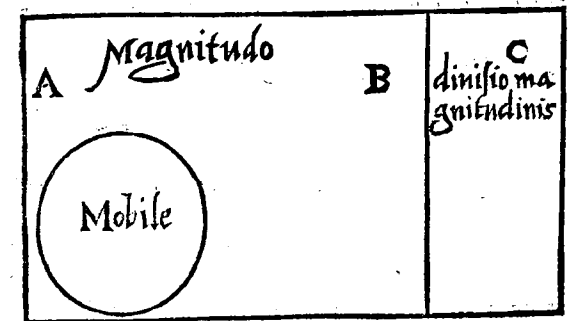
motus erit in impartibili. (sic enim oportet diuidere magnitudinem, sicut & motum, ut supra de tempore dictum est.) Si autem BC, sit diuisibile, erit accipere aliquid signum prius, id est propinquius ipsi B, quam C, & sic prius mutatur ex B in illud, quam in C, & iterum illo erit accipere aliud prius, & sic semper, quia diuisio magnitudinis non deficit. Patet ergo, quod non est accipere aliquid primum, in quod mutatum sit in motu locali. Et similiter manifestum est in mutatione quantitatis, quae est augmentum, & decrementum: quia haec etiam mutatio est secundum aliquod continuum, scilicet secundum quantitatem accrescentem, vel subtractam: quae cum sit in infinitum diuisibilis, non est in ea accipere primum. Et sic manifestum est, quod in sola mutatione, quae est secundum qualitatem, contingit aliud esse indiuisibile per se. In quantum tamen est diuisibile per accidens, similiter non est accipere primum in mutatione tali, siue accipiat successio mutationis in quantum pars post partem alteratur. Manifestum est enim, quod non erit accipere primam partem alibi, sicut nec primam partem magnitudinis. siue accipiat successio alterationis, secundum quod aliquid idem est albus, vel minus albus: quia subiectum infinitis modis potest variari secundum magis album, & minus album. Et sic motus alterationis potest esse continuus, & non habens aliquid primum.

Te.com.50.

Te.com.51.

¶ Ostendit idem ex parte rei, in qua est motus. Permittit tamen, quod non similiter se habet de eo [quod mutatur] vel ut melius dicatur [secundum quod mutatur] sicut de tempore & mobili. cum enim sit tria accipere in mutatione, sc. mobile, quod mutatur, ut homo: & in quo mutatur, ut tempus, & in quod mutatur, ut album, horum duo, sc. tempus, & mobile, sunt semper diuisibilia. Sed de albo est alia ratio, quia album non est diuisibile per se, sed tam ipsum, quam omnia alia huiusmodi, sunt diuisibilia per accidens, in quantum sc. illud cui accidit album, vel quaecumque alia quaequeque, est diuisibile. Diuisio autem albi per accidens, potest esse dupliciter. Vno modo secundum partes quantitativas, sicut si superficies alba diuidatur in duas partes: album, vel accidens diuisum erit: alio modo, secundum intentionem, & remissionem. quod enim vna & eadem pars sit magis, vel minus alba, non est ex ipsa ratione albedinis: quia si esset separata, non diceretur secundum magis & minus (sicut neque substantia suscipit magis, neque minus) sed ex diuerso modo participandi albedinem ex parte subiecti diuisibilis. Praetermissio igitur hoc quod diuiditur per accidens, si accipiamus ea secundum quae est motus, quae diuiduntur per se, & non per accidens, neque etiam in his erit primum, & manifestat hoc primo in magnitudinibus, in quibus est motus localis. Sit enim magnitudo spacia, in quo est AB, & diuidatur in C, detur ergo, quod AB in C aliquid primo moueatur. Aut igitur BC, est diuisibile, aut indiuisibile. Si indiuisibile, sequitur, quod impartibile sit coniunctum impartibile, & eadem ratione secunda pars motus

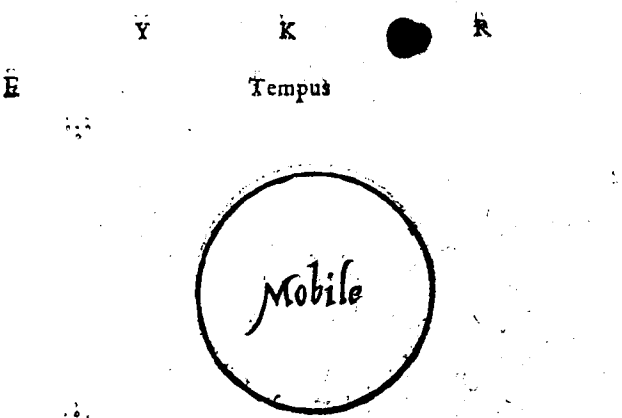
Demonstratio tertia ostendens idem quod supra, sumpta ex parte magnitudinis.

Postquam Philosophus ostendit qualiter sit accipere primum in mutatione, & qualiter non, hic ostendit ordinem eorum, quae in motu inueniuntur adinuicem. Et primo premitit quaedam necessaria ad propositum ostendendum. Secundo, ostendit propositum ibi, [Ostendo autem hoc.] Dicit ergo primo, quod omne quod mutatur, mutatur in tempore, ut supra

ostensum est: sed in tempore aliquo dicitur aliquid mutari dupliciter. vno modo primo, & per se: alio modo, secundum alterum, id est ratione partis, sicut dicitur aliquid mutari in anno, quod mutatur in die. Hac ergo distinctione praemissa proponit quod intendit probare, sc. si aliquid mutatur primo in aliquo tempore; necesse est, quod mouetur in quolibet tempore illius temporis. & hoc probat dupliciter. Primo quidem ex definitione eius quae dicitur primum. Hoc enim dicitur primo alicui conuenire, quod conuenit ei secundum quamlibet suam partem, ut in principio Quinti dictum est. Secundo, probat idem per rationem. Sit enim tempus in quo primo aliquid mouetur YR. & quia omne tempus est diuisibile, diuidatur secundum K: necesse est ergo dicere, quod in parte temporis quae est YK, aut moueatur, aut non moueatur, & similiter de parte quae est KR. Si ergo detur, quod in neutra harum partium mouetur, sequitur quod neque in toto YR, moueatur, sed quiescat in eo: quia impossibile est, quod aliquid moueatur in tempore, in cuius nulla parte mouetur. Si autem detur quod in vna parte temporis moueatur & non in alia, sequetur, quod non primo moueatur in YK tempore, quia oporteret, quod secundum vtraque partem moueretur, & non secundum alteram tantum. Necesse est ergo dicere, quod moueatur in qualibet parte temporis, quod est YK. & hoc est quod demonstrare volumus, sc. in quo primo tempore aliquid mouetur, in qualibet parte eius mouetur. Secundo ibi:

Demonstratio probans, quod id quod mouetur primo in aliquo tempore, mouetur in qualibet parte illius temporis.

Te.com.52. Le.5. r. c. 32.

Le. 3. r. c. 1.

est sicut & tempus: & in ea aliquid mutatur, scil. illud, quod mouetur secundum locum, vel quod mouetur secundum augmentum & decrementum. Sit ergo aliquid mutatum ex C in D. non autem potest dici, quod totum quod est CD, sit indiuisibile: quia oportet, qd CD sit pars alicuius magnitudinis; sicut motus, qui est ex C in D, est pars motus totius. Similiter enim diuiditur magnitudo & motus, vt supra ostensum est. Si autem aliquid indiuisibile sit pars magnitudinis, sequitur quod duo impartibilia erunt immediata coniuncta; quod est impossibile, vt supra ostensum est, non ergo potest dici, quod totum CD sit indiuisibile. Ergo necesse est, quod id quod est inter C & D, sit quaedam magnitudo, & per consequens, quod in infinitum diuidi possit. Sed semper prius mutatur in parte magnitudinis, quam sit mutatum per totam magnitudinem: ergo necesse est omne quod mutatur esse, prius mutari: sicut necesse est, quod ante quamlibet magnitudinem totam, sit pars eius. Secundo ibi.

Te.com. 58.

Le. 6. Te.com. 7.

Le. 1. a pri.

Te.com. 59.

tatur. Sit enim mutatum ex C in D: ergo si indiuisibile est ipsum CD, impartibile erit impartibili coniunctum. Quoniam autem hoc impossibile est, necesse est magnitudinem esse quod inter est, & in infinita diuisibile. Quare si in illa mutatur prius, necesse ergo omne quod mutatum est, mutari prius.

h Eadem enim demonstratio est, & in non continuis, vt in contrariis, & contradictione. Accipimus enim tempus, in quo mutatum est, & iterum eadem dicemus. i Quare necesse est, mutatum omne mutari prius, & quod mutatur, mutatum esse. & est ipso mutari, mutatum esse mutari, & nullo modo comprehenditur primum. Causa autem huius est, non esse impartibile impartibili coniunctum. In infinitum enim diuisio est, sicut in iis, quae augmentantur, & minuuntur lineis.

k Manifestum igitur, quoniam quod factum est, necesse est fieri prius; & quod fit factum esse, quaecunque diuisibilia & continua sunt, non tamen semper quod fit, sed aliud aliquando, vt illius aliquid, sicut domus fundamentum. Similiter autem & in eo quod corrumpitur; & eo quod corruptum est. mox enim inest ei quod fit, & quod corrumpitur, cum sit continuum; infinitum quoddam: sed non

F sit enim ex C quippiam mutatum in D. Si igitur CD indiuisibile sit, partibus vacanti, partibus profecto vacans herebit. Quod si id fieri nequeat; medium ipsum magnitudinem esse necesse est, diuisibile, esse in infinita. quare prius in illa mutatur. omne ergo mutatum, prius mutari necesse est.

Te.com. 59.

Eadem est enim & in hisce, quae non continua sunt, demonstratio, vt in contrariis, & in hisce, quae contradictoriam subeunt oppositionem. Sumemus enim id tempus, in quo est mutatum, & eadem rursus dicemus. Quare mutetur ipsum mutatum, & mutatum si id quod mutatur, necesse est, atq. mutari, prius est ipso mutatum esse, & mutatum esse, ipso mutari, ac nunquam primum sumetur. Causa autem huius est, partibus vacans, non esse vacanti partibus haerens. In infinitum enim ipsa diuisio proficitur, vt in crescentibus, ac decrescentibus intruere lineis, licet.

H Quae cum ita sint, patet necesse esse, & id quod est factum, fieri prius, & id quod fit, antea factum esse, modo diuisibilia, atque continua sint. Non tamen semper quod fit, factum est prius, sed interdum aliud; ceu illius aliquid, vt in aedibus, fundamentum. Similiter fit, & in eo quod corrumpitur. & corrupto. inest enim ei quod fit, & ei quod corrumpitur infinitio quaedam; quippe cum continuum sit vtrunq. & impossibile est, aut fieri non factum aliquid: aut

accipere punctum in medio illius partis: & ante illud punctum, medium est accipere aliquam partem lineae, & sic in infinitum, non tamen linea est infinita: quia ante primum punctum lineae non est aliqua pars lineae. Et similiter considerandum est in motu: quia cum quaelibet pars motus sit diuisibilis, ante quamlibet partem motus est accipere indiuisibile aliquid in medio illius partis, quod est mutatum esse; & ante illud indiuisibile est accipere partem motus, & sic in infinitum. Non tamen sequitur, quod motus sit infinitus: quia ante primum indiuisibile motus non est aliqua pars motus. Illud tamen primum indiuisibile, non dicitur mutatum esse; sicut nec primum punctum lineae dicitur diuisio. Secundo ibi.

Te. 60. 70.

l Ostendit idem specialiter in generatione & corruptione. Et hoc ideo, quia aliter se habet mutatum esse ad mutari in generatione & corruptione, & aliter in aliis. In aliis enim mutatum esse, & mutari est secundum idem, sicut alteratum esse, & alterari est secundum album. Nam alterari est mutari secundum albedinem, alteratum autem esse, est mutatum esse secundum albedinem, & idem dicendum est in motu locali, & augmento, & decremento. Sed in generatione secundum aliud est mutatum esse, & secundum aliud mutari. nam mutatum esse est secundum formam: mutari vero non est secundum negationem formae, quae non suscipit magis & minus secundum se, sed mutari est secundum aliquid adiunctum negationi, quod suscipit magis & minus, quod est qualitas. Et ideo generatum esse est terminus eius, quod est alterari; & similiter corruptum esse. Et quia motus denominatur a termino ad quem, vt in principio Quinti dictum est; ipsum alterari, quia habet duos terminos, sc. formam substantialem, & qualitatem, dupliciter nominatur, quia potest dici & alterari, & fieri & corrumpi. Et hoc modo accipit hic fieri & corrumpi, pro ipso alterari secundum quod terminatur ad esse, vel non esse. Vnde dicit, quod illud [quod factum est necesse est prius

Te.com. 4.

Te.com. 28.

Te.com. 60.

prius fieri, & illud, quod fit, necesse est factum esse: quaecunque tamen sunt diuisibilia & continua.] Quod quidem ponitur, vt Commentator dicit, ad excludendum quaedam, quae indiuisibiliter fiunt absq. motu continuo, sicut intelligere, & sentire, quae etiam non dicuntur motus nisi æquiuoce, vt in Tertio de Anima dicitur.

Vel potest dici aliter, quod hoc Philosophus addidit, vt accipiat generatio cum toto motu continuo praecedente. sed id, quod fit prius, factum esse diuersimode inuenitur in diuersis. Quaedam enim sunt simplicia, quae habent simplicem generationem, sicut aer, aut ignis. & in istis non generatur pars ante partem, sed simul generatur, & alteratur totum, & partes: & in talibus id, quod factum est, ipsummet prius fiebat; & quod fit, ipsummet prius factum est, propter continuitatem alterationis praecedentis. Quaedam vero sunt composita ex dissimilibus partibus, quorum pars generatur post partem, sicut in animali prius generatur cor; & in domo fundamentum; & in istis quod fit prius factum est, non ipsummet, sed aliquid eius. Et hoc est quod subdit, quod [non semper id quod fit, prius ipsummet factum est, sed aliquando aliquid eius factum est, sicut fundamentum domus.] Sed quia oportet deuenire ad aliquam partem, quae tota simul sit, oportet, quod in aliqua parte id quod fit factum sit secundum aliquem terminum acceptum in alteratione praecedenti. Sicut dum generatur animal iam factum est cor, & dum generatur cor, iam factum est aliquid, non quidem aliqua pars cordis, sed aliqua alteratio facta est, ordinata ad generationem cordis, & sicut dictum est de generatione, intelligendum est de corruptione. statim enim ei quod fit, & corrumpitur, inest quoddam infinitum, cum sit continuum, quia ipsum fieri & ipsum corrumpi continuum est. Et ideo non est fieri, nisi vbi aliquid factum sit prius; nec est aliquid factum esse, nisi fiat prius. Et similiter dicendum est de corrumpi, & de corruptum esse. semper enim corruptum esse est prius ipso corrumpi, & corruptum est prius hoc quod est corruptum esse. vnde manifestum est, quod omne quod factum est, necesse est fieri prius, & omne quod fit, necesse est prius factum esse aliquo modo. Et hoc ideo, quia omnis magnitudo, & omne tempus sunt in infinitum diuisibilia. Et ideo in quocunque tempore fit aliquid, hoc non erit sicut in primo, quia erit accipere partem priorem. Et hoc quod dictum est de generatione, & corruptione, intelligendum est etiam de illuminatione, quae est terminus motus localis corporis illi minantis, sicut generatio & corruptio est terminus alterationis.

LECTIO IX.

Postquam Philosophus determinauit de diuisione motus, hic determinat de finito & infinito in motu, sicut

A enim diuisio pertinet ad rationem continui, ita finitum & infinitum. Sicut autem supra ostendit, quod diuisio simul inuenitur in motu, magnitudine, tempore; & mobili; ita ostendit nunc idem de infinito. Vnde circa hoc, tria facit. Primo ostendit, quod infinitum similiter inuenitur in magnitudine, & tempore. Secundo, quod similiter cum his inuenitur etiam in mobili: ibi, [Demonstratis enim his, &c.] Tertio, quod similiter inuenitur in motu: ibi, [Quoniam autem neque finitum, &c.] Circa primum, duo facit. Primo ostendit, quod si magnitudo est finita: tempus non potest esse infinitum. Secundo, quod e conuerso, si tempus est finitum, quod magnitudo non potest esse infinita: ibi, [Eadem autem ratio, &c.] Circa primum, duo facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo probat propositum: ibi, [Quod igitur si aliquid moueatur.] Primo ergo repetit duo, quae sunt necessaria ad propositum ostendendum, quorum vnum est, quod omne quod mouetur, in tempore mouetur. Secundo est, quod in pluri tempore ab eodem mobili, pertransit maior magnitudo. Et ex his duobus suppositis intendit probare tertium, scilicet quod impossibile sit in tempore infinito pertransire magnitudinem finitam. Quod tamen sic intelligendum est, quod non reiteretur illud, quod mouetur per eandem magnitudinem, aut per aliquam partem eius multoties: sed ita, quod in toto tempore moueatur per totam magnitudinem. Et addidit hoc, vt praeseruetur le a motu circulari, qui est super magnitudinem finitam, & tamen potest esse in tempore infinito, vt ipse dicit in octauo. Secundo ibi.

Te.com. 37.

Te.com. 65.

Te.com. 64.

Te.com. 62.

infra.

factum esse, non siens aliquid. Similiter & in ipso corrumpi, atq. corruptum esse. Semper enim corruptum esse, antecedit corrumpi, & corrumpi, corruptum esse. Patet igitur, quod id quod est factum, prius necesse est fieri; & id quod fit, antea factum esse. est enim omnis magnitudo, omneq. temporis diuisibile semper. Quare & in quocunque sit, non erit in illo, vt primo.

LECTIO IX.

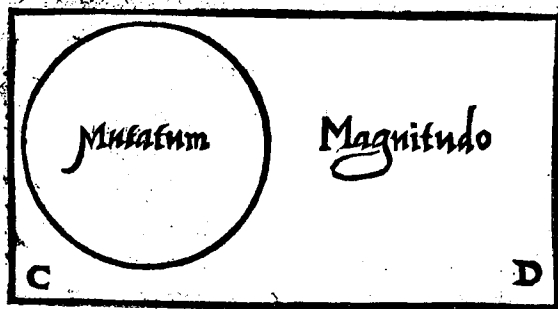
Cum autem omne quod mouetur, in tempore moueatur, in maioreque maiorem magnitudinem transeat, fieri profecto non potest, vt magnitudinem infinito in tempore transeat quicquam finitam, modo non per ipsam eandem semper, nec per aliquam eius partem, sed per totam toto in tempore moueatur.

Patet igitur si quippiam aequa moueatur celeritate, necesse esse finitam magnitudinem illud finito in tempore pertransire. Sumpta namque parte quae mensurauerit totam, in tot aequalibus temporibus, quot sunt magnitudinis partes, totam illam profecto magnitudinem pertransibit. Quare, cum harum quaeq. finita sit quantitatis, & omnes numero

liquam partem eius multoties: sed ita, quod in toto tempore moueatur per totam magnitudinem. Et addidit hoc, vt praeseruetur le a motu circulari, qui est super magnitudinem finitam, & tamen potest esse in tempore infinito, vt ipse dicit in octauo. Secundo ibi.

Probat propositum. Et primo, si detur mobile quod aequae velociter moueatur per totam magnitudinem. Secundo, si non vniformiter, & regulariter moueatur: ibi, [Sed si non sit, &c.] Dicit ergo primo, quod si sit aliquid mobile, quod aequae velociter moueatur per totum, necesse est, quod si pertransit finitam magnitudinem, quod hoc fit in tempore finito. Accipiat enim vna pars magnitudinis; quae mensurat totum, puta si tertia; vel quarta pars magnitudinis. si ergo mobile aequae velociter mouetur per totum, & aequae velociter est, quod aequale spatium in aequali tempore pertransit, sequitur quod in aequalibus temporibus, & tot quot sunt partes magnitudinis pertransit mobile totam magnitudinem, puta, si accepta sit quarta pars magnitudinis, eam pertransibit in aliquo tempore, & aliam quartam in alio tempore, aequali. & sic totam magnitudinem pertransit in quatuor aequalibus temporibus. Quia ergo partes magnitudinis sunt finitae numero, & vhaquaque etiam est finita secundum quantitatem: & tot modis pertransit omnes partes, id est in totidem temporibus aequalibus, sequitur, quod totum tempus, in quo pertransit totam magnitudinem, sit finitum: Mensurabitur enim a tempore finito: quia erit toties

Demonstratio probans, quod ante omne mutatum esse praecedit mutari.

h Ostendit, quod idem necesse est esse in illis mutationibus, quae non sunt secundum aliqua continua, sicut de alteratione, quae est inter contrarias qualitates, & de generatione & corruptione, quae sunt inter contradictorie opposita. Licet enim in his non possit hoc demonstrari ex parte rei secundum quam est motus, accipitur tamen tempus, in quo sunt huiusmodi mutationes, & eodem modo procedetur. Sic igitur in tribus mutationibus, scil. alteratione, & corruptione, & generatione, habet locum sola prima ratio: in aliis autem tribus, sc. augmento, & decremento, & loci mutatione, habet locum vtraque. Deinde duo dicit.

Te. com. 61.

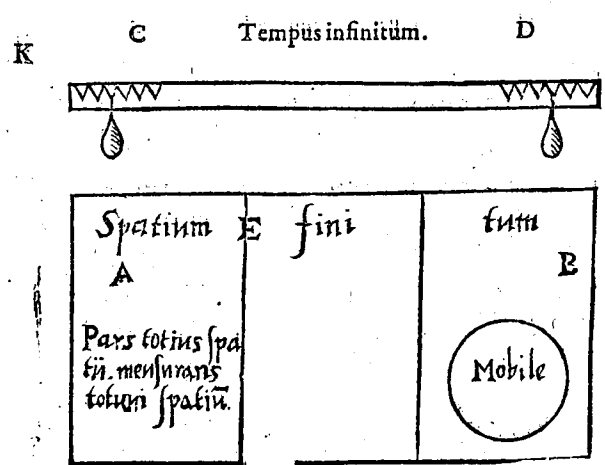
toties tantum; quantum est tempus, in quo pertransit partem, quoties magnitudo tota est tanta, quanta est pars: & sic totum tempus erit multiplicatum secundum multiplicationem partium. Omne autem multiplicatum mensuratur ab multiplici, sicut duplum a dimidio: & triplum a triplo, & sic de aliis. Tempus autem quo pertransit partem, est finitum: quia si detur, quod sit infinitum, sequetur, quod in æquali tempore pertransit totum & partem; quod est contra id, quod suppositum est. Et sic oportet, quod totum tempus sit finitum, quia nullum infinitum mensuratur a finito. Sed quia posset aliquis dicere, quod licet partes magnitudinis sint æquales, & mensurent totam magnitudinem; tamen potest contingere, quod partes temporis non sint æquales, sicut quando non est æqualis velocitas in toto motu; & sic tempus, quo mouetur per partem magnitudinis, non mensurabit tempus, quo mouetur per totam. Ideo consequenter ibi ostendit, quod hoc nihil differt quantum ad propositum. Sit enim A B spatium finitum, quod pertransit in tempore finito quod est C D. Necessè est autem in omni motu, quod prius pertransit vna pars, quam altera: & hoc etiam manifestum est, quod in priori parte temporis & posteriori, altera & altera pars magnitudinis pertransit; & ita oportet, quod neque duæ partes magnitudinis pertransantur in vna, & eadem parte temporis, neque quod in duabus partibus temporis pertransantur vna & eadem pars magnitudinis: & sic oportet si in aliquo tempore pertransit aliqua pars magnitudinis, quod in pluri tempore pertransit non solum illa pars magnitudinis, sed etiam cum hac & altera; & hæc indifferenter, siue æque velociter moueatur mobile, siue non; vel per hoc quod velocitas semper magis, ac magis intenditur, sicut in motibus naturalibus, vel per hoc, quod magis, & magis remittitur, sicut in motibus violentis. His igitur suppositis, accipiat aliqua pars spatii A B, quæ quidem pars sit A E, & mensuret totum A B, ita scilicet, quod sit aliquota pars eius vel tertia, vel quarta. Hæc igitur pars spatii pertransita est in aliquo tempore finito. Non enim potest dari quod sit pertransita in tempore infinito, quia totum spatium pertransitum est in tempore infinito, & in minori pertransit pars, quam totum. Item accipiamus aliam partem spatii quæ sit æqualis parti A E, & eadem ratione necessè est, quod hæc pars pertransit in tempore finito, quia totum spatium pertransit in tempore infinito, & sic accipiendo accipiamus tota tempora finita, quot sunt partes spatii, ex quibus constitue-

tempus vtique erit finitum. Toties enim erit tantum, quantum tempus, quod est partis multiplicatum, secundum multitudinem partium. Sed si non sit æque velociter, differt nihil. Sit enim in quo A & B spatium finitum: quod motum sit in infinito tempore, & tempus infinitum in quo C D. Si igitur necesse est prius alterum altero motum esse: hoc autem manifestum, quod temporis in priori, & posteriori alterum motum est. Semper enim in pluri, alterum erit motum esse, siue æque velociter mutet, siue non æque velociter mutet: & siue intendatur motus, siue remittatur, siue maneat, nihil minus. Accipiat igitur aliquod A B spatii, quod sit A E, quod mensurat A B. Hoc itaque, infinitum in quodam factum est tempore; in infinito enim non potest esse: etenim in infinito est. Et iterum alterum iam si accipiamus, quantum est A E, necesse in infinito tempore esse. omne enim in infinito, & sic accipiendo. Quoniam autem, infinitum quidem nulla pars est quæ mensuret; (impossibile enim infinitum esse ex finitis; & æqualibus; & inæqualibus: propter id quod mensurantur finita multitudine, & magnitudine à quodam vno, siue æqualia, siue inæqualia sint; finita autem magnitudine nihil minus. spatium autem finitum quantitas, quæ sunt A E mensuratur.) ergo in finito tempore A B mouetur. Similiter autem & in quiete. Quare fieri non potest, quod corruptum possibile est semper, aliquid vnum & idem.

Fint finitum, tempus etiam ipsum profecto finitum erit. tantum enim toties erit, quantum est tempus partis toties repetitur, quot sunt magnitudinis partes. Nihil autem interest, & si non æqua celeritate mouetur. Sit enim spatium quidem A B finitum, quod infinito in tempore pertransit, tempus autem infinitum C D; Si igitur per priorem aliam aliam partem motum esse necesse est, patet in priori temporis parte posterioriue aliam, Galiamue pertransiisse. semper enim maiori in tempore per aliam motum erit. idq. non minus fiet, siue æqua, siue non æqua celeritate mutetur: & siue intendatur motus, siue remittatur, siue in eodem persistat. Accipiat itaque pars aliqua spatii, quæ metietur A B, longitudinem totam, atque A E literis designetur. Hanc igitur aliqua in parte transiit tempore finito in infinito. quippe cum impossibile sit eam in infinito tempore transiisse. totum enim spatium, in infinito pertransit. Et rursus si aliam sumptor tantam quanta est ipsa A E, necesse est, & hanc eadem ratione finito in tempore transiisse: & sic vsque ad vltimam proficiscar. Cum igitur infinitum quidem nulla sit pars, quæ metietur ipsum, vt patet, (fieri enim non potest vt infinitum ex finitis æqualibus, & inæqualibus constet; propterea quod ea quæ multitudine, magnitudineq. sunt definita, siue inæqualia sint, tandem aliquo vno possunt; spatium autem finitum quantitate partis A F mensuretur.) finito profecto in tempore, tale etiam mobile per magnitudinem A B finitam mouetur. Similiter, & de quiete dicendum est. Quare fieri non potest, vt idem vnumq. generetur semper vel corrumpatur.

tur totum tempus, in quo mouetur per totum spatium. (Impossibile est autem, quod aliqua pars infiniti mensuret totum; neque secundum magnitudinem; neque secundum multitudinem, quia impossibile est quod infinitum constet ex partibus finitis numero: quantum etiam vnaquæque sit finita quantitate: siue dicatur, quod illa partes sint æquales, siue, quod sint inæquales: quia quæcumque mensuratur à quodam vno, siue secundum multitudinem, siue secundum magnitudinem, oportet ea esse finita. Ideo autem dico multitudinem, & magnitudinem, quia nihil minus mensuratur aliquid per hoc, quod habet finitam magnitudinem, siue partes mensurantes sint æquales, siue inæquales. Quando enim sunt æquales; tunc pars mensurat totum & multitudinem; & magnitudinem; quando vero sunt inæquales, mensurat multitudinem, sed non magnitudinem.) Sic ergo patet, quod omne tempus quod habet partes finitas numero, & quantitate, siue sint æquales, siue inæquales, est finitum. Sed spatium finitum mensuratur aliquibus finitis ex quibus contingit componi A B, & oportet esse æquales numero partes temporis, & partes magnitudinis; & qualibet esse finitas quantitate: ergo relinquitur, quod per totum spatium moueatur in tempore finito. Deinde cum dicit.

Demonstratio probans, quod si magnitudo est finita, quod tempus infinitum esse non potest.

ostendit

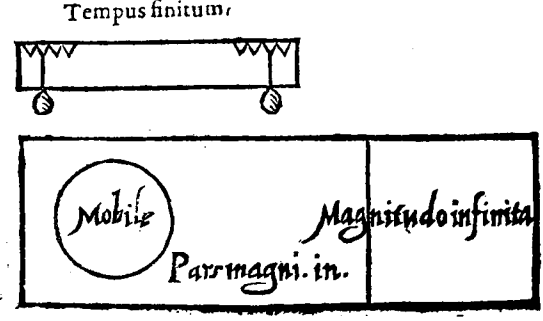
Tex. c. 62.

Tex. c. 63.

Tex. c. 64.

ostendit, quod econuerso, si tempus est finitum, & magnitudo est finita. Et dicit quod per eandem rationem potest ostendi, quod infinitum spatium non potest pertransiri in tempore finito: neque iterum potest quies esse infinita tempore finito. Et hoc indifferenter, siue moueatur aliquid regulariter, id est æque velociter, siue non regulariter: quia ex quo tempus ponitur finitum, accipiat aliqua pars temporis, quæ mensuret totum tempus, in qua mobile pertransit aliquam partem magnitudinis, non autem totam, quia tota pertransit in toto tempore, & iterum in æquali tempore pertransit aliam partem magnitudinis: & similiter pro vnaquaque parte temporis accipietur aliqua pars magnitudinis: & hoc indifferenter, siue pars magnitudinis secundo accepta, sit æqualis primæ parti (quod contingit quando æque velociter mouetur) siue sit inæqualis (quod contingit, quando non æque velociter mouetur.) hoc enim nihil differt, dummodo ponatur quod quilibet pars magnitudinis accepta sit finita: quod oportet dicere, alioquin tantum moueretur in parte temporis, quantum in toto. Sic enim manifestum est, quod per diuisionem temporis, auferatur totum spatium infinitum per aliquam finitam ablationem: quia cum tempus diuidatur in partes finitas æquales: & tot oportet esse partes magnitudinis, quot temporis, sequitur quod spatium infinitum consumetur facta infinita ablatione, eo quod tot modis oportet diuidi magnitudinem, sicut & tempus, hoc autem est impossibile: ergo manifestum est, quod infinitum spatium non pertransit in tempore finito. Et hoc indifferenter, siue magnitudo spatii sit infinita ex vna parte, siue ex vtraque: quia eadem ratio est de vtroque. Deinde cum dicit. Apposuius autem sequentem figuram, qua per litteram præcedentis, eorum quæ cum Aristot. tum D. Tho. dicit, facilius patet intellectus.

Demonstratio probans, si tempus est finitum, quod magnitudo non potest esse infinita.

ostendit, quod infinitum & finitum similiter inuenitur in mobili sicut in magnitudine & tempore. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod mobile non est infinitum, si tempus & magnitudo sint finita. Secundo, quod mobile non est infinitum, si magnitudo sit infinita, & tempus finitum, ibi, [At vero neque infinitum.] Tertio, quod mobile non potest esse infinitum, si magnitudo sit finita, & tempus infinitum, ibi, [Amplius autem & tempore.] Primum ostendit duabus rationibus: circa quarum primam dicit, quod demonstrato quod magnitudo finita non pertransit tempore infinito, neque infinita finito, manifestum est ex eadem causa, quod neque infinitum mobile potest pertransire finitam magnitudinem in tempore finito. Accipiat enim aliqua pars temporis finiti in illa parte spatium finitum pertransibit non totum mobile, sed pars mobilis: & in alia parte temporis similiter & sic de aliis: & sic oportet accipere totas partes mobilis, quot accipiuntur partes temporis. Infinitum autem non componitur ex partibus finitis, vt ostensum est, ergo sequetur, quod mobile quod mouetur in toto tempore finito, sit finitum. Secundam rationem ponit ibi. Et differt hæc secunda ratio à priori, quia in priori assumebatur pro principio idem mediū, ex quo superius demonstrabatur: hic autem accipitur pro principio ipsa conclusio superius demonstrata. Ostensum est enim, quod mobile finitum non potest pertransire spatium infinitum in tempore finito, vnde manifestum est, quod eadem ratione, nec mobile infinitum potest pertransire spatium finitum in tempore finito. Quia, si infinitum mobile pertransit spatium finitum, sequitur quod etiam finitum mobile pertransit spatium infinitum: quia cum tam mobile quod spatium, sit quantum, datis duobus quantis, nihil differt quod eorum moueatur, & quod quiescat: hoc non habebit pro spatio, quod quiescit, & illud pro mobili, quod mouetur: manifestum est enim, quod quodcumque ponatur moueri, sequitur quod finitum pertransit infinitum. Moueatur enim in infinito, quod est A, & sit aliqua pars eius finita, quæ est C D, quando totum mouetur, hæc pars finita, erit secundum aliquod signum spatii, quod sit B, & continuato motu, iterum alia pars infiniti mobilis fiet iuxta illud spatium, & sic semper: vnde sicut mobile pertransit spatium, ita spatium, quoddam pertransit mobile, in quantum successiue alternatur diuersæ partes mobilis iuxta spatium. Vnde patet, quod simul accedit infinitum mobile moueri per finitum spatium, & finitum transire infinitum: non enim aliter est possibile, quod infinitum moueatur per spatium finitum, quod finitum pertransit infinitum: aut ita quod finitum feratur per infinitum, sicut quando mobile est finitum, & spatium infinitum: aut ita quod saltem finitum metiatur infinitum, sicut cum spatium est finitum, & mobile infinitum.

Tex. c. 65.

2. parte.

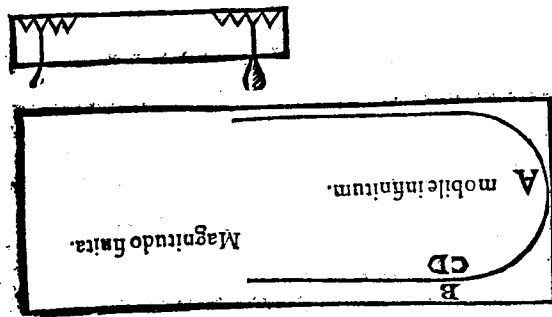
Eadem sane ratione probabitur, fieri etiam non posse, vt finito in tempore quicquam, aut infinitam magnitudinem transeat: siue vniiformiter siue difformiter moueatur, aut quiete infinita quiescat. Sumpta namque temporis aliqua parte, quæ totum metietur tempus, in illa partem aliquam magnitudinis non totam magnitudinem transeat. Totam n. toto in tempore transeat: & rursus in alia parte equali, partem aliam magnitudinis transeat: & in vnaquaque similitudo: siue æquales sint prima parti, siue etiam inæquales: nihil enim refert, modo sit quæque finita. Patet enim exhausto tempore, infinitam magnitudinem exhaustam non fore: si ablatio fiat magnitudine numeroq. finita. Quare, non infinitam magnitudinem, finito in tempore transeat: atque nihil interest altera ex parte transire, an ex vtraque; infinita sit magnitudo: eadem enim semper accommodabitur ratio. His demonstratis, patet neque fieri posse, vt magnitudo infinita, finito in tempore transeat magnitudinem finitam eausam ob eandem. In parte namque temporis, finita pars transeat, & in vnaquaque similitudo. Quo fit, vt tota in tempore finita transeat magnitudo. At vero, cum magnitudo finita non transeat finito in tempore magnitudinem infinitam, patet neque magnitudinem infinitam, longitudinem finitam transire. Nam, si infinita magnitudo finitam pertransit, & finitum infinitam transire necesse est: nihil enim interest, vtra sit ea, quæ motu cietur, vtroque; namq. modo, infinitam transeat finita. Nam, cum A magnitudo infinita mouetur, erit al. qua pars eius finita, vt B seu D C, & alia, atq. alia rursus, & sic sp. Quare fiet, vt simul in finita p. finita, & finita p. infinitam sit sum est, quod eadem ratione, nec mobile infinitum potest pertransire spatium finitum in tempore finito. Quia, si infinitum mobile pertransit spatium finitum, sequitur quod etiam finitum mobile pertransit spatium infinitum: quia cum tam mobile quod spatium, sit quantum, datis duobus quantis, nihil differt quod eorum moueatur, & quod quiescat: hoc non habebit pro spatio, quod quiescit, & illud pro mobili, quod mouetur: manifestum est enim, quod quodcumque ponatur moueri, sequitur quod finitum pertransit infinitum. Moueatur enim in infinito, quod est A, & sit aliqua pars eius finita, quæ est C D, quando totum mouetur, hæc pars finita, erit secundum aliquod signum spatii, quod sit B, & continuato motu, iterum alia pars infiniti mobilis fiet iuxta illud spatium, & sic semper: vnde sicut mobile pertransit spatium, ita spatium, quoddam pertransit mobile, in quantum successiue alternatur diuersæ partes mobilis iuxta spatium. Vnde patet, quod simul accedit infinitum mobile moueri per finitum spatium, & finitum transire infinitum: non enim aliter est possibile, quod infinitum moueatur per spatium finitum, quod finitum pertransit infinitum: aut ita quod finitum feratur per infinitum, sicut quando mobile est finitum, & spatium infinitum: aut ita quod saltem finitum metiatur infinitum, sicut cum spatium est finitum, & mobile infinitum.

Tho. super Physic. M tunc

hinc etiam licet finitum non feratur per infinitum: tamen F finitum mensurat infinitum, in quantum spatium fit iuxta singulas partes mobilis infiniti. Quia ergo hoc est impossibile, sequitur quod infinitum mobile non pertransit spatium finitum in tempore finito. Secundo ibi.

Demonstratio probans, quod mobile infinitum non potest pertransire magnitudinem finitam in tempore finito.

Tempus finitum.

g Ostendit, quod non potest esse mobile infinitum, spatium existente infinito & tempore finito. Et hoc est quod dicit, quod infinitum mobile non pertransit infinitum spatium in tempore finito. In omni enim infinito est aliquid finitum: si ergo mobile infinitum pertransit spatium infinitum in tempore finito, quod est contra praestentia. Tertio ibi.

h Ostendit, quod eadem demonstratio erit, si accipiatur tempus infinitum, & spatium finitum: quia, si pertransit infinitum mobile finitum spatium in tempore infinito, sequitur quod in aliqua parte temporis finiti, pertransit aliquam partem spatii: & ita infinitum pertransit finitum in tempore finito, quod est contra praestentia. Deinde cum dicit.

i Ostendit, quod finitum & infinitum similiter inueniuntur in motu, sicut in praemissis: & dicit quod quia finitum mobile non pertransit spatium infinitum, nec infinitum mobile, finitum spatium: neque infinitum mobile in tempore finito, sequitur ex his, quod non possit esse motus infinitus in tempore finito. Quantitas enim motus accipitur secundum quantitatem spatii: unde

ostendit, quod finitum & infinitum similiter inueniuntur in motu, sicut in praemissis: & dicit quod quia finitum mobile non pertransit spatium infinitum, nec infinitum mobile, finitum spatium: neque infinitum mobile in tempore finito, sequitur ex his, quod non possit esse motus infinitus in tempore finito. Quantitas enim motus accipitur secundum quantitatem spatii: unde

ostendit, quod finitum & infinitum similiter inueniuntur in motu, sicut in praemissis: & dicit quod quia finitum mobile non pertransit spatium infinitum, nec infinitum mobile, finitum spatium: neque infinitum mobile in tempore finito, sequitur ex his, quod non possit esse motus infinitus in tempore finito. Quantitas enim motus accipitur secundum quantitatem spatii: unde

ostendit, quod finitum & infinitum similiter inueniuntur in motu, sicut in praemissis: & dicit quod quia finitum mobile non pertransit spatium infinitum, nec infinitum mobile, finitum spatium: neque infinitum mobile in tempore finito, sequitur ex his, quod non possit esse motus infinitus in tempore finito. Quantitas enim motus accipitur secundum quantitatem spatii: unde

ostendit, quod finitum & infinitum similiter inueniuntur in motu, sicut in praemissis: & dicit quod quia finitum mobile non pertransit spatium infinitum, nec infinitum mobile, finitum spatium: neque infinitum mobile in tempore finito, sequitur ex his, quod non possit esse motus infinitus in tempore finito. Quantitas enim motus accipitur secundum quantitatem spatii: unde

ostendit, quod finitum & infinitum similiter inueniuntur in motu, sicut in praemissis: & dicit quod quia finitum mobile non pertransit spatium infinitum, nec infinitum mobile, finitum spatium: neque infinitum mobile in tempore finito, sequitur ex his, quod non possit esse motus infinitus in tempore finito. Quantitas enim motus accipitur secundum quantitatem spatii: unde

fire infinitum. Neque enim fortassis possibile est aliter infinitum moueri per finitum, quam quod finitum transeat infinitum, aut ita quod feratur, aut metiatur. Quare quoniam hoc impossibile est, non transibit infinitum finitum.

g At vero neque infinitum, in finito tempore transibit infinitum: si enim infinitum, & finitum: inest enim in infinito finitum.

h Amplius autem & tempore accepto, eadem erit demonstratio.

i Quoniam autem neque finitum infinitum transibit, neque infinitum finitum: neque infinitum in finito tempore mouetur, manifestum est quod neque motus erit infinitus in finito tempore. Quid enim differt motum, aut magnitudinem infinitam facere? Necessarium enim si vnum infinitum est, & alterum infinitum esse: omnis enim loci mutatio in loco est.

LECTIO X.

a Quoniam autem omne, aut mouetur, aut quiescit quod aptum natum est, quando aptum est, & vbi, quo, & sic, necesse ne quod stat, cum stat, moueri: si n. non mouetur, quiescet, sed contingit quiescere quiescens.

b Hoc autem demonstrato, manifestum est quod in tempore necesse est stare. Quod enim mouetur in tempore mouetur: quod autem stat, ostensum est moueri: quare necesse est in tempore stare. Amplius autem, si velocius & tardius in tempore dicimus, stare autem est velocius & tardius. In quo autem tempore primo id quod stat, stat, in quouis huius necesse est stare. Diuiso n.

non differet motum dicere infinitum, aut magnitudinem infinitam esse: si vnum eorum fuerit infinitum, & alterum finitum esse: quia non potest esse aliqua pars loci mutationis extra locum.

LECTIO X.

a Postquam Philoſophus determinauit de his quae pertinent ad diuisionem motus, hic determinat de his, quae pertinent ad diuisionem quietis. Et quia statio est generatio quietis, vt in Quinto dictum est, primo determinat ea quae pertinent ad stationem: secundo ea quae pertinent ad quietem, ibi, [Neque igitur quiescens &c.] Circa primum tria facit. Primo dicit quod omne quod stat, mouetur. Secundo quod omne quod stat, stat in tempore, ibi, [Hoc autem demonstrato.] Tertio ostendit, quomodo primum dicatur in statione. [In quo autem tempore.] Primum ostendit sic. Omne quod natum est moueri, eo tempore quando natum est moueri, & secundum illud, & eo modo prout natum est, oportet quod moueatur, vel quiescat: sed illud quod stat, id est tendit ad quietem, nondum quiescit, quia contingeret, quod aliqua simul quiescens, id est in quietem tendens, quiesceret, id est in quiete esset: ergo omne quod stat, id est in quietem tendit, mouetur, quando stat. Secundo ibi.

b Probatur quod omne quod stat, stat in tempore, duabus rationibus, quarum prima est talis. Omne quod mouetur, mouetur in tempore, vt supra probatum est: sed omne quod stat mouetur, vt nunc probatum est: ergo omne quod stat, stat in tempore. Secunda ratio est: quia velocitas & tarditas determinatur secundum tempus: sed contingit aliquid velocius, & tardius stare id est in quiete: ergo omne quod stat, stat in tempore. Tertio ibi.

c Ostendit, qualiter dicatur primum in statione. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, qualiter dicatur aliquid stare in aliquo tempore primo secundum quod primum opponitur ei quod dicitur secundum partem: secundo ostendit quod in statione non est accipere aliquam partem, ibi, [Sicut autem quod mouetur.] Dicit ergo primo, quod si in aliquo tempore dicatur aliquid stare primo & per se, & non ratione partis, necesse est quod stetur in qualibet parte illius temporis. Diuiditur enim tempus in duas partes: & si dicatur, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

LECTIO X.

a Vm autem id omne moueatur, aut quiescat quod aptum est moueri, quando, & vbi, & quemadmodum aptum est, ipsa profecto stans, cum stat, moueri necesse est. Nam si non mouetur quiescit: at fieri non potest, vt ad quietem proficiscatur id quod quiescit.

b Hoc autem demonstrato, patet necesse esse, & in tempore stare. Omne namque quod mouetur, in tempore mouetur: ipsum autem stans moueri ostendimus: quare necesse est in tempore stare. Praeterea ipsum celerius, ac tardius in tempore dicimus esse: at sit, vt tardius, atque celerius stetur.

c In quo autem tempore primo id quod stat, stat, in quouis huius necesse est stare. Diuiso n.

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

unde relinqui, quod stetur in toto. Sic enim dicitur primo stare in toto, quia stat in vtraque parte, sicut dictum est supra de eo quod mouetur. Secundo ibi.

d Ostendit, quod non est accipere aliquam partem in statione: & dicit quod sicut non est accipere aliquam partem temporis, in qua aliquid mobile mouetur, ita etiam est, in statione, quia neque in ipso moueri, neque in ipso stare potest esse aliqua prima pars. Quod si non concedatur, sit prima pars temporis in qua stat A B, quae quidem non potest esse impartibilis, quia ostensum est supra, quod motus non est impartibilis temporis, eo quod semper quod mouetur, iam per aliud motum est, vt supra ostensum est. Demonstratum est etiam nunc, quod omne, quod stat, mouetur: unde relinquitur, quod A B sit diuisibile: ergo in qualibet parte eius stat.

e Iam enim ostensum est, quod quando in aliquo tempore dicitur stare primo, & per se, & non ratione partis, in qualibet parte illius stat, ergo cum sit pars prior toto, non erat A B primum, in quo stat. Et quia omne illud, in quo stat, est tempus, & non est aliquid indiuisibile temporis: omne autem tempus est diuisibile in infinitum: sequitur quod non erit accipere primum, in quo stetur. Secundo ibi.

f Sicut autem quod mouetur non est in quo primo mouetur, sic vtique neque in quo stat, id quod stat. Non enim in ipso moueri, neque stare aliquid est primum: sit enim in quo primo stat in quo A B. Hoc quidem impartibile non contingit esse: motus enim non est in impartibili: propter id quod motum est aliquid ipsius. Quod autem stat demonstratum est moueri. At vero, si diuisibile, in qualibet ipsius partium stat. Hoc enim ostensum est prius, quod in quo primo stat, in quolibet illius stat. Quoniam ergo tempus est in quo primo stat, & non atomum est: omne autem tempus in infinitum partibile, non erit in quo primo statum.

g Neque igitur quiescens cum primo quiescit est. In impartibili enim non quiescit, propter id quod non est motus in atomo. In quo autem est quiescere, & moueri. Tunc n. dicimus quiescere, quando & in quo aptum natum est moueri non mouetur quod aptum natum est. Amplius autem id dicimus quiescere, cum similiter se habeat nunc vt prius, tanquam non vno quodam iudicantes, sed duobus minimis: quare non erit in quo quiescit impartibile. Si vero partibile, tempus vtique erit, & in qualibet partium istarum quiescit: eodem enim modo demonstrabitur quo & in prioribus. Quare nullum erit primum: haec autem causa est, quia quiescit quidem, & mouetur omne

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

diuiso, si neutra in parte stat, neque toto profecto in tempore stat: quod sit, vt non stetur id ipsum quod stat. Sin in altera, non in toto stat primo. In hoc enim per aliud stat, vt de eo quod mouetur antea diximus.

h Ostendit idem de quiete. Et circa hoc duo facit. Primum ostendit, quod non est accipere primum in quiete. Secundo ponit quandam considerationem, per quam motus a quiete distinguitur, ibi, [Quoniam autem omne quod mouetur.] Et quia eadem ratio est, quare non sit primum in motu, statione, & quiete: ideo ex his quae supra dicta sunt de motu, & statione, concludit idem in quiete: & dicit, quod non est accipere aliquod primum in quo quiescens quiescit. Et ad hoc probandum, resumit quoddam, quod supra probatum est, scilicet quod nihil quiescit in impartibili temporis: & resumit etiam duas rationes quibus hoc probatum est: quarum prima est, quod motus non est in indiuisibili temporis. In eodem autem est quiescere & moueri: quia non dicimus quiescere, nisi quando id quod aptum natum est moueri, non mouetur tunc, quando aptum natum est moueri, & secundum id, secundum quod natum est moueri: puta, qualitatem aut locum, aut aliquid huiusmodi. Unde relinquitur quod nihil quiescat in impartibili temporis. Secunda ratio est: quia tunc dicimus aliquid quiescere quando similiter se habet nunc sicut prius: ac si non diiudicemus quietem per aliquod vnum tantum, sed per comparationem duorum adiuicem, ex eo, scilicet quod similiter se habet in duobus: sed in impartibili non est accipere nunc & prius, neque aliqua duo: ergo illud temporis, in quo quiescit aliquid, non est impartibile. Isto autem probato procedit vterius ad principale propositum ostendendum. Si enim illud, in quo aliquid quiescit, est partibile habens in se prius & posterius, sequitur quod sit tempus. (Haec enim est ratio temporis.) & si est tempus, oportet quod in qualibet partium eius quiescat. Et hoc demonstrabitur eodem modo, sicut & supra monstratum est in motu & statione: quia scilicet, si non quiescit in qualibet parte: aut ergo in nulla, aut in vna tantum: si in nulla, ergo neque in toto: si in vna tantum, ergo in illa primo & non in toto. Si vero in qualibet parte temporis quiescit, non erit aliquid accipere primum in quiete, sicut neque in motu: & huius causa est: quia vnum quod quiescit, & mouetur in tempore. Sed in tempore non est accipere aliquod primum, sicut neque in magnitudine, neque in aliquo continuo, propter hoc quod omne continuum diuisibile est in infinitum, & hinc semper est accipere partem, minorem parte. Et inde est, quod

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

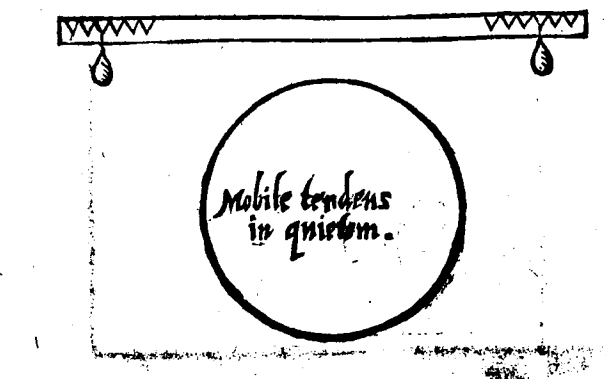
ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

ostendit, quod in neutra parte stetur, sequetur quod in toto non stetur, in quo tamen ponebatur stare: ergo stans non stat. Neque etiam potest dici, quod in altera tantum parte stetur: quia sic non primo staretur in toto tempore, sed solum ratione partis: unde

Demonstratio, ostendens quod non est accipere primum temporis in statione mobilis.

A Primum temporis B Tempus.

Tex. c. 74.

Tex. c. 30.

Tholup. Physic. M 2 neque

neque in motu, neque in statione; neque in quiete est aliquid primum. Secundo ibi.

¶ Ponit quendam considerationem, per quam distinguitur id quod mouetur, ab eo quod quiescit. Et primo ponit eam. Secundo probat ibi, [Quiescere n. est.] Circa primum prae-

mittit duas suppositiones. Quatum vna est, quod omne quod mouetur, mouetur in tempore. Secunda est, quod omne quod mutatur, mutatur ex vno termino in alium. Ex his duobus intendit concludere tertium, scilicet quod si accipitur aliquod mobile, quod primo & per se moueatur, & non solum ratione suae partis, impossibile est quod sit secundum aliquid vnum & eodem illius rei, in qua est motus, vt puta in vno & eodem loco, vel in vna & eadem dispositione albedinis in aliquo tempore: ita quod accipiamus in tempore esse secundum se, & non ratione alicuius quod in tempore sit. Ideo autem oportet quod accipiamus mobile [quod primum mouetur,] quia nihil prohibet aliquid moueri secundum partem: & tamen ipsum manet per totum tempus in vno & eodem loco, sicut est homo sedens mouet pedem. Ideo autem dixit ex parte temporis [in vno tempore mouetur secundum se & non quod in illius aliquid:] quia aliquid, dum mouetur, potest dici, quod est in aliquo vno & eodem loco in tali die: Sed hoc dicitur, quia fuit in illo loco non in toto die, sed in aliquo nunc illius diei. Secundo ibi.

¶ Probat propositum, & dicit quod si id quod mutatur, sit per totum aliquod tempus in aliquo vno & eodem, puta in vno loco, sequitur quod quiescat propter hoc, quod in quodam tempore est in vno & eodem loco, & ipsum & qualibet pars eius: & iam supra dictum est, quod hoc est quiescere, cum verum sit dicere de aliquo, quod ipsam & partes eius sunt in vno, & eodem in diuersis nunc. Si ergo haec est definitio eius, quod est quiescere, & non contingit aliquid simul quiescere, & moueri, sequitur, quod non contingat id quod mouetur esse totum, [secundum aliquid,] id est in aliquo, puta in vno, & eodem loco, [secundum primum tempus,] scilicet secundum aliquod totum tempus, & non tantum secundum aliquod eius. Et quare hoc sequatur, ostendit: quia omne tempus est diuisibile in diuersas partes, quarum vna est prior altera. vnde, si per totum tempus sit in aliquo vno, verum erit dicere, quod in alia & in alia parte temporis ipsum mobile, & partes eius sint in vno, & eodem, puta loco, quod est quiescere. Quia si dicitur quod non est in diuersis partibus temporis in vno, & eodem, sed solum in vno, & eodem est per vnum nunc, non sequitur quod sit in tempore in quo est [secundum aliquid,] id est, in aliquo vno & eodem, sed quod sit in vno & eodem [secundum terminum temporis] id est secundum nunc. Licet autem ex hoc quod est aliquid esse in tempore in vno, & eodem, sequatur quod quiescat, hoc tamen non sequitur de nunc si sit ibi in vno solo nunc: quia omne quod mouetur, in quolibet nunc temporis in quo mouetur semper manens, id est existens secundum aliquid rei in qua est motus, puta secundum locum aut qualitatem, aut quantitatem; non tamen quiescit, quia iam ostensum est, quod

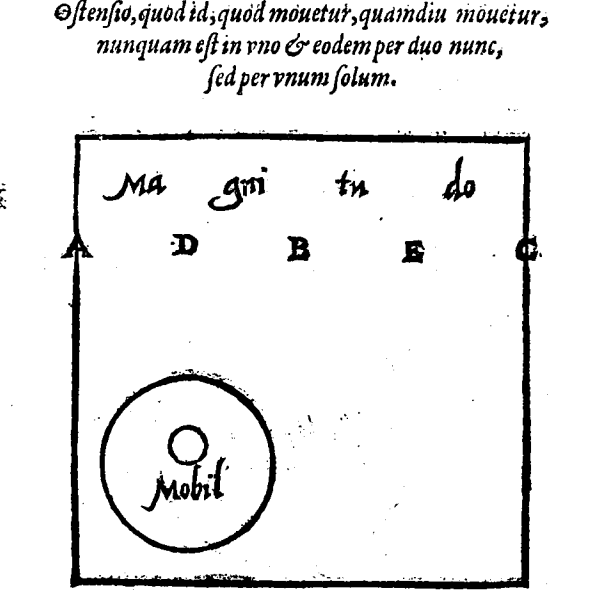
neque quiescere, neque moueri contingit in ipso nunc. Sed verum est dicere, quod in ipso nunc aliquid non mouetur, & quod in ipso nunc est alicubi, vel secundum aliquid, vel etiam illud quod mouetur. Sed non contingit illud, quod mouetur, esse quiescens in tempore secundum aliquid: accideret enim quod aliquid, dum ferretur, quiesceret, quod est impossibile. Relinquitur ergo, quod omne quod mouetur, quamdiu mouetur, nunquam est in vno & eodem per duo nunc, sed per vnum solum. Et hoc patet in motu locali. Sit enim magnitudo A C, & diuidatur in duo media in puncto B, & accipiat aliquid corpus, quod sit O, & quale vtrique, scilicet A B, & B C, & moueatur de A B in B C. Si autem accipiantur loca totaliter abinuicem distincta, non est hic accipere, nisi duo loca: sed manifestum est quod mobile non simul, sed successiue deserit primum locum, & subintrat secundum: vnde secundum quod locus est diuisibilis in infinitum, secundum hoc multiplicatur loca in infinitum; quia si diuidatur A B in duo media in puncto D, & B C in duo media in puncto E, manifestum est, quod D & E erit alius locus ab vtroque. Et similiter semper diuisione facta, fiet alius locus. Et idem etiam manifestum est in alteratione, quia quod de albo transit in nigrum, per infinitos gradus albedinis & nigredinis & mediorum colorum pertransit. Non tamen sequitur, quod cum sint infinita media, quod nullo modo possit perueniri ad vltimum, quia huiusmodi media loca non sunt infinita in actu, sed in potentia tantum, sicut & magnitudo non est diuisa actu in infinitum, sed in potentia diuisibilis.

¶ Cum autem omne quod mouetur, in tempore moueatur, atque ex quopiam in quippiam mutetur, impossibile est eo in tempore, quo per se quippiam mouetur, & non in aliquo illius, ipsum in aliquo primo esse.

¶ Quiescere namque quippiam est in aliquo eodem, & ipsum, & partem ipsius quamque tempore quodam esse. Sic enim quiescere dicimus, cum in alio nunc atque alio vere dicere licet ipsum in eodem, partesque ipsius esse. Quod si id est quiescere, non sit profecto, vt id quod mutatur in aliquo, sit totum ipso tempore primo. Est enim diuisibile tempus omne. Quare alia in parte ipsius, atque alia vere dicere licebit, in eodem, & ipsam, & quamque partem ipsius esse. Quod si non sit hoc pacto in aliquo, sed vno in temporis puncto, non erit in aliquo profecto tempore vno: sed in temporis tantummodo fine. In ipso vero nunc est quidem semper in aliquo, non tamen quiescit. In ipso namque nunc neque moueri quicquam, neque quiescere potest. Sed verum quidem est in ipso nunc non moueri, atque in aliquo esse. In tempore autem vt quiescens esse non potest, eueniret enim vt id quod fertur, quiescat.

¶ tamen sequitur, quod cum sint infinita media, quod nullo modo possit perueniri ad vltimum, quia huiusmodi media loca non sunt infinita in actu, sed in potentia tantum, sicut & magnitudo non est diuisa actu in infinitum, sed in potentia diuisibilis.

¶ ostensio, quod id, quod mouetur, quamdiu mouetur, nunquam est in vno & eodem per duo nunc, sed per vnum solum.

¶ Postquam Philosophus determinauit de diuisione motus & quietis, hic excludit quaedam, ex quibus errabant aliqui circa motum. Et circa hoc tria facit. Primo soluit rationes Zenonis, negantis totaliter motum esse. Secundo ostendit, quod indiuisibile non mouetur, contra Democritum, qui ponebat indiuisibilia moueri semper, ibi, [Ostensis autem ex his.] Tertio ostendit mutationem omnem esse finitam, contra Heraclitum, qui ponebat omnia moueri semper, ibi, [Mutatio autem omnis.] Circa primum duo facit. Primo ponit quendam rationem Zenonis & soluit eam, quae pertinet ad id quod immediate de motu praemiserat. Secundo explicat omnes rationes eius per ordinem ibi, [Quatuor autem sunt rationes.] Dicit ergo primo quod Zeno male ratiocinabatur, & apparenti syllogismo vtebatur ad ostendendum quod nihil mouetur etiam id quod videtur velocissime moueri, sicut sagitta quae fertur, & erat talis. Omne quod est in loco sibi aequali, aut mouetur, aut quiescit, sed omne quod fertur in quolibet nunc, est in aliquo loco sibi aequali: ergo & in quolibet nunc aut mouetur, aut quiescit: sed non mouetur, ergo quiescit. Si autem in nullo nunc mouetur, sed magis videtur quiescere: sequitur quod in toto tempore non moueatur, sed magis quiescat. Posset autem haec ratio solui per id quod supra ostensum est, quod in nunc neque mouetur, neque quiescit. Sed haec solutio intentionem Zenonis non excluderet: sufficit enim Zenoni si ostendere possit, quod in toto tempore non mouetur, quod videtur sequi ex hoc, quod in nullo nunc eius mouetur. Et ideo Aristoteles aliter soluit, & dicit falsum esse, quod ratio concludit, & non sequi ex praemissis. Ad hoc enim quod aliquid moueatur in tempore aliquo, oportet quod moueatur in qualibet parte illius temporis: ipsa autem nunc non sunt partes temporis; non enim componitur tempus ex nunc indiuisibilibus, sicut neque aliqua magnitudo componitur ex indiuisibilibus vt supra probatum est; vnde non sequitur, quod in tempore non moueatur aliquid ex hoc, quod in nullo nunc mouetur. Secundo ibi.

Tex. c. 75.

Tex. c. 86.

Tex. c. 76.

Tex. c. 91.

Tex. c. 77.

Tex. c. 78.

Tex. c. 77.

Tex. c. 78.

Tex. c. 79.

Le. 5. r. com. 29. 30.

Le. 2.

Tex. c. 83. Sec. parte.

¶ Zeno autem male ratiocinatur, & paralogizat. Sic enim semper (dicit) quiescit omne, aut mouetur, cum est secundum aequale: est autem semper quod fertur in ipso nunc: immobitem eam esse sagittam quae fertur. Hoc autem falsum est: non enim componitur tempus ex ipsis nunc indiuisibilibus, sicut nec alia magnitudo vlla.

¶ Quatuor autem sunt rationes de motu Zenonis, ingerentes difficultatem soluentibus. Prima quidem de eo quod non mouetur, propter hoc quod prius in medio oportet accedere, quod fertur, quam ad finem; de qua diuisimus in prioribus rationibus.

¶ Secunda autem, vocata achilles. Est autem haec, quod tardius nequaquam iungetur currens a velocissimo: ante autem necesse est persequens eam, vnde mouit fugiens: quare semper aliquid habere necesse est tardius. Est autem haec eadem ratio, in decidendo in duo; differt autem in diuidendo, non in duo acceptam magnitudinem. Non quidem igitur coniungi tardius, accidit ex ratione. Fit autem ad idem, in duo decisio; in vtrisque enim accidit non attinere ad terminum, diuisa quodammodo magnitudine. Sed apponitur in hac, quia neque velocissimum (quod cum tragedia dictum est) in persequen-

te velocissimum per aliquod tempus, in illo tempore pertransiit aliquod spatium, ante igitur quam velocissimum, quod persequitur, possit attingere tardissimum quod fugit, necesse est quod vadat ab illo loco vnde mouit fugiens, vsque ad illum locum quo peruenit fugiens tempore illo, quo persequens non mouebatur; & oportet quod adhuc velocissimum illud spatium pertransit in aliquo tempore, in quo tempore iterum tardius aliquod spatium modicum pertransit, & sic semper; ergo semper tardius habet aliquid ante, id est aliquod spatium: in quo praecedit velocissimum, quod ipsum persequitur; & ita velocius nunquam attingeret tardius; hoc autem est inconueniens: ergo magis dicendum est, quod nihil mouetur. Ad soluendum autem hanc rationem dicit, quod haec ratio est eadem cum prima, quae procedebat ex decisione spatii in duo media quantum ad virtutem medii: sed differt ab ea in hoc, quod aliqua accepta magnitudo spatii non diuiditur in duo media, sed diuiditur secundum proportionem excessus velocioris ad tardius in motu. Nam in primo tempore, quo mouebatur solum tardius, accipitur maior magnitudo; in secundo autem tempore, in quo velocius pertransit, praedictum spatium, cum sit minus, accipitur minor magnitudo pertransita a tardiori, & sic semper. Vnde, quia tempus, & magnitudo semper diuiduntur, videtur accedere ex hac ratione quod tardius nunquam iungatur a velociore.

¶ Aliquod spatium, oportet quod prius pertransit medium quam perueniat ad finem; sed cum illud medium sit diuisibile, oportet quod etiam prius pertransit medium illius medii, & sic in infinitum, cum magnitudo sit in infinitum diuisibilis: infinita autem non est transire in aliquo tempore finito: ergo nihil potest moueri. Dicit ergo Aristoteles, quod superius circa principium huius Sexti libri soluit istam rationem per hoc, quod similiter tempus in infinita diuiditur, sicut & magnitudo. Quae quidem solutio est magis ad interrogantem, si infinita contingat transire in tempore finito, quam ad interrogantem, vt dicit in Otauo, vbi soluit Le. 17. r. hanc rationem per hoc, quod mobile non vitur in infinitis, quae sunt in magnitudine, quasi in actu existentibus, sed vt in potentia existentibus. Tunc autem aliquo puncto spatii vitur quod mouetur, vt in actu existenti, quando vitur eo vt principio, & vt fine; & tunc necesse est, quod ibi stet (vt ibi ostendetur.) Et si sic oporteret transire infinita quasi in actu existentibus, nunquam veniretur ad finem. Secunda ratio nem ponit ibi.

¶ Zeno vero prae ratiocinatur. Dicit enim si semper omne quiescit, aut mouetur, cum est in sibi aequali, id autem quod fertur, est in sibi aequali spatio in ipso nunc semper; immobitem eam esse sagittam quae fertur. Hoc autem est falsum; tempus enim non ex ipsis nunc indiuisibilibus constat; quemadmodum nec vlla alia magnitudo.

¶ Quatuor autem Zenonis de motu sunt rationes, quae difficultatem soluentibus asserunt. At prima quidem est ea, quae motus ex eo tollitur, quia prius ad medium, quam ad finem id quod fertur peruenire oportet; de qua diximus antea.

¶ Secunda vero est ea, quae nuncupatur achilles, quae motus rursus ex eo tollitur, quia nunquam id quod celerius currit, id consequetur, quod tardius currit. Id enim quod persequitur eo perueniat ante necesse est, vnde id quod fugit, fugam arripuit. Quare tardius ipsum semper aliquo spatio praecedat necesse est. Est autem huius rationis eadem vis, sed hoc differt, quod magnitudinem, quae accipitur, non in dimidia diuidit. Accidit igitur, vt tardius ipsum non attingatur ex ratione nimirum ipsa. Fit autem ob diuisionem, quae quidem & antea dicitur ratio; in vtrisque enim fit vt non perueniatur ad finem magnitudinis subeunte, & si non eodem modo, diuisionem. Sed in hac additur tantum tragice dicitur, neque; celerissimum ante velocissimum per aliquod tempus, in illo tempore pertransiit aliquod spatium, ante igitur quam velocissimum, quod persequitur, possit attingere tardissimum quod fugit, necesse est quod vadat ab illo loco vnde mouit fugiens, vsque ad illum locum quo peruenit fugiens tempore illo, quo persequens non mouebatur; & oportet quod adhuc velocissimum illud spatium pertransit in aliquo tempore, in quo tempore iterum tardius aliquod spatium modicum pertransit, & sic semper; ergo semper tardius habet aliquid ante, id est aliquod spatium: in quo praecedit velocissimum, quod ipsum persequitur; & ita velocius nunquam attingeret tardius; hoc autem est inconueniens: ergo magis dicendum est, quod nihil mouetur. Ad soluendum autem hanc rationem dicit, quod haec ratio est eadem cum prima, quae procedebat ex decisione spatii in duo media quantum ad virtutem medii: sed differt ab ea in hoc, quod aliqua accepta magnitudo spatii non diuiditur in duo media, sed diuiditur secundum proportionem excessus velocioris ad tardius in motu. Nam in primo tempore, quo mouebatur solum tardius, accipitur maior magnitudo; in secundo autem tempore, in quo velocius pertransit, praedictum spatium, cum sit minus, accipitur minor magnitudo pertransita a tardiori, & sic semper. Vnde, quia tempus, & magnitudo semper diuiduntur, videtur accedere ex hac ratione quod tardius nunquam iungatur a velociore.

Le. 4. r. com. 19.

Le. 17. r. com. 68.

Sed hoc in idem edit cum eo, quod in prima ratione dicebat...

do tardius. Quare necesse est eandem esse solutionem.

Tertia autem, quae nunc dicta est, quoniam sagitta, quae fertur...

Quarta autem ex his, quae mouentur stadio ex contrarietate...

Est autem deceptio in eo, quod quidem secus motum, illud autem secus quiescens...

Ut sint stantes aequales magnitudines, in quibus sunt AAAA, aliae aut in quibus ipsa BBBB.

Ponit solutionem, & dicit, quod Zeno in hoc decepitur, quod accipiebat ex una parte...

vnquam tardissimum attingere persequendo. Quare solutione vnusque eandem esse necesse est.

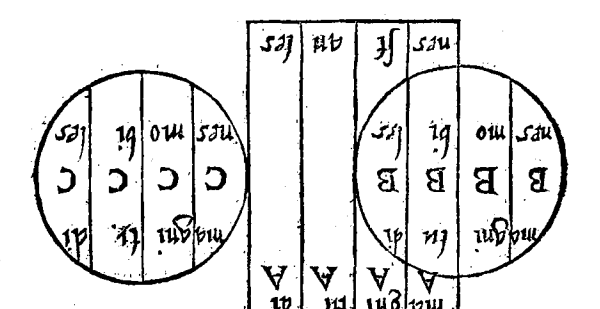
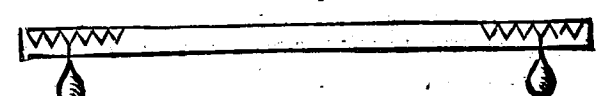
Tertia vero est ea, quae quiescere dicit sagittam cum fertur, de qua paulo ante diximus.

Quarta est ea, quae de his est aequalibus molibus, quae propter aequales alias moles...

Rationis autem fallacia in existimatione illa consistit, ea namque, quorum alterum fertur per id quod mouetur...

Sint quiescentes quidem aequales moles AAAA, super has autem moueatur moles BBBB, incipiendo a medio...

I se pertranseant. Tertio ibi. Tempus.

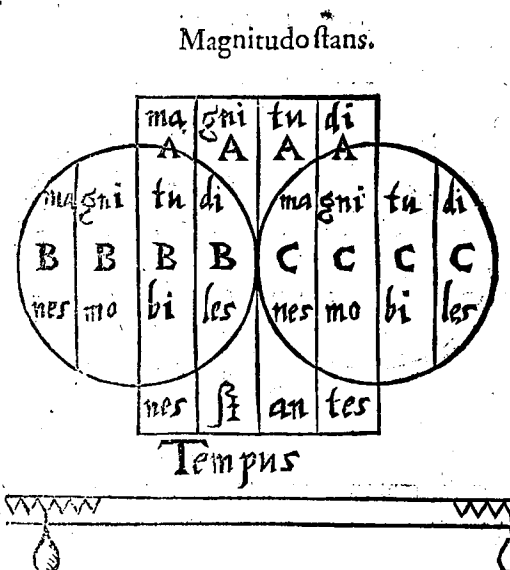
Manifestat quod dixerat in terminis. Ponatur enim, quod sint quatuor magnitudines aequales sibi inuicem...

tate ipsi B, & scribatur in istis C, & incipiant moueri ab ultimo spatii, scilicet a primo A.

incipientes a medio ipsorum A, quae aequales sint his secundum numerum; & magnitudinem...

At vero secundum eam, quae in contradictione est, mutationem, nihil nobis erit impossibile...

A Demonstratio, quod si magnitudo moueatur in oppositum mobilis, mobile in minori tempore eam pertransibit.

dio ipsarum molium, numero & magnitudines aequales: CCCC, vero his aequales modo eodem...

At vero neque in ea mutatione, cuius termini contradictoria subeunt oppositionem, impossibile quicquam nobis eueniet...

Tex. c. 80.

Tex. c. 81.

Tex. c. 82.

Tex. c. 83.

K

E

opponuntur secundum contradictionem, sicut calidum & non calidum, & huiusmodi. Semper enim oportebit, quod sit in altero contra oppositorum illud, quod mutatur: quia denominabitur ab eo, quod principaliter inest: sed non sequitur, quod semper sit totum in neutro extremorum; ut Zeno putabat. Sciendum est autem, quod hæc responso sufficit ad repellendum rationem Zenonis: quod hic principaliter intenditur. Quomodo autem circa hoc se habeat veritas in Octauo plenius ostenditur. Non enim in quolibet verum est, quod pars ante partem alteretur, vel generetur: sed aliquando totum simul, ut supra dictum est, & tunc non habet locum hæc responso; sed illa quæ ponitur in Octauo. Deinde cum dicit:

esse & in aliis, quæ secundum contradictionem sunt: erit enim ex necessitate in altero oppositorum; in neutro autem, non semper totum. Iterum autem est in circulo, & in sphaera, & omnino in his, quæ in ipsis mouentur: quia accidet ipsa quiescere. In eodem enim loco secundum tempus quoddam sunt, & ipsa, & partes, quare quiescent simul, & mouebuntur. Primum namque partes non sunt in eodem nullo tempore. Postea & totum mutatur semper in alterum, non enim eadem est ab ipso A accepta circulatio, & quæ est ab ipso B, & C, & aliorum unumquodque signorum, nisi sicut musicus homo, & homo, quia accidit. Quare mutatur semper altera in alteram, & nequaquam quiescet. Eodem autem modo est, & in sphaera, & in aliis, quæ in seipsis mouentur.

LECTIO XII.

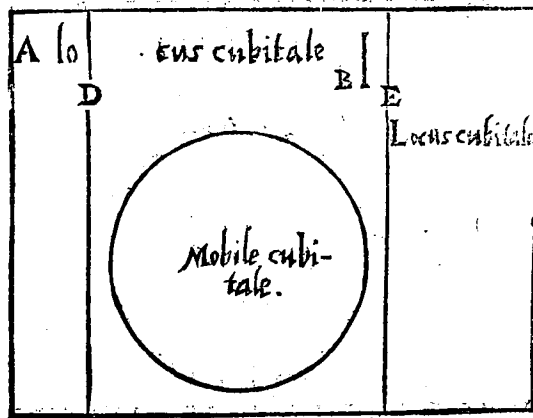
Ostenis autem his dicimus, quod impartibile non contingit moueri, nisi secundum accidens, ut corpore moto, aut magnitudine, in qua

atque in cæteris, quæ contradictoriam subeunt oppositionem. Etenim in oppositorum quidem altero necessario erit totum, aut in neutro semper erit. In circulo rursus, ac sphaera, & in his omnino, quæ in seipsis mouentur, non eueniet ipsa quiescere, in eodem loco tempore quoddam, ut inquit, & ipsa, & partes sunt, quo fit, ut quiescant simul, ac moueantur. Primum namque partes non sunt eodem in loco tempore vno. Deinde, totum etiam in alium semper locum mutatur. Non est enim eadem circumferentia quæ ab A & B, & C, sumitur, cæterorumque quolibet puncto, nisi ut musicus homo; & homo, quia id accidit, quare in aliam alia semper mutatur, & nunquam quiescet. Idem est modus, & in sphaera, atque in cæteris, quæ in seipsis mouentur.

LECTIO XII.

Demonstratis autem his, dicimus id quod partibus vacat, moueri non posse, nisi per accidens: veluti, si corpus, vel magnitudo, in qua est, moueatur, quem-

in diuersis signis accipietur: vbi, scilicet est principium mobilis, id est aliquod signum quod in mobili accipitur, ut principium. & sic erunt duo loca secundum rationem, sed vnus locus secundum subiectum. Et sic intelligendum est, quod hic dicitur: quod non est eadem circulatio secundum quod accipitur incipiens ab A, & ut incipiens ab B, & ut incipiens ab C, vel à quocumque alio signo. Nisi forte dicatur eadem circulatio subiecto, sicut musicus homo, & homo: quia vnum accidit alteri. Vnde manifestum est, quod semper de vno circulari loco mouetur in alterum, & non quiescit, ut Zeno probare nitentur. Et eodem modo se habet, & in sphaera, & in omnibus aliis, quæ infra locum proprium mouentur: sicut rota, & columna; vel quicquid aliud huiusmodi.

LECTIO XII.

Postquam Philosophus soluit rationes Zenonis in probatis motum, hic intendit ostendere, quod impartibile non mouetur, per quod destruitur opinio Democriti, ponentis atomos per se mobiles. Et circa hoc, duo facit. Primo, proponit intentionem. Secundo probat propositum, ibi, [Mouetur enim ex A B, in B C.] Dicit ergo primo, quod suppositis his, quæ supra ostensa sunt, dicendum est, quod impartibile non potest moueri, nisi forte per accidens: sicut punctum mouetur in toto corpore, vel quacumque alia magnitudine, in qua est punctum, scilicet,

Tex. 68. 84.

Tex. 85.

Lib. 17.

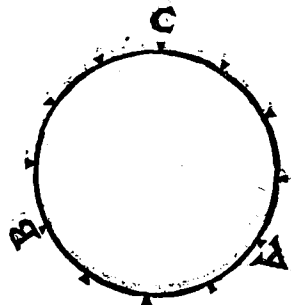
Tex. 67.

Lib. 8.

Tex. 65.

Tex. 86.

Demonstratio, quod totum ex circulo transfertur, sicut transferuntur partes.

Soluit rationem Zenonis, quæ destruebat motum sphaeræ. Dicebat enim, quod non est possibile aliquid circulariter, vel sphaerice moueri, vel quocumque alio modo, ita quod aliqua moueantur in seipsis, id est non progrediendo à loco, in quo sunt, sed in ipso loco. Et hoc probabat tali ratione. Omne illud, quod per aliquod tempus secundum totum, & partes, est in vno & eodem loco, quiescit: sed omnia huiusmodi sunt in eodem loco, & ipsa & partes eorum secundum aliquod tempus, etiam dum ponuntur moueri: ergo sequitur, quod simul moueantur & quiescant, quod est impossibile. Huic autem rationi obuiat Philosophus dupliciter. Primo, quantum ad hoc quod dixerat partes sphaeræ motæ esse in eodem loco per aliquod tempus contra quod Aristot. dicit quod partes sphaeræ motæ in nullo tempore sunt in eodem loco: Zeno enim accipiebat locum totius: & verum est, quod dum sphaera mouetur, nulla pars exit extra locum totius sphaeræ. Sed Aristot. loquitur de proprio loco partis; secundum quod pars potest habere locum. Dicitur etenim in Quinto, quod partes continui sunt in loco in potentia. Manifestum est autem in motu sphaerico, quod pars mutat proprium locum, sed non locum totius, quia vbi fuit vna pars, succedit alia pars. Secundo obuiat ad prædictam Zenonis rationem, quantum ad hoc quod dixit, quod totum manet in eodem loco per tempus. Contra quod Aristot. dicit, quod etiam totum semper mutatur in aliam locum, quod sic patet. Ad hoc enim, quod sunt duo loca diuersa, non oportet, quod vnus illorum locorum sit totaliter extra

Lib. 7.

Tex. 84.

Tex. 67.

scilicet linea vel superficie. Moueri autem ad motum alterius contingit dupliciter. Vno modo, quando id quod mouetur ad motum alterius, non est aliqua pars eius: sicut illud quod est in naui, mouetur ad motum nauis: & albedo etiam mouetur ad motum corporis: cum non sit pars eius. Alio modo, sicut pars mouetur ad motum totius. Et quia impartibile dicitur multipliciter sicut & partibile, ostendit quomodo accipiat hic impartibile: & dicitur quod impartibile hic dicitur illud quod est indiuisibile secundum quantitatem. Dicitur enim & aliquid impartibile secundum speciem, sicut si dicamus ignem impartibile: aut aërem, quia non potest resolui in plura corpora specie diuersa. Sed tale impartibile nihil prohibet moueri. Intendit ergo excludere motum ab impartibili secundum quantitatem. Et quia dixerat quod pars mouetur ad motum totius, & aliquis posset dicere quod pars nullo modo mouetur, subiungit quod sunt aliqui motus partium, in quantum sunt partes, qui sunt diuersi à motu totius in quantum est motus totius. Et hanc differentiam aliquis maxime potest considerare in motu sphaerico: quia non est eadem velocitas partium quæ mouentur circa centrum: & partium [quæ sunt extra] id est versus superficiem exteriorem sphaeræ: & est etiam velocitas totius: ac si motus iste non sit vnus, sed diuersus. Manifestum est enim, quod velocius est, quod in æquali tempore pertransit maiorem magnitudinem. Dum autem sphaera mouetur, manifestum est quod maiorem circumulum pertransit pars exterior sphaeræ quam pars interior. Vnde maior est velocitas partis exterioris quam interioris. Tamen velocitas totius est eadem cum velocitate interioris, & exterioris partis. Ista autem diuersitas motuum intelligenda est secundum quod partibus con-

Tex. 87.

Tex. 88.

intentionem: & dicit, quod id quod est impartibile secundum quantitatem, potest moueri quidem ad motum corporis per accidens: non tanquam pars: quia nulla magnitudo componitur ex indiuisibilibus: ut ostensum est. Sed sicut mouetur aliquid ad motum alterius quod non est pars eius: sicut sedens in naui mouetur ad motum nauis. Sed per se non contingit impartibile moueri. Hoc autem idem supra probauit non ex principali intentione, sed incidenter. Vnde præter rationem supra positam, hic magis explicat veritatem, & rationes addit efficaces ad propositum ostendendum. Secundo ibi: Probat propositum tribus rationibus. Quorum prima talis est. Si ponatur quod impartibile mouetur, moueatur ex A B, in B C. Nec differt quantum ad hanc rationem, vtrum ista duo, scilicet A B, & B C sint duæ magnitudines; siue duo loca; ut in motu locali; & augmenti & decrementi: vel duæ species; id est duæ quantitates, sicut in motu alterationis, vel sicut duo contradictione opposita, ut in generatione, & corruptione: & sit tempus E D, in quo aliquid mutatur de vno termino in alterum primo, id est non ratione partis. In hoc ergo tempore, necesse est quod id, quod mutatur, aut sit in A B, scilicet, in termino à quo, aut in B C, id est, in termino ad quem: aut aliquid eius est in vno termino, alia vero pars eius est in altero; omne enim quod mutatur, oportet quod aliquo horum trium modorum se habeat; sicut supra dictum est. Non autem potest dari tertium membrum; scilicet quod sit in vtroque secundum diuersas partes sui: quia sic liquefaceretur, quod esset partibile, & postremum erat, quod esset impartibile. Sed similiter non potest dari secundum membrum, quod sit in B C, in termino ad quem, quia quando est in termino ad quem, tunc id mutatur, ut ex superioribus patet: ponatur tamen quod in hoc tempore mutaretur. Relinquitur ergo, quod in hoc toto tempore, in quo mutatur indiuisibile, sit in A B, & in termino à quo, ex quo sequitur, quod quiescat, nihil enim est aliud quiescere, quam quod aliud sit in vno, & eodem per totum aliquod tempus. cum enim in quolibet tempore sit prius & posterius, sit tempus

Lib. 1.

Lib. 5.

Te. com. 19.

Lib. 2.

Tex. 83.

Lib. 7.

Tex. 40.

Tempus est diuisibile, quicquid per aliquod tempus est in vno & eodem, similiter se habet nunc & prius, quod est quiescente: sed hoc est impossibile, quod aliquid dum mutatur quiescat, relinquatur ergo quod non contingit impartibile moueri, neque aliquo modo mutari. Hoc enim solo modo posset motus aliquis esse rei indiuisibilis, si tempus componeretur ex ipsis nunc, quia in nunc est semper motum esse, vel mutatum, & quia quod motum est, in quantum huiusmodi non mouetur, sequitur, quod in nunc, nihil mouetur, sed sit motum. Sic igitur posset poni indiuisibile moueri in aliquo tempore, si tempus ex ipsis nunc componeretur, quia posset dari, quod in quolibet ipsorum nunc, ex quibus componitur tempus, esset in vno & in toto tempore: sed est, in omnibus nunc esset in multis: & sic in toto tempore moueretur, non autem in aliquo nunc. Sed quod hoc sit impossibile, scilicet tempus componi ex ipsis nunc, ostensum est prius. ostensum est enim supra, quod neque tempus componitur ex ipsis nunc, neque linea ex ipsis punctis, neque motus componitur ex momentis, ut per momentum intelligamus hoc quod est mutatum esse. Qui enim hoc dicit, quod indiuisibile mouetur, aut quod motus componatur ex indiuisibilibus, nihil aliud facit quam quod tempus componatur ex punctis, quod est impossibile, ergo & impossibile est impartibile moueri. Secundam rationem ponit ibi.

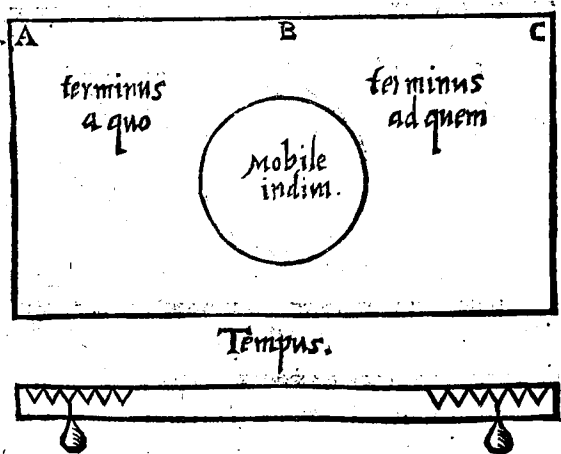
Tex. c. 89.

Tex. c. 90.

Le. 1. a. prius in fin.

Demonstratio, quod impossibile est impartibile per se moueri.

Dua magnitudines.

Et dicit, quod ex his, quae sequuntur, potest esse manifestum, quod neque punctum, neque aliud quodcunque indiuisibile potest moueri. Est ista ratio specialis est de motu locali. Omne enim quod mouetur secundum locum, impossibile est, quod prius pertranseat maiorem magnitudinem ipso mobili, quam aequalē, vel minorem, sed semper mobile prius pertranseat magnitudinem aequalem sibi aut minorem, quam maiorem. Si ergo hoc ita se habet, manifestum est, quia & punctum si mouetur, prius pertranseat aliquid minus se, aut aequale sibi, quam longitudinem maiorem se: sed impossibile est quod pertranseat aliquid minus se: quia est indiuisibile, relinquatur ergo quod pertranseat aequale sibi, & ita oportet quod numerentur omnia puncta, quae sunt in linea: quia semper punctum, cum mouetur motu aequali lineae, propter hoc quod mouetur per totam lineam, sequitur quod totam lineam mensuret. hoc autem facit numerando omnia puncta, sequitur ergo quod linea sit ex punctis, si ergo hoc est impossibile, impossibile est quod indiuisibile moueatur.

Præterea neque punctum, neque indiuisibile quicquam moueri ex his etiam patet, fieri namque non potest: ut id quod motu cietur, maius seipso transeat prius, quam aut per aequale, aut minus se moueatur. Quod si ita sit, patet & punctum seipso minus, aut aequale prius transire. At cum indiuisibile sit, fieri non potest, ut per minus aut a moueatur, per aequale ergo sibi mouebitur. quo fit, ut ex punctis linea constet. punctum enim transeundo sibi semper aequale, totam quam transit lineam metietur. Quod si id esse non potest, fieri quoque nequit, ut indiuisibile moueatur.

Insuper, si omne motu cietur in tempore, & nihil in ipso nunc moueatur: omneque tempus sit indiuisibile, erit utique tempus eo tempore minus; in quo transit id quod mouetur aequale spatium sibi. Id enim in quo mouetur tempus erit plane, propterea quod omne quod mouetur, in tempore motu cietur. tempus autem omne diuisibile esse, prius est demonstratum. Si igitur punctum mouetur, erit aliquod tempus eo tempore minus; in quo motum est ipsum per aequale spatium sibi, at esse non potest: in minore namque transeat minus necesse est. quo continuo fit ut indiuisibile, in se minus sit diuisibile: quemadmodum & tempus in tempus. Enimvero vnicuique id quod partibus vaicat atque indiuisibile moueretur, si fieri posset ut in ipso nunc indiuiduo quippiam moueatur. Eiusdem enim est rationis in ipso nunc moueri, & indiuisibile quid moueri.

quia manifestum est, quod supposita eadem velocitate, in minori tempore pertranseat minus mobile aliquod signum datum, quam mobile maius, sicut in minore tempore pars quam totum, ut ex superioribus patet. Si ergo punctum mouetur, erit accipere aliquod tempus minus tempore, in quo ipsum mouetur. sed hoc est impossibile, quia sequeretur quod in illo minori tempore moueretur aliquid minus quam punctum, & sic indiuisibile esset diuisibile in aliquod minus, sicut tempus diuiditur in tempus. Hoc enim solo modo posset moueri indiuisibile, si esset possibile aliquid moueri in nunc indiuisibili: quia sicut non esset accipere aliquod minus ipso nunc, in quo mouetur, ita non oporteret accipere aliquod minus in nunc, & quod indiuisibile aliquod moueatur: hoc autem est impossibile, quod scilicet, in nunc fiat motus: ergo impossibile est quod indiuisibile moueatur.

Le. 3. c. 16.

Postquam Philosophus ostendit, quod impartibile non mouetur, hic intendit ostendere, quod nulla mutatio est infinita, quod est contra Heraclitum, qui posuit omnia moueri semper. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod nulla mutatio est infinita secundum propriam speciem, secundo ostendit, quomodo possit esse infinita tempore: ibi, [Sed sic contingit.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod mutatio non est infinita secundum speciem in aliis mutationibus, præter motum localem: secundo ostendit idem in motu locali, ibi, [Locum autem mutatio.] Primario talis est. Supra dictum est, quod omnis mutatio est ex quodam in quidam. Et in quibusdam quidem mutationibus, quæ scilicet sunt inter contradictorie opposita, ut generatio & corruptio, vel inter contraria, ut alteratio, & decrementum, manifestum est quod habeat præfixos terminos. vnde in his mutationibus quæ sunt inter contradictorie opposita, terminus est, vel affirmatio, vel negatio, sicut terminus generationis est esse, corruptionis vero non esse. Similiter illarum mutationum, quæ sunt inter contraria, ipsa contraria sunt termini, ad quos, sicut ad quædam vltima mutationes huiusmodi terminantur. vnde sequitur, quod cum omnis alteratio sit de contrario in contrarium, quod omnis alteratio habeat aliquem terminum. Et similiter dicendum est in augmento & decremento, quia terminus augmenti est perfectio magnitudinis, & dico perfectam secundum conditionem propriam naturæ: alia enim perfectio magnitudinis competit homini, & equo. Terminus autem decrementi est id, quod contingit esse in tali natura maxime remotum a perfecta magnitudine. Et sic patet quod quilibet prædictarum mutationum habet aliquod vltimum, in quo terminatur: nihil autem tale est infinitum, ergo nulla prædictarum mutationum potest esse infinita. Secundo ibi.

Tex. c. 91.

Tex. c. 94.

Tex. c. 92.

Tex. c. 93.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

Mutatio autem non est, neque vna infinita: omnis enim erat ex quodam in quidam, & quæ est in contradictione, & in contrariis. Quare earum, quæ sunt secundum contradictionem affirmatio & negatio terminus est, ut generationis quidem esse, corruptionis autem id, quod non est. Mutationum vero, quæ inter contraria sunt, ipsa contraria sunt extrema: hæc enim vltima sunt mutationis, quare & alterationis omnis: ex contrariis enim quibusdam est alteratio. Similiter autem augmenti & decrementi: augmenti quidem terminus est, qui est secundum propriam naturam perfectam magnitudinis: decrementi, qui est ab hac remotio.

Locia autem mutatio, sic quidem non erit finita, non enim omnis in contrariis est. Sed quoniam impossibile est decimum esse sic ex eo, quia non contingit decidi: (multipliciter enim dicitur impossibile) non contingit sic impossibile decidi, neque omnino impossibile factum esse fieri, neque mutari impossibile: contingit utique mutari in quod impossibile est mutari. Si ergo quod fertur mutatur in aliquid, & possibile est mutari, quare non erit infinitus motus, neque feretur in infinito: impossibile est n. transire ipsum. Quod igitur sic non sit infinita mutatio, ut non finiatur terminis, manifestum est.

Sed si sic contingit, ut tempore sit infinitus idem existens & vnus, considerandum est. Non vno quidem enim facto nihil forte prohibet, ut si facti loci mutatione alteratio sit, & post alterationem augmentum, & iterum generatio, sic

mnis loci mutatio est inter contraria simpliciter. Dicunt enim contraria quæ maxime distant. Maxima autem distantia, simpliciter, accipitur quidem in motibus naturalibus grauium & leuium. Locus enim ignis à centro terræ, habet maximam distantiam secundum distantias determinatas talibus corporibus in natura. vnde tales mutationes sunt inter contraria simpliciter. Vnde de huiusmodi mutationibus posset ostendi, quod non sunt infinitæ, sicut & de aliis. Sed maxima distantia in motibus violentis, aut voluntariis, non accipitur simpliciter secundum aliquos terminos certos, sed secundum præpositum aut violentiam mouentis, qui aut non vult, aut non potest ad maiorem distantiam mouere. vnde est ibi secundum quid maxima distantia, & per consequens contrarietas, non autem simpliciter. & ideo non poterat ostendi per terminos, quod nulla mutatio localis esset infinita. vnde consequenter hoc ostendit alia ratione, quæ talis est. Illud quod impossibile est esse decimum; non contingit decidi. Et quia multipliciter dicitur aliquod impossibile, scilicet, quod omnino non contingit esse: & quod non de facili potest esse, ideo interponit de quo impossibili hic intelligat. intelligit enim de eo, quod sic est impossibile, quod nullo modo contingit esse. Et eadem ratione id quod est impossibile fieri, sicut, si impossibile est contradictoria esse simul, impossibile est hoc fieri. Et pari ratione, illud quod impossibile est mutatum esse in aliquid, impossibile est quod mutetur in illud; quia nihil tendit ad impossibile. Sed omne quod mutatur secundum locum, mutatur in aliquid: ergo impossibile est per motum peruenire in illud. Sed infinitum non potest pertranfiri. Non ergo fertur aliquid localiter per infinitum. Sic ergo nullus motus localis est infinitus. Et ita vniuersaliter patet, quod nulla mutatio potest esse sic infinita, vt non terminetur certis terminis, à quibus speciem habet. Deinde cum dicit.

Latia autem hoc quidem modo non erit finita. non enim omnis est in contrariis. Sed quoniam quod hoc pacto est, impossibile diuisum fore, ut non contingat ipsum fore diuisum id, vt diuidatur non potest. (multipliciter enim impossibile dicitur) atque quod ita est impossibile secari non potest: Et omnino quod factum fore non potest, id fieri non contingit, & id profecto quod mutatum fore non potest in id mutari nequit, in quod mutatum fore non potest. Si igitur id quod fertur in quippiam mutatur, & in illud sane fore mutatum potest. Quare motus non est infinitus, neque quicquam per infinitum feretur, fieri enim non potest, ut illud vnquam pertranseat. Patet igitur hoc pacto nullam infinitam esse mutationem, vt non sit finibus terminata.

Verum considerandum est, si sic esse possit, ut vna eademque, tempore sit infinita. Nam, si non fiat vna, nihil forsitan prohibet, veluti si alteratio fiat post lationem, & accretio post alterationem, & generatio rursus post illam, sic enim semper quidem

ostendit, quomodo motus possit esse infinitus tempore: & dicit quod considerandum est vtrum contingat motum sic esse motum infinitum tempore, vt semper maneat vnus, & idem numero. Quod enim motus ducet per infinitum tempus, non existente vno ipso motu, nihil prohibet, quod sub dubitatione dicit, addens [forte] quia posterius de hoc inquit. Et ponit exemplum

exemplum, sicut si dicamus, quod post loci mutationem est alteratio: & post alterationem, est augmentum: & post augmentum iterum generatio, & sic in infinitum. sic enim semper posset motus durare tempore infinito. sed non esset vnus secundum numerum, quia ex huiusmodi motibus, non fit vnus...

erit tempore motus, sed non vnus: quia non est vnus ex vniuersis. Vt autem vnus infinitus tempore fiat, prater vnus non potest: hic autem est ipsa conuersio.

circularis potest durare vnus, & continuus tempore infinito, vt in Octauo ostendatur.

Sexti libri Physicorum finis.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AUDITV LIBER SEPTIMVS.

Cum Sancti Thomæ Aquinatis præclarissimis commentariis.

LECTIO PRIMA.

Tex. 1.

Postquam Philosophus in præcedentibus libris determinauit de motu secundum se, & de consequentibus ad ipsum, & de partibus eius, hic incipit determinare de motu per comparationem ad motores & mobilia. Et diuiditur in partes duas.

In prima ostendit esse primum motum, & primum motorem. In secunda inquit, qualis sit motus primus, & primus motor, & hoc in Octauo libro ibi. [Vtrum autem motus aliquando &c.] Prima autem pars diuiditur in partes duas. In prima parte ostendit esse primum motum, & primum motorem. Et quia ea, quæ sunt vnus ordinis, habent aliquam comparationem adiutricem: ideo in secunda parte determinat de comparatione motuum ad adiutricem: ibi, [Dubitauit autem aliquis &c.] Circa primum tria facit. primo præmittit quoddam quo indiget ad propositum ostendendum. Secundo hoc ostendit propositum ibi, [Quoniam autem omne quod mouetur.] Tertio manifestat quoddam quod supposuerat ibi, [Primum autem mouens &c.] Proponit ergo primo, quod necesse est, omne quod mouetur, ab aliquo alio moueri. Quod quidem in aliquibus est manifestum. sunt enim quedam, quæ non habent in seipsis principium sui motus, sed principium motus ipsorum est ab extrinseco, sicut in his quæ per violentiam mouentur. Si ergo aliquid sit, quod non habeat in seipso principium sui motus, sed principium sui motus est ab extrinseco, manifestum est quod ab alio mouetur. si vero sit aliquid mobile, quod habeat in seipso principium sui motus, circa hoc potest esse dubium, an ab alio moueatur. & ideo circa hoc instat, ad ostendendum quod ab alio mouetur. Si ergo aliquid tale ponatur non moueri ab alio: accipiat mobile, A B, cui quidem moueri conueniat secundum se & primo, non autem ex eo quod aliqua pars eius mouetur: sic enim non moueretur secundum se, sed secundum partem. oportet autem, si aliquid mouet seipsum non motum ab altero, quod sit primo & per se motum. sicut si aliquid est calidum non ab alio, oportet quod sit primo & per se calidum. Hoc ergo dato, procedit ad propositum ostendendum dupliciter. Primo quidem excludendo illud, vnde maxime videri posset quod aliquid non ab alio moueatur: secundo directe ostendendo, quod nihil potest à seipso moueri, ibi, [Amplius autem quod à seipso...

Tex. 1.

Tex. 21.

Tex. 3.

Tex. 2.

LECTIO I.

Omne autem quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri. Si igitur in seipso non habet principium motus, manifestum est, quod ab altero mouetur; aliud n. erit mouens. si autem in seipso, accipiat A B, quod moueatur in se, & non eo quod eorum, quæ huius sunt aliquid mouetur. Primum igitur opinari A B à seipso moueri, propter id quod totum mouetur, & à nullo exteriorum, simile est. sicut si quis ipso D E mouente E Z, & ipso moto, opinetur D E Z à seipso moueri propter id, quod non videtur vtrum ab vtro moueatur; & vtrum D E ab E Z, aut E Z à D E.

H

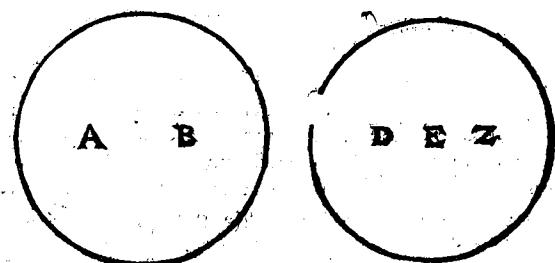
LECTIO I.

Omne quod mouetur ab aliquo moueatur necesse est. Si igitur in se non habeat principium motus, ab alio patet ipsum moueri. si in se habeat, accipiat ipsum A B, quod quidem moueatur non ex eo, quia quid sui ciatur. Primum igitur A B putare à se moueri, quia & totum ab externo nullo mouetur: simile est atque si quis cum ipsum D G mouet ipsum G F, simulque cum eo mouetur ipsum D G F à seipso moueri putaret, quia non perspicit vtrum ab vtro moueatur, vtrum D G à G F, an G F ab ipso D G.

I

quod non totum mouetur, sed vna pars eius corporalis est mouens, & alia mota. in quo quidem mobili manifestum est quod id quod mouetur, ab alio mouetur: & ex hoc vult simile ostendere de corpore animato, quod videtur mouere seipsum. Hoc enim ei conuenit in quantum vna pars aliam mouet, scilicet anima corpus, vt in Octauo plenius ostendatur. Secundo ibi.

Demonstratio probans omne quod mouetur, ab alio moueri, quamuis non appareat ipsum mouens.

D. 216. Lec. 10.

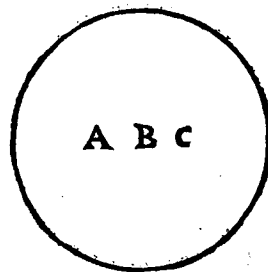
Ostendit

ostendit directe, quod omne quod mouetur, ab alio mouetur, A tali ratione. Omne quod mouetur à seipso, non quiescit à suo motu, per quietem cuiuscumque alterius mobilis. & hoc accidit quasi per se notum. Ex hoc autem vltimus concluditur, si aliquid mobile quiescit ad quietem alterius, quod hoc mouetur ab altero. Hoc autem supposito concluditur quod necesse est, omne quod mouetur, ab aliquo alio moueri. Et quod hoc sequatur ex præmissis, sic probat. Illud mobile, quod supposuimus à seipso moueri, si A B, oportet diuisibile esse, quia omne quod mouetur, est diuisibile, vt supra probatum est. & quia diuisibile est, nullum inconueniens sequitur, si diuidatur. Diuidatur ergo in puncto C, ita quod vna pars eius sit B C, & alia A C. si ergo B C est pars eius, quod est A B, necesse est quod quiescat B C parte, quiescat totum A B. Si ergo non quiescat totum quiescente parte, accipiat quod totum moueatur, & vna pars quiescat: sed quia pars ponitur quiescere, non poterit poni totum moueri nisi ratione alterius partis. sic ergo B C quiescente, quod est vna pars, mouetur A C, quod est alia pars: sed nullum totum, cuius vna sola pars mouetur, mouetur primo & per se: non ergo mouebitur A B primo & per se: quod erat suppositum. Ergo oportet quod B C quiescente, quiescat totum A B. Et sic illud quod mouetur pausat: id est desinet moueri ad quietem alterius. Sed supra habitum est, quod si aliquid quiescit & desinet moueri ad quietem alterius, hoc ab altero mouetur: ergo A B altero mouetur. Et eadem ratio est de quolibet alio mobili, quia omne quod mouetur est diuisibile. & eadem ratione oportet quod quiescente parte quiescat totum. Manifestum est ergo, quod omne quod mouetur, ab aliquo alio mouetur.

Lec. 6. c. 32.

Amplius quod à seipso mouetur, nullo modo pausat cum mouetur, in stando aliquid alterum, quod mouetur. Necesse est ergo, si aliquid pausat quod mouetur in stando aliquid alterum hoc ab altero moueri. Hoc autem manifesto facto, necesse est omne quod mouetur, moueri ab aliquo. Quoniam n. acceptum est A B moueri, diuisibile erit. omne B n. quod mouetur diuisibile est. Diuidatur igitur in C. necesse igitur B C quiescente, quiescere & A B. si n. non, accipiat moueri. B C igitur quiescente, mouebitur vtique A C. non ergo mouetur per se A B, sed concessum est per se ipsum moueri primum. Manifestum igitur quod B C quiescente, quiescat & A B, & tunc pausat quod mouetur. Sed si aliquid in quiescendo aliquid stat, & pausat moueri, hoc ab altero mouetur. Manifestum est igitur, quod esse quod mouetur, ab aliquo mouetur, & non à se. Diuisibile n. est omne quod mouetur, & parte quiescente, quiescet totum.

Demonstratio probans, quod cessans à motu per cessationem alterius, ab alio mouetur.

Contra istam autem Aristotelem probationem multipliciter obiicitur. Obiicit enim Galenus contra hoc quod dicit Arist. quod si vna tantum pars eius mobilis moueatur, & reliqua quiescat, quod totum non per se mouetur, dicens hoc esse falsum, quia ea quæ mouentur secundum partem, per se mouentur. Sed deceptus est Galenus ex æquiuocatione eius quod est per se. Per se enim quandoque sumitur secundum quod opponitur ei tantum quod est per accidens, & sic quod mouetur secundum partem mouetur per se, vt Gal. intellexit. Quandoque vero sumitur secundum quod opponitur simul ei, quod est per accidens, & tunc quod est secundum partem, & hoc dicitur non solum per se, sed et primo. Et sic accipit per se Arist. hic, quod patet. quia cum concludisset [non ergo mouetur per se A B.] subiungit: [Sed...

concessum est quod per se ipsum moueri primum. Sed magis vigeat obiectio Auicennæ, qui obiicit contra hanc rationem, dicens eam procedere ex suppositione impossibilis, ex quo sequitur iam possibile, & non ex eo quod ponitur aliquid à seipso moueri. Si enim ponamus aliquid mobile à seipso moueri primo & per se, naturale est ei quod moueatur & secundum totum & secundum partes. Si ergo ponatur quod aliqua pars eius quiescat, erit positio impossibilis, & ex hac positione sequitur iam possibile, ad quod Arist. inducit, I quod totum moueatur non primo & per se, vt positum est. Hinc autem obiectio posset aliquis obiicere dicendo, quod licet impossibile sit parte quiescere secundum determinatam naturam, in quantum est corpus talis speciei, vt puta cælum vel ignis: non est tamen impossibile, si ratio communis corporis consideretur: quia corpus, in quantum corpus, non prohibetur quiescere vel moueri. Sed hanc responsionem excludit Auic. dupliciter. Primo quidem quia pari ratione posset dici de toto corpore, quod non prohibetur quiescere, ex hoc quod corpus est, sicut dicitur de parte, & ita superfluum fuit assumere ad probationem propositi diuisionem mobilis & quietem partis. Secundo, quia aliqua propositio simpliciter redditur impossibilis, si prædicatum repugnet subiecti ratione differentie specificæ, quamuis non repugnet ei ratione generis. Est n. impossibile quod homo sit irrationalis, quamuis non impediatur irrationalem esse ex hoc, quod est animal: Sic igitur simpliciter impossibile est, quod pars corporis mouentis seipsum quiescat, quia hoc est contra rationem talis corporis, licet non sit contra rationem communem corporis. Hac igitur responsione remota. Auerrois alteri soluit, & dicit quod aliqua condicionalis potest esse vera, cuius antecedens est impossibile, & consequens est possibile, sicut ista, si homo est asinus, est animal irrationale. Concedendum est ergo, quod impossibile est, quod si aliquid mobile ponitur mouere seipsum, quod vel totum vel pars eius quiescat, sicut impossibile est ignem non esse calidum, propter hoc quod est sibi ipsi causa caloris. Vnde hæc condicionalis est vera, si mobilis mouentis seipsum pars quiescit, totum quiescit. Aristotelem autem si verba eius diligenter considerentur, nunquam vtrius quiete partis, nisi per locutionem habentem vim conditionalis propositio nis. Non enim dicit quod quiescat B C. [Sed necesse est B C quiescente, quiescere & A B.] Et iterum [quiescente parte, quiescit totum,] & ex hac condicionali vera, Aristot. propositum demonstrat. Sed dicit Auerrois quod ista demonstratio non est de genere demonstrationum simpliciter, sed de genere demonstrationum, quæ dicuntur demonstrationes signi, vel demonstrationes quia, in quibus est vsus talium conditionalium. Est autem hæc solutio conueniens quantum ad hoc quod dicit de veritate conditionalis. Sed videtur dicendum, quod non sit demonstratio quia, sed propter quod. continet enim causam, quare impossibile est aliquid mobile mouere seipsum. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod aliquid mouere seipsum nihil aliud est, quam esse sibi causa motus. quod autem est sibi causa alicuius, oportet quod primo ei conueniat, quia quod est primum in quolibet genere, est causa eorum quæ sunt post. vnde ignis, qui sibi & aliis est causa caloris, est primum motum. Ostendit autem Aristotelem in Sexto, quod in motu non inuenitur primum, neque ex parte temporis; neque ex parte magnitudinis, neque etiam ex parte mobilis, propter horum diuisibilitatem: non ergo potest inueniri primum, cuius motus non dependeat ab alio...

Tex. 4. 54.

quo

quo priori. motus enim totius dependet à motibus partium, & diuiditur in eas, vt in Sexto probatum est. Sic ergo ostendit Aristot. causam quare nullum mobile mouet seipsum: quia non potest esse primum mobile, cuius motus nō dependeat à partibus, sicut si ostenderem, quod nullum diuisibile potest esse primum ens: quia esse cuiuslibet diuisibilis dependet à partibus, vt sic hæc conditionalis sit vera, Si pars non mouetur, totum non mouetur, sicut hæc conditionalis est vera, Si pars non est, totum non est. Vnde & Platonici, qui posuerūt aliqua mouere seipsa, dixerunt quod nullum corporeum, aut diuisibile mouet seipsum: sed mouere seipsum est tantummodo substantiæ spiritalis quæ intelligit seipsam, & amat seipsam (vniuersaliter omnes operationes motus appellando) quia & huiusmodi operationes, scilicet sentire, & intelligere, etiam Aristot. in tertio de anima nominat motum, secundum quod motus est actus perfecti. Sed hic loquitur de motu secundum quod est actus imperfectus est existens in potentia, secundum quem motum indiuisibile non mouetur, vt in Sexto probatum est, & hic assumitur. Et sic patet, quod Aristoteles ponens, omne quod mouetur ab alio moueri, à Platone, qui posuit aliquid mouere seipsum, non dissentit in sententia, sed solum in verbis.

LECTIO II.

Quoniam omne quod mouetur, ab aliquo mouetur, necesse est, & omne quod mouetur in loco moueri ab altero: & mouens igitur ab altero, quoniam & ipsum mouetur, & iterum hoc ab altero, non autem in infinitum abibit, sed stabit alicubi, & erit aliquid, quod primo causa erit motus.

Si enim non est, sed in infinitum procedet, sit A quidem, quod ab ipso B moueatur: B vero ab ipso C: C autem ab ipso D, & hoc igitur modo in infinitum ascendat. Quoniam ergo simul mouens mouetur & ipse quod mouetur, manifestum est, quoniam simul mouetur, & A & B. cum enim mouetur A, mouebitur B, & cum mouetur B, & ipsum C, & cum C, ipsum D. erit igitur simul motus, qui est A, & B, & reliquorum vniuersi cuiusque. & accipere igitur vnumquodque istorum poterimus. & nanque si vnumquodque ab vnoquoque mouetur, nihil minus vnus numero vniuersi cuiusque est motus, & non infiniti in vltimis, quoniam quod mouetur omne ex quodam in quiddam mouetur, aut numero accidit eundem esse motum aut genere, aut specie. Numero quidem igitur dico eundem motum, qui ex eodem in idem numero, & in tempore eodem fit, vt ex hoc albo, quod est vnum numero, in hoc nigrum, secundum hoc tempus, quod est vnum numero, si enim secundum aliud, non adhuc vnus erit numero, sed specie. Genere autem motus vnus est, qui in eodem prædicamento substantiæ, vel alterius generis est. Specie autem, qui ex eadem specie in idem specie, vt ex albo in nigrum, aut ex

LECTIO II.

Postquam ostendit Philosophus, quod omne quod mouetur, mouetur ab alio, hic accedit ad principale propositum ostendendum, scilicet, quod sit primus motus & primus motor. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum ibi, [Si non est, sed in infinitum procedet &c.] Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit vniuersaliter, quod omne quod mouetur, ab aliquo alio mouetur, necesse est hoc etiam verum esse in motu locali, scilicet vt omne quod mouetur in loco, ab altero moueatur. Applicat autem specialiter ad motum localem, quod supra vniuersaliter demonstratum est: quia motus localis est primus motorum, vt in Octauo ostendetur, & ideo secundum hunc motum procedit hic ad demonstrandum primum motorem. Accipitur igitur aliquid quod mouetur secundum locum hoc mouetur ab altero, aut ergo il-

LECTIO II.

Cum autem omne quod mouetur ab aliquo moueatur, necesse est, & id quod in loco mouetur ab alio moueatur: & id igitur quod mouetur ab alio moueatur necesse est, cum moueatur & ipsum, & hoc ab alio rursus: at non in infinitum hoc proficiscitur, sed stabit tandem alicubi, atque erit quippiam, quod prima causa erit vt omnia moueantur.

Quod, si non sit ita, sed sit in infinitum profectio, moueatur A quidem à B, ipsum autem B moueatur à C, & C rursus à D, & hoc in infinitum hoc modo proficiscitur. Cum igitur simul moueatur & id quod mouet, simul A & B mouebuntur. nam, cum B mouetur, mouebitur & ipsum A: & item, cum B mouetur, ipsum C sane mouebitur; & similiter, cum C mouetur, mouebitur ipsum D. Motus igitur ipsius A simul erit cum motu ipsius B, & ceterorum cuiusque: & vnumquodque igitur ipsorum, & motum cuiusque poterimus sumere. Nam & si à singulis, singula simul mouentur, non minus tamen vniuersi cuiusque motus vnus est numero, & non infinitus extremis, cum omne quod mouetur, è quodam ad quoddam proficiscatur. Fit enim vt aut numero, aut genere, aut specie sit idem motus. Numero igitur eum motum dico eundem esse, qui in eodem numero tempore, ex eodem in idem numero fit, vt hisce, qui hac ex albedine, quæ est vna numero, hanc in nigredinem, hoc in tempore, quod sit vnum numero, fit. nam, si in alio atque alio fiat, vnus specie non numero motus erit. Genere autem idem est motus, qui eodem in prædicamento, aut in substantia, aut in alio genere fit. Specie vero est vnus, quo ex eodem specie ad idem specie pergitur, vt motus, qui est ex albo in nigrum, aut in malum è bono. Hac autem & in superioribus dicta sunt. Accipiat

sed singula à singulis: nihilominus tamen, licet sint infinita mouentia & mobilia, tamen vniuersi cuiusque mobilia motus est vnus numero. Et licet omnes motus sint infiniti numero: non tamen sunt infiniti in vltimis, id est per priuationem vltimorum, sed vniuersi cuiusque motus est finitus habens determinatam vltima. Et quod vniuersi cuiusque infinitorum mobilia motus sit vnus numero & finitus, probat. Quia, cum omne quod mouetur, moueatur inter duos terminos, ex quodam scilicet, in quiddam, necesse est, quod secundum diuersum

lud alterum mouetur, aut non, si non mouetur, habetur propositum, scilicet quod aliquid sit mouens immobile, quod est proprietas primi mouentis, si autem & ipsum mouens mouetur oportet quod moueatur ab altero mouente, & hoc iterum mouens, si & ipsum mouetur, mouetur ab altero, sed hoc non potest procedere in infinitum, sed oportet in aliquo stare. erit ergo aliquod primum mouens. quod erit prima causa motus: ita scilicet, quod ipsum non mouetur, sed mouet alia. Secundo ibi.

Probat quod supposuerat. Et circa hoc tria facit. Primo inducit probationem. Secundo ostendit probationem esse insufficientem ibi, [Sic igitur videtur &c.] Tertio supplet quoddam per quod ratio fortificatur ibi, [Sed si quod mouetur.]

Dicit ergo primo, quod si hoc non concedatur, quod sit aliqua prima causa motus (cum omne quod mouetur ab alio moueatur) sequitur quod procedatur in infinitum in mouentibus & motis, & hoc ostendit esse impossibile. Sit enim A quoddam, quod mouetur secundum locum, & moueatur ab ipso B: B vero à C: C vero à D, & sic procedatur in infinitum ascendendo: manifestum est autem, quod, cum aliquid mouet, ex eo quod mouetur, simul mouetur mouens & ipsum mobile: sicut, si manus suo motu mouet baculum, simul mouetur manus & baculum. Sic ergo simul mouetur B, quando mouetur A, & eadem ratione quando mouetur B, simul mouetur C, & cum mouetur C simul mouetur D. Sic ergo simul, & in eodem tempore est motus ipsius A, & omnium aliorum: & poterit seorsum accipi motus vniuersi cuiusque horum infinitorum. Et quamuis vnumquodque horum mobilia moueatur ab vnoquoque mouentium, non ita quod vnum ab omnibus,

Tex. comp. 3.

Tex. comp. 4.

Tex. 2. 8.

Tex. 2. 8.

Tex. comp. 5.

Tex. 4.

Tex. 2. 33.

Tex. 7.

Tex. 8.

Tex. 6. 3.

Tex. 6. 6.

Tex. 6. 6.

Tex. 6. 7.

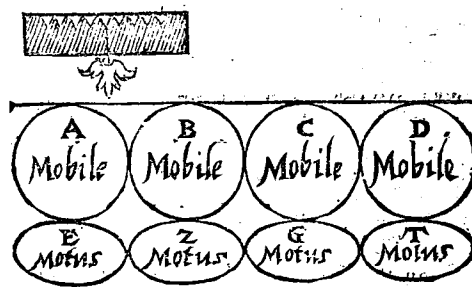
Tex. 6. 8.

nam modum identitatis terminorum, etiam ipse motus sit diuersimode vnus, scilicet aut numero, aut specie, aut genere. Numero quidem est idem motus, qui est ex eodem termino à quo in idem numero, sicut in terminum ad quem ita tamen quod sit etiam eodem numero tempore, & cum hoc oportet, quod sit eiusdem mobilis numero. Et ad exponendum quod dixerat, subiungit quod motus numero vnus est ex eodem in idem, sicut ex hoc albo, quod significat vnum numero, in hoc nigrum, quod etiam nominat aliquid idem numero, & secundum hoc tempus determinatum, quod etiam est vnum numero: quia, si esset motus secundum aliud tempus, licet æquale, non esset numero vnus, sed specie tantum: Sed motus est vnus genere, qui est in eodem prædicamento, vel substantiæ, vel cuiuscunque alterius generis, sicut omnis generatio substantiæ est eadem genere, & omnis alteratio similiter. Sed motus est specie vnus, qui est ex eodem secundum speciem, in idem secundum speciem, sicut omnis denigratio, quæ est ex albo in nigrum, est eadem specie, & omnis deprauatio, quæ est ex bono in malum. Et hæc etiam in Quinto dicta sunt. His igitur duobus suppositis, scilicet quod simul mouetur & mouens & motum, & B quod potest accipi motus vniuersi cuiusque mobilia tanquam finitus & vnus, accipiat motus huius mobilis quod est A, & sit E: & motus ipsius B sit Z, & motus C D, & omnium consequentium sit G T. Tempus autem in quo mouetur A, sit K. Sed, quia motus ipsius A est determinatus id est finitus, etiam tempus in quo est iste motus, scilicet R est determinatum & non infinitum: quia sicut in Sexto ostensum est, finitum & infinitum simul inueniuntur in tempore & motu. Ex dictis autem patet, quod in eodem tempore, in quo mouetur A mouetur & B, & omnia alia: ergo motus omnium qui est E Z G T, est in tempore finito, sed iste motus est infinitus, cum sit infinitorum. ergo sequitur quod motus infinitus sit in tempore finito, quod est impossibile. Hoc autem ideo sequitur, quia in quo tempore mouetur A, mouentur omnia alia, quæ sunt infinita numero. Nec differt quantum ad propositum pertinet, vtrum motus omnium mobilia sit æqualis velocitatis: aut inferiora mobilia tardius moueantur, & in maiori tempore: quia omnino sequitur quod motus infinitus sit in tempore finito: quia vnumquodque mobilia necesse est quod habeat velocitatem & tarditatem finitam. Hoc autem est impossibile, scilicet motum infinitum esse in tempore finito: ergo & primum est impossibile, scilicet quod procedatur in mobilibus & mouentibus in infinitum. Secundo ibi.

Demonstratio, ostendens per deductionem ad impossibile quod non proceditur in infinitum in mouentibus, & motis, quia infinitum moueretur in finito tempore.

Figura hæc deseruit etiam textui octauo.

R. Tempus.

Ostendit quod præcedens non efficaciter concludit, & dicitur quod prædicto modo videtur demonstrari principale propositum, scilicet quod non in infinitum procedatur in mouentibus & motis, non tamen efficaciter demonstratur: quia nullum inconueniens accidit & præmissis. Contingens est enim & possibile, quod in tempore finito sit motus infinitus: ita tamen, quod non sit vnus & idem, sed alius & alius, in quantum scilicet infinita sunt quæ mouentur, nihil enim prohibet infinita in tempore finito moueri simul. Et hoc concludat ratio prædicta. Erant n. mobilia, infinita diuersa, & sic motus eorum erant diuersi, quia ad vnitatem motus non solum requiritur vnitas temporis & termini, sed etiam vnitas mobilis, vt in Quinto dictum est. Tertio ibi. Ostendit quomodo prædicta ratio efficacia habere possit. Et primo, quomodo habeat efficaciam ex suppositione facta. Secundo, quomodo habeat efficaciam simpliciter, ibi, [Nihil autem differt, &c.] Dicit ergo primo quod id, quod localiter & temporaliter mouetur primo & immediate ab aliquo mobili mouente, necesse est quod tangatur ab eo, sicut baculus tangitur à manu: vel quod continuatur ei, sicut continuatur vna pars alteri, & sicut pars continuatur animal. Et hoc videtur

Text. 2. 33.

Hoc igitur pacto quod proposuimus videbitur demonstrari. non tamen demonstratur, quia nullum absurdum emergit. Fieri enim potest vt finito in tempore, motus sit infinitus, non tamen idem, sed alius atque alius, si multa sint ea, quæ mouentur ac infinita. Quod & in hisce quæ nunc sumpsimus accidit.

At si id, quod primo mouet in loco, motuque corpori accommodato, tangere necesse est id quod mouetur, aut continuum esse (vt in vniuersis fieri cernimus) totum ipsum vnum ex omnibus, aut continuum erit. Id igitur, quod fieri potest, esse sumatur, & sit magnitudo quidem aut continuum ipsum ABCD, motus autem huius sit EFGH. Nihil autem interest in finito in tempore K aut infinitum, aut finitum in finito mouebitur motu: hoc

bono in malum, hæc autem dicta sunt & in Prioribus. Accipiat igitur, qui est motus ipsius A, & sit in quo est E, & qui est ipsi B, sit in quo Z, & qui est C D, in quo G T. & tempus, in quo moueatur A sit K. Determinatum autem motu ipsius A determinatum erit & tempus, & non infinitum erit, quod est K, sed in eodem tempore motum est A B, & reliquorum vnumquodque. Accidit ergo motum, qui est E Z G T, cum sit infinitus, in tempore finito moueri, quod est K: in quo n. A motum est, & quæ sunt ipsius consequenter omnia mota sunt infinita, quare in eodem mouetur. Etenim aut æqualis motus erit, qui est ipsius A ipsi, qui B, aut maior. differt aut nihil. penitus n. infinitum motum in finito tempore accidit moueri: hoc aut impossibile est. Sic igitur videtur demonstrari id quod est à principio: nō tamē demonstratur propter hoc, quod nullum inconueniens accidit. Contingit enim in finito tempore infinitum motum esse, non eundem autem, sed alterum & alterum multis & infinitis motis. Quod quidem accidit & in his, quæ nunc diximus. Sed si id, quod mouetur primo secundum locum, & corporalem motum, necesse est tangi aut continuum esse moueri, sicut videtur hoc in oibus contingere, erit n. ex oibus vni ipsū totū: aut cōtinuū. Hoc igitur contingens accipiat, & sit magnitudo quidem aut continuum in quo sunt ABCD, huius aut motus est EFGH. Differt aut nihil magnitudinē finitam, aut infinitā esse, similiter enim in finito tempore, quod est K,

videtur cōtingere in omnibus, quod mouens semper cōiungitur mobili altero istorum modorum. Accipitur ergo alter istorum modorum, scilicet quod ex omnibus infinitis mobilibus, & mouentibus, efficiatur vnus, ipsum totum vnuerfum per continuationem quandā. hoc ergo quia cōtingēs est, supponatur: & istud totum, qd est quzdam magnitudo, & continuum vocetur ABCD, & motus eius vocetur EFGH. Et qa possit aliquis dicere quod EFGH erat motus finitorum mobilium, Et ita non potest esse motus totius infiniti: subiungit, quod nihil differt quantum ad propositum pertinet vtrum accipiatur finita magnitudo que mouetur, aut infinita. Sicut enim simul quando mouebatur A, in tempore finitiorum, quod est K, mouetur quodlibet finitorum mobilium, quaz sūt numero infinita, ita etiā simul in eodem tempore mouetur tota magnitudo infinita. Sequitur ergo impossibile quodcunq; horum detur, siue quod sit magnitudo finita cōtinua ex magnitudine numero infinitis siue quod sit magnitudo infinita, & motus eius in tempore finitiorum: cū sit ostensum supra, quod mobile infinitum nō potest moueri tempore finitiorum. Ergo impossibile est hoc, ex quo sequabatur, scilicet quod procedatur in infinitum in mouentibus & motis. Manifestum est ergo, quod hoc, quod vnus mouetur ab altero, non procedit in infinitum: sed stabit alibi, & erit aliquid primum mobile, quod scilicet, mouetur ab altero immobili. Et quia prædicta probatio procedit supposito quodam, scilicet quod omnia infinita mouentia & mota continentur ad inuicem & constituunt vnā magnitudinem; & sic possit alicui videri, quod non simpliciter concludatur, ideo subiungit quod non differt hanc demonstrationem processisse quodam supposito: quia ex contingentis supposito, etiam si sit falsum, non potest sequi aliquid impossibile. Dum ergo prædicta ratio ducat ad impossibile, illud impossibile non sequitur ex isto contingentis supposito: sed ex alio, quod oportet esse impossibile, cum ex eo impossibile sequatur. Et sic patet, quod in demonstrationibus ad impossibile ducentibus, nil refert, vtrum accipiatur falsum contingens adiunctum impossibile, vel verum. ostenditur enim impossibile illud ex quo, cum adiunctione contingentis falsi, sequitur impossibile, sicut ex eo impossibile sequeretur adiuncto quodam vero: quia sicut ex vero non potest sequi impossibile, ita nec ex contingentis. Sed potest aliquis dicere, quod nō est contingens, omnia mobilia continuari, sed impossibile est continuari elementa adiuicē, & cum celestibus corporibus. Sed dicendum, quod alio modo accipitur cōtingēs & impossibile cū demonstratur aliquid de genere, & cum demonstratur aliquid de specie: quia, cum agitur de genere, oportet accipi vt impossibile esse illud, cui repugnat, vel genus, vel differentia specie, ex quibus ratio speciei constituitur. Cum vero agitur de genere, accipitur vt contingens omne illud, cui non repugnat ratio generis, licet ei repugnet ratio constituens speciem. sicut, si loquerer de animali, possem accipere vt contingens, & omne animal esset alatum: sed si descenderem ad considerationem hominis, impossibile esset hoc animal esse alatum. Quia igitur Aristoteles hic loquitur de mobilibus & mouentibus, in com-

muni, nondum applicando ad determinata mobilia: esse autē contiguum, vel continuum indifferenter se habet ad rationem mouentis & mobilis, ideo accipit vt cōtingens, & omnia mobilia sint continua adiuicem. Quod tamen est impossibile, si mobilia considerentur secundum suas naturas determinatas.

LECTIO III.
Vtrumque est impossibile. Stabit igitur tandem, vt patet id ipsum, & non in infinitum proficietur, ab alio, inquam, semper moueri: sed erit quippiam quod primum mouebitur. Nihil autem interfit, aliquo supposito id ostendi. eo nanque posito quod esse potest, nullum absurdum accidere oportebit.

LECTIO III.
Via Philosophus in demonstratione præcedente supposuerat, quod mouens est contiguum vel continuum mobili, hoc in tēdit nunc probare. Et primo ostēdit propositum. Secundo probat quoddam, quod in hac probatione supponit, ibi, [Quoniam autem quod alterantur, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit intentum. Secundo probat propositum, ibi, [Quoniam autem tres sunt motus.] Dicit ergo primo, quod mouens, & motum sunt simul. Sed aliquis dicitur mouere dupliciter, vno modo, sicut finis mouet agentem, & tale mouens aliquando distāc est ab agente, quē mouet alio modo, sicut mouet id quod est principium motus, & de tali mouente hic intelligit. Et propter hoc addidit, nō sicut cuius causa, sed vnde est principium motus.] Item mouens sicut principium motus quoddam est immediatū, & quoddam remotum. In-

LECTIO III.
Id autem, quod primum mouet, nō vt id gratia cuius cetera sunt vel sunt, sed vt id, vnde est principium motus, simul cū eo est quod mouetur. Atque simul dico, quia nihil est inter ipsa. Hoc enim omnibus mouentibus communiter competit, & subeuntibus motum.

Cum autem tres sint motus, is, inquam, qui ad locum, is qui ad qualitatem, & is qui ad quantitatem accomodatur: quorum primus est Latio, secundus Alteratio, tertius Accretio, atque Decretio, & ea sane, que mouentur, tria esse necesse est. Atque primo de latatione dicamus: hęc enim primus motum est.

Intelligit autem hic de immediate mouente, & ideo dixit [Primum mouens] vt per primum significetur immediatum mobile, non autem id, quod est primum in ordine mouentium. Et quia in Quinto dixerat, ea esse simul, que sunt in eodem loco, possit aliquis credere ex hoc quod dicit, quod mouens & motum simul sunt, quod quando vnus corpus mouetur ab altero, quod oportet ambo esse in eodem loco: & ideo ad hoc excludendum subiungit, quod simul dicitur hic, non quidem esse in eodem loco, sed quia nihil est medium inter mouens & motum secundum quod contracta vel continua sunt simul, quia termini eorum sunt simul, vel quia sunt vnus. Et, quia in præcedenti demonstratione processerat solum de motu locali, possit aliquis credere, quod hoc haberet veritatem solum in huiusmodi motu. Et ideo ad hoc remouendum subiungit, quod hoc dicitur esse commune, quod mouens & motum sunt simul, & non specialiter de motu locali, quia hoc est commune in omni specie motus, quod mouens & motus sunt simul, modo exposito. Secundo ibi.

Probatur propositum. Et circa hoc duo facit. Primo enumerat species motus. Secundo in singulis probat propositum ibi, [Omne igitur quod fertur.] Ostendit ergo primo, quod tres sunt motus, vnus secundum locum, qui dicitur loci mutatio: alius secundum qualitatem, qui dicitur alteratio: alius secundum quantitatem, qui dicitur augmentum, & decrementum. Non facit autem mentionem de generatione & corruptione, quia non sunt motus, vt in quinto probatum est. Sed cū sint termini motus, scilicet alterationis, vt habitum est in Sexto per hoc, probatur propositum in alteratione, sequitur etiā idē de generatione & corruptione. Sicut igitur tres sunt species motus, ita tres sunt species mobiliū, & etiā mouentium, & in omnibus est verū quod dictum est, quod mouens & motum sunt simul, vt ostenditur in singulis. Sed primo hoc est ostendendum in motu locali, qui est primus motum, vt in Octauo probatur. Secundo ibi.

Ostendit

Ostendit propositum in singulis trium prædictorum motuum. Et primo in motu locali. Secundo in motu alterationis ibi, [At vero neque alterati &c.] Tertio in motu augmenti, & decrementi, ibi, [Et quod augetur & augens &c.] Circa primum duo facit. Primo ostēdit propositum in quibus magis est manifestum. Secundo in quibus magis latet ibi, [Quod autem ab alio mouetur.] Dicit ergo primum, quod necesse est dicere, quod omne quod mouetur secundum locum, aut mouetur ad seipso, aut ab altero. Quod autem dicit ad seipso aliquid moueri, potest intelligi dupliciter, vno modo ratione partium, sicut ostendit in Octauo quod mouentium se ipsa, vna pars mouet, & alia mouetur. Alio modo primo, & per se, vt scilicet aliquid secundum se totum moueat se totum, sicut supra probauit, quod hoc modo nihil mouet se ipsum. Si autem concedatur vtroque modo aliquid moueri ad seipso, manifestum erit, quod mouens erit in seipso quod mouetur vel sicut idem est in se ipso quod mouetur, vel sicut pars est in toto, vt anima in animali. Et sic sequetur, quod simul sit mouens, & quod mouetur: ita quod nihil erit ipsorum mediū. Secundo ibi.

Ostendit idem in us, quaz mouentur secundum locum ab alio, de quibus minus est manifestum. Et circa hoc tria facit. Primo distinguit modos, quibus aliquid contingit ab altero moueri. Secundo reducit eos ad duos, ibi, [Manifestum est igitur.] Tertio in illis duobus probat propositum ibi, [Hoc autem manifestum est.] Circa primum duo facit. Primo diuidit modos quibus aliquid mouetur ab altero, & dicit quod sunt quatuor, scilicet Pulsio, Tractio, Vectio, & Vertigo. Omnes enim motus, qui sunt ab alio, reducuntur in istos. Secundo ibi.

Manifestat premissos quatuor modos. Et primo manifestat pulsionem, quaz est cum mouens facit aliquid mobile a se distare mouendo. Diuidit autem pulsionem in duo, scilicet in impulsio-nem, & expulsio-nem. Dicitur autem impulsio, quando mouens sic pellit aliquid mobile, quod non deficit ipsi deferendo ipsum, sed simul cum eo tendit quo ducit. Expulsio autem est quando mouens sic mouet, quod tamen deficit deferendo ipsum, nec comitatur ipsum vsque ad finem motus. Secundo ibi.

Manifestat de vectio-nem, & dicit, quod vectio fundatur in tribus aliis motibus, scilicet pulsione, tractio-nem, & vertigine, sicut quod est per accidens fundatur in eo quod est per se. Illud autem quod vehitur, non mouetur per se, sed per accidens: in quantum scilicet aliquid alterū mouetur, in quo ipsum est, sicut cum aliquis vehitur ad nauim in qua est: vel super quod est, sicut cū aliquis vehitur a quo. Illud autem quod vehit mouetur per se, eo quod non est procedere in iis, quaz mouentur per accidens in infinitum, & sic oportet quod primum vehens moueatur aliquo motu p se, vel pulsu, vel tractu, vel vertigine. Ex quo manifestum

est, quod vectio in tribus erit motibus. Quod quidem vehitur non secundum se mouetur, sed secundum accidens. In eo n. quod est in eo quod mouetur, aut super id quod mouetur, mouetur ipsum. Vehens autem mouetur, aut pulsum, aut tractum, aut vertigine ductum. Manifestum igitur, quoniam vectio in tribus motibus erit.

Tractio autem est, cū ē ad ipsum, vel ad alterū velocior sit motus trahentis non separatus ab eo quod trahitur. & nanq; ad ipsum est tractio, & ad alterum. Et reliqui tractus iidem spē in hos reducuntur: vt inspiratio, & expiratio, & spiritio, & quicunque corporum emissiui, aut receptiui sunt: Tertio, quia ad hoc quod magnes attrahat ferrū, oportet primum ferrum lineari cū magnete, maxime si magnes sit paruus, quasi ex magnete aliquam virtutem ferrum accipiat, vt ad eū moueatur. Sic igitur magnes attrahit ferrum non solum sicut finis, sed etiam sicut mouens & alterans. Tertio modo dicitur aliquid attrahere, quia hoc mouet ad se ipsum motu locali tantum, & sic definitur hic tractio, prout vnus corpus trahit alterū: ita quod trahens simul moueatur cum eo quod trahitur. Hoc est ergo quod dicitur, quod tractio est cum motus trahentis ad seipsum vel ad alterum sit velocior, non separatus ab eo quod trahitur. Dicit autem [ad ipsum vel ad alterum] quia mouens voluntarium potest vti altero, vt seipso. Vnde potest ab alio pellere sicut ad seipso, & ad aliud trahere, sicut ad seipsum: sed hoc in motu naturali non contingit, immo semper pulio naturalis est a pellente, & tractio naturalis ad trahentem. Addit autem [cum velocior sit motus:] quia contingit quoadque quod id quod trahitur, etiam per se mouetur illuc quod trahitur: sed a trahente velociori motu compellit moueri. Et quia trahens mouet suo motu, oportet quod motus trahentis sit velocior, quam motus naturalis eius quod trahitur. Adiungit autem [non separatus ab eo quod trahitur] ad differentiam pulsionis. Nam in pulsione pellens quandoque separatur ab eo quod pellit, quandoque vero non; sed trahens nunquam separatur ab eo quod trahitur, quinimmo simul mouetur trahens cum eo quod trahitur.

Tho. super Physic. N Exponit

est, quod vectio in tribus aliis motibus continetur. Tertio ibi. g Manifestat tertium motum, scilicet tractum. Et sciendum est, quod tractio a pulsione differt, quia in pulsione mouens se habet ad mobile, vt terminus a quo est motus eius, in tractu vero se habet vt terminus ad quem, illud ergo trahere dicitur, quod mouet alterum ad seipsum. Mouere autem aliquid secundum locum ad seipsum contingit tripliciter, vno modo sicut finis mouet, vnde & finis dicitur trahere, secundum illud Poete, Trahit sua quemque voluptas: & hoc modo potest dici, quod locus trahit id, quod naturaliter mouetur ad locum. Alio modo potest dici aliquid trahere, quia mouet id ad se ipsum alterando aliquo modo, ex qua alteratione cōtingit, quod alteratum moueatur secundum locum: & hoc modo magis dicitur trahere ferrum. Sicut enim generans mouet grauiā, & leuiā, in quantum dat eis formam per quam mouentur ad locum, ita & magis dat aliquā qualitatem ferro, per quam mouetur ad ipsum. Et quod hoc sit verum, patet ex tribus. Primo quidem, quia magnes non trahit ferrum ex quacumque distantia, sed ex propro quo, si autem ferrum mouetur ad magnetem solum sicut ad finem, sicut graue ad suum locum, ex qualibet distantia tenderet ad ipsum. Secundo, quia, si magnes aliis perungatur, ferrum attrahere non potest, quasi aliis vim alterationis ipsius impediētibus, aut etiam in contrarium alterantibus. Tertio, quia ad hoc quod magnes attrahat ferrū, oportet primum ferrum lineari cū magnete, maxime si magnes sit paruus, quasi ex magnete aliquam virtutem ferrum accipiat, vt ad eū moueatur. Sic igitur magnes attrahit ferrum non solum sicut finis, sed etiam sicut mouens & alterans. Tertio modo dicitur aliquid attrahere, quia hoc mouet ad se ipsum motu locali tantum, & sic definitur hic tractio, prout vnus corpus trahit alterū: ita quod trahens simul moueatur cum eo quod trahitur. Hoc est ergo quod dicitur, quod tractio est cum motus trahentis ad seipsum vel ad alterum sit velocior, non separatus ab eo quod trahitur. Dicit autem [ad ipsum vel ad alterum] quia mouens voluntarium potest vti altero, vt seipso. Vnde potest ab alio pellere sicut ad seipso, & ad aliud trahere, sicut ad seipsum: sed hoc in motu naturali non contingit, immo semper pulio naturalis est a pellente, & tractio naturalis ad trahentem. Addit autem [cum velocior sit motus:] quia contingit quoadque quod id quod trahitur, etiam per se mouetur illuc quod trahitur: sed a trahente velociori motu compellit moueri. Et quia trahens mouet suo motu, oportet quod motus trahentis sit velocior, quam motus naturalis eius quod trahitur. Adiungit autem [non separatus ab eo quod trahitur] ad differentiam pulsionis. Nam in pulsione pellens quandoque separatur ab eo quod pellit, quandoque vero non; sed trahens nunquam separatur ab eo quod trahitur, quinimmo simul mouetur trahens cum eo quod trahitur.

Tho. super Physic. N Exponit

Text. 10.

Text. 10.

Lib. 6 text. 85.

Text. 14.

Text. 10.

Text. 10.

Text. 12.

Infra.

Text. 10.

Text. 6.

Text. 6.

Exponit autem quod dixerat [Ad ipsum vel ad alterum:] quia contingit esse tractionem ad ipsum attrahentem, & ad alterum in motibus voluntariis, vt dictum est. Et quia sunt quidam motus, in quibus non ita manifeste saluatur ratio tractionis, consequenter ostendit eos etiam reduci ad hos modos tractionis, quos posuerat, scilicet ad seipsum, & ad alterum. Et hoc est quod dicit, qd omnes alii tractus, qui non nominantur tractus, reducuntur in hos duos modos tractionis, quia sunt idē specie cum eis quantum ad hoc, quod motus accipiunt speciem a terminis, quia & illi tractus sunt ad seipsum, vel ad alterum, sicut patet in inspiratione, & expiratione. Inspiratio enim est attractio acis, expiratio vero est acis expulsio, & similiter spatio est expulsio spati. Et similiter dicendum est de omnibus aliis motibus per quoscuque aliqua corpora extrahuntur, vel intra recipiuntur: quia emissio reducitur ad pulsionem, receptio autem ad attractionem. Et similiter spathefis est pulsio, & cercifis est attractio. Spati enim in Græco dicitur ensis, vel spata. vnde spathefis, idem est quod spatheo, id est percussio per ensem, quæ fit pellendo. Et ideo alia aliter, quæ dicit [speculatio] videtur esse vitio scriptoris corrupta: quia pro spatheo, posuit speculationem. Cercifis autem est attractio. Est autem cercifis in Græco quoddam instrumentum, quo videntur textores, quod ad se trahunt texendo, quod latine dicitur radius. Vnde alia litera habet [radiatio.] horum enim duorum, & quorumcunque motuum emissiuorum & receptiuorum, aliud est congregatio, quod pertinet ad attractionem, quia congregas mouet aliquid ad alterum: aliud est disgregatio, quæ pertinet ad pulsionem, quia pulsio est motus alicuius ab alio. Sic ergo patet, quod omnis motus localis est aggregatio vel disgregatio, quia motus localis est ab aliquo, vel ad aliquod. Et per consequens patet, quod omnis motus localis est pulsio vel attractio. Deinde cum dicit.

& Sphæres & cercifis. Aliud est quidem ipsorum congregatio, aliud disgregatio. Et omnis igitur motus qui est secundum locum, aggregatio & disgregatio est.

h Vertigo autem componitur quidem ex tractu, & pulsione, hoc quidem pellit mouens, illud autem trahit.

i Manifestum igitur est quod si simul pellens, & trahens est cum eo quod pellitur & trahitur, nullum medium eius quod mouetur, & mouentis est.

k Hoc autem manifestum ex dictis. Pulsio quidem aut a seipso, aut ab alio ad aliud motus est. Tractus autem, ab alio ad ipsum aut ad aliud est. Adhuc autem sinus & diosis.

l Proiectio autem, quando velocior motus fiat quam qui secundum naturam latiori facta pulsione: & hoc factio tandiu accidit ferri, quousque fortior sit motus eius quod fert. Manifestum igitur, quoniam quod mouetur, & mouens simul sunt & nullum medium est ipsorum.

LECTIO III.

AT vero neque alterari, neque alterantis vltimum medium est. hoc autem manifestum est ex inductione. In omnibus enim simul esse accidit alterans vltimum, & primum quod alteratur.

remotum, & sic in proiectione videtur, quod id quod proiecit non sit simul cum proieciente. Et ideo ad hoc excludendum dicit, quod proiectio est quando motus eius quod fertur sit velocior quam motus naturalis, & hoc propter aliquam fortem impulsione facta. Cum n. aliquid proiecit, ex forti impulsione mouetur aer velociori motu quam sit motus eius naturalis, & ad motum aeris defertur corpus proiectum. Et quando durat aer impulsus, tandiu proiectum mouetur. Et hoc est quod dicit quod facta tali impulsione, tandiu accidit aliquid ferri proiectum quandiu in aere sit fortior motus, quam eius motus naturalis. Sic ergo remota hæc dubitatione, concludit quod mouens & motum sint simul, & quod inter ea nihil est medium.

LECTIO III.

Postquam ostendit in motu locali, quod mouens, & motum sunt simul, ostendit idem in alteratione, quod scilicet nihil est medium alterantis, & alterati. Et hoc probat primo per inductionem. In omnibus enim, quæ alterantur, manifestum est, quod simul sunt vltimum alterans, &

saliter verum esse, quod nullum sit medium inter mouens secundum locum, & motum. Deinde cum dicit.

¶ Probat propositum in his duobus motibus. Et primo ponit duas rationes ad propositum ostendendum. Secundo excludit obiectionem ibi, [Proiectio autem &c.] Prima autem ratio sumitur ex definitione virtutis que motus, quia pulsio est motus ab ipso mouente, vel ab aliquo alio in aliquid aliud. & si oportet quod saltem in principio motus pellens sit simul cum eo quod pellitur, dum pellens, id quod pellitur remouet a se, vel ab alio. Sed tractus est motus ad ipsum vel ad alterum, vt dictum est, & quod non separatur trahens ab eo quod trahitur. Ex quo manifestum est in his duobus motibus, qd mouens & motum sint simul. Secunda ratio sumitur ex congregatione & disgregatione. Dicitur est n. quod pulsio est disgregatio, & tractio est congregatio. Et hoc est quod dicitur [Adhuc autem synodus] i. congregatio, & diosis] i. diuisio. Non autem possit aliquid congregare vel disgregare, nisi adesse sit his quæ congregantur & disgregantur. Et sic patet quod in pulsione & tractu mouens & motus sunt simul. Secundo ibi.

Volutio vero ex tractione pulsione que componitur. Mouens enim partim pellit, partim trahit id quod motu hoc agitur.

¶ Perspicuum igitur est, si pellens ac trahens est simul cum eo quod pellitur atque trahitur, nihil esse inter ea, quorum alterum mouetur, alterum mouet.

Hoc & ex definitionibus patet. Nam pulsio quidem est, aut ex se, aut ex alio, in aliud motus. Tractio autem ex alio, vel ad se vel ad aliud. Insuper compulsio atque dispulsio.

Proiectio vero est, cum motus velocior sit naturali motu corporis eius quod fertur, pulsione vehemēiore nimirum facta. Quod quidem eousque fertur, quousque motus is vehemēior sit illo motu. Quæ cum ita sint, patet esse simul id quod mouetur, & id quod mouet, & nihil inter ipsa medium esse.

LECTIO III.

AT vero nec inter alterans, & id quod alteratur, medium quicquam, quod quidem ita esse per inductionem patere potest. In vniuersis n. fit vt id, quod vltimum alterat, & id quod primum alteratur, sit simul.

remotum, & sic in proiectione videtur, quod id quod proiecit non sit simul cum proieciente. Et ideo ad hoc excludendum dicit, quod proiectio est quando motus eius quod fertur sit velocior quam motus naturalis, & hoc propter aliquam fortem impulsione facta. Cum n. aliquid proiecit, ex forti impulsione mouetur aer velociori motu quam sit motus eius naturalis, & ad motum aeris defertur corpus proiectum. Et quando durat aer impulsus, tandiu proiectum mouetur. Et hoc est quod dicit quod facta tali impulsione, tandiu accidit aliquid ferri proiectum quandiu in aere sit fortior motus, quam eius motus naturalis. Sic ergo remota hæc dubitatione, concludit quod mouens & motum sint simul, & quod inter ea nihil est medium.

LECTIO III.

Postquam ostendit in motu locali, quod mouens, & motum sunt simul, ostendit idem in alteratione, quod scilicet nihil est medium alterantis, & alterati. Et hoc probat primo per inductionem. In omnibus enim, quæ alterantur, manifestum est, quod simul sunt vltimum alterans, &

Tex. 18. II.

Infra

Te.com. 12.

primum alteratum. Videtur autem hoc habere instantiam in quibusdam alterationibus. Sicut cum Sol calefacit aerem siue hoc quod calefaciat orbem medios planetarum: & piscis quidam in rete detentus stupefacit manus trahētis rete, absq; hoc quod stupefaciat rete. Sed dicendum est, quod passiva recipiunt actionem actiuorum secundum proprium modum, & ideo media, quæ sunt inter primum alterans, & vltimum alteratum, aliquid patiuntur a primo alterante, sed forte non eodem modo, sicut vltimum alteratum. Aliquid igitur patitur rete a pisce stupefaciente, sed non stupefactionem: quia eius non est capax. Et orbem medii planetarum aliquid recipiunt a Sole, scilicet lumen, non autem calorem. Secundo ibi.

¶ Probat idem per rationem, quæ talis est. Omnis alteratio est similis alterationi, quæ fit secundum sensum: sed in alteratione sensum: alterans, & alteratum sunt simul: ergo & in qualibet alteratione, primam sic probat. Omnis alteratio fit secundum qualitatem sensibilem, quæ est tertia species qualitatis. Secundum illa enim alterantur corpora, quibus corpora abinuicem differunt: quæ sunt sensibiles qualitates, vt grauitas & leuitas, durities & mollietas, quæ percipiuntur tactu: sonus & non sonus qui percipiuntur auditu. Sed tamen, si sonus in actu accipitur, est qualitas in aere, consequens aliquem motum localem: vnde non videtur secundum huiusmodi qualitatem esse primo, & per se alteratio, si vero sonus in aptitudine accipitur, sic per aliquam alterationem fit aliquid sonabile, vel non sonabile, albedo & nigredo, quæ pertinent ad visum: dulcedo & amaritudo, quæ pertinent ad gustum: humiditas, & siccitas, densitas & raritas, quæ pertinent ad tactum, & eadem ratio est de his contrariis, & de mediis horum. Et similiter etiam sunt alia, quæ sub sensu cadunt, sicut calor & frigus, & leuitas & asperitas, quæ etiam tactu comprehenduntur. huiusmodi enim sunt quædam passiones sub genere qualitatis contentæ, & dicuntur passiones, quia passionem inferunt sensibus, vel quia ab aliquibus passionibus causantur, vt in Prædicamentis dicitur. Dicuntur autem passiones sensibilibus corporum, quia sensibilia corpora secundum huiusmodi differunt, in quantum sicut vnum est calidum & aliud frigidum, vnum graue & aliud leue, & sic de aliis: aut in quantum aliquid vnum de præmissis inest duobus secundum magis, & minus: ignis enim differt ab aqua secundum differentiam calidi, & frigidi: ab aere vero secundum magis, & minus calidum. Et etiam secundum hoc attenditur sensibilibus corporum differentia, in-

Quale n. alteratur, ex eo quod sensibile est. Sensibilia autem sunt, quibus differunt corpora ad se inuicem, vt grauitas, leuitas, durities, mollietas, sonus, non sonus, albedo, nigredo, dulcedo, amaritudo, humiditas, siccitas, densitas, raritas, & ea quæ inter hæc sunt. Similiter & cetera, quæ sensui subiiciuntur, caliditas, inquam, & frigiditas, & lenitas, & asperitas. Hæc enim affectus sunt qualitatis subiectæ, & his inter se differunt sensibilia corpora, aut horum gradibus, atq; quia aliquid horum patiuntur, alterari dicimus tam animata corpora, quam inanimata, & animantium partes, quæ animæ sunt expertes. (calefiunt enim aut frigescunt, aut dulcia fiunt, aut amara, aut aliquo alio prædictorum afficiuntur.) Ipsi quoq; sensus alterantur: patiuntur enim. Nam ipsorum actio motus est per corpus, patiente aliquid sensu. Atque quibus alterantur inanimata, his vniuersis animantia etiã alterantur. At quibus animantia alterantur hisce, non alterantur inanimata. Per sensus enim non alterantur, neque sentiunt inanimata, cum alterantur. Nihil tamen prohibet, vt & animantia cum alterantur non sentiant, quando non per sensus ipsi accidunt alteratio. Si igitur affectus quidem sensibiles sunt, per hos autem fit alteratio, patet iam simul esse patientem ipsum, atque affectum, & nihil inter ipsa medium esse.

Huius autem aer est cõtinuus, aeri vero coniungitur corpus. & superficies quidem terminatur ad lumen, lumen autem ad visum. Similiter, & auditus, & odoratus, & mouens ipsos primum.

A quantum patiuntur aliquid horum, licet non sit in eis naturaliter. sicut dicimus differre calefacta ab infrigidatis, & ea quæ sunt dulcia ab his, quæ sunt amara, per aliquam passionem, & non ex natura. Alterari autem secundum huiusmodi qualitates est omnium corporum sensibilibus tam animatorum quam inanimatorum. [Et

Omne enim quale ex eo alteratur, quia sensibile est. Sensibilia vero sunt ea, quibus inter se corpora differunt, vt grauitas, leuitas, durities, mollietas, sonus, huiusmodi vacuitas, albedo, nigredo, dulcedo, amaritudo, humiditas, siccitas, densitas, raritas, & ea quæ inter hæc sunt. Similiter & cetera, quæ sensui subiiciuntur, caliditas, inquam, & frigiditas, & lenitas, & asperitas. Hæc enim affectus sunt qualitatis subiectæ, & his inter se differunt sensibilia corpora, aut horum gradibus, atq; quia aliquid horum patiuntur, alterari dicimus tam animata corpora, quam inanimata, & animantium partes, quæ animæ sunt expertes. (calefiunt enim aut frigescunt, aut dulcia fiunt, aut amara, aut aliquo alio prædictorum afficiuntur.) Ipsi quoq; sensus alterantur: patiuntur enim. Nam ipsorum actio motus est per corpus, patiente aliquid sensu. Atque quibus alterantur inanimata, his vniuersis animantia etiã alterantur. At quibus animantia alterantur hisce, non alterantur inanimata, cum alterantur. Nihil tamen prohibet, vt & animantia cum alterantur non sentiant, quando non per sensus ipsi accidunt alteratio. Si igitur affectus quidem sensibiles sunt, per hos autem fit alteratio, patet iam simul esse patientem ipsum, atque affectum, & nihil inter ipsa medium esse.

Nam huic quidem aer cõtinuus est, aeri vero coniungitur corpus. & superficies quidem luminis, visui vero lumen coheret, similiter & auditus, ac odoratus primo mouenti coniungitur. Sapor etiam simul est modo

prohibet, quod etiam animata corpora lateat cum alterantur, sicut cum aliqua alteratio accidit in ipsis absque alteratione sensus, vt cum alterantur secundum partes non sensibiles. Ex hoc igitur patet, quod si passiones sensus sunt tales, quod nihil est medium inter agens, & patients: & omnis alteratio est per huiusmodi passiones, quibus alterantur sensus, sequitur quod alterans inferens passiones, & alteratum patients sint simul, & nullum sit ipsorum medium. Deinde cum dicit.

¶ Probat secundam, quod in alteratione sensus, alterans & alteratum sint simul, quia [huic] scilicet sensui, pura visui [aer cõtinuus est] id est absque medio coniunctus, aeri vero corpus visibile, & superficies quidem visibilis corporis, quæ est subiectum coloris [terminatur ad lumen] id est ad aerem illuminatum, qui terminatur ad visum. Et sic patet quod aer alterans, &

pet sein transmutatione virtutis, & malitiz: secundo quod...

attingit propriae virtuti, & tunc est maxime secundum naturam...

Fit igitur cum quoddam alteratur, & acceptio virtutis, & remotio malitiz: alteratio tamen horum neutrum est.

Quod autem alteretur aliquid manifestum est. virtus quidem enim, aut impassibilitas quaedam est, aut passiuum est sic, malitia autem passibilis, aut contraria passio virtuti est.

Et totam moralem virtutem in voluptatibus, & tristitiis accidit esse. Aut enim secundum actum, quod voluptatis, aut per memoriam, aut spem. Siquidem igitur secundum actum, sensus est causa: si vero per memoriam, aut per spem, ab ipso est. Aut enim insunt qualia passi sumus reminiscens voluptatis, aut qualia patiemur sperantibus.

At vero neque in intellectiua parte animae est alteratio. Sciens enim ad aliquid maxime dicitur.

Iusmodi enim passiones dicebant esse quasdam animae perturbationes, siue aegritudines. virtute autem esse dicebant quandam quasi tranquillitatem animae & sanitatem. Vnde e contrario malitiam dicebant esse omnem animae passibilitatem. Opinio vero Peripateticorum ab Arist. deriuata, est, quod virtus consistat in aliqua determinata moderatio...

propria virtutem est consecutum, & maxime secundum naturam, sicut circulus tunc maxime secundum naturam est, quando maxime circulus est. Vitium vero corruptio est horum, atque remotio.

Fit igitur cum aliquid alteratur virtutis acceptio, virtutis, delectio: neutrum tamen horum est alteratio.

Alterari autem aliquid inde patet. nam virtus quidem aut affectuum est vacuitas, aut eorum mediocritas quaedam. vitium autem, aut est omnis affectuum concitatio, aut est perturbatio virtuti contraria.

Atque omnino fit, vt virtus morum in voluptatibus doloribusque consistat. Voluptas enim aut cum agimus, aut cum recordamur, aut cum speramus, efficitur. Atque si cum agimus prouenit, sensus est causa. Si cum recordamur, aut speramus, ab ipso rursus efficitur. Afficimur enim voluptate, aut recordantes ea, quae nos delectauerunt, aut sperantes euenire ea, quae nos afficiunt voluptate.

Atque neque ad partem intellectiuam animae alteratio accommodatur. Sciens enim maxime ad aliquid dicitur.

quia omnis appetitio virtutis, in qua est virtus moralis, operatio terminatur ad delectationem & tristitiam, cum delectatio consequatur ex adeptione eius, in quod appetitus fertur, tristitia vero ex superuentione eius quod appetitus refugit. Vnde concupiscens vel sperans delectatur, quando consequitur, quod concupiscit vel sperat: & similiter iratus quando punnitimens vero & odians tristatur, quando superuenit malum quod refugit. Omnis autem tristitia & delectatio, vel est secundum actum de re praesenti, vel per memoriam de re praeterita, vel per spem de futuro. Si ergo sit delectatio secundum actum, huiusmodi delectationis causa est sensus. non enim conueniens coniunctum delectationem faceret, si non sentiretur. Similiter autem, si sit delectatio per memoriam vel per spem, hoc a sensu procedit, dum vel reminiscitur quales voluptates passi sumus secundum sensum in praeterito, vel dum speramus quales patiemur in futuro. Ex quo patet, quod delectatio & tristitia secundum partem sensitiuam est, in qua alteratio accidit, vt supra dictum est. Si ergo virtus moralis & malitia opposita, in delectatione & tristitia est, secundum delectationem autem & tristitiam alterari contingit, sequitur quod acceptio & remotio virtutis & malitiae sit consequenter ad aliquam alterationem. Sed notandum, quod signanter dicitur totam virtutem morale in delectationibus & tristitiis esse, ad differentiam intellectuales virtutis, quae etiam suam delectationem habet, sed illa delectatio non est secundum sensum. vnde nec contrarium habet, nec secundum eam alterari contingit, nisi metaphorice. Deinde cum dicitur.

ostendit quod alteratio non est in parte animae intellectiua. Et primo probat hoc in generali: secundo in speciali, ibi [Neque igitur actus] Circa primum inducit talem rationem. Sciens maxime dicitur ad aliquid, scilicet ad seibile, cuius assimilatio in sciente, scientia est. Hoc autem sic probat. In nullo alio genere contingit, quod aliquid de nouo adueniat alicui absque eius mutatione, nisi in ad aliquid. fit n. aliquid aequale alicui, ipso

ipso non mutato, sed altero. Videmus autem quod nulla mutatione facta in potentia intellectiua, fit scientia, sed solū existente quodam in sensitiua parte: quia scilicet ex experientia particularium, quae pertinent ad sensitiuam partem: accipimus scientiam vniuersalem in intellectu, vt probatur in Prooemio

Metaphy. & in Secundo Posteriorum

Metaphy. & in Secundo Posteriorum

Tex. cō. 10

Infra.

Hoc autem manifestum est. Secundum n. nullam potentiam motis fit in nobis scientia. sed cum extiterit quiddam, Ea n. quae est secundum partem experientia, accipimus vniuersalem scientiam.

Neque igitur actus generatio est: nisi aliquis respectioem, & tactum generationes dicat: Huiusmodi enim actus.

Quae autem ex principio acceptio scientiae, non est generatio neque alteratio. inquietari enim, & residere, anima sciens fit & prudens. Sicut igitur neque cum dormiens excitetur aliquis, aut ebrius pauset, aut infirmans ordinetur, factus est sciens, quamuis prius non poterat vti, & secundum scientiam agere, sed mutata perturbatioem, & in statum reueniente mente, inerat potentia ad scientiam congruitatem. Hoc igitur huiusmodi aliquid fit ex principio in scientiae existentia. turbationis enim quies quaedam & residentia. Neque igitur infantes possunt addiscere, neque iudicare sensibus, similiter vt presbyteri. multa enim perturbatio circa ipsos, & motus. Statur autem, & pulsatur turbatio, aliquando quidem a natura, aliquando autem ab aliis. in vtrisque aut his alterari aliquid accidit, sicut cum surgat, & fiat

ostendit quod in acceptioe scientiae non est generatio, vel alteratio. Quicquid enim aduenit alicui per solam quietationem & residentiam aliquarum perturbationum vel motuum, non aduenit per generationem & alterationem: sed scientia, quae est cognitio speculatiua, & prudentia, quae est ratio practica, adueniunt animae per quietationem, & residentiam corporalium motuum & sensibiliū passionum: non ergo scientia & prudentia adueniunt in anima per generationem vel alterationem. Ad huius autem rationis manifestationem subiungit exemplum. Ponatur quod aliquis habens scientiam dormiat vel inebrietur, aut infirmetur, manifestum est quod non potest vti scientia, & operari secundum eam, sed manifestum est, quod quando perturbatio praedicta quiescit, & mens redit ad statum suum, tunc potest vti scientia, & secundum eam agere, & tamen non dicimus, quod cum dormiens excitetur, aut ebrius quiescit, aut animus infirmatus ad debitum ordinem per sanitatem reducitur, quod tunc factus sit sciens, quasi scientia de nouo generata sit in ipso, quia inerat ei potentia habitualis ad congruitatem scientiae, id est vt reduceretur ad congruum statum, quo vti scientia possit. Dicit autem quod tale aliquid contingit, cum aliquis a principio acquirit scientiam. Videtur enim hoc fieri per hoc quod fit quaedam quietatio & residentia turbationis, id est inordinatarum motuum, quae pueris insunt, tum secundum corpus, quia natura tota est in mutatione propter augmentum: tum etiam secundum partem sensitiuam, quia in eis passiones dominantur. Vnde hoc quod dicitur [quies] potest referri ad turbationem corporalis motus, quae quiescit, natura veniente ad statum. Quod autem dicit, [residentia] potest referri ad pas-

iones partis sensitiuae, quae non totaliter quiescunt, sed resident ex hoc scilicet, quod deprimuntur ex ratione, non autem vsque ad perturbandam rationem ascendunt, sicut dicimus residentiam in liquoribus, quando id quod est saeculentum descendit inferius, & id quod est superius remanet purum.

hoc autem ita esse perspicuum inde fieri potest. Per nullam nanque potentiam motis fit in nobis scientia, sed prius aliquo orto. Experientia nanque particularium scientiam vniuersalem consequimur.

At neque ipsa operatio generatio est: nisi visionem tactumue generationes quispiam dixerit: tale est enim ipsa generatio.

Acceptio autem a principio scientiae non est generatio, nec alteratio. Ex eo nanque quia perturbationes sedantur atque tranquilla fit anima, sciens quispiam atque prudens euadit. Quomodo igitur cum experietus est quispiam dormiens, aut cum ab ebrietate sese receperit, aut cum a morbo conualuit, non factus est tunc sciens, quamquam antea non vti scientia poterat, operarique per eam, sed extincta per turbationem, menteque iam inde ad tranquillitatem redacta, aptus ac idoneus ad scientiam vsu euasit.

etiam cum a principio erit in nobis scientia, simile quid sane fieri solet. fit enim perturbatio sedatio, quies atque tranquillitas quaedam accidit eodem, & id quod in pueris natura fieri solet. Non enim discere pueri, neque perinde sensibus atque hi, qui sunt prouecti magis etate, discernere possunt. est enim vehemens in eis turbatio atque motus. Sed autem nonnunquam a natura, nonnunquam ab aliis, desinuntque turbari, atque in vtrisque; fit vt aliqd alteretur, pnde atque cu ali-

quod acceptio scientiae, non est alteratio, sed sequitur alterationem. Ex hoc autem vltimus vniuersaliter concludit, quod alteratio est in sensibus exterioribus, & in sensibiliis. & in tota parte animae sensitiua: quod dicit propter passiones interiores. sed in nulla alia parte animae est alteratio, nisi per accidens. Quod autem Arist. hic de acceptioe scientiae dicit, videtur esse secundum Platoniam opinionem. Posuit enim Plato, quod sicut formae separatae sunt causae generationis & existentiae rerum naturalium, per hoc quod materia corporalis participat aequaliter huiusmodi formas separatas, ita sunt etiam causa scientiae in nobis per hoc, quod anima nostra eas aequaliter participat: ita quod ipsa participatio formarum separatarum in anima nostra, est scientia. Si enim verum erit, quod accipitur scientia a principio, non per generationem alicuius scientiae in anima, sed solum per quietationem corporalem & sensibiliū passionum, quibus impediatur anima scientia vt sic etiam verum erit, quod nulla mutatione facta in intellectu, ad solam praesentiam sensibiliū, quorum experientiam accipimus, fit homo sciens, sicut de re latius accidit: quia sensibilia secundum hoc non sunt necessaria ad scientiam, nisi vt ab eis quodammodo anima exciteretur. Arist. autem opinio est, quod scientia fit in anima per hoc quod species intelligibiles abstractae per intellectum agentem, recipiuntur in intellectu possibili, vt dicitur in Tertio de Anima: Vnde & ibidem dicitur, quod intelligere est quoddam pati, licet alia sit passibilitas sensus & intellectus. Nec est inconueniens quod Arist. hac opinione Platonem vtatur. Est enim suae consuetudinis quod antequam probet statum sententiam, vtatur sententia aliorum, sicut in Tertio vsus est, quod omne corpus sensibile habet grauitatem vel leuitatem secundum opinionem

Tho. super Physic. N 4 Plato-

Tim. cō. 19.

De com. 26.

Lecl. 5. in prin.

Platonis. cuius contrarium ipse ostendit in Primo de Cælo. Saluantur tamen & hæc rationes secundum opinionem Arist.

vigilans ad actum. Manifestum igitur quod huius ipsum alterationis in sensibilibus est & in sensibili parte animæ: in alio autem nullo, nisi secundum accidens.

LECTIO VII.

Utrum omnis motus omnino comparabilis sit, aut non? Si igitur omnis comparabilis est, & æqualiter velox est, quod in æquali tempore per æquale mouetur, erit circularis aliquis æqualis recto, & maior etiam & minor.

Si ergo cum in æquali tpe, secundum æquale moueatur, tunc æqualiter velox est: æqualis autem non est passio ois longitudinis: quare non erit alteratio loci mutationi æquali, neq; minor. quare non omnis comparabilis.

In circulo autem, & recto, quomodo contingit? Inconueniens n. est, nisi sit circulo similiter hoc aliquid moueri, & hoc in recto. Sed mox necesse est, aut velocius aut tardius, sicut hoc deorsum, hoc autem sursum.

Amplius nihil differt in ratione, si aliquis dicat necessariū esse

LECTIO VII.

Postquam Philosophus ostendit, quod in mobilibus & motoribus necesse est ponere aliquod primum, quia ea, quæ sunt vnius ordinis, videtur comparabilia esse, & hoc ipsum quod est prius & posterius comparationem importat: vult ex consequenti inquirere de motuum comparatione. Et circa hoc duo facit. Primo n. ostendit, qui motus sint comparabiles ad inuicem. Secundo, qualiter motus ad inuicem comparentur, ibi, [Quomodo autem mouens mouet &c.] Circa primum tria facit, primo mouet dubitationem, secundo obicit ad partem dubitationis, ibi, [Si ergo cum in æquali &c.] Tertio dubitationem soluit, ibi, [Sed quæcunque non æquiouoca &c.] Mouet autem dubitationem, primo quidem in cõ, quærens, vtrum omnis motus sit comparabilis cuiuslibet motui, vel non? deinde vero in speciali dubitationem inferens, primo quidem de motibus vnius generis, quia, si omnis motus cuiuslibet motui sit comparabilis secundum velocitatem, & tarditatem: dictum est aut in Sexto quod æqualiter velox est, quod mouetur in æquali tpe per æquale spaciū: sequitur quod motus circularis sit æqualis recto, & maior & minor in velocitate: & vterius, quod linea circularis sit æqualis lineæ rectæ in quantitate, aut maior & minor: ex quo æque velox est, quod per æquale mouetur in æquali tpe. Deinde inferit dubitationem de motibus diuersorum generum: Si n. omnes motus

comparabiles sunt in velocitate, sequetur quod si in æquali tpe hoc quid, in alteretur, illud vero moueatur secundum locū, quod sit æqualis in velocitate alteratio loci mutationi. Et vterius per definitionem æque velocis, sequetur quod passio id est passibilis qualitas, secundum quam est alteratio, sit æqualis longitudini spaciū, quæ pertransitur per motum localem quod est impossibile manifeste: quia non conueniunt in eadem ratione quæ mutans. Secundo ibi, b ¶ Obicit ad propositam dubitationem, & primo, quantum ad comparationem alterationis, & loci mutationis. Secundo, quantum ad comparationem motus circularis & recti, ibi, (in circulo autem & recto &c.) Concludit ergo primo ex præmissa ratione ad impossibile ducente; contrario positio, quali dicitur dictū est, quod inconueniens est, passionem esse æqualem longitudini: sed tunc aliquid est æqualiter velox; cum in æquali tempore mouetur per æquale: ergo, cum nulla passio sit æqualis longitudini, sequitur, quod loci mutationi non est æqualis in velocitate alterationi, neque maior aut minor. Ex quo vltimus concludi poterit; quod non omnes motus sint comparabiles. Secundo ibi, ¶ Prosequitur quantum ad aliam partem dubitationis, scilicet, de motu circulari & recto. Et primo obicit ad hoc, quod motus circularis sit æque velox motui recto. Secundo obicit in contrarium, ibi (At vero si sunt comparabilia &c.) Circa primum duo facit. Primo obicit ad propositum. Secundo excludit eandem rationem, ibi, [Amplius nihil differt. &c.] Obicit autem primo sic. Motus circularis & rectus sunt differentes motus localis, sicut & motus sursum & deorsum: sed statim necesse est, quod aliquid velocius aut tardius moueatur si vnū mouetur sursum, aliud deorsum, vel etiā si idem quandoque mouetur sursum, quandoque deorsum. Videtur ergo quod similiter oporteat dicere, quod motus rectus sit velocior aut tardior circulari: siue idem sit quod mouetur circulariter & recte, siue aliud & aliud. Est autem considerandum quod in hac ratione non facit mentionem de graui & leui, sed de velociori & tardiori: quia hæc ratio sumitur ex similitudine motus, qui est sursum, cuius principium est leuitas, & motus, qui est deorsum, cuius principium est grauitas. Quidā autem existimauerunt grauitatem & leuitatem idem esse velocitatem, & tarditatem: quod in Quinto temouit. Secundo ibi, ¶ Excludit quandam cauillosam obuiationem. Posset enim aliquis propter rationem præmissam concedere, quod motus circularis esset, aut velocior, aut tardior quam rectus, non autem æque velox. Et hoc excludit dicens, quod nihil differt quantum ad præsentem rationem, si aliquis dicat quod necessarium est quod id, quod mouetur circulariter moueatur velocius aut tardius, quam id quod mouetur recte, quia secundum hoc motus circularis erit maior vel minor in velocitate quam rectus; unde sequitur quod etiam esse possit æqualis. Et quod hoc sequatur, manifestat sic. Sit A tempus in quo

LECTIO VII.

Utrum omnis motus omnino comparabilis, necne? Nam si sit, atque id celeritas sit, æque quod in tempore æquali spaciū transit æquale, erit aliqua circumferentia æqualis lineæ rectæ, & maior etiam atque minor. Præterea, alicui latiori alteratio erit æqualis, cum in æquali tempore aliud fuerit alteratum, aliud latum. affectus ergo longitudini erit æqualis: at esse non potest.

At enim cum in æquali tempore quippiam per æquale mouetur: tum illud æque celere est: affectus vero nullus longitudini est æqualis. quare non erit alteratio latiori æqualis nec minor. Quo fit, vt non omnis motus sit comparandus.

Sed in circulo rectaq; linea; quoniam accidet modo? Nam absurdum est, si non sit; vt hoc similiter super circulo, & hoc super recta lineæ moueatur. Sed continuo celerius alterum, aut tardius moueri necesse est, quasi hoc sit decliue, illud accliuæ.

Præterea, nihil refert ad rationem, si quispiā necessitate dixerit esse celerius

tu recto. Secundo obicit in contrarium, ibi (At vero si sunt comparabilia &c.) Circa primum duo facit. Primo obicit ad propositum. Secundo excludit eandem rationem, ibi, [Amplius nihil differt. &c.] Obicit autem primo sic. Motus circularis & rectus sunt differentes motus localis, sicut & motus sursum & deorsum: sed statim necesse est, quod aliquid velocius aut tardius moueatur si vnū mouetur sursum, aliud deorsum, vel etiā si idem quandoque mouetur sursum, quandoque deorsum. Videtur ergo quod similiter oporteat dicere, quod motus rectus sit velocior aut tardior circulari: siue idem sit quod mouetur circulariter & recte, siue aliud & aliud. Est autem considerandum quod in hac ratione non facit mentionem de graui & leui, sed de velociori & tardiori: quia hæc ratio sumitur ex similitudine motus, qui est sursum, cuius principium est leuitas, & motus, qui est deorsum, cuius principium est grauitas. Quidā autem existimauerunt grauitatem & leuitatem idem esse velocitatem, & tarditatem: quod in Quinto temouit. Secundo ibi, ¶ Excludit quandam cauillosam obuiationem. Posset enim aliquis propter rationem præmissam concedere, quod motus circularis esset, aut velocior, aut tardior quam rectus, non autem æque velox. Et hoc excludit dicens, quod nihil differt quantum ad præsentem rationem, si aliquis dicat quod necessarium est quod id, quod mouetur circulariter moueatur velocius aut tardius, quam id quod mouetur recte, quia secundum hoc motus circularis erit maior vel minor in velocitate quam rectus; unde sequitur quod etiam esse possit æqualis. Et quod hoc sequatur, manifestat sic. Sit A tempus in quo

aliquid velocius motu pertranseat ipsum B qui est circularis: aliud autem tardius in eodē tempore pertranseat ipsum C, quod est recta linea: quia ergo velocius in eodē tempore pertranseat maius, sequetur quod B circularis sit aliquid maius quam C, linea recta (sic n. supra in Sexto definiuimus velocius.) Sed ibidem etiam diximus, quod velocius in minori tempore pertranseat æquale: ergo erit accipere aliquam partem huius temporis, quod est A, in qua corpus, quod circulariter mouetur, pertranseat aliquam partem huius circuli, quod est B, & in eadem parte temporis pertranseat ipsum C, cum tamen corpus tardius in toto A tempore pertranseat totum C. Sequetur ergo quod illa pars circuli sit æqualis toti C, quia idem pertranseat æquale in æquali tempore. Et sic linea circularis erit æqualis rectæ: & motus circularis per consequens æque velox recto. Deinde cum dicit.

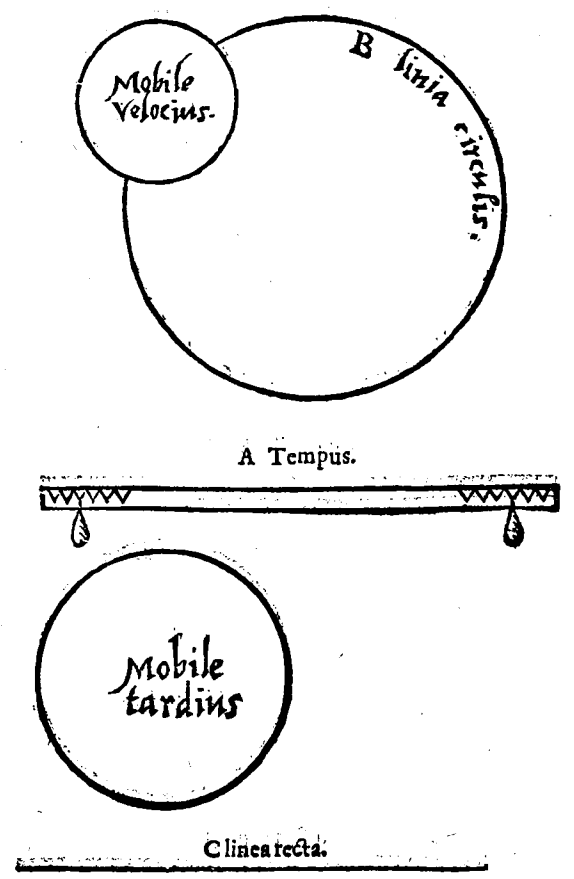
Lecl. 7. Tex. cõ. 11.

Tex. c. 24.

Tex. c. 23.

aliquid velocius motu pertranseat ipsum B qui est circularis: aliud autem tardius in eodē tempore pertranseat ipsum C, quod est recta linea: quia ergo velocius in eodē tempore pertranseat maius, sequetur quod B circularis sit aliquid maius quam C, linea recta (sic n. supra in Sexto definiuimus velocius.) Sed ibidem etiam diximus, quod velocius in minori tempore pertranseat æquale: ergo erit accipere aliquam partem huius temporis, quod est A, in qua corpus, quod circulariter mouetur, pertranseat aliquam partem huius circuli, quod est B, & in eadem parte temporis pertranseat ipsum C, cum tamen corpus tardius in toto A tempore pertranseat totum C. Sequetur ergo quod illa pars circuli sit æqualis toti C, quia idem pertranseat æquale in æquali tempore. Et sic linea circularis erit æqualis rectæ: & motus circularis per consequens æque velox recto. Deinde cum dicit.

Ostensio, quod si motus circularis sit maior, vel minor in velocitate quam rectus, quod possit etiam æqualis esse.

continuo, aut tardius moueri: erit enim circumferentia maior & minor linea recta, quare & æqualis: nam si in eodem A tempore, hoc quidem B, illud vero C lineam pertranseat, maior erit B, linea profecto ipsa linea C: hoc enim pacto celerius mobile definiatur. Et si in minore igitur æqualem tranferat, celerius erit, quare pars quedam erit temporis A, in qua celerius mobile partem aliquam tranferat ipsius circumferentia B, toto in tempore, mobili tardiore transeunte totam lineam C.

At vero si comparabilia sint, accidit id quod nuper est dictum; lineam (inquam) rectam æqualem circumferentia esse: at comparabilia non sunt, nec igitur motus ipsi comparabiles sunt.

Sed vt videtur ea cuncta comparabilia sunt, que non æquiouoca sunt: veluti cur comparabilia non sunt, stilus & vinum, aut vltima fidium, vtrum acutius sit: quia nanque æquiouoca sunt, ideo conferenda non sunt. Sed vltima fidium & penultima comparabiles sunt: quia acutum idem significat acutum in vtrisque: non igitur idem est celere hic & ibi: multo etiam minus in alteratione, ac latiore.

An id verum non est, si non æquiouoca sint comparabilia esse. Multum enim idem in ære, atq; aqua significat:

Tertio soluit ibi, [Aut & in his eadem ratio.] Dicit ergo primo, quod quæcunque non sunt æquiouoca, videntur esse comparabilia, ita scilicet, quod secundum ea, quæ non æquiouocè prædicantur, possint ea de quibus prædicantur adinueniri comparari: sicut acutum æquiouocè sumitur: vno enim modo dicitur in magnitudinibus, secundum quem modum angulus dicitur acutus, & stilus acutus: alio modo dicitur in saporibus, secundum quem modum vinum dicitur acutum: tertio modo dicitur in vocibus, secundum quem modum vox vltima, id est suprema in melodiis, vel chorda in cithara dicitur acuta. Ideo ergo non potest fieri comparatio, vt dicatur quid sit acutius, vtrum stilus, aut vinum, aut vox vltima, quia acutum de eis æquiouocè prædicatur: sed vox vltima potest comparari secundum acuitatem, ei quæ est iuxta ipsam in ordine melodiæ propter hoc, quod acutum non æquiouocè, sed secundum eandem rationem prædicatur de vtraque. Secundum hoc ergo poterit dici ad propositam quæstionem, quod ideo motus rectus & circularis non comparantur in velocitate: quia velox æquiouocè dicitur hic, & ibi. Et multo minus est eadem ratio velocis in alteratione, & loci mutatione, vnde etiam hæc multo minus comparabilia sunt. Secundo ibi.

¶ Obicit contra id, quod dictum est: & dicit, quod quantum ad primum aspectum hoc non videtur esse verum, quod si aliqua non sunt æquiouoca, quod sint comparabilia, inueniuntur enim aliqua non æquiouoca, quæ tamen non sunt comparabilia: sicut hoc ipsum, quod est multum, secundum eandem rationem dicitur de aqua, & de ære: & tamen non sunt comparabilia ære & aqua, secundum multitudinem. Si autem non velit aliquis hoc concedere, quod multum idem significet propter eandem communitatem, saltem concedet quod duplum, quod est species multiplicis, idem significat in ære & aqua: vtròque enim significat proportionem duorum ad vnum: & tamen non sunt comparabilia ære & aqua, secundum duplum & dimidium, vt dicatur, quod aqua est duplum æris, aut e conuerso. Tertio ibi.

Tex. cõ. 21.

Tex. cõ. 12.

Tex. cõ. 21.

Tex. cõ. 14.

Tertia. 29.

Tertia. 27.

Secunda. 29.

Tex. c. 25.

Tex. c. 16.

Infra. **h** ¶ Soluit propofitam obiectionem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit folutionem, fecundo confirmat eam, quandam quaftionem mouedo, ibi, [Quoniam propter quid.] Dicit ergo primo, quod potest dici quod in multo & duplo est eadem ratio, quare non funt comparabilia fecundum quod dicuntur de aqua & aere, quare dicitur de acuto, fecundum quod dicitur de ftilo, vino, & voce: quia etiã hoc ipfum quod est multum, & quocumque uocum est. Et quia poffet aliquis contra hoc obiectionem ex hoc, quod est eadem ratio multi fecundum quod dicitur de utroque: ad hoc excludendum subiungit, quod etiã [rationes] id est definitiones quorundam funt æquiuocæ: ficut fi dicat aliquis, quod definitio multi est, quod est tantum & adhuc amplius: hoc ipfum quod est tantum, & æquale, quod idem est, æquiuocum est: quia æquale est, quod habet vnã quantitatem: non est autem eadẽ ratio vnus quantitatis in omnibus. Ponitur autẽ hic ratio multi fecundum quod multum importat comparationem, prout opponitur pauco, & non fecundum quod accipitur absolute prout opponitur vni. Et quod dixerat de multo, dicit confequẽter de duplo. Quãuis enim ratio dupli fit, quod est proportio duorum ad vnum: tamen ifta etiã ratio continet æquiuocationẽ: quia forte potest dici, quod ipfum vnũ est æquiuocum: & fi vnum æquiuocẽ dicitur, fequitur quod duo: quia duo nihil aliud est quã vnũ. Est autem confiderandum, quod multa quidem fecundum abstractam confiderationem vel Logici vel Mathematici non funt æquiuocã quã tamen fecundum cõcretam rationem naturalis ad materiam applicantis, æquiuocẽ quodammodo dicitur: quia non fecundum eandẽ rationem in qualibet materia recipiuntur. Sicut quantitatem & vnitatem, quã est principium numeri, non fecundum eandẽ rationem contingit inuenire in corporibus cõleſtibus, & in igne, & aere, & aqua. Secundo ibi.

Tex. cõ. 26. **h** ¶ Confirmat quod dictum est, mouendo quandam quaftionem. Si n. dicatur, quod fit vna natura multi & dupli & aliorũ huiusmodi, quã non funt comparabilia, ficut eorum quẽ vnũc prædicantur, remanet quaftio: quare quãdam, quã habent vnã naturam, funt comparabilia, quãdam vero non funt comparabilia. Videtur enim quod de fimilibus debeat eadẽ idem iudicium. Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 27. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 28. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 28. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

quorum est vna natura, funt comparabilia, quãdam vero non, quia fi vna natura recipiatur in diuerfis fecundum vnũ primum fubiectionem, erunt illa adinuicem cõparabilia, ficut equus & canis comparari poffunt fecundum albedinem, vt dicatur, quod eorum fit albus, quia non folum est eadem natura albedinis in vtroque, fed etiam est vnũ primum fubiectionem, in quo recipitur albedo, fcilicet, superficies: & fi vnũ alter magnitudo est comparabilis in vtroque, vt dicatur quod eorum fit maius: quia idem est fubiectionem magnitudinis in vtroque, fcilicet, fubftantia corporis multi. Sed aqua & vox non funt comparabilia fecundum magnitudinem, vt dicatur quod vox est maior quam aqua, aut econuerfo, quia licet magnitudo fecundum fe fit eadem, non tamen est idem receptiuum: quia fecundum quod dicitur de aqua, fubiectionem eius est fubftantia: fecundum autem quod dicitur de voce, fubiectionem eius est fonus, qui est qualitas. Secundo ibi.

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

Tex. cõ. 30. **h** ¶ Respondet ad quaftionem motam ponendo fecundum, quod ad comparationem requiritur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit fecundum, quod requiritur ad comparationem. Secundo oftedit quod nec iftud fufficit, ibi, [Aut manifestum est.] Dicit ergo primo, quod ifta potest esse ratio, quare quãdam

A ergo caufa.] Dicit ergo primo, quod fi æque velocia funt, quã mouentur localiter per æqualem magnitudinem in æquali tempore: & omnes loci mutationes contingit esse æque veloces: fequitur quod fit æqualis rebus & circularis. Quod potest intelligi dupliciter: vno modo de motu recto, & circulari: alio modo de linea recta & circulari: & hoc melius est. Hoc enim fequitur ex eo quod pizmit. Si enim omnes motus rebus & circularis funt æque veloces: funt autem æque veloces motus quando æquales magnitudines pertranſcunt in æquali tempore, fequitur quod magnitudo rebus & circularis funt æquales. Quod relinquitur pro inconuenienti. Secundo ibi.

Sic igitur & circa motum, id est æque celer, quod in æquali tempore per æquale est motum, tantum inquam longitudinis huius.

Sed fi aliquid fuit alteratum, aliud latum, erit ne æqualis hæc alteratio latroni, atque eiusdem celeritatis? At absurdum est fane: & caufa est, fpecies motum habere.

Quare, fi ea que in æquali tempore per æqualem longitudinem lata æqualis celeritatis funt, rebus linea circumferentia erit æqualis.

Vtrum igitur huius est caufa, vtrum latronem an lineam genus esse? Tempus enim, femper est idem, ac in diuiduum fpecies, An fimul illa fpecies differunt? Etenim latro fpecies habet, fi id, super quo fit motus, fpecies habet.

D. 693.
780.
908.
1197.

LECTIO VIII.

LECTIO VIII.

Sic & circa motum, æque velox quod in æquali tempore mouetur per æquale tantum longitudinis, in hac.

Sic igitur & circa motum, id est æque celer, quod in æquali tempore per æquale est motum, tantum inquam longitudinis huius.

Si autem aliud quidem alteratum est, aliud vero ducatur: æqualis ne erit hæc alteratio & æque velox loci mutationis: fed inconueniens; caufa autem, quia motus habet fpecies.

Sed fi aliquid fuit alteratum, aliud latum, erit ne æqualis hæc alteratio latroni, atque eiusdem celeritatis? At absurdum est fane: & caufa est, fpecies motum habere.

Quare, fi qua in æquali tempore ducta æquali longitudine æque velocia, erit æqualis rebus & circularis.

Quare, fi ea que in æquali tempore per æqualem longitudinem lata æqualis celeritatis funt, rebus linea circumferentia erit æqualis.

Vtrum ergo caufa fit, quia loci mutatio genus, aut quia linea genus? Tempus enim femper idem atotum fpecies. Aut quia fimul illa fpecies differunt. Etenim loci mutatio fpecies habet, fi illud, super quo mouetur, fpecies habeat.

Vtrum igitur huius est caufa, vtrum latronem an lineam genus esse? Tempus enim, femper est idem, ac in diuiduum fpecies, An fimul illa fpecies differunt? Etenim latro fpecies habet, fi id, super quo fit motus, fpecies habet.

Aliquando autem in quo, vt fi pedes ambulatio, fi alæ volatio. At non, fed figuris loci mutatio alia.

Praeterea, fi id, in quo fit motus, fpecies differat, latro quoque erit diuerfa: veluti fi pedes funt, ambulatio est: fi alæ, volatio. at non hoc, fed figuris alia est latro.

Aliquando autem in quo, vt fi pedes ambulatio, fi alæ volatio. At non, fed figuris loci mutatio alia.

Praeterea, fi id, in quo fit motus, fpecies differat, latro quoque erit diuerfa: veluti fi pedes funt, ambulatio est: fi alæ, volatio. at non hoc, fed figuris alia est latro.

Aliquando autem in quo, vt fi pedes ambulatio, fi alæ volatio. At non, fed figuris loci mutatio alia.

Praeterea, fi id, in quo fit motus, fpecies differat, latro quoque erit diuerfa: veluti fi pedes funt, ambulatio est: fi alæ, volatio. at non hoc, fed figuris alia est latro.

f Conclu.

Secunda 31. Tertia.

¶ Concludit propositum. Et circa hoc tria facit. Primo concludit principale propositum: secundo elicit quoddam consideratione digni ex conclusione præmissa, ibi [Et si significat ratio hæc.] Tertio inquitur de diuersitate speciei, ibi [Quando igitur altera est species.] Concludit ergo primo, quod ex quo motus non sunt comparabiles nisi sint vnius speciei: & motus locales non sint vnius speciei, nisi sit eadem magnitudo secundum speciem: se-quitur quod illa sint æque velocia, que mouentur in æquali tempore secundum magnitudinem eandem: sed ita tamen, quod idem accipiatur quod est indifferens speciei. Sic enim & motui conuenit, quod sit indifferens speciei. Et ideo hoc considerandum est præcipue in comparatione motuum, quæ sit differentia motus. Quia, si est differentia genere vel specie, non sunt comparabiles: si autem est differentia secundum accidens, comparabiles sunt. Secundo ibi.

Tex. 31.

f Quare, quæ in æquali tempore mouentur secundum eandem magnitudinem, æque velocia sunt (sed idem indifferens speciei) & moueri indifferens speciei. Quare hic considerandum est, quæ differentia motus sit.

Tex. 32.

g Et si significat ratio hæc, quod idem accipiatur quod est indifferens speciei. Sic enim & motui conuenit, quod sit indifferens speciei. Et ideo hoc considerandum est præcipue in comparatione motuum, quæ sit differentia motus. Quia, si est differentia genere vel specie, non sunt comparabiles: si autem est differentia secundum accidens, comparabiles sunt. Secundo ibi.

D. 636.

h Quando igitur altera est speciei, si idem in alio, aut si aliud in alio? Aut quis terminus, aut quo discernimus quod idem est album & dulce, aut aliud; ex eo ne, quia in alio videtur alterum, aut quia omnino non idem?

D. 1197.

i De alteratione autem quomodo est æqualiter velox altera alteri. Si itaque est sanari alterari: est autem hunc quidem velociter, alium tarde sanatum esse, & simul quosdam: quare erit alteratio æqualiter velox; in æquali tempore alteratum est.

pore corruptibili æquiuoce dicitur, naturaliter loquendo, quia eorum non est materia vna: conueniunt tamen in genere logico, & propter hanc generis conuenientiam videntur omnino non æquiuoca esse. Aut etiam hinc propinqua secundum aliquam similitudinem: sicut ille, qui docet in scholis, dicitur magister, & similiter ille, qui præest domui, dicitur magister domus æquiuoce, & tamen propinqua æquiuocatione propter similitudinem: vterque enim est rector, hic quidem scholasticum, ille vero domus. Vnde, propter hanc propinquitatem vel generis, vel similitudinis, non videntur esse æquiuocationes, cum tamen sint. Deinde cum dicit.

Quare, quæ in æquali tempore magnitudinem eandem transeunt, eaceleritatis æqualis sunt (eandem autem non differentem speciei.) Quæ si est, & motus non diuersus speciei erit. Quare considerandum est, quæ nam sit differentia motus.

G

Atque hic sermo significat genus ipsum non esse quid vnum, sed ob hoc multa latere. Aequiuocationum autem alia nimium distant, alia similitudinem quandam habent, alia sunt propinqua, aut genere, aut similitudine rationis; quapropter etsi æquiuocationes sunt, non esse tamen videntur.

H

Quando igitur diuersa est speciei, vtrum cum idem alio, an cum aliud in alio est? Et quænam est definitio, aut quonam diiudicabimus idem album vel dulce, aut aliud esse, ex eo ne, quia in alio diuersum apparet, an ex eo, quia omnino non idem est?

I

At vero quonam modo alterationes æque celeres sint. Si igitur sanari est alterari: sit autem vt alius celerius, alius tardius sanetur, & aliqui simul: sunt alterationes profecto celeritatis æqualis, in tempore nanque æquali sunt alterati.

J

attenditur per hoc; quod aliquid idem sit in alio, & alio, nisi secundum Platonicos, qui posuerunt genus esse simpliciter vnum. Et propter hoc, quasi questionem soluens, subiungit: [Aut si aliud in alio.] Quasi dicat, non propter hoc est alia speciei, quia est idem in alio, sed quia est alia natura in alio susceptibili. Secundam questionem mouet de definitione, & est questio, quid sit terminus, id est quæ sit definitio declarans speciem. Et quia ea, quæ sunt idem definitione, sunt idem simpliciter, ideo quasi soluens subiungit, quod illud est propria definitio rei, quo possumus discernere, vtrum sit idem aut aliud: puta album, vel dulce. Et hoc quod dico [aliud] potest duobus modis accipi, sicut & prius: vno scilicet modo, vt album dicatur aliud à dulci, quia in albo inuenitur alia natura subiecta quam in dulci: alio modo, quia non solum secundum naturam subiectam differunt, sed omnino non sunt idem. Quæ quidem duobus sunt eadem cum his, quæ supra posuit, [si idem in alio, aut si aliud in alio.] Manifestum est enim, quod eadem est ratio identitatis, & diuersitatis, & in specie, & in definitione. Deinde cum dicit.

¶ Agit de comparatione alterationum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod vna alteratio est æque velox alteri. Secundo inquitur, secundum quid æqualitas velocitatis attendatur in alteratione. ibi [Sed quid alteratum est, &c.] Quærit ergo primo de alteratione, quomodo sit vna alteratio æqualiter velox alteri alterationi. Et quod duæ alterationes sint æque veloces, probat. Sanari enim est alterari: contingit autem vnum cito sanari, & aliud tarde, & contingit etiam quosdam simul sanari: ergo vna alteratio est æque velox alteri. Illud enim dicitur æque velociter moueri, quod in æquali tempore mouetur. Secundo ibi.

¶ Quia

¶ Quia in motu locali ad hoc quod sit æqualis velocitas, requiritur non solum æqualitas temporis, sed etiam æqualitas magnitudinis quæ pertransitur: supposito quod in alteratione æqualitas temporis requiratur ad æqualem velocitatem, inquitur quid aliud requiratur. Et hoc est quod dicit, [Sed quid alterum est.] id est, quid est illud ad quod, cū peruenerit alteratio in æquali tempore, possit dici æque velox? Et ratio dubitationis est: quia in qualitate, circa quam est alteratio, non inuenitur æquale: vt possumus dicere, quod quædo peruenerit ad æqualem quantitatem in æquali tempore, sit æque velox alteratio, sicut dicebatur in motu locali: & etiam dici potest in augmento, & diminutione. Sed sicut in qualitate inuenitur æqualitas, ita & in qualitate inuenitur similitudo. Huius ergo questionis respondet cum subdit.

¶ Sed quid alteratum est? æquale enim hic non dicitur. Sed sicut in quantitate æqualitas, ita hic similitudo.

¶ Sed sit idem, quod mutatum est in æquali tempore, æque velox.

¶ Vtrum ergo in quo passio, aut passione oportet comparare.

¶ Hic igitur quod sanitas eadem sit est accipere, aut neque magis, neque minus, sed similiter existit. Si autem altera passio sit, quæ alterat vt quod sit album, & quod sanatur, huius nihil idem neque; æquale, neque simile. aut iam hæc species faciunt alterationis, & non est vna; sicut neque loci mutatio. Quare considerandum, quot sint species alterationis, & quot loci mutationis. Si igitur quæ mouentur, specie differunt, quorum sunt motus secundum ipsa, & non secundum accidens, & motus specie differunt; si vero genere, genere: si autem numero, numero.

¶ Mouer questionem circa positam solutionem. Et est questio quam primo mouet talis. Cum enim dictum sit, quod æque velox alteratio est, si sit idem quod alteratum est in æquali tempore: in eo autem quod est alteratum, duo est considerate, scilicet passionem, secundum quam sit alteratio, & subiectum in quo est passio: est ergo questio, vtrum huiusmodi comparationem oportet accipere secundum identitatem passionis, an secundum identitatem subiecti in quo est passio. Secundo ibi.

¶ Soluit questionem quantum ad vnam partem: & dicit quod in alteratione ex parte passionis, duplex identitas attendi debet ad hoc quod sit æque velox alteratio.

¶ Primo quidem, quod sit eadem qualitas secundum speciem: puta vt accipiatur eadem sanitas, vt oculi, aut alicuius huiusmodi. Secundum est, quod vt eadem qualitas accepta similiter insit, neque magis, neque minus. [Sed, si passio] id est passibilis qualitas est altera secundum speciem, puta si vnum alteratum fiat album, & aliud sanetur, in his duabus passionibus nihil est idem, neque æquale, neque simile. Vnde secundum diuersitatem harum passionum sunt diuersæ species alterationis, & non est vna alteratio: sicut etiam supra dictum est, quod motus rectus & circularis non sunt vna loci mutatio. Et ideo ad comparandum tam loci mutationes, quam alterationes considerandum est, quot sint species alterationis, vel loci mutationis,

Tex. 33.

Tex. 34.

vt vtrum, eadem, vel plures. Et hoc quidem potest considerari ex rebus, in quibus est motus, quia si illa quæ mouentur, id est secundum, quæ est motus per se, & non secundum accidens, differunt specie, & motus specie differunt: si vero differunt genere, & motus: si numero, & motus differunt numero, vt in Quinto dictum est. Tertio ibi.

¶ Sed quid est id, quod ad alterationem accommodatur? non enim dicitur hic æquale: sed vt æqualitas in quantitate, sic similitudo dicitur hic.

¶ Verum sit cum æqualitate temporis idem, in quo celeritas alterationis æqua consistit.

¶ Vtrum igitur eo in quo est affectus an ipso affectu comparare alterationis oporteat?

¶ Atque hic quidem eandem sanitatem esse, quæ neque magis, neque minus, sed similiter inest, sumere licet. Sed si affectus alius sit, vt si hoc dealbetur illud sanetur, huius nihil est idem, vel æquale, vel simile, aut hæc alterationis species faciunt, nec vna est alterationis, sicut nec ibi latio. Quare sumendum est, quot alterationis, & quot item lationis species sunt. Si igitur ea, quæ mouentur, specie differunt, quorum motus per se sunt, & non per accidens, & motus sane specie differunt, si genere, genere: si numero, numero.

¶ At, si alterationes sint æque celeres, vtrum ad affectum si sit idem, vel similis, an ad id, quod alteratur, respicere oporteat, vel uti si huius quidem tantum, huius autem tantum sit dealbatum, an ad vtrumque. At eadem est aut alia, si idem aut alius sit affectus; æqualis vero aut inæqualis si æquale, aut inæquale sit illud.

¶ Ostendit quomodo debeat fieri comparatio in generatione, & corruptione. Et primo secundum opinionem propriam: secundo, secundum opinionem Plato. [Et si numerus substantia.] Dicit ergo primo, quod in generatione, & corruptione ad hoc, quod generatio dicatur æque velox, considerandum est, si in æquali tempore generatur idem ac in diuiduum, vt homo, sed non animal: celerior autem si in æquali diuersum. Non enim habemus, quænam sint ea duo, in quibus est ipsa diuersitas: quem admodum habemus ea, in quibus est dissimilitudo.

¶ In generatione etiam & corruptione idem considerandum est, quomodo æque velox generatio est, si in æquali tempore generetur idem ac in diuiduum, vt homo, sed non animal: velox autem si in æquali diuersum. Non enim habemus, quænam sint ea duo, in quibus est ipsa diuersitas: quem admodum habemus ea, in quibus est dissimilitudo.

¶ tur homo, in æquali tempore, est æque velox generatio: sed non est æque velox generatio ex hoc solo, quod in æquali tempore generatur animal, quia quædam animalia propter sui perfectionem indigent maiori tempore ad generationem. Sed velocior dicitur esse generatio, si in æquali tempore generetur alterum: puta si tanto tempore, in quo ex parte generatur canis, ex alia parte quæ generetur, esset equi velocior generatio. Et quia in alteratione ex parte passionis dixerat duo consideranda, scilicet si est eadem sanitas, & iterum si similiter existit, & neque magis neque minus, hic autem in generatione vnum tantum dixit considerandum, scilicet si sit idem quod generatur, huius modo causam assignat dicens, [Non enim habemus aliqua] duobus

Te. com. 41.

Infra

duo in quibus alteritas sicut dissimilitudo.] quasi dicat: ideo in generatione hoc solum considerandum, vtrum sit idē quod generatur; quia in generatione non habemus aliquid quod possit variari per duo, secundum quae attendatur aliqua alteritas: sicut in alteratione accidit dissimilitudo, per hoc quod vita & eadem qualitas varia- tur secundum magis & minus: substantia enim, cuius est generatio, non recipit magis & minus. Secundo ibi.

¶ Et si est numerus substantia, maior & minor numerus similis speciei. Sed est innominatum quod commune est & vtrunque, sicut quae plus passio, aut excellens magis quantum autem maius.

LECTIO IX.

¶ Hoc, quod vni, quod est principium numeri, putabatur esse idem cum vno, quod conuertitur cum ente, & rei substantiam significat. Ipsum autem, quod est vni, est omnino vnus naturae & speciei. Si ergo vnus, qui nihil est aliud quam aggregatio vnitatum, sit substantia rerum secundum Platonicos, sequitur quod dicitur quidem maior numerus secundum diuersam speciem quantitatis, sed tamen quantum ad substantiam erit similis speciei. Et inde est quod Platonici posuerunt speciem, vnum: contraria vero, per quae diuersificatur res, magnum & paruum, quae sunt ex parte materiae: & sic sequitur quod sicut vna & eadem unitas habet duo in quantum recipi magis & minus, sicut etiam & substantia, quae est numerus, cum sit vnus speciei ex parte unitatis, habebit aliqua duo, in quantum est maior, & minor numerus. Sed in substantia non est commune nomen positum, quod significet vtrunque, id est, diuersitatem, quae accidit ex maiori & minori numero, sicut in passionibus, cum passio plus inest, aut qualitercunque est excellens dicitur maius: vt puta magis album, vel magis sanum: in quantitate autem, cum fuerit excellens, dicitur maius vel minus corpus, aut maior superficies. Sic autem non habemus nomen positum, quo communiter significetur excellentia substantiae, quae est ex maiori numero secundum Platonicos.

¶ Et si eadem potentia idem in hoc tempore per tantum mouet & medietatem in medietate mouebit; & media virtus, medium mouebit in aequali tempore. Vt ipsius A potentiae, sit & medietas, quae est ipsum E; & ipsius B, F sit medium. Similiter igitur se habet & secundum analogiam virtus ad graue; quare aequale, & in aequali tempore mouebit.

LECTIO IX.

¶ Postquam Philosophus ostendit quod motus sunt comparabiles adinuicem, hic docet quomodo comparentur. Et primo in motu locali: secundo in aliis motibus, ibi [significatur alteratione]. Circa primum duo facit. Primo ponit eam, secundum quae oportet comparari motus locales adinuicem: secundo accipit regulas comparationis secundum praedicta, ibi [Si igitur A quod est mouens]. Dicit ergo primo, quod mouens localiter semper mouet aliquid mobile, & iterum in aliquo tempore, & vsque ad aliquam quantitatem spatii, per aliquam partem temporis. Quod iam oportet esse: quia sicut in Sexto probatum est, semper simul aliquid mouet & mouit. Probatur enim ibi quod omne quod mouetur, iam est motum per aliquam partem spatii, & per aliquam partem temporis. vnde sequitur, quod & illud quod mouetur est aliquid quantum & diuisibile, & etiam illud, per quod mouetur, & tempus in quo mouetur. Mouens autem non omne est quantum, vt in Octauo probabitur. Sed tamen manifestum est aliquid quantum esse mouens, & de hoc mouente hic proponit regulas comparationis. Secundo ibi.

¶ Quod si substantia numerus est, plus erit & minus numeri speciei eiusdem. Sed ipsum commune nomine caret, atque vtrunque quale est; in qualitate quidem plus affectus, aut excedens magis, in quantitate autem maius.

LECTIO IX.

¶ Vm autem omne quod mouet, & aliquid semper moueat, & in aliquo & vsque ad aliquid (atque in aliquo dico, quia in tempore, vsque ad aliquid, quia per quantitatem aliqua mouet: semper enim simul mouet ac mouit: quare quantitas quaedam erit per quam est motum, atque in quanto.)

¶ Haec (inquam) cum ita sint, si A quidem sit id, quod mouet, B vero id, quod mouetur, & C sit longitudo per quam, & D tempus in quo est motum: In tempore nimirum aequali, potentia aequalis A dimidium ipsius B, per duplum mouebit ipsius C, per ipsum autem C, in dimidio temporis D. Sic enim erit rationis similitudo.

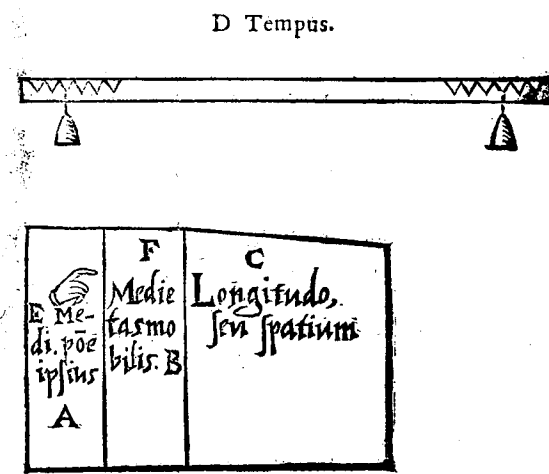
¶ Et si potentia eadem hoc in tempore per tantum spatium moueat, per ipsum etiam dimidium idem in dimidio sane mouebit. Et dimidium potentia dimidium per aequale spatium in tempore mouebit aequali: ipsius enim potentia A, sit dimidium F, & ipsius B, sit dimidium G. Vires igitur ad pondera similiter se habent, vt patet, quare per aequale, in tempore mouebit aequali.

¶ Habitur [eadem analogia] id est eadem proportio. Manifestum est enim, quod velocitas motus est ex victoria potentiae mouentis super mobile, quanto autem mobile fuerit minus, tanto potentia mouentis magis excedit ipsum: vnde velocius mouebit. Velocitas autem motus diminit tempus, & auget longitudinem spatii, quia velocius est quod in aequali tempore pertransit maiorem magnitudinem, & aequalem magnitudinem in minori tempore, vt in Sexto probatum est, ergo secundum proportionem qua subtrahitur a mobili, oportet subtrahi de tempore, vel addi ad longitudinem spatii, dummodo mouens sit idem vel aequale. Deinde cum dicitur.

¶ Docet comparare motus ex parte mouentis. Et primo secundum diuisionem mouentis. Secundo, secundum oppositam congregationem, ibi, [Si vero duo & vtrunque &c.] Circa primum tria facit. Primo ponit comparationem veram. Secundo remouet comparationes falsas, ibi, [Et si E ipsum F.] Tertio ex hoc soluit rationem Zenonis, ibi, [Propter hoc Zenonis ratio &c.] Dicit ergo primo, quod si aliqua potentia idem mobile mouet in eodem tempore, per tantum spatium, ipsa metum mouet medietatem mobilis in medietate temporis, per idem spatium, vel in eodem tempore mouet medium mobilis, per duplum spatium, sicut & de aequali potentia dictum est. Et vltimus, si diuida-

¶ Quod datur potentia, media potentia mouebit medietatem mobilis per idem spatium in aequali tempore. Sed hoc intelligendum est, quando potentia est talis, quod per diuisionem non corrumpitur. Loquitur enim secundum considerationem communem, nondum applicando ad aliquam specialem naturam, sicut & in omnibus quae praemisit. Et ponit exemplum. Si enim accipiatur medietas huius potentiae quae est A, & dicatur E, & accipiatur medietas mobilis quod est B, & dicatur F, sicut Amouebat B per C in tempore D, ita E mouebit F, per idem spatium in aequali tempore; quia & hic etiam seruatur eadem proportio virtutis motus ad corpus ponderosum, quod mouetur. Vnde sequitur quod in aequali tempore fiat motus per aequale spatium, sicut dictum est. Secundo ibi.

Demonstratio, ostendens quod si aliqua potentia mouet aliquid mobile, per aliquod spatium in aliquo tempore: dimidiata potentia medietatem mobilis mouebit, per idem spatium in eodem tempore.

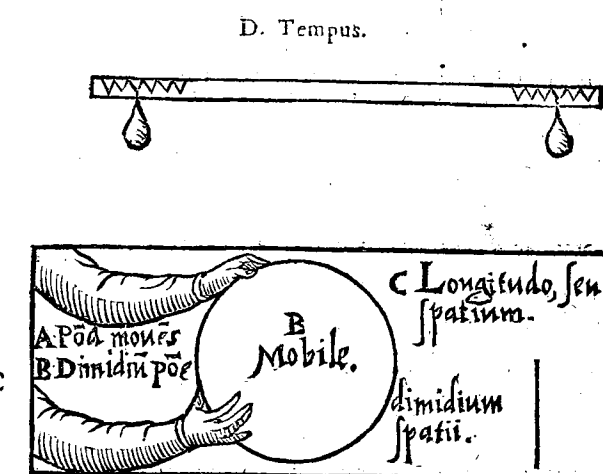
¶ Excludit duas falsas comparationes: quarum prima est, quod addatur ad mobile, & non addatur ad potentiam mouentem. Vnde dicitur, quod si E, quod est medietas motus potentiae moueat F, quod est medietas mobilis, tempore D, secundum spatium C, non est necessarium quod ipsa potentia dimidiata, quae est E, moueat mobile, quod sit in duplo maius quam F in aequali tempore secundum medietatem spatii quod est C, quia poterit esse quod dimidia potentia duplum mobile nullo modo mouete poterit.

¶ Si vero A, mouebit B in ipso D quantum est ipsum C, medietas ipsius A quae est, in quo est E, ipsum B non mouebit in tempore, in quo est D, neque in aliquo ipso D, per aliquam partem quae est ipsius C secundum quod est analogia ad totum C, sicut est A ad E. Omnino enim si contingit, non mouebit aliquid. Si enim tota virtus totum mouit, medietas non mouebit, neque quantum, neque in quocunque. Vnus enim moueret nauem; si nauem trahentium diuiditur potentia in numerum & longitudinem, quam omnes mouerunt.

¶ Propter hoc Zenonis ratio non est vera, quod sonet illi quaelibet pars: nihil enim prohibet non mouere aere, in vilo tempore tantum quantum moueret cadens totus modius: neque itaque; tanta pars, tantum quantum mouebit cum toto, si sit per se, hoc mouet: neque nulla est, sed potentia in toto.

¶ Cuiusque partem spatii C, cuius partis sit proportio ad totum spatium C, sicut econuerso erat quando comparabamus A ad E: id est totam potentiam motuam ad partem mobilis. Illa enim erat conueniens comparatio: sed hic non, quia potest contingere, quod medietas mouentis, non mouebit totum mobile per aliquod spatium. Si enim aliqua tota virtus mouet totum mobile, neque mouebit per quocunque spatium; neque in quocunque tempore: quia sequeretur quod solus vnus homo posset mouere nauem per aliquod spatium, si potentia trahentium diuidatur secundum numerum trahentium, & secundum longitudinem spatii, per quod omnes simul trahunt nauem. Deinde cum dicitur.

Demonstratio, probans quod si aliqua potentia mouet aliquid mobile, per aliquod spatium, in aliquo tempore, dimidium illius potentia non mouebit duplum illius mobilis, per medietatem illius spatii, in eodem tempore, neque in aliqua parte illius temporis, per aliquam partem illius spatii.

¶ At si F moueat ipsum C in tempore D per longitudinem C, non necessario fit vt F in aequali tempore duplum ipsius C moueat per dimidium spatii C.

¶ Si igitur A per C spatium totum in D tempore B mouebit, dimidium ipsius A, quod est F, non mouebit B totum in D tempore, aut in eius aliqua parte per aliquam C spatii partem, quae rationem eandem ad totum habebit C, quam F pars vel quouis alia ad totam A potentiam habet. Omnino enim si forte fuerit, nullam partem mouebit. Non enim si tota vires quippiam per tantum mouerunt spatium, dimidium ipsarum per quantum vnus spatii quouis in tempore idem mouebit. Nam vnus eam trahet profecto nauim, quam centum traxere, si vires eorum tam in ipsorum numerum quam in spatii diuidantur partes, quod nauim omnes simul traxere.

¶ Quapropter, Zenonis ratio non est vera, quae concludit, quamuis partem illi facere sonum, nihil enim prohibet vt nullo in tempore eum moueat aere, quem totus modius mouit cum cecidisset. Neque pars per se fuerit id mouebit, quod vna cum toto mouere potest, neque est enim pars vlla, nisi potentia in toto.

ARISTOTELIS DE PHYSICO AUDITV LIBER OCTAVVS.

Cum Sancti Thomae Aquinatis preclarissimis Commentariis.

LECTIO PRIMA.

prout est in toto, non est diuisa in actu, sed in potentia tantum, unde non est actu ens neque vna, sed in potentia tantum, & propter hoc non agit pars, sed totum. Deinde cum dicitur...

duplo tempore mouebit duplum: & si moueat duplum, hoc erit in duplo tempore. Et similiter mouebit eadem potentia medium in medio tempore: aut si moueat in medio tempore, erit dimidium, quod est motum: aut si sit dupla potentia, in aequali tempore mouebit duplum. Tertio...

Excludit falsam comparationem: & dicit, quod si aliqua potentia moueat in motu alterationis & augmenti tantum in tanto tempore: non necesse est quod medietas potentiae moueat medietatem in eodem tempore, aut in medio tempore...

SEPTIMI LIBRI PHYSICORVM FINIS.

OSTIAM Philosophus in precedenti libro ostendit, quod necesse est ponere primum mobile, & primum motum & primum motorem. In hoc libro intendit inquirere, qualis sit primus motor, & primus motus, & primum mobile.

LECTIO I.

LECTIO I.

UTrum autem factus sit aliquando motus, cum non esset prius, & corrumpitur iterum, sic quod moueri nihil sit: aut neque factus est neque corrumpitur, sed erat semper & erit. Et hoc immortale, & sine quiete existit in his quae sunt, vt vita quadam ens natura omnibus subsistentibus.

AT ortus ne aliquando est motus antequam non erat, rursusque adeo corrumpitur, vt nihil penitus moueatur, an neque factus est, neque corrumpitur, sed semper erat, & semper erit? Atque hoc hisce quae sunt immortale ac ineffabile inest, quasi sit vita quadam huius vniuersis, quae natura constant.

Esse quidem igitur motum omnes affirmant, de natura aliquid dicentes, propter hoc quod mundum faciunt, & de generatione & corruptione est consideratio omnibus ipsis, quam impossibile est esse, nisi sit motus.

Motum igitur omnes inquirunt esse, qui de natura aliquid dicunt, tum quia mundum faciunt, tum quia contemplatio ipsis omnis est de generatione corruptione, quam impossibile est esse, si non sit motus.

Sed quotquot quidem infinitos mundos dicunt esse, & quosdam quidem fieri, quosdam

Verum qui mundos infinitos esse, & alios ipsorum fieri, alios corrumpi dicunt, hi motum inquirunt semper esse.

de qua inuestigare intendit. Secundo respondet tacite questionibus, [Esse quidem igitur &c.] Circa primum sciendum est, quod Auctoris dicit, quod Aristoteles in hoc capitulo non intendit inquirere in vniuersali de motu, vtum sit sempiternus, sed de primo motu. Sed si quis consideret & verba, & processum Philosophi, hoc est omnino falsum. Verba enim Philosophi vniuersaliter de motu loquuntur: quia dicit [Vtrum factus sit aliquando motus, cum non esset prius, & corrumpitur iterum, sic quod moueri nihil sit.] Ex quo manifeste apparet, quod non de aliquo motu determinato quaerit, sed vniuersaliter, vtum aliquando nihil fuerit motus. Ex ipso etiam Arist. processu apparet hoc esse falsum. Primo quidem, quia consuetudo sua est semper ad propositum ex propriis argumentari: si quis autem sequentes rationes consideret, quas inducit, in nulla earum sumitur aliquid pro medio, quod proprie ad primum motum pertineat, sed ad motum in communi. Unde ex hoc satis apparet, quod intendit hic inquirere de sempiternitate motus in communi. Secundo quia si iam probatum esset, quod est aliquis motus vnus vel plures sempiterni, frustra inquireret inferius, vtum aliquando mouentur semper, cum hoc iam esset probatum. Reticulum est etiam dicere, quod Arist. inferius reiteret suam considerationem a principio, quasi aliquid omisit. vt Commentator fingit. Erat enim copia Arist. corrigendi librum suum, & supplendi in loco debito, quod fuerat omissum, vt non inordinate procederet. Si enim hoc capitulum exponatur secundum praedicti Commentatoris intentionem, omnia sequentia confusa & inordinata apparebunt. Nec est mirum, quia vno inconuenienti posito, alia sequuntur. Adhuc autem manifestius hoc apparet per hoc quod Arist. inferius inquirere intendens de sempiternitate primi motus, vtur eo, quod hic demonstratur, quasi principio. Quod nullo modo faceret, si hic probasset primum mo-

in communi aliquando esse incepte ita quod prius nihil vnquam motum fuerit; & quandoque sic deficiat, quod nihil postmodum moueatur. Aut e contrario, neque vnquam incepterit, neque vnquam deficiet, sed semper erit, & semper erit. Et ponit exemplum in animalibus propter hoc quod quidam dicunt, mundum esse quoddam animal magnum, videmus enim quod animalia viuunt, quam diu apparet in eis aliquis motus, cessante autem omni motu dicuntur animalia mori. Sic igitur in tota vniuersitate naturalium corporum, motus consideratur vt vita quadam. Si ergo motus semper fuit, & semper erit, ista quasi vita naturalium corporum erit immortans sine cessatione. Secundo ibi. Respondet tacite questionibus. In praecedentibus enim libris Arist. locutus fuerat de motu in communi non applicando ad res; nunc autem inquirens, an motus semper fuerit, applicat communem considerationem motus ad esse, quod habet in rebus. Posset ergo aliquis dicere, quod in hac consideratione, prius erat quaerendum de motu, an habeat esse in rebus, quam quaeratur, an sit sempiternus: & praecipue, cum quidam negauerint esse motum: ad hoc responderet dicens, quod omnes, qui locuti sunt de natura rerum, affirmant quod motus sit. Et hoc patet per hoc, quod dicunt mundum esse factum: & quod omnes considerant de generatione & corruptione rerum, quae non potest esse sine motu. Est igitur communis suppositio in scientia naturali, quod motus habeat esse in rebus. Unde de hoc non est quaerendum in scientia naturali: sicut nec in aliqua scientia mouetur quaestio de suppositionibus illius scientiae. Deinde cum dicit. Ponit opiniones ad vtranque partem quaestionis motus. Et primo ponit opiniones dicentium motum semper esse: secundo opiniones ponentium motum non semper esse. ibi, [Quicunque autem.] Ad euidentiam ergo primi partis, sciendum est, quod Democritus posuit prima rerum principia corpora indiuisibilia, & semper mobilia: ex quarum congregatione dicebat mundum casualiter factum: & non solum istum, in quo Tho. super Physi.

Text. com. 59.

nos sumus, sed infinitos alios, secundum qd accidit in diuersis partibus infiniti vacui, praedicta corpora congregata mundos fecisse. Nec tamen hos mundos ponebat in perpetuum duraturos, sed quosdam eorum fieri per aggregationem atomorum, quosdam vero corrumpi per eorum segregationem. Quoruque igitur Philo-

autem cor rumpi, sed mundoru semper dicunt esse motum. Necessarium enim est generationes, & corruptiones ipsorum cum motu esse.

Quicumque autem vnum, & non esse semper & de motu apponunt rationem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri, dupliciter necesse est hoc accidere; aut n. sicut Anaxagoras dicit. Inquit enim ille, simul omnibus existentibus, & quiescentibus infinito tempore motum fecisse intellectum & disgregasse. Aut sicut Empedocles, in parte moueri, & iterum quiescere: moueri quidem, cum amicitia ex multis faciat vnum; aut discordia, multa ex vno, quiescere autem, in medietate temporibus, dicens sic.

In quantum quidem ex pluribus, vnum didicit nasci.

In quantum iterum ex vno generato, plurima perficiuntur.

Sic fiunt res: & nullo modo ipsius est seculum vnum.

Sic autem permittitur, neque simul perficiuntur.

Sic autem semper sunt immobiles secundum circulum.

Hoc enim quod sic permittitur, ab hinc inde dicere ipsum, opinandum est.

Considerandum igitur de hoc, quomodo se habet. Prætere enim non solum ad naturæ considerationem scire veritatem, sed ad scientiam de principio primo.

Sic consuetum est aliquid generari [in quantum ex pluribus fit vnum] (& iterum) id est alio modo. [Ex vno generato] id est composito [perficiuntur plurima] id est multa sunt per disgregationem. Quaedam enim sunt, quæ generantur per compositionem, quaedam vero per disgregationem. Et sicut hic videmus in particularibus generationibus: [Sic fiunt res] id est, sic est intelligendum in vniuersali rerum generatione: quantum ad totum mundum [Et nullo modo est ipsius seculum vnum] id est non est vnus status durationis reru, sed quandoque generatur mundus quandoque corrumpitur, quandoque medio modo se hæt. Seculum n. dicitur mensura durationis aliquid cuius rei. Distinctionem autem horum seculorum exprimit subdens: [Sic autem permittuntur] quasi dicat vnum seculum est, in quo res permittuntur per congregationem, vel segregationem. Et ne aliquis opinaretur, quod ad generationem mundi non requiritur seculum; id est tempus aliquod sed mundus sit in instanti, ad hoc excludendum subiungit: [Neque simul perficiuntur] sed per multam moram temporis. Deinde de alio seculo subdens dicit: [Si autem semper sunt immobiles] quia si in medio tempore generationis & corruptionis posuit res quiescere. Et ne aliquis crederet quod semper ante fuerit permittitio; & postea semper futura sit quietas; ad hoc excludendum dicit [Secundum circulum] quasi dicat circulariter hoc contingit, quod permittitur res & postea quiescunt, & iterum permittuntur, & sic in infinitum.

Sunt enim generationes & corruptiones ipsorum cum motu necesse est.

Qui vero mundum, aut vnum, & semper eundem esse dicunt, aut vnum quidem, sed non semper, hi de motu contingit aliquando nihil moueri, dupliciter id accidere necesse est: aut n. vt Anaxagoras censet, dicit enim cum omnia simul essent atque quiescerent tempore infinito, mentem mouisse atque segregasse. Aut, vt Empedocles dicit, interdum res moueri, interdum quiescere; moueri quidem, cum aut vnum ex multis concordia, aut ex vno multa discordia facit, quiescere vero in hisce temporibus; quæ inter hæc media cadunt. Dicit enim hoc modo.

Nam quo de multis nasci consueuerit vnum.

Atque iterum ex vno generato, plura renasci.

Hoc fiunt, fixumque sibi non permittunt eum.

At quo mutantur, nunquam cessante recursu.

Hoc si perpetuo; stabilem versantur in orbem.

Cum enim dicit, at quo mutantur nunquam cessante recursu, id Empedoc. arbitrandum est intelligere, hinc (inquam) illuc, & illinc huc fieri motum.

Considerandum est igitur de hoc, quomodo se habet. Est enim operpretium hanc perspicere veritatem, & non solum ad naturalem contemplationem, sed & ad eam doctrinam, qua circa principium primum versatur, vehementer conducit.

Deinde subduntur verba Arist. exponentis prædicta verba Emped. maxime quantum ad hoc quod dixit: [Sic autem permittitur] dicit ergo quod opinandum est in hoc quod dixit [sic permittuntur] intellexisse [ab hinc inde] id est à quodam principio vsque nunc, non quod semper fuerit motus, vel quod postquam incepit sit interruptus. Deinde cum dicit.

Ostendit utilitatem huius considerationis: & dicit, quod considerandum est, quomodo se habeat veritas circa hanc questionem: quia scire veritatem huius questionis, est prætere, id est per necessarium non solum ad considerationem Scientiæ naturalis, sed etiam ad scientiam de primo principio: quia in hoc Octauo & Duodecimo Meta. ad probandum vnum principium videtur æternitate motus. Hæc n. via probandi primum principium esse, est efficacissima, cui resisti non potest. Si enim mundo & motu existente sempiterno necesse est ponere vnum primum principium, multo magis sempiternitate eorum sublata: quia manifestum est, quod omne nouum indiget aliquo principio innouante. Hoc ergo solo modo poterat videri, quod non est necessarium ponere primum principium, si res sunt ab æterno. Vnde etiam, si hoc posito sequitur primum principium esse, ostenditur omnino necessarium primum principium esse.

Tex. com. 1.

Tex. com. 3.

Let. ult. Let. v.

LECTIO

LECTIO II.

Postquam mouit dubitationem de sempiternitate motus, hic ostendit motum esse sempiternum. Et diuiditur in partes duas: in prima ostendit propositum: in secunda soluit ea quæ in contrarium obici possunt, ibi, [Contraria autem

Tex. c. 26.

Tex. c. 4.

Secunda 13.

Tex. c. 12.

Tex. c. 10.

Tex. com. 5.

Tex. com. 8.

Tex. com. 6.

LECTIO II.

Incipiemus autem primum ex definitis à nobis in Physicis prius. Dicimus autem motum esse actum mobilis secundum quod est mobile: necesse ergo existere res possibiles moueri secundum vnumquemque motum. Et sine motus definitione, omnis vtiue confitebitur necessarium esse motum possibile moueri secundum vnumquemque motum, vt alterari alterabile, ferri autem secundum locum mutabile. Quare prius oportet esse combustibile, quam comburatur, & combustiuum, quam comburere.

primum tria facit. Primo præmittit quoddam, quod est necessarium ad probationem sequentem. Secundo inducit probationem ad propositum ostendendum. ibi [Ergo & hoc necessarium est &c.] Tertio ostendit necessitatem rationis inducendi: ibi [Alia quidem mouent singulariter.] Dicit ergo primo, quod ad propositum ostendendum debemus incipere ab his, quæ primo determinata sunt in Physicis, vt eis quasi principia vtamur. Per quod dat intelligere præcedentes libros, in quibus de motu in communi determinauit: & propter hoc appellantur vniuersaliter de Naturalibus. habent enim quandam distinctionem ad hunc librum Octauum, in quo iam incipit motum ad res applicare. Assumit ergo id quod dictum est in Tertio Physi. scilicet quod motus est actus mobilis in quantum huiusmodi. Ex quo apparet, quod ad hoc quod sit motus, necesse est existere res, quæ possint moueri quocunque motu: quia non potest esse actus sine eo cuius est actus. Sic ergo ex definitione motus apparet, quod necesse est esse subiectum mobile, ad hoc quod sit motus. Sed etiam absque definitione motus per se manifestum est hoc, vt patet ex communi scientia omnium. Quilibet enim confitetur hoc esse necessarium, quod non moueretur nisi quod est possibile moueri, & hoc secundum vnumquemque motum; sicut quod non contingit alterari nisi quod est delectabile: neque mutari secundum locum, nisi quod est secundum locum mutabile. Et quia subiectum naturaliter prius est eo quod est in subiecto, possumus concludere in singulis mutationibus, & ex parte mobilis, & ex parte mouentis, quod prius est ipsum subiectum combustibile quam comburatur. [& combustiuum] id est subiectum potens comburere, quam comburat, prius in qua non semper tempore sed natura. Ex hac autem Arist. probatione, Auer. occasionem sumpsit loquendi contra id quod secundum fidem de creatione tenemus. Si enim fieri quoddam mutari est; omnis autem mutatio requirit subiectum, vt hic Arist. probat. necesse est quod omne quod fit, fiat ex aliquo subiecto: non ergo possibile est quod fiat aliquid ex nihilo. Adducit etiam ad hoc secundam rationem: quia cum dicitur nigrum fieri ex albo, hoc non dicitur per se, ita quod ipsum album conuertatur in nigrum, sed hoc dicitur per accidens, quia scilicet recedente albo, succedit nigrum: omne aut quod est per accidens, reducit ad id quod est per se: hoc autem ex quo aliquid fit per se, est subiectum quod intrat substantiam rei factæ: omne ergo, quod dicitur fieri ex opposito, fit quidem ex opposito per accidens, per se autem ex subiecto. non ergo est possibile, quod ens fiat ex non ente simpliciter. Adducit autem ad hoc tertio communem opinionem omnium. Antiquorum physicorum potentium, nihil ex nihilo fieri. Assignat autem duas causas, ex quibus reputat hanc positionem exortam, quod aliquid ex nihilo fiat. Quarum prius est, quod vulgus non reputat existentia, nisi ea quæ sunt comprehensibilia visu: quia ergo vulgus videt aliquod factum visibile, quod prius visibile non erat, reputat possibile aliquid ex nihilo fieri. Secunda causa est, quia apud vulgum reputatur esse ex diminutione virtutis agentis, quod indigeat materia ad agendum: quod tamen non est ex impotentia agentis, sed ex ipsa ra-

atione motus: quia ergo primum agens non habet potentiam aliquo modo defectiuam, sequitur, quod non agat abique subiecto. Sed si quis recte consideret, ex simili causa ipse deceptus fuit, ex qua causa nos deceptos arbitratur, scilicet ex consideratione particularium entium. Manifestum est namque quod potentia actiua particularis, præsupponit materiam, quæ agens vniuersalius operatur: sicut artifex vtitur materia, quam natura facit; ex hoc ergo, quod omne præsupponit materiam quam non agit, non oportet opinari quod primum agens vniuersale, quod est actiuum totius entis, aliquid præsupponat, quasi non creatum ab ipso. Nec hoc etiam est secundum intentionem Arist. probat enim in secundo de Meta. quod id, quod est maxime verum, & maxime ens, est causa essendi omnibus existentibus: vnde hoc ipsum esse potentia, quod habet materia prima, sequitur deriuatum esse à primo essendi principio, quod est maxime ens: non igitur necesse est præsupponi aliquid eius actioni, quod non sit ab eo productum. Et quia omnis motus indiget subiecto, vt hic Arist. probat, & rei veritas habet, sequitur, quod productio vniuersalis entis à Deo non sit motus nec mutatio, sed sit quædam simplex emanatio. Et sic fieri & facere æquiuoce dicuntur in vniuersali rerum productione, & in aliis productionibus. Sicut ergo, si intelligamus rerum productionem esse à Deo ab æterno, (licet Arist. posuit, & plures Platoniorum,) non est necessarium, in nullo impossibile, quod huic vniuersali productioni aliquid subiectum non productum præintelligatur; ita etiam, si ponamus secundum nostræ fidei sententiam quod non ab æterno produxerit res, sed produxerit eas postquam non fuerant, non est necessarium quod ponatur aliquid subiectum huic vniuersali productioni. Patet ergo, quod hoc quod Arist. hic probat, quod omnis motus indiget subiecto mobili, non est contra sententiam nostræ fidei; quia iam dictum est quod vniuersalis reru productio, siue ponatur ab æterno, siue non ab æterno, non est motus nec mutatio. Ad hoc n. quod sit motus vel mutatio, requiritur, quod aliter se habeat nunc & prius, & sic aliquid esset prius existens, & per consequens hæc non esset vniuersalis rerum productio, de qua nunc loquimur. Similiter quod dicit, quod aliquid dicitur fieri ex opposito per accidens, & ex subiecto per se, veritatem habet in particularibus factionibus, secundum quas fit hoc, aut illud ens, vt homo aut canis: non autem habet veritatem in vniuersali entis productione. Quod patet ex hoc quod Philosophus dixit in primo Physicorum. Dixit n. ibi: quod si fiat hoc animal, in quantum est hoc animal, non oportet quod fiat ex non animali, sed ex non hoc animali: puta si fiat homo ex non hoie, aut equus ex non equo: si autem fiat animal in quantum est animal, oportet quod fiat non ex animali. Sic ergo si fiat aliquid particulare ens, non fit ex oino non ente: sed si fit totum ens, quod est fieri ens in quantum est ens, oportet quod fiat ex penitus non ente: si tamen & hoc debeat dici fieri, æquiuoce n. dicitur, vt dictum est. Quod etiam introducit de Antiquis Philosophorum opinionibus efficaciam non habet: quia antiqui naturales non potuerunt peruenire ad causam primam totius esse, sed considerabant causas particularium mutationum. Quorum primi considerauerunt causas solum mutationum accidentalium, ponentes fieri esse alterari: sequentes vero peruenierunt ad cognitionem mutationum substantiarum: postremi vero, vt Plato & Arist. peruenierunt ad cognitionem principium totius esse. Sic igitur patet, quod non mouemur ad ponendum aliquid fieri ex nihilo, quia reputamus ea esse solum entia, quæ sunt visibilia, sed magis e contrario; quia non consideramus solas productiones particulares à causis particularibus. sed productionem vniuersalem totius esse à primo essendi principio. Nec est ponimus, quod indigere materia ad agendum sit potentia diminuta, quasi deficientis à virtute naturali: sed dicimus hoc esse potentia particularis, quæ non potest super totum ens, sed facit aliquid ens. Et potest sic dici esse potentia diminuta facere aliquid ex aliquo, sicut si dicamus potentiam

LECTIO II.

Ex his autem ordiemur, quæ prius à nobis in libris Naturalibus scientia sunt definita. Dicimus itaque, motum ipsius mobilis hoc actum esse, quo mobile est; necesse est ergo res esse, quæ vnoquoque motu moueri possunt. Et sine definitione etiam motus cuius profecto fatebitur necessarium esse id moueri, quod singulis motibus moueri potest, ceu alterari quidem id, quod est alterabile; ferri autem id quod loco mutabile est. Quare sit antea combustibile quam comburatur, & combustiuum antea quam comburat oportet.

nibus existentibus: vnde hoc ipsum esse potentia, quod habet materia prima, sequitur deriuatum esse à primo essendi principio, quod est maxime ens: non igitur necesse est præsupponi aliquid eius actioni, quod non sit ab eo productum. Et quia omnis motus indiget subiecto, vt hic Arist. probat, & rei veritas habet, sequitur, quod productio vniuersalis entis à Deo non sit motus nec mutatio, sed sit quædam simplex emanatio. Et sic fieri & facere æquiuoce dicuntur in vniuersali rerum productione, & in aliis productionibus. Sicut ergo, si intelligamus rerum productionem esse à Deo ab æterno, (licet Arist. posuit, & plures Platoniorum,) non est necessarium, in nullo impossibile, quod huic vniuersali productioni aliquid subiectum non productum præintelligatur; ita etiam, si ponamus secundum nostræ fidei sententiam quod non ab æterno produxerit res, sed produxerit eas postquam non fuerant, non est necessarium quod ponatur aliquid subiectum huic vniuersali productioni. Patet ergo, quod hoc quod Arist. hic probat, quod omnis motus indiget subiecto mobili, non est contra sententiam nostræ fidei; quia iam dictum est quod vniuersalis reru productio, siue ponatur ab æterno, siue non ab æterno, non est motus nec mutatio. Ad hoc n. quod sit motus vel mutatio, requiritur, quod aliter se habeat nunc & prius, & sic aliquid esset prius existens, & per consequens hæc non esset vniuersalis rerum productio, de qua nunc loquimur. Similiter quod dicit, quod aliquid dicitur fieri ex opposito per accidens, & ex subiecto per se, veritatem habet in particularibus factionibus, secundum quas fit hoc, aut illud ens, vt homo aut canis: non autem habet veritatem in vniuersali entis productione. Quod patet ex hoc quod Philosophus dixit in primo Physicorum. Dixit n. ibi: quod si fiat hoc animal, in quantum est hoc animal, non oportet quod fiat ex non animali, sed ex non hoc animali: puta si fiat homo ex non hoie, aut equus ex non equo: si autem fiat animal in quantum est animal, oportet quod fiat non ex animali. Sic ergo si fiat aliquid particulare ens, non fit ex oino non ente: sed si fit totum ens, quod est fieri ens in quantum est ens, oportet quod fiat ex penitus non ente: si tamen & hoc debeat dici fieri, æquiuoce n. dicitur, vt dictum est. Quod etiam introducit de Antiquis Philosophorum opinionibus efficaciam non habet: quia antiqui naturales non potuerunt peruenire ad causam primam totius esse, sed considerabant causas particularium mutationum. Quorum primi considerauerunt causas solum mutationum accidentalium, ponentes fieri esse alterari: sequentes vero peruenierunt ad cognitionem mutationum substantiarum: postremi vero, vt Plato & Arist. peruenierunt ad cognitionem principium totius esse. Sic igitur patet, quod non mouemur ad ponendum aliquid fieri ex nihilo, quia reputamus ea esse solum entia, quæ sunt visibilia, sed magis e contrario; quia non consideramus solas productiones particulares à causis particularibus. sed productionem vniuersalem totius esse à primo essendi principio. Nec est ponimus, quod indigere materia ad agendum sit potentia diminuta, quasi deficientis à virtute naturali: sed dicimus hoc esse potentia particularis, quæ non potest super totum ens, sed facit aliquid ens. Et potest sic dici esse potentia diminuta facere aliquid ex aliquo, sicut si dicamus potentiam

Tex. com. 4.

Let. 14. Tex. c. 78.

particularem esse minoris potentia vniuersali. Secundo ibi. **¶** Supponit, quod ad hoc, quod sit motus requiratur mobile & motuum, sic argumentatur. Si motus non semper fuit, necesse est dicere aut quod mouentia & motiua sint aliquando facta cum prius non essent, aut quod sint perpetua. si ergo dicatur quod vnumquodque mobile est factum, necesse est dicere, quod ante mutationem, quae accipitur vt prima, sit alia mutatio, & motus secundum quod factum est ipsum mobile, quod potest moueri, & motum esse. Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. Omne autem, quod sit, cum prius non fuerit, sit per aliquam motum, vel mutationem: motus autem vel mutatio, per quam sit mobile, est prior quam mutatio, qua mobile mouebatur: ergo ante mutationem, quae dicebatur esse prima, & sit in infinitum. Si autem dicatur quod ea quae sunt mobilia, tempore existebant, etiam motum nullo existente, hoc videtur irrationabile, & dictum a nescientibus; statim enim apparet, quod si mobilia sunt, oportet esse motum: mobilia enim naturalia simul etiam sunt mouentia, vt ex Tertio patet. Mouentibus autem & mobilibus naturalibus existentibus, necesse est esse motum. Sed vt profundius ingrediamur ad veritatis inquisitionem necessarium est hoc idem accideri si ponantur mobilia & mouentia praexistencia semper ante motum, quod sequebatur si ponantur haec esse facta, scilicet quod ante mutationem, quae ponitur prima, sit alia mutatio in infinitum. Quod sic patet, quia si ponatur quod sint aliqua mobilia & aliqua motiua, & tamen aliquando primum mouens incipiat mouere, & aliquid moueri ab ipso, & ante hoc nihil moueatur, sed quiescat: oportebit dicere quod sit alia mutatio prius facta in mouente vel mobili, quam id quod ponatur primo mouens, incipiat mouere. quod sic patet. quies enim est priuatio motus: priuatio autem non inest susceptiuo habitus & formae, nisi propter aliquam causam: erit ergo aliqua causa vel ex parte motui, vel ex parte mobilis: quare quies erat: ergo ea durante, semper quies remanebat. Si ergo aliquando mouens incipiat mouere, oportet quod illa causa quietis remoueatur. sed non potest remoueri nisi per aliquam motum, vel mutationem: ergo sequitur quod ante illam mutationem, quae dicebatur esse prima, sit alia mutatio prior, qua remouetur causa quietis. Secundo ibi. **¶** Probat necessitatem praemissae rationis. Posset enim aliquis dicere, quod contingit quandoque quiescere, & quandoque moueri, absque hoc, quod praexistat aliqua causa quietis quae remoueatur. Vnde hoc vult excludere. Et circa hoc duo facit.

F Primo praemittit quoddam, quod est necessarium ad propositum. Secundo inducit propositam probationem, ibi. **S**ingulae quaecumque possibilia sunt &c. **D**icit ergo primo, quod eorum quae mouent, quaedam mouent simpliciter, id est vno modo tantum: quaedam vero mouent secundum contrarios motus. Quae mouent tantum vno modo, sunt Naturalia, sicut ignis semper calefacit, & nunquam frigidat. Sed agentia per intellectum, mouent secundum contrarios motus, quia vna scientia videtur esse contrarium, sicut medicina est scientia sani & aegri: vnde videtur, quod Medicus per suam scientiam possit mouere secundum contrarios motus. Posuit autem hanc distinctionem mouentium, quia in his, quae agunt per intellectum, videtur non esse verum, quod ipse dixerat, scilicet quod si aliquid mouetur cum prius quiescat, oportet prius remoueri causam quietis. Agentia enim per intellectum videntur se ad opposita habere absque aliqua sui mutatione. vnde videtur, quod possint mouere & non mouere absque aliqua mutatione. Ne ergo per hoc sua ratio impediatur, subiungit, quod ratio sua simpliciter tenet in his quae agunt per intellectum, & in his quae agunt per naturam: quia ea quae agunt per naturam, per se quidem semper mouent ad vnum, sed per accidens quandoque mouent ad contrarium, & ad hoc, quod illud accidens eueniat, necesse est esse aliquam mutationem, sicut frigidum per se semper frigidat, sed per accidens quandoque mouent ad contrarium, vel in quantum veritur ad alium sicut, vt alio modo respiciat id, quod nunc calefit ab eo quod prius frigidabat: vel in quantum totaliter abscedit. Dicitur enim frigus esse causam caloris abscedendo, sicut gubernator per sui absentiam est causa subuersiois nauis. Similiter etiam frigus per accidens sit causa caloris, vel per maiorem elongationem, vel etiam per maiorem appropinquationem, sicut in hyeme interiora animalium sunt calidiora. calore ad interiora recurrente, propter frigus circumstantis. Sic etiam est in agente secundum intellectum: scientia enim licet sit vna contrarium, tamen non aqualiter verorumque; sed vniuersum principia, sicut medicina ad hoc est per se ordinata, quod faciat salutem. Si ergo contingat quod Medicus veratur sua scientia in contrarium, ad inducendum aegritudinem, peccat. & hoc non erit ex scientia per se, sed per accidens, propter aliquid aliud. Et ad hoc quod illud aliud adueniat, cum prius non esset, necesse est esse aliquam mutationem. Secundo ibi. **¶** Inducit probationem ad propositum ostendendum. Dicit ergo, quod ex quo ita est, quod simili modo se habent in his, quae agunt secundum naturam, & secundum intellectum, possumus vniuersaliter de omnibus loquentes dicere, quod quaecumque sunt

sunt possibilia facere, aut pati, aut mouere, vel moueri [non penitus possibilia sunt] id est non possunt mouere aut moueri in quacumque dispositione se habeant: sed prout se habent in aliqua determinata habitudine, & propinquitate adiuicem. Et hoc concludit ex praemissis. quia iam dictum est, quod tam in agentibus secundum naturam, quam in agentibus secundum voluntatem, non est aliquid causa diuersorum, nisi in aliqua alia habitudine se habens, & sic oportet, quod quando appropinquat ad iuicem mouens, & motum conuenienter propinquat, & similiter, cum sunt in quacumque dispositione, quae requiruntur ad hoc quod vnum moueat, & aliud moueatur, necesse sit hoc moueri, & aliud mouere. Si ergo non semper erat motus, manifestum est, quod non se habebant in ista habitudine, vt tunc vnum moueret, & aliud moueretur: sed se habebant sicut non possibilia tunc mouere, & moueri: postmodum autem se habent in ista habitudine, vt vnum moueat, & aliud moueatur. Ergo necesse est, quod alterum eorum mutetur. hoc enim videtur accidere in omnibus, quae dicuntur ad aliquid, quod nunquam aduenit noua habitudine, nisi per mutationem vtriusque vel alterius. sicut si aliquid, cum prius non esset duplum, nunc factum est duplum: & si non mutetur vtrunque extremorum, saltem oportet, quod alterum mutetur. Et sic, si de nouo adueniat habitudine, per quam aliud moueat & aliud moueatur, oportet vel vtrunque, vel alterum moueri prius. Et sic sequitur quod sit mutatio quaedam prior mutatione, quae dicebatur esse prima. Deinde cum dicit. **¶** Ostendit propositum, ratione sumpta ex parte temporis. Et primo praemittit duo quae sunt necessaria ad sequentem probationem. quorum primum est, quod prius & posterius esse non possunt, nisi tempus sit, cum tempus nil sit aliud quam prius & posterius secundum quod sunt numerata. Secundum est, quod tempus non potest esse nisi sit motus. & hoc etiam patet ex definitione temporis, quam supra in Quarto posuit dicens, quod tempus est numerus motus secundum prius & posterius. Secundo ibi. **¶** Concludit quaedam conditionalem ex his quae in Quarto dicta sunt. Posuit enim ibi secundum suam sententiam quod tempus est numerus motus: secundum vero aliorum Philosophorum sententiam, tempus est motus quidam, vt ibi dixit. Quodcumque autem horum sit verum, sequitur hanc conditionalem esse veram: si tempus semper est, necesse est motum esse perpetuum. Tertio ibi. **¶** Probat autem antecedens praedictae conditionalis dupliciter. Primo quidem secundum opiniones aliorum: & dicit, quod omnes Philosophi praeter vnum, id est Platonem, concor-

A dicit videntur sentire de tempore, quod sit [ingenitum] id est quod non inceperit esse, postquam prius non fuit. Vnde & Democritus probat impossibile esse, quod omnia sint facta quasi de nouo inceperint: quia impossibile est sic tempus esse factum, quod de nouo inceperit. Sed solus Plato [id est dicit tempus de nouo factum. Dicit enim Plato, quod tempus est simul factum cum Caelo, ponebat autem caelum esse factum, id est habere durationis principium, vt hic Arist. ei imponit, secundum quod eius verba superflucietenus sonare videntur, quamuis Platonici dicant Platonem sic dixisse caelum esse factum, in quantum habet principium actiuum sui esse, non autem ita, quod habeat durationis principium. Sic igitur solus Plato intellexisse videtur, quod tempus non potest esse sine motu, quia non potuit tempus esse ante motum caeli. Secundo ibi. **¶** Probat idem per rationem, quia impossibile est quod dicatur aut intelligatur tempus esse absque ipso nunc: sicut impossibile est, quod sit linea sine puncto. Nunc autem est quoddam medium, habes de sui ratione, quod sit simul & principium & finis. principium quidem futuri temporis, finis autem praeteriti. ex quo apparet, quod necesse est semper esse tempus. Quodcumque enim tempus accipitur, eius extremum est aliquod nunc ex vtraque parte. Et hoc patet per hoc, quod nihil est accipere in actu de tempore, nisi nunc: quia quod praeteritum est, iam abiit: quod autem futurum est, nondum est. Nunc autem, quod accipitur in extremo temporis, est principium, & finis vt dictum est, ergo necesse est, quod, ex vtraque parte cuiuscumque temporis accipitur, semper sit tempus. alioquin primum nunc, non esset finis, & vltimum nunc, non esset principium. Ex hoc autem, quod tempus est sempiternum, concludit, quod necesse est motum semper esse. & rationem consequentiae assignat: quia tempus est quaedam proprietates motus: est enim numerus eius, vt dictum est. Videtur autem quod Aristot. ratio non sit efficax. Sic enim se habet nunc ad tempus, sicut punctum ad lineam, vt in Sexto habitum est: non est autem de ratione puncti, quod sit medium, sed aliquod punctum est, quod est tantum principium lineae, aliquod autem, quod est tantum finis: accideret autem omne punctum esse principium & finem, in quantum est linea infinita. Non ergo posset probari quod linea sit infinita ex hoc quod omne punctum sit principium & finis. sed potius econuerso, ex hoc, quod linea est infinita, probandum esset, quod omne punctum esset principium, & finis. Sic ergo videtur, quod omne nunc esse principium & finem, non sic sit verum, nisi ex eo quod tempus ponitur sempiternum. Videtur ergo Tho. super Physic. **O** 3 Arist.

Te. com. 5. accipitur vt prima, sit alia mutatio, & motus secundum quod factum est ipsum mobile, quod potest moueri, & motum esse. **Te. com. 6.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 7.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 8.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 9.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 10.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 101.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 101.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 95.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta.

Te. com. 9. Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 70.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 10.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 11.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 101.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 101.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta. **Te. com. 95.** Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta.

Te. com. 2. Quae quidem illatio dependet ex praecedentibus: si enim dicitur quod motus non semper fuerit, sed aliqua mutatio sit antequam nulla fuerit, sequetur, quod illa mutatio habeat aliquod mobile: & quod illud mobile sit factum, cum prius non fuerit, cum ponantur omnia mobilia esse facta.

Arist. in assumptione huius medii supponere sempiternitatem temporis, quam debet probare. Auer. autem volens saluare Arist. rationem, dicit quod nunc semper sit principium, & finis. Conuenit enim, in quantum tempus non est stans sicut linea, sed fluens; quod manifestum est nihil ad propositum pertinere. Ex hoc enim quod tempus est fluens & non stans, sequitur quod vnum nunc non possit bis sumi, sicut bis sumitur vnum punctum, sed fluxus temporis nihil facit ad hoc quod sit principium & finis simul. Eiusdem enim rationis est inceptio & terminatio in omnibus continuis, siue sit per manentia siue fluentia, vt ex Sexto patet. Et idem Arist. dicitur dicitur, secundum intentionem Aristot. quod hoc, quod omne nunc sit principium & finis, vult accipere ex eo, quod primo suppositum, scilicet quod prius & posterius non sit tempore non existente: hoc enim principio supposito ad nihil aliud vult esse: sed ex hoc concluditur, quod omne nunc sit principium, & finis. Detur enim quod aliquod nunc sit principium alicuius temporis, manifestum est autem ex definitione principii quod principium temporis est, ante quod nihil eius existit: est ergo accipere aliquid ante vel prius quam ipsum nunc, quod ponitur principium temporis: prius autem non est sine tempore; ergo nunc, quod ponitur principium temporis, est etiam temporis finis. Et eodem modo, si ponatur nunc esse finis temporis, sequitur quod sit etiam principium, quia de ratione finis est, quod post ipsum nihil sit eius. Posterius autem non est sine tempore; sequitur ergo, quod nunc, quod ponitur finis, sit etiam principium temporis. Deinde cum dicitur: Ostendit, quod motus semper sit futurus. Erostandi hoc ex parte motus; quia ratio supra ex parte motus accepta, non concludebat, nisi quod motus nunquam incipiat; ratio vero sumpta ex parte temporis, concludebat vtrumque; & quod nunquam inceperit, & quod nunquam deficiat. Dicitur ergo, quod eadem ratione potest probari quod motus sit incorruptibilis, id est quod nunquam deficiat, per qua probatur quod motus nunquam inceperit. Sicut enim ex hoc, quod est motus incipere, sequitur quod sit quaedam mutatio prior mutatione que ponitur prima, sic, si ponatur quod motus quandoque deficiat, sequitur quod sit aliqua mutatio posterior ea, que ponitur postrema. Et quomodo hoc sequatur, manifestat abbreviatio quod supra diffusius dixerat circa inceptioem motus: posuerat enim quod si motus inceperit, aut mobilia aut mouentia inceperunt, aut semper fuerunt. Et similis diuisio potest hic fieri, quia si motus deficiat, aut mobilia & mouentia remanebunt, aut non; sed quia similiter ostendat, quod idem sequitur secundum vtrumque, ideo hic non videtur nisi altera via, scilicet, quod ponatur ut motus deficiat, quod mobilia & mouentia deficiant. Hoc ergo supposito, dicitur quod non simul quiescit, id est, deficiat motus in actu, & ipsum mobile: sed sicut prior est generatio mobilis quam motus eius, ita posterior est corruptio mobilis, quam cessatio motus. Quod sic patet, quia contingit quod remaneat aliquid combustibile, postquam defuit comburi. Et sicut dictum est de mobili, ita dicendum est de motu; quia non simul definit esse mouens in actu, & esse motuum in potentia. Sic igitur patet quod si etiam ipsum mobile corruptum post cessationem motus, necessarium erit esse quaedam corruptionem ipsius mobilis. Et iterum, quia omnia mouentia & mota deficiunt, necessarium erit posterius, quod etiam ipsum corruptiuum corrumpatur. Cum ergo corruptio sit mutatio quaedam, sequitur quod post vltimam mutationem sint aliquae mutationes: cum ergo hoc sit impossibile, sequitur quod motus in perpetuum duret. Hae igitur rationes sunt, ex quibus Arist. probare intendit motum semper fuisse, & nunquam deficiere. Quod quidem quantum ad vnam partem fidei nostrae repugnat, scilicet quod ponatur motus semper fuisse. Nihil enim secundum fidem nostram ponitur semper fuisse, nisi solus Deus, qui est omnino immobilis, nisi forte, quis ipsum diuinum intelligere velit nominare motum, quod quicquid intelligeretur, non enim de tali motu Aristotel. hic intelligit, sed de motu proprie dicto. Quantum vero ad aliam partem

non omnino est contrarium fidei: quia vt supra dictum est non agit Ari. de motu celi, sed vniuersaliter de motu, ponimus autem secundum fidem nostram substantiam mundi sic quadoque inceperit, quod tamen nunquam desinat esse. ponimus etiam quod aliqui motus semper erunt, praeterquam in hominibus, qui semper remanebunt incorruptibilem vitam agentes, vel miseram, vel beatam. Quidam vero frustra conantes Arist. ostendere non contra fidem locuti esse, dixerunt quod Ari. non intendit hic probare quasi verum quod motus sit perpetuus: sed inducere rationem ad vtramque partem quasi ad rem dubiam, quod ex ipso modo procedendi friuolum apparet. Et praeterea, perpetuitate temporis, & motus quasi principio videtur ad probandum primum principium esse, & hoc in Octauo, & Vndecimo Met. vnde manifestum est, quod supponit hoc tanquam probatum. Sed, si quis recte rationes hic politas consideret, huiusmodi rationibus veritas fidei efficaciter impugnari non potest. Sunt enim huiusmodi rationes efficaces ad probandum, quod motus non inceperit per viam naturae, sicut ab aliquibus ponebatur: sed quod non inceperit quasi rebus de nouo productis à primo rerum principio, vt fides nostra ponit, hoc iis rationibus probari non potest, quod patet per singulas illationes hic politas considerari. Cum enim quaerit, si motus non fuit: vtrum mouentia & mobilia semper fuerunt vel non. Respondendum est, quod primum mouens semper fuit: omnia vero alia siue sint mouentia, siue mobilia, non semper fuerunt, sed inceperunt esse à causa vniuersali totius esse. Ostensum est autem supra, quod productio totius esse à causa prima est vniuersalis, non est motus, siue ponatur quod hae res emanatio sit ab aeterno, siue non. Sic ergo non sequitur, quod ante primam mutationem sit aliqua mutatio. sequetur autem, si mouentia & mobilia essent de nouo producta in esse ab aliquo agente particulari, quod ageret aliquo subiecto praesupposito, quod transmutaretur de non esse, siue priuatione ad formam. de hoc enim modo incipiendi procedit ratio Arist. Sed, quia ponimus saltem primum motum semper fuisse, Respondendum restat sequenti eius deductioni, qua concludit quod, si praesistentibus mouentibus, & mobilibus, incipiat de nouo esse motus, oportet quod mouentia vel mobilia prius non essent in hac dispositione, in qua sunt, dum est motus, & sic oportet quod primam mutationem praecedat aliqua mutatio. Et siquidem de ipso motu loquamur, facilis est responsio, non enim mobilia prius erant in hac dispositione, in qua nunc sunt: quia prius non erant. vnde moueri non poterant. sed sicut dictum est, ipsum esse non acquisierunt per mutationem vel motum, sed per emanationem à primo rerum principio. & sic non sequitur, quod ante primam mutationem sit aliqua mutatio. Sed vltimus remanet quaestio de prima rerum productione. Si enim primum principium, quod est Deus, non aliter se habet nunc quam prius, non magis nunc res producit quam prius: si vero se aliter habet, saltem mutatio, quae est ex parte eius, erit prior mutatione, quae ponitur prima.

Et quidem si esset agens per naturam tantum & non per voluntatem & intellectum, ex necessitate concluderet ratio, sed, quia agit per voluntatem, potest per voluntatem aeternam producere effectum non aeternum, sicut intellectus aeternus potest intelligere rem non aeternam: res enim intellecta est quodammodo principium actionis in agentibus, per voluntatem, sicut forma naturalis in agentibus per naturam. Sed adhuc magis instat. Non enim videmus quod voluntas postponat facere quod vult, nisi propter hoc quod aliquid expectatur in futurum, & nondum est in presenti, sicut si volo facere ignem non nunc, sed postea, expectatur in futurum frigus, cuius causa facio ignem, vel ad minus expectatur praesentia temporis: quod autem tempus succedat post tempus, hoc non est absque motu, non ergo potest esse, quod voluntas, etiam si ponatur immutabilis, postponat facere id, quod vult, nisi aliquo motu interueniente. Et sic non potest esse quod noua productio rerum proueniat à voluntate aeterna, nisi mediantibus motibus succedentibus sibi in infinitum. Latet autem sic obiectantes, quod hae obiectio pro-

cedit de agente in tempore; quod scilicet agit tempore praesupposito: in huiusmodi enim actione, quae fit in tempore, oportet considerare aliquam determinatam habitudinem ad hoc tempus, vel ad aliquid eorum, quae sunt in hoc tempore, vt fiat magis in hoc tempore quam in alio. Sed haec ratio locum non habet in agente vniuersali, quod & ipsum tempus simul cum ceteris producit. cum enim dicimus res non semper fuisse à Deo productas, non intelligimus, quod infinitum tempus praecesserit, in quo Deus ab agente cessauerit, & post modum tempore determinato agere ceperit: sed quod Deus tempus & res simul in esse producerit, postquam non fuerant. Et sic non restat in diuina voluntate considerandum, quod voluerit facere res: non tunc sed postea, quasi tempore iam existente; sed considerandum solum est hoc, quod voluit quod res & tempus durationis earum inceperit esse postquam non fuerunt. Si autem quaeratur, quare hoc voluit, sine dubio dicendum; quod propter seipsum. Sicut enim res fecit, vt in eis sua bonitatis similitudo manifestaretur, ita voluit eas non semper esse, vt sua sufficientia manifestaretur in hoc, quod omnibus aliis non existentibus, ipse in seipso omnem sufficientiam beatitudinis habuit, & virtutis ad rerum productionem. Et hoc quidem dici potest quantum humana ratio capere potest de diuinis; saluo tamen secreto diuinæ sapientiae, quod à nobis comprehendi non potest. Quia igitur huius rationis solutio procedit supponendo quod tempus non fuerit semper, restat soluere rationem, per quam ostendi videtur, tempus semper fuisse: & ideo forte Aristot. post rationem de motu posuit rationem de tempore; quia considerauit quod praemissa ratio de motu efficaciam non haberet, nisi poneretur tempus aeternum. Quod ergo ponit, quod quandoque est tempus, necesse est ponere aliquid nunc esse, indubitanter concedendum est: omne autem nunc esse principium & finem temporis, concedi non oporteret, nisi ponatur etiam motum semper esse, vt scilicet sic quod quodlibet indiuisibile in motu acceptum, quod momentum dicitur, sit principium & finis motus; sic enim habet se nunc ad momentum, sicut tempus ad motum. Si ergo ponimus motum non semper fuisse, sed esse accipere aliquid primum indiuisibile in motu, ante quod nihil fuit motus; erit etiam accipere aliquid nunc in tempore, ante quod non fuit aliquid tempus; iam autem ostendimus exponendo literam, quod id quod Auer. dicit ad hanc rationem confirmandam, efficaciam non habet. Sed nec illud quod Aristot. ad hoc ponit, scilicet quod prius & posterius non sunt sine tempore, efficax esse potest. Cum enim dicimus quod principium temporis est, ante quod nihil eius est, non propter hoc oportet quod ipsum nunc, quod est principium temporis, praecedat tempus, quod significatur cum dicitur, ante; sicut, si in magnitudine dicam, quod principium magnitudinis est, extra quod nihil est eius, non oportet quod illud, extra quod, significet aliquem locum in rerum natura existentem, sed imaginabilem tantum: alioquin esset ponere locum extra caelum, cuius est magnitudo finita, habens principium & finem. Similiter etiam & primum nunc, quod est principium temporis, non praecedit tempus in rerum natura existentem, sed secundum imaginationem nostram tantum. Et hoc tempus designatur cum dicitur, quod primum nunc est principium temporis, ante quod nihil est temporis. Vel potest dici, quod cum dici-

Tex. c. 12. Le. 9. 60. D. 571.

Tex. c. 14.

Te. com. 15.

Te. com. 34.

accipere in tempore praeter nunc. Quare, quoniam est finis, & principium ipsum nunc, necesse est ipsius in vtraque parte semper esse tempus: at vero, si tempus, manifestum est: quia necesse est & motum esse, si quidem tempus passio quaedam motus est.

Eadem autem ratio est, & de eo quod incorruptibilis sit motus, sicut n. de fieri motum, accidit priorem quaedam esse mutationem prima, sic hic posterior est posteriori, non enim simul

accipere in tempore praeter nunc. Quare, quoniam est finis, & principium ipsum nunc, necesse est ipsius in vtraque parte semper esse tempus: at vero, si tempus, manifestum est: quia necesse est & motum esse, si quidem tempus passio quaedam motus est. Eadem autem ratio est, & de eo quod incorruptibilis sit motus, sicut n. de fieri motum, accidit priorem quaedam esse mutationem prima, sic hic posterior est posteriori, non enim simul

G

C

I

E

procedit de agente in tempore; quod scilicet agit tempore praesupposito: in huiusmodi enim actione, quae fit in tempore, oportet considerare aliquam determinatam habitudinem ad hoc tempus, vel ad aliquid eorum, quae sunt in hoc tempore, vt fiat magis in hoc tempore quam in alio. Sed haec ratio locum non habet in agente vniuersali, quod & ipsum tempus simul cum ceteris producit. cum enim dicimus res non semper fuisse à Deo productas, non intelligimus, quod infinitum tempus praecesserit, in quo Deus ab agente cessauerit, & post modum tempore determinato agere ceperit: sed quod Deus tempus & res simul in esse producerit, postquam non fuerant. Et sic non restat in diuina voluntate considerandum, quod voluerit facere res: non tunc sed postea, quasi tempore iam existente; sed considerandum solum est hoc, quod voluit quod res & tempus durationis earum inceperit esse postquam non fuerunt. Si autem quaeratur, quare hoc voluit, sine dubio dicendum; quod propter seipsum. Sicut enim res fecit, vt in eis sua bonitatis similitudo manifestaretur, ita voluit eas non semper esse, vt sua sufficientia manifestaretur in hoc, quod omnibus aliis non existentibus, ipse in seipso omnem sufficientiam beatitudinis habuit, & virtutis ad rerum productionem. Et hoc quidem dici potest quantum humana ratio capere potest de diuinis; saluo tamen secreto diuinæ sapientiae, quod à nobis comprehendi non potest. Quia igitur huius rationis solutio procedit supponendo quod tempus non fuerit semper, restat soluere rationem, per quam ostendi videtur, tempus semper fuisse: & ideo forte Aristot. post rationem de motu posuit rationem de tempore; quia considerauit quod praemissa ratio de motu efficaciam non haberet, nisi poneretur tempus aeternum. Quod ergo ponit, quod quandoque est tempus, necesse est ponere aliquid nunc esse, indubitanter concedendum est: omne autem nunc esse principium & finem temporis, concedi non oporteret, nisi ponatur etiam motum semper esse, vt scilicet sic quod quodlibet indiuisibile in motu acceptum, quod momentum dicitur, sit principium & finis motus; sic enim habet se nunc ad momentum, sicut tempus ad motum. Si ergo ponimus motum non semper fuisse, sed esse accipere aliquid primum indiuisibile in motu, ante quod nihil fuit motus; erit etiam accipere aliquid nunc in tempore, ante quod non fuit aliquid tempus; iam autem ostendimus exponendo literam, quod id quod Auer. dicit ad hanc rationem confirmandam, efficaciam non habet. Sed nec illud quod Aristot. ad hoc ponit, scilicet quod prius & posterius non sunt sine tempore, efficax esse potest. Cum enim dicimus quod principium temporis est, ante quod nihil eius est, non propter hoc oportet quod ipsum nunc, quod est principium temporis, praecedat tempus, quod significatur cum dicitur, ante; sicut, si in magnitudine dicam, quod principium magnitudinis est, extra quod nihil est eius, non oportet quod illud, extra quod, significet aliquem locum in rerum natura existentem, sed imaginabilem tantum: alioquin esset ponere locum extra caelum, cuius est magnitudo finita, habens principium & finem. Similiter etiam & primum nunc, quod est principium temporis, non praecedit tempus in rerum natura existentem, sed secundum imaginationem nostram tantum. Et hoc tempus designatur cum dicitur, quod primum nunc est principium temporis, ante quod nihil est temporis. Vel potest dici, quod cum dici-

tur principium temporis est, ante quod nihil est temporis, ly ante, non remanet affirmatum, sed negatur: & sic non oportet ponere tempus ante principium temporis. In iis enim, quae sunt in tempore, accidit quod in eorum principio tempus aliquid quod praexistat. Sicut cum dicitur, quod principium iuuentutis est, ante quod nihil est de iuuentute, potest intelligi, ante etiam affirmatiue: quia iuuentus tempore mensuratur: tempus autem non mensuratur tempore: vnde eius principio tempus non praexistit; & sic ly ante, quod ponitur in definitione principii temporis, & non oportet quod remaneat affirmatum, sed negatum. Est autem ante tempus aliqua duratio, scilicet Aeternitas Dei, quae non habet extensionem, aut prius, & posterius, sicut tempus, sed est tota simul: & non est eiusdem rationis cum tempore, sicut nec magnitudo diuina cum magnitudine corporali. Sicut ergo cum dicimus extra mundum non esse nisi Deum, non ponimus aliquam dimensionem extra mundum: ita cum dicimus, ante mundum nihil fuisse, non ponimus aliquam successiuam durationem ante mundum, desinet, & esse mobile simul, ceu comburi, & combustibile. Esse nanque combustibile potest, & non comburi, nec item desinet simul mutatum, & mouens esse. Et ipsum autem corruptibile, corruptum fore oportebit, cum corrumpitur, & post hoc rursum id quod huius est corruptiuum; corruptio nanque mutatio quaedam est. Quod si haec fieri non possunt, patet motum perpetuum esse.

LECTIO III. LECTIO III.

Ed non aliquando quidem erat, aliquando autem non, & nanque assimilatur sic dicere, figmento magis.

Similiter autem & dicere, quia aptum natum sic est; & hoc oportet opinari esse principium. Et hoc videtur vtique Empedocle dicere, quod tenere & mouere in parte amicitiam & discordiam inest rebus ex necessitate, quiescere autem inter tempus. Fortassis autem & vnum principium facientes, sicut Anaxagoras sic vtique dicerent.

Et item dicere sic esse aptum, atque hoc oportere principium esse putare. Quod quidem Empedocle dixisse videtur, rebus inquam competere necessario, vt nunc concordia, nunc discordia vincat, ac eas moueat, in medio vero tempore quiescant. Fortasse etiam, & hi qui principium vnum faciunt, vt Anaxagoras, hoc dixerunt modo.

LECTIO III.

Postquam Phil. posuit rationes ad ostendendum motum semper esse, hic ponit rationes contra Anax. & Empedocle, qui contrarium ponebant. Et circa hoc duo facit. Primo ponit rationem contra eorum positionem; secundo contra rationem, quam supponebant, ibi, [Similiter autem & dicere, &c.] Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit quod motus semper est, non erit dicendum, quod aliquando sit motus, & aliquando non, sicut dixerunt Empedocles & Anaxagoras. sic enim dicere, sicut ipsi posuerunt, assimilatur cuidam figmento, quia scilicet absque ratione hoc ponebant. Omne enim, quod ponitur absque ratione vel autoritate diuina fictitium esse videtur. Autoritas autem diuina praevalet etiam rationi humanae, multo magis: quam autoritas alicuius philosophi praevalet alicui debili rationi, quam aliquis puer induceret. Non ergo assimilatur figmento, quae per fidem tenentur, licet absque ratione credantur: credimus enim diuinæ autoritati miraculis approbatæ, id est illis operibus quae solus Deus facere potest. Secundo ibi.

Obicit contra rationem, cui innitebantur. Et circa hoc tria facit. Primo ponit istam rationem esse inconuenientem; secundo ostendit, quod inconuenientior erat secundum positionem Anaxagoras, quam secundum positionem Empedocle, ibi, [At, Secunda 15, vero nihil inordinatum, &c.] Tertio ostendit, quod nec secundum opinionem Empedocle conuenienter se habet, ibi, [Sed & oportet hoc dicentem.] Dicit ergo primo, quod similiter etiam hoc videtur esse fictitium, quod aliquis ponens motum, quandoque esse, & quandoque non esse, dicit hoc pro ratione, quod hoc ideo est, quia natum est sic esse, & hoc oportet accipere tamquam principium sicut Emp. videtur dicere, quod hoc quod res in parte temporis tenentur amicitiam, & in parte temporis tenentur discordiam, & moueantur, & quod in medio tempore quiescant, inest rebus, ex necessitate, sicut si aliquis diceret, quare calidum calefacit, quia sic necesse est esse: & hoc accipitur quasi principium, quod calidum calefaciat. Similiter Tho. super Physic. O 4 acci-

Tex. c. 14.

Te. com. 15.

Te. com. 34.

hibere videtur, quin idē accidat in vniuerso. habet enim animal, & maxime homo similitudinem: quandam cum mundo. vnde dicitur a quibusdam, qd homo sit paruus mundus. Et sic, si in paruo mundo incipit motus, cum prius non fuerit, videtur quod etiam in magno mundo, idem possit contingere. Et si hoc contingit in mundo, potest etiā contingere in toto infinito, qd quidem posuerunt extra mundum, si tamen sit aliud quod infinitum qd possit q̄scere, & moueri. Deinde cū dicitur, d. Soluit per ordinem rationes præmissas: In solutione ergo primæ rationis dicit, quod istud recte dicitur; quod motus, qui est inter contraria, nō potest sepe durare vn̄, & idē numero, q̄a forte hoc est necessarium (vt infra probabitur.) & idēō ponit sub dubitatione, q̄a nondū erat probatum. Sed, quia potest aliquis dicere, qd etiam motus, qui est in contraria, potest esse semper vnus numero propter identitatem mobilis, qd iterato, de contrario in contrarium mouetur: sicut si prius mouebatur de albo in nigrum, postea moueatur de nigro in album; & sic semper ideo subiungit, quod nō est possibile, quod semper motus, qui est vnus & eiusdem mobilis, per reiterationē sit vnus & idem. Et hoc manifestat per exemplum. ponatur enim quod chorda citharæ similiter se habeat, & mouens qui percussit chordam, similiter se habeat in mouēdo, potest esse dubitatio, vtrum vnus chordę bis percussę sit vnus & idem motus, & vnus, aut similiter alius & alius. Sed tamen quicquid sit de aliis mobilibus, nihil tamen prohibet quā aliquis motus, qui non est inter contraria, sicut circularis motus, idem semper maneat continuus, & perpetuus, quod magis ex sequentibus erit manifestū. Licet ergo omnis motus sit finitus secundum terminos: tamen per reiterationem aliquis motus potest esse continuus & perpetuus. Secundo ibi.

¶ Soluit secundam rationem: & dicit quod nullum inconueniens est, si aliquid inanimatum incipiat moueri, cum prius non moueretur, si hoc accidat propter hoc, quod mouens extrinsecus aliquando sit præsens, aliquando nō. Manifestum n. est quod oportet præexistere motum ex parte mouētis, quod

animus, ipsum se mouere. Quare, si quiescit aliquando penitus; in immobili motus vtiq̄ fiet ex ipso, & nō ab extra. Si autem in animali hoc possibile fieri, quid prohibet idem accidere, & secundum omne? si nanque in paruo mundo sit; & in magno: & si in mundo, & in infinito: si quidem contingit moueri infinitum, & quiescere totum.

¶ Horum autem primum quod dictum est, nō eundem semper, & vnū numero esse motum, qui est in contraria; recte dicitur. Hoc enim fortassis quidem necessarium est, si quidem non semper vnū, & eundem esse possibile est eiusdem, & vnus motum. Dico autem; sicut vtrū vnus chordę vnus & idem sonus, aut semper alter similiter se habente & mouente. Sed tamen qualitercūque se habet, nihil prohibet, & quendam eundem esse, qui perpetuus, & continuus est. Manifestum vtiq̄ erit magis ex his, quæ posterius.

¶ Moueri autem quod non mouetur, nullum inconueniens est; si aliquando quidem sit extrinsecus mouens, aliquando autem nō. Hoc autem quomodo vtiq̄ erit, inquirendum est, dico autē vt idem ab eodem motiuo existente, aliquando quidem moueatur, aliquando autem nō. Nihil n. aliud dubitat hoc dicens; quam propter quid non semper alia quidem quiescunt eorum quæ sunt; alia vero mouentur.

¶ Maxime autē videbitur Tertium habere dubitationem, quod sit, cum non in sit prius motus; qd accidens est in animatis. Quiescens enim prius, post hoc vadit mouentē exteriorum nullo, sicut videtur, hoc autem falsum est. Conspicimus enim semper aliquid motum in animalī naturalium. huius autem motus non animal causa est, sed continens forsitam. Ipsum autem di-

aliquando sit, ppe. cū prius non esset. Sed istud videtur esse inquirendum quasi dubium, si existente mouente, idē ab eodem quandoque moueatur, & quandoque non. hoc enim supra dixit non posse accidere, nisi præcedente mutatione vel ex parte mobilis, vel ex parte mouētis. & sic semper præexistat mouens, siue existat mouens, siue non. Ideo autē hoc videtur querendū, quia ille, qui hanc rationē induxit, de nullo alio videtur dubitare, quā ppter quid quiescentia nō semper quiescunt, & mobilia non semper mouentur. Tertio ibi.

¶ Soluit tertiam rationem: & dicit, qd id quod tertio obiectum est, maxime facit dubitare qd possit esse motus, cū prius non fuerit, sicut videtur accidere in rebus animatis: videtur n. qd animal qd prius quiescebat, postmodum moueatur processiuo motu, nullo motu facto ab exteriori. Et sic videtur, qd illum motum animalis non præcedebat aliquis motus; neque in ipso animali, neque in alio, sicut in rebus inanimatis dicebatur. Sed hoc est falsū. quod motus animalis nō fiat ab aliquo exteriori: videmus enim semper in animalibus aliquid naturaliter motum, quod non mouetur per voluntatē. Et huius, quod mouetur naturaliter, causa non est ipsum animal per suum appetitum, sed forsitā causa huius naturalis mutationis (est continens) i. aer: & vterius corp̄ cœlestis. Sicut manifeste apparet cum alteratur corpus aialis per calorem aeris & frigus aeris. Et dicitur forsitam quia in animali etiā aliquid naturaliter mouetur ab interiori principio, sicut patet in mutationibus quæ sunt in anima vegetabili, vt apparet in digestionibus cibi, & in sequentibus transmutationibus, quæ dicuntur naturales, quæ non sequuntur apprehensionem & appetitum. Et hoc videtur esse contra id,

¶ Horum igitur id, quod primo est dictum, eum (inquam) non eundem semper, vnūque numero motum esse, quo ad opposita itur, recte admodum dicitur. Hoc n. fortasse necessarium est; si fieri nequeat vt semper is vnus, idem que sit motus, qui vnus eiusdemque mobilis est. Dico autem vtrum vnus idemque sit sonus vnus chordę, quæ similiter se se habet, atq; mouetur, an alius atque alius semper. Veruntamen vtrouis modo id se se habeat, nihil obstat, vt hic motus aliquis idem sit, quo continuus, atque perpetuus est. Atque hoc per ea, quæ posterius dicentur, magis patebit.

¶ Moueri autem quippiam quod prius non mouebatur, non est absurdum, si nunc adsit, nunc non adsit id extremum, quod illud mouet. Hoc tamen querendum est; quoniam sit pacto idem (inquam) ab eodem motiuo nunc moueri, nunc non moueri. Nihil enim aliud dubitat, qui id dicit, quam cur non semper alia rerum quiescunt, alia mouentur.

¶ Maxime vero Tertium illud dubitationem habere videbitur. propterea quod sit motus nullo alio precedente, id (inquam) ipsum, quod in animanti bus fieri solet. Nam animal prius quiescens postea mouetur, ac ambulat nullo (vt videtur) exteriori motu impresso, hoc autem est falsum. Cernimus enim semper aliquid eorum, quæ natura insūt in animali moueri. Huius autem motus causa non animal est, sed ipsum fortasse continens.

quod est propriū animalis, si quod moueat seipsum; & ideo subiungit, quod cū dicimus animal mouere seipsum, non intelligimus hoc de quolibet motu, sed de motu locali, secundum quem, animal mouet seipsum per apprehensionem, & appetitum. Sic igitur nihil prohibet, immo necessarium est, d. quod in corpore animalis hant multæ transmutationes à continenti, scilicet & corpore cœlesti, quarum quædam mouent intellectū, aut

aut appetitum, ex quo vterius iam totū animal mouetur. Est autem considerandum, quod hic declarat modum quo corpora cœlestia in nos agunt: non enim agunt directe in animas nostras, sed in corpora. Motus autem corporibus, per accidens fit motus in viribus animæ, quæ sunt actus corporaliū organorum, non autem ex necessitate in intellectu, & in intellectuuo appetitu, qui nō vtuntur organo corporeis. Aliquando tamen intellectus, & voluntas sequuntur aliquas prædictarū mutationum. Sicut cum aliquis per rationem eligit, vel sequi, vel repellere, vel aliquid agere pp passionem, vel in corpore, vel in parte sensitua exortam. Et ideo non dicit, qd omnes motus, qui hant à continente, moueant intellectum aut appetitum [sed quidam,] vt omnino necessitatem ab intellectuua parte excludat. Ponit autem

¶ Principium autem considerationis est, quod quidem & dicitur dubitationis, quare quædam eorum, quæ sunt, aliquando quidem mouentur, aliquando autem quiescunt iterum. Necessē autem aut omnia quiescere semper, aut omnia semper moueri; aut alia quidem moueri, alia autem quiescere. Et iterum horum aut quæ mouentur moueri semper: quæ vero quiescunt, quiescere semper, aut omnia apta nata sunt similiter moueri & quiescere, aut reliquum amplius, & tertium est; contingit enim alia quidē semper immobilia esse eorum, quæ sunt; alia vero semper moueri, alia autem cum vtriusque accipere. quod quidem nobis dicendum est. Hoc enim habet solutionem omnium dubitationum, & finis nobis est huius negotii.

LECTIO V.

Tex. c. 21.

¶ Principium autem considerationis est, quod quidem & dicitur dubitationis, quare quædam eorum, quæ sunt, aliquando quidem mouentur, aliquando autem quiescunt iterum. Necessē autem aut omnia quiescere semper, aut omnia semper moueri; aut alia quidem moueri, alia autem quiescere. Et iterum horum aut quæ mouentur moueri semper: quæ vero quiescunt, quiescere semper, aut omnia apta nata sunt similiter moueri & quiescere, aut reliquum amplius, & tertium est; contingit enim alia quidē semper immobilia esse eorum, quæ sunt; alia vero semper moueri, alia autem cum vtriusque accipere. quod quidem nobis dicendum est. Hoc enim habet solutionem omnium dubitationum, & finis nobis est huius negotii.

LECTIO V.

Le. 2. a pri. mo, in fin.

¶ Postquā Philosophus in Septimo ostenderat qd in mouentibus & in mobilibus non est procedere in infinitum, sed est deuenire ad aliquod primum: & etiam ostendit quod motus semper fuit, & semper erit, vterius procedit ad inquirendū conditionem primi motus, & primi motoris. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, qd motus primus est sempiternus, & qd primū mouēs est oīno immobile. Secundo ex hoc procedit ad ostendendum, qualis sit primus motus, & qualis sit primus motor, ibi [At vero aliud facientibus principium, &c.] Prima autē pars diuiditur in tres partes. In prima ponit sub quæstione quandam diuisionem quinque membrum. In secunda excludit tres partes propostæ diuisionis ibi, [Omnia igitur quiescere &c.] Tertio inquit de duobus residuis membris, quod eorum sit verius, qd ex hoc deudet veritas, quam inquirere intendit. ibi [Omnia autē velle aliquando quidē &c.] Dicit ergo primo, quod principium sequentis considerationis, quam inquirere

intendimus de primo motu, & primo motore, est, quod pertinet ad dubitationem prædictam, quam scilicet, mouit soluēdo secundam rationem. Vnde concludit, quod quædam aliquando mouentur, & aliquando quiescunt iterū, & non semper vel mouentur, vel quiescunt, ex quo ponitur motus sempiternus in communi, & dicit, quod necesse est dispositionē rerum quātū ad motum vel quiescentiam, tripliciter se habere. Quorum vnus modus est, vt omnia semper quiescant, & nihil aliquando moueatur.

¶ At animal ipsum, seipsum mouere dicimus, non omni motu, sed eo, qui ad locum accommodatur. Nihil igitur prohibet, quin potius fortasse necessarium est, complures à continente in corpore fieri motus, & harum nonnullis mentem, vel appetitum moueri. Hæc vero totum iam animal ipsum mouere, quale accidit circa somnos. nam tamen nullus tunc sensituius in animalibus inest, tamen aliquis motus, & animalia rursus expurgantur; & enim hæc per ea, quæ sequuntur, patebunt.

¶ Secundus modus est, vt omnia semper moueantur, & nihil quiescat. Tertius modus est, qd quædam mouentur, & quædam quiescunt, ita tamen, qd ea quæ mouentur, semper moueantur, & ea quæ quiescunt, semper quiescant; & nihil sit, quod quandoque moueatur, & quandoque quiescat. Secundus modus est eccontrario, quod omnia sunt nata & moueri, & quiescere, & nihil est quod semper moueatur, vel sepe quiescat. Tertius modus huius secundæ diuisionis est, qd alia semper sint immobilia, & nunquā moueantur: alia semper mobilia, & nunquā quiescant: alia vero possunt accipi cum vtroque, scilicet cum motu, & quiete, ita quod quandoque moueantur, quandoque quiescant. & istud vltimum membrū est nobis determinandum pro veritate, quia in hoc habentur solutiones oīum obiectorum.

¶ Et quando hoc ostenderit, habebimus finem quem intendimus in isto opere, scilicet peruenire ad primum motum sempiternum, & ad primum mouens immobile. Sic ergo tertium membrum primæ diuisionis diuiditur in tria membra, & sunt in vniuerso quinque membra huius diuisionis. Est autem considerandum quod in tribus horum membrorum, omnia entia ponuntur vnus dispositionis, sicut patet in primo membro, quo dicitur omnia quiescere: & in secundo, quo dicitur omnia semper moueri: & in quarto, quo dicitur omnia quandoque quiescere, & quandoque moueri. In vno autem membro, scilicet in tertio diuiduntur entia in duas dispositiones, scilicet, quod quædam semper moueantur, & quædam semper quiescant. In vno etiam membro, scilicet in quinto diuiduntur entia in tres dispositiones, scilicet, quod quædam semper moueantur, quædam nunquam moueantur, quædam quandoque moueantur, & quandoque non moueantur. Et considerandum est, quod in hoc vltimo membro non facit mentionem de quiete sed de immobilitate: quia primus motor, qui nunquam mouetur, non potest dici proprie quiescere: quia vt in Quinto dictum est, illud proprie quiescit, quod natum est moueri, & non mouetur. Secundo ibi.

Tex. c. 18.

Le. 5.

Tex. c. 19.

Tex. c. 20.

D. 171.

Infra

Tex. 24.

Tex. 25.

Cap.

Tex. 23.

Excludit tria membra prædictæ diuisionis, & primo ponit, quod non omnia quiescunt semper: secundo quod non omnia mouentur semper ibi, [Fere autem adhuc &c.] Tertio excludit tertium membrum quo dicebatur, quod quæ mouentur, mouentur semper, & quæ quiescunt, quiescunt semper, ibi, [At vero neque alia quidem.] Circa primum tria ponit. Quorum primum est quod ex quadam intellectu infirmitate procedit, quod aliqui dicant omnia quiescere, & quod inquirant ad hoc aliquam sophisticam rationem dimisso sensu. procedit enim ex hoc, quod intellectus non est sufficiens ad dissolvendam sophisticas rationes, quæ repugnant iis, quæ sunt manifesta secundum sensum. Dicitur enim in Primo Topi corum, quod non est curandum disputare contra quascunque positiones, vel problemata, de quibus aliquis dubitat indigens sensu, vel pena. unde contra istam positionem non oportet dubitare propter stultitiam dicentis. Secundum quod dicitur, est, quod ista dubitatio non est de aliquo particulari ente, sed vniuersaliter de toto ente; neque etiam pertinet solum ad Naturalem philosophum, sed quodammodo pertinet ad omnes scientias demonstratiuas, & ad omnes opiniones, id est ad omnes artes, quæ vtuntur quibusdam opinionibus sicut Rhetorica, & Dialectica, quia omnes artes & scientiæ vtuntur motu. Prædictæ quidem, quasi dirigentes aliquos motus. Naturalis autem philosophia, speculatio naturam motus & mobilium. Mathematici etiam vtuntur motu imaginato, dicentes, quod punctus motus facit lineam. Metaphysicus autem considerat de primis principiis. Sic igitur patet, quod destruere motum repugnat omnibus scientiis. Error autem qui pertinet ad omnia entia, & ad omnes scientias, non est reprobandus à Naturali, sed à Metaphysico. non ergo pertinet ad Naturalem contra istum errorem disputare. Tertium quod dicitur, est, quod irrationabiles & importunæ dubitationes de principiis in doctrinis mathematicis, non pertinent ad Mathematicum, vt eas remoueat. & similiter est in aliis scientiis. Et similiter nec ad Physicum pertinet destruere huiusmodi positionem, quæ repugnat suis principiis. In qualibet enim scientia supponitur pro principio definitio subiecti. unde & in scientia quæ est de Natura, supponitur quasi principium, quod natura sit principium motus. Sic ergo per tota media apparet, quod ad Naturalem non pertinet contra hanc positionem disputare. Secundo ibi.

Excludit secundum membrum, quo ponebatur ab Heraclito, omnia semper moueri. Et primo comparat hanc opinio-

nem præcedenti opinioni, quæ ponebat omnia semper quiescere: & dicit, quod dicere omnia moueri semper, vt Heraclitus dixit, est quidem falsum, & contra principia scientiæ Naturalis: sed tamen minus repugnat arti hæc positio, quam prima. Et quod quidem repugnet arti, manifestum est, quia tollit suppositionem scientiæ Naturalis, in qua ponitur, quod natura non solum est principium motus, sed etiam quietis, & sic patet, quod similiter naturale est quietis, sicut & motus. Unde sicut prima opinio, quæ destruebat motum, erat contra scientiam Naturalem, ita & hæc positio, quæ destruit quietem. Ideo autem dixit hanc opinionem esse minus præter artem, quia quies nihil est aliud quam priuatio motus, magis potest latere, quam quod non sit motus. Sunt enim quidam motus parui & debiles, qui vix possunt sentiri: & sic potest videri quod aliquid quiescat, quod non quiescit, sed motus magni & fortes latere non possunt. unde non dici potest quod decipiat sensus in perceptione motus, sicut in perceptione quietis. Et ideo Secundo ibi.

non est difficile contra illos obicere: quia multi motus sunt, de quibus manifestum est, quod non possunt semper esse. Tertio ibi.

Vniuersa itaque censere quiescere, & huius querere rationem, ipsum posthabendo sensum, imbecillitas est profecto mentis ac hebetudo, & de toto quodam, sed non de parte quadam, est controuersia. Neque solum est aduersus philosophum Naturalem, sed aduersus etiam omnes scientias (vt simpliciter dicam) opinionemque omnes, propterea quod omnes motu vtuntur. Præterea vt insciationes principiorum in rationibus mathematicis, non ad ipsum mathematicum pertinent, in ceterisque simili modo, sic neque id ipsum resellere, quod nunc est dictum, ad naturalem philosophum attinet. Est enim apud ipsum hoc suppositio, naturam principium motus esse.

Afferere autem cuncta moueri, est quidem fere falsum: at minus Scientiæ Naturalis fines egreditur. Quamquam in naturalibus posita est natura motus principium, & quietis, tamen motus naturale magis esse videtur.

Atque inquirunt quidam non eorum, quæ sunt talia, non moueri, sed vniuersa semperque moueri, non tamen videri, sed latere id nostrum sensum. Quibus, & si non distinguant quoniam motu, an omnibus dicant, non esset difficile occurrere, falsamque hanc sententiam esse ostendere.

Fieri enim non potest, vt incrementa continue, vel decremента suscipiantur, sed est & medium ipsum. Est autem hac scientia persimilis ei, quæ est de consumptione lapidis à gutta, & de diuisione saxorum cum à plantis, quæ inde pullulant, discinduntur. Non enim si tantum pepulit planta, aut abstulit gutta & dimidium in di-

non est difficile contra illos obicere: quia multi motus sunt, de quibus manifestum est, quod non possunt semper esse. Tertio ibi.

Ponit rationes contra opinionem prædictam. Et primo, quantum ad motum augmenti. Secundo, quantum ad alterationis motum ibi, [Similiter autem & in alteratione.] Tertio quantum ad motum localem ibi, [Et secundum quod fertur &c.] Ideo autem ab augmento incipit, quia Heraclitus maxime inducebatur ad suam positionem, ex consideratione augmenti: videbat enim aliquem augeri secundum aliquam modicam quantitatem in vno anno, & supponeus augmentum esse continuum, credebat quod in qualibet parte illius temporis, secundum aliquid illius quantitatis augetur: & tamen non sentitur istud augmentum, quia fit in modica temporis parte, & sic arbitrabatur esse in aliis, quæ videntur quiescere. Dicit ergo contra hoc Aristoteles, quod non est possibile continue aliquid augeri vel minui: ita scilicet, quod quantitas aucta diuidatur secundum tempus

Infra

Tex. 26.

Tex. 36.

Tex. 24.

tempus, ita quod in qualibet parte aliquid eius augetur, sed A ita ponitur medium tempus post augmentum vnius partis, in quo nihil augetur, sed fit dispositio ad augmentum sequentis partis. Et hoc manifestat per similia quorum primum est, quia videmus quod gutta pluuie multiplicata, cõterit lapidem. Secundo exemplum est, quia videmus quod nascencia, i. plantæ in lapidibus nascetes, lapides diuidunt, sed non possunt dicere, quod si gutta multiplicata tantum fodit, vel remouet de lapide in tanto tempore, quod medietas guttarum prius in medio tempore remouent medietatem illius quantitatis, sed ita contingit hic sicut in trahentibus nauem. non enim, si centum homines trahunt nauem per tantum spatium in tanto tempore, sequitur quod media pars illorum moueat, per medietatem spatii in eodem tempore, vel per idem spatium in duplo tempore, vt in Septimo dictum est: ita etiam non sequitur, si multæ guttæ effodiunt lapidem, quod aliqua pars illarum guttarum prius remouent medietatem in aliquo tempore. & huius ratio est, quia illud, quod remouetur à lapide per multas guttas est quoddam diuisibile in plura: sed tamen non seorsum aliquid illorum plurimum à lapide remouetur, sed simul omnes partes prout sunt in potentia in toto remore. Et loquitur hic de primo quod remouetur, nihil enim prohibet per longinquum tempus aliquam tam magnam quantitatem remoueri à lapide per guttas, quod aliqua pars remota est prius per partem guttarum: est tamen deuenire ad aliquod quantum remotum, quod totum simul remouetur, & non pars post partem. In remotione ergo illius totius, nulla guttarum præcedentium aliquid remouebat: sed disponebat tantum ad remotionem. vltima autem agit in virtute omnium remouendo id ad cuius remotionem ceteræ disponebant. Et similiter etiam est in motu diminutionis. Non est enim necessarium, quod si aliquid decreuit tantum in tanto tempore, licet illa quantitas in infinitum diuidatur, & semper in qualibet parte temporis aliquid illius quantitatis subtractum habeat, sed totum simul aliquando abibit. & similiter etiam est in augmento. Et sic non oportet, quod continue aliquid augetur, vel minuatur. Deinde cum dicit.

Similiter autem, & in alteratione qualibet; non enim si partibile in infinitum est, quod alteratur propter hoc & alteratio, sed velox fit multoties, sicut congelatio.

Amplius, cum infirmetur aliquis, necesse est tempus fieri, in quo sanabitur, & non in termino temporis mutari: necesse autem in sanitatem mutari, & in aliud nullum. Quare dicere continue alterari, multum in manifestis est ambigere. In contrarium enim alteratio.

Atque lapis, neque durior fit neque mollior. Et de ipso ferri mirabile est, si latuit lapis deorsum, aut manes in terra. Amplius autem terra & aliorum vnumquodque ex necessitate permanent quidem in propriis locis: mouentur autem violenter ex his. Si igitur quædam ipsorum sunt in propriis locis, necesse neque secundum locum omnia moueri. Quod igitur impossibile sit, aut super omnia moueri, aut super omnia quiescere, ex his, & aliis huiusmodi sciet vtique aliquis.

Contradicit prædictæ positioni quantum ad alterationem, & hoc tribus rationibus. Primo enim dicit, quod similiter dicendum est in qualibet alteratione, sicut dictum est in augmento. Quæuis enim corpus, quod alteratur, fit partibile in infinitum, non tam oportet, quod propter hoc alteratio in infinitum diuidatur, ita quod in qualibet parte temporis, aliquid alterationis fiat. sed in multoties fit velox alteratio, ita quod multæ partes coporis alterati simul alterantur. sicut accidit in

per temporis longinquitatem. Et sic stultum est dicere, quod omnia semper alterentur. Deinde cum dicit. Contradicit prædictæ opinioni quantum ad motum localem, dupliciter. Primo quidem, quia aliqui motus locales & quietes ita sunt manifesti, quod latere non possunt. Mirabile enim videtur, si lateat quando lapis fertur deorsum, aut quando quiescit in terra, & sic non potest dici, quod propter latentiam motus localis, ponantur omnia semper moueri localiter. Secundo ibi.

Ratiocinatur sic. Tertia & quodlibet aliud corpus naturale, quando sunt in propriis locis, ex necessitate nature quiescunt, & non mouentur ex propriis locis, nisi per violentiam; sed manifestum est, quædam corporum naturalium esse in propriis locis: necesse est ergo dicere, quod quædam quiescant secundum locum, & quod non omnia localiter mouentur. Vltimo autem epilogando concludit, quod ex præmissis & aliis similibus, potest quis scire, quod impossibile est, aut semper omnia moueri, sicut dixit Heraclitus, aut semper omnia quiescere, sicut dixit Zeno, & Parmenides, & Melissus.

per temporis longinquitatem. Et sic stultum est dicere, quod omnia semper alterentur. Deinde cum dicit. Contradicit prædictæ opinioni quantum ad motum localem, dupliciter. Primo quidem, quia aliqui motus locales & quietes ita sunt manifesti, quod latere non possunt. Mirabile enim videtur, si lateat quando lapis fertur deorsum, aut quando quiescit in terra, & sic non potest dici, quod propter latentiam motus localis, ponantur omnia semper moueri localiter. Secundo ibi.

denfatione, siue congelatione aquæ: tota enim aliqua aqua simul congelatur, non pars post partem. si tamen accipiat multum de aqua, nihil prohibet partem post partem congelari. Est autem considerandum quod hoc, quod hic dicitur de alteratione & augmento, videtur contrariari iis, quæ dicta sunt in 6. vbi ostensum est, quod motus diuiditur secundum diuisionem temporis, & mobilis & rei, secundum quæ est motus. Sed secundum est, quod Arist. in 6. determinabat de motu in communi non applicando ad aliqua mobilia, & ideo eas quæ ibi de motu tractauit, accipienda sunt secundum exigentiam continuatentis motus; hic autem loquitur de motu applicando ad determinata mobilia, in quibus contingit aliquem motum interrumpi, & non continuari, qui secundum rationem communem motus, posset esse continuus. Secundam rationem ponit ibi.

Et dicit, quod si aliquis quiescitur, debet sanari, necesse est quod sanetur in aliquo tempore, & non in termino temporis. Et necesse est vltimus, quod ipsa mutatio sanationis, tendat in terminum terminum, scilicet in sanitatem, & in nihil aliud. Si ergo omnis alteratio requirit determinatum tempus, & determinatum terminum, quia omnis alteratio est in contrarium, vt in Quinto dictum est: nulla autem talis mutatio est semper continua; dicere ergo quod aliquid semper, & continue alteretur, est dubitare de manifestis. Tertiam rationem ponit ibi.

Dicit quod lapis non fit neque durior, neque mollior, etiam

Præterea, cum quispiam egrotauerit, necesse est tempus, in quo sanabitur, & non in termino temporis mutari, & ad nihil aliud mutetur necesse est. Quare alterari continue dicere, rebus est perspicuis ad modum aduersari. Alteratio enim ad contrarium est transitio.

Lapis etiam, neque durior fit, neque mollior. Atque de latone mirabile est profecto, si lapis latuit deorsum ferri, aut in terra manere. Præterea, terra cætera que singula corpora, necessario suis in locis manent, ex his autem violenter mouentur. Quod si quadam ipsorum sunt suis in locis, neque loco omnia moueri necesse est. ex his igitur atque similibus aliis crediderit quispiam fieri non posse, vt aut omnia semper moueantur, aut omnia semper quiescant.

Præterea, cum quispiam egrotauerit, necesse est tempus, in quo sanabitur, & non in termino temporis mutari, & ad nihil aliud mutetur necesse est. Quare alterari continue dicere, rebus est perspicuis ad modum aduersari. Alteratio enim ad contrarium est transitio.

Similiter & in quavis alteratione dicendum est. non enim si id quod alteratur in infinitum est diuisibile, ideo & alteratio fit simul per partes; sed per sepe fit, vt congelatio.

Et dicit, quod lapis non fit neque durior, neque mollior, etiam

Le. 6. d. p. in fin.

Le. 4. d. 1. com. 19.

LECTIO VI.

Reprobatis duobus membris premissis diuisionis, hic reprobatur tertium, quo scilicet poni posset, entia diuidi in duas dispositiones tantum, ita quod quaedam semper quiescerent, alia semper mouerentur, & non sit tertium genus entium, quæ quandoque moueantur, quandoque quiescant. Hoc autem reprobatur dupliciter. Primo quidem, sicut & predictas duas positiones, ex eo quod repugnat sensui. Non solum enim videmus ad sensum, quod quaedam mouentur, per quod destruitur prima positio ponentium omnia quiescere semper; & quod quaedam quiescant, per quod destruitur secunda positio ponentium omnia moueri semper; sed etiam videmus, quod in eisdem rebus sunt predictæ mutationes seu variationes de motu in quietem; & de quiete in motum: per quod apparet, quod aliqua sunt, quæ quandoque mouentur; & quandoque quiescunt. Secundo ibi.

LECTIO VI.

At vero neque alia quidem semper contingit quiescere, alia vero semper moueri: aliquando autem quiescere, & aliquando moueri nullum. Dicendum est autem, quod impossibile sit, sicut & in dictis prius, & in his: videmus enim in eisdem fieri dictas mutationes.

Et adhuc, quia oppugnat manifestis dubitans. Neque enim augmentum, neque violentus erit motus, nisi mouebitur extra naturam quiescens prius. Generationem igitur remouet, & corruptionem hæc ratio. Fere autem & moueri, fieri quiddam, & corrumpi videtur omnibus. In quod quidem enim mutatur, sit hoc, aut in hoc: ex quo autem mutatur, corrumpitur hoc, aut ab hinc. Quare manifestum est, quod alia quidem mouentur, alia vero quiescunt aliquando.

Omnia autem velle aliquando quiescere, aliquando autem moueri, hoc iam copulandum ad antiquas rationes.

Principium autem iterum faciendum à nunc determinatis, à quo quidem incepimus prius. Aut enim omnia quiescunt, aut omnia mouentur, aut hæc quidem quiescunt, hæc autem mouentur eorum, quæ sunt. Et, si alia quidem quiescunt, alia vero mouentur eorum quæ sunt, necesse est, aut omnia aliquando quidem quiescere, aut omnia aliquando moueri, aut quaedam semper quiescere, alia vero moueri ipsorum.

Reprobationem primæ partis, qua ponitur omnia quiescere semper ibi. [Quod quidem igitur non possibile, &c.] Tertio reprobationem aliorum duorum membrorum ibi. [Similiter autem impossibile, &c.] Dicit ergo primo quod ad manifestandum magis intentionem sequentium, debemus incipere ab iis, quæ nuper determinauimus, sumentes idem principium, quod prius, scilicet quod entia oportet primo, quod se habeant in aliqua harum trium dispositionum, scilicet quod vel omnia quiescant, vel omnia moueantur, vel quod quaedam quiescant, & quaedam moueantur. Et hoc tertium iterum in tria diuiditur, quia, si eorum, quæ sunt, quaedam quiescant, & quaedam mouentur, necesse est, quod vel omnia sic se habeant, quod quandoque quiescant, & quandoque moueantur, vel quod quaedam semper quiescant, quaedam autem semper moueantur. vel quod cum iis duobus apponatur tertium membrum, scilicet quod alia sint, quæ quiescant aliquando, & non semper, aliis quandoque motis, & non semper. Deinde cum dicit.

fit album, aut magnum. quod autem mouetur ad aliquem locum, sit existens in loco illo. Sed ex quo aliquid mutatur, sicut à termino à quo corrumpitur hoc. [In motu alterationis & augmenti, ut nigrum ad paruum. [Aut ab hinc.] quantum ad motum localem. Quia ergo in omni motu est generatio, & corruptio (dum prædicta positio tollit generationem & corruptionem) per consequens tollit omnem motum. Quia ergo hæc, quæ dicta sunt, sunt impossibilia, manifestum sit, quod quaedam mouentur, non quidem semper, sed aliquando; & quaedam quiescunt, non semper, sed aliquando. Deinde cum dicit.

LECTIO VI.

At vero neque fieri potest, ut alia semper moueantur, alia semper quiescant, & nihil interdum moueatur, interdum quiescat. Atque dicendum est, ut antea dicta esse non possunt, sic & hæc esse non posse, videmus enim dictas mutationes fieri in eisdem.

Et insuper is qui contendit, rebus profecto manifestissimis aduersatur. Neque enim accretio, neque violentus motus erit profecto, si non præter naturam mouebitur prius quiescens. Præterea generationem hæc sententia, corruptionem tollit. Pene autem, & ipsum moueri, fieri quoddam vniuersis, & corrumpi videtur. at quod enim quippiam mutatur, id sit, aut in hoc. Ex quo vero mutatur, id corrumpitur, aut hinc. Quare perspicuum est rerum esse nonnullas, quæ mouentur interdum, atque quiescunt.

Omnia autem interdum moueri, interdum quiescere censere, iam ad olim dictas rationes est adiungendum.

Principium autem idem rursus, quod prius fecimus, post hæc est sumendum, quæ modo determinauimus. Aut enim vniuersa quiescunt, aut vniuersa mouentur, aut quaedam quiescunt, quaedam mouentur. Et si quaedam eorum, quæ sunt, quiescunt, quaedam mouentur, aut cuncta nunc quiescant, nunc moueantur, aut alia semper quiescant, alia semper moueantur, alia interdum moueantur, interdum quiescant, necesse est.

Reprobationem primæ partis, qua ponitur omnia quiescere semper ibi. [Quod quidem igitur non possibile, &c.] Tertio reprobationem aliorum duorum membrorum ibi. [Similiter autem impossibile, &c.] Dicit ergo primo quod ad manifestandum magis intentionem sequentium, debemus incipere ab iis, quæ nuper determinauimus, sumentes idem principium, quod prius, scilicet quod entia oportet primo, quod se habeant in aliqua harum trium dispositionum, scilicet quod vel omnia quiescant, vel omnia moueantur, vel quod quaedam quiescant, & quaedam moueantur. Et hoc tertium iterum in tria diuiditur, quia, si eorum, quæ sunt, quaedam quiescant, & quaedam mouentur, necesse est, quod vel omnia sic se habeant, quod quandoque quiescant, & quandoque moueantur, vel quod quaedam semper quiescant, quaedam autem semper moueantur. vel quod cum iis duobus apponatur tertium membrum, scilicet quod alia sint, quæ quiescant aliquando, & non semper, aliis quandoque motis, & non semper. Deinde cum dicit.

Reprobat primum membrum; & dicit, quod supra dictum est, quod non sit possibile omnia quiescere semper, sed & nunc etiam aliquid est addendum. Et duo dicit contra hanc positionem. Primo quidem, quod necesse est ponere aliquem motum saltem in anima. Quia si aliquis velit dicere, quod secundum veritatem sic se habet quod nihil mouetur, sicut dixerunt sequentes Melissum, qui posuit quod ens est infinitum, & immobile: sed tamen non videtur ita secundum sensum, sed multa entia mouentur, ut sensus indicat. Si ergo aliquis dicat, quod ista opinio est falsa, qua opinatur quaedam moueri, adhuc sequitur quod motus sit. Quia, si opinio falsa est, motus est, & vniuersaliter, si opinio est, motus est. & similiter si phantasia est, motus est. Et hoc ideo, quia phantasia est quidam motus sensitivæ partis factus à sensu secundum actum. Opinio etiam quidam motus est rationis ex aliquibus ratiocinationibus procedens. Sed adhuc manifestius sequitur, quod motus sit in opinione, vel phantasia, si aliquando videatur nobis sic esse, aliquando aliter. quod contingit, cum quandoque videtur nobis aliqua quiescere; quandoque vero non quiescere. sic ergo omnino sequitur, quod motus sit. Secundo contra hanc opinionem dicit, quod apponere intentionem ad destruendum hanc opinionem, & quætere rationem ad probandum illas res, quas debemus habere in maiori dignitate, quam quod ratione indigeant, quia scilicet, habentur ut per se manifesta, hoc (inquam) facere nihil est aliud quam male iudicatio discernere inter melius, & peius in moralibus, & inter credibile, & incredibile in logicis, & inter principium, & non principium in demonstratiuis. Qui enim querit rationem ad probandum ea, quæ per se sunt manifesta, & sic habentur ut principia, non cognoscit ea esse principia, dum ea per alia principia probare intendit. Similiter videtur, quod non sciat cognoscere quid sit credibile, & incredibile: quia id quod est per se credibile, per aliud probare intendit, ac si non esset per se credibile. Nec etiam inter melius & peius posse discernere videtur, qui magis manifesta per minus manifesta probat. est autem per se manifestum, aliqua moueri. Non ergo ad hoc debet esse nostra intentio, ut hæc probare rationibus nitamur. Tertio ibi.

Quod quidem igitur non possibile sit omnia quiescere, dictum est prius: dicamus autem & nunc. si enim secundum veritatem sic se habet, (sicut quidam dicunt) esse id quod est infinitum & immobile, sed non videtur aliquid secundum sensum, sed mouentur multa eorum quæ sunt. Si igitur opinio est falsa, aut omnino opinio, & motus est: & utique si phantasia sit, & si aliquando quidem sic videatur esse, aliquando autem aliter. Phantasia quidem & opinio, motus quidam esse videntur. Sed de hoc quidem intendere, & quætere rationem, quorum dignius habemus, quæ ratione indigere, male iudicare est id quod melius & peius, & credibile, & non credibile, & principium & non principium.

Similiter autem & impossibile est. & omnia moueri, aut alia quidem semper moueri, alia vero semper quiescere. Ad omnia enim hæc sufficiens est vna fides. videmus enim quaedam aliquando quidem moueri, aliquando quidem quiescere. Quare manifestum est, quod impossibile sit similiter omnia quiescere, & omnia moueri cōtinue, eo quod alia quidem semper mouentur, alia vero quiescunt semper. Reliquum ergo considerandum est, utrum omnia sint huiusmodi possibile moueri, & quiescere, aut quaedam quidem sic, aliqua vero semper moueantur, hoc enim demonstrandum est à nobis.

LECTIO VII.

Mouentium igitur, & eorum, quæ mouentur, alia quidem mouent, & mouentur secundum accidens, alia autem per seipsa. Secundum

ibi, [At vero si aliquid est.] Prima pars diuiditur in duas: In prima ostendit primum mouens esse immobile ex ordine mouentium & mobilitum. In secunda ex sempiternitate motus, [Et iterum considerans &c.] Prima pars diuiditur in partes duas. In prima ostendit primum mouens esse immobile. In secunda ostendit ipsum esse perpetuum, ibi, [Quoniam autem oportet.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quoddam, quod est necessarium ad probationem sequentium, scilicet quod omne quod mouetur, ab alio moueatur: secundo ostendit positum, ibi, [Hoc autem dupliciter.] Ostendit aliquid quidem supra in principio Septimi, omne quod mouetur, ab alio moueri: ratione communi accepta ex parte ipsius motus; sed quia

moueantur, & alia semper quiescant, ita quod nihil sit quod quandoque moueatur, & quandoque quiescat. Contra omnia hæc sufficit fides facere per vnum medium, quia scilicet videmus quod quaedam quandoque mouentur, & quandoque iterum quiescunt. vnde manifestum est, quod impossibile est dicere, quod omnia continue quiescant, quod erat primum membrum: & quod omnia continue mouentur, quod erat secundum membrum, vel quod quaedam semper moueantur, & quaedam semper quiescant, & nihil sit medium. Deinde cum dicit.

Impossibile igitur esse cuncta quiescere, dictum quidem & prius est, dicamus autem & nunc id ipsum, atque probemus. Nam & si vere res ita se habet, ut quidam inquirunt, id quod est, infinitum esse, atque immobile, non tantum sensu sic esse videtur; sed eorum, quæ sunt complura mouentur. Si igitur sit opinio falsa, vel omnino opinio, & motus etiam est, & si imaginatio etiam sit, & si interdum sit de quibusdam, interdum aliter videatur. Imaginatio enim & opinio motus quidam esse videntur. Sed de iis quidem considerare, & eorum quætere rationem, quæ melius habemus, quam si ratione indigeremus, hominis est profecto male, id quod est melius, & id quod est deterius: id quod est credibile, & id quod non est credibile, principium denique & non principium discernentis.

Similiter autem est impossibile & omnia moueri, aut alia moueri semper, alia quiescere semper. Ad hæc enim omnia vna est sufficiens fides. videmus enim quaedam interdum moueri, interdum quiescere. Quare patet impossibile esse similiter cuncta quiescere, & omnia continue moueri, ac alia moueri semper, alia quiescere semper.

Restat igitur contemplandum esse, utrum vniuersa talia sint, ut moueantur atque quiescant; an alia quidem talia sint, alia vero semper quiescant, & alia continue moueantur. hoc enim iam à nobis est demonstrandum.

LECTIO VII.

Eorum igitur, quæ mouent, & quæ mouentur, alia per accidens, alia per se mouent atque mouentur. Per accidens quidem ea; quæ sunt in hisce, quæ mouent

ibi, [At vero si aliquid est.] Prima pars diuiditur in duas: In prima ostendit primum mouens esse immobile ex ordine mouentium & mobilitum. In secunda ex sempiternitate motus, [Et iterum considerans &c.] Prima pars diuiditur in partes duas. In prima ostendit primum mouens esse immobile. In secunda ostendit ipsum esse perpetuum, ibi, [Quoniam autem oportet.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quoddam, quod est necessarium ad probationem sequentium, scilicet quod omne quod mouetur, ab alio moueatur: secundo ostendit positum, ibi, [Hoc autem dupliciter.] Ostendit aliquid quidem supra in principio Septimi, omne quod mouetur, ab alio moueri: ratione communi accepta ex parte ipsius motus; sed quia

Secunda.

Infra.

Tex. 17.

Tex. 17.

Infra.

Tertia 16.

Tex. 33.

Tex. 30.

Tex. 45.

Tex. 35.

12.

Lec. 1. incipit applicare motum ad res mobiles, illud quod supra vniuersaliter est ostensum, hic ostendit vniuersaliter verificari in omnib. mobilibus & mouentibus. Vnde prima pars diuiditur in partes duas. In prima ponit diuisionem mouentium, & **Tex. 2.** mobiliu. In secunda manifestat, ppositu in singulis, ibi [Et maxime moueri.] Circa primum duo facit. Primo diuidit mouentia, & mobilia. secundo manifestat positam diuisionem, ibi, [Quod enim ipsum a seipso.] Primo ergo ponit tres diuisiones mouentium & mobilium: quarum prima est, quod mouentium, & mobilium; quaedam mouent, seu mouetur per accidens, quaedam autem per se. Et accipit hic per accidens large, secundum quod comprehendit sub se etiam, quod est secundum partem. vnde exponens quod dixerat [Per accidens,] subdit, quod per accidens moueri aut mouere dicitur dupliciter. Primo quidem dicuntur moueri per accidens, quocumque moueri dicuntur ex eo quod insunt aliquibus mouentibus. sicut cum dicitur, Muscum sanare, quia is, cui inest muscum, sanat. & similiter dicuntur moueri per accidens, ex eo quod insunt iis, quae mouentur, vel sicut locatum in loco, prout dicimus album moueri; quia corpus mouetur. Alio modo dicitur aliqua moueri vel moueri per accidens, quia mouent aut mouetur, secundum partem, sicut homo dicitur percuti aut percuti, quia manus percutitur aut percutitur. Per se autem dicitur moueri aut moueri per remotionem duorum predictorum: quia scilicet nec dicuntur moueri, aut moueri ex eo quod sint in aliis, quae mouent aut mouentur. neque ex eo quod aliqua pars ipsorum moueat aut moueatur. Omnis igitur iis quae mouent, & mouentur per accidens, subdiuidit ea, quae mouentur per se. Primo quidem, quia eorum, quae mouentur per se, alia mouentur a seipsis, sicut animalia: alia vero ab aliis, sicut inanimata. Tertiam diuisionem ponit, quia alia mouentur secundum naturam, alia extra naturam. Secundo ibi.

b Manifestat qualiter inueniatur secundum naturam, & extra naturam in iis, quae mouentur a seipsis, & quae mouentur ab alio. Et primo dicit de iis, quae mouentur a seipsis, sicut sunt animalia, quae mouentur seipsa, quod mouetur secundum naturam: quod probat per hoc, quod mouetur a principio in seipso. Illa autem dicimus a natura moueri, quorum principium motus in ipsis est. vnde manifestum est, quod motus animalis, quo mouet seipsum, si comparatur ad totum animal, est

naturalis: quia est ab anima, quae est natura, & forma animalis, sed, si comparatur ad corpus, contingit huiusmodi motum, & esse naturalem, & extra naturam. hoc n. considerandum erit secundum differentiam motus & elementis, ex quo constat animal. Si enim animal constat ex elemento graui predominanti, sicut corpus humanum, & mouetur sursum, erit motus violentus quantum ad corpus; si vero moueatur deorsum, erit motus corporis naturalis. Si autem essent animalia aliqua corpore aerea, (vt quidam Platonici poluerunt,) de illis esset e contrario dicendum. Secundo manifestat, qualiter inueniatur motus violentus, & naturalis in iis, quae mouentur ab alio: & dicit, quod horum quaedam mouentur secundum naturam, vt ignis sursum, terra deorsum; quae est motus violentus: quae est motus naturalis modum inanimatus, secundum seilicet, quod multoties partes animalium mouentur extra naturam, si considerentur rationes & modi naturalis motus in partibus animantium, sicut homo brachia flectit ad posterius, tibias autem ad posterius: canes vero, & equi, & huiusmodi animalia anteriores pedes ad posterius, posteriores vero ad anteriores. si autem fiat motus in animalibus per continuum, erit motus violentus, & extra naturam. Deinde cum dicit.

c Probat, omne quod mouetur ab alio moueri. & primo ostendit, in quibus sit manifestum: secundo ostendit deus, in quibus est dubium, ibi, [Maxime autem dubitatur &c.] Relictis autem, quae mouentur per accidens, quia ipsa non mouentur sed dicuntur moueri ex eo quod quaedam alia mouentur, inter ea, quae per se mouentur, maxime in iis, quae mouentur per violentiam, & extra naturam, manifestum est, quod id quod mouetur, ab alio mouetur. Manifestum est enim, quod ea, quae per violentiam mouentur, ab alio mouentur ex ipsa violentia definitione. Est n. violentum, vt dicitur in tertio Et hicorum, cuius principium est extra, nil conferente vim passio. Post ista vero, quae mouentur per violentiam, manifestum est quod id quod mouetur, ab alio mouetur, in iis, quae mouentur secundum naturam a seipsis, sicut animalia dicuntur seipsa mouere. In iis n. manifestum est, quod aliquid ab alio mouetur. Sed dubium potest esse, quomodo oportet accipere in ipsis mouens, & quod mouetur. Quantum n. ex primo aspectu apparet, & secundum quod multis videtur, sicut in nauibus, & in aliis artificialibus, quae non sunt secundum naturam, diuersum est quod mouet, ab eo quod mouetur, sic

infra

Tex. 6. 28.

infra

Tex. 2.

Tex. 2.

Tex. 2. & in animalibus. Videtur enim, quod hoc modo se habeat anima, quae mouet, ad corpus, quod mouetur, sicut naua ad nauim, vt dicitur in Secundo de Anima. Et per hunc modum videtur, quod totum animal seipsum moueat, in quantum vna pars eius aliam mouet. Vtrum autem se habeat anima ad corpus, sicut naua ad nauim, in libro de Anima, inquirendum relinquit. Quod autem sic aliquid dicatur seipsum mouere, in quantum vna pars eius mouet, & alia mouetur, in sequentibus ostenditur. Secundo ibi.

d Manifestat propositum in iis, in quibus est magis dubium. Et circa hoc facit tria. Primo ponit, in quibus sit magis dubium, omne, quod mouetur, ab alio moueri, quia scilicet in grauib. & leuib. cum secundum naturam mouentur. Secundo ostendit, quod huiusmodi non mouent seipsa, ibi, [Et namque ipsa a seipsis, &c.] Tertio ostendit, a quo mouentur, ibi, [Sed accedit & hoc.] Dicit ergo primo, quod ex quo maxime manifestum est, quod mouetur, ab alio moueri in iis, quae mouentur per violentiam, & post haec in iis, quae mouent seipsa, maxime videtur dubium in residuo membro vltimae diuisionis, siue in iis, quae non mouent seipsa, & tamen mouentur naturaliter. Vltima autem diuisionem dicit ista, scilicet quod eorum, quae mouentur non a seipsis, sed ab alio, quaedam mouentur extra naturam, quaedam vero a contrario mouentur secundum naturam, & in istis dubium est, a quo moueantur: sicut sunt grauia & leuia, quae quidem in contraria loca mouentur per violentiam, sed in propria, secundum naturam: leue scilicet sursum, graue vero deorsum: sed a quo moueantur, non est manifestum, cum mouentur secundum naturam, sicut est manifestum, cum mouentur extra naturam. Secundo ibi.

e Probat, quod huiusmodi non mouent seipsa, quatuor rationibus: quarum prima est, quod mouere seipsum pertinet ad rationem vitae, & est proprie animatorum. Motu enim & sensu discernimus animatum ab inanimato, vt dicitur i. de Anima: manifestum est autem, haec non esse viua, seu animata: non ergo mouent seipsa. Secunda ratio ponitur ibi.

f Quae talis est: Quocumque mouent seipsa, possunt etiam sibi esse causa quietis, sicut videmus, quod animalia per suum appetitum mouentur, & stant. si ergo grauia & leuia mouerent seipsa motu naturali, possent facere stare seipsa. sicut si aliquis est sibi causa ambulandi, est etiam sibi causa non ambulandi. Hoc autem videmus esse falsum; quia huiusmodi non quiescunt extra propria loca, nisi propter aliquam cau-

am extrinsecam prohibentem motum ipsorum. ergo non mouent seipsa. Sed quia posset aliquis dicere, quod huiusmodi, etsi non sint sibi causa standi extra propria loca, sunt tamen sibi causa standi in propriis locis. Subiungit tertiam rationem ibi.

g Quae talis est: Irrationabile est dicere, quod illa, quae mouet seipsa, moueatur solum a seipsis secundum vnum motum, & non pluribus motibus: quia quod mouet seipsum, non habet motum determinatum ab alio, sed ipsum sibi determinat motum, & quoadquod determinat sibi hunc motum, & quoadquod alium. vnde est in potestate eius, quod mouet seipsum, quod determinet sibi hunc vel illum motum. Si ergo grauia & leuia mouerent seipsa, sequeretur, quod si in potestate ignis esset, quod moueretur sursum, & in potestate eius esset, quod moueretur deorsum: quod nunquam videmus accidere, nisi ex causa extrinseca. non igitur mouet seipsa. Est autem sciendum, quod ista duae rationes sunt probabiles, secundum ea, quae apparent de mouentibus seipsa, quae sunt apud nos, quae quoadquod inueniuntur moueri hoc motu, quandoque; alio, quandoque etiam quiescere. vnde non dixit, impossibile est, sed [irrationabile,] quo modo loquendi in probabilitibus vti consuevit. Ostendit enim inferius, quod si aliquid est mouens seipsum, in quo mouens est omnino immobile, quod illud semper mouetur, & vno motu. Sed tamen hoc non posset dici in grauib. & leuib. in quibus non est aliquid, quod non moueatur per se, vel per accidens, cum etiam generentur & corrumpantur. Quartam rationem ponit ibi.

h Quae talis est: Nullum continuum mouet seipsum: grauia autem & leuia sunt continua: ergo nihil horum mouet seipsum. Quod autem nullum continuum seipsum moueat, sic probat: quia mouens ad motum se habet, sicut agens ad patientem: cum autem agens sit contrarium patienti, necesse est, quod diuidatur, id quod est aptum agere, ab eo quod est aptum pati. Secundum ergo quod aliqua sunt non contacta adinuicem, sed sunt omnino vnum, & continuum, & quantitate, & forma, secundum hoc non possunt pati abinuicem. sic ergo sequitur, quod nullum continuum moueat seipsum: sed necesse est, quod mouens diuidatur ab eo, quod mouetur, sicut apparet, cum res inanimata mouentur ab animatis, vt lapis a manu. Vnde & in animalibus, quae mouent seipsa, est magis quaedam colligatio partium, quam perfecta continuatio, sic enim vna pars potest moueri ab alia, quod non inuenitur in grauib. & leuib.

Th. super Physic. P LECTIO

Tex. 2.

Lec. 9.

Lec. 10.

Tom. 29.

infra

Tex. 31.

Tom. 30.

infra

Tex. 33. Tex. 32.

Postquam ostendit, quod grauia & leuia non mouent seipsa, hic ostendit, a quo moueantur. Et primo ostendit, a quo moueantur. Secundo concludit principale intentum, ibi, [Si igitur omnia, quae mouentur, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod naturaliter mouentur ab aliquo. Secundo inquiri, a quo moueantur, ibi, [Quoniam autem, quod potentia, &c.] Dicit ergo primo, quod, etiam grauia & leuia non moueant seipsa, tamen mouentur ab aliquo. Et hoc potest manifestari, si distinguantur causae mouentes. Sicut enim in his, quae mouentur, est accipere, quaedam secundum naturam moueri, & quaedam extra naturam, ita & in mouentibus: Quaedam mouent extra naturam, [ut uentus,] id est, baculus, qui non naturaliter motius est corporis grauis, puta lapidis; Quaedam uero mouent secundum naturam, sicut quod est actu calidum, naturaliter mouet id, & secundum suam naturam est potentia calidum, & similiter est in aliis talibus. Et sicut, quod est in actu, naturaliter mouet, ita id, quod est in potentia, naturaliter mouetur, vel secundum qualitatem, vel secundum quantitatem, vel secundum ubi. Et quia in secundo dixerat, quod illa mouentur naturaliter, quorum principium motus in ipsis est per se, & non secundum accidens, ex quo potest uideri, quod id, quod est in potentia tantum calidum, non mouetur naturaliter, tanquam principium actiuo motus exterius existere; quasi ad hanc obiectionem excludendam subiungit, [Cum habeat principium huiusmodi in seipso, & non secundum accidens,] quasi dicat, quod ad hoc, quod motus sit naturalis, sufficit, quod huiusmodi principium, scilicet potentia, de qua fecerat mentionem, sit in eo, quod mouetur per se, & non per accidens. sicut sciamus est potentia combustibile, non in quantum est sciamus, sed in quantum est lignum. Vnde hoc, quod dixerat, [Et non secundum accidens,] exponens, subdit.

T.com. 31.

LECTIO VIII.

Sed accedit, & haec ab aliquo semper moueri. fiet autem vsique manifestum diuidentibus causas. Est autem & in mouentibus accipere, quae dicta sunt. Alia quidem enim extra naturam ipsorum motiua sunt, ut uentis non natura grauis motius est; Alia uero natura, ut actu calidum motiuum est potentia calidi. similiter autem & in aliis huiusmodi est. Et mobile autem similiter natura, quod potentia quale, aut quantum, aut ubi est, cum habeat principium huiusmodi in seipso, & non secundum accidens.

Erit enim idem, & quantum, & quale, sed alteri alterum accidit, & non secundum se existit. Ignis itaque & terra mouentur ab alio, uolentia quidem, cum extra naturam, natura autem, cum in ipsorum actus potentia existunt.

Quoniam autem quod potentia est, multipliciter dicitur, haec causa est, non esse manifestum, a quo huiusmodi moueantur, ut ignis sursum, terra uero deorsum.

Est autem potentia aliter addiscens sciens, & habens iam scientiam, & non considerans. Semper autem, cum simul actiuum & passiuum sunt, fit aliquando actu, quod in potentia, ut addiscens, & ex potentia ente, alterum fit potentia. habens enim scientiam, non considerans autem, potentia est sciens quodammodo, sed non sicut & ante addiscere. Cum autem sic se habeat, si aliquid non prohibeat, operatur, & considerat, aut erit in contradictione & ignorantia.

Similiter autem haec se habent & in physicis. Frigidum enim potentia ad actum scientia, sed non eodem modo, sicut antequam addisceret: ergo de potentia prima reducit in actum, cui adiungitur secunda potentia, per aliquid agens, scilicet per doctorem. Sed quando sic se habet, quod habet habitum scientia, non oportet, quod reducat in secundum actum per aliquid agens, sed statim per seipsum operatur considerando, nisi sit aliquid prohibens, puta occupatio, vel infirmitas, aut uoluntas. Vel si non impeditur, non posset considerare, tunc non esset in habitu scientia, sed in eius contrario, scilicet in ignorantia. Secundo ibi.

Manifestat idem in qualitatibus: & dicit, quod, sicut dictum est de potentia ad sciendum in anima, ita est etiam in corporibus naturalibus. Corpus enim, cum est actu frigidum, est potentia calidum, sicut ignorans est potentia sciens, sed cum fuerit productum per transmutationem, ut habeat formam ignis, tunc

eorum est extra naturalem ipsorum potentiam: sed naturaliter mouentur, cum mouentur in actus proprios, ad quos sunt in potentia secundum suam naturam. Secundo ibi.

Ostendit, a quo moueantur. Et quia, quod est in potentia, mouetur ab eo, quod est in actu, primo distinguit potentiam: secundo ex hoc ostendit, a quo huiusmodi moueantur, ibi, [Potentia autem est leue.] Circa primum tria facit. Primo ostendit necessarium esse cognoscere, quorundam aliquid dicitur esse in potentia: secundo manifestat, ibi, [Est autem potentia.] Tertio soluit ex hoc quandam questionem, ibi, [Et tamen quare?] Dicit ergo primo, quod ideo non est manifestum, a quo grauia & leuia mouentur suis motibus naturalibus, ut puta ignis sursum, & terra deorsum, quia ens in potentia dicitur multipliciter. Secundo ibi.

Verum fit, ut haec etiam semper ab aliquo moueantur. quod quidem patet, si causas diuidamus. atque licet & in mouentibus ea, quae dicta sunt, sumere. Alia namque, praeter naturam motiua sunt, ut est uentus motiuus ponderis, non natura. Alia sunt motiua natura, ut calidum actu motiuum est eius, quod est potentia calidum. Similiter & in huiusmodi ceteris. Mobile etiam id est natura, quod est potentia quale, vel quantum, vel ubi, cum in seipso tale principium & per accidens habet.

Erit enim idem, & quantum, & quale, sed accidit alterum alteri, & non per se competit. Ignis igitur atque terra mouentur ab aliquo, uolentia quidem, cum praeter naturam; natura uero, cum sub potentia suos ad actus mouentur.

Quoniam autem esse potentia, multipliciter dicitur, haec est sane causa, ut non sit perspicuum, a quoniam talia moueantur, ut ignis sursum, & terra deorsum.

Diuerso autem modo potentia sciens est, qui discit, & qui iam scientiam habet, & non consideratur. Cum autem actiuum atque passiuum sint simul, euadit interdum id, quod est potentia actu tale, ut id, quod discit, & ex eo, quod est potentia, si aliud potentia rursus; Qui namque scientiam habet, & non consideratur, est potentia quodammodo sciens, sed non ut erat antea, quam didicisset. At cum ita se habeat, nisi quid prohibeat, operatur ac consideratur, vel in contradictione ignoratio, neq. erit.

Simili modo se habent haec & in ipsis naturalibus rebus. Frigidum

potentia ad actum scientia, sed non eodem modo, sicut antequam addisceret: ergo de potentia prima reducit in actum, cui adiungitur secunda potentia, per aliquid agens, scilicet per doctorem. Sed quando sic se habet, quod habet habitum scientia, non oportet, quod reducat in secundum actum per aliquid agens, sed statim per seipsum operatur considerando, nisi sit aliquid prohibens, puta occupatio, vel infirmitas, aut uoluntas. Vel si non impeditur, non posset considerare, tunc non esset in habitu scientia, sed in eius contrario, scilicet in ignorantia. Secundo ibi.

Manifestat idem in qualitatibus: & dicit, quod, sicut dictum est de potentia ad sciendum in anima, ita est etiam in corporibus naturalibus. Corpus enim, cum est actu frigidum, est potentia calidum, sicut ignorans est potentia sciens, sed cum fuerit productum per transmutationem, ut habeat formam ignis, tunc

LECTIO VIII.

Sexta pars. 32. Infra. quinta 34.

tunc iam est ignis in actu, habens virtutem operandi, & operatur statim comburendo, nisi aliquid prohibeat in contrarium agendo, vel qualitercunque aliter impediatur: puta, subtrahendo combustibile, sicut dictum est, quod postquam aliquid addidit factus est sciens, statim considerat, nisi aliquid impediatur. Tertio ibi.

Manifestat idem in motu grauium & leuium, & dicit, quod similiter leue fit ex graui, sicut ex frigido calidum, ut puta, cum aer, qui est leuis, fit ex aqua, quae est grauis. Hec ergo, scilicet aqua, primo est in potentia leuis, & postmodum fit leuis in actu, & tunc statim habet operationem suam, nisi aliquid prohibeat. Sed iam leuis existens, comparatur ad locum, sicut potentia ad actum. actus enim leuis in quantum huiusmodi, est esse in aliquo loco determinato, scilicet sursum: sed prohibetur, ne sit sursum, per hoc, quod est in contrario loco, scilicet deorsum: quia non potest esse simul in duobus locis. unde illud, quod detinet leue deorsum, prohibet ipsum esse sursum. Et sicut dictum est in motu locali, ita etiam dicendum est de motu secundum quantitatem, vel qualitatem. Deinde cum dicit.

Soluit quandam questionem secundum praemissa. Licet enim actus leuis sit, esse sursum, tamen a quibusdam quaeritur, quare grauia & leuia mouentur in propria loca? Sed causa huius est, quia habent naturalem aptitudinem ad talia loca. Hoc enim est esse leuis, habere aptitudinem ad hoc, quod sit sursum: & haec est etiam ratio grauis, habere aptitudinem ad hoc, quod sit deorsum. Vnde nihil est aliud quaerere, quare graue mouetur deorsum, quam quaerere, quare est graue. Et sic illud idem, quod facit ipsum graue, facit ipsum moueri deorsum. Deinde cum dicit.

Ex praemissis ostendit, quid moueat grauia & leuia: & dicit, cum id, quod est in potentia, moueatur ab eo, quod est in actu, sicut dictum est, considerandum est, quod multipliciter dicitur, aliquid esse in potentia leue vel graue. Vno enim modo, cum adhuc est aqua, est in potentia ad leue. Alio autem modo, cum iam ex aqua factus est aer, est tamen adhuc in potentia ad actum leuis, quod est esse sursum. sicut habens habitum scientia, & non considerans, adhuc dicitur esse in potentia: contingit enim, quod id, quod est leue, impediatur, ne sit sursum. si ergo auferatur illud impedimentum, statim agit ad hoc, quod sit sursum ascendendo. Sicut etiam dictum est in qualitate, quod quando est quale in actu, statim

T.com. 33.

tendit in suam actionem, sicut ille, qui est sciens, statim considerat, nisi aliquid prohibeat. Et similiter in motu quantitatis: quia ex quo facta est additio quanti ad quantum, statim sequitur extensio in corpore augmentabili, nisi aliquid prohibeat. Sic ergo patet, [quod illud, quod mouet,] id est, remouet hoc, & est prohibens, [& sustinens,] id est, detinet, quodammodo mouet, & quodammodo non mouet. puta, si columna sustineat aliquid graue, & sic impediatur ipsum descendere, ille, qui diuellit columnam, quodammodo dicitur mouere graue columnae suppositum. Et similiter ille, qui remouet lapidem, qui impedit aquam effluere a uase, dicitur quodammodo mouere aquam. Dicitur enim mouere per accidens, & non per se, [sicut si sphaera,] id est, pila, repercutiatur a pariete, per accidens quidem mota est a pariete, non autem per se, sed a primo propiciente per se mota est. Paries enim non dedit ei aliquem impetum ad motum, sed proiciens. Per accidens autem fuit, quod dum a pariete impeditur, ne secundum impetum ferretur, eodem impetu manente, in contrarium motum resiliuit; Et similiter ille, qui diuellit columnam, non dat graui supposito impetum vel inclinationem ad hoc, quod sit deorsum. hoc enim habuit a primo generante, quod dedit ei formam, quam sequitur talis inclinatio. Sic igitur generans est per se mouens grauia & leuia, remouens autem prohibens per accidens. Concludit igitur, manifestum esse ex dictis, quod nihil horum, scilicet grauium & leuium, mouet seipsum: sed tamen motus eorum est naturalis, quia habent principium motus in seipsis; non quidem principium motiuum, aut actiuum, sed principium passiuum, quod est potentia ad tale actum. Ex quo patet, contra intentionem Philosophi esse, quod in materia sit principium actiuum, quod quidam dicunt esse necessarium, ad hoc, quod sit motus naturalis sufficiens ad actum. Deinde cum dicit.

Concludit conclusionem principaliter intentam in toto capitulo, & dicit, quod si hoc uerum est, quod omnia, quae per se mouentur, aut mouentur secundum naturam, aut extra naturam, & per uolentiam: & de illis, quae mouentur per uolentiam, manifestum est, quod omnia mouentur, non solum a quodam mouente, sed etiam a mouente alio extrinseco: & iterum inter ea, quae mouentur secundum naturam, quaedam mouentur a seipsis, in quibus manifestum est, quod

Quare itaque, propter quid leuia grauius, ad sua loca mouentur. Est autem causa, ipsa apta esse aliquo moueri, atque hoc est ipsius grauis leuis, esse infero loco, supero, distinctum.

Leue uero graueque, potentia, pluribus est modis, (ut diximus.) Nam cum est aqua, leue potentia quodammodo est: & cum est aer, adhuc potentia est. Fieri enim potest, ut ob impedimentum non sit supero in loco: sed si id, quod impedit, fuerit sublatum, operatur, semperque superius fit. similiter & quale ipsum ab actu tale mutatur. Continuo namque contemplatur, & huius, qui scientiam habet, nisi quid obstat. Et ipsum etiam quantum extenditur, si nihil sit, quod impediatur. Qui uero id, quod sustinet prohibet, dimouit, partim mouet, partim non mouet, ut qui columnam diuellit, aut ab utroque, qui est in aqua, lapidem

Premotentem dimouit, per accidens enim mouet, quemadmodum & pila reflexa, non a pariete, sed ab eo, qui proicit, est mota. Nihil igitur horum, ut patuit, seipsum mouet, sed motus quidem habet principium, non mouendi tamen, atque agendi, sed patiendi.

Quod si omnia, quae mouentur, aut natura, aut praeter naturam, & a uolenti motu cientur: & ea, quae uolenti motu mouentur, ab aliquo cuncta atque ab alio mouentur, ut patet, & ea rursus, quae natura mouentur, ab aliquo motu cientur, siue a seipsis moueantur, ut animalia, aut actiuum, sed principium passiuum, quod est potentia ad tale actum. Ex quo patet, contra intentionem Philosophi esse, quod in materia sit principium actiuum, quod quidam dicunt esse necessarium, ad hoc, quod sit motus naturalis sufficiens ad actum. Deinde cum dicit.

Concludit conclusionem principaliter intentam in toto capitulo, & dicit, quod si hoc uerum est, quod omnia, quae per se mouentur, aut mouentur secundum naturam, aut extra naturam, & per uolentiam: & de illis, quae mouentur per uolentiam, manifestum est, quod omnia mouentur, non solum a quodam mouente, sed etiam a mouente alio extrinseco: & iterum inter ea, quae mouentur secundum naturam, quaedam mouentur a seipsis, in quibus manifestum est, quod

Quod si omnia, quae mouentur, aut natura, aut praeter naturam, & a uolenti motu cientur: & ea, quae uolenti motu mouentur, ab aliquo cuncta atque ab alio mouentur, ut patet, & ea rursus, quae natura mouentur, ab aliquo motu cientur, siue a seipsis moueantur, ut animalia, aut actiuum, sed principium passiuum, quod est potentia ad tale actum. Ex quo patet, contra intentionem Philosophi esse, quod in materia sit principium actiuum, quod quidam dicunt esse necessarium, ad hoc, quod sit motus naturalis sufficiens ad actum. Deinde cum dicit.

D. 690.

moventur ab aliquo, non quidem extrinseco, sed intrinseco: quaedam etiam sunt, quae moventur secundum naturam, non tamen a seipsis, sicut graua & leuia: & haec etiam aliquo moventur, ut ostensum est; quia aut moventur per se a generante, quod facit ea esse graua & leuia: aut moventur per accidens, ab eo quod [soluit], id est, remouet ea, quae impediunt, vel remouet naturalem motum. Sic ergo patet, quod omnia, quae moventur, moventur ab aliquo vel intrinseco motore, vel extrinseco, quod dicitur ab alio moueri.

LECTIO IX. Hoc autem dupliciter. Aut enim non propter seipsum est mouens, sed propter alterum, quod mouet mouens, aut propter ipsum. Et hoc aut mouens ex se primum post vltimum, aut per plura media, ut baculus mouet lapidem, & mouetur a manu mota ab homine: hic autem non amplius, eo quod ab alio mouetur.

LECTIO IX.

Postquam Philosophus ostendit, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur, hic incipit ostendere, quod necesse est deuenire ad aliquod primum mouens immobile. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quod necesse est deuenire ad aliquod primum, quod vel sit immobile, vel moueat seipsum: in secunda ostendit, quod, etiam si deueniat ad aliquod primum, quod moueat seipsum, necesse est tamen ulterius deuenire ad aliquod primum motiens immobile, ibi, [Necesse igitur, & omne, quod mouetur.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod non est possibile, quod in infinitum aliquid ab alio moueatur: in secunda, quod non est necessarium, quod omne mouens moueatur, ibi, [Ad dicta autem.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum ascendendo in ordine mobilium & mouentium: secundo descendendo, ibi, [Amplius autem & sic ipsam.] Circa primum duo facit. Primo praemittit quaedam necessaria ad proposita ostensionem. Secundo inducit rationem ad propositum ostendendum, ibi, [Si ergo necesse.] Praemittit autem duo, quorum primum est diuino mouentis. Cum enim dictum sit, quod omne motum ab aliquo mouetur, contingit aliquid esse mouens dupliciter, vno modo, quando non mouet propter seipsum, id est, propria virtute, sed quia est motum ab aliquo alio mouente, & hoc est secundum mouens: alio modo aliquid mouet propter seipsum, id est, propria virtute, non quia est motum ab alio. Contingit autem, quod tale mouens moueat dupliciter, vno modo ita, [quod primum mouens moueat proximum post vltimum,] id est, id, quod est sibi proximum post secundum mouens: & hoc contingit, quando primum mouens mouet mobile per vnum tantum medium: alio vero modo, quando mouens mouet mobile per plura media, ut patet, cum baculus mouet lapidem, & mouetur a manu, quae mouetur ab homine, qui non mouet eo, quod ab aliquo alio moueatur. sic ergo homo est primum mouens propter seipsum, & mouet lapidem per plura media. si autem moueret lapidem manu, moueret per vnum medium tantum. Secundo ibi,

Ponit comparationem primi mouentis, & secundi. Cum enim tam primum mouens, quam vltimum mouere dicamus, dicimus, quod magis mouet primum mouens, quam vltimum. Et hoc patet per duas rationes: quarum prima est, quod primum mouens mouet secundum mouens, sed non e conuerso. Secunda ratio est, quia secundum mouens non potest mouere sine primo, sed primum mouens potest mouere sine secundo: sicut si baculus non potest mouere lapidem, nisi moueatur ab homine, sed homo potest mouere etiam sine baculo. Deinde cum dicit, c. Ostendit propositum secundum praemissa. Ostensum est enim, quod omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur, id autem, a quo mouetur, aut mouetur, aut non mouetur: & si mouetur, aut ab alio mouetur, aut non. Haec autem duo, scilicet quod mouetur ab alio, & quod mouetur non ab alio, sic se habent, quod posito vno, ponitur aliud, & non e conuerso, quia si sit aliquid, quod mouetur ab alio, necesse est deuenire ad aliquod primum, quod non mouetur ab alio: Sed si ponatur aliquod primum huiusmodi, scilicet quod non moueatur ab alio, non est necessarium ulterius ponere alterum, scilicet quod mouetur ab alio: & hoc quidem per se manifestum est. Sed primum poterat esse dubium, scilicet quod si inuenitur aliquid, quod mouetur ab alio, & inueniatur aliquod primum, quod non mouetur ab alio, & ideo consequenter hoc probat sic: quia si aliquid mouetur ab alio, & iterum illud ab alio, & nunquam est deuenire ad aliquid, quod non moueatur ab alio, sequitur, quod sit procedere in infinitum in mouentibus & motis. Et hoc quidem esse impossibile, supra probatum est in Septimo. Sed hic probat certiori via, quia in infinitis non est aliquid primum: si ergo mouentia & mota procedant in infinitum, non erit aliquid primum mouens. Iam autem dictum est, quod si primum mouens non mouet, nec vltimum mouet, non erit ergo aliquod mouens, quod est manifeste falsum. Non est ergo procedere in infinitum in hoc, quod aliquid moueatur ab alio. Si ergo non detur, quod omne, quod mouetur ab aliquo moueatur, ut ostensum est, & iterum supponatur, quod primum mouens mouet, cum probatum sit, quod non moueatur ab alio, necesse est, quod moueatur a seipso. Est autem in hac ratione attendendum: quod primum mouens moueri non est hic probatum: supponit autem hoc secundum communem opinionem Platoniorum. Quantum autem ad virtutem rationis, non magis concluditur, quod primum mouens moueat seipsum, quam quod sit immobile. vnde in sequentibus hanc eandem conclusionem sub distinctione inducit, ut infra patebit. Deinde cum dicit,

LECTIO IX.

Id autem, quod mouet, est duplex; aut enim non per seipsum mouet, sed per aliud, quod quidem id motu erit, quod mouet: aut per se mouet. Et hoc aut primum post vltimum, aut per plura media mouet, ut baculus mouet lapidem, & mouetur a manu, quae quidem ab homine motu ciatur. at us non alterius ex eo mouet, quia ab alio ipse motu ciatur.

Vtrumque igitur mouere dicimus, & vltimum mouentium, & etiam primum, sed magis primum, hoc enim vltimum mouet, sed vltimum primum non mouet. Et sine primo quidem vltimum non mouebit: sine vero hoc primum mouere potest: baculus enim, si homo non moueat, non mouebit.

Si igitur omne, quod mouetur, ab aliquo moueri necesse est, & aut ab eo, quod mouetur ab alio, aut ab eo, quod non mouetur ab alio, & si ab eo mouetur, quod ab alio motu ciatur, mouens aliquid esse primum, quod non ab alio moueatur necesse est. Sin vero tale est primum, non necesse est alterum esse: fieri enim non potest, ut in infinitum proficiscatur id, quod mouet, atque mouetur ab alio. quippe cum infinitorum nihil sit primum. Si igitur, uti diximus, omne quidem, quod mouetur, ab aliquo motu ciatur, id vero, quod primum mouet, mouetur quidem, at non ab alio: ipsum profecto primum a seipso moueatur necesse est.

ab alio, & iterum illud ab alio, & nunquam est deuenire ad aliquid, quod non moueatur ab alio, sequitur, quod sit procedere in infinitum in mouentibus & motis. Et hoc quidem esse impossibile, supra probatum est in Septimo. Sed hic probat certiori via, quia in infinitis non est aliquid primum: si ergo mouentia & mota procedant in infinitum, non erit aliquid primum mouens. Iam autem dictum est, quod si primum mouens non mouet, nec vltimum mouet, non erit ergo aliquod mouens, quod est manifeste falsum. Non est ergo procedere in infinitum in hoc, quod aliquid moueatur ab alio. Si ergo non detur, quod omne, quod mouetur ab aliquo moueatur, ut ostensum est, & iterum supponatur, quod primum mouens mouet, cum probatum sit, quod non moueatur ab alio, necesse est, quod moueatur a seipso. Est autem in hac ratione attendendum: quod primum mouens moueri non est hic probatum: supponit autem hoc secundum communem opinionem Platoniorum. Quantum autem ad virtutem rationis, non magis concluditur, quod primum mouens moueat seipsum, quam quod sit immobile. vnde in sequentibus hanc eandem conclusionem sub distinctione inducit, ut infra patebit. Deinde cum dicit,

d. q. Pro

T.com.35.

Probat idem descendendo. Et est eadem ratio cum praemissa, quantum ad virtutem inferendi, differens autem secundum ordinem processus. Iterat autem eam ad maiorem manifestationem. Dicit ergo, quod praedictam rationem contingit alio modo prosequi, & praemittit propositiones habentes eandem rationem veritatis cum supra praemissis, sed alio ordine. Supra enim praemissit, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur; & quod illud, a quo mouetur, mouet, vel propter seipsum, vel propter aliud prius mouens; quod erat procedere ascendendo, hic autem e conuerso descendendo procedit: dicens, quod omne mouens mouet aliquid, & mouet aliquid, vel seipso, vel alio inferiori mouere, sicut homo mouet lapidem, vel ipse per seipsum, vel per baculum, & ventus proiecit ad terram aliqua, aut suo impulsu, aut per lapidem, quem mouit. Iterum supra praemiserat, quod vltimum mouens non mouet se sine primo, sed e conuerso: loco eius hic dicit, quod id, quo aliquid mouet, sicut instrumentum, impossibile est, quod aliquid moueat sine principali mouente, quod moueat ipsum, sicut baculus sine manu. Sed si aliquid mouet per seipsum, sicut principale mouens, non est necesse esse aliud instrumentum, quo moueat. Et hoc magis manifestum est in instrumentis, quam in mobilibus ordinatis. licet habeat eandem veritatem: quia non quilibet consideraret secundum mouens esse instrumentum primi. Sicut etiam supra dixerat deducendo, quod si sit aliquid, quod mouetur ab alio, necesse est esse aliquid, quod non mouetur, sed non e conuerso; ita hic descendendo, quod si inueniatur, quod illud, quod mouens mouet, sit alterum, sicut instrumentum, necesse est esse aliquid, quod mouebit, non aliquo instrumento, sed per seipsum, aut procederet in infinitum in instrumentis: quod est idem, ac si procederetur in infinitum in mouentibus, quod est impossibile, ut supra ostensum est. Si est ergo aliquid mouens id, quod mouetur, necesse est stare, & non in infinitum ire, quia si baculus mouet, eo quod mouetur a manu, sequitur, quod manus moueat baculum. si autem & manum aliquid aliud mouet, etiam sequitur e conuerso, quod aliquod mouens moueat manum, & ita oportet, quod sicut proceditur in instrumentis motis, ita proce-

T.com.3.

datur in mouentibus, quae mouent instrumenta. non est autem procedere in infinitum in mouentibus, ut supra ostensum est: ergo neque in instrumentis. Cum ergo semper alterum, quod mouetur, moueatur alio mouente, & non sit procedere in infinitum, necesse est esse aliquod primum mouens, quod moueat per seipsum, & non per aliquod instrumentum. Si ergo detur, quod hoc primum, quod mouet per seipsum, mouetur quidem, sed non est aliquid aliud mouens ipsum; quia sic & ipsum esset instrumentum, sequitur ex necessitate, quod ipsum seipsum moueat, supposito secundum Platonios, quod omne mouens moueatur. Vnde & secundum istam rationem, illud, quod mouetur, aut statim mouebitur a mouente, quod mouet seipsum: aut aliquando erit deuenire in aliquod tale mouens; quod seipsum moueat. Deinde cum dicit,

Ostendit, quod non omne mouens mouetur, ut in prioribus rationibus supponebatur. Et circa hoc duo facit. Primo probat, quod non omne mouens mouetur. Secundo, tam ex hoc, quam ex superioribus rationibus concludit principale propositum, ibi, [Non ergo necesse semper moueri.] Dicit ergo primo, quod praeter supradicta possunt etiam addi haec ad nostrum propositum ostendendum. Et circa hoc tria facit. Primo praemittit quandam diuisionem. Secundo destruit vnam partem, ibi, [Primum quidem igitur.] Tertio destruit aliam partem, ibi, [At vero si non secundum accidens.] Dicit ergo primo, quod si omne, quod mouetur, mouetur ab eo, quod mouetur, quod est omne mouens moueri, hoc potest esse dupliciter, vno modo, quod hoc inueniatur per accidens in rebus, ut mouens moueatur; ita scilicet, quod mouens non moueatur propter id, quod mouetur: ut si dicamus, aedificatorem esse musicum, non quia musicus est, sed per accidens, aut non est per accidens, quod mouens moueatur, sed per se. Secundo ibi,

Destruit primum membrum tripliciter. Primo quidem tali ratione: Nihil, quod est per accidens, est necessarium; quod enim inest alicui per accidens, non ex necessitate inest ei, sed contingit non inesse, sicut musicum aedificatorem. Si ergo mouentia per accidens mouentur, sequitur, quod contingit ea non moueatur propter id, quod mouetur: ut si dicamus, aedificatorem esse musicum, non quia musicus est, sed per accidens, aut non est per accidens, quod mouens moueatur, sed per se. Secundo ibi,

Destruit primum membrum tripliciter. Primo quidem tali ratione: Nihil, quod est per accidens, est necessarium; quod enim inest alicui per accidens, non ex necessitate inest ei, sed contingit non inesse, sicut musicum aedificatorem. Si ergo mouentia per accidens mouentur, sequitur, quod contingit ea non moueatur propter id, quod mouetur: ut si dicamus, aedificatorem esse musicum, non quia musicus est, sed per accidens, aut non est per accidens, quod mouens moueatur, sed per se. Secundo ibi,

T.com.43.

T.com.36.

T.com.34.

T.com.35.

Tex.39.

Infra. Tex.59.

non

non moueri, sed cum tu ponas, quod omne mouens mouetur, consequens est, quod si non mouetur mouentia, quod non moueat. Sequitur ergo, quod aliquando nihil moueatur, hoc autem est impossibile: quia ostensum est supra, quod necesse est motum semper esse. Istud autem impossibile non sequitur ex hoc, quod

supposuimus, quod si non moueri, quia si hoc est per accidens, quod mouens moueatur, mouentia non moueri, erit possibile. possibile autem posito, nullum sequitur impossibile. relinquatur ergo, quod aliud, ex quo sequitur, sit impossibile, scilicet quod omne mouens moueatur. Secundo ibi.

¶ Probat idem alia probabili ratione, quod talis est: in motu tria inueniuntur, quorum unum est mobile, quod mouetur: aliud autem est mouens: tertium est instrumentum, quo mouens mouet. In istis autem tribus manifestum est, quod id, quod mouetur, necesse est moueri, sed non est necesse, quod moueat. instrumentum autem, quo mouens mouet, necesse est mouere, & moueri. Mouetur autem a principali mouente, & mouet vltimum motum: vnde & omne, quod mouet, & mouetur, habet rationem instrumenti. Ideo autem instrumentum, quo mouens mouet, & mouetur, & mouet, quia communicat cum vtroque; existens in quadam identitate ad id, quod mouetur: & hoc maxime manifestum est in motu locali. Necesse est enim, quod mouentia a primo mouente vsque ad vltimum motum, omnia se tangant adinuicem. Et sic patet, quod instrumentum medium est idem per contactum cum mobili: & sic simul mouetur cum ipso, in quantum communicat ipsi, sed etiam communicat mouenti, quia est mouens: hoc modo tamen, vt instrumentum, quo mouet, non sit immobile. Sic igitur ex premissis apparet, quod vltimum motum mouetur quidem, sed non habet in se principium mouendi, neque seipsum, neque aliud, & mouetur quidem ab alio, sed non a seipso. Vnde videtur esse rationale, id est, probabile, nec ad presens curamus dicere, quod sit necessarium, esse aliquod tertium, quod moueat, cum sit immobile. Probabile enim est, quod si aliqua duo coniunguntur per accidens, & vnum inuenitur sine alio, quod etiam aliud inueniatur sine illo. Sed quod possit inueniri sine illo, hoc est necessarium, quia, quae per accidens coniunguntur, contingit non coniungi: sicut si album & dulce per accidens coniungantur in zucchero, & album inueni-

tur sine dulci, vt in niue: probabile est, quod dulce inueniatur aliqua in re sine albo, vt in cassia. Si igitur mouens moueri est per accidens, & inuenitur moueri absque mouere in aliquo, sicut in vltimo moto, probabile est, quod inueniatur mouere absque moueri, vt sit aliquod mouens, quod non mouetur. Ex quo patet, quod ista ratio non habet instantiam in substantia, & accidente, & materia, & forma, & similibus: quorum vnum inuenitur sine alio, sed non e conuerso: accidens enim per se inest substantiae, & materiae per se conuenit, vt habeat esse per formam. Tertio ibi.

¶ Probat idem testimonio Anaxagorae, quia enim contingit inueniri aliquod mouens quod non mouetur, ideo Anaxagorae recte dixit, ponens intellectum impassibilem, & immistum. Et hoc ideo, quia ipse ponebat intellectum primum principium motus: sic autem solamodo poterit mouere, & imperare, absque hoc, quod moueatur, & sit immistum: quod enim commiscetur alteri, mouetur quodammodo ad motum ipsius. Deinde cum dicit.

¶ Prosequitur aliam partem diuisionis, scilicet quod omne, quod mouetur, mouetur ab alio, quod mouetur per se, non secundum accidens. Et improbat hoc duabus rationibus, quarum prima talis est: si hoc non est secundum accidens, sed ex necessitate, vt mouens moueatur, & nunquam possit mouere, nisi moueatur, oportet hoc contingere duobus modis: quorum vnus est, vt mouens moueatur secundum eandem speciem motus, quae mouet, alius est, vt mouens moueat secundum vnam speciem motus, secundum alteram moueatur. Exponit autem consequenter primum modum, cum dicit.

¶ Sic enim dicimus, mouens moueri secundum eandem speciem motus, puta, si calefaciens calefiat, & sanans sanetur, & ferens feratur. Et secundum modum exponit, cum dicit, [Vel sanans feratur, vel ferens augeatur.] hoc enim est, vt secundum aliam speciem motus moueat, & moueatur. Deinde ostendit impossibilitatem primi modi, cum dicit.

¶ Manifestum est enim, impossibile esse, quod mouens secundum eandem motus speciem moueatur. Non enim sufficit stare in aliqua specie subalterna, sed oportebit peruenire per diuisionem vsque ad indiuidua, id est, vsque ad species specialissimas. Puta, si aliquis doceat, non solum doceatur, sed idem doceat, & doceatur. puta, si docet Geometriam, quod hoc idem doceat,

Ceu, aut si calefaciat calefiat, & si sanet sanetur, & ferat feratur, aut si sanet, feratur, & si ferat, accrescat.

¶ At primum, vt patet, fieri nequit. Nam dicere hoc oportet vsque ad indiuidua descendendo, ceu si quid Geometriam doceat, id eandem Geometriam doceri, & si projiciat, eodem projectionis projici modo. Nec etiam sicut motus alio genere moueatur, ceu vt id quidem, quod fert, incrementa suscipiat, id autem, quod hoc auget, ab alio alteretur, & id, quod

¶ Sic enim dicimus, mouens moueri secundum eandem speciem motus, puta, si calefaciens calefiat, & sanans sanetur, & ferens feratur. Et secundum modum exponit, cum dicit, [Vel sanans feratur, vel ferens augeatur.] hoc enim est, vt secundum aliam speciem motus moueat, & moueatur. Deinde ostendit impossibilitatem primi modi, cum dicit.

¶ Manifestum est enim, impossibile esse, quod mouens secundum eandem motus speciem moueatur. Non enim sufficit stare in aliqua specie subalterna, sed oportebit peruenire per diuisionem vsque ad indiuidua, id est, vsque ad species specialissimas. Puta, si aliquis doceat, non solum doceatur, sed idem doceat, & doceatur. puta, si docet Geometriam, quod hoc idem doceat,

doceatur, aut si mouet specie motus localis, quae est projectio, quod secundum eundem motum projectionis moueatur: & hoc est manifeste falsum. Deinde destruit secundum modum, vt scilicet non moueatur mouens secundum eandem speciem motus, sed quod mouet vno genere motus, moueatur alio genere: puta, quod mouet secundum locum, moueatur per augmentum: & quod mouet per augmentum, moueatur ab alio, quod mouet per alterationem, & illud alterans moueatur secundum aliquem alium motum. Manifestum est autem, quod motus non sunt infiniti, neque secundum genus, neque secundum speciem. Est enim habitum in Quinto; quod motus differunt genere & specie secundum differentias rerum, in quibus sunt motus: genera autem rerum & species non sunt infinitae, vt alibi probauit, & sic neque genera aut species motus. Si ergo mouens non necesse est moueri alio genere, aut alia specie motus, non erit procedere in infinitum, sed erit aliquod primum mouens immobile. Sed quae possit aliquis dicere, quod quando deficient omnes species motus, iterum redibit ad primum, vt scilicet si primum motum accipiunt mouebatur localiter distributis omnibus generibus & speciebus motuum per diuersos motores, motor, qui residuus erat, mouebitur motu locali. Ad hoc excludendum, consequenter dicit, quod tantum valet sic reflectere, vt dicatur, quod alteras feratur. Quod dicit, quae motum localem supra prius nominauerat, & alterationem vltimum. Sic (inquam) reflectere idem est, ac si statim a principio dicatur, quod mouens secundum locum mouetur, & non solum in genere, sed in specie, quod docens docetur. Et quod tantumdem valet, probat consequenter. Omne enim, quod mouetur, magis mouetur a superiori mouente, quam ab inferiori, & per consequens multo magis a primo mouente. Si ergo id, quod ponebatur moueri localiter, mouetur a propinquo quidem mouente, quod auget, vltimus autem ab eo, quod alteratur, ultra autem ab eo, quod mouetur secundum locum, hoc quod mouetur secundum locum, magis mouebitur a primo, quod mouetur secundum locum, quam a secundo, quod alteratur, aut a tertio, quod augetur: et ergo erit verum dicere, quod mouens secundum locum, mouetur secundum locum, & similiter se-

Text. 9.

T. com. 39.

T. com. 40.

alio, hoc autem alterans secundum quendam moueri motum, sed necesse est stare. Finitum enim sunt motus. Iterum autem reflectere, & alterans dicere ferri: idem facere est, & si mox dicatur, ferens ferri, & docens doceri. Manifestum enim est, quod mouetur, & a superius mouente, quod mouetur omne, & magis a priori mouentium. At vero hoc impossibile est: docens enim accidit addiscere: quorum hoc quidem habere, illud autem non habere scientiam, necessarium est.

¶ Amplius autem his magis irrationabile est, quod accidit omnino motuum esse mobile: si quidem ab eo, quod mouetur, mouetur omne, quod mouetur. erit enim mobile, sicut si aliquis dicatur, quoniam sanatum & sanans sanabile erit, & edificatum edificabile, aut mox, aut per plura: dico autem sic, si mobile quidem ab alio est omnino motuum; sed non secundum eundem motum mobile, quo mouet proximum, sed secundum alterum, vt sanatum, & disciplinatum: sed hoc ascendens perueniet aliquando ad eandem speciem, sicut diximus prius. Hoc quidem igitur horum impossibile; aliud autem figmentum est. Inconueniens enim est, alteratum ex necessitate esse augmentabile. Non ergo necesse est semper moueri, quod mouetur ab alio, & ab hoc; quod mouetur. stabitur ergo, quare aut a quiescente mouebitur, quod mouetur primum, aut ipsum seipsum mouebit. At vero, si oportet considerare, vtrum causa motus sit, & principium ipsum seipsum mouet, aut quod ab alio illud omnis vtiq; ponet. Ipsum enim quidem, quod per se est causa, prior est eo; quod secundum alterum; & ipso existente: Quare hoc considerandum est; accipientibus aliud principium, si aliquid mouet ipsum seipsum, quomodo mouet, & secundum quem motum.

Hoc praeterea magis, quam dicta rationis fines egreditur, omne, inquam, motuum mobile esse, quod accidit, si omne, quod mouetur, ab eo mouetur, quod motus cietur. Erit enim mobile perinde, atque si quispiam dicat omne sanatum ac sanans sanabile, & edificatum edificabile esse, aut statim, aut per plura. ceu si moueri quidem ab alio motuum omnino, sed non eo motu, quo mouet propinquum sibi, sed diuerso moueri dicatur, vt sanatum dicere non sanari, at id ascendens perueniet tandem ad eandem speciem motus; vt antea diximus. horum igitur alterum est impossibile, alterum figmentum, absurdum est enim alteratum, accrescens necessario esse. Non ergo necesse est id, quod mouetur, ab eo super moueri, quod ab alio motu cietur. erit igitur exitus huius tandem processionis. Quare, quod primo mouetur, aut a quiescente mouebitur, aut ipsum seipsum motu ciebit. At vero, si considerare etiam oporteat, vtrum sit causa motus, atque principium, vtrum id, quod motu seipsum ciet, an id, quod ab alio agitatur, illud omnes vtiq; ponent. Quod enim per se causa est, id semper prior est eo, quod per aliud rationem causa subit. Quae cum ita sint, considerandum est alio principio sumpto, si quid seipsum moueat; quoniam modo se motu ciet.

¶ Illud alterat, alio motu quodam itidem moueatur. Nam stetur, necesse est, motus enim finiti sunt. Qui vero redire dicit, idque quod alterat, ferri, perinde facit, atque si statim id ferri dicatur, quod fert, & id doceri, quod docet. Patet enim, omne, quod motu cietur, & a superiore moueri mouente, atque magis ab eo, quod cetera antecedit, at id fieri nequit. Accidit enim, vt id discat, quod docet, quorum alterum habere scientiam, alterum non habere necesse est.

¶ Hoc autem non solum est falsum, quia videtur instantiam habere in multis, sed etiam est impossibile. Sequeretur enim, quod docens addiscat, dum docet: quod est impossibile. includit enim hoc contradictionem, quia de ratione docentis est, quod habeat scientiam: de ratione autem addicentis, quod non habeat. Sic ergo patet, quod non est necessarium mouens moueri. Secundam rationem ponit ibi. ¶ Quae non differt a praecedenti, nisi in hoc, quod prima deducebat ad quaedam inconuenientia particularia, puta, quod projiciens proiceretur, aut docens addisceret: haec autem ducit ad inconueniens in communi. Vnde dicit, quod licet inconueniens sit, quod docens addicat, tamen adhuc magis est irrationabile, quia accidit, quod omne motuum sit mobile, si nihil mouetur, nisi ab eo, quod mouetur. Sic enim sequeretur, quod omne mouens sit mobile, puta si dicatur, quod omne, quod habet virtutem sanandi, aut quod sanet in actu, est sanabile, & quod habet virtutem edificandi, est edificabile, quod est magis irrationabile, quam quod docens addicat, quia docens potuit prius addiscere; sed edificans nunquam fuit edificatus. Hoc autem dupliciter sequitur, si enim dicitur, quod omne mouens mouetur secundum eandem speciem motus; sequitur, quod [mox] id est, immedie addicant edificetur, & sanans sanetur. Si autem dicitur, quod non per eandem speciem motus mouens mouetur, sequitur, quod per plura media tandem in hoc veniatur. Et hoc exponit, quia si omne, quod mouetur, mouetur ab alio; sed tamen non mouetur secundum eundem motum statim, quo mouet, sed secundum alterum motum, puta si aliquid sit sanatum, non statim ipsum sanetur, sed moueatur motu disciplinae addiscendo, tamen cum non sint infinitae species motus sic ascendendo de mobili ad mouens, peruenietur quandoque ad eandem speciem motus, sicut supra expositum est. Horum ergo duorum vnum adparet manifeste impossibile, puta, quod edificans mox edificetur; aliud autem videtur esse fictitium; scilicet quod multa media in hoc veniant. Inconueniens enim est, quod id, quod natum est alterare, ex necessitate sit natum augmentari. Sic ergo consideratis praemissis rationibus, quatum prius Tho. super Physic. P 4

ma concludebant, quod non in infinitum hoc procedit, quod omne, quod mouetur, moueatur ab alio: & secundæ concludebant, quod non omne mouens moueatur: possumus ex omnibus prædictis rationibus concludere, quod non est necesse in infinitum procedere, quod mouetur, ab alio moueri: ita quod semper mouetur à mouente, quod mouetur: ergo necesse est, quod iterum in aliquo primo. hoc autem primum oportet quod vel sit immobile, vel sit mouens seipsum. Sed si confideretur, quæ sit prima causa motus in genere mobilium, vtrum illud, quod mouet seipsum, aut mobile, quod mouetur ab alio, probabile est apud omnes, quod primum mouens sit mouens seipsum. Semper enim causa, quæ est per se, est prior ea, quæ est per alterum. Et propter hanc rationem Platonici posuerunt ante ea, quæ mouentur ex alio, esse aliquid, quod mouet seipsum. Et ideo considerandum est de eo, quod mouet seipsum, facientes ex hoc aliud principium nostræ considerationis, scilicet vt consideremus, si aliquid mouet seipsum, quomodo hoc est possibile.

LECTIO X.

Necessè igitur omne, quod mouetur, esse diuisibile in semper diuisibilia. Hoc enim ostensum est prius in vniuersalibus de natura, quod omne, quod per se mouetur, continuum est. Impossibile est igitur, ipsum mouens seipsum penitus mouere ipsum seipsum:

Totum enim feretur vtique, & feret secundum eandem loci mutationem vnum cum sit, & indiuiduum specie: & alterabitur, & alterabit: quare docebit vtique, & docebitur simul, & sanabit, & sanabitur secundum eandem sanitatem:

Amplius determinatum est, quia mouetur mobile, hoc autem est, quod potentia mouetur, non actu: quod autem est potentia, vadit in actum. Est autem motus actus mobilis imperfectus, mouens autem iam actu est, vt calefacit calidum, & omnino generat habens speciem. Quare simul idem & secundum idem calidum erit & non calidum. similiter autem & aliorum vnumquodque eorum, quæ mouens necesse est habere vniuocum. hoc quidem igitur mouet, illud autem mouetur eius, quod est seipsum mouens.

LECTIO X.

Postquam Philosophus ostendit, quod in mobilibus, & in mouentibus non proceditur in infinitum, sed est deuenire ad aliquod primum, quod vel est immobile, vel est seipsum mouens, hic ostendit, quod etiam si perueniatur ad primum, quod est seipsum mouens, quod nihilominus oportet deuenire ad primum, quod est in mobile. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit, quod mouens seipsum diuiditur in duas partes, quarum vna mouet, & alia mouetur: in secunda ostendit, quomodo huiusmodi partes se habeant adinuicem, ibi, [Quoniam autem mouet.] In tertia concludit ex præmissis, quod necesse est deuenire ad aliquod primum immobile, ibi, [Manifestum igitur ex his.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod in eo, quod mouet seipsum, vna pars mouet, & alia mouetur, ex hoc, quod totum non potest se totum mouere. In secundo excludit alios modos, quibus aliquis opinari posset, quod esset aliquid mouens seipsum, ibi, [Quod autem non contingat.] Circa primum tria facit. Primo proponit, quod mouens seipsum non totum mouet se totum. Secundo probat propositum, ibi, [Totum enim feretur.] Tertio concludit principale intentum, ibi, [Hoc quidem igitur mouet.] Quia vero totum & pars locum non habent, nisi in rebus diuisibilibus, ideo ex probatis in Sexto concludit primo, quod necesse est omne, quod mouetur, esse diuisibile in semper diuisibilia: hoc enim est de ratione coititui. omne autem, quod mouetur, est continuum, si per se mouetur. Per accidens enim moueri aliquid indiuisibile; non est impossibile, vt punctum aut albedinem: & hoc ostensum est prius in Sexto huius. Omnia enim, quæ ante hunc Octauum dixit, vocat vniuersalia naturæ: quia in hoc Octauo ea, quæ supra de motu in communi dixerat, incipit applicare ad res. Sic ergo, cum id, quod mouetur, sit diuisibile, potest in omni, quod mouetur, inueniri totum & pars. Si ergo sit aliquid, quod

Moueat seipsum, erit in eo accipere totum & partem: sed totum non poterit mouere seipsum totum, quod est penitus mouere ipsum seipsum. Secundo ibi.

Probat propositum duabus rationibus. Quarum prima talis est: Mouentis seipsum simul & semel, est vnus motus numero: si igitur hoc modo aliquid moueat seipsum, quod totum moueat totum, sequetur, quod vnum & idem erit mouens & motum secundum vnum & eandem motum; siue sit loci mutatio, siue alteratio. Et hoc videtur incoherens: quia mouens & motum habent oppositionem adinuicem: opposita autem non possunt eidem inesse secundum idem: non est ergo possibile, quod secundum eundem motum sit aliquid idem mouens, & motum. Cum enim aliquid simul mouet, & mouetur, alius est motus, secundum quem mouet: & alius, secundum quem mouetur. sicut cum baculus motus à manu; mouet lapidem, alius numero est motus baculi, & motus lapidis. sic ergo sequitur vterius, quod aliquis docebit, & docebitur simul secundum vnum & idem seibile. & similiter, quod aliquis sanabit, & sanabitur secundum vnam & eandem numero sanitatem. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ talis est: Determinatum est in Tertio, quod id, quod mouetur, est mobile, scilicet in potentia existens: quia, quod mouetur, in quantum est in potentia, & non in actu, mouetur. Ex hoc enim mouetur aliquid, quod, cum sit in potentia, tendit in actum. Nec tamen id, quod mouetur, est ita in potentia, vt nullo modo sit in actu; quia ipse motus est quidam actus mobilis, in quantum mouetur, sed est actus imperfectus; quia est actus eius, in quantum est adhuc in potentia. sed illud, quod mouet, iam est in actu. Non enim reducitur, quod est in potentia, in actum, nisi per id, quod est actu: hoc autem est mouens. sicut calefacit calidum, & generat illud, quod habet speciem generatiuam, sicut hominem generat, quod habet speciem humanam, & sic de aliis. Si ergo totum moueat se totum, sequitur, quod idem secundum idem simul est calidum & non calidum; quia, in quantum est mouens, erit actu calidum; in quantum est motum, erit calidum in potentia: & similiter est in omnibus aliis, in quibus [mouens est vniuocum,] id est, conueniens in nomine & ratione cum moto: sicut enim calidum facit calidum, & homo generat hominem. Et hoc ideo dicit, quia sunt quedam agentia non vniuoca, quæ scilicet non conueniunt in nomine & ratione cum suis effectibus, sicut Sol generat hominem. In quibus tamen agentibus, etsi non sit species effectus secundum eandem rationem, est tamen quodam modo altiori & vteriori. Et sic vniuersaliter verum est, quod mouens est quodam modo in actu secundum id; secundum quod mobile est in potentia. si igitur totum moueat se secundum totum, sequitur, quod idem sit simul actu & potentia: quod est impossibile. Ex hoc ergo concludit principale intentum, quod mouentis seipsum vna pars mouet, & alia mouetur. Deinde tertia dicit.

Proterea definitum est, antea id moueri, quod mobile est; hoc autem est, potentia cum mouetur, non actu, sed quod est potentia, proficiscitur nimirum ad actum. motus autem actus est mobilis imperfectus. At id, quod mouet, actu iam est, (vt patet;) calefacit enim id, quod est calidum actu, & omnino generat id, quod formam iam habet. Quare simul idem eodemque, calidum erit atque non calidum: & vnumquodque ceterorum similiter, quæ terminos habeant eiusdem nominis rationis, necesse est. Eius ergo, quod motu ciatur interno, & suo, aliud mouet, aliud mouetur.

In Tertio, quod id, quod mouetur, est mobile, scilicet in potentia existens: quia, quod mouetur, in quantum est in potentia, & non in actu, mouetur. Ex hoc enim mouetur aliquid, quod, cum sit in potentia, tendit in actum. Nec tamen id, quod mouetur, est ita in potentia, vt nullo modo sit in actu; quia ipse motus est quidam actus mobilis, in quantum mouetur, sed est actus imperfectus; quia est actus eius, in quantum est adhuc in potentia. sed illud, quod mouet, iam est in actu. Non enim reducitur, quod est in potentia, in actum, nisi per id, quod est actu: hoc autem est mouens. sicut calefacit calidum, & generat illud, quod habet speciem generatiuam, sicut hominem generat, quod habet speciem humanam, & sic de aliis. Si ergo totum moueat se totum, sequitur, quod idem secundum idem simul est calidum & non calidum; quia, in quantum est mouens, erit actu calidum; in quantum est motum, erit calidum in potentia: & similiter est in omnibus aliis, in quibus [mouens est vniuocum,] id est, conueniens in nomine & ratione cum moto: sicut enim calidum facit calidum, & homo generat hominem. Et hoc ideo dicit, quia sunt quedam agentia non vniuoca, quæ scilicet non conueniunt in nomine & ratione cum suis effectibus, sicut Sol generat hominem. In quibus tamen agentibus, etsi non sit species effectus secundum eandem rationem, est tamen quodam modo altiori & vteriori. Et sic vniuersaliter verum est, quod mouens est quodam modo in actu secundum id; secundum quod mobile est in potentia. si igitur totum moueat se secundum totum, sequitur, quod idem sit simul actu & potentia: quod est impossibile. Ex hoc ergo concludit principale intentum, quod mouentis seipsum vna pars mouet, & alia mouetur. Deinde tertia dicit.

LECTIO X.

Omne itaque, quod mouetur, in semper diuisibilia diuisibile esse necesse est. Demonstratum est enim prius in hisce, quæ de natura vniuersaliter dicebamus, omne, quod per se mouetur, continuum esse. Fieri igitur nequit, vt id, quod motu seipsum ciat, se totam penitus moueat.

Vnum enim ac indiuiduum specie feretur totum, feretque latrone eadem, & alterabitur, & alterabit: quare docebit, atque docebitur simul, & sanabit, atque sanabitur eadem vtique, sanitate.

Proterea definitum est, antea id moueri, quod mobile est; hoc autem est, potentia cum mouetur, non actu, sed quod est potentia, proficiscitur nimirum ad actum. motus autem actus est mobilis imperfectus. At id, quod mouet, actu iam est, (vt patet;) calefacit enim id, quod est calidum actu, & omnino generat id, quod formam iam habet. Quare simul idem eodemque, calidum erit atque non calidum: & vnumquodque ceterorum similiter, quæ terminos habeant eiusdem nominis rationis, necesse est. Eius ergo, quod motu ciatur interno, & suo, aliud mouet, aliud mouetur.

In Tertio, quod id, quod mouetur, est mobile, scilicet in potentia existens: quia, quod mouetur, in quantum est in potentia, & non in actu, mouetur. Ex hoc enim mouetur aliquid, quod, cum sit in potentia, tendit in actum. Nec tamen id, quod mouetur, est ita in potentia, vt nullo modo sit in actu; quia ipse motus est quidam actus mobilis, in quantum mouetur, sed est actus imperfectus; quia est actus eius, in quantum est adhuc in potentia. sed illud, quod mouet, iam est in actu. Non enim reducitur, quod est in potentia, in actum, nisi per id, quod est actu: hoc autem est mouens. sicut calefacit calidum, & generat illud, quod habet speciem generatiuam, sicut hominem generat, quod habet speciem humanam, & sic de aliis. Si ergo totum moueat se totum, sequitur, quod idem secundum idem simul est calidum & non calidum; quia, in quantum est mouens, erit actu calidum; in quantum est motum, erit calidum in potentia: & similiter est in omnibus aliis, in quibus [mouens est vniuocum,] id est, conueniens in nomine & ratione cum moto: sicut enim calidum facit calidum, & homo generat hominem. Et hoc ideo dicit, quia sunt quedam agentia non vniuoca, quæ scilicet non conueniunt in nomine & ratione cum suis effectibus, sicut Sol generat hominem. In quibus tamen agentibus, etsi non sit species effectus secundum eandem rationem, est tamen quodam modo altiori & vteriori. Et sic vniuersaliter verum est, quod mouens est quodam modo in actu secundum id; secundum quod mobile est in potentia. si igitur totum moueat se secundum totum, sequitur, quod idem sit simul actu & potentia: quod est impossibile. Ex hoc ergo concludit principale intentum, quod mouentis seipsum vna pars mouet, & alia mouetur. Deinde tertia dicit.

Inf. 10. 46. 6. Phys. 32. & 3. Phys. 62.

Tex. 43.

Tex. 44.

Tex. 41.

Inf. in fine.

Tex. 50.

Tex. 32.

Tex. 49.

Tex. 8.

Tex. 42.

Tex. 42.

Tex. 9.

Tex. 34.

Tex. 42.

Tex. 9.

Tex. 33.

Excludit quosdam modos, quos aliquis posset existimare in motu mouentis seipsum, & primo ostendit, quod mouentis seipsum non mouetur vtraque pars ab altera, secundo ostendit, quod pars mouentis seipsum, non mouet se ipsam: ibi, [At vero neque primum seipsum.] Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum: ibi, [Neque enim erit.] Dicit ergo primo, manifestum esse ex his quæ sequuntur, quod non contingit aliquid mouere seipsum, hoc modo, quod vtraque pars eius moueatur à residua. sicut, si A B moueat seipsum, & C A moueat B, & B moueat A. Secundo ibi.

Probat propositum quatuor rationibus. Et est attendendum, quod ad hanc conclusionem, refertur rationes supra positas ad ostendendum, quod non omne mouens mouetur ab alio. vnde ex præmissis abbreviate hic colligit quatuor rationes, quarum primam sumit ex prima ratione, quæ supra posuit duplici ordine, ad ostendendum, quod etiam non proceditur in infinitum in hoc, quod semper aliquid ab alio moueatur, propter hoc, quod non esset aliquid primum mouens, quod remoto, remoueretur sequentia. vnde & hic primo præmittit idem inconueniens. Dicit enim quod si in primo moto, quod ponitur mouens seipsum, vtraque pars ab altera reciproce moueatur, sequetur, quod non sit aliquid primum mouens. Et hoc ideo, quia, sicut supra dictum est, mouens prius est magis causa mouendi, & magis mouet, quam posterius mouens, & hoc ideo supra probatur, quia dupliciter aliquid mouet. vno enim modo mouet aliquid ex eo quod mouetur ab alio, sicut baculus mouet lapidem eo quod mouetur à manu; & hoc est secundum mouens. alio modo mouet aliquid ex eo, quod mouetur ex seipso, sicut homo mouet, & hæc est dispositio primi mouentis. Illud autem quod mouet non eo, quod mouetur ab alio, magis est remotum ab vltimo quod mouetur, & magis proximum primo mouenti, quam mediū, quod scilicet mouet eo quod ab alio mouetur. Debet ergo ratio sic formari: Si totius mouentis seipsum vtraque pars mouet aliam reciproce, non magis mouet vna quam alia; sed primum mouens magis mouet quam secundum. ergo neutra earum erit primum mouens, quod est inconueniens: quia sic sequeretur, quod illud quod mouetur ex seipso, non esset propinquius primo principio motus [quod nullum sequitur esse] quam id quod mouetur ab alio, cum tamen supra sit ostensum, quod mouens seipsum sit primum in genere mobilium: Non ergo hoc est verum, quod mouentis seipsum vtraque pars per aliam moueatur. Deinde cum dicit.

Quod autem non contingat ipsum seipsum mouere sic, vt vtrunque; ab vtroque moueatur, ex his manifestum est.

Neque enim erit primum mouens vllum, si vtrunque, vtrunque mouebit. Quod enim prius magis est causa mouendi, quam sequens, & mouebit magis. Duplex enim mouere erat, aliud quidem quod ab alio mouetur ipsum, aliud autem ex seipso. proximus autem est, quod longius est ab eo, quod mouetur à principio, quam medium.

Amplius, non necesse est mouens moueri, nisi à seipso, secundum accidens. ergo contra mouet alterum. Accipiebam igitur contingere non mouere. ergo erit aliud quidem quod mouetur, aliud autem mouens immobile.

Amplius, non necesse est mouens, cum mouet, contra moueri: sed aut immobile moueri necesse est, aut ipsum à seipso moueri, si necesse est semper motum esse.

Amplius, si mouet motum & mouebitur vtique. quare calefaciens calefit.

At vero, neque ipsius primo seipsum mouentis, aut vna pars, aut plures mouebunt ipsa se ipsam vnaquæque.

Totum enim si mouetur ipsum à seipso, aut ab aliquo eo-

Uo enim modo mouet aliquid ex eo quod mouetur ab alio, sicut baculus mouet lapidem eo quod mouetur à manu; & hoc est secundum mouens. alio modo mouet aliquid ex eo, quod mouetur ex seipso, sicut homo mouet, & hæc est dispositio primi mouentis. Illud autem quod mouet non eo, quod mouetur ab alio, magis est remotum ab vltimo quod mouetur, & magis proximum primo mouenti, quam mediū, quod scilicet mouet eo quod ab alio mouetur. Debet ergo ratio sic formari: Si totius mouentis seipsum vtraque pars mouet aliam reciproce, non magis mouet vna quam alia; sed primum mouens magis mouet quam secundum. ergo neutra earum erit primum mouens, quod est inconueniens: quia sic sequeretur, quod illud quod mouetur ex seipso, non esset propinquius primo principio motus [quod nullum sequitur esse] quam id quod mouetur ab alio, cum tamen supra sit ostensum, quod mouens seipsum sit primum in genere mobilium: Non ergo hoc est verum, quod mouentis seipsum vtraque pars per aliam moueatur. Deinde cum dicit.

Sumit duas rationes ad idem ex vna ratione quam supra posuerat, ad ostendendum, quod non omne mouens mouetur, ita quod moueri conueniat mouenti per accidens. In qua quidam ratione supra duas conclusiones intulit. Primam sc. quod mouens contingit, & non moueri. Alteram, quod motus non sit æternus, & secundum has duas conclusiones, duas hic rationes format. Primo enim dicit, quod non necessarium est mouens

Moueri nisi à seipso secundum accidens: & est sensus, quod nisi accipiat primum mouens moueri à seipso, non erit etiam necesse, quod mouens primum moueatur secundum accidens. sicut quidam posuerunt, quod omne mouens mouetur: & tamen hoc est ei per accidens. Cui ergo ponitur quod mouentis seipsum, pars, quæ mouet, contra æqualiter mouetur ab altera, hoc non erit nisi per accidens: sed sicut supra accipiebamus, quod est per accidens, contingit non esse: ergo contingit illam partem, quæ mouet, non moueri. sic ergo remanet quod mouentis seipsum vna pars mouetur, vel alia mouet, & non mouetur. Deinde cum dicit.

Essè autem impossibile seipsum quicquam hoc pacto mouere, vt ab vtroque moueatur vtrunque, ex hisce sane patebit.

Nam, si vtrunque mouebit vtrunque, nihil profecto erit quod moueat primum. Id enim, quod prius mouet, causa magis est, vt moueatur id, quod motu ciatur, quam id, quod illi coheret. Duplex est enim id quod motu ciatur (vt diximus,) quoddam enim mouet ab alio suscipiens motum, quoddam seipso mouet. Atque id quod longius ab eo distat, quod motu ciatur, propinquius est magis principio motus, quam id, quod in medio collocatur.

Proterea, quod mouet non necessario mouetur, nisi à se moueatur, per accidens. ergo mouet alterum contra. At accipiam posse ipsum non mouere, aliud ergo mouebitur, aliud mouebit immobile.

Proterea, non est necessarium id quod mouet contra moueri. sed necesse est, aut immobile quippiam moueat, aut quod à seipso motu ciatur, si motum esse semper necesse est.

Proterea, moueretur etiam eo motu profecto, quo mouet. quare calefit id quod calefacit.

At vero, neque aut vna pars eius, quod primo seipsum mouet, aut plures seipsas mouebunt.

Totum enim ipsum, si à seipso mouetur, aut ab aliqua sui parte, aut à toto mouetur ab altera. Deinde cum dicit.

Ponit quartam rationem, quæ sumitur ex ratione quam supra posuit ad ostendendum, quod non inest mouenti per se quod moueatur: quia sequeretur quod esset deuenire in hoc, quod mouens eodem motu moueretur quo mouet, vt supra expositum est: & ideo hic abbreviando hanc rationem dicit, quod si vtraque pars ab altera moueatur, sequetur, quod secundum eundem motum mouet, & mouetur. vnde sequitur, quod calefaciens calefit, quod est impossibile. Ideo autem sequitur, si mouentis seipsum vtraque pars ab alia moueatur, quod secundum eundem motum aliquid mouet & mouetur: quia mouentis seipsum est vnus motus, & secundum illum oportebit, quod pars quæ mouet moueatur. Deinde cum dicit.

Excludit alium modum, scilicet quod mouentis seipsum, pars seipsam non mouet, & primo proponit quod intendit, secundo probat propositum: ibi, [Totum enim si moueretur.] Dicit ergo primo, quod si accipiat aliquid quod est primo mouens seipsum, non potest dici, neque quod vna pars eius seipsam moueat, neque quod plures: ita quod quælibet eorum seipsam moueat. Secundo ibi.

Probat propositum duabus rationibus. quarum prima talis est. Si totum mouetur ipsum à seipso, aut hoc conueniet ratione suæ partis, quæ mouetur à seipso, aut ratione totius. si conueniat ei ratione suæ partis: ergo illa pars erit primum seipsum mouens: quia illa pars separata à toto mouebit seipsam sed totum iam non erit mouens seipsum primum, vt ponebatur.

Tex. 36.

Infra.

Tex. 37.

LECTIO XI.

si vero dicatur, quod totum mouet seipsum ratione totius: ergo quod aliqua partes mouent seipsas, hoc non erit nisi per accidens: quod autem est per accidens, non est necessarium: ergo in primo mouente seipsum maxime oportet accipere, quod partes non moueantur a seipsis: totius ergo primi mouentis seipsum vna pars mouebit, cum sit immobilis, alia mouebitur. Istis enim solū duob. modis possibile esset, q̄ pars mouēs moueatur, scil. aut q̄ moueretur a parte altera; quam mouet, aut quod moueret seipsam. Vnde artēdendum est, quod Arist. excludendo hos duos modos, intendit concludere, quod pars mouens in mouente seipsum, sit immobilis; non autem quod mouens seipsum diuidatur in duas partes: quarū vna sit mouens, & alia mota: hoc enim sufficiens conclusum est per id quod primo ostēdit, quod totū nō mouet seipsum totum, & sic patet, quod non fuit necessarium Aristor. inducere diuisionem huiusq; membrorū, vt quidā dixerunt: quodrum vnum membrū sit, quod totum moueat totum: secundum, quod totū moueat partem: tertium, quod pars moueat totum: quartū, quod duæ partes vicissim se moueāt: quintum, quod vna pars sit mouens, & alia mota: si enim totum nō mouet totum, per eandem rationem sequitur, quod totum nō moueat partem, nec pars totū: quia vtrobique sequeretur, quod aliqua pars mota moueret seipsam. Vnde hoc, quod totum nō mouet totum, sufficit ad concludendū, quod vna pars sit mota, & alia mouens: sed non sufficit ad concludendū, quod pars mouens nō moueatur a mota, & quod non moueatur a seipsa. Et ad hoc secundum probandum inducit secundam rationem ibi:

Amplius, si tota ipsa seipsam mouet, hoc quidem mouebit ipsius, illud autem mouebitur. Ergo A B, a seipsa quidem mouebitur, & ab A.

LECTIO XI.

Quoniam autem mouet aliud quidem quod mouetur ab alio, aliud autem, cum sit immobile, & mouetur aliud quidem mouens, aliud autem nihil mouens, ipsū seipsum mouens, necesse est ex immobili esse, mouente autem, & adhuc ex eo quod mouetur, non mouente autem ex necessitate sed qualiter euenit.

Sit enim A mouens quidem immobile, B autē quod mouetur ab A, & mouens quod est in quo C; hoc autem motum quidem a B, mouens autem nihil, si quidē enim & per plura media venit aliquando in C, sit per vnum solum, omne ergo A B C ipsū seipsum mouet; sed si autem hoc secundum probandum inducit secundam rationem ibi:

Quæ talis est. Si detur quod pars mouens mouentis seipsum, ipsa tota seipsam moueat, sequitur (per supra probata) quod ipsius partis iterum vna pars moueat, & alia moueatur: iam enim ostensum supra est, quod totū non mouet seipsam aliter, nisi per hoc quod vna pars eius mouet, & alia mouetur. Sit ergo pars mouens mouentis seipsam A B, per rationem, ergo præmissam sequitur, quod vna pars eius sit mouens, sc. A, & alia mota, scil. B, si ergo A B moueat tota se totam (vt ruponis) sequitur quod idem moueatur A duobus modis, sc. a toto, quod est A B, & a parte, quæ est A: quod est impossibile. Relinquitur ergo, quod pars mouens in mouente seipsum, est omnino immobilis.

A mouens. B motum.

Totalinea ex seipsa mouetur, & ab A primo.

Postquam Philosophus ostendit quod mouens seipsum diuiditur in duas partes, quarum vna mouet & non mouetur, alia autem mouetur, hic ostendit quomodo huiusmodi partes se habeant adinuicem: & circa hoc tria facit:

Primo pponit quod intēdit, secundo ostēdit propositum: ibi, [Sit enim A mouens.] Tertio concludit conclusionem principalem intentam ex omnibus præmissis: ibi, [Manifestum igitur ex his est.] Dicitur ergo primo quod cum mouens diuidatur in duo, quorum vnum mouetur etiam ab alio, aliud vero mouēs est immobile & iterum mobile diuidatur in duo (est enim quoddam mobile) q̄ etiam mouet: quoddam vero mobile, q̄ nihil mouet: oportet dicere, quod mouens seipsum componatur ex duabus partibus; quarū vna sit sic mouens, quod tamen sit immobilis; alia vero sic mouatur, quod tamen non moueat. Quod autem subdit [ex necessitate] dupliciter potest intelligi: quia, si intelligatur, quod pars mota mouentis seipsum nō moueat aliquid, q̄ sit pars mouentis seipsum, sic legenda est litera; quod necessitas remaneat affirmata; cadens super hoc quod dicitur [non mouente.] Probat enim statim impossibile esse, quod eius; q̄ primo mouet seipsum, sit tertia pars, quæ moueatur a parte mota. Si vero intelligatur quod pars mota nō moueat aliquid extrinsecum; sic hoc quod dicitur [Ex necessitate] cadit sub negatione. Nō enim est de necessitate mouentis seipsum quod pars eius mota moueat aliquid extrinsecum: nec tamen est impossibile: Qualiter autem hoc contingat ostendit consequenter, cum dicitur:

Præterea, si totum seipsum mouet aliud ipsius mouebit, aliud sane mouebitur. Ipsum igitur A B, a seipso; & ab ipso mouebitur A.

LECTIO XI.

Vm autem eorum quidem, quæ mouentur, quoddam ab alio moueatur, quoddam immobile sit; eorum vero quæ mouentur, aliud moueat, aliud non moueat quicquam; id, quod seipsum mouet ex eo sane quod mouet, & non mouetur, & ex eo quod mouetur, & non necessario mouet, sed interdum mouet, interdum non mouet, constare necesse est.

Nam sit A quidem mouens immobile, B vero id quod ab A mouetur, & mouet etiam C, hoc autem moueatur quidem, sed nō moueat quicquam, nam & si sit vt per plura quodq; perueniatur ad ipsum C, per vnum tamen solum nunc accedatur. Totum igitur A B C, seipsum mouet. Sed si auferam C, ipsum quidem B seipsum mouet.

autem hoc contingat ostendit consequenter, cum dicitur: Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum, secundo soluit quædam dubitationem: ibi, [Dubitatio habent.] Circa primum duo facit. Primo ostendit qualiter partes mouentis seipsum se habeant adinuicem; secundo qualiter secundum eas totum dicitur seipsum mouere: ibi, [Si quidem igitur continuum est.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quod in mouente seipsum sunt solæ duæ partes, quarum vna mouet & non mouetur, alia mouetur & non mouet. secundo quomodo hæc duæ partes adiuicem coniungantur: ibi, [Contacta autem vtraq;] Primum ostendit sic, si dicatur quod pars mota mouentis seipsum iterum moueat aliquid aliud, quod sit pars eiusdem mouentis seipsum, sit ergo prima pars mouentis seipsum A, quod sit mouens immobile: secunda vero pars sit B, quod moueatur ab A, & moueat tertiā partem; quæ est C, quæ sic moueatur a B, quod nihil aliud moueat, quod sit pars mouentis seipsum. Non enim potest dici,

Ter. 34.

dici, quod fiat descensus in infinitum in partibus mouentis seipsum sc. quod pars mota iterum moueat aliam; quia si mouens seipsum esset in infinitum, quod est impossibile, vt supra ostensum est: erit ergo aliqua pars mouentis seipsum, quæ est mota, non mouens, quā dicimus C. Et licet contingat per multa media, quæ sunt mouentia & mota, peruenire in vltimum motum, quod dicitur C, accipiat loco omnium mediorum, etiam vnum medium, quod sit B. Sic ergo hoc totum, quod est A B C, mouet seipsum, a quo toto si auferat hæc pars, quæ est C, adhuc ipsum A B mouebit seipsum: quia vna pars eius est mouens, sc. A, & alia mota, scil. B, quod requirebatur ad hoc quod aliquid sit mouēs seipsum (vt supra ostēsum est) sed C non mouebit seipsum, neque aliquam aliam partem secundū supposita. Similiter etiam B C non mouet seipsum, siue A: quia B non mouet nisi in quantum mouetur ab alio, quod est A, quod non est pars eius. Relinquitur ergo, quod solum A B moueat seipsum primo & per se. Vnde necesse est quod mouens seipsum habeat duas partes: quarum vna sit mouens immobilis, alia vero sit mota, quam necesse est nihil mouere, q̄ sit pars mouentis seipsum: hoc enim conclusum est per præmissam rationē. Vel nihil mouens ex necessitate; quia non est de necessitate mouentis seipsum, quod pars mota moueat aliquid extrinsecū. Secundo ibi: Ostendit quomodo hæc duæ partes se habeant adinuicem. Vbi considerandum est, quod Aristor. nondum probauit primum mouens non habere aliquam magnitudinem, quod infra probabit. Quidā autem antiqui Philosophi posuerunt nullam substantiam absque aliqua magnitudine esse. Vnde Aristor. ante probationem hoc sub dubio secundum suam consuetudinem derelinquens, dicit, quod duæ partes mouentis seipsum, quarum vna est mouens & alia mota, necesse est aliquo modo coniungi, ad hoc quod sint partes vnius totius: non autem per continuationem: quia supra dixit, quod mouens seipsum, & motum non possunt continuari, sed necesse est ea diuidi: vnde relinquitur quod oportet has duas partes coniungi per contactum: aut ita, vt ambæ partes contingant se inuicem, si ambæ partes habeant magnitudinem: aut ita quod altera tantum pars contingatur ab alia & non e conuerso, quod erit, si mouens non habet magnitudinem. Quod enim est incorporeum potest quidem tangere corpus sua virtute mouendo ipsum, non autem contingitur a corpore: duo autem corpo-

In hac loc.

Te. com. 44.

Te. com. 8.

Te. com. 30.

ra se inuicem tangunt. Deinde cum dicit: Ostendit qua ratione totum dicatur mouens seipsum, vna parte mouente, & alia mota: & supponamus, quantum ad præsens, quod vtraque pars sit continua, id est magnitudinē habens, quia de eo, quod mouetur, in Sexto probatum est, q̄ sit aliquid continuū: & accipiat nunc idem de mouente, antequam veritas probetur. Hac igitur suppositione facta, ipsi toti composito ex duob. tria attribuuntur, sc. moueri, mouere, & mouere seipsum. Sed hoc quod est mouere seipsum non attribuitur ei propter hoc, q̄ aliqua pars eius moueat seipsam, sed ipsum totum seipsum mouet: sed hoc quod est mouere & moueri, attribuitur toti ratione partium: non enim totum mouet neq; totū mouetur: sed mouet vna pars eius, scil. A, reliqua vero pars eius solum mouetur, sc. B. iam enim ostensum est, quod non est aliqua tertia pars, vt C, quæ moueatur ab ipso B. Impossibile est enim hoc, si accipiat id quod primo mouet seipsum, sicut supra ostensum est. Deinde cum dicit: Mouet quendam dubitationem circa præmissa. Et primo mouet eam, secundo soluit: ibi, [Aut potentia quidem.] Habet autem hæc dubitatio ortum ex hoc, quod supra probauerat, q̄ in primo mouente seipsum, non sunt nisi duæ partes, quarum vna mouet, & alia mouetur: quia si esset tertia, etiam ea remota compositum ex primis duabus mouet seipsum: & sic ipsum est primum mouens seipsum. Ex hoc ergo sequitur dubitatio talis. Ponamus quod pars mouentis seipsum, quæ est mouens immobile, vt A, sit quoddam continuum: de parte autē eius, quæ mouetur, sc. B, manifestum est, quod est aliquid continuum secundum prius probata: omne autem continuum est diuisibile; est ergo dubitatio, si auferatur aliqua pars per diuisionē ab A aut a B, vtrum reliqua pars moueat, aut moueatur: quia si reliqua pars moueat aut moueatur, adhuc residua pars de A B mouebit seipsum, & sic A B non primo mouebat seipsum. Et sic sequitur vterius, quod nihil erit primo mouens seipsum. Secundo ibi: Soluit positam dubitationem. Vbi considerandū est, quod Aristor. prius in Sexto probauit, quod in motu non est aliquid primum, neq; ex parte temporis neq; ex parte rei, in qua est motus, præcipue in augmento, & motu locali; & hoc ideo, quia tunc loquebatur de motu in communi, & de mobili, secundum quod est quoddam continuum, nondum applicando ad determinatas naturas, & secundū hoc sequeretur, quod

Te. com. 31.

Infra.

Te. com. 46.

quod non esset aliquid primo motum, & per consequens, nec aliquid primo mouens, si mouens sit continuum: & ita etiam non esset aliquid primo mouens seipsum. Sed nunc iam Arist. loquitur de motu, applicando ad determinatas naturas: & ideo ponit aliquid esse primo mouens seipsum: & soluit præmissam dubitatione sic, quod nihil prohibet esse diuisibile in potentia ex eo quod sunt continua, sc. mouens & motum, si vtrumque sit continuum, aut ad minus alterum tantum, sc. quod mouetur, quod necesse est esse continuum. Sed tamen possibile est, quod aliquod continuum, siue sit mouens, siue motum, habeat talem naturam, vt non possit actu diuidi: sicut patet de corpore Solis. Et si contingat quod aliquod continuum diuidatur, non retinebit eandem potentiam ad hoc quod moueat vel moueatur, quam prius habebat: quia huiusmodi potentia sequitur aliquam formam: forma autem naturalis requirit quantitatem determinatam. Vnde, si sit corpus incorruptibile, diuidi non potest in actu. Si autem sit corruptibile, si diuidatur in actu, non retinebit eandem potentiam, sicut patet in corde, vnde nihil prohibet in iis, quæ sunt diuisibilia in potentia, esse vnum primum. Deinde cum dicitur:

actu autem indiuisibile: si autem diuidatur, non adhuc esse eandem habens potentiam. Quare nihil prohibet & indiuisibilibus potentia primum esse vnum.

Manifestum igitur ex his, quoniam est primum mouens immobile. Siue enim mox sit, quod mouetur, ab aliquo autem morum ad immobile primum, siue in quo mouetur quidem, ipsum autem seipsum mouens & stans, vtroque accedit primum mouens in omnibus esse motis immobile.

LECTIO XII.

Quoniam autem oportet semper motum esse, & non deficere, necessarium est aliquid esse, quod primum mouet, siue vnum sit, siue plura, & primum mouens immobile esse.

Vnum quodque igitur perpetuum esse immobilium quidem mouentium autem, nihil pertinet ad eam, quæ nunc rationem.

Quoniam autem necessarium est esse aliquid immobile quidem ipsum ab omni exteriori mutatione & simpliciter, & secundum accidens, motuum autem aliter manifestum est considerantibus.

Sit autem, si aliquis velit in quibusdam contingens esse, vt & sit aliquando, & non sit sine generatione & corruptione. Fortassis enim necessarium est, si aliquid

LECTIO XII.

Postquam Philosophus ostendit quod in iis quæ mouentur ab alio, non est procedere in infinitum, sed est deuenire ad aliquod primum, quod vel est immobile, vel mouet seipsum: & ostendit vltimus quod mouentis seipsum vna pars est mouens immobile, & sic vtroque accidit quod primum mouens sit immobile: quia tamen in mouentibus se, quæ sunt apud nos, scilicet animalibus corruptibilibus, contingit, quod pars mouens in mouente seipsum, est corruptibilis, & mouetur per accidens, scilicet anima, vult hic ostendere quod primum mouens est incorruptibile, & non mouetur nec per se, nec per accidens. Et circa hoc duo facit.

Primo proponit quod intendit, secundo probat: ibi, [Sic

autem si aliquid velit.] Circa primum tria facit. Primo resumit ea quæ supra ostensa sunt. Secundo prætermittit quoddam, quod videbatur posse valere ad suum propositum: ibi, [Vnum quodque quidem igitur.] Tertio exponit suum propositum: ibi, [Quoniam autem necessarium est esse.] Dicit ergo primo, quod supra ostensum est, quod motus semper est, & nunquam deficit; & quia omnis motus est ab aliquo mouente: in mouentibus autem non est procedere in infinitum; necesse est esse aliquod primum mouens. Et quia nondum probatum est, quod primum mouens sit vnum, ideo sub dubio derelinquit, vtrum sit vnum, vel plura. Et vltimus ostensum est, quod primum mouens est immobile, siue statim ascendendo de motis ad mouentia perueniatur ad primum immobile, siue perueniatur ad primum mouens seipsum, cuius vna pars est mouens immobile. Fuit autem quorundam positio, quod omnia principia mouentia in iis quæ mouent seipsa, sunt perpetua; posuit enim Plato omnes animas animalium perpetuas. Et si vera esset hæc opinio, iam statim Arist. haberet propositum quantum ad hoc, quod primum mouens sit perpetuum: sed opinio Aristot. est quod de partibus animæ solus intellectus est incorruptibilis, cum tamen etiam aliarum partium animæ sint mouentes. Et ideo hoc consequenter prætermittit dicens.

uisibile autem actu; si vero diuisum fuerit, non vltius potentiam eandem habere. Quare nihil obstat, vt in ipsis diuisibilibus aliquid insit potentia primo tale.

Patet igitur ex hisce quæ diximus esse id quod primo mouet immobile. Nam siue statim ad ipsum primum immobile, siue ad id quod mouetur quidem, ipsum vero seipsum mouet, sistitque gradum cum libet, fiat ex eo quod mouetur; ab aliquo vero mouetur accessio, vtroque modo nimirum accedit id, quod primo mouet, in omnibus iis esse quæ mouentur immobile.

LECTIO XII.

Vnum autem semper esse motum oportet, & nullas eius intercedere pedines fieri; esse quippe primo mouens perpetuum immobileque aut vnum, aut plura necesse est.

Vnum quodque igitur eorum quæ immobilia sunt, atque mouent, perpetuum esse, non ad præsentem sermonem pertinet.

Esse autem aliquid necessario quod semper omnis quidem sit mutationis tam absolute quam per accidens extempers, aliud autem moueat, perspicuum, si hoc pacto considerabimus, fiet.

Atque sit ita, si cui placeat, in aliquibus fieri posse, vt aliquando sint, aliquando non sint sine generatione corruptioneue. Fortasse nanque necessarium est, si quid partibus vacans

ponentes omnes animas incorruptibiles. Et dicit hoc non esse ad præsentem rationem; quia hoc non supposito, habebit propositum. Deinde cum dicitur:

Exponit quid intendit probare: & dicit, quod considerando ea, quæ sequuntur, manifestum potest esse: quod & si non omne mouens immobile sit perpetuum, necesse est tamē esse aliquid immobile, ita quod nullo modo ab extrinseco moueatur, nec simpliciter, nec per accidens: & tamen sic motuum alterius. Dicit autem [ab omni exteriori mutatione] non intendens excludere motum, id est operationem, quæ est in operante, prout intelligere dicitur motus, & prout appetitus mouetur ab appetibili. Huiusmodi enim motus non excluditur à primo mouente, de quo intendit.

Probat quod dixerat, sc. quod sit aliquid primum mouens perpetuum & penitus immobile. Et primo probat hoc per mouentia se, quæ quandoque sunt, & quandoque non sunt, secundo per principia mouentia, quæ quandoque mouent, & quandoque non mouent: ibi, [Et iterum considerans.] Circa primum mouens perpetuum: secundo quod tale mouens magis debet esse vnum

Tex. 48. Tex. 49.

infra

vnum quam pluribus; [Vnum autem magis.] Tertio ostendit vtrumque simul, sc. quod est vnum primum mouens, & perpetuum: ibi, [Manifestum est igitur ex his.] Circa primum duo facit. Primo excludit quandam rationem, per quam aliquis posset nitri ad probandum propositum: secundo procedit ad propositum ostendendum: ibi, [Manifestum est enim.] Possit autem aliquis sic procedere. Omne quod non potest quandoque esse, & quandoque non esse, est perpetuum: sed primum mouens, cum sit immobile, vt ostensum est, non potest quandoque esse, & quandoque non esse: (quia quod quandoque est, & quandoque non est, generatur, & corrumpitur: quod autem generatur, & corrumpitur, mouetur:) ergo primum mouens est perpetuum. Arist. autem de hac ratione non curat: quia potest aliis dicere, si vult, quod in quibusdam contingit, quod quandoque sint, & quandoque non sint absque hoc, quod generentur, & corrumpantur, per se loquendo, & per consequens absque hoc quod per se moueantur. Necesse est enim si aliquid impartibile, quod sit compositum ex materia, & forma, quandoque sic est, & quandoque non est, quod omne tale sine mutatione sui quandoque sit & quandoque non sit: sicut potest dici de puncto, & de albedine, & de quolibet huiusmodi: ostensum enim est in Sexto, quod omne quod mouetur, est partibile, & in Septimo Meta quod omne quod generatur, est compositum ex materia, & forma. Huiusmodi quidem igitur impartibilia per se quidem non generantur neque mutantur, sed per accidens generantur, & mutantur aliis. Ex quo etiam patet, quod si aliquid neque per se neque per accidens mouetur, quod illud est perpetuum: & si est perpetuum, neque per accidens neque per se mouetur, secundum hoc quod est perpetuum. Si ergo conceditur esse contingens, quod aliquid quandoque sit, quandoque non sit, absque eo quod generetur, & corrumpatur, etiam & hoc concedatur esse contingens, quod quædam principia mouentia immobilia, ita tamen quod possint moueri per accidens, quandoque sint, & quandoque non sint. Nequaquam tamen possibile est, omnia principia mouentia, & immobilia talia esse, vt quandoque sint & quandoque non sint. Secundo ibi.

Tex. 47. Tex. 28.

Tex. 22.

Tex. 48.

Manifestum est enim quod causa quædam ipsa seipsa mouentibus inest, ipsius quod est aliquando quidem esse, aliquando autem non esse. Ipsum quidem enim seipsum mouens, necesse est omnem magnitudinem habere, si nihil mouetur impartibile: mouens autem neque vna necessitas est ex dictis. Ipsius igitur quod est alia quidem fieri, alia vero corrumpi: & hoc continue, nulla causa est immobilium quidem, non semper autem existentium. Neque ipsorum quidem semper hæc mouentium, horum autem altera. Ipsius enim semper, & continui, neque vnum quodque ipsorum causa, neque omnia, hæc enim quidem sic se habere semper & ex necessitate est, omnia autem infinita & non sunt simul omnia entia. Manifestum igitur est, quod quamuis decies millies principia quædam immobilium quidem, mouentium autem, & multa ipsa seipsa mouentium corrumpantur, alia vero fiant, & hoc quidem immobile sit, aliud vero mouet, alterum autem hoc, sed nihilominus est aliquid quod continet, & hoc extra vnum quodque, quod est causa eius quod est alia esse, alia vero non, & continue mutationis, & hoc quidem his, hæc autem aliis, causa motus sunt. Si igitur perpetuus motus est, perpetuum erit, & mouens primum, si vnum; si vero plura, plura, & perpetua.

Tex. 50.

doque non est, si sit compositum, generatur & corrumpitur: mouens autem seipsum necesse est, quod habeat magnitudinem, quia mouetur, & ostensum est in Sexto, quod nihil impartibile mouetur. Sed ex dictis non potest haberi, quod sit necessarium mouens habere magnitudinem, & sic non mouetur per se, si quandoque sit, & quandoque non sit. Si autem generationis, & corruptionis eorum, quæ mouent seipsa, est aliqua causa, oportet quod etiam huiusmodi sit aliqua causa, quod eorum generatio, & corruptio perpetue continuatur. Non autem potest dici, quod huiusmodi continuitatis causa sit aliquod illorum immobilium, quæ non semper sunt, neque etiam potest dici, quod sempiternæ generationis, & corruptionis quorundam mouentium seipsa, sint causa quædam mouentia immobilia, quæ non semper sunt, & aliarum alia. Et hoc exponit subdens, quod huius continue & sempiternæ generationis non potest esse causa neque vnum ipsorum, neque omnia. Et quod vnum non possit esse causa, sic ostendit, quia id, quod non est semper, non potest esse causa eius, quod est semper perpetuum, & ex necessitate. Quod autem omnia non possint esse causa, ostendit per hoc, quod omnia huiusmodi principia corruptibilia, si generatio est perpetua, sunt infinita, & non simul sunt: impossibile est autem vnum effectum depedere ex infinitis causis. Et iterum, ea quæ non simul sunt, non possunt esse causa allicuius: licet possit esse, quod eorum quæ non simul sunt, quædam dicantur, & quædam causent, vt patet in guttibus successiue cadentibus, quæ causant lapidis effusionem. Sed si aliqua multa sunt directe causa allicuius, oportet quod simul sint. Sic ergo manifestum est, quod si sint decies milies principia mouentia, & immobilia, & si sint etiam multa, quæ moueant seipsa, quorundam quædam corrumpantur, & alia generentur, & inter ista, quædam sint mobilia, & quædam mouentia, nihilominus tamē oportet esse aliquid super omnia, quod sua virtute contineat omnia, quod prædicto modo generantur, & corrumpuntur: quod quidem sit causa continua mutationis ipsorum per quam quandoque sunt & quandoque non sunt, & per quæ hæc sunt causa generationis, & motus his, & hæc aliis: quia omne generans est causa generationis generato: sed tamē generantia corruptibilia habent, quod sint causa generationis ab aliquo primo incorruptibili. Si ergo motus, per quem quædam quandoque sunt, & quandoque non sunt, est perpetuus, vt supra ostensum est: & effectus perpetuus non potest esse nisi à causa perpetua: necesse est, quod primum mouens

B

Nam aliquam hisce causam esse patet, quæ ipsa seipsa mouet, vt aliquando sint, aliquando non sint. Etenim id quidem, quod seipsum mouet, magnitudinem habeat omnem necesse est, si nihil partibus vacans mouetur: id autem quod mouet, nulla necessitate est tale. Vt igitur alia generentur, alia corrumpantur, idque continue sit, nihil eorum est causa, quæ immobilia quidem sunt, tamen non semper sunt: neque, rursus eorum, quæ semper quidem hæc mouent, alia vero alia mouent. Perpetui enim autem continui, nec vnum ipsorum est causa, nec vniuersa: nam sic sese quidem habere perpetuum, ac necessario est: vniuersa autem sunt infinita, & non simul omnia sunt. Patet igitur, et si infinitas nonnulla principia immobilia mouentia, & multa eorum quæ seipsa mouent, partim corrumpuntur, partim insuper generantur, atque hoc quidem hoc, aliud autem hoc mouet: at nihilominus aliquid esse quod hæc omnia continet: idque præter vnum quodque, ipsorum, aliud quidem esse, quod quidem est causa, vt alia sint, alia non sint, & mutationis continua: atque hoc quidem his, hæc autem ceteris motus causam esse. Si igitur motus perpetuus est, perpetuum erit & mouens primum, si vnum sit: quod si sint plura, plura quoque perpetua erunt.

E

panitur, & alia generentur, & inter ista, quædam sint mobilia, & quædam mouentia, nihilominus tamē oportet esse aliquid super omnia, quod sua virtute contineat omnia, quod prædicto modo generantur, & corrumpuntur: quod quidem sit causa continua mutationis ipsorum per quam quandoque sunt & quandoque non sunt, & per quæ hæc sunt causa generationis, & motus his, & hæc aliis: quia omne generans est causa generationis generato: sed tamē generantia corruptibilia habent, quod sint causa generationis ab aliquo primo incorruptibili. Si ergo motus, per quem quædam quandoque sunt, & quandoque non sunt, est perpetuus, vt supra ostensum est: & effectus perpetuus non potest esse nisi à causa perpetua: necesse est, quod primum mouens

mouens sic perpetuum, si est vnum: & si sunt plura prima mo-

uentia, quod etiam illa plura sint perpetua. Deinde cum dicitur...

Vnum autem magis quam multa, & finita quam infinita, oportet existimare...

Manifestum igitur ex his est, quod necesse est esse aliquid vnum, & perpetuum...

LECTIO XIII.

ET iterum considerans principia mouentium. Esse quidem igitur quaedam eorum...

Quoniam autem huiusmodi manifesta sunt: volumus autem demonstrare & duorum...

Ad hoc autem quod motus sit continuus necesse est quod sit vnus...

Postquam Philosophus ostendit, quod primum mouens est perpetuum...

Vnum autem potius quam plura putandum est esse, & finita quam infinita...

Et hoc etiam patet, aliquid esse necessario vnum perpetuum...

LECTIO XIII.

ET rursus, si ad eorum principia quae mouent, respexerit, esse igitur quaedam eorum...

Cum autem talia cunctis sint manifesta, ostendere volumus...

bus manifesta: ne iterum aliquis sequeretur quartam positionem...

seipsa, hic intendit idem ostendere, ratione sumpta ex principis mouentibus...

Manifestum est igitur factum est ex dictis, quod in rebus naturalibus inueniuntur quaedam...

Commemoratur supra habitum ad inuestigandum primum motum...

quod mouetur ab aliquo moueri, idque procedere in infinitum...

ad hoc, quod sit quoddam primum principium mouens, ita quidem, quod in genere eorum...

ab aliquo moueri: & hoc esse aut immobile, aut quod mouetur: & quod mouetur...

Hac autem & opinionem prebebant, ne forte contingat motum fieri, cum non sit omnino...

Horum autem causa, continens & multa intransiunt, ut quorundam alimentum...

Quare, si necesse est quidem continue esse motum, esse oportet aliquid primum mouens...

Ex quibus credi potest, impossibile esse, si quid immobile quidem est, moueri...

aut immobile esse, aut moueri, vel a seipso, vel ab alio semper, ad hoc sumendum tandem processimus...

Hac igitur & opinionem nobis prebebant, ne forte contingat motum omnino non esse...

Ex praemissis ostendit propositum, quod primum mouens sit immobile, secundo quod primum...

Ex praemissis ostendit propositum, quod primum mouens sit immobile, secundo quod primum...

Ex quibus credi potest, impossibile esse, si quid immobile quidem est, moueri...

Ex quibus credi potest, impossibile esse, si quid immobile quidem est, moueri...

Ex quibus credi potest, impossibile esse, si quid immobile quidem est, moueri...

Te.com. 43.

Te.com. 36.

Te. 4.

Te.com. 51.

Te.com. 52.

Te. 52.

Tertia. 53.

Te. 53. Infra.

Te. 46.

manere immobile, sequitur, quod totum vniuersum habeat...

Excludit quendam obiectionem. Dixerat enim, quod si quod mouens mouetur per accidens, non mouet motu sempiterno...

Non est autem idem moueri secundum accidens a seipso, & ab altero: ab altero enim inest, & eorum quae sunt in caelo...

Hoc autem vel ex eo patere potest, quia secus non esset ceteris in rebus generatio, corruptio, atque mutatio...

Perficuum igitur iam euasit, ex hisce quae diximus, & id quod initio dubitabamus, curnam non vniuersa aut quiescunt, aut mouentur, aut alia...

Probatur quod primus motus est sempiternus. Et hoc duabus rationibus: quarum prima dependet ex praemissis, & talis est...

Interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit. Atque interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit.

Interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit. Atque interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit.

Interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit. Atque interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit.

tem motus supra ostensam: hic autem e conuerso, per immobilitatem primi motoris probat perpetuitatem motus...

Immortalem, ut diximus, atque ipsum quod est in seipso, ac in eodem persistere. Manente namq; principio, & vniuersum ipsum maneat necesse est...

Non est autem idem per accidens a seipso moueri, atq; ab alio. Hoc enim nonnullis etiam; quae sunt in caelo principis inest...

At vero, si sit quippiam semper tale, mouens quidem aliquid, immobile autem semper manens, atque perpetuum, & id sane, quod ab ipso primum mouetur...

Hoc autem vel ex eo patere potest, quia secus non esset ceteris in rebus generatio, corruptio, atque mutatio, nisi quippiam moueret subiens motum...

Perficuum igitur iam euasit, ex hisce quae diximus, & id quod initio dubitabamus, curnam non vniuersa aut quiescunt, aut mouentur, aut alia...

Probatur quod primus motus est sempiternus. Et hoc duabus rationibus: quarum prima dependet ex praemissis, & talis est...

Interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit. Atque interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit.

Interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit. Atque interdum quiescentem, interdum subeuntem motum praebebit.

Le. 1. 1. 8. 1.

Te. com. 18.

Le. 1. 1. 8. 1.

Le. 1. 1. 8. 1.

luram scilicet quare quaedam mouent semper, & quaedam non mouent semper, & dicit, quod causa huiusmodi manifesta est...

LECTIO XIV.

Postquam Philopostus ostendit, quod primum mouens est immobile, & primum motus est perpetuus, hic incipit ostendere quis sit primus motus, & quale sit primum mouens...

Te. com. 54.

Te. com. 55.

LECTIO XIV.

At vero aliud facientibus principium magis erit de his manifestum. Considerandum enim est, utrum aliquem motum contingit esse continuum aut non...

Tribus autem existentibus alio quidem secundum magnitudinem; & alio secundum passionem; & quodam secundum locum: quem vocamus loci mutationem...

Secundo per distinctionem prioris & posterioris, ibi, [Amplius & hic considerantur.] Tertio per ordinem mobilium, ibi, [Maxime autem manifestum est.]...

semper mouentur, alia semper quiescunt, sed quaedam interdum mouentur, interdum quiescunt. Huius enim causa vltro sese offerre videtur; quaedam enim ab immobili sempiterno mouentur...

LECTIO XIV.

Atqui si principium etiam aliud considerationis fecerimus, de hisce magis patebit. Est enim considerandum si possit aliquis continuus motus esse necesse est...

Cum in tres sint motus, in magnitudine, in affectu, atque in loco, quem quidem locum consueuimus appellare, hunc primum motum esse necesse est...

vna est prior alia, necesse est si praemissa sunt vera, quod prima sit sempiterna...

Le. 5. in p. c. Quæ talis est. Alteratio sicut in septimo probatum est, fit secundum passionem vel passibiles qualitates, inter quas secundum antiquorum opinionem principium esse videtur densitas & raritas, quia & graue, & leue, & molle, & durum, & calidum & frigidum videntur consequi rarum, & densum, & secundum ea distingui. In elementis enim densa quidem inueniuntur graua, & frigida: rara vero calida, & leuia. Et hoc quidem aliquando verum est, si in passibilibus ordo attendatur secundum proximam ad materiam principium. Nam rarum & densum videntur maxime ad materiam pertinere, ut patet ex his quæ in Quarto sunt dicta. Densitas autem, & raritas videntur esse quædam congregatio, & disgregatio, secundum quas, scilicet congregationem, & disgregationem antiqui philosophi ponebant tã generationem, quam corruptionem substantiarum. Quæ quidem opinio nunc videtur probabilis, antequam veritatem generationis, & corruptionis ostendat in libro de generatione. Illa autem quæ congregantur & disgregantur ex hoc ipso, secundum locum mutari videntur. Loci ergo mutatio principium est alterationis. Sed attendendum, quod congregatio, & disgregatio corporum existentium in actu ad motum localem pertinent: congregatio vero & disgregatio, secundum quod eadem materia continentur sub magnis, vel paruis dimensionibus, non pertinent ad motum localem, sed ad motum alterationis. Et secundum hoc Aristoteles in 4. assignauit rationem rari, & densi. Sed hic loquitur secundum quod erat probabile ex opinione aliorum Philosophorum. Sicut autem motus localis requiritur ad alterationem, ita etiam requiritur ad augmentum. Necessè est enim quod eius quod augetur & decreuit, magnitudo mutetur secundum locum, quia quod augetur excreuit in maiorem locum, quod autem decreuit in minorem contrahit. Sic ergo patet, quod motus localis est naturaliter prior & alteratione, & augmento. Secundo ibi.

4. Probatur idem, distinguendo modos, prioris & posterioris; & dicit, quod ex hac consideratione manifestum erit, quod loci mutatio est prima inter motus, quia sicut in aliis rebus, prius aliquid altero dicitur multipliciter, ita & in motu. Dicitur enim vno modo prius, quod non existente, non erunt alia, sed illud potest esse sine aliis. Sicut vnum est prius duobus, quia

Le. 14. t. c. 84. in fi.
T. 6. c. 56.

F duo non possunt esse, nisi sit vnum, vnum autem potest esse, si non sunt duo. Secundo dicitur aliquid prius tempore, quod scilicet remouetur a presenti, sicut in præterito, vel propinquius, sicut in futuro: vt in Quarto dictum est. Tertio dicitur aliquid prius secundum substantiam, s. secundum substantiæ complementum, sicut actus est prior potentia, & perfectum imperfecto. Secundo ibi.

¶ Probat motum localem esse primum, tribus modis prædictis. Et primo, quantum ad primum: secundo: quantum ad secundum: ibi. [Ad hoc tempus.] Tertio quantum ad tertium: ibi. [Omnia autem videtur.] Dicit ergo, quod cum necesse sit semper motum esse, vt supra probatum est, hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod sit aliquis continuus motus: alio modo, secundum quod sint motus consequenter se habentes, inter quos nihil sit medium. Magis autem saluatur æternitas motus, si motus sit continuus; & iterum dignius est esse continuum, quam consequenter, quia plus habet de ratione unitatis, & perpetuitatis: semper autem in natura debemus accipere quod dignius est, si sit possibile. Est autem possibile aliquem motum esse in infinitum continuum, non autem aliquid aliud, nisi loci mutationem: quod nunc quidem supponatur, posterius quidem probabitur. ex quo apparet, necesse esse ponere motum localem esse primum. Alii enim motus non requiruntur ad hoc quod sit motus localis, nulla enim necessitas est, vt id quod mouetur secundum locum, augmentetur, vel alteretur: quia non est necesse, quod corpus, quod mouetur secundum locum, generetur aut corrumpatur: augmentum autem & alteratio locum habet in eis, quæ generantur & corrumpuntur. Sed nullum horum motuum esse contingit, nisi sit ille motus sempiternus: & quem mouet primum mouens, quem diximus non esse, nisi motum localem. Sic igitur motus localis potest esse sine aliis, sed non e conuerso. Est ergo primum, primo modo prioritatis. Secundo ibi.

¶ Probatur quod sit prius tempore. Et circa hoc, duo facit. Primum ostendit, quod simpliciter loquendo, est prius tempore, quia id, quod est perpetuum, simpliciter loquendo, est prius tempore, quam non perpetuum: solum autem motum localem contingit esse perpetuum, vt dictum est: ergo simpliciter loquendo, est prius tempore. Secundo ibi.

Le. 22. in fi.
Le. 7. 2.
Le. 8. 1.

Amplius autem omnium passionum principium densitas & raritas. Et graue namque & leue, & molle & durum, & calidum & frigidum, & densitates videntur esse & raritates quædam. Densitas autem & raritas; congregatio & disgregatio sunt, secundum quas generatio & corruptio dicitur substantiarum. Quæ autem congregantur, & disgregantur, necesse est secundum locum mutari. At vero, eius quod augmentatur & decrementum patitur, mutatur secundum locum magnitudo.

Amplius & hinc considerandum erit manifestum, quod loci mutatio prima. Primum enim sicut & in aliis, sic & in motu dicitur vtique multipliciter. Dicitur autem prius, quo non existente, non erunt alia, illud vero sine reliquis. Et quod secundum substantiam, & quod tempore.

Quare, quoniam motum quidem necesse est esse continuum, erit vtique continuus, aut qui continuus, aut qui consequenter. Magis autem qui continuus & dignius est continuum, quam consequenter esse. Dignius autem semper accipimus in natura esse, si possibile est. Possibile autem est continuum esse, monstrabitur autem posterius. Nunc autem hoc supponatur. Et hunc neque vnum aliud possibile est esse, sed aut loci mutationem. Necessè est igitur loci mutationem esse primam. Neque vna enim necessitas est, neque augmentari, neque alterari quod fertur. Nam neque fieri, aut corrumpi. Horum autem neque contingit, nisi continuus sit, quem mouet primum mouens.

Adhuc tempore prior est. Perpetuum enim contingit solum mouere secundum hunc.

Insuper & hinc, si animaduertentus lationem primum motum esse patebit. Primum enim ipsum vt in aliis, sic & in motu multipliciter dici potest. Dicitur autem prius, & id quo sublato, cetera tolluntur, ipsum autem aliis sublatis est, & id quod tempore præcedit, & id denique quod substantia præstat.

Quare, si necesse est continue motum esse, erit autem continue, aut hinc qui continuus est, aut hinc qui est deinceps. Magis autem hinc qui est continuus, præstatque continuum esse, atque id quod præstat, in natura semper esse putamus, modo possit esse. Potest autem continuus esse, vt posterius demonstrabitur, nunc autem supponatur. Atque hic nullus alius esse potest, nisi latio tantum, latio profecto motus sit primus, necesse est. Nulla namque necessitas est, & id quod fertur accrescat, vel alteretur, vel generetur, vel corrumpatur. At harum mutationum nulla esse potest, si continuus hinc motus, quo mouet primum mouens, auferatur.

Præterea primum tempore esse necesse est. Hic enim solus corporibus æternis accommodatur.

Sed nullum horum motuum esse contingit, nisi sit ille motus sempiternus: & quem mouet primum mouens, quem diximus non esse, nisi motum localem. Sic igitur motus localis potest esse sine aliis, sed non e conuerso. Est ergo primum, primo modo prioritatis. Secundo ibi.

¶ Probatur quod sit prius tempore. Et circa hoc, duo facit. Primum ostendit, quod simpliciter loquendo, est prius tempore, quia id, quod est perpetuum, simpliciter loquendo, est prius tempore, quam non perpetuum: solum autem motum localem contingit esse perpetuum, vt dictum est: ergo simpliciter loquendo, est prius tempore. Secundo ibi.

T. 6. c. 57.

Excludit quendam obiectionem, per quam videtur hoc remoueri, quia si consideremus aliquid vnum corpus, quod de nouo generetur, loci mutatio est postrema tempore inter omnes motus, quia primo generatur, postea alteratur & augetur, & demum habet motum secundum locum, quando iam perfectum est, vt patet in homine, & in pluribus animalibus. Sed per hoc non excluditur, quin simpliciter motus localis sit primus tempore, quia ante omnes istos motus, qui sunt in hoc generato, necesse est præcedere quendam motum localem in aliquo priori mobili, quod sit causa generationis his, quæ generantur, sicut generans est causa eius, quod generatur, ita tamē, quod ipsum non est generatum. Quod autem motus, qui præcedit generationem, sit motus localis, & quod sit simpliciter primus motus, ostendit; subdens; [Quoniam generatio videtur esse prima motuum in his, quæ generantur, quia primo oportet rem fieri,] quam mouetur, & hoc verum est in quocumque generato. Sed tamen necesse est esse aliquid prius motum, quam ea, quæ generantur, & quod ipsum non sit generatum; vel si est generatum, quod etiam illo priori sit aliud prius: & sic vel procederet in infinitum, quod est impossibile, vt supra ostensum est, vel perueniret ad aliquod primum. Sed impossibile est, generationem esse primam, quia sic sequeretur, quod omnia, quæ mouentur, essent corruptibilia. omne enim generabile est corruptibile: si ergo primum mobile generatur, sequitur, quod sit corruptibile, & per consequens, omnia consequentia mobilia. Si ergo generatio non est prima simpliciter, manifestum est, quod nullus consequentium motuum potest esse simpliciter primus. Et dico consequentes motus augmentum, alterationem, decrementum, & tandem corruptionem, qui omnes motus tempore generationem sequuntur. Si ergo generatio non est prior loci mutatione, sequitur, quod nulla aliarum mutationum possit esse prior simpliciter, quam loci mutatio. Et ita cum necesse sit, esse aliquam primam sim-

Le. 9.
T. 6. c. 34.
T. 6. c. 58.

T. 6. c. 59.

T. 6. c. 60.

apliciter, sequitur, quod loci mutatio sit prima. Deinde cum dicit.

¶ Probatur, quod motus localis sit primus perfectione. Et hoc ostendit dupliciter. Primo sic: Omne, quod fit, dum fit, est imperfectum, & tendit ad principium, id est, vt assimilatur principio suæ factionis, quod est primum naturaliter. Ex quo patet, quod id, quod est posterius in generatione, est prius secundum naturam. Sed in processu generationis in omnibus generabilibus vltimo inuenitur loci mutatio non solum in eodem, sed etiam considerando totum progressum naturæ generabili; inter quæ quædam viuientia sunt penitus immobilia secundum locum, propter indigentiam organi, sicut plantæ, quæ non habent organum motus processui, & similiter multa genera animalium; sed perfectis animalibus inest motus localis. Si igitur loci mutatio inest illis, quæ magis comprehendunt naturam, id est, quæ magis perueniunt ad perfectionem naturæ, sequitur, quod motus localis sit primus secundum substantiæ perfectionem inter omnes motus. Secundo ibi.

At in vnoquoque quidem eorum, que generantur, lationem motuum vltimam esse necesse est. Post ortum enim alteratione primum accretione, deinde iam perfectum latione mouetur. Verum aliud prius necesse est esse subiens lationem, quod & generatio hinc, quæ sunt, causa erit, non ipsum subiens generationem, vt id, quod genuit, rem generat am præcedat. Nam generatio motuum ob hoc prima esse videbitur, quia res sic orta prius oportet. At hoc in vna quidem quamuis regeneranda, ita sese habere videtur. Aliquid tamen aliud ante moueatur necesse est, quod quidem ex his est, quæ oriuntur & occidunt, non subiens generationem, & hoc item aliud prius. Quoniam autem impossibile est, generationem esse primam, essent enim omnia, quæ mouentur, caduca, patet nec vllum motuum, qui sunt deinceps, priorem esse. Dico autem motum deinceps accretionem, deinde alterationem, & decretionem, atque corruptionem. Omnes hi motus posteriores sunt generatione. Quare si generatio prior latione non est, neque ceterarum profecto mutationum eandem vlla præcedit.

Omnino autem id, quod generatur imperfectum esse videtur, & ad principium proficisci. Quo fit, vt id natura sit prius, quod generatione posterius est. At vniuersis hinc, que generantur, vltimo latio competit. Quocirca quædam viuentium omnino, quia instrumentis vacant, immobilia sunt, vt plantæ, & animalium genera multa. Quædam cum perficiuntur, hoc, vt patet, motu ciuntur. Quare si magis inest hinc latio, que magis naturam sunt consecuta, motus hic quoque, ceteris motibus substantia prior erit. Atque hoc ita se habet, non solum ob ea, quæ dicta sunt, sed ob hanc etiam rationem.

Quia id, quod hoc motu ciuntur, minime, dum fertur, substantiam suam amittit. Sola namque, latione nihil in hinc, que in sunt sibi, mutatur, vt cum quippiam alteratur, & cum incrementa decrementa suscipit, in qualitate fit, vt patet, atque in quantitate mutatio.

Maxime vero patet ex eo, quia id, quod interno motu seipsum ciunt, motus localis sit primus ex parte mobilis. Manifestum est enim, quod mouens seipsum propriissime mouet se secundum motum localem. Cum igitur mouens seipsum sit principium aliorum mouentium & mobilium, & per consequens sit primum inter omnia,

Tho. super Physic. Q. 2 omnia,

omnia, quae mouentur, sequitur, quod motus localis, qui est ei proprius, sit primus inter omnes motus. Sic igitur concludit ex praemis, quod loci mutatio sit prima inter omnes motus.

LECTIO XV.

Postquam Philosophus ostendit, quod motus localis sit primus inter omnes motus, hic ostendit, quis motus localis sit primus. Et quia, sicut supra dixit, necesse est, eundem esse motum continuum. Et primum diuiditur haec pars in duas. In prima ostendit, quis motus possit esse semper continuus. In secunda ostendit, quod ille motus est primus, ibi, [Quod autem lationum circularis.] Prima autem pars diuiditur in tres partes. In prima ostendit, quod nullus motus potest esse continuus, nisi localis. In secunda, quod nullus motus localis potest esse continuus, praeter circulem, ibi, [Quoniam autem contingit esse motum.] In tertia ostendit, quod motus circulem contingit esse continuus, ibi, [Quod autem in circulari.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quod intendit. Secundo probat propositum, ibi, [Omnes enim ex oppositis.] Dicit ergo primo, quod eum ostensum sit, quod loci mutatio est prima inter omnes species motus, nunc ostendendum est, quae loci mutatio sit prima, quia eius etiam sunt multae species, ut in Septimo ostensum est. Et simul etiam secundum eandem methodum, id est, artem, id est, secundum eandem artificialem considerationem erit manifestum, id quod nunc paulo supra diximus, & quod etiam prius suppositum est in principio huius Octauae, quod contingit aliquem motum esse continuum & perpetuum. Oportet enim, quod idem sit primus & continuus, ut supra ostensum est, & idem sub eadem consideratione vtrumque eorum cadit. Quod ergo nulla alia species motus praeter loci mutationem possit esse continua & perpetua, manifestum est ex his, quae dicentur. Secundo ibi.

Lect. 14. a prim. T.com. 62.

Lect. 3. T.com. 10.

Lect. 14. in prim.

maxime mouet hunc proprie, quia secundum locum, & etiam dicimus hic esse eorum, quae mouentur, & mouentium principium, & primum in his, quae mouentur ipsum seipsum mouens. Quod quidem igitur loci mutatio prima sit, manifestum est ex his.

LECTIO XV.

Quae autem loci mutatio prima sit, nunc monstrandum est. Simul autem, & quod nunc & prius positum est, quod contingit quendam motum continuum esse, & perpetuum, manifestum erit eadem methodo. Quod quidem igitur aliorum motuum continuum, neque vnum contingit esse, ex his manifestum est.

Omnes enim ex oppositis in contraria sunt motus & mutationes, ut generationi quidem & corruptioni, ens & non ens termini sunt. Alterationi contrariae passiones, augmento & decremento, aut magnitudo, aut paruitas, aut perfectio magnitudinis, aut imperfectio. Contrarii autem sunt, qui sunt in contraria. Quod autem non semper mouetur, secundum hunc motum existens prius, necesse est prius quiescere. Manifestum igitur, quoniam quiescet in contrario mutans.

Similiter autem & in mutationibus. Opponuntur enim generatio & corruptio simpliciter, & singularis singulari. Quare si impossibile est simul mutari oppositas, non erit continua mutatio, sed medium erit ipsorum tempus.

Ostendit propositum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod nulla alia species mutationis praeter localem potest esse continua & perpetua, vna & eadem existens. Secundo, quod nec duae mutationes aliae oppositae possunt sibi succedere sine interpositione quietis, ibi, [Amplius in generatione.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum.

Secundo excludit quasdam obiectiones, ibi, [Nihil enim differt.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum in motibus. Secundo in mutationibus, ibi, [Similiter autem & in mutationibus.] Proponit ergo primo vnam propositionem, quae communiter vera est, tam in motibus, quam in mutationibus, quae scilicet omnes motus & mutationes sunt ex oppositis in opposita, & qua generalitate excipitur quodammodo loci mutatio, ut in fine Sexti dictum est. Generatio enim, & corruptio, quae sunt mutationes, habent pro terminis esse & non esse. Alterationis vero termini oppositi, sunt contrariae passiones, id est, passibiles qualitates, ut calidum & frigidum, album & nigrum. Augmentum vero & diminutionis oppositi termini sunt magnum & paruum, siue perfectum & imperfectum in magnitudine seu quantitate. Manifestum est autem ex his, quae dicta sunt in Quinto, quod motus, qui sunt in contraria, sunt contrarii: motus igitur, qui est in album, contrarius est motui, qui est in nigrum. Sed contraria non possunt esse simul, ergo ad album mouetur, non simul mouetur ad nigrum. Quod ergo incipit moueri ab albo in nigrum motu denigrationis, etiam si moueretur motu dealbationis, dum fieret album, manifestum est, quod non poterat simul moueri motu denigrationis. Quod autem prius existebat, si non semper mouebatur aliquo motu determinato, necesse est dicere, quod prius quiescebat quae opposita huic motui, quia omne, quod est natum moueri, vel quiescit, vel mouetur. Manifestum est ergo, quod id, quod mouetur in aliquo contrario, aliquando quiescebat quiete opposita tali motui. Nullus ergo motus, cui est aliquod contrarium, potest esse continuus & perpetuus. Si ergo huic conclusioni addatur, quod propositum est, scilicet quod omnis motus alterationis, vel augmenti, vel decrementi sit in aliquo contrario, sequetur, quod nullus huiusmodi motus possit esse continuus & perpetuus. Secundo ibi.

LECTIO XV.

Nunc autem demonstrandum est, quoniam sit latio prima. Atque simul eadem via patebit, & id, quod nunc & antea supposuimus, continuum, inquam, motum, atque perpetuum aliquem esse posse. Nullum itaque, ceterorum motuum continuum esse posse, ex his sane patebit.

Omnes enim motus atque mutationes ex oppositis sunt ad opposita migrationes, ut patet. Nam generationi quidem, atque corruptioni, id, quod est, & id, quod non est, terminos esse constat. Alterationis vero contrarias qualitates, atque effectus. Accretionis item, decretionis uel, aut magnitudinem paruitatemque, aut perfectionem magnitudinis, imperfectionem uel. Contrarii vero sunt motus, quibus ad contrarios fines itur. Id autem, quod non semper hoc motu ciatur, modo sit prius, quiescat prius necesse est. Id igitur, quod mutatur, ut patet, in contrario profecto quiescet.

Similiter & in ipsis mutationibus sit, corruptioni namque, generatio simpliciter simplex, & cuidam quadam opponitur. Quare si fieri non potest, ut simul oppositis mutationibus quicquam mutetur, non erit mutatio profecto continua, sed inter ipsas medium tempus erit.

aliquando quiescebat quiete opposita tali motui. Nullus ergo motus, cui est aliquod contrarium, potest esse continuus & perpetuus. Si ergo huic conclusioni addatur, quod propositum est, scilicet quod omnis motus alterationis, vel augmenti, vel decrementi sit in aliquo contrario, sequetur, quod nullus huiusmodi motus possit esse continuus & perpetuus. Secundo ibi.

Ostendit idem in mutationibus, scilicet in generatione & corruptione, quia generatio & corruptio opponuntur & vniuersaliter, secundum communem oppositionem entis & non entis, & iterum in singulari, sicut generatio ignis opponitur corruptioni ignis secundum oppositionem esse ipsius, & non esse. Unde si impossibile est simul esse oppositas mutationes, sequetur, quod nulla mutatio sit continua & perpe-

Lect. 14.

T.com. 92.

Lect. 3. T.com. 38.

Lect. 2. a. 8. f.

T.com. 64.

Lect. 8. T.com. 19.

perpetua: eodem modo, sicut & prius de motibus: sed necesse erit inter duas generationes eiusdem interuenire medium tempus, in quo erat corruptio: & similiter inter corruptiones tempus generationis. Deinde cum dicit.

Excludit tres obiectiones. Primo, quia posset aliquis dicere, quod cum mutationes opponantur secundum oppositionem terminorum: termini autem generationis & corruptionis non sunt contrarii: sed oppositi secundum contradictionem, videtur sequi, quod generatio & corruptio non sunt contraria: & sic non erit eadem ratio de eis, & de motibus, qui sunt contrarii. Huic ergo obiectioni respondet, dicens, quod nihil differt, mutationes, quae differunt secundum contradictorios terminos, esse contrarias, vel non contrarias: dummodo hoc solum verum sit, quod impossibile sit, ambas eodem simul inesse. Hoc enim, quod est esse contrarium vel non contrarium, nihil est utile ad rationem praemissam. Secunda obiectionem excludit ibi.

Posset enim aliquis dicere, quod necesse est illud, quod non semper mouetur, prius quiescere, quia motus opponitur quieti: sed hoc non habet locum in mutationibus generationis & corruptionis, quibus non opponitur quies proprie loquendo, ut in Quinto dictum est. Huic ergo obiectioni respondet, dicens, quod nihil differt, quod non est esse contrarium, quod non est esse quieti: sed hoc non habet locum in mutationibus generationis & corruptionis, quibus non opponitur quies proprie loquendo, ut in Quinto dictum est.

Amplius in generatione, & corruptione, & penitus inconueniens esse videbitur: si factum mox necesse est corrumpi; & nullo tempore permanere. Quare ex his vtiq; fides alii fiet. Phisicum enim est, quod similiter se habet in omnibus.

LECTIO XVI.

Quoniam autem contingit, esse motum infinitum vnum & continuum: & hic circularis: nunc dicemus.

Quoniam autem contingit, esse motum infinitum vnum & continuum: & hic circularis: nunc dicemus. Quia motus infinitus vnum & continuum: & hic circularis: nunc dicemus. Quia motus infinitus vnum & continuum: & hic circularis: nunc dicemus. Quia motus infinitus vnum & continuum: & hic circularis: nunc dicemus.

Dixerat enim supra, motus esse contrarios, qui sunt in contraria: cum ergo motus sit contrarius quieti, videtur sequi, quod vni sunt duo contraria: quod est impossibile, ut probatur in 10. Metaphys. Ad hoc ergo excludendum dicit, quod non oportet de hoc turbari, quod videtur sequi idem esse contrarium pluribus, scilicet motus quieti & motui, qui est in contrarium. Sed hoc solum debemus accipere, quod vnum motus contrarius opponitur quodammodo & motui contrario, & quieti. Motui quidem contrario secundum di-

rectam contrarietatem: quieti autem magis, secundum oppositionem priuatiuam, quae tamen habet aliquid de contrarietate, in quantum quies opposita est finis & complementum contrarij motus. Sicut etiam aequale & commensurabile opponitur quodammodo duobus, scilicet excellenti, & ei, quod excellitur, siue magno, & paruo, quibus opponitur secundum priuationem magis, ut patet in Decimo Metaphysicorum. Et iterum hoc oportet accipere, quod non contingit simul esse, neque oppositos motus, neque oppositas mutationes. Deinde cum dicit.

Nec si non necesse est in contradictione quiescere, nec est mutatio quieti contrarium. Foris enim id, quod haud est, non quiescit. Corruptio vero ad id, quod haud est, (ut patet) mutatio est. Sed si solum inter ipsas sit tempus, sic enim continua non erit sane mutatio. Neque enim in prioribus contrarietas conducebat, sed id ipsum simul, inquam, inesse non posse.

Atque non conturbemur oportet, si contrarium sit pluribus idem. Ut motus quieti, & ei motui, quoad contrarium itur. Sed hoc tantum sumamus, tum motui, tum quieti motum opponi, ut aequale ac mediocre ei, quod excedit, aduersatur. Et insuper fieri non posse, ut motus oppositi mutationesque, simul eodem in sint.

Præterea in generatione corruptione uel penitus absurdum esse videbitur, si corrumpi continuo generatum, nulloque in tempore permanere necesse est. Quare de ceteris ex his idem profecto credetur. Est enim naturale in vniuersis mutationibus similiter se habere.

LECTIO XVI.

Nunc autem dicamus, motum infinitum aliquem esse posse, qui quidem vnus sit, & continuus, atque hunc esse conuersionem.

Sicut ergo inconueniens videtur, quod illud, quod fit, & generatur, statim cum generatum est, corrumpatur, ita inconueniens videtur, quod id, quod dealbatur, statim, quod factum est album, denigretur, & quod illud, quod augetur, statim decreseat. In omnibus enim his naturae intentione frustraretur.

LECTIO XVI.

Postquam Philosophus ostendit, quod nulla mutatio potest esse continua & perpetua, nisi localis, hic ostendit, quod nulla loci mutatio potest esse continua & perpetua, nisi circularis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum demonstratiue. Secundo logice, ibi, [Rationabiliter.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo ex veritate determinata soluit quasdam dubitationes, ibi, [Unde & ad dubitationem.] Circa primum tria facit. Primo dicit, quid principaliter intendat. Intendit enim ostendere, quod possibile est esse quendam motum, qui vnus existens in infinitum continetur, & quod talis motus est solum circularis. Et hoc primo ostendit. Secundo ibi.

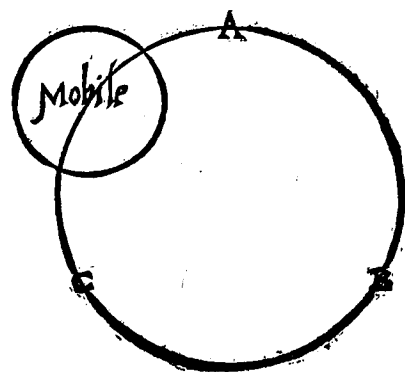
b ¶ Ostendit, quomodo procedendum sit, quia enim omne, quod localiter fertur, mouetur vel circulariter, vel motu recto, vel motu composito ex vtroque, sicut si aliquis mouetur per chordam & arcum, manifestum est, quod si quis duorum simplicium motuum scilicet, vel circularis, vel rectus, non potest esse in infinito continuo, quod multo minus ille, qui est compositus ex vtroque. Vnde oportet prætermittere motum compositum, & agere de simplicibus. Tertio ibi.

c ¶ Ostendit, quod motus rectus, qui est super magnitudinem rectam & finitam, non possit esse in infinito continuo, & ita nullus motus rectus continuus potest esse in infinito, nisi poneretur aliqua magnitudo infinita in actu, quod supra improbatum est in Tertio Physicorum. Ostendit autem hoc duplici ratione, quarum prima talis est: Si aliquis super rectam magnitudinem & finitam mouetur in infinito, oportet quod hoc fiat per reflexionem: ostensum est enim in Sexto, quod magnitudinē finitam pertransit, sit aliquid tempore finito. Cum ergo peruenitur ad terminum magnitudinis finitæ, cessabit motus, nisi mobile reuertatur per reflexionem ad principium magnitudinis, vnde cœpit moueri. Sed illud, quod reflectitur secundum motum rectum, mouetur contrariis motibus. Quod sic probat: Contrarij motus sunt, quorum termini sunt contrarij, vt habitus est in

f quoddam signum ad hoc idem ostendendum, præter rationem supra positam ex contrarietate terminorum, & dicit, quod signum huius est, quod motus, qui est ab A in B, sit contrarius ei, qui est à B in A, sicut contingit in motu reflexo, quia huius motus, si simul fiant, [stant & repaudent adinuicem,] id est, vnus impedit alium, & facit eum stare. Et non solum hoc contingit in reflexione motus recti, sed etiam in reflexione motus circularis. Signentur enim in aliquo circulo tria signa, scilicet A B C, constat, quod si incipiat moueri ab A in B, & postea moueatur ab A in C, versus aliam partem, quod erit reflexio, & isti duo motus impediunt se, & vnus sistit, id est, facit stare alium. Sed si continue moueatur aliquid ab A in B, & per B iterum in C, non erit reflexio. Ideo autem motus reflexi impediunt se inuicem, tam in recto, quam in circulo, quia hoc est de naturâ contrariorum, quod se impediunt, & corrumpant. Motus autem, qui sunt diuersi, & non contrarij, non se impediunt, sicut motus, qui est sursum, & qui est in latus, puta in dextrum vel sinistrum, non se impediunt, sed simul potest aliquid moueri & in sursum & dextrum. Deinde sum dicit.

G Paret id, quod recto motu finito que fertur, continue non moueri, reflectitur enim. Sed quod recto motu reflectitur, id contrarijs motibus profecto ciatur. Loco namq, contrarij est motus, quo deorsum itur, motui, quo pergitur sursum, & hisce, quo retrorsum itur, ei quo contraria loca petuntur, & is item, quo dextrorsum itur, ei, quo pergitur sinistrorsum. Nec enim sunt loci contrarietates, vt patet. Quis est autem vnus atq, continuus motus, prius est definitum. Est enim hisce, qui vnus est mobilis, in vnoquoq, sit tempore, atq, nullam specie differentiam habet. Tria namq, sunt. Id quod mouetur, vt homo vel Deus, & quando, vt tempus, & tertium, id, in quo. Hoc autem est aut affectus, aut forma, aut locus, aut etiam magnitudo. Contraria vero specie differunt, non vnum sunt. Atq, ea, que diximus, sunt differentia loci. Indicat autem motum, quo ex A pergitur ad ipsum B, contrarium esse ei, quo itur ex B in A, id quod ipsis accidit. Sese enim mutuo sistunt, si simul fiant. Et in circulo simili modo. Is enim, quo itur ex A per B, contrarius est ei, quo itur ex A per C. Sese enim mutuo sistunt, si continui sint, & non reflexio fiat, quia contraria mutuo se corrumpunt, sibiq, sunt impedimento. At is, quo itur in latus, non est contrarius ei, quo pergitur sursum.

Signum, quod id, quod reflectitur, moueatur contrarijs motibus.

¶ Pone

d ¶ Pone secundam rationem, ad ostendendum, quod motus reflexus non potest esse in infinito continuo, quæ quidem ratio accipitur ex quiete, quam necesse est interuenire. Dicit ergo, qd maxime ex hoc manifestum est, qd impossibile est motum rectum esse continuum in infinitum, quia necesse est id, quod reflectitur, quiescere inter duos motus. Et hoc verum est, non solum si moueatur per lineam rectam, sed etiam, si feratur secundum circulum. Et ne aliquis intelligat, ferri secundum circulum idem esse, quod ferri circulariter, ad hoc excludendum subdit, quod non est idem, [ferri circulo,] id est, circulariter secundum proprietatem circuli, & [ferri circulum,] id est, pertransire suo motu circulum. Contingit enim aliquando, quod secundum quandam continuationem sit motus eius, quod mouetur, dum scilicet pertransit partem post partem secundum ordinem partium circuli, & hoc est ferri circulariter. Quandoq; autem contingit, quod pertransit circulum, quando redierit ad principium, vnde incepit moueri, non pertransire ultra secundum ordinem partium circuli: sed redire retro, & hoc est reflecti. Siue ergo fiat reflexio in linea recta, siue in linea circulari: necesse est, qd interueniat quæ media. Et huius rei fides accipi potest non solum ex sensu, quia sensibiliter hoc apparet, sed etiam ex ratione. Cuius quidem rationis principium hoc sumendum est, quod cum tria sint in magnitudine, quæ pertransit, scilicet principium, medium, & finis, medium vtrumq; est respectu vtriusque, quia respectu finis est principium, & respectu principij est finis, & sic cum sit vnum subiecto, est duo ratione. Iterum aliud principium est sumendum, quod aliud est, quod est in potentia, & quod est in actu. His igitur visis, considerandum est ex dictis, quod quodlibet signum, id est, quodlibet punctum signatum infra terminos lineæ, supra quam aliquid mouetur, medium est in potentia, sed non est medium in actu, nisi fiat diuisio secundum motum, ita scilicet, quod in illo puncto id, qd mouetur, stet, & iterum ab illo puncto incipiat moueri, quia sic medium illud fiet actu principium & finis. Principium quidem posterioris, in quantum inde incipit rursus moueri, finis autem primi, in quantum scilicet ibi terminatus est primus motus per quietem. Sit enim vna linea, in cuius principio sit A, in medio B, in fine C. Moueatur

ergo ab A in B, & ibi stet, & iterum incipiat moueri ab B, & referatur vsq; in C. Sic enim manifestum erit, quod B est actu finis prioris motus, & principium posterioris. Sed si aliquid feratur continue ab A in C, sine interpositione alicuius quietis, non est possibile dicere, mobile factum esse, id est, aduenire, neq; abesse, id est, abscedere, neque in hoc signo, quod est A, neq; in hoc signo, quod est B, sed solum hoc potest dici, quod in A, vel in B, sit in quodam nunc, non autē in aliquo tempore erit, nisi forte secundum hoc, quod aliquid dicitur esse alicubi in tempore, quia est ibi in nunc temporis, & ita qd mouetur continue ab A in C, in aliquo tempore erit in B, sicut in nunc, quod est diuisio quædam illius temporis, & sic dicitur esse in B, in illo toto tempore, eo modo loquendi, quo dicitur aliquid moueri in die, quia mouetur in parte illius diei. Et quia hoc videbatur dubium, quod id, quod fertur, non adit & absit cuiusq; signo in magnitudine signato, quæ motu pertransit continuo. Ostendit hoc consequenter, dicens, quod si aliquis concedat, quod mobile adit & absit alicui signo in magnitudine signato, sequitur, quod ibi quiescat. Impossibile est enim, quod in eodem instanti adit & absit mobile ab hoc signo, quod est B, quia adesse aliquid & abesse sunt contraria, q non possunt esse in eodem instanti. Oportet ergo, quod in alio, & in alio nunc temporis mobile adit, & absit alicui signo magnitudinis. Inter quælibet autem duo nunc est tempus medium, ergo sequitur, quod mobile, quod est A, quiescit in B. Omne enim, quod est alicubi, per aliquod tempus est in eodem prius & posteriori. Et similiter est dicendum in omnibus aliis signis vel punctis, quia de omnibus est eadem ratio. Vnde manifestum est, quod illud, quod continue fertur per magnitudinem aliquam, in nullo intermedio signo magnitudinis adest & abest, id est, accedit, & recedit. Cum enim dicitur, quod mobile adit alicui signo, vel fiat in eo, vel accedat id ipsum, per omnia huius significatur, quod illud signum sit terminus motus. Cum autem dicitur, quod absit, vel abscedat, significatur, quod sit principium motus. Non est enim actu medium signum magnitudinis, nec principium, nec finis motus, quia nec terminatur, nec incipit motus ibi, sed in potentia tantum. Postest enim ibi motus incipere, vel terminari. Vnde nec adest, nec abest mobile

Leet. 7. com. 56.

Leet. 9. in prin.

Leet. 8. text. com. 48.

Leet. 7. text. com. 41.

Le. 8. c. 50. quibus est motus, vt supra in Quinto dictum est: ideo addit

bile a signo medio: sed simpliciter dicitur esse ibi in nunc. Est enim mobile in aliquo signo magnitudinis, comparatum ad totum motum, sicut nunc ad tempus. Sed cum mobile, quod est A, utitur ipso B, ut principio, & fine in actu, necesse est, quod ibi iter, propter hoc, quod facit ipsum mouendo & stando vnum signum esse duo, scilicet principium & finem. Sicut etiam contingit in intelligendo. Possimus enim simul intelligere, vnum punctum esse in vno libro. Sed si seorsum intelligamus ipsum: vt principium, & vnum autem vt finem, non simul hoc continget. Ita etiam, quod mouetur, utitur aliquo signo vt vno, non enim nisi in vno nunc. Si autem utitur eo vt duobus, scilicet vt principio & fine in actu, necesse erit, quod sit in duobus nunc, & per consequens in tempore medio, & ita quiescat. Manifestum est ergo, quod illud, quod mouetur continue ab A in C, in medio B, neque affuit, neque abfuit, id est, neque accessit, neque recessit, sed a primo signo, quod est A, abfuit, vel abfuit, quasi a principio in actu: in vltimo autem signo, quod est C, accessit, vel accessit, quia ibi perficitur motus, & mobile quiescat. attendendum, quod in praxim ponitur A, quod quiescat quidem pro mobili, quandoque pro principio magnitudinis. Eius autem patet, quod motus reflexus siue in recto, siue in reuera, non potest esse continuus, sed quies media, quia idem signum est, quod actus, & finis primi motus & principium reflexionis. Sed in motu circulari mobile non utitur aliquo signo, vt principio vel fine in actu, sed quolibet signo magnitudinis utitur vt medio: & ideo motus circularis potest esse continuus, non autem reflexus.

LECTIO XVII.

Postquam Philosophus ostendit, quod motus reflexus non potest esse continuus, & vnus: hic secundum praxim soluit quosdam dubitationes. Et diuiditur in partes tres, secundum tres dubitationes, quas ex praxim soluit.

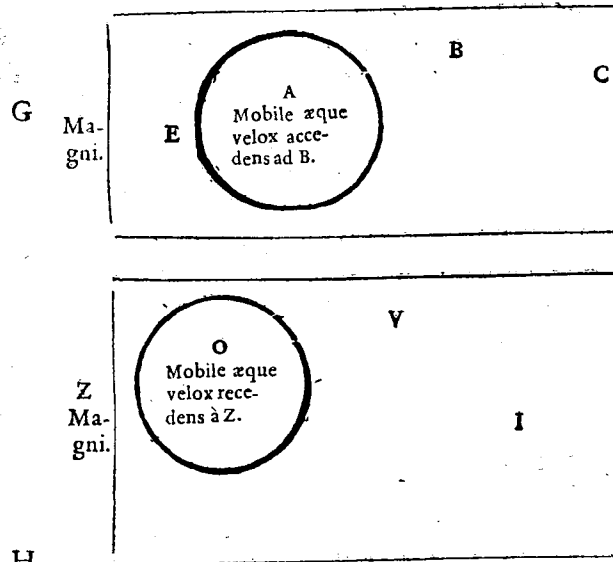
LECTIO XVII.

Vnde & ad dubitationem hoc dicendum. Habet enim dubitationem hanc. Si enim sit, quod est E, ei, quod est Z, aequale, & A feratur continue ab extremo ad C. Simul autem sit A in B, signo & C, feratur continue a Z, extremo ad I, regulariter & velocitate simili ipsi A, ipsum D, ante veniet in I, quam A in C. Prius enim mouens & discedens, primum venire necesse est. Non ergo simul affuit A in B, & abfuit ab eodem. Vnde posterius. Si enim simul, non posterius est: sed necessitas erit stare.

Non ergo ponendum est, cum A affuit secundum B, ipsum D moueri a Z vltimo. Si enim affuit, A in B erit, & abesse, & non simul. Sed erit in decisione temporis, & non in tempore. Hoc quidem igitur est impossibile sic dicere, & in continuo. Sed in reflectenti necesse est sic dicere. Si enim, quod est I, feratur ad ipsum D, & iterum reflectens deorsum feratur, vltimo D, &

Praxim, prius perueniet ad finem aequalis magnitudinis, prius autem recessit D a Z, quam recederet A a B, quia D recessit a Z, quando A pertingeret ad B, ergo secundum hoc A, non simul aduenit in B, & recessit ab eo. Et ita sequitur, quod posterius recesserit, quam aduenit, quia si simul adueniret & recederet, non posterius moueri inciperet, & ita necessitas est, quod A, dum continue fertur, quiescat in B, & sic motus continuus erit compositus ex quietibus; sicut Zeno ponebat, vt supra habitum est in Sexto. Secundo ibi.

Ratio, qua dubitatur, quod id, quod continue mouetur, in aliquo signo quiescat.

LECTIO XVII.

Quapropter & ad dubitationem hoc est dicendum, habet enim hic locus hanc dubitationem. Nam si sint duae lineae rectae ABC, & DE, quarum DE sit aequalis BC & F, mobile ex A, continue moueatur ad C, atque cum est in B, puncto G mobile ex D, ad E, vniuniformiter eademque celeritate feratur G, prius accedat ad E, quam F, ad terminum perueniet C. Quod enim prius recessit ab A; id prius accedat necesse est. Non ergo F, mobile simul, in B puncto fuit, atque abfuit ab eodem. Circum & posterius accedit ad C. Nam si fuit ac abfuit simul, non posterius ad terminum perueniet C, sed stet in illo necesse est.

Non est igitur ponendum, cum sicut in B simul, G ipsum ex D moueri. Nam si F in puncto fuerit B, abfuerit etiam ab eodem, atque non simul. At in diuisione temporis in illo, & non tempore erat. Igitur hic quidem in continua magnitudine impossibile est, hoc dicere modo. In eouero, quod redit, atque reflectitur, hoc soluere pacto necesse est. Nam si A feratur EB in C, rursusque rediens EC, in B moueatur: ipso C tum extremo, & prin-

decisione temporis, id est, in aliquo nunc, & diuidit tempus. Hoc ergo, & obiectio supponebat, & scilicet A adesset, & & etiam abesset ab aliquo signo medio, impossibile est dicere in motu continuo. Sed in reflexo est necesse, vt dicatur ita. Si n. aliquod

quod mobile quod est I, feratur ad punctum quod est D, & iterum reflectatur, manifestum est quod mobile utitur vltimo quod est D, quasi principio, & quasi fine, scilicet vno signo vt duobus: vnde necesse est quod ibi quiescat. Nec est dicendum quod simul accesserit ad ipsum D, & recesserit ab eodem: quia sequeretur, quod simul in eodem instanti esset ibi, & non esset. Omne enim quod motum est, est in termino ad quem mouebatur: & omne quod incipit moueri, non est adhuc in termino ad quem: hoc autem significatur cum dicimus adesse, vel accedere; quod est terminari motum ad punctum illud: cum autem dicimus abesse vel recedere, significamus motum incipere. Vnde necesse est omne quod accedit, vel adest ad aliquod signum, esse in eo: quod autem abest vel abscedit, non est in eo. Quia ergo impossibile est, simul esse & non esse in aliquo signo: per consequens impossibile est quod simul adit & abit eidem: vt superius pluries est suppositum. Est attendendum quod aliter utitur hic literis quam supra.

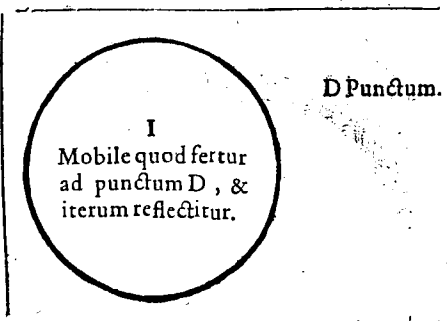
Utitur enim hic I pro mobili, D vero pro termino. Supra autem e conuerso. Non est autem in motu reflexo danda solutio quae prius data est in motu continuo. Non enim potest dici quod mobile quod est I, sit in termino quod est D, a quo incipit reflecti solum in decisione temporis, id est in nunc, & quod mobile neque defuerit, neque affuerit eidem; sicut dicebatur in motu continuo, quia in motu reflexo necesse est venire ad finem qui est actu finis & non in potentia tantum: sicut medium in motu continuo erat principium, & finis solum in potentia. Illud ergo quod est in medio motus continuus, est in potentia tantum principium, & finis: sed hoc a quo incipit reflexio, est actu principium, & finis. Finis quidem motus qui erat deorsum, puta lapidis: principium autem est in actu motus reflexi qui est sursum; dum lapis cadens in terram resilit sursum. Sicut ergo in magnitudine in qua est motus: signum a quo reflectitur est principium, & finis in actu; ita & in ipsis moribus est accipere actu finem vnus & principium alterius; quod non esset nisi quies interueniret media. Necesse est ergo, quod id quod reflectitur in linea recta, quiescat. Et ita sequitur quod in recta magnitudine non potest esse motus continuus, & perpetuus; quia magnitudo recta non est infinita; & ita non potest esse in perpetuum motus rectus continuus nisi reflecteretur. Deinde cum dicitur

fine utetur & principio; vno signo vt duobus. Vnde stare necesse est. Neque simul affuit in ipso D, & abit ab ipso D. Ibi enim simul esset: & non esset in eodem nunc. At vero olim solutio non danda est. Non enim contingit dicere quod secundum ipsum D, sit ipsum I, in decisione: non affuit autem: neque defuit. Necesse enim est in fine venire quod actu est, non potentia. Quod quidem igitur est in medio: potentia est: hoc autem actu: & finis quidem deorsum: principium autem sursum: & motuum ergo similiter. Necesse est ergo stare reflectens in recto. Non ergo contingit continuum motum in recto & perpetuum esse.

Eodem autem motu obuiandum est ad interrogantes Zenonis rationem: & volentes si semper medium transiri oportet, haec autem infinita sunt: infinita autem transire impossibile est. Aut sicut ipsam hanc eandem quidam rationem aliter interrogant: volentes simul eum qui moueri medietatem prius numerare secundum vnum quodque factum medium. Quare ab eunte totam: infinitum accidit numerare numerum. Hoc autem confitentur impossibile esse.

In primis igitur rationibus de motu soluiamus per id quod tempus infinita habet in seipso. Non enim in conueniens est: si in infinito tempore infinitum transiit aliquis. Similiter autem infinitum utique in longitudine est & tempore. Et perperuus; quia magnitudo recta non est infinita; & ita non potest esse in perpetuum motus rectus continuus nisi reflecteretur. Deinde cum dicitur

Ostensio quod necesse sit mobile quod reflectitur quiescere in illo signo a quo reflectitur.

Ponit secundam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo excludit quendam solutionem in sexto positam: ibi, [In primis igitur.] Tertio ponit veram solutionem: ibi, [Sed verum dicendum.] Dicit ergo primo, quod eodem modo per ea, quae supra ostensa sunt, possumus obuiare ad eos qui ponunt obiectionem Zenonis: qui sic volebant argumentari. Omne quod mouetur oportet quod prius pertranseat medium, quam perueniat ad finem; sed inter quoslibet duos terminos sunt infinita media, per hoc quod magnitudo est diuisibilis in infinitum: & ita impossibile est transire media: quia infinita non contingit transire: ergo nihil potest mouendo ad aliquem terminum peruenire. Vel potest eadem dubitatio aliter formari, sicut quidam ea proponunt. Omne quod pertranseat aliquod totum, prius pertranseat medietatem, & cum medietas iterum diuidatur in medietatem, oportet quod prius pertranseat medietatem, & ita omne quod mouetur, itumerat quamlibet medietatem pertingendo ad ipsam. Sed medietates sic acceptae possunt in infinitum ire; ergo sequitur quod aliquid pertranseat totam magnitudinem quod numeratur numerum infinitum, quod est manifeste impossibile. Secundo ibi.

Excludit solutionem in sexto positam: ibi, [In primis igitur.] Tertio ponit veram solutionem: ibi, [Sed verum dicendum.] Dicit ergo primo, quod eodem modo per ea, quae supra ostensa sunt, possumus obuiare ad eos qui ponunt obiectionem Zenonis: qui sic volebant argumentari. Omne quod mouetur oportet quod prius pertranseat medium, quam perueniat ad finem; sed inter quoslibet duos terminos sunt infinita media, per hoc quod magnitudo est diuisibilis in infinitum: & ita impossibile est transire media: quia infinita non contingit transire: ergo nihil potest mouendo ad aliquem terminum peruenire. Vel potest eadem dubitatio aliter formari, sicut quidam ea proponunt. Omne quod pertranseat aliquod totum, prius pertranseat medietatem, & cum medietas iterum diuidatur in medietatem, oportet quod prius pertranseat medietatem, & ita omne quod mouetur, itumerat quamlibet medietatem pertingendo ad ipsam. Sed medietates sic acceptae possunt in infinitum ire; ergo sequitur quod aliquid pertranseat totam magnitudinem quod numeratur numerum infinitum, quod est manifeste impossibile. Secundo ibi.

Excludit solutionem in sexto positam: ibi, [In primis igitur.] Tertio ponit veram solutionem: ibi, [Sed verum dicendum.] Dicit ergo primo, quod eodem modo per ea, quae supra ostensa sunt, possumus obuiare ad eos qui ponunt obiectionem Zenonis: qui sic volebant argumentari. Omne quod mouetur oportet quod prius pertranseat medium, quam perueniat ad finem; sed inter quoslibet duos terminos sunt infinita media, per hoc quod magnitudo est diuisibilis in infinitum: & ita impossibile est transire media: quia infinita non contingit transire: ergo nihil potest mouendo ad aliquem terminum peruenire. Vel potest eadem dubitatio aliter formari, sicut quidam ea proponunt. Omne quod pertranseat aliquod totum, prius pertranseat medietatem, & cum medietas iterum diuidatur in medietatem, oportet quod prius pertranseat medietatem, & ita omne quod mouetur, itumerat quamlibet medietatem pertingendo ad ipsam. Sed medietates sic acceptae possunt in infinitum ire; ergo sequitur quod aliquid pertranseat totam magnitudinem quod numeratur numerum infinitum, quod est manifeste impossibile. Secundo ibi.

In primis igitur de motu sermonibus ex eo rationem hanc soluimus, quia tempus infinita in seipso habet. Non est enim absurdum si infinito in tempore transeat quisquam infinita. Infinitum autem inest tam in longitudine, quam in tempore simili modo.

Excludit solutionem in sexto positam: ibi, [Sed haec solutio, &c.] Dicit ergo primo quod praedicta obiectio soluta est in sexto, cum de motu in communi agebatur, per hoc quod sicut magnitudo diuiditur in infinita, ita & tempus, & sic eodem modo tempus habet in seipso infinita, sicut & magnitudo diuiditur in infinitum, & ita non est inconueniens, si infinita quae sunt in magnitudine, transeat aliquis in infinita quae sunt in tempore, quia non est inconueniens, quod infinita magnitudo transeat tempore infinito. Sed sicut

T.com.66.

Leff. 2. T.com.9.

Leff. 16. T.com.69.

T.com.68.

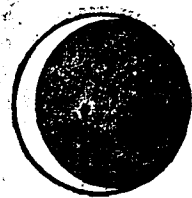
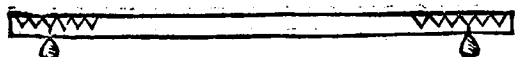
L.4.r.8.

Leff.4.

Sicut etiam punctum nihil magnitudinis adicit lineæ. Sed si ponatur tempora indivisibilia: manifestum est ex præmissis quod oportet plus temporis esse in quo fit, & factum est: quam in quo fit solum. Vltimo autem epilogoando concludit principale intentum, dicens: quod præmissæ rationes sunt: & similes eis, quibus credendum est tanquam propriis, quod motus reflexus non est continuus.

Ostendo quod tempus non diuidatur in diuisibilia.

A Tempus indivisibile. B Tempus diuisibile.

D Mobile quod fit album.

D Mobile factum album.

LECTIO XVIII.

Postquam Philosophus ostendit, rationibus propriis, quod motus reflexus non est continuus: ostendit hieidem rationibus communibus, & logicis. Et circa hoc duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo probat propositum: ibi, [Omne enim quod mouetur.] Dicit ergo primo, quod si aliquis velit [rationabiliter] id est logice intendere ad propositum ostendendum: videbitur hoc eadem sequi, scilicet quod motus reflexus non est continuus ex rationibus quæ ponentur. Secundo ibi, b Ostendit propositum. Et primo solum in motu reflexo locali. Secundo communiter in omnibus motibus: ibi, [Amplius ex his manifestum, &c.] Prima ratio talis est. Omne quod mouetur continet; à principio sui motus ferebatur in finem ad quem peruenit secundum loci mutationem, nisi fuerit aliquid prohibens, quia à prohibente potius detinetur in aliam partem desecti. Exemplificat autem hanc propositionem dicens, quod si aliquid per motum localem peruenit ad B, non solum quando propinquum erat, sed statim quando incipit moueri, mouebatur ad B. Nō est enim aliqua ratio, quare magis moueatur ad B, nunc quam prius: & simile

Quare & tempus erat in quo fiebat. Non enim eadem erat ratio & in non atomā diuidentibus: sed ipsius temporis in quo fiebat, factū est, & est in vltimo signo: cuius nihil est habitum; neque consequenter, sed diuisibilia tempora consequenter sunt. Manifestum autē est: quia si in A, toto tempore fiebat: nō est plus tempus in quo factum est, & fiebat; quam in quo fiebat solum omni. Quibus quidem igitur aliquis tanquam propriis credet rationibus hæ; & huiusmodi quædam sunt.

LECTIO XVIII.

Rationabiliter autem & ex his intendentibus videbitur alicui & idem hoc accidere. b Omne enim quod mouetur continet; si à nullo prohibeatur, in quod quidem venit secundum loci mutationem: in hoc & ferebatur prius. vt si in B, venit, & ferebatur in B, & non cū proximum erat: sed mox sicut incipit moueri. Quid enim magis nunc, quam prius. Similiter autem & in aliis. Quod autem ab A, fertur in C, iterū veniet in A, continue motum: cum ergo ab A, in C ferebatur: tunc & in A, fertur secundum motum qui est à C, & e conuerso, quare simul contrariis. Contraria enim qui secundū rectitudinem.

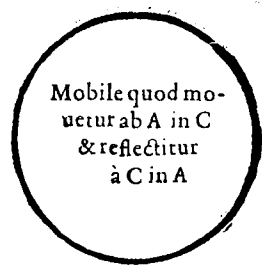
Simul autem & ex hoc mutatur in quo non est. Si igitur hoc impossibile, necesse est stare in C. Non ergo vnus motus. Reditus enim statui non est vnus.

Amplius & ex his manifestū vniuersaliter magis de omni

est in aliis motibus. Si autem ita sit quod motus reflexus sit continuus, verum erit dicere, quod id quod mouetur ab A, in C, & iterum reflectitur in A, continue mouetur. Ergo in prima parte motus qui est ab A, in C, mouebatur ad terminum vltimæ partis qui est A, & sic dum mouetur ab A, mouetur ad A. Sequitur ergo quod simul moueatur contrariis motibus: quia in motibus rectis contrariis est moueri ab eodē & in idē. In motibus autē circularibus non est contrarium. Hoc autē est impossibile, quod aliquid simul moueatur contrariis motibus; ergo impossibile est quod motus reflexus sit continuus. Deinde cum dicit.

Ratio prima qua ostenditur, quod motus reflexus non possit esse continuus.

G

Mobile quod mouetur ab A in C & reflectitur à C in A

A.

tempus id erat in quo fiebat. Non enim eadem & his erit ratio, qui non ex diuisiuis, inquit tempore consistere. Sed factū est in temporis ipsius in quo fiebat vltimo puncto: cui quidem nihil hæret, neque deinceps est. Indivisa vero tempora sunt deinceps. Que cum ita sunt, patet si in A, toto tempore D, fiebat, non esse maius id tempus; in quo factum est atque fiebat eo tempore, quo toto solum fiebat. Hæc igitur talis quædam sunt rationes; ex quibus vt propriis quibuspiam credet motum rectum perpetuo continuum esse non posse.

LECTIO XVIII.

Hoc idem insuper ita sese habere videbitur; & si differendi modo id ipsum considerabimus.

Omne itaque, quod continue mouetur: modo nihil prohibeat; ad id & antea ferebatur, ad quod per motum accessit. Cui si peruenit ad B, ferebatur ad B, & non solum cum erat prope: sed statim etiam vt incipit motu cieri. Cur enim nunc magis quam prius. Hoc, & ad ceteros accommodabitur motus. At id quod ex A, fertur ad B, veniet rursus ad A, continuo motu. Cum igitur ex A, mouetur ad B, tum fertur etiam ad A, eo motu quo pergit ex ipso B. Quo fit vt contrariis simul motibus moueatur. Recti namque motus contrarij sunt.

Et insuper vt ex eo mutetur in quo ipsum nō est. Quod si hoc fieri nequeat; in ipso B, fertur necesse est. Non igitur hic vnus est motus. Qui namque motus interceptur statu, in vnus profecto non est, vt luce clarius exeat. Præterea ex hisce magis vniuersaliter de omni motu perspicuum idem

Et insuper vt ex eo mutetur in quo ipsum nō est. Quod si hoc fieri nequeat; in ipso B, fertur necesse est. Non igitur hic vnus est motus. Qui namque motus interceptur statu, in vnus profecto non est, vt luce clarius exeat. Præterea ex hisce magis vniuersaliter de omni motu perspicuum idem

C.

Ex eodem medio ducit ad aliud inconueniens. Si enim aliquid dum mouetur ab A, mouetur ad A, non autem potest moueri ad A, nisi ex aliquo contrapposito quod sit C, in quo mobile nondum fuit cum incipit moueri ab A, sequitur quod aliquid mouetur ex illo termino in quo non est. Si ergo impossibile est quod motus reflexus sit continuus. Et si hoc est impossibile; necesse est quod in puncto reflexionis mobile quiescat, scilicet in C. Ex quo patet quod non est vnus motus: quia motus qui distinguitur per interpositionem quietis, non est vnus. Deinde cum dicit.

Probat idem vniuersaliter in quolibet genere motus, tribus rationibus. Quarum prima talis est. Omne quod mouetur, mouetur aliqua specierum motus supra assignatarum: & similiter omne quod quiescit: oportet quod quiescat aliqua quiete oppositarum prædictis motibus. Ostensum est enim supra in quinto, quod non potest esse alius motus præter assignatos. Accipiamus ergo aliquem motum distinctū ab aliis motibus hoc modo, quod sit differens specie ab aliis, sicut dealbatio differt à denigratione: non autem sic quod motus qui accipitur, distinguitur ab aliis sicut

sicut vna pars motus ab aliis partibus eiusdem motus: vt vna pars dealbationis distinguitur ab aliis partibus dealbationis eiusdem. Accepto ergo vno tali motu, sicut dictum est: verum est dicere quod illud quod non semper mouetur hoc motu, ex necessitate prius quiescebat opposita quiete: sicut quod non semper dealbatur, aliquando quiescebat quiete opposita dealbationi. Et hæc propositio nō esset vera, si aliqua pars determinata motus acciperetur. Nō enim est necesse, vt quod nō semper mouebatur hac parte dealbationis, quæ antea quiescebat quiete opposita, quia antea etiam dealbationis. & propter hoc signanter dixit, [Et non si aliqua pars est totius.] Hanc autem propositionem sic probat. Quorum priuatiue oppositorum necesse est cum vnus non inest: alterum inesse susceptibilem: quies autem opponitur motui priuatiue: ergo si mobile erat quando sibi motus nō inerat: ex necessitate sequitur quod tunc quies sibi inesset. Hæc igitur propositione probata ex ratione supra posita, sumit minorem, dicens, quod si motus recti contrarij sunt, qui est ab A, ad C, & qui est à C, ad A: & non contingit simul esse motus contrarios, manifestum est, quod quando mouebatur ab A, ad C, non mouebatur tunc à C, ad A; & sic isto motu qui est à C, ad A, non semper mouebatur. Vnde secundū propositionem præmissam necesse est, quod mobile prius quiescebat quiete opposita. Ostensum est autem in Quinto, quod motui qui est à C, opponitur quies quæ est in C, ergo quiescebat in C. Non ergo motus reflexus erat vnus, & continuus: cū distinguatur per interpositionem quietis. Secundā ratione ponit ibi. Quæ talis est. Sicut supra in Quinto ostensum est: impossibile est, quod motus recti contrarij sint: sicut vero nequit, vt simul quicquam motibus contrariis moueatur; id profecto ex A, fertur ad B, non ex B quoque, simul feretur ad A. Atque cum non simul motibus vtrique feratur; moueatur autem dicto motu ex A, pergendo ad B, prius in ipso B, quiescat necesse est. Hic enim est ea quiete quæ opponitur ei motui, quo iur ex B, ad A. Patet igitur ex hisce quæ diximus; motum nullum rectum continuum esse posse.

Te.com. 72.

Leet. 6. Te.com. 54.

Te.com. 73.

Amplius autem & hæc ratio magis propria est his quæ dicta sunt. Simul enim corruptum est quod non album, & quod factum est album. Si igitur continua alteratio ad album, & ex non albo: & non manet aliquo tempore; simul corruptum est non album: & factum est non album. Trium enim erit idem tempus.

Amplius non si continuum est tempus: & motus: sed consequenter. Quomodo igitur erit vltimum idem contrarium vt albedinis, & nigredinis.

LECTIO XIX.

Quia autem in circulari, erit vnus, & continuus. Nullum enim impossibile contingit. Quod enim ex A, mouetur, simul mouebitur in A, secundum eandem positionem.

Et insuper vt ex eo mutetur in quo ipsum nō est. Quod si hoc fieri nequeat; in ipso B, fertur necesse est. Non igitur hic vnus est motus. Qui namque motus interceptur statu, in vnus profecto non est, vt luce clarius exeat. Præterea ex hisce magis vniuersaliter de omni motu perspicuum idem

tur non album. Non ergo est possibile, quod motus reflexus sit continuus. Hæc autem ratio ad generationem, & corruptionem pertinere videtur. Et propter hoc hanc rationem dicit esse magis propriam, quam præmissas: quia in contradictonis magis apparet, quod non possunt esse simul natura. Et tamen quod dicitur in generatione, & corruptione extenditur ad omnes motus: quia in quolibet motu est quædam generatio; & corruptio. Sicut enim in alteratione generatur, & corrumpitur album; vel non album: ita & in quolibet alio motu. Tertia rationem ponit ibi.

Quæ talis est. Sicut supra in Quinto ostensum est: non est necessarium si continuum est tempus, quod propter hoc motus sit continuus. Motus enim diuersarum specierum, & si succedant sibi in tempore continuo, non tamē sunt continui, sed consequenter se habentes; et quod oportet continuorum esse vnus communem terminum. contrariorum autem in specie differentium, vt albedinis & nigredinis, non potest esse vnus communis terminus. Cū igitur motus qui est ab A, in C, sit contrariis motui qui est à C, in A in quocunq; genere motus, vt supra in Quinto ostensum est; impossibile est, quod isti duo motus sint continui adinuicem, etiam si tempus eorum sit continuum nulla interposita quiete. Relinquitur ergo, quod motus reflexus nullo modo potest esse continuus. Est autem considerandū, quod rationes præmissæ dicuntur logicæ; quia procedunt ex quibusdam communibus, scilicet ex proprietate contrariorum.

Insuper hoc, etiam modo ratio magis erit accommodata. simul enim corruptum est non album, & ortum est album. Si igitur alteratio qua itur ad album; atque ex albo continua sit, & nullo in tempore maneat; simul profecto corruptum est non album, & factum est album; atque non album. Horum enim trium idem tempus erit; vt patet.

Præterea non si tempus continuum est, & motus continuus est, sed deinceps. Quo namque pacto contrariorum motuum; vt dealbationis, ac denigrationis idem fuerit finis. Patet igitur motum rectum continuum perpetuo esse non posse.

LECTIO XIX.

Motus autem isce, qui super circulare lineam fit, vnus atque continuus erit. Nullum enim impossibile accidit. Etenim id quod ex A, mouetur, simul ad ipsum mouebitur A, eadem nimirum

motus circularis potest esse continuus, & primus. Et primo ostendit hoc per proprias rationes. Secundo per rationes logicas, & communes: ibi, [Rationabiliter autem accidit.] Circa primū duo facit. Primo ostendit, quod motus circularis sit. Secundo, quod sit primus: ibi, [Quod autem latiorum.] Circa primū duo facit. Primo ponit duas rationes ad ostendendū quod motus circularis potest esse continuus. Secundo ex eisdem rationibus concludit, quod nullus alius motus potest esse continuus: ibi, [Manifestum autem ex hac diuisione.] Quod autem motus circularis possit esse vnus continuus, prima ratione sic probat. Illud dicitur esse possibile, ad quod nullum sequitur impossibile; nullum

Te.com. 40.

Leet. 8. Te.com. 48.

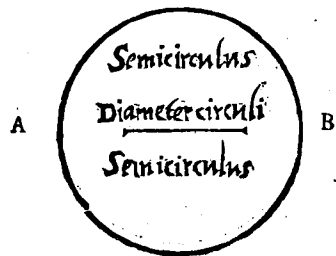
Te.com. 72.

Leet. 3.

Te.com. 71.

nullum autem sequitur impossibile si dicamus, quod motus circularis sit in perpetuum continuus. Quod patet ex hoc, quod in motu circulari, illud quod mouetur ex aliquo: puta A, simul mouetur in idem signum [secundum eandem positionem] id est, secundum eundem processum mobilis eodem ordine partium seruato, quod in motu reflexo non contingit: quia cum aliquid retrocedit, disponitur secundum contrarium ordinem partium in mouendo: quia vel oportet quod pars mobilis quae in primo motu erat prior: ex reflectione fiat posterior: vel oportet quod illa pars mobilis, quae in primo motu aspicietur ad vitam differentiam loci: puta dextrum, vel sursum: in reflectione aspiciatur ad contrarium. Sed in motu circulari seruatur eadem positio: dum aliquid mouetur ad id a quo recedit. Sic ergo poterit dici: quod etiam a principio sui motus dum recedebat ab A, mouebatur ad hoc, ad quod tandem perueniet, scilicet ad ipsum A. Nec propter hoc sequitur hoc impossibile, quod simul moueatur motibus contrariis, aut oppositis: sicut sequitur in motu recto. Non enim omnis motus qui est ad aliquem terminum, est contrarius: aut oppositus motui qui est ex illo eodem termino. Sed ista contrarietas intuenitur in linea recta: secundum quam attenditur contrarietas in loco. Non enim attenditur contrarietas inter duos terminos, secundum lineam circulearem quae: cumque pars sit circumferentiae, sed secundum diametrum. Contraria enim sunt quae maxime distant. Maxima autem distantia inter duos terminos non mensuratur secundum lineam circulearem: sed secundum lineam rectam. Possunt enim inter duo puncta infinitae lineae curuae describi: sed non nisi una linea recta. Id autem quod est vnum, est mensura in quolibet genere. Sic igitur patet quod si sit aliquis circulus: & diuidatur per medium: & sit diameter eius A B, motus qui est per diametrum ab A in B, est contrarius motui, qui est per eundem diametrum a B in A. Sed motus qui est per semicirculum ab A, in B, non est contrarius motui qui est per alium semicirculum a B, in A. Contrarietas autem erat quae impediatur, quod motus reflexus non posset esse continuus: ut ex superioribus rationibus apparet. Nihil ergo prohibet contrarietate sublatam, motum circulearem esse continuum: & tamen nullo tempore deficere. Et huius ratio est: quia motus circularis habet suum complementum per hoc quod est ab eodem in idem, & sic per hoc non impeditur eius continuatio. Sed motus rectus habet suum complementum per hoc, quod est ab eodem in aliud. Unde si ab illo alio reuertatur in idem a quo incepit moueri: non erit vnus motus continuus: sed duo. Deinde cum dicitur

F *Ostentio quod motus qui sunt per diametrum circuli, sunt contrarii; non autem qui sunt per semicirculos.*

G *Ponit secundam rationem dicens, quod motus circularis non est in eisdem: sed motus rectus multoties est in eisdem. Quod si intelligendum est. Si enim aliquid moueatur ab A, in B, per diametrum: & iterum a B in A, per eundem diametrum: necesse est, quod per eadem media redeat per quae prius transierat: & sic pluries per eadem fertur. Sed si aliquid moueatur ab A, in B per semicirculum, & iterum a B, in A per semicirculum alium, est circulariter moueri: manifestum est, quod non redit ad idem per eadem media. Est autem de ratione oppositorum, quod circa idem considerentur: & sic manifestum est, quod moueri ab eodem in idem secundum motum circulearem est absque oppositione: sed moueri ab eodem in idem reflexum, est cum oppositione. Sic igitur patet, quod motus circularis qui non redit ad idem per eadem media: sed semper pertransit aliud, & aliud, potest esse vnus, & continuus: quia non habet oppositionem. Sed ille motus reflexus, qui dum redit in idem pluries in eisdem media sit pertranscendum, non potest esse in perpetuum continuus: quia necesse est, quod aliquid sit moueretur contrariis moribus. ut supra ostensum est. Et ex eadem ratione concludi potest, quod neque motus quidem in semicirculo: neque in quacumque alia circuli portione potest esse in perpetuum continuum, quia in his moribus necesse est quod multoties pertransciantur eadem media: & quod moueantur contrariis moribus, quasi debeat fieri reditus ad principium:*

appetitione. Ad quod enim perueniet: ad id & mouetur, sed non simul contrarius ciebitur motibus; neque oppositis sane. Non enim omnis motus quo pergitur ad hoc, contrarius ei quo utitur ex hoc, aut oppositus est. Sed contrarius quidem est rectus, huic enim motus loco accommodatus contrarius est; ut huic qui per diametrum sit. Termini enim plurimum distant. Oppositi autem est, qui per eandem sit longitudinem. Quare nihil vetat, ut talis motus continuus sit, nullaque prorsus intertapedines habeat. Etenim conuersio quidem a seipso in seipsum, rectus autem motus a seipso in aliud transitio est.

Et iste quidem motus qui sit in circulo, nunquam sit eisdem. Rectus autem saepe fit in eisdem. Is igitur motus qui semper in alio, atque alio fit, continue fieri potest. At huius continue fieri non potest, qui saepe fit in eisdem. Motibus enim oppositis, id quod mouetur simul moueatur necesse est. Quare fieri non potest, ut aut in semicirculo quicquam, aut in alia vlla circumferentia continue moueatur. Sape enim in eisdem moueatur, & contrariis mutationibus, mouteatur necesse est. Non enim coniunguntur hic principium, atque finis; Circuli autem coniunguntur; & hic est solus motus perfectus.

Ex hac autem diuisione patet fieri non posse quo caterorum motuum quicquam continuus sit. Accidit enim in vniuersis: ut per eadem quicquam fiat. Ut in alteratione per medium ipsum. & in motu qui quantitate accommodatur per magnitudines medias, & in

& hoc ideo quia neque in linea recta: neque in semicirculo: neque in quacumque circuli portione copulatur finis principio: sed distant ab inuicem principium, & finis. Sed in solo circulo finis copulatur principio, & ideo solus motus circularis est perfectus. Vnum quodque enim perfectum est ex hoc, quod attingit suum principium. Secundo ibi.

Ostendit ex eadem ratione, quod in nullo alio genere potest esse

esse aliquis motus continuus. Et primo ostendit propositum. Secundo in ferrum quoddam corollarium ex dictis, ibi, [Manifestum igitur ex his.] Dicit ergo primo, quod etiam ex ista distinctione quae ponitur inter motum circulearem, & alios motus locales, manifestum est, quod nec in aliis generibus motus contingit esse aliquos motus in infinitum continuos: quia in omnibus aliis generibus motus, si debeat aliquid moueri ab eodem in idem: sequitur quod multoties pertransciant eadem: sicut in alteratione oportet quod pertransciant medias qualitates. Ex calido enim transitur in frigidum per tepidum; & si debeat redire ex frigido in calidum: oportet quod per tepidum transeat. Et idem apparet in motu qui est secundum quantitatem: quia si quod mouetur de magno in partium, & iterum redeat ad magnum, oportet quod bis sit in media quantitate. Et simile est etiam in generatione, & corruptione. Si enim ex igne fiat aer: & iterum ex aere fiat ignis: oportet quod medias dispositiones bis transeat. Sic enim medium potest poni in generatione, & corruptione, & corruptione secundum quod accipitur cum transmutatione dispositionum. Et quia media transire contingit in diuersis mutationibus diuersimode: subiungit quod nihil differt, vel pauca vel multa media facere; per quae aliquid moueatur de extremo in extremum, neque accipere aliquod medium positum; ut pallidum inter album & nigrum: vel remotiue: ut inter bonum, & malum: quod neque bonum neque malum est: quia qualitercumque media se habeat: semper accidit quod eadem multoties pertransciantur. Secundo ibi.

Concludit ex praemissis, quod antiqui naturales non bene dixerunt: ponentes omnia sensibilia semper moueri, quia oportet quod mouerentur secundum aliquem praedictorum motuum; de quibus ostendimus quod non possunt esse in perpetuum continui. Et maxime, quia secundum quod illi dicunt motus semper continuus, est alteratio. Dicunt enim quod omnia semper desunt, & corrumpuntur. Et adhuc dicitur, quod generatio & corruptio nihil est aliud quam alteratio; & sic dum dicitur omnia semper corrumpi; dicunt omnia semper alterari. Probatur autem per rationem supra inductam, quod nullo motu contingit per moueri nisi circulari: & sic relinquitur quod neque

De com. 75.

& in generatione & corruptione similiter. Nihil enim differt pauca aut multa facere, in quibus est mutatio: neque medium ponere aliquid, aut auferre. Vtrobique enim accidit eadem moueri multoties.

Manifestum igitur ex his: quoniam neque physiologi bene dicunt; omnia sensibilia moueri semper dicentes: moueri enim necesse est aliquem horum motuum: & maxime secundum illos est alterari. Fluere enim dicunt, & semper corrumpi. Adhuc autem, & generationem, & corruptionem alterationem dicunt. Ratio autem nunc dicitur vniuersaliter de omnino motu; quod secundum nullum motum contingit moueri continue extra quem circulo. Quare neque secundum alterationem, neque secundum augmentum. Quod quidem igitur neque infinita sit mutatio, neque vna, neque continua extra circuli motum, nobis dicta sint tanta.

Quod autem latiorum circularis prima sit, manifestum est. Omnis enim secundum locum motus: sicut & prius diximus, aut in circulo, aut in recto, aut mixtus est. Hoc autem necesse est priores esse illos. Ex illis enim constitutus est. Recto autem circularis. Simplex enim & perfectus magis est: infinitum enim non est rectum ferri, sic enim infinitum non est. Sed neque si esset, moueretur utique nihil. Non enim sit impossibile. Transire autem infinitum impossibile est. Infinito autem recto reflectens quidem compositus est, & duo sunt motus. Non reflexus autem imperfectus & corruptus. Prius autem & natura, & ratione, & tempore est perfectum quidem imperfecto. Corruptibile autem incorruptibile.

Amplius prior est quem contingit perpetuum esse non con-

secundum alterationem, neque secundum augmentum, possunt omnia semper moueri, ut illi dicebant. Vltimo autem principalem intentum epilogando concludit, quod nulla mutatio possit esse infinita & continua nisi circularis. Deinde cum dicitur

Probat quod motus circularis sit primus motuum duobus rationibus: quarum prima talis est. Omnis motus localis: ut prius dictum est, aut est circularis, aut rectus, aut commixtus. Circularis autem & rectus sunt priores commixto, quia ex illis constituitur. Inter illos autem duos: circularis est prior recto. Circularis enim est simplicior, & perfectior recto. Quod sic probatur. Motus enim rectus non potest procedere in infinitum. Hoc enim esset dupliciter. Vno modo sic, quod esset magnitudo, per quam transeat motus rectus, infinita: quod est impossibile. Sed etiam si esset aliqua magnitudo infinita, nihil moueretur ad infinitum: quod enim impossibile est esse, nunquam fit aut generatur; impossibile est autem transire infinitum: nihil ergo mouetur ad hoc quod infinita pertransciant. Non ergo potest esse motus rectus infinitus super magnitudinem infinitam. Alio modo, posset intelligi motus rectus infinitus super magnitudine finita per reflectionem. Sed motus qui est reflexus, non est vnus, ut supra probatum est, sed est compositus ex duobus motibus. Si autem super linea recta finita non fiat reflexio, erit motus imperfectus & corruptus. Imperfectus quidem, quia possibile est ei fieri additionem. Corruptus autem, quia cum peruenit ad terminum magnitudinis, cessabit motus. Sic ergo patet quod motus circularis qui non est compositus ex duobus; & qui non corrumpitur cum venit ad terminum, cum sit idem eius principium & finis, est simplicior, & perfectior quam motus

generatione corruptione similiter. Nihil enim interest pauca quispian, an plura faciat ea media in quibus est ipsa mutatio; & addat quid, an auferat. fit enim utroque modo ut per eadem saepe motus efficiatur.

Ex his igitur patet, nec eos naturales bene sensisse, qui res vniuersas sensibiles inquit semper moueri. Nam motuum iam dictorum aliquo moueant, maximeque secundum illos alterentur necesse est. Fluere enim inquit, eas semper decrementaque suscipere. Praeterea generationem atque corruptionem alterationem esse dicunt. Ratio vero nostra tunc dixit, nullo quicquam omnino motu praeter conuersionem continue moueri posse. Quare nec alteratione nec accretione, decrementoneue. Haec igitur satis sunt dicta ad demonstrandum, nullam infinitam esse mutationem, aut continuam, praeter ipsam solum conuersionem.

Ipsam autem conuersionem latiorum omnium esse primam, perspicuum inde fieri potest. Omnis enim latior, aut circularis est, aut recta, aut mixta sicut & antea diximus. At hac quidem illas priores esse necesse est, ex illis enim constat, ut patet. Recta vero, circularis est prior. Est enim simplex perfectaque magis. Fieri igitur non potest, ut super infinita linea recta quicquam feratur. Non est enim id in ratione rerum, quod hoc pacto dicitur infinitum. At neque si esset, moueretur quicquam omnino. Non enim id sit quod impossibile est: impossibile autem est (ut patet) transire quicquam infinitum. Ea vero latior quae super finita linea sit, si reflectatur, composita erit profecto, duoque motus, si non reflectatur, imperfecta ac corruptibilis. At imperfecto perfectum, & incorruptibile corruptibile natura prius esse, & ratione, atque tempore constat.

Hic praeterea motus qui perpetuus esse potest, prior est eo qui perpetuus esse non potest, quia perpetuum est prius non perpetuo, & tempore, & natura.

De 16. text. 64.

De 16. text. 64. Text. 18.

Cir.

Circularis autem motus potest esse perpetuus, & nullus aliorum motuum: cum oporteat eis succedere quietem. Vbi autem quies superuenit, corrumpitur motus. Relinquitur ergo quod motus circularis sit prior omnibus aliis motibus. Hæc autem quæ in hac ratione supponit, ex superioribus patent.

LECTIO XX.

Postquam Philoſophus ostendit per proprias rationes, quod motus circularis est continuus, & primus, hic ostendit idem per quasdam logicas, & communes rationes. Et ponit tres rationes. Circa quarum primam dicit, quod rationabiliter accidit, quod motus circularis sit vniuersus, & continuus in perpetuum; non autem motus relictus; quia in recto determinatur principium, medium, & finis; & omnia hæc tria est assignare in ipsa linea recta: & ideo est in ipsa linea vnde incipit motus, & vbi finitur: quia omnis motus quiescit apud terminos, scilicet vel à quo, vel ad quem. Has enim duas quietes supra

Com. 74.

Lec. 8. l. 54.

Lec. 11. Text. 6. 85.

tingenti. Circularem quidem igitur contingit perpetuum esse: aliorum autem neque loci mutationem: neque alium: neque vnum contingit esse perpetuum. Statum enim oportet fieri. Si autem status est, corruptus est motus prior.

LECTIO XX.

Rationabiliter autem accidit, & circularem vnum esse & continuum: & non rectum. Eius enim qui in recto determinatum est principium, & finis, & medium, & omnia hæc habet in seipso. Quare est, vnde incipit quod mouetur; & vbi finitur. Apud terminos enim quiescit omne, aut vnde, aut vbi. Circulares autem indeterminati sunt. Quid enim magis quicumque terminum eorum qui sunt in linea: Similiter enim vnumquodque principium & medium est, & finis. Quare semper quædam sunt in principio, & fine, & nunquam in vno tantum sunt. Vnde mouetur, & quiescit quodammodo sphaera. Eundem enim obtinet locum. Causa autem est, quod omnia hæc accidunt centro. Principium enim & medium magnitudinis, & finis est. Quare propter id, quod extra circularem est: non est vbi quod fertur quiescat. Sic enim semper fertur circa medium; sed non ad vltimum. Propter hoc autem manet, & semper quiescit quodammodo totum: & mouetur continue.

Accidit autem conuersum, & nanque, quoniam mensura motuum circularis: prima necesse est ipsam esse. Omnia enim mensurantur primo. Et quia primum mensura aliorum est.

Amplius autem, & regularem contingit circularem esse solum. Quæ enim in recto, à principio irregulariter feruntur ad finem. Omnia enim quæ distat quidem plus à quiescente: feruntur velocius. Circularis autem motus, quæ distat à centro, & ad ipsum terminantur.

tur lineæ à circumferentia protrahitur: & est etiã medium totius magnitudinis secundum æquidistantiã ad omnia signa circumferentia. Et ideo quia principium, & finis circularis magnitudinis est extra circulationem scilicet in centro, ad quod non pertingit quod circulariter mouetur: non est assignare in motu circulari vbi quiescat illud quod fertur: cum puenient ad ipsum quia quod circulariter mouetur, semper fertur circa medium sed non fertur ad vltimum: quia non fertur ad medium quod est principium, & vltimum. Et propter hæc totum quod sphaerice mouetur, quodammodo semper quiescit: & quodammodo continue mouetur, vt dictum est. Ex his ergo quæ dicta sunt, sic rō extrahi potest: Omnis motus qui nō quam est, in principio, & fine est continuus: sed motus circularis est hmodi, ergo &c. Et per idem medium probatur, quod motus relictus non possit esse continuus. Deinde cum dicit.

LECTIO XX.

Atqui recte cum rationeque accidit; conuersionem vnum esse motum atque continuum, & non calculationem quæ super recta linea pergitur. Huius enim principium, & finis & medium definitum est, & vniuersa hæc sunt in ipsa. Quo fit, vt id sit vnde incipiat quod mouetur, & id item ad quod peruenit, desinet que moueri. In ipsis nanque finibus quiescit id omne, quod motu recto cretur; aut in eo ex quo incipit motu curui, aut in eo ad quem accidit. Sed in circumferentia sunt hæc vt patet indesignata. Quod enim ipsius punctum, finis potius ratione, quam principii subit. Aequè n. quodlibet punctorum principium est, & medium, atque finis, vt semper id quod mouetur in principio sit, & medio, atque fine, & nunquam in vno tantum. Quapropter ipsa sphaera mouetur, & aliquo modo quiescit. Eundem enim occupat locum. Causa autem est, hæc omnia accidisse ipsi centro. Nam principium est, & magnitudinis, atque finis. Quare fit, vt quia hoc extra circumferentiam est, non sit in quo quiescit id quod fertur quasi transferat. Semper enim circa medium sed non ad vltimum fertur. Quia vero semper hoc manet: ideo totum ipsum continue partim quiescit, partim mouetur.

Accidit autem hæc conuersio: vt e contra conuersio motuum sit prima, atque mensura, quia nanque motuum est mensura ipsa conuersio; ideo primus sit ipsa motus necesse est, ipso n. primo omnia mensurantur. Et quia rursus primus est, & omnium motus, ideo ipsa mensura est ceterorum.

Præterea vniuersum est motus sola conuersio esse potest. Quæ nanque recto motu crentur, difformiter sane feruntur. Discrepant n. partes motus propinqua principio ab hisce partibus. Quæ propinqua sunt fini. Etenim vniuersa quæ suapte natura feruntur, quo magis

cidere in oī motu recto, quia in motibus naturalibus, quando aliqua quæ mouentur plus distat à prima quiete à qua incipit motus, velocius mouentur: in motu autem violento, quanto plus

Lec. 3.

Lec. 11. te. com. 133.

Lec. 7. com. 44.

plus distat ab vltima quiete, ad quam terminatur motus: tanto velocius mouentur. Nam motus naturalis intenditur in fine: violentus autem in principio. Hoc autem in motu circulari locum non habet; quia in circulo principium & finis non est natum esse inter ipsam circulationem, quæ fit per circumferentiam, [sed extra.] id est, in centro, vt dictum est. Vnde nulla est ratio, quare intendatur, & remittatur motus circularis, quasi per approximationem ad principium vel finem, cum semper æqualiter appropinquat centro, quod est principium & finis. Manifestum est autem ex his, quæ in s. dicta sunt, quod motus regularis est magis vnus, quam irregularis; & sic motus circularis est prior naturaliter, quam motus relictus. Quanto enim aliquid est magis vnus, tanto naturaliter prius est. Deinde cum dicit.

Com. 77.

Lec. 7. T. com. 43.

Quod autem secundum locum mutatio, primus motus est, testatur omnes, quicumque de motu fecerūt memoriam. Principia enim tradūt ipsius mouentibus secundum huiusmodi motum. Disgregatio autem & congregatio motus secundum locum sunt, sic n. mouent concordia & discordia: hæc quidem enim disgregat, illa autem congregat. Et ipsum autem intellectum mouetem primam (ait Anaxagoras) disgregare. Similiter autem & quicumque huiusmodi quidē neque vnā causam dicunt, propter vacuum autem moueri dicunt, & namque hæc secundum locum motum natura moueri dicunt: motus n. qui propter vacuum fit, loci mutatio est, & sicut in loco. Aliorum autem, neque vnū inesse primis corporibus; sed his, quæ sunt, ex his opinantur. Augmentari n. & corrumpi, & alterari congregatis & disgregatis atomis corporibus dicunt. Eodem autem modo, & quicumque propter densitatem aut raritatem efficiunt generationem & corruptionem, congregatiōem n. & disgregationem hæc componunt. Amplius autem & præter hos animā causam facientes motus: ipsum seipsum n. mouens principium esse dicunt eorum, quæ mouentur. Mouebitur autem animal, & oī animatum secundum eam, quæ est secundum locum, cinesim. Et proprie autem moueri dicimus solū, quod mouetur secundum locum motum. si autem quiescat quidē in seipso, augmentetur autem, aut detrimentum patiatur, aut alteretur, contingit quodammodo moueri, simpliciter autem moueri nō dicimus.

Quod quidem igitur semper motus: erat, & erit omni tempore: & quod principium perpetui motus: adhuc autem quis motus primus: & quem motum perpetuum contingit esse solum, & quod primum mouens immobile sit, dictum est.

LECTIO XXI.

Quod autem hoc necesse est impartibile esse, & nullam habere magnitudinem, nunc dicamus determinantes primum de prioribus ipso.

Lec. 9. in prin.

T. com. 78.

localem. Dicunt enim sequentes Democritum, quod augmentari, & corrumpi, & alterari contingit per quandam congregationem & disgregationem indiuisibilium corporum. Quarto, ostendit idem per opiniones antiquorum naturalium, qui ponebant vnā causam materialem tantum, vel aquam, vel aerem, vel ignem, vel aliquid mediū. Ex illo enim vno materiali principio constituunt generationem & corruptionem rerū per condensationem & rarefactionem, quæ per quandam congregationem & disgregationem complentur. Quinto ostendit idem per opinionem Platonis, qui posuit animam esse primā causam motus. Posuit enim Plato, quod mouens seipsum, quod est anima, est principium omnium eorum, quæ mouentur. Mouere autem seipsum, conuenit animali, & omni animato; secundum eam, qui est secundum locum cinesim, id est, per translationem localem. Sexto autem ostendit idem per ea, quæ communitur & vulgariter loquentes dicunt. Illud enim solum dicimus moueri, quod mouetur secundum motum localem. Si autem aliquid quiescat in loco, sed mouetur motu augmentati, aut decrementati, aut alterationis, dicitur, quod mouetur quodammodo, sed non simpliciter. Deinde cum dicit.

Epilogat, quæ dixerat, scilicet, quod motus semper fuerit, & semper erit, & quod est aliquod primum principium motus perpetui, & quis sit primus motus, & quem motum contrarietate esse perpetuum, & quod primum mouens sit immobile. Hæc enim omnia in præcedentibus declarata sunt.

Postquam Philoſophus ostendit, qualis sit primus motus, hic ostendit, quale sit primum mouens. Et diuiditur in partes duas. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo exequitur propositum, ibi, [Eorum autem quidem.] Dicit autem primum, quod, cum dictum sit supra, quod primum mouens est immobile: nunc dicendum est, quod primum

Motum igitur omni in tempore semper fuisse, semperque fore, & quid est principium perpetui motus, quis præterea primus est motus, & quis solus perpetuus esse potest, & id in super, quod primum mouet, immobile esse satis iam hisce, quæ dicta sunt, explicauimus.

LECTIO XXI.

Vnc autem partibus hoc vacare, magnitudinemque, nullam prorsus habere, necessarium esse dicamus, ac demostremus oportet prius hisce definitis, quæ hæc sententia antecedunt. Tho. super Physic. R. mum

nam mouens est indiuisibile, & nullam habens magnitudinem, sicut omnino incorporeum. Sed antequam hoc ostendamus, oportet prædeterminare quædam, quæ exiguntur ad huiusmodi probationem. Secundo ibi.

¶ Exequitur propositum. Et primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad principalem propositionem. Secundo ostendit principale propositum, ibi, [Determinatis autem his.] Circa primum tria facit. Primo ostendit, quod ad motum infinitum requiritur potentia infinita. Secundo, quod potentia infinita non potest esse in magnitudine finita, ibi, [Quod autem omnino in finita magnitudine.] Tertio, quod primum motore oportet esse vnum, qui moueat motum continuum & sempiternum, ibi, [De his autem, quæ feruntur.] Dicit ergo primo, quod inter ea, quæ prædeterminanda sunt ante principale propositum, vnum est, quod est impossibile, ali- quod finitum secundum potentiam mouere per tempus infinitum. Quod sic ostendit: Tria sunt in quolibet motu, quorum vnum est, quod mouetur, aliud est ipsum mouens, tertium autem est tempus, in quo fit motus. Oportet autem, quod aut omnia ista sint infinita, aut omnia sint finita, aut quod quædam sint finita, & quædam infinita, vel duo tantum, vel vnum. Ponatur ergo primo, quod A sit mouens, B quod mouetur. Tempus vero, in quo fit motus, sit C. Et ponatur, quod aliqua pars ipsius A, quæ est D, moueat aliquam partem B, quæ est E. His ergo positionibus factis, concludi potest, quod D mouet E in tempore non æquali ipsi C, in quo A mouebat B, sed in tempore minori. Probatur enim in sexto, quod totum mobile in maiori tempore pertransit aliquod signum, quam pars eius. Cum ergo tempus, quod est C, sit infinitum, relinquatur, quod tempus, in quo D mouet E, non erit infinitum, sed finitum, & sit illud tempus Z, vt sicut A mouet B, in tempore C infinito, ita D moueat E in tempore Z finito. Cum autem D sit pars ipsius A, si subtrahendo ab A addatur ipsi D, totaliter ipsum A auferetur, vel consumetur, cum sit finitum. Omne enim finitum consumitur per subtractionem, si eadem quantitas semper sumatur, vt in tertio dictum est. Et similiter contumetur ipsum B, si continue subtrahatur aliquid ab ipso, & apponatur ipsi E, quia B etiam ponebatur esse finitum, & quantumcunque auferatur à tempore, quod est C, etiam secundum eandem quantitatem auferendo, non consumitur totum C, quia ponitur esse infinitum. Ex hoc concluditur, quod totum A mouet totum B, in tempore aliquo finito, quod est pars ipsius C. Quod quidem sic sequitur ex præmissis, quia secundum proportionem, quæ additur ad mobile & motorem, additur etiam ad tempus. Cum ergo subtrahendo à toto mobili & motore, & addendo ad partes ipsorum, consumatur quandoque totum mobile, & totum mouens, ita quod totum, quod erat in toto, additur parti, sequitur, quod proportioneabiliter addendo ad tempus, refultat tempus finitum, in quo totum mouens mouebit totum mobile. Et sic oportet, quod si totum mouens est finitum & mobile finitum, quod tempus sit finitum. Sic ergo non est possibile, quod à finito mouente moueatur aliquid motu infinito, scilicet secundum tempus infinitum. Et sic patet, quod primo ponebatur, quod non contingit, quod finitum mouens moueat in tempore infinito. Mouet autem A uicenna dubitationem, circa hanc Arist. demonstrationem. Videtur enim non esse vniuersalis. Est enim aliquod finitum mouens & mobile, à quo non potest aliquid auferri, vel subtrahi, sicut est corpus cæleste, quod tamen in hac demonstratione non excipitur. Vnde videtur, quod vel demonstratio sit particularis, vel procedat ex falsa suppositione. Huic autem obiectioni responderi a uerbo in com. quod quamuis à cælo nihil posset subtrahi, hæc tamen conditionalis est vera, si à cælo aliqua pars auferatur, pars illa moue-

bit, aut mouebitur in minori tempore, quam totum. Nihil enim prohibet, conditionalem esse veram, cuius antecedens est impossibile. Sicut patet in hac conditionali: Si homo volat, habet alas. Quicquid autem tollit veritatem conditionalis veræ, falsum est, licet antecedens conditionalis sit falsum. Veritas autem prædictæ conditionalis non potest stare cum hoc, quod finitum moueat in tempore infinito, vt patet per deductionem Arist. Sic igitur ex veritate præmissæ conditionalis concludit Arist. impossibile esse, quod finitum moueat tempore infinito. Potest autem breuius dici, quod Arist. quando in demonstrationibus suis vtitur ablatione vel subtractione, non semper per ablationem intelligenda est solutio continuitatis, quam impossibile est esse in corpore cælesti, sed ablatio intelligi potest secundum quamcunque designationem. Sicut in ligno continuo manente, postquam designare vel tactu,

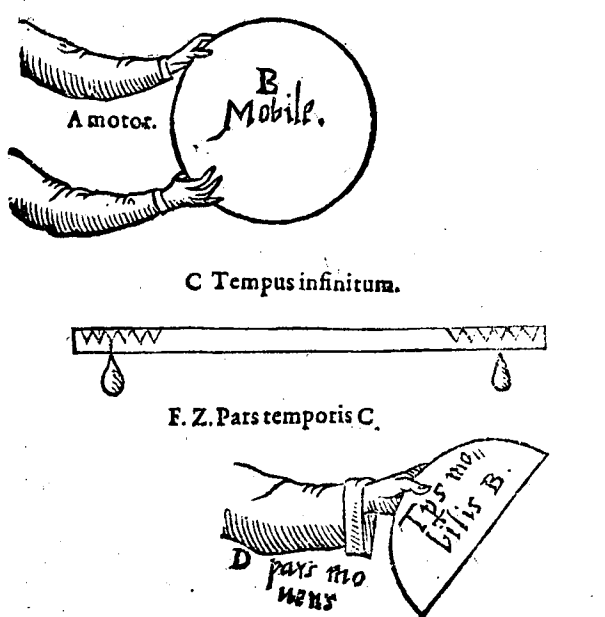
Atque horum vnum est, hoc fieri, inquam, non posse, quod finitum quicquid tempore moueat in infinito. Tria namque esse in omni motu constat: id, quod mouetur; id, quod mouet; & tertium ipsum tempus. Atque aut hæc omnia infinita sunt, aut finita, aut horum aliqua, vt duo, aut etiam vnum. Sit igitur A quidem mouens; B autem id, quod mouetur, & tempus infinitum sit C. Pars itaque ipsius A, quæ quidem sit D, moueat partem aliquam ipsius B, sitque illa pars E, atque patet, non toto C tempore ipsam mouere. In maiore namque maius nimirum mouet: quare sit, vt tempus illud infinitum non sic designetur, atque sit F. Hoc igitur pacto addens ipsi D, atque E, parti partem totum A tandem, & B, similiter totum consumam, tempus autem nunquam, æqualem F, parti semper auferens partem, quippe cum sit, vt est suppositum infinitum. Quare ipsum totum A mouens totum B,

vel cogitatione aliquod punctum, quasi diuidens totum, & per hunc modum auferre aliquam partem à toto, & dicere, quod minor albedo est in parte, quam in toto. Et per hunc etiam modum potest dici, quod virtus ad mouendum in parte corporis cælestis per designationem ablata, minor est, quàm in toto. Alia autem dubitatio est difficilior. Non enim videtur esse contra rationem mouentis finiti, quod moueat tempore infinito, quia si illud finitum sit incorruptibile, vel impassibile secundum suam naturam, & non recedens à sua natura, super eodem modo se habet ad mouendum, quia idem semper eodem modo se habens, semper facit idem. Vnde non est magis ratio, quare non potest mouere post, quam ante. Et hoc sensibiliter apparet. Videmus enim, quod Sol potest in infinito tempore mouere corpora inferiora. Ad huius autem dubitationis solutionem inuestigandus est processus demonstrationis inductæ. Certum enim esse debet, quod sic intelligenda est conclusio, quemadmodum sequitur ex præmissis. Considerandum est igitur, quod tempus motus potest accipi dupliciter, præcipue in motu locali. Vno modo secundum partes mobilis, alio modo secundum partes magnitudinis, supra quam transit motus: manifestum est enim, quod prius vna pars mobilis pertransit aliquod signum magnitudinis, quam totum mobile. Similiter etiam totum mobile prius pertransit vnam partem magnitudinis, quam totam. Apparet autem manifeste ex processu Aristotelis, quod hic loquitur de tempore motus, secundum quod tempus motus accipitur secundum partes mobilis, & non secundum quod accipitur secundum partes magnitudinis. Accipit enim in sua demonstratione, quod pars mouentis moueat partem mobilis in minori tempore, quam totum moueat totum, quod non esset verum, si acciperemus tempus motus secundum partes magnitudinis, quæ motu pertransitur. Eadem enim est proportio partis motoris ad partes mobilis, quæ est proportio totius motoris ad totum mobile. Vnde æquali velocitate semper pars mouebit partem, quæ totum mouet totum: & sic in æquali tempore pertransibit pars mobilis aliquam magnitudinem mota à parte motoris, & totum mobile motum à toto motore. Vel forte in minori tempore mouebitur totum, quæ pars: quia potentia vnita maior est, quæ potentia diuisa: & quanto maior est potentia mouentis, velocior est motus, & tempus minus. Oportet ergo quod hoc intelligatur, secundum quod accipitur tempus motus secundum partes mobilis, quia vna pars mobilis in minori tempore pertransit aliquod signum, quam totum mobile. Et secundum hoc est impossibile, quod tempore infinito moueatur, nisi sit mobile infinitum. Impossibile est autem, quod mobile infinitum moueatur à motore finito: quia semper virtus motoris est maior, quam virtus mobilis. Vnde necesse est, quod mobile infinitum moueatur à motore infinito. Et sic sicut impossibile sequitur ex hoc

hoc quod ponitur, quod motor finitus moueat mobile finitum, motu qui sit infinitus secundum partes mobilis. Ita remoto hoc inconuenienti, oportet vltterius hoc concludere, quod motor infinitus sit mobilis infiniti à motore infinito. Sed contra hoc potest aliquis obiicere, quod Arist. supra non probauit motum esse infinitum secundum partes mobilis, sicut motus corporis infiniti dicitur infinitus: quia totum vniuersum corporeum finitum est, vt probatum est in tertio huius, & probabitur in primo de cælo. Vnde non videtur esse demonstratio Arist. sic verificata ad propositum concludendum: vt sc. primus motor qui mouet motum infinitum, sit finitus. Sed dicendum, quod id quod est causa prima motus infiniti, oportet quod sit per se causa infinitatis motus: quia semper causa quæ est per se, est prior ea quæ est per aliud, vt supra dictum est. Virtus autem causæ per se, determinatur ad effectum per se, & non ad effectum per accidens. Sic enim supra docuit Arist. in secundo, comparare causas effectibus. Cum autem contingat motum esse infinitum dupliciter: sicut dictum est, sc. secundum partes mobilis, & secundum partes magnitudinis, supra quam transit motus: per se infinitum est in motu ex partibus mobilis, per accidens autem secundum partes longitudinis: quia quantitas motus quæ attenditur secundum partes mobilis competit ei secundum proprium subiectum, & ita inest ei per se. Quantitas autem motus non accipitur secundum partes longitudinis, sed secundum reiterationem motus ipsius mobilis, prout scilicet mobile totum quod compleuit motum suum per vnam partem longitudinis, iterato pertransit aliam. Id ergo quod est causa prima infinitatis motus, habet virtutem super infinitatem motus, quæ est per se, vt se possit mouere mobile infinitum si contingat. Et ideo necesse est, quod sit infinitum. Et quamuis primum mobile sit finitum, tamen habet quandam similitudinem cum infinito, vt dictum est in tertio. Ad hoc autem quod aliquid sit causa motus infiniti per reiterationem motus quæ est per accidens, non oportet quod habeat virtutem infinitam, sed sufficit, si habeat virtutem immobilem finitam: quia semper manente eadem virtute, poterit reiterare eundem effectum. Sicut sol habet virtutem finitam, & tamen potest mouere inferiora elementa tempore infinito si motus esset sempiternus secundum positionem Arist. Non enim est prima causa infinitatis motus: scilicet quasi ab alio motu ad mouendum tempore infinito secundum positionem prædictam. Secundo ibi.

¶ Oportet quod necesse est, virtute quæ est in magnitudine, proportionari magnitudini in qua est. Et primo ostendit in magnitudine finita quod non potest esse potentia infinita, quod principaliter intendit. Secundo, quod nec in magnitudine infinita potest esse potentia finita: ibi, [Neque igitur finitum.] Quod autem in magnitudine finita non contingat esse potentiam infinitam; probat, duas suppositiones præmittendo: quarum prima est, quod maior potentia æqualem effectum perficit in minore tempore quod minor: sicut maior potentia calefactiua ad æqualem caliditatem perducit id, in quo agit in minori tempore: & simile est de potentia dulcorantis vel proiciantis, vel culiscunq; mouentis. Ex hac suppositione concludit, quod cum potentia infinita sit maior quod finita, necesse est, quod si sit aliqua finita magnitudo habens potentiam infinitam, quod à tali agente siue vnum patiens siue plura, patiantur in eodem tempore maiorem mutationem: quam ab alio habente potentiam finitam. Vel econuerso, quod æqualem mutationem patiens ab eo patiatur in minori tempore. Vtriusque enim potest intelligi in eo quod dicitur [quod plusquam ab illo.] Secunda suppositio est. Cum omne quod mouetur, moueatur in tempore, vt in 9. probatum est, non potest esse quod patiens immutetur ab agente infinitæ potentie in non tempore: immutatur ergo in tempore. Ex hoc sic procedit. Sit tempus in quo virtus infinita mouet calefaciendo vel impellendo A, tempus autem in quo aliqua virtus finita mouet, sit A B, quod est maius quam A. Quilibet autem potentia finita potest accipi alia maior. Si ergo accipiamus aliam maiorem potentiam finitam quod primam, quæ mouebat in tempore A B, sequitur, quod hæc secunda potentia mouebit in tempore minori, & iterum tertia potentia finita maior, in tempore adhuc minori, & sic semper accipiendo finitam potentiam, veniam aliquando ad hoc, quod aliqua potentia finita moueat in tempore A. Cum enim semper fiat additio ad potentiam finitam, excedetur omnis determinata proportio. Similiter autem additur ad potentiam motiuam, & subtrahitur à tempore motus, quia maior potentia in minori tempore mouere potest. Sic ergo sequitur, quod finita potentia perficiat motum in æquali tempore cum potentia infinita, quæ ponebatur mouere in A, hoc autem est impossibile, ergo nulla magnitudo finita habet potentiam infinitam. Dubitatur autem circa hanc rationem multipliciter. Primo namque videtur, quod hæc ratio nullo modo concludat. Quod enim conuenit alicui per se, per nullam potentiam potest ab eo remoueri, quantumcumque sit magna. Non enim est ex defectu potentie vel infinitati potentie repugnat, si dicatur fieri non posse, quod homo non sit animal. Esse autem in tempore per se conuenit motui; ponitur enim motus in diffinitione temporis, vt supra in quarto habitum est: ergo si ponatur etiam potentia infinita mouens, non sequitur quod motus sit in non tempore, vt Arist. hic concludit. Item si consideretur processus Philofex hoc concludit quod motus sit in non tempore; quia potentiam mouens est infinita, sed potentia infinita mouens potest etiam non esse in corpore, ergo eadem ratione sequitur, quod talis potentia si sit infinita, mouebit in non tempore. Non solum ergo per hoc quod est impossibile moueri in non tempore, potest concludi quod nulla virtus infinita est in magnitudine, sed quod simpliciter nulla virtus mouens sit in finita. Item. Ad magnitudinem potentie duo pertinent videntur, sc. velocitas motus, & diuturnitas temporis. Et secundum excessum potentie fieri videmus excessum in vtroque dictorum. Sed secundum excessum potentie infinitæ supra ostendit, quod motus perpetuus est ab aliqua potentia infinita, non autem quod aliqua potentia infinita non sit in magnitudine. Ergo similiter & hic secundum excessum in velocitate, non debet concludere quod nulla virtus infinita sit in magnitudine, sed quod virtus quæ mouet tempore infinito, propter sui infinitatem moueat etiam in non tempore. Item videtur conclusio esse falsa. Quæto enim est maior virtus alicuius corporis, tanto diutius potest conseruari in esse. Si ergo nullius corporis potentia esset infinita, nullum corpus posset in infinito durare.

Demonstratio, qua probatur quod finitum mouens non potest mouere aliquid in tempore infinito.

¶ Ostendit quod necesse est, virtute quæ est in magnitudine, proportionari magnitudini in qua est. Et primo ostendit in magnitudine finita quod non potest esse potentia infinita, quod principaliter intendit. Secundo, quod nec in magnitudine infinita potest esse potentia finita: ibi, [Neque igitur finitum.] Quod autem in magnitudine finita non contingat esse potentiam infinitam; probat, duas suppositiones præmittendo: quarum prima est, quod maior potentia æqualem effectum perficit in minore tempore quod minor: sicut maior potentia calefactiua ad æqualem caliditatem perducit id, in quo agit in minori tempore: & simile est de potentia dulcorantis vel proiciantis, vel culiscunq; mouentis. Ex hac suppositione concludit, quod cum potentia infinita sit maior quod finita, necesse est, quod si sit aliqua finita magnitudo habens potentiam infinitam, quod à tali agente siue vnum patiens siue plura, patiantur in eodem tempore maiorem mutationem: quam ab alio habente potentiam finitam. Vel econuerso, quod æqualem mutationem patiens ab eo patiatur in minori tempore. Vtriusque enim potest intelligi in eo quod dicitur [quod plusquam ab illo.] Secunda suppositio est. Cum omne quod mouetur, moueatur in tempore, vt in 9. probatum est, non potest esse quod patiens immutetur ab agente infinitæ potentie in non tempore: immutatur ergo in tempore. Ex hoc sic procedit. Sit tempus in quo virtus infinita mouet calefaciendo vel impellendo A, tempus autem in quo aliqua virtus finita mouet, sit A B, quod est maius quam A. Quilibet autem potentia finita potest accipi alia maior. Si ergo accipiamus aliam maiorem potentiam finitam quod primam, quæ mouebat in tempore A B, sequitur, quod hæc secunda potentia mouebit in tempore minori, & iterum tertia potentia finita maior, in tempore adhuc minori, & sic semper accipiendo finitam potentiam, veniam aliquando ad hoc, quod aliqua potentia finita moueat in tempore A. Cum enim semper fiat additio ad potentiam finitam, excedetur omnis determinata proportio. Similiter autem additur ad potentiam motiuam, & subtrahitur à tempore motus, quia maior potentia in minori tempore mouere potest. Sic ergo sequitur, quod finita potentia perficiat motum in æquali tempore cum potentia infinita, quæ ponebatur mouere in A, hoc autem est impossibile, ergo nulla magnitudo finita habet potentiam infinitam. Dubitatur autem circa hanc rationem multipliciter. Primo namque videtur, quod hæc ratio nullo modo concludat. Quod enim conuenit alicui per se, per nullam potentiam potest ab eo remoueri, quantumcumque sit magna. Non enim est ex defectu potentie vel infinitati potentie repugnat, si dicatur fieri non posse, quod homo non sit animal. Esse autem in tempore per se conuenit motui; ponitur enim motus in diffinitione temporis, vt supra in quarto habitum est: ergo si ponatur etiam potentia infinita mouens, non sequitur quod motus sit in non tempore, vt Arist. hic concludit. Item si consideretur processus Philofex hoc concludit quod motus sit in non tempore; quia potentiam mouens est infinita, sed potentia infinita mouens potest etiam non esse in corpore, ergo eadem ratione sequitur, quod talis potentia si sit infinita, mouebit in non tempore. Non solum ergo per hoc quod est impossibile moueri in non tempore, potest concludi quod nulla virtus infinita est in magnitudine, sed quod simpliciter nulla virtus mouens sit in finita. Item. Ad magnitudinem potentie duo pertinent videntur, sc. velocitas motus, & diuturnitas temporis. Et secundum excessum potentie fieri videmus excessum in vtroque dictorum. Sed secundum excessum potentie infinitæ supra ostendit, quod motus perpetuus est ab aliqua potentia infinita, non autem quod aliqua potentia infinita non sit in magnitudine. Ergo similiter & hic secundum excessum in velocitate, non debet concludere quod nulla virtus infinita sit in magnitudine, sed quod virtus quæ mouet tempore infinito, propter sui infinitatem moueat etiam in non tempore. Item videtur conclusio esse falsa. Quæto enim est maior virtus alicuius corporis, tanto diutius potest conseruari in esse. Si ergo nullius corporis potentia esset infinita, nullum corpus posset in infinito durare.

¶ Ostendit quod necesse est, virtute quæ est in magnitudine, proportionari magnitudini in qua est. Et primo ostendit in magnitudine finita quod non potest esse potentia infinita, quod principaliter intendit. Secundo, quod nec in magnitudine infinita potest esse potentia finita: ibi, [Neque igitur finitum.] Quod autem in magnitudine finita non contingat esse potentiam infinitam; probat, duas suppositiones præmittendo: quarum prima est, quod maior potentia æqualem effectum perficit in minore tempore quod minor: sicut maior potentia calefactiua ad æqualem caliditatem perducit id, in quo agit in minori tempore: & simile est de potentia dulcorantis vel proiciantis, vel culiscunq; mouentis. Ex hac suppositione concludit, quod cum potentia infinita sit maior quod finita, necesse est, quod si sit aliqua finita magnitudo habens potentiam infinitam, quod à tali agente siue vnum patiens siue plura, patiantur in eodem tempore maiorem mutationem: quam ab alio habente potentiam finitam. Vel econuerso, quod æqualem mutationem patiens ab eo patiatur in minori tempore. Vtriusque enim potest intelligi in eo quod dicitur [quod plusquam ab illo.] Secunda suppositio est. Cum omne quod mouetur, moueatur in tempore, vt in 9. probatum est, non potest esse quod patiens immutetur ab agente infinitæ potentie in non tempore: immutatur ergo in tempore. Ex hoc sic procedit. Sit tempus in quo virtus infinita mouet calefaciendo vel impellendo A, tempus autem in quo aliqua virtus finita mouet, sit A B, quod est maius quam A. Quilibet autem potentia finita potest accipi alia maior. Si ergo accipiamus aliam maiorem potentiam finitam quod primam, quæ mouebat in tempore A B, sequitur, quod hæc secunda potentia mouebit in tempore minori, & iterum tertia potentia finita maior, in tempore adhuc minori, & sic semper accipiendo finitam potentiam, veniam aliquando ad hoc, quod aliqua potentia finita moueat in tempore A. Cum enim semper fiat additio ad potentiam finitam, excedetur omnis determinata proportio. Similiter autem additur ad potentiam motiuam, & subtrahitur à tempore motus, quia maior potentia in minori tempore mouere potest. Sic ergo sequitur, quod finita potentia perficiat motum in æquali tempore cum potentia infinita, quæ ponebatur mouere in A, hoc autem est impossibile, ergo nulla magnitudo finita habet potentiam infinitam. Dubitatur autem circa hanc rationem multipliciter. Primo namque videtur, quod hæc ratio nullo modo concludat. Quod enim conuenit alicui per se, per nullam potentiam potest ab eo remoueri, quantumcumque sit magna. Non enim est ex defectu potentie vel infinitati potentie repugnat, si dicatur fieri non posse, quod homo non sit animal. Esse autem in tempore per se conuenit motui; ponitur enim motus in diffinitione temporis, vt supra in quarto habitum est: ergo si ponatur etiam potentia infinita mouens, non sequitur quod motus sit in non tempore, vt Arist. hic concludit. Item si consideretur processus Philofex hoc concludit quod motus sit in non tempore; quia potentiam mouens est infinita, sed potentia infinita mouens potest etiam non esse in corpore, ergo eadem ratione sequitur, quod talis potentia si sit infinita, mouebit in non tempore. Non solum ergo per hoc quod est impossibile moueri in non tempore, potest concludi quod nulla virtus infinita est in magnitudine, sed quod simpliciter nulla virtus mouens sit in finita. Item. Ad magnitudinem potentie duo pertinent videntur, sc. velocitas motus, & diuturnitas temporis. Et secundum excessum potentie fieri videmus excessum in vtroque dictorum. Sed secundum excessum potentie infinitæ supra ostendit, quod motus perpetuus est ab aliqua potentia infinita, non autem quod aliqua potentia infinita non sit in magnitudine. Ergo similiter & hic secundum excessum in velocitate, non debet concludere quod nulla virtus infinita sit in magnitudine, sed quod virtus quæ mouet tempore infinito, propter sui infinitatem moueat etiam in non tempore. Item videtur conclusio esse falsa. Quæto enim est maior virtus alicuius corporis, tanto diutius potest conseruari in esse. Si ergo nullius corporis potentia esset infinita, nullum corpus posset in infinito durare.

Quod patet esse falsum, tam secundum opinionem ipsius, quam secundum sententiam fidei Christianae: quae ponit substantiam mundi in infinitum duraturam. Possent etiam moueri obiectio de diuisione & additione, quibus utitur: quae non conueniunt rerum naturae. Sed quia superius satis dictum est, praetermittatur ad praesens. His ergo dubitationibus per ordinem respondentes dicendum est ad primam, quod Philosophus non intendit hic facere demonstrationem ostensionem, sed demonstrationem ad impossibile in qua, quia ex aliquo dato aliquid sequitur, quod est impossibile: concluditur, primum datum impossibile esse. Non autem est verum, quod primum datum simul cum conclusione esse sit possibile: sicut si daretur, quod esset aliqua potentia, quae posset remouere genus a specie: sequeretur, quod illa potentia posset facere, quod homo non esset animal. Sed quia hoc est impossibile, impossibile est & primum. Non autem ex hoc potest concludi esse possibile, quod sit aliqua potentia, quae faciat hominem non esse animal. Ita ex hoc, quod est aliqua potentia infinita esse in magnitudine, ex necessitate sequitur, motum esse in non tempore: sed quia hoc est impossibile, impossibile est infinitam potentiam esse in magnitudine. Nec potest concludi, esse possibile, quod potentia infinita moueat in non tempore. Ad secundam autem dubitationem responderet Auerro. in commento huius loci, dicens, quod ratio Aristot. hic procedit de potentia, ratione suae infinitatis: finitum autem & infinitum conuenit quantitati, ut supra habitum est. Vnde potentia, quae non est in magnitudine, non proprie competit, quod sit finita, vel infinita. Sed haec responsio est & contra Aristotelis intentionem, & contra veritatem. Contra intentionem quidem Aristotelis est: quia Aristoteles in precedenti demonstratione probauit, quod potentia mouens tempore infinito, sit infinita: & ex hoc infra concludit, quod potentia mouens caelum, non est potentia in magnitudine. Est etiam contra veritatem: quia cum omnis potentia actiua sit secundum aliquam formam: eo modo continet magnitudo potentiae: & per consequens finitum & infinitum: sicut continet forma. Formae autem conuenit magnitudo per se, & per accidens. Per se quidem secundum perfectionem ipsius formae: sicut dicitur magna albedo etiam paruae niuis, secundum perfectionem propriae rationis. Per accidens autem, secundum quod aliqua alia forma habet extensionem in subiecto: sicut dicitur magna albedo propter magnitudinem superficiei. Haec autem secunda magnitudo non potest competere potentiae, quae non est in magnitudine, sed prima magnitudo maxime ei competit: quia potentiae immateriales quanto sunt minus contractae per applicationem ad materiam, tanto sunt perfectiores & vniuersaliores. Velocitas autem motus non sequitur magnitudinem virtutis, quae est per accidens per extensionem ad magnitudinem subiecti: sed magis eam, quae est per se secundum propriam perfectionem: quia quanto aliquod ens actu est perfectius, tanto est vehementius actiuum. Vnde non potest dici, quod potentia, quae non est in magnitudine: quia non est infinita in infinitate magnitudinis, quae est ex magnitudine subiecti: propter hoc non causet augmentum velocitatis in infinitum: quod est moueri in non tempore. Vnde & idem Commentator hanc dubitationem aliter soluit in 11. Metaphyl. vbi dicit, quod corpus caeleste mouetur a duplici motore, scilicet a motore coniuncto, qui est anima caeli: & a motore separato, qui non mouetur, neque per se, neque per accidens. Et quia ille motor separatus est infinitae virtutis: motus caeli acquirit ab eo perpetuam durationem. Quia vero motor coniunctus est finitae virtutis: ideo motus caeli acquirit ab eo velocitatem determinatam. Sed nec ista responsio sufficiens est. Cum enim verumque videatur consequi potentiam infinitam, scilicet quod moueat tempore infinito, ut praecedens demonstratio concludit: & quod moueat in non tempore, ut videtur concludere haec demonstratio: iterum restat dubitatio, quare anima caeli, quae mouet in virtute motoris separati in infinitum: magis ab eo fortietur, ut possit mouere tempore infinito, quam ut moueat velocitate infinita, id est, in non tempore. Ad hanc igitur dubitationem dicendum est, quod omnis potentia, quae non est in magnitudine, mouet per intellectum. Sic enim Philosophus probat caelum moueri a motore, in 11. Metaph. Nulla autem potentia, quae est in magnitudine, mouet quasi intelligens. Probatum est enim

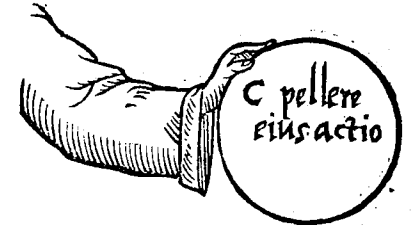
in 3. de Anima, quod intellectus non est virtus alicuius corporis. Haec autem est differentia inter agens per intellectum, & agens materiale: quia actio agentis materialis proportionatur naturae agentis: tanta enim procedit calefactio, quantum est calor. Sed actio agentis per intellectum non proportionatur naturae ipsius, sed formae apprehensa. Non enim aedificator tantum aedificat, quantum potest, sed quantum exigit ratio formae conceptae. Sic igitur si aliqua esset virtus infinita in magnitudine, sequeretur, quod motus ab ipsa procedens esset secundum proportionem eius: & ita procedit demonstratio praesens. Si autem sit virtus infinita non in magnitudine, motus ab ipsa non procedit, secundum proportionem virtutis, sed secundum rationem formae apprehensa, id est, secundum quod conuenit fini & naturae subiecti. Est et aliud attendendum, quod sicut probatum est in 6. huius, nihil mouetur, nisi magnitudinem habens: vnde velocitas motus est effectus receptus a mouente in aliquo habente magnitudinem. Manifestum est autem, quod nihil habens magnitudinem, potest recipere aequalis effectum proportionatum potentiae, quae non est in magnitudine, quia omnis natura corporea comparatur ad naturam incorpoream, sicut quoddam particulare ad absolutum & vniuersale. Vnde non potest concludi, si virtus infinita non sit in magnitudine, quod ex ea consequatur infinita velocitas in aliquo corpore, quae est effectus proportionatus tali potentiae, ut dictum est. Sed nihil prohibet in aliqua magnitudine recipi effectum virtutis, quae est in magnitudine, quia causa proportionatur effectui. Vnde si poneretur, quod aliqua virtus infinita esset in magnitudine, sequeretur, quod effectus correspondens esset in magnitudine scilicet velocitas infinita. Et hoc est impossibile: ergo & primum. Ex his autem patet solutio tertiae dubitationis. Nam moueri tempore infinito, non repugnat rationi magnitudinis motus: conuenit enim magnitudini circulari, ut supra ostensum est. Vnde a primo mouente infinitae virtutis causatur motus diurnitatis infinita: non autem motus velocitatis infinita. Quartam vero dubitationem soluit Alexander. ut Auerro. dicit hic in commento, quod corpus caeleste acquirit aeternitatem a motore separato, quod est infinitae virtutis: sicut & perpetuitatem motus. Vnde sicut non est ex infinitate caelestis corporis, quod in perpetuum moueatur: ita non est ex infinitate corporis caelestis, quod in perpetuum daret, sed vtrumque est ex infinitate motus separati. Hanc autem resolutionem Auerro. improbare nititur in hoc commento, & in 11. Metaphyl. dicens, quod impossibile est, quod aliquid acquirat perpetuitatem essendi ab aliquo, quia sequeretur, quod id, quod in se est corruptibile, fieret aeternum. Sed perpetuitatem motus potest aliquis acquirere ab altero: eo quod motus est actus mobilis a mouente. Dicit ergo, quod in corpore caelesti, quantum est de se, non est aliqua potentia ad non esse: quia eius substantia non est aliquid contrarium. Sed in ipso est aliqua potentia ad quietem: quia motui eius contrariatur quies. Et inde est, quod non indiget acquirere perpetuitatem essendi ab alio: sed perpetuitatem motus ab alio acquirere indiget. Quod autem in corpore caelesti non sit aliqua potentia ad non esse, ex hoc contingere dicit: quod corpus caeleste dicit non esse compositum ex materia & forma, quasi ex potentia & actu. Sed dicit ipsum esse materiam actu existentem: & formam eius dicit animam ipsius, ita tamen, quod non constituitur in esse per formam, sed solum in moueri. Et sic dicit in eo esse non potentia ad esse, sed solum ad vbi: sicut Philosophus dicit in 11. Metaph. Sed haec solutio & veritati repugnat, & intentioni Aristotelis. Veritati quidem repugnat multipliciter: Et primo, quia dicit, quod corpus caeleste non componitur ex materia & forma. Hoc enim est omnino impossibile. Manifestum est enim, corpus caeleste esse aliquid actu: alioquin non moueretur. Quod enim est in potentia tantum, non est subiectum motus, ut in 6. habitum est. Oportet autem omne, quod est actu, vel esse formam subsistentem, sicut substantiam separata: vel habere formam in alio, quod quidem se habet ad formam, sicut materia & sicut potentia ad actum. Non autem potest dici, quod corpus caeleste sit forma subsistens: quia sic esset intellectum in actu non cadens sub sensu, neque sub quantitate. Relinquitur ergo, quod est compositum ex materia & forma, & potentia & actu, & sic est in ipso potentia quodammodo ad non esse. Sed dato, quod corpus caeleste non sit compositum ex materia & forma: adhuc oportet ponere in ipso quodammodo potentiam essendi. Necessarium est enim, quod omnis substantia simplex subsistens, vel ipsa sit suum esse, vel participet esse. Substantia autem simplex, quae est ipsum esse subsistens, non potest esse, nisi vna, sicut neque albedo, si esset subsistens, posset esse nisi vna. Omnis ergo substantia, quae est post primam substantiam simplicem, participat esse. Omne autem participans componitur ex participante, & participato, & participans est in potentia ad participatum: ergo substantia quantumcumque simplex post primam substantiam simplicem est potentia essendi. Deceptus autem fuit per aequiuocationem potentiae. Nam potentia quandoque se habet ad opposita. Et hoc excluditur a corpore caelesti, & a substantiis simplicibus separatis, quia non est in eis potentia ad non esse, secundum intentionem Aristotelis, eo quod substantiae simplices sunt formae tantum, formae autem per se conuenit esse. Materia autem corporis caelestis non est in potentia ad aliam formam. Sicut enim corpus caeleste comparatur ad suam figuram, cuius est subiectum, ut potentia ad actum, & tamen non potest non habere talem figuram, ita materia corporis caelestis comparatur ad talem formam, ut potentia ad actum, & non est in potentia ad priuationem huius formae, vel ad non esse. Non enim omnis potentia est oppositorum. Alioquin possibile non sequeretur ad necesse, sicut dicitur in 2. Perihermecias. Est etiam eius positio contra intentionem Aristotelis, qui in 1. de Caelo, in quadam demonstratione vtritur, quod corpus caeleste habeat potentiam vel virtutem ad hoc, quod sit semper. Non potest ergo euadere inconueniens per hoc, quod dicit, quod corpus caeleste non est in potentia essendi. Hoc enim est manifeste falsum, & contra intentionem Aristotelis. Videamus ergo, vtrum conuenienter impugnet solutionem Alex. qui dicit, quod corpus caeleste acquirit aeternitatem ab alio. Esset siquidem conueniens eius improbatio, si Alexander posuisset, quod corpus caeleste de se haberet potentiam ad esse & non esse, & ab alio acquireret esse semper. Et hoc dico, supposita intentione ipsius, ut non excludamus omnipotentiam Dei, per quam corruptibile hoc potest inducere incorruptionem, quod nunc discutere ad propositum non pertinet. Sed tamen Auerrois etiam sua intentione supposita, concludere non potest contra Alex. qui non posuit, quod corpus caeleste acquirat aeternitatem ab alio, quasi de se habens potentiam ad esse, & non esse, sed quasi non habens ex se esse. Omne enim, quod non est suum esse, participat esse a causa prima, quae est suum esse. Vnde & ipse confitetur in libro de Substantia orbis, quod Deus est causa caeli, non solum quantum ad motum eius, sed etiam quantum ad substantiam ipsius: quod non est, nisi quia ab eo habet esse. Non autem habet ab eo esse, nisi perpetuum, habet ergo perpetuitatem ab alio. Et in hoc etiam consonant verba eius, qui dicit in Quinto Met. & supra in principio huius Octauae, quod quaedam sunt necessaria, quae habent causam suam necessitatis. Hoc ergo supposito, plana est solutio secundum intentionem Alex. quod, sicut corpus caeleste habet moueri ab alio, ita & esse. Vnde sicut motus perpetuus demonstrat infinitam virtutem motoris, non autem ipsius mobilis: ita & perpetua eius duratio demonstrat infinitam virtutem causae, a qua habet esse. Non tamen omnino eodem modo se habet potentia corporis caelestis ad esse & ad moueri perpetuo. Non quidem secundum differentiam, quam ipse assignat, quod in corpore caelesti sit, quantum ad moueri, potentia ad opposita, quae sunt quies & motus, sed ad opposita, quae sunt diuersa vbi. Sed differunt, quantum ad aliud. Nam motus secundum se cadit in tempore, esse vero non cadit in tempore, sed solum secundum quod subiacet motui. Si ergo sit aliquid esse, quod non subiacet motui, illud esse nullo modo cadit sub tempore. Potentia ergo, quae est ad moueri in tempore infinito, respicit infinitatem temporis

substantia simplex subsistens, vel ipsa sit suum esse, vel participet esse. Substantia autem simplex, quae est ipsum esse subsistens, non potest esse, nisi vna, sicut neque albedo, si esset subsistens, posset esse nisi vna. Omnis ergo substantia, quae est post primam substantiam simplicem, participat esse. Omne autem participans componitur ex participante, & participato, & participans est in potentia ad participatum: ergo substantia quantumcumque simplex post primam substantiam simplicem est potentia essendi. Deceptus autem fuit per aequiuocationem potentiae. Nam potentia quandoque se habet ad opposita. Et hoc excluditur a corpore caelesti, & a substantiis simplicibus separatis, quia non est in eis potentia ad non esse, secundum intentionem Aristotelis, eo quod substantiae simplices sunt formae tantum, formae autem per se conuenit esse. Materia autem corporis caelestis non est in potentia ad aliam formam. Sicut enim corpus caeleste comparatur ad suam figuram, cuius est subiectum, ut potentia ad actum, & tamen non potest non habere talem figuram, ita materia corporis caelestis comparatur ad talem formam, ut potentia ad actum, & non est in potentia ad priuationem huius formae, vel ad non esse. Non enim omnis potentia est oppositorum. Alioquin possibile non sequeretur ad necesse, sicut dicitur in 2. Perihermecias. Est etiam eius positio contra intentionem Aristotelis, qui in 1. de Caelo, in quadam demonstratione vtritur, quod corpus caeleste habeat potentiam vel virtutem ad hoc, quod sit semper. Non potest ergo euadere inconueniens per hoc, quod dicit, quod corpus caeleste non est in potentia essendi. Hoc enim est manifeste falsum, & contra intentionem Aristotelis. Videamus ergo, vtrum conuenienter impugnet solutionem Alex. qui dicit, quod corpus caeleste acquirit aeternitatem ab alio. Esset siquidem conueniens eius improbatio, si Alexander posuisset, quod corpus caeleste de se haberet potentiam ad esse & non esse, & ab alio acquireret esse semper. Et hoc dico, supposita intentione ipsius, ut non excludamus omnipotentiam Dei, per quam corruptibile hoc potest inducere incorruptionem, quod nunc discutere ad propositum non pertinet. Sed tamen Auerrois etiam sua intentione supposita, concludere non potest contra Alex. qui non posuit, quod corpus caeleste acquirat aeternitatem ab alio, quasi de se habens potentiam ad esse, & non esse, sed quasi non habens ex se esse. Omne enim, quod non est suum esse, participat esse a causa prima, quae est suum esse. Vnde & ipse confitetur in libro de Substantia orbis, quod Deus est causa caeli, non solum quantum ad motum eius, sed etiam quantum ad substantiam ipsius: quod non est, nisi quia ab eo habet esse. Non autem habet ab eo esse, nisi perpetuum, habet ergo perpetuitatem ab alio. Et in hoc etiam consonant verba eius, qui dicit in Quinto Met. & supra in principio huius Octauae, quod quaedam sunt necessaria, quae habent causam suam necessitatis. Hoc ergo supposito, plana est solutio secundum intentionem Alex. quod, sicut corpus caeleste habet moueri ab alio, ita & esse. Vnde sicut motus perpetuus demonstrat infinitam virtutem motoris, non autem ipsius mobilis: ita & perpetua eius duratio demonstrat infinitam virtutem causae, a qua habet esse. Non tamen omnino eodem modo se habet potentia corporis caelestis ad esse & ad moueri perpetuo. Non quidem secundum differentiam, quam ipse assignat, quod in corpore caelesti sit, quantum ad moueri, potentia ad opposita, quae sunt quies & motus, sed ad opposita, quae sunt diuersa vbi. Sed differunt, quantum ad aliud. Nam motus secundum se cadit in tempore, esse vero non cadit in tempore, sed solum secundum quod subiacet motui. Si ergo sit aliquid esse, quod non subiacet motui, illud esse nullo modo cadit sub tempore. Potentia ergo, quae est ad moueri in tempore infinito, respicit infinitatem temporis

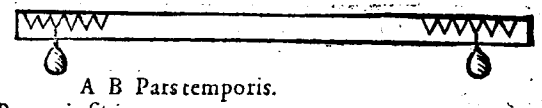
directe & per se. Sed potentia, quae est ad esse tempore infinito: si quidem illud esse sit transmutabile, respicit quantitatem temporis: & ideo maior virtus requiritur ad hoc, quod aliquid duret in esse transmutabili maiori tempore. Sed potentia, quae est respectu esse intrasmutabilis, nullo modo respicit quantitatem temporis. Vnde magnitudo vel infinitas temporis nihil facit ad infinitatem vel magnitudinem potentiae, respectu talis esse. Dato ergo per impossibile, quod corpus caeleste non haberet esse ab alio: adhuc non potest ex perpetuitate ipsius concludi, quod in eo esset virtus infinita. Deinde cum dicitur

Demonstratio, quod nulla magnitudo finita habet potentiam infinitam.

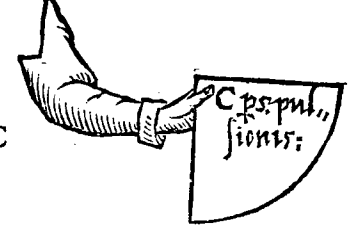
B Potentia infinita.

A Tempus.

Potentia finita.

illud definito facia maius, & si abstrulero, minus identidem facia. Ergo tempore in eodem, aut equali finitae: ac infinitae vires mouebunt: hoc autem est impossibile: fieri ergo non potest, ut magnitudo finita vires habeat infinitas.

Neg. igitur fieri potest, ut infinita in magnitudine finitae sint vires.

Atque, quanquam sit, ut minore in magnitudine plus virium insit: multo tamen maiores sunt in maiore.

Sit itaque magnitudo infinita A B, atque pars eius C B, vires aliquas habet, quibus D mouet aliquo in tempore, quod E F literis designetur. Si igitur ipsius C B duplum cepero magnitudinem: huc enim nunc ratione vtamur illa temporis in dimidio, quod est E G, idem profecto mouebit. Quod si hoc pacto sumptero partes A B, quidem magnitudinem nunquam transibo. Tempore vero dato semper

per quod alicui videri posset, quod in magnitudine infinita sit potentia finita. Videamus enim, quod aliqua minor magnitudo habet maiorem virtutem, quam maior magnitudo, sicut paruus ignis habet maiorem virtutem actiuam, quam multus aer. Sed per hoc non potest haberi, quod quantum infinitum habeat potentiam finitam: quia si accipiatur aliqua adhuc magis excedens magnitudo, habebit maiorem virtutem: sicut si aer maior secundum aliquam quantitatem habet minus de virtute, quam paruus ignis: si multum augeatur aeris quantitas, habebit maiorem virtutem, quam paruus ignis. Tertio ibi.

¶ Ponit demonstrationem intentam, quae talis est: Sit quantum infinitum A B, & sit B C magnitudo finita alterius generis, quae habet quandam potentiam finitam, & sit quoddam mobile D, quod moueatur a magnitudine B C, in tempore, Tho. super Physic. R 3 quod

Leet. ult. t. c. ult.

vel 12. co. 41.

vel 12. leet. 6. i. co. 38.

Leet. 7. tex. com. 46. Leet. 10. tex. com. 19.

Leet. 5. tex. com. 32.

Leet. 20. a prim.

vel 12. com. 41.

vel 12. le. 2.

Leet. 8.

Leet. 7. Leet. 16. T. com. 120.

T. com. 80.

T. com. 6. T. com. 15.

est. Aut enim ille motus est à pluribus mouentibus consequenter se habentibus, aut etiam à pluribus mouentibus se tangentibus. Quomodo autem differant consequenter se habere & tangere, supra dictum est in 5. & in 6. Et manifestum est ad sensum, quod utroque modo se habentibus mouentibus diuersis, possunt mouere vnum mobile, secundum quod ipsa mouentur ab aliquo primo mouente. In his enim quæ mouentur motu projectionis, motus fit per medium facile diuisibile, scilicet per aerem & aquam, in quibus propter diuisionem non est vnus mouens tantum, sed multa habita adiuuicem; & consequenter se habentia & contacta. Et quia diuersitas non est absque diuisione, ideo prædictus projectionis motus fit per medium facile diuisibile, id est per aerem & aquam; in quibus propter diuisionem de facili contingit diuersitas mouentium. Quæ quidem motum projectionis aliqui dicunt esse antiperistalticam, & contra resistantiam, ex eo scilicet quod aer circumstantis motus aliquo modo mouet corpus proiectum, sicut supra dictum est in 4. Sed non potest prædicta dubitatio solui nisi eo modo qui postus est, quia si ponatur causa projectionis antiperistalticæ aeris, sequitur quod omnia simul moueant, id est quod totus aer simul moueat & moueatur, & per consequens quod simul quiescant omnia, quod patet esse falsum. Videmus enim vnum aliquid esse quod continue mouetur à quocunque moueatur. Quod ideo dico, quia non habet vnum & eundem determinatum mouens, sed mouentia diuersa.

LECTIO XXIII.

Soluta dubitatione quam mouerat de motu projectionis, ex cuius solutione accipit, quod non est vnus motus continuus, qui est à pluribus mouentibus, hic accedit ad principale propositum, ut scilicet ostendat vnitatem primi motoris. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo mouet quandam dubitationem & soluit: ibi, [Habet autem dubitationem.] Circa primum tria facit. Primo ostendit vnitatem primi motoris per continuitatem motus. Secundo, quomodo ab vno motore procedit motus continuus: ibi, [Si quidem igitur motus.] Tercio, ubi sit principium motus continui: ibi, [Necesse est autem.] Quod autem necesse sit esse vnum motorem, probat per continuitatem motus, accipiens quod supra probauerat, quod necesse est aliquem motum continuum semper esse. Motus autem continuus est vnus, ut dictum est in 5. ergo necesse est semper accidere aliquem motum esse vnum. Ad hoc autem, quod motus sit vnus, necesse est quod sit vnus magnitudinis motus, quia non potest moueri aliquid imparitabile, ut probatum est in 6. & etiam oportet quod sit ab vno motore: siue enim sint diuersa mobilia,

siue diuersi motores, non erit vnus motus, & per consequens, nec continuus, sed erit vnus motus diuisus ab alio diuisione mobilis, vel motoris, & consequenter se habentes. Necesse est igitur mouens esse vnum, quod vel moueat motum, vel moueat immobile existens. Secundo ibi.

b Ostendit quomodo ab vno motore possit esse motus continuus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo ab vno motore possit esse vnus motus continuus semper. Secundo, quomodo sit regularis: ibi, [Et regularis.] Dicit ergo primo, quod motus est vnus qui est ab vno motore, sicut dictum est. Aut ergo est à motore moto, aut à motore non moto. Siquidem igitur sit mouens motum, sequitur quod mouetur ab aliquo, secundum ea quæ supra probata sunt. Sed hoc non potest procedere in infinitum, ut supra probatum est. Quare stabit iste processus motorum, & mobilium, & peruenitur ad aliquod primum mobile, quod mouetur ab immobili motore, quod quidem non habet necessitatem vt moueat, quia non mouetur ab alio. Quod enim ab alio mouetur ex necessitate mouet, secundum quod imponitur ei necessitas à suo motore. Et quia mutatur à sua dispositione, non potest semper mouere vniformiter, quia variatur dispositio eius. Sed mouenti non moto, non imponitur necessitas ab alio, nec mutatur dispositio eius, unde non ex necessitate mouet, sed potest semper mouere, scilicet absque sui mutatione, est infatigabile. Ex hoc enim accidit fatigatio in mouendo aliquibus motoribus, quia simul & ipsi mouentur, & ex fatigatione contingit, quod non semper possunt mouere. Unde relinquuntur, quod mouens non motum, potest mouere motum continuo sempiterno. Et quia ad perfectam motus continuitatem & vnitatem requiritur, quod motus sit regularis & vniformis, ut in quinto habitum est. Ideo consequenter cum dicit.

LECTIO XXIII.

*Q*uoniam autem in hisce, que sunt, continuum esse motum necesse est, hic vero est vnus, atque vnum motum magnitudinis cuiuspiam esse necesse est. Non enim id mouetur, quod magnitudinis est expers, & vnus esse atque ab vno, alioquin continuus non erit, sed habens alius alii, atque diuisus. Id quod mouet si vnum est, aut subiens motum mouet, aut immobile est.

*S*i igitur mouetur, simul sequatur ipsum, atque mutetur, & insuper ab aliquo moueatur oportet. Quare stabitur atque ad id accedet, quod mouet, & est immobile. Hoc enim non simul mutari necesse est, sed poterit semper mouere, nam hoc pacto mouere sine labore profecto est.

*E*st hic motus, aut solus, aut maxime est vniformis. Id enim quod mouet nullam subit mutationem. Id etiam quod ab illo mouetur, ut motus sit similis, non subeat mutationem oportet.

*E*st hic motus, aut solus, aut maxime est vniformis. Id enim quod mouet nullam subit mutationem. Id etiam quod ab illo mouetur, ut motus sit similis, non subeat mutationem oportet.

*O*stendit, quod motus qui est à motore immobili, sit regularis, & dicit, quod iste solus motus est regularis, qui est à motore immobili, vel si aliqui alii sunt regulares, iste est maxime regularis. Vtitur autem hac distinctione, quia dispositio mouentis, quandoque per aliquod tempus manet eadem, non variata ad minus secundum sensum, & secundum hoc videtur per aliquod tempus mouere motum vniformem, quia tale mouens non habet nisi vnâ mutationem. Quod dicit ad ostendendum, quod quadam mouentia sunt, quæ non mouentur eo motu quo mouent, sicut corpus celeste non mouetur motu alterationis, sed mouetur quodam alio motu, scilicet motu locali. Sed primum mouens omnino immobile mouetur. Nec solum requiritur ad hoc, quod motus sit regularis, & vniformis, quod mouens sit omnino immobile, sed etiam oportet ad hoc quod sit motus similis, id est vniformis, quod id

id quod mouetur non habeat aliquam mutationem iuxta hanc quæ mouetur à motore immobili. Sicut corpus celeste mouetur à motore immobili localiter, & iuxta illam mutationem non habet aliquam. Si enim alteraretur, non temper remaneret eadem dispositio ad motum, & sic non esset motus eius vniformis. Deinde cum dicit.

*O*stendit ubi sit principium motus continui primi. Et quia ostensum est, quod primus motus est circularis, qui quidem motus comperit magnitudinis circulari, accessit est, quod primum principium huius motus sit, aut in medio, id est in centro, aut in circulo, quia illa sunt principia magnitudinis circularis. Lineæ enim in magnitudine circulari à centro ad circumferentiâ ducuntur, unde necesse est quod alterum istorum accipiat sicut principium, & alterum sicut terminum. Ostendit autem consequenter, quod principium primum motus est in circulo tali ratione. Omnis motus, quanto est propinquior primo mouenti, tanto est velocior, & magis recipit impressionem mouentis. Sed ita videmus in motu totius firmamenti, qui est à primo motore immobili, quod quanto aliquod mobile magis appropinquat supremæ circumferentiæ, tanto citius mouetur, ergo mouens est in circulo & non in centro. Huius igitur rationis maius manifesta est. Sed ad euentiam minoris propositionis, considerandâ, quod in corporibus celestibus inuenitur duplex motus, vnus qui est totius firmamenti, quo scilicet totum firmamentum reuoluitur ab oriente in occidentem motu diurno, & ille est primus motus. Alius motus est quo stellæ mouentur e conuerso ab oriente in occidentem. In hoc autem secundo motu, tanto vnus quodque celestium corporum velocius mouetur, quanto propinquius est centro, ut patet secundum computationem astronomorum qui motui Lunæ deputat tempus vnus mensis, Soli vero, Mercurio, & Veneri vnus annus, Marti vero duos, Ioui duodecim, Saturno triginta, & stellis fixis triginta sex millia annorum. Sed secundum motum totius firmamenti est e conuerso. Nam quanto aliquod celestium corporum est remotius à terra, tanto velocius mouetur, quia pertransit maiorem magnitudinem in eodem tempore. Maiores enim sunt circumferentiæ circulari magis à centro distantes, & tamen omnia corpora celestia secundum motum totius eodem tempore reuoluntur, & sic oportet superiora esse velociora. Unde relinquuntur, quod principium primi motus non sit in centro, sed in circumferentiâ. Sed tunc oritur dubitatio de conclusione. Primum enim mouens, ut infra concludet, est indiuisibile, & nullam habens magnitudinem, nec eius potentia est potentia in magnitudine: Quod autem est huiusmodi, non videtur habere determinatum situm in corpore, non ergo contingit primo motori esse magis in vna parte primi mobilis, quam in alia. Sed dicendum est, quod dicitur primum mouens esse in aliqua parte sui mobilis, non per determinationem suæ substantiæ; sed per efficientiam motus, quia ex aliqua parte sui mobilis mouere incipit, & ideo potius dicitur esse in celo, quam in terra, & potius in oriente, unde incipit, quod non potest intelligi secundum aliquam affixionem motoris illius ad partem determinatam mobilis, cum non sit aliqua pars determinata mobilis semper in oriente, sed quæ nunc est in oriente, postmodum est in occidente. Et sic patet, quod dicitur esse vnus vnus mouens in oriente per influentiam motus, & non per determinationem suæ substantiæ. Est etiam considerandum in motu sphericæ, quod sicut

Te. com. 84.
Te. com. 85.

A in motu habet quandam immobilitatem, partes enim mouentur mutando locum subiecto & ratione, sed totum mouetur mutando locum ratione; & non subiecto, ut in Sexto habitum est. Et hæc duo attribuuntur duobus principis magnitudinis sphericæ, de quibus hic fit mentio. Nam principium motus est ex parte circumferentiæ; principium autem immobilitatis est ex fixatione centri. Deinde cum dicit.

*A*tqui illud, aut in medio, aut in orbe esse necesse est. Hæc enim principia sunt, sed citius mouentur, proxima mouenti. Huius autem est totius motus. Ibi ergo est mouens.

*H*abet autem dubitationem; si contingat aliquod quod mouetur, mouere continue, sed non sicut impellens iterum, & iterum consequenter esse continue.

*A*ut enim ipsum pellere, vel trahere, vel vtrumque, facere oportet, aut aliud, aliudque succedens perinde, atque sit in hisce, que proiciuntur, ut antea diximus, sicum facile diuisibilis sit, vel aqua, vel aer, alius semper mouet subiens motum. At neutro modo motus vnus esse potest, sed plures habentes erunt. Solus igitur is est continuus motus, quod id, quod est immo ille mouet. Semper enim similiter sese habent, & ad quod mouetur, similiter & continue sese habeant.

*C*ontinuis impellit, sed intertense, ita quod impulsio consequenter se habet ad impulsionem. Secundo ibi.

*S*oluit prædictam dubitationem, & dicit quod nullum mouens motum potest causare continuum motum. Necesse est enim dicere, quod mobile quod continue videtur moueri, aut moueatur immediate per totum motum ab ipso mouente moto; aut per multa media, quorum vnum contingatur ab alio, sicut dictum est in motu projectionis. Et ista diuisio habet æqualiter locum, siue mouens motum moueat impellendo, siue trahendo, siue vtroque modo, ut accidit in motu vertiginis, ut supra in 7. habitum est. Nec contingit pluribus modis aliquid localiter moueri à mouente moto per se, & non per accidens. Et quia dixerat, quod in his quæ proiciuntur est aliud, & aliud mouens, & hoc videtur esse falsum, propter hoc, quod proiectum continue videtur moueri ab aere vno existente, ideo ad hoc excludendum subiungit, quod cum aer, aut aqua sit facile diuisibilis, ex hoc mouet quasi aliud, & aliud mouens, sed tamen mouet sicut semper motus, quando durat motus corporis proiecti. Et quamuis videatur esse vnus aer, tamen est alius & alius per diuisionem. Vtrobique autem, id est siue mouens motum moueat impellendo, siue trahendo, non potest esse vnus motus, sed oportet quod sit habitus, id est consequenter se habens, per rationem quæ supra posita est in motu projectionis, scilicet ex diuersitate mouentium. Relinquuntur ergo, quod solus motus qui est à motore immobili, possit esse semper continuus, quia mouens se habet semper similiter, secundum eandem dispositionem in seipso, & ideo semper continue potest se similiter habere ad mobile, vt scilicet semper vniformiter moueat ipsum. Est autem hic attendendum, quod sempiternitatem continui motus attribuit hic Philosophus immobilitati motoris supra, aut infinitæ potentie eius. Nam sempiternitas motus continui sit attendatur secundum reiterationem motus respicit immobilitatem mouentis, quia si semper similiter se habet, poterit semper reiterare eodem motu. Sed infinita virtus mouentis respicit ad totam motus sempiternitatem, vel infinitatem, sicut supra dictum est. Est etiam attendendum, quod quia nullum mouens motum potest causare motum continuum sempiternum, ideo in II. Metaphy. probare intendit multitudinem motorum immobilium

Te. com. 85.

Te. com. 10.

mobiliū secundum multitudinem cœlestium motuum, quasi consideratio sequatur ad istam. Deinde cum dicit.

g ¶ Ex præmissis demonstratis concludit principale intentum, & dicit, quod impossibile est, primum mouens immobile habere aliquam magnitudinem, vel ita, quod ipsum sit corpus, vel quod sit

virtus in corpore, quia si haberet aliquam magnitudinem, aut esset finita, aut infinita. Ostensum est autem supra in tertio, in communibus naturæ, quod non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam. Relinquitur ergo, si habet magnitudinem, quod habeat magnitudinem finitam. Et ex hoc probatur, quod impossibile est, finitam magnitudinem habere potentiam infinitam. Quod autem primum mouens immobile necesse sit habere potentiam infinitam, probat per id, quod

Leff. 7.

T.com. 68.

g Determinatis autem his manifestum est, quoniam impossibile est primum mouens, & immobile habere aliquam magnitudinem. Si enim magnitudinem habet, necesse est, aut finitam quidem esse, aut infinitam. Infinitam quidem igitur, quod non contingit magnitudinem esse, ostensum est prius in Physicis. Quod autem impossibile est, finitam habere infinitam potentiam, & quod impossibile est à finito moueri aliquid secundum infinitum tempus, demonstratum est nunc. Primum autem mouens, perpetuum mouet motum, & in finito tempore. Manifestum itaque, quod indiuisibile est, & impartibile, & nullam habens magnitudinem.

F supra demonstratum est, quod impossibile est à potentia finita moueri aliquid, secundum infinitum tempus. Primum autem mouens causat perpetuum motum, & continuum, & tempore infinito vnus & idem existens, alioquin motus ille non esset continuus, ergo habet potentiam infinitam, & sic

Leff. 21.

His hoc pacto determinatis, patet impossibile esse primum mouens, atque immobile magnitudinem vllam habere. Nam si habet, aut finitam, aut infinitam ipsam esse necesse est. At demonstratum est prius in naturalibus fieri non posse, vt magnitudo sit infinita, & nunc demonstrauimus, finitam magnitudinem infinitas vires habere non posse, & impossibile insuper esse, infinito in tempore quicquam à magnitudine finita moueri. Primum autem mouens æterno motu, infinitoq; tempore mouet. Patet igitur, ipsum indiuisibile, ac vacare partibus ac magnitudinem nullam prorsus habere.

non habet magnitudinem finitam, nec infinitam. Manifestum est itaque, quod primum mouens est indiuisibile, & quod nullam partem habet, sicut etiam est indiuisibile punctum, & etiam sicut omnino nullam magnitudinem, quasi extra genus magnitudinis existens. Et sic terminat Philosophus considerationem communem de rebus naturalibus in primo principio totius naturæ, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Commentariorum Diui Thomæ Aquinatis, in octo Libros Physicorum Aristotelis, Finis.

I
D I V I
T H O M Æ A Q V I N A T I S
D O C T O R I S A N G E L I C I,
I N L I B R O S Q V A T V O R D E C O E L O E T M V N -
D O, A R I S T O T E L I S E X P O S I T I O.

P R O Æ M I V M E I V S D E M.

Tex. cō. i.

IC V R Philosophus dicit in primo Physicorum. Tunc opinamur cognoscere vnumquodque, cum causas cognoscimus primas, & principia prima, & vsque ad elementa: ex quo manifeste Philosophus ostēdit, in scientiis esse processum

ordinatum, prout proceditur à primis causis & principiis, vsque ad proximas causas, quæ sunt elementa constituentia essentiam rei. Et hoc est rationabile. nam processus scientiarum est opus rationis, cuius proprium est ordinare. vnde in omni opere rationis, ordo aliquis inuenitur; secundum quem proceditur ab vno in aliud.

Tex. cō. i.

Et hoc patet tam in ratione practica, cuius consideratio est circa ea, quæ nos facimus, quam in ratione speculatiua, cuius consideratio est circa ea, quæ sunt aliunde facta. Inuenitur autem processus de priori ad posterius in consideratione practice rationis secundum quadruplicem ordinem. Primo quidem, secundum ordinem apprehensionis, prout artifex primo apprehendit formam domus absolute, & postea inducit eam in materiam. Secundo secundum ordinem intentionis, secundum quod artifex intendit totam domum perficere: & propter hoc facit quicquid operatur circa partes domus. Tertio secundum ordinem compositionis, prout scilicet prius dolat lapides, & postea compingit eos in vnum parietem. Quarto secundum ordinem sustentationis artificij, prout artifex primo facit fundamentum, super quod cætera partes domus sustentantur. Similiter etiam inuenitur quadruplex ordo in consideratione rationis speculatiue. Primus quidem, secundum

Text. cō. 92.

Lect. 19.

quod proceditur à communibus ad minus communia. Et hic ordo respondet proportionaliter primo ordini, quem diximus apprehensionis, vniuersalia enim considerantur secundum formam absolutam: particularia vero secundum applicationem formæ ad materiam, sicut Philosophus in primo de Cælo dicit, quod qui dicit cælum, dicit formam; qui autem dicit hoc cælum, dicit formam in materia. Secundus ordo proportionaliter respondet ordini, quem diximus intentionis, prout scilicet totum est prius in consideratione quam partes, non qualescunque, sed partes, quæ sunt secundum materiam, & quæ sunt indiuidui, sicut semicirculus, in cuius definitione ponitur circulus. Est enim semicirculus media pars circuli; & acutus angulus, in cuius definitione ponitur reclusus, est enim acutus angulus minor recluso. Accidit autem circulo, & recluso angulo sic diuidi; vnde huiusmodi non sunt partes speciei. Huiusmodi enim partes sunt priores in consideratione quam totum, & ponuntur in definitione totius, sicut carnes & ossa in definitione hominis, vt dicitur in septimo Metaphysicæ. Tertius autem ordo est secundum quod proceditur à simplicibus ad composita, in quantum composita cognoscuntur per simplicia, sicut per sua simplicia principia. Et hic ordo comparatur tertio ordini, quem diximus compositionis. Quartus autem ordo est, secundum quod principales partes necesse est prius considerare, sicut cor & hepar, quam arterias & sanguinem; & ordo hic proportionatur practico ordini, qui fundamentum prius iacit. & hic quadruplex ordo consideratur etiam in processu scientiæ naturalis. Nam primo determinatur

Text. cō. 28.

Lect. 7.

quædam pertinentia ad corpus cæleste, sicut in secundo: quædam pertinentia ad alia simplicia corpora, sicut patet in tertio & quarto. Et ideo rationabiliter hic liber ordinatur primus post librum Physicorum. Et propter hoc statim in principio huius libri agitur de corpore, cui necesse est applicari omnia, quæ tradita sunt de motu in libro Physicorum. Quia igitur diuersa in hoc libro traduntur, dubium fuit apud antiquos expositores Aristotelis de subiecto huius libri. Alexander namque opinatus est quod subiectum, de quo principaliter in hoc libro agitur, sit ipsum vniuersum. Vnde, cum cælum tripliciter dicatur, quandoque ipsa vltima sphaera, quandoque totum corpus quod circulariter mouetur, quandoque autem ipsum vniuersum, asserit hunc librum intitulari de Cælo, quasi de vniuerso; vel de Mundo. In cuius assertionem assumit, quod Philosophus in hoc libro determinat quædam ad totum vniuersum pertinentia, puta quod sit finitum, & sit vnum tantum, & alia huiusmodi. E contrario autem aliis videretur, quod subiectum de quo principaliter in hoc libro intenditur, est corpus cæleste quod circulariter mouetur. Et propter hoc intitulari de Cælo. De aliis autem corporibus determinatur in hoc libro vel ex consequenti, in quantum continentur à cælo, & eius influentiam recipiunt, sicut Iamblicus dixit: vel per accidens, in quantum aliorum corporum notitia assumitur ad manifestandum ea, quæ dicuntur de cælo, vt dicit Sirianus. Sed hoc non videtur probabile: quia postquam Philosophus in secundo libro determinauit de cælo: in tertio & quarto subiungit considerationem de aliis simplicibus corporibus, quasi principaliter de eis intendens. Non enim consuevit Philosophus principalem partem alicuius scientiæ assignare his, quæ per accidens assumuntur. Et ideo aliis visum est, sicut Simplicius dicit, quod intentio Philosophi in hoc libro est determinare de simplicibus corporibus in quantum conueniunt in communi intentione simplicis corporis. Et quia inter simplicia corpora principaliter est cælum, à quo alia dependent: ideo denominatur totus liber de cælo. Et sicut dicit, non obstat quod in hoc libro determinatur quædam, quæ pertinent ad totum vniuersum, quia huiusmodi conditiones conueniunt vniuerso, in quantum conueniunt cælesti corpori, scilicet esse infinitum & sempiternum, & alia huiusmodi. Si autem intentio principalis

communia naturæ in libro Physicorum, in quo agitur de corpore mobili in quantum est mobile. vnde restat in aliis libris scientiæ naturalis huiusmodi communia applicare ad propria subiecta. Subiectum autem motus est magnitudo & corpus: quia nihil mouetur nisi quantum. In corporibus autem est attendere tres alios ordines. Vno quidem modo, secundum quod totum vniuersum corporeum est prius in consideratione quam partes eius. Alio modo secundum quod simplicia corpora prius considerantur quam mista. Tertio secundum quod inter simplicia corpora prius necesse est de priori considerare scilicet de cælesti corpore, per quod omnia alia firmantur. Et hæc tria in hoc libro aguntur, qui apud Græcos intitulari de Cælo. Traduntur enim in hoc libro, quædam pertinentia ad totum vniuersum, sicut patet in primo li-

bro: quædam pertinentia ad corpus cæleste, sicut in secundo: quædam pertinentia ad alia simplicia corpora, sicut patet in tertio & quarto. Et ideo rationabiliter hic liber ordinatur primus post librum Physicorum. Et propter hoc statim in principio huius libri agitur de corpore, cui necesse est applicari omnia, quæ tradita sunt de motu in libro Physicorum. Quia igitur diuersa in hoc libro traduntur, dubium fuit apud antiquos expositores Aristotelis de subiecto huius libri. Alexander namque opinatus est quod subiectum, de quo principaliter in hoc libro agitur, sit ipsum vniuersum. Vnde, cum cælum tripliciter dicatur, quandoque ipsa vltima sphaera, quandoque totum corpus quod circulariter mouetur, quandoque autem ipsum vniuersum, asserit hunc librum intitulari de Cælo, quasi de vniuerso; vel de Mundo. In cuius assertionem assumit, quod Philosophus in hoc libro determinat quædam ad totum vniuersum pertinentia, puta quod sit finitum, & sit vnum tantum, & alia huiusmodi. E contrario autem aliis videretur, quod subiectum de quo principaliter in hoc libro intenditur, est corpus cæleste quod circulariter mouetur. Et propter hoc intitulari de Cælo. De aliis autem corporibus determinatur in hoc libro vel ex consequenti, in quantum continentur à cælo, & eius influentiam recipiunt, sicut Iamblicus dixit: vel per accidens, in quantum aliorum corporum notitia assumitur ad manifestandum ea, quæ dicuntur de cælo, vt dicit Sirianus. Sed hoc non videtur probabile: quia postquam Philosophus in secundo libro determinauit de cælo: in tertio & quarto subiungit considerationem de aliis simplicibus corporibus, quasi principaliter de eis intendens. Non enim consuevit Philosophus principalem partem alicuius scientiæ assignare his, quæ per accidens assumuntur. Et ideo aliis visum est, sicut Simplicius dicit, quod intentio Philosophi in hoc libro est determinare de simplicibus corporibus in quantum conueniunt in communi intentione simplicis corporis. Et quia inter simplicia corpora principaliter est cælum, à quo alia dependent: ideo denominatur totus liber de cælo. Et sicut dicit, non obstat quod in hoc libro determinatur quædam, quæ pertinent ad totum vniuersum, quia huiusmodi conditiones conueniunt vniuerso, in quantum conueniunt cælesti corpori, scilicet esse infinitum & sempiternum, & alia huiusmodi. Si autem intentio principalis

Philosophi esset determinare de vniuerso, siue de mundo, oportet quod Aristoteli considerationem suam extenderet ad omnes partes mundi, & vsque ad plantas & animalia, sicut Plato in Timæo. Sed eadem ratione possemus arguere contra Simplicium: quia si in hoc libro principaliter intenderet de corporibus simplicibus, oporteret quod omnia,

que talis substantiæ sunt. Natura enim constantium hæc quidem sunt corpora, & magnitudines, hæc autem habent corpus & magnitudinem, hæc autem principia habentium sunt.

Text. cō.

duntur in lib. de generatione. Et ideo rationabilius dicendum videtur secundum sententiam Alexandri, quod subiectum huius libri sit ipsum vniuersum, quod dicitur cælum, vel mundus. Et quod de simplicibus corporibus determinatur in hoc libro, secundum quod sunt partes vniuersi constitutiue. Constituitur autem vniuersum corporeum ex suis partibus secundum ordinem situs. Et ideo solum de illis partibus vniuersi determinatur in hoc libro, quæ primo & per se habent situm in vniuerso, scilicet de corporibus simplicibus, vnde de quatuor elementis non determinatur in hoc libro, secundum quod sunt calida & frigida, vel aliquid huiusmodi, sed solum secundum grauitatem & leuitatem, ex quibus determinatur eis situs in vniuerso, aliis autem partibus vniuersi, puta lapidibus, plantis, & animalibus non determinatur situs secundum se, sed secundum simplicia corpora: & ideo de his non in hoc libro agendum est. Et hoc consonat ei quod consuevit apud Latinos dici, quod in hoc libro agitur de corpore mobili secundum situm, siue secundum locum, qui quidem motus communis est omnibus partibus vniuersi.

LECTIO II

Quia igitur in hoc libro primo incipit applicare Aristoteli ad corpora, quæ communiter dicta sunt de motu in libro Physic. ideo primo præcæcialiter ostendit quod ad scientiam naturalem pertinet determinare de corporibus & magnitudinibus. Secundo incipit proficere suum propositum, ibi. [Continuum quidem, &c.] Circa primum ponit talem rationem. Res naturales sunt corpora, & magnitudines, & quæ ad hæc pertinent: sed scientia naturalis est de rebus naturalibus, ergo scientia naturalis consistit circa corpora & magnitudines. Primo ergo ponit conclusionem dicens, quod scientia quæ est de natura, fere plurima, id est, in maiori parte videtur esse existens circa corpora & magnitudines, id est, lineas & superficies, de quibus tamen aliter considerat Naturalis quam Geometra. Naturalis quidem considerat de corporibus in quantum sunt mobilia, de superficiebus autem & lineis, in quantum sunt termini corporum mobilium. Geometra autem considerat de eis, prout sunt quædam quanta mensurabilia. Et quia ad scientiam pertinet non solum considerare subiecta, sed etiam passiones, ut dicitur in primo posteriorum, ideo subiungit, quod Naturalis scientia existit circa prædictorum passiones & motus: ut per passiones intelligantur alterationes, & alij motus consequentes, secundum quos alteratur aliquid in substantia rei. Subdit autem & motus, quasi procedens à speciali ad commune. Vel per motus intelligit specialiter motus locales, qui sunt perfectiores in genere motuum, vel per passiones intelligit proprietates, & per motus operationes rerum naturalium, quæ non sunt sine motu. Sed quia in qualibet scientia oportet considerare principia, subiungit, quod naturalis scientia est circa quæcumque principia prædictæ substantiæ, scilicet corporeæ mobilis: per quod datur intelligi, quod ad Naturalem pertinent præcipue considerare de corpore, in quantum est in genere substantiæ, sic enim est subiectum motus, ad Geometram autem, in quantum est in genere quantitatis, sic enim mensuratur. Et quia minor est manifesta, scilicet quod scientia naturalis sit de rebus naturalibus, subiungit maiorem dicens, quod ideo scientia naturalis existit circa prædicta, quia eorum, quæ sunt secundum naturam, quædam sunt corpora, & ma-

gnitudines, sicut lapides, & alia inanimata, quædam habent corpus & magnitudinem, sicut plantæ & animalia, quorum principalior pars est anima. Vnde magis sunt id, quod sunt secundum animam, quam secundum corpus: quædam vero sunt principia habentium corpus & magnitudinem, sicut anima & vniuersaliter forma, & materia. Et ex hoc apparet quare dicit, quod scientiæ de natura fere plurima existit circa corpora, & magnitudines; quædam enim pars eius est circa habentia corpus, & magnitudines. Est etiam circa principia horum; est etiam circa quædam, quæ non sunt in natura, quæ aliqui attribuerunt corporibus, & magnitudinibus, scilicet circa vacuum & infinitum.

que natura sunt, altera sunt corpora magnitudinesve, alia corpora, ac magnitudinem habent, alia principia habentium sunt.

G

LECTIO II

Continuum igitur est, quod in diuisibilia semper diuisibile est.

Corpus autem est, quod est diuisibile, omni ex parte magnitudinis, ea quidem que ad vnum est diuisibile, linea est: ea vero que duo, superficies. at ea, que ad tria est, corpus. Atque præter has nulla alia prorsus est magnitudo, propterea quod ipsa tria omnia sunt, & ter ipsum omni ex parte.

H

pale propositum. Et quia, ut supra dictum est, in hoc libro principaliter intendit Aristoteles determinare de vniuerso corporeo, & principalibus partibus eius, quæ sunt corpora simplicia, inter quæ potissimum est corpus cæleste; ideo diuiditur liber iste in tres partes. In prima determinat de vniuerso corporeo. In secunda determinat de corpore cælesti, & hoc in secundo libro, ibi. [Quod quidem igitur neque factum est, &c.] In tertia parte determinat de aliis simplicibus, scilicet de graui & leui, ibi. [De primo quidem igitur cælo, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem vniuersi. Secundo determinat quasdam conditiones, seu proprietates ipsius, ibi. [Sed quoniam manifestum de his, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem vniuersi. Secundo ostendit ex quibus partibus eius perfectio integretur, ibi. [De totius quidem igitur natura, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem vniuersi, quam habet secundum communem rationem sui generis, in quantum scilicet est corpus. Secundo probat perfectionem propriam ipsius, ibi. [Partialium quidem igitur corporum, &c.] Circa primum tria facit. Primo manifestat definitionem corporis, qua videtur ad propositum ostendendum. Secundo probat propositum, ibi. [Itaque quoniam, & totum, &c.] Tertio quid ex præmissis possit esse manifestum, ibi. [Quæcumque quidem igitur, &c.] Circa primum duo facit. Primo definit continuum, quod est genus corporis. Secundo manifestat corporis definitionem, ibi. [Corpus autem, &c.] Circa primum considerandum est; quod continuum inuenitur à Philosopho dupliciter definitum. Vno modo definitione formali, prout dicitur in Prædicamentis, quod continuum est cuius partes copulantur ad vnum communem terminum: vnitas enim continui est quasi forma ipsius. Alio modo definitione materiali, quæ sumitur ex partibus, quæ habent rationem materiæ, ut dicitur in secundo Physicorum: & sic definitur hic quod continuum est, quod Text. cō. est diuisibile in semper diuisibilia. Nulla enim pars continui potest esse indiuisibilis, quia ex indiuisibilibus non componitur aliquod continuum, ut probatur in sexto Physicorum. Satis conuenienter hæc definitio ponitur hic, alia autem in Prædicamentis: quia consideratio Naturalis versatur circa materiam: consideratio autem Logici circa rationem, & speciem. Deinde cum dicit,

b ¶ Definit corpus, & primo proponit definitionem dicens, quod corpus est continuum, quod est diuisibile omniquaque, id est, quo ad omnem partem, vel secundum omnem dimensionem: secundum ibi. [Magnitudinis autem, &c.] Probat propositam definitionem tali ratione. Illud quod diuiditur secundum tres dimensiones, diuiditur secundum omnes dimensiones, vel omniquaque: corpus diuiditur secundum tres dimensiones ergo corpus est diuisibile secundum omnes dimensiones. Primo

Primo ergo manifestat Minorem quasi per diuisionem. Nam magnitudinum quædam est, quæ diuiditur ad vnam partem, & hæc dicitur linea: quædam autem est, quæ diuiditur ad duas partes, & hæc dicitur planum, id est, superficies: quædam autem est, quæ diuiditur secundum tres dimensiones. & cum talis magnitudo non sit linea neque superficies, sequitur quod sit corpus. Maiorem propositionem ponit, ibi. [Et præter has, &c.] & primo ponit eam, & dicit, quod præter has magnitudines, seu dimensiones non est alia magnitudo, seu dimensio, propter hoc, quod tria habent rationem, ut sint omnia: quia habent rationem cuiusdam totalitatis, & quod est corpus, videtur esse tria omniquaque, vel omnino, id est, secundum omnem modum. Secundo ibi.

c ¶ Probat quod dixerat, primo quidem secundum rationem Pythagoricorum, qui dixerunt, quod id quod dicitur totum, & omne, determinatur ternario numero: principium enim, medium, & consummatio, id est finis, habent numerum, qui conuenit toti & omni: In rebus enim diuisibilibus prima pars non sufficit ad integritatem totius, quod constituitur per vltimum, & à principio peruenitur per medium: hæc autem, scilicet principium, medium, & finis habent numerum ternarium. Et sic patet quod numerus ternarius conuenit omni & toti. Secundo ibi.

Text. cō.

d ¶ Probat idem per ea, quæ in cultu diuino obseruantur. Videtur enim numero hoc, scilicet ternario ad sacrificacionem Deorum, quos scilicet gentiles colebant in sacrificiis & laudibus ipsorum, ac si accepturimus à natura leges & regulas ipsius, ut scilicet, sicut natura perficit omnia ternario numero: ita illi, qui instituerunt cultum diuinum, volentes Deo attribuere omne quod perfectum est, attribuerunt ei ternarium numerum. Tertio ibi.

e ¶ Probat idem per communem usum loquendi; & dicit, quod etiam assignamus vocabula rebus secundum modum prædictum, quo scilicet perfectio competit ternario. Si enim aliqua sint duo, dicimus quod sunt ambo, & duos homines dicimus ambo, non autem de his dicimus omnes: sed primo hoc vocabulo videtur circa tres. Et istum modum loquendi sequuntur communiter omnes propter hoc, quod natura ad hoc nos inclinat. Ea enim, quæ sunt propria singulis in modo loquendi, videntur provenire ex propriis conceptionibus vniuersiuique: sed id quod obseruatur communiter apud omnes, videtur ex naturali inclinatione provenire. Est autem attendendum, quod nusquam alibi Aristoteli inuenitur Pythagoricis rationibus vtens ad propositum ostendendum; neque inuenitur alibi per numerorum proprietates aliquid de rebus concludere. & forte hoc hic facit propter affinitatem numerorum ad magnitudines, de quibus hic agitur. Videtur etiam cum hoc, quod hæc probatio non est efficax: non enim magis videtur sequi, quod dimensiones

c Quemadmodum enim aiunt & Pythagorici totum, & omnia tribus determinata sunt. Consummatio enim, & medium principium numerum habent cum qui omnis. hic autem eum, qui trinitatis est.

d Propter quod à natura accipientes tanquam leges illius, & ad sacrificia Deorum hoc videtur numero.

e Assignamus autem, & appellationes secundum modum hunc. Quæ enim duo, ambo dicimus, & duos ambo, omnes autem non dicimus: sed de tribus hanc appellationem dicimus primum. Hoc autem, quemadmodum dictum est, propter naturam ipsam sic inducentem sequimur.

f Itaque, quoniam omne, & totum, & perfectum, non secundum speciem differunt ab inuicem, nisi utique in materia, & in quibus dicuntur: corpus utique erit solum è magnitudinibus perfecta. solum enim determinatum est tribus. Hoc autem est omne: terquaque autem existens diuisibile, omniquaque est diuisibile. aliorum autem ad vnum. Ut autem numerum adepta sunt, sic & diuisionem, & continuitatem: hoc quidem enim ad vnum continuum, hoc autem ad duo, hoc autem omniquaque tale.

A sint tres, propter hoc quod ternarius est numerus totius, & omnis: alioquin sequeretur per eandem rationem, quod essent solum tria elementa, vel tres digiti manus. Sed sciendum est, quod sicut dicit Simplicius in commento Aristotelis, non procedit hic demonstratiue, sed secundum probabiliter, & hic modus

Nam ut Pythagorici etiam inueniunt ipsum omne, ac omnia tribus sunt definita. Finis enim medium, atque principium ipsius omnis numerum habent, hæc autem trinitatis.

B Quapropter hoc à natura numero sumpto, perinde atque quadam illius lege, & in Deorum sacrificiis celebrandis uti solemus.

Assignamus insuper & appellationes hoc modo. duo enim ambo dicimus, & duos ambo atque utrosque non omnes; at de tribus hanc appellationem dicimus primo. Hæc autem ita dicimus, quia sequimur, uti diximus, ipsam sic proficiscentem naturam.

C

Quare, cum omnia omne atque perfectum inter se non differant forma, nisi materia tantum, & hisce de quibus dicuntur: corpus perfectio magnitudinum solum perfectum erit. solum enim istis tribus est definitum; hoc autem est omne. Atque cum sit tribus ex partibus diuisibile, omni ex parte, atque omnino est diuisibile, cæterarum autem magnitudinum altera ad vnum, altera ad duo est diuisibilis. Nam ut numerum subeunt, sic & diuisionis continuationisve participes sunt, alia enim ad vnum continua est, alia ad duo, alia omni ex parte, atque omnino est talis.

sicut dicimus omnem hominem. videtur etiam eo in continuis, quæ sunt propinqua diuisioni, sicut dicimus, omnem aquam, & omnem aerem: totum autem dicitur, & in his, & in continuis dicimus enim totum populum, & totum lignum. Perfectum dicimus, & in his, & in formis, dicimus enim perfectam albedinem, & perfectam virtutem. Quia igitur omne, & perfectum est idem, consequens est, quod corpus sit perfectum inter magnitudines: quia solum corpus est determinatum tribus dimensionibus, & hoc habet rationem omnis, ut supra ostensum est. Cum enim sit tribus modis diuisibile omniquaque, id est, secundum omnem dimensionem, diuisibile est. Sed inter alias magnitudines aliquid esse diuisibile secundum duas dimensiones, scilicet, superficies: aliud autem secundum vnâ, scilicet lineam, [Ut enim numerum adepta sunt] id est, sicut magnitudines habent numerum dimensionum, ita habent diuisionem, & continuitatem: ita scilicet, quod aliqua magnitudo est continua secundum vnum modum, scilicet linea: alia est continua duobus modis, scilicet superficies: corpus autem est continuum secundum omnem modum. Vnde patet, quod corpus est magnitudo perfecta, quasi habens omnem modum continuitatis. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit quid ex præmissis manifestum sit, vel non, & ponit tria, quorum primum secundum se manifestum est, scilicet, quod quilibet magnitudo diuisibilis sit continua: si enim non esset continua, non haberet rationem magnitudinis, sed potius numeri. Secundum autem est conuersum huius, scilicet, quod omne continuum sit diuisibile, sicut in definitione fuit positum, & hoc quidem manifestum est ex his, quæ probata sunt in texto Physicorum, ut supra dictum est. Non est autem manifestum ex his, quæ prædicta sunt, quia quod continuum sit diuisibile, hic supponitur, non probatur. Tertium est manifestum ex præmissis, scilicet, quod non sit transitus à corpore in aliud genus magnitudinis, sicut sit transitus ex longitudine in superficiem, & ex superficie in corpus. Et vultur modo loquendi quo videntur Geometrae, imaginantes quod punctus motus facit lineam, linea vero mota facit superficiem, superficies autem corpus: à corpore autem non sit transitus ad aliam magnitudinem, quia talis exitus, siue processus ad aliud genus magnitudinis est secundum defectum eius, à quo transitur: vnde etiam motus naturalis est actus imperfecti. Non est autem possibile quod perfecta magnitudo, deficiat secundum hanc rationem, quia est continuum secundum omnem modum: & ideo non potest fieri transitus à corpore in aliud genus magnitudinis. Deinde cum dicitur.

Text. cō. 4. Text. cō. 3.

g Quæcunq; igitur diuisibiles magnitudines sunt, & continuæ hæc sunt. Si autem & continuæ omnes diuisibiles sunt, nondum manifestum ex his quæ nunc. Sed illud quidem palam, quoniam non est in aliud genus transitio: quemadmodum ex longitudine in superficiem, in corpus autem ex superficie, non enim adhuc talis perfecta erit magnitudo. Neesse enim fieri exitum secundum defectum. Non autem possibile perfectum deficere: omniquaque enim est.

h Partialium quidem igitur corporum secundum rationem, vnumquodque tale est; omnes enim habet dimensiones; sed terminatur est ad proximum tactu, propter quod modo quodam, multa corporum vnumquodque est.

i Totum autem cuius hæc partes sunt, perfectum necesse est esse, & quemadmodum nomen significat, omniquaque, & non hac quidem, hac autem non.

LECTIO III.

a De totius quidem igitur natura quidem infinitum sit secundum magnitudinem, siue finitum secundum totam molem, posterius intendendum. De his autem, quæ secundum speciem ipsius partis sunt, nunc dicamus, principium facientes hoc.

b Omnia enim Physica corpora, & magnitudines secundum seipsa mobilia dicimus esse secundum locum. Naturam enim principium motus esse dicimus in ipsis.

c In quantum habet omnes dimensiones: sed tamen terminatur ad proximum corpus, in quantum contingit ipsum. Et ita vnumquodque talium corporum quodammodo est multa, id est, perfectum, in quantum habet omnes dimensiones: & imperfectum, in quantum habet extra se corpus ad quod terminatur: vel est multa secundum contactum ad diuersa corpora: vel est multa, quia sunt plura vnus speciei propter imperfectionem, quod non contingit de vniuerso. Secundo ibi.

d Ostendit quomodo vniuersum se habet ad perfectionem, & dicit, quod totum, id est, vniuersum, cuius partes sunt particularia corpora, necesse est quod sit perfectum omnibus modis: & sicut ipsum nomen vniuersi significat, omniquaque, id est, omnibus modis perfectum, & non secundum vnum modum, ita quod non

Text. cō. 3.

f secundum alium, quia habet omnes dimensiones, & comprehendit in se corpora.

LECTIO III.

P ostquam Philosophus ostendit vniuersum esse perfectum, & ratione suæ corporeitatis, & ratione suæ vniuersitatis, hic ostendit ex quibus partibus perfectio eius integratur, & primo dicit de quo est intentio. Secundo ostendit propositum, ibi. [Omnia enim Physica corpora, &c.] Circa primum considerandum est, quod sicut dicitur in 3. Phys. Antiqui dixerunt, infinitum esse, extra quod nihil est. Quia igitur probauit vniuersum esse perfectum ex hoc, quod nihil est extra ipsum, sed omnia complectitur, posset aliquis suspicari ipsum esse infinitum: & ideo huic opinioni occurrens concludit subdeus, quod postetius intendendum est quantum ad naturam totius vniuersi, si est infinitum secundum magnitudinem, siue finitum secundum totam suam molem. Interim tamen antequam hoc tractetur, dicendum est de partibus eius, quæ sunt secundum speciem, in quibus scilicet integritas speciei ipsius consistit, cuiusmodi sunt simplicia corpora. Nam animalia, & plantæ, & alia huiusmodi, sunt secundariæ partes eius, quæ magis pertinent ad bene esse ipsius, quam ad primam eius integritatem: & hanc considerationem inchoabimus à principio infra posito. Deinde cum dicit.

Quæ igitur magnitudinum sunt diuisibiles, hæc continuæ quoque sunt. At si omnes quoque continuæ diuisibiles sint, nondum ex his, quæ nunc diximus, patet, verum illud emerit in aliud inquam genus à corpore migrationem non esse, ut ex longitudine in superficiem, & ex superficie fit in corpus. Non enim talis profectio magnitudo perfecta erit: fiat enim egressio ratione defectionis necesse est. At perfectam defectionem habere negant, est enim omni ex parte.

Eorum igitur corporum, quæ partes subeunt formam, tale est vnumquodque per rationem; omnes enim habent dimensiones. Attamen ad id, quod est propinquum tactu; est definitum, idcirco corporum vnumquodque, multa quodammodo est.

Ipsam autem omne ac vniuersum cuius hæc sunt partes, perfectum esse necesse est, & omni ex parte atque omnino, ut nomen ipsum significet, & non partim esse, partim non esse.

LECTIO III.

De ipsius igitur vniuersi natura, siue sit magnitudine infinita, siue tota mole finita, posterius consideremus oportet. Nunc de partibus ipsius per speciem dicendum esse videtur, hinc exordio sumpto.

¶ Ostendit propositum, sc. ex quibus partibus principalibus perfecta species vniuersi integret: & primo ostendit, quod præter quatuor elementa, necesse est aliud corpus simplex esse: secundo ostendit, quod præter quinque corpora simplicia, non est aliud corpus, ibi. [Manifestum autem ex dictis, &c.] Circa primum

duo facit. Primo ostendit esse quintum corpus præter quatuor elementa: secundo ostendit differentiam eius ad quatuor elementa, ibi. [Quoniam autem hæc quidem supponuntur, &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad propositum ostendendum: secundo argumentatur ad propositum, ibi. [Si quidem igitur est simplex motus, &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit quædam, quæ pertinent ad corpora mobilia, ibi. [Quoniam autem corporum hæc quidem, &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit continuitatem motus localis ad corpora naturalia: secundo ponit distinctionem motuum localium, ibi. [Omnis autem, &c.] Dicit ergo primo, quod omnia corpora Physica, id est, Naturalia, dicimus esse mobilia secundum locum, secundum seipsa, id est, secundum sui naturam, & similiter

Text. 31. Text. 17. Text. 8. Text. 7. hic infra.

similiter alias magnitudines naturales, puta superficies, & lineas, prout sunt termini naturalium corporum; ita tamen, quod corpora per se mouentur, alia tamen magnitudines per accidens motis corporibus. Et ad huius probationem inducit definitionem naturæ, quæ est principium motus in eis, in quibus est, ut dicitur in secundo Physicorum. ex hoc autem sic argumentatur. Corpora naturalia sunt, quæ habent naturam: sed natura est principium motus in eis, in quibus est: ergo corpora naturalia habent principium motus in seipsis: sed quæcunque mouentur, quocunque motu, mouentur localiter, non autem e contrario, ut patet in 8. Physicorum. eo quod motus localis est primus motuum. omnia ergo corpora naturalia mouentur naturaliter motu locali, non autem omnia aliquo aliorum motuum. Sed videtur hoc esse falsum. Cælum enim est corpus naturale, nec tamen eius motus videtur esse à natura: sed magis ab aliquo intellectu, sicut ex his, quæ determinantur in 8. Physicorum. & Metaphysicæ patet. Sed dicendum est, quod duplex est principium motus. vnum quidem actiuum, quod est ipse motor, & tale principium motus animalium est anima: aliud est principium motus passiuum, secundum quod corpus habet aptitudinem, ut sic moueatur: & huiusmodi principium motus est in d. grauius & leuius. non enim componuntur ex mouente, & moto, ut Philo. dicit in 8. Physicorum. Quod quidem inquit nihil horum, scilicet grauius & leuius, ipsum mouet seipsum, manifestum est: sed motus habent principium non mouendi neque faciendi, sed patiendi. Sic igitur dicendum est, quod principium actiuum motus cælestium corporum est intellectualis substantia; principium vero passiuum est natura illius corporis, secundum quam natum est tali motu moueri, & esset simile in nobis, si anima non moueret corpus nostrum, nisi secundum naturalem inclinationem eius, scilicet deorsum. Deinde cum dicit.

Lect. 1. Text. cō. 3.

c Omnis autem motus secundum locum, quem vocamus lationem, aut reclus, aut circularis, aut ex his mistus.

d Simples enim hi duo soli causa autem, quia magnitudines istæ simplices solum sunt, reclus, & circularis.

e Circulatio quidem igitur est, qui circa medium fit.

f Rectus autem, qui sursum & deorsum. Dico autem sursum quidem eum, qui à medio; Deorsum autem eum, qui ad medium.

g Itaque necesse omnem esse simplicem lationem, hanc quidem à medio, hanc autem ad medium, hanc autem circa medium.

h Et videtur sequi secundum rationem hoc ea is, quæ à principio; etenim & corpus perfectum est in tribus, & motus ipsius.

¶ Ostendit distinctionem localium motuum, & primo distinguit communiter motus locales tam compositos, quam simplices, secundo distinguit motus simplices, ibi. [Circulatio quidem igitur, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, scilicet quod omnis motus localis, qui vocatur latio, aut est circularis, aut reclus, aut mistus ex his: sicut motus obliquus eorum, quæ hac illaque feruntur. Secundo ibi.

d Probat quod dixerat per hoc, quod motus simplices non sunt nisi duo, scilicet reclus & circularis. & huius causam assignat ex hoc, quod solæ sunt duæ magnitudines simplices, scilicet reclus & circularis: motus autem localis secundum loca specificatur, sicut, & quilibet alius motus secundum suos terminos. Sed videtur quod probatio Aristot. non sit conueniens; quia ut dicitur in 1. Posterior. transcendentem in aliud genus non contingit demonstrare. inconuenienter igitur per demonstrationem magnitudinum, quæ pertinet ad Mathematicum, concludit aliquid circa motus, qui pertinent ad Naturalem. Sed dicendum, quod scientia, quæ se habet ex additione ad aliam, vultur principium eius in demonstrando. sicut Geometra vultur principium Arithmeticæ: magnitudo enim additio positionem supra numerum, vnde punctus dicitur esse vnitas posita. Similiter autem corpus naturale addit materiam sensibilem super magnitudinem mathematicam: & ideo non est inconueniens si Naturalis in suis demonstrationibus vtratur principium Mathematicis: non enim est omnino aliud genus, sed quodammodo sub illo continetur. Item videtur esse falsum, quod solæ sint duæ magnitudines simplices, scilicet reclus & circularis, alix enim videtur esse vna linea simplex, quæ mouet

D. 690. Lect. 8. Text. cō. 38.

Parum infra.

Lect. 15.

Text. 8. Text. 7.

A pars eius est vniformis: & tamen linea elica, nec est reclus, nec est circularis. Sed dicendum, quod elix, si quis eius originem consideret, non est linea simplex, sed mista ex reclus & circulari. causa autem enim elix ex duobus motibus imaginatis, quorum vnus est linea circumcumentis columnam, alius est puncti moti per lineam, si enim vterque motus simul, & regulariter perficiatur, constituetur elica, linea per motum puncti in linea mota. Item videtur, quod motus circularis non sit simplex: partes enim sphaeræ circulariter motæ non vniformiter mouentur: sed pars, quæ est circa polos, vel circa centrum, mouetur tardius, quia peragit minorem circumferentiam in eodem tempore, & ita motus sphaeræ videtur compositus ex tardo, & veloci. Sed dicendum, quod continuum non habet partes in actu, sed solum in potentia: quod autem non est actu, non mouetur actu: vnde partes sphaeræ, cum sint corpus continuum, non mouentur actu. vnde non sequitur, quod in motu sphaerico; vel circulari sit diuersitas actualis, sed solum potentialis, quæ non repugnat simplicitati; de qua nunc loquimur: omnis enim magnitudo habet pluralitatem potentialem. Deinde cum dicit.

Omnis autem motus ad locum accommodatus, quem lationem conuenimus appellare, aut reclus est, aut circularis, aut ex his mistus.

Simplices enim hi duo sunt soli, propterea quod & magnitudines hæc solum simplices sunt, reclus & circularis.

Circularis igitur est, qui circa medium fit.

Rectus autem, quo sursum itur atque deorsum. Atque eo sursum iri dico, quo è medio pergitur. Eo vero deorsum, quo ad medium proficiscitur.

Quare lationum simplicium, aliam è medio, aliam ad medium, aliam circa medium esse necesse est.

Atque hoc cum ratione ea, quæ in initio dicta est, secum esse videtur: nam & corpus tribus confectum est, & ipsius etiam motus.

¶ Ostendit quomodo vniuersum se habet ad perfectionem, & dicit, quod totum, id est, vniuersum, cuius partes sunt particularia corpora, necesse est quod sit perfectum omnibus modis: & sicut ipsum nomen vniuersi significat, omniquaque, id est, omnibus modis perfectum, & non secundum vnum modum, ita quod non

c Distinguit motus simplices, & primo ponit vnum, scilicet circulem. Secundo ponit duos reclus, ibi. [Rectus autem, &c.] Tertio concludit numerum ternarium simplicium motuum, ibi. [Itaque, necesse, &c.] Dicit ergo primo, quod circulatio, id est, motus circularis, dicitur: qui est circa medium, & est intelligendum circa mundi medium: rota enim, quæ mouetur circa medium sui, non mouetur proprie circulariter, sed motus eius est compositus ex eleuatione, & depressione. Sed videtur secundum hoc, quod non omnia corpora cælestia circulariter moueantur: nam secundum Ptolomæum motus planetarum est in eccentricis, & epicyclis, qui quidem motus non sunt circa medium mundi, quod est centrum terræ; sed circa quadam alia centra. Dicendum, quod Aristotel. non fuit huius opinionis, sed existimauit, quod omnes motus cælestium corporum sunt circa centrum terræ, ut ponebant Astrologi sui temporis: postmodum autem Hyparchus, & Ptolomæus adinuenerunt motus eccentricorum & epicyclorum ad saluandum ea, quæ apparent sensibus in corporibus cælestibus. vnde hoc non est demonstratum, sed suppositio quadam: si tamen hoc verum sit, nihilominus omnia corpora cælestia mouentur circa centrum mundi secundum motum diurnum, qui est motus supremæ sphaeræ reuoluentis totum cælum. Deinde cum dicit.

f Distinguit motum reclus in duos, scilicet in eum, qui est sursum, & in eum qui est deorsum, & describit vtrunque per habitudinem ad medium mundi, sicut describerat motum circulem; ut sit vniformis descriptio, & dicit, quod motus sursum est, qui est à medio mundi: motus autem deorsum est, qui est ad medium mundi: vnde primus est motus leuium, secundus autem est motus grauium. Deinde cum dicit.

g Concludit numerum simplicium motuum, & primo inducit conclusionem intentam, & quod necesse est simplicem lationem; id est, motum localem quendam esse à medio, & hinc est motus sursum corporum leuium: quendam vero esse ad medium, & hic est motus deorsum corporum grauium: alium vero esse circa medium, & huiusmodi est motus circularis corporum cælestium. Secundo ibi.

h Ostendit hanc conclusionem supradictis congruere, & dicit, quod hoc, quod dictum est de numero simplicium motuum.

¶ Ostendit quomodo vniuersum se habet ad perfectionem, & dicit, quod totum, id est, vniuersum, cuius partes sunt particularia corpora, necesse est quod sit perfectum omnibus modis: & sicut ipsum nomen vniuersi significat, omniquaque, id est, omnibus modis perfectum, & non secundum vnum modum, ita quod non

Text. 31. Text. 17. Text. 8. Text. 7. hic infra.

rum, videtur consequenter se habere ad id quod supradictum est de perfectione corporis, quæ, sicut consistit in tribus dimensionibus, ita & motus simplices corporis in tres distinguuntur. Hoc autem dicitur esse secundum rationem, id est, secundum probabilitatem quandam, non enim proprie tres motus computantur tribus dimensionibus. Deinde cum dicitur.

Text. c6. 7.

Lea. 4.

Text. c6. 8.

Text. c6. 9.

Quoniam autem corporum hæc quidem sunt simplicia, hæc autem composita ex his: (dico autem simplicia quæcunque motus principium habent secundum naturam, puta ignem, & terram, & horum species, & cognata his:) necesse est & motus esse hos quidem simplices, hos autem mistos quodammodo: simplicium quidem simplices, mistos autem compositorum: moueri autem secundum prædominans in eis simplex.

LECTIO III.

Siquidem igitur est simplex motus, & qui est motus in circulo simplex est: atque corporis simplicis simplex est motus, & simplex motus simplicis corporis. Et enim si compositi fuerit, secundum simplex prædominans erit: erit igitur necessarium esse aliquod corpus simplex, quod natum est ferri circulari motu secundum sui ipsius naturam. Violentia quidem enim contingit eo qui alterius, secundum autem naturam impossibile; siquidem vnus sit vniuscuiusque simplicium motus, qui secundum naturam.

LECTIO III.

Postquam Philosophus præmisit quædam necessaria ad propositum ostendendum: hic incipit arguere ad propositum, & hoc quinque rationibus, quarum prima talis est, Motus circularis est motus simplex: motus autem simplex est primo, & per se corporis simplicis: quia & si contingat quod aliquis motus simplex sit alicuius corporis compositi, hoc erit secundum corpus simplex, quod in eo prædominatur, sicut in lapide prædominatur terra, secundum cuius naturam mouetur deorsum, ergo necesse est, esse aliquod corpus simplex, quod moueatur naturaliter secundum motum circulare. Posset autem aliquis huic rationi obuiare dicendo, quod licet simplex motus sit simplicis corporis, non tamen oportet quod id simplex corpus, quod mouetur circulariter, sit aliud à corpore simplici, quod mouetur motu simplici recto, & ideo hoc excludit subdens, quod nihil prohibet, quin diuersa corpora moueantur vno motu non na-

turaliter, ita scilicet quod vnum corpus moueatur per violentiam motu alterius: sed quod vnum corpus moueatur secundum naturam motu naturali alterius corporis, est impossibile. Necesse enim est esse vnum motum simplicem naturalē vnius simplicis corporis, & diuersos diuersorum: vnde, si motus circularis est simplex, & alius à motibus rectis, necesse est quod sit naturalis corpori simplici, & quod sit aliud à corporibus simplicibus, quæ mouentur motu recto. Sed videtur hoc esse falsum, quod vnus motus simplex sit solius vnius corporis simplicis. Motus enim deorsum est naturalis aquæ, & terræ, & motus sursum est naturalis ignis & aeri. Sed dicendum, quod motus localis attribuitur elemento non secundum calidum, & frigidum, humidum & siccum, secundum quæ distinguuntur quatuor elementa, vt patet in secundo de Generatione. hæc enim sunt principia alterationum: motus autem localis attribuitur elementis secundum grauitatem & leuitatem; vnde duo corpora graua comparatur ad motum localem, sicut vnum corpus, & similiter duo corpora leuia. Humidum enim & siccum, secundum quæ differunt aqua, & terra, vel ignis, & aer, accidentalem habitudinem habent ad motum localem, & tamen in graui & leui differentia quædam est: nam ignis est leuis simpliciter & absolute: terra autem grauis; aer autem est leuis per comparationem ad duo elementa: & similiter aqua est grauis. vnde non omnino est idem secundum speciem motus aquæ & terræ, vel ignis & aeris: quia non sunt idem termini, secundum quos specificantur eorum motus. aer enim natus est moueri ad locum, qui subditur igni: aqua autem ad locum, qui supereminet terræ: Item videtur quod non sit necessarium, si corporis simplicis est vnus motus simplex, quod propter hoc aliquis motus simplex sit alicuius corporis simplicis: sicut etiam non est necessarium, quod tot sint corpora composita, quot sunt motus compositi, qui diuersificantur in infinitum. Sed dicendum est, quod sicut motus simplex localis non responderet corpori simplici quantum ad calidum, & frigidum, humidum & siccum, ita etiam neque motus compositus responderet corpori misto secundum gradus missionis prædictarum qualitatatum: sed secundum compositionem grauis & leuis, secundum cuius diuersitatem diuersificatur obliquatio corporis misti à simplici motu grauis, vel leuis: vtraque autem diuersitas non tendit in infinitum secundum speciem: sed solum secundum numerum. Item videtur secundum hoc, quod sint multa corpora simplicia: quia sicut motus sursum, & deorsum videtur esse motus simplices, ita motus qui dextrorsum, vel sinistrorsum, & qui ante & retro. Sed dicendum est, quod vnus corpora simplicia sint essentialia & primæ partes vniuersi, oportet quod motus simplices, qui sunt naturales corporibus simplicibus, attendantur secundum conditionem vniuersi: quod cum sit sphericum, vt infra probabitur, oportet quod motus eius attendatur per comparationem ad medium, quod est immobile: quia omnis motus fundatur supra aliquod immobile, vt dicitur in libro de Causa motus animalium: & ideo oportet esse solum tres motus simplices, secundum diuersas habitudines ad medium, scilicet eum, qui est à medio, & eum, qui est ad medium, & eum, qui est circa medium. Dextrum autem & sinistrum,

Cum autem corporum alia simplicia sint, alia ex hisce composita; Atque ea simplicia dico, quæ motus secundum naturam principium habent, vt ignem, terram, harumque species, & ea, quæ sunt hisce propinqua; motiones etiam alias simplices, alias quodammodo mistas esse necesse est, simplicium quidem simplices, compositorum autem mistas mouerique compositorum eiusce simplicis, quod in his ipsis dominatur ac superat.

Si igitur simplex in ratione rerum est motus, conuersio autem motus, est simplex. Atque corporis simplicis simplex est motus, & simplex motus corporis simplicis est. Nam si compositi sit, per id illi simplex, quod superat competit: simplex quippiam esse corpus in ratione rerum profecto necesse est, quod quidem sit aptum circulari motu suapte natura ferri. Etenim fieri potest, vt vi quippiam eo moueatur motu, qui ad aliud corpus accommodatur, at vt eo moueatur secundum naturam fieri nequit: si vniuscuiusque corporis simplicis vnus sit motus, et competens secundum naturam.

nem ad duo elementa: & similiter aqua est grauis. vnde non omnino est idem secundum speciem motus aquæ & terræ, vel ignis & aeris: quia non sunt idem termini, secundum quos specificantur eorum motus. aer enim natus est moueri ad locum, qui subditur igni: aqua autem ad locum, qui supereminet terræ: Item videtur quod non sit necessarium, si corporis simplicis est vnus motus simplex, quod propter hoc aliquis motus simplex sit alicuius corporis simplicis: sicut etiam non est necessarium, quod tot sint corpora composita, quot sunt motus compositi, qui diuersificantur in infinitum. Sed dicendum est, quod sicut motus simplex localis non responderet corpori simplici quantum ad calidum, & frigidum, humidum & siccum, ita etiam neque motus compositus responderet corpori misto secundum gradus missionis prædictarum qualitatatum: sed secundum compositionem grauis & leuis, secundum cuius diuersitatem diuersificatur obliquatio corporis misti à simplici motu grauis, vel leuis: vtraque autem diuersitas non tendit in infinitum secundum speciem: sed solum secundum numerum. Item videtur secundum hoc, quod sint multa corpora simplicia: quia sicut motus sursum, & deorsum videtur esse motus simplices, ita motus qui dextrorsum, vel sinistrorsum, & qui ante & retro. Sed dicendum est, quod vnus corpora simplicia sint essentialia & primæ partes vniuersi, oportet quod motus simplices, qui sunt naturales corporibus simplicibus, attendantur secundum conditionem vniuersi: quod cum sit sphericum, vt infra probabitur, oportet quod motus eius attendatur per comparationem ad medium, quod est immobile: quia omnis motus fundatur supra aliquod immobile, vt dicitur in libro de Causa motus animalium: & ideo oportet esse solum tres motus simplices, secundum diuersas habitudines ad medium, scilicet eum, qui est à medio, & eum, qui est ad medium, & eum, qui est circa medium. Dextrum autem & sinistrum,

ante & retro, considerantur in animalibus, & non in toto vniuerso, nisi secundum quod ponuntur in cælo, vt in Secundo dicitur, & secundum hoc motus circularis cæli est secundum dextrum, & sinistrum, ante & retro. Etiam videtur, quod motus rectus, & circularis non sunt eiusdem rationis, est enim motus rectus corporis nondum habentis complementum suæ speciei, vt in Quarto dicitur, & existens extra proprium locum: motus autem circularis est corporis habentis complementum suæ speciei, & in loco proprio existentis: vnde non videtur quod secundum eandem rationem motus simplices corporales sint simplicium corporum, sed quod alij motus sint corporum, prout sunt in fieri, circularis autem prout sunt in facto esse. Sed dicendum quod quia motus proportionatur mobili tanquam actus eius, conueniens est quod corpori, quod est separatam à generatione, & à corruptione, & non potest per violentiam expelli à proprio loco, debeat motus circularis, qui est corporis in suo loco existentis: corporibus autem alijs generabilibus; & corruptibilibus debetur extra proprium locum, qui est absque complemento speciei, non tamen ita quod corpus; quod mouetur naturaliter motu recto non habeat primum complementum suæ speciei, quod est forma: hanc enim sequitur talis motus: sed, quia non habet vltimum complementum, quod est in consecutione finis, qui est locus conueniens, & conseruans. Deinde cum dicitur.

Lea. 4. Text. c6. 6.

Text. c6. 12.

Linea recta non est perfecta.

Adhuc, si qui præter naturam contrarius est ei, qui secundum naturam est, & vnum vni contrarium, necesse est, cum simplex circularis sit, si non erit secundum naturam lati corporis, præter naturam ipsius esse. Si igitur ignis, aut aliud ali-quod talium est circulo latum, contraria, quæ secundum naturam ipsius est latio, erit circulari: sed vnum vni contrarium, quæ autem sursum, & deorsum inuicem contrariæ. Si autem alterum aliquod est corpus latum circulariter præter naturam, erit aliquis ipsius alius motus secundum naturam, hoc autem impossibile, siquidem enim, qui sursum, ignis erit, aut aer; si autem qui deorsum, aqua aut terra.

Sed adhuc & primam quidem necessarium est esse talē lationem. Perfectum enim est prius natura imperfecto, circulus autem perfectiorum est; recta autem linea neque vna, neque enim quæ infinita; haberet enim vtiq; finem, & terminum

trarius esse Platoni, qui posuit corpus, quod circulariter fertur, esse ignem: sed secundum veritatem eadem est circa hæc vtriusque Philosophi opinio. Plato enim corpus, quod circulariter fertur, ignem vocat propter leucem, quæ species ignis ponitur, non quod sit de natura ignis elementaris. vnde & posuit quinque esse in vniuerso, quibus adaprauit quinque figuras corporales, quas Geometra tradunt, quinque corpus æthere nominans. Sed vltimus quod hic dicitur, ignem moueri circulariter esse præter naturam, videtur contrarium ei, quod dicitur in primo Meteororum; vbi idem Aristotel. ponit, quod hypocausta, id est, ignis, & superior pars aeris feruntur circulariter motu firmamenti, sicut patet per motum stellæ cometæ. Sed dicendum est, quod illa circulario ignis; vel aeris non est ei naturalis; quia non caulatur ex principio intrinseco: neque iterum est per violentiam, siue contra naturam; sed est quodammodo supra naturam: quia talis motus inest eis ex impressione superioris corporis, cuius motum ignis, & aer sequuntur secundum completam circulationem: quia hæc corpora sunt cælo propinquiora. aqua vero secundum circulationem incompletam, scilicet secundum fluxum, & refluxum maris, terra vero velut remotissima à cælo, nihil à tali permutatione participat, nisi secundum solam

Si hisce præterea motus, qui præter naturam est, ei qui secundum naturam est aduersatur: vnumque vni contrarium est; cum conuersio sit motio simplex, si non secundum naturam ei corpori quod fertur inest, præter naturam inest eidem necesse est. Si igitur ignis sit quod aduersatur, aut quippiam aliud tale naturalis ipsius motus conuersioni contrarius erit. at vnum vni contrarium est: atque motus is, quibus inferat supraque loca petuntur, inter sese contrarij sunt. Sin vero quippiam aliud corpus ad sit, quod præter naturam in orbem fertur, erit alius quippiam motus ipsius secundum naturam. at id esse non potest; nam, si sit hisce motus quo sursum itur, ignis vel aer erit: sin hisce, quo deorsum accedatur, terra erit, vel aqua.

At vero talem lationem, & primam esse necesse est. Perfectum enim imperfectum antecedit natura. atque circulus quidem perfectum est; linea vero recta nulla est sane perfecta. neque enim infinita; terminum enim atque finem haberet, neque finitum est vlla ratio; est enim quippiam

alterationem partium ipsius. Quod autem inest inferioribus corporibus ex impressione superiorum, non est eis violentum, nec contra naturam: quia naturaliter apta sunt moueri à superiori corpore. Sed videtur falsum esse quod hic dicitur, vnum vni esse contrarium. Vni enim vicio contrariatur & virtus, & vitiū oppositum, sicut illiberalitati prodigalitas, & liberalitas. Dicendum est, quod eidem secundum idem est vnum tantum contrarium: nihil tamen prohibet; quin vni secundum diuersa sint plura contraria: sicut si sit idem subiectum dulce, & album, contraria videntur ei nigritas & amarum. sic igitur illiberalitati contrariatur virtus liberalitatis; sicut ordinatum inordinato; prodigalitas autem sicut superabundantia defectui. Non potest autem dici, quod vterque motus, scilicet qui est sursum, & qui est deorsum contrarietur motui circulari secundum commune rationem recti. Rectum enim, & circulare non sunt contraria: pertinent enim ad figuram, cui nihil est contrarium. Deinde cum dicitur.

Tertiam rationem ponit. Circa quam primo ostendit, quod motus circularis sit primus inter motus locales. Est enim comparatio motus circularis ad motum rectum; qui est sursum, vel deorsum; sicut comparatio circuli ad rectam lineam. Probatur autem quod circulus, id est, linea circularis, est perfecta: quia quicquid in ea accipitur est principium, & finis, & medium vnde non accipit alicuius exterioris additionem: linea autem recta nulla est perfecta, quod patet, & quantum ad lineam infinitam, quæ imperfecta est; quia sine caret ex quo denominatur aliquid perfectum in Græco. & idem patet in linea finita: quia quamlibet lineam finitam contingit augeri, id est, accipere maiorem quantitatem, & sic est aliquid extrinsecum. & si linea circularis

circularis naturaliter est prior, quam recta, ergo & motus circularis est prior naturaliter recto motu: sed prior motus est naturaliter prioris corporis: motus autem rectus naturaliter alicuius simplicium corporum, sicut ignis mouetur sursum, & terra deorsum, & ad medium: & si contingat, quod motus rectus sit corporum mistorum, hoc erit secundum naturam simplicis corporis dominantis in mixture. Cum igitur corpus simplex sit naturaliter prius misto, consequens est, quod motus circularis est prius, & naturalis alicuius corporis simplicis, quod est prius corporibus elementaribus, quæ sunt hic apud nos: & ita ex his patet, quod præter substantias corporales, quæ hic sunt apud nos, nata est esse quædam substantia corporalis, quæ est dignior, & prior omnibus substantiis corporalibus, quæ sunt apud nos. Videtur autem esse falsum, quod nulla linea recta sit perfecta: si enim perfectum est quod habet principium, medium, & finem, ut supra habitum est, videtur quod linea recta finita, quæ habet principium, & medium, & finem, sit perfecta. Sed dicendum est, quod ad hoc, quod aliquid sit perfectum partialiter, oportet quod habeat principium, medium, & finem in seipso: sed ad perfectionem perfecti simpliciter, requiritur, quod non sit aliquid extra ipsum, & hic modus perfectionis competit primo & supremo corpori, quod est omnium corporum contentium, & secundum hunc modum linea recta dicitur esse imperfecta, circularis vero perfecta. Item videtur quod etiam secundum hunc modum, quod aliqua linea recta sit perfecta, quia diameter cæli non potest additionem accipere. Sed dicendum est, quod hoc ei accidit in quantum est in tali materia: non autem hoc habet ex hoc quod est linea recta: secundum hoc enim non impediretur, ne ei possit additio fieri: sed circulus ex propria ratione circuli habet quod non sit additionis susceptiuus. Videtur quod secundum hoc concludi non possit, quod motus circularis sit perfectus: additionem enim recipit, cum sit continuus, & sempiternus secundum Aristotel. Ad hoc dicendum est, quod vna circularis habet complementum suæ speciei, cum redierit ad principium à quo incepit, unde non sit additio ad eandem circulationem: sed quod sequitur, ad aliam circulationem pertinet. Item, si hoc solum perfectum dicitur, cui non potest fieri additio, sequitur quod neque homo, neque aliquid aliud finitum in corporibus sit perfectum, cum eis possit additio fieri. Ad hoc dicendum est, quod hic dicuntur esse perfecta secundum speciem, in quantum non potest eis fieri additio alicuius, quod pertineat ad rationem speciei ipsorum: linea autem recte fit additio eius, quod pertinet ad speciem suam, & pro tanto dicitur imperfecta in quantum est linea. Item videtur quod circulus sit imperfectus: perfectum enim est in magnitudinibus, quæ habent tres dimensiones: hoc autem linea circulari non competit. Sed dicendum est quod linea circularis non est simpliciter magnitudo perfecta, quia non habet quicquid pertinet ad rationem magnitudinis: est tamen quoddam perfectum in linea, quia lineariter aliquid ei addi non potest. Videtur etiam falsum esse, quod

perfectum sit prius imperfecto, ex quo simplex est prius composito: cum tamen compositum de se habeat ad simplicia, ut perfectum ad imperfecta. Ad quod dicendum est, quod perfectum ad imperfectum se habent sicut actus ad potentiam, qui quidem simpliciter est prior potentia in diuersis: in vno autem & eodem, quod mouetur de potentia ad actum, potentia est prior actu tempore, sed actus est prior secundum naturam, quia scilicet hoc est, quod primo & principaliter natura intendit: non autem Philosophus intendit, quod perfectum sit prius imperfecto in vno, & eodem, sed in diuersis: nec etiam quod sit prius tempore, sed natura, sicut expresse dicit. Item videtur, quod Philosophus inconuenienter argumentetur: procedit enim ex perfectione lineæ circularis ad probandum perfectionem circularis motus, ex cuius perfectione procedit ad probandum perfectionem circularis corporis: & sic videtur eius probatio esse circularis, quia linea circularis non videtur esse alia, quam, quæ ipsius corporis, quod circulariter mouetur. Sed dicendum est, quod motus circularis probatur esse perfectus ex perfectione lineæ circularis absolute: ex perfectione autem motus circularis in communi probatur hoc corpus, quod circulariter mouetur, esse perfectum, & sic non proceditur ab eodem in idem, sed ex communi ad proprium. Deinde cum dicitur, quod quartam rationem ponit. Quæ quidem procedit ex duabus propositionibus suppositis, quarum prima est, Quod omnis motus simplex, aut est secundum naturam: aut præter naturam. Secunda est, quod motus, qui est præter naturam in corpori, est alij corpori secundum naturam: sicut patet in motu: qui est sursum, qui est secundum naturam igni, & præter naturam terræ: & in motu, qui est deorsum, qui est naturalis terræ, & præter naturam igni. Manifestum est autem, quod motus circularis inest alicui corpori, quod ad sensum circulariter mouetur: & si quidem talis motus sit eidem naturalis, habebimus propositum, scilicet quod præter quatuor elementa sit quoddam aliud corpus, quod circulariter mouetur: si autem motus circularis sit præter naturam corpori, quod circulariter fertur, sequitur ex præmissa suppositione, quod sit alterius corporis secundum naturam, quod consequenter erit aliud in natura à quatuor elementis. Videtur autem Aristotel. sibi esse contrarius. Nam supra probauit, quod motus circularis non est præter naturam corpori, quod circulariter fertur: hic autem supponit contrarium. Dicunt igitur quidam, quod Philosophus supra accepit præter naturam pro eo, quod est contra naturam: sic enim oportet, quod motus contra naturam alicuius corporis sit contrarius motui eidem naturali eiusdem, ut supra procedebat. hic autem accipit præter naturam communis, secundum quod, præter naturam idem est, quod non secundum naturam: sic enim in se comprehendit tam id, quod est contra naturam, quam id quod est supra naturam: & hoc modo

D. 1021.
T. c. 15.
T. c. 16.
T. c. 17.

modo supponit hic, quod aliquid corpus potest circulariter præter naturam moueri, sicut dictum est supra, quod ignis in sua sphaera circulariter mouetur præter naturam delatus a motu cæli. Sed hoc videtur esse contra intentionem Aristot. eodem enim modo videtur utrobique accipere præter naturam: quia tam hic, quam supra exemplificat de motu, qui est sursum & deorsum, qui est vni corpori contra naturam, & alteri secundum naturam. Et ideo dicendum est, & melius quod Arist. in prima ratione probauit, quod aliquid corpus secundum naturam circulariter mouetur: & quia posset aliquis dicere, quod corpus, quod videtur circulariter moueri, mouetur hoc motu contra naturam, dupliciter contra hos arguitur. Vno modo ostendendo, quod iste motus non est contra naturam, ut patet in secunda ratione, & etiam in tertia. Alio modo ostendendo quod etiam, si moueatur contra naturam, adhuc sequitur esse aliud corpus, quod secundum naturam mouetur circulariter. Sic ergo quod supra negauit secundum veritatem propriam opinionis loquens, hic negauit quasi vniuersam suppositionem aduersariorum. Item non videtur sequi quod, si aliquis motus sit præter naturam alicui corpori, quod sit alteri corpori naturalis. Potest enim ignis, vel quodcumque aliud corpus multiformiter moueri: nec tamen propter hoc oportet, quod huiusmodi motus omnes sint naturales aliquibus corporibus. Est autem aduertendum quod Philosophus hic loquitur de simplici motu, ad quem natura corporis simplicis inclinatur, sicut ad aliquid vnum, motus autem diuersimode variati magis videntur ex arte dispositi, quæ potest esse principium diuersorum. Est etiam considerandum, quod licet motus qui est alicui corpori præter naturam, sit alteri corpori secundum naturam, non tamen oportet quod omne corpus, cui est aliquis motus secundum naturam, habeat aliquem motum præter naturam: quia omne corpus, quod susceptiuum est alienæ impressionis, habet aliquid sibi proprium, & connaturale. non autem omne corpus potest extraneam impressionem accipere, ut sic possit naturale motum habere. Deinde cum dicitur, quod Quintam rationem ponit hic, quæ est talis. Concluditur est ex præmissa ratione, quod, si corpus quod ad sensum circulariter mouetur, moueatur præter naturam, oportet quod talis motus sit alteri corpori secundum naturam: quod quidem si concedatur, scilicet quod circularis motus sit alicui corpori secundum naturam, notum est, quod erit aliquid corpus simplex, & primum quod circulariter mouetur propter simplicitatem, & perfectionem circularis motus, ut ex præmissis patet: sicut ignis mouetur sursum & terra deorsum. Si autem non concedatur processus præcedentis rationis, sed dicatur quod omnia quæ mouentur circulariter secundum periferiam, id est, secundum circumferentiam, mouentur præter naturam, ita quod hic motus nulli cor-

pori sit secundum naturam: hoc videtur esse mirabile omnino, immo irrationabile. Ostensum est enim in 8. Physicorum, quod solum motum circulem contingit esse continuum, & sempiternum: irrationabile autem videtur quod id, quod est sempiternum, sit contra naturam, & motus non sempiterni sint secundum naturam. Videmus enim quod ea, quæ sunt præter naturam, citissime transeunt, & corrumpuntur: sicut calefactio aquæ, & proectio lapidis in altum. Ea vero, quæ sunt secundum naturam, videntur diutius permanere. sic ergo oportet omnino motum circulem esse alicui corpori naturalem. si ergo istud corpus quod videmus circulariter ferri, est de natura ignis, ut quidam dicunt, motus iste erit præter naturam: sicut, & motus qui est deorsum, videmus enim quod motus naturalis ignis est sursum secundum rectam lineam: & sic, sicut motus qui est deorsum, est alteri corpori naturalis, scilicet terræ, ita erit motus circularis alicui alij corpori naturalis. Ultimo epilogoando concluditur, quod si aliquis ex omnibus præmissis syllogizauerit per modum prædictum, credet, id est, firmiter assentiet, quod sit aliquid corpus præter corpora, quæ sunt hic circa nos, scilicet quatuor elementa, & ex his composita, & separata ab eis: & in natura tanto habens nobilitatem naturam, quanto est magis elongatum secundum loci distantiam ab his quæ sunt hic. Corpora enim continentia in vniuerso se habent ad corpora contenta, sicut terra ad materiam, & actus ad potentiam, ut dictum est in quarto Physicorum.

Text. 13.
Text. 14.
Text. 15.
Text. 16.
Text. 17.
Text. 18.
Text. 19.
Text. 20.

LECTIO V.

LECTIO V.

LECTIO V.

Postquam Philosophus ostendit, quod est corpus quoddam aliud à corporibus quæ sunt hic, scilicet a quatuor elementis, & his quæ componuntur ex eis, hic ostendit differentiam huius corporis, & corporum quæ sunt hic: & primo per comparationem ad motum localem: secundum alios motus, ibi [Similiter autem rationabile, &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit: secundo ostendit propositum, ibi [Oportet autem supponere, &c.] Tertio excludit quandam obiectiōem, ibi [Quoniam autem in idem feruntur, &c.] Dicit ergo primo, quod quæ eorum, quæ dicta sunt, quædam sunt supposita scilicet quod vnum vni sit contrarium: & quod sint solæ duæ simplices magnitudines, scilicet recta & circularis, & quædam alia huiusmodi: quædam autem sunt demonstrata ex quibusdam præmissis, puta quod sint tres motus simplices: & quod motus circularis sit naturalis alicui corpori, quod est aliud in natura à corporibus quæ sunt hic, notum potest esse ex prædictis, quod totum corpus illud, quod circulariter mouetur, non habet grauitatem.

Text. 8.
Text. 19.

Lect. 2. lib.

uitatem, neque leuitatem, quæ sunt principia quorundam motuum localium. Deinde cum dicit.

b ¶ Ostendit propositum, & quia principium demonstrationis est quod quid est, ut dicitur in libro Posteriorum. Primo supponit definitiones grauis, & leuis, secundo ex his argumentatur ad propositum, ibi. [Necesse est autem, &c.] Circa primū duo facit. Primo describit quod graue, & quid leue est, secundo describit quid est grauissimum, & quid leuissimum, ibi: [Grauissimum verò, &c.] Dicit ergo primo quod ad propositum ostendendum oportet supponere quod dicamus graue, & quid leue. Ideo autem dicit supponere: quia non perfecte inuestigat hic eorum definitiones, sed vtitur eis ut suppositionibus quantum sufficit ad necessitatem præsentis demonstrationis. Diligentius autem considerabitur de eis in Quarto huius, ubi exponetur substantia suæ naturæ ipsorum. Definit ergo graue, quod natura est moueri à medio: leue vero quod natura est moueri à medio. Vtitur autem tali modo definiendi ut seruet se à contrarietate Platonis, qui dicebat quod in mundo secundum se non est sursum propter rotunditatem mundi: corpus enim rotundum est vndique vni forme. Dicebat autem quod sursum, & deorsum est in mundo solum quo ad nos quia nominamus sursum quod est supra caput nostrum: deorsum autem id quod est sub pedibus nostris. Si autem esse e contrario struati, nominaremus sursum & deorsum e contrario. sic ergo Plato non accipit id quod est sursum, & deorsum secundum rei naturam, sed quo ad nos Aristot. autem vtitur his omnibus secundum communem modum loquendi, prout dicit in Secundo Topicorum, quod nominibus vtendum est vt plures, vnde sursum, & deorsum appellat in mundo id, quod communiter ab omnibus appellatur sursum, & deorsum. nec tamen est distinctum solum quo ad nos, sed etiam secundum naturam: sicut enim in nobis distinguuntur dextrum, & sinistrum secundum diuersam habitudinem ad motum animalium; qui est secundum locum: ita sursum, & deorsum determinantur in mundo secundum habitudinem ad motum simplicium corporum, quæ sunt principales partes mundi: & propter hoc ipse dicit, quod sursum est locus in quem feruntur leuia: deorsum autem locus in quem feruntur graua, & hoc rationabiliter: nam sicut in nobis nobilior pars est, quæ est sursum, ita in mundo corpora leuia sunt nobiliora quia formaliora. Hic tamen, vt sine calumnia procedat ad propositum ostendendum, definit graue, & leue per habitudinem ad medium. Deinde cum dicit.

Text. com. 18.

c Grauissimum autem, quod omnibus substat deorsum latis. Leuissimum quod omnibus super fertur sursum latis.

d Necesse autem omne quod fertur deorsum, aut sursum, aut leuitatem habere, aut grauitatem, aut ambo, non ad idem autem. Adinucem enim sunt graua & leuia, puta aer ad aquam, & ad terram aqua. Quod autem circumfertur, corpus impossibile habere grauitatem, aut leuitatem. Neque enim secundum naturam, neque præter naturam conuenit ipsi moueri ad medium, vel à medio, secundum naturam quidem non est ipsi, quæ in rectum latio: vna enim erit vniuersiusque simplicium, quare erit idem alicui sic latorum. Quod si præter naturam feratur liquidem, quæ deorsum præter naturam quæ sursum erit secundum naturam: Si autem quæ sursum præter naturam, quæ deorsum, secundum naturam. Posuimus enim contrarium, cui altera præter naturam, alteram esse secundum naturam.

Text. com. 19.

e Quoniam autem in idem fertur, sed quo ad nos Aristot. autem vtitur his omnibus secundum communem modum loquendi, prout dicit in Secundo Topicorum, quod nominibus vtendum est vt plures, vnde sursum, & deorsum appellat in mundo id, quod communiter ab omnibus appellatur sursum, & deorsum. nec tamen est distinctum solum quo ad nos, sed etiam secundum naturam: sicut enim in nobis distinguuntur dextrum, & sinistrum secundum diuersam habitudinem ad motum animalium; qui est secundum locum: ita sursum, & deorsum determinantur in mundo secundum habitudinem ad motum simplicium corporum, quæ sunt principales partes mundi: & propter hoc ipse dicit, quod sursum est locus in quem feruntur leuia: deorsum autem locus in quem feruntur graua, & hoc rationabiliter: nam sicut in nobis nobilior pars est, quæ est sursum, ita in mundo corpora leuia sunt nobiliora quia formaliora. Hic tamen, vt sine calumnia procedat ad propositum ostendendum, definit graue, & leue per habitudinem ad medium. Deinde cum dicit.

c ¶ Definit grauissimum, & leuissimum, & dicit, quod grauissimum est quod substat omnibus, quæ deorsum feruntur;

F Leuissimum autem est, quod supra eminet omnibus quæ sursum feruntur. Et est intelligendum inter ea quæ deorsum, & sursum feruntur. nam cælum non est leuissimum, licet omnibus superemineat quæ feruntur sursum. Est autem attendendum, quod hic vtitur eo quod est sursum, & deorsum tanquam per fertur, non moueatur à medio, vel ad medium; quod circulariter est à medio vel ad medium. Deinde cum dicit.

Atque supponatur, quidnam sit id quod leue, & quid id quod graue nuncupamus, oportet quod satis est ad vsum præsentem: exactius autem rursus dicemus, cum substantiam ipsorum considerandam aggrediemur. Graue igitur id sit, quod aptum est ad medium ferri. Leue id quod aptum est medio ferri.

Grauissimum id, quod sub his omnibus collocatur, quæ deorsum feruntur; leuissimum id quod super omnia collocatur, quæ sursum pergunt.

Omne autem quod fertur sursum, aut deorsum, aut leuitatem, aut grauitatem habere, aut vtrunq, at non ad idem necesse est. Ad alia namque graua sunt leuiaq, ut aer ad aquam, & aqua ad terram. Corpus igitur id quod versatur, impossibile est grauitatem aut leuitatem habere. Fieri enim non potest, ut ipsum aut secundum naturam, aut præter naturam ad medium, aut à medio moueatur. Latio enim recta non competit ipsi natura; nam vniuersiusque corporis simplicis vna esse latio dicebatur. quare erit idem quod ignis, aut caterorum quippiam corporum, quæ recto motu cientur. Quod si præter naturam feratur, si ea latio qua deorsum fertur sit præter naturam, ea sane qua sursum pergunt, ipsi competit secundum naturam; si præter naturam sit ista, secundum naturam illa competit sane. Posuimus enim, si contrarium motuum alter est cuiusdam præter naturam, alterum eidem competere secundum naturam.

¶ Ostendit propositum ex præmissis, dicens notum esse, quod omne corpus, quod fertur deorsum, aut sursum, habeat absolute grauitatem, tanquam grauissimum, sicut terra quæ substat omnibus: aut quod habeat leuitatem absolute, sicut ignis qui superstat omnibus: aut habeat ambo, nõ quidem respectu eiusdem, sed respectu diuersorum. Media enim elementa, scilicet aer, & aqua sunt adinucem graua, & leuia: sicut aer est leuis per respectum ad aquam, quia superfertur ei: & eadem ratio: nec aqua ad terram. aer vero ad ignem quidem grauis est, quia substat ei: & similiter aqua ad aerem. Corpus autem, quod circulariter mouetur, impossibile est quod habeat grauitatem, aut leuitatem. neque enim potest moueri ad medium, vel à medio secundum naturam, neque præter naturam. Et quod non possit secundum naturam hoc modo moueri, manifestat per hoc, quod motus rectus qui est ad medium, vel à medio, naturalis quatuor elementis est: dictum est autem supra, quod vnus motus est naturalis vni simplicium corporum, ergo sequeretur, quod corpus, quod circulariter fertur, sit eiusdem naturæ cum aliquo corporum, quod mouetur motu recto: cuius contrarium est supra ostensum. Similiter non potest dici, quod motus rectus propter hoc conueniat corpori, quod circulariter fertur: quia si vnus contrarium motuum inest alicui corpori præter naturam, alius motus erit ei secundum naturam, vt ex suprascriptis patet. Si ergo motus deorsum sit quinto corpori præter naturam, motus sursum erit ei secundum naturam, & e conuerso. vtrunque autem eorum est falsum, vt patet per præcedentem rationem. sequitur ergo quod corpus quintum, quod circulariter fertur, non moueatur à medio, vel ad medium neque secundum naturam, neque præter naturam. Omne autem corpus habens grauitatem, aut leuitatem mouetur vno horum motuum secundum naturam, & altero præter naturam. ergo corpus quintum neque habet grauitatem, neque leuitatem. Deinde cum dicit.

Cum autem ad idem totum, & pars circulariter fertur, sit eiusdem naturæ cum aliquo corporum, quod mouetur motu recto: cuius contrarium est supra ostensum. Similiter non potest dici, quod motus rectus propter hoc conueniat corpori, quod circulariter fertur: quia si vnus contrarium motuum inest alicui corpori præter naturam, alius motus erit ei secundum naturam, vt ex suprascriptis patet. Si ergo motus deorsum sit quinto corpori præter naturam, motus sursum erit ei secundum naturam, & e conuerso. vtrunque autem eorum est falsum, vt patet per præcedentem rationem. sequitur ergo quod corpus quintum, quod circulariter fertur, non moueatur à medio, vel ad medium neque secundum naturam, neque præter naturam. Omne autem corpus habens grauitatem, aut leuitatem mouetur vno horum motuum secundum naturam, & altero præter naturam. ergo corpus quintum neque habet grauitatem, neque leuitatem. Deinde cum dicit.

¶ Excludit quandam obiectionem. Dicebant enim quidam, quod partes elementorum sunt corruptibiles, ita quod extra proprium locum existentes mouentur naturaliter motu recto. Ipsa autem elementa secundum suam totalitatem sunt incorruptibilia, & nunquam extra proprium locum esse possunt, vnde

¶ Excludit quandam obiectionem. Dicebant enim quidam, quod partes elementorum sunt corruptibiles, ita quod extra proprium locum existentes mouentur naturaliter motu recto. Ipsa autem elementa secundum suam totalitatem sunt incorruptibilia, & nunquam extra proprium locum esse possunt, vnde

Text. 2. lib.

vnde in locis suis mouentur circulariter: & sic corpus, quod circulariter mouetur in suo loco secundum suam totalitatem, non oportet quod careat grauitate, & leuitate. Ad hoc igitur excludendum Philosophus proponit, quod in eundem locum feruntur naturaliter pars & totum, sicut tota terra, & vnus bolus eius, & hoc patet ex quod: quia vnunquodque mouetur naturaliter ad locum in quo quiescit naturaliter: in eodem autem loco quiescit naturaliter tota terra, & pars eius. Vnde manifestum est, quod tota terra habeat inclinationem naturalem, quod moueatur ad medium, si esset extra suum locum. sic ergo ex præmissis duo sequuntur: quorum primum est, quod totum corpus quintum nullam habeat grauitatem, neque leuitatem: quia, vt patet ex ratione prædicta, moueretur naturaliter ad medium, vel à medio. Secundo sequitur ex suppositione nunc inducta, quod, si aliqua pars à corpore cælesti traheretur, non mouebitur, neque sursum, neque deorsum, quia cum sit eadem ratio de toto, & partibus non conuenit neque toti corpori quinto, neque alicui parti eius, quod moueatur, vel secundum naturam, vel præter naturam alio motu, quam circulari.

Text. 11. T. 644.

¶ Postquam Philosophus ostendit, differentiam quinti corporis ad alia corpora, quæ sunt hic, ex parte leuitatis, & grauitatis, secundum quod corpora habent inclinationem ad motum localem: hic ostendit differentiam quinti corporis ad corpora, quæ sunt hic, secundum alios motus, ostendens quod illud corpus non subicitur aliis motibus, quibus hæc corpora subiciuntur: & primo ostendit hoc per rationem, secundo per signa, ibi [Videtur autem & ratio, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit, quod intendit, & dicit, quod sicut dictum est de quinto corpore, quod careat grauitate, & leuitate similiter, rationabile est estimare de ipso quod sit ingenitum, & incorruptibile, & inaugmentabile, & inalterabile, id est, non subiectum generationi & corruptioni, neque augmento, neque alterationi. Secundo ibi. [Propter similitudinem quidem, &c.] Probat propositum: & primo ostendit, corpus cælestis esse ingenitabile & incorruptibile: secundo quod est inaugmentabile, ibi. [Ad vero, & augmentabile, &c.] Tertio quod non est alterabile, ibi. [Si autem est, & inaugmentabile sit ex contrario, & subiecto quodam siue materia. Nam ex contrario sit aliquid, sicut ex non permanente, & subiecto sicut ex permanente, vt patet primo Physico. & similiter etiam omne corruptibile corrumpitur existente aliquo subiecto. Et etiam omnis corruptio à contrario actiuo: omnis etiam corruptio terminatur in contrarium, sicut dictum est in primis Sermonibus, id est, in primo Physico. sed corpori quinto non est aliquid contrarium, ergo nec est generabile, nec est corruptibile. Medium probat per hoc, quod contrarium contrarii sunt motus: sicut leue mouetur sursum, & graue deorsum. Sed motui naturali quinti corporis, qui est motus circularis, nul-

lus motus est contrarius, vt infra probabitur: ergo huic corpori nihil est contrarium, & ita recte videtur, natura fecisse excutens, siue eximens hoc corpus à contrarietate, tanquam futurum, id est, debens esse ingenitum, & incorruptibile. Sed circa eam, quæ hic Aristot. dicit, duplex consideratio occurrit. vna quidem circa positionem eius, qua ponit corpus cæli esse ingenitabile, & incorruptibile, alia autem est circa rationem ipsius. Secundum est autem circa primum, quod quidam posuerunt cæli corpus esse generabile, & corruptibile secundum suam naturam sicut Ioannes Grammaticus, qui dicitur esse Philoponus. Et ad suam intentionem instruendam primo vtitur auctoritate Platonis, qui posuit cælum esse genitum, & totum mundum. Secundo inducit talem rationem, Omnis virtus corporis finiti est finita, vt probatur in octauo Physicorum: sed virtus finita non potest se extendere ad durationem infinitam: vnde per virtutem finitam non potest aliquid moueri tempore infinito, vt ibidem probatur. ergo corpus cælestis non habet virtutem vt sit infinitum tempore. Tertio obiicit sic. In omni corpore naturali est materia & priuatio, vt patet in Primo Physico: sed vbicunque est materia cum priuatione est potentia ad corruptionem. ergo corpus cælestis est corruptibile. Siquis autem dicat, quod non est eadem materia cælestium corporum & inferiorum, obiicit in contrarium: quia secundum hoc oportet quod materia esset composita, ex eo scilicet, quod est commune vtrique materię, & ex eo quod facit differentiam inter materias. Sed hæc necessitatem non habent. Quod enim Plato posuit cælum genitum, non intellexit ex hoc quod est generationi subiectum, quod Aristot. hic negare intendit: sed quod necesse est ipsum habere esse ab aliqua superiori causa, vt potest multitudinem, & distensionem in suis partibus habens, per quod signatur esse eius à primo vno causari, à quo oportet multitudinem causari. Quod autem obiicit, virtutem corporis cælestis esse finitam: soluit Auerroes dicendo, quod in corpore cælesti est virtus, siue potentia ad esse neque finita, neque infinita. Sed in hoc manifeste dixit contra Aristot. qui infra in hoc eodem libro ponit in sempiternis virtutem ad hoc quod sint semper, fuit autem deceptus per hoc, quod existimauit virtutem esse pertinere solum ad potentiam passiuam, quæ est potentia materię, cum magis pertinet ad potentiam formæ: quia vnunquodque est per suam formam. vnde tantum & tam diu habet vnaquæque res de esse, quanta est virtus formæ eius: & sic non solum in corporibus cælestibus, sed etiam in substantiis separatis est virtus essendi semper. Dicendum est ergo, quod illud quod requirit virtutem infinitam, oportet esse infinitum: infinitum autem secundum Philosophum in primo Physico pertinet ad quantitatem ita quod illud, quod quantitate caret, neque finitum neque infinitum est: motus autem quantitate caret, quæ mensuratur tempore & magnitudine, vt patet in 6. Physico. & ideo virtus quæ potest in motum sempiternam, potest esse infinita. Ipsa autem esse alicuius rei secundum se consideratum non est quantum

secundum naturam feratur, veluti tota terra paruaque gleba, primo quidem sit vt neque grauitatem, neque leuitatem habeat vllam, nam aut ad medium, aut à medio sane ferri suapte natura possit. deinde fieri nequit, vt ipsum moueatur motu ad locum accommodato, aut sursum, aut deorsum subiens detractionem. Neque enim secundum naturam, neque præter naturam alio motu moueri potest, aut ipsum, aut pars vlla. Eadem enim est ratio de toto, & parte.

¶ Similiter autem rationabile existimare de ipso, & quod ingenitum, & incorruptibile, & inaugmentabile, & inalterabile; propter fieri quidem omne generabile ex contrario & subiecto quodam; & corrupti similiter supposito quodam: & à contrario & in contrarium; quemadmodum in Primis dictum est Sermonibus. Contrarium autem, & latones contraria. Si autem & huic nihil con-

¶ Similiter autem rationabile existimare de ipso, & quod ingenitum, & incorruptibile, & inaugmentabile, & inalterabile; propter fieri quidem omne generabile ex contrario & subiecto quodam; & corrupti similiter supposito quodam: & à contrario & in contrarium; quemadmodum in Primis dictum est Sermonibus. Contrarium autem, & latones contraria. Si autem & huic nihil con-

pus cælestis est corruptibile. Siquis autem dicat, quod non est eadem materia cælestium corporum & inferiorum, obiicit in contrarium: quia secundum hoc oportet quod materia esset composita, ex eo scilicet, quod est commune vtrique materię, & ex eo quod facit differentiam inter materias. Sed hæc necessitatem non habent. Quod enim Plato posuit cælum genitum, non intellexit ex hoc quod est generationi subiectum, quod Aristot. hic negare intendit: sed quod necesse est ipsum habere esse ab aliqua superiori causa, vt potest multitudinem, & distensionem in suis partibus habens, per quod signatur esse eius à primo vno causari, à quo oportet multitudinem causari. Quod autem obiicit, virtutem corporis cælestis esse finitam: soluit Auerroes dicendo, quod in corpore cælesti est virtus, siue potentia ad esse neque finita, neque infinita. Sed in hoc manifeste dixit contra Aristot. qui infra in hoc eodem libro ponit in sempiternis virtutem ad hoc quod sint semper, fuit autem deceptus per hoc, quod existimauit virtutem esse pertinere solum ad potentiam passiuam, quæ est potentia materię, cum magis pertinet ad potentiam formæ: quia vnunquodque est per suam formam. vnde tantum & tam diu habet vnaquæque res de esse, quanta est virtus formæ eius: & sic non solum in corporibus cælestibus, sed etiam in substantiis separatis est virtus essendi semper. Dicendum est ergo, quod illud quod requirit virtutem infinitam, oportet esse infinitum: infinitum autem secundum Philosophum in primo Physico pertinet ad quantitatem ita quod illud, quod quantitate caret, neque finitum neque infinitum est: motus autem quantitate caret, quæ mensuratur tempore & magnitudine, vt patet in 6. Physico. & ideo virtus quæ potest in motum sempiternam, potest esse infinita. Ipsa autem esse alicuius rei secundum se consideratum non est quantum

¶ Similiter autem rationabile existimare de ipso, & quod ingenitum, & incorruptibile, & inaugmentabile, & inalterabile; propter fieri quidem omne generabile ex contrario & subiecto quodam; & corrupti similiter supposito quodam: & à contrario & in contrarium; quemadmodum in Primis dictum est Sermonibus. Contrarium autem, & latones contraria. Si autem & huic nihil con-

Lect. 22. T. 66. 73.

Lect. 22. T. c. 56.

T. c. 15.

T. c. 36.

Lect. 22. T. c. 36.

tum: non enim habet partes, sed totum est simul, accidit autem ei quod sit quantum, vno quidem modo secundum durationem, in quantum est subiectum motui, & per consequens tempori, sicut esse rerum variabilem. Vnde virtus cuiuslibet rei temporalis, cuius esse subiectum est variationi, non potest nisi in durationem finita. Alio autem modo esse aliud rei potest per accidens dici quantum ex parte subiecti, quod habet determinatam quantitatem. Dicendum est ergo, quod esse cœli non est subiectum variationi, nec tempori: vnde non est quantum quantitate durationis, & per consequens neque finitum, neque infinitum: est autem quantum secundum quantitatem corporis extensi, & secundum hoc est finitum. Sic ergo dicendum, quod virtus essendi corporis cœlestis est finita.

trarium contingit esse, eo quod circulationi non est contrarius motus, recte videtur natura futurum, ingenitum & corruptibile exemisse a contrariis. Inter contraria enim generatio, & corruptio est.

Deus produxit cœlum secundum suum esse, non per aliquid aliud additum. vnde cum esse suum sit æternum, & inuariabile, semper cœlum ab ipso processit. Item, si bonitas Dei est causa rerum, fuisset bonitas Dei ociosa, & vacans antequam mundus esset, si ex aliquo determinato principio temporis incepit. Item, omne quod incepit esse aliqua determinata parte temporis cum prius non fuerit, hoc contingit ei ex ordine alicuius superioris motus: ex quo contingit, quod hoc nunc incepit, & non prius, sicut

Si igitur nihil huic contrarium esse potest, propterea quod & conuersioni nullus est contrarius motus natura recte id a contrariis accepisse videtur, quod ingenerabile, & atque incorruptibile est. Generatio namque corruptioque in ipsis contrariis est.

homo incepit esse nunc, & non prius, secundum ordinem reuolutionis cœlestis, corporis. Non est autem dare aliquam superiore reuolutionem, aut motum vltra corpus cœleste. non ergo potest dici, quod corpus cœli ita nunc incepit, quod prius non fuerit. Sed hæc necessitatem non habent. quod enim primo dicitur, quod Deus agit per suum esse, & non per aliquid superadditum, verum est, sed etiam esse suum non est distinctum a suo intelligere, sicut in nobis, nec etiam a suo velle: vnde produxit res secundum intelligere & velle suum. In his autem quæ producuntur ab aliquo agente, in quantum est intelligens, & volens, oportet esse id quod producit hoc modo, sicut est intellectum a producente, non autem eo modo quo est ipse producentis secundum suum esse. Vnde, sicut non oportet quod id, quod est productum a Deo producente secundum suum esse, sit in aliis conditionibus tale, quale est esse diuinum, sed quale est determinatum per eius intelligere: ita non est necessarium, quod id quod est productum a Deo, sit tam diuturnum quantum Deus, sed quantum determinatum est per intellectum ipsius. Et hoc etiam potest dici circa quantitatem dimensionem cœli. Quod enim cœlum tantam habeat quantitatem, & non maiorem, prouenit ex determinatione intellectus diuini determinantis sibi talem quantitatem, & coaptans ei naturam proportionatam tali quantitati: sicut etiam eximit ipsum a contrariis, vt esset ingenitum, & incorruptibile, vt dicitur in litera. Quod enim dicitur recte fecisse naturam, importat actionem intellectus agentis propter aliquem finem: non enim aliqua natura superior eximit eum a contrariis, nisi diuina. Similiter, quod dicit bonitatem diuinam fuisse vacantem, & ociosam ante productionem mundi, non habet rationem. Ociosus enim dicitur, quod non consequitur finem ad quem est: bonitas autem diuina non est propter creaturas. vnde creaturæ essent ociosæ, si non consequerentur diuinam bonitatem. diuina autem bonitas non esset ociosa etiam si nullam vnquam creaturam produxisset. Similiter etiam quod tertio obiicit, locum habet in agente particulari, quod præsupponit tempus, & in parte temporis aliquid facit: & ita oportet, quod id quod fit proportionetur tali agenti, & ad aliam partem temporis, & ad totum tempus: vel etiam ad causam totius temporis. Sed nunc agimus de agente vniuersali, quod produxit ipsum totum tempus simul cum his quæ sunt in tempore. Et ideo non habet hic locum questio, cum quaeritur, quare nunc, & non prius: quasi præsupponatur alia pars temporis præcedens, vel aliqua causa vniuersalior causans totum tempus. Sed habet hic locum questio, quare agens vniuersale, scilicet Deus, voluit tempus non esse semper, & ea quæ sunt in tempore: quia dependet ex determinatione intellectus ipsius, sicut in domo Artifex quantitatem alicuius partis domus accipit secundum proportionem ad aliam partem, vel totam domum: sed quantitatem totius domus determinat secundum suum intellectum, & voluntatem. Restat autem alia consideratio circa demonstrationem Aristot. quam obiicit Ioannes Grammaticus: quia si nihil generatur, & corrumpitur, nisi quod habet contrarium, cum substantiæ non sit contrarium aliquid, quod maxime manifestum est in animalibus, & plantis: similiter etiam nec figuris, & relationibus est aliquid contrarium: nihil horum generabitur, aut corrumpetur. Respondet autem ad hoc Simplicius, quod hoc est intelligendum de contrariis communiter dicto, prout inducit etiam contrarietatem priuationis, & speciei. Sic enim Aristot. loquitur de contrario in primo Physicorum ad quod nos remittit. Et hoc modo contrarium inuenitur in omnibus prædictis, sicut in forme contrarium formato, & in figuratum figurato. priuatio autem non habet locum in corporibus cœlestibus, vt dictum est. Hæc autem responsio, & si sit vera, non tamen habet locum in proposito. Aristot. enim dicit contrarietates motuum localium respondere contrarietati corporum: cum tamen certum sit, quod priuationi non respondeat aliquid motus localis. Vnde dicendum est, quod sicut ipse post dicit, substantiæ nihil est contrarium compositum, vel secundum

omne quod incepit esse aliqua determinata parte temporis cum prius non fuerit, hoc contingit ei ex ordine alicuius superioris motus: ex quo contingit, quod hoc nunc incepit, & non prius, sicut

Com. 79.

Leet. 19. T.c.10.

D. 335.

Leet. 11. T.c. 85.

T.c. 21.

T.c. 22.

Leet. 6.

Leet. 13. T.c. 41.

materiam, vel secundum formam substantialem est tamen aliud sibi contrarium secundum propriam dispositionem ad talem formam: sicut ignis dicitur esse contrarius aquæ contrarietate calidi & frigidi. & talis contrarietas requiritur in omnibus quæ generantur & corrumpuntur. huiusmodi autem contrarietatem consequitur contrarietas motuum secundum graue & leue, per quorum subtractionem intelligitur corpus cœleste esse exemptum ab omnibus aliis contrariis quæ comitantur graue & leue. Item videtur secundum hoc, quod si contrarietati corporum debet respondere contrarietas motuum, quod ignis magis sit contrarius terræ quam aquæ, cum qua conuenit in vna qualitate, scilicet in siccitate. Sed dicendum, quod Philosophus in hoc Libro agit de corporibus simplicibus secundum similitudinem: sic enim constituunt vniuersum, vt partes, & secundum hoc maiorem contrarietatem ignis ad terram, quam ad aquam: licet ad aquam sit maior contrarietas ignis secundum qualitates actiua & passiuas, quæ pertinet ad considerationem Libri de Generatione. Videtur etiam non ex necessitate sequi, quod corpori cœlesti nihil sit contrarium, ex eo quod motui circulari quod mouetur, nihil sit contrarium: quia etiam ignis in propria sphaera eius & suprema pars aeris circulariter mouetur, vt in primo Meteororum dicitur: acri tamen & igni est aliquid contrarium. Sed dicendum est, quod aer & ignis non mouentur circulariter quasi proprio motu sed deferuntur per motum cœli. corpora autem cœlestia mouentur circulariter proprio motu: vnde non est similis ratio. Item videtur quod contrarietas motuum non assequatur contrarietati mobilium. eadem enim substantia numero quæ sibi non contrariatur, est susceptiua contrariorum, vt dicitur in prædicamentis, & ita mouetur motibus contrariis, qui sunt ad contraria: puta dealbatione, & denigratione, & similibus motibus. Præterea aer mouetur sursum in loco aquæ existens: & deorsum existens in loco ignis. Idem ergo contrariis motibus mouetur: & sic contrarietas motuum non consequitur contrarietatem mobilium. Adhuc etiam videmus quod eadem anima mouetur motu virtutis & vitii, qui sunt contrarii motus. Est autem circa hoc considerandum, quod Philosophus videtur hac propositione. Quod si motus non sunt contrarii, quod etiam mobilia non sunt contraria: non autem ponit e conuerso, quod si mobilia non sunt contraria, quod motus non sunt contrarii quia posset aliquis dicere, quod omnium corporum contrarietatem habentium sunt contrarii motus, non autem omnes contrarii motus sunt contrarietatis: contra quod, prædictæ obiectiones procedunt. Tamen secundum rei veritatem contrarietas motuum naturalium consequitur proprietatem actiuorum principiorum, siue formalium, ad quæ consequitur motus, non autem contrarietatem principiorum passiuorum, siue materialium, quia eadem materia susceptiua est contrarietatis. & ideo alterationes, quæ sunt ex principiis extrinsecis, nihil prohibet esse

LECTIO VII.

LECTIO VII.

AT vero, & augmentabile o adueniente, & resolutio in materiam; huic autem non est ex quo factum est.

b Si autem est, & inaugmentabile, & incorruptibile, eiusdem intellectus est suscipere, & inalterabile esse. Est quidem enim alteratio motus secundum quale. Quis autem habitus quidem, & dispositiones non sine his, quæ secundum passionem fiunt, transmutationibus, puta finitas, & languor. Secundum passionem autem quæcunque transmutantur Physicorum corporum habentia omnia & augmentum, & decrementum; puta animalium corpora, & partes ipsorum, & plantarum; similiter & elementorum. Itaque, si quidem circulare corpus neque augmentum habere contingit, neque decrementum, ratio nabile & inalterabile esse. Quod quidem igitur sempiternum, & neque augmentum habens, neque decrementum, sed insensibile, & inalterabile, & impassibile est primum corpus, si quis suppositis credit, manifestum ex dictis est.

A circa idem subiectum quamuis sint contraria. Si qua vero alteratio ex principio intrinseco proueniens, sicut sanatio quando fit per naturam, oportet quod contrarietas talium alterationum consequatur contrarietatem mobilium: & eadem est ratio de motibus localibus, de quibus nunc intendit. huiusmodi enim motus consequuntur principia formalia intrinseca. Ad id vero, quod obiicitur de aere; dicendum, quod contradictio quæ includitur in omnibus oppositis, habet in sui ratione quod sit secundum idem, & respectu eiusdem. Motus autem aeris naturalis non est sursum & deorsum respectu eiusdem: sed sursum quidem respectu aquæ & terræ, deorsum vero respectu ignis: vnde huiusmodi motus non sunt contrarii: non enim sunt ad contraria loca, sed ad eundem locum: qui, scilicet supereminet aquæ, & subdit igni. Quod autem dicitur de motu animæ secundum virtutem & vitium, non est ad propositum: quia huiusmodi motus non sunt naturales, sed voluntarii.

AT vero & id quod accrescit a propinquo quodam, accedente subuenitque resolutionem in materiam augetur, hoc autem non habet id ex quo est ortum.

Quid si neque accrescere neque corrumpi potest, eiusdem est profecto sententia, & alterationibus ipsum subiectum non posse putare: alteratio enim motus est in qualitate. Qualitatis autem habitus quidem, & dispositio non sine mutationibus in passionibus fuit, vt sanitas atque morbus. Quæ vero naturalium corporum in passionibus mutantur, ea vniuersa incrementa suscipere decrementaque videmus, vt animalium corpora, partesque ipsorum, atque plantarum, etiam elementorum simili modo. Quare, si corpus quod versatur, neque incrementa, neque decrementa suscipere potest, expers ipsum & alterationum esse consentaneum est rationi. Patet igitur ex his quæ dicta sunt, id quod primum est corporum, perpetuum esse, & neque accrescere, neque decretere, neque senescere, neque alterationibus, neque passionibus subiecti, si quispiam hysce, quæ sunt supposita, credit.

LECTIO VII.

Postquam Philosophus ostendit quod corpus quinitum non est subiectum generationi & corruptioni, hic ostendit quod non est subiectum augmento & diminutioni. & videtur tamen ratione. Omne corpus augmentabile est quantum ad aliquid subiectum generationi & corruptioni. ad cuius manifestationem proponit, quod omne corpus augmentabile augetur per appositionem contrarietatis aduenientis: quod quidem cum prius esset dissimile, factum est simile per resolutionem in propriam materiam, quæ deposita forma priori, formam corporis augmentandi assumpsit: sicut panis resolutus in materiam, accipit formam carnis: & ita per additionem ad carnem existentem, facit augmentum. vnde vbi que est augmentum, ibi oportet quod sit generatio & corruptio in aliquid: corpori autem cœlesti non est dare aliquid, ex quo sit generatum, vt ostensum est. ergo non potest esse augmentabile, vel diminubile. Deinde cum dicitur, **O**stendit quod non sit subiectum alterationi: posset tamen videri alicui quod breuis via remouendi alterationem a corpore cœlesti, esset per remotionem contrarietatis. sicut enim generatio est ex contrariis, ita & alteratio. Sed aduertendum est, quod Aristot. remouit contrarietatem a quinto corpore, remouendo ab eo contrarietatem motus: alteratio autem videtur fieri non solum secundum contrarietatem, cui respondent contrarii motus locales, qui sunt grauis & leuis, & eorum quæ assequuntur, sed etiam secundum alia contraria, quæ ad hoc non pertinent, puta, secundum album & nigrum: & ideo videtur alia via, quæ sumitur ex parte augmenti, & dicitur, quod eiusdem rationis est estimare, quod corpus cœleste non sit alterabile, & quod non sit augmentabile, seu corruptibile: quia alteratio est motus secundum qualitatem, vt dicitur in 5 Phys. Alteratio autem, vt in 7 Phys. ostendit. T. c. 8. sicut est, proprie sit secundum tertiam speciem qualitatis, quæ est pars. Leet. 5. sicut, & passibilis qualitas. Quæ enim habitus & dispositio pertinent.

ueant ad genus qualitatit, non tamen cauantur sine transmuta-
tione, quæ sit secundum passiones: sicut sanitas & languor pro-
ueniunt ex transmutatione frigidi & calidi, humidus & siccus:
omnia autem corpora naturalia, quæ transmutantur secundum
passionem, vel passibilem qualitatem, per consequens videntur
habere augmentum,

c Videtur autem & ratio appa-
rentibus testificari & apparentia
rationi. Omnes enim homines de
diis habent existimationem, & om-
nes eum qui sursum Deo locum
attribuunt & Barbari, & Græci
quicunque quidem putant Deos,
palam ut immortali immortale
coaptatum, impossibile enim aliter.
Siquidem igitur est aliquid di-
uinum, quemadmodum est; &
nunc dicta de prima substantia
corporea dicta sunt bene.

d Accidit autem hoc & per sen-
sum sufficienter, ut ad humanam
diceretur fidem. In omni enim
præterito tempore secundum
traditam inuicem memoriam nihil
videtur transmutatum neque
secundum totum extremum cælum,
neque secundum partem
ipsius propriam ullam.

e Videtur autem, & nomen ab
scilicet mouetur motu primo & perfectò,
id est, circulari, est sempiternum,
quasi non subiactis generationi &
corruptioni: neque etiam habet augmentum,
neque decrementum, & non subiactis
fenecluri, neque alterationi, neque
passioni. Posset tamen obiici contra
hanc Aristot. rationem dupliciter.
Primo quidem contra conclusionem.
Videtur enim esse falsum, quod
corpus cælestis non alteretur.
manifeste enim apparet Lunam a
Sole illuminari, & per umbram terræ
obscurari. Dicendum est autem,
quod dupliciter est alteratio, Vna
quidem passiuæ, secundum quam
ita aliquid abiicitur, quod etiam
aliquid aliud additur: sicut, cum
aliquid alteratur de calido in frigidum,
amittit calorem, & recipit frigiditatem:
& talem alterationem quæ fit per
passiones, intendit hic Philosophus
excludere a corpore cælesti. Est
autem altera alteratio perfectiua,
quæ fit secundum quod aliquid ab alio
perficitur absque alterius abiectione,
qualem alterationem ponit Philosophus
in Secundo de anima, etiam in
potentia sensitua, & talem alterationem
nihil prohibet esse in corporibus
cælestibus, quorum quedam recipiunt
virtutes ab aliis secundum coniunctiones,
& varios aspectus absque hoc,
quod aliquid eorum propriam
virtutem amittat. Secundo obiicitur
contra processum rationis hic inductæ.
Non enim videtur esse verum,
quod quæcumque alterantur,
augmentum & decrementum
suscipiant: augmentum enim &
decrementum fit per additionem
alicuius, quod est conuersum in
substantiam eius quod augetur,
ut dicitur in Libro de Generatione,
& in Secundo de Anima, & etiam
hoc supra dictum est. hic autem
motus augmenti non est nisi in
animalibus, & plantis: nam ea
quæ rarefiunt & condensantur,
non augentur ex aliquo addito,
ut probatur in 4. Physicor. Inconuenienter
igitur videtur hic Aristot. attribueret
motum augmenti non solum
animalibus & plantis & partibus
eorum, sed etiam elementis,
dicendum est autem quod Aristot.
attribuit motum augmenti non
solum animalibus & plantis &
partibus eorum, sed etiam
elementis, dicendum est autem
quod Aristot. hinc loquitur, de
augmento pro quolibet motu
quod aliquid proficit in maiorem
quantitatem: nondum enim
perfecte explicauerat naturam
motus augmenti. Est autem
sua consuetudinis ut ante
manifestationem veritatis, ut
rationibus communibus, nec
impedit virtutem probationis
eius, quod supra excludit
augmentum a corpore cælesti
per exclusionem additionis
corporis in ipsum quod augetur:
quia sicut quod augetur per
additionem, non est omnino
liberum a generatione &
corruptione, ita etiam quod
augetur per rarefactionem.
Est autem considerandum,
quod signanter in hac
ratione mentionem facit de
corporibus Physicis quia in
corporibus mathematicis
potest esse augmentum sine
alteratione, puta, cum
quadratum creuit ap-

posito gnomone, sed non est alteratum,
ut dicitur in Prædicationis: &
econtrario potest aliquid alterari
sine hoc quod augetur, sicut cum
fit triangulus æqualis quadrato.
Deinde cum dicit.

c Manifestat propositum etiam per
signa: & dicit, quod ratio,
& ea quæ apparent, probabiliter
videntur in materia ista
inuicem testificari. & ponit tria
signa, quorum primum est
ex communi hominum opinio-
ne, qui ponunt multos Deos,
vel vnum Deum, cui alias
substantias separatas feruere
dicunt, & omnes sic opinantes
attribuunt supremum locum,
scilicet cælestem, Deo, siue
sint Barbari, siue Græci,
quicunque, scilicet putant esse
res diuinas. Sic enim attri-
buunt cælum diuinis substantiis
quasi adaptantes immortalem
locum immortalitatibus, &
diuinis rebus, ut sic habitatio
Dei in cælo intelligatur esse
secundum similitudinem, &
ad-
aptationem: quia scilicet illud
corpus inter cætera corpora
magis accedit ad similitudinem
spiritualium substantiarum,
& diuinarum. Est enim
impossibile, quod aliter Deo
habitatio cæli attribuat: quasi
indigeat loco corporali a quo
comprehendatur. Si igitur
ponendæ sint tales res, immo
quod pro certo ponendæ sunt,
consequens est, quia bene sint
dicta ea, quæ dicta sunt de
prima substantia corporali,
scilicet de corpore cælesti,
quod scilicet est ingenitum,
& impassibile. Quamuis
autem existimant homines
templum esse locum Dei: hoc
tamen non existimant ex parte
ipsius Dei, sed ex parte
colentium Deum, quos oportet
Deum in aliquo loco colere.
vnde templa corruptibilia sunt
proportionalia hominibus
corruptibilibus: cælum autem
est incorruptibile proportionabile
substantiæ diuinæ. Secundum
signum ponit ibi.

d Quod quidem accipitur ab
experientia longi temporis, &
dicit, quod id quod probatum
est per rationem, & per
communem opinionem, accidit,
id est, consequitur sufficienter,
non quidem simpliciter, sed
sicut potest dici per
comparationem ad humanam
fidem, & quantum homines
possunt testificari de his
quæ paruo tempore, & a
remotis videntur. Secundum
enim memoriam, quam
sibi inuicem tradiderunt
Astrologi, dispositiones,
& motus cælestium
corporum obseruantes, in
toto præterito tempore
non videtur aliquid
transmutatum, neque
secundum totum cælum,
neque secundum aliquam
partem eius, quod quidem
non esset, si cælum
generabile, & corruptibile
esset. Quæcumque enim
generantur & corrumpuntur,
paulatim, & successiue
ad perfectum statum
perueniunt, & ex eo
paulatim recedunt: quod
quidem non possent tanto
tempore latere in cælo,
si naturaliter generationi,
& corruptioni subiaceret.
Nec tamen hoc est
necessarium, sed
probabile: quanto enim
aliquid est diuturnius,
tanto maius tempus
requiritur ad hoc,
quod eius mutatio
deprehendatur: sicut
transmutatio hominis
non deprehenditur in
duobus, vel tribus
annis, in quibus
deprehenditur
transmutatio canis,
vel alicuius alterius
animalis breuiorem
vitam habentis. Posset
igitur aliquis dicere,
quod & si cælum sit
naturaliter corruptibile,
est tamen tam diu-
turnum, quod totum
tempus, cuius memoria
potest haberi, non
sufficit ad comprehendendam
eius transmutationem.
Tertium signum ponit
ibi.

e Videtur autem, & ipsum nomen

milidinem spiritualium substantiarum, & diuinarum. Est enim impossibile, quod aliter Deo habitatio cæli attribuat: quasi indigeat loco corporali a quo comprehendatur. Si igitur ponendæ sint tales res, immo quod pro certo ponendæ sunt, consequens est, quia bene sint dicta ea, quæ dicta sunt de prima substantia corporali, scilicet de corpore cælesti, quod scilicet est ingenitum, & impassibile. Quamuis autem existimant homines templum esse locum Dei: hoc tamen non existimant ex parte ipsius Dei, sed ex parte colentium Deum, quos oportet Deum in aliquo loco colere. vnde templa corruptibilia sunt proportionalia hominibus corruptibilibus: cælum autem est incorruptibile proportionabile substantiæ diuinæ. Secundum signum ponit ibi.

d Quod quidem accipitur ab experientia longi temporis, & dicit, quod id quod probatum est per rationem, & per communem opinionem, accidit, id est, consequitur sufficienter, non quidem simpliciter, sed sicut potest dici per comparisonem ad humanam fidem, & quantum homines possunt testificari de his quæ paruo tempore, & a remotis videntur. Secundum enim memoriam, quam sibi inuicem tradiderunt Astrologi, dispositiones, & motus cælestium corporum obseruantes, in toto præterito tempore non videtur aliquid transmutatum, neque secundum totum cælum, neque secundum aliquam partem eius, quod quidem non esset, si cælum generabile, & corruptibile esset. Quæcumque enim generantur & corrumpuntur, paulatim, & successiue ad perfectum statum perueniunt, & ex eo paulatim recedunt: quod quidem non possent tanto tempore latere in cælo, si naturaliter generationi, & corruptioni subiaceret. Nec tamen hoc est necessarium, sed probabile: quanto enim aliquid est diuturnius, tanto maius tempus requiritur ad hoc, quod eius mutatio deprehendatur: sicut transmutatio hominis non deprehenditur in duobus, vel tribus annis, in quibus deprehenditur transmutatio canis, vel alicuius alterius animalis breuiorem vitam habentis. Posset igitur aliquis dicere, quod & si cælum sit naturaliter corruptibile, est tamen tam diu-urnum, quod totum tempus, cuius memoria potest haberi, non sufficit ad comprehendendam eius transmutationem. Tertium signum ponit ibi.

e Quod quidem sumitur à nomine imposito ab Antiquis, quod durat vsque ad præsens tempus: per quod datur intelligi, quod ipsi etiam hoc modo opinantur cælum esse incorruptibile, sicut nos opinamur. Et ne aliquis contra hoc obiiceret, quod aliqui, circa suum tempus cælum generabile, & corruptibile posuerunt, subiungit, quod opiniones, veræ renouatæ sunt secundum diuersa tempora non semel aut bis, sed infinities supposita infinitate

nitæ temporis. destruantur enim studia veritatis per diuersas mutationes in his inferioribus accidentes: sed quia mentes hominum naturaliter inclinantur ad veritatem. cessantibus impedimentis, renouantur studia, & homines tandem perueniunt ad opiniones veras, quæ prius fuerunt. Opiniones autem falsas non necesse est renouari; & ideo antiqui opinantes, quod primum corpus, scilicet cæli esset alterius naturæ præter quatuor elementa, nominauerunt supremum locum mundi æthera, ponentes scilicet ei nomen ab eo, quod semper currit sempiterno tempore. Thein enim in Græco idem est quod currere. sed Anaxagoras male interpretatus est hoc nomen, attribuens ipsum igni, quasi cæleste corpus sit igneum. Ethein enim in Græco, idem est quod ardere, quod est proprium ignis; sed quod cæleste corpus non sit igneum; patet ex supra dictis.

LECTIO VIII.

LECTIO VIII.

Manifestum autem ex dictis, quia & numerum impossibile est esse maiorem dictorum corporum simplicium. Simplicis quidem enim corporis necesse motum simplicem esse. Solos autem hos esse dicimus simplices, eum qui circum, & eum qui in rectum: & huiusmodi duas partes. Hunc quidem à medio, hunc autem ad medium.

LECTIO VIII.

Quod autem non est circulari contraria alia ratio, ex multis utique quis accipiet fidem.

LECTIO VIII.

Primum quidem, quia circulari rectum opponi maxime ponimus. Concauum enim & gibbosum non solum adinui- cem opponi videntur, sed & recto combinata, & iuxta se posita. Itaque siquidem contraria aliqua est ratio, eam in recto maxime necessarium

LECTIO VIII.

Primum quidem, quia circulari rectum opponi maxime ponimus. Concauum enim & gibbosum non solum adinui- cem opponi videntur, sed & recto combinata, & iuxta se posita. Itaque siquidem contraria aliqua est ratio, eam in recto maxime necessarium

LECTIO VIII.

Primum quidem, quia circulari rectum opponi maxime ponimus. Concauum enim & gibbosum non solum adinui- cem opponi videntur, sed & recto combinata, & iuxta se posita. Itaque siquidem contraria aliqua est ratio, eam in recto maxime necessarium

hoc etiam valet ad ostendendum, quod non sit maior numerus simplicium corporum. Si enim motui circulari esset aliquis motus contrarius, posset dici, quod sicut est duplex corpus quod mouetur motu recto propter contrarietatem huius motus, ita etiam est duplex corpus, quod mouetur motu circulari.

usque ad hoc tempus ab antiquis hæc opinatis, quæ & nos dicimus successione traditum esse. Non enim semel neque bis sed infinities easdem opiniones ad nos accedere putare oportet. Quapropter, quia primum corpus diuersum quoddam est à terra, igne, aere, atq; aqua, ætherem superum locum appellauerunt à semper currendo perpetuo tempore posita appellatione. Anaxagoras vero hoc nomine abutitur non recte, pro igne enim ætherem dicit.

LECTIO VIII.

Patet autem ex dictis, & cur impossibile est numero plura esse ea, quæ simplicia corpora dicuntur. Simplicis enim corporis motum simplicem esse necesse est. Solus autem motus hosce simplices dicimus esse, circularem, & rectum, & huius duas partes, unam qua à medio, alteram qua ad medium pergitur.

Primo ergo ostendit, quod motui circulari non contrariatur, motus rectus. Secundo ostendit, quod non sit contrarietas in partibus motus circularis, ibi: [Deinde siquis existimat, &c.] Tertio, quod non sit contrarietas in toto motu circulari, vnius, scilicet, motus circularis ad alium, ibi: [Ac veto neque quæ aliam, &c.] Dicit ergo primo, quod motui maxime circulari videtur opponi rectum. Linea enim recta nullam habet fractionem: figura autem angularis habet quandam fractionem, non per totum, sed in angulis. Sed figura circularis videtur per totum habere fractionem, ac si totum esset angulus, & secundum hoc rectum & circulari videntur esse contraria quasi maxime distantia. Et quia posset aliquis dicere, quod circulari non opponitur rectum, sed concauum, ad hanc obiectionem excludendam subiungit, quod concauum & gibbosum, id est, conuexum, non solum videntur habere oppositionem ad inuicem, sed etiam ad rectum. Ad se inuicem autem videntur habere oppositionem, sicut combinata, & iuxta se posita, id est, secundum relationem. Nam concauum dicitur respectu eorum quæ intra sunt: gibbosum vero respectu eorum, quæ extra sunt, & sic omni modo rectum contrariatur circulari, siue accipiat sub ratione concaui, siue sub ratione conuexi. Et quia contrarietas motuum videtur esse secundum contrarietatem eorum in quibus est motus, videtur esse consequens, quod si aliquis motus sit contrarius motui circulari, maxime quod sit ei contrarius motus rectus, qui scilicet est superli-

Non esse autem aliam rationem conuersioni contrariam, ex compluribus quispiam sumere fidem potest.

Primo quidem ex eo, quia circumflexe linea rectam opponi maxime ponimus. Concauum enim, & curuum non solum inter se opposita esse videntur, sed etiam rectæ coniuncta simulque sumpta. Quare si quæ est contraria ratio, eam motum maxime, qui sit super linea recta, conuersioni contrarium esse necesse est.

esse angulus, & secundum hoc rectum & circulari videntur esse contraria quasi maxime distantia. Et quia posset aliquis dicere, quod circulari non opponitur rectum, sed concauum, ad hanc obiectionem excludendam subiungit, quod concauum & gibbosum, id est, conuexum, non solum videntur habere oppositionem ad inuicem, sed etiam ad rectum. Ad se inuicem autem videntur habere oppositionem, sicut combinata, & iuxta se posita, id est, secundum relationem. Nam concauum dicitur respectu eorum quæ intra sunt: gibbosum vero respectu eorum, quæ extra sunt, & sic omni modo rectum contrariatur circulari, siue accipiat sub ratione concaui, siue sub ratione conuexi. Et quia contrarietas motuum videtur esse secundum contrarietatem eorum in quibus est motus, videtur esse consequens, quod si aliquis motus sit contrarius motui circulari, maxime quod sit ei contrarius motus rectus, qui scilicet est superli-

LECTIO VIII.

Primum quidem, quia circulari rectum opponi maxime ponimus. Concauum enim & gibbosum non solum adinui- cem opponi videntur, sed & recto combinata, & iuxta se posita. Itaque siquidem contraria aliqua est ratio, eam in recto maxime necessarium

Lect. 11. T.c. 57.

T.c. 34. T.c. 84.

D. 335.

neant

neam rectam, sed motus recti contrariantur adinuicem propter loca contraria: motus enim qui est sursum, contrariatur ei, qui deorsum est, quia deorsum & sursum important differentiam, & contrarietatem loci, & sic vni motui recto contrariabitur alius motus rectus, & circularis. hoc autem est impossibile: quia vni vnum est contrarium, ergo impossibile est, quod motui circulari sit aliquis motus contrarius. Potest autem aliquis obicere contra hoc quod dicitur, quod circulari maxime contrariatur rectum. Dicitur enim in Prædicamentis, quod figuræ nihil est contrarium, rectum autem, & circulare sunt differentie figurarum. Potest autem dici, quod Philosophus hic ex hypothesi loquitur, & non simpliciter. Si enim esset aliquid contrarium circulari, maxime contrariaretur sibi rectum, ratione supra dicta. Potest etiam dici, quod in quolibet genere inuenitur contrarietas differentiarum, vt patet in 10. Metaphysicorum, licet non sit in omni genere contrarietas specierum. Et si enim rationale, & irrationale sint contrariæ differentie, non tamen homo, & asinus sunt contrariæ species. sic igitur ponitur contrarietas inter rectum, & circulare, non sicut inter species, sed sicut inter differentias eiusdem generis. Huiusmodi autem contrarietas posset attendi in motibus secundum differentiam recti, & circularis, quæ non est contrarietas corruptiua, qualem intendit hic Philosophus excludere à corpore celesti, sicut est contrarietas calidi, & frigidi: contrarietatem autem secundum differentias aliquorum generum nihil prohibet in corpore celesti esse, puta, secundum quod par, & impar, vel aliquid huiusmodi. Obicit autem Ioannes Grammaticus contra id, quod Philosophus videtur ponere concavum & gibbosum opponi secundum relationem, quia relatiua videtur simul esse: concavum autem, & gibbosum non sunt simul ex necessitate. potest enim esse aliquid corpus sphericum exterius conuexum absque hoc, quod sit interius concavum. sed in hoc deceptus fuit: quia philosophus loquitur de concavo, & conuexo secundum quod inueniuntur in linea circulari, non autem secundum quod inueniuntur in corpore spherico, in quo vnum potest esse sine altero, non autem in linea. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit non esse contrarietatem in partibus motus circularis, & primo excludit contrarietatem à partibus huius motus. Secundo ostendit quod contrarietas partium non sufficit ad contrarietatem totius, ibi. [Si autem & istæ contrariæ, &c.] Circa primum tria facit. Primo ostendit, quod non est contrarietas in partibus motus circularis, quæ accipiuntur secundum diuersas portiones circuli, quæ designantur inter duo puncta. Secundo ostendit, quod non est contrarietas in partibus motus circularis, quæ accipiuntur secundum eundem semicirculum, ibi. [Similiter autem & quæ in semicirculo, &c.] Tertio ostendit, quod non est contrarietas in partibus motus circularis quæ accipiuntur secundum duos semicirculos, ibi. [Similiter autem & vtiq; &c.] Dicit ergo primo, quod posset aliquis existimare, quod eadem sit ratio contrarietatis in motu qui est per lineam circularem, & in motu qui est per lineam rectam. Si enim designetur vna linea recta inter duo puncta quæ sunt A & B, manifestum, quod motus localis qui fiet super lineam rectam ab A in B, contrarius

erit motui locali qui fiet econuerso à B in A. sed non est similis ratio, si describatur vna linea circularis super duo puncta, quæ sint A & B. quia inter duo puncta non potest esse nisi vna linea recta, sed inter duo puncta possunt describi infinitæ lineæ curuæ, quæ sunt diuersæ portiones circularum. Sequeretur igitur, si motui qui est ab A in B per circularem lineam, esset contrarius motus qui est à B in A secundum lineam circularem, quod infiniti motus essent contrarii vni. Est autem attendendum, quod loco huius quod debuit dicere, quod linea recta est vna inter duo puncta, dixit, quod lineæ rectæ sunt finitæ: quia si accipiamus in diuersis locis duo puncta, erunt inter ea lineæ rectæ finitæ: sed inter quælibet duo puncta poterunt describi lineæ curuæ infinitæ. Obicit autem contra hanc rationem Ioannes grammaticus: quia non videtur quod vni motui sint infiniti motus contrarii sed infiniti infinitis: quia secundum vnamquamque portionem circuli, qui describuntur super duo puncta, erunt duo motus sibi inuicem contrarii. Item videtur, quod sit idem inconueniens quod sequitur ex contrarietate motuum rectorum. Manifestum est enim, quod sicut inter duo puncta possunt describi infinitæ lineæ curuæ, ita à centro mundi ad circumferentiam possunt describi infinitæ lineæ rectæ. Sed dicendum est ad primum, quod si contrarietas sit motuum, qui sunt per lineas curuas secundum contrarietatem terminorum, sicut accidit in motibus rectis, sequitur ex hac suppositione, quod quilibet motus, qui sit à B, in A, per quamcumque linearum curuarum, sit contrarius motui qui est ab A, in B; & sic sequetur, quod non solum vni motui sint infiniti motus contrarii, sed quod cuiuslibet infinitorum motuum ex vna parte incipientium, contrarietur infiniti motus, qui incipiunt ex parte contraria. Ad secundum dicendum, quod infinitæ lineæ rectæ, quæ sunt à centro ad circumferentiam, sunt æquales, & ideo designant eandem distantiam inter contrarios terminos, & ideo omnibus est eadem ratio contrarietatis, quæ importat maximam distantiam, sed omnes lineæ curuæ infinitæ, quæ describuntur super eadem puncta, sunt inæquales: vnde non est in eis eadem ratio contrarietatis, quia non est vna & eadem distantia accepta secundum quantitatem lineæ curuæ. Deinde cum dicit.

Deinde si quisquam eandem eam rationem, & in recta linea & in circumflexa: lationem enim ab A, ad B, ei contrariam esse dicit, quæ à B ad A pergitur: is eam lationem dicit, quæ super lineam rectam fit; hac enim finita est; circumflexa autem circa eadem puncta infinita esse possunt.

Similiter & in semicirculo vno, velut à C, ad D, & à D, ad C; est enim illa quæ super diametro fit. Semper enim vnumquodque per lineam rectam distare ponimus.

describuntur super duo puncta, erunt duo motus sibi inuicem contrarii. Item videtur, quod sit idem inconueniens quod sequitur ex contrarietate motuum rectorum. Manifestum est enim, quod sicut inter duo puncta possunt describi infinitæ lineæ curuæ, ita à centro mundi ad circumferentiam possunt describi infinitæ lineæ rectæ. Sed dicendum est ad primum, quod si contrarietas sit motuum, qui sunt per lineas curuas secundum contrarietatem terminorum, sicut accidit in motibus rectis, sequitur ex hac suppositione, quod quilibet motus, qui sit à B, in A, per quamcumque linearum curuarum, sit contrarius motui qui est ab A, in B; & sic sequetur, quod non solum vni motui sint infiniti motus contrarii, sed quod cuiuslibet infinitorum motuum ex vna parte incipientium, contrarietur infiniti motus, qui incipiunt ex parte contraria. Ad secundum dicendum, quod infinitæ lineæ rectæ, quæ sunt à centro ad circumferentiam, sunt æquales, & ideo designant eandem distantiam inter contrarios terminos, & ideo omnibus est eadem ratio contrarietatis, quæ importat maximam distantiam, sed omnes lineæ curuæ infinitæ, quæ describuntur super eadem puncta, sunt inæquales: vnde non est in eis eadem ratio contrarietatis, quia non est vna & eadem distantia accepta secundum quantitatem lineæ curuæ. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit quod non sit contrarietas in motu circulari secundum vnum & eundem semicirculum. Posset enim aliquis dicere, quod motui, qui est super vnam lineam curuam ab A in B non contrariatur quilibet motus, qui est à B, in A per quamcumque lineam curuam, sed per vnam & eandem, puta, per vnum semicirculum. Si autem semicirculus G D & sit ita, quod motus, qui est per semicirculum à G ad D, contrarietur motui, qui est super eundem semicirculum à D, ad G; sed contra hoc procedit Aristoteles ex hoc, quod eadem distantia reputatur quæ est à G in D, per semicirculum, illi distantie, quæ accipitur per diametrum, non quod semicirculus sit æqualis diametro, sed quia omnem distantiam mensuramus per lineam rectam. Cuius ratio est: quia omnis mensura debet esse certa, & determinata, & minima. Inter duo autem puncta mensura lineæ rectæ est certa, & determinata: quia non potest esse nisi vna; & est minima omnium linearum quæ sunt inter duo puncta. lineæ vero curuæ inter

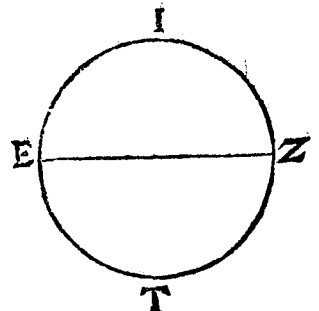
inter duo puncta describi possunt infinitæ, quæ omnes sunt maiores linea recta inter eadem puncta descripta. Vnde distantia, quæ est inter duo puncta, mensuratur per lineam rectam, & non per lineam curuam semicirculi; seu cuiuslibet alterius portiones circuli aut maioris, aut minoris portiones circuli. Cum igitur de contrarietatis ratione sit, quod habet maximam distantiam, vt dicitur in 10. Metaphysicorum, cum distantia, quæ est inter duo puncta, non mensuretur secundum lineam curuam, sed secundum rectam, consequens est, quod contrarietas terminorum non faciat contrarietatem in moribus, qui sunt super semicirculum, sed solum in moribus, qui sunt super diametrum. Obicit autem contra hoc Ioannes Grammaticus, quia non solum Geometræ, & Astrologi accipiunt quantitatem lineæ curuæ per lineam rectam, sed etiam econuerso. probat enim quantitatem chordæ per arcum, & quantitatem arcus per chordam, sed in hoc deficit ab intellectu Aristot. Non enim hoc intendit Aristot. quod linea curuam mensuretur per rectam, sed quod distantia, quæ est inter quælibet duo puncta, mensuretur per lineam rectam ratione iam dicta. Obicit etiam, quod maxima distantia est in celo, quæ est inter duo puncta opposita, puta inter principium Arietis, & principium Librae, & tunc contrarietas est maxima distantia, potest secundum hanc distantiam attendi contrarietas in motu circulari. Sed dicendum est, quod illa distantia maxime attenditur secundum quantitatem diametri, & non secundum quantitatem semicirculi; alioquin plus distaret principium Arietis à principio Sagittarij, quod respicit trino aspectu, quam à principio Librae, quod respicit aspectu rectæ oppositionis. Deinde cum dicit.

sex. com. 6.
sex. com. 13.

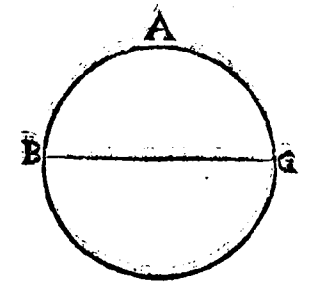
sex. cõ. 29.

sex. cõ. 30.

Leç. 16.
sex. cõ. 62.

trarietas esset in motibus circularibus secundum totum. Non enim sequitur ad contrarietatem partium contrarietas totius. Et sic patet, quod id, quod iam ostendit Philosophus de contrarietate partium motus circularis, ex abundanti profecurus est, vt totaliter à motu circulari contrarietatem excluderet. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod ratio motui circulari non est alius totus motus circularis contrarius; & hoc duabus rationibus, quarum prima sumitur ex consideratione ipsius motus circularis in communi. Si ergo vnus circulus, super quem in tribus punctis describantur, A B & G, super hunc autem circulum intellegantur duo motus circulares, quorum vnus incipiat ab A, & per B vadat in G, & sic reuertatur ad A: alius autem motus e contrario incipiens ab A; primo vadat ad G, & sic transiens per B, reuertatur ad A: dicit ergo illos duos motus non esse contrarios. vtrique enim horum motuum ab eodem incipit, scilicet ab A, & in idem terminatur, scilicet in ipsum A, & sic patet, quod isti duo motus non incipiunt à contrario; neque terminantur ad contrarium: contrarius autem motus localis est, qui est à contrario in contrarium. patet ergo prædictos motus circulares non esse contrarios. Obicit autem contra id Ioannes Grammaticus: primo quidem, quia in diuersis videtur esse diuersa ratio contrarietatis. Moueri enim à contrario in contrarium determinat contrarietatem in moribus rectis: vnde non oportet, si talis contrarietas non est in motibus circularibus, quod propter hoc nulla contrarietas in eis esse possit. Item, sicut est de ratione motus contrarij in motibus rectis; quod sit de contrario in contrarium: ita est de ratione motus; quod sit de vno in aliud. Per hoc autem, quod motus circularis est ab eodem in idem, non solum excluditur à motibus circularibus, quod non sint contrarij, sed etiam quod penitus non sint motus.

¶ Quod si & hæc sunt contraria, at non hæc sunt ob hoc inter se contraria lationes, quæ super toto circulo fiunt.

At vero neque quæ ab A ad B circulatio, contraria ei, quæ ab A ad G. Ex eodem enim in idem motus. Contraria autem determinata est latio ex contrario in contrarium esse.

¶ Si autem & istæ contrariæ: sed nunquam, & quæ in toto circulo inuicem propter hoc contrariæ.

¶ Ostendit, non esse contrarietatem in motu circulari secundum duos semicirculos: & dicit, quod similis est ratio, si quis describens circulum totum, ponat motum, qui est in vno semicirculo, contrarium ei, qui est in alio semicirculo. Sit enim circulus, cuius diameter sit E Z, diuidens ipsum in duos semicirculos, in vno, quorum describatur I, in alio T. posset ergo aliquis dicere, quod motui, qui est ab E ad Z, per semicirculum I, contrarietur motus, qui est à Z ad E, per semicirculum T: sed hoc improbat eadem ratio, qua & primum: quia scilicet distantia, quæ est inter E T Z, non mensuratur semicirculo, sed diametro E Z. Adhuc alia ratio est: quia vnus motus continuus est, qui incipiens ab E, venit in Z per semicirculum, & iterum per semicirculum T, redit à Z in E: duo autem motus contrarij non possunt sibi inuicem continuari, vt patet in 8. Physicorum. Deinde cum dicit.

Leç. 8.
sex. cõ. 48.
Leç. 8.
sex. com. 13

Leç. 11.
sex. com. 85.

Leç. 11.
sex. com. 85.

folâ ratione. Si enim accipiatur circularis vna, quæ ab A redit in A ipsum A, quod est terminus à quo, & in quem, est idem subiecto, sed differens ratione, in quantum accipitur, vt principium & finis: & ideo, quia motus circularis plurimum habet de vnitare, est natura eius longinqua à contrarietate, quæ est maxima distantia. Et ideo talis motus competit primis corporibus, quæ sunt propinquissima substantijs simplicibus, quæ penitus contrarietate carent. Secundam rationem ponit ibi.

sex. com. 31

sex. com. 32

i Et hæc quidem ratio sumitur per applicationem circularis motus ad corpora naturalia, quæ quidem ratio talis est. Si vnus motus circularis esset contrarius alijs, oporteret quod alter eorum esset frustra: sed nihil est frustra in natura. ergo non sunt duo motus circulares contrarij. Conditionalem autem probat sic. Si essent duo motus circulares contrarij, oporteret quod corpora, quæ mouerentur illis duobus motibus, transirent per eadem signa in circulo signata, & hoc ostendit, quia contrarietas motus localis exigit contrarietatem locorum, quæ attingit vtrūque mobilium. si ergo essent motus circulares contrarij, oportet quod loca designarentur contraria in circulo. In recta quidem linea designantur sola duo loca contraria, quæ scilicet maxime distant: alia vero loca signata per lineam rectam, quæ sunt infra duo loca extrema, cum non maxime distent, non habent contrarietatem adinuicem: sed in circulo cuiuslibet puncti est accipere maximam distantiam ad aliquod aliud punctum circuli, quia à quolibet puncto signato in circulo contingit ducere aliquam diametrum, quæ est maxima linearum rectarum cadentium in circulo. dictum est autem, quod omnis distantia mensuratur secundum lineam rectam: quia igitur ea, quæ mouentur contrarijs motibus, necesse est attingere contraria loca, necesse est, si motus circulares sint contrarij, quod vtrunque corpus circulariter motum, à quouis puncto circuli moueri incipiat, perueniat ad omnia loca circuli, quæ omnia sunt contraria. Nec est inconueniens, si in circulo describantur loca contraria secundum omnem partem, quia contrarietates loci accipiuntur non solum secundum sursum & deorsum, sed etiam secundum ante, & retro, & dextrum, & sinistrum; dictum est autem, quod contrarietates motus localis accipiuntur secundum contrarietates locorum. Et sic, si motus circulares sint contrarij, necesse est accipi contrarietates in circulo secundum prædicta. Ex his autem sequitur, quod alterum motuum, vel corporum esset frustra: quia si æquales essent magnitudines motuum, id est, æqualis virtutis, neutra ipsarum moueretur, quia vna totaliter impediret alteram, cum oporteret vtramque transire per eadem loca. si vero alter motus dominaretur propter præminentiam virtutis in altero mobilium vel motuum, consequens est, quod alter motus esse non posset, quia totaliter impediret per motum fortiozem. Itaque si ambo corpora essent, quæ essent nata moueri contrarijs motibus circularibus, frustra esset alterum istorum corporum, quod non posset moueri illo motu, qui impediret per fortiozem. Vnum quodque enim dicimus esse frustra, quod non potest habere suum vsum: sicut dicimus calciamentum esse frustra, quo non potest aliquis calciari: & similiter corpus erit frustra, quod non potest moueri proprio motu: & etiam motus erit frustra, quo nihil potest moueri. Sic ergo patet, quod si sint duo motus circulares contrarij, necesse est aliquid esse frustra in natura, sed quod hoc sit impossibile, probat sic. Omne quod est in natura, vel est à Deo, sicut primæ res naturales: vel est à natura, sicut à secunda causa, puta inferiores effectus, sed Deus nihil facit frustra, quia, cum sit agens per intellectum, agit propter finem. Similiter et

F iam natura nihil facit frustra, quia agit sicut mota à Deo, velut à primo mouente, sicut sagitta non mouetur frustra, in quantum emittitur à sagittante ad aliquod certum. Relinquitur ergo, quod nihil in natura sit frustra. Est autem attendendum, quod Aristoteles hic ponit Deum esse factorem celestium corporum, & non solum causam per modum finis, vt quidam dixerunt. Obijcit autem contra hanc rationem Ioannes Grammaticus, quia pari ratione posset aliquis concludere, quod in motibus rectis non sit contrarietas: quia contraria mobilia impediunt se inuicem. Sed dicendum, quod alia ratio est in motibus rectis, & circularibus, propter duo. Primo quidem, quia duo corpora mouentur contrarijs motibus rectis, absque eo quod se inuicem impediant, eo quod non attenditur contrarietas in motibus rectis, nisi secundum extrema linearum rectarum, puta secundum centrum mundi, & circumferentiam eius. A centro autem ad circumferentiam possunt infinitæ lineæ duci, ita quod id, quod mouetur per vnâ earum sursum, non impedit id, quod mouetur deorsum per aliam: sed in motu circulari eadem ratio contrarietatis est in omnibus partibus circuli, & ideo oportet, quod per eadē loca circuli vtrumque transeat: & sic ex necessitate oportet, quod motus circularis contrarij se inuicem impediunt. Secundo est diuersa ratio vtrouque, quia corpus, quod mouetur naturaliter motu recto, sicut naturaliter est aptum corrupti, ita naturaliter est aptum impedi: vnde si impediatur, non est hoc frustra, sicut nec quod corrumpatur. Sed corpus circulariter motum est naturaliter incorruptile: vnde non est natum impedi. vnde si in natura esset aliquod impeditiuum ipsius, esset frustra. Item potest obijci de motu planetarum, qui mouentur pro proprijs motibus ab occidente in orientem, quod videtur esse in contrarium motu firmamenti, quod mouetur motu diurno ab oriente in occidentem. Sed dicendum est, quod tales motus habent quidem aliquam diuersitatem abinuicem, quæ designat aliquo modo diuersam naturam mobilium, non tamen est aliqua contrarietas, propter tria. Primo quidem, quia huiusmodi diuersitas non est secundum contrarios terminos, sed secundum contrarias vias perueniendi ad eundem terminum: puta, quia firmamentum à puncto orientis mouetur ad punctum occidentis per hemisphærium superius, & redit ad punctum orientis per hemisphærium inferius: planeta autem mouetur à puncto occidentis ad orientem per aliud hemisphærium. Moueri autem diuersis vijs ad eundem finem, non facit contrarietatem actionum, vel motuum, sed pertinet ad diuersum ordinem motuum, vel mobilium: quia quod nobiliori via pertingit ad terminum, est nobilior, sicut melior est Medicus, qui efficaciori via sanitatem inducit. Et inde est, quod motus primus firmamenti est nobilior secundo motu, qui est planetarum, sicut & supremus orbis est nobilior: vnde & orbis planetarum mouentur motu primi orbis absque hoc, quod impediatur à suis proprijs motibus. Secunda ratio est: quia quamuis vterque motus sit super idem centrum, est tamen vterque motus super alios & alios polos: vnde non sunt contrarij. Tertia ratio est, quia non sunt in eodem circulo, sed motus planetarum sunt in inferioribus circulis. oportet autem contrarietatem attendi circa eandem distantiam, sicut patet in motibus rectis, quorum contrarietas consistit in distantia centri & circumferentia.

Quod si circularis motio circulari esset contraria, frustra altera esset. Ad idem enim fit profectio per vtrasque, præterea id quod versatur à quocunque signo inceperit, ad omnia similiter accedere contraria loca necesse est, sunt autem loci contrarietates supra & infra, ante & retro, dextrum & sinistrum: latioris vero contrarietates per locorum sunt contrarietates. Si igitur equalia essent, motus ipsorum non esset. Si alterum superaret, alter profecto non esset. Quare si vtraque essent, frustra sane corpus alterum esset, suum non subiens motum. frustra enim calcium eum dicimus esse, cuius vltus opus non est. At Deus & natura nihil profus faciunt frustra.

H

K Circa primum duo facit. Primo ostendit proæmialiter, de quo est intentio, secundo exequitur propositum ibi. [Quod quidem igitur necesse &c.] Circa primum etiam facit. Primo ostendit, de quo est intentio: secundo assignat rationem suæ intentionis, ibi. [Sic enim, aut nullo modo, &c.] Tertio determinat modum agendi, ibi. [Necesse autem itaque &c.] Dicit ergo primo, quod quia manifestum est ex prædictis, quod motus circularis non est aliquid motus contrarius, & de alijs, quæ dicta sunt, oportet nunc intendere ad ea, quæ residua sunt. & primo inquirendum est, vtrum sit aliquod corpus infinitum in actu secundum magnitudinem, sicut primi antiquorum Philosophorum putauerunt, omnes, scilicet qui posuerunt vnum principium naturale, puta ignem, aut aerem, aut aquam, aut aliquod medium horum: vel potius hoc est impossibile, quod sit aliquod corpus infinitum in actu, sicut probatum est in tertio Physicorum: supponendo tamen, quod non sit aliquod corpus præter quatuor elementa secundum opinionem aliorum: sed quia iam probauit, quod est aliquod corpus præter quatuor elementa, repetit hanc considerationem, vt vniuersalior sit inquisitio veritatis. Deinde cum dicit. **b** Assignat rationem suæ intentionis ex diuersitate, quæ accidit propter dictam positionem, & primo proponit hanc diuersitatem consequentem: & dicit, quod non modicum differt in comparatione ad speculationem veritatis in Naturali Philosophia, vtrum hoc, aut illo modo se habeat, scilicet quod sit aliquod corpus infinitum secundum magnitudinem, vel non: sed magis inducit differentiam circa totum, id est, circa totum vniuersum, & circa omnem considerationem na-

LECTIO X.

sex. cõ. 65 Postquam Philosophus ostendit perfectionem vniuersi, & ex quibus partibus eius perfectio integraretur, hic incipit inquirere de infinitate ipsius, quia vt dicitur in 3. Physicorum, quidam rationem perfecti attribuerunt infinito. Potest autem aliquid dici infinitum tripliciter. Vno modo secundum magnitudinem: alio modo secundum numerum: tertio modo secundum durationem. Primo igitur inquit, vtrum vniuersum sit infinitum secundum magnitudinem. Secundo vtrum sit infinitum secundum multitudinem. vtrum scilicet sit vnus mundus tantum, vel infiniti, seiplos, ibi: [Quia autem neque plures &c.] Tertio vtrum sit infinitum duratione, quali semper existens, ibi. [His autem determinatis, & cat.]

sex. cõ. 33

LECTIO IX.

Sed quoniam manifestum est. Et primo vtrum est corpus infinitum, quemadmodum plurimi antiquorum Philosophorum putauerunt: aut hoc vnum est aliquid impossibile.

b Sic enim aut illo modo habere se, non aliquid modicum, sed totum differre facit. & omne ad eam, quæ de veritate, speculationem; Fere enim hoc omnium principium contradictionum enunciatur, aliquid de tota natura, & fuit & erit vtrique.

c Siquidem qui modicum transgressus fuerit à veritate, sit longe plus decies millies: puta si quis minimum aliquam dicat esse magnitudinem; sic enim minimum intro ducens, maxima vtrique amouebit mathematicorum. Huius autem causa: quia principium virtute maius, quam magnitudine. Quapropter quod in principio modicum, in fine sit multum magnum: infinitum autem principij habet virtutem, & quanti maximam. Itaque nihil inconueniens, neque irrationabile mirabile esse differentiam, ex eo quod sumitur, quod est aliquod corpus infinitum: propter quod de ipso dicendum à principio resumentibus.

sex. cõ. 24

b Assignat rationem suæ intentionis ex diuersitate, quæ accidit propter dictam positionem, & primo proponit hanc diuersitatem consequentem: & dicit, quod non modicum differt in comparatione ad speculationem veritatis in Naturali Philosophia, vtrum hoc, aut illo modo se habeat, scilicet quod sit aliquod corpus infinitum secundum magnitudinem, vel non: sed magis inducit differentiam circa totum, id est, circa totum vniuersum, & circa omnem considerationem na-

A turalem. Hoc enim quod dictum est, fere fuit in præterito, & erit in futuro principium omnium contradictionum inter eos, qui aliquid enunciauerunt de tota natura rerum. Illi enim, qui posuerunt vnum infinitum principium, posuerunt alia fieri, quasi per separationem ab illo principio: & sic propter infinitatem illius principij dixerunt generationem rerum non deficere: sicut si aliquis diceret, quod ex infinita massa possent fieri panes infinitum. Illi vero qui posuerunt principia finita, dixerunt res fieri in infinitum per reciprocā congregationem, & separationem elementorum. Deinde cum dicit.

LECTIO IX.

Verum ubi hæc satis emerferunt de reliquis consideremus oportet, atque primo considerandum est, vtrum sit corpus quippiam infinitum, vt complures antiquorum putauerunt, an id ipsum vnum quid sit eorum, quæ fieri nequeunt.

Hoc enim an illo modo res sese habeat, non parum, sed totum ad veritatis contemplationem vtrique refert. Etenim hoc fere contrarietatum omnium hisce, quæ de natura tota aliquid dixerunt, principium, & fuit, & fieri sane potest.

Siquidem & paruum exitus à veritate sit hisce qui exorbitarunt, si longe progrediantur, decies millies maior: veluti si quisquam magnitudinem aliquam minimam dixerit esse. Hic minima magnitudine introducta, maximas rerum mathematicarum vtrique dimouebit. Atque huius causa est, principium maius, quam magnitudinem esse. Idcirco quod in principio paruum est, id in fine valde magnum emerget. Infinitum autem & principij vniuersi, & quantitatis maximam habet, quare non est absurdum, neque egreditur rationem admirabilem, differrentiam esse ex infiniti positione, si quisquam sumpsit infinitum corpus in ratione rerum quippiam esse. Quamobrem à principio repetentes, de ipso dicamus oportet.

E totum id, ad quod se extendit virtus principij: siue hoc sit verum, siue falsum. infinitum autem habet rationem principij. Omnes enim quicunque sunt locuti de infinito, posuerunt infinitum esse principium, vt dictum est in tertio Physicorum, & cum hoc habet maximam virtutem, quo ad quantitatem: quia excedit omnem quantitatem datam. si igitur principium, quod est minimum quantitate, facit magnam differentiam in sequentibus, multo magis infinitum, quod non solum excedit in virtute principij, sed etiam in quantitate: & ideo neque inconueniens, neque irrationabile est, si mirabilis differentia sequatur in scientia naturali, ex eo quod sumitur aliquod corpus esse infinitum: & ideo de hoc dicendum est, resumendo considerationem nostram à principio, quod supra accepimus de differentia simplicium corporum, & compositorum. Deinde cum dicit.

sex. com. 3

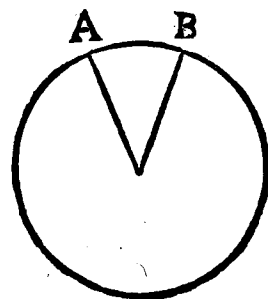
d ¶ Ostendit, quo ordine agendum sit, & dicit, quod necesse est omne corpus, aut de numero simplicium, aut de numero compositorum corporum esse. vnde oportet etiam, quod corpus infinitum aut sit simplex, aut compositum. iterum manifestum est, quod si corpora simplicia essent finita multitudi-

d Necesse itaque omne corpus aut simplicium esse, aut compositum: quare & infinitum, aut simplex, aut compositum. Sed adhuc & quod finitis simplicibus, necesse finitum esse compositum palam. Ex finiti enim & multitudine, & magnitudine compositum, finitum est & multitudine, & magnitudine: tantum enim est, ex quantis est compositum. Restat igitur videre, vtrum contingat aliquod simplicium infinitum esse magnitudine, aut hoc impossibile, præargumentantes autem de principio corporum, sic intendamus & de reliquis.

e Quod quidem igitur necesse sit corpus, quod circumfertur, finitum esse omne, ex his palam.

f Si enim infinitum, quod circumfertur corpus, infinitæ erunt, quæ à medio egredientes. Infinitarum autem distantia infinita. Infinitam enim distantiam dico linearum, cuius nulla est extra sumere magnitudinem tangentem lineas. Hanc igitur necesse est infinitam esse. Finitarum enim semper erit finita. Adhuc autem semper est data maiorem accipere. Itaque quemadmodum numerum dicimus infinitum: quia maximus non est: eadem ratio & de distantia. Si igitur infinitum non est pertransire, infinito autem ente necesse distantiam infinitam esse, non vtrique continget circum moueri.

g Cælum autem videmus circum volui, & ratione determinauimus, quia est alicuius circularis motus.

f ¶ Probat propositum sex rationibus, quarum prima talis est. Si aliquod corpus est infinitum, non potest moueri circulariter, sed corpus primum mouetur circulariter. ergo non est infinitum. Primo ergo probat conditionalem sic, quia si corpus, quod circulariter fertur, est infinitum, necesse est, quod lineæ rectæ, quæ egrediuntur à centro ipsius, sint infinitæ. protenduntur enim, quamdiu durat corporis quantitas. distantia autem, quæ est inter infinitas lineas, est infinita. Posset autem aliquis dicere, quod etiam si sint lineæ infinitæ à centro egredientes, tamen inter eas est aliqua distantia finita: quia omnis distantia mensuratur secundum lineam rectam. posset autem aliqua linea finita protrahi infra duas prædictas lineas, puta in proximiori propinquitate ad cætrum: sed manifestum est, quod extra illam lineam poterit alia linea recta maior protrahi inter illas lineas, de quibus primo loquebamur. Et ideo dicit, quod non loquitur de distantia, quam mensurant tales lineæ, sed illam distantiam dicit esse infinitam, quæ mensuratur per lineam, extra quæ non est sumere aliquam aliam lineam maiorem, quæ tangat vtramque primariam linearum. Et talem distantiam probat esse infinitam dupliciter, primo quidem, quia omnis talis distantia finita est inter lineas egredientes à centro finitas. oportet enim quod idem sint termini linearum egredientium à centro, & lineæ finitæ mensurantis extremam distantiam inter eas. Secundo probat idem per hoc, quod qualibet distantia data inter duas lineas mensuratas egredientes à centro, est accipere aliam maiorem: sicut quolibet numero dato est accipere maiorem.

Omne itaque corpus aut simplex, aut compositum esse necesse est; quare & infinitum ipsum, aut simplex, compositum erit. At qui patet, si simplicia sint finita, compositum necessario finitum esse. Quod enim ex multitudine finitis ac magnitudine constat, id & multitudine & magnitudine est finitum. tantum enim erit, quanta sunt ea, ex quibus componitur, atque constat. Restat igitur videre, vtrum simplicium quippiam corporum infinitum magnitudine esse possit, an hoc fieri nequeat. Atque prius hoc de primo corpore, viso ac pertractato, de reliquis deinceps consideremus.

Corpus igitur, quod versatur, necesse est omne finitum esse, exhibet patere potest.

Nam si corpus, quod versatur, est infinitum, infinitæ profecto erunt & rectæ lineæ: quæ à medio protrahuntur. Infinitarum autem interuallum infinitum etiam est. Atque interuallum linearum, id dico, extra quod nulla magnitudo tangens lineas sumi potest. Hoc igitur infinitum esse necesse est. finitarum enim interuallum semper finitum erit: fieri præterea potest, ut eo maius semper sumatur, quod datum est. Quare eadem ratio est, & de spatio, quemadmodum numerum ex eo dicimus infinitum, quia maximus non est. Si igitur fieri nequit, ut infinito transitu fiat; atque cælum si sit infinitum, interuallum etiam infinitum esse necesse est, fieri profecto non potest, ut ipsum cælum versetur.

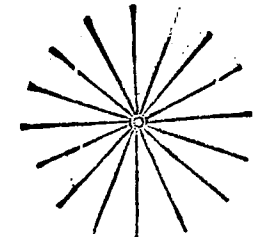
At versari cælum videmus: ratio neque iam desinimus conuersionem corporis motionem cuiuspiam esse.

K Vnde sicut est infinitum in numeris, ita est infinitum in tali distantia. Ex hoc sic arguitur: infinitum non est pertransire, ut probatum est in 6. Physic. sed si corpus sit infinitum, necesse est, quod distantia sit infinita inter lineas egredientes à centro, ut probatum est. Ad hoc autem quod fiat motus circularis, oportet quod vna linea egrediens à centro pertingat ad situm alterius. sic igitur nunquam contingeret aliquid circulariter moueri. Secundo ibi.

g ¶ Probat distinctionem consequentis dupliciter. primo quidem ad sensum videmus, quod cælum circulariter mouetur. secundo, quia supra per rationem probatum est, quod motus circularis est alicuius corporis: vnde relinquatur, quod impossibile sit esse corpus infinitum, quod circulariter mouetur.

Le. 11. 11. com. 63

A pore finito. Manifestum est autem, quod semidiameter circuli non potest volui in circuitu, nisi incidat, vel fecerit successiue totam lineam immobilem imaginatam in circulo extra centrum. Et quod tempus sit finitum, in quo linea, quæ educitur à centro, fecerit lineam infinitam, quæ describitur extra centrum, manifestat per hoc, quod totum tempus, in quo cælum mouetur, est finitum: sicut patet ad sensum. vnde consequens est, quod pars illius temporis, quod aufertur à toto tempore, finita, in quo scilicet linea A G E, incidit lineam B B: vel potius sequitur illud tempus esse finitum, in quo ista linea incidens, fertur vsque ad lineam, quæ inciditur; & hoc oportet aufertur à toto tempore finito, ut residui temporis accipiat quoddam principium secundum principium supra positum. sequitur ergo; quod sit aliquod principium temporis, in quo linea A G E, inceperit incidere lineam B B: hoc autem est impossibile, quia cum vnam partem incidat ante aliam, si sit dare principium temporis, in quo incipit incidere, esse dare principium aliquod in linea infinita, quod est contra rationem infiniti. Sic ergo oportet, quod corpus infinitum non contingit reuolui circulariter: vnde si mundus sit infinitus, sequitur, quod non moueatur circulariter. Videmus autem firmamentum moueri circulariter non ergo est infinitum. Tertiam rationem ponit.

LECTIO X.

LECTIO X.

LECTIO X.

10x. cõ. 36.

P Ræmissa primâ ratione, quæ procedebat ad ostendendum corpus non esse infinitum, quod circulariter fertur ex hoc, quod distantia, quæ est inter duas lineas à centro egredientes, erit infinita, & impertransibilis: hic ponit secundam rationem ex hoc, quod lineæ descriptæ imaginatæ in corpore infinito, siue in eius loco, non possunt se in uicem interfecare. Et præmittit in hac ratione quoddam principium, scilicet quod si à tempore finito subtrahatur tempus finitum, quod relinquatur, necesse est esse finitum; quia pars finiti non potest esse infinita, alioquin totum esset minus sua parte. & si illud residuum temporis est finitum, consequens est, quod habeat principium. Hoc enim tempus dicimus esse finitum, quod habet principium & finem. Demonstratum est autem in 6. Physicorum, quod tempus & motus, & mobile consequuntur se in uicem in hoc, quod esse finitum. vnde si tempus mensurans incesum, siue motum, est finitum, & habens principium, necesse est, quod motus sit finitus, & quod habeat principium, & quod etiam magnitudo mota sit finita, & habens principium, & sicut hoc dicimus in motu cæli, similiter oportet se habere in alijs motibus & mobilibus.

10x. cõ. 37.

10x. cõ. 48.

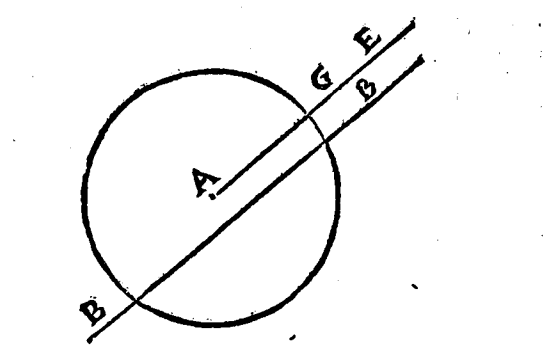
B

P Ræterea, si à finito tempore finitum tempus abstuleris, & reliquum finitum esse, principiumque habere necesse est. Si tempus autem ambulationis principium habet, & motionis etiam principium est. Quare principium & magnitudinis eius erit, super qua ambulatio fuit: eadem est & in cæteris ratio. Sit itaque A B C linea altera ex parte infinita, quæ ipsam est C, & rursus alia infinita vtraque ex parte D E. Si igitur ab A centro circumferat linea A B C describat lineam secans D E in orbem aliquando lata finito tempore erit. Totum enim tempus, quo versatum est cælum, finitum est, & id ergo tempus finitum est, quod est ablatum, in quo secans linea ferebatur. Erit igitur principium quoddam, quo primum A B C linea, D E lineam secuit. At esse non potest. Non ergo fieri potest, ut infinitum versetur. Quare neque mundus si infinitus esset.

D

P ræterea ex his etiam patet fieri non posse, ut infinitum motu sit agitatum. Sit enim linea A, quæ prope B lineam feratur finita, finita inquam prope finitam. Simul igitur A lineam à B, & B ab A absolutam fore necesse est. Quantum enim alterius altera occupabit, tantum illius & altera occupabit. si igitur ambæ in contrarium moueantur, citius absoluentur. si altera prope manentem alteram moueatur, tardius, si modo eadem, quod prope illam mouetur celeritate, feratur. Vnde

E

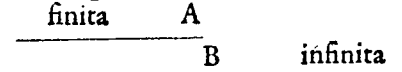

Istis igitur præmissis tanquam principijs, procedit ad demonstrandum propositum. Supponatur ergo, quod à centro corporis infiniti, quod est A, trahatur quædam linea, scilicet A G E, quæ sit infinita ad aliam partem, scilicet ex parte E, & intelligatur ista linea circumuolui secundum motum totius corporis, & quod secundum punctum G, describat quendam circumferat sub motu. imaginetur etiam in spatio imaginato, in quo reuoluitur corpus infinitum, quædam linea itans immobilis quæ non transeat per centrum, sed sit infinita ex vtraque parte, & sit linea B B. si ergo, sicut dictum est, linea, quæ est A G E, sua incesione describat circumferat A G E, id est, cuius semidiameter sit A G, continget, quod linea A G E: circumferendo circumferat prædictam, secabit totam lineam B B in tem-

b ¶ Et sumitur hæc ratio ex infinitate totius corporis, quod ponitur circulariter moueri. Dicit ergo, quod ex his etiam, quæ sequuntur, manifestum, quod impossibile est corpus infinitum moueri circulariter. s. Tho. de Cælo. B 3 circulari-

ulariter. Prætermittit autem, quod si sint duæ lineæ finitæ, quarum vna sit A, & alia B, ita quod A feratur iuxta B, quiescente B, ex necessitate sequitur, quod simul linea mota, quæ est A, separatur à linea stante, quæ est B: & e contra, linea stans, quæ est B, separatur à linea mota, quæ est A: & huius ratio est, quia quantâ partem vna earum accipit de alia, tantam e conuerso alia accipit de ipsa. Sed tamē si am bæ moueantur vna cõtra aliam, velocius separabuntur lineæ abinuicem, dum sit æqualis velocitas duarum motarum contra se inuicem, & vnus motus iuxta aliam stãtem. & hoc ideo præmisit: quia idem est tempus, quo vna linea pertransit aliam, & quo alia pertransit ipsam. Et postquam hoc manifestauit per lineas finitas, applicat hoc ad lineas infinitas, de quibus intendit: & dicit, manifestum esse, quod impossibile est, lineam infinitam pertransiri tempore finito à linea finita, quod linea finita pertranseat in finitum tempore infinito: quod quidem ostensum est prius in his, quæ de motu, id est, in 6. Phyl. sicut autem apparet ex his, quæ dicta sunt de lineis finitis, nihil differet, quod linea finita moueatur per infinitam, & quod infinita moueatur super finitam. cum enim linea infinita moueatur per lineam finitam, similis ratio est, si linea finita moueatur, vel non moueatur. Manifestum est autem, quod si moueatur linea finita, sicut & infinita, vtraque earum velocius pertransibit aliam. vnde manifestum est, quod etiam, si non moueatur linea finita, simile erit, quod transitur à linea infinita, ac si transitret illam. Sed quia dixerat, quod similiter se habeat, siue moueatur altera, siue non, non ostendit in quo. Circa hoc posset esse differentia, quia si vtraque lineam moueatur vna contra aliam, velocius separabuntur abinuicem. Sed hoc intelligendum est, si sit eadem velocitas, sicut supra dictum est: aliquando tamen nihil prohibet, quin etiam linea, quæ mouetur iuxta quiescentem, velocius pertranseat eam, quam si moueretur iuxta lineam in contrarium motam, puta, quado duæ lineæ, quæ contra se mouerentur, haberent motum lentum: illa vero, quæ moueretur iuxta quiescentem, haberet motum velocem, Sic igitur patet, quod nullum impedimentum est quantum ad rationem istam, quod linea infinita moueatur iuxta lineam finitam quietam:

tardius: eandem celeritate mota est ea, quæ iuxta fertur.

Sed illud quidem manifestum, quod impossibile infinitam pertransire in tempore finito: in infinito igitur. Ostensum enim est hoc prius in his, quæ de Motu. differt autem nihil, aut finitam ferri iuxta infinitam, aut infinita iuxta illam. Cum enim illa permutetur iuxta illam similiter mota. Veruntamen, si iuxta moueantur ambæ, velocius absoluentur: quamuis aliquando nihil prohibet motam iuxta quiescentem velocius pertransire, quam supra motam: si quis fecerit contra motas quidem ambas latas lentem. Eam autem, quæ iuxta quietam multo illius velocius latam. Nullum igitur ad rationem impedimentum, quia iuxta quietam: quoniam quidem motam contingit eam; quæ A iuxta motam eam, quæ B tardius pertransire. Si igitur infinitum tempus, quo finita absoluitur mota, & in quo per infinita infinitum mouebatur, necesse infinitum esse. Impossibile igitur infinitum per finitum moueri totum. Si enim & per minimum moueatur, necesse infinitum fieri tempus. Sed tamen cœlum circuit, & vertitur totum in circuitum in tempore finito: quare continet totam circuli, quæ intus, puta eam, quæ A B, finitam, impossibile igitur infinitum esse quod in circuitu.

LECTIO XVI.

Adhuc, quemadmodum lineam, cuius finis est, impossibile est esse infinitam, sed siquidem ad longitudinem & superficiem: similiter cuius finis non contingit. cum autem determinatur nusquam, puta tetragonum infinitum aut circulum, aut spatium: quemadmodum neque

potest esse infinita: sicut patet, quod non contingit esse tetragonum, i. quadratum infinitum, neque circulum, qui est superficialis figura, neque spheram, quæ est figura corpora. hæc. n. sunt nomina figurarum: figura. a. est, quæ termino, vel terminis comprehenditur: & sic patet, quod nulla superficies figurata est infinita. ergo neque spheram est infinita. Si ergo neque spheram est infinita, neque quadratum, neque circulus, manifestum est, quod non potest esse motus circularis infinitus. Sicut. n. si non est circulus, non potest esse motus

quia contingit, quod linea mota, quæ est A, tardius transit lineam B motam, quam si non moueretur: dummodo ponatur, quod linea B, quiescente linea A, velocius moueretur. Sic igitur ostenso quod nihil differet lineam infinitam moueri iuxta finitam quiescentem ab eo, quod linea finita moueretur supra infinitam, ex hoc arguitur, quod si tempus, quo linea finita pertransit infinitam, est infinitum: consequens est, quod tempus, quo linea infinita mouetur per lineam finitam, sit infinitum. Sic igitur patet, quod impossibile est, totum corpus infinitum moueri per totum spatium infinitum, in quo imaginamur motum eius, tempore scilicet finito: quia si infinitum moueretur, etiam per minimum spatium finitum, sequeretur, quod tempus esset infinitum. probatum est enim, quod infinitum mouetur per finitum tempore infinito, sicut etiam finitum per infinitum. videmus autem, quod cœlum circuit totum spatium suum tempore finito. Vnde manifestum est, quod pertransit tempore finito aliquam lineam finitam, puta, quæ continet interior totum circulum descriptum circa centrum eius, scilicet lineam A B, quod non contingeret, si esset infinitum. Impossibile est igitur corpus, quod circulariter fertur esse infinitum.

rum illud est manifestum fieri non posse, ut finito in tempore quicquam transeat infinitum: transibit ergo in tempore infinito. Hoc enim est demonstratum prius in hisce, quæ de motu sunt pertractata. nihil autem interest, finita prope infinitam feratur, an infinita prope finitam. Nam cum hac prope illam mouetur, & illa per hanc transire videtur. Similiter & si moueantur ambæ, citius absoluentur: quamquam nihil prohibet eam interdum, quæ prope quiescentem mouetur, citius quam eam, quæ fertur contra transire, si quisquam eas quidem, quæ contra mouentur, vtraque ferri tarde posuerit: eam vero, quæ prope quiescentem mouetur, multo celerius illis ferri. Nullum igitur rationi profus impedimentum offeratur, si prope quiescentem altera moueatur, cum fieri possit ut A. si prope B lineam moueatur, motionem & ipsam etiam subeuntem tardius transeat, ut diximus. Si igitur id infinitum est tempus, quo finito subiens motum absoluitur, & id sane, quo infinita finitam transiit, infinitum esse pari ratione necesse est. Ut infinitum ergo sit motum minime fieri potest, nam tempus fiat infinitum necesse est, etiam si per minimum fuerit motum. At cœlum tempore finito versatur, totumque fertur in orbem. Quare totam eam transiit circumferentiam, quæ est intus, cen A, finitam. Impossibile est ergo id infinitum esse, quod subit conuersionem.

te. cõ. 38. b ¶ Supponatur, quod corporis infiniti circulariter moti centrum sit G, ducatur autem per hoc centrum linea ad vtramque partem infinita, quæ sit linea A B, ducatur autem alia linea præter centrum, cadens ad rectos angulos super lineam B A, in puncto, scilicet E, sit etiam linea infinita ex vtraque parte, & hæc duæ lineæ sint stantes, quasi imaginatæ in spatio, in quo corpus infinitum mouetur circulariter, sit etiam alia linea egrediens à centro, quæ sit linea D G infinita ex parte D: nam ex parte G oportet eam esse finitam: hæc autem linea moueatur per motum corporis, ut pote in eo descripta. Quia igitur linea E, est infinita, nunquam absoluetur, id est, separabitur ab ea, quia non potest eam pertransire, cum sit infinita: sed semper se habebit quemadmodum G E, id est, semper continget, vel secabit lineam E; sicut secabat eam in principio, à quo incepit moueri, puta, quando linea G D superponebatur lineæ B A, & secabit lineam E; perpendiculariter in puncto E: recedens enim ab hoc situ, incidet lineam E, in puncto Z, & sic semper in alio, & alio puncto secabit illam: nunquam tamen totaliter poterit ab ea separari. Impossibile est autem, quod motus circularis compleatur, nisi linea G D, dimittat lineam E: quia oportebit antequam compleatur motus circularis, quod linea G D pertranseat

te. cõ. 40. b ¶ Adhuc autem si G centrum sit, quæ autem A B, infinita, & quæ est ad rectum infinita: & quæ G D mota, nunquam absoluetur ab E, sed semper se habebit, quemadmodum G E incidit ei quæ C. Non igitur circuit circulum quæ infinita.

te. cõ. 34. c Adhuc siquidem infinitum cœlum, mouetur autem circum in tempore finito, infinitum erit pertransitum. Erit enim hoc quidem manens cœlum infinitum: hoc autem in hoc motum æquale. itaque siquidem circuiuit infinitum eius in finitum: æquale ipsi in tempore finito: sed hoc erat impossibile.

te. cõ. 41. d Est autem & conuertibiliter dicere. Quod si finitum tempus, in quo reuolutum est, & magnitudinem, quæ pertransita est, necesse est esse finitam: æquale autem ipsi pertransiit. finitum igitur & ipsum. Quod quidem circulo motum non est interminatum, neque infinitum, sed habet finem manifestum.

te. cõ. 42. d Est autem & conuertibiliter dicere. Quod si finitum tempus, in quo reuolutum est, & magnitudinem, quæ pertransita est, necesse est esse finitam: æquale autem ipsi pertransiit. finitum igitur & ipsum. Quod quidem circulo motum non est interminatum, neque infinitum, sed habet finem manifestum.

te. cõ. 43. At qui dicere contra etiam licet. Cum finitum sit id tempus, in quo est versatum, magnitudinem quoque finitam esse necesse est eam, quam conuersione transiit. At æquale sibi conuersione transiit. & ipsum ergo cœlum finitum est. Corpus igitur id, quod versatur, exitu non vacare, nec infinitum esse, sed finem habere, ex hisce iam, quæ diximus, patuit.

te. cõ. 44. b Contrariæ enim latrones; quæ sursum, & quæ deorsum. Contrariæ enim eas, quibus sursum itur, atque deorsum, contrariæ esse conueniunt. S. Tho. de Cœlo.

LECTIO XVI.

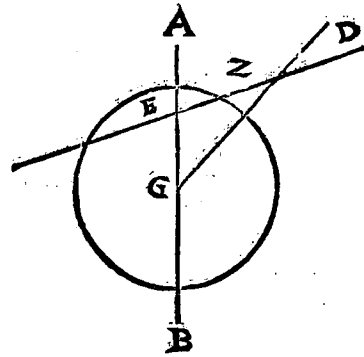
Præterea, ut esse non potest linea infinita ex parte, quæ finis est, nisi ad longitudinem sine careret: sic & superficies infinita esse non potest ea ex parte, quæ finis est. Cum vero fuerit terminata, nulla ex parte est infinita. Quadratum. n. aut circulum, aut spheram infinitam esse non dixeris, quæ admodum neque lineam bipedalem. Si igitur

potest esse infinita: sicut patet, quod non contingit esse tetragonum, i. quadratum infinitum, neque circulum, qui est superficialis figura, neque spheram, quæ est figura corpora. hæc. n. sunt nomina figurarum: figura. a. est, quæ termino, vel terminis comprehenditur: & sic patet, quod nulla superficies figurata est infinita. ergo neque spheram est infinita. Si ergo neque spheram est infinita, neque quadratum, neque circulus, manifestum est, quod non potest esse motus circularis infinitus. Sicut. n. si non est circulus, non potest esse motus

LECTIO XVI.

Præmissis tribus rationibus ad probandum, quod corpus, quod circulariter mouetur, non possit esse infinitum, hic ponit quartam, quæ talis est. Impossibile est lineam esse infinitam, cuius est aliquis finis, nisi forte ad alteram partem habeat finem, & ad alteram partem sit infinita, & simile etiã est de superficie, quæ si habeat finem ad vnam partem, quæ non contingit esse eam infinitam ad illam partem: sed quando ad omnem partem determinatur, nullo modo

motus circularis, ita si non sit infinitus circulus: non potest esse A infinitus motus circularis: sed si corpus infinitum moueatur circulariter, necesse est motum circulariter esse infinitum. non est ergo possibile, quod corpus infinitum circulariter moueatur. Quintam rationem ponit ibi.

te. cõ. 40. b ¶ Adhuc autem si G centrum sit, quæ autem A B, infinita, & quæ est ad rectum infinita: & quæ G D mota, nunquam absoluetur ab E, sed semper se habebit, quemadmodum G E incidit ei quæ C. Non igitur circuit circulum quæ infinita.

te. cõ. 34. c Adhuc siquidem infinitum cœlum, mouetur autem circum in tempore finito, infinitum erit pertransitum. Erit enim hoc quidem manens cœlum infinitum: hoc autem in hoc motum æquale. itaque siquidem circuiuit infinitum eius in finitum: æquale ipsi in tempore finito: sed hoc erat impossibile.

te. cõ. 41. d Est autem & conuertibiliter dicere. Quod si finitum tempus, in quo reuolutum est, & magnitudinem, quæ pertransita est, necesse est esse finitam: æquale autem ipsi pertransiit. finitum igitur & ipsum. Quod quidem circulo motum non est interminatum, neque infinitum, sed habet finem manifestum.

te. cõ. 42. At qui dicere contra etiam licet. Cum finitum sit id tempus, in quo est versatum, magnitudinem quoque finitam esse necesse est eam, quam conuersione transiit. At æquale sibi conuersione transiit. & ipsum ergo cœlum finitum est. Corpus igitur id, quod versatur, exitu non vacare, nec infinitum esse, sed finem habere, ex hisce iam, quæ diximus, patuit.

te. cõ. 44. b Contrariæ enim latrones; quæ sursum, & quæ deorsum. Contrariæ enim eas, quibus sursum itur, atque deorsum, contrariæ esse conueniunt. S. Tho. de Cœlo.

LECTIO XII.

Sed adhuc, neque quod ad medium, neque quod à medio fertur, infinitum erit.

b Contrariæ enim latrones; quæ sursum, & quæ deorsum. Contrariæ enim eas, quibus sursum itur, atque deorsum, contrariæ esse conueniunt. S. Tho. de Cœlo.

partem circuli, quæ est in opposito lineæ. Sic patet ergo, quod linea infinita nullo modo potest circuire circulum, ita scilicet quod totus motus circularis compleatur: & ita sequitur, quod corpus infinitum non possit circulariter moueri. Sextam rationem ponit ibi.

¶ Et hanc siquidem rationem format dupliciter. Primò ducendo ad impossibile hoc modo. Sit cœlum infinitum, sicut ru ponis, manifestum est ad sensum, quod mouetur circumquaque tempore finito. videmus enim eius reuolutionem perfici in 24. horis: ex hoc ergo sequitur, quod infinitum sit pertransitum tempore finito. & hoc ideo, quia necesse est imaginari aliquod spatium æquale cœlo, in quo cœlum mouetur. hoc autem spatium imaginamur, ut quiescens. sic igitur oportebit, quod sit quoddam cœlum manens infinitum, id est, ipsum spatium, in quo cœlum mouetur, & quod sit corpus cœli, quod mouetur in hoc spatio æquale dicto spatio: quia oportet corpus æquare spatio, in quo est. Si igitur cœlum infinitum existens, circulariter est motum tempore finito, consequens est, quod pertransierit spatium infinitum tempore finito, quod improbatum est in 6. Phyl. Impossibile est igitur, quod corpus infinitum circulariter moueatur. Secundo ibi.

¶ Format rationem e conuerso, ut sit probatio ostensiva: & dicit, quod postumus e conuerso dicere, quod tempus est finitum, ex quo cœlum reuolutum est tempore finito, sicut ad sensum patet: consequens est, quod magnitudo, quæ est pertransita, sit finita. manifestum est autem, quod spatium pertransitum est æquale ipsi corpori pertransiunt. Sequitur ergo corpus, quod circulariter mouetur, esse finitum. Sic ergo epilogando, concludit, manifestum esse, quod corpus, quod circulariter mouetur, non est interminatum, id est, carens termino, quia figuratum: & per consequens non est infinitum, sed habet finem.

¶ Præterea si C sit centrum, A B vero sit infinita, & E, sit erecta ad rectos angulos infinita, & insuper infinita sit C D, subiens motum, nunquam ipsa C D ab E linea absoluetur, sed semper perinde atque A B linea sese habebit. Secat enim in ipso F puncto. Non ergo infinita versatur.

¶ Insuper, si cœlum est infinitum, atque versatur, infinitum, profecto finito tempore pertransibit. Sit enim cœlum quidem quod manet, infinitum, id autem, quod in hoc mouetur, æquale. quare si versatum fuerit, cum sit infinitum, æquale sibi infinitum tempore finito transibit. At hoc esse impossibile dicebatur.

¶ At qui dicere contra etiam licet. Cum finitum sit id tempus, in quo est versatum, magnitudinem quoque finitam esse necesse est eam, quam conuersione transiit. At æquale sibi conuersione transiit. & ipsum ergo cœlum finitum est. Corpus igitur id, quod versatur, exitu non vacare, nec infinitum esse, sed finem habere, ex hisce iam, quæ diximus, patuit.

¶ Latrones enim eas, quibus sursum itur, atque deorsum, contrariæ esse conueniunt. S. Tho. de Cœlo.

¶ Ostendit propositum, & primo ex parte locorum, quæ sunt huiusmodi corporibus propria: secundo ex parte grauitatis & leuitatis, per quæ huiusmodi corpora

¶ Ostendit propositum, & primo ex parte locorum, quæ sunt huiusmodi corporibus propria: secundo ex parte grauitatis & leuitatis, per quæ huiusmodi corpora

in propria loca mouentur, ibi. [Et adhuc si grauitas &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum, quantum ad extrema corpora, quorum vnum est simpliciter graue, scilicet terra, & aliud simpliciter leue, scilicet ignis: secundo quantum ad corpora medio modo se habentia, quæ sunt aer & aqua, ibi. [Adhuc si sursum &c.] Proponit ergo primo, quod huiusmodi motus, qui sunt sursum & deorsum, vel à medio, & ad medium sunt motus contrarij, contrarij autem motus locales sunt, qui sunt ad loca contraria, vt supra dictum est, & est ostensum in 6. Phys. relinquitur ergo, quod loca propria, in quæ feruntur huiusmodi corpora sunt contraria. Ex hoc ergo statim concludere posset, huiusmodi loca esse determinata: contraria enim sunt, quæ maxime distant. Maxima vero distantia locorum non potest esse, nisi sint loca determinata: quia maxima distantia est, qua non est alia maior. infinitis autem semper est maiorem ac maiorem distantiam accipere. vnde, si loca essent infinita, cessaret locorum contrarietas. sed Aristoteles prætermissa hac probatione, tanquam manifesta, procedit per alium modum. Verum est enim, quod si vnum contrarium est determinatum, quod reliquum erit determinatum, eo quod contraria sunt vnius generis: medium autem mundi, quod est medius terminus motus deorsum, est determinatum. Ex qua cunctis enim parte cæli aliquid feratur deorsum, quod scilicet substans superiori parti, quæ est versus cælum, non contingit longius pertransire recedendo à cælo, quam quod perueniat ad medium: iam enim fieret propinquius cælo, & sic moueretur sursum. sic igitur patet, quod medius locus est determinatus. Patet etiam ex prædictis, quod determinato medio, quod est locus deorsum, necesse est, & determinatum esse locum, qui est sursum, cum sint contraria. si autem ambo loca sunt determinata & finita, necesse est, quod corpora, quæ sunt nata, esse in his locis, sint finita. vnde patet, huiusmodi corpora extrema, quæ mouentur motu recto, esse finita. Deinde cum dicit.

lect. 8. te. c. 49. te. c. 45. te. c. 46. te. c. 47.

trariæ autem ad contraria loca. Contrariorum autem, si alterum determinatum est, & alterum determinatum erit. Medium autem determinatum est: si enim vnde cunque feratur deorsum, quod substans, non contingit pertransire longius medio loco. Determinato igitur medio loco, & eum, qui sursum locum necesse est, determinatum esset. Si autem loca determinata sunt, & finita & corporea erunt finita.

c Adhuc si sursum & deorsum determinata sunt, & intermedium necesse est determinatum esse. Si enim non est determinatum, infinitus vtique erit motus. hoc autem quod impossibile, ostensum est prius. Determinatum est igitur medium: quare & quod in hoc corpus determinatum est, quod vel in hoc est, aut esse potest.

d Sed & adhuc, quod sursum & deorsum fertur, potest in hoc factum esse. natum est enim hoc quidem à medio moueri, hoc autem ad medium. Ex his itaque manifestum est, quod non contingit corpus esse infinitum.

e Et adhuc si grauitas non est infinita, neque vtique horum & corporum vllum erit infinitum. Necesse enim infiniti corporis infinitam esse & grauitatem. Eadem autem ratio erit & in leui: si enim est infinita grauitas & leuitas, si infinitum sit id, quod super fertur.

f Palam autem ex his. Sit enim finita, & sumatur infinitum quidem corpus, in quo A B: gra-

ita, cum locorum commensuratur loco, consequens est quod corpus sit finitum, quod actu existit in hoc loco, vel quod potest ibi existere. Secundam rationem ponit ibi. d ¶ Quæ talis est. Corpus, quod fertur sursum, potest peruenire ad hoc, quod sit factum existens in locali. Quod quidem patet per hoc, quod tale corpus natum est moueri à medio, vel ad medium, id est, habet naturam inclinationem ad hunc, vel illum locum. Naturalis autem inclinatio non potest esse frustra, quia Deus & natura nihil faciunt frustra, vt habitum est. Sic igitur omne, quod mouetur naturaliter sursum vel deorsum, potest motus eius determinari ad hoc, quod sit sursum, vel deorsum: sed hoc non potest esse, si locus medius esset infinitus. est ergo locus medius finitus, & corpus in eo existens finitum. Ex præmissis epilogando concludit manifestum esse, quod non contingit aliquod corpus esse infinitum. Deinde cum dicit.

stat. Contrariis autem contraria loca petuntur; atque contrariorum, si alterum definitum est, & alterum definitum erit. Medium vero est definitum; nam si vnde cunque feratur id, quod sub omnibus collocatur, fieri non potest, vt ultra medium ipsum progrediatur. Cum igitur medium sit definitum, & super locum definitum esse necesse est. Quod si loca sunt definita atque finita, & corpora sane erunt finita.

Præterea si superius ac inferius locus est definitus, & id, quod est inter hac, definitum esse necesse est. Nam si definitum non est, motus infinitus erit profecto. Hoc autem impossibile esse, antea demonstrauimus. ergo medium ipsum est definitum. Quare & id corpus definitum est sane, quod in hoc est, aut fore potest.

¶ Ostendit, non esse corpus graue, vel leue infinitum, ratione sumpta ex grauitate, vel leuitate, quæ talis est. Si est corpus graue, vel leue infinitum, necesse est, quod sit grauitas, vel leuitas infinita: sed hoc est impossibile. ergo & ipsum ex quo sequitur. Circa hoc duo facit. Primo probat conditionalem: secundo probat destructionem consequentis, ibi. [Sed adhuc quoniam infinitam &c.] Circa primum, duo facit. Primo proponit, quod intendit dicens: Si non est grauitas infinita, nullum erit corporum horum, scilicet grauium, infinitum: & hoc ideo, quia necesse est infiniti corporis infinitam esse grauitatem.

I Et insuper si pondus non sit infinitum, neque quicquam horum corporum infinitum esse profecto potest. Infiniti namque corporis pondus infinitum esse necesse est; eadem fuerit ratio, & de corpore leui. Nam si est grauitas infinita, est & leuitas infinita; si id est infinitum, quod super omnia eminet.

¶ Quod quidem ex his patere potest. Sit enim finitum, atque sumatur infinitum quidem corpus A B, pon-

Et eadem ratio est de corpore leui, quia si infinita est grauitas corporis grauis, necesse est, quod etiam leuitas corporis sit infinita, si supponatur corpus leue, quod sursum fertur, esse infinitum. Secundo ibi.

f ¶ Probat, quod supposuerat, & primo proponit probationem: secundo excludit obiectiones quasdam, ibi. [Nihil autem differt gra. &c.] Ponit ergo primo rationem ducentem ad impossibile, quæ talis est. Si non est verum, quod supra dictum est, supponatur, quod corporis infiniti sit grauitas finita, & sit corpus infinitum A B. grauitas autem eius finita sit G, corpore igitur infinito prædicto auferatur aliqua pars eius finita, quæ est magnitudo B D, quam necesse est esse multo minore in toto corpore infinito. Minoris autem corporis minor est grauitas. sit ergo grauitas corporis B D, quod est pars finita ablata à corpore infinito, cuius grauitas est minor quam sit grauitas G, quæ est grauitas totius corporis infiniti, & sit ista minor grauitas E, hæc autem minor grauitas, scilicet E, mensuret maiorem grauitatē finitam,

tam; quæ est G, quotiescunque, id est, secundum quemcunque A numerum; puta, secundum tria, vel scilicet dicatur, quod E est tertia pars totius G: accipiat autem à corpore infinito aliqua pars, quæ superaddatur corpori finito B D secundum proportionem, qua G excedit E, & hoc corpore excedens sit B Z: ita. sicut grauitas minor; quæ est E, se habet ad maiorem, quæ est G, ita corpus B D se habet ad B Z. & quod hoc fieri possit probat: quia à corpore infinito potest auferri, quantumcumque oportuerit, eo quod, sicut dicitur in 3. Physic. Infinitum est, cuius quantitatem accipientibus, semper est aliquid extra accipere. His igitur præsuppositis, arguitur ducendo ad tria inconuenientia, primo quidem sic. Eadem est proportio magnitudinum grauium, quæ est ipsarum grauitatum. Videmus enim, quod minor grauitas est minoris magnitudinis, & maior maioris: sed quæ est proportio E ad G, minoris, scilicet grauitatis, ad maiorem, eadem est proportio B D ad B Z minoris, scilicet, corporis ad maius, vt supra positum est. Cum igitur E, sit grauitas corporis B D, sequitur quod G, sit grauitas corporis B Z. Supponebatur autem, quod esset grauitas totius corporis infiniti, ergo æqualis numero eadem erit grauitas corporis finiti, & infiniti, quod est inconueniens: quia sequeretur, quod totum residuum corporis infiniti nihil habeat grauitatis, ergo & primum est impossibile, scilicet quod corpus infiniti sit grauitas finita. Secundo ibi.

g ¶ Ducit ad aliud inconueniens: quia enim à corpore infinito potest accipi quantumcumque quis voluerit, vt dictum est: accipitur adhuc aliqua pars corporis infiniti, quæ superaddatur corpori B Z, & sit vnum corpus B infinitum maius corpore finito, quod est B Z, maioris autem corporis maior est grauitas, vt supra dictum est. ergo grauitas corporis B I est maior quam grauitas corporis B Z: sed primum supponebatur quod G erit grauitas totius corporis infiniti, ergo grauitas corporis finiti erit maior, quam grauitas corporis infiniti, quod est impossibile. ergo & primum, scilicet, quod grauitas corporis infiniti sit finita. Tertio ibi.

h ¶ Ducit ad tertium inconueniens, scilicet, quod inæqualium magnitudinum sit eadem grauitas, illud manifeste sequitur ex præmissis: quia infinitum est inæquale finito; cum sit maius eo,

T. c. 48. T. c. 49.

vnde cum hæc sint impossibilia, impossibile est corporis infiniti esse grauitatem finitam. Deinde cum dicit.

i ¶ Excludit duas obiectiones contra præmissam rationem. Primo, primam, secundo, secundam, ibi. [Nec vtique magnitudinem, &c.] Prima autem obiectio est, quia supposuerat in præcedenti ratione, quod grauitas minor, quæ est E, mensuret secundum aliquem numerum grauitatem maiorem, quæ est G: quod quidem aliquis posset negare. Non enim omne maius mensuratur à minori, quia linea trium palmarum non mensurat lineam octo palmarum. Hanc autem obiectionem excludit Philosophus dupliciter, primo quidem, quia nihil differt ad præpositum, vt vtrum duæ prædictæ grauitates; scilicet, quod maior & minor sint commensuratae, sic scilicet, quod minor maiorem mensuret: vel quod sint incommensuratae; sic scilicet, quod minor maiorem non mensuret. eadem enim ratio sequitur vtrobique. Necesse est enim quod minus aliquoties sumptum, aut mensuret maius, aut excedat ipsum: sicut binarius res sumptus mensurat senarium. ter enim duo sunt sex: quinarium autem non mensurat, sed excedit. sic igitur, si grauitas E, non mensuret grauitatem G, sit ita, quod res sumpta mensuret quandam maiorem grauitatem; hæc excedit grauitatem G: & ex hoc subitit inconueniens, sicut prius: quia, si assumptum erit corpus in infinito tres magnitudines secundum quantitatem B D; magnitudinis ex his tribus compositæ, erit tripla grauitas grauitatis E, quæ ponitur esse grauitas corporis B D: grauitas autem tripla ad E est maior secundum prædicta, quam grauitas G, quæ est grauitas corporis infiniti, quare sequitur idem impossibile, quod prius, scilicet, quod maior sit grauitas corporis finiti, quam infiniti. Secundo ibi.

¶ Si maioris præterea corporis maius est pondus ipsius B D, pondus maius erit pondere corporis ipsius B P. Quare finiti pondus maius erit pondere finiti.

Inæqualium etiam magnitudinum idem fuerit pondus. Finitum enim ac infinitum inæqualia esse constant.

Nihil autem interest commensurabilia ipsa pondera, an incommensurabilia sint. Etenim eadem erit ratio si incommensurabilia sint. veluti si E, pondus mensurans C, pondus ter repetitum exuperet. Nam si tres totæ magnitudines B D, sumantur: pondus ipsarum maius erit pondere C. Quare idem eueniet impossibile.

Præterea fieri potest, vt commensurabilia ipsa sumantur. Nihil enim interest à pondere, an à magnitudine inueniatur. veluti si E, pondus commensurabile sumatur ipsi pondere C, atque ab initio ea magnitudo auferatur, quæ habet ipsum E pondus, ceterum B D, deinde allata fuerit alia magnitudo, ceterum B F, ad quam ita B D magnitudo se habet, vt pondus se habet ad pondus. Fieri enim potest, vt si magnitudo A B, sit infinita, quantitas ab ea magnitudo auferatur. His enim sumptis tam magnitudines, quam pondera inter sese sanè commensurabilia erunt.

¶ Excludit eandem obiectionem hoc modo, & dicit, quod possumus sumere in demonstratione prædicta, quod duæ grauitates sint commensurate, ita. f. quod E commensuret G, supra enim primo sumpta est magnitudinis pars, f. B D, cuius grauitatem diximus esse E. Et ideo dici poterat, quod E non mensurat G. nihil autem differt ad propositum, vtrum incipiamus à grauitate accipientem partem eius quamcumque volumus; aut à magnitudine sic sumpta: puta, si incipiendo à grauitate sumatur quædam pars

uitas autem ipsius, in quo G. auferatur igitur ab infinito finita magnitudo, in qua B D: & grauitas eius sit, in quo est E: itaque E, eo quod G, minus erit. Minoris enim grauitas minor: mensuretur autem minus quotiescunque, & vt grauitas minor ad maiorem B D ad B Z fiat: contingit enim auferri ab infinito quantumcumque. Si igitur proportionaliter magnitudines grauitatibus: minor autem grauitas minoris est magnitudinis, & maior maioris vtique erit. æqualis igitur erit finiti, & infiniti grauitas.

g Adhuc autem si maioris corporis maior grauitas, eius quod est I B, maior erit grauitas, quam Z B. Quare finiti grauitas erit maior, quam infiniti.

h Et inæqualium magnitudinum eadem grauitas erit. Inæquale enim finito infinitum.

i Nihil autem differt grauitates commensuratas esse, aut incommensuratas. Etenim non commensuratis existentibus eadem erit ratio: puta, si in tertio mensurans excedit G grauitatem. Magnitudinibus enim B D tribus totis sumptis, maior erit grauitas, quam quæ in quo G. quare idem erit impossibile.

k Adhuc autem etiam contingit commensuratas sumere. Nihil enim differt incipere à grauitate, aut à magnitudine: puta, si sumatur commensurata grauitas ei, quod est G, ei quod est E, & ab infinito auferatur, habens grauitatem, in quo, puta, B D. Deinde vt grauitas ad grauitatem B D ad aliam fiat magnitudinem, puta, ad B Z. Contingit enim infinita existente magnitudine quantumcumque ablata esse. his enim sumptis, commensurate erunt magnitudines & grauitates inuicem.

d ¶ Ostendit propositum, & primo per rationes naturales de-

Lecl. 4. 20x. cō. 16.

20x. cō. 57.

20x. cō. 58.

d Necessè itaq; corpus omne, aut infinitum esse, aut finitum: & si infinitum, aut anhomio-

e Quod quidem igitur non possibile est ex infinitis, manifestum, si quis nobis sinat manere primas hypo-

f Sed tamen, si quidem ex finitis erit infinitum, necesse est & partium vnquamq; esse infinitam. dico autem, puta aquam & ignem: sed impossibile. Ostensum est enim, quoniam neq; grauitas, neq; leuitas est infinita.

g Adhuc necessarium, infinita magnitudine esse etiam loca ipsarum, quare & motus infinitos esse omnium. Hoc autem impossibile, si ponamus veras esse primas hypo-

Si ergo probabitur, quod non sunt infinitæ, neque rerum sunt finitæ: & quod iterum nullum corpus similitum partium sit infinitum, probatum erit, quod nullum corpus vniuersaliter est infinitum. Deinde cum dicit.

e ¶ Probat singula prædictorum, & circa hoc tria facit. Primo, ostendit, quod non est possibile corpus dissimilium partium esse infinitas species partium eius. Secundo, ostendit, quod non est possibile esse corpus infinitum dissimilium partium, ita quod species partium sint finitæ, ibi. [Sed tamen si quidem, &c.] Tertio ostendit, quod corpus infinitum non potest esse similitum partium, ibi. [Sed adhuc neque totum, &c.] Primo ergo ostendit, quod non est possibile aliquod corpus infinitum esse, si quis permittat manere in sua veritate primas hypotheses, id est, suppositiones prius factas, scilicet, quod sint solæ tres species motuum simplicium. Si enim primi motus, scilicet, simplices sunt finiti, necesse est, quod species corporum simplicium sint finitæ: & hoc ideo, quia motus ipsius corporis simplicis est simplex, vt supra habiamus est. dictum est autem supra, quod simplices motus sunt finiti: sunt enim tres, scilicet, motus, qui est ad medium: & motus qui est à medio: & motus qui est circa medium. Ideo autem oportet, quod si motus simplices sunt finiti, quod corpora simplicia sint finita: quia necesse est, quod omne corpus naturale habeat proprium motum. si autem essent infinitæ species corporum, motibus existentibus finitis, oporteret esse aliquas species corporum, quæ nõ haberent motum, quod est impossibile. sic igitur est hoc, quod motus simplices sunt finiti, sufficienter probatur, quod species corporum simplicium sint finitæ. Omnia enim corpora mixta componuntur ex simplicibus. Vnde si esset aliquod totum dissimilium partium, quod componeretur ex infinitis speciebus cor-

porum mixtorum: tamen oporteret, quod species primorum componentium sint finitæ: quamuis etiam, hoc non videatur possibile, quod finitorum elementorum diuersificationum commisiones in infinitum. Nec tamen aliquod corpus mixtum potest dici omnium similitum partium: quia & si partes eius quantitatiuæ sint similes specie, sicut quælibet pars lapidis est lapis: partes tamen essentielles eiusdẽ sunt diuersæ secundum speciem. Componitur enim substantia corporis mixti ex corporibus simplicibus. Deinde cum dicit.

Omne itaq; corpus, aut finitum, aut infinitum necesse est: & si infinitum est, aut similitum, aut dissimilium partium esse. Et si dissimilium partium est, aut ex finitis specie, aut ex infinitis constare.

Paret igitur ex infinitis constare non posse: si quisquam nobis primas suppositiones manere sinat. Nam si primi motus finiti sint, species quoq; simplicium corporum finitas esse necesse est. Etenim simplicis quidem corporis motio simplex est: simplices autem motiones finitæ sunt, atq; omne naturale corpus motionem habere necesse est.

At vero si infinitum ex finitis erit, & quamq; partium infinitam esse necesse est. dico autem aquam vel ignem: at hoc esse non potest. Demonstratum est enim neq; pondus, neq; leuitatem in ratione rerum infinitam esse.

Præterea loca quoque ipsarum magnitudine infinita esse necesse est. Quare & motus omnium infinitos esse. hoc autem esse nequit, si primas suppositiones posuerimus veras esse, & neque id, quod deorsum, neque id quod sursum fertur in infinitum moueri possit. Impossibile est enim fieri, id quod ortum subire non potest tam in qualitate, quam in quantitate,

tium. Potest autem aliquis obiicere, quod non sequitur hac ratione facta, quod vnaquæque partium sit infinita: esset enim possibile totum esse infinitum, vna parte existente infinita secundum magnitudinem & aliis existentibus finitis. Sed hoc reprobatur est in 3. Physic. si enim vna pars esset infinita, consumeret alias partes finitas propter excessum virtutis. Potest tamen dici, quod etiam hoc posito sequitur idem inconueniens. scilicet, quod sit grauitas vel leuitas infinita, & ideo de hoc Aristot. non curauit. Secundam rationem ponit ibi.

¶ Si enim partes totius infiniti sint infinitæ secundum magnitudinem, oportet etiam quod loca earum essent infinita secundum magnitudinem, quia loca oportet esse æqualia locatis: sed motus mensuratur secundum magnitudinem loci, in quem pertransit, vt probatur in 6. Physic. ergo sequitur, quod motus omnium partium harum sint infiniti. Sed hoc est impossibile, si sint vera ea, quæ supra supposuimus, scilicet, quod non conuenit aliquid moueri deorsum in infinitum, neque etiam sursum, quia deorsum est determinatum, cum sit medium, & eadem ratione sursum est determinatum: si enim vnum contrarium est determinatum, & aliud. Et hoc etiam hic ostendit per id, quod est commune omnibus motibus. Videmus enim in transmutatione, quæ est secundum substantiam, quod impossibile est id fieri quod non potest esse factum: sicut non potest fieri asinus rationalis, quia impossibile est asinum esse talem: & simile est in tali, scilicet in motu, qui est secundum locum. Si enim impossibile est, quod aliquod nigrum sit factum album, sicut coruus impossibile est quod fiat albus, & si aliquid impossibile est, quod sit formica, impossibile est, quod ad hoc moueatur: & si impossibile est, quod aliquid sit in Ægypto, puta, Danubius, impossi-

Lecl. 7. 20x. cō. 44.

Secunda ratio.

Lecl. 9. 20x. cō. 60.

20x. cō. 59.

20x. cō. 60.

20x. cō. 61.

20x. cō. 62.

20x. cō. 63.

bile est, quod ad id moueatur. Et huius ratio est, quia natura nihil facit frustra: esset autem frustra si moueretur ad id, ad quod est impossibile peruenire, sic igitur impossibile est, quod aliquid moueatur localiter ad illud, ad quod non potest peruenire, non est autem pertransire locum infinitum. si igitur loca essent infinita, nullus esset motus, quod cum sit impossibile, non potest esse, quod partes corporis infiniti dissimilium partium sint infinitæ in magnitudine. Tertiam rationem ponit ibi.

h ¶ Possit enim aliquis dicere, quod non est vnum continuum infinitum: sunt quidem partes discretæ, id est, distinctæ, & non continuæ infinitæ: sicut Democritus posuit infinita corpora indiuisibilia: & sicut Anaxagoras posuit infinitas partes conuulsas: sed ipse dicit, quod ex hac positione nihil minus sequitur inconueniens: quia si sint infinitæ partes ignis non continuæ, nihil prohibet illas omnes coniungi, & sic fieri ex omnibus vnum ignem infinitum. Quartam rationem ponit ibi.

i ¶ Cum enim aliquid dicitur esse infinitum, oportet, quod infinitum accipiatur secundum propriam eius rationem, puta, si dicamus lineam esse infinitam, intelligemus, quod sit infinita secundum longitudinem: superficies secundum longitudinem, & latitudinem: corpus autem secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Corpus enim distenditur ad omnem partem, quia habet omnes dimensiones, vt supra dictum est. Et sic si corpus dicatur infinitum, oportet quod sit infinitum ad omnem partem, & ita ex nulla parte erit aliquid extra ipsum: Non ergo est possibile, quod in corpore infinito sint plura dissimilia, quorum vnumquodque sit infinitum: quia non est possibile esse plura infinita secundum prædicta. Deinde cum dicit.

k ¶ Ostendit, quod corpus infinitum non potest esse similitum partium, & hoc duabus rationibus, quarum prima est: quia cuiuslibet corporis naturalis oportet esse aliquem motum localem: non est autem alius motus præter istos qui supra dicti sunt, quorum scilicet vnus est circa medium, alius à medio, & tertius ad medium: sequitur ergo quod habeat vnum istorum motuum, sed hoc est impossibile: quia si moueatur sursum, vel deorsum, erit graue vel leue, & ita accidet grauitatem, & leuitatem esse infinitam, quod est impossibile secundum præmissa supra. & non est possibile quod moueatur circulariter, quia est impossibile in-

finitum circumferri. nihil enim differt hoc dicere, quam si dicatur cælum infinitum, quod est impossibile, vt supra ostensum est, non ergo contingit totum corpus infinitum esse homogenum. Secundam rationem ponit ibi. [Sed adhuc neq; omnino, &c.] quæ sequitur ex communi ratione motus localis. si enim sit corpus similitum partium infinitum, sequitur quod nullo modo possit moueri: quia si moueretur, aut mouebitur secundum naturam, aut secundum violentiam. Si autem sit ei aliquis motus naturalis: quia motus violentus contrariatur motu naturali, vt supra habitum est. Si autem aliquis sit ei motus naturalis, sequitur, quod sit etiam aliquis locus æqualis sibi, in quem naturaliter fertur: quia motus naturalis est eius, quod fertur in proprium locum. hoc autem est impossibile: quia sequeretur, quod sint duo corporalia loca infinita, quod est æque impossibile: sicut quod corpus infinitum moueatur. Si ergo omne corpus naturale mouetur, sequitur, quod nullum corpus naturale sit infinitum. Est tamen attendendum, quod hæc ratio non procedit, nisi de motu recto. Nam id quod mouetur circulariter, non mutat totum locum subiecto, sed solum ratione, vt probatur in 6. Physic. sed quod corpus infinitum non potest moueri circulariter, supra multipliciter est ostensum.

quam etiam in vbi. Dico autem hoc pacto. si impossibile est album quippiam fore, aut pedalem, aut in Ægypto, & fieri quicquam horum impossibile est. impossibile est igitur & illuc etiam quicquam ferri, quo nullum corpus peruenire potest subiens latitudinem.

Præterea & si seuncta sunt, non minus tamen hisce, qui est ex omnibus, ignis infinitus esse potest.

At corpus est id, quod omni ex parte dimensionem habet. Quare quomodo fieri potest, vt plura quidem sint dissimilia, vnumquodq; autem ipsorum sit infinitum? omni enim ex parte quodque infinitum esse oportet.

At vero neque similitum partium infinitum esse potest. Primo enim non est alius præter hos motus: horum igitur vnum habebit. Quod si hoc concedatur, eueniet sane grauitatem, aut leuitatem infinitam in ratione rerum esse. atqui impossibile est id quod versatur infinitum esse: fieri enim non potest, vt infinitum ipsum versetur: nihil enim interest hoc, an cælum infinitum esse dicatur: hoc autem demonstratum est impossibile esse. At vero fieri omnino non potest, vt infinitum subeat motum: aut enim secundum naturam, aut vi motu ciebitur: atq; si vi moueatur, est ipsius profecto, & secundum naturam motus: quare & locus proprius alius erit, ad quem ipsum suapte natura feretur: at hoc impossibile esse constat.

Postquam Philosophus ostendit, quod non est infinitum corpus, ratione accepta ex parte motus localis, hic ostendit idem communiori ratione, quæ scilicet accipitur à motu in communi: siue ex actione vel passione, quæ concomitantur omnem motum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit, quod intendit: secundo probat propositum, ibi. [Sit enim infinitum, &c.] Tertio excludit quandam obiectionem, ibi. [Sed tamen & quandoque, &c.] Dicit ergo primo, quod ex his quæ sequuntur, manifestum est, quod corpus infinitum non solum non potest moueri localiter, sed quod vniuersaliter non potest aut pati, aut agere aliquid in corpus finitum. Deinde cum dicit. [Sit enim infinitum, &c.] Probat nullum corpus sensibile esse infinitum tali ratione. Nullum corpus infinitum habet virtutem actiuam, aut passiuam, aut vtramque: sed omne corpus sensibile habet virtutem actiuam, aut passiuam, aut vtram-

20x. cō. 85. Lecl. 11.

que

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

Q uod autem omnino impossibile sit infinitum à finito pati aliquid, aut facere finitum, ex his manifestum est. Sit enim infinitum, in quo A, finitum autem in quo B. tempus autem in quo mouit aliquid, aut motum est G. Si itaque ab A, calefactum est, aut latum est, aut

Minimo autem fieri non posse, vt infinitum à finito patiatur, aut in quippiam finitum agat, ex hisce patere potest. Sit enim infinitum quidam A, finitum autem B, & tempus in quo finitum mouit, ac infinitum est motum C. Si igitur ipsum A calefactum est, aut passum à B, aut aliquid quippiam

que ergo nullum corpus sensibile est infinitum. Circa hoc ergo duo facit. Primo, probat maiorem: secundo, ponit minorem & conclusionem, ibi. [Sic igitur omne corpus, &c.] Circa primam duo facit: Primo proponit, quod intendit, & dicit manifestum esse ex his, quæ dicentur, quod non solum impossibile est infinitum moueri localiter: sed vniuersaliter est impossibile infinitum pati aliquid, vel etiam agere in aliquo corpore finito: secundo ostendit, quod infinitum non patitur à finito: secundo ostendit, quod finitum non patitur ab infinito, ibi. [Neque vtrique infinitum, &c.] Dicit ergo primo, quod si corpus infinitum patitur à finito. sit corpus infinitum, in quo est A, corpus autem finitum in quo est B. & quia omnis motus est in tempore, sit tempus G, in quo mouit A, aut A motum est. Si ergo ponamus, quod A, quod est corpus infinitum, à B, quod est corpus finitum sit alteratum, puta calefactum, aut laetum, id est, motum secundum locum, aut aliquid passum, puta, infrigidatum, aut humectatum, aut quocunque modo motum in tempore G: accipiamus vnam partem B mouentis, quæ sit D, & nihil refert ad propositum si D esset quoddam aliud corpus minus, quam B. manifestum est, quod minus corpus mouet minus mobile in æquali tempore, hoc tamen supposito, quod in minori corpore sit minor virtus, quod oportet esse, si sit corpus similitum partium: minor autem virtus in æquali tempore mouet minus mobile. Sit ergo corpus E, quod alteratur, aut qualitercunque mouetur à D in tempore G: ita quod intelligamus corpus E, esse partem totius infiniti, quod est A: sed quia tam D quam B est finitum: & quorumlibet duorum finitorum corporum, est aliqua proportio adinuicem: secundum illam proportionem, quam habet D ad B, accipiatur proportio corporis E, ad quocunque corpus maius finitum, puta, quod sit F. Hac igitur positione facta ponit quasdam suppositiones, quarum prima est, quod alterans æquale in magnitudine & virtute, in æquali tempore alterat æquale corpus: secunda est quod minus corpus alterans, in æquali tempore alterat minus: ita scilicet quod tantum erit corpus motum minus altero corpore moto, quantum erit analogum quocumque maius G ad minus: id est, quanta est proportio excessus maioris corporis mouentis ad minus. Ex præmissis igitur concludit, quod infinitum à nullo finito potest moueri secundum quocumque tempus, quia aliquid minus quam infinitum mouebitur in æquali tempore ab illo minori, quam sit corpus mouens infinitum, scilicet, E, quod est minus quam A, mouebitur à D, quod est minus quam B secundum præmissa. Id autem quod est analogum ad E, id est, in eadem proportionem se habens ad E, sicut B ad D. est quoddam finitum: non enim potest dici, quod ipsum infinitum quod est A, se habeat ad E, sicut B se habeat ad D: quia infinitum ad finitum nullam proportionem habet, supposito autem,

sex. cõ. 64.

aliud aliquid passum est, ad & quocumque motum est, in tempore, in quo G sit D, eo quod est B minus: & minus in æquali tempore minus moueat, sit autem quod in quo E, ab eo quod D alteratum. Quod itaque est D, ad B, E, erit ad finitum aliquid puta F. Sit itaque æquale quidem in æquali tempore æquale alterans: minus autem inæquale minus: maius autem maius: tantum autem quantum analogum, erit quocumque maius ad minus. Non igitur infinitum ab aliquo finito mouebitur in nullo tempore. minus enim aliud in æqualia minori mouebitur. At quod quidem analogum, finitum erit: Infinitum enim ad finitum in nulla proportionem est.

b Sed adhuc neque infinitum in nullo tempore mouebit finitum. Sit enim in quo A infinitum, B vero finitum: tempus in quo G. Igitur D in G, minus in eo quod est B, mouebit. sit autem illud Z. Quod itaque est B ad Z totum, E sit habens eandem proportionem ad D: mouebit igitur E B Z in G. infinitum igitur, & finitum in æquali tempore alterabunt, sed impossibile. In minori enim, quod minus supponebatur: sed semper sumptum tempus idem faciet, quare non erit tempus, neque vnum, in quo mouebit.

c Sed adhuc infinito tempore non est mouisse: neque motum esse: finem enim non habet. Factio autem & passio habent.

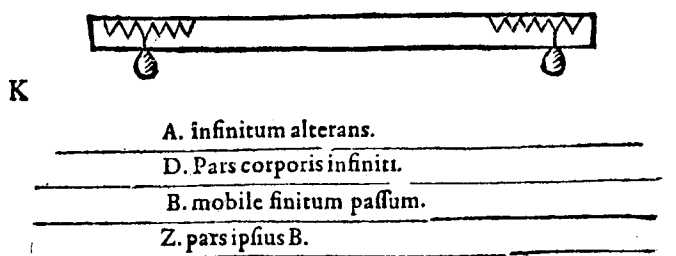
F quod aliquid finitum se habeat ad E, sicut B ad D, erit commutatum dicere, quod sicut D se habet ad E, ita B se habet ad illum finitum. Sed D mouet E in tempore G: ergo B mouet finitum in tempore G, sed hoc tempore positum est B mouere A. ergo finitum in tempore eodem mouebit finitum, & infinitum. Deinde cum dicit.

d ¶ Probat, quod infinitum non moueat infinitum, & dicit, quod infinitum non contingit aliquid pati ab infinito, secundum quamcumque speciem motus. Alioquin sit corpus infinitum agens, in quo est A, & corpus infinitum patiens, in quo est B, tempus autem in quo B passum est ab A, sit D G: sit autem E pars infiniti mobilis, quod est B: quia ergo totum B passum est ab A, in toto tempore quod est D. G. manifestum est, quod E quod est pars eius, non mouetur in toto hoc tempore, oportet enim supponere, quod ab eodem mouente minus mobile moueatur in minori tempore. Quanto enim mobile magis viuaciter à mouente, tanto velocius mouetur ab ipso. sit ergo quod E, quod est minus quam B, moueatur ab A, in tempore D, quod est pars totius temporis G: D. D autem ad G. D, est aliqua proportio, cum vtrunque sit finitum. Accipimus autem quod eandem proportionem habeat E, ad aliquam partem ipsius mobilis infiniti maiorem, quam scilicet D habet ad D. G. Sit ergo istud infinitum magis quam E, necesse est quod moueatur ab A in G D tempore. oportet enim supponere, quod ab eodem mouente moueatur maius, & minus mobile in maiori & minori tempore: ita quod sit diuisio mobilium secundum proportionem temporum. Quia igitur proportio illius finiti ad E, est sicut proportio totius temporis G D ad D, oportet commutatim dicere, quod proportio totius temporis G D, ad illud mobile finitum maius, sit sicut ut proportio temporis D ad mobile E, sed E mouetur ab A in tempore D. ergo illud finitum maius mouebitur ab A in tempore G D: & sic in eodem tempore mouebitur finitum, & infinitum, quod est impossibile, & idem inconueniens sequitur, quodcumque tempus infinitum accipiat: sic igitur impossibile est, quod infinitum moueatur ab infinito in tempore finito. Relinquitur igitur si moueatur, quod moueatur in infinito tempore: sed hoc est impossibile, ut supra ostensum est, quia infinitum non habet finem. omne autem quod mouetur, habet finem: quia & si totus motus cæli non haberet finem, vna tamen circulatio habet finem. Sic igitur manifestum est, quod infinitum non habet virtutem actiuam, neque passiuam. Deinde cum dicit.

At vero neque infinitum vlllo in tempore finitum mouebit. Sit enim infinitum quidem A, finitum vero B, tempus autem C. Igitur D in C tempore minus B ipso mouebit. Sit illud F atque quam rationem B totum habet ad F, eam habeat E ad D: ergo E mouebit ipsum B in tempore C: finitum ergo & infinitum æquali tempore alterabunt. at fieri non potest. Supponebatur enim maius minore in tempore alterare: atque tempus sumptum idem faciet semper: quare nullum erit tempus, in quo mouebit.

At vero fieri non potest, ut tempore infinito moueat, aut etiam moueatur: finem enim non habet: actio autem, atque passio habent.

ueatur ab infinito in tempore G. Et idem sequitur, quodcumque aliud tempus finitum sumatur, nullum ergo tempus finitum est dare, in quo finitum moueat finitum. Deinde cum dicit. G. Tempus.

e ¶ Ostendit, quod neque hoc potest esse in tempore infinito, non enim contingit, quod in tempore infinito aliquid mouerit, vel motum sit, quia tempus infinitum non habet finem: omnis autem actio, vel passio habet finem. nihil enim agit, vel patitur, nisi ut perueniat ad aliquem finem. Relinquitur ergo quod infinitum non moueat finitum in tempore infinito. Deinde cum dicit.

d ¶ Pro-

sex. cõ. 66.

sex. cõ. 67.

sex. cõ. 68.

sex. cõ. 69.

sex. cõ. 70.

d ¶ Probat, quod infinitum non moueat infinitum, & dicit, quod infinitum non contingit aliquid pati ab infinito, secundum quamcumque speciem motus. Alioquin sit corpus infinitum agens, in quo est A, & corpus infinitum patiens, in quo est B, tempus autem in quo B passum est ab A, sit D G: sit autem E pars infiniti mobilis, quod est B: quia ergo totum B passum est ab A, in toto tempore quod est D. G. manifestum est, quod E quod est pars eius, non mouetur in toto hoc tempore, oportet enim supponere, quod ab eodem mouente minus mobile moueatur in minori tempore. Quanto enim mobile magis viuaciter à mouente, tanto velocius mouetur ab ipso. sit ergo quod E, quod est minus quam B, moueatur ab A, in tempore D, quod est pars totius temporis G: D. D autem ad G. D, est aliqua proportio, cum vtrunque sit finitum. Accipimus autem quod eandem proportionem habeat E, ad aliquam partem ipsius mobilis infiniti maiorem, quam scilicet D habet ad D. G. Sit ergo istud infinitum magis quam E, necesse est quod moueatur ab A in G D tempore. oportet enim supponere, quod ab eodem mouente moueatur maius, & minus mobile in maiori & minori tempore: ita quod sit diuisio mobilium secundum proportionem temporum. Quia igitur proportio illius finiti ad E, est sicut proportio totius temporis G D ad D, oportet commutatim dicere, quod proportio totius temporis G D, ad illud mobile finitum maius, sit sicut ut proportio temporis D ad mobile E, sed E mouetur ab A in tempore D. ergo illud finitum maius mouebitur ab A in tempore G D: & sic in eodem tempore mouebitur finitum, & infinitum, quod est impossibile, & idem inconueniens sequitur, quodcumque tempus infinitum accipiat: sic igitur impossibile est, quod infinitum moueatur ab infinito in tempore finito. Relinquitur igitur si moueatur, quod moueatur in infinito tempore: sed hoc est impossibile, ut supra ostensum est, quia infinitum non habet finem. omne autem quod mouetur, habet finem: quia & si totus motus cæli non haberet finem, vna tamen circulatio habet finem. Sic igitur manifestum est, quod infinitum non habet virtutem actiuam, neque passiuam. Deinde cum dicit.

d Neque infinitum vtrique ab infinito contingit nihil pati. Sit enim A infinitum & B. Tempus autem in quo passum est B ab A, in quo G D. Quod autem in quo E, infiniti pars: quia totum B passum est, non inæquali tempore hoc ipsum mouetur. Supponebatur enim in minori tempore moueri minus. Sit enim motum ab A in D. Quod itaque D. ad G D, est ad aliquid eius quod est B finitum. hoc igitur necesse ab A motum esse in G D tempore, Ab eodem enim supponatur in pluri & minori tempore maius & minus pati quæcumque proportionabiliter temporis diuisiua sunt. In nullo igitur tempore finito possibile infinitum ab infinito motum esse: in infinito igitur. Sed infinitum tempus non habet finem: quod autem motum est, habet.

e Si igitur omne corpus sensibile habet virtutem actiuam, aut passiuam, aut ambo: impossibile est corpus infinitum sensibile esse.

f Sed tamen & quæcumque quidem corpora in loco, omnia sensibilia. Non est igitur corpus infinitum extra cælum, neque vnum, neque simpliciter, neque secundum quid nihil. Igitur omnino corpus extra cælum nullum. Si quidem enim intellectuale, erit in loco: si vero sensibile, erit in tempore. Extra enim & intra, locum significant. Itaque erit & sensibile. Sensibile autem nullum non ens in loco:

LECTIO XV.

R Ationabilibus autem est conari, & sic. Neque enim in circuitu possibile est moueri infinitum homiomerum ens: medium quibus

A le est aliquid corpus sensibile esse infinitum. Deinde, cum dicit.

f ¶ Excludit quandam obiectionem, quia posset aliquis dicere quod sit aliquid corpus extra cælum intelligibile, quod sit infinitum, & dicit, quod omnia corpora, quæ sunt in loco, sunt sensibilia: non enim sunt corpora Mathematica, quia talibus non debetur locus, nisi secundum metaphoram, ut dicitur in primo de Generatione. Locus enim non queritur, nisi propter motum, ut dicitur in 4. Physicorum. non autem mouentur, nisi corpora sensibilia & naturalia: nam Mathematica sunt extra motum. Sic igitur manifestum est, quod quæcumque corpora sunt in loco, sunt sensibilia, & ex hoc concludit, quod corpus infinitum non sit extra cælum, neque simpliciter, scilicet, corpus infinitum, neque secundum quid vel vsum ad aliquid, id est, corpus finitum, cum enim corpus omne sit finitum, vel infinitum, sequitur quod nullum omnino corpus sit extra cælum; quia si dicatur, quod sit intellectuale, sequitur, quod sit in loco, ex quo ponitur extra cælum. Extra enim & intra significant locum, sic igitur relinquitur, quod si aliquid corpus sit extra cælum finitum, vel infinitum, quod sit sensibile, eo quod nullum sensibile corpus est, quod non sit in loco: quia etiam cælum quodammodo est in loco, ut patet in 4. Physicorum. Manifestum est autem secundum hoc vniuersaliter, quod nullum corpus intelligibile, neque finitum, neque infinitum, est extra cælum, quia extra significat locum: nihil autem est in loco, nisi corpus sensibile. Manifestum est etiam, quod nullum corpus infinitum sensibile, est extra cælum. ostensum est enim supra, quod nullum corpus sensibile est infinitum. Quod autem corpus sensibile finitum non sit extra cælum, non videtur hic probari, sed supponi: nisi forte per hoc, quod omne corpus sensibile est in loco: omnia autem loca continentur infra cælum, quæ determinantur tribus modis localibus supra positus, scilicet, qui sunt circa medium, à medio, & ad medium.

Atqui neque fieri potest, ut infinitum ab infinito aliquid patiatur. Sit enim tam A quam B infinitum: C D autem tempus in quo passum est B ab A. pars igitur infinita, quæ est E, quoniam totum B fuit passum, non æquali tempore passum est idem. Supponatur enim minus tempore minore moueri, sit E motum ab A in tempore D F. Quod igitur est ipsum F D. ad C D, id est, ipsum E ad quippiam finitum ipsum B, hoc igitur ab A in C D tempore motum esse necesse est. Supponatur enim ab eodem in maiore tempore, atque minore maius minusve pati; quæ quidem diuisa sunt per temporis rationem. Nullo ergo tempore finito, infinitum ab infinito moueri potest. in infinito ergo. Sed infinitum quidem tempus finem non habet, id autem quod est motum, habet.

Si igitur omne sensibile corpus actiuam, aut passiuam, aut vtramque potentiam habet, impossibile est corpus infinitum, sensibile esse.

At vero qua corpora etiam sunt in loco, omnia sensibilia sunt. Non ergo corpus vllum extra cælum infinitum erit, at neque, etiam finitum. Nullum ergo corpus omnino est extra cælum. Nam si intelligibile sit, erit sane in loco. Extra enim & intus, locum significant. Quare sensibile corpus erit; sensibile autem nullum, est non in loco.

LECTIO XV.

L Icet etiam & rationes afferre ad artificem differentiæ magis accommodatas. Neque enim versari potest infinitum si sit similitum partium;

pus sensibile finitum non sit extra cælum, non videtur hic probari, sed supponi: nisi forte per hoc, quod omne corpus sensibile est in loco: omnia autem loca continentur infra cælum, quæ determinantur tribus modis localibus supra positus, scilicet, qui sunt circa medium, à medio, & ad medium.

LECTIO XV.

P ostquam Philosophus ostendit, nullum esse corpus infinitum rationibus Philosophicis, id est, quæ sumuntur ex principiis scientiæ naturalis, hic ostendit idem rationibus logicis, id est, quæ sumuntur ex aliquibus communioribus principis, vel aliquibus probabilibus & non necessariis, & hoc est, quod dicit: est, id est, contingit conari ad propositum ostendendum rationabilibus, id est, per viam Logicam sic, scilicet

scilicet, secundum rationes sequentes. Vnde alia litera planior est, quæ sic habet. Magis autem logice argumentari sic. Primo autem ostendit propositum de corpore infinito continuo: secundo, de non continuo, ibi. [Sic autem non continuum, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod corpus infinitum similitudinem partium existens, non potest moueri circulariter: quod quidem probat, per hoc quod infinitum non est aliquod medium, sicut nec extremum: motus autem circularis est circa medium, ut supra habitum est, ergo, & cæt. Secundo, ostendit tribus rationibus, quod non est possibile, quod tale corpus infinitum motu recto moueatur, quarum prima talis est. Omne corpus quod mouetur motu recto, potest moueri naturaliter, & per violentiam. Quicquid autem mouetur per violentiam, habet aliquem locum, in quem mouetur violenter, & omne quod mouetur naturaliter, habet aliquem locum, in quem mouetur naturaliter: locus autem omnis est æqualis locato. Sic ergo sequitur, quod sint duo loca tanta, quantum est corpus infinitum, in quorum vnum mouetur violenter, & in alium naturaliter. hoc autem est impossibile, scilicet, quod sint duo loca infinita, sicut & quod sint duo infinita corpora, ut supra habitum est. Relinquitur ergo, quod nullum corpus naturale sit infinitum. Videtur autem utiq; ratio logica esse, quia procedit ex eo, quod contingit corpori infinito, in quantum est infinitum, siue sit mathematicum, siue sit naturale, scilicet, habere medium, & non habere aliquod æquale extra se. supra autem posuit aliqua similia, sed non tanquam principalia, sed tanquam assumpta ad manifestationem aliorum. Secundam rationem ponit ibi.

sec. cõ. 71.

F dem infiniti non est, Quod autem in circuitu circa medium mouetur. Sed & neque in rectum possibile est ferri infinitum. Oportebit enim alterum esse tantum locum infinitum, in quem fertur secundum naturam: & alium tantum, in quem præter naturam.

sec. cõ. 72.

b Adhuc siue natura habet motum eius, quod in rectum, siue violentia mouetur, utroque modo oportebit infinitam esse mouentem potentiam. Quæ enim infiniti finita, & infiniti infinita virtus: quare erit & mouens infinitum. Ratio autem in his, quæ de motu, quod nullam habet infinitam virtutem finitorum, neq; infinitorum finitam. Si igitur secundum naturam, & præter naturam contingit moueri, erunt duo infinita: quod quidem mouens sic, & quod mouetur.

sec. cõ. 73.

c Adhuc mouens, quod infinitum quid est. Si quidem enim ipsum, seipsum animatum erit. Hoc autem, quomodo possibile infinitum esse animal? Si autem aliud aliquid mouens, duo erunt infinita, & mouens, & quod mouetur, differentia secundum formam & virtutem.

Leç. 1.

sec. cõ. 2.

Leç. 2.

d Si autem non continuum totum, sed quemadmodum dicit Democritus & Leucippus determinatur vacuo, vnum necessarium est esse omnium motum. Determinata sunt quidem igitur figuris. Naturam autem esse dicunt ipsorum vnam, quemadmodum si aurum vnum, quodq; sit segregatum. Horum autem quemadmodum dicimus ne-

Leç. 21.

sec. cõ. 79.

habet virtutem finitam. Sic igitur patet, quod si sit corpus infinitum, quod mouetur motu recto, oportet, quod moueatur à corpore infinito. Si ergo ponamus, quod corpus infinitum contingit moueri, & secundum naturam, & præter naturam: similiter continget secundum utrumque modum, quod sint duo infinita, scilicet, illud quod mouet sic, id est, naturaliter, vel violenter, & aliud quod mouetur: hoc autem est impossibile, quod sint duo corpora infinita, ut supra ostensum est, ergo non est possibile esse corpus infinitum, quod moueat motu recto. Hæc etiam ratio logica est, quia procedit ex communi proprietate infiniti corporis, quod si non habeat extra se aliud corpus æquale. Potest autem ex hac ratione concludi, non solum quod sint duo infinita, sed plura. Nam si corpus infinitum mouetur naturaliter, corpus naturaliter ipsum mouens, erit infinitum: & quia contingit ipsum moueri violenter, corpus quod mouet ipsum violenter erit infinitum, & sic erunt tria infinita. Rursus, quia motus qui est violentus vni, est naturalis alteri, ut supra dictum est: sequitur, quod etiam sit aliud corpus infinitum, quod naturaliter hoc modo moueatur à virtute infinita. Tertiam rationem ponit ibi.

G

Præterea siue natura motum habeat recte pergendi, siue vi moueatur, utroque profecto modo mouentes vires infinitas esse oportet. Vires enim infinitas sunt infiniti, & infiniti vires sunt infinita: quare & id, quod mouet, infinitum esse necesse est. Est autem in hisce, qua de motu sunt dicta, ratio quadam, qua demonstratur nihil finitorum potentiam infinitam, neque quicquam infinitorum finitam habere. Si igitur erit id, quod secundum naturam mouetur, & præter naturam moueri potest, erunt infinita duo; id inquam quod sic mouet, & id quod mouetur.

Præterea quid est id, quod infinitum mouet? Nam si ipsum seipsum mouet, animatum erit profecto. Hoc autem quoniam pacto infinitum animal esse potest? Sin aliud quippiam est, duo erunt infinita profecto; id inquam quod mouet, & id quod mouetur forma, potentiaq; diuersa.

I

Si vniuersum autem non sit continuum, sed ut Democritus dicit, ac Leucippus, corpora vacuo sint distincta, vnum omnium esse motum necesse est; sunt enim figuris distincta. Naturam autem ipsorum vnam inquam esse, perinde atque si quodque superatum aurum esset. Horum autem uti dicimus eundem esse motum necesse est. Quo

ueret seipsum, esset animatum. Hoc enim est proprium animalium, quod seipsa moueant, si ergo corpus infinitum sit, mouens seipsum, sequitur, quod sit animal infinitum, sed hoc non videtur esse possibile: quia omne animal habet determinatam figuram, & determinatam proportionem partium ad totum, quod non competit infinito. sic igitur non potest dici, quod infinitum moueat seipsum. Si autem dicatur, quod aliquid aliud moueat ipsum, sequitur, quod sint duo infinita, scilicet, mouens, & quod mouetur, & ex hoc sequitur, quod differunt secundum speciem, & virtutem: quia mouens comparatur ad mobile, sicut actus ad potentiam, hoc autem est impossibile, sicut prius dictum est. Deinde cum dicit.

d Ostendit non esse infinitum non continuum, sed distinctum per interpositionem vacui, sicut posuerunt Democritus & Leucippus. Et hoc ostendit trib. rationibus. Circa quarum prima dicit, quod si infinitum non sit vnum totum continuum, sed sicut dicunt Democritus & Leucippus, quod distinguatur vacuo intermedio. Ponebant enim, quod corpora indiuisibilia non possunt inuicem coniungi, nisi vacuo mediante. Secundum autem horum

horum positionem sequitur, quod necessarium sit omnium esse vnum motum. Dicebant enim, quod ista corpora indiuisibilia infinita sint determinata, id est, distincta adinuicem solummodo per figuras, in quantum; scilicet, vnum eorum est pyramidale, aliud sphericum, aliud cubicum, & sic de aliis: & tamen dicunt naturam omnium eorum esse vnam. Sicut si quis dicat, quod vnum quodque eorum per se separatum, sit de natura auri; si autem eorum est vna natura, necesse est, quod sit vnum & idem motus eorum, non obstante quod sint minime partes corporum: quia idem est motus totius & partis, sicut totius terræ, & totius boli, id est, vnius particulæ, & totius ignis, & vnius scintillæ. Si ergo omnia sunt eiusdem naturæ, & habent eundem motum, aut omnia mouentur deorsum, quasi habentia grauitatem, & sic nullum corpus erit simpliciter leue, cum omnia corpora dicantur esse ex his composita; aut omnia mouentur sursum, quasi habentia leuitatem, & sic nullum corpus erit graue, quod est impossibile. Secundam rationem ponit ibi.

sec. cõ. 74.

sec. cõ. 75.

e Adhuc, si grauitatem habet, aut leuitatem, erit aut extremum aliquid totius, aut medium. Hoc autem impossibile infinito ente. Totaliterq; vbi non est medium, neq; extremum; neque hoc quidem sursum, hoc autem deorsum. Nullaque locus erit corporibus latitudinis: hoc autem non existente, motus non erit. Necesse enim moueri, aut secundum naturam, aut præter naturam. Hæc autem determinata sunt locis propriis, & alienis.

f Adhuc, si vbi præter naturam aliquid manet, aut fertur, necesse est aliter hunc locum secundum naturam. Hoc autem creditur neq; omnia grauitatem habere; aut leuitatem: sed hoc quidem, hoc autem non.

g Quod quidem igitur non est corpus omnino infinitum, ex his manifestum.

LECTIO XVI.

Quod autem neque plures possibile sit esse cælos, dicamus. Hoc enim dicebamus intendendum, si quis non putat vniuersaliter ostensum esse de corporibus, quod impossibile est esse extramundum, scilicet, de quocunque ipsorum, sed solum in infinite partibus dictam esse rationem.

ideo hanc eandem ulterius ponit, cum subdit. [Totaliterque, &c.] & dicit, quod vniuersaliter possumus dicere, quod vbi non est medium, & extremum, ibi non est sursum, quod est extremum; neque deorsum, quod est medium, quibus suppositis nullus locus erit, quod corpora ferantur motu recto: feruntur enim sursum vel deorsum. Sublato autem loco nullus erit motus: & omne quod mouetur necesse est moueri aut secundum naturam, aut præter naturam, quod quidem determinatur per loca propria, & aliena. Nam motus naturales dicuntur, quibus corpora mouentur ad loca propria. Motus autem violenti dicuntur, quibus mouentur à corporibus, ergo impossibile est ponere infinitum. Tertiam rationem ponit ibi.

f ¶ Dicit, quod locus, ad quem mouetur aliquid præter naturam, vel in quo quiescit præter naturam, necesse est, quod sit cuiusdam alterius secundum naturam, ad quem scilicet naturaliter mouetur, & in quo naturaliter quiescat; & hoc credibile sit ex inductione. Nam terra mouetur sursum præter naturam, ignis vero secundum naturam; & conuerso, ignis deorsum præter naturam, terra vero secundum naturam. Videmus autem quædam moueri deorsum, & quædam sursum. Si autem ista, quæ mouentur sursum, mouentur præter naturam, oportebit dicere aliqua alia esse, quæ mouentur sursum secundum naturam. Similiter si ponatur, quod ea, quæ mouent deorsum, mouentur præter naturam, necesse est ponere alia, quæ mouentur deorsum secundum naturam. Vnde non omnia habent grauitatem, neque omnia habent leuitatem secundum positionem prædictam: sed hæc quidem habent grauitatem, quæ naturaliter mouentur deorsum; hæc autem non, quæ naturaliter mouentur sursum.

B

Præterea si pondus habent, vel leuitatem: aut vltimum quid vniuersi, aut medium erit. Hoc autem esse nequit, quippe cum sit infinitum, omnino autem etiam medium non est, aut vltimum, neq; hoc quidem est supra, hoc autem infra; & nullus latitudinis locus corporibus erit. At hic si non sit, notus non erit, moueantur enim aut secundum naturam, aut præter naturam necesse est. Hæc autem definita sunt propriis, alienisque locis.

Præterea, si vbi præter naturam manet quippiam, aut quo fertur, illi alii locum cuiuspiam competere natura necesse est, quod quidem ex inductione patere potest. Non omnia sane pondus, aut leuitatem habere, quædam non habere necesse est.

Vniuersi igitur corpus infinitum non esset, ex his qua diximus, patet.

LECTIO XVI.

Nunc autem dicamus, cur & plures esse cæli non possunt. Hoc enim considerandum diximus esse, si quispiam demonstratum esse de corporibus vniuersaliter non putet, extra mundum hunc nihil ipsorum esse posse, sed sermonem dictum esse diuina, existimet de hisce corporibus, quæ indefinite ponuntur.

LECTIO XVI.

plures mundi numero, nedum quod sint infiniti. Et primo dicit, de quo est intentio. Secundo, exequitur propositum, ibi. [Omnia enim & manent, & cæt.] Dicit ergo primo, quod quia ostensum est, quod corpus totius vniuersi non est infinitum, restat dicendum, quod non est possibile esse plures cælos, id est, plures mundos. Iam enim supra diximus, quod de hoc erat intendendum. Est autem considerandum, quod supra Philosophus fecit mentionem, quod extra cælum non est aliquid corpus neque finitum, neque infinitum: ex quo sequitur, quod non est alius mundus præter istum, esset enim aliquid corpus extra cælum: & ideo si sufficienter esset supra probatum, quod extra cælum non sit aliquid corpus neque finitum, neque infinitum, nihil restaret probandum. Sed si quis non putat quod in superioribus sit ostensum vniuersaliter de

Prima part. 9. 47. 3.

C

cor.

corporibus, quod scilicet impossibile sit, quodcumque eorum esse extra mundum, sed solum, quod ratio supra sit inducta de corporibus, quæ ponuntur esse infinita, secundum hoc, adhuc restat videndum, an sit possibile esse plures cælos, siue plures mundos. Deinde cum dicit.

b ¶ Probat propositum, & primo ostendit, quod tantum est vnus mundus. Secundo inquiri, an possibile sit esse plures mundos, ibi. [Quod autem non solum vnus.] Circa primum duo facit. Primo ostendit esse tantummodo vnum mundum ratione sumpta ex inferioribus corporibus, ex quibus omnes ponebant mundum existere. Secundo ostendit, idem conueniens esse ex vtrifque temporibus, tam inferioribus, quam cælestibus, ibi. [Adhuc autem, & per eas, &c.] Circa primum duo facit. Primo, inducit rationes ad propositum ostendendum. Secundo, probat quoddam quod supposuerat, ibi. [Quod autem est aliquid, & cæter.] Circa primum ponit tres rationes. Secunda incipit, ibi. [Adhuc necesse, &c.] Tertia, ibi. [Sed adhuc, &c.] Circa primum duo facit. Primo, præmittit tres suppositiones, quarum prima est, quod omnia corpora quiescunt, & mouentur, tam secundum naturam, quæ etiam secundum violentiam, quod quidem habet veritatem in corporibus inferioribus, quæ cum sint generabilia & corruptibilia, sicut per vim fortioris agentis, possunt permutari à sua specie, ita etiam possunt remoueri à suo loco per motum violentum. In corporibus autem cælestibus nihil potest esse violentum, & extra naturam, cum sint incorruptibilia. Secunda suppositio est, quod in quocunque loco aliqua corpora manent secundum naturam, & non per violentiam, in illum locum per naturam feruntur: & in quemcumque locum de conuerso, aliqua per naturam feruntur, in illo loco naturaliter quiescunt, & idem dicendum est circa violentiam: quia in quo loco aliqua quiescunt per violentiam, in illum locum feruntur per violentiam, & de conuerso. Si ad aliquem locum feruntur per violentiam, in illo loco per violentiam quiescunt. & huius suppositionis ratio est: quia cum quies in loco sit finis motus localis, oportet motum proportionari quieti, sicut finis proportionatur his, quæ dicta sunt ad finem. Tertia suppositio est, quod si aliqua loci mutatio sit per violentiam alicui corpori, contraria est ei secundum naturam, sicut patet ex his, quæ supra dicta sunt. Secundo ibi.

b Omnia enim & manent, & mouentur secundum naturam, & violentiam. Et secundum naturam quidem, in quo manent non violentia, & feruntur: & in quem feruntur, & manent. In quo autem violentia, & feruntur violentia, & in quem violentia feruntur, violentia, & manent. Adhuc si violentia ista latio, contraria secundum naturam.

c Ad medium itaque quod huc si ferretur terra inde, hinc ferretur illuc secundum naturam.

d Et si manet hic non violentia, & ferretur secundum naturam huc. Vna enim quæ secundum naturam loci mutatio.

e Adhuc necesse est omnes mundos ex eisdem esse corporibus, similiter quidem existentes secundum naturam. Sed adhuc necesse est corporum vnumquodque eandem habere virtutem, vtputa, dico ignem & terram, & intermedia eorum. Si enim æquiuoca hæc, & non secundum eandem ideam dicuntur, quæ ibi his, quæ apud nos, & totus æquiuoce vtrique dicitur mundus. palam igitur, quod hoc quidem à medio ferri natura est: hoc autem ad medium ipsorum, siquidem omnis eiusdem speciei ignis, igni & aliorum vnumquodque, quemadmodum & quæ in hoc partes ignis.

ra mouetur secundum naturam, ergo & primum est falsum, scilicet, quod sint plures mundi. Secundo ibi.

d ¶ Arguit ad idem ex parte quietis, sicut enim manifestum est, quod natura terræ non patitur, quod moueatur secundum naturam à medio huius mundi, ita etiam terræ natura hoc habet, quod in medio huius mundi quiescat naturaliter. Si ergo inde huc delata terra manet hic non per violentiam, sed per naturam, sequitur per secundam suppositionem, quod ab illo medio ferretur huc secundum naturam, & hoc ideo quia vnus est motus, vel vna loci mutatio terræ secundum naturam. Vnde non potest esse, quod vterque motus sit terræ naturalis, scilicet, ab illo medio ad istud: & ab isto ad illud. Deinde cum dicit

Atq; si ad hoc medium illinc vi terra ferretur, hinc illuc secundum naturam ferretur.

Et si hic terra non vi manet, & huc natura sane ferretur. Vnum enim cum motum, qui secundum naturam non petit, esse constat.

Præterea mundos vniuersos ex eisdem corporibus constare, cum sint eiusdem nature, necesse est. Corporum etiam vnumquodque potentiam eandem habere necesse est, vt terram, ignem, & ea quæ inter hæc collocantur. Nam si hæc solo conueniunt nomine, & non forma, eadem ea quæ illic, & hic sunt, dicuntur, vniuersum quodque nomine profecto tantum mundus dicitur. Partes igitur ipsorum aliud è medio, aliud ad medium aptum esse suapte natura fieri, si ignis omnis eiusdem est forma, & vnumquodque etiam cæterorum, quemadmodum, & hæ partes ignis, quæ hoc in mundo sunt.

accepta ex parte motus, ibi. [Quod autem necesse sit, &c.] Dicit ergo primo, quod si plures mundi, qui ponuntur, sint similes nature, necesse est, quod sint ex eisdem corporibus; & adhuc vltimè necesse est, quod vnumquodque illorum corporum habeant eandem virtutem cum corpore, quod est in hoc mundo; & sic oportet ignem, & terram esse eiusdem virtutis, in quolibet illorum mundorum. & eadem ratio est de intermediis corporibus, quæ sunt aer & aqua: quia si corpora, quæ sunt ibi in alio mundo, dicantur æquiuoce cum corporibus quæ sunt apud nos, & in hoc mundo, & non secundum eandem ideam, id est, non secundum eandem speciem, consequens erit, quod etiam ipsum totum constans ex huiusmodi partibus æquiuoce dicatur mundus. Ex partibus enim diuersis in specie necesse est & totum diuersum in specie componi. hoc autem non videtur intendere qui ponunt plures mundos, sed vniuocè vtuntur nomine mundi. Vnde sequitur secundum eorum intentionem, quod corpora, quæ sunt in diuersis mundis, habeant eandem virtutem: & ita manifestum est, quod etiam in aliis mundis sunt, & in isto, aliquod ipsorum corporum, ex quibus constituitur mundus, natum sit ferri à medio, quod competit igni: aliud autem ad medium, quod competit terræ, si hoc verum est, quod omnis ignis omni igni est eiusdem speciei in quocunque mundo sit ignis: sicut & diuersæ partes ignis in hoc mundo existentis sunt vnius speciei: & eadem est ratio de aliis corporibus. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit

¶ Ostendit idem ratione accepta ex parte motus, & dicit manifestum esse, quod necesse sit sic se habere, sicut dictum est de vniformitate corporum, quæ sunt in diuersis mundis ex suppositionibus, quæ accipiuntur circa motus. Vocat autem suppositiones ea, quibus vtitur ad propositum ostendendum propter hoc, quia hæc supponuntur, sicut principia, licet quedam eorum supra fuerint probata. Est autem vna suppositio, quod motus sint finiti, id est, determinati secundum speciem, non enim sunt infinitæ species motuum simplicium, sed tres tantum, vt supra probatum est. Secunda suppositio est, quod quolibet elementorum dicitur, secundum quod habet naturam ad aliquem vnum motum; sicut terra dicitur grauis propter habitudinem ad motum deorsum: ignis dicitur leuis propter aptitudinem ad motum sursum, quia igitur sunt determinatæ species motus, necesse est, quod sint determinatæ loca. vnde motus secundum speciem in quolibet mundo. & quia vnum quodque elementorum dicitur secundum aliquem motuum necesse est vltimè, quod elementa sint eadem secundum speciem vbiq; id est, in quolibet mundo. Deinde cum dicit.

f Quod autem necesse sit sic hæc se habere, ex his, quæ circa motus suppositionibus manifestum. Motus enim finiti, & vnumquodque elementorum dicitur secundum vnum quendam motuum. Quare siquidem, & motus idem, & elementa necesse est esse vbiq; eadem.

g Natæ sunt igitur ferri, & ad hoc quidem medium, quæ in alio mundo terræ partes, & ad hoc quidem extremum, qui ibi ignis: sed impossibile. Si enim hoc acciderit, necesse est ferri, sursum quidem terram in proprio mundo, ignem autem ad medium. Similiter autem, & eam quæ hic terram à medio ferri secundum naturam latam ad id, quod ibi mediū propter mundos, sic poni adiuuicem. Aut enim non ponendum eandem esse naturam simplicium corporum in pluribus cælis, aut dicentes, sic medium vnum, necesse est facere & vnum extremum. Hoc autem existente in consequenti, impossibile est esse mundos plures vno.

h Dignificare autem aliam esse naturam simplicium corporum, si distent minus vel plus à propriis locis, irrationabile. Quid enim distent tanta quidem dicere longitudine distare, aut tanta distent enim secundum rationem quanto plus magis: species autem eadem.

LECTIO XVII.

a Sed adhuc necesse est esse aliam quem motum ipsorum. Quod quidem enim mouentur, manifestum est. vtrum igitur vi omnibus dicemus moueri motibus, etiam contrariis: sed quod non natum

tex. c6. 81.

tex. c6. 82.

medium, ad quod feruntur omnia graua vbiunque sint, & vnum extremum, ad quod feruntur omnia leuia vbiunque sint, quod impossibile est esse plures mundos, quia ad vnitate medii & extremi, sequitur vnitas circuli, seu spheræ. Deinde cum dicit.

Hæc autem ita sese habere necessario ex suppositionibus hæc patet, quas de motibus prius attulimus. Nam, & motiones finitæ sunt, & vnumquodque elementorum per vnumquemque motuum dicitur. Quare si motiones eadem sunt, & elementa sint eadem vbiq; necesse est.

Partes igitur terræ, quæ in alio mundo sunt, ad hoc medium apte sunt ferri. Et ignis etiam qui est ibi, ad hoc vltimum ferri suapte natura potest, at impossibile est. Si enim hoc eueniat, sursum quidem terram suo in mundo, ignem autem ad medium ferri necesse est. Simili modo & terram quæ est hic, è medio secundum naturam ferri, medium illius mundi petentem necesse est, propterea quod mundi inter se se talem habent positionem. Aut enim ponendum non est eandem corporum naturam simplicium in cælis pluribus esse: aut si eandem esse ponamus, ipsum medium vnum, & vltimum itidem vnum faciamus necesse est. Quod si hoc absurdum eueniat, vno plures esse mundos impossibile est.

Censere autem aliam simplicium esse naturam, si minus aut plus à propriis locis distent, metas egreditur rationis. Quid enim refert tanta longitudine, an tanta distent. Differunt enim tanto ratione magis, quanto plus distant, formam autem eandem habent.

LECTIO XVII.

A T vero motum ipsorum aliquem esse necesse est, patet enim ipsa moueri. Omnibus, ne igitur motibus vi moueri, contrariis dicemus? At quod omnino moueri aptum non est, id

tionem. Posset enim aliquis dicere, quod corporibus non inest moueri naturaliter ad aliqua loca determinata: vel si ad aliqua loca determinata mouentur, ea, quæ sunt vnius speciei, & diuersa secundum numerum, mouentur ad loca diuersa secundum numerum, quæ conueniunt in specie, non autem ad eundem locum secundum numerum, sicut prima ratio supponebat. Ad hæc igitur certificanda Philolophus inducit tertiam rationem, circa quam obiectionem, ibi. [Si autem ad speciem eandem, &c.] Tercio infert principalem conclusionem, ibi. [Itaque necessarium, &c.] Dicit ergo primo, necessarium esse, quod sit aliquis motus prædictorum corporum. Manifestum est autem, quod mouentur: quod quidem apparet, & per sensum, & per rationem: quia huiusmodi sunt corpora naturalia, quibus competit moueri. Potest ergo dubitatio permanere, vtrum sit dicendum, quod corpora naturalia moueantur per violentiam omnibus motibus, quibus mouentur, etiam si sint contrarii, puta, & ignis

inducatur sursum, & deorsum per violentiam, sed hoc est impossibile, quia quod non est omnino natum moueri, id est, quod nul lum motum habet ex sua natura, impossibile est, quod moueatur per violentiam: hoc enim dicimus violentiam pati, quod per superioris agentis naturam remouetur à propria inclinatione. Si igitur corporibus non inesset aliqua naturalis inclinatio ad quosdam motus, violentia in eis locum non haberet. sicut si animal non esset natum videre, non attribueretur ei cæcitas. Oportet igitur dicere, quod istorum corporum, quæ sunt partes mundi, sint aliqui motus secundum naturam eorum: ergo quorum est vna natura, est vnus motus. vnus autem motus dicitur, qui est ad vnum terminum, vt patet in

T. c. 83.

T. c. 84.

T. c. 6.

T. c. 85.

T. c. 86.

est omnino moueri, impossibile hoc moueri violentia. Si igitur est aliquis motus ipsorum secundum naturam, necesse est eorum, quæ similes speciei, & singulorum, ad vnum numero locum existere motum, puta, ad hoc aliquod medium & ad hoc aliquod extremum.

Si autem ad specie eadem, plura autem numero, qui & singularia plura quidem numero, specie autem vnumquodque indifferens, non huic quidem, huic autem non, tale erit partium, sed similiter omnibus. Similiter enim omnia secundum speciem indifferentia abinuicem, numero autem alterum quodcunq; à quocunq;. Dico autem hoc, quoniam partes quæ hic adinuicem, & quæ in altero mundo similiter se habent. Sumptum igitur hinc nihil differt per comparationem ad aliquod earum, quæ in alio aliquo mundo partium & respectu earum, quæ in hoc ipso, sed similiter, non enim specie abinuicem differunt.

Itaque necessarium, aut amouere has suppositiones, aut medium vnum esse, & extremum. Hoc autem existere necesse est, & cælum vnura solum esse, & non plures eiusdemque necessitatibus.

Quod autem est aliquid, quo nata est terra ferri & aqua, palam est ex aliis.

Omnino enim quod mouetur, ex quodam in quiddam transmutatur: & hoc ex quo, & in quod specie differunt. Omnis enim finita transmutatio est, puta, quod sanatur ex infirmitate, in sanitate, videmus autem, quod omnes partes terræ, quæ sunt in aliis corporibus, mouentur ad vnum numero locum: & simile est in aliis corporibus: ergo omnes partes terræ, in vno numero locum, naturaliter mouentur ad hoc medium huius mundi. Ipsa igitur naturalis inclinatio omnium corporum grauium ad vnum numero medium, & omnium leuium corporum ad vnum numero extremum, manifestat veritatem mundi. Non enim potest dici, quod in pluribus mundis ordinentur corpora secundum diuersa media, & extrema, sicut & in pluribus hominibus sunt media, & extrema diuersa numero, sed in eadem specie: quia natura membrorum hominis, vel cuiuslibet animalis, non determinat secundum ordinem ad aliquem locum, sed magis secundum ordinem ad aliquem actum, talis autem situs partium animalis congruit decenti operationis membrorum. Sed natura grauium & leuium determinatur ad certa loca, ita, scilicet, quod omnia, quæ habent eandem naturam ad vnum numero locum, vnus numero locum habent naturalem inclinationem. Deinde cum dicitur,

ribus. videmus autem, quod omnes partes terræ, quæ sunt in aliis corporibus, mouentur ad vnum numero locum: & simile est in aliis corporibus: ergo omnes partes terræ, in vno numero locum, naturaliter mouentur ad hoc medium huius mundi. Ipsa igitur naturalis inclinatio omnium corporum grauium ad vnum numero medium, & omnium leuium corporum ad vnum numero extremum, manifestat veritatem mundi. Non enim potest dici, quod in pluribus mundis ordinentur corpora secundum diuersa media, & extrema, sicut & in pluribus hominibus sunt media, & extrema diuersa numero, sed in eadem specie: quia natura membrorum hominis, vel cuiuslibet animalis, non determinat secundum ordinem ad aliquem locum, sed magis secundum ordinem ad aliquem actum, talis autem situs partium animalis congruit decenti operationis membrorum. Sed natura grauium & leuium determinatur ad certa loca, ita, scilicet, quod omnia, quæ habent eandem naturam ad vnum numero locum, vnus numero locum habent naturalem inclinationem. Deinde cum dicitur,

ut vi moueatur fieri nequit. Si igitur est quippiam motus ipsorum secundum naturam, & eorum sane quæ sunt eiusdem forma, & singulorum ad vnum numero locum, ad hoc inquam medium, & ad hoc vltimum, motionem esse necesse est.

Si vero ad eadem specie, plura autem numero motus ipsorum sit; propterea quod & singula plura quidem sunt, specie vero non differunt, non huic quidem partium tale, huic autem non tale, sed similiter omnibus idem accommodabitur. Eadem enim omnes inter sese specie constat esse, numero vero quamuis à quouis differre. Hoc autem ideo dico, quia partes quæ hic sunt, & partes quæ in altero mundo sunt, inter sese similiter habent, & ea quæ hinc est sumpta, nullam differentiam ad earum partium vllam habet quæ in alio, & in eodem sunt mundo: sed eodem se habet ad omnes, quippe cum inter sese non differant forma.

Quare aut hæc suppositiones remouere, aut medium vnum, & vltimum vnum esse necesse est. Quod si sit, & habetis eiusdem profecto signis eiusdemque necessitatibus vnum solum, & non plures esse necesse est.

Esse autem quippiam, quo ferri terra esse apta, ac ignis, ex cæteris etiam patet.

Omnino enim id, quod mouetur ex quopiam in quippiam mutatur. atque hæc, ex quo inquam, & in quod specie differunt. Omnis autem mutatio finita est sane. Id enim quod sanatur, ex morbo, it ad sanitatem: & id quod

vnus mundus, & non plures: & hoc per argumenta, id est, signa prædicta, & per necessitates, id est, necessarias rationes prædictas. Deinde cum dicitur,

Ostendit quoddam, quod supposuerat, scilicet, quod corpora naturalia habent loca determinata, ad quæ naturaliter feruntur, & primo ostendit propositum. Secundo, destruit opinionem contrariam, ibi. [Sed adhuc neque ab alio, &c.] Circa primum duo facit. Primo, ostendit propositum per rationem naturalem. Secundo, per signum, ibi. [Argumentum autem, &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit, quod intendit, & dicit manifestum esse, tam ex aliis rationibus, quam ex præmissis, vel etiam ex aliis motibus, quod est aliquis locus determinatus, quo naturaliter terra fertur, & similiter dicendum est de aqua, & de quolibet aliorum corporum. Secundo: ibi.

Ponit rationem, dicens omnino, hoc vniuersaliter esse verum, quod omne quod mouetur, transmutatur ex quodam determinato in quoddam determinatum. dicitur enim in primo Physic. quod album fit non ex quolibet non albo, sed

Lec. 10. T. c. 43.

ex nigro. hæc autem duo, scilicet, ex quo motus procedit, & in quod terminatur, differunt specie: sunt enim contraria, vt patet in quinto Physic. contrarietas autem est differentia secundum formam, vt dicitur in 10. Metaph. Hoc autem quod prædictum est, probatur per hoc, quod omnis transmutatio est finita, vt probatur in 6. Physic. & etiam per eam, quæ supra dicta sunt, scilicet, quod nihil mouetur ad id, quod non potest peruenire: nihil autem potest peruenire ad infinitum. vnde oportet omnem mutationem esse finitam. Si autem non esset aliquid determinatum, in quod tendit motus differens specie, ab eo, à quo motus incipit, oportet motum esse infinitum. nulla enim ratio esset, quare magis motus terminaretur hic, quam alibi, sed eadem ratione, qua incipit illic moueri, incipit moueri, & hic. Manifestum etiam per exemplum quod dictum est. Illud enim quod sanatur, mouetur ex infirmitate in sanitatem: & illud, quod augetur, mouetur ex paruitate in magnitudinem. oportet igitur etiam illud, quod fertur, id est, quod mouetur secundum locum, moueri à quodam determinato in quoddam determinatum, & hæc sunt loca, vnde incipit motus, & locus, quo tendit. Sic igitur oportet, quod specie differat locus, in quo aliquid mouetur localiter, & in quem naturaliter fertur. sicut id, quod sanatur, non intendit vbiunque contingit quasi à casu, neque ex sola voluntate mouentis, sed ad aliquid determinatum, ad quod natura inclinatur. sic igitur & ignis, & terra, & alia corpora naturalia non feruntur ad infinitum, id est, ad aliquid indeterminatum, sicut posuit Democritus: sed feruntur in loca opposita locis in quibus prius erant. contrariatur autem sursum secundum locum ei quod est deorsum, sequitur ergo, quod sursum & deorsum sunt termini naturalium motuum corporum simplicium. Tertio ibi.

Excludit quendam obiectionem, quæ posset aliquis obuiare ex motu circulari, qui non videtur esse ex opposito in oppositum, sed magis ex eodem in idem, ideo dicit, quod etiam motus circularis aliquid habet oppositum in termino. dicit autem, aliquid habet, propter duo. Primo quidem, quia non inuenitur oppositio in motu circulari secundum aliqua puncta in circulo designata, prout sunt puncta ipsius circuli, sed solum prout sunt extrema diametri, secundum quam mensuratur magna distantia in circulo, ut supra dictum est. vnde subdit. [Ea quæ secundum diametrum] scilicet extrema opposita sunt. Secundo, quia sicut totum corpus sphericum, non immutat locum subiecto, sed solum ratione, partes autem eius variant locum etiam subiecto: ita si accipiatur totus motus circularis, non inuenitur aliqua oppositio in terminis, nisi secundum rationem, prout scilicet idem à quo, & in quid motus circularis accipitur vt principium, & vt finis: sed accipiendo partes motus circularis, accipiatur ibi oppositio secundum lineam re-

Quoniam autem, & qui in circuitu habet aliquid opposita ea, quæ secundum diametrum. totum autem non est contrarium, neque vnum. quare & his modo aliquo motus in opposita, & finita. Necesse igitur est esse aliquem finem, & non in infinitum ferri.

Argumentum autem est eius, quod non infinitum ferri, hoc est. Tertia enim quanto vtrique propinquior sit medio; velocius ferri. Ignem autem quanto vtrique ei, quod est sursum: si autem infinitum esset, infinita itaq; velocitas. Si autem velocitas, & grauitas, & leuitas: Vt n. amplius descendente velocitate alterum grauitate vtrique erat velox, sic si infinita erat huiusmodi additio, & velocitatis additio infinita vtrique esset.

Excludit quendam obiectionem, quæ posset aliquis obuiare ex motu circulari, qui non videtur esse ex opposito in oppositum, sed magis ex eodem in idem, ideo dicit, quod etiam motus circularis aliquid habet oppositum in termino. dicit autem, aliquid habet, propter duo. Primo quidem, quia non inuenitur oppositio in motu circulari secundum aliqua puncta in circulo designata, prout sunt puncta ipsius circuli, sed solum prout sunt extrema diametri, secundum quam mensuratur magna distantia in circulo, ut supra dictum est. vnde subdit. [Ea quæ secundum diametrum] scilicet extrema opposita sunt. Secundo, quia sicut totum corpus sphericum, non immutat locum subiecto, sed solum ratione, partes autem eius variant locum etiam subiecto: ita si accipiatur totus motus circularis, non inuenitur aliqua oppositio in terminis, nisi secundum rationem, prout scilicet idem à quo, & in quid motus circularis accipitur vt principium, & vt finis: sed accipiendo partes motus circularis, accipiatur ibi oppositio secundum lineam re-

Quoniam autem, & qui in circuitu habet aliquid opposita ea, quæ secundum diametrum. totum autem non est contrarium, neque vnum. quare & his modo aliquo motus in opposita, & finita. Necesse igitur est esse aliquem finem, & non in infinitum ferri.

am, vt supra dictum est: & ideo subdit, quod toti circulationi non est aliquid contrarium. Sic ergo patet, quod etiam in his, quæ circulariter feruntur, mutatio est aliquo modo in opposita, scilicet, finita; & sic vniuersaliter concludit, quod intendit, scilicet, quod necesse est esse aliquem finem motus localis, non autem in infinitum ferri corpus naturale, id est, ad aliquid indeterminatum, sicut posuit Democritus motum armorum. Deinde cum dicitur,

accrescit, & quantitate parua ad magnam accedit. & id ergo quod fertur, legem eandem subit. & hoc enim ex loco in locum eundo fit. Id ergo ex quo, & ad id quod aptum est ferri, specie differre oportet, quemadmodum id, quod sanatur non quouis sine villo discrimine pergit, neq; quo vult esse, qui mouet. Et ignis ergo, & terra non in infinitum, sed in opposita sane feruntur: supra autem, & infra sunt ea, quæ in loco subeunt oppositionem. Quibus efficitur, vt hæc latioris sint fines.

Nam & conuersio opposita quodammodo habet ea, quæ per diametrum distant. Toti vero non est contrarium quicquam. Quare & ex hisce motio quodammodo in opposita sit, atque finita. Sic igitur quippiam exiit, & non sine fine ferantur, necesse est.

Non ferri autem hæc in infinitum, signum etiam hoc esse videtur. Terra namque, & ignis quo propinquiora sunt locis suis, illa quidem medio, ignis vero supero loco, eo celerius porro feruntur. Quod si infinitum esset superus locus, infinita nimirum & celeritas esset. Et si celeritas infinita esset, & grauitas etiam & leuitas infinita esset. Nam vt id, quod inferius pergeret celeritate differens grauitate celere esset, sic si infinita esset huius accretio, & incrementum, sane celeritatis infinitum etiam esset.

ita poterit esse additio infinita ad velocitatem, si sit additio infinita ad grauitatem vel leuitatem. Ostensum est autem supra, quod non potest esse grauitas, vel leuitas infinita; & quod non potest aliquid moueri ad id, ad quod non potest pertingere. Sic igitur additio grauitatis non potest esse infinita, & per consequens, nec additio velocitatis: vnde nec motus corporum naturalium potest esse in infinitum. Sciendum est autem; quod causam huius accidentis; quod terra velocius mouetur quanto magis descendit, Hipparchus assignauit ex parte mouentis per violentiam: quia quanto elongatur motus, tanto minus remanet de virtute mouentis; & sic motus fit tardior: vnde motus violentus in principio quidem intenditur, in fine autem remittitur instantum; quod finaliter graue non potest plus sursum ferri, sed incipit moueri deorsum, propter paruitatem eius quod remanserit de virtute motoris violenti, quæ quanto magis minoratur, motus contrarius fit velocior. Sed ista ratio est particularis solum in his, quæ mouentur naturaliter post motum violentum, non autem habet locum in his, quæ mouentur naturaliter, eo; quod generantur extra propria loca. Alii assignauerunt huius causam ex quantitate medi, per quod fit motus, puta, aeris, qui minus resistit, quanto plus proceditur in motu naturali: & ideo minus potest impedire motum naturalem.

Sed & hæc ratio non minus competeret in motibus violentis, quam naturalibus, quibus tamen contrarium accidit, vt infra

dicitur. Et ideo dicendum est, cum Aristor. quod causa huius F accidentis est, quod quanto corpus graue magis descendit, tanto magis confortatur grauitas eius propter propinquitatem ad proprium locum. & ideo argumentatur, quod si cresceret in infinitum velocitas, quod cresceret etiam in infinitum grauitas. Et eadem est ratio de leuitate.

LECTIO XVIII.

Sed adhuc neque ab alio fertur Sipforum, hoc quidem sursum, hoc autem deorsum. Neque vi, quemadmodum quidam aiunt extrusione.

LECTIO XVIII.

T. c. 89.

Postquam ostendit Philosophus, quod corpora naturalia mouentur naturaliter ad determinata loca, hic excludit opinionem contrariam. & primo proponit, quod intendit; secundo, probat propositum, ibi. [Tardius enim, &c.] Quia vero per hoc, quod falsitas excluditur, veritas comprobatur, inducit hic Philosophus conclusionem erroris, quasi quandam veritatis demonstrationem, dicens: Quod adhuc etiam, quod dictum est, manifestatur per hoc, quod corpora naturalia non feruntur sursum & deorsum, neque sicut ab alio exteriori mota. Per quod quidem intelligendum est, quod remouet exteriori motorem, qui huiusmodi corpora moueat, postquam sunt formam specificam sortita. Mouentur enim leuia quidem sursum, graua autem deorsum a generante, in quantum dat eis formam, quam sequitur talis motus a remouente prohibens per accidens & non per se. Quidam vero posuerunt, quod postquam speciem sunt adepti huiusmodi corpora, indigent ab aliquo extrinseco moueri per se, quod hic Philosophus remouet. Neque etiam dicendum est, quod huiusmodi corpora moueantur per violentiam, sicut quidam dixerunt, quod mouentur per quandam extrusionem, in quantum scilicet vnum corpus truditur ab alio fortiori. Ponebant enim, quod omnium corporum erat naturaliter vnus motus, sed dum quedam eorum ab aliis impelluntur fit, quod quedam eorum mouentur sursum, quedam autem deorsum. Deinde cum dicit.

T. c. 90.

b Tardius enim vtique moueretur maior ignis sursum, & maior terra deorsum, nunc autem contrarium semper, maior ignis velocius fertur, & maior terra in eum, qui est ipforum proprius locus. c Neque velocius vtique in fine ferretur, si vi extrusioneque moueretur. Omnia enim a vi inferente longius facta tardius feruntur. d Et vnde vi, illuc feruntur non vi. Itaque ex his speculantibus est accipere fidem de dictis sufficienter.

T. c. 79.

b Probat propositum tribus rationibus, quarum prima principaliter inducitur ad ostendendum, quod huiusmodi corpora in suis naturalibus moribus non mouentur ab exterioribus motoribus. Manifestum est enim, quod tanto tardior est motus, quantum minus vincit super mobile. eadem autem virtus mouentis minus vincit maius mobile, quam minus: si ergo huiusmodi corpora mouerentur ab aliquo exteriori mouente, tardius moueretur maior ignis sursum, & maior terra deorsum, nunc autem contrarium accidit, quod maior ignis, & maior terra velocius feruntur in propria loca, per quod darur intelligi, quod huiusmodi corpora habent intrinsecos principium sui motus, quorum virtutes motiuas tanto sunt maiores, quanto corpora fuerint maiora: & ideo velocius feruntur. Sic ergo patet, quod huiusmodi corpora suis moribus naturalibus mouentur non per virtutem exteriori, sed per virtutem intrinsecam, quam acceperunt a generante. Secundam rationem ponit ibi.

c Quae quidem principaliter ad hoc inducitur, quod motus horum corporum non est per violentiam. Videmus enim

quod omnia quae per violentiam mouentur, tanto tardius feruntur, quanto magis elongantur a motore, qui vim intulit, sicut patet in his, quae proiciuntur, quod eorum motus in fine est remissior, tandem totaliter deficit. Si ergo corpora graua & leuia mouerentur per violentiam, quasi mutuo se trudentia, sequeretur quod eorum motus ad propria loca non esset velocior in fine, sed magis tardior: cuius contrarium ad sensum apparet. Tertiam rationem ponit ibi.

LECTIO XVIII.

At vero neque ab alio, neque vi, ut quidam inquirunt, extrusum sursum alterum ipforum, deorsum alterum fertur.

Tardius enim maior ignis sursum, & maior terra deorsum vtique moueretur, nunc autem contrarium fit. Ignis enim maior, & terra etiam maior, celerius semper proprium locum petit.

Neg, porro celerius prope finem pergerent, si vi extrusioneque mouerentur. Omnia namque, quae ita mouentur, cum longius ab eo, quod vim attulit, distant, tardius sane feruntur.

Atque vnde vi pulsa sunt, illuc non vi, sed viuoque nutu feruntur. Quare si fides ex hisce sumi de hisce, quibus de loquimur, satis potest.

Præterea per rationes etiam quae ex prima Philosophia adduci possunt, ex ipsa conuersione, quam quidem hic similiter, & in cæteris mundis perpetuam esse necesse est, hoc idem demonstrari profecto potest.

dem de his, quae dicta sunt. Deinde cum dicit.

e Ostendit vnitatem mundi per corpora superiora, quae circulariter feruntur, & primo specialiter per corpora superiora. Secundo communiter per superiora & inferiora, ibi. [Palam autem vtique, &c.] Dicit ergo primo, quod adhuc ostendi potest, quod sit solum vnus mundus per rationes sumptas ex primo, id est, per ea, quae determinata sunt in Metaph. & per hoc quod ostensum est in 8. Phys. quod motus circularis est sempiternus, quod quidem habet naturalem necessitatem, & in hoc, & in aliis mundis. Concludit enim Philosophus sempiternitatem motus caeli in 8. Phys. per ordinem mobilium & mouentium, quod quidem necesse est similiter se habere in quolibet mundo, si mundus vniuoce dicatur. si autem motus caeli sit sempiternus, oportet quod moueatur a virtute infinita, quae non sit virtus in magnitudine, vt probatur in 8. Physic. talis autem virtus est immaterialis, & per consequens vna numero, T. c. 78. cum sit tantum forma, & species. Multiplicatio autem indiuiduorum eiusdem speciei est per materiam, & sic oportet, quod virtus, quae mouet caelum, sit vna numero; vnde oportet, quod & caelum sit vnum numero, & per consequens totus vnus mundus. Potest autem aliquis dicere hanc rationem non ex necessitate concludere. Primum enim mouens mouet caelum, sicut desideratum, vt dicitur in 12. Metaph. nihil autem prohibet idem a pluribus desiderari; ita videtur, quod ex vnitatem primi mouentis non possit ex necessitate concludi vnitatem caeli. Sed dicendum est, quod multa possunt vnum desiderare, non quidem quasi de pari, eo quod vni primo non immediate adiungitur absoluta multitudo, sed secundum quandam ordinem possunt multa desiderare vnum, quedam propinquius, & quedam remotius, quorum ordo ad vnum vltimum facit vnitatem mundi. Deinde cum dicit.

f Prot

Probat propositum ratione sumpta communiter ex corporibus superioribus & inferioribus, & dicit, quod etiam sic intendendo sicut diceret, necesse est esse vnum caelum, scilicet, vnum mundum. Ad quod probandum assumit, quod sicut tria sunt corporalia elementa, scilicet, caelum, & terra, & medium, ita sunt, & tria loca eis correspondentia: vnde vnus quidem locus est, qui est circa medium, qui est corporis subsistentis, id est, corporis grauissimi, quod substat omnibus, scilicet, terrae, alius autem locus, qui est extremus in altitudine, qui est corporis, quod circulariter mouetur; tertius autem locus, qui est intermedius horum, qui est mediū corporis. Circa quae quidem naturalia primo considerandum est, quod etiam caelum inter elementa computatur, cum tamen elementum sit, ex quo componitur res, vt dicitur in quinto Metaph. caelum autem, & si non veniat in compositionem corporis mixti, venit tamen in compositione totius vniuersi, quasi quedam pars eius. Vel elementa large nominat quaecumque simplicia corpora, quae quidem vocat corporalia elementa ad differentiam materiae primae, quae est elementum, non tamen corporali, sed absque omni forma, prout in se consideratur.

te. cō. 91.

te. cō. 4.

te. cō. 91.

te. cō. 92.

te. cō. 41.

te. cō. 43.

D. 820.

te. cō. 43.

f Palam autem vtique sic fiet intendentibus, quoniam necesse est, vnum esse caelum. Tribus enim existentibus corporalibus elementis, tria erunt, & loca elementorum. Vnus quidem qui subsistentis, qui circa medium. Alius autem qui circularis, qui quidem est extremus. Tertius autem, qui mediū horum qui mediū corporis. Necesse enim in hoc esse, quod superferretur; si enim non in hoc extra erit; sed impossibile extra; hoc quidem enim sine grauitate, hoc autem habens grauitatem. Magis deorsum autem quam grauitatem habentis corporis locus non est; siquidem qui apud medium grauis. Sed & neque praeter naturam, alii enim erat secundum naturam, alii autem non erat. Necesse igitur in intermedio esse, huius autem ipsius, quae sunt differentiae, posterius dicemus.

g De corporeis quidem igitur elementis, quae sint, & quot, & quis vnusquisque locus, adhuc autem vniuersaliter quod secundum multitudinem sint loca, palam nobis ex dictis.

LECTIO XIX.

Quod autem non solum vnus est, sed & impossibile fieri plures; adhuc autem, quod sempiternus, & incorruptibilis sit, & ingenuus, dicimus primum dubitantes de ipso.

locus qui est corporis habentis grauitatem, quia locus, qui est apud medium, est proprius eius. Ex hoc autem patet, quod impossibile est esse alium mundum; quia oporteret ibi esse aliquid corpus leue, & sic, si mundus ille esset supra hunc mundum, corpus leue esset supra locum caeli. si autem esset infra hunc mundum, corpus leue esset infra locum corporis grauis, quod est impossibile. Sed huic rationi possit aliquis obuiare dicendo, quod corpus leue est extra hunc locum medium, non secundum naturam, sed praeter naturam. Sed ad hoc excludendum subdit, quod neque etiam praeter naturam possibile est corpus leue esse extra hunc medium locum, quia omnis locus, qui est alicuius corporis praeter naturam, est alicuius corporis secundum naturam. Non enim Deus vel natura facit aliquid locum frustra, in quo, scilicet, non sit natum esse aliquid corpus: non autem inuenitur in rerum natura aliquid aliud corpus praeter ista tria, quibus tria loca deputantur, vt ex dictis patet: Vnde neque secundum naturam, neque praeter naturam, potest esse corpus leue extra hunc medium locum, & sic impossibile est esse multos mundos. Quod vero locutus fuerat de medio elemento, quasi de vno quodam corpore, subiungit quod posterius, scilicet, in tertio & quarto, dicitur quae sunt differentiae istius mediū. diuiditur enim in ignem, aerem, & aquam, quae etiam est leuis per respectum ad terram.

Fuerit in super manifestum caelum necessario vnum esse, & si hoc considerabimus modo, Nam cum tria sint elementa corporea, tria nimirum, & loca elementorum erunt. Atque vnus quidem locus corporis eius erit, quod sub omnibus collocatur, qui quidem circa medium est. Alius autem eius, quod orbe fertur, qui quidem vltimus est. Et tertius eius, quod est medius corpus, qui quidem inter haec loca medius est. In hoc enim id esse corpus necesse est, quod eminet leuitate. Nam si in hoc non est, extra collocabitur sane, at fieri non potest. Aliud enim pondere caret, aliud pondus habet; locus autem eius corporis, quod pondus habet, inferior est, si huius qui est in medio, grauis est corporis locus. At neque praeter naturam in hoc est loco, competet enim alii secundum naturam. At nullum est aliud corpus in ratione rerum vt patuit. In ipso ergo medio, qui est inter dicta loca, hoc esse necesse est. Huius autem ipsius quanam sint differentiae, posterius explicabimus.

De corporeis igitur elementis quanam, & quot sunt, & quis cuiusque locus, & quot insuper sunt in multitudine ipsa loca, ex his quae diximus, patuit.

LECTIO XIX.

Dicamus autem deinceps oportet, mundum non solum vnum esse, sed etiam plures esse non posse, & insuper perpetuum esse, cum neque corruptionem, neque generatio em subire possit: primo dubitatione de ipso allata.

libet eorum, & similiter, quot sint loca corporalia.

LECTIO XIX.

Postquam Philosophus ostendit, quod est vnus solus mundus, hic ostendit, quod impossibile est esse plures, & hoc necessarium fuit ostendere; quia nihil prohibet aliquid esse falsum, quod tamen contingit esse verum. Circa hoc autem tria facit. Primo, ponit objectionem, ex qua videtur ostendi, quod possibile sit esse plures mundos. Secundo, soluit eam, ibi. [Considerandum autem iterum, &c.] Tertio probat, quod in solutione supposuerat, ibi. [Hoc ipsum igitur restat ostendere, &c.] Circa primum duo facit. Primo dicit, de quo intento, & quo ordine sit agendum. Secundo, incipit exequi propositum, ibi. [Videbitur enim vtique, &c.] Dicit ergo, quod post praedicta, restat ostendendum, quod non solum sit vnus mundus, sed quod etiam impossibile sit esse plures; & vltimus, quod mundus sit sempiternus: ita scilicet quod sit incorruptibilis, tanquam nunquam desinens esse; ingenuus, tanquam nunquam esse incipiens secundum suam opinionem: & hoc adiungit, quia videtur prima consideratio aliquatenus dependere ex secunda. si enim esset mundus generabilis & corruptibilis per compositionem, & dissolutionem secundum amicitiam

tiam, & item, vt Empedocles posuit, possibile esse multos mundos, ita scilicet, quod vno corrupto, alius postea generetur, sicut ipse Empedocles posuit. Et quia tunc vere cognoscitur veritas, quando dubitationes sunt solutæ, quæ videntur esse contra veritatem, ideo prius oportet ponere dubitationes circa hoc ipsum, ex quibus scilicet videtur, quod sint, vel possint esse plures mundi. Huius enim solutio est confirmatio veritatis. Deinde cum dicit.

b ¶ Ponit rationem ex qua aliquis posset dubitare estimans possibile esse, quod sint plures mundi. vnde præmittit, quod sic intendentibus, scilicet secundum rationem, quæ sequitur, videbitur esse impossibile, ipsum, scilicet, mundum esse vnum & solum: subintelligendum est, ex necessitate. Non enim sequens ratio probat, quod necesse sit esse plures mundos, quod æquipollet ei, quod est impossibile esse vnum solum mundum: sed probat, quod possibile est esse plures mundos, quod æquipollet ei, quod est non necesse esse vnum solum mundum. Ad hoc autem ostendendum, inducit rationem, quæ continet duos syllogismos, quorum primum primo ponit: secundo secundum, ibi. [Quorum autem est forma quædam, &c.] primus syllogismus talis est. In omnibus sensibilibus, quæ sunt ab arte, vel à natura, alia est consideratio formæ secundum se considerata: alia est consideratio formæ prout est in materia: sed cælum est quoddam sensibile habens formam in materia. ergo alia est consideratio absoluta formæ ipsius, prout consideratur in vniuersali, & alia est consideratio formæ ipsius in materia, prout consideratur in particulari. Primo ergo ponit maiorem, secundo, Minorem, ibi. [Quoniam igitur est cælum, &c.] Tertio, infert conclusionem, ibi. [Si autem singularium, &c.] Dicit ergo primo, quod in omnibus existentibus, & generatis, id est, factis, vel à natura, vel ab arte, alterum est secundum nostram considerationem, ipsa forma secundum seipsam considerata: & alterum est ipsa forma mixta cum materia, secundum quod accipitur, prout est coniuncta cum materia. Et hoc primo manifestat per exemplum in Mathematicis. in quibus est magis manifestum, eo quod in ratione eorum non ponitur materia sensibilis. Alterum est enim secundum considerationem nostram ipsa species sphaeræ: & alterum forma sphaeræ in materia sensibilis, prout significatur, cum dicitur aurea, vel ærea sphaera: & similiter, aliud est ipsa forma circuli, & aliud est, quod dicitur æreus, aut ligneus circulus. & hoc manifestat, quia cum dicimus. Quid quid erat esse, id est, diffinitiuam rationem sphaeræ, aut circuli, non ponimus in eius ratione aureum, & æreum, tanquam hoc quod dicimus aureum, & æreum non sint de eorum substantia, quam, scilicet, significat definitio. Sed videtur hic magis esse dubium in rebus naturalibus, quarum formæ non possunt esse nec intelligi sine materia sensibili, sicut simum non potest esse

Videbitur enim vtique sic intendentibus impossibile vnum, & solum esse ipsum. In omnibus enim his, quæ natura, cum his quæ ab arte constantibus generatis, alterum est ipsa secundum seipsam forma, & mixta cum materia, puta sphaeræ, & mixta cum materia, puta sphaeræ, & ærea sphaera, iterum circuli altera forma, & æreus, & ligneus circulus. Quod quid enim erat esse dicentes sphaeræ, aut circuli, non dicemus in ratione aureum, aut æreum tanquam non existentibus his de substantia. Si vero æream, aut auream dicamus, & si non possumus intelligere, neque sumere aliud aliquid præter singulare, quandoque enim nihil prohibet hoc accidere, puta, si solum assumatur circulus: nihil enim minus aliquid erit circulo esse, & huic quidem circulo, & hæc quidem species, hæc autem species in materia, & singularium.

¶ Quoniam igitur est cælum sensibile, singularium vtique, erit, sensibile enim omne in materia existit.

d Si autem singularium, alterum vtique erit huic quidem cælo esse, & cælo simpliciter. Alterum igitur hoc cælum, & cælum simpliciter, & hoc quidem vt species & forma; hoc autem vt materiæ mixtum.

e Quorum autem est forma quædam & species, aut sunt, aut contingit plura facta esse singularia.

¶ Nam, si hoc pacto considerauimus, impossibile esse videbitur vnum ipsum ac solum esse. Vniuersis enim rebus, quæ aut à natura, aut ab arte sunt facta, aliud est ipsa per seipsam forma, & quæ est cum materia mixta. Ceu sphaera forma aliud est, & ærea atque, ænea sphaera. Et circulus rursus alia est ipsa forma, & æneus circulus ligneus. Sphaera namque, quidditatem aut circuli assignantes, non aurum, non as in ratione dicemus, quippe cum hæc substantia hæc non sint. Si vero æream, aut auream sphaeram dicemus, etiam si præter singulare quicquam aliud intelligere, aut sumere non possumus: intelligendum enim vt hoc accidat, nihil obstat, veluti, si solus vnus circulus fuerit sumptus; non minus enim aliud esse circuli, & huius circuli erit; & illud quidem forma, hoc autem in materia forma erit, ac singulare.

nec intelligi sine naso: sed tamen formæ naturales, quamuis non possint intelligi sine materia sensibili in communi, possunt tamen intelligi sine materia sensibili signata, quæ indiuiduatio nis, & singularitatis est principium: sicut pes non potest intelligi sine carnibus, & ossibus, potest tamen intelligi sine his carnibus, & his ossibus. Et ideo subdit, quod si non possumus intelligere, neque sumere in nostra consideratione aliquid aliud præter singulare, id est, præter materiam, quæ includitur in ratione singulari, scilicet, prout est signata, quia quandoque nihil prohibet hoc accidere, vt scilicet non possit forma intelligi sine materia sensibili, sicut si intelligamus circulum sine materia sensibili: nihilominus tamen in naturalibus, in quibus hoc accidit, quod non intelligitur forma sine materia, alia est ratio rei in communi acceptæ, & in singulari, sicut hominis, & huius hominis, puta, si dicamus, quod aliud est esse circulo, & huic circulo, id est, alia est ratio definitiuæ vtriusque: & hæc quidem, scilicet, ratio rei in communi, est species, id est, ipsa ratio speciei: hæc autem, & ratio rei in particulari significat rationem speciei in materia determinatam, & est de numero singularium. Deinde cum dicit.

Nam, si hoc pacto considerauimus, impossibile esse videbitur vnum ipsum ac solum esse. Vniuersis enim rebus, quæ aut à natura, aut ab arte sunt facta, aliud est ipsa per seipsam forma, & quæ est cum materia mixta. Ceu sphaera forma aliud est, & ærea atque, ænea sphaera. Et circulus rursus alia est ipsa forma, & æneus circulus ligneus. Sphaera namque, quidditatem aut circuli assignantes, non aurum, non as in ratione dicemus, quippe cum hæc substantia hæc non sint. Si vero æream, aut auream sphaeram dicemus, etiam si præter singulare quicquam aliud intelligere, aut sumere non possumus: intelligendum enim vt hoc accidat, nihil obstat, veluti, si solus vnus circulus fuerit sumptus; non minus enim aliud esse circuli, & huius circuli erit; & illud quidem forma, hoc autem in materia forma erit, ac singulare.

¶ Cum igitur cælum sensibile sit, singulare erit profecto. Sensibile enim omne in materia est.

Singulare autem est, aliud esse huic cæli, & cæli simpliciter erit. Est ergo aliud hoc cælum, & simpliciter cælum. Atque hoc est, vt species atque forma, illud vt cum materia mixtum.

¶ Quorum autem forma quædam, & species est, eorum aut sunt, aut esse plura singulariter possunt.

¶ Quorum autem forma quædam, & species est, eorum aut sunt, aut esse plura singulariter possunt. positiones mediæ. Deinde cum dicit. d ¶ Ponit conclusionem, & dicit, quod si cælum, id est, mundus est de numero singularium, vt ostensum est, alterum erit esse huic cælo singulariter dicto, & cælo simpliciter, id est, vniuersaliter sumpto, id est, alia erit ratio vtriusque: & sic sequitur, quod alterum sit secundum considerationem hoc cælum singulariter dictum, & coelum vniuersaliter sumptum, ita scilicet quod hoc coelum vniuersaliter sumptum, sit forma coniuncta materiæ. Quod non est sic intelligendum, quod in ratione rei naturali vniuersaliter sumptæ nullo modo cadat materia, sed quod non cadit in eius ratione materia signata. Deinde cum dicit. e ¶ Ponit secundum syllogismum, qui talis est. Quorumcunque est forma in materia, aut sunt, aut contingit esse plura indiuidua vnus speciei: sed hoc coelum significat formam in materia, vt dictum est: ergo aut sunt, aut possunt esse plures coeli. Circa hoc autem primo ponit Maiorem: secundo, manifestat eam, ibi. [Siue enim sint species, &c.] Tertio infert conclusionem, ibi. [Itaque autem sunt, &c.] Minorem supponit ex præmissis syllogismo. Dicit ergo primo, quod omnia illa, quorum est forma quædam species, id est, quæ non sunt ipsa forma, & species, aut sunt plura singularia vnus speciei, aut contingit fieri plura:

plura: illa verò, quæ ipsamet sunt formæ & species subsistentes, sunt substantia separata, & non possunt esse plura vnus speciei. Deinde cum dicit.

f ¶ Manifestat prædictam propositionem tam secundum opinionem Platoniam, quam secundum opinionem propriam, & dicit: Siue sint species, id est, idæ separata, sicut Platonici dicunt, necesse est hoc accidere, siue etiam separatim nullum talium nihil minus. In omnibus enim sic videmus, quorumcunque substantia in materia est, plura & infinita entia, quæ eiusdem speciei.

¶ Siue enim sint species, quemadmodum dicunt quidam, necesse est hoc accidere, siue etiam separatim nullum talium nihil minus. In omnibus enim sic videmus, quorumcunque substantia in materia est, plura & infinita entia, quæ eiusdem speciei.

¶ Itaque aut sunt plures cæli, aut contingit esse plures. Ex his quidem igitur suspicabitur, vtique aliquis & esse, & quod contingit plures cælos esse.

¶ Considerandum autem iterum, quid horum dicitur bene, & quid non bene. Alteram quidem igitur esse rationem eam, quæ sine materia, & eam, quæ in materia formæ bene quidem dicitur: & sit hoc verum: sed nihilominus neque vna necessitas propter hoc plures esse mundos, neque contingit factos esse plures: siquidem iste ex tota est materia, quemadmodum est.

¶ Sic autem forte magis quod dicitur, erit manifestum. Si enim est simitas curuitas in naso, aut carne, & est materia simitati caro; si ex omnibus carnibus vna fiat caro, & existat in hac simum, nihil vtique aliud erit simum, neque continget factum esse. Similiter autem & si homini sunt materia carnes & ossa: si ex omni carne, & omnibus ossibus homo fiat, quæ dissolui minime possent, non vtique continget esse alium hominem, similiter autem & in alijs. Omnino enim quorumcunque est substantia in subiecta quadam materia, horum nihil contingit factum esse non existentem quadam materia.

¶ Cælum autem quidem singularium, & eorum, quæ ex materia. Sed si non ex parte ipsius

cc. c6. 93.

text. c. 94.

text. c. 95.

rum, assimilatur suo exemplari secundum vnitatem naturalem: Deinde cum dicit.

h ¶ Solut obiectiõnem prædictam. & primo ponit solutionem: secundo manifestat eam, ibi. [Sic autem forte &c.] Dicit ergo primo, quod oportet iterum ad soluendum dubitationem prædictam, considerare quid dicatur bene, & quid non bene. Si enim omnia præmissa sint vera, necesse est conclusionem esse veram. Dicit igitur, quod bene dictum est, quod altera sit ratio formæ, ea scilicet, quæ est sine materia & ea, quæ est cum materia, hoc concedatur tanquam verum: & sic concedatur conclusio primi syllogismi quæ est minor secundæ: sed non sequitur ex necessitate propter hoc, quod sint multi mundi, vel quod possint esse plures, si verum sit, quod iste mundus sit ex tota sua materia, sicut uti est verum, & infra probabitur. Maior enim propositio syllogismi, quod illa, quæ habent formam in materia, possunt esse multa numero vnus speciei, non habet veritatem, nisi in illis, quæ non constant ex tota sua materia: Deinde cum dicit.

¶ Quare aut plures sunt cæli, aut plures esse profecto possunt. Ex his igitur quibusdam existimauerit esse plures cælos, & etiam esse posse.

¶ Considerandum autem rursus est, quidnam horum dicitur recte, & quid non recte. Aliam igitur esse formam rationem eam, quæ sine materia est: aliam eam, quæ in materia est, recte profecto dicitur, atque, verum esse ponatur. Nulla tamen ob id ipsum mundos, aut plures esse, aut plures esse posse, necessitas est: si hic vniuersa ex materia constat, & vt constare videtur.

¶ Hoc autem modo forsitan id, quod dicitur, magis patebit. Si enim simitas concantitas est in naso, aut in carne, caroque materies est simitatis; si omnibus ex carnibus vna fieret caro, atque in hac simitas esset orta, nullum aliud simum aut esset, aut fore omnino posset. Similiter quoque modo, si materies in homine caro est, atque ossa, si vniuersa ex carne atque ossibus fieret homo, atque illa dissolui non possent, alius homo profecto esse non posset. Eadem fuerit & in cæteris ratio. Omnino enim quorum substantia in subiecta materia quadam est, eorum nihil oriri potest, si non aliqua materia sit.

¶ Cælum autem est quidem singularium, & ex materia constat. Sed si non ex ipsius materiæ parte, sed ex

lium hominem esse, sicut dissoluta arca, ex eisdem lignis fit alia arca: & ita etiam est in alijs. Et huius rationem assignat: quia nihil eorum, quorum forma est in materia, potest fieri, si non affuerit propria materia: sicut domus non posset fieri, si non sint lapides, & ligna: & ita si non sint aliæ carnes, & ossa præter ea, ex quibus componitur vnus homo, non poterit fieri alius homo præter illum. Deinde cum dicit.

k ¶ Adaptat ad propositum: & dicit verum esse, cælum esse de numero singularium, & eorum, quæ ex materia constituuntur, non tamen ex parte suæ materiæ, sed ex tota sua materia. & ideo quæuis sit alia ratio cæli, & huius cæli, nõ tamen potest esse aliud cælum:

cælum; propter hoc, quod tota materia cæli apprehensa est sub hoc cælo. Sciendum est autem, quod quidam alijs modis probant possibile esse plures cælos. vno modo sic. Mundus factus est à Deo; sed potentia Dei, cum sit infinita, non determinatur ad istum solum mundum: non est rationabile, quod non possit facere etiam alios mundos. Et ad hoc dicendum est, quod si Deus faceret alios mundos, aut faceret eos similes huic mundo, aut dissimiles. Si omnino similes, essent frustra: quod non competit sapientiæ ipsius. Si autem dissimiles, nullus eorum comprehenderet in se omnem naturam eorporis sensibilis: & ita nullus eorum esset perfectus, sed ex omnibus constitueretur vnus mundus perfectus. Alio modo potest argui sic. Quanto aliquid est nobilius, tanto eius species est magis virtuosa: mundus autem est nobilior qualibet re naturali hic existente: igitur, cum species rei naturalis hic existentis, puta equi, aut bouis, possit perficere plura individua, multo magis species totius mundi potest plura individua perficere. Sed ad hoc dicendum est, quod maioris virtutis est facere vnum perfectum, quam facere multa imperfecta: singula autem individua rerum naturalium, quæ sunt hic, sunt imperfecta: quia nullum eorum comprehendit in se totum, quod pertinet ad suam speciẽ; sed mundus hoc modo perfectus est; vnde ex hoc ipso eius species ostenditur magis virtuosa. Tertio obijciatur sic. Melius est multiplicari optima, quam ea, quæ sunt minus bona; sed mundus est optimus, ergo melius est esse plures mundos, quam plura animalia, aut plures plantas. Et ad hoc dicendum, quod hoc ipsum pertinet ad bonitatem mundi, quod sit vnus: quia vnus habet rationem boni. videmus enim, quod per diuisionem aliqua decidunt à propria bonitate.

LECTIO XX.

Hoc ipsum igitur restat ostendere, quod ex omni naturali, & sensibili constat corpore. Dicamus autem primum, quid dicimus esse cælum, & quot modis dicitur, vt magis nobis manifestum fiat, quod quæritur.

Vno quidem igitur modo cælum dicimus substantiam extremæ totius circulationis; aut corpus naturale, quod est in extrema circumferentia totius, consueuimus enim extremum, & quod sursum est, maxime vocare cælum, in quo & diuinum omne locatum esse dicimus. Alio autem rursus modo continuum corpus extremæ circumferentiæ totius, in quo Luna, & Sol, & quædam astrorum. etenim hæc in cælo esse dicimus. Adhuc autem aliter dicimus cælum contentum corpus ab extrema circumferentia: totum enim & omne consueuimus dicere cælum.

LECTIO XX.

Posita solutione inducta, hic Philosophus probat, quod supponatur, scilicet quod mundus constet ex tota sua materia, & primo dicit, de quo est intentio, & quo ordine sit procedendum, dicens, quod hoc ipsum restat ostendere ad complementum præmissæ solutionis, quod mundus constet ex omni corpore naturali, & sensibili, quod est materia eius: sed ante quam hoc ostendamus. oportet primo dicere, quid significetur per hoc nomen cælum, & quot modis dicatur, vt id quod quæritur, magis possit manifestari. Secundo ibi.

Exequitur propositum. & primo ostendit, quot modis dicatur cælum: secundo ostendit principale propositum ibi. [Triplex autem &c.] Circa primum ponit tres significationes cæli. Vno enim modo dicitur cælum substantia quædam, quæ est extrema circulationis totius, id est, quæ in toto vniuerso est extrema, &

circulariter mouetur. Et quia exposuerat significationem nominis per substantiam, cuius ratio transcendit considerationem naturalem, cum pertineat ad considerationem Metaph. adhibet aliam expositionem, in eadem tamen significatione, dicens, quod cælum est corpus naturale, quod est in extrema circumferentia totius: & hæc expositio est magis propria scientiæ naturali. Probat autem hanc significationem ex consuetudine loquendi, quia nominibus est vtendum, vt plures, sicut dicit in Secundo Topicorum. Consueuerunt enim homines vocare cælum id, quod est extremum totius mundi, & quod est maxime sursum, non quidem secundum quod sursum accipitur, in scientia naturali, prout scilicet est terminus motus leuium; sic enim nihil magis est sursum quam locus, in quem fertur igitur: sed sumitur hic sursum, secundum eonumem modum loquendi, prout id, quod est remotius à medio, vocatur sursum. Consueuit etiam vocari sursum id, quod est locus omnium diuinorum, vt dicuntur corpora cælestia, quæ non omnia sunt in suprema sphaera. Sed sciendum, quod diuina dicuntur substantiæ immateriales, & incorporæ: dictum est enim supra, quod omnes homines locum, qui est sursum, attribuit Deo. Secundo modo dicitur cælum non solum suprema sphaera, sed totum corpus, quod continuatur, cum extrema circumferentia totius vniuersi, id est, omnes sphaeræ cælestium corporum, in quibus sunt Luna, & Sol, & quædam stellarum, scilicet alij quinq; planeta: nam stellæ fixæ sunt in suprema sphaera secundum opinionem Arist. qui non posuit aliam sphaeram esse stellarum fixarum. Hanc etiam significationem probat per communem vsu loquendi, dicimus enim, Lunam, & Solem, & alios planetas esse in cælo. videntur autem hæc corpora continuari cum suprema sphaera, propter conuenientiam in natura, quia scilicet sunt incorruptibilia, & circulariter mobilia, non autem ita quod ex omnibus sit vnus corpus continuum, quia sic eorum non possent esse similes, & diuersi motus. continuum est enim, cuius motus est vnus, vt dicitur in 3. Metaph. Tertio modo dicitur cælum totum corpus, quod continetur ab extrema circumferentia, id est, à suprema sphaera. & hoc probat etiam ex vsu loquendi: quia consueuimus totum mundum, & omne, id est, vniuersum, vocare cælum. Est autem considerandum, quod cælum his tribus modis dicitur, non equiuoce, sed analogice, scilicet per respectum ad vnus primum. Primo enim, & principaliter dicitur cælum suprema sphaera. Secundo autem alia sphaeræ cælestes ex contiguitate, quam habent ad supream sphaeram. Tertio modo vniuersitas corporum, secundum quod continetur ab vltima sphaera. Deinde cum dicit.

LECTIO XX.

Restat ergo hoc demonstrare. Ex vniuerso inquam ipsum naturale corpore sensibilibus constare. Dicamus autem primum, quidnam cælum esse dicimus: atque quot modis, quomagis id nobis manifestum, quod quæritur, fiat.

Vno igitur modo cælum dicimus substantiam extremæ vniuersi conuersionis, aut id naturale corpus, quod est in vltima vniuersi conuersione: vltimum enim superung, corpus cælum maxime consueuimus appellare, in quo & vniuersum diuinum dicimus esse. Alio modo cælum id corpus dicimus, quod est proximum vltimæ vniuersi conuersioni, in quo Luna, & Sol, & nonnullæ stellarum sunt collocatæ. hæc enim in cælo dicimus esse. Insuper, alio modo dicitur cælum id corpus, quod à conuersione vltima continetur, totum enim ac vniuersum cælum dicere consueuimus.

Cum igitur cælum tribus modis dicatur

dam stellarum, scilicet alij quinq; planeta: nam stellæ fixæ sunt in suprema sphaera secundum opinionem Arist. qui non posuit aliam sphaeram esse stellarum fixarum. Hanc etiam significationem probat per communem vsu loquendi, dicimus enim, Lunam, & Solem, & alios planetas esse in cælo. videntur autem hæc corpora continuari cum suprema sphaera, propter conuenientiam in natura, quia scilicet sunt incorruptibilia, & circulariter mobilia, non autem ita quod ex omnibus sit vnus corpus continuum, quia sic eorum non possent esse similes, & diuersi motus. continuum est enim, cuius motus est vnus, vt dicitur in 3. Metaph. Tertio modo dicitur cælum totum corpus, quod continetur ab extrema circumferentia, id est, à suprema sphaera. & hoc probat etiam ex vsu loquendi: quia consueuimus totum mundum, & omne, id est, vniuersum, vocare cælum. Est autem considerandum, quod cælum his tribus modis dicitur, non equiuoce, sed analogice, scilicet per respectum ad vnus primum. Primo enim, & principaliter dicitur cælum suprema sphaera. Secundo autem alia sphaeræ cælestes ex contiguitate, quam habent ad supream sphaeram. Tertio modo vniuersitas corporum, secundum quod continetur ab vltima sphaera. Deinde cum dicit.

Ostendit propositum, & primo ostendit, quod non est aliud corpus sensibile extra cælum, tertio modo dictum, id est, extra hunc mundum. Secundo ostendit, quod non est extra ipsum aliquid eorum, quæ sequuntur ad corpora naturalia, ibi. [Similiter autem manifestum &c.] Circa primum tria facit. Primo pro-

ponit, quod intendit. Secundo probat propositum, ibi. [Si enim est &c.] Tertio concludit principale intentum, ibi. [Manifestum igitur ex dictis &c.] Dicit ergo primo, quod cum tripliciter dicitur cælum, nunc intendimus de cælo tertio modo dicto, secundum quod cælum dicitur totum, quod continetur ab extrema circumferentia: & hoc cælum necesse est, quod constet ex omni corpore sensibili, & naturali, quod est eius materia: & sic constat ex tota sua materia propter hoc, & extra hoc cælum nullum corpus est, nec contingit esse. Deinde cum dicit.

Probat propositum, & primo ostendit, quod nullum corpus est extra cælum: Secundo quod nullum potest esse ibi. [Sed etiam neque factum esse &c.] Circa primum duo facit. Primo præmittit quandam diuisionem, per quam manifestat propositum: secundo excludit singula membra diuisionis, ibi [Simplicium quidem igitur, &c.] Ostendit ergo primo, quod si est aliud corpus physicum, id est, naturale extra peripheriam, id est, circumferentiam, necesse est, quod id corpus aut sit de numero simplicium corporum, aut de numero compositorum. Item necesse est, vel quod sit ibi secundum naturam, vel præter naturam. Deinde cum dicit.

Proter naturam autem si quidem sunt, alij cuidam erit secundum naturam, qui extra est locus. Eum enim, qui huic inest præter naturam, necessarium alij inesse secundum naturam: sed non erat aliud corpus præter hoc. non igitur est vllum possibile simplicium extra cælum esse corpus.

Si autem non simplicium, neque mistorum. Necesse est enim esse simplicia, misto existente.

Sed & neque factum est possibile. Aut enim secundum naturam erit, aut præter naturam, aut simplex, aut mistum. quare iterum idem veniet sermo. Nihil enim differt considerare, si est, aut si factum esse possibile sit.

Manifestum igitur ex dictis, quod neque est extra, neque contingit factam esse corporis motum ab extrema circumferentia contentum, ex omni necesse constare naturali, & sensibili corpore, ob id, quod extra cælum nullum est corpus, nec esse contingit. Si enim est extra extremam peripheriam corpus physicum, necesse est ipsum, aut simplicium esse corporum, aut compositorum, aut secundum naturam, aut præter naturam se habere. Si enim est extra extremam peripheriam corpus physicum, necesse est ipsum, aut simplicium esse corporum, aut compositorum, aut secundum naturam, aut præter naturam se habere.

etiam non est possibile, esse extra extremam circumferentiam corpus leue, quod mouetur à medio: neque etiam corpus graue, quod substat alijs corporibus in medio. Si enim dicatur, quod sit extra extremam circumferentiam naturaliter, hoc esse non potest, quia habent alia loca naturalia, scilicet infra extremam circumferentiam totius. Ostensum est autem supra, quod omnium grauium est vnus numerus locus, & similiter omnium leuium. vnde non est possibile, quod ista corpora sint naturaliter extra extremam circumferentiam totius. Et est sciendum, quod ista ratio, & in quantum ad corpus circulariter motum, & in quantum ad corpus, quod mouetur motu recto, habet necessitatem, ex eo quod supra probatum est, quod tantum vnus est extremum, & vnus medium. Secundo ipse ostendit, quod nullum corpus est extra cælum præter naturam: quia ille locus alicui corpori esset naturalis. Locus enim, qui est vni corpori præter naturam, necesse est, quod sit alicuius corporis secundum naturam: quia sit alicui loco deesse proprium corpus, locus ille esset frustra, sed non potest esse, quod ille locus sit naturalis alicui corpori. non enim est naturalis, neque corpori circulariter moto, neque corpori leui aut graui, ostensum est autem supra, quod nullum aliud corpus est præter ista. Sic igitur patet, quod nullum corpus simplex est extra cælum, neque secundum naturam, neque præter naturam. Tertio ibi.

Nam si extra vltimam conuersionem corpus sit naturale, ipsum aut simplicium quippiam corporum, aut compositorum esse, & aut secundum naturam, aut præter naturam sese habere necesse est.

Simplicium igitur corporum quicquam omnino non erit. Demonstratum est enim id, quod orbe fertur, mutare suum locum non posse. At neque id esse potest, quod è medio fertur, neque etiam id, quod sub omnibus collocatur. etenim natura quidem ibi non erunt, alia namque sunt ipsorum propria loca.

Si vero præter naturam sunt, alij cuiusdam corporum exterius ille locus competet secundum naturam. Qui namque huic præter naturam tribuitur, is alijs competat secundum naturam necesse est. At nullum aliud præter hæc in ratione rerum simplex est corpus. Impossibile est ergo corporum extra cælum quicquam simplicium esse.

Quod si corpus simplex nequeat nullum esse, neque quicquam mistorum etiam esse potest. Sint enim & simplicia, si sit mistum, necesse est.

At vero neque fore etiam potest. Aut enim præter naturam, aut secundum naturam, & aut simplex, aut mistum identidem erit. quare eadem ratio sane redit, nihil enim refert, si sit, an fore possit considerare.

Patet igitur ex dictis nec esse, nec fore posse vllius extra cælum corporis molem. Vniuersus enim mundus

iam extra cælum non contingit esse aliud corpus. vnde dicit, quod non est possibile fieri aliud corpus extra cælum, quia aut esset ibi secundum naturam, aut præter naturam, & iterum aut esset simplex, aut mistum. Et quicquid horum deur, erit eadem ratio, quæ est supra: quia non differt secundum rationes præmissas, an sit aliud corpus extra cælum, vel possit ibi fieri: quia rationes præmissæ vtrumque concludunt, & quia in sempiternis non differt esse & posse, vt dicitur in 3. Phyl. Deinde cum dicit.

Concludit conclusionem principaliter intentam. Et dicit manifestum esse ex dictis, quod extra cælum neque est aliqua

tex. c. 69.

tex. c. 97.

tex. c. 95.

tex. c. 85.

lect. 6. tex. c. 8.

tex. c. 85.

moles cuiuscunque corporis, neque contingit ibi tale aliquid fieri, quia totus mundus est ex tota materia sua propria. materia autem mundi est corpus naturale sensibile. Nec est intelligendum, quod velit probare, nullum corpus sensibile esse extra cœlum propter hoc, quod est ex tota sua materia, sed potius econuerso. vtrius autem illo modo loquenti propter hoc, quod ista duo inuicem conuertuntur. Concludit igitur quod neque sunt in præsentibus plures cœli; neque fuerunt in præterito, neque vnum poterunt fieri in futuro; sed istud cœlum est vnum, & solum, & perfectum, vtpote constans ex omnibus suis partibus, siue ex tota sua materia.

lem vilius. Ex omni enim est propria materia totus mundus. Materia enim erat ipsi corpus naturale sensibile. Itaque non sunt plures cœli, neque fuerunt, neque contingit fieri plures, sed vnum & solum & perfectum est istud cœlum.

LECTIO XXI.

Simul autem manifestum est, quod neque locus, neque vacuum, neque tempus extra cœlum.

LECTIO XXI.

Postquam Philosophus ostendit, quod extra cœlum non est aliquid corpus sensibile, nec potest esse, hic ostendit, quod extra cœlum non est aliquid eorum, quæ conuertuntur ad corpora sensibilia. Et primo ostendit propositum: secundo ostendit, qualia sint, quæ extra cœlum nata sunt, esse, ibi. [Propter quod quidem neque in loco &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit, quod intendit; Secundo probat propositum. ibi [In omni enim loco &c.] Tertio infert conclusionem intentam, ibi [Manifestum igitur &c.] Dicit ergo primo, quod simul cum hoc, quod probatum est, extra cœlum non esse corpus sensibile, manifestum est, quod extra cœlum neque est locus, neque vacuum, neque tempus, de his enim tribus determinatis in 4. Phys. sicut de quibusdam consequentibus corpora naturalia. Deinde cum dicit.

b In omni enim loco possibile existere corpus. vacuum autem esse dicunt, in quo non existit corpus, possibile autem factum esse.

c Est autem tempus numerus motus, motus autem sine physico corpore non est. Extra cœlum autem ostensum est, quia neque est, neque contingit fieri corpus. Manifestum igitur, quia neque locus, neque vacuum, neque tempus est exterius.

d Propter quod quidem neque in loco esse, quæ ibi sunt, apta nata esse, neque tempus ipsa facit fenescere, neque etiam vilius vna transmutatio eorum, quæ super eam, quæ maxime extraordinatam lationem.

b ¶ Probat propositum. primo quidem quantum ad locum. In omni enim loco possibile est existere corpus, alioquin locus esset frustra; sed extra cœlum non est possibile existere aliquid corpus, vt probatum est. ergo extra cœlum non est vacuum: Illi enim, qui ponunt vacuum, definiunt vacuum esse locum, in quo non existit corpus: sed possibile est esse. ergo extra cœlum non est vacuum. Est autem sciendum, quod Stoici posuerunt vacuum infinitum, in cuius quadam parte est mundus: & ita relinquunt secundum eos, quod extra extremam circumferentiam sit vacuum. Quod quidem tali imaginatione probare volebant. Si enim esset aliquis in extrema circumferentia cœli, aut posset extendere manum suam, aut non. si non posset; ergo impediretur ab aliquo extrinseco existente, & rediret eadem questio de illo extrinseco, si in extremo eius aliquis existens posset vltra manum porrigere; & ita vel procederetur in infinitum, vel veniret ad extremum corpus, vltra quod homo ibi existens non posset manum porrigere; quo dato, sequitur, quod extra id posset esse corpus, & cum non sit, extra erit vacuum. Ad hoc autem responderet Alexander dicens, positionem esse impossibilem. cum enim corpus cœli sit impossibile, non est receptuum alicuius extranei. vnde si ex hac impossibili positione sequitur aliquid inconueniens, non est curandum. Sed ratio non

videtur esse sufficiens; quia impossibilitas huius positionis non est ex parte huius, quod est extra cœlum, sed ex parte ipsius cœli: nunc agitur de eo, quod est extra cœlum. vnde etiam ratio est, si totum vniuersum esset terra, in cuius extremo posset esse homo.

Et ideo oportet aliter dicere, sicut ipse etiam dicit, quod manum suam extra extendere non posset homo in extrema circumferentia constitutus, non propter extrinsecum impediens, sed quia de natura omnium corporum naturalium est, quod contineantur infra extremam circumferentiam cœli; alioquin cœlum non esset vniuersum. vnde si esset aliquod corpus, quod non deberet a corpore cœli sic contineri, id nihil prohiberet esse extra cœlum, sicut substantiæ spirituales, vt infra dicitur. Quod autem non sit vacuum extra cœlum, probat Alexander: quia aut illud vacuum erit finitum, aut infinitum. si finitum, oportet quod alicubi terminetur: & rediret eadem questio, vtrum extra id posset aliquis manum extendere. Si autem sit infinitum, aut ergo ista potentia vacui erit frustra, aut oportebit ponere corpus infinitum, quod posset recipi in infinito vacuo. Item, si sit vacuum extra mundum, similiter se habet mundus ad aliam partem vacui, sicut ad istam, in qua est mundus. ergo ista non est proprie locus eius. nulla ergo est causa, quare in hac parte vacui maneat. Si autem mundus non feratur magis ad vnam partem, quam ad aliam; quia in vacuo non est

LECTIO XXI.

Patet insuper, neque locum extra cœlum esse, neque vacuum, neque tempus.

In omni namque loco corpus esse profecto potest. Vacuum autem ad esse dicunt, in quo corpus non est, sed esse potest.

Tempus vero motus numerum esse constat, & motus sine naturali corpore nullus est. At demonstratum est, extra cœlum nec esse corpus, nec etiam esse posse. Patet ergo neque locum extra cœlum esse, neque vacuum, neque tempus.

Quocirca neque apta sunt ea, quæ illuc sunt esse in loco, neque tempus fenescere ipsa facit, neque illius eorum est vlla mutatio, quæ super extrema sunt disposita latione.

differentia: fertur ergo ad omnem partem, & ita mundus destruitur. Tertio ibi.

c ¶ Probat, quod extra cœlum non sit tempus. Tempus enim est numerus motus, vt patet in 4. Physic. motus autem non potest esse sine corpore naturali: corpus autem nec est, nec potest esse extra cœlum, vt probatum est. ergo extra cœlum non potest esse, nec tempus, nec motus. Deinde cum dicit.

d ¶ Ostendit, qualia sunt ea, quæ sunt extra mundum, & circa hoc duo facit. Primo concludit ex præmissis eorum qualitatem, Secundo ostendit ex his idem, quod communiter dicitur, ibi. [Etenim quemadmodum &c.] Circa primum duo facit. Primo mouet ab eis conditionem eorum, quæ sunt hic: secundo ostendit propriam conditionem eorum, ibi. [Sed inalterabilia, &c.] Dicit ergo primo, quod ex eo, quod extra cœlum non est locus, sequitur, quod ea, quæ ibi sunt, nata esse, non sunt in loco; & hoc quidem Alexander dicit, posse intelligi de ipso cœlo, quod quidem non est in loco secundum totum, sed secundum partes, vt probatur in 4. Physicor. Item quia tempus non est extra cœlum, sequitur, quod non sit in tempore, & ita tempus non facit ea fenescere, quod etiam dicit Alexander. posse cœlo conuenire, quod quidem non est in tempore, secundum quod esse in tempore, est quadam parte temporis mensurari, vt dicitur in 4. Physicorum: & non solum talia non fenescunt in tempore, sed neque est aliqua transmutatio eorum, quæ sunt super illam lationem, quæ est maxime extra ordinata, id est, super motum localem corporum leuium: motum enim rectum conuenit vocare

relationem. Sed hoc non videtur esse verum, quod corporum A cœlestium non sit aliqua transmutatio, cum moueantur localiter: nisi forte exponamus de transmutatione, quæ est in substantia. sed hæc videtur extorta expositio, cum Philosophus vniuersaliter omnem mutationem excludat. Similiter etiam non potest dici proprie, quod cœlum sit ibi, id est, extra cœlum: & ideo conuenientius est, quod hoc intelligatur de Deo, & de substantijs separatis, quæ maxime neque in tempore, neque in loco continentur, cum sint separatæ ab omni magnitudine & motu. huiusmodi autem substantiæ dicuntur esse ibi, id est, extra cœlum, non sicut in loco, sed sicut non contenta, nec inclusa sub contentia corporalium rerum, sed totam corporalem naturam excedentia, & his conuenit, quod dicitur, quod eorum nulla sit transmutatio, quia superexcedunt supremam lationem, scilicet vltimam sphaeram, quæ ordinatur, sicut extrinseca, & contentia omnium mutationis. Deinde cum dicit.

f Etenim hoc nomen diuine enunciatum est ab antiquis. Finis enim continens id, quod vniuersiusque vitæ tempus, cuius nihil est extra secundum naturam, æternum vniuersiusque vocatum est. Secundum eandem rationem, & totius cœli finis, & omne tempus, & infinitatem continens perfectio, æternum est, a semper esse sumens denominationem immortalis, & diuinus.

g Vnde & alijs communicatum est, his quidem clarius, his autem obscurius esse, & viuere.

h Etenim quemadmodum in enchyridijs philosophis circa diuina multotiens declaratum est rationibus, quod diuinitum, in transmutabile necessarium esse omne primum, & summum, quod sic habens testificatur dictis.

i Neque enim aliud melius est, quod mouebit: illud enim vtique erit diuinius.

k Neque habet prauam nihil que sunt extra cœlum, & primo proponit, quod intendit. Secundo inducit rationes, ibi. [Neque enim aliud &c.] Circa primum considerandum est, quod apud Philosophos erant duo genera dogmatum. Quædam enim erant, quæ a principio secundum ordinem doctrinæ multitudini proponebantur, quæ quidem vocabantur enchyridia. quædam autem erant magis subtilia, quæ proponebantur auditoribus iam proeclis. quæ vocabantur synagmatica, id est, coordinata, vt acroamatica, id est, auditionalia: dogmatica autem Philosophorum dicuntur philosophica. Dicit ergo, quod in huiusmodi enchyridijs philosophis circa res diuinas multotiens rationibus manifestabant, quod necesse est omne diuinum esse transmutabile, quasi non subiectum motui, & primum, quasi non subiectum tempori, & summum, quasi non contentum loco. Diuinum autem dicebant omnem substantiam separatam, & hoc attestatur his, quæ dicta sunt de huiusmodi entibus. Deinde cum dicit.

i ¶ Ponit rationes ad ostendendum, quod dixerat, scilicet quod primum & supremum sit transmutabile. & primo ostendit propositum: Secundo infert quadam conclusionem ex dictis, ibi. [Et inaccessibili itaque &c.] Circa primum ponit duas rationes, quarum prima talis est. Semper mouens, & agens est melius motu & passio: sed non est aliquid melius primo, & summo diuino, quod possit ipsum mouere, quia id adhuc esset diuinius. primum ergo diuinum non mouetur; quia omne quod mouetur, necesse est ab alio moueri; vt probatur in 7. & 8. Physic. Secundam rationem ponit ibi. **k** ¶ Quæ talis est. Omne quod mouetur, aut ad hoc mouetur, vt fugiat aliquod malum, aut ad hoc, quod requiratur aliquod bonum

distendatur secundum successionem præteriti & futuri, sicut spatium temporis, quantumcunque sit, quia talis successio sequitur motum: ista autem sunt penitus immobilia, quæ dicit habere vitam in æterno, sed æternum totum simul existens comprehendit omne tempus, & omnem infinitatem & deriuatur in Græco ab hoc, quod est semper esse, & talis finis, qui æternum dicitur, est immortalis, quia vita illa non determinatur morte; & diuinus, quia excedit omnem materiam, quæ sitatem, & motum. Deinde cum dicit.

Diuine namque nomen hoc pronunciatum est ab antiquis. Finis enim, qui vitæ vniuersiusque continet tempus, cuius nihil est contra secundum naturam, sempiternitas vniuersiusque est nuncupatus: per eandem etiam rationem finis vniuersi cœli, ac finis huius, qui tempus totum infinitumque continet: sempiternitas est, a semper essendo appellatione sumpta, immortalis sane atque diuina.

Vnde & ceteris alijs exactius, alijs offuscatis ipsum esse, viuereque dependet.

Etenim vt in externis circa diuina sententijs per se rationibus diuinum omne necessario mutatione vacare videtur, primum ipsum ac summum, ita se habens testis est dictis.

Neque enim aliud præstabilius est, quod quidem moueret; illud enim porro diuinius esset.

Neque prauitatis cuiusquam

quæ sunt extra cœlum, & primo proponit, quod intendit. Secundo inducit rationes, ibi. [Neque enim aliud &c.] Circa primum considerandum est, quod apud Philosophos erant duo genera dogmatum. Quædam enim erant, quæ a principio secundum ordinem doctrinæ multitudini proponebantur, quæ quidem vocabantur enchyridia. quædam autem erant magis subtilia, quæ proponebantur auditoribus iam proeclis. quæ vocabantur synagmatica, id est, coordinata, vt acroamatica, id est, auditionalia: dogmatica autem Philosophorum dicuntur philosophica. Dicit ergo, quod in huiusmodi enchyridijs philosophis circa res diuinas multotiens rationibus manifestabant, quod necesse est omne diuinum esse transmutabile, quasi non subiectum motui, & primum, quasi non subiectum tempori, & summum, quasi non contentum loco. Diuinum autem dicebant omnem substantiam separatam, & hoc attestatur his, quæ dicta sunt de huiusmodi entibus. Deinde cum dicit.

i ¶ Ponit rationes ad ostendendum, quod dixerat, scilicet quod primum & supremum sit transmutabile. & primo ostendit propositum: Secundo infert quadam conclusionem ex dictis, ibi. [Et inaccessibili itaque &c.] Circa primum ponit duas rationes, quarum prima talis est. Semper mouens, & agens est melius motu & passio: sed non est aliquid melius primo, & summo diuino, quod possit ipsum mouere, quia id adhuc esset diuinius. primum ergo diuinum non mouetur; quia omne quod mouetur, necesse est ab alio moueri; vt probatur in 7. & 8. Physic. Secundam rationem ponit ibi. **k** ¶ Quæ talis est. Omne quod mouetur, aut ad hoc mouetur, vt fugiat aliquod malum, aut ad hoc, quod requiratur aliquod bonum

te. cō. 99.

te. c. 100.

te. com. 2. c. 4.

ενχυριδίων, σωματικῶν, ἀκροατικῶν, φιλοσοφικῶν.

te. com. 2. lect. 2.

num : sed primum non habet aliquod malum, quod possit euadere, neque indiget aliquo bono, quod possit acquirere: quia est perfectissimum. ergo primo non mouetur. Potest autem & sic formari ratio. Omne quod mouetur, aut mouetur ad melius, aut ad deterius: sed neutrum potest Deo conuenire secundum ea, quæ hic dicuntur. ergo Deus nullo modo mouetur. Et est attendendum, quod hæc secunda ratio potest induci ad hoc, quod non moueatur. Deinde cum dicit.

neque indigens eorum, quæ ipsius bonorum est.

Et incessabili itaque motu mouet rationabiliter. Omnia enim quiescunt, quæ mouentur, quando venerint in proprium locum. eius autem quod circum corporis, idem locus, unde incepit, & in quem consumat.

LECTIO XXII.

His autem determinatis dicimus post hoc, vtrum ingenitus, aut genitus: & vtrum incorruptibilis, aut corruptibilis sit mundus, pertransientes prius aliorum suspitiones.

Contrariorum enim demonstrationes, dubitationes de contrarijs sunt.

Simul autem & magis vtique erunt credibilia dicenda præuolentibus dubitatorum sermonum certificationes.

Gratis enim condemnare videri, minus itaque nobis inerit. Etenim oportet disquisitores se non inimicos esse iudicatos verum sufficienter.

Gentium quidem igitur omne esse dicunt.

Sed genitum, hi quidem sempiternum, hi autem corruptibilem, quemadmodum quodcumque constitutorum. Hic. a. vicissim quandoque quidem sic, quandoque autem aliter habere corruptionem:

bationes contrariorum, id est, contrariarum opinionum, sunt dubitationes de contrarijs scilicet opinionibus, id est, sunt obiectiones ad contrarias opiniones. expedit autem ei, qui vult cognoscere aliquam veritatem, soluere dubitationes; quia solutio dubitatorum est inuentio veritatis, vt dicitur in 3. Metaph. & ita ad sciendum veritatem, multum valent rationes contrariarum opinionum. Secundam rationem ponit ibi.

est particeps, neque bonorum suorum cuiusquam indiget.

Et in cessabili igitur motu non absque ratione mouetur. Vniuersa enim cessant desinuntque moueri, cum venerint suum in locum. Eius autem corporis, quod versatur, idem est locus, in quo incipit, & in quo finit.

LECTIO XXII.

Hæc determinatis consideremus. Hinc incipit oportet, vtrum mundus ingenerabilis sit, an generabilis; & incorruptibilis, an corruptibilis, prius ceterorum opinionibus recitatis.

Demonstrationes enim contrariorum, dubitationes de contrarijs sunt.

Insuper & dicenda magis credentur, si sententiarum earum, quæ in controuersiam veniunt, iura prius fuerint audita.

Absentes enim condemnare minus vtiq; videbimur. etenim eos, qui satis indicauerunt, veritatem non aduersarios, sed arbitros esse oportet.

Omnes itaq; factum quidem asserunt esse.

Sed factum quidam perpetuum, quidam caducum, perinde vt quodam alius eorum, quæ natura constant, inquit esse. Quidam vicissim interdum hoc, interdum alio modo sese habere subuenientem corruptionem:

id est, à quodam principio temporis rationem. Secundo

Ponit, in quo differant, & tangit tres opiniones. Quidam enim dicebant, quod quamuis inceperit esse ab aliquo principio temporis, tamen in sempiternum durabit, sicut primo dixerunt quidam poetæ, vt Orpheus & Isidorus, qui dicitur Theologi: quia res diuinae poetice & fabulariter ediderunt: quos in hac positione securus est Plato, qui posuit mundum generatum, sed indissolubilem. Secunda opinio fuit quorundam aliorum, qui posuerunt mundum corruptibilem esse eo modo, quo quodlibet aliud generatorum: quæ constituuntur ex multis: ita scilicet quod mundus post corruptionem nunquam reparabitur, sicut Socrates post corruptionem nunquam reparatur per naturam: & hæc fuit positio Democriti, qui posuit, mundum generari casu per concursum atomorum semper mobiliu, & ita per eorum congregationem quandoque esse dissoluentiu. Tertia opinio est dicentium, quod mundus quandoque vicissim generatur, & quandoque corrumpitur: & ista vicissitudo semper durauit, & durabit: & hoc dicit Empedocles Agrigentinus: posuit enim, quod amicitia congregante elementa, & lite dissolvente ea, mundus gene-

lect. 2. ec. com. 1.

rabatur, & corrumpebatur. hoc etiam posuit Eraclitus Ephesius, qui posuit, quod quandoque totus mundus exureretur per ignem, & post certos decursus temporum iterum totus mundus generaretur per ignem, quem ponebat esse principium omnium rerum. Dicunt autem quidam, quod isti Poetæ & Philosophi, & præcipue Plato, non sic intellexerunt, secundum quod sonat secundum superficiem verborum, sed suam sapientiam volebant quibusdam fabulis, & ænigmaticis locutionibus occultare. & quod Aristotelis consuetudo fuit in pluribus non obijcere contra intellectum eorum, qui erat sanus, sed contra verba eorum, ne aliquis in tali modo loquendi in errorem incurreret, sicut dicit Simplicitas in commento. Alexander tamen voluit, quod Plato, & alij antiqui Philosophi, hoc intellexerunt, quod verba eorum exterius sonant. & sic Aristoteles non solum contra verba, sed contra intellectum eorum conatus est arguere. Quicquid autem horum sit, non est nobis multum curandū: quia studium Philosophiæ non est, ad hoc, quod sciat, quid homines senserint, sed qualiter se habeat veritas rerum. Deinde cum dicit.

& hoc semper perficere sic, quemadmodum Empedocles Agrigentinus, & Eraclitus Ephesius.

Factum esse quidem igitur, sempiternumque tamen esse dicere, est impossibile. Sola enim hæc pondera rationabiliter sunt, quæ in multis, aut omnibus videmus existentia. De hoc autem accidit contrarium. Omnia enim, quæ generantur, & corrumpi videntur,

Adhuc autem si non habeat principium eius, quod est sic se habere, sed impossibile aliter se habere prius per omnia secula, impossibile transmutari. Erit enim aliqua causa, quæ, si extitit prius, possibile vtique erit aliter habere, impossibile aliter habere. Si autem prius ex aliter habentibus consistit mundus: siquidem semper sic habentibus, & impossibilibus aliter habere, non vtique fieret. Si autem factus est, necesse scilicet & illa possibilia esse aliter se habere, & non semper sic se habere. Itaque constantia dissoluentur, & dissoluta eonstituerunt prius: & hoc infinities, aut sic se non habebat, aut possibile erat. Si autem hæc non vtique erit incorruptibilis, neque si aliter habebat aliquando, neque si possibile aliter habere.

Improbat positiones prædictas, & primo primam. Secundo tertiam, ibi. [Vicissim autem &c.] Tertio secundam, ibi. [Totaliter autem factum &c.] Secunda enim opinio minus habet rationis. Circa primum duo facit. Primo improbat positionem: Secundo excludit quædam excusationem, ibi. [Auxilium autem &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit duas rationes, circa quarum primam dicit, quod impossibile est, mundum esse factum, vel genitum ex quodam principio temporis, & quod postmodum in sempiternum duret. cum enim aliqua volumus sanare rationabiliter, id est, probabiliter absque demonstratione, talia oportet ponere, quæ videmus esse vera in omnibus, aut in multis: hoc enim est de ratione probabilis: sed in proposito accidit contrarium, quia omnia quæ generantur, videmus corrumpi. non ergo est ponendum, quod mundus sit generatus, & quod sit incorruptibilis. Secundam rationem ponit ibi.

Et inducit primo quoddam principium: & dicit, quod si aliquid est, quod habet in se potentiam, quæ sit principium eius, quod est sic, & aliter se habere, sed impossibile sit, quod aliter se habeat prius per omnia secula, impossibile est, quod talis res transmutetur, & hoc probat inducendo ad impossibile; quia si talis res transmutatur, erit, quando transmutatur aliqua causa

LECTIO XXIII.

Auxilium autem, quod quidam conantur ferre sibiipsis dicentium incorruptibilem quidem esse, factum autem, non est verum. Similiter enim dicunt his, qui descriptiones scri-

Et inducit primo quoddam principium: & dicit, quod si aliquid est, quod habet in se potentiam, quæ sit principium eius, quod est sic, & aliter se habere, sed impossibile sit, quod aliter se habeat prius per omnia secula, impossibile est, quod talis res transmutetur, & hoc probat inducendo ad impossibile; quia si talis res transmutatur, erit, quando transmutatur aliqua causa

aciens eam transmutari, scilicet sua potentia ad transmutationem, quæ si prius fuisset, possibile erat, illam rem aliter se habere; quod tamen ponebatur, impossibile se aliter habere, & postea habet eam, hoc ipsum est transmutari illam rem: & sic etiam antiquam haberet potentiam transmutandi, erat potens transmutari, ad hoc; scilicet quod acciperet potentiam transmutandi. Ex his autem sic arguitur ad propositum. Si mundus constitutus est ex quibusdam rebus, quæ priusquam mundus fieret, aliter se habebant; si ita sit, quod illa, ex quibus constitutus est mundus, semper sic se haberent, sicut prius se habebant, & impossibile sit aliter ea se habere, non fieret mundus ex eis. si ergo factus est mundus ex eis, necesse est, quod illa, ex quibus factus est mundus, sint possibilia, aliter se habere: & quod non semper eodem modo se habeant. unde sequitur, quod etiam constantia, id est, postquam fuerit adunata ad constitutionem mundi, iterum possint dissolui: & quando erant dissoluta, prius fuerunt composita: & quod infinities vicissim hæc sic se habebant, aut possibile erat sic se habere. Et si hoc est verum, sequitur, quod mundus non sit incorruptibilis: neque vnquam erit incorruptibilis, si ea, ex quibus constat mundus, aliter se habebant: neque etiam si possibile erat, quod aliter se haberent: quia ex vtroque sequitur, quod etiam non possibile sit, ea aliter se habere.

idque semper hoc ferri modo dicunt, vt Agrigentinus Empedocles, & Eraclitus dicit.

Igitur factum quidem esse, perpetuum tamen esse asserere, ex his est profecto, quæ nequeunt esse. Eademque sola ponenda sunt, quæ in multis, aut in omnibus esse videmus. De hoc autem contrarium accidit: vniuersa enim quæ fiunt, & corruptionem subire videntur.

Præterea quod non habeat principium hoc habendi modo, sed aliter habere prius vniuersa æternitate non potest, id est, mutari profecto nequit. Erit enim aliqua causa, quæ quidem si prius esset, aliter id se habere posset, quod aliter se habere non potest. Quod si mundus ex aliter prius habentibus constat, si semper sic se habere, factus ipse profecto non est. Si vero factus, & illa aliter se habere posse, & non semper ita se habere necesse est. Quare & constituta dissoluentur, dissoluta ante constituerunt. Atque hoc infinities, aut sic se habuit, aut poterat sic habere. Quod si ita est, non vacabit sane incorruptile, neque si olim aliter se habebat, neque si aliter se habere possit.

LECTIO XXIII.

Subsidium autem, quod quidam eorum, qui dicunt, mundum incorruptibilem quidem esse, at tamen factum esse, sibiipsis enuntiant ferre, verum non esse videtur. Inquiunt enim, & se perinde vt geo-

Præmissis rationibus contra opinionem Platonis, hic Philosophus excludit quædam excusationem prædictæ opinionis, quam Xenocrates, & alij Platonici asserbant. Et circa hoc duo facit. Primo proponit excusationem. Secundo excludit eam, ibi. [Hoc autem quemadmodum est, dicitur &c.] Dicit ergo primo, quod non est verum illud auxilium, id est, illa excusatio, quam quidam Platonice dicunt mundum esse incorruptibilem, sed tamen factum, vel genitum, conantur ferre: sed ipsi vt non irrationabiliter posuisse videantur, dicunt se dixisse de generatione mundi, ad similitudinem eorum, qui describunt figuras geometricas, qui primo describunt quasdam partes figuræ, puta trianguli, postea alias, non quasi prius fuerint huiusmodi partes, antequam alia figura ex huiusmodi partibus constitueretur, sed vt magis explicite demonstrarent ea, quæ ad figuram requiruntur. Et similiter dicunt Platonem dixisse mundum factum esse ex

LECTIO XXII.

te. c. 101.

LECTIO XXII.

Postquam Philosophus ostendit, quod corpus totius mundi non est infinitum, & quod non est multiplex numero, hic inquirat, vtrum sit infinitum durationis æternitate. Et primo ponit opiniones aliorum. Secundo determinat propositum secundum propriam opinionem, ibi. [Primum autem diuidendum &c.] Circa primum tria facit. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo ponit opiniones, ibi. [Genitum quidem igitur, &c.] Tertio improbat eas, ibi. [Factum esse quidem &c.] Circa primum duo facit. Primo dicit, de quo est intentio, & quo ordine sit agendum. & dicit, quod post determinationem præmissorum dicendum est postea, vtrum mundus sit ingenitus, id est, vtrum per generationem inceperit esse: a quodam principio temporis, aut non: & vtrum sit incorruptibilis, aut corruptibilis, id est, vtrum per corruptionem post aliquod tempus esse desinat, vel nō. Prius tamen quam hæc pertractemus secundum nostram opinionem, debemus pertransire, & breuiter dicere [suspitiones aliorum,] id est, opiniones aliorum Philosophorum, quas suspitiones hic vocat: quia ex leuibus ad hæc dicenda mouebantur. difficile enim est ad hoc inducere efficaces rationes. vnde & ipse Aristot. dicit in primo Topicorum, quod quædam problemata sunt, de quibus rationes non habemus, vt vtrum mundus sit æternus, vel non. Secundo ibi.

Assignat rationes tres, quare hic & alibi aliorum opiniones pertractet, quarum prima est, quia demonstrationes, id est, pro-

elementis, non tanquam aliquo tempore determinato mundus sit generatus, sed causa doctrinae, ut facilius instruerentur aliqui de natura mundi, dum prius demonstrantur partes mundi, & quid habeant huiusmodi partes, ex ipsis postea demonstrant eis compositionem, quam habent a causa mundi, quae Deus est: ita aspicunt, id est, considerant mundum esse genitum ad modum descriptionis, qua vtuntur Geometrae in descriptione figurarum. Deinde cum dicit.

bunt, & seiplos dixisse de generatione, non tanquam generato aliquando, sed doctrinae gratia; tanquam magis instruere, velut descriptionem genitum aspicientes.

Hoc autem est, quemadmodum dicimus, non idem. In factione quidem enim descriptionum positus omnibus esse simul idem accidit; in demonstrationibus autem horum non idem, sed impossibile. Quae enim accipiuntur prius & posterius, subcontraria sunt. Ex inordinatis quidem enim ordinata facta esse dicunt: simul autem idem inordinatum esse, & ordinatum impossibile, sed necesse generationem esse separantem, & tempus: in descriptionibus autem nihil tempore segregatum est. Quod quidem igitur impossibile ipsum sempiternum esse, & factum esse, manifestum.

Vicissim autem constare, & dissolui nihil aliud facere est quam astringere ipsum sempiternum quidem, sed transmutantem formam, quemadmodum si quis ex puero virum factum, & ex viro puerum, quandoque enim corrumpi, quandoque esse putet. Palam enim, quod & adiuuicem continentibus elementis, non contingens ordo sit, & constitutio, sed eadem, aliterque & secundum eos, qui dixerunt hunc sermonem, qui dispositionis vtriusque causant, contrarium. Itaque si totum corpus continuum sit, quandoque quidem sic, quandoque autem illo modo disponitur, & aptatur, totius autem consistentia mundus, & caelum, non vtrique mundus generabitur, & corrumpetur, sed dispositiones ipsius.

tempore fuerit in elementis mundi, & posterius aliquo tempore inceperint ordinari: sed quia inordinatio semper quantum ad aliquid adiuncta est elementis mundi, licet quantum ad aliquid ordinentur. sicut etiam ipse Aristoteles ponit, quod materiae semper adiungitur priuatio, quamuis & semper sit secundum aliquid formata. Potest etiam intelligi, Platonem dedisse intelligere, quod elementa ex se inordinationem haberent, si non essent ordinata a Deo, non quod prius tempore fuerint inordinata. Sed quicquid Plato intellexerit, Aristoteles, sicut dictum est, obiecit contra id, quod verba Platonis expriment. Concludit ergo ex praemissis, quod impossibile sit, mundum factum esse per generationem, & tamen eum in sempiternum durare. Deinde cum dicit.

Hoc autem non idem est, vti dicimus. nam in designationum quidem effectione omnibus positus esse simul accidit idem: in horum autem demonstrationibus non idem, sed impossibile sane accidit. Ea namque, quae prius posteriusve sumuntur, subcontraria sunt. Ex inordinatis enim olim inquit ordinata fuisse: ut autem idem ordinatum sit simul atque inordinatum, fieri nequit, sed generationem esse, quae separat tempus, necesse est; in designationibus vero nihil est tempore separatum. Esse igitur impossibile perpetuum ipsum simul ac factum esse, ex his, quae diximus, patet.

Constituere vero mundum vicissim atque dissoluere, nil aliud esse videtur, quam ipsum sempiternum quidem, formam autem mutantem extruere; perinde atque, si quis interdum corrumpi, interdum esse putaret quendam, qui vir ex puero, & ex viro fieret puer. Est enim perspicuum, si elementa inter se conueniunt, non quemuis, sed eundem ordinem, eandemque fieri constitutionem, praesertim secundum eos, qui hanc sententiam dicunt, qui quidem vtriusque dispositionis contrarium ipsum causam inquit esse. Quare si totum quidem corpus continuum permanens interdum hoc, interdum illo disponitur modo, ac peroratur: constitutio vero totius, mundus est atque caelum, non vtrique mundus, sed dispositiones ipsius sunt, ac corrumpuntur.

prius congregata sunt, & sic eadem constitutio mundi sequitur. Sed etiam hoc manifestum est secundum eos, qui hanc positionem ponunt, qui astringunt contrarietatem litis amicitiae, ponunt causam contrariae dispositionis in elementa, ut scilicet quandoque sint coniuncta, quandoque separata. Vnde concludit, quod si totum corpus mundi continuum existens, id est, coniunctum, quandoque disponatur, & aptetur vno modo, quandoque alio modo, cum ipsa consistentia, siue substantia omnium corporum vocetur mundus siue caelum, sequitur, quod mundus non generetur, & corrumpatur, sed solum dispositiones ipsius. Deinde cum dicit.

Prosequitur autem opinionem Democriti, quam supra secundam posuerat. & primo dicit qualiter se habeat ista opinio. Secundo ostendit quid circa hanc postmodum erit manifestum, ibi. [Sed tamen, &c.] Dicit ergo primo, quod si aliquis ponat quod mundus sit factus, & totaliter corrumpatur absque regressu, ita scilicet quod

T. c. 108. nunquam iterum fiat, hoc quidem est impossibile, si ponatur vnus tantum mundus: & hoc ideo quia si sit vnus mundus, qui quandoque est factus, cum non sit factus ex nihilo priusquam fieret; existebat substantia, quae erar ante eum. aut ergo ponemus quod illa substantia, quae praerat mundo, poterat subiici generationi, aut non: & si quidem non poterat subiici, non poterat ex ea fieri mundus: & hoc est quod dicit, quia non facta vel non genita, id est, quia non subiecta generationi impossibile esse dicimus transmutari, id est, non possibile esse quod transmutetur ad hoc, ut ex ea fiat mundus. Si vero in sua natura habebat quod posset transmutari ad hoc quod fieret ex ea mundus, & etiam post corruptionem mundi poterit transmutari, ut ex ea iterum fiat mundus. Sed si aliquis ponat infinitos mundos, ita, scilicet quod ex quibusdam atomis vno alio modo compositis fiat hic mundus, & ex eisdem, vel aliis modo compositis fiat alius mundus; & hoc in infinitum, poterit sustineri quod dictum est, scilicet, quod mundus semel corruptus nunquam iterum generetur: quia, ex quo possibile est esse alios mundos ex illis atomis, poterit alius mundus constitui: sed si non posset esse mundus nisi vnus, sequeretur inconueniens, quia materia, in quam mundus solueretur, esset adhuc in potentia, ut ex ea fieret mundus. vnde si non posset esse alius mundus, oporteret quod idem ipse iterum fieret. Deinde cum dicit.

T. c. 109. Totaliter autem factum corrumpi, & non reflecti existente quidem vno, impossibile est. priusquam enim fieret, semper existebat, quae ante ipsum consistentia qua non facta, non possibile esse dicimus transmutari. In infinitis autem existentibus mundis, contingit magis.

Sed tamen hoc vtrum impossibile, aut possibile, erit manifestum ex posterioribus. Sunt enim quidam, quibus contingere videtur, & ingenitum aliquid ens corrumpi, & genitum incorruptibile perdurare, sicut in Timaeo. Ibi enim ait caelum factum esse quidem non solum, sed & fore de caetero sempiterno tempore.

Ad quos naturaliter quidem de caelo solum dictum est, vniuersaliter autem de omnibus speculantibus, erit, & de hoc manifestum.

LECTIO XXIII.

Primum autem diuidendum, quomodo ingenerabilia, & generabilia dicimus, & corruptibilia, & incorruptibilia.

Multipliciter enim dictis, si nulla differentia ad sermonem necesse intellectum confuse habere, si quis diuiso multipliciter tanquam diuiso vtatur. Immanifestum enim secundum quam naturam ipsi accidit quod dictum est.

Dicitur autem ingenitum vno

& sic ponit vtrunque dictorum, scilicet quod materia inordinata; quae nunquam incepit esse inordinata, quandoque esse desinat. & quod mundus incipiat, & nunquam desinat. Et contra istos sic ponentes mundum generari supra circa principium huius libri, naturalibus rationibus processum est solum quantum ad caelum, quod probauit esse ingenitum; & incorruptibile, tanquam non habens contrarium; sed nunc hoc manifestabitur vniuersali consideratione de omnibus entibus.

LECTIO XXIV.

Postquam Philosophus profecutus est opiniones aliorum circa propositam questionem de mundo, an sit genitus; & corruptibilis, hic profecutus praedictam questionem secundum suam opinionem. & primo praemittit quaedam, quae sunt necessaria ad inuestigationem propositi. Secundo profecutus proposita questionem, ibi. [Determinatis autem his, &c.] Circa primum duo facit. Primo distinguit multipliciter, horum nominum, quibus vtitur in questione scilicet geniti & ingeniti: corruptibilis, & incorruptibilis. Secundo distinguit multipliciter quorundam nominum, quae in praedictorum definitione cadunt; scilicet possibile, & impossibile, ibi. [Si itaque haec sic habent, &c.] Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio: secundo propositum profecutus, ibi. [Dicitur autem ingenitum, &c.] Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio: & dicit, quod circa inuestigationem praedictae questionis, primo oportet distinguere, quibus modis aliqua dicuntur generabilia, & ingenerabilia: iterum corruptibilia, & incorruptibilia. Deinde cum dicit.

LECTIO III.

Primum autem distinguamus oportet, quomodo generabilia & ingenerabilia, & corruptibilia & incorruptibilia dicimus.

Nam cum multipliciter dicantur, & si nihil ad rationem refert, mentem indefinite sese habere necesse est, si quisquam vt indiuisibili eo vtatur, quo multis diuiditur modis. Non est enim manifestum per quem ipsorum naturam id accidit quod est dictum.

Dicitur itaque ingenerabile vno modo

oportet distinguere, quibus modis aliqua dicuntur generabilia, & ingenerabilia: iterum corruptibilia, & incorruptibilia. Deinde cum dicit.

Assignat rationem suae intentionis, & dicit, quod quando aliqua multipliciter dicuntur contingit quandoque, quod illa multipliciter nullam differentiam inducat quantum ad rationem, quae proponitur, quando scilicet in illa ratione sumitur nomen solum in vna significatione. Tunc autem multipliciter differentiam facit in rationem, quando nomen sumitur in diuersis significationibus: sed tamen licet nulla differentia fiat quantum ad rationem, tamen intellectus audientis se confuse habet, si aliquis vtatur nomine quod multipliciter potest distinguui, tanquam distinguui non potest: quia, quando aliquis vtatur indistincte multiplici, non est manifestum secundum quam naturam significati accidit conclusio. Deinde cum dicit.

Distinguit praedicta nomina, & primo ingenitum, & genitum. Secundo corruptibile, & incorruptibile, ibi. [Et corruptibile autem, & car.] Circa primum duo facit. Primo distinguit hoc nomen, ingenitum. Secundo hoc nomen. S. Thom. de Calo. D. mea

sec. c. 105

sec. c. 106

sec. c. 107

men genitum, ibi. [Eodem autem modo, &c.] ponit autem, quod hoc nomen ingenitum, dicitur tribus modis, quorum primus est prout dicitur aliquid ingenitum quod quidem nunc est, sed prius non erat: ita tamen, quod hoc contingat sine generatione & transmutatione eius quod esse incipit: sicut aliqui ponunt exemplum de eo quod est tangi & moueri. dicunt enim, quod tactum, & motum non contingit generari, & hoc probatum est in 5. Physicorum. quia, cum generatio sit quaedam species motus siue transmutationis, si motus generaretur, sequeretur, quod mutatio esset mutatio. Sic ergo tactus, & motus licet incipiant, tamen dicuntur ingenita, quia non generantur, nec nata sunt generari. Secundo modo dicitur aliquid esse ingenitum, quod quidem contingit fieri, vel non fieri, & tamen nondum est factum: sicut hominem qui nascetur cras contingit in futurum fieri, vel non fieri, & tamen dicitur ingenitus, quia nondum est natus. Similiter enim & hoc potest dici ingenitum, quasi non genitum, quod contingit generari. Tertio modo dicitur aliquid ingenitum, quod omnino impossibile est fieri, hoc modo, ut quandoque sit, & quandoque non sit: siue per generationem, siue quocunque alio modo: & secundum hoc ingenita dicuntur quae non possunt esse, vel quae non possunt non esse. Hic modus distinguitur in duos: nam impossibile dicitur dupliciter esse, vel fieri. Vno modo absolute, quando scilicet simpliciter non est verum dici, quod hoc aliquando fiat. Secundo modo, prout dicitur aliquid impossibile fieri, quia non de facili potest fieri & hoc quia non cito potest fieri, vel quia non est benefacibile, sicut si dicamus aliquid malum ferrum non esse bene fabricabile. Ad euentiam autem horum modorum considerandum est, quod generatio importat aliquid commune, quod est incipere esse: & etiam importat determinatum modum essendi, scilicet, per transmutationem. Negatio igitur, quae importatur hoc nomine ingenitum, vno modo potest negare vtrunque, scilicet inceptionem, & modum incipiendi; vel potest solum negare modum incipiendi: & vtrunque contingit dupliciter. vno modo secundum actum: alio modo secundum potentiam. Si igitur praedicta negatio non neget inceptionem, sed solum modum incipiendi, sic est primus modus secundum quem dicitur aliquid ingenitum, quod potest incipere esse, sed non per generationem. Si vero neget non potentiam, sed solum actum, ut puta, quia potest incipere esse, & potest generari, non tamen adhuc incipit esse, vel est generatum, sic est secundus modus. Si vero non solum neget modum incipiendi, sicut in primo modo, nec solum actum generationis, sicut in secundo, sed modum inceptions, & inceptionem, & quantum ad actum, & quantum ad potentiam, sic est tertius modus qui est perfectissimus, secundum quem proprie & simpliciter dicitur aliquid ingenitum. quamuis & hic modus distinguitur secundum quod possibile dicitur aliquid, vel simpliciter, vel secundum quid. Deinde cum dicit.

c ¶ Distinguit significationem huius nominis genitum:

F & dicit, quod eodem modo genitum dicitur tribus modis, quorum primus est, si aliquid prius non fuit, & postea incipit esse, siue per generationem, sicut homo; siue sine generatione, sicut tactus, dummodo id quod dicitur genitum quandoque non sit, & iterum postea sit. Secundo modo dicitur aliquid genitum, si possibile sit id incipere esse, siue possibile determinetur per verum, ut scilicet dicatur possibile, quod potest esse: siue determinetur per facile, ut scilicet dicatur possibile fieri quod de facili potest. Tertio modo dicitur aliquid genitum, cuius potest esse generatio, ut per hoc procedat de non esse in esse: & hoc indifferenter, siue iam esse inceperit, & hoc per fieri, id est, per modum generationis: siue nondum esse inceperit, sed contingat illud esse incipere per modum generationis. Apparet etiam praemissa ratio horum modorum. Quia cum dicitur aliquid genitum secundum primum modum, asseritur actualis inceptio, non autem modus determinatus incipiendi quem significat generatio. Secundum autem modum secundum asseritur possibilitas inceptions absque determinato modo incipiendi; & hic modus potest distingui in duos secundum distinctionem potentiae. Secundum autem modum tertium asseritur non solum inceptio, sed determinatus modus incipiendi: & hic modus potest distingui in duos, quia vel asseritur determinatus modus incipiendi secundum actum; ut quia sit aliquid iam generatum; aut secundum potentiam, ut quia aptum natum sit generari. Et si quis recte consideret modos, quos posuit circa genitum, differunt a modis, quos posuit circa ingenitum dupliciter. Vno modo secundum distinctionem quidem, quia in distinctione modorum ingeniti sub alio modo comprehendebatur negatio determinati modi incipiendi secundum potentiam, & in alio secundum actum. Nam in primo modo dicebatur ingenitum, quod non poterat incipere per generationem, sed nondum erat generatum; sed quantum ad negationem inceptions in communi, sub eodem modo comprehendebatur negationem potentiae & actus. dicebatur enim tertio modo ingenitum, quod nec incipit esse, nec potest incipere. Sed circa modos geniti, e conuerso: ex parte inceptions in communi distinguit modos secundum potentiam, & actum. Nam primus modus est quod actu incipit esse quocunque modo. Secundus est quod potest incipere quocunque modo, licet nondum inceperit. Sed ex parte determinati modi incipiendi sub vno modo comprehendit potentiam, & actum. dicitur enim tertio modo genitum, quod vel est genitum, vel potest generatum esse, vel poterit generari. Et sic patet, quod isti tres modi non directe opponantur tribus primis; quia quod ibi distinguebatur. hic remanet indistinctum, & e conuerso. Secundum ordinem autem differunt isti modi. nam in modis ingeniti praemittebatur id quod pertinet ad determinatum modum inceptions ei, quod pertinet ad inceptionem in communi. Sed circa modos geniti praemittitur id quod ex parte inceptions in communi. & hoc subtili

subtili ratione Aristot. fecit. voluit enim primo ponere modos imperfectos, & ultimo modos perfectos. differenter autem se habent negatio & affirmatio circa proprium & commune. Nam negatio quae negat proprium; est imperfecta: negatio autem quae negat commune, est perfecta, quia negatio commune negatur proprium. & ideo vltimum modum ingeniti, quasi perfectum posuit, quod negatur inceptio in communi. Et quia negatio particularis modi incipiendi est imperfecta, ideo ex hac parte posuit partiales modos distinctos secundum potentiam, & actum. sed affirmatio proprii est perfecta; quia posito proprio ponitur commune. affirmatio autem communis est imperfecta: & ideo vltimum modum geniti posuit tanquam perfectum, quod incipit esse per generationem. Et comprehendit sub hoc modo, tanquam sub perfecto; & potentiam, & actum. Modos autem pertinentes ad inceptiorem in communi, praemittit tanquam imperfectos: non enim perfecte dicitur aliquid genitum ex hoc solo quod incipit esse & ideo expresse distinguit hos modos tanquam partiales secundum potentiam, & actum. Deinde cum dicit.

d ¶ Distinguit modos corruptibilis, & incorruptibilis: & primo corruptibilis, secundo incorruptibilis, ibi. [De incorruptibili, &c.] Dicit ergo primo, quod corruptibile, & incorruptibile dicuntur multipliciter: & ponit tres modos corruptibilis. Vbi considerandum est, quod sicut generatio importat inceptionem cum determinato modo, ita corruptio importat destructionem cum determinato modo; scilicet transmutationis. Primus ergo modus corruptionis ponit destructionem in communi absque distinctione potentiae, & actus. & est eadem ratio ordinis, quae est supra de genito. Sicut enim non dicitur aliquid perfecte genitum, ex hoc, quod incipit esse; ita non dicitur aliquid perfecte corruptum, ex hoc quod definit esse, nec perfecte corruptibile, ex hoc quod potest definire esse. Est ergo primus modus, secundum quem dicimus aliquid esse corruptibile, quod cum prius sit aliquid, posterius autem vel non est; vel contingit non esse: siue hoc contingat per corruptionem, & transmutationem, sicut homo est corruptibilis: siue non per corruptionem, & transmutationem desinat esse, sicut tactus, & motus. Secundo modo dicimus aliquid esse corruptibile, quod contingit non esse, id est, quandoque potest definire esse per specialem modum corruptionis. Tertio modo dicitur aliquid corruptibile, quod de facili corrumpitur; quod potest dici euphtharton, id est, bene corruptibile. Est autem considerandum, quod licet modi corruptibilis cum modis geniti conueniant quantum ad ordinem, quia sicut ibi praemittitur generalis inceptio: ita hic praemittitur generalis destructio: est tamen differentia quantum ad distinctionem. nam ibi distinguebantur modi secundum actum & potentiam: hic autem distinguuntur modi secundum potentiam absolutam & perfectam, quae est vlti-

mus modus tanquam perfectissimus. Perfectissime enim est corruptibile, quod de facili potest corrumpi: & huius ratio est quia genitum dicitur secundum actum, corruptibile autem dicitur secundum potentiam. vnde genitum potest intelligi secundum actum & potentiam. Sed corruptibile non potest intelligi nisi secundum potentiam. ideo autem potest genitum secundum actum, & corruptibile secundum potentiam; quia eius generatio sit de non esse in esse; corruptio de esse in non esse, id quod est generabile, nondum est ens; sed solum id quod iam est genitum, e conuerso, id quod est corruptibile, est ens, non autem id quod iam est corruptum. Intra autem Philosophus facere quaestionem de entibus, non autem de non entibus. & ideo vtrius nominis geniti, & corruptibilis. Deinde cum dicit.

e ¶ Distinguit modos incorruptibilis, & dicit, quod de incorruptibili etiam est eadem distinctionis ratio. ponit enim tres modos quorum primus est, secundum negationem determinati modi destructionis; secundum scilicet quod indurabile dicitur; quod quidem potest esse, ut nunc quidem sit; postea vero non sit, aut non esse possit, aut & id quod nondum corruptum est, non esse autem posterius potest. Dicitur etiam incorruptibile, & id quod non facile corrumpitur.

d Et corruptibile autem, & incorruptibile similiter. Siue enim prius aliquid ens, posterius autem non est; aut non esse contingit, corruptibile esse dicimus, corruptum aliquando & transmutatum, siue non. Est autem quando & quod per corrumpi contingit non esse; corruptibile esse dicimus. Et adhuc aliter quod facile corrumpitur: quod dicit vtrique aliquis euphtharton.

e Et de incorruptibili eadem ratio. Aut enim quod sine corruptione quandoque quidem ens, quandoque autem non ens; puta tactus, quia sine corrumpi, prius existens postremo non sunt. Aut ens quidem impossibile aut non fore, aut non futurum aliquando, nunc autem ens. Tu enim es, & tactus nunc, sed tamen corruptibilis: quia erit aliquando tempus, quando non verum te dicere, quia es, neque hoc tangi. Maxime autem proprie incorruptibile ens quidem; impossibile autem corrumpi sic; ut & nunc ens postremo non sit; aut contingat non esse. Et si nondum corruptum, contingens autem postremo non esse. Dicitur autem incorruptibile, & quod non facile corrumpitur.

d De incorruptibili eadem est etiam ratio. At enim id quod sine corruptione interdum est, interdum non est, incorruptibile dicimus, quo pacto tactus incorruptibilis esse dicuntur, propter eum quod prius erant, & postea non sunt sine corruptione. Aut id quod quidem est, non esse autem potest, aut non est futurum inquam, nunc autem est, tu enim es nunc, & tactus est etiam nunc, corruptibilis tamen est: quia erit aliquando tempus, quando te esse, nec hac tangere vere dicetur. Id vero maxime proprie & incorruptibile dicitur, quod quidem est, non potest autem sic corruptum esse, ut nunc quidem sit; postea vero non sit, aut non esse possit, aut & id quod nondum corruptum est, non esse autem posterius potest. Dicitur etiam incorruptibile, & id quod non facile corrumpitur.

e Distinguit modos incorruptibilis, & dicit, quod de incorruptibili etiam est eadem distinctionis ratio. ponit enim tres modos quorum primus est, secundum negationem determinati modi destructionis; secundum scilicet quod indurabile dicitur; quod quidem potest esse, ut nunc quidem sit; postea vero non sit, aut non esse possit, aut & id quod nondum corruptum est, non esse autem posterius potest. Dicitur etiam incorruptibile, & id quod non facile corrumpitur.

d De incorruptibili eadem est etiam ratio. At enim id quod sine corruptione interdum est, interdum non est, incorruptibile dicimus, quo pacto tactus incorruptibilis esse dicuntur, propter eum quod prius erant, & postea non sunt sine corruptione. Aut id quod quidem est, non esse autem potest, aut non est futurum inquam, nunc autem est, tu enim es nunc, & tactus est etiam nunc, corruptibilis tamen est: quia erit aliquando tempus, quando te esse, nec hac tangere vere dicetur. Id vero maxime proprie & incorruptibile dicitur, quod quidem est, non potest autem sic corruptum esse, ut nunc quidem sit; postea vero non sit, aut non esse possit, aut & id quod nondum corruptum est, non esse autem posterius potest. Dicitur etiam incorruptibile, & id quod non facile corrumpitur.

e Distinguit modos incorruptibilis, & dicit, quod de incorruptibili etiam est eadem distinctionis ratio. ponit enim tres modos quorum primus est, secundum negationem determinati modi destructionis; secundum scilicet quod indurabile dicitur; quod quidem potest esse, ut nunc quidem sit; postea vero non sit, aut non esse possit, aut & id quod nondum corruptum est, non esse autem posterius potest. Dicitur etiam incorruptibile, & id quod non facile corrumpitur.

d De incorruptibili eadem est etiam ratio. At enim id quod sine corruptione interdum est, interdum non est, incorruptibile dicimus, quo pacto tactus incorruptibilis esse dicuntur, propter eum quod prius erant, & postea non sunt sine corruptione. Aut id quod quidem est, non esse autem potest, aut non est futurum inquam, nunc autem est, tu enim es nunc, & tactus est etiam nunc, corruptibilis tamen est: quia erit aliquando tempus, quando te esse, nec hac tangere vere dicetur. Id vero maxime proprie & incorruptibile dicitur, quod quidem est, non potest autem sic corruptum esse, ut nunc quidem sit; postea vero non sit, aut non esse possit, aut & id quod nondum corruptum est, non esse autem posterius potest. Dicitur etiam incorruptibile, & id quod non facile corrumpitur.

e Distinguit modos incorruptibilis, & dicit, quod de incorruptibili etiam est eadem distinctionis ratio. ponit enim tres modos quorum primus est, secundum negationem determinati modi destructionis; secundum scilicet quod indurabile dicitur; quod quidem potest esse, ut nunc quidem sit; postea vero non sit, aut non esse possit, aut & id quod nondum corruptum est, non esse autem posterius potest. Dicitur etiam incorruptibile, & id quod non facile corrumpitur.

Leet. 3. T.c. 112.

T.c. 113.

T.c. 113.

T.c. 114.

Postquam Philosophus ostendit, quot modis dicitur genitum & ingentum, corruptibile & incorruptibile, hic exponit significationem huius quod dicitur possibile & impossibile. Et primo dicit de quo est intentio.

LECTIO XXV.

Si itaque hæc sic se habent, considerandum quomodo dicitur possibile, & impossibile.

Propriissime enim dictum incorruptibile, eo quod non possit corrumpi, neque aliquando quidem esse, aliquando autem non. Dicitur autem & ingentum, quod impossibile, & quod non potens fieri sic, ut & prius quidem non sit posterius autem sit, puta diametrum symmetrum.

Si itaque aliquid potest moveri per stadia centum, aut leuare pondus, semper ad plurimum dicimus, puta, talenta leuare centum, aut stadia ire centum, quamuis & partes potest quæ intus, siquidem & superabundantiam, ut nominetur ad finem & excellentiæ virtutem. Necessè quidem igitur potens secundum excellentiam tanta, & quæ infra posse: puta, si talenta centum tollere, & duo: & si stadia centum, & duo posse ire. virtus autem excellentiæ est semper.

Et utique si quidem impossibile tantum secundum excellentiam dicentibus, & plura impossibile: puta, non potens mille ire stadia, & manifestum quia & mille, & vnum.

Nihil autem nos turbet. Determinandum enim secundum excellentiæ terminum dictum quidem proprie possibile. Forsitan enim instabit quis utique, quasi

Ostendit quomodo dicatur aliquid alicui esse impossibile & dicit, quod si aliquid tantum est impossibile alicui, si aliquid accipiat ea quæ excellunt, manifestum est, quod impossibile erit ei portare, vel facere plura: sicut ille qui non potest ire per mille stadia, manifestum est, quod non potest ire per mille, & vnum. Vnde patet, quod sicut determinatur possibile, id quod est possibile alicui, per maximum in quod potest, in quo attenditur virtus eius: ita id quod est impossibile alicui terminatur per minimum eorum, in quæ non potest: in quo consistit eius debilitas, puta si maximum in quod potest aliquid, est ire 20. stadia, minimum eorum in quæ non potest, est 20. & vnum. & ad hoc oportet determinare eius debilitatem, non autem ex eo, quod non potest ire per centum, vel mille. Deinde cum dicit.

tum stadiorum, quamuis possit omnes partes infra istam quantitatem contentas, siquidem potest in id quod superabundant: nec tamen denominatur ab illis partibus, puta, quod determinetur eius potentia, quod potest facere 50. talenta, aut ire 50. stadia: sed per id quod est maximum, ita scilicet quod potentia vnus cuiusque denominatur per respectum ad finem, id est, per vltimum; & per maximum ad quod potest, & per virtutem suæ excellentiæ: sicut etiam & magnitudo cuiuslibet rei determinatur per id quod est maximum sicut quantitatem tricubiti notificantes, non dicimus quod sit bicubitum. similiter rationem hominis assignamus per rationale, & non per sensibile: quia semper per illud quod est vltimum, & maximum, & completiuium, & dans speciem rei. Sic igitur patet, quod ille qui potest in ea, quæ excellunt, necesse est quod possit etiam quæ sunt infra, puta si aliquid potest portare centum talenta poterit etiam portare duo: & si potest ire per centum stadia, potest ire per duo; sed tamen virtus rei non attribuitur nisi excellentiæ, id est, secundum id attenditur virtus rei, quod est excellentissimum omnium rerum in quod potest. & hæc est quod dicitur in alia translatione, Virtus est vltimum potentia, quasi scilicet, virtus rei determinatur secundum vltimum in quod potest: & hoc etiam habet locum in virtutibus animæ. Dicitur enim virtus humana per quam homo potest in id quod est excellentissimum in operibus humanis, scilicet, in opere quod est secundum rationem. Deinde cum dicit.

LECTIO XXV.

Si igitur hæc ita sint, considerandum est quomodo possibile, & impossibile dicimus.

Nam & quod propriissime incorruptibile dicitur, ex eo dicitur sane, quia corrumpi non potest, neque quando esse, quandoque non esse. Et ingenerabile id propriissime dicitur, quod sic generari non potest, ut prius quidem non sit, posterius vero sit qualis est diameter commensurabilis lateri.

Si igitur quippiam per decem milia passuum moveri potest, aut pondus leuare, id quod maximum potest dicere semper solemus, veluti centum leuare libras, aut per decem milia passuum ambulare, quanquam & partes que circa sunt potest, si & excessum potest. Quo patet ad finem atque excessum definiti potentiam oportere. Id igitur, quod potest tot per excessum & ea que sunt circa, necesse est, cen, si centum libras leuare potest, & duas posse, & si per decem milia passuum ambulare potest, & per duo ambulare posse. Potentia vero ipsius excessionis est.

Et si quippiam tantum non potest eo per exuperationem dicto, & plura non potest. Qui namque centum passuum transire non potest, is & centum & vnum non potest.

Nihil autem nos cõturbet, id enim quod proprie potest per finem excessionis sit definitum. Forsitan enim quispiam dicet id quod dictum est, non necessario ita esse. Qui namque magni

Ostendit quomodo dicatur aliquid alicui esse impossibile & dicit, quod si aliquid tantum est impossibile alicui, si aliquid accipiat ea quæ excellunt, manifestum est, quod impossibile erit ei portare, vel facere plura: sicut ille qui non potest ire per mille stadia, manifestum est, quod non potest ire per mille, & vnum. Vnde patet, quod sicut determinatur possibile, id quod est possibile alicui, per maximum in quod potest, in quo attenditur virtus eius: ita id quod est impossibile alicui terminatur per minimum eorum, in quæ non potest: in quo consistit eius debilitas, puta si maximum in quod potest aliquid, est ire 20. stadia, minimum eorum in quæ non potest, est 20. & vnum. & ad hoc oportet determinare eius debilitatem, non autem ex eo, quod non potest ire per centum, vel mille. Deinde cum dicit.

Excludit quandam obiectionem. Et primo mouet eam; secundo soluit, ibi. [Sed nihil differt, & ceter.] Dicit ergo primo, quod nihil debet nos turbare, quin id quod proprie dicitur possibile, sit determinandum secundum, terminum excellentiæ,

T. c. 115.

T. c. 116.

T. c. 117.

K

cellentia. Posset enim aliquis instare, quia non sit necessarium in omnibus id quod dictum est. videtur enim habere instantiam in visu, & aliis sensibus. Ille enim qui videt aliquam magnam in quantitatem, puta, vnus stadii, non potest propter hoc videre magnitudines minoris quantitatis, quæ infra quantitatem illam continentur, sed magis accidit contrarium: quia iste qui potest videre punctum, id est, aliquid minimum sensu perceptibile: aut etiam qui potest audire paruum sonum, potest & maiora sentire. Deinde cum dicit.

Sed nihil differt ad rationem; Determinetur enim in virtute aut in re excellentia. Quod enim dicitur, manifestum, visus quidem enim qui minoris, excedit: velocitas autem, quæ maioris.

T. c. 118.

Soluti prædictam obiectionem. Et dicit, quod hoc quod dictum est, nihil differt ad rationem, quia determinabatur, quod possibile determinatur secundum excellentiam: quia huiusmodi excellentia, secundum quam attenditur virtus rei, potest determinari vel secundum virtutem, vel secundum rem. secundum rem quidem, quando in ipsa re est excellentia, sicut dictum est de centum stadiis, vel centum talentis: & secundum hanc excellentiam oportet determinari, virtutem actiuam: quia quod potest agere in rem maiorem, potest etiam in rem minorem. Secundum virtutem autem attenditur excellentia, quando aliquid quod non excellit in quantitate, requirit excellentiam virtutis: & hoc maxime videtur accidere circa potentias passiuas. Quanto enim aliquid est passibilis, tanto a minori potest moueri, & quia potentia sensitiva sunt potentia passiva, ideo sensibilibus accidit, ut qui potest sentire minus, potest sentire maius. Illud autem quod dictum est hoc modo manifestat: quia visus qui est sensitiuus minoris corporis, excedit in virtute: & sic attenditur hic excellentia in virtute, non in re: sed velocitas est excellentior, quæ est maioris magnitudinis. Illud enim est velocius, quod in eodem tempore per maius spatium mouetur: & talis excellentia non solum est in virtute, sed etiam in re.

T. c. 119.

LECTIO XXVI.

Postquam Philosophus exposuit significationem nominum, quæ in quæstione proponuntur, hic incipit argumentari ad quæstionem propositam, vtrum scilicet aliquid possit esse genitum & incorruptibile, vel ingentum & corruptibile. Et primo ostendit hoc esse impossibile per rationes communes: secundo per rationem propriam scientiæ naturalis, ibi. [Et naturaliter, & ceter.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quid sequitur ex præmissis circa propositum. Secundo incipit argumentari ad propositum ostendendum, ibi. [Principium autem sit hinc, & ceter.] Dicit ergo primo, quod terminatis præmissis circa significationem nominum, nunc oportet dicere illud quod consequenter se habet in hac consideratione. Dicit enim supra, quod possibile dicitur secundum aliquid determinatum, puta, potens currere dicitur aliquis secundum

centum stadia. Sunt autem in rebus quædam, quæ possunt esse, & non esse. necesse est ergo ex præmissis, quod sit determinatum aliquid plurimum tempore, & respectu ipsius est ita scilicet, quod non possit ampliori tempore non esse. Et ne hoc intelligatur solum de esse substantiali, subiungit quod tum dicimus possibile non esse potest intelligi secundum quamcunque predicationem, id est, secundum quocunque prædicamentum; puta hominem esse, vel non esse, quod pertinet ad genus substantiæ; aut album esse; aut non esse quod pertinet ad genus qualitatis: aut bicubicum esse, vel non esse, quod pertinet ad genus quantitatis: aut de quocunque alio conumili. Et quod oportet intelligi secundum aliquid determinatum tempus; cum dicitur aliquid posse esse, vel non posse esse, probat ducendo ad impossibile, quia sicut ipse dicit, si non est aliquid tempus determinatæ quantitatis; in quo possit esse, vel non esse, sed semper accipitur maius tempore proposito; puta si potest esse in quinquaginta annis, & adhuc plus, & iterum plus, & non sit deuenire ad aliquod tempus respectu cuius omne tempus in quo potest esse sit minus, cum id possit esse, & non esse, ut dictum est; sequitur quod id possit esse in tempore infinito & non est in tempore infinito: quia eadem ratio est circa hoc quod est non esse, & circa hoc quod est esse: non tamen ita quod id tempus respectu cuius aliquid potest non esse, quod concluditur esse infinitum; sit idem cum illo tempore infinito, respectu cuius aliquid dicitur posse esse: quia sic posset esse, & non esse in eodem tempore: quod est impossibile, ut infra dicitur: secundum quod aliquid tempus infinitum sit eius quod est non esse, & aliquid eius quod est esse: quod est impossibile; non enim possunt esse duo tempora infinita; quia si essent duo tempora simul. Hoc autem impossibile sequitur ex hoc quod dicitur, quod possibile esse, vel possibile non esse, non intelligitur respectu determinati temporis. hoc ergo oportet primo esse manifestum, quod possibile est esse, respectu determinati temporis similiter possibile non esse; quod etiam consonat his, quæ sunt præmissa de significatione possibili. Deinde cum dicit.

Verum nihil ad rationem refert. Ipsa enim exuperatio, aut in potentia, aut in re ipsa sit definita. Id enim quod dicitur patet, nam visus quidem huius qui est minoris, excedit, celeritas autem ea quæ est maioris.

LECTIO XXVI.

His autem determinatis, dicenda sunt ea quæ deinceps sequuntur. Si igitur aliqua sint quæ esse, & non esse possunt, quoddam tempus maximum & essendi, & non essendi definitum esse necesse est. Atque dico rem esse posse, & non posse in vnoquoque predicamento, ut hominem, aut album, aut tricubitum, aut aliquid aliud tale: nam si non erit definitum quiddam, sed semper proposito maius & quo non est minus, idem erit profecto possibile esse tempore infinito, & non esse alio tempore infinito, at hoc esse nequit.

Principium autem hinc sumatur. Impossibile enim & falsum non idem significant. Est autem impossibile, & possibile, & falsum ac verum ex

Principium autem hinc sumatur. Impossibile enim & falsum non idem significant. Est autem impossibile, & possibile, & falsum ac verum ex cuius aliquid dicitur posse esse: quia sic posset esse, & non esse in eodem tempore: quod est impossibile, ut infra dicitur: secundum quod aliquid tempus infinitum sit eius quod est non esse, & aliquid eius quod est esse: quod est impossibile; non enim possunt esse duo tempora infinita; quia si essent duo tempora simul. Hoc autem impossibile sequitur ex hoc quod dicitur, quod possibile esse, vel possibile non esse, non intelligitur respectu determinati temporis. hoc ergo oportet primo esse manifestum, quod possibile est esse, respectu determinati temporis similiter possibile non esse; quod etiam consonat his, quæ sunt præmissa de significatione possibili. Deinde cum dicit.

Secundo ostendit; quod nullum sempiternum est genitum, vel corruptibile, nec econverso, ibi. [Quoniam autem negatio, &c.] Tertio quod omne ingenitum, & incorruptibile est sempiternum, ibi. [Igitur si & ingenitum.] Circa primum duo facit. Primo præmittit quædam necessaria: secundo arguit ad propositum, ibi. [Si itaque aliquid, &c.] Dicit ergo primo, quod oportet hinc sumere propositum ad principium ostendendum, quod impossibile, & falsum non significant idem. Circa quod quatuor ponit; quorum primum est, quod tam possibile quam impossibile, tam verum quam falsum dicuntur dupliciter. Vno modo ex suppositione, quod. s. necesse est esse verum, vel falsum; possibile, vel impossibile, suppositis quibusdam, sicut triangulum secundum rei veritatem necesse est habere tres angulos æquales duobus re-ctis: sed tamen hoc est impossibile suppositis quibusdam, puta, si supponamus quod quadratum sit quadratum, ad quod sequitur triangulum habere quatuor re-ctos. Similiter etiam diametrum quadrati sequitur esse commensurabilem lateri, si quædam supposita sint vera, puta, si ponamus, quod quadratum diametri sit quadruplum quadrati lateris, sic enim sequitur quod proportio diametri ad latus, sic sicut proportio numeralis, quæ est ratio commensurabilis. Alio modo dicuntur aliqua simpliciter, scilicet absolute & secundum se possible, & impossibile, falsa & vera. Secundum ponit ibi.

quidem ex suppositione. Dico autem, vtruta, trigonum impossibile duos re-ctos habere, si hoc & diameter commensurabilis, si hoc. Sunt autem simpliciter, & possible & impossible, & falsa & vera.

c Non autem idem est, falsum aliquid esse simpliciter, & impossibile simpliciter. Te enim non stantem dicere stare, falsum quidem, non impossibile autem. Similiter autem citharizantem, non cantantem autem, cantare dicere, falsum, sed non impossibile. Simul autem stare & sedere, & diametrum commensurabilem esse, non solum falsum, sed & impossibile.

d Non itaque idem est supponi falsum, & impossibile. Accidit autem impossibile ex impossibili.

e Hoc quidem igitur sedere, & stare simul habet virtutem: quia quando habet illam, & alteram habet: sed non vt simul sedeat, & stet, sed alio tempore.

f Si itaque aliquid infinito tempore plurium habet virtutem, non est in alio tempore, sed hoc simul. Quapropter si quidem infinito tempore ens corruptibile est, virtutem habebit utique eius quod est non esse. Si itaque in infinito tempore est sic existens, quod potest non esse, simul igitur erit, & non erit secundum actum. Falsum quidem igitur accidit utique, quia falsum positum est. Sed si non impossibile erat, non utique impossibile esset quod accidit. Omne igitur semper ens incorruptibile simpliciter est.

abile determinari ad aliquod tempus, si aliquid habet virtutem ad plura tempore infinito, non potest dici quod possit aliquid eorum respectu vnus temporis, & aliud respectu alterius temporis sed quicquid potest, potest respectu huius temporis, quia non est aliquod tempus extra tempus infinitum. Si ergo ponamus, quod aliquid existens in infinito tempore sit corruptibile, sequitur ex hoc, quod est corruptibile, quod habeat virtutem ad hoc, quod quandoque non sit: quod quidem oportet intelligi respectu eiusdem temporis infiniti in quo est, vel respectu alicuius partis eius, quia ergo est in infinito tempore, & tamen ponitur potens non esse, eo quod est corruptibile sic existens, quod potest non esse: & quia poterat non esse respectu infiniti temporis, vel alicuius partis eius, sequitur, quod simul secundum actum sit, & non sit: quia in infinito tempore ponebatur esse, & postea ponebatur non esse respectu eiusdem temporis. Manifestum quidem igitur, quod hoc falsum accidit ex falso posito, s. ex hoc quod tu ponebas, istud existens in infinito tempore non esse quandoque, sed si hoc falsum, esset falsum tñ, tunc nõ sequeretur impossibile: sequitur aut impossibile, si idem simul esse, & non esse. ergo impossibile fuit illud non esse. non ergo poterat non esse, & ita non erat corruptibile. Sic ergo patet, quod omne quod erat semper ens non potest esse corruptibile, & ita simpliciter est incorruptibile. Sed videtur, quod iste processus Aristot. necessitatem non habeat: quia quamuis nullius potentia sit ad hoc, quod duo opposita sint in eodem tempore: in actu tamen nihil prohibet, quod potentia alicuius sit ad duo opposita respectu eiusdem temporis sub disunctione æqualiter & eodem modo. sicut potentia mea est ad hoc, quod cras in ortu Solis vel sedeam, vel stem: non tamen quod vtrunque sit simul, sed æqualiter possum stare non sedendo, vel sedere non stando. Si igitur posset aliquis obuiare rationi Aristot. Ponamus enim aliquod semper ens, ita tamen quod istud esse suum sempiternum, sit contingens, & non necessarium poterit ergo non esse respectu cuiuscunque partis temporis infiniti, vt in quo ponitur semper esse: non tamen propter hoc sequitur, quod aliquid sit simul ens, & non ens. Si enim ponamus, quod aliquis sit in domo semper per totam diem, tamen non est impossibile eum in domo non esse in quacunque parte diei: quia non ex necessitate est in domo per totam diem, sed contingenter. Sed dicendum est, quod non est eadem ratio vtrouque: nam id quod semper est, s. per infinitum tempus, habet potentiam vt sit in infinito tempore. potentia autem existendi non est ad vtrumque respectu temporis, in quo quis potest esse. omnia enim appetunt esse, & vnum quodque tantum est, quantum potest esse: & hoc præcipue patet in his quæ sunt, à natura: quia natura est determinata

Suppositione. Veluti triangulum impossibile est suos tres angulos duobus re-ctis æquales habere, si hac sint, & diameter commensurabilis est. Sunt autem simpliciter, & possible & impossible, & vera & falsa.

Non igitur idem est supponere falsum, ac impossibile. Impossibile autem ex impossibili accidit.

Sedendi itaque quippiam standiq, simul potentiam habet, quia quando habet illam, & alteram habet, at non vt simul, stet atque sedeat, sed in alio tempore.

Si vero quippiam plurium potentiam habeat tempore infinito, non est hoc in alio atque alio tempore, sed simul. Quare si quippiam quod est tempore infinito, est corruptibile, illud vt non sit potentiam habet, si igitur est tempore infinito id quod potest nõ esse, simul ergo erit atque non erit actu. Falsum igitur accidit, quia falsum suppositum est: sed si impossibile non esset, non id utique accideret quod & impossibile esset. Omne ergo quod semper est, incorruptibile simpliciter est.

Terminata ad vnum: & sic quicquid semper est, non contingenter semper est, sed ex necessitate. Deinde cum dicit. g ¶ Ostendit idem ex parte geniti, vel ingeniti, & dicit, quod similiter illud quod est semper, scilicet in infinito tempore, necesse est esse ingenitum, quia si esset genitum, esset possibile quod quodam tempore non esset, sicut de corruptibili dictum est. Sicut enim corruptibile, quod tamen prius fuerit, nunc non est, vel contingit non esse quandoque in futurum: ita genitum est quod nunc est, sed prius non fuit. Non est autem dare aliquid tempus in quo id, quod semper est, possibile sit non esse, neque in tempore finito, neque in tempore infinito: quia quod potest esse tempore infinito, sicut id quod semper est, potest esse quolibet tempore finito, quod includitur a tempore infinito: & ita sequitur secundum prædictam deductionem; quod aliquis simul sit, & non sit, quod est impossibile. Non igitur contingit, quod vnum & idem semper possit esse; & semper non esse, quia hoc esset semper esse, & semper non esse tempore infinito. Similiter etiam non est possibile negatio eius quod est semper esse; puta, vt si dicamus, quod, quod semper est, potest non esse semper esse. hoc enim esse posse non esse ad minus tempore finito. Sic igitur patet, quod impossibile est aliquid semper esse, & quod sit corruptibile; vel etiam quod sit genitum, quia si sint duo termini ita se habentes; quod posterius non possit esse sine primo; sicut homo non potest esse sine animali; si id, s. primum est impossibile esse, sequitur quod posterius etiam sit impossibile esse. Sicut si impossibile est lapidem esse animal, impossibile est, lapidem esse hominem: hoc autem quod est aliquando non esse, sequitur ad corruptibile & genitum, sicut quoddam commune, vt ex dictis patet. Si ergo in quod semper est, non contingit quandoque non esse, sequitur etiam, quod impossibile sit id quod semper est, esse genitum: & similiter impossibile est id esse corruptibile, & sic patet, quod omne quod est sempiternum, est ingenitum & incorruptibile.

terminata ad vnum: & sic quicquid semper est, non contingenter semper est, sed ex necessitate. Deinde cum dicit. g ¶ Ostendit idem ex parte geniti, vel ingeniti, & dicit, quod similiter illud quod est semper, scilicet in infinito tempore, necesse est esse ingenitum, quia si esset genitum, esset possibile quod quodam tempore non esset, sicut de corruptibili dictum est. Sicut enim corruptibile, quod tamen prius fuerit, nunc non est, vel contingit non esse quandoque in futurum: ita genitum est quod nunc est, sed prius non fuit. Non est autem dare aliquid tempus in quo id, quod semper est, possibile sit non esse, neque in tempore finito, neque in tempore infinito: quia quod potest esse tempore infinito, sicut id quod semper est, potest esse quolibet tempore finito, quod includitur a tempore infinito: & ita sequitur secundum prædictam deductionem; quod aliquis simul sit, & non sit, quod est impossibile. Non igitur contingit, quod vnum & idem semper possit esse; & semper non esse, quia hoc esset semper esse, & semper non esse tempore infinito. Similiter etiam non est possibile negatio eius quod est semper esse; puta, vt si dicamus, quod, quod semper est, potest non esse semper esse. hoc enim esse posse non esse ad minus tempore finito. Sic igitur patet, quod impossibile est aliquid semper esse, & quod sit corruptibile; vel etiam quod sit genitum, quia si sint duo termini ita se habentes; quod posterius non possit esse sine primo; sicut homo non potest esse sine animali; si id, s. primum est impossibile esse, sequitur quod posterius etiam sit impossibile esse. Sicut si impossibile est lapidem esse animal, impossibile est, lapidem esse hominem: hoc autem quod est aliquando non esse, sequitur ad corruptibile & genitum, sicut quoddam commune, vt ex dictis patet. Si ergo in quod semper est, non contingit quandoque non esse, sequitur etiam, quod impossibile sit id quod semper est, esse genitum: & similiter impossibile est id esse corruptibile, & sic patet, quod omne quod est sempiternum, est ingenitum & incorruptibile.

T.c. 121.

T.c. 122.

LECTIO XXVII.

LECTIO XXVII.

Quoniam autem negatio eius quidem quod est semper possibile esse, non semper possibile non esse contrarium, cuius negatio non semper possibile non esse.

b Necessè negationes amborum eidem existerent & esse medium semper entis, & semper non entis quod possibile esse; & non esse.

c Vtriusque enim negatio quandoque existeret; si non semper sit. Quare si id quod non semper non ens erit quandoque & non erit, & non semper possibile esse simul; sed quandoque ens: quare & non esse. Idem igitur erit possibile

LECTIO XXVII.

Postquam Philosophus ostendit, quod omne sempiternum est ingenitum & incorruptibile, hic comparat sempiternum ad corruptibile & genitum, ostendens quod simul esse non

possunt. Et primo præmittit quædam, ex quibus procedit ratio. Secundo ex illis argumentatur ad propositum, ibi. [Neque ita semper existens, &c.] Circa primum tria proponit. Primo quidem declarat oppositionem eius, quod est semper esse, & semper non esse. Et quamuis adiungat hoc, quod est possibile, non tamen tradit oppositionem, quæ attenditur secundum possibile, & non possibile, sed secundum semper esse, & non semper esse. Dicit ergo primo quod huius affirmatiua quæ est, possibile semper esse, negatio contradictorie ei opposita, est possibile non semper esse non quidem ex parte ipsius possibilis, cuius hæc est affirmatiua, possibile est non semper esse, sed quantum ad ipsum, quod est non semper esse, sed quod est possibile semper non esse, opponitur contrarie secundum eundem modum ei quod est, possibile semper esse. Negatiua autem huius est, possibile non semper non esse, & huius ratio est, quia hoc aduerbium, semper, significat vniuersalitatem temporis, sicut hoc signum, omnis, designat vniuersalitatem suppositorum. Vnde sicut huic enunciationi, omnis homo est, contradictoria est, non omnis homo est; æquipollens ei quæ est, aliquis homo non est contraria vero huic, omnis homo est, dicitur, omnis homo non est; æquipollens huic nullus homo est, huius autem contradictoria est, non omnis homo non est; æquipollens huic, aliquis homo est: ita huic quod dico, semper esse, contradictorie opponitur, non semper esse, quod æquipollens ei quod est, aliquando non esse, sed ei quod est semper esse, contrarie opponitur, semper non esse; quod æquipollens huic quod est, sed quandoque est, vt & non sit, erit sane atque non erit. Idem ergo

¶ Vm autem negatio quidem eius, quod semper esse potest, sit id quod non semper esse potest, contrarium autem id quod semper non esse potest, & negatio est id quod non semper non esse potest.

Negationes amborum competere eidem necesse est, & esse medium eius quod semper est; & eius quod semper non est, id quod esse, & non esse potest.

Vtriusque namque negatio quandoque competet, si non semper sit. Quare si id quod non semper non ens erit, quandoque atque non erit, & id quod non semper esse potest, sed quandoque est, vt & non sit, erit sane atque non erit. Idem ergo

per non esse, quod æquipollens ei quod est, aliquando esse. Secundo cum dicit. b ¶ Concludit ex prædicto modo oppositionis, quod oportet eidem subiecto inesse negationes amborum, scilicet, eius quod est semper esse, & eius quod est semper non esse, quæ negationes sunt, non semper esse, & non semper non esse, quæ quidem negationes eodem modo insunt eidem, vt illud sit medium inter semper ens, & non semper ens, quod quidem potest quandoque non esse, sicut si dicamus, inter omnem hominem esse, & nullum hominem esse, medium esse, aliquem hominem esse, & aliquem hominem non esse. Tertio ibi. c ¶ Probat hanc conclusionem sequi ex præmissis, & præ-

mo ratione propria, quæ scilicet sumitur ex ratione terminorum in questione positorum dicēs. Vtriusque enim negatio, scilicet eius quæ est semper esse, quam eius quæ est semper non esse, quandoque existet, id est, ponit aliquid quandoque esse, si non semper sit, id est, si per negationem non ponitur quid semper, verbi gratia ista negatio, Non semper ens, non ponit sempiternum, neque circa non esse, & ideo ponit quandoque esse, & quandoque non esse. Et simile est de hac negatione, Non semper non esse. Concludit ergo, quod id quod non semper est non ens, erit quandoque, & quandoque non erit, quia sic negatur semper non esse, quod non ponitur semper & esse, similiter ista negatio, quæ est, Non semper possibile esse, quia remouet sempiternitatem circa esse, ita quod non ponit sempiternitatem circa non esse, & ponit ens quandoque quia non ponit esse semper, nihil prohibens illud non esse. sic ergo idem erit possibile esse quandoque, & non esse quandoque, & hoc est medium, inter duo contraria, quæ sunt semper esse, & semper non esse. Secundo ibi.

T. c. 123.

T. c. 124.

T. c. 125.

esse, & non, & hoc est amborum F medium.

d Ratio autem vniuersalis hæc. Sint enim A. & B, nulli eidem possibile inesse. Oportet autem A, aut G, & B. aut D. necesse ita quod cui neque A. existit neque B. omni existere G. D. Sit itaque E, intermedium eorum quæ A. B. Contrariorum enim quod neutrum medium. Huic itaque necesse se ambo existere & G, & D. omni enim G. aut A. quare & ei quod est E. Quoniam igitur A. impossibile, G. existit. Eadem autem ratio & in D.

e Neque itaque semper existens genitum, aut corruptibile, neque semper ens. Palam autem quia & si genitum, aut corruptibile, non sempiternum. Simul enim erit possibile semper esse, & possibile non semper esse, hoc autem quod impossibile sit, ostensum est prius.

f Igitur, si & ingenitum est, ens autem hoc, necesse est sempiternum esse. Similiter autem & si incorruptibile: ens autem. Dico autem ingenitum, & incorruptibile quæ proprie dicuntur. Ingenitum quidem quod est nunc, & prius non verum erat dicere non esse. Incorruptibile autem quod nunc ens, posterius non verum erit dicere non esse.

possibile erit esse, atque non esse, & hoc est medium utrorumque.

Ratio autem vniuersalis hæc est. Nam A. & B. nulli eidem inesse possunt A. vero aut C. & B. aut D. cuiuslibet insint. Cui igitur neque A. neque B. inest, ei C. B. cuiuslibet insint, necesse est. Sit autem id quod inter A. & B. medium est, E. id enim quod neutrum contrariorum est, eorundem medium esse constant. Ambo igitur, C. inquam & D. huic insint necesse est, nam aut A. aut C. cuiuslibet inest, quare & ipsi E. Cum igitur A. impossibile sit esse ineri ipsum C. Eadem est & in ipso D. ratio.

Neque igitur id quod semper est, neque id quod semper est, generabile aut corruptibile est. Patet autem & si generabile aut corruptibile sit, non perpetuum esse, simul enim poterit semper esse, & non semper esse. hoc autem prius demonstratum est impossibile esse.

Si igitur & ingenerabile quippiam est, atque est ens, id sempiternum esse necesse est, & pari modo si in corruptibile est. Dico autem ingenerabile, & incorruptibile ea quæ proprie dicuntur. Ingenerabile quidem id quod nunc est, & prius non erat verum dicere non esse. Incorruptibile vero quod nunc & posterius verum non erit dicere non esse.

quod cuiusque insint G, aut A. vnde oportet quod alterum eorum sint ei quod est E. Quia igitur ei quod est E, impossibile est quod insint A. sequitur quod insint ei G. Et eadem ratione probatur quod insint ei D. Sic igitur & G. & D. prædicatur de E. & A. quo remouetur & A. & B, quia scilicet aliquid est quandoque ens, quandoque non ens: quod neque est semper ens, neque semper non ens, & hoc est quod probare intendit. Deinde cum dicit.

e Ex præmissis argumentatur ad propositum. Si enim est aliquid semper existens, neque est genitum, neque corruptibile. Similiter & si est semper non existens, neque est genitum neque corruptibile. Manifestum est autem, quod & e converso, si aliquid est genitum, aut corruptibile, non est sempiternum, neque quantum ad esse, neque quantum ad non esse. Si enim detur oppositum, scilicet quod aliquid sit simul sempiternum, & genitum, & corruptibile, sequitur quod aliquid sit simul potens semper esse, & non semper esse, quia sempiternum potest semper esse, generabile & corruptibile non semper est. Quod autem hoc sit impossibile, ostensum est prius, quia dictum est, quod semper esse, & non semper esse opponuntur contradictorie, vnde relinquuntur quod impossibile est, quod aliquid sit simul sempiternum & corruptibile. Deinde cum dicit.

f Ostendit quod omne ingenitum & incorruptibile, est sempiternum. Et primo concludit hoc ex præmissis dicens, quod necesse est quod ingenitum omne sit sempiternum, & similiter incorruptibile omne sit sempiternum dummodo sit ens: ita tamen, quod accipiamus ingenitum & incorruptibile, secundum quod proprie dicuntur, prout scilicet ingenitum dicitur

habentes, quod nulli eidem possit inesse, quia sunt contrarii, sicut semper ens, & semper non ens, accipitur autem alius terminus, scilicet G, qui ita se habeat ad A, quod omni subiecto insint, vel A, vel G, habet enim se sicut affirmatio & negatio, vt semper ens, & non semper ens: sit autem alius terminus scilicet D, qui eodem modo se habeat ad B, sicut semper non ens, & non semper non ens. Necesse est ergo quod omni ei, quod neque est A, neque B, id est, quod neque est semper ens, neque semper non ens, insint & G, & D, quæ sunt negationes amborum; quia à quo remouetur semper esse, & semper non esse, necesse est quod attribuat ei non semper esse, id est, quandoque non esse, & non semper non esse, id est, quandoque esse. & sic illud subiectum, à quo remouetur vtraque affirmatio, cui attribuitur vtraque negatio, est medium inter A & B, quia id quod negat vtrumque extremum, est medium inter duo contraria: sicut quod neque est album, neque nigrum, est medium inter album & nigrum. Huic ergo medio necesse est quod ambæ negationes insint; scilicet G, & D: quia sicut dictum est, oportet

dicatur quod ita est nunc, quod non erat prius verum dicere de ipso quod non erat, & secundum quod incorruptibile dicitur, quod ita nunc est, quod posterius non erit verum dicere de ipso, quod non sit: sicut pater ex his, quæ supra dicta sunt in distinctione horum nominum. Secundo ibi.

g Probatur idem ex his, quæ infra ostendentur, dicens, quod cum ingenitum, & incorruptibile consequuntur se inuicem hoc modo, quod omne ingenitum sit incorruptibile; & e converso, necesse est quod sempiternum consequatur ad vtrumque, vt scilicet omne ingenitum, & omne incorruptibile sit sempiternum. Ex omnibus autem præmissis, talis potest intelligi ratio. Nullum sempiternum est genitum, neque corruptibile: omne ingenitum, & incorruptibile est sempiternum. ergo nullum ingenitum est corruptibile, & nullum incorruptibile est genitum, nec corruptibile.

LECTIO XXVIII.

Palam autem & ex determinatione ipsorum. Est enim necesse, si corruptibile, genitum: aut enim ingenitum, aut genitum. Si enim ingenitum, incorruptibile supponitur.

b Et si genitum autem, corruptibile esse necesse est. Aut enim corruptibile, aut incorruptibile: sed si incorruptibile, ingenitum supponitur.

c Si autem non consequuntur ad inuicem incorruptibile & ingenitum, necesse est neque ingenitum, neque incorruptibile sempiternum esse.

d Quod autem necessario hæc sese consequuntur, ex his manifestum fiet. Genitum enim & corruptibile conueniuntur se inuicem.

e Palam autem & hoc ex prioribus. semper enim ens, & semper non ens; est intermedium; cui neutrum consequitur. Hoc autem est genitum, & corruptibile enim & esse, & non esse determinato tempore vtrumque. Dico autem vtrumque, & esse quanto quodam tempore, & non esse. Si igitur est quod genitum, aut corruptibile, necesse hoc intermedium esse.

f Sit enim A semper ens, B. autem ens non semper: C. autem ge-

LECT. XXVIII.

Postquam Philosophus ostendit propositum ex parte sempiterni, nunc autem ostendit propositum ex parte geniti & ingeniti, corruptibilis & incorruptibilis: & primo probat propositum ex suppositione: secundo ex necessitate, ibi. [Quod autem necesse consequi, &c.] Circa primum duo facit. Primo ex suppositione huius, quod ingenitum, & incorruptibile conuertantur: probat quod genitum, & corruptibile conuertantur: secundo ostendit vnde sit supponenda conuersio ingeniti, & incorruptibilis, ibi. [Si autem non consequuntur, &c.] Dicit ergo primo, quod id quod intendimus, potest fieri manifestum ex determinatione ipsorum, id est, ex distinctione, & habitudine horum trium ad inuicem. Et primo ostendit, quod genitum sequitur ad corruptibile, ita scilicet quod si aliquid sit corruptibile, ex necessitate sit genitum. Oportet enim id quod est corruptibile aut esse genitum, aut ingenitum, quia de quolibet existentium alterum horum oportet prædicari. Si ergo aliquid sit corruptibile, quod non sit genitum, sequitur quod sit ingenitum: supponamus autem quod ingenitum, & incorruptibile conuertantur; & ita, si aliquid est ingenitum, erit incorruptibile. si ergo aliquid corruptibile non sit genitum, sequitur quod aliquid corruptibile sit incorruptibile. Secundo ibi.

b Probatur eodem modo, quod necesse sit quod si aliquid est genitum, sit corruptibile, oportet enim id quod est genitum, aut esse corruptibile, aut incorruptibile: sed hoc supponitur, si aliquid est incorruptibile, quod ingenitum sit propter eorum conuer-

tilitatem. sequitur ergo, quod si sit aliquid genitum, & quod sit ingenitum, quod est impossibile. Et sic probatum est, quod omne corruptibile est genitum, & e converso: supposito tamen quod ingenitum & incorruptibile conuertantur. Deinde cum dicit.

An si hæc mutuo se sequuntur, atque generabile est incorruptibile, & incorruptibile ingenerabile, ipsum etiam perpetuum vtrumque sequatur necesse est. Est si quippiam ingenerabile, & si est quippiam incorruptibile, sit continuo sempiternum necesse.

LECTIO XXVIII.

Hoc ita esse & ex definitione ipsorum patet. etenim si corruptibile est, generabile esse necesse est; aut enim ingenerabile est, incorruptibile esse supponitur.

Et si generabile est, corruptibile esse necesse est. Aut enim corruptibile, aut incorruptibile est. at si incorruptibile est, ingenerabile esse sane supponebatur.

Si vero mutuo se non sequuntur incorruptibile atque ingenerabile, non necesse est ipsum ingenerabile, aut incorruptibile perpetuum esse.

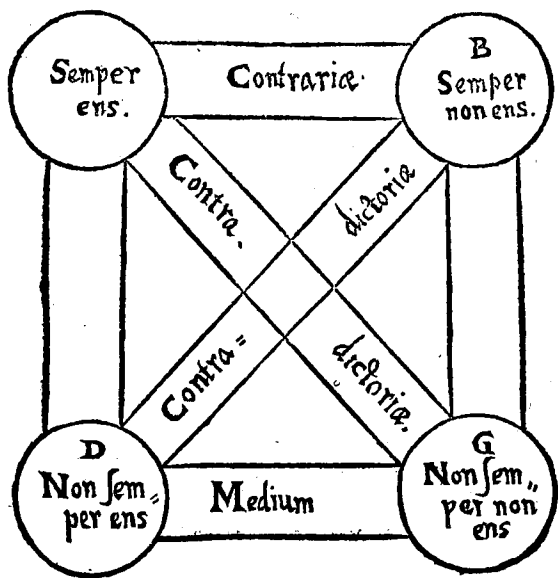
Sequi autem hæc sese mutuo necessario ex his emergere potest, generabile enim, & corruptibile mutuo se sequuntur.

Manifestum est autem & hoc ex antea dictis. Est enim id medium inter id quod semper est, & id quod semper non est, quod neutrum sequitur; hoc autem est generabile ipsum & corruptibile. Vtrumque enim definito tempore quodam, & esse, & non esse potest. Si igitur quippiam aut generabile, aut corruptibile sit, id medium esse necesse est.

Sit enim id quidem quod semper est, A. id autem quod semper non est

minatum, ita scilicet quod aliquo tempore finito vtrumque eorum sit, & iterum non sit quodam alio tempore. si ergo est aliquid quod sit genitum, aut quod sit corruptibile, necesse est quod huius sit medium inter semper ens, & semper non ens, & sic vtrumque eorum eidem attribuitur, & se inuicem consequi videntur. Tertio ibi.

Manifestat præmissam rationem in terminis, dicens. Sit A semper ens, & B sit semper non ens, C autem sit genitum, D autem sit corruptibile; necesse est C, quod est genitum; esse medium inter A & B, id est, inter semper ens, & semper non ens: quia his, sc. A & B, non est aliquod tempus ad neutrum terminum, id est, nec ante, nec post, in quo vel A, quod est semper ens, non sit, aut B, quod est semper non ens, sit: & hoc vel secundum actum, vel secundum potentiam: cum tamen his, quæ sunt A & B neutro modo existat tempus ad oppositum, id est, nec secundum actum, nec secundum

d Probatur idem ratione communi, quæ scilicet in quibuslibet terminis locum habet. Sint enim duo termini A, & B, ita se

secundum potentiam. Relinquitur ergo, quod genitum quod est C in quodam determinato tempore est, & quodam determinato tempore non est, & similis ratio est de D. sequitur igitur quod utrumque eorum sit ingentum & incorruptibile: ita scilicet quod genitum sit utrumque, & corruptibile sit utrumque. Sic ergo patet, quod genitum & corruptibile se inuicem consequuntur. Sed videtur quod hæc ratio non sit efficax: non enim est necesse, quod quicquid est medium inter duo contraria, sit vnum & idem. nam inter album & nigrum medium quoddam est, quod neque est album, neque nigrum. & tamen hoc dicitur de diuersis, quæ se inuicem non sequuntur: quia & rubeum, & pallidum, & quilibet mediorum colorum, neque est album, neque nigrum: & tamen isti colores non se inuicem consequuntur. & ita posset aliquis dicere, quod medium inter semper ens, & semper non ens, est quod neque est semper ens, neque semper non ens: sed alio modo hoc conuenit corruptibili, & alio modo generabili; nam genitum habet non esse, antequam sit: corruptibile autem habet non esse, postquam fuit. Sed hæc obiectio excluditur per hoc quod dicitur, quod utrumque eorum est, & non est quodam determinato tempore: & ita oportet, quod utrumque habeat esse post non esse, & ante non esse; & hoc magis manifestabitur in sequentibus. Deinde cum dicitur.

g. Ostendit ex hoc etiam quod ingentum & incorruptibile conuertantur dicens. Sit E, ingentum Z genitum. I incorruptibile, T corruptibile: quia igitur ostensum est, quod genitum & corruptibile se inuicem consequuntur, planum est quod Z & T, se inuicem consequuntur. quando igitur oppositum fuerit, quod Z & T se consequuntur, scilicet genitum & corruptibile, & quod E, & Z I genitum, & ingentum nulli eadem insunt, sed cuiuslibet oportet inesse alterum eorum. Et eadem ratio est de T & I. scilicet de corruptibili & incorruptibili, scilicet quod nulli eadem insunt, sed omni alterum. Quando igitur hæc ita ponuntur, necesse est, quod I, & E I. ingentum & incorruptibile se inuicem consequantur. Et hoc probat ducendo ad impossibile, si enim ad I, quod est incorruptibile, ex necessitate non consequatur E, quod est ingentum, sequitur quod Z, quod est genitum, simul possit stare cum I, quod est incorruptibile: quia iam dictum est, quod de quolibet prædicatur aut E I. ingentum, aut Z I. genitum. insuper dictum est, quod cui inest Z I genitum, ei inest & T I corruptibile. sic igitur sequitur quod T I. corruptibile, insit ei, quod est I, id est, incorruptibili, quod est contra suppositum. Positum enim erat, quod T & I. nunquam eadem inessent; nihil enim est corruptibile & incorruptibile. Et eadem ratio est, quod I, id est, incorruptibile consequatur ad id, quod est E, scilicet ingentum, quia eodem modo se habet ingentum, quod est E, ad genitum, quod est Z, sicut corruptibile, quod est I, ad corruptibile quod est T: Sic

Text. cō. 129.

Text. cō. 130.

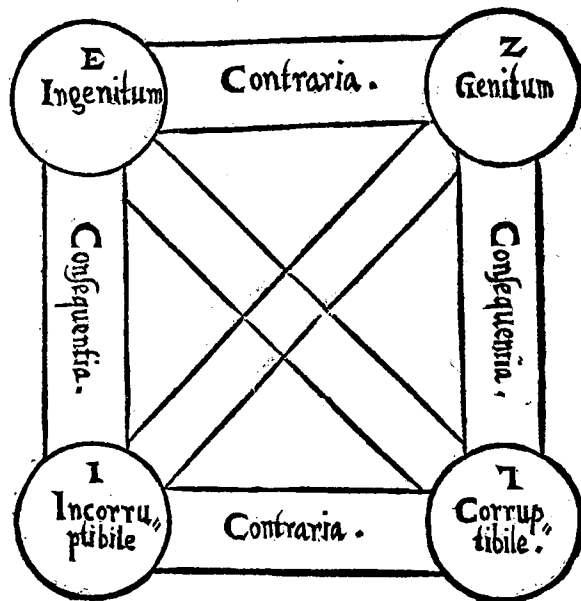
nitum, D autem corruptibile. Necesse itaq; C inter medium esse A, & B. his quidem enim non est tempus ad neutrum terminum, in quo aut A non erat, aut B erat, genitum autem necesse aut actu, aut potentia esse. His autem, quæ A B, neutro modo. quanto igitur quodam & determinato tempore, & erit, & iterum non erit C. similiter autem & in D. Genitum igitur & corruptibile utrumque. Consequuntur igitur inuicem genitum & corruptibile.

g. Sit itaq; in quo est E ingentum: quod autem Z genitum quod autem in quo, I incorruptibile, quod autem in quo T corruptibile: Quæ itaque Z T ostensum est quod consequuntur inuicem. Quando itaq; sic posita, ut hæc, quæ quidem Z, & quæ T, consequentia. quæ autem E & Z, nulli autem eidem, omni autem alterum. & similiter autem & quæ I T, necesse & quæ I E, consequi inuicem. Sit enim ei quod I E, non consequens Z, igitur consequetur, omni enim E aut Z, insunt cui Z & T. Ei igitur quod I T, consequetur, sed supponebatur impossibile esse. Eadem autem ratio & quod I, ei quod E. Sed & sic habeatur ingentum in quo E, ad genitum in quo est Z, & incorruptibile in quo I, ad corruptibile in quo T.

LECTIO XXIX.

Dicere itaq; nihil prohibere factum esse quod incorruptibile, & quod ingentum corruptum

F igitur patet ex prædictis, quod omne corruptibile est genitum, & e conuerso, & omne incorruptibile ingentum, & e conuerso.

B. C. vero sit generabile, & D. sit corruptibile C. igitur inter A. & B. medium esse necesse est. Illorum enim ad neutrum vltimum tempus est, in quo A. ipsum non erat, aut B. ipsum erat. Generabile autem in actu, aut potentia necesse est esse, ipsis vero A B neutro modo. Tempore igitur quodam ac definitio C ipsum & erit, & rursus non erit. Similiter est dicendum & de ipso corruptibili D. Generabile ergo corruptibile utrumque est. Generabile ergo corruptibile utrumque sequuntur.

Sit itaque ingenerabile E, generabile F, incorruptibile G, & corruptibile H. Est igitur demonstratum F atque H sese mutuo sequi. Quando autem sic aliqua, ut hæc accedunt, velut F quidem, & H, sese mutuo sequuntur, E vero & F nulli eadem competunt, sed alterum omni competit, & simili modo ipsa G atq; H, tunc & EG, mutuo se sequantur necesse est. E namque ipsum G non sequatur. ergo F, ipsum sequetur, quippe cum cuiuslibet ipsum E, aut F competat. Ad H, etiam id sequetur, quod sequitur ipsum F. ergo H, sequetur G ipsum. at impossibile supponebatur. Eadem ratione & G sequi ipsum E demonstrabitur. At sic se habet ingenerabile E, ad generabile F, & incorruptibile G, ad corruptibile H.

LECTIO XXIX.

Dicere autem nihil prohibere generatum quippiam incorruptibile esse, & ingenerabile quippiam corruptum

suppositorum: sic enim conclusio syllogistice sequitur ex præmissis,

LECTIO XXIX.

Postquam Philosophus ostendit, quod generabile, & corruptibile se inuicem consequuntur, & similiter ingentum, & incorruptibile. hic reprobatur opinionem contrariam per hoc, quod ex opinione contraria necesse est aliqua principiorum suppositorum destrui.

Et primo ostendit, quomodo per hanc positionem destruitur id quod suppositum est, scilicet quod non contingit simul idem esse, & non esse, ibi. [Adhuc quidem magis, &c.]

Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit demonstratiue ex præsuppositis quibusdam principis, quod omne genitum est corruptibile, & omne ingentum est incorruptibile, & e conuerso, consequens est, quod qui dicit nihil prohibere, quod aliquid quod est factum, seu genitum sit incorruptibile, & aliquid quod est ingentum possit corrupti, ita scilicet, quod vni eorum, scilicet genito adsit semel tantum generatio, alteri adsit tantum semel corruptio sine vicissitudine generationis & corruptionis, per hoc necesse est destrui aliqua principiorum

Text. cō. 131.

Text. cō. 132.

Text. cō. 133.

missis, nisi interimatur aliquid præmissorum. Hic autem videtur dicere contra Platonem, qui posuit mundum genitum, sed corruptibilem, & ex consequenti posuit quod id inordinatum, ex quo mundus est genitus, fuerit ingentum, sed corruptibile: quamuis quidam dicat hic Platonem non sic intellexisse, sicut sonant verba eius, contra quæ hic Aristotel. disputat. Sed quantum pertinet ad expositionem huius libri, non refert utrum sic vel aliter Plato senserit, dummodo videatur qualiter hæc positio improbetur per rationes Aristotel. Resumit autem vnum principium datorum, ex cuius suppositione argumentabitur ad propositum ostendendum, & dicit, quod omnia habentia aliquam virtutem, possunt facere vel pati, vel esse, vel non esse ea, quorum habent virtutem, vel in tempore infinito, vel in quodam tempore determinata quantitate, quod non sit simpliciter infinitum. Et quia supra non fecerat mentionem, quod virtus diceretur nisi respectu determinati temporis, subdit, quod propter hoc habentia virtutem possunt aliqua facere, vel esse tempore infinito: quia etiam ipsum temporis infinitum est determinatum aliquo tempore scilicet secundum rationem, ut non possit in eo diuersitas inueniri: quia scilicet infinitum est, cuius non est plus, id est, quo non potest maius accipi. Nec obstat quod Aristotel. in tertio Physic. improbat hanc definitionem infiniti, dicens eam esse definitionem perfecti, & totius, cum tamen infinitum sit imperfectum, & sic per modum partis se habens: quia Philosophus ibi loquitur de infinito secundum id quod de eo est in actu, cui semper potest additio fieri: hic autem loquitur de infinito secundum totum, quod est de eo in potentia, cui non potest additio fieri. Et talis etiam est dispositio temporis, de quo nunc loquitur, quia tempus non est totum simul, sed est successiuum. Illud autem tempus, quod est infinitum quo, id est, secundum aliquid, scilicet secundum principium vel finem, neque est infinitum simpliciter, quia potest eo aliquid esse plus: neque simpliciter determinatum, quia non habet aliquam certam quantitatem. Et ideo secundum prædictam suppositionem non potest esse, quod aliquid habeat virtutem faciendi, vel patendi, siue essendi, vel non essendi aliquo tempore, quod sit finitum ex vna parte, & infinitum ex alia. Quicumque autem ponit, quod aliquid est ingentum, & corruptibile, vel genitum, & incorruptibile, ponit quod aliquid habeat potentiam essendi, vel non essendi in tempore secundum quid infinito, & secundum quid finitum. ergo destruit prædictum principium suppositum. Deinde cum dicit.

b. Adhuc quid magis in hoc signo semper ens prius corruptum est, aut non ens infinito factum est? Si enim nihil magis, infinita autem signa, palam quia infinito tempore erat aliquid generabile, & corruptibile. potest igitur non esse infinito tempore. Simul igitur habebit virtutem eius, quod non esse, & esse, hic quidem prius si corruptibile, hic autem posterius si generabile. Itaq; si existere ponamus, quæ possunt, opposita simul existunt.

c. Adhuc autem & hoc similiter in omni signo existit. quare infinito tempore eius quod non esse, & esse habebit virtutem: sed ostensum est, quia impossibile hoc.

b. Ostendit quod prædicta positio destruit aliud principium suppositum, scilicet quod impossibile est idem esse & non esse, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quod impossibile est, quod potentia eius quod ponitur generari, vel corrupti: secundo ex parte causæ ipsius, ibi. [Est autem & sic videre, &c.] Circa primum duo facit: quia primo ostendit quod ponentibus aliquod ingentum corrupti, vel aliquod genitum incorruptibile, sequitur quod aliquid possit simul esse, & non esse. Secundo ostendit, quod idem inconueniens sequitur ponentibus aliquid esse corruptibile, quod non corrumpitur, ibi. [Manifestum autem & aliter, &c.] Circa primum ponit tres rationes, circa quarum primam dicit. Si ponamus, quod aliquid ingentum prius semper fuit, & postea corrumpatur in aliquo si-

agno temporis, id est, in aliquo instanti, nulla ratio potest assignari, quare magis possit corrupti in isto instanti, quam in aliquo infinitorum præcedentium. Et similiter, si aliquid sit genitum, quod prius non erat tempore infinito, postea factum est in aliquo instanti, nulla ratio potest assignari, quare magis possit esse, vel fieri in hoc instanti, quam in aliquo præcedentium infinito. Postea autem ratio assignari; si tempus præcedens poneretur finitum: quia posset dici, quod haberet virtutem ad esse, vel non esse in tanto tempore; & non in pluri; sed ex quo ponitur fuisse, vel non fuisse tempore infinito, prædicta ratio cessat. Et idcirco necesse est ponere, quod ingentum potuit non esse in quolibet instantium præcedentis temporis: & similiter quod genitum potuerit esse in quolibet instantium præcedentis temporis. Si enim nihil magis nulla maior ratio est, quare possit incipere esse, vel non esse in isto instanti, quam in aliquo præcedentium, cum infinita signa, id est, infinita instantia præcederent, manifestum est, quod in illo infinito tempore erit aliquid generabile, ita quod in quolibet instanti illius temporis infiniti potuit generari. Et similiter est dicendum, quod in quolibet instanti illius temporis erat corruptibile vel incorruptibile id quod ponitur ingentum & postea corruptum. Sic igitur patet, quod id quod ponitur præexistisse tempore infinito, potuit etiam non esse toto illo tempore infinito. sequitur igitur quod aliquid habeat virtutem simul, id est, respectu eiusdem temporis eius quod est esse, & eius quod est non esse: ita tamen quod ex parte eius, quod est ingentum & corruptibile, accipiatur esse prius, quam non esse; ex parte autem geniti & incorruptibilis accipiatur esse posterius, quam non esse: nihil autem prohibet ponere id quod est possibile. Si ergo ponamus quod illud quod est ingentum pro illo tempore in quo erat, poterat esse quod tunc non fuerit, sequitur opposita simul esse, scilicet quod idem simul sit & non sit. Sic igitur prædicta positio remouet hoc quod suppositum est, scilicet quod impossibile est, idem simul esse, & non esse.

Præterea cur magis hic in signo corrupta est id quod antea semper erat, aut generata est id quod prius non erat tempore infinito; Nam si non magis in hoc quam in alio, & ipsa signa sunt infinita, erat quippiam, ut patet generabile, & corruptibile tempore infinito, ergo non esse tempore infinito potest. Simul enim ut non sit, & sit, potentiam sane habebit, ipsum quidem prius si corruptibile est, ipsum autem posterius si generabile est. Quare si posuerimus esse quæ possunt, opposita simul erunt.

Atque his insuper in omni signo similiter erit, quare ut non sit, & sit tempore infinito, potentiam sane habebit. At demonstratum est, hoc impossibile esse.

quod in quolibet instanti illius temporis erat corruptibile vel incorruptibile id quod ponitur ingentum & postea corruptum. Sic igitur patet, quod id quod ponitur præexistisse tempore infinito, potuit etiam non esse toto illo tempore infinito. sequitur igitur quod aliquid habeat virtutem simul, id est, respectu eiusdem temporis eius quod est esse, & eius quod est non esse: ita tamen quod ex parte eius, quod est ingentum & corruptibile, accipiatur esse prius, quam non esse; ex parte autem geniti & incorruptibilis accipiatur esse posterius, quam non esse: nihil autem prohibet ponere id quod est possibile. Si ergo ponamus quod illud quod est ingentum pro illo tempore in quo erat, poterat esse quod tunc non fuerit, sequitur opposita simul esse, scilicet quod idem simul sit & non sit. Sic igitur prædicta positio remouet hoc quod suppositum est, scilicet quod impossibile est, idem simul esse, & non esse.

Sed videtur quod ista ratio non cogat nihil enim prohibet aliquid esse simpliciter possibile, quod tamen est impossibile aliquo posito: sicut si ponamus, Socratem non sedere pro aliquo tempore, possibile est simpliciter illum pro illo tempore sedere: tamen non est tunc compossibile. Ita etiam potest dici, quod illud quod fuit tempore infinito, pro tempore illo poterat non esse, non tamen hoc quod est ipsum non esse, est compossibile posito, ut scilicet simul possit poni cum eo, quod est ipsum esse. Sed dicendum est, quod illud quod est impossibile ei quod est contingenter, nihil prohibet simpliciter possibile esse: sed illud quod est impossibile esse, quod est simpliciter necesse est esse, est simpliciter impossibile. Id autem quod naturaliter est per tempus infinitum, necesse est esse, quia necesse est, quod vnum quodque tantum sit, quantum natura rerum habet. non enim aliquid deficit esse, nisi quando iam non potest esse, eo quod omnia appetunt esse. Si ergo aliquid ponatur possibile esse, ex hoc ipso necesse est quod ponatur compossibile ei, quod necesse est esse. Et ideo si ponamus id quod semper fuit, fuisse possibile non esse pro illo tempore, sequitur quod possit simul esse, & non esse. Secundam rationem ponit ibi.

c. Et dicit quod id quod semper fuit, vel semper non fuit secundum præ-

præmissa, ponitur habuisse potentiam oppositi eius quod cinerat, non secundum aliquod signum vel instans, sed simpliciter in omni signo, id est, in omni instanti, & sic sequitur quod aliquid habeat potentiam, ut sit & non sit tempore infinito: quod est impossibile, ut supra ostensum est. Tertiam rationem ponit ibi.

¶ Quæ ratio talis est, In eo quod incipit esse postquam non fuerat, vel non esse postquam fuerat, prius est virtus vel potentia quam actus. & si aliquid ens est ingenitum quod semper fuit, sequitur quod semper habuit virtutem vel potentiam ad non esse. nulla enim est ratio, quare aduenit ei ista potentia non essendi post tempus infinitum. Similiter etiam si sit aliquis genitum quod prius non fuerit tempore infinito, sequitur quod toto illo tempore fuerit possibile fieri ita quod simul dum non erat haberet potentiam essendi, & non essendi hic, & quod esset posterius secundum infinitum tempus, ex quo ponitur quod habet esse incorruptibile. Si igitur in infinitum antequam esse habeat, habeat potentiam, ut esse in futurum in infinito tempore, nulla ratio erat, quare potuerit esse in tali instanti, & non prius, ex quo non est in potentia ad hoc esse in tempore determinato. Relinquitur ergo quod potuerit esse etiam in aliquo tempore antequam fuerit: & ita poterit esse in illo in quo non erat, & sic sequitur secundum præmissa quod potuerit simul esse, & non esse: & eadem ratio est de eo quod ponitur semper fuisse, quandoque corrumpi. Deinde cum dicit.

Text. cō. 133.

¶ Manifestum autem, & aliter quod impossibile est corruptibile ens non corruptum esse quandoque semper enim simul, & corruptibile & incorruptibile endelechia. quare simul erit possibile & semper esse, & non semper. corrumpitur igitur quandoque corruptibile, & si generabile factum est, possibile enim factum esse, & non semper quidem esse.

Text. cō. 134.

¶ Est autem & sic videre quod impossibile, aut quod factum est quandoque incorruptibile aliquid esse, aut ingenerabile ens, & semper prius corrumpi. neque enim a casu neque incorruptibile, neque ingenerabile esse. Quod quidem enim casuale est, aut a fortuna præter semper, aut frequenter, aut est, aut fit. Quod autem infinito tempore, aut simpliciter, aut a quadam parte est, aut semper, aut frequenter existens. Necessè igitur naturalia, quandoque quidem esse, quandoque aut non. Talium autem eadem potentia contradictionis, & materia quod causa eius, quod esse & non. Itaque necessè etiam simul existere actu opposita.

Text. cō. 135.

¶ Sed adhuc neque verum dicere nunc, quia est annus prior, quia nunc est. Impossibile ergo

Text. cō. 136.

¶ Concludit secundum eandem rationem, quod impossibile est, quod aliquid sit corruptibile, quod quandoque non corrumpatur. Posset autem aliquis obviare prædictis rationibus, dicendo, quod omne genitum est corruptibile secundum suam naturam, sed potest contingere, quod id, quod est corruptibile, nunquam corrumpatur propter aliquam causam conferuantem ipsum in esse. sicut Plato posuit quod mundus est genitus, & corruptibilis secundum seipsum, sed semper manebit propter voluntatem Dei. quamvis quidam dicant quod Plato non sic intellexerit mundum esse corruptibilem, sicut ea, quæ in se habent necessariam causam corruptionis: sed per hoc voluerit designare dependentiam sui esse ab alio, quæ scilicet necessitas essendi non est ei a seipso, sed a Deo. Sed quicumque fuerit intellectus Platonis non refert ad propositum, quia Aristotel. obiicit contra verba ipsius. unde dicit manifestum esse, quod impossibile est id quod est corruptibile, quandoque non corrumpi, quia si quandoque non corrumpatur, potest non corrumpi, & ita erit incorruptibile, & tum ponitur sempiterno tempore corruptibile existens. Semper igitur, id est, infinito tempore, erit simul actu corruptibile & incorruptibile; sed quod corrumpitur non semper est, quod autem est incorruptibile, semper est. ergo erit aliquid simul possi-

Text. cō. 137.

¶ Patet ex his, quæ supra dicta sunt: quia quod potest semper esse, ex necessitate semper est, unde non potest non semper esse. sic igitur patet, quod omne corruptibile quandoque corrumpitur. Et similiter si aliquid est generabile etiam ex sui natura, necessè est quod factum sit. Quod quidem non est sic intelligendum, quod omnia, quæ possunt generari, quandoque generentur. Multa enim possunt fieri, quæ nunquam fiunt, sed hoc potest esse quod aliquid iam existens in sua natura sit generabile, & tamen non sit generatum, sed ab æterno præxistit. Illud enim quod est generabile non habet potentiam naturalem ad semper essendum, sed ut possit esse postquam aliquando est factum. & ideo non dicit, si generabile est fiet, sed factum est. Deinde cum dicit.

¶ Præterea, si actum potentia antecedit, uniuerso tempore erit, & quo ingenerabile erat, atque non ens, fieri potens tempore infinito. Simul igitur non erat, & ut si potentiam habebat, & ut tunc sit, & postea tempore infinito.

¶ Patet autem & alio modo impossibile esse quippiam corruptibile non aliquando corrumpi. Semper enim simul & corruptibile, & incorruptibile erit actu. quare simul erit possibile semper esse, & non semper esse. Corruptibile ergo aliquando corrumpitur, & si generabile est, ortum est. Possibile enim est ortum esse, & non semper esse.

¶ Possumus autem & hic contemplari modo impossibile esse: aut si ortum aliquando quippiam est incorruptibile esse, aut si ingenerabile est, & antea semper erat corruptionem subire. nihil enim casu, aut incorruptibile, aut ingenerabile esse potest. Quod enim casu est atque fortuna, est præter id quod semper, aut plerumque est, aut fit; quod vero infinito tempore est. Id autem semper aut plerumque est ens. talia igitur interdum esse, interdum non esse natura necessè est. Talium autem eadem potentia est contradictionis; & ut sint, & non sint causa materies est. Quare opposita simul esse actu necessè est.

¶ At vero neque verum est dicere, nunc transacto in anno esse: neque transacto in anno nunc esse. Impossi-

¶ sicut id quod est in infinito tempore frequenter, sicut id quod est in infinito tempore ex una parte. necessè est ergo, quod talia, quæ vel generantur vel corrumpuntur post infinitum tempus, a natura habeant quod quandoque sint, & quandoque non sint: sed eorum, quæ naturaliter quandoque sunt, quandoque non sunt, eadem potentia est ad contradictoria, scilicet ad esse & non esse: quia quod aliqua quandoque sunt, quandoque non sunt, habent ex materia in quantum subiicitur priuationi vel formæ. sic igitur idem sequitur quod prius, scilicet quod opposita possint simul inesse eidem. In eo enim quod est generatum, remanet materia potens non esse, & ita cum sit incorruptibile, simul erit potens esse, & potens non esse; & eadem ratio est ex parte ingeni. Deinde cum dicit.

¶ Excludit quendam obiectionem. Posset enim aliquis dicere, quod, id est incorruptibile quod est genitum, habet potentiam ad non esse, non quidem in futurum, sed respectu præteriti: & similiter id quod est ingenitum, sed corruptibile habet potentiam ad esse respectu præteriti. sed hoc ipse excludit dicens quod non est verum dicere nunc, quod modo sit annus prior, vel aliquid eorum, quæ in præterito tempore fuerunt: neque etiam potest dici, quod id quod est nunc, fuerit in anno præterito. sic enim aliqua sunt

¶ sunt secundum tempus distincta, ut ordo temporis peruerit non possit, ut scilicet ea, quæ sunt præterita, vertantur in præsentia, & ea quæ sunt præsentia attribuantur tempori præcedenti. Ex quo patet, quod impossibile est id quod aliquando non fuit pro posterius, habeat esse in sempiternum, sicut iam conclusum est ex præ-

Text. cō. 138.

¶ missa ratione: quia ratione materiæ ex qua genitum est, postquam est, habet virtutem ad non esse: sed non potest dici, quod habeat potentiam ad non esse tunc, quia iam existit actu ens. & sic opposita essent simul, ut in præmissis rationibus concluderetur: sed sequitur quod habeat potentiam ad non esse respectu prioris anni, vel præteriti temporis. Quod autem hoc sit impossibile, sic patet; quia id ad quod habet aliquid potentiam vel virtutem, potest poni esse in actu. Si ergo possibile est aliquid respectu præteriti temporis, vel esse, vel non esse, poterit poni quod annus prior non sit, id est, quod id quod fuit in anno prior non fuerit, sed hoc est impossibile, ut præmissum est; & ideo, quia nulla potentia respicit id quod factum est in præterito, sed id quod est in præsentia, vel quod futurum est. Et quia dictum est circa genitum, quod ponitur incorruptibile; eadem etiam ratio est, si aliquid ponatur prius existens in sempiterno tempore, & postea ponatur non existens per corruptionem ratione materiæ. Haberet enim potentiam ad id quod non potest poni, in actu, scilicet ad esse in priori tempore. quod si ponatur esse possibile, verum erit dicere, quod nunc est annus prior, & quod nunc est quicquid fuit in tempore præterito, ex quo potentia non est nisi respectu præsentis, ut dictum est. Virtus igitur huius rationis in hoc consistit, quod cum potentia non sit nisi respectu præteriti, sequitur quod præteritum conuertatur, & fiat præsens, vel futurum. Deinde cum dicit.

Text. cō. 139.

¶ Ostendit idem ex parte causæ eius, quod ponitur ingenitum vel incorruptibile. & primo proponit rationem: secundo excludit quendam obiectionem, ibi. [Sed adhuc neque verum, &c.] Dicit ergo primo quod etiam sic, sicut dicitur, contingit videre, quod impossibile est, aut quod id quod quandoque factum est, sit incorruptibile, aut quod est ingenitum, & semper prius existens, corrumpatur. Id enim quod est incorruptibile, vel ingenitum non potest esse a casu, quia id quod est a casu, vel a fortuna, neque sicut semper, neque sicut frequenter aut est, aut fit. Id autem quod est in infinito tempore, siue sit simpliciter infinitum, siue infinitum ex una parte, scilicet ante vel post, vel est sicut sem-

Text. cō. 140.

¶ per, sicut id quod est in infinito tempore simpliciter: vel sicut frequenter, sicut id quod est in infinito tempore ex una parte. necessè est ergo, quod talia, quæ vel generantur vel corrumpuntur post infinitum tempus, a natura habeant quod quandoque sint, & quandoque non sint: sed eorum, quæ naturaliter quandoque sunt, quandoque non sunt, eadem potentia est ad contradictoria, scilicet ad esse & non esse: quia quod aliqua quandoque sunt, quandoque non sunt, habent ex materia in quantum subiicitur priuationi vel formæ. sic igitur idem sequitur quod prius, scilicet quod opposita possint simul inesse eidem. In eo enim quod est generatum, remanet materia potens non esse, & ita cum sit incorruptibile, simul erit potens esse, & potens non esse; & eadem ratio est ex parte ingeni. Deinde cum dicit.

¶ Et naturaliter autem, & non vniuersaliter intendentibus impossibile, aut sempiternum ens prius corrumpi posterius sempiternum esse. Corruptibilia enim & generabilia sunt, & alterabilia omnia. alterantur autem contrariis, & ex quibus constant natura entia, & ab eisdem ipsis corrumpuntur.

¶ non per rationem vniuersalem, id est, logicam, vel metaphysicam, sicut in præcedentibus potest considerari, quod impossibile est id quod semper fuit postea corrumpi, vel id quod prius non fuit, postea esse sempiternum: quia omnia corruptibilia, & generabilia sunt alterabilia. Generatio autem, & corruptio est terminus alterationis: alteratio autem sic a contrario in contrarium. Et sic patet, quod ex illis contrariis, ex quibus aliqua sunt cum prius non essent, ab illis etiã postea corrumpuntur, & eadē reducuntur per corruptionem: sicut si aliquid ex calido factum frigidum. Et sic patet quod illud quod est generatum, potest iterum corrumpi: & id quod est corruptum, fuit quadoque genitum. Est autem considerandum quod prædictæ rationes Aristot. procedunt contra positionem ponentem mundum esse factum per generationem, & etiam corruptionem, vel per se, vel per voluntatem Dei. Nos autem per fidem catholicam ponimus quod incepit esse, non quidem per generationem quasi a natura, sed effluens a primo principio, cuius potentia non erat alligata ad dandum ei esse infinito tempore, sed secundum quod voluit; postquam prius non fuerat, ut manifestetur excellentia virtutis eius supra totum ens, quia totum ens tantum dependet

¶ ab ipso, & eius virtus non est alligata, vel determinata ad productionem talis entis. Ea vero, quæ ab eo sic producta sunt, ut in sempiternum sint, habent potentiam & virtutem ad semper essendum, & nullo modo ad hoc quod aliquando non sint: quando enim non erant, talem potentiam non habebant: quando autem iam sunt, non habent potentiam respectu non esse quod prius fuit, sed respectu esse quod nunc est, vel erit: quia potentia non respicit præteritum, sed præsens vel futurum, ut Philo. dicit. Sic igitur patet, quod rationes præmissæ in nullo impugnant sententiam catholicæ fidei. Et in hoc terminatur sententia primi libri.

C

¶ Naturaliter etiam & vniuersaliter si consideremus, impossibile sane videbitur aut corrumpi posterius quod perpetuum prius erat, aut posterius sempiternum esse quod prius non erat. Corruptibilia enim, & generabilia, & alterabilia sunt vniuersa. alterantur autem contrariis, & ex quibus constat ea, quæ sunt natura, ab his ipsis, & corrumpuntur.

D

ARISTOTELIS DE COELO ET MUNDO, LIBER SECVNDVS.

Cum Diui Thoma expositione.

LECTIO PRIMA.

LECTIO I.

Quod quidem igitur neque est omne factum cœlum, neque contingit corrumpi, quemadmodum quidam dicunt ipsum, sed est vnum & sempiternum principium quidem, & consummationem non habens, habens autem & continens in seipso infinitum tempus, ex dictis licet accipere fidem, & per opinionem eam, quæ ab aliter dicentibus, & generantibus ipsum. Si enim sic quidem habere contingit, secundum quem autem modum illi factum esse dicunt non contingit, magnam utique habebit, & hoc inclinationem ad fidem de immortalitate ipsius, & sempiternitate.

b Propter quod bene se habent, persuasibile seipsum exhibere antiquis, & maxime patrum nostrorum veros credere esse sermones, ut sit immortale aliquid, & diuinum habentium quidem motum.

c Propter quod bene se habent, persuasibile seipsum exhibere antiquis, & maxime patrum nostrorum veros credere esse sermones, ut sit immortale aliquid, & diuinum habentium quidem motum.

F tempus: quia scilicet eius duratio extenditur secundum successivum nem temporis, non tamen totus mundus habet hoc modo durationem temporalem, sicut aliquod singulare, & generabile, & corruptibile, cuius duratio comprehenditur a tempore, non tamen continet tempus, sed tempus continetur a toto mundo: quia tempus non extenditur ultra durationem mundi, quia tempus causatur ex motu primi corporis mundi, ut in

LECTIO I.

Cœlum igitur vniuersum neque ortum esse, neque corrumpi posse, ut quidam inquit, sed vnum esse ac sempiternum, principium quidem & exitum aternitatis vniuersæ non habens, infinitum autem habens, & continens in seipso tempus, & ex hisce quæ dicta sunt, & per opinionem eorum, qui aliter dicunt ipsumque generant, fidem sumere licet. Nam si sic quidem sese habere potest, eo autem modo, quem illi dicunt, non potest, magnum & hoc utique momentum ad faciendam fidem de immortalitate, aternitateque ipsius habet.

Quare bene sese habet quemque sibi persuadere, veteres & maiorum maxime nostrorum sententias veras esse, quæ quidem asserunt esse quippiam eorum immortale atque diuinum, quæ motum quidem subeunt, talem tamen, ut nullus

mundum sic se habere, sicut nos dicimus absque hoc, quod aliquod inconueniens sequatur, non autem contingit se habere secundum modum quo illi dicunt mundum factum esse, hoc iam habebit magnam inclinationem, id est, magnam vim persuasivam ad hoc, quod aliquis credat immortalitatem cœli, & sempiternitatem ipsius: ut immortalitas referatur ad perpetuitatem vitæ, sempiternitas autem ad perpetuitatem essendi. Ponebant enim cœlum non solum esse, sed etiam viuere tanquam animatum. Ex hoc autem quod hic dicit, apparet quod Aristot. induxit prædictas rationes ad probandum sempiternitatem mundi, non tamen ostendens ex necessitate, quod mundus non inceperit, sed tanquam ostendentes quod non incepit illo modo, quo ab aliis incepisse ponebatur. Deinde cum dicit.

b Præmissa conclusione, quæ erat de sempiternitate totius mundi, concludit propositum, scilicet sempiternitatem corporis cœlestis. Et circa hoc tria facit. Primo infert conclusionem in generali: secundum manifestat eam in speciali, ibi. [Cœlum autem.] Tertio ex veritate manifestata excludit contrarias opiniones, ibi. [Propter quod quidem, &c.] Circa primum duo facit. Primo infert conclusionem intentam: secundo ponit rationem ipsius, ibi. [Etenim finis, &c.] Dicit ergo primo, quod quia ex præmissis inclinamur ad credendum sempiternitatem mundi, consequens est, quod homo se exhibeat de facili persuasibilem a dictis antiquorum: non tamen quantum ad quoscunque antiquos errantes, sed præcipue quantum ad patres nostros, qui scilicet nos in cultu diuino instruxerunt, ut sc. credamus eorum sermones esse veros, quantum ad hoc quod credamus aliquid esse immortale & diuinum, non solum de numero substantiarum immobilium, quæ sunt a materia separata, sed etiam quantum ad corpora, quæ

quæ habent tale motum: tamen ut ipsius motus corporis diuini, & immortalis non sit aliquis finis, quo scilicet iste motus terminetur, sed magis iste motus sit finis aliorum motuum. Ideo autem hoc attribuit antiquis sermonibus patrum: quia omnes illi, qui apud gentiles cultum diuinum instituerunt, hoc intendebant, quod cultus diuinus exhiberetur cœlo tanquam diuino, & immortalis corpori, & quod semper mouetur: unde & à thein, quod est semper curtere, in Græco Theon, id est, Deum nominauerunt. Deinde cum dicit.

c Ponit rationem prædictæ conclusionis quantum ad hoc quod dixerat, quod motus cœli sit finis aliorum motuum. Omne enim continens habet rationem finis, in quantum contentum terminatur ad suum continens. Manifestum est autem quod imperfectum natum est contineri a perfecto, sicut autem in primo ostensum est, motus circularis est perfectus, motus autem recti sunt imperfecti, quia non redeunt ad suum principium, sicut motus circularis, sed habent terminum maxime distantem & contrarium principio: unde sicut in principio incipiunt moueri, ita cum sunt in termino, incipiunt quiescere: unde oportet quod motus circularis contineat alios motus, sicut perfectum continet imperfectum. Et propter hoc motus circularis est finis aliorum motuum, ita scilicet quod motus circularis nullum habeat principium, neque finem, quo ineipiat moueri: neque desinat, sed quod incessabiliter moueatur tempore infinito. omne autem quod incipit, aut desinit moueri, hoc patitur per aliquem motum præcedentem, qui est causa motus ipsius: si enim in eadem dispositione se haberet mouens & mobile, non magis inciperet motus postea, quam prius in his, quæ à natura mouentur. Unde si aliquis motus incipit de nouo, oportet præexistere aliquem motum, qui causet nouitatem huius motus. Si autem mundus est sempiternus, oportet quod semper fuerit motus. Unde oportebat ponere aliquem motum sempiternum, qui contineat alios motus non sempiternos, tanquam finis ipsorum: ita tamē quod horum quidem motuum sit causa quod incipiant moueri, illorum autem, quæ desinant moueri, suscipiat quietem. Non autem dicit, causet quietem, sed suscipiat, quia de intentione causæ vniuersalis est, quod imprimatur suam similitudinem effectibus, qui tamen non possunt adæquare causam vniuersalem, sed recipiunt similitudinem eius secundum suum modum, sicut patet quod hic inferiora non recipiunt vniuersaliter a Deo sempiternitatem diuini esse, ut scilicet maneat semper eadem numero: remanet tamen idem specie per generationem indiuiduorum: unde Deus ipse quidem dat esse rebus, sed earum corruptionem recipit quasi ea res ad generationem aliorum. Et similiter inferiores motus recipiunt similitudinem sempiternitatis motus cœlestis non vniuersaliter, sed secundum alterationem quietis, & motus. Unde id quod est in eis de motu, causatur ex motu cœlesti. Quod autem est in eis de defectu motus, id est, de quiete, causatur ex defectu ipsorum, in quorum natura non

tum, habentium autem talem, ut nullus sit finis ipsius, sed magis iste aliorum finis.

e Etenim finis continentium est, & ipsa circulario perfecta cum sit, continens imperfectas, & habentes terminum, & quietem. Ipsa quidem nullum neque principium habens, neque finem, sed incessabilis ens infinito tempore. Aliorum autem horum quidem causa principij, horum autem suscipiens quidem.

d Cœli autem, & eum qui sursum locum, antiqui quidem Diis tribuerunt, velut existens solum immortale.

e Nunc autem testificatur ratio quod incorruptibile, & ingenerabile, adhuc autem impassibile omnis talis difficultatis est.

f Adhuc autem sine labore propterea quod nulla indiget violenta necessitate, quæ detineat prohibens ferri aptum natum ipsum aliter. Omne enim tale magis laboriosum, quanto quidem utique sempiternum sit, & dispositionis optima expers.

g Propter quod quidem neque secundum antiquam fabulam suspicandum habere, qui dicunt Athlante quodam ipsi opus esse ad salutem. Videntur enim, & hunc constituentes sermonem eandem habere suspicionem his, qui posterius, ut enim grauitatem

A est, ut semper moueantur: sed motus cœli dicitur suscipere quietem horum corporum, sicut ordinatam ad finem. Et sic etiam Plato in Timæo Deum mundi conditorem inducit dicentem cœlestibus diis alimentum dantes augere, & decrementum passa iterum suscipere. Deinde cum dicit.

ipsum sit finis, sed potius ipse caterorum sit finis.

Et finem enim ex his esse constat, quæ continent, & hic cum sit perfectus imperfectos continet, & eos, qui finem habent atque cessationem. Ipse namque neque principium, neque exitum vllum habet, sed incessabilis est tempore infinito. Caterorum autem, aut est principij causa, aut suscepit exitum cessationemve.

Atqui superum locum, cœlumque veteres quidem Diis tribuerunt, propterea quod solum est immortale.

Præsens autem ratio testis est incorruptibile ac ingenerabile esse, vacareque præterea omni difficultate mortali.

Et insuper esse sine labore, propterea quod nullius indiget vim inferentis necessitatis, quæ quidem prohibens detinerent ipsum aptum alio modo ferri. Omne namque tale laboriosum est, quo magis perpetuum est, & optime dispositionis expers.

Idcirco neque putandum est ipsum ita sese habere, ut veterum fabula dicit, qui quidem salutem ipsius, Athlante quodam inquit indigere. Et hi namque, qui hanc sententiam attulerunt, idem quod posterius videntur existimasse, nam quasi pondus haberent supra corpora terrea, ter-

f Manifestat qualitatem motus cœli, & quod mouetur sine labore, & hoc probat, quia non est ponere, quod per aliquam necessitatem violentam detineatur, quæ prohibeat ipsum aliter moueri quam secundum suam naturam. Omne enim quod cum labore mouetur, mouetur contra motum naturalem sui corporis, propter quod motus animalis sursum est laboriosus. Quæ autem contra naturam suam mouentur, si debeat eorum motus continuari, oportet quod hoc sit per aliquod violentum mouens, quod imponat eis necessitatem coactionis. nam necessitas naturalis non est nisi ad ea, quæ sunt secundum naturam. Omne autem quod est tale, quod scilicet mouetur aliquo motu contra suam naturam, tanto magis laboriosum est, quanto magis motus eius est continuus, & sempiternus, & quanto magis expers optime dispositionis est, ut scilicet sit secundum suam naturam. hoc autem non potest attribui corpori cœlesti, quod est nobilissimum corporum: unde relinquatur quod motus cœli non sit laboriosus. Deinde cum dicit.

g Excludit opiniones contrarias, & primo excludit errores: secundum concludit veritatem intentam, ibi. [Si itaque quemadmodum, &c.] Circa primum excludit tres opiniones, quarum prima est fabularis, & dicit, quod quia motus cœli non est laboriosus, nec contra naturam, non est leuiter suspicandum, quod se habeat sempiternitas cœli, & motus eius secundum antiquam fabulam Homeri, & aliorum poetarum, qui dicebant, quod cœlum ad hoc, quod conferuetur in suo situ, indiget quodam gigante, quem vocabant Athlantem, stantem super duas columnas, & susten-

d Manifestat in speciali, quod dixerat. Primo quantum ad sempiternitatem cœli: secundo quantum ad qualitatem motus eius, ibi. [Adhuc autem sine labore, &c.] Quod autem cœlum sit sempiternum, manifestat dupliciter. Primo quidem secundum dicta antiquorum, & dicit, quod antiqui ipsi diis attribuebant cœlum, & locum qui est sursum, tanquam cœlum sit immortale, ut conuenienter possit esse locus immortalium, sicut etiam supradictum est in primo. Vocat autem locum sursum ipsum cœlum propter communem opinionem sic loquentium: & quia locus, quo feruntur leuia, quia proprie dicitur locus sursum, propinquissimus est cœlesti corpori. Secundo ibi.

e Manifestat supra per rationem impostam, quæ ostendebatur, quod cœlum sit ingenerabile, & incorruptibile, ex hoc, scilicet quod caret contrario. ibidem etiam est ostensum, quod cœlum est impassibile passione, quæ inducit difficultatem corruptionis, ut ibidem ostensum est: sunt tamē corpora cœlestia passibilia passione perfectionis, sicut quod Luna illuminatur, & recipit virtutem à Sole, & hæc etiam supra dicta sunt. Deinde cum dicit.

f Manifestat qualitatem motus cœli, & quod mouetur sine labore, & hoc probat, quia non est ponere, quod per aliquam necessitatem violentam detineatur, quæ prohibeat ipsum aliter moueri quam secundum suam naturam. Omne enim quod cum labore mouetur, mouetur contra motum naturalem sui corporis, propter quod motus animalis sursum est laboriosus. Quæ autem contra naturam suam mouentur, si debeat eorum motus continuari, oportet quod hoc sit per aliquod violentum mouens, quod imponat eis necessitatem coactionis. nam necessitas naturalis non est nisi ad ea, quæ sunt secundum naturam. Omne autem quod est tale, quod scilicet mouetur aliquo motu contra suam naturam, tanto magis laboriosum est, quanto magis motus eius est continuus, & sempiternus, & quanto magis expers optime dispositionis est, ut scilicet sit secundum suam naturam. hoc autem non potest attribui corpori cœlesti, quod est nobilissimum corporum: unde relinquatur quod motus cœli non sit laboriosus. Deinde cum dicit.

g Excludit opiniones contrarias, & primo excludit errores: secundum concludit veritatem intentam, ibi. [Si itaque quemadmodum, &c.] Circa primum excludit tres opiniones, quarum prima est fabularis, & dicit, quod quia motus cœli non est laboriosus, nec contra naturam, non est leuiter suspicandum, quod se habeat sempiternitas cœli, & motus eius secundum antiquam fabulam Homeri, & aliorum poetarum, qui dicebant, quod cœlum ad hoc, quod conferuetur in suo situ, indiget quodam gigante, quem vocabant Athlantem, stantem super duas columnas, & susten-

Tex. c6.1.

Text. c6. 98.

T. c6. 3.

T. c6. 4.

& sustentantem humeris caelum. Illi enim qui istum sermonem fabularem composuerunt, videntur eandem opinionem habuisse de corporibus caelestibus, quam habuerunt quidam posteriores, scilicet vt essent graua & terrea, vt sic indigeret sursum contra suam naturam detineri per aliquam virtutem animatam, vel alicuius rei viuientis, puta Dei, vel cuiuscunque substantiae separatae. Et siquidem hoc dicant caelo esse necessarium propter hoc, quod caelum habeat grauitatem, fabula est omnino reprobanda; si aut intelligant, quod caelum habeat naturam talis situs & motus, & tamen datum est ei ab alio causante, & con-

habentibus, & terrenis omnibus his, quae sursum corporibus substituerunt ibi fabulose necessitatem animatam, neque vti que hoc modo suspicandum.

h Neq; propter circumgyrationem celerioris existentiae lationis propria inclinatione adhuc saluari tanto tempore, quemadmodum Empedocles inquit.

i Sed adhuc neque ab anima rationale cogente manere sempiternum.

k Neque enim animae possibile est esse talem vitam sine tristitia, & beatam. Neceesse enim & motu cum violentia existente, si quidem mouet ferri aptum natum primo corpore aliter, & mouet continue sine vacatione esse, & omni carens remissione prudenti, si quidem neq; vt animae mortalium animalium est requies, circa somnum facta corporis remissio, sed necessarium sustentatis Ixionis cuiusdam partem retinere ipsam sempiternam, & incontentibilem.

l Si itaq; quemadmodum dicimus, contingit dicto se habere modo de prima latione, non solum ipsius de sempiternitate sic existimare melius, sed & diuinationi ei quae de diis, solum vti que habebimus sic confesse enunciare concordis sermones, sed talium quidem sermonum satis vt nunc.

LECTIO II.

Quoniam autem quidam sunt, qui dicunt esse aliquid dextrum, & sinistrum caeli, quemadmodum

i Excludit tertiam opinionem, quae est Platonis, qui posuit in Timaeo, quod in medio mundi, anima eius ad extremum caelum omni quaque complexa incepit incessabilem, & prudentem vitam ad omne tempus: & primo ex parte ipsius corporis. vnde dicit, quod non est rationale dicere quod caelum, & motus eius in sempiternum maneat propter coactionem animae rationalis: quia nullum coactum potest esse sempiternum. Cum enim violentum sit contra naturam, sequeretur id quod est secundum naturam, nunquam esse. Secundo ibi.

k Ostendit idem ex parte animae, dicens, quod non posset esse vita animae mouentis sit corpus sine tristitia, & beata. Cum enim motus sit corporis per violentiam, & anima moueat circulariter corpus, quod est aptum naturam aliter moueri, & cum hoc moueat ipsum continue, necesse est quod talis anima nunquam vacet, & quod sit remota ab omni robore prudenti. Et potest per robur prudens intelligi operatio speculatiui intellectus, ad quam requiritur prudentia, & robur. quasi dicat, si nullo modo vacat anima caeli a labore, quem patitur mouendo caeli contra suam naturam;

f semper impediatur a vehementi contemplatione, qua impedit continuitas laboris, & tristitia consequens. Vel per prudens robur, intelligit conatum animae, appositum ad mouendum secundum prudentiam. non enim videtur esse prudentis adhibere robur suum ad continue laborandum sine intermissione. Nam si aliquid laboriosum assumatur ad modicum tempus, tolerabile erit: caelum autem mouetur motu continuo, & sempiterno. vnde si anima caeli moueretur contra suam naturam, & cum labore sequeretur, quod esset peioris conditionis, quam animae mortalium animalium, quae requiescunt a motu corporis saltem in somno; sed necessarium est, quod sphaericum, id est, alicuius superioris corporis ordinatio, detineat ipsam animam caeli sempiternam, & interibilem, id est, non deficientem a mouendo, ad similitudinem cuiusdam viri, qui dicebatur Ixion: de quo fabulariter dicunt quod, cum esset prepositus a Ioue nuptiis lunonis, concupiuit eam, quae loco sui nebulam ei suppofuit, ex qua genuit Centaurum: vnde Iuppiter alligauit trocho in continuo moueretur. Quod quidem videtur Arist. dicere contra dictum Platonis, qui dixit, quod ex medio mundi ad extremum caelum, anima omni quaque complexa incepit incessabilem & prudentem vitam, quae ad omne tempus. secundum hoc enim videtur anima caeli alligata corporibus, sicut caelo, sicut Ixion trocho. Et videtur, quod vita talis animae non sit prudens, sed insipiens, vt pote quae incepit perpetuum laborem. non autem reprehendit hic Aristor. Platonem, qui posuit caelum animatum, quia & inferius hoc ipse ponit: sed de hoc quod videtur ponere, quod moueat caelum in sempiternum contra suam naturam. Sed forte Plato non intellexit motum hunc esse contra naturam caeli, sed voluit exprimere, quod natura secundum quam conuenit ei talis motus, est ei ab alio. Deinde cum dicit.

Neque ob conuersionem; propterea quod lationem habet motu suapte celeriore, vt Empedocles dicit.

At vero nec anima cogente, sempiternum manere consentaneum est rationi.

Neque enim talis ipsius anima vita sine dolore, beataque esse potest. Et motum enim quoniam est cum vi, si mouet corpus primum aliter aptum ferri, continueque mouet, negotiosum atq; ab omni voluptate mentis semotum esse necesse est; si neque vt anima mortalium animalium requies inest ea, quae circa somnum fit corporis relaxatio; sed Ixionis fatum cuiusdam ipsam perpetuum insuperabileque detinere est.

Si igitur vti diximus, res dicto modo de prima latione se habere potest, non solum concinnius est ita de aeternitate ipsius existimare: sed etiam hoc modo duntaxat, consentaneas ei vaticinationi, quam de diis habemus, sententias possimus certo proferre; sed de his haecenus.

LECTIO II.

Quoniam autem sint qui dextrum ipsius caeli quippiam, & laeuum inquam esse, vt hi qui Pythagorici nuncupantur,

concludit ex praemissis, quod si contingit ita se habere de primo motu locali, qui est motus caeli, sicut dicimus, vt scilicet sit sine labore, non solum hoc existimare est melius quantum ad sempiternitatem ipsius caeli, sed etiam hoc est magis conueniens existimationi quam habemus de diis: quam quidem vocat diuinationem, quasi ex diuina reuelatione habitam. solum enim per istum modum dicemus vbi que concordis sermones. Non enim videtur esse consonum, quod caelum moueatur a Deo, & quod motus eius sit cum labore: sed de talibus sermonibus satis sit nunc ad praesens dictum.

LECTIO II.

Postquam Philosophus determinauit de perpetuitate caeli, hic determinat de diuersitate partium eius. & primo determinat de diuersitate partium caeli, quae accipiuntur secundum diuersitatem situs in eodem caelo. secundo de diuersitate partium, quae accipiuntur secundum ordinem corporum caelestium ad inuicem

intuicem, ibi. [Quoniam autem non est contrarius motus, &c.] Circa primum duo facit. Primo determinat de diuersitate situs partium caeli secundum opinionem aliorum: secundo secundum opinionem propriam, ibi. [Nobis autem quoniam determinatum est, &c.] Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit: secundo manifestat propositum, ibi. [Determinatum est quidem igitur, &c.] Dicit ergo primo, quod quia quidam dicunt quandam partem caeli esse dextram, & quandam sinistram, scilicet Pythagorici, qui posuerunt dextrum & sinistrum in omnibus rebus: considerandum videtur, vt vtrum hoc modo se habeat, sicut illi dicunt, vel magis aliter sint caelo attribuenda quam ipsi dicant. si tamen oportet aptare haec principia, scilicet dextrum & sinistrum corpori totius mundi per hoc, quod insunt corpori caelesti, quod continet totum mundum. Hoc autem ideo considerandum videtur, quia statim a principio occurrit homini, quod si dextrum & sinistrum sint in caelo, quod multo magis, & per prius existimanda sunt esse in caelo priora principia, scilicet sursum & deorsum, ante & retro. Deinde cum dicit.

T. co. 8.

b Manifestat propositum: & primo ostendit conditionem istorum principiorum, secundum quod in aliis rebus inueniuntur: secundo ostendit, quod non inueniantur in omnibus corporibus, ibi. [Propter quod non in omni corpore.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod non omnia praedicta principia insunt omnibus: secundo ostendit quod ordine se habeant ad inuicem, ibi. [Est autem sursum quidem, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod huiusmodi principia non omnia omnibus insunt, sed quibusdam quaedam & non omnia. Secundo ostendit hoc omnino esse inconueniens, vt caelo attribuantur quaedam & non omnia, ibi. [Si autem oportet caelo adaptare, &c.] Dicit ergo primo, quod de huiusmodi principijs, quae dicuntur differentiarum, determinatum est in libro de processu animalium: propter hoc, quod sunt propria natura istorum, scilicet animalium. In animalibus enim manifeste videntur huiusmodi existere secundum determinatas partes: ita quidem quod aliquibus animalibus, scilicet perfectis, quae non solum sentiunt, sed etiam mouentur motu locali, insunt omnes tales, scilicet dextrum & sinistrum, ante & retro, sursum & deorsum: quibusdam vero animalibus, scilicet vel praedictis, vel imperfectis & insensibilibus, insunt quaedam eorum, scilicet sursum & deorsum, ante & retro: plantis autem non insunt nisi sursum & deorsum. Deinde cum dicit.

vocati Pythagorici: illorum enim iste sermo est, considerandum vtrum hoc se habet modo, vt illi dicunt, aut inagis aliter: siquidem oportet adaptare toti corpori haec principia: confestim si dextrum existit, & sinistrum, adhuc prius priora existimandum existere principia in ipso.

b Determinatum est quidem igitur de his in his, quae circa animalium motus, propterea quod propria sunt naturae illorum. manifeste enim in animalibus existere videntur, his quidem omnes tales partes, dico autem, puta, dextrum & sinistrum, his autem quaedam, plantis autem sursum & deorsum solum.

c Si autem oportet caelo adaptare aliquid talium & primum, quemadmodum diximus in animalibus, existens, rationale existere in ipso. Tria enim entibus vntim quodq; velut principium quoddam est. Dico autem tria sursum & deorsum, & anterius & oppositum, & dextrum & sinistrum, has enim distinctiones rationale existere corporibus perfectis omnes.

d Est autem sursum quidem longitudinis principium, dextrum autem latitudinis; anterius autem profunditatis.

e Adhuc autem aliter secundum motus principia enim dico, vnde incipiunt primum motum habentibus. Est autem & sursum quidem augmentatio, a dextris autem qui secundum locum, ab anterioribus autem qui secundum sensum, anterius enim dico, in quo sensus.

A c. Ostendit, quod si in caelo aliquid de his ponatur, quod necesse est omnia huiusmodi in eo ponere: & dicit, quod si aliquid talium oportet attribueri caelo, scilicet vel dextrum, vel sinistrum, rationale est, quod ibi primum existat id, quod inuenitur in animalibus perfectis; vel rationale est, quod in eo existat id, quod est primum in animalibus; quia posito posteriori, ponitur prius. Cum autem sint tres oppositiones, vel dimensiones, vntim quodque horum trium, scilicet sursum, ante, & dextrum, est velut quoddam principium suae oppositionis, vel dimensionis. Exponit autem consequenter, quae dixerit esse illa tria, quorum vnum est oppositum, vel dimensio, quae est inter sursum, & deorsum, in qua quidem sursum est principium. alium autem est inter anterius, & eius oppositum, quod dicitur retro, vbi quod est ante est principium, tertia autem, inter dextrum & sinistrum, in qua dextrum est principium. Er quia perfectum est, quod constat ex omnibus partibus, seu principijs, rationale est, quod omnes huius oppositiones, vel dimensiones inueniantur in corporibus perfectis. vnde cum caelum sit maxime perfectum, rationale est, quod si sit capax harum partium, quod habeat omnes, & non quasdam tantum. Deinde cum dicit.

B

Determinatum igitur de his est in his, quae de animalium motibus sunt tractata, propterea quod hic propria sunt illorum naturae atque accommodata. manifeste namque animalibus inesse videntur quibusdam omnes istiusmodi partes, dextrum inquam atque sinistrum, quibusdam nonnullae plantis vero supra atque infera solum.

A

C Quod si caelo talium quippiam est adiungendum, & id ipsi competere quod primum, vti diximus, in animalibus inest, consentaneum est rationi. Vntim quodque enim trium, dico autem trium, superum inferumque, ipsum ante atque oppositum, & dextrum laeuumque, vt principium quoddam esse videtur. Has enim omnes dimensiones perfectis corporibus inesse consonum est rationi.

Atque superum quidem longitudinis, dextrum autem latitudinis, ipsum vero ante latitudinis principium est.

Insuper alio modo motuum ratione. haec enim principia dico, vnde motus his incipiunt, quae haec habent. Est autem ab ipso quidem supero accretio, a dextris autem ea morio, quae loco accommodatur; ab hisce vero, quae ante sunt ea motu, quae sit sensus. atque id ante dico, in quo sunt sensus.

E

cundum distantiam, quae est inter dextrum & sinistrum. Anterius autem est principium profunditatis. attenditur enim profunditas, sicut grossities hominis secundum distantiam, quae est inter ante & retro. In aliis autem animalibus proportionabiliter se habet. longitudo autem prior est latitudine, & latitudo profunditate: sicut linea superficiei, & superficies corpore. ergo sursum est prius eo quod est ante, & ante est prius eo quod est dextrum. Secundo ibi.

T. cō. 36. **rationalem, sed ita quod haberet** quandam vitam complantatam corpori: ita quod in eo nihil est aliud anima, quam naturalis corporis. **Quod manifeste ostendit esse falsum ad hoc, quod** Aristot. in 12. Metaphysic. dicit, quod primum mouens, quod est omnino immobile, mouet cælum, sicut desideratum, & intellectum: & sic sequitur quod secundum opinionem eius, cælum est secundum suam animam appetens, & intelligens, & secundum hoc motus cæli est & a natura, & ab anima eius: sed a natura quidem sicut a principio secundario, & passiuo, in quantum scilicet tale corpus est aptum natum sic moueri: ab anima vero, sicut a principio principali, & actiuo motus. Nec multum refert quantum ad hunc modum mouendi, vtrum moueatur a substantia spiritali coniuncta, quæ dicatur anima eius, vel tantum a substantia spiritali separata, nisi quod ponere ipsum moueri a substantia spiritali coniuncta, pertinet ad maiorem dignitatem ipsius cæli. quod attendens Plato & Aristot. posuerunt cælum animatum, quamuis possit aliquis a contrario dicere, quod sicut nobilius est corpus, quod habet substantiam spiritualem coniunctam, ita nobilior est substantia spiritalis, quæ est omnino a corpore separata. vnde & Plato posuit bonum animæ rationalis esse, quod quandoque a corpore separatur, & secundum hoc, cum mouens sit nobilior moto, & magis ab eo dependeat motus, magis videtur dicendum, substantiam mouentem cælum esse a corpore separatam, quam corpus cæli esse animatum, vt motus cæli sit nobilior: alioquin videretur secundum dictum Platonis, quod anima cæli esset prioris conditionis quam anima humana. Sed ad hoc potest responderi, quod anima humanæ quantum ad aliquid, nobilior est esse extra corpus, quam in corpore, scilicet quantum ad hoc, quod mouetur corpus cum labore contra naturam eius, sed quantum ad naturale esse ipsius animæ, melius est ei esse in corpore, quia per hoc consequitur perfectum esse speciei, vnde si sit aliqua substantia spiritalis, cuius virtus sit determinata ad motum cæli, quod mouet sine labore, vt supra dictum est, nobilior est ei esse in tali corpore, quam esse separatam, quia perfectior est actio, quam quis agit per instrumentum coniunctum, quam per instrumentum separatum: sed substantia separata, cuius virtus non determinatur ad hunc effectum, est omnino nobilior. Ex hoc autem quod cælum est animatum, concludit secundum prædicta, quod habeat sursum & deorsum, dextrum & sinistrum. Sed videtur hoc non esse conueniens, dixit enim supra quod sursum & deorsum competit corpori animato secundum augmentum, ante & retro secundum sensum, dextrum & sinistrum secundum motum localem, nullus autem ponens cælum animatum, ponit in eo motum augmenti, neque etiam motum sensus. ergo neque deberet poni in cælo sursum, aut deorsum, aut ante, aut retro. Sed dicendum est, in animalibus perfectis habentibus motum localem: attenduntur prædictæ differentie non solum secundum augmentum, & secundum sensum, sed etiam secundum motum localem. Vnde supra ipse dixit in quadam ratione, quod sursum est, vnde est motus, dextrum autem a quo, anterius autem ad quod: Sed in illis, quæ non habent motum localem, quæ omnino carent dextro, & sinistro, inueniuntur sursum & deorsum, ante & retro, secundum alios motus, & sic oportet omnia ista attri-

b Non oportet enim dubitare propterea quod vniuersi figura spherica est, quomodo erit huius, hoc quidem dextrum, hoc autem sinistrum, similibus enim existentibus partibus omnibus, & motus omnitempore.

c Sed intelligere oportet vtique, sicut si quis in quibus habet dextrum ad sinistrum differentiam etiam figuris, deinde circumponat spheram. Habebit quidem enim virtutem differentem, videbitur autem non propter similitudinem figuræ.

d Eodem autem modo, & de principio eius, quod est moueri. Etenim si nequaquam incepit, habere tamen necessarium principium, vnde incepit si incipiat, quod mouetur, mouebitur vtique iterum.

e Dico autem longitudinem quidem ipsius, quæ secundum polos distat. Et polorum hunc quidem sursum, hunc autem deorsum.

f bui cælo secundum solum motum localem, sicut perfectissimo. Deinde cum dicit. **b** Excludit duas obiectiones, & primo ponit eas: secundo soluit eas, ibi. [Sed intelligere, &c.] Cælum enim est spherica figuræ, & ita omnes partes eius sunt similes. prædictæ autem differentie positionum requirunt dissimilitudinem partium, vel in virtute solum, sicut dextrum & sinistrum: vel etiam in figura, sicut sursum & deorsum, ante & retro, vt dictum est. non ergo videtur quod huiusmodi positionum differentie possint cælo attribui. Secunda obiectio est; quia in omnibus quibus huiusmodi positionum species attribuntur, vna pars mouetur ante alteram: sed hoc non potest esse in cælo, sed partes eius omni tempore mouentur, vt ipse dicit in octauo Physicorum. Vnde videtur quod huiusmodi positiones non sint ponendæ in cælo. Secundo ibi. **c** Soluit prædictas obiectiones. & primo primam dicens, quod non oportet propter hoc dubitare, sed hoc modo oportet hoc intelligere in cælo, sicut si aliquam habeat differentiam dextri, & sinistri, & secundum figuras partium, & postea circumponat aliquis ei spheram, non quidem exterius sicut vestimentum, sed sicut corpus coniunctum naturaliter contregens **i** exterius. sic enim quod huiusmodi est, haberet virtutem differentem dextri & sinistri, sed videtur non habere propter similitudinem figuræ, quæ exterius. Et similiter ab anima cæli sunt diuersæ virtutes in diuersis partibus eius, quamuis similibus secundum figuram, per quas prædictæ positiones cælo attribuntur. Secunda soluit ibi. **d** Dicit quod eodem modo non est dubitandum propter hoc, quod animalia in quibus sunt decem differentie positionum, habent principium eius quod est moueri. Et si enim cælum nunquam incepit moueri, tamen quia motus eius est ordinatus, necesse est in motu eius accipere aliquod principium, vnde motus eius incepit, si incepit moueri: & vnde etiam iterum moueri incipiet, si contingeret ipsum stare. Deinde cum dicit. **e** Ostendit secundum quam dimensionem cæli attendatur sursum & deorsum, & primo proponit quod intendit, & dicit, quod

Non enim dubitare oportet ob vniuersi rotundam figuram, quoniam pacto aliud ipsius dextrum, aliud laeuum erit, si partes sint similes vniuersæ, perpetuoque motu ciuentur.

Sed intelligere perinde oportet, atque si quisquam in hisce, quæ dextrum ad laeuum figuris quoque differentiam habent, circumposuerat spheram. Habebit enim potentia differentem, at ob figuræ similitudinem habere non videbuntur.

Eodem modo de principio quoque motus intelligamus oportet. Etenim & si nunquam moueri cælum incepit, principium tamen habeat ipsum necesse est, vnde incepisset, si inciperent moueri, & rursus ciebitur motu, si stabit.

Dico autem longitudinem ipsius quidem eam esse, quæ est inter polos distantia. Et polorum alterum superam, alterum inferam partem.

g Polorum autem qui quidem super nos apparens, quæ deorsum pars est: qui autem nobis immanifestus, quæ sursum.

h Dextrum enim vnumquodque dicimus, vnde principium eius, qui secundum locum motus. Cæli autem principium circulationis, vnde ortus astrorum. quare hic vtique erit dextrum, vbi autem occasus, sinistrum. Si igitur incipit a dextris, & ad sinistra circumfertur, necesse quod sursum esse immanifestum polum. Si enim erit, qui manifestus, ad sinistra erit motus: quod non dicimus.

quod longitudo cæli est distantia, quæ est inter polos ipsius poli arctici, scilicet ad antarcticum, ita quod vnus polorum sit sursum, & alius deorsum. Secunda ibi. f Probat propositum dupliciter. Primo quidem per rationem; manifestum est enim quod in quolibet corpore longitudo attenditur secundum maximam dimensionem ipsius. maxima autem dimensio corporis spherici est secundum diametrum eius; diameter autem in cælo determinatur solum, qui est inter duos polos; qui sunt duo puncta spheræ immobilis, & semper eodem modo se habentia. quæcunque autem alia puncta protrahantur, indeterminate se habent: & propter hoc per lineam, quæ est inter duos polos, maxime attenditur longitudo cæli, quia in his solis punctis cæli videmus determinatam differentiam hemispheriorum; per hoc, quod huiusmodi poli non mouentur, secundo, ibi. [Simul autem, &c.] Probat idem per communem modum loquendi; consueuimus enim dicere, quod latera in mundo non sunt ipsi poli, quos dicimus sursum & deorsum, sed id quod est iuxta polos ex vtraque, scilicet parte eorum; scilicet oriens sit vnus lateris mundi, & occidentis sit aliud; tanquam distantia polorum sit ipsa longitudo cæli. hoc enim dicimus laterale, quod est iuxta sursum, & deorsum ex vtraque parte eius; sicut patet in homine. Est autem attendendum, quod secundum Astrologos considerantes non dimensiones cæli, sed magis dimensiones nostras habitabiles, attenditur longitudo secundum differentiam occidentis, & orientis; latitudo autem secundum distantiam meridiei, & septentrionis; quia quantitas nostra habitabilis est maior plus in duplo ab oriente in occidentem, quam a polo meridionali versus æquinoctialem; quia nec hoc totum habitatur. Deinde cum dicit. **g** Ostendit quis polorum sit sursum, & quis deorsum; & primo ostendit hoc quantum ad motum cæli stellarum: secundo quantum ad motum planetarum; ibi. [Sed stellæ quidem, &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit; secundo probat quod dixerat, ibi. [Dextrum enim, &c.] Tertio infert conclusionem ex dictis, ibi. [Et ibi quidem habitantes; &c.] Dicit ergo primo, quod inter polos ille, qui semper apparet super nos, est pars cæli, quæ est deorsum, id est polus arcticus; ille autem, qui semper nobis est immanifestus, qui dicitur antarcticus, propter hoc quod est ei oppositus, est pars cæli, quæ est sursum. Deinde cum dicit. **h** Probat quod dixerat; manifestum est enim quod in vnoquoque animalium dextrum dicimus, vnde est principium motus localis eius; & propter hoc pars dextra animalis est calidior, vt sit magis apta ad motum. principium autem circularis motus cæli, est ex illa parte, vnde astra oriuntur, quæ vocatur oriens. vnde oriens dicitur dextrum cæli, & per consequens occasus erit sinistrum eius. Si ergo motus cæli incipit a dextris, & circumfertur ad dextrum, tanquam ab eodem in idem, necesse est quod polus immanifestus, scilicet antarcticus sit sursum cæli. si enim polus arcticus, qui semper est nobis manifestus, esset sursum, sequeretur quod motus cæli esset a sinistra, & ad sinistram; quod nos non dicimus.

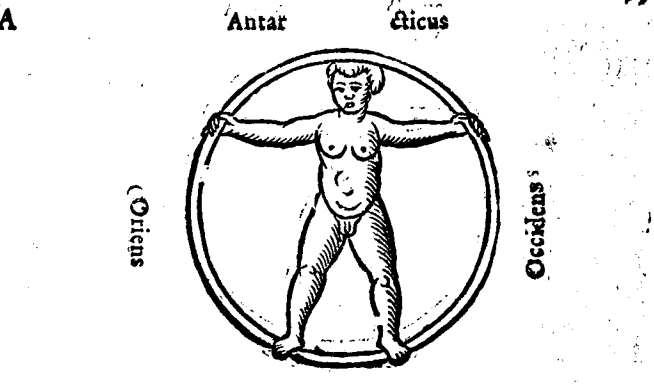
i Manifestum igitur quia immanifestus polus est quod sursum.

j Manifestum igitur quia immanifestus polus est quod sursum.

k Manifestum igitur quia immanifestus polus est quod sursum.

l Manifestum igitur quia immanifestus polus est quod sursum.

m Manifestum igitur quia immanifestus polus est quod sursum.

Et hoc sic apparet. Imaginemur enim hominem cuius caput sit in polo arctico, & pedes in polo antarctico: manus eius dextra erit in occidente, & manus sinistra in oriente; si tamen facies eius sit versus hemispherium superius, quod est nobis apparens, cum ergo motus cæli sit ab oriente in occidentem, sequeretur quod sit a sinistro in dextrum. sed si ponamus eoderm, quod caput hominis sit in polo antarctico, & pedes in polo arctico, eadem dispositione faciei manente, manus dextra erit in oriente, & sinistra in occidente; & sic motus incipiet a dextra, secundum quod conuenit, & ita manifestum est quod sursum cæli est polus immanifestus. **i Sed primo contra hoc obicitur, quod Arist. prætermittit determinare quid sit anterius, & posterius cæli. Sed dicendum est, quod hoc prætermittit tanquam manifestum ex his, quæ determinatur; motus enim animalis a dextris incipiens procedit in anno, & non retrorsum. vnde, cum cælum moueatur ab oriente versus superius hemispherium quod apparet per eleuationem stellarum orientium, consequens est, quod anterius cæli sit superius hemispherium; posterius autem cæli sit hemispherium inferius. Secundo obicitur; quia cum in animalibus sit semper eadem pars dextra, & eadem pars sinistra, hoc in cælo obseruari non videtur; nam eadem pars cæli, quæ prius est in oriente, posterius autem est in occidente, & sic dextrum est oriens, & sinistrum occidens, eadem pars cæli quandoque erit dextra, quandoque sinistra. Sed hoc soluitur per hoc, quod Philosophus dicit in 8. Physicorum quod principium mouens cælum non mouetur secundum accidens, sicut principium mouens animalia inferiora; huius autem virtutes, secundum quas attribuntur prædictæ positiones animalibus dependent ex principio motiuo; & ideo in animalibus, quæ sunt hic, virtus dextra mouetur per accidens motu corpore animalis; sed in cælo virtus illa intelligitur, quasi immobiliter stans, etiam partibus cælestis corporis motis: & ideo semper dextrum cæli est in oriente, quacunque partem singularem cæli contingat sibi esse, & eadem ratio est de aliis virtutibus. Tertio obicitur, quod oriens & occidentis non videtur esse determinata pars cæli, sed secundum orientem vniuscuiusque regionis. sic igitur si dextrum & sinistrum attribuitur ortui, & etiam occasui, dextrum, & sinistrum erunt determinata.**

Dextrum enim vniuscuiusque id esse dicimus, vnde principium ad locum accommodata motionis emergit. Conuersionis vero cæli principium, id est, vnde oriuntur stellæ, quare hoc erit dextrum, id vero vbi sunt occasus, laeuum. Si igitur a dextris incipit, & circumfertur ad dextram, polum eum qui non videtur, superum esse necesse est. Si enim erit is qui videtur, motus ad partes erit sinistras: quod quidem non dicimus.

Patet igitur eum polum, qui non videtur a nobis, cæli partem superam esse.

Etem est in occidente. & sic dextrum est oriens, & sinistrum occidens, eadem pars cæli quandoque erit dextra, quandoque sinistra. Sed hoc soluitur per hoc, quod Philosophus dicit in 8. Physicorum quod principium mouens cælum non mouetur secundum accidens, sicut principium mouens animalia inferiora; huius autem virtutes, secundum quas attribuntur prædictæ positiones animalibus dependent ex principio motiuo; & ideo in animalibus, quæ sunt hic, virtus dextra mouetur per accidens motu corpore animalis; sed in cælo virtus illa intelligitur, quasi immobiliter stans, etiam partibus cælestis corporis motis: & ideo semper dextrum cæli est in oriente, quacunque partem singularem cæli contingat sibi esse, & eadem ratio est de aliis virtutibus. Tertio obicitur, quod oriens & occidentis non videtur esse determinata pars cæli, sed secundum orientem vniuscuiusque regionis. sic igitur si dextrum & sinistrum attribuitur ortui, & etiam occasui, dextrum, & sinistrum erunt determinata.

Thom. de Cælo. E 3 minata

minata in celo secundum se sicut in corporibus animatis, sed relatione ad nos, sicuti in corporibus inanimatis. Sed dicendum est, quod propter immobilitatem polorum sursum & deorsum, dicit esse determinata in celo; dextrum autem, & sinistrum lateraliter se habent ad sursum & deorsum. accipit ergo hic Arist. ortum, & occasum non per comparationem ad aspectum nostrum, sed per comparationem ad polos immobiles mundi. Deinde cum dicitur.

¶ Concludit secundum prædicta differentiam habitationis terræ dicens, quod ex quo polus immanifestus est sursum, illi qui habitant sub illo polo sunt in hemisphærio superiori, & apud dextrum cæli; nos autem qui in hac parte terræ habitamus, sumus in inferiori hemisphærio, & in sinistra, & hoc est e contrario ei, quod Pythagorici dixerunt, qui posuerunt nos habitare sursum, & in dextra parte: illos autem deorsum, & in sinistra parte, cum tamen contrarium accidat secundum prædicta. Hemisphærium autem hic videtur accipere secundum quod dividitur cælum per circulum æquinoctialem æque distantem ab utroque polo, & ex hoc patet Aristot. hic dicere quod etiam ex alia parte æquinoctialis aliqui homines habitant, vel habitare possunt in parte opposita nobis. Si qui autem habitant, vel habitarent in duabus partibus terræ, quæ distinguuntur à nobis per circulum, qui intelligitur secare æquinoctialem ad rectos angulostranseuntem per polos æquinoctiales, illi distinguerentur à nobis utriusque, qui scilicet habitamus sursum & deorsum, tanquam habitantes in posteriori parte cæli, ab habitantibus in anteriori, in quantum motus cæli posterius ad eos peruenit, ut pote, stellis eis orientibus cum nobis occidunt, & redeuntibus ad principium motus, quod est dextrum in occasu stellarum. Sed cum dextrum & sinistrum, æqualiter distent & lateraliter ab eo quod est sursum & deorsum, videtur inconuenienter dicere, quod nos qui sumus sub polo arctico, habitemus in inferiori parte, & sinistra, alij autem in superiori, & dextra. Et ad hoc potest dici, quod Arist. locutus est secundum Græciam in qua habitabat, quæ quidem est ad sinistram, in quantum est versus occidentem, est autem deorsum, in quantum est sub polo arctico. Sed quia Arist. hic loquitur communiter pro habitantibus omnibus in terra nostra habitabili, melius responderetur, quod ipse loquitur more Pythagoricorum, qui ad idem referrebat dextrum, sursum, & ante, & opposita etiam ad idem. Pythagoras autem secundum hoc æstimauit nos esse in parte superiori, & dextra, vel secundum aspectum, quia polus arcticus supereminet nobis, vel magis aspiciens ad motus planetarum, ut immediate patebit. Deinde cum dicitur.

k Et ibi quidem habitantes in eo quod sursum sunt hemisphærio, & apud dextram: nos autem in eo quod deorsum, & apud sinistram, e contrario quam ut Pythagorici dicunt. Illi enim nos sursum quidem faciunt, & in dextra parte: hos autem qui ibi deorsum, & in sinistro, accidit autem contrarium.

l Sed secundæ quidem circulationis, puta eius, quæ planetarum, nos quidem in his quæ sursum, & in dextris sumus: illi autem in his, quæ deorsum & in sinistris, e contrario enim in his principium motus est, propterea quod contrariæ sunt lationes, quare accidit nos quidem esse apud principium, illos autem apud finem.

m De his quidem igitur, quæ secundum distensiones partibus, & secundum locum determinatis tanta dicta sunt,

LECTIO III.

Quoniam autem non est contrarius motus qui circum, ei, qui circum, considerandum propter quid plures sunt lationes.

b Et quidem à longe tempestantibus facere quæstionem: longe autem non sic tanto, multo autem magis, eo quod accidentium ipsis de omnino paucis habeamus sensum. Attamen dicamus, causam autem de ipsis hinc sumenda.

l ¶ Ostendit quomodo istæ positiones distinguantur secundum motus planetarum, & dicit quod quantum ad secundum motum circulariter, qui est planetarum, nos e conuerso sumus sursum, & in dextra, illi autem deorsum, & in sinistra, quia principium huius motus e contrario se habet. Incipiunt enim moueri

re ab occidente, & hoc ideo, quia isti duo motus sunt contrarij, id est, diuersi. nam contrarietas proprie non est in motibus circularibus, ut in primo ostensum est, & secundum hoc accidit nos esse in principio, & illos in fine motus planetarum. & ideo illi videntur esse potiores quantum ad permanentiam, quæ est in primo motu: nos autem quantum ad diuersitatem generationis & corruptionis, & quæ dependet ex secundo motu, ut infra dicetur.

Et eos quidem qui illic habitant in hemisphærio supero esse atque in dextris; nos autem in infero ac sinistris, contra atque Pythagorici dicunt. Illi enim nos supra faciunt, dextraque in parte; illos infra atque in laui, contrarium autem accidit.

G

Verum secundæ conuersionis, veluti vagarum stellarum nos quidem in superioribus dextrisque sumus, illi vero in inferioribus sinistris. Est enim hinc principium motionis contra, propterea quod lationes contrariæ sunt. Quare fit ut nos in principio sumus, illi in fine sint collocati.

De partibus igitur per distensiones locove definitis, tot à nobis sint dicta.

H

LECTIO III.

Cum autem conuersio conuersioni non sit contraria, considerandum cur plures sunt lationes.

Quamquam eminus facere inquisitionem conamur, eminusque non ab eo loco, sed multo magis hoc ipso quod accidentium ipsis cælis per paucorum sensum habemus. Dicamus tamen, atque de ipsis causam hinc sumamus oportet.

k cælo non est tantum vnus motus circularis, sed plures. Cum enim contraria differant specie, eo quod contrarietas est differentia secundum formam, ut dicitur 10. Metaph. non esset vniuersum perfectum in suis speciebus, si esset vnus motus contrarius, & non alius, puta, si esset motus deorsum, & non esset motus sursum, quia ergo; ut supra probatum est, vnus motus circularis non est contrarius alteri, oportet diligenter considerare, quæ est necessitas, quod in cælo essent multi & diuersi motus circulares. Et quæstio satis congrue sequitur ad præmissa, in quibus dictum est, quod sursum & deorsum, & alia huiusmodi aliter considerantur in cælo, quantum ad primum motum, & aliter quantum ad secundum. Deinde cum dicitur.

l ¶ Ostendit difficultatem soluendæ quæstionis. hoc enim dicit, est considerandum hominibus, qui tempestat facere quæstionem à longe, id est, de corporibus cælestibus longe à nobis existentibus, cum tamen de his, quæ sunt elongata à nobis, non possumus habere certum iudicium. Corpora autem cælestia non ita sunt longe à nobis tanto, id est, secundum quantitatem localis distantie: sed multo magis eo quod pauca accidentium eorum cadant super sensum nostrum: cum tamen connaturale sit nobis, quod ex accidentibus, id est, sensibilibus deueniamus ad cognoscendum naturam alicuius rei. hanc autem elongationem dicit multo maiorem esse quam localem, quia si consideremus localem distantiam, aliqua proportio est distantie, qua distat à nobis corpus cælestis,

LECT. III.

Postquam Philosophus determinauit de diuersitate partium situatum cæli, hic determinat de diuersitate partium quantum ad ordinem sphaerarum, ostendens videlicet causam, quare in cælo non est vna sphaera tantum circulariter mota, sed sunt plures sphaeræ, quæ circulariter mouentur, & circa hoc tria facit.

Primo ponit dubitationem: secundo ostendit difficultatem solutionis, ibi. [Ea autem longe tempestantibus, &c.] Tertio incipit soluere ibi. [Vnum quodque est quorum est opus, &c.] Circa primum considerandum est, quod si contingeret motus circulares esse contrarios, non esset difficile videre, quare in

cæleste ad distantiam, quæ distat à nobis aliquod inferiorum corporum, puta lapis, aut lignum, & vtraque distantia est vnus generis: sed accidentia cælestium corporum sunt alterius rationis, & omnino improporionata accidentibus inferiorum corporum, & tamen quamuis sit difficile, dicamus propter quid est talis diuersitas motus in cælo: & huius diuersitatis causa est accipienda ex his, quæ nunc dicentur. Deinde cum dicitur.

¶ Assignat causam prædictorum, & primo assignat eam per viam compositionis procedendo à primo ad vltimū quod quæritur: secundo per viam resolutionis, procedendo ab vltimo quod quæritur vsque ad primum, ibi. [Nunc autem tantum manifestum est, &c.] Circa primum ponit talem rationem. Sic cælum est quoddam corpus diuinum, necesse est motum eius esse sempiternum, & circulariter: & si motus eius est sempiternus & circularis, necesse est terram esse: & si terra est, necesse est ignem esse: si ignis est & terra, est necesse etiam aliqua corpora intermedia esse: si autem sunt huiusmodi corpora, necesse est generationem esse: si autem generatio est, necesse est dissimiles motus esse in cælo, ergo si cælum est corpus perpetuum & diuinum, necesse est plures motus esse in cælo, & per consequens plura corpora mobilia, singula igitur per ordinem manifestat, & primo primum. Circa quod considerandum est, quod Platonici ponebant vnum Deum summum, qui est ipsa essentia bonitatis & vnitatis, sub quo ponebant ordinem superiorum intellectuum separatorum, qui apud nos consueverunt intelligentiæ vocari: & sub hoc ordine ponebant ordinem animarum, sub quo ordine ponebant ordinem corporum. Dicebant ergo quod inter intellectus separatos superiores, primi dicuntur intellectus diuini, propter similitudinem & propinquitatem ad Deum: alij vero non sunt diuini, propter distantiam ad Deum: sicut etiam animarum superiores sunt intellectiue; inferiores autem non intellectiue, sed irrationales: corpora etiam superiora & nobilitate, dicebant esse animata, alia vero inanimata. Rursum dicebant, quod superiora animæ, propter hoc quod dependent ex intelligentiis diuinis, sunt animæ diuinæ: & iterum corpora superiora propter hoc quod sunt coniuncta animabus diuinis, sunt corpora diuina. Hec igitur modo Aristoteli. hic loquitur dicens, quod vnum quodque, quod habet propriam operationem, est propter suam operationem. Quælibet enim res appetit suam perfectionem, sicut suum finem: operatio autem est vltima rei perfectio, vel saltem ipsum operatum in his, in quibus est aliquod opus præter operationem, ut dicitur in primo Ethicorum. Dicitur enim in 2. de Anima, quod forma est actus primus: operatio autem est actus secundus, tanquam operatio sit finis operantis: & hoc est verum tam in corporalibus, quam in spiritualibus, puta, in habitibus animæ: & tam in naturalibus, quam in artificialibus, dicit enim: Quorum opus est, propter ea, quæ sunt contra naturam, sicut sunt monstra, quorum non est aliquod opus, in quantum huiusmodi, sed patiuntur defectum operariæ virtutis, ut patet in his, qui nascuntur claudi, vel cæci, non enim claudicatio est finis intentus à natura, propter quem faciat nasci claudum; sed hoc accidit præter intentionem naturæ ex defectu naturalium principiorum. Subdit autem quod operatio Dei est immortalitas: nominat hic autem Deum, non

T. c. 13.

T. c. 5.

c Vnum quodque est, quorum est opus, gratia operis. Dei autem operatio immortalitas: hæc autem est vita sempiterna. Itaque necesse Deo motum existeri sempiternum. Cur autem cælum tale: corpus enim quoddam diuinum, propter quod habet circulare corpus, quod natura circummoueatur semper.

d Propter quid igitur non totius cæli corpus tale? quia necesse manere aliquid corporis lati circum, quod in medio. huius autem nullam possibile est manere partem, neque vniuersaliter, neque in medio. Etenim si secundum naturam motus erit ipsius ad medium, natura autem circummoueat, non utique esset sempiternus motus. Nihil enim præter naturam sempiternum, posterius autem eo quod secundum naturam. Et excessus quidam est in generatione; quod præter naturam eius; quod secundum naturam. Necesse igitur terram esse, hoc enim quiescit in medio. nunc quidem igitur supponatur hoc, posterius autem demonstrabitur de ipso.

A solum primam causam omnium rerum, sed more Platonico, & aliorum gentilium, omnia quæ dicuntur diuina, secundum morem prædictum. Sed videtur, quod immortalitas non sit operatio, sed potius differentia, vel impassibilitas, sicut mortale est differentia, vel passio. Dicendum est ergo, quod immortalitas signat vitam indeficientem. Viuere autem non solum nominat ipsum esse viuens, sed etiam operationem vitam. sicut intelligere est quoddam viuere, & sentire, & alia huiusmodi, ut patet in secunda de Anima; & 9. Ethicor. & ad hoc exprimendum subiungit. Hæc autem, scilicet immortalitas, est vita sempiterna: propter quod etiam non dicit, quod Dei operatio sit incorruptibilitas, quæ importat solum sempiternitatem ipsius esse: sed dicit, immortalitas, ut includat sempiternitatem operationis. vnde concludit, quod si aliquid mobilium dicatur Deus secundum modum prædictum; quod motus eius sit sempiternus: sicut & si quæ substantia immobilis Deus dicitur, eius operatio est sempiterna absque motu aliquo: quia frustra esset talis res sempiterna non habens operationem sempiternam; propter quam vnaqueque res est. Quia ergo cælum est tale, quod secundum antiquos Deus dicebatur,

Eorum quodque, quorum opus est, operis ipsius esse gratia constat. Dei vero operatio immortalitas est: hoc autem est perpetua vita; quare Deo perpetuum inesse motum necesse est. Cur autem cælum sit tale; est enim corpus quoddam diuinum; ideo corpus rotundum habet, quod suapte natura semper conuertitur.

B

Cur igitur totum corpus cæli tale non est, quia corporis eius, quod versatur aliquid, id inquam quod est in medio, manere necesse est. Huius autem manere nulla pars, aut omnino, est in medio potest. Naturalis enim ipsius motus ad ipsum medium esset, at ipsum suapte natura versatur. Motus enim sempiternus non esset, quippe cum nihil præter naturam sit sempiternum. Id enim quod est præter naturam, posterius est eo quod est secundum naturam. Si igitur terra necesse est; hoc enim in medio sane quiescit. Atque nunc quidem hoc supponatur, posterius autem de ipso dicetur.

D non quia sit ipse summus Deus, sed quia corpus eius est quoddam diuinum, propter hoc quod est ingeneratum, & incorruptibile, ut supra ostensum est, inde est, quod habet corpus circulare ad hoc quod possit semper, & circulariter moueri. Ostensum est enim in octauo Physicorum, quod solum motus circularis potest esse perpetuus. nam super lineam rectam infinitam, nullus est motus, ut etiam in primo probatum est. Super lineam autem rectam finitam non potest esse motus infinitus, nisi per reflexionem, quæ quidem non potest esse sine interpellatione quietis; ut probatur in octauo Physicorum. Et est attendendum, quod Aristoteli. hic probat sempiternitatem motus cæli ex sempiternitate corporis eius: quia via non fuit vnus vnus in octauo Physicorum, quia nondum probauerat sempiternitatem mundi: sed quia ad motum cæli se habet ipsum corpus cæleste; ut materia & subiectum. primum autem mouens, scilicet Deus, sicut agens, quod facit ipsum esse in actu, ex parte cæli probari potest, quod sit potens semper moueri: ex parte autem voluntatis diuinæ dependet; quod moueatur in actu, vel semper, vel non semper. Deinde cum dicitur.

Lect. 16. T. c. 6. 73.

Lect. 16. & 18. T. c. 66.

Lect. 19. & 20.

E ¶ Ostendit secundam conditionalem, scilicet quod si cælum mouetur sempiterno, & circulari motu, quod necesse sit esse terram. Dicit ergo. Si ita est, quod cælum est corpus diuinum, sempiternum & circulariter motum, propter quod ergo non est tale corpus totius cæli, id est, totius mundi, aut scilicet quælibet pars mundi esset de natura cælestis corporis? Et ad hoc respondet, quod necesse est esse aliquod manens, & quietum in medio corporis, quod circulariter fertur. Manifestum est enim quod omnis motus circularis est circa aliquod medium quiescens, & hoc oportet esse aliquod corpus. Nam hoc quod dico medium, non est aliquod subsistens, sed accidens alicui rei corpori, ut sit medium corporis: non est autem possibile quod tale aliquid sit aliqua pars huius, id est, aliqua pars cælestis corporis; ut supra dixerat corpus diuinum, licet oporteat, quod sic pars totius mundi,

mundi. Et hoc probat dupliciter, primo: quia nulla pars caelestis corporis vniuersaliter potest quiescere vbiunque, cum corpori caelesti conueniat sempiternus motus, vt ostensum est: medium autem, circa quod est motus circularis, oportet esse quietum. Secundo, quia specialiter non potest esse, quod quiescat in medio: quia si secundum naturam in medio quiesceret, naturaliter moueretur ad medium. vnumquodq; enim naturaliter mouetur ad locum in quo quiescit, vt in primo habitu est. nulla autem pars corporis caeli naturaliter mouetur ad medium, qui naturalis eius motus est, & moueatur circulariter: & sicut in primo habitu est, vniuersi corporis simplicis non possunt esse duo motus naturales: vnde relinquuntur, quod quies partis illius caelestis corporis in medio esset ei contra naturam. & ex hoc sequitur, quod motus caeli non possit esse sempiternus, quia non potest esse, nisi sit aliquid quietum in medio: & si quies eius, quod est in medio, esset violenta, sequeretur quod non posset esse sempiterna, & per consequens nec motus eius sempiternus. Nihil enim quod est praeter naturam, est sempiternum: quia id quod est praeter naturam: est posterius eo quod est secundum naturam: quod quidem patet ex hoc, quod in generatione cuiuslibet rei, id quod est praeter naturam, est excessus quidam, id est corruptio, & defectus eius quod est secundum naturam: sicut videmus, quod monstra sunt quaedam corruptiones, & defectus rei naturalis: corruptio autem & defectus est naturaliter posterior, sicut priuatio, quam habitus. Non autem possibile id quod est naturaliter prius, nunquam esse: & id quod est naturaliter posterius, esse semper. Vnde patet, quod non est possibile, id quod est violentum, esse sempiternum. Id autem quod in medio quiescit, sempiternum quiescit, sicut & caelum sempiternum mouetur. Relinquitur ergo quod oportet esse aliquid, quod naturaliter quiescat in medio, si motus caeli sit circularis, & sempiternus: hoc autem quod naturaliter quiescit in medio est terra, vt infra ostendetur. ergo si caelum mouetur circulariter, & sempiternum, necesse est terram esse. Quod fuit propositum. Deinde cum dicitur.

e Sed adhuc si terram, necesse est ignem esse.

f Contrariorum enim si alterum natura, necesse est alterum esse natura. Si vero sit contrarium, & esse quandam ipsius naturam. Eadem enim materia contrariorum.

g Et priuatione prius affirmatio, dico autem puta, calidum frigidum. Quies autem, & grauitas dicuntur per priuationem leuitatis & motus.

h Sed adhuc si quidem est ignis, & terra, necesse est intermedia ipsorum esse corpora. Contrarietatem enim habet vnumquodque ad vnumquodque elementorum. Supponatur autem, & hoc nunc, posterius autem tentandum ostendere.

i His autem existentibus manifestum, quoniam necesse est generationem esse, eo quod nullum ipsorum possibile est esse sempiternum. Patiuntur enim & agunt contraria ab inuicem, & corruptiua inuicem sunt.

k Adhuc autem non rationabile est esse aliquid mobile sempiternum, cuius non contingit esse secundum naturam motu sempiternum. Horum autem est motus. Quod quidem igitur necessarium esse generationem, ex his manifestum.

ftes, ignis maxime contrariatur aquae, sicut calidissimum, frigidissimo: sed non loquitur de istis corporibus, nisi secundum eorum situm: sic enim sunt partes totius vniuersi. Relinquitur ergo quod si terra est, necesse est & ignem esse. Secundam rationem ponit ibi.

At si terram esse necesse est, ignem etiam esse necesse est.

Contrariorum enim si alterum est natura, & alterum esse natura necesse est, si sit contrarium, atque aliquam ipsius esse naturam. Est enim eadem contrariorum materies.

G Et affirmatio priuatione est prior, veluti calidum frigidum. Quies vero ac graue per leuitatis motusve priuationem dicuntur.

Atqui si terra est atque ignis, ea quaeque corpora esse, quae sunt inter ipsa, necesse est: Elementorum enim vnumquodque contrarietatem ad quodq; nimirum habet. Atque hoc etiam nunc supponatur, posterius autem est demonstrandum.

H Hac cum sint, patet necessario generationem esse, propterea quod nihil ipsorum perpetuum esse potest. Agunt enim inter esse contraria ipsa, mutuoque a sese patiuntur ac corrumpuntur.

Non est praeterea consentaneum rationi, mobile quippiam perpetuum esse cuius motus secundum naturam perpetuum esse non potest. at horum est motus. Ex his igitur patet necessario generationem esse.

tur igni secundum contrarietatem grauis & leuis, & calidi & frigidi: aeri autem secundum contrarietatem calidi & frigidi, humidi & siccis: & hoc quidem dicit inferius manifestandum, praecipue secundo de Generatione. Vnde relinquuntur, si sint duo elementa, quod necesse est esse alia duo, ex hoc quod probatum est, quod si necesse est esse vnum contrariorum, necesse est esse alterum. Plato autem probauit ex extremis elementis, quod necesse est esse media per proportionem numeralem: quia inter duos cubicorum numeros necesse est esse duos alios numeros secundum continuam proportionalitatem, sicut cubicus binarius est octonarius: cubicus autem ternarius sunt 27. inter quos cadunt media in proportionem 18. 12. quae omnia se habent secundum sexquialteram proportionem. Deinde cum dicitur.

K Probat quintam conditionalem, scilicet quod si sint huiusmodi corpora, necesse est esse generationem & corruptionem. Quod quidem probat duplici ratione, quarum prima est: quia contraria agunt, & patiuntur ab inuicem, & se inuicem corrumpunt, vt probabiliter probatur in libro de Generatione: sed praedicta corpora sunt contraria ad inuicem, vt dictum est. ergo se inuicem corrumpunt, & ita necesse est esse generationem & corruptionem. Secundam rationem ponit ibi.

k Quae ratio talis est. Non est rationabile, quod sit aliquid corpus sempiternum, cuius motus non potest esse sempiternus: quia motus est operatio corporis mobilis, & omnis res est propter suam operationem, vt dictum est: sed praedicta corpora, scilicet elementa, habent motus rectos, qui non possunt esse sempiterni, vt in octauo Physicorum probatur. ergo ipsa non possunt esse sempiterna: sed necesse est, quod sint generabilia & cor-

& corruptibilia, & ita necesse est, quod generatio & corruptio fiat. Deinde cum dicitur.

l Probat sextam conditionalem, scilicet, quod si sit generatio, quod necesse est alium esse motum circulaem praeter primum, aut vnum esse plures, quia cum primus motus circularis, qui est supremam sphaerae reuoluentis totum caelum ab oriente in occidentem sit vniuersum, non causet diuersam dispositionem in corporibus inferioribus, & ita elementa, & alia corpora similiter se haberent ad inuicem: vnde non esse generatio, & corruptio, & hoc manifestabitur magis in sequentibus, scilicet, in secundo de Generatione. vnde necesse est esse alium motum, qui est per obliquum circulum, qui proprie causet generationem & corruptionem per elongationem, & propinquitatem planetarum ad nos: sicut primus motus causet permanentiam, & sempiternitatem in rebus. Quae autem Alexander, si cessante motu caeli, si elementa contraria remanerent, vtrum se inuicem corrumpent: & dicit quod sic, propter contrarietatem ipsorum: non tamen esset generatio, & corruptio ordinata secundum quandam reciproca-tionem, vt scilicet nunc ex calidis generentur frigida: nunc e conuerso: sed contingeret sicut Eraclitus posuit, quod quandoque omnia fierent ignis: nam ordinatio reciprocae conuersionis inuicem est etiam per virtutem caeli. Sed melius est dicere, quod cessante motu caeli, omnis motus corporum inferiorum cessaret, vt Simplicius dicit, quia virtutes inferiorum corporum sunt sicut materiales & instrumentales respectu caelestium virtutum, ita quod non mouent nisi mota. Deinde cum dicitur.

T.c.21.

T.c.22.

m Nunc autem tantum manifestum est, propter quam causam plura sunt circulaem corpora, quia necesse generationem esse. Generationem autem siquidem & ignem, hunc autem & alia, si quidem & terram, hanc autem quia manere necesse est aliquid semper, si quidem moueri aliquid semper.

LECTIO V.

a Figuram autem sphaericam necesse est habere caelum. Hec enim propriissima, & subiecto, & natura prima. Dicamus autem vniuersaliter de figuris, quae est prima, & in planis, & solidis.

b Omnis itaque figura plana, aut rectilinea est, aut circularis, & rectilinea quidem a pluribus continetur, circularis autem ab vna. Quoniam autem prius natura in vnoquoque genere vnum multis, & simplex compositis, prima vtrique erit planarum figurarum circulus.

c Adhuc autem siquidem perfectum est, cuius nihil est extra accipere eorum, quae ipsius possibile est, quemadmodum determinatum est prius, & rectae quidem appositio est semper,

LECTIO V.

a Postquam Philosophus determinauit de perpetuitate caeli, & diuersitate partium eius, hic determinat de figuris ipsius. & primo ostendit caelum esse figuram sphaericam. secundo ostendit quod haec figura perfecte in ipso existit, ibi. [Sumet autem vtrique quis, &c.] Circa primum duo facit.

Primo proponit quod intendit, & dicit: quod necesse est caelum habere sphaericam figuram, tum quia ista figura est maxime propria, id est conueniens corpori caelesti, tum etiam quia est prima figuratum, & naturaliter, quia perfectum est prius imperfecto: & subiecto, id est secundum rationem, sicut vnum est prius multis. Secundo, ibi. [Dicamus autem vniuersaliter, &c.] Probat propositum. & primo ostendit caelum esse figuram sphaericam ex hoc, quia haec figura est prima figuratum; secundo ex hoc, quod est conuenientissima caelo, ibi. [Adhuc autem quoniam videtur, &c.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod supremum caelum est sphaericum figuratum: secundo ostendit, quod etiam alia caelestia corpora inferiora sunt sphaericum figurata, ibi. [Et continuum igitur illi, &c.] Circa primum ponit talem rationem. Prima figura debetur corpori primo; sed inter figuras corporales sphaerica figura est prima. ergo caelum quod est corpus primum, est sphaerica figura. Huius autem rationis primo probat Minorem, secundo posita Maiori infert conclusionem, ibi. [Quoniam autem prima quidem, &c.] Circa primum facit duo. primo probat figuram sphaericam esse primam corporaliu figuratum per rationes: secundo per opiniones aliorum, ibi. [Adhuc autem diuidetes, &c.] Circa primum duo facit. primo proponit quod intendit, & dicit, quod vniuersaliter est dicendum de figuris, quae sit prima earum, tum in figuris planis, id est, superficialibus, quam in solidis, id est, in corporalibus figuris: dicitur autem superficialis figura plana. Secundo, ibi.

Quod si generationem esse necesse est, & aliam lationem, aut vnam, aut plures esse necesse est, nam vt sese habet totius motio caeli. sic elementa corporum inter sese respectu generationis habere necesse est. Et hoc etiam in sequentibus dilucidius declarabitur.

Nunc tantum patet, quam ob causam plura sunt corpora, quae versantur, generationem enim esse necesse est, & hanc propterea quod consistant aliquid maneatque semper necesse est, & si moueri quippiam semper oportet.

LECTIO V.

Figuram autem caelum rotundam habere necesse est. Hac enim est accommodatissima substantia ipsius, & natura etiam prima. Dicamus autem vniuersaliter quoniam & in planis & in solidis figura sit prima.

Omnis itaque figura plana aut a rectis lineis, aut a circumferentia continetur: & illa quidem a pluribus, haec ab vna linea solum. Cum vnum igitur in vnoquoque genere prius sit multis natura, compositoque simplex, figurarum planarum profecto circulus erit prima.

Praeterea si perfectum, id est, extra quod nihil eorum quae sunt ipsius accipi potest, quemadmodum prius est definitum, & linea quidem recta semper additio fieri potest, li-

fitum. & primo quantum ad figuras superficiales: secundo quantum ad corporales, ibi. [Similiter autem sphaera, &c.] Circa primum ponit rationes duas, quarum prima est. Omnis figura plana, id est, superficialis, aut est rectilinea, sicut triangulus, & quadratum: aut est circularis, sicut ipse circulus: omnis autem rectilinea figura continetur a pluribus lineis, & non ab vna sola. vna enim sola linea recta non porrigitur nisi ad vnam partem: de ratione autem figurarum est quod sit terminata ex omni parte: sed circularis figura comprehenditur ab vna sola linea, quae vndique porrigitur. in vnoquoque autem genere vnum est prius multitudine, & simplex est prius compositis: vnde relinquuntur, quod inter superficiales figuras circularis est prima. Secundam rationem ponit ibi.

c Perfectum dicitur esse id, extra quod nihil est accipere eorum quae possunt ipsi conuenire, sicut homo dicitur esse perfectus, cui non deest aliquid eorum quae ad hominem pertinent. & hoc determinatum est prius tam in Tertio Physico-rum

T.c.19.

T.c.20.

Lect. 22. T.c.52.

T.c.55.

T.c.19.

& cor-

rum quam in principio huius libri. videmus autem, quod re-
flecte lineæ semper potest fieri appositio, quantum est ex natura
ipsius lineæ, licet forte ex aliqua causa non posset ei aliquid
aliud apponi, sicut diametro totius mundi; & hoc manifestum
est, si linea recta sit finita. vnde omnis linea recta finita est im-
perfecta. de infinita autem manifestum est, quod sit imperfe-
cta; caret enim sine quem nata est habere. lineæ vero circulari non potest fieri additio; quia finis eius coniungitur princi-
pio. Vnde manifestum est, quod linea continens circulum est perfecta: perfectum autem est prius imperfecto, simpliciter quidem natura, & tempore: in vno autem & eodem perfectum prius est natura, sed imperfectum est prius tempore. sicut aliquis hominibus tempore est puer, quã vir perfectus est prius natura, quia hoc est, quod natura intendit. simpliciter autem etiam tempore perfectum est prius: nam puer ab aliquo viro generatur. Sic igitur patet, quod propter hanc rationem etiam circulus est prima superficialium figurarum. Deinde cum dicit.

circulari autem nequaquam, manifestum quia perfecta vtique erit continens circulum. Itaque, si perfectum prius imperfecto, equidem propter hoc prior erit vtique figurarum circulus.

d Similiter autem & sphaera solidorum. Illa enim sola continetur vna superficie, rectilineæ autem pluribus. sicut enim se habet circulus in planis, sic sphaera in solidis.

e Adhuc autem diuidentes ad plana, & ex planis corpora generantes, testificari videntur his. solum enim solidorum non diuidunt sphaeram, tanquam non habentem plures superficies, quam vnã. Diuisio enim ad plana non vt vtique incidens quis in partes diuidet, quasi totum hoc diuidat modo, sed vt ad alteram speciem. Quod quidem igitur prima est sphaera solidorum figurarum palam.

T. c. 3.

T. c. 25.

T. c. 26.

ra diuiditur in suas partes: sed hæc est diuisio, quasi in ea quæ differunt specie, ab eo quod diuiditur. Sic igitur concludit, planum esse, quod sphaera sit prima solidorum figurarum. Secundam opinionem ponit ibi.

f ¶ Et dicit quod quidam assignauerunt ordinem figurarum. nec vero circulari nunquam, patet perfectam eam lineam esse, quæ ipsum circulum continet. Quare, si perfectum prius est imperfecto, ob hæc, & circulus prima erit figura.

Eodem sphaera modo solidorum figurarum prima erit figura. Sola namque ab vna superficie continetur: rectarum vero linearum figura à pluribus continetur. Vt enim in planis circulus sese habet, sic in solidis sphaera.

Qui præterea solida diuidunt in plana, atque ex planis corpora generant, hi testes fuisse videntur, solam eam figurarum solidorum sphaeram non diuidunt, vt non plures superficies quam vnã habentem. Diuisio enim in plana non perinde efficitur vt quispiam diuidens in partes diuidat totum, sed vt in specie diuersa. Patet igitur sphaeram figurarum esse solidorum primam.

Est in super maxime consonum rationi, si ordo per numerum etiam assignatur, hoc ipsam modo disponere unitatem quidem circulo, dualitatem autem triangulo tribuendo, cum duobus aequalibus suis angulos habeat rectis. Si vero unitas triangulo tribuatur, circulus non erit sane figura. Cum autem prima figura primi corporis, primum vero corpus id sit, quod est vltima in conuersione, rotundum id erit sane quod fertur conuersione.

Et id ergo quod illi hæret; quod enim hæret rotundo, id rotundum etiam est. Similiter & ea, quæ in medio collocantur: ea namque, quæ à rotundo corpore continentur, ac tangunt, rotunda esse cuncta necesse est. At quæ sunt subuagarum sphaera, superam sphaeram tangunt, quare ipsum vniuersum rotundum erit. Omnia namque tangunt, hærentque sphaeris.

tinentur, & contingunt à corpore sphaerico secundum suum conuexum, & per consequens secundum concauum, sunt vnus natura. Cum igitur sphaera planetarum inferiorum contingant sphaeram superiorem, sequitur, quod tota latio, id est, totum corpus quod circuitur, habeat sphaericam figuram: quia omnia illa corpora

corporum cœlestium sphaera tum se inuicem tangunt, & sunt continua; id est, immediate sibi in uicem coniuncta. Nec est aliquod corpus intermedium, quod suppleat vacuitatem sphaerarum, vt quidam ponunt: sequeretur enim illa corpora esse otiosa, cum non haberent motum circulare.

LECTIO VI.

LECTIO VI.

LECTIO VI.

T. c. 27.

Postquam philosophus ostendit, quod cælum sphaericæ figuræ ex eo quod hæc figura est prima figurarum, hic ostendit idem ex eo, quod hæc figura est conuenientissima cælo. & primo ex eo quod est propria cælo quantum ad hoc, quod est vniuersaliter continens omnia corpora: secundo quantum ad hoc, quod motus eius est vniuersalis mensura omnium motuum, ibi. [Adhuc autem siquidem, & c.] Circa primum, præmittit duas suppositiones in superioribus manifestatis. Quarum prima est, quod cælum mouetur circulariter: hoc enim etiam ad sensum videtur, & supponitur ex probationibus primi libri. Secunda autem suppositio est: ex quo ostensum est in primo libro in capitulo de Vnitate mundi; scilicet quod extra extremam circulationem supremæ sphaeræ non est vacuum, nec locus. Et ex his suppositionibus ex necessitate concludit, quod corpus cæli sit sphaericum. Oportet enim quod aut habeat figuram, rectilineam totaliter, aut oportet quod habeat quantum ad aliquam partem circulaarem figuram, quæ tamen non perueniat ad perfectionem sphaeræ. Si vero corpus cæli sit vere rectilineum, puta cubitum, vel pyramidale, sequeretur quod extra cælum sit aliquis locus, & aliquod corpus, & aliquod vacuum. Quam quidem consequentiam ex hoc probat, quod corpus rectilineum, si circulariter vertatur, non permanebit in eodem loco secundum omnes partes suas; immo sequeretur quod vbi primo erat aliqua pars eius, nunc nulla pars est; & quod iterum vbi nunc non est aliqua pars eius, iterum erit aliqua pars eius, & hoc propter permutationem angulorum. Cuiuslibet enim corporis rectilineæ figuræ oportet esse aliquos angulos corporales præminentes cæteris partibus; quia linea ducta à medio talis corporis, est maior linea ducta ad aliquem punctum designatum in superficie plana eius; & si quando secundum veritatem corporis linea terminata ad angulum, peruenierit ad locum, in quo erat linea ducta ad aliud punctum quod est inter angulos, accipiet plus de loco, & ita erit corpus, vbi prius non erat, & subsequens linea, quæ pertinet ad locum anguli non poterit occupare totum locum; qui occupabatur ab angulo; & ideo vbi nunc non est corpus, prius erat. Sic ergo extra illum locum, in quo nunc est cælum, potest esse aliquod corpus, id est, aliqua pars eiusdem cæli, & per consequens est ibi locus, qui est corporis receptaculum, & consequenter est ibi vacuum, quod nihil aliud est, quam locus non plenus corpore, cuius est capax. Sed quia etiam sunt quædam figuræ non habentes angulos, quæ tamen non sunt sphaeræ

lect. 4.
lect. 21.
T. c. 28.

b Adhuc autem si quidē motuum mensura, quæ cæli latio, quia est sola continua, & regularis, & sempiterna: in vno quoque aut mensura quod minimum. Minus autē motus, qui velocissimus, velocissimus vtique erit omnium motuum cæli motus. Sed adhuc earū quæ à seipso ad seipsum minima est quæ circuli linea, secundū minimam autem velocissimus motus

ricæ, ideo idem ostendit consequenter de huiusmodi figuris, & dicit, quod simile inconueniens sequitur, si attribatur cælo aliqua alia figura, à cuius medio non omnes lineæ protractæ sint æquales, quod est proprium sphaeræ. Et hæc figuræ dicit esse duas, lenticularem, scilicet & oivalem. In figura enim ovali, linea quæ designat longitudinem, est maior eam quæ designat profunditatem. Est enim figura ovalis, quasi ex duabus pyramidalibus rotundis coniunctis in basi. figura autem lenticularis est quasi facta ad motum rotæ; cuius latitudo est maior; quam grossities. In omnibus enim huiusmodi figuris accidit secundum aliquem modum, quod extra vltimum motum supremæ sphaeræ est locus, & vacuum: propter hoc quod totum; secundum omnes partes suas, non semper retinet eundem locum. Et hoc quidem accidit si poli, super quo reuoluitur corpus ovalis figuræ, accipiat ex parte minoris diametri, & circumuoluetur, & sic occupabit vnum caput oui motum aliquem locum, in quo prius nulla pars oui erat. Si vero longitudo oui acciperetur in motu ipsius axis immobilis, fieret reuolutio semper secundum partes circulares, ita quod vna pars succederet alteri, & similiter etiam in imagine quando in figura lenticulari, & ita etiam est de figura columnari, & de quacunque alia huiusmodi. Vnde patet, quod sola sphaerica figura est, quæ à quacunque parte mouetur, non occupat de nouo aliquem locum secundum aliquam sui partem, sed semper vna pars eius succedit alteri: vnde talis figura est conuenientissima cælo. Deinde cum dicit.

Præterea si cæli latio quidem mensura est motuum, propterea quod sola continuus est, & uniformis sempiternusque motus. In vnoquoque autem genere mensura id est, quod est minimum. Minus vero motus his est celerrimus, patet cæli motum omnium motuum celerrimum esse. At eorum quæ ab eodem ad idem perijunt, minima ipsius circuli linea est: per minimam autem est motus

quem locum secundum aliquam sui partem, sed semper vna pars eius succedit alteri: vnde talis figura est conuenientissima cælo. Deinde cum dicit.

b ¶ Probat idem ex alia ratione, quæ sumitur ex mensura motuum, vt habitum est in 4. Physicorum, & huius rationem assignat; quia solus motus cæli est continuus, & regularis, & sempiternus. Aliter enim per ipsum motum cæli non posset certificari quantitas aliorum motuum, quod est mensurare ipsos. Si enim non esset motus cæli continuus, sed interpolatus, non esset æqualitas temporis inter motum mensurantem, & mensuratum. Si autem non esset regularis, sed quandoque velocior, quandoque tardior, non haberet in se certitudinem determinatam, per quam posset certificari quantitas aliorum motuum. Si autem non esset sempiternus, non mensurarentur secundum ipsum motus, qui fuerunt ante, & qui fuerunt post, secundum opinionem potentium, motum secundum suum genus esse æternum. His autem suppositis argumentatur ad propositum sic. Manifestum est, quod id quod est minimum in vnoquoque genere, est mensura illius generis, vt habetur in 10. Metaphysicorum, sicut in melodia rotunda, & in ponderibus vncia, & in numeris vnitas, manifestum est autem, quod minimus motus est, qui est velocissimus, qui scilicet habet minimum de tempore, quod est mensura motus. omnium ergo motuum velocissimus est motus cæli. Et accipitur hic motus velocissimus, qui citius peragitur cursum suum ex parte breuitatis temporis, licet non supponatur æqualitas ex parte magni-

lect. 20.

lect. 2.
T. c. 3.

T.c. 11. magnitudinis, super quam transit motus, sicut supponitur in 6. Physicorum. vbi dicitur, quod velocius est quod pertransit in minori tempore æquale spatium, vel etiam maius. Vnde hic subdit, quod velocissimus motus attenditur secundum minimam magnitudinem. Inter omnes autem lineas, quæ ab eodem in idem redeunt, minima est circularis: quia in figuris rectilincis sunt anguli, ad quos lineæ protrahuntur à medio, sunt maiores, & sic anguli illarum figurarum excedunt lineam circularem. Et ideo oportet, quod cælum quod mouetur circulariter quasi ab eodem in idem, & velocissimo motu, quod motus eius sit super lineam circularem. Et ita oportet, quod ipsum sit sphericum. Deinde cum dicit.

T.c. 30. c ¶ Ostendit quod cælum sit sphericæ figuræ ratione sumpta ex corporibus inferioribus: & primo ponit rationem: secundo probat quod supposuerat, ibi. [Sei & quod aquæ superficies, &c.] Dicit ergo quod aliquis potest sumere fidem ad ostendendum cælum esse sphericum ex corporibus inferioribus, quæ sunt collocata circa medium mundi. Aqua enim est circa terram, licet non ex omni parte cooperiat terram, quod est propter necessitatem generationis, & conseruationis vitæ, maxime animalium & plantarum: aer autem circumdat aquam: ignis autem circumdat aerem. Et secundum eandem rationem superiora corpora circumdant inferiora vltique ad supremum cælum. Huiusmodi enim corpora non sunt continua, vt sit totum vnum corpus, quia sic non esset quodlibet ipsum sphericum, sed totum: pars enim corporis continui non est actu figurata, sed hæc corpora tangunt se inuicem absque aliqua interpolatione alterius, vel etiam vacui, vt Democritus posuit: & hoc supra nominauit continuum. superficies autem vnus horum inferiorum corporum est sphericæ: illud autem, quod continuatur, id est, sine interpellatione coniungitur corpori continenti, aut etiam quod mouetur circa corpus sphericum contentum, necesse est esse sphericum. Vnde ab inferiori probari potest ascendendo vsque ad supremum cælum, quod cælum sit sphericum. Sed videtur quod hæc probatio non habeat necessitatem. Si enim derur quod aqua sit sphericæ figuræ, ex hoc manifestabitur, quod aer sit sphericæ figuræ, quantum ad eius concuum, non autem oportet, vt videtur, quod quantum ad conuexum. Ad hoc igitur respondet Alexander, quod ex hac demonstratione probatur, corpora mundi esse sphericæ, quantum ad concauum. sicut ex priori quando procedebat à supremo cælo procedendo probabatur quod hæc corpora essent sphericæ quantum ad suum conuexum. & secundum hoc neutra demonstrationum est sufficiens sine alia, sed ex duabus vna demonstratio conficitur, quod videtur esse contra intentionem Aristotelis, qui vtramque demonstrationem diuisibiliter inducit, quasi vtraque sit superficialis.

T.c. 31. d Sed & quod aquæ superficies talis, manifestum suppositionem sumentibus, quia nata est semper fluere aqua in magis concauum, concauius autem quod centro propinquius. Ducantur igitur ex centro, quæ A B, & quæ A G, & adiungatur in qua B G. ducta igitur ad basem A D, minor est earum quæ ex centro: profundior igitur locus. Quare circumfluent aqua donec vtrique æquetur; æqualis autem his quæ ex centro quæ A E. Itaque necesse apud eas, quæ ex centro esse aquam, tunc enim quiescet. Tangens autem eas, quæ ex centro circulari. Sphærica igitur aquæ superficies, in qua B E G.

T.c. 32. e ¶ Concludit ex præmissis manifestum esse, quod mundus sit sphericus, cum propter corpus primum quod continet totum mundum, tum etiam propter alia corpora ab eo contenta. Sunt autem apud nos quædam corpora sphericæ, quæ tamen non perfecte habent sphericam figuram, sicut ipsum corpus terræ dicitur esse sphericum, cum tamen habeat magnas eleuationes montium, & concauitates vallium. in corporibus etiam artificialibus, quæ sunt apud nos sphericæ, inueniuntur aliquæ tumorositates, vel depressiones, quibus non obstantibus huiusmodi artificialia dicuntur esse sphericæ figuræ: quia huiusmodi additiones vel subtractiones secundum sursum quasi non apparent. Sic igitur credatur hoc etiam accidere in corpore cælesti. Addit quod est etiam secundum diligentiam tornatus sic, id est, carens omni tumorositate & concauitate, sicut corpora quæ diligenter tornantur, in tantum, quod nihil neque thyrosinton, id est, manu elaboratum, se habet similiter ad corpus cælesti, quantum ad hoc quod dictum est: neque etiam quodcunque corpus aliud naturale, quod nostris oculis apparet quia illa ex quibus huiusmodi corpora constituuntur, non possunt illam regularitatem, id est, vniuniformitatem suscipere per actionem artificialis naturæ inferioris, & illam diligentiam, quantum ad perfectionem sphericæ figuræ, quam habet corpus cælesti, quod est naturaliter sphericæ figuræ. Et hoc probat per proportionem partium mundi adiuuicem. Manifestum est enim quod secundum eandem proportionem, qua aqua excedit terram, semper elementa continentia distant à corporibus contentis, & etiam adhuc plus. Aqua autem quæ continet terram, non habet huiusmodi tumorositates, & concauitates in superficie, quas habet terra, sed magis est regularis; quam superficies terræ. similiter oportet, quod superficies aeris sit magis regularis quam superficies aquæ. vnde sequitur, quod superficies supremi corporis cælestis sit maxime regularis, ita quod in eo omnino nihil sit, nec minimum superadditum, vel subtractum.

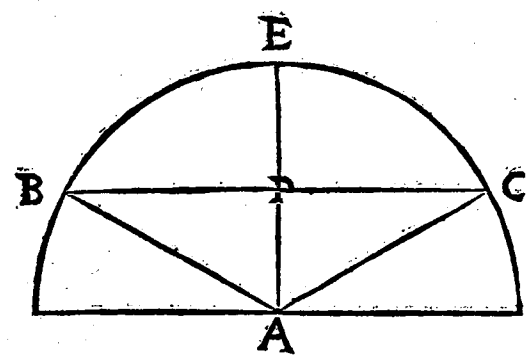
T.c. 33. a Postquam philosophus determinauit de partibus cæli, & de figura ipsius, hic determinat de motu eius; & primo determinat de modo motus: secundo determinat de vniuniformitate motus cælestis; ibi. [De motu autem ipsius, &c.] Circa primum

Et ideo dicendum est, sicut Simplicius dicit, quod per hanc demonstrationem sufficienter probatur corpora mundi esse sphericæ non solum quantum ad concauum, sed etiam quantum ad conuexum. Quod enim superficies concaua aeris sit sphericæ. patet ex hoc, quod superficies conuexa aquæ est sphericæ. Quod autem superficies aeris conuexa sit sphericæ patet eodem modo sicut de aqua, quia scilicet omnes partes eius æqualiter concurrunt ad suum locum, & sic patet quod etiam superficies concaua ignis sit sphericæ. Quod autem superficies ignis conuexa sit sphericæ patet potest cum ex eo quod continuatur cum sphaera Lunæ. vnde & simul reuoluitur cum ea, vt manifeste apparet ex motu stellæ comatæ quæ mouetur ab oriente in occidentem secundum motum cæli tum etiam ex hoc partes ignis mouentur vniuniformiter ad suum vbi. Deinde cum dicit.

celerrimus. Quare si cælum conuertitur celerrime, mouetur, rotundum ipsum esse necesse est. Sumere etiam quispiam & ex hisce corporibus, quæ circa medium collocantur, hanc fidem potest. Si enim aqua quidem est circa terram, aer autem circa aquam, & ignis circa aerem collocatur, & supra corpora per rationem eandem ita se habent. Etenim continua quidem non sunt, tangunt autem hæc, aquæ vero superficies rotunda est sane, atque quod rotundum tangit, circæ, rotundum est situm, & ipsum tale esse necesse est. Patet hac etiam ratione cælum rotundum esse.

At vero superficiem aqua talem esse putabit, si suppositionem sumpserimus, aquam suapte natura semper ad magis concauum locum confluere, & eum locum magis concauum esse qui est propinquior centro. Ducantur igitur ex A centro recta linea A B, A C, & ex B in C linea producatur B C, ad quam ab A perpendicularis ducatur A D, & protrahatur in E, patet itaque lineam A D minorem esse lineis A B, & A C. ergo hic locus magis concauus est, quare affluet, aqua quousque fuerit in æqualitatem redacta. At A E æqualis est hisce, quæ à centro sunt ductæ. Quare aquam ipsam in hisce esse, quæ sunt ex centro ductæ necesse est. tunc enim quiescit. At ea quæ tangit eas, quæ sunt ex centro ductæ, circumferentia est. Rotunda est ergo superficies aqua, quæ quidem est B E C.

nea est recta, si suprema superficies aquæ sit plana. Signetur igitur in linea B G, quæ est basis trianguli puncti D, & ducatur à centro linea, quæ est A D, hanc lineam necesse est esse minorem vtraque duarum linearum à centro procedentium. Si enim esset æqualis, tunc omnes tres lineæ essent ab eodem puncto procedentes, & ita linea B D G, transiens per summitates earum circularis, vt ex 3. Euclidis patet, quod est contra positum, quod posuimus lineam B G, esse lineam rectam. supposito ergo quod linea A D sit minor, sequetur quod punctum D minus distabit à centro & ita locus ille erit profundior, vel magis infimus. Vnde sequitur secundum suppositionem præmissam, quod aqua, quæ est in puncto G & in puncto B, circumfluet ad punctum D, donec adæquetur locus medius aliis duobus extremis, & sic linea tota adæquata duobus extremis ex concursu aquæ, linea A E, oportet igitur quod aqua sit apud omnes lineas egredientes à centro æquales. Tunc enim solum aqua quiescit quando omnes lineæ sunt æquales, sed linea quæ tangit tres lineas egredientes à centro æquales, est circularis, vt probatur in 3. Euclidis. Sequitur ergo quod superficies aquæ, in qua describitur linea B E G, sit superficies sphericæ & hoc est quod demonstrare intendit. Deinde cum dicit.

T.c. 32.

T.c. 33.

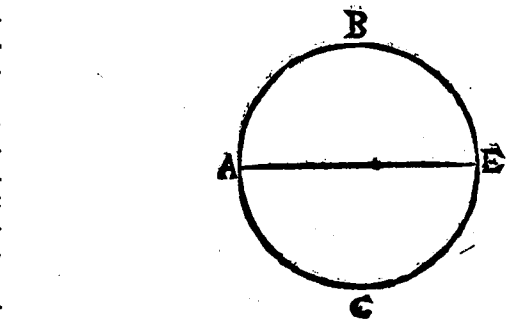
¶ Concludit ex præmissis manifestum esse, quod mundus sit sphericus, cum propter corpus primum quod continet totum mundum, tum etiam propter alia corpora ab eo contenta. Sunt autem apud nos quædam corpora sphericæ, quæ tamen non perfecte habent sphericam figuram, sicut ipsum corpus terræ dicitur esse sphericum, cum tamen habeat magnas eleuationes montium, & concauitates vallium. in corporibus etiam artificialibus, quæ sunt apud nos sphericæ, inueniuntur aliquæ tumorositates, vel depressiones, quibus non obstantibus huiusmodi artificialia dicuntur esse sphericæ figuræ: quia huiusmodi additiones vel subtractiones secundum sursum quasi non apparent. Sic igitur credatur hoc etiam accidere in corpore cælesti. Addit quod est etiam secundum diligentiam tornatus sic, id est, carens omni tumorositate & concauitate, sicut corpora quæ diligenter tornantur, in tantum, quod nihil neque thyrosinton, id est, manu elaboratum, se habet similiter ad corpus cælesti, quantum ad hoc quod dictum est: neque etiam quodcunque corpus aliud naturale, quod nostris oculis apparet quia illa ex quibus huiusmodi corpora constituuntur, non possunt illam regularitatem, id est, vniuniformitatem suscipere per actionem artificialis naturæ inferioris, & illam diligentiam, quantum ad perfectionem sphericæ figuræ, quam habet corpus cælesti, quod est naturaliter sphericæ figuræ. Et hoc probat per proportionem partium mundi adiuuicem. Manifestum est enim quod secundum eandem proportionem, qua aqua excedit terram, semper elementa continentia distant à corporibus contentis, & etiam adhuc plus. Aqua autem quæ continet terram, non habet huiusmodi tumorositates, & concauitates in superficie, quas habet terra, sed magis est regularis; quam superficies terræ. similiter oportet, quod superficies aeris sit magis regularis quam superficies aquæ. vnde sequitur, quod superficies supremi corporis cælestis sit maxime regularis, ita quod in eo omnino nihil sit, nec minimum superadditum, vel subtractum.

LECTIO VII.

LECTIO VII.

¶ Postquam philosophus determinauit de partibus cæli, & de figura ipsius, hic determinat de motu eius; & primo determinat de modo motus: secundo determinat de vniuniformitate motus cælestis; ibi. [De motu autem ipsius, &c.] Circa primum

tria facit. Primo proponit quæstionem: secundo ostendit difficultatem quæstionis, ibi. [Forte quidem igitur.] Tertio proponit solutionem, ibi. [Nunc autem quod videtur, &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit quædam, ex quibus oritur dubitatio, quorum vnum est, quod dupliciter contingit per aliquem circulum aliquid moueri. Signetur enim punctus, A in liquido circulo, & ab eo ducatur diameter: & in superiori semicirculo signetur punctus B, in inferiori autem signetur punctus C. dupliciter ergo potest aliquid moueri per hunc circulum. Vno modo quod moueatur ab A versus B, alio modo quod moueatur ab A versus C. Aliud autem quod proponit est, quod isti duo motus sunt contrarii. Ostensum est enim in primo quod duo motus circulares non sunt contrarii: si enim isti motus essent contrarii, oporteret quod competenter naturis contrariorum mobilium, ita quod vnus eorum attribueretur vni mobili, & alius contrario, quia sicut supra dictum est. Si vnum contrariorum est in natura, necesse est alteram esse. Secundo ibi.

¶ Mouet dubitationem. Manifestum est enim ex præmissis, quod in sempiternis nihil accidit contingenter aut casualiter: quia ea quæ sunt à casu, non sunt semper, neque etiam vt frequenter. dictum est autem supra, quod cælum sempiternum est, & etiam circularis motus eius. Vnde rationabiliter queritur propter quam causam cælum mouetur versus vnam partem; & non versus aliam. puta, ab oriente versus hæmi-sphærium, & non versus inferius. Tertio, ibi.

LECTIO VII.

¶ Ostendit qualiter sit huiusmodi causa assignanda. In præcedentibus enim dupliciter assignauit causam cælestium accidentium. Primo enim ostendit, quod oportet esse diuersos motus in cælo ad hoc, quod sit principium generationis, & corruptionis. Secundo ostendit, quod oportet figuram esse rotundam ex aliquo principio priori supposito, quia scilicet corpori primo debetur figura prima, & sic primitas corporis est principium primæ figuræ.

Nam & hoc principium esse, aut ipsius principium esse necesse est. Sed si nihil in æternis esse fortuito, aut à casu potest, cælum vero perpetuum est, atq. ipsa conuersio, quam ob causam ad altera, & non ad altera fertur?

Et ideo hic dicit, quod si debeat assignari ratio, quare cælum sic moueatur, & non aliter, necesse est huiusmodi rationem assignari aut secundum hoc, quod talis modus motus sit principium

cipium alicuius effectus, aut potius quod iste modus motionis dependeat ex aliquo priori principio. Potest autem & aliter intelligi. Dixerat enim quod sempiterna non possunt esse a casu, nec tamen omnia sempiterna habent causam, sed aliquod sempiternum est, quod causam non habet, sed ipsum est prima causa aliorum. Quia

igitur ex sempiternitate celi, & motus eius concluderetur quæ rationem, qua quæritur, propter quam causam motus celi est versus unam partem, & non versus aliam: nec videatur quæstio irrationalis, seu inutilis, subiungit quod necesse est hoc ipsum quod est cælum, sic moveri, aut esse primum principium omnium, quod est impossibile, cum omnis motus habeat causam mouentem: aut oportet dicere, quod eius sit quoddam aliud principium & sic rationabiliter quæsitum est de causa, quare mouetur ad hanc partem, & non ad aliam. Deinde cum dicitur

Ostendit difficultatem huius questionis, & dicit quod hoc quod aliquis de quibusdam difficultatibus & occultis velit attente enunciare, assignando causam eorum, quod de omnibus velit inquirere, & nihil prætermittere, forte videbitur esse signum vel multæ stultitiæ, ex qua provenit quod necesse est discernere inter facilia, & difficilia; aut est signum multæ promptitudinis, id est, magnæ præsumptionis, ex qua contingit, quod homo non cognoscit mensuram facilitatis circa inquisitionem veritatis. Et quamvis quidam sint super hoc increpandi; non tamen iustum est, quod omnes similiter reprehendantur, sed ad duo oportet attendere. Primo quidem ad causam, quæ mouet inopem ad loquendum de talibus, vtrum scilicet, hoc faciat ex amore virtutis, an ad ostentationem sapientiæ. Secundo oportet considerare, quomodo se habeat aliquis in credendo ea quæ asserit, vtrum scilicet habeat de eis debilem certitudinem secundum communem hominum modum: aut etiam si firmius, & certius ea cognoscat, scilicet supra communem modum hominum. Quando igitur aliquis potest attingere ad hoc quod cognoscat necessarias causas, certius quod secundum communem hominum modum, tunc oportet reddere gratias his, qui tales necessitates inveniunt, magis quam eos increpare. Deinde cum dicitur

Soluti præmissam quæstionem, & dicit, quod si gratiæ sint agenda his, qui certiores necessitates inveniunt, nunc autem in hac quæstione sufficit dicere, quod nobis videtur, & si non sit adeo certum. Dicit ergo, inter ea, quæ contingit fieri, natura semper facit id quod est optimum, tanquam mora & directa à primo principio, quod est ipsa essentia bonitatis. Videmus autem quod tanto aliquis motus localis est dignior, quanto versus digniorem partem procedit, motus enim accipit speciem à termino, sicut in motibus localibus rectis, motus localis, qui est ad superiorem locum, est honorabilior, & nobilior corporis, quam motus localis, qui est ad inferiorem locum, eo, quod locus qui est sursum, est dignior loco qui est deorsum, & hoc quidem ma-

nifestum est in homine. nam caput quod est sursum, & nobilior pedibus, qui sunt deorsum. Et similiter pars anterior dignior est posteriori. sicut etiam & dextrum est dignius quam sinistrum, sicut supra dictum est, sicut patet in animalibus. Dicta ergo dubitatio quam nunc mouimus, & testificatur quod in cælo sit prius, & posterius, id est ante & retro, de quibus supra nullam mentionem facit. Hæc enim causa, scilicet distinctio anterioris & posterioris in cælo, soluit prædictam dubitationem. Si enim motus cæli se habet optime quantum ostendit, sicut dictum est, hæc erit causa dictæ dubitationis, quia optimum est, quod cælum moueatur motu simplici, id est, semper versus eandem partem [et incessabili] id est, sine interpolatione quietis, quam necesse esset interuenire, si quandoque moueretur versus unam partem, quandoque versus aliam: & ulterius optimum est, quod moueatur versus honorabiliorem partem: est autem anterior pars nobilior. Et ideo cælum mouetur ab oriente versus suum anterior, id est, versus superius hemisphærium, non autem versus inferius, quod est cæli posterius. Sed videtur, quod inconuenienter hanc rationem assignet. Supra enim assignauit distinctionem harum partium in cælo ex principio motus, quia scilicet motus cæli videtur incipere ab una parte non ab alia. hic autem assignat rationem, quare cælum sic moueatur, & non aliter ex distinctione partium cæli: & ita videtur processus eius esse circularis. Ad quod dicendum est, quod distinctio partium cæli est causa quod motus cæli incipiat ab hac parte, & non ab alia, & non e conuerso: sed motum incipere ab hac parte, & non ab alia est signum distinctionis partium cæli. Causa autem distinctionis harum partium est virtus animæ mouentis cælum, vel cuiuscumque intellectualis substantiæ attributa diuersis partibus cæli. Nihil autem prohibet cum quæritur, an aliquis sit probare illud per signum: cum tamen quæritur de causa alicuius propter quam est, oportebit signum ad causam reducere: sicut si probemus, cor moueri per motum venæ pulsantis. Si tamen quæritur, quæ sit causa motus venæ pulsantis, dicitur quod hoc est propter motum cordis. Et similiter Aristoteles probauit esse talem distinctionem partium in cælo, per inchoationem motus à determinata parte, sicut per signum, & tamen inchoationem motus reducit in differentiam partium cæli, sicut in causam. Distinguitur autem pars anterior, & posterior in cælo non naturaliter, scilicet secundum determinatam partem corporis cælestis; quia una & eadem pars cælestis corporis, quæ nunc est in hemisphærio superior, postea erit in hemisphærio inferior, sed secundum situm, sicut etiam supra dictum est de differentia dextri, & sinistri

De nonnullis igitur atque de omnibus entibus quippiam dicere, nihil prætermittere, aut insignis stultitia forsitan, aut valde parati animi videbitur esse. non tamen omnes similiter sunt increpandi, sed dicendi causam quam sit, videre oportet. Et quo præterea modo se habet in credendo, utrum humane, an ita ut asserat atque persistat. Cum igitur quædam exactiores necessitates fuerint nactus, tunc hisce qui inveniunt, gratias agere oportet.

Nunc autem id quod videtur dicendum est. Natura semper id facit, quod est optimum eorum qua fieri possunt. Vt autem lationum rectarum ea præstabilius est, qua locus superius petitur, est enim diuinius locus superius infero, sic, & ea, qua itur versus anteriora præstabilius est ea, qua itur retrorsum, siquidem ita sese habeat, & dextrum atque sinistrum, ut prius est dictum. Atque dubitatio dicta declarat prius posteriusve cælum habere. hæc enim causa dubitationem soluit. Nam si sese habet ut potest optime, hæc erit profecto causa eius quod diximus. Est enim optimum sane simplici, ac incessabili motu cieri, atque hoc ad id quod præstabilius est.

se circularis. Ad quod dicendum est, quod distinctio partium cæli est causa quod motus cæli incipiat ab hac parte, & non ab alia, & non e conuerso: sed motum incipere ab hac parte, & non ab alia est signum distinctionis partium cæli. Causa autem distinctionis harum partium est virtus animæ mouentis cælum, vel cuiuscumque intellectualis substantiæ attributa diuersis partibus cæli. Nihil autem prohibet cum quæritur, an aliquis sit probare illud per signum: cum tamen quæritur de causa alicuius propter quam est, oportebit signum ad causam reducere: sicut si probemus, cor moueri per motum venæ pulsantis. Si tamen quæritur, quæ sit causa motus venæ pulsantis, dicitur quod hoc est propter motum cordis. Et similiter Aristoteles probauit esse talem distinctionem partium in cælo, per inchoationem motus à determinata parte, sicut per signum, & tamen inchoationem motus reducit in differentiam partium cæli, sicut in causam. Distinguitur autem pars anterior, & posterior in cælo non naturaliter, scilicet secundum determinatam partem corporis cælestis; quia una & eadem pars cælestis corporis, quæ nunc est in hemisphærio superior, postea erit in hemisphærio inferior, sed secundum situm, sicut etiam supra dictum est de differentia dextri, & sinistri

Lea. 3.

T. c. 8. & 15.

T. c. 35.

Lea. 7. T. c. 9.

LECTIO VIII.

Postquam Philosophus assignauit causam, quare cælum mouetur versus unam partem, & non versus aliam, hic determinat de uniformitate motus cæli; & primo proponit quod intendit, secundo probat propositum, ibi. [Si enim irregulariter mouebitur, &c.] Circa primum duo facit. Primo, proponit quod intendit, & dicit, quod post prædicta, consequenter est pertranscundum, id est, breuiter dicendum de motu cæli, ostendendo, quod est regularis, id est, semper uniformem velocitatem habens, & nunquam irregularis, ut quandoque, scilicet, velocius, quandoque tardius moueatur, & hoc rationabiliter. Nam iste motus est regula, & mensura omnium aliorum motuum: unde nulla irregularitas, vel inæqualitas in eo debet apparere. Secundo ibi.

LECTIO VIII.

DE motu autem ipsius, quia regularis est & non irregularis, deinceps vtrique dictis erit pertransire.

Dico autem hoc de primo cælo, & de prima latione. In his enim quæ de subtrus, plures iam lationes conueniunt in vnum.

Si enim irregulariter mouebitur manifestum, quod intentio erit, & virtus, & remissio. Omnis enim irregularis latio, & remissionem habet, & intensiorem, & virtutem. Virtus autem est, aut unde fertur; aut quo; aut circa medium; puta forte his quidem; qui secundum naturam quo feruntur; his autem qui præter naturam vnde; proiectis autem, circa medium. Circulationis autem non est; neque vnde; neque quo; neque medium: neque enim principium; neque finis, neque medium ipsius est simpliciter. Tempore enim sempiterno; & longitudine simul ducta, & infrangibilis. Quare, si non virtus ipsius lationis, neque irregularitas erit. Irregularis enim sit propter remissionem, & intentionem.

T. c. 35.

corpus; vel secundum diuersas sphaeras volentes, & reuoluentes, sicut dicebant Astrologi, qui fuerunt tempore Aristotelis, ut patet in 12 Metaphysicorum, vel secundum motus eccentricorum, & epiciclorum, secundum modernos Astrologos, & ex hac diuersitate motuum causatur irregularitas, quæ apparet circa planetas: quia quandoque videntur directi motus, quandoque retrogradi, quandoque stationarii, quamuis secundum rei veritatem nullus motus in cælo sit irregularis. Rationes autem quas hic indicit, habent veritatem non solum in motu primi cæli, qui est simplex, & ex hoc nulla apparet in eo irregularitas, sed etiam in motibus planetarum, in quibus apparet irregularitas propter concursum multorum motuum. Deinde cum dicitur

tus, id est, maxima eius velocitas, est aut unde fertur, id est, versus terminum à quo: aut quo fertur, id est, versus terminum ad quem, aut circa medium. Sicut in his, quæ naturaliter mouentur motu recto, inuenitur maxima velocitas versus terminum ad quem feruntur, quia motus naturalis intenditur in fine, ut in primo

LECTIO VIII.

Post hæc, motum ipsius uniformem, & difforem esse demonstrandum oportet.

Atque hoc dico de primo cælo, delationeque prima. In his enim, quæ sunt sub illo, plures lationes in vnum conueniunt.

Nam si difformiter mouebitur, patet intensiorem lationis statum, remissionemque fore. Omnis enim difformis latio remissionem, intensiorem, ac statum habet, status autem est, aut unde mobile fertur; aut ibi quo fertur, aut in medio. Veluti forsitan hisce quidem, quæ naturâ feruntur, in eo ad quod mouetur, in his, autem, quæ præter naturam feruntur, in eo unde mouentur, hisce vero, quæ projectantur in medio. At conuersionis neque vnde, neque quo, neque medium est. Neque enim ipsius principium, neque finis, neque medium est absolute; nam & tempore est sempiterna, & longitudine coacta, ne frangeatur, quare si lationis cæli status non est, neque difformitas erit. Difformitas enim ob remissionem intensioremve fieri solent.

inuenitur à principio: nam quodammodo paulatim inembra sua animalia expediunt ad motum: neque etiam circa finem, quando membra eorum sunt lassata, sed circa medium, quando sunt in ipso impetu motus. Sed hæc expositio videtur esse extorta. vnde Alexander dicit, quod medium hic est accipiendum secundum locum, & non secundum tempus. Motus enim sagittæ, & aliorum sic projectorum, non est neque in sursum, neque in deorsum, sed in intermedio vtriusque maxima velocitas horum motuum inuenitur. Possimus nihilominus dicere, quia etiam in his secundum tempus accipiendum medium, talia proiecta circa medium velocius mouentur. Causatur enim motus talium projectorum ex impulsu medii deferentis, quod facilius recipit impressionem mouentis, quam ipsum corpus graue, quod proiectur, ut patet in 8. Phisicorum, & ideo, quando multum de aere fuerit commotum, velocior est motus in medio quam in principio, quando adhuc parum de aere commouebatur, vel etiam quam in fine, quando incipit debilitari impressio projectilentis. Et huius signum est, quia huiusmodi proiecta non tantum impulsu faciunt in eo quod est omnino propinquum, & vel in eo, quod est multum remotum, sicut in eo quod mediocriter distat. Sic igitur manifestum est, quod maxima velocitas cuiuslibet motus irregularis, vel est in principio, vel in medio, vel in fine. Sed hæc tria non est accipere in motu circulari epicyclo corporis, neque quantum ad tempus, cum sit sempiternus secundum eius opinionem; neque etiam quantum ad longitudinem, id est, quantum ad figuram loci, quæ est linea circularis, quæ quidem est infrangibilis, quasi circulariter in seipsum rediens, & est infrangibilis, non diuisa in actu, ut possit in actu designari principium, & finis, & ita in circulatione cæli non inuenitur secundum aliquam eius partem virtus, id est, maxima eius velocitas, & per consequens

Lea. 6.

Lea. 7.

Lea. 12.

T. c. 85.

T.c.13. T.c.8.

quens neque irregularitas, quæ sit propter intensionem, & remissionem. Secundam rationem ponit ibi.

d Quæ ratio accipitur simul ex parte mouentis & mobilis. ostensum est enim in 7. & 8. Physicorum, quod omne quod mouetur, ab aliquo mouente mouetur. Vnde necesse est si in aliquo motu sit irregularitas, aut hoc fiat propter mouens, aut propter id, quod mouetur, aut propter utrumque. Si enim mouens non semper, & æquali virtute moueat, sed quandoque maiori, quandoque minori, fiet motus quandoque quidem velocior, quandoque quidem tardior, quia velocitas motus contingit ex hoc, quod virtus mouentis propter suam magnitudinem multum dominatur mobili. Et similiter si corpus quod mouetur per aliquam alterationem non permaneat in eadem dispositione, non erit æqualiter subiectum virtuti mouentis, & ita non erit æqua velocitas motus. Et similiter si fiat transmutatio circa utrumque scilicet mouentem, & mobile, poterit esse motus irregularis. Sed nihil horum potest accidere circa cælum. De ipso enim corpore mobili ostensum est supra, quod est primum, & simplex, quia mouetur primo, & simplici motu, & quod est ingenitum, & incorruptibile, & totaliter intransmutabile, transmutatione, scilicet variante substantiam, & virtutem eius. Motor autem eius multo magis rationabile est, quod sit talis conditio. Cum enim mouens sit potius motus, si corpus, quod mouetur, est primum, & simplex, & ingenitum, & incorruptibile, multo magis motuum eius erit tale. Ostensum est etiam in 8. Phys. quod motor cæli est incorporeus nullam habens magnitudinem. Si igitur ipsum cælum, quod est corpus, non immutetur, a dispositione suæ substantiæ, & virtutis, multo magis non transmutabitur motor eius, qui est incorporeus. Ex quo patet, quod impossibile est motum cæli esse irregularem.

LECTIO IX.

Etenim si fiat irregulariter, & aut tota transmutatur, & quandoque quidem sit velocior, & quandoque autem tardior item, aut partes ipsius. Partes quidem ipsius, quod non sunt irregulares manifestum. Iam enim utique facta fuisset distantia astrorum in infinito tempore, hoc quidem velocius moto, hoc autem tardius. Non videtur autem nihil habens aliter elongationibus, sed & neque totam accidit transmutari. remissio enim vniuersaliusque sit propter impotentiam, impotentia autem præter naturam. Etenim in animalibus impotentia omnes præter naturam sunt, puta senectus & decrementum. Tota enim consistentia animalium forte ex talibus constat, quæ differunt propriis locis, nulla enim partium ipsius habet eam, quæ ipsis regionem. Si igitur in pri-

LECTIO IX.

Hic proponit tertiam rationem, quæ sumitur solum ex parte mobilis, & dicit, quod si motus cæli irregu-

lariter peragatur, aut hoc erit ita, quod tota cæli mutatio transmutetur, ita quod quandoque sit velocior, quandoque tardior aut partes eius. Et intelligitur tota mutatio motus sphaeræ supremæ, partes autem mutationis intelliguntur motus partium cæli. Quod autem partes supremæ sphaeræ non moueantur irregulariter, ita scilicet, quod vna pars cæli quandoque citius quandoque tardius moueatur, ostendit supponendo, quod sphaera stellarum fixarum sit suprema sphaera. nondum enim suo tempore deprehensum erat, quod stellæ fixæ haberent proprium motum præter motum diurnum: & ideo attribuit primum motum, scilicet diurnum, sphaeræ stellarum fixarum, quasi proprium ei. cū tamen posteriores Astrologi dicant, quod sphaera stellarum fixarum habeat quendam proprium motum, supra quem ponunt aliam sphaeram, cui attribuunt primum motum. Supposito ergo quod sphaera stellarum fixarum sit suprema sphaera, probat, quod partes eius non moueantur irregulariter: quia si singulæ partes eius quandoque citius, quandoque tardius mouerentur, iam à longinquo tempore stellæ fixæ in alia distantia se haberent ad inuicem, quam prius vna eorum velocius, & alia tardius mota. sed huius contrarium apparet, quia inueniuntur eandem figuram conferuare, & eodem modo abiuicem elongari in hoc tempore sicut etiam inueniunt antiquissimi obseruatores. non ergo est irregularitas in motu primi cæli quantum ad partes eius. Sed neque etiam tota transmutatio primi cæli transmutatur de velocitate in remissionem velocitatis. Manifestum est autem, quod remissio velocitatis motus cuiuscunque mobilis sit propter impotentiam: sicut videmus quando corpora animalium lassantur, & remittitur eorum motus. Omnis autem impotentia, & defectus est præter naturam, sicut patet in animalibus, in quibus senectus,

Præterea, si omne quod mouetur, ab aliquo moueatur, difformitas motionis aut ob id quod mouet, aut ob id quod mouetur, aut ob utrumque fiat, necesse est, nam & si id quod mouet non eisdem viribus moueat: & si id quod mouetur, alteretur, nec idem permaneat, & si utrumque mutetur, nihil prohibet id quod mouetur, difformi motu cieri. Nihil autem horum circa cælum euenire potest. Id enim quod mouetur, & primum, & simplex, & ingenerabile atque incorruptibile, & omnino immutabile demonstratum est esse. Id etiam quod mouet, longe magis tale esse consentaneum est rationi. Primum namque, primum, & simplicis simplex, & incorruptibile ingenerabileve motuum est. Cum igitur id quod mouetur non mutatur, & si est corpus, nec id quod mouet mutari potest corpore vacans. Quare impossibile est latorem esse difformem.

LECTIO IX.

Etenim si sit difformis, aut ipsa tota mutatur, & interdum celerior, interdum tardior sit, aut ipsius partes. Patet igitur partes difformes non esse. Iam enim distantia stellarum in tempore infinito susset, si alia tardius, alia celerius mouetur: at nulla in distantia aliter se se habere videtur. At neque tota mutari potest. remissio namque cuiusque ob imbecillitatem fieri solet: imbecillitas vero res est profecto præter naturam. Etenim omnes imbecillitates, quæ in animalibus insunt, præter naturam esse videntur, ut senectus, & decrementum. Tota namque fortasse constitutio animalium ex talibus constat, quæ propriis differunt locis. Nulla enim partium est suo in loco. Si igitur in hisce, quæ prima sunt, non est id quod præter naturam inest, simplicia namque sunt, & non mista, & suis in locis sunt, atque nihil prorsus est contrarium ipsis, neque profecto

& decrementum, & alia huiusmodi sunt præter naturam, quod est intelligendum quantum ad naturam particularem, quæ est conferuatiua vniuersaliusque indiuidui quantum potest. Vnde præter

præter naturam eius est, quod deficiat in conferuando: non autem est præter naturam vniuersalem, ex qua causatur non solum generatio, sed etiam corruptio, & per consequens alij defectus ad corruptionem tendentes in his inferioribus. Dicitur autem natura vniuersalis virtus actiua in causa vniuersali, puta, in corpore cælesti. Ideo autem defectus præter naturam particularem in animalibus acciderit postest: quia tota substantia animalis consistit ex talibus corporibus, quæ distant à propriis locis. Componitur enim corpus animalis ex quatuor elementis, quorum nullum tenet proprium locum. Et quia ea, quæ sunt præter naturam, non possunt esse sempiterna, ut patet ex his, quæ supra dicta sunt, necesse est, quod quandoque animalibus accidat corruptio, & defectus, sed in primis corporibus, scilicet cælestibus, nihil potest accidere præter naturam, quia sunt simplicia, non autem mista ex diuersis, & in proprio loco existunt, & nihil est contrarium eis, ut patet ex his, quæ in primo libro dicta sunt: & ita in eis non potest esse aliqua impotentia. Et ideo in eis non potest esse aliqua remissio, id est, diminutio velocitatis: & per consequens neque intensio, id est, velocitatis augmentum: quia ista duo sic se inuicem consequuntur. Sicut enim quando intenditur motus, proceditur à remisso ad intentum, ita cum remittitur, proceditur ab intento ad remissum. Quartam rationem ponit ibi.

te cõ. 38.

lect. 4. lect. 7.

lect. 6.

b Adhuc autem & irrationabile, & infinito tempore potens esse mouens, & rursus alio infinito impotens. Nihil enim videtur existens infinito tempore præter naturam: impotentia autem præter naturam. Neque æquali tempore præter naturam, & secundum naturam nunc totaliter potens, & impotens. Necesse autem, si remittitur motus, infinito remitti tempore.

b Quæ ratio sumitur ex parte mouentis, & proceditur ex quadam diuisione. Si enim in motu cæli sit intensio & remissio, hoc autem non potest esse nisi tribus modis, vno modo ut semper intendatur, vel semper remittatur: alio modo, ut quandoque intendatur, & quandoque remittatur, & hoc dupliciter. Vno modo, ut tota intensio & tota remissio sit simul: quod quidem supposito, quod cælum moueatur tempore infinito secundum eius opinionem, sequitur, quod infinito tempore prius intendatur motus eius, & postea remittatur, & e conuerso. Alio modo, ut vicissim quandoque remittatur, quandoque intendatur: sed quodlibet istorum est impossibile. ergo impossibile est, quod in motu sit remissio, & intensio. Primo ergo ostendit impossibile esse, quod infinito tempore intendatur prius, & postea infinito tempore remittatur, vel e conuerso. Secundo ostendit impossibile esse, quod semper intendatur, vel semper remittatur, ibi. [Sed adhuc neque &c.] Tertio ostendit impossibile esse, quod vicissim intendatur & remittatur, ibi. [Relinquitur autem &c.] Dicit ergo primo, quod irrationabile est, quod motor cæli infinito tempore sit potens, & velociter moueat, & rursus alio infinito tempore sit impotens, & tarde moueat. Nam remissio motus causatur ex impotentia, intensio autem ex potentia. Et hoc idem irrationabile ostendit duobus medijs. Primo quidem, quia nihil præter naturam videtur existere tempore infinito. Ea enim, quæ sunt

secundum naturam, sunt semper, vel in maiori parte: impotentia autem est præter naturam, ut habitum est. ergo impossibile est, quod aliquid infinito tempore sit impotens. Secundo, quia non est æquale tempus eius, quod est secundum naturam, & eius quod est præter naturam. quia id, quod est præter naturam, est secundum naturam, ut in pluribus, vel semper. sed potentia rei est secundum naturam, impotentia autem est præter naturam. ergo impossibile est, quod aliquid tempore totali, scilicet tempore infinito, sit potens & impotens: & per consequens impossibile est, quod infinito tempore intendatur motus, & iterum infinito tempore remittatur. Sed si remittatur motus cæli secundum modum, qui dictus est; necesse est, quod infinito tempore remittatur. Quiddam tamen non intelligentes intentionem Aristot. accipiunt hoc quasi simpliciter & absolute dictum, eo quod non est ratio, quare magis vno tempore remittatur quàm alio: sed hoc est præter intentionem Philosophi. Deinde cum dicit;

imbecillitas erit in ipsis. Quare neque remissio, neque intensio, nam si intensio fuerit, & remissio etiam erit.

Præterea cancellos etiam egredietur rationis id, quod mouet, viribus carere tempore infinito, & rursus alio tempore infinito vires habere. Nihil enim tempore infinito præter naturam esse videtur; & imbecillitas res est, ut patet, præter naturam, nec æquali in tempore præter naturam, & secundum naturam est, nec omnino potens ac imbecille. Si vero motus remittatur, infinito in tempore remittatur necesse est.

At vero neque fieri potest, ut semper intendatur, aut rursus remittatur. Erit enim infinitus indeterminatusque motus. Omne autem ex quopiam esse dicimus, definitum ue.

Præterea hoc idem emerget, si quisquam sumpserit tempus quoddam minimum esse in minore, quo cælum moueri non potest. Vt enim neque ambulare quisquam, neque pulsare citharam quous in tempore, sed vniuersaliusque actio nis definitum est minimum tempus in non exuperando, sic neque cælum moueri quous in tempore potest. Si igitur hoc verum est, non erit sane latentis semper intensio, quod si non erit intensio, neque remissio erit. Similiter

fit infinitus & indeterminatus: quod patet esse falsum. Probatum est enim in 6. Physicor. quod quia omnis motus est ex aliquo in aliquid, necesse est, quod sit determinatus. Vnde etiam vna circulatio cælestis est determinata, sed motus cæli dicitur infinitus secundum diuersas circulationes, sibi succedentes. Secundam rationem ponit ibi.

d Et dicit, quod hoc etiam esse impossibile, est manifestum, si quis concedat esse aliquod tempus minimum, ita quod in minori non contingat moueri cælum. Quilibet enim motus, vel actio habet determinatum tempus, quod non transcendit. Quamuis enim tempus sit diuisibile in infinitum, non tamen est possibile citharizare, vel ambulare in quocunque tempore, sed quilibet actus habet determinatum minimum tempus, quod non excedit velocitate, ut scilicet in minori tempore perficiatur. vnde nec cælum possibile est moueri in quocunque tempore, sed habet aliquod minimum tempus determinatum. Ex quo patet, quod non semper intenditur velocitas motus eius, quia sic velocitas eius excederet quodlibet minimum tempus. Si vero non semper potest intendi motus cæli, pari ratione, neque semper potest remitti, quia eadem ratio est de vno & de altero. Sicut enim est minimum tempus alicuius actionis, ita & maximum in quo peragitur. Possit autem aliquis prædictæ rationi obuiare dicendo, quod

lect. 13.

semper intenditur velocitas motus cæli, & tamen nunquam tran-

F autem &c.] tertio excludit obiectionem, ibi. [Calor autem ab

enim ambo erunt ac alterum, si eadem

Restat igitur dicere motui celeritatem

Vnicum igitur cælum esse, & hoc

nis: si autem non intensio, neque

e Relinquitur itaque dicere, vicissim

f Vnicum igitur cælum esse, & hoc

LECTIO X.

H LECTIO X.

DE vocatis autem altis confe-

b Rationabilissimum autem, & dictis

f Vltimo autem, quia hic finit suam

LECTIO X.

Postquam Philosophus determinauit de cælo,

DE his autem, qua stella vocantur,

Consonum est itaq, maximerationi,

tur quod corpora cælestia sint corruptibilia

te. cõ. 42.

sicut non in intellectu, ita nec in corporibus

c Calor autem ab ipsis, & lumen

lect. 2.

e Ex hac maxime, cui Sol extat

c Excludit obiectionem, quia quidam

exposuit Alexander. Aristoteles enim vult

Caliditas autem ab ipsis lumenque

Ha igitur ideo calefiunt, quia in

Et maxime hac, in qua Solest

Respondet tacite obiectioni. Si enim per

lect. 14.

quæ est calefactio. Alteratio autem secundum omnes alias qualitates causatur ex alteratione primarum quatuor qualitatum, inter quas duæ actiue, scilicet calidum & frigidum, sunt priores passiuæ, scilicet humido & sicco. Calidum autem est prius frigidum, sicut forma priuatione, ut patet ex supradictis: unde motus localis est virtute motus celestis, qui est primus localium motuum, est causa caloris. Dubitatur autem vterius, cum Sol immediate non tangat aerem, neque ignem, quomodo ex motu solis causatur calor in aere & igne. Non enim media d corpora celestia, scilicet sphaera Veneris, Mercurij, & Lunæ ex motu Solis calefiunt. Ad quod responder Alexander, quod nihil prohibet ab aliquo agente aliquid alterari per medium, ita tamen, quod illud medium non alteretur: sicut piscis, qui dicitur stupor, stupefacit manus piscatoris mediante rete, quod tamen non stupefcit, recipit tamen aliquam impressionem piscis secundum suum modum, alio tamen modo quam manus. Ita etiam Sol imprimit aliquid in corpora celestia media, non tamen calefactionem: sed impressio Solis peruenit ad corpora inferiora per modum calefactionis secundum eorum conditionem. Sed contra hanc responsionem videtur esse, quod Aristoteles dicit, quod calor causatur in aere trico, vel compresso per motum stellarum. hoc autem non est possibile, quod contritio vel compressio à motu Solis perueniat ad aerem, nisi media corpora celestia conerantur, quod est impossibile. Et ideo Auerroes in commento dicit, quod totum corpus celeste mouetur motu diurno, quasi vnum animal totum: motus autem planetarum proprij sunt quasi motus partium animalis. Causatur autem calor in aere præcipue ex motu totius cæli, qui est motus diurnus. vnde & Aristor. dicit, quod approximante Sole, & oriente, & super nos existente, generatur calor, quod quidem fit per motum diurnum. Manifestum est autem, quod corpus alterans non alterat solum secundum extremam superficiem, qua tangit corpus alteratum, sed secundum suam totam profunditatem, vel grossitiem. Et huius signum est, quia corpus tenue non est ita efficax ad alterandum, sicut corpus habens profunditatem, vel grossitiem supposita identitate naturæ. Et ita totum cælum calefacit non solum secundum infimam sphaeram, sed secundum totam grossitiem cæli quasi vna alteratione. Et ideo alteratio sequitur in istis inferioribus non solum secundum orbem Lunæ, qui immediate contingit inferiora corpora, sed etiam secundum virtutem stellarum, in quibus est magis adunata, & quasi comassata virtus actiua celestis corporis, & præcipue secundum virtutem Solis, quæ excedit corpora alia virtute, & magnitudine. Quia igitur totum cælum agitur quasi vnum corpus secundum motum diurnum, non est intelligendum, quod deorsum vna sphaera imprimat in aliam, sed quod totum cælum vna impressione alteret inferioræ aerem virtute Solis, & aliarum stellarum, quando nobis appropinquant. Sed etiam hæc ratio non videtur esse sufficiens, ut Simplicius dicit. Primo quidem, quia si secundum contritionem, vel impressionem aeris ex motu celestis corporis præsentem Sole causaretur calor aeris, primo quidem sequeretur, quod loca, quæ sunt inferiora, minus caleferent, tanquam magis remota à motu calefaciente, nunc autem videmus contrarium. nam in planitie est maior calor, quam in montibus. Secundo, quia cum sphaera terræ se habeat per modum puncti ad sphaeram Solis, Sol supra terram existens videtur ex omni parte quasi æqualiter esse nobis propinquus, & ita non deberet esse tanta differentia calefactionis ex Sole, quanta apparet inter mane, & meridiem, & inter hyemem, & æstatem. Tertio, quia nulla ratio esset, quare minor esset calor in locis vmbrosis, quam in locis, in quibus radij solis perueniunt. Et eisdem rationibus probatur, quod Sol non calefacit, quasi igneæ naturæ existens. Et ideo Simplicius dicit, quod à Solis corpore egrediuntur radij, quos dicit esse corporales, & quod per celestia corpora, quæ sunt infra Solem, quæ sunt immaterialia, sine prohibitione penetrare possunt: per aerem autem penetrat propter aeris poros: sed à corporibus solidis, scilicet terra & aqua reflectuntur ad æquales angulos, quia, ut probant Perceptiui, omnis reflexio fit ad æquales angulos. Quando ergo radius solaris percipit terram diametraliter, radius reflectitur in seipsum, & sic fit maxima inspiatio, quæ causat maximum calorem: & hoc quando Sol est directe super summitatem capitum ipsorum, quanto autem Sol est magis distans, tanto generatur minor calor: & inde est, quod in hyeme, & apud ortum Solis, vel occasum fit minor calor in aere: quia radij solares percipiunt terram secundum angulos magis obliquos. vnde radij influxi magis distant à radijs post obiectis, &

nos existente generatur calor. Quod quidem igitur neque ignea sunt, neque in igne feruntur, tantum nobis dictum sit de ipsis.

propter hoc Aristotel. signanter non simpliciter dixit, quod Sole magis appropinquante generatur maior calor, sed addidit, oriente, & super nos existente, ut intelligatur approximatio per respectum ad summitatem capitum nostrorum, non autem secundum quantitatem linearum à Sole ad nos ductarum, quia fere ex omni parte sunt æquales. Et si quidem intelligatur Simplicius in his verbis radios esse corpora constringentia aerem, & inspiantia, & per hunc modum calefacientia, expresse falsum dicit. Probat enim Aristotel. in secundo de Anima, quod radius, neque est corpus, neque defluxus corporis alicuius. Si vero dicat esse corporales, quia ad modum corporum se habent, in quantum directe projiciuntur, & reflectuntur à corpore spisso, quia radij penetrare non possunt, sic verum dicit. Tales enim reflexiones per contra resistantiam corporum, non solum competunt corporibus, sed etiam qualitibus: nam & calor reflectitur, cum inuenit obstaculum, & similia huiusmodi. Si quis autem diligenter consideret omnia, quæ dicta sunt, aliquam rem vera sunt. dicit enim Aristotel. quod à stellis generatur & calor, & lumen, vito aere ab illorum latione, quod non videtur sic intelligendum, quod calor & lumen generentur per aeris contritionem ex motu celestium corporum. Non enim agitur hic de lumine ignis generati ex motu, ut prius dicebatur, sed de lumine, quod causatur ab his stellis, in quantum sunt entia lucida in actu. Duplex est ergo causa caloris ex corporibus celestibus in his inferioribus generari. vna quidem causa est motus: alia causa est lumen. Quare autem motus causa sit calefactionis, supra dictum est. Non est autem intelligendum, quod mutua contritio, vel confricatio corporis celestis, & aeris sit causa caloris, sed solum motus aeris ex superiori motu celestis corporis causatus. mouetur autem aer superior, & similiter ignis secundum motum diurnum cæli totius secundum virtutem Solis, & omnium stellarum, ut Auerroes dicit. Secunda autem causa calefactionis corporum inferiorum ab astris, & præcipue à Sole, est lumen, quod quidem habet virtutem calefaciendi, in quantum est qualitas actiua primi alterantis, scil. cæli, & directe causat qualitatem primam inferiorum corporum, quæ est calor. Et quia hæc qualitas, scilicet lumen, magis abundat in Sole, inde est, quod est maxime potens ad calefaciendum. Reliqua autem celestium corporum, in quantum participant de lumine, quæ est vniuersalis virtus actiua celestium corporum, habent virtutem calefaciendi in tantum, quod etiam lumen Lunæ est calefactiuum, secundum id, quod Philolophus dicit in libro de Partibus animalium, quod noctes plenilunij sunt calidiores: vnde quidam pisces mouentur ad superficiem aquæ. Quod autem quedam astra dicantur infrigidare, vel humectare, Auerroes in commento dicit, hoc non esse per se, sed in quantum agunt calorem proportionatum. vnde reprehendit Auicennam, qui dicit, quod stellæ faciunt infrigidationem & calefactionem. Sed in hoc non recte dicit Auerroes. Illud enim videtur esse per accidens, quod non per se producitur ab agente. Corpora enim celestia sunt actiua respectu eorum, quæ sunt hic. si igitur non per se agerent frigiditatem & humiditatem, & alia huiusmodi, sequeretur, quod ista essent per accidens in vniuerso. Item, cum omnes formæ substantiales inferiorum corporum sint ex virtute celestium corporum, consequens est, quod ex eorum virtute sint etiam qualitates consequentes species, seu formas elementorum, quæ sunt calidum, frigidum, humidum & siccum, & alia huiusmodi. Dicendum est ergo, quod omnia corpora celestia secundum communem virtutem luminis habent calefacere, sed secundum alias proprias virtutes singulis corporibus attributas, habent non solum calefacere, & infrigidare, sed etiam omnes alios effectus corporales efficere in istis inferioribus. Et secundum influentiam luminis, & harum virtutum, verum est, quod Alexander dicit, media corpora celestia recipere impressionem Solis alio modo, quam corpora inferiora. Est igitur considerandum, quod secundum quod calor causatur in inferioribus corporibus ex motu astrorum, & totius cæli, corpora propinquiora cælo, scilicet ignis, & superior aeris pars, quæ circumferuntur secundum motum cæli, sunt calidiora. secundum autem quod ex lumine stellarum causatur calor, sunt calidiora ea, quæ sunt infima, quia in superioribus reflexiones radiorum magis disperguntur. Et inde est etiam, quod circa terram plures species rerum generantur ex virtute radiorum Solis, & stellarum, quæ per reflexionem circa terram multiplicantur. Mouet autem quæstionem Alexander. Si corpora celestia suo motu conerant aerem, videretur sequi, quod sint tangibilia, & vide-

lor. Hæc igitur à nobis sint dicta de ipsis, quibus patet neque ignea ipsas esse, neque in igne ferri.

neque est corpus, neque defluxus corporis alicuius. Si vero dicat esse corporales, quia ad modum corporum se habent, in quantum directe projiciuntur, & reflectuntur à corpore spisso, quia radij penetrare non possunt, sic verum dicit. Tales enim reflexiones per contra resistantiam corporum, non solum competunt corporibus, sed etiam qualitibus: nam & calor reflectitur, cum inuenit obstaculum, & similia huiusmodi. Si quis autem diligenter consideret omnia, quæ dicta sunt, aliquam rem vera sunt. dicit enim Aristotel. quod à stellis generatur & calor, & lumen, vito aere ab illorum latione, quod non videtur sic intelligendum, quod calor & lumen generentur per aeris contritionem ex motu celestium corporum. Non enim agitur hic de lumine ignis generati ex motu, ut prius dicebatur, sed de lumine, quod causatur ab his stellis, in quantum sunt entia lucida in actu. Duplex est ergo causa caloris ex corporibus celestibus in his inferioribus generari. vna quidem causa est motus: alia causa est lumen. Quare autem motus causa sit calefactionis, supra dictum est. Non est autem intelligendum, quod mutua contritio, vel confricatio corporis celestis, & aeris sit causa caloris, sed solum motus aeris ex superiori motu celestis corporis causatus. mouetur autem aer superior, & similiter ignis secundum motum diurnum cæli totius secundum virtutem Solis, & omnium stellarum, ut Auerroes dicit. Secunda autem causa calefactionis corporum inferiorum ab astris, & præcipue à Sole, est lumen, quod quidem habet virtutem calefaciendi, in quantum est qualitas actiua primi alterantis, scil. cæli, & directe causat qualitatem primam inferiorum corporum, quæ est calor. Et quia hæc qualitas, scilicet lumen, magis abundat in Sole, inde est, quod est maxime potens ad calefaciendum. Reliqua autem celestium corporum, in quantum participant de lumine, quæ est vniuersalis virtus actiua celestium corporum, habent virtutem calefaciendi in tantum, quod etiam lumen Lunæ est calefactiuum, secundum id, quod Philolophus dicit in libro de Partibus animalium, quod noctes plenilunij sunt calidiores: vnde quidam pisces mouentur ad superficiem aquæ. Quod autem quedam astra dicantur infrigidare, vel humectare, Auerroes in commento dicit, hoc non esse per se, sed in quantum agunt calorem proportionatum. vnde reprehendit Auicennam, qui dicit, quod stellæ faciunt infrigidationem & calefactionem. Sed in hoc non recte dicit Auerroes. Illud enim videtur esse per accidens, quod non per se producitur ab agente. Corpora enim celestia sunt actiua respectu eorum, quæ sunt hic. si igitur non per se agerent frigiditatem & humiditatem, & alia huiusmodi, sequeretur, quod ista essent per accidens in vniuerso. Item, cum omnes formæ substantiales inferiorum corporum sint ex virtute celestium corporum, consequens est, quod ex eorum virtute sint etiam qualitates consequentes species, seu formas elementorum, quæ sunt calidum, frigidum, humidum & siccum, & alia huiusmodi. Dicendum est ergo, quod omnia corpora celestia secundum communem virtutem luminis habent calefacere, sed secundum alias proprias virtutes singulis corporibus attributas, habent non solum calefacere, & infrigidare, sed etiam omnes alios effectus corporales efficere in istis inferioribus. Et secundum influentiam luminis, & harum virtutum, verum est, quod Alexander dicit, media corpora celestia recipere impressionem Solis alio modo, quam corpora inferiora. Est igitur considerandum, quod secundum quod calor causatur in inferioribus corporibus ex motu astrorum, & totius cæli, corpora propinquiora cælo, scilicet ignis, & superior aeris pars, quæ circumferuntur secundum motum cæli, sunt calidiora. secundum autem quod ex lumine stellarum causatur calor, sunt calidiora ea, quæ sunt infima, quia in superioribus reflexiones radiorum magis disperguntur. Et inde est etiam, quod circa terram plures species rerum generantur ex virtute radiorum Solis, & stellarum, quæ per reflexionem circa terram multiplicantur. Mouet autem quæstionem Alexander. Si corpora celestia suo motu conerant aerem, videretur sequi, quod sint tangibilia, & vide-

lect. 14. te. c. 67.

lect. 44.

lect. 14. te. c. 67.

lect. 14. te. c. 67.

lect. 14. te. c. 67.

lect. 14. te. c. 67.

lect. 14. te. c. 67.

lect. 14. te. c. 67.

lect. 14. te. c. 67.

lect. 14. te. c. 67.

lect. 2. te. c. 6. lect. 19. te. c. 43.

& videtur sequi, quod sint calida, & frigida: hæc enim sunt primæ tangibiles qualitates, ut dicitur in secundo de Generatione. Sed ad hoc de facili patet responsio per id, quod Philolophus dicit in primo de Generatione, quod illa, quæ sunt nata agere, &

tur. quod quidem dicitur posuisse Eraclicus Moticus, & Aristarcus. Supponit autem Arist. ad præsens, quod terra quiescat, quod post modum probabit. vnde relinquatur remoto primo membro, quo ponebatur cælum, & stellæ quiescere, alterum duorum membrorum verificari. s. vel quod vtrumque moueatur. s. stella & orbis: vel quod vnum eorum moueatur, & alterum quiescat. Deinde cum dicitur, c. § Destruit alterum membrum. s. quod tam stella, quam orbis moueatur, & dicit, quod si ambo mouentur, videtur sequi quoddam quod est irrationabile. s. quod sit eadem velocitas stellæ, & circuli deferentis ipsam. Si. n. vtrumque mouetur, oportet dicere, quod velocitas vniuersi iusque stellæ sit æqualis velocitati circuli, in quo fertur. Apparet enim stellæ simul cum circulis redeuntis, iterum in idem, à quo inceperant moueri. & hoc quidem manifeste apparet, si loquatur de stellis fixis, quæ sunt in sphaera octaua. Nam omnes huiusmodi stellæ simul cum tota sphaera videtur vno motu moueri, ita quod stella, quæ est in circulo æquinoctiali, qui est circulus maximus diuides sphaeram per medium, in eodem tempore circuit totum circulum suum magnum, in quo tempore alia stella, quæ est in minori circulo versus alterum polorum, circuit circulum suum paruum. Et sic cum illud sit velocius, quod in æquali tempore mouetur per maius spatium, ut in 6. Physicor. sequitur, quod stella, quanto est in maiori circulo, tanto sit velocioris motus, & similiter quanto circulus est maior, tanto motus eius erit velocior. Et potest etiam hoc intelligi, ut Alexand. dicit: adaptando ad circulos planetarum. Nam secundum quod mouentur motu diurno, simul reuoluuntur cum

LECTIO XI.

LECTIO XI.

Quoniam autem videntur & astra translata, & totum cælum, necessarium aut quiescentibus vtrisque fieri translationem, aut motis, aut hoc quidem quiescente, hoc autem modo.

Quoniam autem & stella transferri videantur, & totum cælum aut vtrisque subeuntibus motum, aut altero quiescente, altero subeunte motum, hinc fieri mutationem necesse est.

Vtraque quidem igitur quiescere impossibile quiescente & terra. Neque enim vtrique fierent, quæ videntur: terram autem supponatur quiescere. Relinquatur autem, aut vtraque moueri, aut hoc quidem moueri, hoc autem quiescere.

Ambo igitur quiescere, terra quiescente impossibile est. Non enim fierent, quæ videntur. at supponatur terram quiescere. Restat igitur ambo moueri, alterum quiescere, alterum motu fieri.

Siquidem igitur ambo mouebuntur, irrationabile easdem velocitates astrorum esse, & circulorum. Vnumquodque enim æque velox erit circulo, secundum quem fertur. Videtur enim simul circulis constantia iterum in idem; accidit igitur simul astrumq; pertransiisse circulum, & circulum allatum esse, eaque ipsius latione pertranseuntem eam, quæ ipsius peripheriam.

Si igitur ambo mouebunt, ratione profecto vacat, easdem stellarum, aut circulorum esse celeritates. Vnaquæque enim æque celeris erit, atque circulus, in quo fertur. Simul enim cum circulis in idem redire videtur. Accidit igitur simul stellam circulum transiisse, & circulum, lationem suam egisse, suamq; circumferentiam transiisse.

LECTIO XI.

lect. c. 45.

Postquam Philolophus ostendit, qualis sit natura stellarum, hic determinat de motu earum. & primo ostendit, qualiter stellæ moueantur. secundo ostendit, vtrum ex eorum motu sonus causetur, ibi. [Manifestum autem ex his &c.] Circa primum ostendit, stellæ non per se moueri, sed deferri eas motu orbium tribus rationibus, quarum prima sumitur per comparisonem stellarum ad orbem, in qua quidem ratione vnum præsupponit ex eo, quod apparet secundum sensum, videmus enim totum cælum & stellæ moueri. Necesse est autem, hoc contingere tribus modis. vno quidem modo ita, quod vtrumque quiescat, scilicet & stella, & orbis: alio quidem modo ita, quod vtrumque moueatur: tertio vero modo ita, quod vnum quiescat, & alterum moueatur. hæc autem diuisione posita, profecquitur tria membra supra dicta. Et primo sequitur primum, cum dicit.

Non est autem consentaneum rationi celeritates stellarum, & magnitudines circulorum eandem rationem habere. Circulos enim non est absurdum, sed necessarium celeritates habere rationem subeuntes eandem, quam & magnitudines subeunt; Stellarum autem earum quamq; quæ sunt in istis, nullo modo consentaneum est rationi; nam si necessario celerior erit, quæ per maiorem circulum fertur, patet, si circulos stella suos mutabunt, alia cele-

Non est autem rationabile, eadem ratione habere velocitates astrorum, & magnitudines circulorum. Circulos quidem enim nihil inconueniens, sed necessarium analogice habere velocitates magnitudinibus. Astrorum autem vnumquodque, quod in his non valde rationabile. si enim ex necessitate maiori circulo latum velocius erit, palam, quia & si transponantur astra in eos, qui inuicem

Non est autem consentaneum rationi celeritates stellarum, & magnitudines circulorum eandem rationem habere. Circulos enim non est absurdum, sed necessarium celeritates habere rationem subeuntes eandem, quam & magnitudines subeunt; Stellarum autem earum quamq; quæ sunt in istis, nullo modo consentaneum est rationi; nam si necessario celerior erit, quæ per maiorem circulum fertur, patet, si circulos stella suos mutabunt, alia cele-

Circa quod dicit, quod impossibile est dicere, quod vtrumque quiescat. s. stella, & orbis, si supponatur, quod etiam terra quiescat. Non enim posset saluari apparet motus stellarum, si & stellæ, quæ videntur moueri, quiescerent, & orbis qui videtur moueri. Quod etiam motus apparet, causatur ex motu visibilis, vel ex motu videntis: & ideo quidam ponentes stellæ, & totum cælum quiescere, posuerunt terram, in qua nos habitamus, moueri ab occidente circa polos æquinoctiales qualibet die semel: & ita per motum nostrum videtur nobis, quæ stellæ in contrarium moueantur.

Non est autem consentaneum rationi celeritates stellarum, & magnitudines circulorum eandem rationem habere. Circulos enim non est absurdum, sed necessarium celeritates habere rationem subeuntes eandem, quam & magnitudines subeunt; Stellarum autem earum quamq; quæ sunt in istis, nullo modo consentaneum est rationi; nam si necessario celerior erit, quæ per maiorem circulum fertur, patet, si circulos stella suos mutabunt, alia cele-

Quod sit eadem velocitas astrorum, & magnitudinis circulorum, ut scilicet tanto aliquod astrum sit velocius, quanto mouetur in maiori circulo. Secundo autem ostendit non esse inconuen-

Suprema sphaera: nisi in quantum per motus proprios planetæ in suis circulis per aliquod spatium retrocedunt. Et quia circulus superioris planetæ est maior, sequitur, quod superior planeta sit velocior, quantum ad motum diurnum, quia in eodem tempore per maiorem circulum reuoluitur. Sic igitur tam in stellis fixis, quam in planetis, aliquid accidit, quod simul stella pertransiit totum circulum, & quod circulus est motus proprio motu pertranseundo propriam peripheriam, id est, circumferentiam: quod quidem intelligitur, in quantum aliquod punctum signatum in circulo redit ad pristinum statum. Sic igitur ostensum, quod accidat ex dicta positione eandem esse velocitates astrorum & circulorum, ostendit hoc esse irrationabile, ut supposuerat. Deinde cum dicit.

niens hoc dicere circa ipsos circulos: immo magis videtur necessarium, quod eorum velocitates analogice, id est, proportionabiliter se habeant ad eorum magnitudines: quia ita videmus in omnibus corporibus naturalibus, quod quanto aliquid fuerit maius, tanto velocius mouetur motu proprio. Et sic, si non est rationale, quod velocitas stellarum proportionetur magnitudini circulorum, est autem rationale, quod velocitas circulorum proportionetur magnitudini proprie, consequens est, irrationabile esse aequales velocitates astrorum, & circulorum. Quod autem non sit rationale, quod motus cuiuslibet stellae proportionetur in velocitate magnitudi- ni sui circuli, sic ostendit. Quia aut hoc contingeret ex necessitate naturali, aut à casu. si autem contingat ex naturali necessitate, quod stella sit velocior, quae mouetur in maiori circulo, sequitur, quod si transponatur stella in alios circulos, ut scilicet stella, quae prius erat in maiori circulo, postea ponatur in minori, sequetur quod stella, quae prius erat tardior, sit velocior, & econuerso. & ita videbitur, quod stellae non habebunt proprium motum, sed mouebuntur à circulis, & ex quo stella non conferuat velocitatem aliquam propriam in suo motu, sed velocitas eius consequitur solam magnitudinem circuli. Si autem dicatur, quod hoc contingit à casu, quod stella, quae est in maiori circulo, velocius moueatur, hoc improbat dupliciter. Primo quidem, quia si hoc esset à casu, non esset rationale in omnibus circulis & stellis hoc inueniri, simul esse maiorem circuli magnitudinem, & maiorem velocitatem motus stellarum. Quod enim hoc contingeret in vno, vel in duobus, non videretur esse inconueniens, sed quod hoc contingat in omnibus, & à casu videtur esse quoddam fictitium. Ea enim, quae sunt à casu, non eodem modo se habent in omnibus, aut in paucioribus. Secundo ostendit, quod hoc non possit esse à casu per hoc, quod casus non contingit in his, quae sunt à natura, sed ea quae casualiter fiunt, sunt praeter naturam ordinem. Vnde ea, quae à casu, vel fortuna fiunt, non similiter se habent in omnibus, sicut ea, quae sunt à natura. Cum igitur in motibus caelestium corporum nihil sit praeter naturam, ut supra habitum est, non potest esse, quod hoc quod dictum est, à casu accidat, & ita patet non esse verum, quod simul circulus, & stella moueantur, & aequali velocitate. Potest etiam ad hoc improbandum alia ratio induci: quia ut Alexander dicit, sequeretur, quod alter motuum esset superfluous, quod non contingit in his, quae sunt à natura. Deinde cum dicit.

circulos, hoc quidem erit velocius: hoc autem tardius. Sic autem non vtrique habebunt proprium motum, sed ferentur vtrique à circulis, siue à casu contingit. Neque sic rationale, ut in omnibus simul, ut circulus quidem sit maior, & latius velocior eius, quod in ipso astra. vnum quidem enim, aut duo hunc modum habere nihil inconueniens: omnia autem similiter fictione affimilatur. Simul autem & non est in his, quae natura, quod vt contingit, neq; & vbi que quod in omnibus existens, à fortuna.

Sed adhuc iterum, si quidem circuli manent, astra autem mouentur, eadem & similiter erunt irrationabilia. accidet enim velocius moueri, quae extra, & velocitates esse secundum magnitudines circulorum.

Quoniam quidem igitur neque vtraque moueri rationale, neque astrum solum, relinquatur, circulos quidem moueri, astra autem quiescere, & infixa circulis ferri. solum enim vtrique sic nullum irrationabile accidit; celeritatem enim esse maioris circuli velocitatem rationale eorum, quae circa idem centrum collocatorum. Sicut enim in alijs maius corpus velocius fertur propria latitudine, sic & in circularibus. maior enim ablatorem ab his, quae ex centro maioris circuli decisio. Itaque rationabiliter in aequali tempore maior circumferretur circulus, & non diuelli caelum propter hoc accidit, & quia ostensum est continuum ens totum.

Inquit de tertio membro, & primo ostendit, quod non est possibile, quod stella moueatur, & circulus quiescat, & dicit, quod si dicatur circulos manere in eodem situ, & stellas moueri, sequentur eadem irrationabilia, quae & prius. Accidet enim, quod stella velocius moueatur, quae est extra: & si hoc referamus ad stellas fixas, dicitur illa stella esse extra, quae est extra polos, propinquior aequinoctiali. Si autem referamus ad planetas, dicitur esse extra stella illa, quae est in circulo continenti. continentum enim est infra continens. Vtroque enim modo circulus, qui est extra, est maior. & ita sequetur, quod velocitates stellarum sint proportionabiles magnitudini circulorum. Secundo cum dicit.

At vero si orbis quiescant, stella autem moueantur, eadem absurda, & similiter erunt. eueniet enim celerius eas moueri, quae sunt extra, & celeritates per orbium magnitudines esse.

Cum igitur neque vtraque, neque stellam solum moueri consentaneum sit rationi, restat orbis quidem moueri, stellas vero quiescere, & infixas in ipsis orbibus ferri, hoc enim modo duntaxat nihil accidit, quod rationis fines egrediatur. Et velocitatem enim orbis maioris celeritatem esse, consentaneum est rationi circa idem centrum in orbibus stellis infixis. Vt enim in ceteris maius corpus celerius latitudine propria fertur, sic & orbibus ipsis. Pars enim orbis maioris maior est hisce partibus, quae auferuntur ab eo plano, quod per centrum extenditur. Quare congrue aequali tempore maior orbis circumferretur, & caelum accidet non diuelli, & propter hoc ipsum, & quia demonstratum est totum ipsum continuum esse.

Aristotelis omnes sunt circa idem centrum, quod est terra. Non enim Astrologi sui temporis ponebant centricos, neque epiciclos, Non autem poteris hoc referri ad diuersos motus, quos describunt stellae fixae in suo motu. non enim omnium eorum circulorum est idem centrum. Sed si ad stellas fixas referre velimus, oportet quod hic nomine centri, polos significetur, eo quod sicut se habet centrum ad circulum in superficie plana, ita se habet aliquo modo ad circulum in superficie sphaerica. Cum autem in eadem sphaera designantur diuersi circuli circa eorum polos, tanto aliquis circulus est minor, & tardior motus, quanto est polo propinquior. sicut & inter circulos adinuicem postos: tanto aliquis circulus est minor, & tardior, quanto est propinquior centro. Vnde centrum & polos sunt indiuisibilia, & penitus immobilia. immo autem hoc dixit esse rationale, quia & in alijs corporibus, quae mouentur motu recto, quanto aliquid corpus est maius, tanto velocius mouetur deorsum. Econtrario autem se habet in mo-

tuviolento, in quo corpus quanto est maius, tanto tardius mouetur. vnde & in corporibus, quae mouentur motu circulari, cum motus eorum sit regularis, rationabile est, quod quanto circulus fuerit maior, tanto velocius moueatur. Et quod motus maioris circuli sit velocior, patet ex hoc, quod si à centro ducatur duae lineae rectae per omnes circulos vsque ad supremum, portio illa, quae abscinditur ab his duabus lineis, erit maior in circulo maiori, & minor in minori: & eadem ratio est, si ducantur duae lineae circulares à polo per omnes circulos vsque ad maximum eorum. Cum ergo vna dictarum duarum linearum circularium tota simul perueniat ad locum, in quo erat alia, manifestum est, quod in maiori circulo pertranseat maiorem portionem in eodem tempore: & hoc est velocius moueri, sicut dicitur in 6. Physico. pertranseat maius spatium in aequali tempore. Sic ergo rationale erit, quod maior circulus pertranseat maius spatium in aequali tempore, & ita motus erit velocior. Secundo autem non accidit hoc inconueniens, quod caelum diuellatur, id est, scindatur, quod oportebit dicere, si stellae mouentur, & orbis quiescant: & praecipue quia ostensum est, quod totum caelum est continuum, ita quod inferior sphaera tangit superiorem secundum totum. Si igitur orbis quiescerent, & stellae mouerentur, si quidem stellae essent profundatae in corporibus sphaerarum, sequeretur, quod suo motu diuellerent, siue dirumperent ipsam sphaeram substantiam. Si autem mouerentur in superficie sphaerae superioris, oporteret quod vel inferior sphaera scinderetur à motu stellarum, vel quod esset aliquod spatium medium inter duas sphaeras secundum quantitatem stellarum, & hoc spatium oporteret vel esse vacuum, vel esse plenum aliquo corpore passibili, quod dirumperetur ad modum aeris, vel aquae per motum corporis transeuntis. Vtrumque autem horum est impossibile. Sed haec omnia inconuenientia cuitantur, si ponamus stellas non moueri per se, sed solum per motum orbium. Haec autem expositio, quae dicta est, conuenit tam quantum ad stellas fixas, quam etiam quantum ad planetas. Potest autem aliter exponi, secundum quod referuntur solum ad stellas fixas. quia enim probauerat, quod motus maioris circuli est velocior, per quantitatem portionum intersectarum à duabus lineis procedentibus à centro, vel à polo, probat hoc iterum alia ratione: quia nisi maior circulus in sphaera stellarum fixarum velocius moueretur, sequeretur, quod sphaera stellarum tota non esset continua, sed diuelleretur per partes, cum stella, quae est in minori circulo, si haberet motum aequalem velociorem, oporteret quod in minori tempore suum circulum perageret: hoc enim est de ratione aequae velocis, quod in minori tempore minus spatium pertranseat.

quidem manifestat dupliciter. Vno modo, quia omnes alij ita dicunt quinque stellas esse sphaericas, & ita hoc est tanquam probabile accipiendum. Alio modo secundum rationem, quae sumitur ex praedeterminatis. Dicitur enim, quod stellae sunt factae ex natura caelestium corporum, vnde oportet confiteri, quod habeant eadem figuram, quam habet caelum. Ostensum est autem supra, caelum esse sphaericum figurae: vnde oportet stellas sphaerice figurae esse. Deinde ostendit differentiam motuum circularium, qui sunt proprie sphaerici corporis, & dicit, quod duo sunt motus sphaerici corporis, qui conueniunt ei per se, id est, secundum rationem propriae figurae, scilicet reuolutio, & circumgyratio. Differunt autem hi duo motus secundum diuersitatem axis, & polo, super quos intelligitur corpus sphaericum moueri, & hoc per comparationem ad nos. Si enim intelligatur corpus stellae moueri super duos polos, quorum vnus sit in superficie, quae est versus nos, & alius in superficie opposita, ita quod intelligamus, axem esse lineam transeuntem per profunditatem stellae, sic stella mouetur motu circumgyrationis, conseruans eandem superficiem versus nos, ad modum, quo mouetur mola molendini. Si vero intelligatur, corpus stellae moueri super duos polos, quorum vterque accipitur in quacunque parte, qua coniungitur corpori sphaerico, sic in suo motu non semper seruat eandem superficiem versus nos, & erit motus volutationis. Quia igitur isti duo motus sunt proprii corporis sphaerici, oportet, si stellae mouentur per se ipsas, quod altero horum motuum moueantur. Deinde ostendit, quod neutro horum motuum causetur motus, qui in eis videtur. & primo ostendit, quod motus, qui in stellis videtur, non sit motus circumgyrationis, & hoc idem probat dupliciter.

LECTIO XII.

LECTIO XII.

Adhuc autem, quoniam sphaerica sunt astra, quemadmodum & alij dicunt, & nobis concessum dicere ex illo corpore generantibus. Sphaerici autem duo sunt per se, volutatio & circumgyratio. si motu quidem igitur mouentur astra per se ipsa, altero vtrique mouebuntur horum, sed neutro videntur. circumgyrata quidem enim vtrique manent in eodem, & non transferentur: quod & videtur, & omnes dicunt. Adhuc autem omnia quidem rationale eodem motu moueri; solus autem videtur astrorum Sol hoc operari oriens, & occidens, & iste non propter ipsum, sed propter elongationem nostri visus. visus est

Praterea, cum stelle sint rotundae, quemadmodum & ceteri dicunt, & nos etiam, & nostris consonum sententis dicimus, ex illo corpore ipsas generantes, rotundis, ipsius duae sint per se motiones, volutio, & conuersio, si stelle per se mouentur, harum altera motione mouentur, at neutra moueri videntur. Si uerjarentur enim, eodem in loco sane manerent, locum ue non mutarent. Videtur autem locum mutare, ac omnes dicunt. Praterea omnes quidem consentaneum est rationi, eodem motu cieri. Sol autem stellarum solus hoc facere videtur, cum oritur atq; occidit, & hic non per se, sed ob nostri sensus remotionem. Vnus enim longe sese extendens versatur ob imbecillitatem: qui quidem fortasse causa est, & ut stella quidem fixa micare,

scinditur ab his duabus lineis, erit maior in circulo maiori, & minor in minori: & eadem ratio est, si ducantur duae lineae circulares à polo per omnes circulos vsque ad maximum eorum. Cum ergo vna dictarum duarum linearum circularium tota simul perueniat ad locum, in quo erat alia, manifestum est, quod in maiori circulo pertranseat maiorem portionem in eodem tempore: & hoc est velocius moueri, sicut dicitur in 6. Physico. pertranseat maius spatium in aequali tempore. Sic ergo rationale erit, quod maior circulus pertranseat maius spatium in aequali tempore, & ita motus erit velocior. Secundo autem non accidit hoc inconueniens, quod caelum diuellatur, id est, scindatur, quod oportebit dicere, si stellae mouentur, & orbis quiescant: & praecipue quia ostensum est, quod totum caelum est continuum, ita quod inferior sphaera tangit superiorem secundum totum. Si igitur orbis quiescerent, & stellae mouerentur, si quidem stellae essent profundatae in corporibus sphaerarum, sequeretur, quod suo motu diuellerent, siue dirumperent ipsam sphaeram substantiam. Si autem mouerentur in superficie sphaerae superioris, oporteret quod vel inferior sphaera scinderetur à motu stellarum, vel quod esset aliquod spatium medium inter duas sphaeras secundum quantitatem stellarum, & hoc spatium oporteret vel esse vacuum, vel esse plenum aliquo corpore passibili, quod dirumperetur ad modum aeris, vel aquae per motum corporis transeuntis. Vtrumque autem horum est impossibile. Sed haec omnia inconuenientia cuitantur, si ponamus stellas non moueri per se, sed solum per motum orbium. Haec autem expositio, quae dicta est, conuenit tam quantum ad stellas fixas, quam etiam quantum ad planetas. Potest autem aliter exponi, secundum quod referuntur solum ad stellas fixas. quia enim probauerat, quod motus maioris circuli est velocior, per quantitatem portionum intersectarum à duabus lineis procedentibus à centro, vel à polo, probat hoc iterum alia ratione: quia nisi maior circulus in sphaera stellarum fixarum velocius moueretur, sequeretur, quod sphaera stellarum tota non esset continua, sed diuelleretur per partes, cum stella, quae est in minori circulo, si haberet motum aequalem velociorem, oporteret quod in minori tempore suum circulum perageret: hoc enim est de ratione aequae velocis, quod in minori tempore minus spatium pertranseat.

lect. 3. tex. c. 13.

LECTIO XII.

Præmissa prima ratione ad ostendendum, quod astra mouentur per motum circulorum, quae sumebatur ex comparatione stellarum ad circulos seu orbis. hic ponit rationem secundam, quae sumitur ex figura stellarum, quae talis est: Stellae sunt sphaerice figurae: vnde si mouerentur, oporteret eas moueri motu, qui est proprius corpori sphaerico, qui est duplex, scilicet volutatio, & circumgyratio: neutro autem istorum duorum motuum stellarum mouentur. ergo non mouentur secundum se ipsas, sed hoc quod apparet de motu earum, est, quia mouentur secundum motum circulare. Primo ergo proponit, stellas esse sphaericae figurae: quod

Primo quidem: quia si corpus stellarum moueretur motu circumgyrationis, oporteret, quod quaelibet partes stellae mutarent loca sua, tamen tota stella maneret in eodem loco secundum substantiam, diuersificato solum secundum rationem, sicut patet ex his, quae probantur in 6. Physicorum. Talis est dispositio motus sphaerici, eo quod est circa centrum, & polos, qui non mouentur: sed hoc non possumus dicere in stellis, quia contrarium huius apparet sensu. Videmus enim quandoque stellas in oriente, quandoque in occidente, similiter etiam hoc ab omnibus dicitur, quod sphaerae & stellae non semper manent in eodem loco, sed de vno loco transferuntur in alium, non ergo motus, qui apparet in eis, est motus circumgyrationis. Alio modo ostendit idem, quia si motus circumgyrationis conueniret stellis, rationale esset, quod omnes tali motu mouerentur, eo quod omnes sunt vnus naturae, scilicet de natura caelestis corporis, ut supra ostensum est: sed talis motus non apparet in omnibus stellis, sed solum in Sole, nec etiam in quacunque parte caeli sit, sed solum quando oritur, & quando occidit, & hoc ipsum non accidit propter ipsum Solem, quia circumgyret, sed propter elongationem visus nostri à Sole. visus enim noster quia longe distat à Sole, nutat, id est, tremit propter infirmitatem suam, in quantum superiucitur à superexcellenti claritate Solis. Et ista etiam forte est causa, quod stellae fixae videntur scintillare propter maximam distantiam earum à nobis, eo quod sunt in sphaera octaua: planetae autem non videntur scintillare propter hoc, quod sunt propinquiores nobis. Et ideo visus noster potens est in suo vigore pertingere ad ipsos, sed respiciens ad stellas manentes, id est, fixas, visus noster tremit, quasi porrectus valde in longinquum propter elongationem illarum stellarum à nobis: Tremor autem, qui accidit in visu nostro, facit videri, quod astra moueantur vel secundum scintillationem, sicut stella fixa, vel etiam secundum circumgyrationem, sicut Sol, eo quod nihil differt, quantum ad hoc, quod aliquid videatur moueri, vtrum moueatur visus, vel res, quae videtur, sicut patet de illis, qui nau-

perficie opposita, ita quod intelligamus, axem esse lineam transeuntem per profunditatem stellae, sic stella mouetur motu circumgyrationis, conseruans eandem superficiem versus nos, ad modum, quo mouetur mola molendini. Si vero intelligatur, corpus stellae moueri super duos polos, quorum vterque accipitur in quacunque parte, qua coniungitur corpori sphaerico, sic in suo motu non semper seruat eandem superficiem versus nos, & erit motus volutationis. Quia igitur isti duo motus sunt proprii corporis sphaerici, oportet, si stellae mouentur per se ipsas, quod altero horum motuum moueantur. Deinde ostendit, quod neutro horum motuum causetur motus, qui in eis videtur. & primo ostendit, quod motus, qui in stellis videtur, non sit motus circumgyrationis, & hoc idem probat dupliciter.

Primo quidem: quia si corpus stellarum moueretur motu circumgyrationis, oporteret, quod quaelibet partes stellae mutarent loca sua, tamen tota stella maneret in eodem loco secundum substantiam, diuersificato solum secundum rationem, sicut patet ex his, quae probantur in 6. Physicorum. Talis est dispositio motus sphaerici, eo quod est circa centrum, & polos, qui non mouentur: sed hoc non possumus dicere in stellis, quia contrarium huius apparet sensu. Videmus enim quandoque stellas in oriente, quandoque in occidente, similiter etiam hoc ab omnibus dicitur, quod sphaerae & stellae non semper manent in eodem loco, sed de vno loco transferuntur in alium, non ergo motus, qui apparet in eis, est motus circumgyrationis. Alio modo ostendit idem, quia si motus circumgyrationis conueniret stellis, rationale esset, quod omnes tali motu mouerentur, eo quod omnes sunt vnus naturae, scilicet de natura caelestis corporis, ut supra ostensum est: sed talis motus non apparet in omnibus stellis, sed solum in Sole, nec etiam in quacunque parte caeli sit, sed solum quando oritur, & quando occidit, & hoc ipsum non accidit propter ipsum Solem, quia circumgyret, sed propter elongationem visus nostri à Sole. visus enim noster quia longe distat à Sole, nutat, id est, tremit propter infirmitatem suam, in quantum superiucitur à superexcellenti claritate Solis. Et ista etiam forte est causa, quod stellae fixae videntur scintillare propter maximam distantiam earum à nobis, eo quod sunt in sphaera octaua: planetae autem non videntur scintillare propter hoc, quod sunt propinquiores nobis. Et ideo visus noster potens est in suo vigore pertingere ad ipsos, sed respiciens ad stellas manentes, id est, fixas, visus noster tremit, quasi porrectus valde in longinquum propter elongationem illarum stellarum à nobis: Tremor autem, qui accidit in visu nostro, facit videri, quod astra moueantur vel secundum scintillationem, sicut stella fixa, vel etiam secundum circumgyrationem, sicut Sol, eo quod nihil differt, quantum ad hoc, quod aliquid videatur moueri, vtrum moueatur visus, vel res, quae videtur, sicut patet de illis, qui nau-

lect. 11. c. 85.

lect. 11. c. 85.

Bant circa littora: quod quia ipsi sunt in motu, videtur eis, quod montes & terræ moueantur. Est autem circa ea, quæ hic dicuntur, considerandum, quod Philosophus dicit hic, quod visus noster tremat porrectus longe valde respiciens ad stellas fixas, non quia visus fixat extra mittendo, quod improbat in libro de Sensu & Sensato, sed quia in huiusmodi eadem ratio est, siue visus fiat extra mittendo, siue suscipiendo. Conatur enim visus ad videndum a remotis, non solum si oporteat eum radium visualem emittere vsque ad corpus distans, sed etiam si oporteat eum suscipere speciem a corpore distante prouenientem: quia corporis distantis, debilius est impressio: & ideo difficilius est eam sentire. Vtitur autem modo loquendi, ac si visus fiat extra mittendo, quia Mathematici ita videntur in suis demonstrationibus, & plures homines ita loquuntur. Nominibus autem vtendum est, vt plures, sicut ipse dicit

enim distans longe nutat propter infirmitatem, quæ causa forte & eius, quod est scintillare videri stellas fixas, planetas autem non scintillare, planetæ quidam enim prope sunt. Quare potens existens ad ipsos pertingit visus, ad manentes autem tremat propter longitudinem porrectus longe valde. Tremor autem ipsius aliter facit videri esse motum: nihil enim differt motu visum, aut quod videtur. Sed adhuc quod neque voluuntur astra manifestum: quod enim voluitur, verum necesse est. Lunæ autem semper parens est, quod vocatur facies. Itaque quoniam mota quidem per seipsa, proprijs moueri motibus rationale, his autem non videntur mota, palam, quia non vtique mouebuntur per seipsa.

Fplicius, quod Aristoteles hanc positionem non intendit nunc improbare. Non enim ostendit, quod stellæ nullo modo circumgrentur, sed quod iste motus, qui sensibilibiter apparet in stellis, non est circumgiratio, quia circumgirata manent in eodem loco secundum motum. stellæ autem secundum motum, qui est in eis, videtur quod non manent in eodem loco, quia circumgiratio videtur in Sole apertius in ortu & occasu. propter hoc ostendit, quod id, quod in eo videtur de huiusmodi motu, non est propter seipsum, sed propter passionem visus nostri. Sed quia propositum Aristotelis fuit, non recedere ab eis, quæ ad sensum apparent: quia talis circumgiratio non sensibilibiter apparet in stellis: ideo non asseruit hunc motum in stellis esse, licet non directe improbaucrit simul etiam, quia motus celestium corporum causant motus inferiorum corporum, in quantum appropinquant, vel elongantur à nobis: secundum autem huiusmodi stellarum circumgirationem nullus effectus deprehenditur in istis inferioribus: nec secundum hunc motum stellæ appropinquant, vel elongantur à nobis. Et ideo Aristoteles non curauit hunc motum attribuere stellis. Deinde ostendit, quod stellæ non mouentur motu volutationis. Illud enim quod reuoluitur, necesse est, quod reuoluatur, ita scilicet, quod non semper eadem superficies eius appareat, sed videmus, quod in aliquo astrorum, scilicet in Luna, semper eadem superficies nobis apparet, scilicet illa superficies, quæ vocatur facies, eo quod apparet in ea quædam distinctio, sicut in facie hominis quædam distinctio secundum quandam lineationem videtur. & sic patet, quod Luna non mouetur motu voluntatis: & eadem ratione nec stellæ alix, quoniam cum sit eadem natura omnium stellarum, eadem ratio videtur esse de vna, & de alijs. & ita concludit, quod quia stellæ, si per se mouerentur, irrationabile esset eas moueri proprijs motibus, qui sunt regitatio, & volutatio, his autem motibus, non mouentur, vt ostensum est: consequens est, quod stellæ per seipsas non moueantur. Considerandum est etiam, quod causa illius diuersitatis, quæ in superficie Lunæ apparet, à diuersis diuersimode assignatur. Quidam enim dicunt, quod causa illius diuersitatis est aliquod corpus interpositum inter nos, & Lunam, quod prohibet nos, ne videamus totaliter claritatem Lunæ: vnde ex illa parte, qua inter visum nostrum & lunam interponitur huiusmodi corpora, videtur esse quædam obscuritas, ex eo quod claritatem habere in illa parte non videmus. Sed hoc non potest esse, quia illud corpus interpositum inter nos & Lunam, non eodem modo interponitur inter Lunam & visum hominis in quacunque parte mundi; & ita non videretur similis dispositio in Luna ex omni parte mundi. Sic igitur non videtur similis dispositio eclipys solaris ex omnibus partibus mundi ex interpositione Lunæ inter Solem & visum nostrum, quod circa prædictam diuersitatem Lunæ non accidit. nam similiter videtur ex omnibus partibus terræ siue orientalibus, siue occidentalibus, siue australibus, siue borealibus. Alij vero dicunt, quod huiusmodi obscuritas apparet in Luna, est quædam similitudo alicuius corporis, puta, terræ, aut maris, aut montium, quæ resultat in Luna ad modum, quo resultat forma in speculo. Et hoc etiam tollitur per eandem rationem, quia si huiusmodi forma in speculo viderentur esse quædam reflexione visualium radiorum, vel etiam formarum visualium, non ex omni parte terræ similis diuersitas apparet in Luna. sicut nec forma in speculo apparet secundum eandem dispositionem vndique aspectus, quia reflexio fit ad loca determinata secundum proportionem corporum, ad quæ fit reflexio. & propterea secundum hoc ratio Aristotelis

H

ditur in istis inferioribus: nec secundum hunc motum stellæ appropinquant, vel elongantur à nobis. Et ideo Aristoteles non curauit hunc motum attribuere stellis. Deinde ostendit, quod stellæ non mouentur motu volutationis. Illud enim quod reuoluitur, necesse est, quod reuoluatur, ita scilicet, quod non semper eadem superficies eius appareat, sed videmus, quod in aliquo astrorum, scilicet in Luna, semper eadem superficies nobis apparet, scilicet illa superficies, quæ vocatur facies, eo quod apparet in ea quædam distinctio, sicut in facie hominis quædam distinctio secundum quandam lineationem videtur. & sic patet, quod Luna non mouetur motu voluntatis: & eadem ratione nec stellæ alix, quoniam cum sit eadem natura omnium stellarum, eadem ratio videtur esse de vna, & de alijs. & ita concludit, quod quia stellæ, si per se mouerentur, irrationabile esset eas moueri proprijs motibus, qui sunt regitatio, & volutatio, his autem motibus, non mouentur, vt ostensum est: consequens est, quod stellæ per seipsas non moueantur. Considerandum est etiam, quod causa illius diuersitatis, quæ in superficie Lunæ apparet, à diuersis diuersimode assignatur. Quidam enim dicunt, quod causa illius diuersitatis est aliquod corpus interpositum inter nos, & Lunam, quod prohibet nos, ne videamus totaliter claritatem Lunæ: vnde ex illa parte, qua inter visum nostrum & lunam interponitur huiusmodi corpora, videtur esse quædam obscuritas, ex eo quod claritatem habere in illa parte non videmus. Sed hoc non potest esse, quia illud corpus interpositum inter nos & Lunam, non eodem modo interponitur inter Lunam & visum hominis in quacunque parte mundi; & ita non videretur similis dispositio in Luna ex omni parte mundi. Sic igitur non videtur similis dispositio eclipys solaris ex omnibus partibus mundi ex interpositione Lunæ inter Solem & visum nostrum, quod circa prædictam diuersitatem Lunæ non accidit. nam similiter videtur ex omnibus partibus terræ siue orientalibus, siue occidentalibus, siue australibus, siue borealibus. Alij vero dicunt, quod huiusmodi obscuritas apparet in Luna, est quædam similitudo alicuius corporis, puta, terræ, aut maris, aut montium, quæ resultat in Luna ad modum, quo resultat forma in speculo. Et hoc etiam tollitur per eandem rationem, quia si huiusmodi forma in speculo viderentur esse quædam reflexione visualium radiorum, vel etiam formarum visualium, non ex omni parte terræ similis diuersitas apparet in Luna. sicut nec forma in speculo apparet secundum eandem dispositionem vndique aspectus, quia reflexio fit ad loca determinata secundum proportionem corporum, ad quæ fit reflexio. & propterea secundum hoc ratio Aristotelis

tex. c. 85.

T. c. 50.

non valerét: quia posset dici, quod semper talis diuersitas apparet nobis in Luna, non quia semper eadem eius superficies sit ad nos conuersa, sed quia quilibet eius superficies ex prædictis causis recipit in se huiusmodi apparentiam, quando ad nos conuertuntur. Et ideo alij dicunt, & melius, quod ratio, quare talis diuersitas videtur in Luna, est propter dispositionem suæ substantiæ, non autem propter dispositionem alicuius corporis, vel quamcunque reflexionem. Et horum est duplex opinio, quidam enim dixerunt, quod formæ effectuum sunt quodammodo in suis causis: ita tamen, quod quanto aliqua causa est superior, tanto diuersæ formæ effectuum sunt in ea magis vniiformiter: quanto vero est inferior, tanto formæ effectuum sunt in ea magis distinctæ: corpora autem celestia sunt causa inferiorum corporum. inter corpora celestia infimum est Luna, & ideo in Luna, secundum inferiorem superficiem eius, continetur quasi exemplaris diuersitas corporum, generabilium, & ita fuit sententia Iamblici. Alij vero dicunt, quod licet corpora celestia sint alterius naturæ à quatuor elementis, præexistunt tamen in corporibus celestibus, sicut in causis proprietates elementorum: non tamen eodem modo, sicut in elementis, sed quodammodo excellentiori modo, & inter elementa supremum est ignis, qui plurimum habet de luce: infimum autem terra, quæ minimum habet de luce: & ideo Luna, quæ est infima inter corpora celestia, proportionatur terræ, & assimilatur quodammodo naturæ ipsius, & ideo non totaliter est illustrabilis à Sole. vnde ex illa parte, qua perfectè illustratur ab eo, videtur in ea esse quædam obscuritas, quæ quidem obscuritas semper apparet secundum eandem dispositionem in Luna: quod non esset, si Luna reuolueretur, quia paulatim immutaretur aspectus talis obscuritatis.

T. c. 58.

LECTIO XIII.

Adhuc autem irrationabile, nullum organum ipsis dedisse naturam ad motum. Nihil enim, vt contingit, facit natura; neque de animalibus curasse, sic autem pretiosa despexisse; sed videtur quemadmodum studiose factum auferre omnia, per quæ contingeat progredi per seipsa, & quia plurimum se mouisse ab habentibus organa ad motum. Propter quod & rationabiliter vtique videbitur totum cælum sphaericum esse, & vnumquodque aliorum. Ad eum enim quidem,

LECTIO XIII.

Præmissis duabus rationibus ad ostendendum, quod corpora stellarum non mouentur secundum seipsa, sed feruntur per motum circuloꝝ siue sphaerarum, hic ponit ad idem certam rationem, quæ sumitur ex figura stellarum, & dicit, quod si stellæ mouerentur motu progressiuo, quasi circulos suos perambulantes, irrationabile videretur, quod natura non dedisset eis instrumenta conuenientia ad motum localem. Non enim natura facit suos effectus qualitercunque contingit, & hoc præcipue obseruat in nobilioribus effectibus: & ideo non est rationabile, quod natura curauerit de animalibus terrestribus attribuens eis instrumenta conuenientia motui progressiuo, & quod despexerit sic pretiosa corpora, scilicet, stellas, vt non dederit eis instrumenta apta ad motum progressiuum. Sed videtur quasi studiose factum à natura, quod non moueantur stellæ per seipsas, ex hoc quod abstulit eis omnia instrumenta, quibus possent progressiuo motu moueri secundum seipsas, & etiam quod plus est, quia stellæ maxime distant à figura animalium habentium instrumenta ad motum progressiuum apta. nam huiusmodi animalia, quanto sunt perfectiora, tanto habent maiorem diuersitatem in partibus: stellæ autem habent maximam vniiformitatem vndique, eo, quod sunt sphaericæ figuræ. Et rationabiliter videtur esse factum, quod totum cælum sit sphaericum, & vnaquæque stella. Nam sphaerica figura videtur esse maxime utilis ad motum circulem, quo sphaericum corpus mouetur in seipso, id est, non mutans locum secundum totum, nisi ratione, sed solum secundum partes, vt probatur in 6. Physic. Propter hoc enim, quod corpus circulariter motum est sphaericum, velocissime mouetur, tum quia linea circularis est minima inter omnes figuras continentis æquale spacium: tum etiam quia corpora rectilinea non habent vniiformem motum ex omni parte, quia magis figuratur ex illa parte, quæ habet superficiem planam quam ex parte angulorum. vnde cum sphaerica figura ex nulla parte habeat planitatem, sed ex

omni parte stet in vno puncto, id est, in angulo, constat corpus sphaericum velocissime moueri motu circulari. Similiter etiam maxime retinebit proprium locum, quia scilicet nulla pars eius incipiet esse, nisi vbi alia fuit, quod in corporibus rectilineis non contingit, propter præeminentias angulorum: sed figura sphaerica est maxime inepta ad motum, quo proceditur in antea: in nullo enim simularum corporibus animalium, quæ mouentur per seipsa. In corpore enim sphaerico nihil est depressum, vel supereminens, sicut inuenitur in corpore rectilineo: sed figura sphaerica plus distat à figura corporum animalium, quæ mouentur motu progressiuo secundum quandam elevationem, & depressionem: vnde & membra animalium in suis iuncturis sunt flexibilia, vt sint apta ad motum progressiuum. Quia ergo oportebat, quod totum cælum & ipsa sphaera moueretur motu circulari, & quod stellæ non mouerentur motu progressiuo, rationabiliter factum fuit, quod mouerentur motu sphaericum, scilicet, sphaera, & stella: quia propter hoc, quod cælum est sphaericum, est aptum ad motum circulem: propter hoc autem, quod stellæ sunt sphaericæ, sunt ineptæ ad motum progressiuum: vnde non mouentur in circulis, sed manent delatæ per motum circuloꝝ. Potest autem hic esse dubitatio, cum corpora sphaerarum non percipiuntur visu, eo quod sunt diaphana, & posset dici, quod stellæ mouentur quasi in aere, quare hoc Aristoteles prætermisit inquirere. Sed dicendum, quod multipliciter apparet ex his, quæ Aristoteles docet esse in cælo, non solum corpora stellarum distincta, sed etiam sphaerarum. Primo quidem ex hoc ipso, quod ostendit, stellas non per se moueri hoc motu, qui in eis apparet. Secundo, ex ratione, quam supra præmisit, quia nulla esset ratio, quare stella quæ peragat maiorem circulum, velociter moueretur, quod tamen haberet rationem, supposito motu circuloꝝ, quia maior circulus realiter proprio motu velocius mouetur. Tertio, quia Aristoteles in principio huius libri probauit esse aliquod corpus, quod circulariter mouetur: motus autem stellæ, si per se moueretur absque orbe, esset processiuus, & non circularis, quia non moueretur in eodem loco. Quarto apparet, quia illud spacium, in quo stellæ mouentur, non potest esse vacuum, eo, quod impossibile est esse vacuum in natura, vt in 4. Physico probatum est. si vero sit plenum aliquo alio corpore, quod non pertinet ad naturam stellarum, puta, igne, vel aere, hoc manifeste est inconueniens duplici ratione. Primo, quod quidem, quia non esset conueniens, vt idem esset locus corporum generabilium, & corruptibilium, scilicet, ignis, & aeris, & corporum incorruptibilium, scilicet, stellarum, cum diuersa corpora habeant diuersa loca naturis eorum proportionata. Secundo, quia non est rationabile, quod corpora inferiora sint continua, & corpora celestia sint adinuicem discontinuata. relinquuntur ergo, quod totum illud spacium, in quo stellæ videtur moueri, est plenum cælesti corpore, quod pertinet ad ipsam substantiam sphaerarum. Quinto etiam apparet ex hoc, quod Sol, & Luna mouentur super circulos seinuicem interfecantes, quod apparet ex hoc, quod Luna quandoque est australior, quandoque borealior respectu circuli, in quo Sol mouetur. Manifestum est autem, quod intersectiones duorum circuloꝝ, qui dicuntur nodi, siue caput, & cauda, non semper sunt idem punctus, alioquin semper in eisdem punctis fieret eclipys Solis, & Lunæ, quæ non possunt contingere, nisi Luna in coniunctione, vel oppositione existente circa aliquem modorum prædictorum. si autem hæc diuersitas accideret solummodo per motum Lunæ, sequeretur, quod Luna non moueretur circulariter, sed secundum elicam figuram, quod est contra naturam celestium corporum. sic ergo patet, quod iste circulus Lunæ habet suum motum, & eadem ratione circulus Solis, & aliarum stellarum. Est autem considerandum, quod cum Aristot. dicit, non esse rationabile, quod natura curauerit de animalibus, & quod corpora sic pretiosa reliquerit, stellas non vocat animalia: quia, vt Alexander dicit, sensitiuum constituit ani-

lect. 4. Primi lib.

T. c. 57. vsq. tex. 7. d. 8.

mal.

mal: in celestibus autem corporibus, si sunt animata, non est virtus animæ sensitiuæ, sicut etiam neque nutritiua: vnde non dicuntur animalia nisi æquiuoce, ex eo scilicet, quod habent animam intellectuam. Sed hoc Simplicius in commento suo nititur improbare: quia omne quod est honorabile, magis est attribuendum celestibus corporibus, quæ terrenis. cum ergo sentire pertineat ad dignitatem corporis, videtur quod multo magis celestia corpora sentiant quam terrena. Præterea. Cum corpora celestia seinuicem tangant, inconueniens videtur, quod etiam seinuicem non sentiant. Concedit igitur, quod in corporibus celestibus sunt tres sensus, scilicet, visus, auditus, & tactus: excludit autem ab eis duos alios sensus materialiores, scilicet olfactum, & gustum. Est igitur videndum, quid horum sit secundum sententiam Aristotelis, qui videtur sentire, quod in corporibus celestibus non sit alia de partibus animæ, nisi intellectiua. Dicit enim in 12. Metaph. quod primum mouens, mouet cælum, sicut desideratum, non quidem desiderio sensus, sed desiderio intellectus, & in 2. de Anima dicit. Quibus inest ratiocinatio, corrumpuntur his, & reliqua omnia. quasi hoc non sit verum in corporibus incorruptilibus, quibus opinatur intellectum, vel rationem inesse absque aliis potentis animæ. Sed dubium videtur facere quod dicitur in 3. de Anima. Non potest, inquit, corpus habere animam, & intellectum discretiuium, sensum autem non habere non mansua, nisi maneant semper in eodem loco, sicut planetæ, & animalia immobilia, neque si sit generabile, & corruptibile, sicut patet in hominibus, & in aliis huiusmodi animalibus. Subdit autem, Aut vero neque ingenerabile, per quod videtur significare, quod neque etiam si corpus aliquod sit ingenerabile, & incorruptibile, sicut sunt celestia corpora, quod scilicet habeant intellectum sine sensu, & ad hoc probandum subdit. Quare enim non habeant? scilicet, sensum, cum habeant intellectum: aut enim melius animæ, aut corpori. quasi dicat, aut hoc, quod non habet sensum, est propter bonum animæ, aut propter bonum corporis, & subdit. Nunc autem neutrum est, hoc quidem enim, scilicet, anima, magis intelliget sine sensu: hoc autem, scilicet, corpus, nihil magis erit, id est, non erit durabilis propter id, scilicet, propter hoc, quod non habet sensum. vnde concludit. Nullum ergo habet animam corpus non manens sine sensu. Ex quo videtur sentire, quod si corpora celestia sint animata anima rationali, & intellectuam, quod etiam habeant sensum. Sed huic sententiæ obuiat, quod statim subdit. At vero si sensum habet, necesse est, aut corpus esse, aut simplex, aut mistum: impossibile est autem esse simplex: tactum enim non haberet: est autem necesse hunc habere. ergo corpora celestia, cum sint simplicia, impossibile est, quod habeant sensum. Vnde prædicta verba Aristotelis sic exponuntur, & per Themistium, & Auerroem in suis commentis, vt hoc quod dicit. At vero, quod est ingenerabile, sic intelligatur: at vero neque incorruptibile, scilicet, corpus celeste, habet sensum. quare enim non habebit? quasi diceret. ista est causa, quare non habet. aut enim animæ melius, aut corpori, & si haberet sensum corpus celeste, aut hoc esset propter bonum animæ, aut propter bonum corporis: nunc autem neutrum est. Hoc quidem enim, scilicet, anima celestis corporis, non magis intelligit per sensum, non enim habet intellectum à sensibus accipientem, sicut anima intellectuam humana, sed intelligit talis anima per modum substantiæ separata, cum immediate continuatur in ordine rerum. Hoc autem, scilicet, corpus, nihil magis erit propter id, scilicet, si non conseruabitur in esse per sensum, sicut accidit in corporibus terrestrii animalium, quæ præseruantur à corruptionibus per sensum, sicut patet ex his, quæ præmisserat, & hæc quidem expositio videtur esse conuenientior, quantum ad differentiam rationis. Ad hoc enim quod aliquid non sit frustra, magis oportet querere propter quid aliquid sit, quam propter quid aliquid non sit. vnde ad hoc, quod cælum non habeat sensum, sufficit ostendere, quod ex sensu nihil ei melius proueniat,

quod ponitur secundum expositionem secundam. Nam oportet propter hoc ostendere, quod melius sit ei non habere sensum, quod inquiritur secundum primam expositionem: quia hoc ipsum est sufficiens ratio non habendi sensum, si per sensum nihil ei melius adueniat. Conclusio quam inferit, non videtur huic sententiæ adaptari, sed magis priori. concludit enim consequenter; nullum ergo habet animam corpus, non manens sine sensu, quamuis possit dici, quod hæc conclusio non referatur ad immediate præcedentia, scilicet, ad id, quod supra dixerat de corporibus generalibus. Quia tamen sententia videtur aliquatenus esse extorta, potius dicendum, quod hoc, quod dicit, At vero neque ingenerabile, est continuandum cum præcedentibus: vt sit sensus, Quod sicut corpus generabile non habet animam intellectuam sine sensu, ita nec corpus ingenerabile non accipitur hoc cælum, quod patet ex hoc, quod cælum est mansiuum, & in eodem loco secundum totum, ipse autem loquitur de corpore non mansiuo. vnde videtur hic loqui de quibusdam corporibus animatis, quæ Platonicæ Dæmones nominant, dicentes, eos esse animalia corpore aerea, tempore æterna, sicut Apuleius Platonicus dicit in libro de Deo Socratis. ponebant autem huiusmodi corpora moueri motu progressiuo, & non mansiuo in eodem loco. Sed & si quis consideret ordinem corporum celestium inter corpora naturalia, manifestum erit, quod non contingit ei habere potentiam sensitiuam, quæ est passiuæ. Secundo, quia huiusmodi corpora sunt vniuersalia, vtpote sphericæ existentia. oportet autem corpus habere animam sensitiuam, habere diuersitatem organorum: quia cum sensus sit vis cognoscitiua particularium, oportet quod corpus sensitiuum habeat diuersas potentias sensitiuas, si perfecte sentiat, quibus cognoscat diuersa sensibilia: diuersis autem sensibus adaptantur diuersa organa. vnde vniuersitas sphericæ corporis repugnat dispositioni animæ sensitiuæ. Tertio, quia corpora celestia sunt quasi naturales causæ inferiorum effectuum, & ita effectus sensibiles sunt in corporibus celestibus, non secundum particularem, sed secundum vniuersalem rationem, sicut in causis vniuersalibus. Multo igitur magis rationes rerum sensibilibus sunt in animalibus celestium corporum, si sint animata, non secundum rationem particularem, sed secundum rationem vniuersalem, quæ pertinet ad intellectum. Corpora autem celestia, si sunt animata, habent intellectum sine sensu: sed sic intellectus substantiarum separatarum cognoscit non solum vniuersalia, sed etiam particularia. habet enim per vnam virtutem cognoscitiuam, quod nos habemus per plures, & ita est de animalibus celestibus, quæ suo intellectu cognoscunt non solum vniuersalia, sed etiam particularia. Ita est etiam in omnibus, quod perfectiones, quæ attribuuntur inferiori per multa, superioribus attribuuntur per vnum. sicut imaginatio vna est virtus omnium sensibilibus, quæ tamen sensus participat per diuersas virtutes. Et ex hoc excluditur obiectio, Auic. qui in sua Meta. ostendit, quod oportet animam celestis corporis habere vim imaginatiuam, per quam apprehendat particulares situs, qui renouatur in celo secundum motum eius: sicut intellectus noster practicus non mouet secundum vniuersalem apprehensionem sine particulari, vt dicitur in 3. de Anima. Secundum enim prædicta, substantia quæ mouet cælum, siue sit substantia separata, siue sit anima, potest apprehendere particulares situs per intellectum sine sensu, vt dictum est. Quod autem Simplicius obiicit, quod sentire pertineat ad nobilitatem inferioris corporis, vnde magis natum est conuenire corpori celesti, dupliciter soluitur. Primo quidem, cum anima non sit propter corpus, sed è conuerso, non est considerandum principaliter in potentis animæ id, quod pertinet ad nobilitatem corporis, sed id quod pertinet ad rationem animæ. Secundo, quia id quod habent corpora inferiora, id est, cognoscere sensibilia inferiori modo, scilicet per animam intellectuam eis vnitam.

Lect. 6. Prima par. q. 70. 30. 2. 6. T. c. 36. Lect. 2. Lect. 17. T. c. 61.

T. c. 16. T. c. 58.

LECTIO XIII.

Lect. 17. a Postquam Philosophus determinauit de motu stellarum, hic determinat de sono earum, qui est effectus motus localis, vt dicitur in 2. de Anima.

T. c. 52.

LECTO XIII.

Et circa hoc duo facit. primo, excludit opinionem aliorum: secundum, determinat veritatem, ibi. [Sed rationabiliter neque audimus, &c.] Circa primum tria facit. Primo proponit, quod intendit: secundo, inducit rationem alter sententium, ibi. [Videtur autem quibusdam.] Tertio, ostendit, quomodo dubitationi satisfacere nituntur, ibi. [Quoniam autem irrationabile, &c.] Dicit ergo, manifestum esse ex his, quæ dicta sunt, scilicet, quod stellæ non moueantur, quod si quis dicat, quod ex motu earum accidit harmonia, id est, sonus harmonicus, tanquam soni stellarum sibi inuicem consonent, leuiter loquitur, id est, sine ratione sufficienti, & superflue: & hoc dicit, quasi nulla utilitate ex huiusmodi sono sequente, sed magis maximo documento, vt patebit, & etiam non ita se habet veritas secundum quod ex præmissis demonstrationibus apparet. Deinde cum dicit. b ¶ Inducit rationem Pythagoricorum, quorum erat prædicta sententia. & primo ostendit, quomodo probabant, quod corpora celestia suo motu faciunt magnum sonum. Tria enim sunt, propter quæ corpora, quæ apud nos mouentur, magnum sonum facere videntur, scilicet propter magnitudinem corporum, quæ mouentur, & propter velocitatem motus ipsorum, & propter multitudinem ipsorum. Corpora autem, quæ apud nos iuncta faciunt sonum, neque habent tantam magnitudinem molem, neque tam velocem motum, sicut Sol, & Luna stellæ. Quod patet partim ex his, quæ sensu apparent. nam Sol & Luna qualibet die totum mundum circum: partim ex his, quæ in Astrologia monstrantur de magnitudinibus eorum, & velocitate motus. adhuc autem ad hoc facit multitudo stellarum. multo igitur magis videtur quod Sol & Luna, & aliæ stellæ suis motibus faciant maximos sonos. Secundo, cum dicit. c ¶ Ostendit, quomodo probant, quod sonus eorum esset harmonicus. Manifestum est enim ex his, quæ in Musica traduntur, quod velocitas motus facit sonum suauem, tarditas motus facit sonum grauem. Determinata autem proportio secundum certos numeros acuti & grauis est causa harmoniæ in sonis, sicut quod portio duorum ad vnum facit dyapason, proportio trium ad duo, quæ dicuntur sexquialtera, facit dyapente, & sic de aliis. Ostensum est autem in præmissis, quod quanto stella mouetur in maiori circulo, tanto velocius mouetur: tanto autem est maior

LECTIO XIII.

EX his autem patet id, quod dictum est à quibusdam, horum, inquam, latione concentum fieri, sonis emergentibus inderatione rata distinctis, lepide quidem omne dictum, atque concinnere, non tamen esse verum, nec ita rem se habere.

Sunt enim quibus necessarium esse videtur sonum fieri tantorum corporum latione, quippe cum & eorum corporum motu, quæ apud nos sunt, neque molem habentium aequalem, neque talem motus celeritatem qualis est Solis & Lunæ sonus efficiatur, & insuper cum tot multitudine tantæ magnitudinis stella tanta celeritate motus ferantur, impossibile est sonum non fieri grandem.

Hæc autem supponentes, & celeritates insuper concentum rationes ex interuallis habere, varios aequaliter sonos stellarum conuersione fieri dicunt.

Quoniam vero rationis fines egredi videbatur, nos hunc sonum non audire.

Causam huius inquirunt esse, continuo sonum hunc esse cum oriuntur, ut non sit ad silentium contrarium manifestum. vocis enim, silentiue perceptionem vicissitudine fieri dicunt. Quare ut hisce qui mulcent ferrum, ob consuetudinem nihil interesse videtur, sic, & hominibus idem accidere aiunt.

Hoc utique, vt dictum prius est, continue quidem musice, dicunt; impossibile est autem ita se habere. Non enim solum hoc est absurdum.

¶ Improbatur dictam responsionem dicens, quod sicut etiam prius dicimus, hoc dicitur ab eis allicienter, id est, secundum quandam probabilem rationem; quæ allicit aures hominum, & musice, id est, secundum musicas rationes, sed non secundum veritatem. Impossibile enim est, quod hoc modo se habeant, quia si corpora celestia facerent sonos tam magnos, non solum est inconueniens, quod nihil eorum audiat, quod ipsi soluere nituntur, sed etiam inconueniens est, quod corpora inferiora nihil patiantur ab illis sonis, etiam si eos non sentiant, videmus enim, quod soni excipientes destruunt non solum auditum animalium, sed etiam quædam corpora inanimata, sicut sonus tonitruus frangit lapides; & etiam alia corpora duriora, sicut ferrum & ædificia & alia huiusmodi.

Quod quidem contingit, non ita quod corpora inanimata patiuntur à sono, in quantum est quoddam sensibile per auditum, sed in quantum simul cum sono fit vehemens percussio aeris, & motus ipsius, sicut Philosophus dicit in secundo de Anima.

Lect. 18. T. c. 7.

Anima. Cum igitur corpora caelestia, quae mouentur, sint tam maximae quantitates, & sonus eorum, si sit, oportet, quod transcendat secundum excessum sonum tonitruum, & quemlibet alium sonum secundum proportionem magnitudinis corporum caelestium, multo magis necessarium est, quod sonus caelestium corporum usque pertingeret, & quod esset intolerabilis fortitudo violentiae illius, quam inferret in inferioribus corporibus. Etiam alio modo apparet, quod eorum solutio non est sufficiens, quia consuetudo audiendi magnos sonos non solum aufert distinctionem illorum sonorum sed etiam aliorum, sicut malleatores aeris non possunt percipere alios sonos minimos. unde si propter consuetudinem non possumus audire sonos caelestium corporum pari ratione nec alios sonos audire possemus.

Non enim solum nihil audire inconueniens, de quo soluendi assumunt causam, sed & nihil pati sine sensu. Excellentes enim soni destruunt etiam inanimatorum corporum moles, puta, qui tonitruum dissipat lapides, & duriora corporum. Tantis autem latis, & sonopertransiente ad eam, quae fertur magnitudinem, multo magis necessarium pertingere huc, & ualentiam intolerabilem esse violentiae.

Sed rationabiliter neque audiimus, neque patientia videntur corpora violentam nullam passionem, propterea quod non sonant. Similiter autem erit & causa horum manifesta, & testimonium doctorum nobis sermonum, quod sunt veri. Dubitatum enim, & faciens pythagoricos dicere fieri symphoniam latorum, nobis erit argumentum.

loratum tanquam visus corruptiuum. Unde impossibile est ex motibus caelestium corporum prouenire sonos tam vehementes, & tamen non perciperentur ab hominibus, vel corrumperent eorum auditum: nisi forte dicatur, quod soni illi aequiuoce dicerentur. Quod uidetur consonare positioni

nihil, inquam, nos audire, quod quidem soluere aggredientes dictam causam asserunt. sed etiam illud sine sensu nihil omnino pati. Exuperantes enim soni, & inanimatorum corporum moles offendunt. Tonitruum namque sonus lapides, & robustissima corpora scindit. Quod si tot feruntur corpora, atque ad eam magnitudinem, quae fertur, multiplicem sonitus magnitudinem transit, huc profecto perueniat ipse sonus, ac ipsius violentiae magna sint admodum uires necesse est.

Sed non sine ratione, neque nos audiimus, neque corpora pati quicquam violentum videntur, propterea quod nullum stelle motione sonum efficiunt. atque simulistorum causa patet, & restis est hisce, quae a nobis sunt dicta, veraque esse declarat. Id enim quod dubitatum est, Pythagoricosue compulsi hanc sententiam ferre. stellarum inquam lationem concentum fieri, in diuinitum efficiunt nobis.

rudines, sed neque motum, propter quem est sonus: sed velut illustrationem quandam ipsorum uidemus talem. velut etiam Solis circa terram lumen, non ipse Sol uidetur. Sed hoc est expressissime falsum. primo quidem, quia Aristoteles dicit in secundo de Anima, quod non secundum, quod aqua, neque secundum quod aer dyaphanum est; sed quoniam est natura eadem in his utriusque, & in natura superioris corporis. Et eadem ratione lumen, quod est actus dyaphani, est eiusdem naturae in inferioribus corporibus, & in caelesti corpore. si ergo in huiusmodi inferioribus corporibus sunt accidentia sensu perceptibilia, pari ratione in corporibus caelestibus sunt accidentia perceptibilia sensu. Adhuc, figura & magnitudo sunt entia mathematica, quorum rationes sunt indifferentes in quocunque existant. Sicut igitur figura, & magnitudo inferiorum corporum sunt accidentia sensibilia, ita etiam & in caelestibus corporibus. Item, si hoc esset, periret omnis certitudo astrologicae scientiae, quae procedit ex apparentibus secundum sensum circa corpora caelestia. Quomodo etiam esset possibile, quod motus caelestium corporum esset eorum substantia, cum sit quid imperfectissimum? Sequeretur etiam quod idem esset in Sole figura, lumen, & motus, cum vnus rei non sit, nisi vna substantia. Unde patet omnino impossibile esse quod dicit. Nihil autem prohibet corpora caelestia specificam uirtutem habere, & tamen quaedam accidentia in eis esse. Nam in inferioribus corporibus sunt quaedam accidentia, licet in eis sit uirtus ad generandum sibi simile in specie. Deinde determinat ueritatem, & primo proponit, quod intendit: secundo manifestat propositum, ibi. [Quaecunque quidem, &c.] Dicit ergo primo, quod rationabile est, quod non audiamus sonum caelestium corporum, & quod inferiora corpora nullam molestem passionem ab eis patiantur propter hoc, quod nullum sonum faciunt. Similiter autem & perfecte manifestabitur causa horum, scilicet, quod non audimus sonos caelestium corporum, neque ab eis uolentiam patimur, si testimonium acceperimus secundum uirtutem primorum sermonum, scilicet, quod stellae non mouentur per se ipsas. Illud enim quod erat dubium circa sermones Pythagoricorum dicentium symphoniam, id est, consonantiam musicalem ex motu caelestium corporum fieri, erit nobis argumentum, quod stellae non per se mouentur. Deinde cum dicit.

h Manifestat propositum. & primo ex ratione sumpta ex causa effectiua soni: secundo, ex causa finali, ibi. [Velur futurum.] Dicit ergo primo, quod quaecunque corpora in his inferioribus secundum se ipsa localiter mouentur, faciunt sonum, in quantum faciunt plagam, id est, aeris percussuram. Sed quaecunque corpora non mouentur secundum se ipsa, sed sunt infixa: aut qualitercunque existunt in corpore, quod localiter fertur, talia non est possibile sonare. Sicut homines qui sedent in nauis, non sonant nauis mota: neque partes nauis, quae sunt nauis fortiter infixae, sonant ad motum nauis, nisi propter debilitatem coniunctionis, & cum nauis conuulsatur. Neque etiam uidemus, quod nauis sonum faciat, si fertur in fluuio currenti, ita tamen quod motus nauis non fit per se ipsam, sed solum per motum aquae. si uero sit uelocior motus nauis, quam motus aquae, tunc in quantum diuidit aquam, sonabit. Et tamen secundum eandem rationem, quibus Pythagorici asserunt caelestia corpora sonum facere, poterit aliquis dicere inconueniens esse, si malus, id est, arbor nauis, & puppis, cum habeat tantam magnitudinem, non faciant sonum, vel etiam ipsa nauis cum mouetur in fluuio moto. Intellegendum tamen est, quod hic excluditur sonus, qui contingit ex diuisione aquae, non autem sonus, si quis sit ex diuisione aeris, quantum ad partem nauis quae aquae superuenit, quod praecipue apparet, quando aer contra resistit per impulsu uenti. Sed illud quod mouetur localiter per se ipsum, non in aliquo corpore quod fertur, ita quod non faciat aliquam percussuram, impossibile est sonare. Dicendum est ergo, quod si corpora stellarum per se mouerentur, siue in aeris multitudine, siue intelligamus aerem per totum mundum diffusum, siue etiam in multitudine ignis, sicut omnes dicunt assignantes supremum locum inter corpora igni, necesse est, quod faciant stellae suo motu sonum super omnem magnitudinem naturalis soni. Quod quidem si fieret, sequeretur, quod sonus illiusque pertingeret, & non solum audiretur a nobis, sed etiam corrumperet corpora, quae sunt hic. Sed quia hoc non uidemus contingere, consequens est, quod nulla stellarum moueatur per se ipsam, neque motu uolento, neque motu qui fit ab anima. Non enim possent moueri stellae per se ipsas, nisi facerent diuisionem, vel ipsarum sphaerarum caelestium, vel aliquorum corporum caelestium intermediorum. Ipsae autem

sphaerae mouentur per se ipsas, haec tamen aliquod corpus diuidunt: unde etiam ex eorum motu nullus prouenit sonus. Patet etiam quod per hoc, quod Philosophus hic dicit, excludit imaginationem quorundam existimantium, quod stellae non mouentur in sphaeris, sed in quibusdam corporibus mediis, puta, aere, uel igne, aut alio quouismodo. Deinde cum dicit.

Quae namque per se feruntur, ea sonitum uolunt faciant. Quae uero in eo quod fertur, infixa sunt, aut in sunt, ut in nauigio partes, ea sonum elicere nequeunt, neque ipsum nauigium si in fluuio feratur. Et tamen eadem dicere licebit absurdum esse, si tanta nauis malus motione, puppisue, aut ipsum nauigium uehementem non faciat sonum. Quod uero fertur, in eo quod non fertur, id facit sonum, si quod est in eo quod fertur uolunt non facit, id efficere sonum impossibile est. Quare dicendum est hic, si per stellarum corpora per aerem fuissem per uniuersum, aut ignem, cur omnes a iunt, cum feratur necessario uehementem fieri sonum, atque huc peruenire, & hac offendere corpora. Sed cum fieri non uideatur neque animantium motu, neque uolento ulla stellarum ferr.

i Ostendit idem ex causa finali. Ideo enim natura non dedit stellis motum per se, & per consequens haec sonos, ac si prouidisset, quod nisi ita se haberet motus stellarum, quod non mouerentur per se, sed solum per motum sphaerarum, sequeretur hoc inconueniens, quod nihil in his inferioribus esset similiter se habens, quasi per aliquod tempus in suo esse conseruatum. Datur autem per hoc intelligi, sicut Alexander notat, quod Aristotelis hic sentit, quod Deus habet prouidentiam de his, quae sunt hic inferius. Non enim potest natura attribui prouidentia secundum quod est quaedam uirtus in corporibus, sed solum per comparisonem ad intellectum influentem naturam. k Ultimo autem epilogando concludit dictum esse, quod stellae sunt sphaericae figurae, & quod non mouentur per se ipsas.

Quasi futuris ipsa prouidente natura. Quod si hoc modo non sese haberet motus stellarum, nihil prorsus eorum esset quae in hoc loco sunt.

Stellas igitur esse rotundas, & per se ipsas non moueri, satis iam diximus.

LECTIO XV.

LECTIO XV.

LECTIO XV.

i Velut futurum prouidente natura: quoniam non hoc modo se habente motu, nihil utique erit circa hunc locum similiter habens.

k Quod igitur sphaerica sunt astra, & quod non mouentur per se ipsa, dictum est.

De ordine autem ipsorum, quod quidem modo singularia ponuntur, & haec quidem esse priora, haec autem posteriora; & quomodo se habent adinuicem elongationibus, ex his quae circa Astrologiam, consideretur, dicitur enim ibi sufficienter.

De ordine uero ipsarum quomodo quaeque disposita est, ut quaedam sint priora, quaedam posteriores: & quomodo sese habent in interuallis, ex hisce quae in Astrologia dicuntur, contemplerur oportet: dicitur enim ibi sufficienter.

Postquam Philosophus determinauit de natura, & motu stellarum, hic determinat de ordine & situ earum, & maxime quantum ad planetas. nam de stellis fixis manifestum est, quod omnes sunt in suprema sphaera situatae. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quid circa hoc Naturalis a Mathematico supponere debeat: secundo ostendit, quid circa hoc proprie ad considerationem Naturalis pertineat. ibi. [Accidit autem, &c.] Ostendit ergo primo, quod de ordine stellarum, quomodo singulae sint dispositae, ita quod quaedam sint priora, & quaedam posteriores id est, superiores & inferiores: & quomodo se habeant adinuicem secundum elongationes, id est, quantum vna distet ab alia, considerandum est ex his, quae dicuntur in Astrologia, ubi de his sufficienter determinatur. Haec enim non possunt cognosci per principia naturalis Philosophiae, sed per principia mathematicae, id est, per proportionis magnitudinum. Dicitur autem Anaximander primo inuenisse rationem in magnitudinibus stellarum, & distantis earum abinuicem, & a terra. Ordinem autem planetarum dicuntur primo Pythagorici deprehend.

T. c. 53.

T. c. 54.

Leet. 1. T. c. 1.

Leet. 13. T. c. 37.

T. c. 55.

T. c. 56.

Leet. 14. T. c. 68.

T. c. 57.

prehendisse, quamvis cum maiori diligentia, & perfectiori sit considerata per Hyparcum, & Ptolemaum. Deinde cum dicitur b Ostendit, quid circa hoc pertineat ad considerationem naturalis, scilicet, velocitates, & tarditas in motibus eorum. Dicit ergo, quod rationabiliter accidit, quod motus quarumlibet stellarum secundum pro-

T. c. 58.

portionem elongationis earum à prima sphaera, & à terra, sunt velociores, & tardiores. Supponimus enim tanquam sensu apparens, quod suprema caeli circulatio sit simplex, id est, non composita pluribus motibus, quia in ea nulla irregularitas apparet, & esset velocissima, utpote, quae in brevissimo tempore, scilicet, spatio unius diei circuit maximum circum circum continentem totum. Circulationes autem planetarum sunt tardiores & plures, non solum quia diversorum planetarum diversi sunt motus, sed etiam, quia motus uniuscuiusque planetae ex diversis motibus constituitur. Unusquisque enim planetarum secundum proprium motum in suo circulo fertur in contrarium motum primi caeli, large accipiendo contrarietatem. Non enim in motibus circularibus est proprie contrarietas, sicut in primo habitu est. Quando enim motus primi caeli sit ab oriente in occidentem, motus planetarum in propriis circulis sunt ab oriente in orientem. Vnde rationale est, quod planeta, qui est propinquissimus simplici & primae circulationi, contra quem fertur in suo circulo, in plurimo tempore pertranseat proprium circum, sicut Saturnus in 30. annis suum circum peragit. Planeta autem maxime distans à suprema sphaera, scilicet, Luna, in minori tempore peragit circum suum, scilicet, in spatio unius mensis, vel minori. Inter alios autem planetas propinquior supremae sphaerae semper in maiori tempore circum suum pertranseat, sicut Iuppiter in 12. annis, Mars in duobus, Venus, Mercurius, & Sol fere in anno. Et sic id quod magis distat à suprema sphaera, in minori tempore pertranseat suum circum, quia prima sphaera maxime praevalet sibi propinquissimo: & ex hoc motus contrarius sit tardior. Planeta autem maxime distans minime praevalet propter eius distantiam, & idem motus contrarius in eo est velocior, scilicet, in Luna. Intermedii autem planetae se habent secundum rationem distantiae, sicut Mathematici ostendunt, ita, scilicet, quod superiores planetae tardius moventur in suis propriis motibus: sed quantum ad motum, quo moventur motu primi mobilis, quanto sunt superiores, tanto velociores sunt, ut supra habitum est. Videtur autem ex hoc, quod Aristot. hic dicit, quod in corporibus caelestibus sit aliquid violentum, si motus planetarum propinquiorum supremae sphaerae efficitur tardior ex hoc, quod praevalet magis super ipsum motus primae sphaerae propter propinquitatem. Si autem est ibi aliquid violentum, sequitur, quod motus illi non sint sempiternae durationis sic se habentes, ut Aristoteles vult. Nihil enim violentum potest esse sempiternum, supra habitum est. Respondet igitur ad hoc Alexander, quod praevalet supremae sphaerae facit quidem in propinquiori planeta necessitatem tarditatis, non tamen violentiam. Motus enim illi caelestes sunt secundum intellectum, & voluntatem: in motibus autem voluntariis, non est violentum secundum voluntatem, etiam si fiat cum necessitate quadam. Est autem voluntas mouentis super primum planetam ad hoc, quod moueat suum mobile secundum convenientiam ad motum superioris mobilis, cui desiderat similari: vnde non sequitur tarditatem illam motus primi planetae esse violentam. Sed hoc totaliter non soluit dubitationem, ita ut saluentur principia ab Aristot. supposita, qui posuit, quod corpus maius velocius moueatur proprio motu, & naturali: vnde si ille motus, quo pla-

Lect. 15.

Lect. 4.

meta mouetur in proprio circulo, est proprius & naturalis. consequens est, quod sphaera superioris planetae, cum sit maior, velocius moueatur proprio motu. Similiter etiam non videtur ordinis convenientia seruari, si corpus quod est remotus à terra immobili, propinquius autem velocissimo motui primi mobilis, tardius in suo proprio motu moueatur. Vnde & alii dixerunt, quod in caelo non est, nisi vnus motus, scilicet, quo totum coelum reuoluitur per motum primi mobilis, ab oriente in occidentem. quantum ad hunc motum superioris corpus est velocius motus non solum quantum ad magnitudinem circuli, sed etiam quantum ad temporis breuitatem, ita, scilicet, quod superior sphaera in minori tempore percurrat maiorem circum. & inde est, quod inferior stella deficit à regrediendo ad idem punctum secundum tempus, non quod in contrarium primi motus moueatur. Quod secundum hoc saluatur, quod ex hoc ipso, quod superior planeta parum deficit ab attingente in primum motum, inferior autem plus, superior planeta est velocior, & inferior, tardior. Et hoc quidem Ptolemaeus ostendit, si motus planetarum contingat fieri super circulos aequae distantes ab equinoctiali, & super eosdem polos, cuius contrarium apparet planetis declinantibus quandoque ad Septentrionem, quandoque ad Meridiem. Vnde magis videtur, quod planetae derelinquantur à primo motu, si sit secundum alium motum planetarum, quo moventur ab oriente in orientem, quam secundum solam deficientiam à primo motu, secundum quam videtur Alexander planeta tardius moueri. Huius autem causam assignat Aristoteles ex praevaletia aliam praeter eam quam hic assignat Aristoteles ex praevaletia primi motus. Dicit enim quod ideo planeta superior in maiori tempore peragit circum suum, non propter tarditatem motus, sed propter magnitudinem circuli. potest enim id quod in minori tempore mouetur, esse velocius, vel aequae velox, si maior sit excessus magnitudinis, quam pertranseat, vel aequalis quam excessus temporis. Sed istud non apparet in planetis. cum enim Saturnus peragit circum suum in 30. annis, Luna vero quasi in mense, oportet quod proportio magnitudinis sphaerae Saturni, ad sphaeram Lunae esset secundum proportionem praedictorum temporum, vel etiam maior, quod nec hic videtur, nec in aliis planetis. Vnde dicendum videtur, quod in vniverso est duplicem naturam considerare, scilicet, naturam sempiternae permanentiae, quae est maxime in substantiis separatis, & naturam generabilem & corruptibilem, quae est in inferioribus corporibus. Corpora autem caelestia, cum sint media, utroque aequaliter participant secundum duos motus. nam primus motus, qui est diurnus, est causa sempiternae durationis in rebus: secundus autem motus, qui est in circulo obliquo ab oriente in orientem, est causa generationis, & corruptionis, & aliarum transmutationum, ut patet per Philosophum in secundo de Generatione. Primum igitur mobile, tanquam propinquissimae & nobilissimae naturae in substantiis separatis, habet solum primum motum, qui pertinet ad naturam vniformitatis. Alia vero corpora caelestia in quantum magis recedunt à substantiis immobilibus, appropinquando substantiis generalibus & corruptilibus, aliquid participant de motu illo, qui pertinet ad naturam non vniformitatis, & tanto minus quanto corpus est superius & nobilius. Sic igitur superior planeta, scilicet, Saturnus minime habet de secundo motu propter nobilitatem suae naturae; vnde hic motus in eo est tardior. Luna autem propter propinquitatem suae naturae ad corpora generabilia & corruptibilia plurimum participat de secundo motu, qui est in ea velocissimus. medii autem

H

I

K

tem planetae medio modo se habent. Nam Iuppiter, qui est immediate sub Saturno, peragit circum suum proprio motu circa duodecim annos. Mars vero circa duos. Sol, Venus, & Mercurius fere vniformiter, scilicet, per annum. Nec tamen oportet, quod sit proportio velocitatis secundum proportionem distantiarum: quia motus caelestes non solum sunt naturales, sed voluntarii, & propter finem desideratum. Et ideo in quantum motus illi sunt naturales, hoc communiter in eis inuenitur, quod superiores planetae sunt tardioris motus: in quantum vero motus eorum sunt voluntarii, variatur proportio velocitatis eorum in speciali, non secundum proportionem distantiae, sed secundum id, quod melius est. vnde, quia motus Veneris, & Mercurii, quasi colligantur motu Solis, utpote ei deferuientes ad productionem sui effectus, quasi vniformiter cum ipso mouetur. Sicut igitur quod Aristoteles dicit, quod suprema sphaera plus praevalet in supremum planetam, & minus in remotum, non est secundum aliquam coarctationem, sed secundum naturalem impressionem, in quantum, scilicet, naturam superioris magis participat id, quod est ei propinquius, quam quod est ei remotius. sic igitur saluantur principia Aristot. Nam licet planetae sit uterque motus, naturalis, & diurnus, & qui est in proprio circulo, tamen motus diurnus est ei naturalis secundum id, quod est dignius in sua natura. & ideo solum secundum istum modum saluatur principium Aristotelis, quod corpus maius velocius mouetur; sicut & in homine, in quo est natura sensitua, & intellectua, dicimus, quod quanto homo est dignior, tanto magis habet de motu indignioris naturae, scilicet, intellectuae, minus autem de motu indignioris, scilicet, sensituae.

LECTIO XVI.

Postquam Philosophus determinauit de natura motus, & positione stellarum, hic determinat de figura eorum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, stellas esse figurae sphaericae per rationem; secundo per ea, quae sensibilibus apparent, ibi. [Adhuc autem similiter quidem, &c.] Dicit ergo primo, quod aliquis potest rationabiliter existimare figuram uniuscuiusque stellae esse sphaericam, non solum propter hoc, quod sunt de natura caeli, ut supra probauit, sed etiam quia supra ostensum est, quod stellae non sunt natae moueri per se ipsas, sed mouentur motibus circularum, siue sphaerarum. Natura autem nihil facit irrationabiliter, neque frustra: quia tota naturae operatio est ordinata ab aliquo intellectu propter finem operante. Vnde manifestum est, quod stellae immobilibus, id est, quae per se non mouentur, dedit talem figuram, quae minime est apta ad motum progressiuum. talis autem, ut supra dixit, est figura sphaerica propter hoc, quod nullum habet organum deferuientis ad motum progressiuum: licet talis figura sit maxime apta ad motum circulare, quo aliquid secundum totum non mutat locum. Vnde manifestum est, quod stellae secundum molem suae magnitudinis sunt sphaericae figurae. Videtur autem haec probatio non esse conueniens: nam supra probauit Aristoteles stellas non moueri per se ipsas ex eo, quod sunt sphaericae figurae, vnde cum hic probet è contra, quod sint sphaericae figurae per hoc, quod sunt immobiles secundum se ipsas, videtur, quod sit probatio circularis.

Respondet autem ad hoc Alexander, quod ex hoc nullum sequitur inconueniens; quia Aristoteles probauit stellas non

T. c. 56.

tem planetae medio modo se habent. Nam Iuppiter, qui est immediate sub Saturno, peragit circum suum proprio motu circa duodecim annos. Mars vero circa duos. Sol, Venus, & Mercurius fere vniformiter, scilicet, per annum. Nec tamen oportet, quod sit proportio velocitatis secundum proportionem distantiarum: quia motus caelestes non solum sunt naturales, sed voluntarii, & propter finem desideratum. Et ideo in quantum motus illi sunt naturales, hoc communiter in eis inuenitur, quod superiores planetae sunt tardioris motus: in quantum vero motus eorum sunt voluntarii, variatur proportio velocitatis eorum in speciali, non secundum proportionem distantiae, sed secundum id, quod melius est. vnde, quia motus Veneris, & Mercurii, quasi colligantur motu Solis, utpote ei deferuientes ad productionem sui effectus, quasi vniformiter cum ipso mouetur. Sicut igitur quod Aristoteles dicit, quod suprema sphaera plus praevalet in supremum planetam, & minus in remotum, non est secundum aliquam coarctationem, sed secundum naturalem impressionem, in quantum, scilicet, naturam superioris magis participat id, quod est ei propinquius, quam quod est ei remotius. sic igitur saluantur principia Aristot. Nam licet planetae sit uterque motus, naturalis, & diurnus, & qui est in proprio circulo, tamen motus diurnus est ei naturalis secundum id, quod est dignius in sua natura. & ideo solum secundum istum modum saluatur principium Aristotelis, quod corpus maius velocius mouetur; sicut & in homine, in quo est natura sensitua, & intellectua, dicimus, quod quanto homo est dignior, tanto magis habet de motu indignioris naturae, scilicet, intellectuae, minus autem de motu indignioris, scilicet, sensituae.

T. c. 56.

LECTIO XVI.

Figuram autem uniuscuiusque Astrorum sphaericam maxime utique quis rationabiliter existimabit. Quoniam enim ostensum est, quia non nati sunt moueri per se ipsa, natura autem nihil irrationabiliter, neque frustra facit: palam, quia & figuram talem dedit immobilibus, quae minime est motiua. Minime autem est motiua sphaera, propterea quod nullum habet organum ad motum. Quare palam, quia sphaerica utique erunt mole.

Adhuc autem similiter quidem omnia, & unum, Luna autem ostenditur per ea, quae circa visum, quoniam sphaerica. Non enim utique fieret crescens, & deficiens plurimum quidem lunaris aut amphitritos simul, aut dicothomus. Et iterum per Astrologica: quia non utique ef-

LECTIO XVI.

At qui figuram uniuscuiusque stellarum rotundam maxime, non absque ratione quisquam esse existimabit. Nam cum demonstratum sit, stellas haud aptas esse per se moueri, naturaque nihil absque ratione frustra faciat, patet eam figuram ipsam immobilibus tribuisse, quae minime est motiua. Talis autem est rotunda, propterea quod instrumentum nullum habet ad motum. Quare patet stellarum molem rotundam esse.

Praterea similiter sese habent omnes ac vna. ac Luna per ea, quae circa visum accidunt, rotunda esse ostenditur. nam per accrescens atque decrescens, plures quidem altera ex parte curua, altera concava non fieret, aut utraque ex parte curua; semel autem duas in partes aequales bipartita divideretur; & rursus per Astrologiam. Non enim Solcum desi-

ab omnibus considerantur, id est, ex figuris, quas Luna mutat ex augmento, & decremento, secundum plurimum quidem annularis, vel nouaculae habens figuram. Dicitur autem Luna dicothoma secundum quosdam, quando est plena, quia tunc mensum diuidit in duo media: dicothomas dicitur à diuisione in duo. Sed hoc repugnat ei, quod infra dicitur, quod Lunam videmus, dicothomam existentem subintrantem Martem, & occultantem secundum nigrum ipsius, exeuntem autem secundum clarum & lucidum. Et ex hoc patet, quod dicothoma dicitur Luna, quando superficies eius, quae est versus nos, in duas partes diuiditur, ita quod media pars eius est obscura, media clara. & sic etiam accipitur hoc nomen in libro synthaleos Ptolemaei translato de graeco. Est ergo considerandum, quod Aristoteles non facit hic mentionem de figura Lunae, quam habet in principio, aut termino augmenti seu decrementi, sed solum de ea, quam habet, cum crecit, aut diminitur. Semper enim Luna sit sphaericae figurae, vnum hemisphaerium illuminatur à Sole, & aliud remanet obumbratum. Quando ergo Luna est in coniunctione ad Solem, totum superius hemisphaerium, quod directe à Sole respicitur, illuminatur à Sole, ita quod inferius hemisphaerium remanet occultatum, & tunc videtur Luna nobis obumbrata, & obscurata. paulatim autem Luna recedens à Sole, superius hemisphaerium ab vna parte sua, quae magis distat à Sole, desinit illustrari, & secundum eandem quantitatem incipit illustrari hemisphaerium inferius, & tunc videtur Luna figurae annularis, id est, arcuosa. & hoc procedit quousque distat à Sole secundum quadraturam circuli, id est, secundum quartam partem circuli, & tunc videtur superficies eius, quae est versus nos ex media parte obscurata, & ex media parte clara, quod est causa esse dicothomae: postmodum autem accedens ad Solem oppositionem in opposito, maior pars inferioris hemisphaerii eius incipit illustrari à Sole, & tunc dicitur amphitritos, quousque sit in oppositione ad Solem. tunc enim rotum hemisphaerium eius inferius illustratur à Sole, & dicitur plena; postmodum vero paulatim in oppositum incipit deficere, & sit amphitritos, quousque distat secundum quadraturam partem, & tunc dicitur, dicothoma, quasi ex media parte clara: cuius claritas postmodum durat vsque ad coniunctionem. Sic igitur patet, quod in augmento secundum plurimum, Luna est arcualis seu annularis, aut amphitritos: sed solum in augmento est dicothoma, & solum in decremento.

Sed dicendum est, quod licet, per hoc non tollatur ratio circularis demonstrationis, tollitur tamen inconueniens, quod ex circulari demonstratione contingit, ut scilicet, nihil manifestet; quia non potest aliquid manifestari nisi per notum. Non potest autem idem esse notum, & minus notum, sed dum vtraque conclusio per alia media manifestatur, vna potest sumi, ut manifestatiua alterius ad ostendendum conuenientiam conclusionum. Deinde cum dicit.

b Ponit aliam rationem ad idem, quae sumitur ex his, quae sensibilibus apparent: & supponit, quod omnia astra similiter se habeant, sicut vnum. Ostendit autem de vno eorum, scilicet, de Luna, per ea quae sensibilibus videntur, quod sit sphaericae figurae, & hoc quidem ostendit dupliciter. primo quidem per ea, quae communiter

cremento, quando scilicet distat a Sole secundum quartam partem circuli, hoc autem non coniungeret, si Luna non esset sphaerica figuræ. Manifestum est enim, quod si superficies eius, quæ est versus nos, esset tota plena, simul inciperet illustrari a Sole, & non successivè etiam obscurari per continuum augmentum, & decrementum. Ex quo manifestum est, quod habet sphaericam tumorescentiam, per quam contingit, quod paulatim augetur eius claritas, vel obscuritas; quod non contingeret circa eam, si esset alterius figuræ quam sphaerica. Secundo, ostendit idem per astrologicas observationes, ex quibus manifestatur, quod eclipses Solis sunt lunares, id est, arcuales. Incipit enim Sol obscurari secundum arcualem figuram per interpositionem Lunæ inter nos, & Solem; quod non contingeret, nisi Luna esset sphaerica figuræ. Corpora enim sphaerica se invicem secant secundum arcuales sectiones, ut à Mathematico probatur. Sic igitur, si vnum astrum est tale, scilicet, Luna, consequens est, quod omnia etiam alia astra sint sphaerica figuræ. Quod quidem fundatur super hæc, quod omnes stellæ sunt eiusdem naturæ. Dicit autem Averroes in suo commento, quod sunt eiusdem naturæ in specie, ita quod omnes stellæ sunt sicut individua eiusdem speciei. Quod quidem manifeste est falsum. primo quidem, quia si essent eiusdem speciei, haberent eandem speciem operationes, & eisdem effectus, sicut patet in omnibus rebus naturalibus eiusdem speciei. Secundo, quia cum motus cælestium corporum sint naturales, sequitur, quod omnia corpora cælestia haberent vniuersales motus; quod patet esse falsum, tum de planetis per comparationem adiuicem, tum per comparationem ad stellæ fixas. Tertio, quia hoc repugnat perfectioni cælestium corporum. probavit enim in primo Aristoteles, quod vniuersum est perfectum, eo quod est vnum. vnum enim est in vna specie. Ex hoc enim apparet, quod constat ex tota materia suæ speciei: vnde & hoc ad perfectionem cælestium corporum pertinet, quod sit vnum solum in vna specie.

Videmus enim in inferioribus corporibus multa individua esse vnius speciei propter aliquam impotentiam, vel quia vnum individuum non potest semper durare. Vnde oportet, quod species conferentur per successivam individuationem in eadem specie: tum etiam, quia vnum non suscipit perfectam operationem speciei: sicut maxime patet in hominibus, quorum vnus iuuatur ab alio in sua operatione. Pertinet etiam magis ad perfectionem vniuersi quæ multiplicatio specierum, cum sit formalis, quam multiplicatio individuationem, cum sit materialis. Patet etiam rationem, quam inducit, esse ridiculosam. Dicit enim, quod si essent diuersa corpora cælestia diuersæ species vnius generis, sequeretur quod corpora cælestia essent materialia. Hoc enim multo magis sequitur, si ponamus, sicut ipse vult, diuersa corpora cælestia esse sicut diuersa individua vnius speciei; quia multiplicatio individuationem in vna specie fit per diuisionem materiæ, quamuis non oporteat à corporibus cælestibus totaliter materiam excludere. Non sequitur etiam, si corpora cælestia habeant ma-

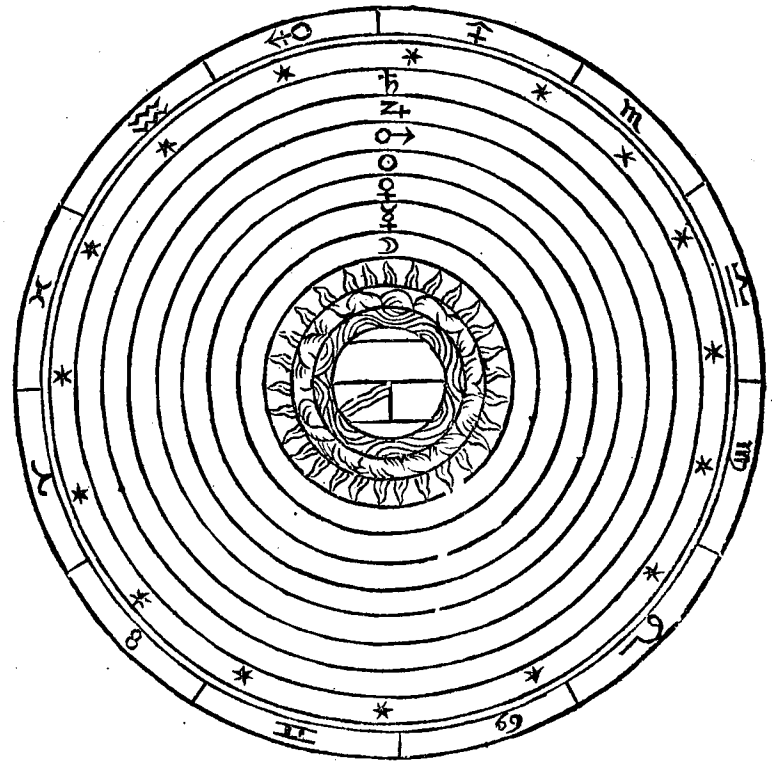
sent Solis eclipses lunares. Itaque si quidem vnum tale, palam quia, & utique alia erunt sphaerica.

LECTIO XVII.

DVabus autem dubitationibus eantibus, de quibus merito utique quilibet dubitabit, tentandum dicere, quod videtur dignum esse, reputantes promptitudinem magis imputari verecundiam quam audaciam: si quis propter philosophiam stare, & paruas sufficientias diligit, de quibus maximas habemus dubitationes.

Ad huc autem multis existentibus talibus non minime mirabile, propter quam quidem causam, non semper plus distantia à prima latione mouentur pluribus motibus, sed intermedia plurimis. Rationabile utique videbitur esse primo corpore vna latione propinquissimum quod corpora cælestia essent materialia. Hoc enim multo magis sequitur, si ponamus, sicut ipse vult, diuersa corpora cælestia esse sicut diuersa individua vnius speciei; quia multiplicatio individuationem in vna specie fit per diuisionem materiæ, quamuis non oporteat à corporibus cælestibus totaliter materiam excludere. Non sequitur etiam, si corpora cælestia habeant ma-

teriam, quod sint generabilia & corruptibilia, ut in primo habitum est. Sic igitur dicendum est, quod corpora cælestia sunt vnius naturæ secundum genus: diuersarum autem naturarum secundum speciem. figura autem sphaerica sequitur in eis naturam generis, sicut & motus circularis.

LECTIO XVII.

Postquam determinauit Philosophus de stellis, ostendens earum naturam, motum, ordinem, & figuram, hic soluit quasdam dubitationes circa prædicta. Et circa hoc duo facit. Primo ponit questiones, secundo soluit eas. ibi. [Sed nos ut de corporibus, &c.] Circa primum tria facit. Primo, excusat se à præsumptione pertractandi has difficiles questiones: secundo, mouet eas, ibi. [Adhuc autem, &c.] tertio, ostendit questionum difficultatem, ibi. [De his quidem, &c.] Dicit ergo primo, cum circa stellæ sint dubitationes, id quod nobis videtur, ita, si quod nos dignum iudicemus esse omne quod promptitudo hominis considerantis huiusmodi questiones magis debeat imputari verecundiam, id est, honestari vel modestiam, quam audaciam, id est, præsumptionem: sed debet ille, qui huiusmodi dubitationes considerat, diligere paruas sufficientias, id est, parum sufficientes rationes ad inueniendum de illis rebus, de quibus habemus maximas dubitationes: & hoc propter desiderium quod quis habet ad philosophiam, ut scilicet principia stent, id est, sic permaneant. Deinde cum dicit. **M**ouet dubitationes duas, quarum secunda incipit ibi. [Et hoc itaque, &c.] Circa primum duo facit, primo, mouet questionem: secundo probat, quod supponerat, ibi. [Palam autem de quibusdam, &c.] Circa primum tria præconsideranda sunt ad

Cum autem duæ sint dubitationes, de quibus quis non immerito dubitauerit, enitatur id dicere, quod nobis videtur. Atque hunc omnium ueneratione potius dignum, quam temerarium arbitrari oportet; si quisquam ob philosophiam sciam exiguas etiam in hisce rebus facultates amet, de quibus maximas dubitationes habemus.

Est aut talibus quæ multa sunt non minus admirabile, quæ ob causam non semper hæc stella, quæ plus à prima latione distat, à pluribus motibus. Sed media pluribus mouentur. Consentaneum enim rationi videbitur primo corpore vnam lationem subeunte propinquissimum minimis motibus moueri, cum duobus. Id autem quod habet illi, tribus aut aliquo alio ordine rium quod quis habet ad philosophiam, ut scilicet principia stent, id est, sic permaneant. Deinde cum dicit. **M**ouet dubitationes duas, quarum secunda incipit ibi. [Et hoc itaque, &c.] Circa primum duo facit, primo, mouet questionem: secundo probat, quod supponerat, ibi. [Palam autem de quibusdam, &c.] Circa primum tria præconsideranda sunt ad

ad intellectum huius dubitationis, quarum primum est, quod Aristoteles alium ordinem videtur assignare planetarum, quam Astrologi nostri temporis. Nostri enim Astrologi supremum planetarum dicunt esse Saturnum, post quem posuerunt Iouem, tertio loco Martem, quarto, Solem, quinto, Venerem, sexto, Mercurium, septimo, Lunam. Astrologi autem, qui fuerunt tempore Platonis, & Aristot. mutauerunt hunc ordinem, quantum ad Solem, ponentes eum immediatum supra Lunam sub Venere, & Mercurio. quam positionem hic Aristoteles sequitur, sed Ptolemæus postea hunc ordinem correxit, ostendens verius esse, quod Anaxagoras inducit, quem etiam moderni Astrologi sequuntur.

Secundo, considerandum est, quod circa motus planetarum quædam anormalia, id est, irregularitates apparent, prout, scilicet, planetæ, quandoque velociores, quandoque tardiores, quandoque stationarii, quandoque retrogradi videntur. Quod quidem non videtur esse conueniens cælestibus motibus, ut in supra dictis patet. & ideo prius Plato hanc dubitationem Eudoxo sui temporis Astrologo proposuit, qui huiusmodi irregularitates conatus est ad rectum ordinem inducere ad signandos diuersos motus planetis, quod etiam postremi Astrologi diuersimode facere conati sunt. Illorum autem suppositiones, quas adinuenerunt, non est necessarium esse veras: licet enim talibus suppositionibus factis appareant soluere, non tamen oportet dicere, has suppositiones esse veras. quia forte secundum aliquem alium modum, nondum ab hominibus comprehensum, apparentia circa stellæ saluatur. Aristoteles tamen videtur huiusmodi suppositionibus ad qualitatem motuum tanquam veris. Tertio, considerandum est, quod circa Solem & Lunam non apparent tot irregularitatum genera, sicut circa alios planetas. Nam in Sole & Luna, nunquam apparet statio, seu retrogradatio, sicut in aliis planetis, sed solum velocitas, & tarditas. & etiam Eudoxus, qui primo conatus est has irregularitates dirigere ad instantiam Platonis, pauciores motus assignauit Soli & Lunæ, quos dicit esse infinitos planetas, quam superioribus planetis: quorum vnique assignabat quatuor motus, scilicet, secundum sphaeras reuoluentes corpus stellæ in infima earum, ita scilicet, quod prima sphaera mouet corpus stellæ ab oriente in occidentem secundum diurnum: secunda mouet corpus stellæ à conuerso ab occidente in orientem in zodiaco, qui dicitur motus longitudinis: tertia autem sphaera mouet corpus stellæ motu latitudinis, secundum quod contingit, quod stella quandoque est australior, quandoque borealior in zodiaco. Proponebat autem polos huius tertie sphaeræ esse in zodiaco: vnde sequebatur, quod circulus maior æque distans ab vtroque polo, transiret per polos zodiaci. ex quo ita videbatur, quod planetæ, secundum latitudinis motum, quandoque peruenirent vsque ad polos zodiaci: quod tamen nunquam apparet. vnde ponebat quartam sphaeram, quæ moueret stellam in huiusmodi motu, ita quod nunquam perueniret ad polos zodiaci. Soli autem & Lunæ non attribuit motum huius quartæ sphaeræ, sed apparentiam eorum conatus est saluare, solum ponendo tres sphaeras proportionales primi quibuslibet sphaeris planetarum: ita tamen, quod Luna habet maiorem motum latitudinis, quam Sol, sicut expositum est in duodecimo Metaphysicorum. Secundum hanc quidem rationem hic Aristoteles questionem format, & dicit, quod cum multa sint talia dubitabilia circa stellæ, minime videtur mirabile, propter quam causam non semper astra, quæ plus distant à motu primæ sphaeræ, mouentur pluribus motibus, sed intermedia mouentur plurimis, scilicet, quinque planetæ, qui secundum positionem Eudoxi mouentur quatuor motibus. rationale utique ei esse videtur, quod prima sphaera moueatur vno solo motu, quod astrum et propinquissimum moueatur paucissimis motibus, puta, duobus: habitum autem, id est, consequenter se habens, moueatur tribus, vel quocunque tali ordine progrediatur. Sed nunc accidit contrarium secundum positionem Eudoxi, secundum quem Sol & Luna mouentur paucioribus motibus:

b Palam autem hoc de quibus-

id est, solis tribus, quam quidam stellarum errantium, quas ponebat habere quatuor motus, quamuis quinque planetæ longius distent à medio mundi, id est, terræ, & appropinquantes sunt primo corpori, id est, summæ sphaeræ ipsius, id est, Soli & Luna, secundum opinionem, quæ habebatur tempore Aristotelis, & Platonis.

Est autem vltimus sciendum, quod secundum suppositiones Eudoxi, non poterat omnino apparentia circa stellæ saluari: quidam autem Astrologus Callipus nomine, ad instantiam Aristotelis correxit Eudoxi suppositiones, addens quidem Marti & Mercurio vniciuique vnam sphaeram, & vnum motum, Soli autem & Lunæ vniciuique duos, & sic Saturno & Ioui assignauit quatuor motus, vniciuique autem inferiorum planetarum quinque, & sic non habere locum dubitatio, quam hic mouet Aristoteles, quia superiores planetæ, secundum hunc modum, paucioribus motibus mouentur, quam inferiores. Ponebat autem

Manifestum autem hoc de non-

Ctem vniciuique planetarum quasdam alias sphaeras reuoluentes, ut expositum est in duodecimo Metaphysicorum, secundum hanc positionem ponebat omnia apparentia de stellis saluari, præcipue quantum ad propinquitatem, & remotiorem stellarum à nobis deprehenditur ex hoc, quod planetæ eadem dispositione aeris existente, quandoque minores videntur. Simile etiam inconueniens videbatur, quod tanta multitudo sphaerarum ad motum planetarum concurreret, & præcipue videbantur superfluum, quod cuiuslibet planetæ attribueretur vna sphaera, quæ ipsum reuolueret ab oriente in occidentem motu diurno: cum hoc casu possit supra præma sphaera totum cælum hoc motu reuolueri. Nunc Yparcus, & Ptolemæus posuerunt vniciuique planetæ solum sphaeram, quam posuerunt etiam esse supremam sphaeram eccentricam, & habere aliud centrum, præter terram, ita quod, cum planeta est in ipsa sphaera magis distante à nobis, corpus planetæ minus videtur, & tardioris motus: cum autem est in opposita parte, videtur magis & velocius motus, propter hoc posuerunt quosdam paruos circulos, quos epicyclos dicunt, qui mouentur super huiusmodi sphaeris, ita, quod corpora planetarum in huiusmodi epicyclis mouentur non tanquam fixa in huiusmodi circulis, sed quasi motu propinquissimo eos regulans. Sic igitur præter motum diurnum, quem in cælo attribuitur ex motu primæ sphaeræ quatuor planetis, scilicet, Saturno, Ioui, Marti, & Venere, attribuitur tres motus, quorum vnus est, secundum quem corpus stellæ circuit epicyclum: secundus est, secundum quem centrum epicycli circuit sphaeram. Tertius autem est, secundum quem ipsa sphaera mouetur ab oriente in orientem, quibuslibet centum annis gradu vno secundum motum stellarum fixarum: qui quidem dicitur motus in gradu vno secundum motum stellarum fixarum: qui quidem dicitur motus augis, vel appagiri, id est, maxime distantie in circulo eccentrico. super autem tres motus addunt quartum motum Mercurio, quo dicunt centrum sphaeræ ipsius moueri in quodam circulo paruo circa centrum mundi: quos etiam quatuor motus attribuitur Lunæ superaddentes ei quintum. Cum enim circulus sphaeræ lunaris, super quem intelligitur moueri centrum epicycli, cum declinet à zodiaco ad meridiem, & septentrionem, necesse est, quod huiusmodi circulus fecerit zodiacum in duobus punctis, quia dicuntur nodi, siue caput, & cauda, in quibus tantum locus Luna existente possunt contingere eclipses lunares, & solares: quæ non semper contingunt in eadem parte circuli; & ideo ex hoc quintum motum in Luna secundum quem prædicti nodi mouentur, qui dicitur motus capitis, & caudæ: corpus autem Solis non dicunt moueri in aliquo epicyclo, sed in suo eccentrico. Vnde non attribuitur Soli, nisi duos motus, vnum scilicet, quo corpus Solis mouetur, in eccentrico, & alius est motus augis, quem attribuit sphaeræ Solis, sicut attribuit sphaeris aliorum planetarum, & sic patet, quod vere secundum hanc positionem procedit dubitatio, quam hic Aristoteles mouet. Nam secundum hanc positionem Mercurius & Luna, qui sunt infimi planetarum, habent plures motus: Sol autem, quem ponunt medium, habet paucissimos: alii vero planetæ medio modo se habent. Deinde cum dicit.

Lect. 7.

b ¶ Probat quoddam quod supposuerat, id est, ordinem planetarum esse qualem dixerat, & primo quidem probat hoc quantum ad aliquid per id, quod ipse viderat, & dicit, quod ordo quorundam planetarum manifestus est etiam visu. Dicit enim se vidisse, quod Luna dicthoma existens, id est, ex media parte illuminata subintravit stellam Martis. nam ipsa est velocioris motus, quam est Mars, & Luna secundum nigrum solum, id est, secundum illam partem, ex qua erat obscura, occultavit Martem, & quod Mars exiit sub Luna pertransiente ipsum secundum partem Lunae claram, & lucidam. Secunda cum dicit.

c ¶ Manifestat ordinem planetarum quantum ad alia, per ea quae alii viderunt, & dicit, quod similiter de ordine planetarum aliorum dicunt vidisse illi, qui à multis temporibus retro talia observauerunt per multos annos, scilicet, Aegyptii, & Babylonii, quorum studium maxime fuit circa Astrologiam, ex quorum dictis habemus multas credulitates de vnaquaque stellarum, scilicet, observationes eorum. Deinde cum dicit.

c ¶ Mouet secundam dubitationem, & dicit, quod merito potest aliquis dubitare, quare in prima sphaera, quae mouetur primo motu, est incerta tanta multitudo astrorum, ut omnis ordo eorum videatur arithmetico-rum esse, id est, innumerabilem. Non enim potest numerus eorum comprehendi à nobis. In aliis autem interioribus orbibus inuenitur singulariter vna sola stella, in quibus non videntur duae, vel plures de stellis erraticis infixae esse vni sphaerae mobili. Est autem hic considerandum, quod tempore Aristotelis nondum erat deprehensus motus stellarum fixarum, quas Ptolemaeus ponit moueri ab occidente in orientem super polos Zodiaci quibuslibet centum annis gradu vno, ita quod tota reuolutio earum compleatur in 36. millibus annorum. Et ideo antiqui ponebant sphaeram stellarum fixarum esse primum mobile, & eius esse tantum vnum motum, qui esset motus diurnus, scilicet, supposito motu stellarum fixarum, & motu diurno, qui est motus sphaerae supremae, quae est sine stellis. Deinde cum dicit.

d ¶ Ostendit difficultatem harum quaestionum, & dicit, bonum esse inquirere de his dubitationibus. subdit autem. [Et ad eam, quae ad plus intelligentiam, &c.] Quam quidem literam Alexander dicit esse defectiuam, & est subintelligendum, quod ea, quae circa hoc excedunt nostram intelligentiam, oportet magis suscipere, quam amplius quaerere per nos ipsos. Non autem est consuetudo Aristotelis, quamuis sit breui loquens, defectiuus lo-

dam etiam visu factum est. Lunam enim vidimus dicthomam quidem existentem, subintrantem autem astrorum Martem, & occultatum quidem secundum nigrum ipsius, exeuntem autem secundum clarum, & lucidum.

c Similiter autem & de aliis astris dicunt, qui dudum obseruauerunt ex pluribus annis Aegyptii & Babylonii, à quibus multas credulitates habemus de vnoquoque astrorum.

d Et hoc itaque merito dubitauerit utique aliquis, & propter quam causam in prima quidem latone tanta est astrorum multitudo, ut arithmetico-rum esse videatur omnis ordo: in aliis autem vnum solum singulare: duo autem, aut plura non videntur in eadem infixae latone.

e De his quidem igitur quaerere bene se habet, & ad eam, quae ad plus intelligentiam, & quidem modicas habentes causas, & tanta elongatione distantes ab his, quae circa ipsa accidentibus, tamen ex his contemplantibus nihil irrationabile utique videbitur esse, quod nunc dubitatur.

LECTIO XVIII.

Sed nos ut de corporibus ipsis Solis, & solitariis, ordinem quidem habentibus, inanimatis autem omnino perquirimus. Oportet autem tanquam participantia existimare actione, & vita: sic enim nihil videtur praeter rationem accidere.

cutionibus uti, ut Simplicius dicit. Et ideo ipse sic exponit, quod de his bene se habet quaerere: sed hoc non ad quoslibet pertinet, sed solum ad eos, qui plus intelligunt. Auerroes autem in suo commento exponit. Sed haec, ut intelligamus, quod inquirere de his quaestionibus, & in se bonum est, & etiam ad hoc est utile, quod homo magis ac magis intelligat: qui enim se exercitat circa intellectum difficultum, magis potest intelligere alia, ut dicitur in 3. de Anima. Ista autem, quae inquirenda sunt, difficultatem habent, quia modicum de causis eorum percipere possumus, & accidentia eorum magis sunt remota à cognitione nostra, quam etiam ipsa corpora elongentur à nobis secundum corporalem situm. Et tamen si ex his, quae dicuntur, contemplaremur harum dubitationum veritatem, apparebit non esse irrationabile id, inquirendo dubitabile videbatur.

G

Similiter, & de ceteris stellis Aegyptii, & Babylonii dicunt, qui plurimis iam annis ante haec obseruauerunt, & à quibus multa fide digna de singulis stellis accipimus.

Hoc etiam non iniuria quispiam dubitauerit, quam ob causam etiam in prima quidem conuersione tanta est multitudo stellarum, ut vniuersus ordo subire non posse numerum videatur: in ceteris autem vna seorsum est stella: duae vero, aut plures eodem in orbe non videntur esse infixae.

I De his igitur bene sese habet, & maiorem quaerere cognitionem, & si parua occasiones habentur, tantaque sit eorum remotio qua accidunt circa ipsa, si tamen ex talibus contemplantur, non egredi metas rationis videbitur id, quod nunc dubitatur.

I

LECTIO XVIII.

Sed nos de ipsis, ut de corporibus ac vnitatibus ordinem habentibus, inanimatis autem penitus cogitamus. Oportet autem ipsa vniuersa esse existimare, atque actionem habere. Sic enim id quod accidit, non videbitur à ratione exorbitare.

K

vitam quamcumque, sed etiam actionem, quod est proprium habentibus animam rationalem, quae agunt propter finem, tanquam habentia dominium sui actus, & non agunt ex solo naturae impetu, sicut omnia irrationalia. Hoc autem suppositum videtur accidere, si multitudo motuum non procedat secundum corporum situm: quia magis est accipienda diuersitas motuum, & multitudo eorum secundum habitudinem ad bonum finale, quod est principium in omnibus agibilibus, ut patet per Philosophum in 7. Ethicorum. & 2. Physico. Et est attendendum, quod quantum Tex. 8. ad hoc non refert, vtrum ponamus corpora caelestia moueri à substantiis intellectualibus coniunctis per modum animae, vel etiam separatis. Non autem esset via soluendi, si mouerentur per solum naturae impetum, sicut corpora grauium, & leuium. Deinde cum dicit.

LECTIO XVIII.

Præmissis duabus dubitationibus hic ad earum solutionem accedit, & primo soluit primam quaestionem: secundo secundam, ibi. [De dubitatione autem, & cetera.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quid oporteat supponere ad hoc, ut de facili soluantur quaestio prima mota: secundo ponit solutionem, ibi. Videatur autem, &c. Dicit ergo primo, quod ideo prima quaestio difficilis videtur, quia nos inquirimus de corporibus caelestibus, ac si essent sola corpora habentia quaedam ordinem absque hoc, quod sint animata, & sic videtur nobis, quod debeat in eis esse ordo motuum secundum ordinem numerorum, & secundum situm corporum. Sed ad hoc, quod praedicta soluantur dubitatio, oportet opinionem habere de eis, quod participant non solum

Ponit

b ¶ Ponit solutionem, & duo facit: quia primo praemittit A principia, quibus manifestatur solutio: secundo, principia applicat ad propositum, ibi. [Hoc quidem igitur habent, & cetera.] Circa primum duo facit. primo proponit principia, ex quibus assignatur ratio, quare superiores planetae mouentur pluribus motibus, primum autem mobile vno solo motu, secundo, ponit principia, ex quibus assignatur ratio, quare superiores planetae mouentur pluribus motibus, inferiores autem paucioribus secundum suppositionem Eudoxi, ibi. [Iterum autem alteri, &c.] Circa primum duo facit. Primo, ponit principium, secundo, manifestat per exemplum, ibi. [Quemadmodum in corpore, &c.] Dicit ergo primo, quod in corporibus videtur illud corpus optime esse dispositum, quod non indiget aliqua exercitatione ad bonam habitudinem, quae dicitur euchia: in secundo autem gradu est corpus, quod per modicam deambulationem consequitur bonam habitudinem. in tertio autem gradu est corpus quod ad bonam habitudinem consequendam indiget multis exercitiis, puta, cursu, lucta, & pugna. Deinde cum dicit.

T.c. 63.

c Iterum autem aliquando neque quantumcumque laboranti hoc vti que adhuc exiit bonum, sed alterum aliquid.

d Est autem dirigere difficile, aut multa, aut multotiens, puta, myrias astragalos, chios iacere difficile, sed vnum, aut duo facile.

e Et iterum quando hoc quidem indigerit huius gratia operari, hoc autem alterius, & hoc alterius vno quidem, aut duobus facile adipisci, quanto autem utique per plura, difficilius.

f Propter quod oportet putare astrorum actionem esse talem, qualis quidem animalium, & plantarum. Etenim hic omnis plurimae operationes, multorum enim eorum, quae bene possunt adipisci, ut & multa operentur, & aliorum gratia. Quod autem est, ut optime habens, nihil indiget actione, etenim ipsum quod cuius gratia. Actio autem semper est in duobus, cum & cuius gratia sit, & quod huius gratia. Aliorum autem ani-

g Id est certificare aut multa, aut multotiens. difficilius enim est rectum se habere in multis quam in paucis. Multitudo accipit potest vel secundum diuersitatem agentium, vel secundum diuersitatem actionum ordinarum ad aliquod vnum, ad quorum primum pertinet, quod dicit multa: ad secundum pertinet quod dicit, multotiens: maxime si actiones non sic fuerint. Ex quo apparet, quod maioris virtutis est, quod per multa potest, & ita non sequitur illud bonum. Tertio, cum dicit. [Putamyrrias.] Ponit exemplum de eo, quod nunc dictum est. & primo quantum ad hoc, quod dicit multa, dicens, quod difficile est iacere, id est, proicere myrias astragalos, id est, decem milia astragalorum, quae sunt quaedam genera instrumentorum. Alia litera habet chios, quae est aliqua insula Graeciae, in qua similiter sunt magni astragali, facile est, autem, quod aliquis iaciat

vnum ex his, vel duo. Tertio, ibi. e ¶ Exemplificat, quantum ad id, quod dixerat multotiens, & dicit, quod quandoque oportet operari aliquid huius gratia, & hoc alterius gratia, & illud adhuc alterius gratia, scilicet, quod ad vnum finem oportet peruenire per multas actiones ordinatas adinuicem, facilis est hunc finem adipisci, quando per vnam vel duas actiones potest aliquis consequi finem, puta, si aliquis emit equum ad hoc quod equiret, & equitando perueniat ad locum aliquem. Sed quando oportet ad finem peruenire per plures actiones, tunc hoc est difficilius, puta, si non habeat pecuniam in promptu: vnde emit equum, vnde oportet eam acquirere per operationem aliquis artificii. Manifestum est igitur, quod maior virtus requiritur, & ex parte intellectus ordinaris, & ex parte potentiae exequentis per plures actiones peruenire in finem, quam per vnam, vel pauciores actiones. Deinde cum dicit. f ¶ Ponit exempla praemissi principii, & dicit, quod propter praemissa, oportet existimare, quod actio stellarum secundum multitudinem, vel paucitatem motus earum, sit similis actioni animalium, & plantarum. Videmus enim, quod in istis inferioribus, homo habens perfectam animae virtutem, habet multiplices operationes, quia potest multa bona adipisci, & multa potest operari, non solum absolute, sed etiam secundum ordinem vnius ad aliud: ut, puta, eum excogitat magnam seriem actionum ordinarum in vnum finem. Nec tamen propter hoc, homo est optimum in vniuerso, scilicet, quia id, quod est optimum in vniuerso, scilicet, Deus, nulla indiget actione, quo ad adipiscendum proprium bonum. Non enim habet aliquem finem extra se, quem oportet adipisci per aliquam actionem, sed ipse est finis sui ipsius, & omnium aliorum. Actio autem, quae est propter finem, semper in duobus consistit, cum oportet ibi considerari & finem, cuius gratia aliquid agitur, & id quod est ad finem, quod agitur gratia huius, scilicet, finis: sed animalium praeter hominem, sunt pauciores actiones praeter actiones intellectus partis, cum quia in actionibus exterioribus habent determinatum modum praefixum sibi à natura, sicut hyrundo semper eodem modo facit nidum: sed planetae habent forte vnam operationem tantum, scilicet, nutritionem, & hanc paruum, id est, imperfectam, respectu operationis sensitiuae, & intellectus. Et huius diuersitatis ratio est, quia finis ad quem peruenit, vel est vnum aliquid summum perfectum, puta, ad quem peruenit homo, scilicet, beatitudo, quam homo consequitur per multas operationes: aut sunt multa quae exiguntur ad perfectum bonum, ad quorum aliquod pertingunt planta, & animalia, per vnam, vel paucas operationes, puta, ad beatitudinem praexigitur quaedam conseruatio vitae, cognitio sensibilibus, & vltimo apprehensio veritatis, in qua consistit finalis beatitudo.

Alii rursus neque quouis exercendi modo hoc nunquam inueni bonum, sed aliud quippiam consequetur.

Recte autem agere, aut multa, aut saepe difficile est, veluti talos enses mille percutere impossibile est, sed vnum, vel duos facilis est.

Et rursus, cum hoc quidem illius gratia, illud autem ob aliud, & illud item ob aliud est faciendum, in vno quidem duobusve facilius quispiam finem attinget. Ac quo per plura procedit, eo illum difficilius assequetur.

Quapropter & stellarum actionem talem existimare oportet, qualis animalium est ac plantarum. Etenim haec hominis actiones plurimae sunt. multa enim bona consequi potest, quare multa agit, & aliorum nimirum gratia. Et vero, quod quam optime sese habet, non est opus actione: est enim id gratia cuius cetera agunt. Actio vero semper in duobus consistit, quando, & id gratia cuius agitur, & id quod huius gratia agitur. Ac ceterorum animalium pauciores sunt, & plantarum parua quadam est ac vna for-

cet, Deus, nulla indiget actione, quo ad adipiscendum proprium bonum. Non enim habet aliquem finem extra se, quem oportet adipisci per aliquam actionem, sed ipse est finis sui ipsius, & omnium aliorum. Actio autem, quae est propter finem, semper in duobus consistit, cum oportet ibi considerari & finem, cuius gratia aliquid agitur, & id quod est ad finem, quod agitur gratia huius, scilicet, finis: sed animalium praeter hominem, sunt pauciores actiones praeter actiones intellectus partis, cum quia in actionibus exterioribus habent determinatum modum praefixum sibi à natura, sicut hyrundo semper eodem modo facit nidum: sed planetae habent forte vnam operationem tantum, scilicet, nutritionem, & hanc paruum, id est, imperfectam, respectu operationis sensitiuae, & intellectus. Et huius diuersitatis ratio est, quia finis ad quem peruenit, vel est vnum aliquid summum perfectum, puta, ad quem peruenit homo, scilicet, beatitudo, quam homo consequitur per multas operationes: aut sunt multa quae exiguntur ad perfectum bonum, ad quorum aliquod pertingunt planta, & animalia, per vnam, vel paucas operationes, puta, ad beatitudinem praexigitur quaedam conseruatio vitae, cognitio sensibilibus, & vltimo apprehensio veritatis, in qua consistit finalis beatitudo.

tudo, & hanc solus homo consequitur. Conseruationem autem vitae consequitur planta per actum nutritiuæ partis: animalia autem irrationabilia super hoc consequuntur cognitionem singularium. Sic igitur patet ex omnibus præmissis, quinque esse ordines rerum. Nam in entibus est supremum, quod habet perfectum bonum sine actione. Secundum autem est, quod habet perfectum bonum per vnum, vel paucos motus. Tertium autem est, quod acquirit perfectum bonum per multas operationes, sicut homo. Quartus gradus est, qui non potest recipere perfectum bonum nullo modo, sed acquirit aliquod præuium per paucos motus, vel per vnum tantum, sicut animalia & plantæ. Relinquitur autem infimum esse, quod nihil horum potest acquirere, & per hoc non habet participare aliquem motum. Sic igitur quod aliquid omnino careat motu, potest dupliciter contingere, vno modo, quia est perfectissimum: alio modo, quia est propinquum imperfectissimo. Quod autem aliquid habeat multas actiones, vel motus, contingit ex eo, quod medio modo se habet. Deinde cum dicit.

T.c. 56.

¶ Adaptat prædicta principia ad proprium, & dicit, quod in ordine rerum, id quod supremum est, habet & participat optimo absque omni motu: quod quidem contingit in substantiis separatis, quæ sunt omnino immobiles. Dicit enim optimo propter supremam causam, quæ est Deus altissimus, qui est ipsa essentia bonitatis. Dicit autem participat, &c. propter inferiores substantias separatas, quæ esse, & bonum habent ex alio. Nam participare nihil aliud est, quam ab alio partialiter accipere: hic est igitur primus, & supremus ordo entium. Secundum ordinem distinguit, dicens: quod est aliquid, quod de propinquo attingit id optimum per paucos motus, sicut suprema sphaera, quæ intantum dicitur appropinquare ad illud optimum, inquantum pertingit ad hoc, quod sit causa vniuersalis corporaliū: & causa permanentiæ ipsorum. Deinde ponit tertium gradum, dicens: quod aliquid appropinquat ad bonum optimum per multos motus: sicut superiores planetæ, qui etiam sunt causæ vniuersales effectuum in mundo, & permanentiæ, & fixationis rerum. Deinde ponit quartum gradum, dicens: quod aliquid est, quod non potest participare illud perfectum bonum, sed sufficit qualitercunque appropinquat. Et ad eorum manifestationem subiungit exemplum, dicens: quod si ponamus sanitatem vitæ finem, inuenimus quantum ad hoc aliquid esse optimum, quod semper est sanum. In secundo autem gradu est, quod sit sanum per solam extenuationem, id est, subtractionem superfluum. In tertio autem gradu est, quod sanitatem quidem adipiscatur, & per extenuationem, sed ad hoc, quod extenuetur, indiget cursu, & ad hoc quod currat requiritur quod aliquid aliud agat, si sit aptum ad cursum, & sic habet plures motus, quibus peruenit ad finem sanitatis. Quartus autem gradus est, quod non potest peruenire ad hoc, quod sanetur, sed peruenit ad aliquid eorum quæ sunt præuia sanitatis, puta, ad hoc, quod solum currat, vel etiam vterius, quod extenuetur, quorum neutrum est finis, sed eorum est aliquis finis, scilicet, sanitas, vt dictum est. Et horum rationem assignat, dicens, quod maxime optimum est in omnibus finem fortiri qualitercunque, scilicet, siue sine motu, siue per paucos, siue per multos motus. Si vero non contingat adipisci finem, semper tanto aliquid erit melius, quanto magis appropinquat ad

optimum, puta, quod pertingit ad extenuationem, quæ est propinquissima sanitati, est melius, quam quod pertingit ad cursum. Ex quo etiam patet, quod in vnoquoque horum ordinum possunt esse multi gradus. Et quia terra maxime distat à summo ordine rerum, ideo totaliter non mouetur, quasi non valens appropinquare ad optimum, per hunc modum, quod sit causa aliorum. Illa vero quæ sunt propinqua terræ, quæ sunt in quarto ordine, paucis motibus mouentur; quia non attingunt ad alterum extremum, vt sint vniuersales causæ permanentiæ rerum; sed intantum mouentur, inquantum possunt fortiri aliquid de similitudine primi, & diuinissimi principii in hoc scilicet, quod ipsa sint aliorum principia: Sed primum cælum statim fortitur hanc similitudinem per vnum motum, qui pertinet ad secundum gradum: illa vero, quæ sunt intermedia inter primum cælum, & extrema corpora, quæ sunt in tertio ordine, attingunt similitudinem primi principii in causando per plures motus. In his autem, quæ dicta sunt, tria expressit, scilicet, primum quod habet, & participat optimo, hoc enim exposuit esse diuinissimum principium. Similiter etiam

G

Aliud igitur habet optimum ipsum, & particeps est ipsius, aliud per pauca prope accidit, aliud per multa: aliud non aggreditur, sed satis est prope ad ipsum vltimum peruenire. veluti si sanitas est finis, aliud semper est sanum, aliud in macie affectum, aliud cursu facto, in maciemq; deductum, aliud & alio quopiam acto ipsius gratia cursus, quare plures ipsius sunt motiones. Est & id, quod ad sanitatem ipsam accedere nequit: sed ad cursu solum, aut ad maciem, atq; horum alteru est ipsi finis. Nam maxime quidem est optimum omnib. illum consequi finem. Quod si hoc non fiat, semper melius est quanto optimo propinquius est, & idcirco terra quidem non mouetur o-

secundum ordinem, qui per paucos motus attingit perfectum bonum, attribuit primo cælo. Quintum etiã ordinem, qui propter imperfectionem omni caret motu, attribuit terræ. Remanet autem dubitatio de aliis duobus ordinibus, quibus sint attribuendi. Nam si tertium ordinem attribuamus superioribus planetis, eo quod per plures motus consequuntur perfectum bonum, & optimum, videbitur attribuere quartum ordinem Soli, & Lunæ, vt dicamus, quod non attingunt ad perfectum bonum, quod videtur inconueniens, præsertim cum Sol videatur esse nobilissimus planetarum, & tam ipse quam luna videatur habere maximam efficaciam in inferioribus corporibus. Et ideo Auerroes dicit in commento suo, quod quartus ordo eorum, scilicet, quæ non attingunt perfectum bonum, sed appropinquant ad ipsum per paucos motus, attribuitur tribus elementis, scilicet, aquæ, & aeri, & igni, quæ quidem mouentur duplici motu, scilicet, motu proprio secundum naturam grauitatis, & leuitatis, & motu quem consequuntur ex cælestibus corporibus: sicut ignis, & superior pars aeris mouetur circulariter secundum motum cæli, & mare fluit & refluxit secundum motum lunæ. Tertium autem ordinem attribuit omnibus planetis, qui consequuntur perfectum bonum, id est, causalitates vniuersales super hæc inferiora, per plures motus. Sed secundum hunc intellectum dubitatio, quam mouit Aristoteles, remanet insoluta, & ideo secundum intentionem Aristotelis dicere oportet, quod quartus gradus attribuatur Soli, & Lunæ, qui secundum ipsum sunt infimi planetarum, & secundum principia Aristotelis eorum ordo in dignitate est secundum ordinem situs eorum, eo quod superior sphaera continet inferiorem, continens autem est nobilior, & formalius contento, sicut dicitur in quarto Physicorum, & sicut postea dicitur in capitulo de Terra. Secundum hoc, ergo intelligendum est, quod optimum in rebus est permanentia, quæ quidem in substantiis separatis est absque omni motu, & quæquid permanentiæ est in inferioribus rebus, illinc deriuatur. Et inde est etiam, quod supremum cælum, quod est propinquissimum substantiis separatis, suo motu diurno est causa sempiternitatis, & permanentiæ rerum. Et ideo maxime attingit ad similitudinem primi principii. Superiores autem planetæ sunt

Lect. 8) T. c. 49.

sunt magis causa permanentiæ & durationis, quam inferiores vnde Saturno attribuuntur res fixæ. Et inde est etiam, quod secundum Ptolemaum in quadripartito, quod ea quæ sunt Saturni, attribuuntur ad vniuersalia loca terræ; ea autem, quæ Iouis, ad loca annualium temporum. Ea vero quæ sunt Solis, & Martis, & Veneris, & Mercurii, ad loca mensium; transitus vero Lunæ ad loca diurna. Coniunctiones etiam superiorum planetarum coaptantur effectibus magis vniuersalibus, & permanentibus secundum Astrologos. Sol autem, & Luna, qui sunt inferiores planetæ secundum Aristot. habent maiorem efficaciam ad causandum transmutationes in istis inferioribus corporibus: quod quidem non est optimum, sed aliquid ordinatum ad optimum, & præuium ei. Nam corpora inferiora per transmutationem generationis, & corruptionis consequuntur perpetuitatem in specie, quam in individuo habere non possunt. Simplicius autem dicit in commento, quod non existimat ordinem nobilitatis esse in corporibus cælestibus secundum ordinem situs: sed secundum quod vnum quodque corporum cælestium, siue nobilior, siue minus nobilior, ibi ponitur, vbi optimum est ipsum poni: & ideo luminaria mundi, scilicet, Sol, & Luna secundum Aristot. propinquissime situantur inferioribus corporibus, quæ indigent illuminari ab eis. Id tamen, quod prius dictum est, magis verum esse videtur secundum conuenientiam principiorum naturalium. Secundum vero suppositiones modernorum Astrologorum, satis conuenienter videtur dispositus numerus cælestium corporum, licet non secundum rationem, quam Aristoteles hic assignat. Nam sicut dictum est, & sicut Aristoteles dicit in 12. Metaphysicorum. oportet in cælestibus motibus aliquid esse, quod est causa perpetuitatis, & durationis rerum; & oportet aliquid esse quod pertinet ad causam transmutationis, & in vnoquoque ordine oportet esse aliquid summum. Sicut igitur in ordine causalitatis permanentiæ rerum post primum motum, qui reuoluit totum, præminentiam obtinet octaua sphaera, ita etiam in ordine causalitatis transmutationis rerum summum locum obtinet sphaera Solis: qui quodammodo proportionaliter respondet in hoc ordine sphaeræ stellarum, ita, scilicet, quod sicut sphaera stellarum fixarum præeminet in stellarum multitudine, quod congruit vniuersalitati causalitatis eius propter diuersas effectuum species; ita etiam sphaera Solis superabundat in magnitudine solaris corporis, & luminositatis eius propter efficaciam transmutandi inferiora corpora. Vnde sicut sphaeræ stellarum fixarum attribuuntur duo motus, scilicet motus proprius, & motus superioris sphaeræ: ita etiam Soli attribuitur duplex motus, scilicet vnus proprius, quo mouetur in suo circulo: & alius quo mouetur sphaera eius secundum motum sphaeræ stellarum fixarum. vtrique autem sphaeræ quasi deseruiunt tres inferiores sphaeræ, ita, scilicet, quod sphaeræ stellarum fixarum intelligantur deseruire ad causandum permanentiam in rebus, & ad vniuersales effectus, Saturnus, Iuppiter, & Mars, propter quod vniformes habent motus secundum numerum. nam sicut dictum est, vniciueque attribuuntur tres motus: Soli autem intelliguntur deseruire tres inferiores planetæ ad causandum transmutationem in rebus; & ideo diuersificantur in numero motuum, ita, scilicet, quod Soli attribuuntur duo motus, Veneri attribuuntur tres, Mercurio quatuor, Lunæ quinque. Est etiam secundum, quod quia Aristoteles hic terram ponit non participare aliquem motum, Alexander dicit, eam esse animatam. Sequitur enim in hoc errore genti-

T. c. 67.

T. c. 68.

Lect. 7.

non, semper melius erit, quanto vtrique propinquius sit optimo. Et propter hoc terra quidem totaliter non mouetur, propinqua autem paucis motibus. Non enim attingunt ad extremum, sed vsque quo possunt fortiri diuinissimo principio. primum autem cælum confestim fortitur per vnum motum. Quæ autem in medio primi, & extremorum, attingunt quidem, per plures autem attingunt motus.

LECTIO XIX.

LECTIO XIX.

DE dubitatione autem, quare secundum primum quidem vnã existentem lationem magna multitudo constat astrorum: aliorum autem singillatim vnum quodque accepit proprios motus. Propter vnum quidem vtrique quis primum rationabiliter existimabit hoc existere. In

lium, qui cultum diuinitatis terræ attribuebant, quod Aristoteles reprobat in tertio de Anima, ostendens, quod nullum corpus simplex est animatum, quod etiam euidenter signo apparet, quia, quæ in animalibus sunt magis terrea, sicut ossa, insensibilia sunt. Si autem corpus cæleste, existens simplex est animatum, non impediret hanc rationem, quia corpus cæleste non subiaceret contrarietati, sicut simplicia elementorum corpora. Nititur autem probare corpus terræ, esse animatum, quia in æternum durat, & ex eo, quod aliqua partes terræ sunt animatæ, non attendens, quod ad corpora animata, terra, & alia elementa habent habitudinem materiæ: corpus autem cæleste habitudinem agentis. Agens autem nobilior est factio, sed factum nobilior materia. vnde, & si cælum habet nobiliorem formam quam corpora animata, elementa habet formam minus nobilem. Similiter autem nititur ostendere, quod non repugnat animationi terræ, quod non moueatur, vno quidem modo, quia etiam planetæ sunt animatæ, quæ tamen non mouentur secundum locum. Sed in hoc fallitur, quia quamuis non moueantur motu locali, mouentur tamen

motu augmenti, & decrementi. Alio modo: quia, cum etiam ea, quæ intelligunt, dicat Aristot. viuere, nihil prohibet terram esse animatam, & viuentem, licet non moueatur secundum locum: potest tamen esse, quod intelligat. Sed hoc est contra Aristot. qui dicit in secundo de Anima, quod in corporibus corruptibilium non est aliquid habens intellectum sine sensu. Terram autem insensibilem esse manifestum est, ex eo quod quotidie scinditur, & atteritur. Adhuc autem, cum eadem sit natura totius & partis, sicut & idem motus, si terra tota haberet animam intellectiuam, oporteret, quod quælibet pars eius diuisa esset animata, & intelligens, & quod vterius omnia corpora mista, in quibus terra superabundat, essent italia, quod est derisibile. Addit etiam, quod licet terra staret, haberet tamen aliquam operationem, quæ est ipsum stare, vt sicut cælestis corporis est operatio mouere, ita terræ operatio, est stare, vel quiescere. Sed in hoc fallitur: quia stare vel quiescere non est operatio, sed præiatio operationis, vel motus; vnde cum cuiuslibet viuentis corporis oporteat esse aliquam operationem vitæ, quæ appareat in ipso corpore, & non solum in anima, alioquin frustra corpori vitæ: manifestum est autem, quod terra in cuius corpore nulla vitæ operatio apparet, non potest esse animata.

¶ Præmissa solutione primæ dubitationis, hic soluit dubitationem secundam, quæ, scilicet, quærebatur, quare cum in sphaerâ primi motus sint innumerabiles stellæ, in qualibet aliarum inferiorum non est nisi vna. Ponit autem ad hoc tres solutiones, quarum prima est sumpta ex excellentia primæ sphaeræ ad alias, & dicit, quod circa dubitationem, qua dubitatur quare secundum motum primæ sphaeræ, qui est vnus, inuenitur magis multitudinem astrorum, in aliis autem sphaeris inferioribus planetarum vnaquæque stella seorsum accipit proprios motus, vt scilicet alii sint motus Saturni, alii Iouis, & sic de aliis, cum tamen omnes stellæ fixæ sint locatæ secundum proprium motum, dicendum est, quod aliquis potest existimare hoc rationabile

LECTIO XIX.

¶ Præmissa solutione primæ dubitationis, hic soluit dubitationem secundam, quæ, scilicet, quærebatur, quare cum in sphaerâ primi motus sint innumerabiles stellæ, in qualibet aliarum inferiorum non est nisi vna. Ponit autem ad hoc tres solutiones, quarum prima est sumpta ex excellentia primæ sphaeræ ad alias, & dicit, quod circa dubitationem, qua dubitatur quare secundum motum primæ sphaeræ, qui est vnus, inuenitur magis multitudinem astrorum, in aliis autem sphaeris inferioribus planetarum vnaquæque stella seorsum accipit proprios motus, vt scilicet alii sint motus Saturni, alii Iouis, & sic de aliis, cum tamen omnes stellæ fixæ sint locatæ secundum proprium motum, dicendum est, quod aliquis potest existimare hoc rationabile

e ¶ Ponit duas rationes, quarum prima est, quod putabant honorabilissimo, honorabilissimam regionem competere, id est, locum, eo quod loca proportionantur corporibus secundum eorum naturam. Manifestum est autem, quod ignis est honorabilior quam terra, tum propter claritatem, tum propter virtutem actiuam, tum etiam propter subtilitatem ipsius, manifestum est autem, quod termini sunt nobiliores his, quæ sunt intermedia inter terminos, sicut terminus terminatio, & continens contento. id autem quod est extremum, id est, supremum in mundo, & medium mundi, ponebant esse quasi terminos, quæ propter hoc ponebant nobilissima loca. Et ideo ista cogitantes, non ponebant terram in medio sphaeræ mundialis, sed magis ignem, qui tenet secundum locum nobilitatis post caelestia corpora, quæ sunt in extremo. Secundam rationem ponit ibi.

e Honorabilissimo enim putat conuenire honorabilissimam habere regionem, esse autem ignem terra quidem honorabiliozem, terminum autem intermediis, extremum autem & medium terminos. Quare ex his recogitantes, non putant in medio sphaeræ poni ipsam, sed magis ignem.

f Adhuc autem Pythagorici quidem propterea, quod maxime seruari principalissimum totius, medium autem esse tale Iouis, carcerem nominant hanc, habentem regionem ignem.

g Tanquam medium simpliciter sit dictum, & quod magnitudinis medium, & rei existens medium & naturæ. Quamuis quemadmodum in animalibus non idem animalis, & corporis medium, sic existimandum magis, & circa totum cælum, propter hanc quidem igitur causam, nihil eos rem timere circa totum, neque adducere carcerem ad centrum, sed illud querere medium quale quid, & ubi aptum naturam est; illud quidem enim principium, quod medium, & honorabile. Loci autem medium assimilatur vltimo magis quam principio, quod quidem enim determinatum, medium, quod autem determinans, finis, honorabilius autem continens, & finis quam finitum, hæc quidem enim materia, hæc autem substantia consistentia est. De loco quidem igitur terræ, hanc habent quidam opinionem.

LECTIO XXI.

SIMILITER autem & de mansione & motu. non enim eodem modo suscipantur, sed quicumque

f di animalis, & dicit, quod est printipium aliorum corporum, & maxime honorabile inter alia corpora, & hæc est sphaera stellarum fixarum. Non autem competit ei locus medius, sed magis locus extremi continentis, quia id, quod est medium magnitudinis inter loca vniuersi, magis assimilatur vltimo, quam principio: & hoc ideo, quia medium est contentum & determinatum omnibus aliis, id autem, quod est finis, id est, extremum inter corpora secundum ordinem locorum, habet rationem determinantis, quod continentis. Manifestum est autem, quod continens est honorabilius contento, & finis quam finitum: quia contentum & finitum pertinent ad rationem materiæ: esse autem continens & finiens, ad rationem formæ, quæ est substantia totius continentis rerum. Et ita corpora continentia sunt magis formalia, corpora autem contenta, sunt magis materialia. Et ideo in toto vniuerso, sicut terra, quæ ab omnibus continetur, in medio localiter existens, est maxime materialis, & ignobilissima corporum, ita etiam supra sphaera est maxime formalis & nobilissima, & inter elementa ignis est maxime continens, & maxime formalis. vltimo autem epilogando concludit, quod de loco terræ, quidam habent talem opinionem, &c.

Præstabilissimum enim corpus, locum occupare præstabilissimum oportere putant, atque ignem quidem præstabiliozem terra, finem autem mediis ipsi præstabilissimum esse. Quare ex his ratiocinantes non ipsam in medio sphaeræ, sed potius ignem putant.

G

Præterea Pythagorici, & quia maxime conseruari oportet id, quod est maxime precipuum, vniuersi mediū vero est tale, ideo eum ignem, qui locum hunc occupat, custodiam Iouis appellant.

Quasi medium simpliciter diceretur, & medium magnitudinis, & rei medium esset, atque natura. Enim vero, ut in animalibus non idem est animalis, atque corporis medium, sic est magis, & circa ipsum totum cælum existimandum. Igitur propter hanc causam, non oportet ipsos circa vniuersum turbari; neque custodiam ad centrum adducere, sed illud querere medium ipsum, quale quid est, & ubi est aptum esse; illud enim medium principium est ac preciosum. Medium vero loci simile est magis extremo, quam principio, medium enim terminatur. Terminus autem est ipse finis, preciosus autem est id, quod continet, & finis, quam id quod finitur. Hoc enim materies, illud substantia constitutionis est. De loco igitur terra hanc habent quidam opinionem.

LECTIO XXI.

SIMILITER & de quiete motu, non enim eodem modo omnes existimant, sed qui in medio ipsam non esse putant, circa

[Tertio ostendit, quomodo obuiabant rationibus in contrarium inductis, ibi. [Quoniam enim non est terra.] Dicit ergo primo, quod sicut de loco terræ diuersimode loquuntur Philosophi, ita etiam de motu, & quiete ipsius: sed quicumque non dicunt, ipsam esse positam in medio mundi, sicut Pythagorici, attribuunt ei motum circulem, quo mouetur circa medium, nec dicunt, hanc solum terram moueri, in qua nos habitamus, sed etiam quandam aliam, quam vocant antichthonam, id est, contra positam huius terræ, sicut supra dictum est. Et hoc ponebant propter perfectionem denarii numeri, ut sint octo corpora caelestia circulariter mota, s. sphaera stellarum fixarum, & septem planetæ, & sic impleatur denarius numerus positus duabus terris circulariter motis. Quidam autem Pythagoricorum sunt, qui non solum ponunt, quod sint duæ terræ circulariter

riter motæ, sed quod sunt plura alia corpora terrea circa medium A mota: quæ quidem sunt nobis immanifesta propter hoc, quod hæc terra, in quam habitamus, superponitur alijs, ita scilicet quod alia sequuntur motum ipsius: & ideo interpositio huius terræ inter visus nostros, & illos, occultat eas nobis. Deinde cum dicit.

b ¶ Inducit eius, quod vltimo dictum est, probationem secundum eos, manifestum est enim, quod sicut eclipis Solis contingit propter interpositionem Lunæ inter nos & Solem, ita eclipis Lunæ contingit propter interpositionem terræ inter Solem & Lunam: pluries autem eclipisatur Luna quam Sol, quod quidem dicebat accidere propter hoc, quod vna sola Luna est, quæ eclipisat Solem interposita inter nos, & ipsum: Lunam autem non solum eclipisat ista terra, in qua nos habitamus, sed plures alia. Sed hæc ratio eorum nulla est: quia nunquam inuenitur Luna eclipisari, nisi per interpositionem huius terræ inter Lunam & Solem, quando scilicet Luna subintrat umbram huius terræ. Accidit autem pluries eclipisari Lunam quam Solem, quia eclipis Solis impeditur propter diuersitatem aspectus. Deinde cum dicit.

b Propter quod & Lunæ eclipis plures quam Solis fieri inquant. Latroum enim vnum quodque occultare ipsam, sed non solum terram.

c Quoniam enim non est terra centrum, sed distat per hemisphaerium ipsius totum, nihil prohibere putant apparentia accidere similiter non habentibus nobis in centro, quemadmodum & si in medio esset terra: nihil enim neque nunc facere manifestum per medietatem distans ab his, quæ diametri.

d Quidam autem & positam in centro dicunt ipsam reuolui, & moueri circum eum, qui semper statutum polum, quemadmodum in Timæo scriptum est.

c ¶ Ostendit, quomodo obuiabant rationibus contra se inductis. quarum tamen præcipua est, quod nisi terra esset in medio mundi orizon, qui est superficies transiens per visum nostrum, non secaretur semper totam sphaeram, & maximos circulos eius in duo media, ita scilicet, quod semper apparerent nobis sex signa super terram, & sex signa sub terra. Sed ad hoc ipsi respondebant, quod tota terra non est centrum, quia centrum est indiuisibile, & punctuale, terra autem est corpus magnitudinem habens; vnde circulus videtur, qui est in superficie terræ a centro. tamen hoc non impedit, quin alia accidant nobis apparere, sicut, si visus noster esset in centro: & hoc est propter paruitatem terræ, quæ quasi nullus est quantitas in comparatione ad totum cælum. Et similiter existimabant, quod si terra, in qua nos habitamus, non sit in medio, quod omnia apparentia accidant, sicut si terra esset in medio mundi: quia etiam nunc non manifestatur distantia a medio, quantum ad apparentiam, quamuis visus noster distet a medio mundi per totam medietatem diametri terræ. Sed hoc intelligi posset, si terra per modicum spatium distet a medio: non autem si distaret per multum spatium. Sunt autem quædam alia apparentia, quæ non saluarentur, si terra non esset in medio, quæ accidunt, pura eclipis Lunæ per directam oppositionem Lunæ ad Solem. Nisi enim terra semper esset in medio, non semper sequeretur eclipis Lunæ, quando est in oppositione existens in capite, vel in cauda: & tamen in eclipis Lunæ nihil operatur aspectus noster. Deinde cum dicit.

d ¶ Ponit secundam opinionem, & dicit, quod licet quidam dicant terram in centro positam, dicunt tamen ipsam moueri, & reuolui circa polum semper statutum, id est, circa axem mundi. Nam polum quandoque dicitur cælum, quandoque autem dicitur axis, quandoque vero dicitur extrema pars axis, sicut dicitur polum arcticus, & antarcticus. & hoc dicit scriptum esse in Timæo. Est autem notandum, quod illud, quod hic dicitur reuolui, vel conuertere, sumpsit Aristot. ex eo, quod Plato in Timæo secundum linguam Græcam dixit, illomenam esse eum, qui per omnem ordinatum polum hoc autem quod dicitur illomenum, si in Græco scribatur per iota, significat alligationem, si vero scribatur per diphthongū, significat prohibitionem. Videtur autem a Platone sumptum i-

stud vocabulum, secundum quod significat alligationem, ut patet per ea, quæ ipse dicit de terra in libro Phedonis, ubi asserit in medio quietentem, & quasi ligatam, & sic videtur contra intentionem Platonis, Arist. verba eius assumpsit. Dicit igitur Alexan.

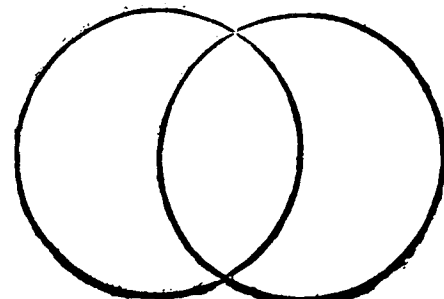
medium moueri dicunt; atque non solum hanc, sed etiam adueriam terram vni prius est dictum. Quibusdam etiam & plura talia corpora circa medium ferri posse videtur nobis immanifesta ob terræ obiectionem.

Quocirca & Luna defensiones plures, quam Solis fieri dicunt. Vnum quodque eorum enim quæ feruntur, obicere sese Lunæ inquant, & non solum terram.

Nam cum terra centrum non sit, sed per ipsius totum hemisphaerium distet nihil prohibere, putant ea accidere, quæ videntur; similiter non habentibus nobis in centro, sicut si in medio etiam esset terra: nihil enim neque nunc ostendit per dimidiam diametrum distantibus nobis.

Quidam autem in centro ipsam acentem mouent, & circa ipsum polum per vniuersum extensum moueri dicunt, ut in Timæo est scriptum.

cat semper motum. dicuntur enim circulares figuræ conuersæ, i. ad omnem partem versæ, etiam si sint quietes. Quarto, quia cum dictio multa significet, non oportet significationem eius trahere ad manifestum sentum contra intentionem Platonis. Sed contra hanc iterum dicit Simplicius; quia non est probabile, quod Arist. ignoraret aut significationem vocabuli, aut intentionem. Et ideo potest dici, quod, quia possibile erat aliquos false intelligere verba Platonis, Aristoteles remouet falsum intellectum, qui ex his verbis haberi posset, sicut frequenter consuevit facere circa verba Platonis. Vel potest dici, quod hoc, quod dicitur moueri, est ab alio appositum. In Græco autem dicitur illesto, pro quo hic est translatum moueri. potest autem significari, quod in Græco positum est, & alligationem, & motum: ita quod intelligamus, quod postquam Arist. posuit opinionem Pythagoricorum de motu terræ circa medium, hic ponit opinionem Platonis de quiete terræ in medio. Possumus autem & breuius dicere, quod quidam Eraclicus ponticus posuit terram in medio moueri, & cælum quietem: cuius opinionem hic Aristot. ponit. Quod autem addit, quemadmodum in Timæo scriptum est, referendum est non ad id, quod dictum est, reuolui, & remoueri, sed ad id, quod sequitur, quod semper statutum polum. Deinde cum dicit.

e ¶ Ponit opiniones de figura terræ, & primo ponit opiniones dicens, quod similiter dubitatur de figura terræ, sicut de motu & situ. Quibusdam enim videtur, quod terra sit spherica, quibusdam autem videtur quod sit lata, habens figuram tympani. Secundum ibi.

te. c. 76.

f ¶ Ponit rationes duas huius secundæ opinionis, quarum prima est, quod faciunt argumentum accipientes hoc signum, quod Sol occidens & oriens secatur à terra secundum rectam lineam, & non circulem, quando scilicet pars Solis est apprensus super terram, pars autem occultatur. si autem terra esset spherica, videretur, quod oportet, quod secatio illa esset circularis: quia duo corpora spherica se intersectant intersectione circulari. hoc autem argumentum excludit ibi.

e Similiter autem & de figura dubitatur. his quidem enim videtur esse spherica, his autem lata, & figura tympanilis.

f Faciunt autem argumentum, quia occidens & oriens Sol, rectam, & non circulem, quando scilicet pars Solis est apprensus super terram, pars autem occultatur. si autem terra esset spherica, videretur, quod oportet, quod secatio illa esset circularis: quia duo corpora spherica se intersectant intersectione circulari. hoc autem argumentum excludit ibi.

g Non attendentes elongationem Solis ad terram, & rotunditatis magnitudinem, quomodo iam apparentibus paruis circulis recta videtur à longe. Propter hanc quidem igitur phantasmam nihil ipsos discutere oportet, non rotundam molem esse terræ.

g ¶ Et dicit, quod illi, qui ponunt hoc argumentum, non attendunt distantiam Solis à terra, & magnitudinem rotunditatis, scilicet vtriusque. Videmus enim, quod etiam parui circuli à longe apparentes videntur eundem modum linee rectæ: vnde multo magis portiones magnorum circulorum à longe rectæ videntur, quæ sunt minus curvæ. Sed hoc præcipue intelligendum est, quando circulus est in eadem superficie. cum visu.

te. c. 77.

h Sed adhuc apponunt, & dicunt, propter quietem necessarium figuram hanc habere ipsam. Etenim de motu, & mansione dicti modi multi existunt.

lect. 17.

b Solutiones autem de hoc non magis inconuenientes esse videri. dubitatione mirabitur vti que aliquis.

te. c. 78.

h Sed adhuc apponunt, & dicunt, propter quietem necessarium figuram hanc habere ipsam. Etenim de motu, & mansione dicti modi multi existunt.

lect. 22. 23. 24. & 25. infra dicitur.

LECTIO XXII.

a Postquam Philosophus excludit opiniones eorum, qui falsas opiniones circa terram habebant, hic profequitur opiniones eorum, qui veram opinionem circa terram habentes, scilicet quod

ipsa quiesceret, inconuenientes rationes quietis terræ assignabant. Et primo mouet dubitationem: secundo proponit solutionem insufficientiam, quas alij assignabant, ibi. [Solutiones autem de his &c. Dicit ergo primo, quod necessarium videtur, quod in omni superueniat quædam dubitatio circa terram; quia si quis de hoc non miteretur, videtur irrationabilem mentem habere, quasi qui non possit difficultatem percipere, quomodo, scilicet si aliqua do eleuetur per violentiam aliqua parua terræ particula, & postea dimittatur, fertur deorsum, & non vult manere, i. non habet aptitudinem naturalem, vt quiescat, & quando maior, scilicet accipitur terræ particula, tanto velocius fertur. Videtur autem, quod si tota terra posset ab aliquo eleuari à suo loco in sursum, & postea dimittatur, non ferretur inferius. & hoc quidem videtur per hoc, quod nunc accidit circa totam terram. Cum n. habeat intensam grauitatem, non mouetur inferius, sed quiescit in suo loco. vnde videtur, quod in quocumque situ mundi ponetur, & ibi quiesceret eadem ratione, qua nunc in hoc loco quiescit, & hoc quantum ad illos, qui existimant omnem locum indifferenter se habere ad quodlibet corporum. Et quia posset aliquis dicere, quod partes terræ eleuata, quæ non dimittuntur, feruntur deorsum vsq; ad hunc locum, in quo modo est terra, non amplius: ideo ad dubitationem augendam adiungit, quod si aliquis sursum ferat aliquas particulas terræ, & contingat, & antequam illæ particule terræ cadentes reuertantur ad terram, remoueat terram à suo loco, partes terræ sursum eleuatae feruntur deorsum, id est, magis infra quàm sit locus, vnde fuerat assumptæ, ex quo iam non est aliquid impedies. Et hoc potest aliquis coniecere de toto, & parte. Si enim aliquis lapidem sursum projiciat, & antequam cadat, foueam faciat in terram, descendet lapis ille quousque resistenciam inueniat: & ita videtur, quod cum tota terra nullam resistenciam habeat aliquo impediendo descensum ipsius, mirum esse, quod non descendat. Concludit ergo, quod hoc ipsum, quod est stupere, i. vehementer admirari, circa hoc omnib. Philosophis factum est Philosophia, i. Philosophiæ consideratio: vel philosophandi occasio, sicut in principio Metaph. dicitur, quod ex admirari, inciperunt homines philosophari. Deinde cum dicit.

Simili modo de figura quoque ipsius contenditur. Quibusdam enim rotunda esse videtur, quibusdam vero ut tympanum.

Cui hoc indicium faciunt. Cum occidit enim atq; oritur Sol per rectam lineam, sed non per curuam, calari videtur, quippe cum oporteret, si esset terrarotunda, diuisionem fieri curuam.

Non animaduertentes distantiam Solis ad terram, & circumferentiam magnitudinem, quomodo in hisce circulis, qui parui enim videntur, linea recta apparet. Propter hanc igitur apparentiam non oportet ipsos terræ molem credere rotundam non esse.

H

Addunt insuper, atque inquirunt, figuram hanc necessario ipsam propter quietem habere. Et huiusmodi, qui de motione, quiete ve sunt dicti, complures sunt.

LECTIO XXII.

O mnes igitur de hoc dubitasse necessarium est. Forsitan enim mentis est vacantis non admirari, cur nam parua quædam pars terræ si eleuata dimittatur, fertur, quiescereque non solet, maiorq; semper celerius fertur, vniuersa autem terra, si quis ipsam sublimem eleuatam dimittat, ferri non potest, nunc vero tantum pondus quiescit. At vero si quis ipsam etiam partes ipsius cum feruntur, antequam cadant, auferat terram, deorsum sane ferentur, si nihil obstitit. Quare dubitare quidem omnibus ob philosophiam euenit.

Operam autem eos non dedisse, vt solutiones non magis absurde quam dubitatio videantur, mirum cuiuspiam sane videbitur.

resistentiam inueniat: & ita videtur, quod cum tota terra nullam resistenciam habeat aliquo impediendo descensum ipsius, mirum esse, quod non descendat. Concludit ergo, quod hoc ipsum, quod est stupere, i. vehementer admirari, circa hoc omnib. Philosophis factum est Philosophia, i. Philosophiæ consideratio: vel philosophandi occasio, sicut in principio Metaph. dicitur, quod ex admirari, inciperunt homines philosophari. Deinde cum dicit. b ¶ Proponit insufficientiam rationum à Philosophis circa hoc assignatarum, & dicit, quod non solum aliquis admiratur

lect. 3. in proemio

de hoc, quod sit, accidit circa terram, sed etiam aliquis potest admittat, quod Philosophi volentes soluere prædictam dubitationem, non viderunt, quod solutiones de hac dubitatione assignatae ab eis, sunt magis inconuenientes, quam sit ipsa dubitatio. Improbabilior enim dixerunt eo, ex quo dubitatio confurgit. vnde ipse solutiones magis augent dubitationem. Deinde cum dicit.

c ¶ Ponit quinque solutiones prædictæ dubitationis. Secunda inquit, ibi. [Hi autem in aqua, &c.] Tertia ibi. [Anaximenes autem, &c.] Quarta ibi. [Quoniam autem manent, &c.] Quinta ibi. [Sunt autem quidam &c.] Circa primum duo facit. primo proponit solutionem primam, & dicit, quod quidam propter hoc, vt scilicet euitarent difficultatem prædictam, dicit, quod deorsum terræ est infinitum. Quod quidem potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quod aer, qui est infra terram, sit infinitus, quasi terra ad hunc non mouetur inferius, quia nihil mouetur ad infinitum. Alio modo, & verius intelligitur, quod ipsa terra versus partem inferiorem sit infinita: & ita in infinitum superior pars eius retinetur ab inferiori, vt non descendat, quod promptius est ad intelligendum. Huius autem opinionis dicitur fuisse Xenophanes Colophonius, qui quidem dixerunt, quod nō quidem, quod secundum se verisimile videatur, sed vt non cogere laborare ad inquirendam causam quietis terræ. Secunda ibi.

te. c. 79.

d Propter quod & Empedocles sic obstupuit dicens. Siquidem infinitæ terræ profunditates, & immensus æther, quod per multorum horum linguam dicta vane effusa sunt, modicum totius intelligentium.

te. c. 80.

d ¶ Ponit, quomodo Empedocles hanc solutionem derisit, & dicit, quod quia prædicti homines hoc non dicebant quasi aliquid verisimile, sed vt quæstionem vitarent, Empedocles obstupuit, id est, vehementer admiratus est de eorum errore, sic dicens in suis versibus, quos de Philosophia composuit. Si quidem inquit, infinitæ sunt terræ profunditates, quasi diceret. Terra est in infinitum profunda; & æther, id est, aer, vel ignis est etiam immensus in altum, & dixit, quod hæc vane, id est, sine ratione effusa sunt, id est, diuulgata, cum sint dicta per linguam multorum, quasi diceret, ex ore multorum hominum intelligentiam modicum totius. i. de natura vniuersi. Per quod dedit intelligere, quod ex defectu intellectus prouenit, quod hoc aliquid dixerunt solo ore, cum in rebus consideratum non sit verisimile. Fuit autem contentus Arist. de hac Empedocles reprehensione, tum propter improbabilitatem eius quod dicitur, tum etiam quia in primo ostensum est, quod non potest esse grauius infinita. Deinde cum dicit. c ¶ Profequitur secundam solutionem, & primo proponit eam. secundo improbat, ibi. [Tanquam non eadem &c.] Tertio assignat

gnat rationem defectus huiusmodi solutionis, ibi. [Sed videntur &c.] Dicit ergo primo, quod sicut prædicti posuerunt terram sustentari à terra in infinitum, ita quidam dixerunt terram poni super aquam: quæ quidem est antiquissima opinio, quam, vt dicitur, Thales Milesius posuit, qui fuit vnus de septem, qui dicti sunt sapientes, & prius philosophia de Philosophia, posuitaquam esse principium omnium rerum, vt dicitur in primo Metaph. Vnde & posuit terram esse locatam super aquam, vt quiescat ibi per modum supernationis, sicut accidit de ligno, & de similibus, quorum nihil naturaliter manet in aere, sed in aqua manent huiusmodi propter supernationem, & simile dicitur. Deinde cum dicit.

Quocirca & Empedocles sic increpauit. Si rotunda est profunditas terræ, copiosusq; æther, quia per multam iam ora linguamq; dicta frustra sunt effusa hominum eorum, qui per paruum ipsius vniuersi viderunt.

Quidam super aquam iacere dicunt. Hanc enim sententiam vetustissimam accepimus, quam Thales Milesium dixisse ferunt, terram inquam ideo quiescere, perinde atque lignum, aut quippi in tale notat. etenim nihil horum super aerem manere est aptum, sed super aquam.

Quasi non eadem sit de terra ratio atque aqua, quæ terram vehit. Neque enim aqua sublimis manere est apta, sed super aliquod semper est.

Præterea vt aer leuior est aqua, sic & aqua leuior est terra. Quare quoniam modo id quod est leuius, inferius eo quod grauius est natura iacere putant.

Præterea, si tota est apta super aquam manere, patet, & quæque partem ipsius idem aptam esse. nunc autem hoc fieri non videtur, sed quæuis pars in fundum, & celerius maior fertur.

At enim vsq; ad quendam terminum querere videntur, sed non quousque dubitationes inquisitio fieri potest. Est enim nobis hac omnibus consuetudo, non ad rem ipsam quæstionem

tiam rationem ponit ibi. h ¶ Quæ ratio talis est. Sicut in primo habitum est, idem est motus naturalis, & etiam quies est eadem totius terræ, & partium eius: si ergo tota terra nata est manere in aqua supernatando ipsi, manifeste sequitur, quod quælibet particulam eius possit manere in aqua per supernationem: sed hoc non videmus accidere, quinimmo quælibet pars terræ posita in aqua fertur ad fundum ipsius, & tanto velocius, quanto fuerit maior. ergo multo velocius tota terra fertur inferius, si sit superposita aquæ. Deinde cum dicit, i ¶ Assignat causam defectus dictarum solutionum, & dicit, hoc accidisse, quod tam defectiuas solutiones assignauerunt, quia videntur quætere circa dubitationes vsque ad aliquem terminum, & non quousque possibile sit dubitari. Oportet autem eum, qui vult recte soluere, vt perducatur solutionem vsque ad id, vbi non sit amplius dubitatio, & isti non faciunt. Cuius rationem assignat

Capite secundo proemij.

lect. 22.

te. c. 93.

Tertia ratio

lect. 15.

assignat

assignat connumerans se alijs causa vitandae iactantiae, dicens, quod omnibus nobis dubitationes soluentibus, hoc videtur esse conluctum, vt inquisitio fiat non ad rem, sed ad contraria dicentem, id est, non quouique natura rei requirit, sed quouique aduersarius non habeat vltius contra dictionem: quia etiam hoc quilibet obseruat ad se ipsum, vt cum ipse dubitat de aliquo, quatit in seipso, quouique ipse non habeat in promptu, vnde sibi contradicat. Sed illud non sufficit: quia cum aliquis vult veram solutionem inuenire, oportet quod non sit contentus obiectionibus, quas habet in promptu, sed diligenter inquirat causas, & propter hoc sicut ipse subdit, oportet eum, qui vult bene inquirere veritatem, esse promptu ad hoc, quod instet & sibi ipsi, & alijs, non per instantias sophisticas, sed per instantias reales, & rationabiles proprias, id est, conuenientes generi, de quo inquiritur. Et hoc quidem contingit ex hoc, quod homo considerat omnes differentias rerum, ex quarum similitudine quatuor soluitur, sicut Thales soluit questionem presentem ex similitudine ligni ad terram. fuisse autem ei consideranda differentia vtriusque: nam lignum, quia multum habet de aere, supernatat aquae, quod terrae non congruit.

LECTIO XXIII.

ANaximenes autem, & Anaxagoras, & Democritus latitudinem causam esse dicunt manendi ipsam. Non enim diuidere, sed superequitate aerem, qui de subltus, quod videtur latitudinem habentia corporum facere. Hanc enim & ad ventos habent difficile moueri propter resistantiam. Hoc ipsum vtiq; facere in latitudine terram ad suppositum aerem, non habentem autem, quo transferatur, locum, sufficiens multo eo, quod deorsum quiescere, quemadmodum in clepsydria aqua. Quod autem possit multam gratuitatem ferre comprehensus, & manens aer, argumenta multa dicunt.

b Primum quidem, si non lata figura terrae est, propter hoc quidem non vtiq; quiescet.

c Quamuis mansionis non latitudo est causa, ex quibus dicunt, sed magnitudo magis: propter coarctationem enim non habens transitum aer, manet propter multitudinem. Multus autem est aer propter magnitudinem multam terrae, a qua comprehenditur. Quare hoc quidem existet: & si sphaerica quidem sit terra, tanta autem secundum magnitudinem: manet enim secundum illorum rationem.

d Totaliter autem ad sic dicentes de motu, non de parte est dubitatio, sed de toto quodam, &

rudinem sufficiens est quiescere terram propter multitudinem aeris deorsum existentis, & compressi: sicut patet de aqua in clepsydria. Si enim sit aliquod vas habens in sui fummitate paruum foramen obturatum, & in lateribus aliud non obturatum, & subito submergatur in aquam, ac interior conclusus, quia non habet quo diffugiat, prohibebit aquam intrare: & similiter aer subsistens terrae compressus ab ea, & non potens diffugere, non permittit eam descendere. Inducunt autem multa argumenta, scilicet sensibilia signa ad ostendendum, quod aer conclusus quiescens, id est, qui non potest ex aliqua parte effugere, sustinet magnam grauitatem, & hoc maxime sit euidentis ex vtriusque instans, qui postulat magnam pondus sustinere. Deinde cum dicit.

LECTIO XXIII.

ANaximenes autem, & Anaxagoras, & Democritus latitudinem causam manendi ipsam inquirunt esse. Non enim diuidere, sed opere aerem dicunt inferum: quod quidem latitudinem habentia corpora facere videntur. Hanc enim a ventis cum difficultate moueri possunt, propter adhesionem. Hoc idem igitur latitudinem terram inquirunt aerem facere, hunc autem non habente locum, ad quem migrabit sufficientem simul infra quiescere, perinde atq; aqua in hisce vasis, quae surripiunt aquam, posse vero aerem pondus magnum, si comprehendatur, inferre, compluribus signis ostendunt.

Primum igitur si non lata figura sit terra, propter hoc non quiescet.

Quietis tamen non latitudo sola est causa ex hisce, quae dicunt, sed magnitudo magis. propter enim angustiam aere transitum non habente, manet ob multitudinem. Aer autem est copiosus ex eo, quia a magnitudine comprehenditur magna terra, quare hoc ipsum est, & si rotunda quidem est terra, tanta autem mole: sententia enim illorum manebit.

Omnino autem ad eos, qui dicunt ita de motu, non de partibus est contentio, sed de aliquo toto, ac vniuerso

& aer, & terra secundum rationem, quam assignant. Tertiam rationem ponit ibi.

d Et dicit, quod contra eos, qui sic loquuntur de motu, & quiete corporum naturalium, consurgit dubitatio non de parte, id est, non de particulari corpore, puta, terra, vel aqua, sed de toto vniuerso, & de omni corpore naturali. hoc enim videtur in principio in talibus dubitationibus esse determinatum, vtrum corpora habeant aliquem motum naturalem, vel nullum: & vtrum, si non haberent motum naturalem, possint habere motum violentum. Et quia de his determinatum est prius, scilicet in primo libro, oportet, vt nunc vtamur tanquam existentibus, id est, veris omnibus

omnibus his vijs, quae supra probauimus secundum virtutem, A quae tunc aderat nostro ingenio. Supra enim ostensum est, quod si nullus est motus naturalis corporum, neque etiam erit aliquis motus violentus eorum: quia violentum est quasi excisio quadam eius, quod est secundum naturam, vt supra habitum est. si autem non est aliquis motus corporum, neque per naturam, neque per violentiam, sequitur, quod totaliter nihil moueatur. Et quod hoc necessarium sit accidere, supra determinatum est. Et ad hoc etiam addendum est secundum prius determinatum, quo pari ratione non contingit aliquid quiescere. sicut enim aliquis motus est naturalis, & violentus, ita etiam aliqua quies naturalis, non erit solum motus violentus, neque sola quies violenta: quia in loco, ad quem aliquid mouetur naturaliter, etiam quiescit naturaliter. His ergo praemissis, quasi principijs, argumentatur ad propositum, concludens ex praemissis, quod si quies terrae in medio non est naturalis, sed violenta, sequitur, quod motus eius ad medium non sit naturalis, sed propter violentiam circumgyrationis caeli: omnes enim, qui terram dicunt per violentiam quiescere in medio, assignant hanc causam motus terrae ad medium, id est, circumgyrationem caeli, considerantes ex his, quae accidunt in liquidis, & etiam in aere, in quibus propter gyrationem ea, quae sunt maiora, & grauiora, congregantur ad medium, quasi violentia gyrationis. Vnde omnes, qui ponunt medium per generationem incepisse, dicunt, quod terra venit ad medium propter praedictam causam, id est, propter violentiam circumgyrationis caeli: & sic auferunt terrae quietem naturalem, & motum naturalem: quod est inconueniens, quia sequitur secundum praedicta, quod totaliter corpora naturalia, nec moueantur, nec quiescant.

omni. A principio enim determinatum, vtrum est aliquis corporibus natura motus, aut nullus, & vtrum natura quidem non est, violentia autem est. Quoniam autem de his determinatum est prius, quae cunque secundum eam, quae aderat virtutem, his est vtendum, vt existentibus. si enim nulla naturalis motus est ipsorum, neque violentus erit. Si autem non est neque natura, neque vi, totaliter nihil mouebitur. De his enim quia necessarium est accidere, determinatum est prius. Et adhuc quia neque quiescere contingit. Sicut quidem enim motus existit, aut violentia, aut natura, sic & quies. Sed adhuc siquidem est motus secundum naturam, non vtiq; violenta erit latitudo solum, nec quies.

Quare si violentia nunc terra manet, & venit ad medium lata propter circumgyrationem, omnes enim causam hanc dicunt ex his, quae in liquidis, & circa aerem accidentibus. In his enim semper feruntur maiora, & grauiora ad medium gyrationis: propter quod vtiq; & terram omnes quotquot caelum generant, ad medium venire dicunt.

LECTIO XXIII.

Quoniam autem manet, quae runt causam, & dicitur hi quidem hoc modo, quoniam latitudo & magnitudo ipsius causa, hi autem, quemadmodum Empedocles, caeli lationem circumpositam, & velocius latam terrae lationem prohibere, quemadmodum aqua in cyathis. etenim haec in circuitu cyatho lato multoties, ad inferius erit facta, tamen non ferri deorsum nata, ferri deorsum propter eandem causam.

b Quare, si neque gyratione prohibente, neque latitudine, sed superueniente aere, vbi feretur? ad medium quidem enim si violentia fertur, & manet violentia; secundum naturam autem necessarium est esse aliquam ipsius lationem. hoc igitur vtrum sursum, aut deorsum, aut alicubi

Praemissis tribus rationibus de quiete terrae, quae sumebantur ex parte inferiorum corporum, scilicet ipsius terrae, aquae & aeris, hic ponit alias rationes, quae sumuntur ex parte caelestis corporis. & primo ponit quartam rationem quietis, quam ponebat Empedocles: secundo improbat eam, ibi. [Quamuis itaque gyratione &c.] Dicit ergo primo, quod omnes Philosophi, qui ponunt, mundum generatum esse, assignant causam motus terrae ad medium; violentiam circumgyrationis caeli. quarunt etiam causam huius, quare terra quiescit in medio. Et quidam dicunt, quod causa huius est latitudo, & magnitudo terrae, sicut supra dictum est: quidam autem, sicut Empedocles, dicunt, quod motus caeli propter sui velocitatem prohibet terram moueri. Et ponunt exemplum de aqua contenta in cyathis, id est, in quibusdam vasis aereis: si enim vas illud in circuitu velociter mouetur, & sit aliquod foramen in aliqua parte aerei vasis, multoties vase circulariter moto, aqua descendet ad inferiora vasis aerei, vbi est foramen, & inde non cadit extra vas, secundum quod habet aptitudinem naturalem propter eandem causam, quia scilicet prohibetur ex velocitate motus ipsius vasis, ita quod aqua ante rapiatur a motu vasis, quam possit cadere. Et simili ratione dicunt, quod terra impeditur a velocitate motus caeli, ne deorsum cadere possit. Deinde cum dicit.

Quare si terra nunc vi quiescit, violenta quoque latitudo ob conuersionem ad medium ipsum accessit, omnes enim hanc causam dicunt ex hisce, quae in humidis feruntur, & circa aeres accidunt: in his enim maiora semper grauiora ad ipsum conuersionis medium pergunt. Idcirco & terram omnes, qui caelum ortum asserant esse, ad ipsum accessisse medium aiunt.

LECTIO XXIII.

Quia vero manet, causam quarunt, & dicunt, partim hoc modo latitudinem inquam, ac magnitudinem causam ipsius esse, partim vt Empedocles censet, caelum conuersione sua celeriore, quam est terra motio, lationem ipsius prohibere, vt fit in aqua, quae in cyathis est. Hanc enim cum cyathis orbe fertur, & si saepe cyathus adeo vertitur supra funda, vt infra labra fiant, non fertur tamen deorsum apta deorsum ferri, propter eandem causam sane.

At si neque conuersione, neque latitudo prohibeat, quorsum vnde, quae so, ac recedente, ac abeunte feretur, ad medium enim vi lata est, vtiq; etiam in ipso manet, lationem vero ipsius esse quandam secundum naturam necesse est: hac igitur est, ne ea qua sursum iatur, an ea qua itur deorsum, an alia quaedam: aliquam enim esse necesse est. Quod si non magis est ea, qua supra

b Improbat praedictam rationem: & primo quantum ad quietem terrae: secundo quantum ad motum, ibi. [Inconueniens autem &c.] Circa primum duo facit: primo improbat causam quietis terrae communiter, tam quantum ad illos, qui causam quietis terrae ponunt latitudinem, vel magnitudinem terrae, quam etiam quantum ad Empedoclem, qui posuit causam quietis terrae velocitatem motus caeli, & hoc ibi, [Adhuc autem ad Empedoclem, &c.] Dicit,

tex. c. 81.

tex. c. 81.

LECTIO XXIII.

Praemissis duabus solutionibus, quarum prima assignabat causam quietis ex infinitate eius, quod in terra subsidet: secunda vero ex aqua subsidente terrae, hic ponit tertiam solutionem, quae assignatur a parte aeris subsidentis terrae, & primo ponit solutionem: secundo improbat eam, ibi. [Primum quidem &c.] Dicit ergo primo, quod Anaximenes, & Anaxagoras, & Democritus posuerunt causam quietis terrae esse latitudinem eius: ex qua contingit, quod terra non diuidit inferiorem aerem, sed superequitate ipsum. quod quidem videtur facere corpora artificialiter facta cum aliqua latitudine ad obuiandum aeri, siue vento. huiusmodi enim corpora lata non de facili videntur moueri a ventis, propter quod resistunt eis secundum totam ipsorum latitudinem. Et hoc ipsum videtur facere terra propter sui latitudinem per comparationem ad aerem sub ea existentem: quia ventus non diuidit ipsum, sed resistendo comprimit eum. Et cum aer non habeat locum, quo transferatur, ne sit sub terra, propter terrae lati-

te. c. 81.

t. c. 85.

le. c. 27.

Dicit ergo primo, quod ex quo prædicti Philosophi causam quietis terræ ponunt motum cæli, vel latitudinem terræ, quæ coarctat inferiorem aerem, ut non possit diffugere, necessarium videtur, quod si gyratio cæli non prohiberet motum terræ, neque etiam prohiberet ipsum latitudinem terræ, coarctans aerem, si libere veniret, & recederet, quod terra alicubi ferretur: quia tunc remotis causis quietis oportet eam moueri. Nō autem videtur secundum eorum positionem, quod ferretur ad medium secundum suam naturam: si enim sicut ipsi ponunt, terram ferri ad medium per violentiam, & necesse esse, quod per violentiam quieteat in medio, quod etiam ipsi ponunt: sed tamen necesse est, quod terra habeat aliquem motum naturalem, cessante omni violentia: oportet enim corporibus naturalem motum assignare, sicut supra dictum est. Restat igitur querendum, versus quam partem naturaliter moueretur violentia cessante, scilicet versus sursum, vel deorsum, vel versus aliquam differentiam, puta, ad dextram, vel sinistram: quia omnino oportet, quod habeat aliquem motum naturalem, nec est dare, quod ad aliquam aliam partem naturaliter moueatur nisi deorsum, & ad medium, ut patet ex motu terræ, quæ ad nullam aliam partem naturaliter mouetur. sic igitur male assignant causam quietis terræ in medio ex aliqua violentia. Si vero dicant, quod terra secundum motum suum naturalem non magis habet, quod moueatur deorsum quam sursum, videtur sequi, quod sicut aer, qui est supra terram, non prohibet eam moueri sursum, ita etiam nec aer, qui est sub terra, prohibebit eam moueri deorsum, vel propter compositionem eius, latitudinem terræ, vel propter reuolutionem eius ex motu cæli: quia in eisdem rebus quantum ad eisdem effectus, necesse est ponere eandem causas. Deinde cum dicit.

esse quidem enim quandam necessarium est. Si autem nihil magis deorsum quam sursum, aer autem, qui sursum non prohibeat eam, quæ sursum latitudinem: neque utique quis sub terra prohibebit eam, quæ deorsum. eisdem enim eorumdem necessarium est, esse causas eisdem.

c Adhuc autem ad Empedoclem, utique illud quis dicit. Quando elementa distabant seorsum à lite, quæ causa terræ mansionis erat? Non enim utique & tunc causabatur giratione.

d Inconueniens autem, & non considerare, quare prius quidem propter girationem ferebantur partes terræ ad medium, nunc autem utique propter quam causam omnia grauitatem habentia feruntur ad ipsam. Non enim giratio propinquat ad nos.

e Adhuc autem & ignis sursum fertur, propter quam causam? Non enim propter girationem. si autem hic ferri alicubi natus est, palam quare & terram existimandum.

f Sed adhuc neque giratione graue & leue determinatum est: sed prius existentibus grauibus & leuibus, hæc quidem ad medium veniunt, hæc autem sursum conantur propter motum. Erat igitur, & anteferri girationem graue & leue: quæ quodam modo determinata erant, alicuique apta nata erant ferri.

c Improbatur specialiter solutionem Empedoclis. Considerandum est autem, quod Empedocles ponebat quatuor elementa principia materialia, & ideo mouentia, scilicet litem, & amicitiam: quæ congregatione elementorum sunt causa generationis & corruptionis mundi, & omnium, quæ in mundo sunt. Dicit ergo, quod aliquis potest questionem mouere contra Empedoclem. Quando elementa erant ab inuicem separata propter litem, oportebat terram quietescere. non enim coniungebat se alijs elementis dominio litis durante. est ergo querendum, quod fuit tunc causa, quod terra quietesceret. Nō potest dici, quod causa est gyratio cæli: quia cælum nondum erat generatum. videtur ergo, quod nullo modo oporteat dicere gyrationem cæli causam quietis terræ. Sed de hac ratione videtur esse dubium. Videtur enim lis esse causa generationis mundi distinguendo elementa ab inuicem, amicitia autem esse causam corruptionis eiusdem, congregando elementa in vna

chaos, unde nunc videtur esse litis dominiū, propter quod elementa sunt ab inuicem distincta. ideo Alex. exposuit hæc verba sic, quando elementa distabant seorsum: nunquid ab inuicem: sed aliter. i. quando lis ab elementis haberet, tempore. f. quo amicitia dominabatur. Sed hæc expositio est extorta, ideo exponenda est, sicut Simplicius dicit, quando elementa distabant seorsum. f. ab inuicem, & hoc à lite. i. propter litem. Est enim considerandum, quod Empedocles ponebat mundum generari non ex sola lite, sed etiam cum admixtione amicitia, & sic ipse per verba Empedoclis probat, quod ex dominio amicitia provenit circumgyratiō cæli, quia motus cæli quasi omni conuoluit in vnum. & ideo conuenienter Aristot. querit, antequam gyratio cæli per amicitiam talem secundum ipsum esset, quæ erat causa quietis terræ. Deinde cum dicit.

Loca petuntur, quam ea, qua itur deorsum, aer vero superior latitudinem eam non prohibet, qua pergitur sursum, neque is sane, qui est sub terra, eandem prohibere, qua itur deorsum, potest. Eadem enim causas eisdem eorumdem esse necesse est.

G Præterea illud etiam ad Empedoclem quispiam dixerit. Quando elementa discordia expertia erant, quænam causa terræ quietis erat? Non enim tunc conuersionem causam esse dicit.

Absurdum est etiam non intelligere prius quidem terræ partes ob conuersionem ad medium esse latas: nunc autem quam ob causam vniuersa, quæ pondus habent, ad ipsam feruntur. Non enim conuersio nobis propinqua est.

Præterea quam ob causam ignis etiam sursum fertur? non enim ob conuersionem. Quod si hic aptus est aliquem ad locum ferri, patet putandum esse, terram etiam identidem aptam esse definitum quendam pesere locum.

At vero, neque conuersione graue leue est definitum. Sed eorum, quæ prius erant grauia, leuiaque alia in ipsum medium veniunt, alia super cætera collocantur ob motum; erat ergo, & antequam conuersio fieret, aliud graue, & aliud leue. Quæ quidem quoniam erant distincta, & quomodo antequorsum apta erant ferri?

Etus. Secundam rationem ponit ibi.

K Et dicit, quod considerare oportet, propter quam causam ignis feratur sursum. non enim potest dici, quod hoc sit propter gyrationem cæli: non enim ad hoc se extendit exemplum ab eis inductum. Si vero ignis feratur ad aliquem locum propter suam aptitudinem naturalem, manifestum est, quod est idem existimare de terra, quæ habet contrarietatem ad ignem, vt supra dictum est; contrarium enim sunt contrarij motus, & si vnum contrarium est naturale, & aliud naturale esse oportet, vt supra dictum est. Tertiam rationem ponit ibi.

L Et dicit, quod si quis eorum verba & exempla consideret, non videtur dicendum, quod graue distinguatur à leui in corporibus propter ipsam gyrationem cæli: sed præsupposita distinctione grauium & leuium, quædam veniunt ad medium, scilicet grauia, quædam autem, scilicet leuia conantur sursum ferri propter motum, in quantum repelluntur à loco medio à corporibus grauibus in ipsum locum, & sic solum per accidens gyratio cæli causat motum ignis sursum. Quod autem gyratio non distinguit graue, & leue, sed eorum distinctionem præsupponat, potest videri ex exemplo, quod inducit. In gyratione enim aeris, & liquidorum ea, quæ prius erant grauia, feruntur ad medium,

stigitur antequam esset gyratio cæli, erat graue, & leue: quæ secundum aliquod distinguantur secundum aptitudinem ad hoc, quod aliquo modo, & ad aliquem locum moueantur. Nam graue dicitur aliquid, vel leue, per inclinationem ad aliquem motum localem. Et ita gyratio non est causa, quare leuia mouentur sursum, vel grauia deorsum. Poterant autem hi distinguere graue & leue, & loca eorum, quæ sunt sursum & deorsum, quia non ponebant vniuersum esse infinitum. Nō enim impossibile est distinguere sursum, vel deorsum, si apud istos distinguitur graue & leue, sicut dictum est. Et quia aliqui ponebant vniuersum infinitum, scilicet Anaximenes, & Xenophanes, ideo signatè dicit, quod plurimi, non autem omnes, sunt discreti, id est, perspicui, & exercitati circa istas causas motus, & quietis grauium, & leuium.

LECTIO XXV.

a Præmissa quarta solutione, qua sumebatur ratio quietis terræ ex violentia gyrationis cæli, hic ponit quintam solutionem, secundum quam assignat rationem quietis terræ ex similitudine cæli ad terram ex omni parte. Et primo assignat hanc rationem: secundo improbat eam, ibi. [Hoc autem dicitur &c.] Dicit ergo primo, quod quidam dixerat, terram quietescere in medio propter similitudinem, id est, similem eius habitudinem ad omnem partem cæli, & hoc inter antiquos dixit Anaximander. Per quod dat intelligere, quod etiam aliquibus sui tēporis hoc videbatur. dicitur enim Plato hoc posuisse, sed tamen Aristot. hoc ei imponit: quia supra ei imposuerat, quod moueretur in medio axe mundi. Ideo autem dicebant, terram propter similitudinem manere, quia nulla est ratio, quare id, quod est in medio collocatum, magis moueatur sursum, vel deorsum, atque ad illas plagas cæli, cum similiter se habeat vndique ad extrema: impossibile est autem, quod simul moueatur ad contrarias partes, ergo relinquatur, quod ex necessitate quieteat in medio. Deinde cum dicit.

t. cō. 93.

b Hoc autem dicitur persuasibiliter quidem, vere non autem. Secundum enim hanc rationem necessarium omne, quodcunque ponatur, in medio manere, quare & ignis quieteat. Quod enim dictum est, non proprium in terra.

c Sed & non necessarium. Non enim solum videtur manens, sed & lata ad medium. Quo enim quæcunque fertur particula ipsius, necesse est ferri, & totam: vbi autem fertur secundum naturam, & manet ibi secundum naturam, non igitur propter similitudinem se habere ad extrema: hoc quidem enim omnibus commune, ferri autem ad medium proprium terræ.

d Inconueniens autem, & hoc quidem querere, propter quid maneat terra in medio: ignis autem non querere, propter quid & illi natura locus extremus, palam, quia necessarium est esse quendam, & terræ natura locum. Si autem non huic iste locus extremus, quare magis frangatur in vno loco, quam in alio. Sed hæc ratio Sophistica est. primo, quia difficile est excu-

ibi. [Sed adhuc neque verum, quod dicitur &c.] Primo dicit, quod id, quod dictum est, persuasibiliter dicitur, non tamen est verum. Et hoc probat quatuor rationibus: quarum prima est, quia secundum prædictam rationem necessarium esset quietescere omne, quod ponitur in medio: & sic quieteretur, quod etiam ignis, si poneretur in medio, quietesceret: quod patet esse falsum, quia, quod assignatur pro causa quietis, scilicet esse in medio, non accipitur vt proprium terræ, cum tamen effectus, scilicet quietescere in medio, sit proprium terræ. Secundam rationem ponit ibi.

e Et dicit, quod non est necessarium dicere, quod terra quieteat in medio propter similitudinem, cum inconueniatur alia conuenientior causa. Terra enim non solum videtur quietescere in medio, sed etiam ferri ad medium, & si non secundum se totam, tamen secundum suas partes. Eadem enim est ratio de motu rotarum, & partis, quocunque enim fertur pars eius, fertur de necessitate & totum, si extra suum locum esset. Vbi autem fertur secundum naturam, ibi & quietescet secundum suam naturam, & non propter hoc, quod similiter se habeat ad extrema: quia hoc potest esse commune omnibus, vt ponatur in medio: sed naturaliter ferri ad medium, est proprium terræ. Tertiam rationem ponit ibi.

f Ostendit etiam insufficientiam huius rationis, & dicit, quod inconueniens est querere, propter quid terra quieteat in medio, & non querere, quare ignis quieteat in extremo. Si enim ignis quieteat ibi: quia locus extremus naturaliter conuenit ei, eadem ratione dicendum est, quod terra habeat quendam locum naturalem, in quo quieteat. Si enim hic locus, qui est medius, non sit locus, in quo naturaliter quieteat, sed manet in medio propter necessitatem similitudinis, restat eis querere, quare ignis maneat in extremis: & ponit exempla de quiete terræ in medio secundum quasdam rationes Sophistarum, qui probare videbantur, quod si trifida capillis fortiter extendatur, quod non frangetur, quia femper vndique extenditur, & nō est ratio, quare magis frangatur in vno loco, quam in alio. Sed hæc ratio Sophistica est. primo, quia difficile est excu-

g Hoc autem eleganter quidem, non vere tamen est dictum. Hæc enim sententia, omne quod in medio ponitur, maneat in ipso necesse est. quare ignis quieteat. Id enim quod dictum est, proprium terra non est.

h Absurdum est etiam hoc quidem querere, cur nam terra manet in medio, illud autem non querere, cur ignis in extremo quietescit. Nam si & illi locus extremus natura competit, patet & terra locum aliquem natura competere necessarium esse. Quod si hic locus natura terra non competit, sed ob similitudinis necessitatem in

exempla de quiete terræ in medio secundum quasdam rationes Sophistarum, qui probare videbantur, quod si trifida capillis fortiter extendatur, quod non frangetur, quia femper vndique extenditur, & nō est ratio, quare magis frangatur in vno loco, quam in alio. Sed hæc ratio Sophistica est. primo, quia difficile est excu-

cuti, si similiter sit vndique extensus, & secundo, quia hoc etiam potest frangere in medio: quia ibi concurret violentia, quæ ex vtraque parte infertur. Aliud exemplum ponit de eo, qui æqualiter esurit & sitit, & habet cibum & potum in æquali distantia. Concludunt enim sophistæ, quod talis quiesceret, & non ad necessarium moueretur. sed hoc non sequitur primo quidem, quia sitis magis agit quam fames: secundo, quia si æqualiter distarent duo cibi, vel duo potus, æqualiter desiderabiles, curreret ad alterum quod cunque contingeret. Quartam rationem ponit ibi.

cus, sed propter necessitatem manet eam quæ similitudinis: quemadmodum qui de trichos sermo, fortitur quidem: similiter autem vndique tenet, quoniam non discrepetur. Et esuriente & sitiente valde quidem, similiter autem & ab esibilibus, & potabilibus æqualiter distante. etenim hunc quiescere necessarium. Quærendum ipsis de ignis mansione in extremis.

e Mirabile autem & de mansione quidem quærere: de latrone autem ipsorum non quærere, propter quam causam hoc quidem iustum fertur, hoc autem ad medium nullo impediente.

f Sed adhuc neque verum, quod dicitur, secundum accidens tamen hoc verum, quia necessarium manere in medio omne, cui nihil magis huc, quam illuc moueri conuenit. Sed propter hanc rationem non manet, sed mouebitur, non tamen totum, sed diuisum. Eadem igitur ratio congruit & in igne. Necessesse enim positio manere similiter quemadmodum terram: similiter enim se habebit ad signorum extremorum quodcunque, sed tamen fertur a medio, quemadmodum & videtur latus, si non aliquid prohibeat ad extremum. veruntamen non totum ad vnum signum. Hoc enim necessarium solum accidere ex ratione ea, quæ de similitudine, sed proportionata particula ad proportionatum extremum. Dico autem, puta, quarta pars ad quartam continentis partem. neque enim punctum corpus est, quemadmodum & si ex magno conueniat densatum in minorem locum, sic vtrique ex paruo in maiorem rarius factum. Quare vtrique & terra hoc modo moueretur a medio, propter similitudinis rationem, si non natura terræ iste locus esset.

g Quæcunque quidem igitur existunt de figura ipsius suspicata, & de locis, & mansione, & motu, fere hæc sunt.

LECTIO XXVI.

NOs autem dicamus primū, vtrum habeat motū, aut maneat.

in prædicta ratione, ut scilicet totum moueretur ad vnum partem. Sed mouebitur vnaquæque pars ignis ad partem cœli sibi proportionatam, puta quarta pars ignis ad quartam partem continentis, scilicet cœli. corpus enim non est aliquod punctum indiuisibile. sic autem partes terræ, si essent distinctæ circa extremum cœli, & condensarentur ad hoc, quod venirent in minorem locū, scilicet in medium, sic oporteret e conuerso: quia si ignis moueretur in medio vsque ad extremum, oporteret quod per rarefactionem ex paruo loco moueretur ad locum maiorem: & sic cessat obiectio, qua posset aliquis resistere supra dictis de impossibile esse, quod singulæ partes ignis ferrentur ad singulas partes cœli propter hoc, quod locus extremus excedit locum mediū in quantitate. Sed hoc remouetur: quia ignis per rarefactionem extenderetur in maiorem locum. Et ex hoc concludit, quod si locus medius non esset naturalis terræ, nisi propter rationem similitudinis, hoc modo etiam moueretur a medio vsque ad extremum, quod singulæ partes eius mouerentur ad singulas partes extremi, sicut de igne dictum est.

Mirabile autem est, & de quiete quidem ipsorum quærere; de latrone vero non quærere, quam ob causam alterum sursum, alterum deorsum ad ipsum medium, si nihil impediatur, fertur.

At vero neque verum est, quod dicitur, per accidens tamen hoc verum esse; necessarium esse id omne in medio manere. Cui non magis huc competit, quam illuc moueri, sed propter hanc sententiam non manebit, sed mouebitur, non tamen totum, sed diuisum. Eadem enim & ad ignem accommodabitur ratio; si enim potius in medio fuerit, maneat perinde, atque terræ necesse est; similiter enim ad extremum quoduis punctorum sese habebit. attamen a medio ipso mouebitur, quemadmodum & ferri, nisi quippiam prohibeat ad extremum ipsum videtur; verum non totum ad vnum punctum feretur. Hoc enim solum ex ratione, qua de similitudine sit, euenire necesse est: sed pars ad extremi partem eiusdem nimirum rationis, veluti quarta pars ad quartam continentis ipsius partem; nullum enim corpus est punctum. Vt autem ex magno minorem in locum mutari potest, si condensetur, sic & in magnum ex minore strarrefiat. Quare & terra hoc a medio moueretur modo per ipsius similitudinis rationem, si non natura loci hic K competeret terra.

LECTIO XXVI.

NOs autem primo dicimus, vtrum habeat motum, an maneat.

LECTIO XXVI.

Postquam Philosophus profecutus est aliorum opiniones de terra, hic deteminat de ea secundum veritatem, & primo de loco & quiete terræ, secundo de figura ipsius, ibi. [Figuram autem habere sphericam, &c.] Circa primum duo facit: primo determinat veritatem per rationes naturales: secundo per signa astrologica, ibi. [Testificantur autem his &c.] Circa primum duo facit: primo ostendit, quod impossibile est terram moueri: secundo ex præmissis assignat veram rationem quietis terræ, ibi. [Ad

[Adhuc autem palam, &c.] Circa primum tria facit. primo dicit de quo est intentio, scilicet, quod prius dicendum est, vtrum terra habeat motum, vel quiescat. ex motu enim debemus accedere ad alia quæ sunt circa terram consideranda, & ideo hoc primo ponit, ut assumat hoc tanquam principium ad sequentia. Secundo, ibi.

Lect. 20.

b Quomodo enim diximus, hi quidem ipsam vnum astrorum esse faciunt; hi autem in medio ponentes eam reuolui, & moueri dicunt circa polum medium. e Quod autem est impossibile palam sumentibus principium, quod si quidem circumfertur siue extra medium existens, siue in medio, necessarium est ipsam vi moueri hoc motu. Non enim ipsius terræ est motus; etenim vtrique particularum vnaquæque hanc haberet latonem. Nunc autem in rectam omnia feruntur ad medium, propter quod non est possibile sempiternum esse violentum existentem, & præter naturam mundi autem ordo sempiternus.

T. c. 97.

c Ostendit quod impossibile est terram sic moueri quatuor rationalibus. In quarum prima accepit hoc pro principio, quod si terra moueretur circulariter, siue existens in medio mundi, siue extra medium mundi, necesse esset, quod talis motus sit ei violentus. Manifestum est enim quod motus circularis non est proprius, & naturalis motus terræ: quia si esset ei hic motus naturalis, oporteret quod quilibet particula eius haberet hunc motum: quia idem est motus naturalis totius, & partis, ut supra dictum est, hoc autem videmus esse falsum: nam omnes partes terræ mouentur motu recto vsque ad medium mundi. Si vero motus terræ circularis sit violentus præter naturam, non potest esse sempiternus; quia sicut in præcedenti habitu est, nullum violentum est sempiternum: sed si terra moueretur circulariter, necesse est, quod talis motus sit sempiternus secundum eius opinionem: quia secundum ipsum oportet quod ordo mundi sit sempiternus, motus autem vel quies partium principium mundi pertinent ad ordinem ipsius. sic ergo sequitur, quod terra non mouetur circulariter. Secundam rationem ponit ibi.

T. c. 98.

T. c. 99.

d Adhuc omnia lata latone circulari hæsitantia videntur, & mota pluribus vna latone, & mota pluribus vna latone, præter primam. Quare & terram necessarium siue circa medium, siue in medio posita feratur, duabus moueri latonibus. Si autem hoc acciderit necessarium fieri mutationes, & versiones fixorum astrorum. Hoc autem non videtur factum, sed semper hæc secundum eadem oriuntur, & occidunt loca ipsius.

T. c. 98.

e Adhuc autem latio partium, & totius ipsius secundum naturam ad medium totius est.

f Hoc enim vtrique si existant posita nunc in centro. Dubitabit vtrique aliquis, quoniam idem duorum est medium; ad vtrunque feruntur grauitatem habentia, & partes terræ secundum naturam, vtrum quia totius est medium, aut quia terræ.

g Necesse itaque ad id quod totius. Etenim leuia, & ignis in contrarium lata grauibus ad extremum loci continentis medium mundi, vel ea ratione, qua est medium terræ. Secundo, ibi.

h Quæ ratio talis est. Omnia corpora, quæ circulariter mouentur, sunt hæsitantia, & non vniuniformem situm habentia, ex eo quod quodlibet eorum moueatur pluribus motibus, & non

va solo, excepta vna sphaera, quæ vno motu mouetur: & hæc secundum ipsum est sphaera stellarum fixarum. si ergo terra haberet motum circularem, siue in medio existens, siue extra medium, oportet quod moueatur pluribus motibus, scilicet, motu primæ sphaeræ circa polos zodiaci, quod non potest esse quia si hoc esset, contingeret fieri mutationes, & versiones stellarum fixarum per respectum ad terram, quæ propter proprium motum suum deficerent, ut non redirent ad idem punctum simul cum stella sphaeræ, vel ipsa terra, vel aliqua pars eius signata. Sicut accidit de planetis: & ita sequitur, quod stellæ fixæ non semper videntur oriri, & occidere secundum eandem partem terræ, quod non accidit, sed semper oriuntur, & occidunt secundum eadem loca designata. non ergo terra circulariter mouetur. Tertiam rationem ponit, ibi.

Nam uti diximus, quidam ipsam vnam stellarum inquit esse, quidam in medio positam volui, moueri que circa polum dicunt.

Esse autem hoc impossibile patet in principio sumpto. Si fertur, siue in medio sit, siue extra medium, necessarium est ipsam hoc motu vi ferri. Non enim ipsius terra, etenim vnaquæque partium hanc latonem haberes. Nunc autem ad medium vniuersa recta feruntur. Quo circa cum violenta sit, præterque naturam, impossibile est perpetuam ipsam esse, ordo autem mundi perpetuus est.

C

Præterea cuncta, quæ conuersione feruntur, post relinqui videntur, pluribusque latonibus vna, præter primam sphaeram moueri. ergo & terram siue circa medium, siue in medio sit collocata, duabus latonibus moueri necesse est. Quod si sit, mutationes fieri fixarum stellarum regressionesque necesse est. hoc autem fieri non videtur, sed eadem eisdem in locis ipsius semper oriuntur, atque occidunt stella.

D

Præterea latio partium ipsius totius secundum naturam, & ad ipsum est medium vniuersi.

Ob hoc enim & in ipso centro nunc iacet. Dubitauerit autem quispiam, cum idem sit medium vtrorumque, ad vtrum ea, quæ pondus habent partesque terra secundum naturam feruntur, vtrum quia est medium vniuersi, an quia est terra.

E

Ad medium igitur vniuersi ferantur necesse est. Etenim leuia, atque ignis ad contrarium ponderibus terre pergentia locum, ad vltimum eius

dium mundi, vel ea ratione, qua est medium terræ. Secundo, ibi.

g Soluit dubitationem dicens necessarium esse, quod corpora grauia moueantur ad medium ea ratione, qua est medium totius mundi. Motus enim grauium contrariatur motui leuium: sed corpora leuia, & specialiter ignis mouentur ad extremum S. Thom. de Colo. H cœlestis

lect. 1. te. c. 3. te. c. 54. te. c. 95.

te. c. 96.

caelestis corporis: ergo corpora grauia, & specialiter terra mouetur ad medium mundi, sed quia accidit, quod idem sit medium terræ, & medium mundi: sicut si cognosco Coriscum, per accidens cognosco venientem, quia Coriscus est veniens. Tertio ibi.

H ¶ Probat quod suppositus, scilicet quod corpora grauia, & partes terræ mouentur ad medium, & dicit huius signum esse, quod corpora grauia feruntur naturaliter vsque ad terram, non iuxta inuicem, nec secundum æque distantes lineas, quæ nunquam concurrunt, sed ad similes angulos, id est, ad rectos angulos respectu superficiei, vel lineæ contingentis superficiei terræ, & hoc ex quacunque parte corpus graue mouetur vsque ad terram. Et huius signum est, quod si columna in quacunque parte terræ non statuatur secundum rectos angulos, sed inclinationem habens cadet vsque ad illam partem, ex qua facit angulum acutum. est autem probatum in Tertio Euclidis, quod si aliqua linea contingat circum, & protrahatur alia linea recta perpendiculariter super lineam contingentem in loco contactus, necesse est lineam illam, si protrahatur, transire centrum: & sic patet quod omnia corpora grauia moueantur vsque ad centrum terræ, ita quod si non esset aliquod impediens ex diuersis partibus mota concurrerent sibi in centro terræ, propter hoc quod quilibet earum moueretur secundum lineam rectam perpendiculariter cadentem super lineam contingentem, & in hoc contactus, & sic oportet, quod omnia corpora grauia ferantur ad vnum medium totius mundi, & terræ. Deinde cum dicit.

T. c. 101.

dium. Accidit autem idem medium esse, & terræ, & totius. fertur enim & ad id quod medium terræ; sed secundum accidens, secundum quod medium habet in totius medio.

H Quoniam autem fertur & ad terræ medium, signum, quia lata grauia ad hanc non iuxta inuicem feruntur, sed ad similes angulos. Quare ad vnum medium feruntur, & quod terræ.

i Manifestum igitur, quia necesse est in medio esse terram, & immobilem, propter dictas causas.

k Et quia vi proiecta sursum grauia secundum regulam, iterum feruntur in eundem locum, & si in infinitum virtus proiciat. Quod quidem igitur neque mouetur, neque extra medium ponitur, manifestum ex his.

T. c. 102.

l Adhuc autem ex dictis palam est causa mansionis. Si enim natura nata est ferri ex omni parte ad medium, quemadmodum videtur, & ignis à medio iterum ad extremum impossibile latam esse quamcumque particulam ipsius à medio non vim passam: vna enim latio vnus, & simplex simplicis, sed non contrariæ. Quæ autem à medio ei, quæ ad medium contraria. Si igitur quamcumque partem impossibile est latam esse à medio, manifestum quia & totam adhuc impossibilius; ad quod enim pars nata est ferri, & totum illuc natum est. Itaque si quidem impossibile moueri, necessarium vtique erit ipsam manere in medio.

i ¶ Concludit propositum, & infert duas conclusiones, quarum prima est, quod terra sit in medio mundi. Quod quidem concludit sic ex præmissis. Terra est in medio mundi: omnia autem corpora grauia mouentur ad medium terræ, vt probatum est. ergo medium terræ est medium mundi: & ita terra est in medio mundi. Secunda conclusio est, quod terra sit immobilis: quod quidem contingit ex præmissis sic. Nihil mouetur in loco, ad quem naturaliter mouetur, quia ibi naturaliter quiescit: sed terra aliquando mouetur ad medium mundi, vt probatum est. ergo terra nullo modo mouetur. Quartâ ratione ponit, ibi.

F ¶ Videmus enim quod si suppositus sit lapis alicui tabulæ, & proiciatur secundum sui in directum, iterum cadet super eandem rectitudinem, quam sursum motum, si tabula non moueatur, cadet lapis in eundem locum vt prius: si autem tabula moueatur, cadet lapis in alium locum, tanto magis distantem, quanto lapis magis fuerit in altum proiectus; quia secundum hoc erit maius tempus inter principia projectionis, & terminum tactus. Videmus autem, quod grauia profecta sursum secundum regulam, id est, secundum rectam lineam, iterum reuertuntur in eundem locum terræ, vnde fuerunt proiecta. Et ne aliquis dicat, quod hoc accidit propter tarditatem motus terræ, vnde imperceptibilis est distantia vtriusque loci, subiungit, quod hoc idem accidit, si infinitum vna vice post aliam aliquis proiciat lapidem sursum, ita, scilicet quod magnitudo temporis faciat distantiam locorum esse perceptibilem; & ita patet, quod terra non mouetur.

loci, qui continet medium ipsum feruntur. Accidit autem idem terra medium esse, ac vniuersi, feruntur. n. pondera & ad medium terra, sed per accidens, ea ratione qua terra medium suum habet in ipso medio vniuersi.

Ferri autem grauia, & ad ipsum medium terra, hoc indicium est, pondera enim qua ad hanc feruntur, non æque distantia, sed ad similes angulos feruntur. Quare ad vnum medium vniuersi, terræque feruntur.

Patet igitur necessario terram in medio esse, atque immobilem esse, & ob eas quas diximus causas.

H

Et quia pondera, qua sursum iaciuntur, in idem rursum per rectam feruntur, & si in infinitum vis illa proiciat. Neque igitur terram moueri, neque extra medium collocatam esse per hac dilucidum fuit.

Insuper causa quietis ex his qua dicta sunt patet. Nam si apta est ad medium vndique natura ferri, sicut videtur, & ignis ad extremum medio simili modo, fieri non potest vt vlla pars ipsius è medio feratur, vt non illata. vna est enim vnus latio, & simplicis simplex, sed non contrariæ. At ea qua è medio pergitur contraria est ei qua ad medium itur. Si igitur fieri non potest, vt vlla pars ipsius medio feratur, patet magis fieri non posse, vt ex eodem tota feratur. Quo enim pars apta est moueri, eodem & totum aptum est ferri. Quare si impossibile est ipsam moueri, nisi à superioribus viribus in ipso medio ipsam manere necesse est.

ri simplici duplices motus contrarii, Omnis autem motus à medio contrarius est motui ad medium. & sic, si ita est, quod quamcumque pars terræ non possit ferri à medio nisi per violentiam, manifestum est quod multo impossibilius est, quod tota terra moueatur à medio.

Posset aut aliquis obuiare dicēs, quod tota terra non mouetur ad medium, sed ipse hoc excludit dicēs, quod illuc nata est ferri tota terra, que.

quo nata est ferri pars terræ: & sic pars terræ mouetur ad medium naturaliter, & tota terra illuc mouebitur naturaliter, & ita impossibile est, quod moueatur. Vnde necessarium est, quod quiescat in medio. Deinde cum dicit.

Deinde epilogando concludit manifestum esse ex præmissis, quod terra neque mouetur, neque habet situm extra medium mundi. Deinde cum dicit.

I ¶ Assignat causam quietis terræ, & dicit, quod ex præmissis manifestum est, quæ sit causa quietis eius. sicut enim dictum est, terra naturaliter est nata moueri ex omni parte ad medium: sicut sensibiliter apparet, quod ignis naturaliter mouetur à medio mundi ad extremum. Vnde sequitur, quod nulla particula terræ, vel parua, vel magna potest moueri à medio, nisi per violentiam: sicut enim in primo habitum est, vnus corporis est vnus motus, naturalis, & simplex motus simplicis corporis. Non autem possunt esse vni corporis.

lect. 3.

quo nata est ferri pars terræ: & sic pars terræ mouetur ad medium naturaliter, & tota terra illuc mouebitur naturaliter, & ita impossibile est, quod moueatur. Vnde necessarium est, quod quiescat in medio. Deinde cum dicit.

m ¶ Confirmat quæ dicta sunt de situ, & quiete terræ per dicta Astrologorum, & dicit, quod his quæ dicta sunt, scilicet quod terra sit in medio, & quod quiescat, attestantur ea quæ dicta sunt à Mathematicis circa Astrologiam. Ea enim quæ sensu apparent circa translationem & figuracionem, quæ determinantur secundum altorum situm & ordinem, hoc modo saluari possunt, si terra sit in medio quiescens, & non aliter. Vt enim Ptolomæus dicit, si terra non esset in medio, oporteret eam altero trium modorum esse dispositam. Quorum vnus est, quod axis mundi extra terram esset, & tamen terra distaret æqualiter ab vtroque polorum. Secundus modus est, quod terra esset in axe, & magis appropinquaret ad vnum polorum, quam ad alium. Tertius modus est, quod neque esset terra in axe, neque æqualiter distaret ab vtroque polorum: si autem terra esset sita primo modo, scilicet extra axem æqualiter distans ab vtroque polo: si quidem esset supra axem, vel infra, oporteret quod orizon habitantium in sphaera recta diuideret æquinoctialem, & omnes circulos æquidistantes in partes inæquales, & ita nunquam in sphaera recta fieret æquinoctium, vel non fieret in medio duorum solsticio: quia orizon nunquam posset diuidere maximum circulorum æquidistantium in duo media, sed forte aliquid aliorum. Si vero terra declinaret ab axe ad partem orientalem, vel occidentalem, sequeretur primo quidem, quod stellæ non viderentur æquales in ortu, & occasu propter inæqualem distantiam. Iterum secundo sequeretur, quod non esset æquale spatium temporis ad vno ortu Solis vsque ad maximam exaltationem eius, quando maxime appropinquat capitibus nostris statio temporis, quod est vsque ad occasum. Si vero terra esset disposita secundo modo, scilicet, quod terra esset in axe, sed appropinquaret magis ad vnum polorum, quam ad alium sequeretur duo inconuenientia. Primo quidem, quia in sola recta sphaera orizon diuideret cælum in duo media. in sphaera vero obliqua semper esset minor pars cæli ex parte poli apparentis: maior autem ex parte poli occultati: & ita sequeretur, quod orizon obliquæ sphaeræ non diuideret zodiacum in duo media, cuius contrarium apparet ex hoc, quod semper sex signa videntur super terram. Secundo, quia si terra non esset directe posita sub æquinoctiali, sequeretur quod vmbra corporum erectorum in æquinoctiis orientales non fierent in directo occidentibus, cuius contrarium vbique apparet. Et ex hoc patet, quod neque tertius modus esse potest, vt scilicet terra neque sit in axe, neque distet ab vtroque polorum: quia ad hanc positionem sequuntur omnia prædicta inconuenientia. Qualitercunque etiam terra non esset in medio mundi, confundere-tur omnis ordo, qui consideratur circa augmentum, & diminutionem dierum: similiter etiam improbarentur regulæ eclipsum. Non enim semper eclipfes Lunæ fierent in directa

A oppositione Solis & Lunæ, si terra non esset in medio. Quod autem terra non moueatur transiens de loco ad locum, contingit ex hoc, quod terra semper est in medio. Et iterum sequeretur quodcumque motu moueretur, quod propter velocitatem sui motus occultarentur à nobis omnes alii motus vel nubium, vel animalium, non enim videtur, quod tardius moueatur iuxta corpus velocius motum. Sic igitur epilogando concludit Philosophus, quod de loco, & motu, & quiete terræ quomodo se habeant tanta dicta sunt.

LECTIO XXVII.

LECTIO XXVII.

LECTIO XXVII.

T. c. 104.

Figuram autem habere sphaericam necessarium est ipsam: vnaquæque enim particularium grauitatem habet ad medium; & minor à maiori pulsa non potest intumescere, sed comprimi magis, & consentire alteram alteri, quousque vtique veniant ad medium.

b Oportet autem intelligere quod dicitur, quemadmodum vtique si facta secundum modum quem & Physiologorum dicunt aliqui factum esse. Veruntamen illi quidem violentiam causam

Postquam Philosophus determinauit veritatem circa motum, vel locum, vel quietem terræ, hic determinat veritatem circa figuram ipsius. & primo probat, terram esse sphaericam rationibus naturalibus, quæ accipiuntur ex parte motus; secundo rationibus mathematicis, & astrologicis, quæ accipiuntur ex his, quæ apparent secundum sensum, ibi [Adhuc autem, & per apparentia, &c.] Circa primum duo facit. primo ostendit propositum ratione sumpta ex ipsa specie naturalis motus terræ; secundo ex figura motus ipsius, ibi. [Et quia omnia, &c.] Circa primum tria facit. primo ponit rationem; secundo comparat eam rationi, quam antiqui assignabant; ibi. [Oportet autem intelligere, &c.] tertio excludit quasdam obiectiones ad rationem prædictam, ibi. [Siue igitur similiter, &c.] Dicit ergo primo, quod necesse est terram habere sphaericam figuram hac ratione: quia quilibet partium eius habet grauitatem ad medium, id est, sua grauitate naturaliter mouetur ad medium, vt ex supra dictis patet. Est etiam hic considerandum circa motum partium terræ, quia maior pars depellit minorem, quousque ipsa maior pars perueniat ad medium, cuius ratio est: quia maior pars terræ habet maiorem grauitatem, & per consequens maiorem virtutem, vt moueatur ad medium. Semper enim minor virtus vincitur à maiori. Et ideo non est possibile, quod partibus terræ motis versus medium, aliqua pars terræ intumescat, vel fluctuet, ita scilicet quod eleuetur in situ vna pars terræ, super aliam, sicut accidit in mari fluctuante, quasi terra sit alicubi non compressa & alicubi compressa: sed oportet quod cum omnes partes terræ tendant versus medium, superiores, partes terræ compriment inferiores. & vna quasi consentiat alteri cedendo ei, quousque perueniat ad medium: & sic oportet quod partibus terræ quasi vndique æqualiter compressis versus medium, terra habeat sphaericam figuram. Deinde cum dicit.

Intelligere autem oportet id quod dicitur perinde fieri, atque si terra fieret eo modo quo naturalium etiam quidam ipsam inquirunt ortam esse. Verum illi quidem violentiam latioris ad infera terra causam esse dicunt.

b ¶ Manifestat prædictam rationem comparando ipsam ad rationem de figura terræ ab aliis assignatam, & dicit, quod oportet prædictam rationem intelligere, ac si positum esset, quod terra esset genera de nouo concurrentibus vndique partibus terræ versus medium, sicut antiqui Naturales posuerunt. In hoc tamen differentia est, quod illi ponunt motus partium terræ versus medium causari ex violentia gyrationis cæli, sicut supra dictum est: melius autem & verius est, vt ponamus motum partium terræ accidere naturaliter propter hoc, quod partes terræ habent grauitatem inclinantem eas versus mediū. si ergo possit.

namus, quod terraprius erat in potentia, sicut antiqui posue- runt, conlequens erit quod partes eius dispersæ, & disgregatæ prius, quando fuerunt in actu graues, feruntur simili modo ex omni parte ad medium, & ex hoc constituetur terra sphericæ figuræ. Deinde cum dicit.

Excludit tres obiectiones contra præmissam rationem. Quarum prima est, quod potest aliquid dicere, quod prædicta ratio non cogit figuram terræ esse sphericam, nisi supposito quod in prima generatione terræ vndique partes terræ similiter & æqua-

ponunt eius, quæ deorsum latioris. Melius autem ponere verum, & dicere hoc accidere propter secundum naturam habere, ferri grauitatem habens ad medium. In potentia igitur existente graui disgregata ferebantur similiter ex omni parte ad medium.

Siue igitur similiter ab extremis diuisæ partes conueniant ad medium, siue aliter se habeant, facient idem. Quod quidem igitur similiter vnumquodque ab extremis latum ad medium, necessarium similem fieri vndique molem manifestum. Æqualienim vndique appposito æqualiter necesse est distare à medio extremum. hæc autem figura sphericæ est. Nihil autem differt ad rationem, neque si non ex omni parte similiter conuenirent ad medium partes ipsius. plus enim semper quod ipso minus propellere necessarium vsque ad hoc minus graue.

Quod enim vtiq; quis dubitabit, eandem habet his solutionem. Si enim existente in medio & sphericæ terra multo maior grauitas apponatur ad alterum hemisphærium: non idem erit medium totius, & terræ. Quare aut non manet in medio, aut siquidem quiescet non etiam medium habens, aut nata est moueri nunc. Quod quidem igitur dubitatur, hoc est.

Videre autem non est difficile, modicum intendentes, & diuidentes, qualiter significamus quancunque magnitudinem ferri ad medium grauitatem habentem. Palam enim quod non vsquequo tangat centrum extremum, sed oportet præualere, quod plus: donec vtiq; sumat

pus grauius ad hoc quod ipsum magis repellit per violentiam corpus minus graue à medio: sicut patet de lapide proiecto in aquam, qui repellit aquam à contactu terræ, & ita secundum hoc procedit ratio Aristotelis: nam si versus vnâ partem terræ sit maior quantitas, ad hoc quod ipsa magis appropinquet medio, depellit minorem partem per violentiam à medio, quousq; æquale pondus ex omni parte inueniatur. Secundam obiectionem excludit, ibi.

G

Siue igitur similiter ab extremis partes diuisæ ad medium sunt congregatæ, siue alio modo sese habentes, idem facient sane. Patet igitur id quod vndique ab extremis similiter ad medium fertur, similem necessario omni ex parte fieri molem. Si enim omni ex parte æque fiat additio, æque extremum à medio distare necesse est. hæc autem figura rotunda est. Nihil autem ad rationem refert, & si partes ipsius non vndiq; similiter ad medium ipsum concurrant. Maior enim semper minorem, quæ ante se est impellat necesse est, vtriusque momentum ad medium vsque habentibus, & grauiore minus pondus ad hoc impellente.

Id enim quod quispiam dubitauerit eandem habet solutionem. Si enim multiplex pondus additum alteri hemisphærio fuerit terra medium occupantis, atq; rotundam habentis figuram, non idem ipsius totius terræque medium erit. Quare aut non manebit in medio, aut si manebit, quiescet: & non habens medium, quo & nunc moueri est apta. Quare igitur dubitatur, id est.

Videre autem non est difficile, si parum considerauerimus, ac distinxerimus, quomodo cæsemus quantamvis magnitudinem pondus habentem ad ipsum medium ferri. Patet enim non quousq; extremum tangat ipsum centrum, sed maior pars vincat oportet, quousq; suo medio ipsum medium comprehendat, quousq; enim habet

Manifestum est igitur, quod feratur ad medium mundi, non vsque solum ad hoc, quod infima extremitas tangat centrum mundi, sed nisi aliud impediatur, oportet quod præualente maiori parte super minorem vsque ad hoc feratur, quod corpus motum à medio sui tangat medium mundi, ad quod habent inclinationem omnia corpora grauia, puta, si non esset in medio aliud corpus graue nisi vnus lapis, qui demitteretur ab alio, oportet ipsum tamdiu descendere, quousque medium lapidis tangeret medium

appropinquet medio, depellit minorem partem per violentiam à medio, quousq; æquale pondus ex omni parte inueniatur. Secundam obiectionem excludit, ibi.

Et primo ponit ipsam obiectionem eo quod, sicut ipse dicit, eandem habet solutionem cum his quæ dicta sunt. Est autem dubitatio talis: ponamus quod terra existat in medio, & quod sit sphericæ figuræ, & quod versus vnâ hemisphærium terræ semper apponatur multo maior quantitas quam ex alia parte: quod quidem dicit ad excludendum obiectionem, quæ posset fieri de montibus, qui videntur supereminere aliis partibus terræ. Nam quantitas montium nihil est in comparatione ad totam quantitatem terræ, sicut si pilus apponeretur ex vna parte sphericæ corporeæ: dato autem quod tantum de corpore graui superadderetur versus vnâ partem, quod haberet notabilem quantitatem respectu totius terræ, sequeretur, quod non esset idem medium mundi totius, & terræ. Vnde sequeretur quod vel non quiesceret in medio, vel si quiesceret, etiam non in medio existens, etiam nunc quando est in medio sic nata moueri. Hæc igitur est dubitatio. Secundo ponit solutionem, ibi.

Et dicit, quod id non est difficile videre, si aliquis velit modicum considerare, & distinguere, qualiter dignum ducimus quod aliqua magnitudo grauitatem habens feratur ad medium mundi.

Manifestum est igitur, quod feratur ad medium mundi, non vsque solum ad hoc, quod infima extremitas tangat centrum mundi, sed nisi aliud impediatur, oportet quod præualente maiori parte super minorem vsque ad hoc feratur, quod corpus motum à medio sui tangat medium mundi, ad quod habent inclinationem omnia corpora grauia, puta, si non esset in medio aliud corpus graue nisi vnus lapis, qui demitteretur ab alio, oportet ipsum tamdiu descendere, quousque medium lapidis tangeret medium

medium mundi, propter hoc, quod maior pars eius repellit minorem à medio, quousque vndique inueniatur æqualis grauitas, sicut supra dictum est.

Vnde, ad hoc excludendum, primo concludit ex præmissis, quod nihil differt hoc quod dictum est dicere, in quacunque parte terræ, aut in tota terra. non enim hoc contingit propter magnitudinem, aut paruitatem, quod dictum est de motu grauis ad medium, sed verificatur de terra, eo quod habet inclinationem ad medium ratione suæ grauitatis. vnde siue tota terra ab aliqua parte cœli feratur ad medium, siue partes eius, necesse est, vsque ad hoc fieri motum, donec ex omni parte terra similiter appropinquet ad medium per hoc quod minores partes adæquantur maioribus per impulsionem minorum à maioribus, vt dictum est. Tertiam obiectionem excludit, ibi.

T. c. 108

Siue igitur facta est, hoc necessarium factam esse modo. Quare manifestum, quia sphericæ generatio ipsius, siue ingenerata semper, siue manens, eodem modo habet, quo & genita vtiq; primum facta est. Secundum hanc itaque rationem necessarium est, esse figuram sphericam ipsius.

Posset enim aliquis dicere, quod prædicta ratio procedit supposita generatione terræ: sed ipse hoc excludit dicens, quod siue etiam sit generata, siue non, necesse est quod hoc modo sit facta in medio existens, sicut supra dictum est, ita scilicet, quod medio sui tangat medium mundi, & ita figura erit sphericæ: siue etiam non sit generata, oportet quod hoc modo se habeat, sicut si esset generata, quia terminus generationis est natura rei. Vnde illud quod non est generatum, oportet tale esse, quale fieret si generaretur, & secundum hoc conuenit figuram terræ esse sphericam, &c.

LECTIO XXVIII.

LECTIO XXVIII.

ET quia omnia feruntur grauia ad similes angulos, sed non iuxta inuicem. hoc autem aptum natum est à natura sphericum. Oportet autem vnumquodque dicere tale, quale est secundum naturam, sed non quod vi, & præter naturam.

Adhuc autem & per apparentiam secundum sensum. Neque enim vtiq; Lunæ eclipses, tales haberent declinationes. nunc enim in his, quæ secundum mensem figurationibus, o-

LECTIO XXVIII.

Præmissa ratione ad probandum rotunditatem terræ, quæ sumebatur ex specie partium eius, hic inducit aliam rationem ad idem, quæ sumitur ex figura motus partium terræ. & dicit, quod

omnia corpora grauia ex quacunque parte cœli moueantur, feruntur ad terram, ad similes angulos, id est, secundum rectos angulos, quos facit linea recta, per quam est motus corporis grauis, cum linea contingente terram: quod manifestatur per hoc, quod grauia non stant firmiter super terram nisi secundum lineam perpendiculararem non autem feruntur corpora grauia ad terram iuxta inuicem, secundum lineas æque distantes, quod quidem ordinatur ad hoc, quod terra apta nata sit esse sphericæ, quia similem inclinationem habent grauia ad locum terræ, ex quacunque parte cœli dimittantur. Et ita similiter, & æqualiter nata est fieri appposito ad terram ex omni parte, quod constituit eam sphericæ figuræ. si vero naturaliter esset lata in superficie sua, sicut quidam dicebant, fieret motus corporum grauium ad terram a cœlo, non vndique secundum similes angulos.

Nihil igitur interest hoc de gleba & quavis parte, an de tota terra dicatur. Non enim ob paruitatem, aut magnitudinem id quod accidit, differt, sed de omni eo quod ad medium habet momentum. Quare siue tota, siue per partes aliquo ex loco ferebatur terra, quousque ferri ipsum necesse est, donec vtiq; vnde- cunque similiter sumat medium adæquatis minoribus propulsione inclinationis.

Siue igitur facta est, hoc necessarium factam esse modo. Quare manifestum, quia sphericæ generatio ipsius siue ingenerata semper, siue manens eodem modo habet, quo si oriretur, cum primum orta fuisset. Ex hac igitur ratione figuram ipsius rotundam esse necesse est.

ET quia omnia grauia similes ad angulos, sed non distantia æque feruntur. hoc autem aptum est ad id quod natura rotundum est. Aut igitur est rotunda, aut natura rotunda. Vnumquodque autem tale dicere oportet, quale esse natura solus, & quod est, sed non id quod violentia, præter naturam est.

Præterea, & per ea quæ sensu videntur. Luna namque defectio- nes non diuisiones tales haberent. Etenim nunc quidem hisce figuris, quæ per mensem efficiuntur, diuisiones suscipit omnes. Recta enim

Probat terram esse sphericam rationibus astrologicis, per ea quæ apparent secundum sensum, & inducit tres probationes. Quarum prima sumitur ex eclipsi Lunæ, & dicit, quod adhuc manifestum est per ea quæ apparent secundum sensum, quod terra sphericæ. Nisi enim terra

esset sphaerica, eclipſis Lunæ non semper haberet circulares decifiones. Videmus enim semper quando Luna eclipſatur, quod obſcurum ipſius, & lucidum diſtinguntur per lineam circulaſem. Accidit autem eclipſis Lunæ per hoc, quod ipſa ſubintrat vmbraſ terræ, vnde apparet vmbraſ terræ eſſe rotundam. ex quo

apparet, terram, quæ facit talem vmbraſ, eſſe ſphaericam: ſolum enim corpus ſphaericum natum eſt ſemper facere ſphaericam vmbraſ. ſi enim corpus lucidum, ſcilicet Sol, ſit maius terra, oportet quod faciat terra vmbraſ pyramidalem, cuius conus ſit in alto, & baſis in ipſa terra. ſi vero Sol eſſet minor terra, faceret quidem ſimiliter vmbraſ ſecundum figuram rotundæ Pyramidis, tamen conus econuerſo illius Pyramidis eſſet in terra, baſis autem eius in alto. Si vero Sol eſſet æqualis terræ, faceret vmbraſ cylindricam, id eſt, columnarem: quicquid autem horum eſſet, ſequeretur propter hoc, quia terra eſt ſphaerica, quod vmbraſ eius ſecundum lineam circulaſem abſcinderet Lunam. Poſſet autem aliquis dicere, quod iſta circulaſis abſciſſio Lunæ, non eſt propter rotunditatem terræ, ſed propter rotunditatem Lunæ. Sed ad hoc excludendum ſubdit, quod in augmento & decremento Lunæ, quod accidit per ſingulos meſes, ſectio Lunæ accipit omnes differentias figurarum, nam quandoque diuiditur ſecundum lineam rectam, ſicut quando diuiditur per medium, puta, cum eſt 7. vel 21. quandoque autem ſit amphitritos, id eſt, vndique ſecundum circulum, ſcilicet quando eſt plena, ſcilicet cum eſt 14. quandoque eſt concaua, puta, cum eſt prima, & à prima vſque ad ſeptimam, & à vigefimaprimum vſque ad defectum. Quod contingit propter diuerſam habitudinem eius ad Solem, vt ſupra dictum eſt: ſed in eclipſibus ſemper linea diuidens ipſam eſt gibboſa, id eſt, circulaſis; quia igitur Luna eclipſatur propter terræ interpoſitionem, rotunditas terræ, cum ſit ſphaerica, eſt cauſa talis figuræ circa diuiſionem Lunæ. Secundam rationem ponit ibi.

c ¶ Quæ ſumitur ex apparentia ſtellarum, & dicit, quod ex diuerſitate apparentiæ ſtellarum, apparet quod terra non ſolum eſt rotunda, ſed etiam parua in comparatione ad corpora cæleſtia. Si enim aliquis modicum moueatur verſus meridiem, vel ſeptentrionem, manifeſte diuerſificatur nobis orizon.

F apparet quantum ad duo. Primo quidem quantum ad polum orizontis, qui eſt punctus cæli exiſtens, ſupra ſummitatem capitis noſtri, qui quidem punctus diuerſificatur ſecundum modicam diſtantiam, vt apparet ex ſtellis fixis, quia in modica diſtantia diuerſæ ſtellæ apparent ſuper ſummitatem capitis. Secundo apparet diuerſitas orizontis ex diuerſa abſciſſione cæli per orizontem. Et hoc manifeſtat, quia mouentibus ſe verſus ſeptentrionem, vel meridiem, non videntur eadem ſtellæ. In his enim qui habitant in ſphæra obliqua, polus ſeptentrionalis eleuatur ſupra orizontem ipſorum: & omnes ſtellæ, quæ non diſtant à polo vltra eleuationem poli ſupra orizontem, ſunt perpetuæ occultationis. Quia igitur propter diuerſitatem orizontis in terris ſeptentrionalibus polus ſeptentrionalis magis eleuatur, & polus oppoſitus magis deprimitur, contingit quod quædam ſtellæ quæ ſunt propinqua polo antarctico, non ſunt perpetuæ occultationis, ſed videntur quandoque in terris magis meridionalibus, puta, in Ægypto, & circa Cyprum, quæ nunquam videntur in terris magis ſeptentrionalibus. Et econuerſo quædam ſtellæ ſunt ſempiternæ apparitionis in regionibus magis ſeptentrionalibus, quæ tamen in regionibus magis meridionalibus magis occultantur per occaſum. Et ex hoc apparet, quod terra eſt figuræ rotundæ præcipue ſecundum aſpectum ad duos polos. Si enim eſſet ſuperficii planæ omnes habitantes in tota terræ ſuperficie ad meridiem, & ſeptentrionem, haberent eandem orizontem, & eadem ſtellæ eis apparerent, &

fit, & vtraque ex parte curua, & concaua. In defectibus vero ſemper curuam habet lineam, quæ diſtinguit, Quare, cum obiectu terra deſciat, terra ſane circumferentia figura cauſa eſt.

G Præterea per ea quæ videntur de ſtellis, patet non ſolum rotundam eſſe, ſed etiam molem magnam non eſſe. Si parua enim migratio meridiæ verſus, ac verſam fiat, alius manifeſte ſit hiſce, qui terminat, orbis, vt ſtella quæ ſunt ſuper caput, mutationem habeant magnam, & non eadem videntur meridiem verſus migrantes, atq; verſam. Nonnulli namq; ſtellarum in Ægypto videntur, ac circa Cyprum, in locis autem verſus verſas non videntur. Et ſtellarum ea, quæ ſemper in locis verſus verſam videntur, illis in locis occidunt. Quare perſpicuum eſt ex hiſce terram non ſolum rotundam eſſe, ſed etiam magna molis non eſſe rotunda, non enim ſic cito mutationem faceret, migratione adeo breui facta. Quapropter hi, qui locum eum, qui circa columnas Herculeas eſt, coniunctum eſſe ei loco, qui eſt circa Indicam regionem exiſtunt, atque hoc modo vnum mare eſſe aſſerunt, non videntur incredibilia valde exiſtimare. Dicunt autem hoc ex barris, etiam cõiectantes genus ipſorum circa extrema vtraque loca eſſe, propterea quod ipſa extrema ita ſunt ob coniunctionem affecta.

K occultarentur, nullo impedimento facto ex tumoritate. Et ſimili ratione probatur, quod terra ſit rotunda verſus ortum, & occaſum: alioquin non prius oriretur aſtrum quodecunque his qui ſunt in oriente, quam his qui ſunt in occidente. Si enim terra eſſet figuræ concauæ, ſidus oriens prius appareret his, qui ſunt in occidente. ſi vero terra haberet planam ſuperficiem, ſimul appareret omnibus. Manifeſtum eſt autem quod ſidus oriens prius apparet his qui ſunt in oriente per eclipſim Lunæ quæ ſi appareat in regione magis orientali, apparebit circa mediam noctem: in regione magis occidentali apparebit ante mediam noctem ſecundum quantitatem diſtantiæ, ex quo patet, quod Sol prius oritur, & occidit in regione magis orientali. Per hoc autem, vt Ariſtoteles dicit, apparet quod non ſit magna quantitas rotunditatis terræ. Si enim eſſet magna

magnæ quantitatis, non in tam parua diſtantia fieret ita cito diuerſitas circa apparentiam ſtellarum. Et ideo non videntur valde incredibilia opinari, qui volunt coaptare ſecundum ſimilitudinem, & propinquitatem locum in extremo occidentis ſitum, qui dicitur eſſe circa herculeas columnas, quæ, ſcilicet, Hercules ſtatuit in ſignum

T. c. 12.

ſuæ victoriæ in loco qui eſt circa mare indicium in extremo occidentis, & dicunt eſſe vnum mare oceanum, quod continuat vtraque loca, & ſimilitudinem vtrorumque locorum coniunctum ex elephantibus, qui circa vtrumque locum oriuntur, non autem in medijs regionibus: quod quidem eſt ſignum conuenientiæ, & ſimilitudinis locorum, non autem propinquitatis. Tertiam probationem inducit ibi.

d ¶ Quæ quidem ſumitur ex meſura terræ, & dicit: quicumque Mathematici attentauerunt ratiocinari de magnitudine rotunditatis terræ, contingit vſque [ad quadraginta myriades ſtadium] id eſt, quadragies decem millia: quod eſt quadringentesies millia ſtadium, eſt autem ſtadium octaua pars miliaris, ſecundum hoc rotunditas terræ erit quinquaginta millia miliariorum. Secundum autem diligentiorum conſiderationem Modernorum Aſtologorum, eſt rotunditas terræ multo minor, id eſt, vigintimillia miliaria, & quadraginta, vt Alfragaſ dicit, vel decem, & octo miriadu ſtadium, id eſt, centu octo-

A ginta millia ſtadium, vt Simplicius dicit: quod' quali in idem redit. Nam viginti millia eſt octaua pars centum ſexaginta millium. Hoc autem Aſtologi comprehendere poterunt conſiderantes quantum ſpatium in terra facti diuerſitatem vnus gradus in cælo, & inueniunt quod quinquaginta ſtadia ſecundum Simplicium, vel quinquaginta ſemiliaria, & duas tertias miliarii ſecundum Alfraganum. Vnde, ſi multiplices hunc numerum per trecentum ſexaginta, qui eſt numerus graduum cæli, comprehendes rotunditatem terræ eſſe prædictæ quantitatis, &

B Mathematicorum etiam, qui magnitudinem orbis terra metiri conantur, quadringentis terram cingit ſtadium millibus dicunt. Ex quibus ſi coniectura ſumatur, mole ipſius terra non ſolum rotundam eſſe, ſed etiam ad cæterarum ſtellarum magnitudinem magnam non eſſe neceſſe eſt.

C ſic ex his poſſumus argumentari quantitatem terræ non ſolum eſſe ſphaericam, ſed etiam non magnam, in comparatione ad magnitudines aliorum aſtorum. Nam Solem probant Aſtologi eſſe centies ſeptuagies maiorem terra: cum tamen propter diſtantiam videatur nobis pedalis. Dicit autem aliorum Aſtorum propter opinionem Pithagoræ, qui poſuit terram vnam de ſtellis. Et in hoc terminatur ſententia Secundi Libri.

Finis Secundi Libri de Cælo & Mundo.

DOSTQVAM Philosophus determinavit de corporibus quæ moventur motu circulari, hic procedit ad determinandum de corporibus, quæ moventur motu recto. & primo præmittit præcæmiam, in quo explicat suam intentionem: secundo

profecit ad propositum, ibi. [Prius quidem igitur philosophantes, &c.] Circa primum duo facit. Primo continuat se ad præcedentia, ostendens de quibus iam supra dictum sit. Secundo de quibus restat dicendum, ibi. [Quoniam autem eorum quæ natura.] Dicit ergo primo se in præcedentibus transiisse, id est, breviter tractasse de primo cælo, & partibus, scilicet eius. postsumus autem per primum cælum intelligere totum uniuersum, quod est primum perfectione, & partes eius accipere corpora, quæ moventur motu circulari, & motu recto, ut sic videatur hic tangere ea quæ in primo libro determinata sunt. Sed huic expositioni videtur obistere quod subditur. [Adhuc autem de astris latis in ipso, &c.] Non autem proprie dicuntur ferri astra in toto uniuerso, sed in cælo quod circulariter fertur. Et ideo dicitur melius, hoc quod dicit de primo cælo, est intelligendum de corpore quod circulariter fertur: sed quia non dicit simpliciter de cælo, sed de primo cælo, potest hoc referri ad primam sphaeram, quæ est stellarum fixarum: quod autem dicit, & partibus, refertur ad dextrum & sinistrum, & alias positionis differentias, quas in cælo ostendit. Sed secundum hoc non esset sufficiens commemoratio, nec eorum quæ dicta sunt in toto primo lib. nec etiam eorum omnium, quæ dicta sunt in secundo, in quo habitum est etiam de sphaeris planetarum. Et ideo melius videtur dicendum, quod per primum cælum intelligitur hoc totum corpus quod circulariter fertur, quod quidem dicitur primum in comparatione ad corpora inferiora, respectu quorum est primum, & ordine situs, & perpetuitate durationis, & virtute causalitatis. Quod autem subdit, & partibus, referendum est ad diuersas sphaeras, quæ sunt partes totius corporis cælestis: dictum est de stellis quæ moventur in toto cælo, & quantum ad stellas fixas, & quantum ad planetas, de quibus dictum est ex quibus constant. Ostensum est. n. quod sunt de

LECTIO I.

DE primo quidem igitur cælo & partibus, adhuc autem de in ipso latis astris, ex quibus constant, & qualia quidem natura sunt: adhuc autem quoniam ingenta, & incorruptibilia pertransiimus prius.

Quoniam autem eorum quæ natura dicuntur, hæc quidem sunt substantiæ, hæc autem operationes, & passiones horum. Dico autem substantias quidem simplicia corpora, puta, ignem, terram, & coelementa his, & quæcunque ex his, puta totum cælum, & partes eius, & iterum animalia, & plantas, & partes horum. Passiones autem & opera motus horum vnicuiusque, & aliorum quorumcunque sunt causa ista elementa secundum virtutem ipsorum. adhuc autem alterationes, & inuicem transmutationes, manifestum quia de natura historiam plurimam accidit de corporibus esse. Omnes enim naturales substantiæ aut corpora sunt, aut cum corporibus generantur & magnitudinibus: hoc aut palam ex eo, quod determinatum est, quæ sunt natura, & ex ea quæ per singula contemplatione.

LECTIO I.

DE primo igitur cælo ac partibus eius de stellis, quæ in ipso feruntur ex quibus constant, & qualia sunt natura, & insuper ingenta ac incorruptibilia esse, prius iam pertractauimus.

Cum autem eorum, quæ natura dicuntur esse, alia sint substantia, alia harum opera, affectusve, atq; substantias quidem dico simplicia corpora, ignem, terram, & quæ eiusdem sunt series, & item ea quæ ex his constant veluti totum cælum, ipsiusq; partes, & animalia, plantasve, & horum partes. Affectus autem operave, motiones horum eiusque, cæterorumque horum hæc elementa vi sua sunt causa, & alterationes, item mutasve migrationes, patet plurimam de natura scientiam de corporibus esse. Omnes enim substantia naturales aut corpora sunt, aut cum corporibus ac magnitudinibus sunt. Hoc autem patet, & ex definitione qua emerere quæ sunt natura, & ex singulorum etiam contemplatione.

Igne, & terra, & de aliis quæ sunt simul elementa corporum cum eis, sicut sunt aer, & aqua: & ad horum naturam pertinent corpora mista, quæ ex eis componuntur, sicut lapides & metalla. Deinde exemplificat de alio corpore simplici præter elementa quod est totum cælum, & partes eius: ultimo autem ponit corpora mista animata, sicut animalia, & plantas, & partes. Deinde manifestat quæ sunt operationes harum substantiarum, & dicit quod primo quidem sunt motus locales vnicuiusque horum corporum, & etiam aliorum, quorum ista corpora sunt causa vel materialis, sicut elementa, vel effectiua; sicut cælum: & tamen tantis corporibus congruit motus secundum virtutem corporum simplicium, de quibus causantur.

Deinde operationes, & passiones prædictarum substantiarum dicit esse alterationes, & transmutationes earum in inuicem quæ sunt secundum generationem, & corruptionem,

natura cælestis corporis. dictum est etiam qualia sint secundum naturam, quia sunt animata, & sphaerica. Dictum est etiam quod non sunt subiecta generationi & corruptioni: & si quidem in primo lib. determinauit de toto uniuerso, sicut supra diximus, secundum opinionem Alexandri, sic recapitulatio se extendit solum ad secundum librum. Si vero etiam in primo lib. intendit determinare de cælo principaliter, ut Simplicius dicit, sic recapitulatio se extendit etiam ad primum librum. Deinde cum dicit.

Ostendit de quibus restat dicendum: & primo manifestat in quo consistat tota consideratio naturalis philosophiæ: secundum ex hoc concludit quid post præmissa restat dicendum, ibi. [De primo quidem, &c.] Circa primum videtur tali ratione. Omnes substantiæ naturales sunt corpora: sed tota consideratio naturalis est de substantiis naturalibus, & earum accidentibus. ergo tota consideratio scientiæ naturalis est circa corpora. primo igitur præmittit Minorem dicens, quod eorum quæ dicuntur esse secundum naturam, quædam sunt substantiæ naturales: quædam autem sunt operationes, & passiones substantiarum naturalium: Et ad hoc manifestandum primo exponit quæ sunt substantiæ naturales, inter quas primo enumerat corpora simplicia, & inter ea primo exemplificat de

nem. Secundo infert conclusionem, & dicit ex præmissis manifestum esse secundum plurimam historiam, id est, narrationis naturalis, esse circa corpora. per hoc autem quod dicit plurimam, intelligit omnem: sed videtur hoc modo loquendi propter physicum temperamentum. vel dicit plurimam propter hoc, quod in scientia naturali aliquid etiam dicitur de primo motore, & de anima intellectiua. Tertio ponit Maiorem scilicet, quod omnes substantiæ naturales, aut sunt corpora, aut generantur cum corporibus, & magnitudinibus, sicut sunt formæ naturales, quæ dicuntur substantiæ. Et hoc quidem dicit esse manifestum dupliciter, primo per hoc, quod determinatum est, quæ sunt secundum naturam paulo ante: quæ omnia, vel sunt corpora, vel cum corporibus, ut determinatum est in secundo Physicorum, quod secundum naturam sunt ea, quæ habent in seipsis principium motus & quietis: huiusmodi autem sunt sola corpora, quia nihil mouetur nisi corpus. Secundo dicit hoc esse manifestum per inductionem considerando per singula ea, quæ in scientia naturali traduntur. inuenimus enim omnia esse corpora, vel cum corporibus. Et est aduertendum, quod hæc eadem supra in primo libro præmittit. Deinde cum dicit.

T. cõ. 2.

Lect. 1. T. cõ. 4.

Lect. 5.

De primo quidem igitur elementorum dictum est, & quale quid secundum naturam, & quoniam incorruptibile & ingentiu: reliquum autem de duobus dicere.

Simul autem accidet de his dicentibus, & de generatione, & corruptione inquirere. Generatio enim aut omnino non est, aut solum in his elementis, & his, quæ ex his constant. Ipsum autem primum hoc forte primo considerandum vtrum est, aut non est.

LECTIO II.

Prius quidem igitur philosophantes de veritate, & ad quos dicimus nos nunc sermones, & ad inuicem diuersificati sunt.

Hi quidem enim ipsorum totaliter auferebant generationem & corruptionem. Nihil enim neque fieri aiunt, neque corrumpi entium, sed solum videri nobis puta qui circa Melissum, & Parmenidem, quos & si aliqua dicunt bene, sed non physice oportet putare dicere. Esse enim quædam entium ingenta, & totaliter immobilia, magis est alterius, & prioris quam physiciæ consideratio-

Ostendit, quid restet dicendum, quantum ad operationes, & passiones, & dicit, quod simul cum his duobus restat inquirendum de generatione & corruptione; quia talis generatio aut nihil est, sed est remota à natura totius uniuersi, aut solum inuenitur in his elementis, quæ mouentur motu recto, & in corporibus, quæ ex eis componuntur: hæc autem consideratio locum non habeat, dum adhuc de rebus incorruptibilibus ageretur. Oportet autem hæc considerationem non præmittere, quia multum valet ad considerandum naturas corporum:

LECTIO II.

Præmissio præcæmio, in quo ostendit quid restet considerandum circa scientiam naturalem, hic incipit profecui ea, quæ

dicta sunt, & primo inquirendo de opinionibus Philosophorum circa prædicta; secundo determinando veritatem in quarto libro, ibi. [De graui autem & leui, &c.] Circa primum duo facit. Primo inquit de generatione & motu corporum naturalium, an sit; secundo quorum, & propter quid sit, ibi. [Quod autem neque omnium est generatio, &c.] Circa primum duo facit. Primo inquit secundum opiniones antiquorum Philosophorum, an sit generatio: secundo inquit, an motus localis sit naturalis corporibus naturalibus. [Quod autem necessarium existere motum, &c.] Circa primum duo facit, primo enumerat opiniones antiquorum circa generationem: secundo, inquit de veritate earum, ibi. [De aliis quod igitur alter sit sermo.] Circa primum tria facit. primo ponit diuersitatem Philosophorum circa generationem: secundo ponit opiniones negantium generationem, ibi. [Hi quidem causam ipsorum, &c.] Tertio ponit opiniones attribuentium generationem corporibus, ibi. [Alterius quidem igitur, &c.] Dicit ergo primo, quod illi qui prius Philosophati sunt de veritate, scilicet speculatione (quod dicit ad differentiam eorum, qui philosophati sunt circa moralia, & circa politica) diuersificati sunt in suis opinionibus, & contra se inuicem, & contra ea, quæ nunc dicuntur, de generatione. Deinde cum dicit.

De primo igitur elementorum, & quale quid est natura, & incorruptibile ac ingenerabile esse, satis iam diximus, restat autem dicere de duobus.

Quod si de hisce dicamus, fiet & de generatione simul corruptione ve consideratio. Generatio enim aut omnino non est, aut in hisce duntaxat est elementis, atque in hisce, quæ ex his constar. Hoc autem ipsum primum est contemplandum, vtrum sit, an non sit.

Hic igitur, qui prius de veritate philosophati sunt, tam enim in hisce sermonibus, quos nunc nos dicimus, quam inter sese discordes fuerunt.

Quidam enim ipsorum generationem à medio corruptionemve tollunt. Nihil enim eorum, quæ sunt, generari aut corrumpi, sed solum ita nobis videri dicunt, ut Melissus atque Parmenides, quos & si bene cætera dicunt, non naturaliter tamen dicere oportet putare. Esse namque verum aliquas ingentias, omninoque immobiles ad aliam magis atque priorem, quam ad Naturalem considerationem,

Corruptionem à rebus. Dicunt enim quod nihil entium sit, aut corrumpitur, sed solum videtur nobis aliquid generari, aut corrumpi, sed solum videtur nobis aliquid generari, aut corrumpi. Sed ista fuit opinio ad sequentium Melissum & Parmenidem, quos quantum ad aliquod laudat ad hoc, quod ipsi primi intellexerunt, quod oportet esse aliquas naturas ingentias, & incorruptibiles, & immobiles. Quod quidem hæc ratione moti ponebant quia, cum de his, quæ subiiciuntur generationi & corruptioni, non possit esse certa cognitio, aut scientia, oportet esse aliquas naturas ingentias & incorruptibiles. Si enim de his, quæ cadunt sub generatione & corruptione, sit aliqua scientia, hoc non est nisi quantum in eis est aliquid ingentiu & incorruptibile secundum participationem illarum naturarum, quæ secundum se sunt ingentia, & incorruptibiles: cognoscuntur enim secundum suas formas: forma autem est quoddam diuinum in rebus, in quantum est quædam participatio primi actus. Reprehendit autem eos Aristoteles in hoc, quod nihil opinabantur esse præter sensibilia: & tamen intelligebant, quod oportet esse quædam substantias ingentias & incorruptibiles, & transtulerunt ea, quæ pertinent ad rationem supernaturalium substantiarum ad hæc sensibilia, dicentes hæc sensibilia esse ingentia & incorruptibilia secundum veritatem, generari autem & corrumpi secundum opinionem. Manifestum est autem, quod si sunt quædam entia ingentia & incorruptibilia, & omnino immobilia, eorum consideratio non pertinet ad naturalem philosophiam, quæ tota versatur circa mobilia: sed magis

gis pertinet ad aliam priorem Philosophiam, quæ est metaphysica; & ideo Parmenides, & Melissus, licet quantum ad aliquid bene dicerent, ponentes, quod oporteret esse aliquid ingenitum immobile, non tamen quantum ad hoc bene dicebant, quod rebus naturalibus non naturaliter loquebantur, attribuentes

nis. Illi autem, quia nihil quidem aliud præter sensibilem substantiam suspicantur esse. Tales autem quasdam intellexerunt primi naturas; siquidem erit aliqua cognitio aut scientia; sic transtulerunt ad hoc per eas, quæ inde rationes.

c Alteri autem quidam, velut studiose factam, contrariam his habebant opinionem. Sunt enim quidam, qui aiunt nullam ingenitam esse rerum, sed omnia generari. Genita autem hæc quidem incorruptibilia permanere, hæc autem iterum corrumpi. Maxime autem qui circa Hesiodum.

d Deinde & aliorum primi phisilogizantes, hi quidem omnia alia aiunt generari, & fluere; esse autem fixe nihil, vnum autem quoddam solum subsistere, ex quo hæc omnia transformari nata sunt; quod quidē videntur dicere velle alij multi, & Eracritus Ephesius.

e Sunt autem quidam qui & omne corpus generabile faciunt componentes, & resolventes ad superficies, & ex superficiebus.

LECTIO III

DE aliis quidem igitur alter sit sermo. Dicentibus autem hoc modo, & omnia corpora constituentibus ex superficiebus quæcunque quidē alia accidit dicere contraria disciplinis promptum videre. Et quidem iustum aut non mouere, aut credibilioribus ipsa rationibus mouere quam suppositionibus.

d Et dicit, quod post prædictos Poetas, qui inter alios primitus de natura tractauerunt, quidam dixerunt, quod omnia alia generantur, & sunt in continuo fluxu, ita quod nihil in eis est fixum & permanens, præter vnum materiale, scilicet principium quod subsistit omnibus, quæ sunt, & corrumpuntur. Et hoc idem dixerunt multi alij Philosophi, sicut Thales, qui posuit hoc principium esse aquam, Anaximenes autem aerem. Anaximander au-

tem inter vtrumque, medium scilicet vaporem. Eracritus autem Ephesius ignem, de quo specialiter mentionem facit, quia ipse magis assererat omnia esse in continuo fluxu. Tertiam opinionem ponit ibi.

e Et dicit, quod quidam posuerunt, quod omnia corpora componuntur ex superficiebus, & iterum resoluuntur in superficies. Et hæc fuit opinio Platonis.

G Alij vero quasi de industria contrariam his habuerunt opinionem. Sunt enim qui nullas rerum ingenerabiles esse, sed omnes fieri dicunt. Generatas autem partim permanere, partim corrumpi. Est autem sententia talis maxime quidem Hesiodus.

H Deinde caterorum hi qui primi de Natura dixerunt, quidam cetera, quidam omnia fieri fluereque dicunt, ac nihil prorsus stabile esse, vnum autem quid solum permanere, ex quo hæc vniuersa transfigurari sunt apta, quod quidem ceterique complures, vt Eracritus Ephesius dicere velle videtur.

I Sunt & qui corpus omne generabile faciunt, componentes ipsum ex planis, ac dissoluentes in plana.

LECTIO III

DE ceteris igitur alius erit sermo. Hisce vero qui hoc dicunt modo, omniaque corpora ex planis constituunt. Quod accidit contra scientias dicere Mathematicas, per facile est videre. Erat tamen æquum, aut non dimouere ipsas, aut credibilioribus rationibus, quam suppositionibus sunt, dimouere.

K dere, quod accidit eis dicere multa contraria disciplinis, id est scientiis Mathematicis, quæ supponunt punctum esse indiuisibile, & ita ex punctis non fit linea, quæ est diuisibilis. Supponunt enim lineam esse longitudinem sine latitudine: & ita ex lineis non fit superficies, quæ habent longitudinem cum latitudine sine profunditate: & ita ex superficiebus non fit corpus, quod cum longitudine & latitudine habet profunditatem. non est autem rectum, quod aliquis remoueat huiusmodi suppositiones mathematicas, nisi aliquis afferat probabiliores rationes, quam sint istæ suppositiones. Et ideo videtur, quod prædicta Platonis positio esse improbanda, quæ absque ratione cogente, huiusmodi suppositiones remouit. Secundam ponit ibi.

LECTIO III

P Ræmissis opinionibus de generatione rerum, hic inquit de veritate dictarum opinionum: & prætermittis aliis opinionibus, de quibus in aliis locis inquit, specialiter inquisitionem facit de vltima opinione, quæ est Platonis, tum quia erat famosior, tum etiam, quia ordine inquisitionis erat prior: nam licet opiniones ponebant, vel auferebant specialium corporum generationem: hæc autem opinio videbatur tradere generationem, in quantum est corpus, ponendo corpus ex superficiebus generari. Circa hoc autem duo facit. primo improbat hanc opinionem: secundo ostendit eisdem rationibus improbari posse opinionem Pithagoricorum, ponentium corpora generari ex numeris, ibi. [Idem autem accidit, &c.] Circa primum duo facit, primo improbat prædictam opinionem rationibus Mathematicis: secundo rationibus naturalibus, ibi. [Quæcunque autem naturalibus, &c.] Circa primum ponit duas rationes. Circa quarum primam dicit, quod de aliis prædictarum opinionum debet fieri alius sermo, partim quidem in primo Physicorum, partim autem in libro de Generatione, partim autem inferius in hoc eodem libro. Sed quantum ad illos qui ponunt, omnia corpora ex superficiebus constitui, in promptu est videre, quod accidit eis dicere multa contraria disciplinis, id est scientiis Mathematicis, quæ supponunt punctum esse indiuisibile, & ita ex punctis non fit linea, quæ est diuisibilis. Supponunt enim lineam esse longitudinem sine latitudine: & ita ex lineis non fit superficies, quæ habent longitudinem cum latitudine sine profunditate: & ita ex superficiebus non fit corpus, quod cum longitudine & latitudine habet profunditatem. non est autem rectum, quod aliquis remoueat huiusmodi suppositiones mathematicas, nisi aliquis afferat probabiliores rationes, quam sint istæ suppositiones. Et ideo videtur, quod prædicta Platonis positio esse improbanda, quæ absque ratione cogente, huiusmodi suppositiones remouit. Secundam ponit ibi.

Dicit

b ¶ Dicit eiusdem rationis esse, quod solida, id est, corpora componantur ex superficiebus, & quod superficies ex lineis, & linea ex punctis: quia sicut punctus est terminus, & diuisio lineæ, ita linea superficiei, & superficies corporis. Si autem sic se habet, sicut Plato posuit, quod corpora componantur ex lineis, & linea ex punctis, ita non erit necesse, quod pars lineæ sit linea, & de hoc dicit esse prius consideratum in sermonibus de Motu, id est, in sexto Physicorum. vbi probatum est, quod lineæ non sunt indiuisibiles, neque ex indiuisibilibus compositæ. Inuenitur autem quidam alius libellus, in quo probatur, quod non sunt lineæ indiuisibiles, quem quidam dicunt esse Theophrasti. Deinde cum dicit.

T. c6. 5.

Lect. 1. T. c6. 4.

T. c6. 6.

T. c6. 7.

T. c6. 8.

b Deinde palam, quia eiusdem rationis est, solida quidem ex superficiebus componi, superficies autem ex lineis, has autem ex punctis, sicut autem habentibus non necesse lineæ partem lineam esse. De his autem consideratum est prius in his, qui de Motu sermonibus; quia non sunt indiuisibiles longitudo.

c Quæcunque autem de naturalibus corporibus impossibilia accidit dicere, facientibus indiuisibiles lineas, ad modicum consideremus & nunc. Impossibilia enim in illis accidentia, & naturalibus consequentur. Quæ autem in his, in illis non omnia: propter hoc quidem, quod ex ablatione dicuntur mathematica, physica autem ex appositione.

d Multa autem sunt, quæ indiuisibilibus non possibile existere: naturalibus autem necessarium, puta, siquid est indiuisibile. In indiuisibili enim diuisibile impossibile est existere; passiones autem diuisibiles omnes dupliciter, aut enim secundum speciem, aut secundum accidens: secundum speciem quidem, puta coloris, album & nigrum, aut nigrum: secundum accidens autem, si cui existat, sit diuisibile. Quare quæcunque simplicia passionum omnium, sunt diuisibilia hoc modo, propter quod impossibile in talibus considerandum.

e Si itaque impossibile est vtroque nullam habente grauitatem, ambo habere grauitatem, sensibilia autem corpora omnia, aut quædam grauitatem habent, puta, terra & aqua, vt & vtrique

A quod hic dicitur, inducetur ad manifestandum quod immediate dictum est, scilicet quod naturalia se habent per additionem ad mathematica: quia multa necesse est inesse naturalibus, quæ non possunt inesse mathematicis, sicut omnes passiones, quæ sunt diuisibiles. Sed melius est, vt indiuisibilia accipiamus, sicut superficies respectu corporum, & lineam respectu superficierum, & puncta respectu linearum, & quæ etiam indiuisibilia sunt simpliciter. Dicit ergo, quod multa necesse est inesse corporibus naturalibus, quæ non possunt inesse rebus indiuisibilibus puta, si aliquid est indiuisibile, vt punctum, vel linea, vel superficies, puta, siquid est indiuisibile ex necessitate inest corpori naturali, non autem rebus indiuisibilibus. Diuisibile enim non potest inesse rei indiuisibili omnino, quia id quod inest allicui, quodammodo comprehenditur ab ipso: diuisibile autem non potest comprehendere ab indiuisibili secundum quantitatem. omnes autem passiones dupliciter diuiduntur: vel secundum speciem, vel secundum accidens. Quod non est sic intelligendum, quasi quilibet passio vtroque modo diuidatur, sed quia quælibet primo, vel vno, vel altero modo diuidatur. Exponit autem vtrumque modum diuisionis, & dicit quod secundum speciem diuidatur passio, sicut species coloris sunt album, & nigrum; quod quidem potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod hoc commune color, diuidatur per album & nigrum, sicut per suas species, & hoc non facit ad propositum, quia nihil prohibet de aliquo indiuisibili prædicari aliquid, quod est commune ad multa. Vide oportet intelligere, quod passio diuisibilis secundum speciem intelligatur, sicut color metus, qui componitur ex duabus speciebus coloris, quæ sunt album & nigrum. Talem autem passionem non videtur possibile inesse rei, vt simplici, quia cum passiones propriæ causentur à subiecto, necesse est quod passionis compositæ sint diuersa principia, quod repugnat simpliciter subiecti. Exponit autem consequenter de diuisibili secundum accidens, & dicit, quod passio dicitur secundum accidens diuisibilis, si subiectum cui accidit, sit diuisibile, sicut diuiditur albedo per diuisionem subiecti. vnde omnes passiones, quæ sunt simplices secundum speciem, inueniuntur diuisibiles hoc modo, scilicet secundum subiectum, in quantum scilicet insunt corpori naturali. Et ideo circa tales passiones, quæ vno vel altero modo sunt diuisibiles, est con-

Deinde patet eiusdem esse sententia, solida quidem ex planis, ex lineis autem plana, & has ex punctis componi. Quæ si ita sint, non necesse est partem lineam esse, sed de hisce prius in sermonibus de Motu considerauimus; demonstrauimus enim indiuisibiles nullas longitudo esse.

B

Quæ vero de naturalibus corporibus impossibilia, accidit hisce dicere, qui lineas indiuisibiles faciunt, parumper nunc etiam contemplerur. Ex namque impossibilia, quæ in illis accident, & in naturalibus, sane sequentur. At non omnia que in his sequuntur, in illis accident, propterea quod mathematica quidem abstractione dicuntur, naturalia vero additione.

C

Complura autem sunt, quæ indiuisibilibus competere non possunt, naturalibus autem necessario competunt, cui si quippiam indiuisibile esse dixerimus, in indiuisibili enim diuisibile esse non potest. Affectus autem omnes diuisibiles dupliciter sunt, aut specie, aut per accidens; specie quidem, vt coloris, album & nigrum; per accidens autem, si id in quo est, diuisibile sit. quare qui sunt affectuum simplices, omnes hoc modo sunt diuisibiles. Quæ propter impossibile ipsum in talibus est considerandum.

D

Si igitur impossibile est vtraque parte ponderis nihil habente, eorum habere pondus, sensibilia vero corpora, aut omnia, aut aliqua pondus habent, ceu terra, & aqua, vt & ipsi etiam dixerint, E si punctum nihil ponderis habet, pa-

dius, qui componitur ex duabus speciebus coloris, quæ sunt album & nigrum. Talem autem passionem non videtur possibile inesse rei, vt simplici, quia cum passiones propriæ causentur à subiecto, necesse est quod passionis compositæ sint diuersa principia, quod repugnat simpliciter subiecti. Exponit autem consequenter de diuisibili secundum accidens, & dicit, quod passio dicitur secundum accidens diuisibilis, si subiectum cui accidit, sit diuisibile, sicut diuiditur albedo per diuisionem subiecti. vnde omnes passiones, quæ sunt simplices secundum speciem, inueniuntur diuisibiles hoc modo, scilicet secundum subiectum, in quantum scilicet insunt corpori naturali. Et ideo circa tales passiones, quæ vno vel altero modo sunt diuisibiles, est con-

est considerandum quod impossibile sequatur dicentibus lineas indiuisibiles, vel superficies ex quibus componuntur corpora naturalia, ex talibus, quæ non sunt susceptiua passionum corporum naturalium. Deinde cum dicit.

c ¶ Ponit speciales rationes ad improbandum positionem prædictam. Circa quarum primam duo faciunt. primo proponit rationem: secundo probat ea, quæ supposuerat, ibi. [Sed & quod punctum, &c.]

T. cō. 9. Dicit ergo primo, impossibile esse si vtrumque eorum, ex quibus aliquid componitur, nullam habeat grauitatem, & quod compositum habeat ex ambabus grauitatem; sed corpora sensibilia habent grauitatem aut omnia sicut dicebat Democritus, aut quædam, scilicet terra, & aqua, sicut ipsimet Platonicus dicebant. ergo corpus sensibile non potest componi ex rebus non habentibus grauitatem. Componitur autem ex eis, secundum prædictam positionem. Si enim punctum non potest habere grauitatem, ergo nec linea, quæ ex punctis componitur, & si linea non potest habere grauitatem, per consequens nec superficies, quæ componitur ex lineis: & ulterius, neque corpus quod componitur ex superficiebus, quod est contra prædicta. Est autem considerandum, quod ista ratio tenet in partibus quantitatis, quæ sunt eiusdem naturæ, & rationis ad inuicem, & eum toto, non autem tenet in partibus essentialibus, quarum alia ratio est ab inuicem & a toto. vnde non sequitur, si materia non est grauis, nec forma, quod aliquod ex eis compositum non sit aliquid graue actu. Deinde cum dicit.

T. cō. 10. Si enim punctum non potest habere grauitatem, ergo nec linea, quæ ex punctis componitur, & si linea non potest habere grauitatem, per consequens nec superficies, quæ componitur ex lineis: & ulterius, neque corpus quod componitur ex superficiebus, quod est contra prædicta. Est autem considerandum, quod ista ratio tenet in partibus quantitatis, quæ sunt eiusdem naturæ, & rationis ad inuicem, & eum toto, non autem tenet in partibus essentialibus, quarum alia ratio est ab inuicem & a toto. vnde non sequitur, si materia non est grauis, nec forma, quod aliquod ex eis compositum non sit aliquid graue actu. Deinde cum dicit.

T. cō. 11. Si autem omne graue molle, aut durum necesse est esse, facile ex his impossibile aliquod deducere. Molle quidem enim quod in seipso cedens, quod autem cedens diuisibile.

T. cō. 12. Sed adhuc, si graue quidem spissum, leue autem rarum. Est autem spissum à raro differens, eo quod in æquali mole plura existant. si igitur est punctum graue, & densum: & si leue & rarum. Sed quod quidem spissum, & diuisibile, punctum autem indiuisibile.

T. cō. 13. Præterea, si graue quidem est densum, leue autem rarum, & densum hoc à raro differt, quod æquali in mole plura ipsi insunt, si punctum sit graue ac leue, & densum nimirum & rarum erit. At densum quidem est diuisibile, punctum autem diuidi nequit.

T. cō. 14. Quod si omne graue molle, aut durum esse necesse est, impossibile aliquod ex his inferri facile potest; Est enim id molle, quando in seipsum cedit, durum autem id quod non cedit. At quod cedit, diuisibile esse constat.

T. cō. 15. Si maius alio quodam in grauitate, & ita sequitur, quod sit diuisibile. nam omne maius diuiditur in æquale, & plus: sed punctum est indiuisibile, vt supponitur ex eius definitione. ergo punctum non est graue. Secundam rationem ponit ibi.

T. cō. 16. Quæ talis est. Si graue & leue, consequuntur ad rarum & spissum. Videmus enim, quod secundum differentiam raritatis & densitatis elementa differunt in grauitate & leuitate: sed spissum differt in hoc à raro, quod in æquali mole, id est, sub eisdem dimensionibus plura continet, quia plus habet de materia, vt in quarto Physicorum habetur. Cum autem corpora quædam sint grauiora, quædam leuia, cum punctum ponitur graue aut leue, pari ratione ponitur & densum, & rarum: sed illud quod ponitur spissum, oportet esse diuisibile, in quantum plura continet sub minori mole. similiter id quod est rarum, oportet quod sit diuisibile, in quantum æquale continet sub maiori mole: punctum autem est indiuisibile: neque ergo est spissum, neque rarum, per consequens, neque graue, neque leue. Tertiam rationem ponit ibi.

T. cō. 17. Quæ talis est. Omne graue aut est molle, aut durum. cuius ratio est, quia grauitas consequitur duo elementa, scilicet terram & aquam, quorum vnum scilicet aqua, cedit tangenti, & ideo est principium mollitiei: alterum autem, scilicet terra, non cedit, ideo est principium duritiei. Manifestum est autem, quod omne molle est diuisibile, quia cedit tangenti

T. cō. 18. Contra se ipsum, quod non posset esse, nisi haberet plures partes: quarum vna quodammodo resurgeret in locum alterius. Et eadem ratione oportet durum esse diuisibile: non enim posset dici cedens, nisi haberet quod cederet. Cum igitur punctum sit indiuisibile, non erit durum, neque molle, & ita non erit graue. Deinde cum dicit.

T. cō. 19. Ostendit quod nullum graue potest componi ex duobus vel pluribus, quorum nullum est graue. Sed hoc est intelligendum de compositione qua aliquid componitur ex partibus quantitatis, nam ex partibus essentialibus componitur aliquid graue, pura ex materia, & forma, quorum neutrum est graue. Ad hoc autem ostendendum inducit duas rationes. quarum prima est, quæ procedit secundum quorundam opinionem, qui dicebant, quod ex aliquibus non grauius quandoque multiplicabatur, & componebatur aliquid graue: quando autem erant in minori numero non constituebatur ex eis aliquid graue. Oportet igitur, quod determinent quot existentibus constituebatur grauitas, alioquin quod dicitur sine certa ratione, videtur esse fictitium. Secundam rationem ponit ibi.

T. cō. 20. Quæ talis est. Omnis grauitas maior alia grauitate excedit minorem grauitatem, per aliquam grauitatem: quia per additionem similitum fit aliquid maius; & ex hoc sequitur secundum positionem prædictam, quod quodlibet indiuisibile habeat grauitatem. Ponamus enim quod sit aliquid corpus ex quatuor punctis constitutum grauitatem habens: sit aliud corpus constitutum ex pluribus punctis puta ex quinque vel sex, & sic erit grauius, ita scilicet quod oportebit id, in quo excedit, esse graue: & quamuis non omne grauius sit graue, vt supra dictum est tamen omne quod est grauius graui, oportet esse graue, sicut omne quod est albius albo, oportet esse album. Et ideo cum illud quod est maius in vno puncto, sit grauius corpore quod est sibi æquale, si auferatur ab eo vnum punctum, sequitur quod vnum punctum sit graue, quod est impossibile, vt ex præmissis patet. Ergo relinquatur impossibile, quod ex non grauibus fiat aliquid graue.

T. cō. 21. Præmissa prima ratione, quam Aristot. posuit ad improbandum positionem Platonis ponentis corpora ex superficiebus generari, hic ponit secundam rationem. Ad cuius euidenciam sciendum est quod Plato, quia non distinguebat inter vnum, quod est principium numeri, & vnum, quod conuertitur cum ente, quod significat substantiam rei, ponebat per consequens quod vnum, quod est principium numeri, esset substantia rei: & per consequens omnes res ponebat esse numeros. Vnde & dimensiones quantitatis continuæ dicebat esse quosdam numeros positionem habentes: & sic secundum ipsum punctus est vnitas positionem habens, & sic de aliis. Et quia dualitatem attribuebat materiæ, vnitatem

T. cō. 22. At vero neque ex hisce, quæ ponderis expertia sunt, pondus erit. In quot enim hoc, atque in qualibus accidet, aut quonam modo desinient, si haud fingere volunt?

T. cō. 23. Et si omne maius pondere pondus, pondere maius est: & vnum quodque sane partibus vacantiuum pondus habebit. Nam si puncta quatuor pondus habent, quod vero ex pluribus constant quam hoc graui grauius est, atque quod graui grauius est, graue esse necesse est; perinde vt album est, quod albo albius est, id sane quod maius est vno puncto grauius erit æquali albo. Quare & vnum punctum pondus habebit.

T. cō. 24. Præterea, si plana solum lineæ componi possunt, absurdum esse videtur. Nam vt & lineæ ad lineam vtroque modo & per longitudinem, & latitudinem componitur, sic & cum plano componi oportet. Lineæ vero componi cum lineâ potest, si superponatur, non solum si apponatur. At si per latitudinem etiam componi possunt, erit quippiam corpus quod neque est elementum, neque ex elementis, si ex hoc pacto planis compositis componatur.

T. cō. 25. Præterea, si plana solum lineæ componi possunt, absurdum esse videtur. Nam vt & lineæ ad lineam vtroque modo & per longitudinem, & latitudinem componitur, sic & cum plano componi oportet. Lineæ vero componi cum lineâ potest, si superponatur, non solum si apponatur. At si per latitudinem etiam componi possunt, erit quippiam corpus quod neque est elementum, neque ex elementis, si ex hoc pacto planis compositis componatur.

T. cō. 26. Præmissa prima ratione, quam Aristot. posuit ad improbandum positionem Platonis ponentis corpora ex superficiebus generari, hic ponit secundam rationem. Ad cuius euidenciam sciendum est quod Plato, quia non distinguebat inter vnum, quod est principium numeri, & vnum, quod conuertitur cum ente, quod significat substantiam rei, ponebat per consequens quod vnum, quod est principium numeri, esset substantia rei: & per consequens omnes res ponebat esse numeros. Vnde & dimensiones quantitatis continuæ dicebat esse quosdam numeros positionem habentes: & sic secundum ipsum punctus est vnitas positionem habens, & sic de aliis. Et quia dualitatem attribuebat materiæ, vnitatem

T. cō. 27. At vero neque ex hisce, quæ ponderis expertia sunt, pondus erit. In quot enim hoc, atque in qualibus accidet, aut quonam modo desinient, si haud fingere volunt?

T. cō. 28. Et si omne maius pondere pondus, pondere maius est: & vnum quodque sane partibus vacantiuum pondus habebit. Nam si puncta quatuor pondus habent, quod vero ex pluribus constant quam hoc graui grauius est, atque quod graui grauius est, graue esse necesse est; perinde vt album est, quod albo albius est, id sane quod maius est vno puncto grauius erit æquali albo. Quare & vnum punctum pondus habebit.

T. cō. 29. Præterea, si plana solum lineæ componi possunt, absurdum esse videtur. Nam vt & lineæ ad lineam vtroque modo & per longitudinem, & latitudinem componitur, sic & cum plano componi oportet. Lineæ vero componi cum lineâ potest, si superponatur, non solum si apponatur. At si per latitudinem etiam componi possunt, erit quippiam corpus quod neque est elementum, neque ex elementis, si ex hoc pacto planis compositis componatur.

F ut album, vel dulce, & in talibus comparatiuis præsupponitur positium & infertur: quædam autem sunt, quæ quandoque dicuntur absolute, quandoque autem relative, sicut graue & leue. Nam, vt in quarto dicitur, ignis dicitur absolute leuis, terra autem absolute grauis, aer autem

ret neque lineas ipsas habere, quod si hæ non habent, neque plana etiam habent, quare neque corpus vllum ipsum habet.

At vero punctum pondus habere non posse patet, graue namque omne grauius, etiam & leue leuius aliquo esse potest: grauius autem aut leuius fortasse non necesse est graue vel leue esse. Quemadmodum & magnum quidem est maius, maius autem non omne magnum esse necesse est. Complura enim sunt, quæ absolute quidem sunt parua, quibusdam autem aliis sunt maiora. Si igitur quod cum graue sit grauius est, id pondere maius esse necesse est, & omne graue diuisibile sane erit, punctum autem indiuisibile supponunt esse.

Præterea, si graue quidem est densum, leue autem rarum, & densum hoc à raro differt, quod æquali in mole plura ipsi insunt, si punctum sit graue ac leue, & densum nimirum & rarum erit. At densum quidem est diuisibile, punctum autem diuidi nequit.

Quod si omne graue molle, aut durum esse necesse est, impossibile aliquod ex his inferri facile potest; Est enim id molle, quando in seipsum cedit, durum autem id quod non cedit. At quod cedit, diuisibile esse constat.

fit maius alio quodam in grauitate, & ita sequitur, quod sit diuisibile. nam omne maius diuiditur in æquale, & plus: sed punctum est indiuisibile, vt supponitur ex eius definitione. ergo punctum non est graue. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ talis est. Si graue & leue, consequuntur ad rarum & spissum. Videmus enim, quod secundum differentiam raritatis & densitatis elementa differunt in grauitate & leuitate: sed spissum differt in hoc à raro, quod in æquali mole, id est, sub eisdem dimensionibus plura continet, quia plus habet de materia, vt in quarto Physicorum habetur. Cum autem corpora quædam sint grauiora, quædam leuia, cum punctum ponitur graue aut leue, pari ratione ponitur & densum, & rarum: sed illud quod ponitur spissum, oportet esse diuisibile, in quantum plura continet sub minori mole. similiter id quod est rarum, oportet quod sit diuisibile, in quantum æquale continet sub maiori mole: punctum autem est indiuisibile: neque ergo est spissum, neque rarum, per consequens, neque graue, neque leue. Tertiam rationem ponit ibi.

Quæ talis est. Omne graue aut est molle, aut durum. cuius ratio est, quia grauitas consequitur duo elementa, scilicet terram & aquam, quorum vnum scilicet aqua, cedit tangenti, & ideo est principium mollitiei: alterum autem, scilicet terra, non cedit, ideo est principium duritiei. Manifestum est autem, quod omne molle est diuisibile, quia cedit tangenti

Lect. 3.

T. cō. 12.

e contra se ipsum, quod non posset esse, nisi haberet plures partes: quarum vna quodammodo resurgeret in locum alterius. Et eadem ratione oportet durum esse diuisibile: non enim posset dici cedens, nisi haberet quod cederet. Cum igitur punctum sit indiuisibile, non erit durum, neque molle, & ita non erit graue. Deinde cum dicit.

i ¶ Ostendit quod nullum graue potest componi ex duobus vel pluribus, quorum nullum est graue. Sed hoc est intelligendum de compositione qua aliquid componitur ex partibus quantitatis, nam ex partibus essentialibus componitur aliquid graue, pura ex materia, & forma, quorum neutrum est graue. Ad hoc autem ostendendum inducit duas rationes. quarum prima est, quæ procedit secundum quorundam opinionem, qui dicebant, quod ex aliquibus non grauius quandoque multiplicabatur, & componebatur aliquid graue: quando autem erant in minori numero non constituebatur ex eis aliquid graue. Oportet igitur, quod determinent quot existentibus constituebatur grauitas, alioquin quod dicitur sine certa ratione, videtur esse fictitium. Secundam rationem ponit ibi.

T. cō. 13.

LECTIO IIII.

Adhuc siquidem superficies solum secundum lineam contingit componi inconueniens. Quemadmodum enim & lineæ ad lineam vtroque modo componitur, & secundum longitudinem, & secundum latitudinem oportet, & superficiem superficiæ eodem modo. Lineæ autem potest lineæ componi secundum lineam suppositam non solum appositam. Sed & siquidem, & secundum latitudinem contingit componi, erit aliquid corpus, quod neque elementum, neque ex elementis, si ex hoc pacto planis compositis componatur.

LECTIO IIII.

Præmissa prima ratione, quam Aristot. posuit ad improbandum positionem Platonis ponentis corpora ex superficiebus generari, hic ponit secundam rationem. Ad cuius euidenciam sciendum est quod Plato, quia non distinguebat inter vnum, quod est principium numeri, & vnum, quod conuertitur cum ente, quod significat substantiam rei, ponebat per consequens quod vnum, quod est principium numeri, esset substantia rei: & per consequens omnes res ponebat esse numeros. Vnde & dimensiones quantitatis continuæ dicebat esse quosdam numeros positionem habentes: & sic secundum ipsum punctus est vnitas positionem habens, & sic de aliis. Et quia dualitatem attribuebat materiæ, vnitatem

Autem formæ, æstimabat quod formæ omnium corporum essent accipiendæ secundum rationem figurarum, secundum quas corpora terminantur. Vltimi autem termini dimensionum sunt puncta, quæ sunt vnitates positæ, vt dictum est: & ideo diuersas figuras corporeas diuersis corporibus attribuebat, videlicet figuram pyramidalem igni, figuram autem sex basium terræ; figuram autem octo basium aeri, figuram autem decem basium aquæ: figuram autem duodecim basium ætheri, sc. cælo. Manifestum est autem figuræ corporeas ex superficiebus constitui, in quantum ad inuicem coniunguntur secundum tactum linearem. sic enim faciunt angulum corporealem. Et ideo formalis compositionem corporum distribuens Plato, dicebat quod corpora componuntur ex superficiebus secundum lineam coniunctis. Contra hoc obiicit Aristot. dicens, inconueniens esse superficies componi, siue coniungi ad instituendum corpus solum secundum linearem contactum. Et hoc manifestat per exemplum. Lineæ enim duobus modis potest alteri lineæ coniungi. Vno modo secundum longitudinem, quod est secundum punctualem contactum, in quantum scilicet longitudini vnus lineæ coniungitur in puncto longitudo alterius lineæ, siue faciat angulum cum ea, siue non. Alio modo secundum latitudinem, quod est, secundum appositionem totius lineæ ad totam lineam in via latitudinum. Et similiter oportet quod superficies componatur superficiæ dupliciter, scilicet secundum profunditatem, puta, si tota vna superficies

At vero neque ex hisce, quæ ponderis expertia sunt, pondus erit. In quot enim hoc, atque in qualibus accidet, aut quonam modo desinient, si haud fingere volunt?

Et si omne maius pondere pondus, pondere maius est: & vnum quodque sane partibus vacantiuum pondus habebit. Nam si puncta quatuor pondus habent, quod vero ex pluribus constant quam hoc graui grauius est, atque quod graui grauius est, graue esse necesse est; perinde vt album est, quod albo albius est, id sane quod maius est vno puncto grauius erit æquali albo. Quare & vnum punctum pondus habebit.

LECTIO IIII.

Præterea, si plana solum lineæ componi possunt, absurdum esse videtur. Nam vt & lineæ ad lineam vtroque modo & per longitudinem, & latitudinem componitur, sic & cum plano componi oportet. Lineæ vero componi cum lineâ potest, si superponatur, non solum si apponatur. At si per latitudinem etiam componi possunt, erit quippiam corpus quod neque est elementum, neque ex elementis, si ex hoc pacto planis compositis componatur.

supponatur alteri superficiæ, & secundum linearem contactum: siue constituat angulum corporealem, siue non. Et ad exponendum quod dixerat subdit quod lineæ potest componi lineæ secundum hoc, quod supponatur alteri, & non solum secundum hoc, quod apponatur ei secundum tactum linearem, sed sequetur, quod si præponatur secundum latitudinem, & supponendo superficiem superficiæ, id quod componitur ex superficiebus sic compositis, erit corpus, quod nec est elementum, nec ex elementis. Quod autem non sit elementum, patet: quia omnia elementa constituentur secundum alium modum coniunctionis superficiæ. Quod autem non sit ex elementis, patet: quia ista compositio superficiæ, quæ est secundum superpositionem, videtur constituere ipsum profunditatem corporis, quæ est eius substantia. Alia vero compositio superficiæ constituit corpus secundum figuram, quæ est forma adueniens substantiæ corporali: vnde compositio superioris erit prior: & id quod est institutum ex tali modo compositionis, videtur comparari ad id quod est constitutum secundum alium modum compositionis, sicut materia ad formam. Ex superficiebus autem secundum opinionem Platonis, natum est componi corpus. sequitur igitur, quod id quod præcedit omnia elementa, sicut elementorum materia suscipiens omnes figuras seu formas eorum, sit corpus. Et hoc reputabat Plato inconueniens. non enim primam materiam dicebat esse corpus, sicut quidam antiqui naturales dixerunt. Deinde cum dicit.

¶ Ponit

specie motus huiusmodi corpora moueantur: & qui est motus naturalis eorum, cum autem hoc non determinauerint, insufficienter posuerunt. Secundo ibi.

e ¶ Ponit quandam excusationem: quia ipsi dicebant, quod vnum istorum corporum indiuisibilem, quæ ponebant elementa, moueatur ab alio per violentiam. Sed hoc excludit dupliciter. Primo quidem, quia si ponitur motus violentus, necesse est, quod ponatur motus secundum naturam, propter quem est motus violentus, vt supra dictum est. Secundo, quia oportet, quod saltem primum mouens non moueat per violentiam, sed secundum naturam. Quod enim mouet per violentiam, habet principium suæ motionis extra, & ita non mouet nisi motum. si ergo non ponatur aliquod primum mouens secundum naturam, sed semper moueat per violentiam prius motum ab aliquo alio, procederetur in infinitum in mouentibus: quod est impossibile, vt probatum est in octauo Physicorum. Et ita non excusantur quin oportuerit eos assignare motum naturalem.

LECTIO VI.

Idem autem hoc accidere necessarium vtiq; si quemadmodum in Timæo scriptum est ante factum esse mundū mouebantur elementa inordinate. Necesse enim aut violentum esse motum, aut secundum naturam. Si autem secundum naturam mouebantur, necesse mundum esse, si quis attendens velit considerare. Tunc enim primum mouens necesse mouere se ipsum motum secundum naturam, & mota non violentia in propriis quiescentia locis facere, quem quidem habent nunc ordinem. Quæ quidem grauitatem habentia ad medium, quæ autem leuitatem habentia à medio, hanc autem mundus habet dispositionem.

LECT. VI.

a Postquam Philosophus improbavit opinionem Democriti, & Leucippi circa motus corporum naturalium, hic improbat opinionem Platonis circa idem. & primo per rationes, secundo per dicta aliorum Philosophorum, qui circa hoc melius sensisse videntur, ibi. [Videtur autem hoc ipsum, &c.] Circa primum ponit quatuor rationes, circa quarum primam dicit: quod idem inconueniens quod accidit Democrito: & Leucippo, necesse est accidere si quis ponat: quod antequam mundus esset factus, elementa ex quibus mundus constituitur, mouebantur motu inordinato, sicut in Timæo scribitur à Platone narrante, quod antequam mundus à Deo fieret materia inordinata fluctuabat. Quod autem idem accidat ex hac positione ostendit subdens, quod necesse est dicere, quod motus inordinatus quo mouebantur elementa aut esset violentus: aut secundum naturam. Et si quidem esset violentus reditur in primam positionem, vnde accidit idem inconueniens. Si autem esset secundum naturam: hoc est contrarium posito. ponitur enim quod nondum mundus erat.

Si vero elementa mouebantur secundum naturam necesse est dicere quod tunc mundus erat, si quis attente velit considerare, cum omnis motus etiam secundum Platonem, reducatur sicut in eadem in primū mouens. Si ergo elementa quocunq; modo mo-

uebantur necesse est dicere, quod primum mouens mouebat se ipsum secundum naturam. Primum autem mouens hic intelligitur non simpliciter primum, quia hoc est omnino immobile, vt probatur in octauo Physic. & in duodecimo Metaph. sed primum mouens in genere naturalium mouerium, quod mouet seipsum tanquam compositum ex motore & moto, vt probatum est in octauo Phys. Alia tamen littera habet. Primū mouens necesse mouere ipsum motum, scilicet primum secundum naturam. Et etiam intelligitur de primo motore simpliciter, mouere simpliciter, quod est omnino immobile, quæ mouet primum mobile. Quocunq; autem modo accipiatur primum mouens, necesse est quod moueat secundum naturam. Nō enim est possibile, vt id quod est præter naturam sit prius eo, quod est secundum naturam, vt ex præmissis patet. Si autem primum mouens naturaliter mouet, necesse est, quod corpora mota, quæ sequuntur motionem primi mouentis, non moueantur per violentiam, neque quiescant per violentiam in propriis locis: sed seruent eundem ordinem quem nunc tenent: ita scilicet, quod corpora grauiora cedant in medium, & ibi quiescant; corpora autem leuiora ferantur à medio, & sursum moueantur: hæc autem dispositio mundi existens est. sequitur ergo, quod mundus esset antequam fieret. Non ergo est consonū ponere, quod elementa priusquam mundus fieret, mouerentur secundum naturam, vel secundum violentiam: & sic sequitur idem inconueniens, quod Democrito & Leucippo. Secundam rationem ponit ibi.

Nam si elementorum aliud ab alio vi mouetur; at secundum naturam etiam aliquem vnus cuiusque motum esse necesse est, præter quem est iste qui violentus est, & id quod primum mouet non vi, sed secundum naturam mouere oportet. In infinitum enim abibitur, si non erit quicquam primum mouens secundum naturam, sed semper ipsum prius vi subiens motum mouebit.

LECTIO VI.

Hoc idem accidat necesse est, & si vt in Timæo est scriptum, elementa mouebantur antea, quam mundus ortus esset. Motum enim aut violentum, aut secundum naturam esse necesse est. Quod si secundum naturam mouebantur, mundum esse necesse est, si quisquam velit cum diligentia contemplari. Primum namque mouens mouere necesse est, ipsum secundum naturam subiens motum. Et ea, quæ mouentur non vi in suis quiescentia locis eum quem nunc habent, ordinem facere: ea quidem, quæ pondus habent ad medium: ea vero, quæ leuitatem habent à medio suo pergentia nutu. Hunc autem ordinem mundus habet.

Præterea tantum quisquam interrogauerit: fieri non poterat, an non poterat, vt inordinata subeuntia motum talibus etiam missionibus aliqua miscerentur, ex quibus ea corpora constant, quæ secundum naturam constituuntur: ossa, inquam, & caro, & istiusmodi cætera, quemadmodum Empedocles in concordia fieri dicit. At enim complura capita sine collo sunt orta.

K

bat ex parte corporum simplicium: hæc autem ratio concludit ex parte corporum mistorum, vtrorumque dispositio attenditur in consistencia mundi. Dicit ergo si elementa antequam mundus fieret, mouebantur inordinate, potest aliquis quaerere vtrum elementa, quæ inordinate mouebantur, possent misceri talibus missionibus, vt ex eis constituerentur corpora, quæ secundum naturam cōstat, sc. carnes, & ossa, & alia huiusmodi. Si quis enim dicat hoc non fuisse possibile, sequitur, quod elementa non omnino inordinate mouebantur, cum scilicet nō possent indifferenter quibuslibet motibus moueri. Nam Empedocles ponens elementa moueri ab amicitiis, dixit quod huiusmodi corpora per motum quo amicitiis ea mouebat, constituebantur, eo scilicet quod ex solis motibus elementorum per amicitiis alicui generabatur caro, alicuius, alicui caput, alicui manus. Vnde dicit, quod ex tali coniunctione

iunctione elementorum per amicitiis sunt producta multa capita sine ceruice. Si ergo sic dicatur fuisse impossibile hæc produci, elementa non omnino inordinate mouebantur. Si vero possibile erat hæc produci, iam erat completa mundi dispositio non solum quantum ad corpora simplicia, sed etiam quantum ad mista. Est autem attendendum, quod germinatio capitum sine ceruice secundum Empedoclem, causatur ex amicitiis, non secundum vltimum terminum suæ motionis, in quo ex omnibus facit vnum, sed secundum processum quo paulatim plura in vnum redigit, ex elementis corpora mista cōstituens. Tertiam rationem ponit ibi.

T. cō. 23.

T. cō. 24.

T. cō. 25.

c His autem qui infinita in infinito mota faciunt, si quidem vnum mouens necesse vna ferri latione: quare non inordinate mouebuntur. Si autem infinita mouentia, & lationes infinitas necessarium esse: si enim finita, ordo aliquis est. Non enim ex non ferri in idem inordinatio accidit: neque enim nunc in idem feruntur omnia, sed quæ eiusdem generis solum.

d Adhuc autem, inordinate nihil est aliud quam præter naturam, ordo enim propria sensibilibus naturalium est. Sed adhuc & hoc inconueniens, & impossibile in infinitum inordinatum habere motum. Est enim natura illa rerum qualem habent plura, & plurimo tempore. Accidit igitur ipsis contrarium. Inordinationem quidem esse secundum naturam: ordinem autem, & mundū præter naturam; quamuis nihil vt contingit, sit eorum, quæ secundum naturam.

e Videtur autem hoc ipsum etiam Anaxagoras sumere bene. Ex immobilibus enim inchoat mundum facere. Tentant autem & alij congregantes aliqualiter, iterum mouere, & segregare; distantibus autem & motis non rationabilem facere generationem. Propter quod & Empedocles prætermittit eam, quæ in amicitiis. Neque enim vti que poterat constituere cælum ex

Si vero essent infinita principia motus specie differentia, sequeretur quod etiam essent infinitæ species motus: quod est impossibile secundum præmissa, in quibus ostensum est non esse infinitas, & indeterminatas species motus. Idem autem dicendum est de finitis principis motuum, & finitis motibus; quia si essent finitæ species motus causatæ à finitis principis, iam attenderetur in eis aliquis ordo. non enim inordinatio motuum provenit ex hoc, quod non omnia corpora feruntur in idem, quod est esse plures species motus: quia etiam nunc, quando mundo iam facto est ordinatus motus corporum, non omnia corpora feruntur in idem, sed solum ea, quæ sunt vnus generis, sicut omnia grauiora deorsum. Addit ergo per hanc intentionem, quod necesse est ponere motus infinitos, si antequam mundus fieret, corpora mouebantur inordinate. Quartam rationem ponit ibi.

¶ Per quam ostenditur, quod prædicta positio sibi ipsi contradicit. nihil enim aliud est esse aliquid inordinate, quam esse præter naturam. In rebus enim sensibilibus apparet, quod ordo est propria natura eorum, quia scilicet per propriam naturam, vnum quodque eorum inclinatur ad aliquod certum: hæc autem inclinatio est ordo, qui attenditur in sensibilibus rebus. Tunc enim vnum quodque dicitur inordinate agere, aut moueri, quando hoc accidit non secundum inclinationem naturæ propriæ. Ex quo adhuc apparet hoc esse inconuen-

niens, & impossibile, quod res mobilis habeat motum inordinatum infinitum, id est, infinito tempore durantem; quia sicut dictum est, motus inordinatus est, qui est contra naturam. Apparet autem hoc ad rationem naturæ cuiuscunq; rei pertinere, quod inueniatur impluribus, quæ sunt vnus generis, & plurimo tempore. Non enim dicitur esse naturale homini, quod aliquibus paucis conuenit, puta, esse ambidextrum: sed quod in pluribus, & frequentius inuenitur. sic igitur accidit ipsis Platonis ponere si-mul contraria scilicet, quod ordinatio motus sit secundum naturam, eo quod fuit tempore infinito ante mundum, & quod ordinatio motus, & mundus constitutus motu iam ordinato sit præter naturam, eo quod pauciori tempore fuit, quamuis nihil eorum, quæ sunt secundum naturam, sit, vt contingit, id est, absque certo ordine. Est autem attendendum, quod rationes Aristotelis directe contra positionem Platonis procedunt, si ex verbis eius intelligatur, quod prius tempore erat inordinatio motus elementorum, quam fieret mundus. Sectatores autem Platonis dicunt eum hoc non intellexisse, sed quod omnis ordinatio motus sensibilibus est à primo principio, ita quod alia in se considerata præter influentiam primi principij, sunt inordinata. Et secundum hoc Aristotelis non obicit hic contra sensum Platonis, sed contra Platonis verba, ne ab eis aliquis in errorem inducatur. Deinde cum dicit.

B

in idem vniuersa feruntur, sed ea tantum, quæ eiusdem generis sunt.

Præterea, inordinate quippiam fieri, nihil aliud est quam fieri præter naturam, ordo enim proprius, sensibilibus naturalium nimirum est. At vero, & hoc absurdū est ac impossibile, infinitum, inquam, inordinatum motum habere. Est enim ea natura rerum quam plures, & pluri in tempore habent. Contrarium igitur ipsis accidit. Inordinationes quidem esse secundum naturam, ordinem vero mundum præter naturam, & tamen nihil eorum, quæ sunt secundum naturam, sit forte & fortuna.

Videtur autem Anaxagoras hoc ipsum etiam bene sic cepisse. Ex immobilibus enim incipit conficere mundum. Enituntur autem & ceteri congregantes aliquo modo, rursus mouere ac segregare, ex distantibus autem ac subeuntibus motum generationem facere, non est consonū rationi. Quia propter & Empedocles omittit eum motum, qui est in cōcordia. Non enim cælum constituere potuisset ex separatis quidem extruens, ob con-

per hoc sensisse melius videntur ei. Circa quod considerandum est, quod tam Democritus & Leucippus, quam etiam Plato duo videbantur posuisse circa corpora existentia ante mundum. primo quidem quia ponebant ea moueri: secundo quia ponebant ea segregata. Quantum ergo ad primum dicit, quod hoc ipsum, quod consideratur circa constitutionem mundi, videtur Anaxagoras bene sumere. posuit enim quod mundus inchoaretur ex corporibus non prius motis. Quod quidem rationabilius est, quam dicere mundum fieri ex corporibus prius motis: nam motus actus quidam est in potentia existens, & ita medium est inter primam potentiam, & primum actum: in his autem quæ sunt, principium sumitur ab his, quæ sunt omnino in potentia. Et ideo rationabilius est principium mundi constituere ex his, quæ omnino non mouentur, quam ex rebus motis. Quantum autem ad secundum dicit, quod etiam alij Philosophi ponentes principium mundi congregantes aliqualiter, id est, dicentes quod antequam mundus fieret, erant omnia aliqualiter congregata in vnum, tentauerunt assignare modum, quomodo res iterum mouerentur, & ad inuicem segregarentur in ipsa mundi constitutione, sicut posuit Anaximander, &

Empedocles. Non est enim rationale, quod aliquis faciat generationem mundi ex rebus prius distantibus, & motis. Sicut enim motus est actus quidam, ita etiam discretio, seu distantia rerum est per proprias formas, secundum quas res sunt in actu: secundum enim quod sunt in potentia res, non discernuntur. Et quia generatio proprie fit ex eo quod est in potentia, ideo non est rationale generare mundum ex rebus discretis, & motis. Et inde est, quod Empedocles in prima generatione mundi prætermisit amicitiam, ad quam pertinet congregare disgregata. non enim poterat Empedocles tradere constitutionem cœli, id est, mundi: ita quod constitueret ipsum ex rebus segregatis faciendo congregationem prius disgregatorum per amicitiam. sic enim sequeretur, quod mundus esset constitutus ex elementis prius disgregatis, quod est contra prædicta. Vnde quia in constitutione mundi utebatur solū lite, ad quam pertinet disgregare coniuncta, cōsequens est, quod mundus etiam fieret ex aliquo vno, & congregato ex multis.

T. cō. 16.

f segregatis quid constituens congregationem autem faciens propter amicitiam. Ex disgregatis enim est constitutus mundus elementis; itaque necessarium fieri ex vno, & congregato.

f Quod quidem igitur est naturalis quidam motus vniuscuiusque corporum, quo non vi mouentur, neq; præter naturam, manifestum ex his.

LECTIO VII.

Quod autem quædam habere necessarium inclinationem grauitatis & leuitatis ex his palam.

b Moueri quidem enim inquitur necessarium esse. Si autem non habebit natura inclinationem, quod mouetur impossibile moueri, aut ad medium, aut à medio.

c Sit enim quod quidem in quo A, non graue. Quod autem in quo B, grauitatem habens: feratur autem non graue per eam, quæ G D, quod autè B in æquali tempore per eam, quæ G E. Per maius enim fertur grauitatem, vt quæ G E, ad eam, quæ G D. Possibile enim sic se habere, ad aliquid earum, quæ in ipso partium, si totum fertur per totam G E partem, necesse est in eodem tempore eam, quæ G D ferri. Itaque per æquale fertur non graue, & grauitatem habens: quod quidem impossibile. eadem autem ratio & in leuitate.

LECT. VII.

Postquam Philosophus ostendit quod corpora naturalia habent motus naturales, & improbauit positiones Philosophorum, qui circa hoc errauerunt, hic ostendit quod corpora, quæ mouentur naturaliter motu recto, habent grauitatem & leuitatem, principia enim motus naturalis in dictis corporibus attenduntur secundum grauitatem & leuitatem. Primo ergo proponit quod intendit, dicens manifestum esse ex his, quæ sequuntur, quod quædam corpora, quæ scilicet mouentur naturaliter motu recto, necesse est habere grauitatem & leuitatem, quibus inclinantur ad propria loca. Dicit autem quædam, ad differentiam eorum, quæ circulariter mouentur. Secundo ibi.

b Inducit probationem ad propositū, dicens, hic dicimus communiter, quod necesse est corpora naturalia moueri. Ex hoc enim dicuntur naturalia, quod habent in seipsis principium motus, vt ex secundo Physicorum apparet: sed si illud quod mouetur, non habet naturalem inclinationem qua tendit in aliquem locum determinatū, impossibile est quod moueatur vel ad medium, quod

f fit per inclinationem grauitatis: vel à medio, quod fit per inclinationem leuitatis. ergo necesse est corpora, quæ mouentur motu recto, habere grauitatem & leuitatem. Tertio ibi.

c ¶ Probat quod supposuerat, scilicet quod si prædicta corpora non habeant grauitatem & leuitatem, quod non mouerentur. Et primo ostendit quod non mouerentur naturaliter: secundo ostendit quod non mouerentur per violentiam, ibi. [Adhuc autem si erit aliquod corpus, &c.] Dicit ergo primo, quod si aliquod inferiorum corporum non habet grauitatem, vel leuitatem, sint duo corpora, quorum vnum sit A, non habens grauitatem. aliud autem sit B, habens grauitatem; moueatur autem A, quod est corpus non graue aliquo determinato tempore, puta, per spatium vnius horæ per magnitudinem, quæ est G D, motu scilicet, qui est ad medium, corpus autem quod est B, grauitatem habens, feretur in eodem tempore specie motus maiorem magnitudinem, quæ sit G E: necesse est enim, quod corpus habens grauitatem feratur æquali tempore per maius spatium, quam corpus non habens grauitatem, sicut & corpus grauius feretur citius deorsum, quam corpus minus graue. Diuidatur autem corpus B habens grauitatem secundum proportionem, quæ est G D, vt scilicet se habeat totum B, ad partem eius, puta, quæ sit E, sicut se habet totum G E ad G D, nihil enim prohibet talem diuisionem fieri corporis B, cum omne corpus finitum possit diuidi secundum quamcunque proportionem datam: procedatur ergo sic. Sicut se habet G E ad G D, ita se habet B ad partem eius. ergo permutatum, sicut se habet totum B, ad totum G E ita se habet pars diuisa ad G E. Si ergo totum B fertur tempore determinato per totum G E, necesse est quod pars ipsius B in eodem tempore feratur per magnitudinem G D. In eodem autem tempore corpus A non habens grauitatem, feratur super eandem magnitudinem. ergo sequetur, quod corpus habens grauitatem, & corpus non habens grauitatem, in æquali tempore ferantur super eandem magnitudinem & eadem ratio est, si alterum corpus ponatur habere leuitatem. Si ergo manifestum est, quod sequitur inconueniens, si aliquod inferiorum corporum ponatur non habere grauitatem, neq; leuitatem, Deinde cum dicit.

G Naturalem igitur motum vniuscuiusque corporum esse, quo non vi mouentur, neque præter naturam, ex hisce quæ diximus patuit.

LECTIO VII.

Est autè necessarium ponderis nonnulla corpora momentum, ac leuitatis habere, ex his dilucidum fieret.

H

Dicimus enim necessarium esse moueri. Si vero id quod mouetur momentum natura non habet, fieri non potest, vt aut è medio, aut ad medium moueatur.

Sit enim A quidem pondere carens, B vero habeat pondus, atque transeat A quidem C D spatium, B vero æquali in tempore spatium C E. per maius enim spatium id quod pondus habet, feretur. Si igitur corpus quod habet pondus ea ratione qua diuisum est C E spatium diuidatur. Potest enim ad partium suarum aliquam sic se habere, vt C E se habet ad C D, sit totum per totum C E feratur, pars eodem tempore per C D feratur necesse est. Quare id quod pondere vacat, & id quod est ponderis particeps, per æquale spatium tempore eodem ferentur, quod impossibile est. Eadem & in leuitate ratio fieri potest.

K

bet pars diuisa ad G E. Si ergo totum B fertur tempore determinato per totum G E, necesse est quod pars ipsius B in eodem tempore feratur per magnitudinem G D. In eodem autem tempore corpus A non habens grauitatem, feratur super eandem magnitudinem. ergo sequetur, quod corpus habens grauitatem, & corpus non habens grauitatem, in æquali tempore ferantur super eandem magnitudinem & eadem ratio est, si alterum corpus ponatur habere leuitatem. Si ergo manifestum est, quod sequitur inconueniens, si aliquod inferiorum corporum ponatur non habere grauitatem, neq; leuitatem, Deinde cum dicit.

d ¶ Ostendit

d ¶ Ostendit quod si sit aliquid inferiorum corporum non habens grauitatem, vel leuitatem, quod non possit per violentiam moueri, & dicit. Ex quo ostensum est per rationem prædictam, quod corpus sine grauitate, vel leuitate non potest moueri naturaliter motu recto, necesse est si moueretur, quod moueatur per violentiam. Nam

T. cō. 27.

omnis motus huiusmodi corporum, aut est naturalis, aut violentus: sed nec per violentiam moueri potest, quia si moueatur per violentiam, necesse est quod sit motus infinitus, id est, infinitæ velocitatis. quod est impossibile. Et quod hoc sequatur, probat præmissis hoc principio. quod si aliqua virtus, id est, violentia sit mouens aliquod corpus grauius, vel leuius, ab eadem virtute, id est, ab eadem violentia, plus, id est, velocius mouebitur in motu, scilicet deorsum: nam corpus maius, & grauius magis violentia resistit. Si igitur A corpus non habens grauitatem, quod violentia moueatur sursum per magnitudinem, quæ est G E, aliud autem corpus sit B grauitatem habens, quod ab eadem virtute in æquali tempore moueatur per magnitudinem, quæ est G D, minorem vtique quam G E: sicut grauius minus mouetur ab eadem virtute, ita graue minus, quam non graue. Diuidatur ergo corpus B, habens grauitatem secundum proportionem, quæ est magnitudinis G E, ad G D, sequetur ergo sicut & prius, quod id quod aufertur per diuisionem à corpore B grauitatem habente, feratur per magnitudinem G E, in æquali tempore, in quo feratur per ipsam corpus A, non habens grauitatem, qua totum corpus B, in eodem tempore feratur per magnitudinem G D, quæ est minor. Oportet enim esse proportionem velocitatis minoris magnitudinis ad maiorem, sicut se habet corpus maius ad minus, ita, scilicet quod in eodem tempore maius corpus moueatur per minorem magnitudinem, & minus per maiorem, quia minus corpus ab eadem virtute velocius mouetur. Sequetur igitur, quod per æquale spatium feratur corpus non graue, & corpus habens grauitatem in eodem tempore, quod est impossibile. Quodcumque autem corpus graue proponatur, quantumcumque velociter moueatur, adhuc corpus non graue mouebitur eodem tempore per maius spatium. Sic igitur sequitur, quod corpus non graue moueatur infinita velocitate per violentiam, quod est impossibile: & eadem ratio de corpore leui. Sic ergo epilogando concludit manifestum esse, quod omne corpus quod determinatum est, scilicet quod mouetur motu recto, necessario habeat grauitatem, vel leuitatem. Et dicit notanter, determinatum: vel quia hic determinate de ipsa loquitur, vel quia huiusmo-

T. cō. 28.

e Quoniam autem natura est in ipso existens motus principium, virtus autem in alio secundum quod aliud. Motus autem hic quidem secundum naturam, hic autem violentus omnis, eum quidem qui secundum naturam pura lapidi, eum qui deorsum, velociorem faciet quod secundum virtutem: Eum autem, qui præter naturam, totaliter ipsa.

A di corpora mouentur motu recto prout sunt segregata, & diuersa, non autem secundum se tota. Deinde cum dicit.

A	G	E
B	G	D

Præterea si quippiam corpus, & ponderis expert, & leuitatis motum subibit, vi moueatur necesse est. Si vero vi moueatur, infinitum efficit motum, nam cum potentia quadam sit ea, qua mouet, id autem quod est minus; ac leuius plus ab eadem potentia moueatur, sic motum A quidem pondere carens per C D E spatium, B vero pondus æquali in tempore per C D. Si igitur diuisum fuerit id quod pondus habet, ea ratione quam C E ad C D, habet, fiet, vt id quod aufertur ab eo quod pondus habet, æquali in tempore per C E feratur, quoniam totum per C D mouebatur. Celerius enim minoris ad celeritatem maioris ita sese habebit, vt maius corpus se habet ad minus. Per æquale ergo spatium, & id quod pondere vacat, & id quod est ponderis particeps tempore eodem feretur, quod quidem fieri nequit. Quare si omnino quouis proposito per maius spatium id mouebitur quo pondere caret, per infinitum vtique ferri potest. Patet igitur omnino definitum corpus pondus, aut leuitatem habere.

Cum autè natura quidem id sit principium motus quod est in ipso, potentia autem id quod est in alio, vt aliud est, atque motus alius sit secundum naturam, alius violentus. Naturalis quidem motus celerior facit eo quod potentia mouet, vt eum quo lapis deorsum fertur. Eum autè qui est præter naturam, omnino potentia ipsa.

E dem est potentia, per quam aliquid est naturaliter susceptiuum morionis alterius: & ideo cum corpora inferiora mouentur à corporibus superioribus, non est motus violentus, sed naturalis, quia in corporibus inferioribus est naturalis aptitudo, vt sequantur motiones superiorum corporum. Motus autem violentus est, quando principium motus est ab extrinseco, sicut cum homo proicit corpus graue sursum, in quo nulla est naturalis aptitudo ad talem motum. Ostendit autem consequenter, quomodo violentia misceatur motui naturali. Cum enim motum, qui est aliquid corpori naturali, sicut lapidi est motus naturalis deorsum, potentia violenta mouens facit aliquando velociorem, & sic talis motus quodammodo est commixtus; dum secum habet à natura additionem velocitatis. Quocumque enim modo esse ibi aliquid à natura, nec esset præter naturam: Deinde cum dicit.

Thom. de Caelo.

I 2 f ¶ Osten-

Lect. T. cō. 3.

f ¶ Ostendit quomodo aer deseruit vtrique motui. Et primo, quomodo deseruit motui violento: secundo, quomodo deseruit motui naturali, ibi. [Et cum autem, qui secundum naturam, &c.] Dicit ergo primo, quod virtus motoris violenti vtritur, aere tanquam quodam instrumento ad ambo, id est, ad motum sursum, & ad motum deorsum, aer autem natus est esse leuis, & grauis. Sicut enim supra dictum est, & infra in quarto plenius dicitur, ignis est simpliciter leuis: terra autem simpliciter grauis: aer autem, & aqua medio modo se habent inter vtrumque. Nam aer ad ignem quidem est grauis, ad aquam autem & terram est leuis: aqua autem ad terram quidem est leuis, ad ignem autem & aerem est grauis. Sic igitur aer secundum quod est leuis, perficiet motum violentum qui est deorsum, perficit secundum quod est grauis. Virtus enim violenti motoris per modum cuiusdam impressionis tradit motum vtrique, id est, vel aeri sursum moto, & deorsum moto; vel etiam aeri, & corpori graui, puta, lapidi. Non est autem intelligendum, quod virtus violenti motoris imprimat lapidi, qui per violentiam mouetur, aliquam virtutem per quam moueatur: sicut virtus generantis imprimat genito formam, quam consequitur motus naturalis. Nam sic motus violentus esset a principio intrinseco, quod est contra rationem motus violenti. Sequeretur etiam quod lapis ex hoc ipso quod mouetur localiter per violentiam alteraretur, quod est contra sensum. Imprimat ergo motor violentus lapidi solum motum, quod quidem fit, dum tangit ipsum: sed quia aer est susceptibilior talis impressionis, tum quia est subtilior, tum quia est quodammodo leuis, velocius mouetur per impressionem violenti motoris, quam lapis, & sic desinente violento motore, aer ab eo motus vterius propellit lapidem, & etiam aerem coniunctum, qui etiam mouet lapidem vterius, & hoc fit quousque durat impressio primi motoris violenti, vt in octauo Physic. Et inde est, quod quamuis motor violentus non sequatur ipsum mobile, quod per violentiam fertur, puta, lapidem, vt praesentialiter ipsum moueat, tamen mouet per impressionem aeris. si enim non esset tale corpus, quale est aer, non esset motus violentus. Ex quo patet, quod aer est instrumentum motus violenti necessarium, & non solum propter bene esse. Deinde cum dicitur.

g Et eum autem qui secundum naturam vnus cuiusque motum promouet eodem modo.

h Quod quidem igitur omne aut leue, aut graue, & qualiter praeter naturam habent se motus, ex his manifestum.

a Quod autem neque omnium est generatio, neque simpliciter nullius, palam ex dictis. Impossibile est

¶ Quanti dat motum naturalem, sicut & omnia accidentia naturalia, quae consequuntur formam, & sic generans causat motum naturalem mediante forma. Motus autem naturalis debet immediate sequi a suo suo motore, cum motus naturalis non immediate sequatur a generante, sed forma sit proprius motor in motu naturali. Vnde videtur quod corpora grauia, & leuia quodammodo moueant se ipsa, non autem per se, quia mouens se ipsum diuiditur in mouens & motum, vt probatur in octauo Physic. quod non inuenitur in corporibus grauibus & leuibus, quae diuiduntur in formam, & materiam, cuius non est moueri, vt probatur in quinto Physic. Vnde relinquitur, quod corpus graue, vel leue moueat se ipsum per accidens, sicut nauta qui mouet nauem, ad cuius motum ipse mouetur. Et similiter corpus graue & leue per suam formam mouet aerem, ad cuius motum ipsum corpus graue & leue mouetur. Et sic concludit, quod aer de necessitate deseruit motui naturali. Secundo, quia vt ipse dicit in comment. 4. Physic. oportet esse aliquam resistenciam inter mouens & mobile: nulla autem est resistencia materiae corporis grauis, vel leuis ad eius formam, quae est principium motus. Et ideo necesse est, quod sit aliqua resistencia ex parte medij, quod est aer, vel aqua, & sic aer est de necessitate motor naturalis. Vtrumque autem ex eadem radice erroris procedit. Existimauit enim quod forma corporis grauis & leuis, sit principium actuum per modum mouentis, & sic oportet esse aliquam resistenciam ad inclinationem formae, & quod motus non procedat immediate a generante, qui dat formam, sed hoc est omnino falsum. Nam forma grauis & leuis non est principium motus, sicut agens motum, sed sicut quo mouens mouet, sicut color est principium visionis, quo aliquid videtur. Vnde & Arist. dicit in 8. Physic. post ea, quae dixerat de motu grauium & leuium. Quod quidem nihil horum mouet se ipsum manifestum est, sed motus habeat principium non mouendi, neque faciendi, sed patiendi. Sic igitur motus grauium & leuium procedit a generante immediate, neque etiam oportet alteram resistenciam quaerere in hoc motu, quam illam, quae est inter generans, & genitum, Et sic relinquitur, quod aer non requiratur ad motum naturalem ex necessitate, sicut in motu violento, quia id quod mouetur naturaliter, habet sibi inditam virtutem, quae est principium motus. Vnde non oportet, quod ab alio impellente moueatur, sicut id quod per violentiam mouetur, quia nullam virtutem inditam habet, ad quam sequatur talis motus. Et hanc etiam differentiam designant verba Arist. Nam de motu violento loquens dicit, quod nisi esset aliquod tale corpus, non esset qui vi motus. De motu autem naturali dicit, quod aer primo mouet eum qui secundum naturam vnus cuiusque motum.

Ad vtrumque autem vtritur aere ipso, vt instrumento. Est enim hic aptus & leuis esse, & grauis; Lationem igitur eam qua sursum itur, faciet vti leuis, cum pulsus fuerit, principiumque sumpsit a potentia ipsa. Lationem autem eam, qua descenditur, faciet vti grauis; potentia enim quasi videlicet impressam tradit vtrique. Quapropter & non sequente eo quod mouit, id fertur quod praeter naturam est motum. Si enim non tale quid corpus esset, violentus motus sane non esset.

Motui quoque secundum naturam cuiusque modo eodem conducit suo ad mobilis terga concursu.

Omne igitur corpus leue esse, aut graue, & quomodo sese habent in hisce motus praeter naturam, ex hisce qua diximus, patet.

¶ Ostendit quomodo aer deseruiat motui naturali, & dicit quod aer eodem modo promouet motum naturalem vnus cuiusque corporum, sicut & motum violentum, in quantum, scilicet per suam leuitatem coadiuuat ad motum qui est sursum: per suam autem grauitatem ad motum, qui deorsum.

Postquam Philosophus inquisiuit de generatione & motu, vtrum insit corporibus naturalibus, vel non, supposito ex praemissis, quod sit in corporibus generatio & motus, hic incipit inquirere quomodo hoc sit. Et circa hoc duo facit. Primo resumit

Leet. 10. T. c. 31.

Leet. 3. T. c. 8.

L. 12. c. 71.

T. c. 30.

T. c. 31.

Leet. 10. T. c. 3.

resumit quoddam improbandum, quod supra improauerat, sed imperfecte: secundo profequitur propositum, ibi. [Reliquum autem dicere, &c.] Circa primum tria facit. Primo, proponit id quod supra probatum est: secundo perficit probationem, ibi. [Impossibile enim, &c.] tertio, excludit quandam obiectionem, ibi. [Aliud quidem enim, &c.] Dicit ergo primo, manifestum esse ex supradictis, quod neque generatio est omnium, sicut ponebant illi, qui dicebant corpora componi ex superficiebus, neque enim generatio est nullius. hoc enim supra probauit ostendendo, quod corpora non componuntur ex superficiebus. Posset autem aliquis dicere omnium corporum esse generationem multis aut modis: & ideo Philosophus inducit hanc probationem vniuersaliorem, & dicit, quod ex hoc potest confirmari, quod non est omnium generatio, quia impossibile est, quod sit generatio omnium corporum, nisi ponatur aliquod vacuum separatum a corporibus. Quod quidem dicit, quia quidam Philosophi ponebant vacuum corporibus inibitum, sicut Democritus, & Leucippus: vacuum autem separatum dicitur locus, qui non est repletus aliquo corpore, possibilis repleri, vt habetur in Quarto Physicorum. Ideo autem sequitur vacuum esse separatum, si omne corpus generatur, quia in loco, in quo est corpus quod modo generatur, si locus ille fuisset prius isto corpore, necessarium erat, quod ibi esset vacuum, cum nullum corpus esset ibi. Nullum autem corpus esset ibi prius, si omne corpus generatur: vnde ex hoc quod ponitur omne corpus generari, sequitur vacuum separatum esse.

b Aliud quidem enim ex alio corpus fieri possibile, puta, ex aere ignem. Totaliter autem ex nulla alia praexistente magnitudine impossibile. Maxime enim vtrique ex potentia quodam ente corpore, actu fiet vtrique corpus. Sed si potentia ens corpus nullum est aliud corpus prius actu, vacuum erit separatum.

c Reliquum autem dicere quorum est generatio corporum, & propter quid est. Quoniam igitur in omnibus cognitio per prima, prima autem existentium elementa, considerandum quae corporum sunt elementa, & propter quid sunt: deinde post haec quot, & qualia quaedam. Hoc autem erit manifestum supponentibus, quid est elementi natura.

d Sit itaque elementum corporum ad quod alia corpora diuiduntur, intus existens potentia, aut actu. Hoc enim vtro-

quod modo generatur, si locus ille fuisset prius isto corpore, necessarium erat, quod ibi esset vacuum, cum nullum corpus esset ibi. Nullum autem corpus esset ibi prius, si omne corpus generatur: vnde ex hoc quod ponitur omne corpus generari, sequitur vacuum separatum esse. Deinde cum dicitur. b ¶ Excludit quandam obiectionem. Posset enim aliquis dicere, quia videmus vnumquodque corporum generari nullo vacuo existente. sed ad hoc ipse respondet, quod cum quodam corpore particulare generatur ex alio corpore, puta, ignis ex aere: ita ante generationem ignis, aer erat in eodem loco, & sic non est vacuum. Sed si omne corpus generaretur, non potest poni aliud corpus, quod prius repleuerit locum, quia praeter omne corpus, non est aliud corpus, & ita oportebit, quod corpus fieret ex non corpore. Impossibile est autem quod corpus fiat totaliter ex nulla praexistente magnitudine corporali. maxime enim fieret corpus in actu, ex eo quod est in potentia corpus? & siquidem ita sit in potentia huiusmodi corpus, quod sit in actu aliud corpus, non sequitur inconueniens. sic enim ponimus fieri ignem ex materia, quae est potentia ignis, actu autem aer. Sed si esset ita in potentia corpus, quod non esset aliud corpus, sicut oporteret ponere, eos, qui ponunt omne corpus generari, sequeretur quod ante generationem omnis corporis esset vacuum separatum. Est autem attendendum, quod Aristoteles intendit hic probare non esse generationem omnis corporis, ita scilicet quod tota vniuersitas corporum simul generaretur: non autem intendit probare, quod aliquod particulare corpus non generatur ex non corpore. sic enim contra probationem Aristotelis

haberet locum obiectionis, quam ponit Simplicius in commento suo, scilicet quod non esset necesse esse vacuum vel propter rarefactionem, & condensationem, vel propter hoc, quod hoc corpore generato aliud corrumpitur. Vnde etiam non esset haec sufficiens probatio, quam ipse aetimat; scilicet quod communium non est generatio, sed particularium. Non enim est generatio communis, quia tota vniuersitas corporis est sicut vnum corpus completum in vna specie existens, sicut in Primo habitum est. Nihil autem prohibet indiuiduum, quod est vnum tantum in vna specie, generari, & corrumpi, sicut de Phoenice dicunt: vnde & per hoc non excluderetur generatio omnium corporum, quam Philosophus remouere intendit. Nec etiam probatio Philosophi est contra sententiam Fidei nostrae, qua ponimus totam vniuersitatem corporum de nouo incepisse: quia non ponimus praexistere locum, quod hic Philosophus supponit: neque ponimus generationem corporum ex eo quod est in potentia, sed per creationem. Deinde cum dicitur.

Restat autem dicere, quorum est corporum generatio, & quam ob causam est. Cum igitur in omnibus cognitio sit per prima, prima vero eorum qua sunt, sint elementa: prius quam, & cur sunt talium corporum elementa, deinde quot, & qualia sunt, considerandum esse videtur. Hoc autem dilucidum fuerit, si supposuerimus, quam sit ipsius elementi natura.

¶ Ostendit quomodo sit generatio & motus corporum. Et circa hoc duo facit. Primo dicit de quo est intentio, & quo ordine id sit agendum: secundo exequitur propositum, ibi. [Sit itaque elementum, &c.] Dicit ergo primo, quod cum non sint omnia corpora generabilia, neque nulla, vt supra dictum est, reliquum est manifestare quorum corporum est generatio, & propter quid est, id est, quae est causa generationis. Quae quidem consideratio inchoatur in hoc libro, sed perficitur in libro de Generatione. Sed quia omnis cognitio est per aliqua prima, ex quibus definitiones, & demonstrationes procedunt, & manifestum sit, quod elementa quarumlibet rerum sint prima inter ea, quae insunt rebus (licet aliqua extrinseca principia possent esse priora, puta, agens & finis) oportet quod ad cognoscendum generationem corporum, prius cognoscatur, quae sunt elementa corporum generabilium, & corruptibilium, & qua ratione sunt elementa, & vterius quae sunt elementa, & qualia corpora. Ad hoc autem manifestandum oportet accipere quasi suppositionem, & principium, quae sit natura elementum, quod manifestatur per eius definitionem. Deinde cum dicitur.

¶ Exequitur propositum ordine praedicto. Primo enim ostendit quae sit elementum natura, quam significat definitio: secundo quae, & qualia sint corporum elementa, ibi. [Sit itaque quod dictum, &c.] Tertio, inquit quomodo sit corporum generatio, ibi. [Quoniam autem neque infinita, &c.] Circa primum duo facit. Primo ponit partes definitionis elementum: secundo probat hanc elementum definitionem, ibi, [Tale autem.] Circa primum ponit tres partes definitionis elementum, quarum prima est, quod elementum aliorum corporum est, in quod alia corpora diuiduntur, seu resoluntur. Non enim quilibet causa potest dici elementum, sed solum quae intrat rei compositionem. Vnde vniuersalia elementa

¶ Ostendit quomodo sit generatio & motus corporum. Et circa hoc duo facit. Primo dicit de quo est intentio, & quo ordine id sit agendum: secundo exequitur propositum, ibi. [Sit itaque elementum, &c.] Dicit ergo primo, quod cum non sint omnia corpora generabilia, neque nulla, vt supra dictum est, reliquum est manifestare quorum corporum est generatio, & propter quid est, id est, quae est causa generationis. Quae quidem consideratio inchoatur in hoc libro, sed perficitur in libro de Generatione. Sed quia omnis cognitio est per aliqua prima, ex quibus definitiones, & demonstrationes procedunt, & manifestum sit, quod elementa quarumlibet rerum sint prima inter ea, quae insunt rebus (licet aliqua extrinseca principia possent esse priora, puta, agens & finis) oportet quod ad cognoscendum generationem corporum, prius cognoscatur, quae sunt elementa corporum generabilium, & corruptibilium, & qua ratione sunt elementa, & vterius quae sunt elementa, & qualia corpora. Ad hoc autem manifestandum oportet accipere quasi suppositionem, & principium, quae sit natura elementum, quod manifestatur per eius definitionem. Deinde cum dicitur.

Leet. 17. T. c. 3.

T. c. 29.

Leet. 22. T. c. 82.

¶

Leſt. 13. sunt materia, & forma, vt patet in Primo Phyſicorum, quæ tamen non ſunt corpora: hic autem intendit Philoſophus de elementis, quæ ſunt corpora. Secunda particula eſt, quod elementum exiſtit in eo, cuius eſt elementum potentia, aut actû. Adhuc autem ſub dubitatione exiſtit, quomodo ſunt elementa in miſtis, vtum ſcilicet in actû, vel in potentia. Si enim generatio, vel corruptio corporum ſit per congregationem, & ſegregationem, ſicut Empedocles, & Anaxagoras poſuerunt, conſequens eſt quod elementa ſint actû in miſto. Si autem generatio, & corruptio corporum eſt per alterationem, neceſſe eſt dicere, quod elementa ſunt potentia in miſto. Tertia particula eſt, quod elementum non diuiditur in alia, ſcilicet diuerſa ſecundum ſpeciem. Oportet enim omne corpus diuiſibile eſſe, cum quædam corpora diuiduntur in diuerſa ſecundum ſpeciem, ſicut motu manus in carnem, & oſſa, ex quibus quædam compoſitione compaginantur: vel ſicut caro reſoluitur in aerem, ignem, aquam, & terram, per quædam alterationem: ignis autem & aer, aqua & terra neutro modo reſoluntur in diuerſa ſecundum ſpeciem: quod quidem complet rationem elementis. Sicut etiam elementa longitudinis dicuntur lineæ, quæ non diuiduntur in diuerſa ſecundum ſpeciem. Deinde cum dicit.

que modo adhuc dubitabile: ipſum autem eſt indiuiſibile in altera ſpecie.

e Tale enim eſt elementum omne, & vnum in omnibus volunt dicere.

f Si itaque, quod dictum eſt, elementum, neceſſe eſt quædam talia corporum. In carne quidem enim & ligno, & vnoquoque talium eſt potentia ignis, & terra. Maniſta autem hæc ex illis ſegregata. In igne autem caro, aut lignum non ineſt neque ſecundum potentiam neque ſecundum actû; ſegregaretur enim vtique. Similiter autem neque ſi vnum aliquod ſolum eſſet talium, neque in illo. Non enim ſi erit caro, aut os, aut aliorum quodcunque, nondum dicendum ineſſe. ſed præconſiderandum quis modus generationis.

g Anaxagoras autem Empedocli contraria dicit de elementis. Hic enim quidem ignem & terram & coelementa his, elementa inquit eſſe corporum, & compoſiti omnia ex his. Anaxagoras autem contrarium; homiomeria enim elementa. Dico autem, puta, carnem & os, & vnumquodque talium; aerem autem & ignem, & miſturas horum, & aliorum ſeminum omnium. Eſſe enim vtunque ipſorum ex indiuiſibilibus homiomeris omnibus congregatis; propter quod & facta eſſe omnia ex his. Ignem enim & ætherem appellat idem.

c ¶ Probat prædictam definitionem ex communi vſu loquentium. nominibus enim vtendum eſt, vt plures, vt dicitur in ſecundo Topicorum. Et hoc eſt quod dicit, quod omnes volunt dicere eſſe elementum aliquid tale, quale deſcriptum eſt etiam in omnibus generibus, puta, in corporalibus locutionibus & demonſtrationibus, in quibus principia dicuntur elementa, quæ nõ reſoluntur in alia principia. Deinde cum dicit.

f ¶ Oſtendit quæ & quot ſint elementa. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit, quod neceſſe eſt quædam eſſe elementa corporum; ſecundo inquit vtum ſint finita, vel infinita, ibi. [Verum autem finita, vel infinita, &c.] Tertio inquit vtum ſit vnum tantum, ibi. [Quoniam autem neceſſe finita, &c.] Circa primum duo facit. Primo concludit ex præmiſſa definitione elementis, quod neceſſe eſt ponere quædam elementa corporum: ſecundo oſtendit quomodo hæc diuerſimode ponebant Anaxagoras, & Empedocles, ibi. [Anaxagoras autem, &c.] Dicit ergo primo, quod ſi prædicta eſt definitio elementis, neceſſe eſt dicere, quod ſint quædam elementa corporum. Inueniuntur enim quædam corpora, quibus prædictæ conditiones conueniunt, in carne enim & ligno, & in quolibet talium corporum, ſcilicet miſtorum, ignis & terra ſunt in potentia, & alii ſcilicet per quædam alterationem ex igne & terra, & aliis huiusmodi prædicta corpora componuntur. Et hoc maniſtum eſt ex ipſa ſegregatione, qua corpora miſta in huiusmodi ſimplicia reſoluntur: ſicut patet in reſolutione corporis anima-

lis quod in puluerem, & quædam humorofitatem, & quosdam vapores reſoluitur, & ita etiam de aliis corporibus miſtis. Vtutur autem hic large ſegregationem, quæ proprie ſit in ea quæ inſunt actû. Quod autem ſint huiusmodi corpora, in quæ alia reſoluntur, ipſa vero non reſoluantur in alia, quod etiam pertinet ad definitionem elementis, oſtendit ſubdens, quod in igne neque caro, neque lignum ineſt, ſiue ſecundum potentiam, ſiue ſecundum actum. Cuius ſignum aſſumit ad hoc, quod ſi caro, & lignum eſſent in igne, ignis reſolueretur in iſta: quod nullo modo apparet. Generatur enim ex igne caro, aut lignum, non per reſolutionem ſed per adiunctionem, aliorum corporum ſimplicium ſimul admittitione coalternatorum. Quia vero aliqui poſuerunt vnum tantum elementum, ſicut Tales Mileſius aquam, ſubiungit quod ſimilis ratio eſt, ſi ponatur vnum tantum elementum, aut plura, quod in elemento vno non inerunt alia corpora. Licet enim inueniuntur alia corpora præter illud elementum, puta caro, aut os, aut aliquid aliud huiusmodi: non tamen eſt dicendum, quod aliquid horum inſit potentia, vel actû in corpore, quod ponitur elementum. Et cum ita ſit, quod quædam ſint elementa corporum, conſiderandum eſt, quis modus generationis eſt, quo vel alia corpora generantur ex elementis, ſcilicet per miſtionem: vel elementa ex aliis corporibus per reſolutionem. & hoc ſecundum veritatem determinabit in libro de generatione. Deinde cum dicit.

ambigitur. Ipſum autem eſt in forma diuerſa indiuiſibile.

Tale quid enim omnes ipſum elementum, & in omnibus dicere volunt.

G Quod ſi id, quod eſt dictum, eſt elementum, talia quædam corporum eſſe neceſſe eſt. In carne enim ac ligno, & ſimilibus ineſt ignis potentia atque terra. Maniſte enim ex illis hæc ſegregantur. In igne autem caro, aut lignum non ineſt neque potentia, neque actû; ſi enim eſſet, ſegregaretur. Similiter neque ſi vnum quid ſolum ſit tale, in illo eſt; neque enim ſi caro, aut os, aut quodvis cæterorum erit ineſſe potentia continuo eſt dicendum: ſed antea quis nam ſit generationis modus, eſt contemplandum.

Anaxagoras autem de elementis contrario modo atq; Empedocles dicit. hic enim ignem, & terram cæteraque eiusdem ſeries corpora, elementa corporum eſſe, ac omnia ex hiſce conſtare dicit. Anaxagoras vero contrarium aſſerit. ea enim quæ ſunt ſimilium partium, ligna, inquam, carnem & os, & quæque talium elementa eſſe dicit; aerem autem & ignem, horum ac cæterorum omnium ſeminum miſtum eſſe. Vtrumque enim ipſorum ex vniuerſis indiuiſibilibus ſimilium partium congregatis eſſe dicit; quapropter & omnia ex his eſſe cenſet. Ignem enim & ætherem idem appellat.

g ¶ Oſtendit diuerſitatem Anaxagoræ & Empedoclis circa corporalia elementa. Et primo ponit opinionem vtriusque: ſecundo oſtendit quæ earum ſit præferenda, ibi. [Quoniam autem eſt omnis, &c.] Dicit ergo primo, quod de elementis corporalibus contrarie locuti ſunt Anaxagoras & Empedocles. Empedocles enim poſuit, quod ignis & terra, & alia media, quæ ſunt ſimul elementa cum iſtis, ſunt corpora elementaria corporum, ex quibus omnia alia corpora componuntur. Sed Anaxagoras dicit contrarium, ſcilicet quod alia corpora homiomeria, vel homogenea, id eſt, ſimilium partium, puta, caro & os, & alia huiusmodi, ſunt elementa corporum. Aer vero & ignis, & terra, & aqua dicebat eſſe commiſta ex præmiſſis, ſcilicet carne & oſſe, & ex omnibus aliis ſeminibus corporum naturalium. Ponebat enim Anaxagoras, quod partes corporum ſimilium infinitæ, & indiuiſibiles, erant ſemina omnium, quæ apparent in natura, ſcilicet ita quod per extractionem eorum ab aliquo miſto, generantur omnia corpora naturalia ſenſibilia. Quia igitur ex igne, & terra, & aliis huiusmodi videntur omnia alia corpora generari, æſtimauit quod tam ignis quam terra, & alia intermedia eſſent conſtituta ex omnibus indiuiſibilibus partibus ſimilibus ſimul congregatis: & ſecundum hoc partes conſimiles ponebat eſſe elementa horum quatuor corporum, ex quibus tamen dicebat

T. c. 35. cebat omnia fieri propter ſemina exiſtentia. Et quia de igne mentionem non faciebat, ne ex hoc aliquid dubium oriretur, ſubdit quod ipſe appellabat ignem ætherem. Deinde cum dicit.

h ¶ Oſtendit quod opinio Empedoclis eſt præferenda, ſicut enim patet ex his quæ in primo habita ſunt, omnis corporis naturalis eſt aliquis proprius motus, & cum ſint quidam motus ſimplices, quidam miſti, miſti motus ſunt miſtorum corporum, & ſimplices ſim-

h Quoniam autem eſt omnis naturalis corporis motus proprius. Motuum autem hi quidem ſimplices, hi autem miſti: & miſti quidem miſtorum, ſimplices autem & ſimplicium ſunt: maniſtum quod erunt quidem corpora ſimplicia; ſunt enim & motus ſimplices. Itaque palam & quod ſunt elementa, & propter quid ſunt.

A Cum autem omnis naturalis corporis ſit proprius motus. Motus autem partim ſimplices ſunt, partim miſti; & miſtorum ſunt miſti, ſimplicium ſimplices, patet corpora ſimplicia quædam eſſe: ſunt enim & ſimplices motus. Quare & elementa eſſe, & cur elementa ſunt conſtat.

hanc eſſe ſecundam rationem ad principalem conſuſionem, quoniam epilogando inferit dicens, maniſtum eſſe quod ſunt elementa, & propter quid ſunt, &c.

plcium. Et ex hoc maniſtum eſt, quod ſunt quædam corpora ſimplicia, cum ſint quidam motus ſimplices. Et quia motus ſimplices, qui ſunt à medio & ad medium, magis appropriantur elementis, quæ ponit Empedocles, maniſtum eſt eius opinionem eſſe præferendam: quamuis poſſet dici

Commentariorum S. Thomæ ſuper Tertium Librum de Cælo & Mundo Ariſtotelis ſinis. Que morte præuentus abſoluere non potuit.

DIVI THOMÆ AQUINATIS

DOCTORIS ANGELICI, IN LIBROS DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE ARISTOTELIS, EXPOSITIO.

P R O O E M I V M.

Text.
cō. 38.

ICUT tradit Philosophus in Tertio de Anima, scientiæ secantur quæadmodum & res Nam & oēs habitus distinguuntur per obiecta. ex quib. speciē habent. Res aut, quas considerat Naturalis, sunt motus & mobile. Dicit. n. Philos. in 2. Phil. quod

communi, & de primo ente, quod est à materia separatum. Sunt autem in genere generabilium & corruptibilium, quædam prima principia. scilicet elementa. quæ sunt causa generationis, corruptionis, & alterationis in omnibus aliis corporibus. Et inde est, quod Arist. in hoc libro, qui est tertia pars Scientiæ naturalis, determinat non

Text.
cō. 71.

quæcumque mota movent, sunt Philosophicæ speculationis; & ideo oportet, quod secundum differentiā motuum & mobilium distinguantur & ordinentur partes Scientiæ Naturalis. Primum autem motuum est ipse motus localis, qui est perfectior & communior omnibus motibus naturalibus, ut probatur in Octavo Physicorum. Et ideo post considerationem motuum & mobilium in communi, quæ fuit tradita in libro Physicorum primo oportuit, quod tractaretur de corporibus, secundum quod mouentur motu locali in Libro de Cælo: quæ est secunda pars Scientiæ naturalis. Restat igitur consideratio de motibus aliis consequentibus quoniam non sunt communes omnibus corporibus, sed inveniuntur in Solis inferioribus, inter quos principatum obtinet generatio & corruptio. Alteratio enim ordinatur ad generationem, sicut ad finem; quæ est perfectior naturaliter his, quæ sunt ad finem. Augmentum etiam consequenter se habet ad generationem, nam augmentum non fit sine quadam particulari generatione: quia scilicet nutrimentum convertitur in neutrum, sicut etiam Philosophus dicit in Secundo de Anima, quod eibus nutrit in quantum est potentia caro: augmentatur autem, in quantum est potentia quanta caro. Et ideo necessarium est, ut quia hi motus consequenter se habent ad generationem, simul cum eis de generatione & corruptione tractetur. Est autem considerandum, quod de unoquoque, quod in pluribus inuenitur, prius est considerandum in communi quam ad species descendere, alioquin oporteret idem dicere multoties: ita scilicet quod in singulis id quod est commune, repetetur: sicut probat Philosophus in Primo de Partibus animalium: & ideo prius oportuit de generatione & corruptione in communi determinare, quam ad partes eius descendere. Similiter etiam considerare oportet, quod si in aliquo genere aliquod primum inuenitur, quod sit causa aliorum, eiusdem considerationis est commune genus, & id quod est commune in genere illo: quia illud primum est causatorius generis. Oportet autem eum, qui considerat genus aliquod, causas totius generis considerare: & inde, quod Philosophus in sua Metaphysica, simul determinat de ente in

T. cō. 1.

T. c. 55.

T. c. 11.

T. c. 37.

Idem habes in prologo Physicorum. Ca. pri.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS DE GENERAT. & CORRUPT. LIBER PRIMVS.

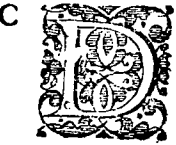
ANTIQA TRANSLATIO.

FRANCISCI VATABLI
TRANSLATIO.

DE Generatione autem & Corruptione: & de natura generatorum, & corruptorum, & vniuersaliter de omnibus, & causas diuidendum, & rationes eorum determinandum est. Amplius de augmentatione, & alteratione quid vtrumque sit: & vtrum existimandum sit eandem esse naturam alterationis & generationis: aut semotam, ut determinata sunt ex nominibus.

b Antiquorum igitur hi quidē vocati generationem simpliciter

ortu autem ac interitu eorum, quæ naturaliter gignuntur, intereuntque, vniuersim de omnibus tum causas, tum rationes eorum distinguendo, dicamus oportet: præterea, quid accretio, quidque alteratio sit, & eandem alterationis atque generationis esse naturam existimare liceat, an diuersam, perinde ut ipsis quoque nominibus sunt discretæ.

Priscorum igitur, quidam generationem simplicem absolutamque altera-

generatione autem & corruptione, & natura generatorum & corruptorum, & eorum, quæ generantur & corrumpuntur, vniuersaliter de omnibus & causas diuidendum est, ut scilicet assignemus alias causas generationis, & alias corruptionis, vel etiam ut communes causas distinguamus applicando singulis speciebus generatorum & corruptorum naturaliter. Et causas & rationes eorum determinandum est, vel generationis & corruptionis, vel etiam eorum quæ naturaliter generantur & corrumpuntur: vtrumque enim definitiones scire oportet. Naturalis enim non solum considerat motum, sed etiam mobilia. Dicit autem naturam generatorum & corruptorum: quia considerare generationem & corruptionem artificialium non pertinet ad Naturalem. Secundo cum dicit, [Amplius.] Promittit se dicendum de aliis motibus consequentibus. scilicet de alteratione, augmentatione quid sit vtrumque. Tertio ibi [Et vtrum.] Promittit se dicendum de comparatione prædictorum adinuicem: vtrum, scilicet sit existimandum vel recipiendum, quod eadem sit natura & ratio alterationis & generationis: aut semota, distincta, scilicet differant ratione & natura: sicut determinata, id est distincta sunt nominibus. Deinde cum dicit.

Prosequitur suum propositum, & primo determinat de generatione & corruptione in communi, & etiam de consequentibus: secundo determinat de generatione & corruptione elementorum, & hoc in Secundo libro, qui incipit, ibi [De missione quidem igitur.] Prima pars diuiditur in duas. In prima determinat

LECTIO I.

IN hoc igitur Libro Philosophus primo ponit proemium demonstrans suam intentionem: secundo prosequitur propositum, ibi [Antiquorum quidem igitur.] Circa primum tria facit. Primo enim ponit id quod principaliter intendit, & continuatur ad finem Libri de Cælo, vbi dictum est, de graui quidem igitur, & leui determinatum sit hoc modo, & subditur. De

determinat de generatione & corruptione in communi, & aliis consequentibus motibus. In secunda determinat de quibusdam, quae ad hanc requiruntur; ibi [Quoniam autem primum oportet de materia.] Circa primum duo facit. Primo inquit, utrum generatio differat ab alteratione, quod erat tertium propositum,

Text. c6.4.

oportuit tamen prius hoc tangere: quia, cum differentia constituat speciem, non posset sciri propria ratio generationis & corruptionis hoc ignorato: secundo determinat de generatione & consequentibus motibus ibi [Vniuersaliter, itaque de generatione.] Circa primum tria facit. Primo ponit diuersas sententias antiquorum circa differentiam generationis & alterationis. Secundo rationem diuersitatis assignat, ibi [Quicunque igitur.] Tertio rationem assignat manifestat, ibi [Emp. quidem enim.] Dicit ergo primo, quod quidam antiquorum Philosophorum dixerunt, quod illa, quae dicitur simpliciter generatio, id est absoluta, est idem quod alteratio, alii vero dixerunt esse aliud generationem simplicem & alterationem. Deinde cum dicit.

Text. c6.4.

¶ Assignat rationem diuersitatis predictae. Et circa hoc tria facit. Primo assignat rationem, quare quidam posuerunt generationem simplicem idem esse quod alterationem. Fuerunt enim quidam qui posuerunt vnum esse principium materiae omnium rerum puta aquam, vel aerem, vel ignem; & etiam posuerunt quod materia est substantia rei: quod sequitur, quod substantia rei semper maneat; & ideo generatio in re non differt ab alteratione, hoc est quod dicit. Quicunque dicunt omne vniuersum esse vnum, id est materialem substantiam, & omnia generant, id est causant ex vno principio materiali, his necesse est dicere, quod generatio sit idem quod alteratio: & quod idem sit aliquid principaliter, id est simpliciter fieri, & alterari. Secundo cum dicit.

T.c.6.

¶ Assignat rationem, quare quidam posuerunt differentem generationem & alterationem. Fuerunt enim quidam Philosophi ponentes plura principia materialia, ex quorum congregatione & segregatione dicebant omnia fieri & corrumpi: & secundum hoc dicebant congregationem & segregationem esse generationem & corruptionem. Alterationem autem dicebant fieri per qualitercunque partium transmutationem. Hoc est ergo quod dicit, quod quicunque posuerunt plures materias rerum, vniuersum, sicut Emp. Anax. & Leucippus cum Democrito, istis videtur aliud generatio, & aliud alteratio. Tertio ibi.

¶ Manifestat errorem Anax. de quo dicit, quod propriam vocem ignorauit: sicut ille qui posuit aliquid in conueniens suae positioni, cum a. poneret multa elementa, sicut alii, tam dicit singulariter quod

cem alterationem esse inquit, hi vero aliud generationem, & aliud alterationem

c Quicunque igitur vnum aliquid omne esse dicunt, & omnia ex vno generant, his quidem necesse est utique generationem alterationem esse dicere, & quod principaliter sit, alterari.

d Quicunque autem plures materias vnam ponunt, utpote Empedocles & Anaxagoras, & Leucippus, & Democritus, his aliud.

e Sed tamen Anaxa. propriam vocem ignorauit, dicit enim quod fieri & destrui idem existit quod alterari. Multa autem dicit elementa, quemadmodum & alij.

f Empedocles quidem enim corporea quatuor, omnia autem cum mouentibus sex ait numero. Anaxa. autem, & Leucip. & Dem. infinita. Hic quidem homiomeria elementa ponit, ut pote os, carnem, & medullam, & alia quorum vniuersumque; synonyma pars est. Democritus autem & Leucippus ex corporibus indiuisibilibus haec & alia componi inquit, haec autem infinita & multitudine & formis esse. Illa autem inter se differunt his, ex quibus sunt & positione, & ordine horum: contrarie autem videntur dicere qui circa Anaxa. eis, qui circa Empedocli quidem enim inquit ignem, & aquam, & aerem, & terram quatuor elementa & simplicia magis esse quam carnem, & os, & talia similium partium. Hi autem haec quidem simplicia & elementa esse; terram autem & aquam, aerem & ignem composita, parspermam enim horum esse.

generari & corrumpi sunt idem quod alterari. Et huius diuersitatis ratio est, quia sicut dicitur in 1. Phys. Ana. posuit res fieri per abstractionem a misto: ponebat autem misceri non solum elementa, sed et accidentia; & eundem modum ponebat productionis corporum, qui pertinet ad generationem & corruptionem, & accidentium, qui pertinet ad alterationem, ut scilicet caro fit per abstractionem a misto: ita & albedo: & secundum hoc generatio non differebat ab alteratione. Deinde cum dicit.

¶ Manifestat primam rationem, & primo ostendendo quod quidam ponebant plura principia, eorum namque ponebant vnum principium, erat vnum absolutum, utpote procedendi. Secundo manifestat, quare illi, qui ponebant vnum principium, negabant differentiam generationis & alterationis, quam assumebant ponentes plura principia, ibi [His quidem igitur.] Circa primum ponit differentias ponentium plura principia, & primo comparat Empedocli ad omnes alios, & dicit quod dicitur est quod predicti Philoſophi posuerunt plures materias, Emped. ponebat 4. elementa esse principia materialia, scilicet terram, aquam, aerem & ignem; omnia autem haec cum mouentibus, scilicet cum auentibus congregat, & cum lite quae segregat, dicit esse sex numero: & ita ponebat principia finita alii non. Ana. Democ. & Leucippus ponunt principia infinita; secundo ibi [Hic quidem] Ponit differentiam Ana. a Democ. & Leucippo: hic quidem Ana. posuit corpora homiomeria, id est similium partium esse principia materialia, utpote infinitas partes carnis, & ossis medullarum, & aliorum huiusmodi: quorum quilibet pars est synonyma toti, id est conueniens cum toto in nomine & ratione, haec nam dicitur homiomeria, id est similium partium, & haec positio magis manifestata fuit ab Arist. in 1. phys. Sed Democ. & Leucip. dixerunt omnia corpora sensibilia componi ex quibusdam indiuisibilibus corporibus, quae dicitur ponebant infinita multitudine, & forma, & figura; Nam quaedam corporum indiuisibilibus dicebant esse circularia, quaedam autem quadrata, quaedam pyramidalia, & sic de aliis, ponebant tamen eam in differentiis naturae & speciei contra id quod ponebat Ana. & tamen cum ista principia sint in differentiis naturae & speciei, alia corpora sensibilia differunt ab aliis secundum differentiam eorum ex quibus componuntur, non quidem secundum differentiam in specie naturae, sed secundum differentias positionis & ordinis, prout scilicet diuersimode ordinantur & disponuntur in diuersis secundum prius & posterius, ante & retro, sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum: Tertio ibi [Contrarie autem] Ponit differentiam Anaxagorae ab Emped. & dicit, quod isti contraria videntur dicere. Empedocli enim

Nam qui vniuersum ipsum aiunt vnum quippiam esse, & omnia ex vno oriri censent, ut generationem alterationem esse, & quod proprie generatur, id alterari dicant est necesse.

Atqui plures quam vnam esse materias astruunt, ut Empedocles, Anaxagoras, & Leucippus, illas differre dicant oportet.

Quoniam Anaxagoras suam profecto vocem ignorauit, quippe cum oriari ac interire idem esse quod alterari dicat, ut multa esse rerum elementa perinde atque alij, asserit.

H Nam Empedocles corporea quidem elementa, quatuor, omnia vero vna cum hijs, quae motu ciendi vim habent, numero sex ait esse. Anaxagoras vero & Leucippus, & Democritus infinita. Etenim Anaxagoras ea facit elementa rerum, quae similia sunt, ut os, carnem, medullam, ceteraque; quorum cuiusque pars eandem cum toto sortita est appellationem. Democritus autem, & Leucippus ex indiuisibilibus corporibus, quae multitudine, & formis infinita sunt, cetera componi dicunt, atque haec inter se differre per illa, nimirum situ, ac ordine eorum, ex quibus constant. Porro, Anaxagoras & Empedocles contrario dicere modo videntur, ille enim terram, aquam, aerem, & ignem, elementa quatuor, eaque simplicia magis quam carnem, os, & id genus similia. Hic vero haec quidem simplicia elementaque, illa vero, terram inquam, aquam, aeremque & ignem, composita, utpote quibus gignendis, illa praesent semina.

K nomine & ratione, haec nam dicitur homiomeria, id est similium partium, & haec positio magis manifestata fuit ab Arist. in 1. phys. Sed Democ. & Leucip. dixerunt omnia corpora sensibilia componi ex quibusdam indiuisibilibus corporibus, quae dicitur ponebant infinita multitudine, & forma, & figura; Nam quaedam corporum indiuisibilibus dicebant esse circularia, quaedam autem quadrata, quaedam pyramidalia, & sic de aliis, ponebant tamen eam in differentiis naturae & speciei contra id quod ponebat Ana. & tamen cum ista principia sint in differentiis naturae & speciei, alia corpora sensibilia differunt ab aliis secundum differentiam eorum ex quibus componuntur, non quidem secundum differentiam in specie naturae, sed secundum differentias positionis & ordinis, prout scilicet diuersimode ordinantur & disponuntur in diuersis secundum prius & posterius, ante & retro, sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum: Tertio ibi [Contrarie autem] Ponit differentiam Anaxagorae ab Emped. & dicit, quod isti contraria videntur dicere. Empedocli enim

T.c. 33 vbi ad 40.50.

enim dixit, quod ignis, terra, aer, & aqua sunt magis simplicia caro & os, & talia corpora homiomeria, id est similium partium, & hoc ideo, quia ponebat res fieri per congregationem ex elementis, ideo ista elementa, quae congregabantur ad compositionem appellabat simplicia Sed Anax. ponebat os, & carnem, & similia corpora esse magis simplicia, elementa vero esse composita. & hoc ideo, quia ponebat res fieri per abstractionem a misto: unde, cum videret quod ex aere, aqua, terra, & igne, omnia alia corpora generarentur, credidit quod in predictis elementis, seu corporibus esset maxima mistio, ita quod ex his omnia alia extrahi possent. & hoc est quod subdit, quod dicebat ista quatuor corpora esse parspermata, id est vniuersalia semina aliarum omnium rerum, quasi praedicta quatuor corpora essent composita ex seminibus omnium aliorum corporum.

LECTIO II.

His quidem igitur, qui ex vno omnia constituunt, necesse est dicere generationem, & corruptionem alterationem, semper enim manere subiectum vnum & idem, tale autem alterari dicimus.

b His autem qui genera multa faciunt, differre generationem ab alteratione: coeuntibus enim & dissolutis, generatio contingit, & corruptio. ideo dicit hoc modo Empedocli quod natura nullius est, sed solum mixtura, & segregatio mistorum. Quoniam igitur proprius hic sermo est eorum suppositioni ita loqui, manifestum est, & quoniam dicunt hoc modo.

LECTIO II.

Supra Arist. assignat rationem, quare quidam antiqui philosophi posuerunt generationem ab alteratione differre, quidam autem non, ex eo, quod quidam posuerunt vnum principium materiale, quidam autem multa: hanc rationem supra manifestauit quantum ad radicem: ostendens quod quidam philosophorum posuerunt multa principia: nam ponentibus vnum principium absolutior est sermo quam qui plura: nunc autem intendit ipsam rationem secundum se manifestare. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat ipsam rationem: secundo obicit contra eam, ibi [Necesse est autem.] Circa primum duo facit. Primo manifestat quantum ad ponentes vnum principium. Secundo, quantum ad ponentes plura principia, ibi [His autem qui genera multa.] Dicit ergo primo, quod omnibus illis philosophis, qui ex vno materiali principio ponunt omnia esse producta, necesse est dicere quod generatio & corruptio idem sit alterationi: illud enim principium materiale ponebat esse aliquid ens actum, puta ignem, vel aerem, aut aquam, & ponebat quod illud esset substantia omnium, quae ex eo generabantur: & sicut materia semper manet in his, quae ex materia fiunt, ita ponebat quod illud subiectum semper maneret vnum & idem; hoc autem dicitur alterari, quando manet substantia actu existentis, fit aliqua variatio circa formas: unde sequitur, quod nulla transmutatio esse possit, quae dicitur generatio & corruptio, sed sola alteratio. Nos autem ponimus omnium generabilium & corruptibilium esse vnum subiectum, quod tamen non est ens actum, sed in potentia, & ideo ex eo quod accipit formam, per quam fit ens in actu, dicitur simpliciter generatio: & ex hoc, quod postquam est ens actu factum, suscipit aliam quamcumque formam, dicitur alteratio. Deinde cum dicit.

b Manifestat predictam rationem quantum ad ponentes plura principia & dicit quod illi, qui faciunt multa genera principiorum materialium, de quibus est supra dictum, necesse est dicere,

quod differat generatio ab alteratione; in quantum n. illa coeunt in vno contingit secundum eos generatio: in quantum autem dissoluantur, contingit corruptio. Unde Empedocli dicit, quod natura, id est forma corporis compositi ex elementis, nullius elementorum est. neque n. de natura ignis, neque de natura aquae, vel aliorum elementorum, sed est solius mixtura, id est solum consistit in natura quadam mistionis, & opposita priuatio consistit in segregatione mistorum. Et quia ex hoc dicitur aliquid generari, quod accipit propriam naturam, id est ponebant, quod ex congregatione erat generatio, & ex segregatione corruptio: fieri alterationem autem ponebant per solam transpositionem, ut infra dicitur. quia igitur iste sermo est proprius suppositioni eorum se quae ita loquantur manifestum est, quod ita dicunt de differentia generationis, & alterationis, sicut dictum est. Deinde cum dicit.

LECTIO II.

igitur, qui ex vno omnia conficiunt, generationem, & corruptionem esse dicant alterationem esse necesse, nam subiectum ipsum semper idem, atque vnum manere dicant oportet: quod autem tale est, id dicimus alterari.

Qui vero plura genera statuunt, a generatione alterationem differre censent necesse est, cum enim ea coeunt, aut dissoluantur, generatio, corruptione fit. Quocirca & Empedocles ad hunc canit modum. Nullus est natura, sed ipsa mistio, mistorumque prius diuisio solum. Patet igitur sermonem eorum suppositioni esse accommodatum, cum hoc pacto dicunt, ac eos ad hunc dicere modum.

At necessarium & illis quoque est, ut alterationem dicant a generatione quippiam esse diuersum, fieri tamen haudquaquam potest, iuxta ea quae ab eis dicuntur. Quod autem hoc recte dicamus, facile est perspicere, nam quiescente substantia, ut in ea mutationem in magnitudine, quae vocatur accretio, & decretio, ita & alterationem fieri videmus. Verum enim fieri nequit ut alteratio fiat per ea, quae dicuntur, qui plura vno principia faciunt, siquidem affectus ipsi, iuxta quos id accidere dicimus, differentia sunt elementorum; quod genus sunt, caliditas, frigiditas, albedo, nigredo, ariditas, humiditas, mollicies, durities, & cetera alia, ut & Empedocles ait.

Albentem penitus Solem, calidumque videri. Ast imbrem inter cuncta nigrum, simul atque rigentem.

rationibus. Circa quarum primam proponit quandam similitudinem dicens, quod sicut videmus quod substantia quiescente in permanente, accidit in ea transmutatio secundum magnitudinem, quae nominatur augmentatio, & diminutio, ita necesse est de alteratione secundum qualitatem. Nam sicut quantitas fundatur in substantia, ita & qualitas: sed impossibile est per hunc modum fieri alterationem secundum ea, quae ponuntur ab his, qui sunt facientes plura principia: sicut enim quod passiones in passibiles qualitates, secundum quas dicitur hoc contingere, ut alterari, ut patet ex 7. Phys. sunt differentiae proprie elementorum, scilicet calidum, & frigidum, album, & nigrum, siccum & humidum, molle, & durum, & alia huiusmodi, sicut Empedocli dicit quod Sol, ignis (ponebat enim Solem ignem naturae) videtur esse albus, & calidus, imber vero, id est aqua, videtur in omnibus esse niger, frigidus & nebulosus: sicut patet ex ipsa observatione aeris, quae fit per imbres, & similiter determinabant de reliquis passionibus attribuendis eas elementis. Dicebant autem, quod non erat possibile ex igne fieri aquam, aut ex aqua terram, vel quocumque modo vnum elementorum conuerteretur in aliud. Non enim ponebant huiusmodi elementa composita ex materia & forma, ut sic posset ex vno corrupto, aliud generari. sed ponebant esse puras materias, quae non resoluenter in aliquod primum subiectum oportet autem omne, quod in aliud conuertitur, resolui in aliquod subiectum primum: impossibile est autem

T.c. 5.

Text. c6.11.

propria accidentia inueniri, nisi in propriis subiectis: vnde, si calidum est proprium accidens ignis, frigidum aquæ, impossibile est calidum esse nisi in igne, frigidum nisi in aqua, & sic de aliis. Si ergo ex aqua non potest fieri ignis, neque ex vno elementorum aliud, consequens est, quod nec possit aliquid ex albo fieri nigrum,

Solem album videri, & calidum. Imbrem autem in omnibus frigidum, nigrum, & nebulosum, similiter autem determinauit de reliquis, Quapropter, si non est possibile ex igne fieri aquam, neque ex aqua terram, neque ex albo nigrum erit aliquid, neque durum ex molli, eadē enim ratio & de aliis, hoc autem erat alteratio. Amplius autem & manifestum: quoniam vnam semper contrariis supponere oportet materiam, siue transmutetur secundum locū, siue secundum augmentationem & diminutionem, siue secundum alterationem. Amplius autem similiter necesse est esse hoc, & secundum alterationem, si enim alteratio est, & subiectum vnum elementum, & vna omnium materia habentium adinuicem transmutationem: & si subiectum vnum est, alteratio est.

d Empedocles quidem igitur videtur contraria dicere, & ad apparentiā, & ad seipsum ipse. Simul autem non dicit alterum ex altero fieri elementorum vllum, sed alia omnia ex his. Simul autē, quomodo in vnum coniungit omnē naturam, præter litem, rursum vnumquodq; ex vno fieri. Quapropter ex vno aliquo manifestum, quomodo differentiis quibusdam diuersorum, & passionibus factum esse, hoc quidem aqua, hoc autem ignis quemadmodum dicit Solē hoc quidem album & calidum, & leuc. Terra autem graue & durum. Ablatis igitur his differentiis: (sunt enim auferibiles genitæq;) manifestū est quidem necesse fieri, & aquā ex terra, & terram ex aqua Similiter autem & aliorū vnumquodque: & nō tunc solum, sed nunc cum transmutantur passionibus. Sunt autē ex quibus dicit Emp. possibile aduenire, & separari, rursum & aliter aduersantibus adinuicem lite ad huc, & amicitia ideoque, & tunc ex vno generata sunt. Non enim vti que ignis, & terra & aqua existentia, vnum erant transmutata, propter motū, omne. Incertum autem, & vtrum principia ei ponendum multa, aut vnum. Dico autem ignem & terram, & coordinata horum Secundum id enim quod vt materia supponitur ex quo ignis, & terra, & aqua, vnum

F dicit, q̄ antequam mundus hic generetur, contingit oēm naturam reum congregari in vnum per amicitiam, per litem: & q̄ rursum vnumquodq; elementorū, & vnumquodq; aliorum corporum segregabitur per litem segregantē res. vnde manifestū est, q̄ per qualdā doctrinas & passionēs diuersorum factum est per litem, q̄ ex illo vno primo hoc esset aqua, & aliud esset ignis. Et exemplificat de differentiis, & passionibus. sicut ipse dicit, q̄ Sol, i. ignis est albus, & calidus, & leuis. Terra autē grauis & dura, & sic patet q̄ ista differentiæ de nouo superueniūt elementis; omne autē quod de nouo aduenit, potest auferri. Quia igitur differentiæ sunt auferibiles, vt pote de nouo genitæ, manifestum q̄ ablati hōi differentiis, est necesse fieri & aquam ex terra, & terram ex aqua; & similiter vnumquodq; elementorū ex alio. Et hoc non tunc solum, scilicet in principio, sed etiam nunc, & hoc per transmutationem passionum. Et q̄ talis transmutatio passionum fieri possit, probat dupliciter. primo ex natura ipsarum passionum: q̄ ex his q̄ dicit Emp. sequitur q̄ possit de nouo aduenire, puta per litem segregantem, & rursum separari ab elementis, puta per amicitiam venientē. Aliiter ex causa illarū passionum, nam quia ē tunc contrariantur his & amicitia, sicut in principio: ergo etiam nūc elementa possūt transmutari secundum doctrinas & passionēs: & iō tūc, s. in principio mūdi, ex vna generata sunt elementa superuenientibus his differentiis. Nō n. po test dici q̄ ignis, terra & aqua existētia actu, essent vnum totum. Secundā rationē postea ponit, [Incertum autē.] Et dicit q̄ incertum est, vtrum Emp. debuerit vnum principium ponere, vel multa, quamuis ipse multa posuerit, scilicet ignem, terrā & aquam & alia q̄ coexistunt eis. Id autem dicit esse incertū, quia ex quo vnum ponebatur, ex quo sicut ex materia fiunt ignis, terra & aqua paliquā transmutationem à lite segregante, videtur q̄ sit vñ elementum: in quantum illud vñ sit ex compositione ele-

Similiter, & de reliquis quoque de finit pronuntiat que. Quare, si fieri nequeat, vt ex igne oriatur aqua, aut ex aqua terra, neq; profecto ex albo quicquam nigrum fiet, aut è molli durum. eadem, & de ceteris quoque ratio est, hoc autem est alteratio. An ne etiam perspicuum est, oportere semper contrariis ipsis vnam subicere materiam, siue loco, siue accretione, decretionē, siue alteratione mutatio fiat. Præterea, si similiter, & hoc alterationem esse est necesse. Etenim si alteratio sit & subiectum est elementum vnum, & omnium que in sese vicissim mutantur vna est materia, & si subiectum vnum sit, alteratio esse solet.

Empedocles igitur, & hisce que apparent, & ipse sibi contraria dicere videtur. Nam elementorum nullum ex alio fieri, sed ex eis cetera omnia, & cum vniuersam naturam in vnum cogit præter discordiam, ex illo vno rursus quodque fieri, assertit. Quare ex vno quodam vt patet eorum que differentiis quibusdam, ac affectibus distincta separataque sunt, aliud aqua, aliud igni factum est. quemadmodum Solem ait album & calidum. Terram vero grauem atque duram. Detrahit igitur hisce differentiis (detrahi enim possunt, nam genitæ sunt) tum ex aqua terrā, tum ex terra aquam necessario fieri constat: eodem pacto, & ceterorum quodque nec tunc solum, verum etiam nūc si modo mutantur iuxta affectus: nam de numero eorum sunt, qua adesse & abesse rursus posse dixit, præsertim adhuc inter sese pugnantibus discordia & concordia. Quo circa, & tunc ex vno orta sunt ac genita, non enim vniuersum ipsum, ignis, aer, aqua & terra, & cum adhuc vnum esset erat. Sed & id quoque nequaquam liquet, vtrum scilicet ille ipsum vnum principium statuere debeat, an ipsa multa, ignem inquam, & terram, & que cum hisce eiusdem sunt seriei. Nā quo ipsum vnum, vt materia, subicitur, ex quo mutatione, que motio nis opera sit, terra, & ignis fiunt, elementum est: at quo, hoc quidem ex

elementorum in vnum conuenientium per amicitiam. Illa autē sc. 4. elementa, in quantum fiunt ex illo vno per quandam dissolutionem per operationem litem, videtur magis quod illa quatuor sint elementa, & principia; & prius natura, & hoc magis attendebat Emp. ponens res fieri per congregationem & segregationem. Arist. tamen in præcedenti ratione probat, quod necesse est elementa fieri, non per solam segregationem, sed per quandam transmutationem superuenientem differentiis elementorum: ex quo sequitur contrarium eius quod intendebat Emp. scilicet, quod illud vnum sit magis principium. Deinde cum dicit.

elementum, secundum id autem quod hoc ex compositione fit, conuenientibus illis, illa autem ex dissolutione, magis elementa quatuor illa & prima natura.

elementum, secundum id autem quod hoc ex compositione fit, conuenientibus illis, illa autem ex dissolutione, magis elementa quatuor illa & prima natura.

LECTIO III.

T. c. 4. Vniuersaliter itaque de Generatione & Corruptione simplici dicendum, vtrum est, aut non est, & quomodo est, & de aliis simplicibus motibus, puta de Augmentatione & Alteratione.

LECTIO III.

Postquam Philosophus persequutus est opinionem antiquorum circa differentias generationis & alterationis, hic incipit determinare de generatione & alteratione, & de aliis motibus. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, de quo est intentio: secundo incipit prosequi suam intentionem, ibi [Democritus autē & Leucippus.] Circa primum duo facit. Primo ponit suā intentionem: secundo assignat suæ intentionis rationē, ibi [Plato. n. igitur.] Dicit ergo primo, q̄ quia antiqui philosophi dubitauerunt de differentia generationis, corruptionis, & alterationis, dicendum est nobis in vniuersali de simplici generatione, & corruptione, i. secundum quam aliquid dicitur simpliciter generari & corrumpi, vtrum, scilicet generatio simpliciter est, aut non. Nam secundum illos, qui dicunt generationem ab alteratione differre, generatio simpliciter est, non autem secundum eos, qui eorum doctrinam negant. & si est simpliciter generatio, dicendum quo est. Et similiter est de aliis motibus, qui ordinantur quodammodo ad generationem simplicem, vt supra dictum est, puta de alteratione, & augmentatione. Deinde cum dicit.

Plato igitur solum de generatione scrutatus est & corruptione, quomodo existit in reb. & de generatione non omni, sed de ea quæ elementorum; quomodo autem carnes fiunt, aut ossa, aut aliorum quid aliud talium, nihil. Amplius neque de alteratione quō existit in rebus. Vniuersaliter at extra ea quæ superficiei tenus, de nullo aliquis constituit præter Democritum: hic autem videtur de omnibus curam habere. Iam autem in qualiter & quomodo, differt. De augmentatione enim nullus quicquam determinauit vt dicimus, nisi quod & quiuis diceret, quoniam adueniente simili augmentatur: quomodo autem hoc fiat non amplius, neque de missione, neque de aliorum consimili, ut ita dicam, vllō, vt puta de facere, & pati, quomodo hoc quidem facit, hoc autem patitur secundum naturales opiniones.

Democritus autem & Leucippus facientes figuras, alterationem & generationem ex his faciunt. Segregatione quidem & congregatione generationem, & corruptionem, ordine autem & positione alterationem.

Quoniam autem existimabant verum in apparendo, contraria autem sunt & infinita quæ in sensu apparent, figuras infinitas faciunt. Quapropter transmutatione compositi idem contrarium videtur alii & alii, & transmutatur paruo adueniente, & vni

assignat rationem suæ intentionis ex eo quod aliqui Phil de his insufficienter tractauerunt. Et dicit q̄ Plato inquisiuit de generatione & corruptione tñ quō sint in reb. non tñ de omni gñra tione, sed solum de generatione elementorum, non autē quo-

modo generetur carnes & ossa, aut aliq̄ aliorum mistorū corporum, neq; et tractauit de alteratione & augmentatione quō sint in reb. Et vniuersaliter, nullus aliorum Philosophorum dixit determinate aliq̄ d̄ p̄ter ea q̄ superficiei tenus apparent. nisi solus Demo. q̄ videtur curam habuisse de oib. diligenter inquirere: sed iam differit, quō inquisuerint; nullus enim nec ipse, nec alius determinauit de augmentatione, vt ita sit dicere, vt et non quicunq; idiota dicere posset, vt, augmentatione alioquo fiat adueniente alioquo aliquid augetur, hoc non dixerūt, neque etiam aliquid dixerunt de missione, vel de aliquo alioquo consimili, vt ita dicantur, puta de facere & pati, scilicet quomodo hoc agat, & hoc patiatur secundum operationes naturales. Deinde cum dicit.

composicione fit, coeuntibus inquam illis, illa vero ex dissolutione, hoc elementi appellatione digniora sunt, natura que priora.

LECTIO III.

Omnino itaque de Generatione & Corruptione simplici absolute, vtrum sit necne, & quo pacto sit, & de ceteris absolutis motibus, verbi causa de Accretione et Alteratione, dicendum est.

Plato igitur de generatione, ac corruptione quomodo reb. ipsis competant, considerauit solum, nec id quidem de omni, sed elementorum; quomodo vero carnes, aut ossa, aut quippiam aliud tale gignatur, nequaquam. Insuper nec de alteratione, nec de accretione, quoniam pacto rebus ipsis contingant. Ad summam, de nulla mutatione, nisi superficiei tenus quicquam vllus definiuit, præterquam Democritus, cui omnia fuisse cura videntur; sed in hoc nempe qua via ac ratione fiant, iam discrepat; nam nec de decretionē quisquam quicquam definiuit, sicuti diximus, quod non vel quiuis dicat. Dixerunt enim, res ipsas accessuri similes augeri; id autem quoniam pacto fiat, nihil præterea dixerunt. Nec de missione, nec de aliorum prope dixerim vllō, verbi causa de actione & passione, quoniam modo aliud agat, aliud patitur in actione naturali.

Democritus autem & Leucippus figuras concinnant, ex quibus alterationem faciunt, atq; generationem, congregatione quidem & segregatione generationem atque corruptionem, ordine vero & positu, alterationem.

Ceterum quoniam que apparent, ea vera esse putabant, contraria autem & infinita sunt que apparent, infinitas facere figuras, ita vt per compositi transmutationem idem contrarium videatur alii atq; alii, transmuteturq; inserta re pusilla, & omnino permutato vno quopiā, diuersum quid appareat

porum causabatur alteratio. Deinde cum dicit. Assignat rationem dicitur positionis. Ad cuius euidentiā sciendum est, quod sicut dicit Philosophus in Quarto Metaphysicorum, quidam Philosophi posuerunt verū esse in apparendo

T. c. 2. subiectum, & vna materia omnium habentium huiusmodi transmutationem adinuicem: & si est vnum subiectum eorum, secundum que attenditur alteratio sequitur etiam quod sit alteratio. Quia igitur prædicti Philosophi non ponunt vnum subiectum omnium qualitarum, secundum quas attenditur alteratio, sed plura, non possunt ponere alterationes & generationes. Differt autem hæc ratio à priori, nam ista assignat vniuersalem causam mediū, quod assumebatur in prima ratione. Deinde cum dicit.

d Disputat contra Emp. specialiter duabus rationibus. Circa quarum primam dicit quod Emp. videtur contraria dicere non solum his, quæ apparent secundum sensum, in quibus videmus ex aqua fieri aerem, & ex aere ignem: sed etiam videtur contraria dicere sibi ipsi: ex vna enim parte dicit, quod nullum elementorū generatur ex altero, sed alia omnia elementata corpora componuntur ex eis: ex alia vero

T. c. 3. Tur ex eis: ex alia vero

T. c. 25.

Text. c. 6. 11.

T. c. 6.

ita scilicet, quod quicquid videtur alicui, est verum adeo quod etiam ponebat contradictoria simul esse vera, si diuersis ita videretur, hoc est ergo quod dicit, quod quia Democritus & Leucippus existimabant, quod verum erat in apparente, & diuersis hominibus, contraria apparent & infinita, vt ostendit multiplicitas opinionum,

T.c. 6.

quæ est inter homines, ideo induxerunt infinitas figuras in primis rerum principiis, vt ex his ratio accipi possit infinitarum opinionum. Et inde est, quod per transmutationem aliquam eius, quod venit in compositionem aliquis totius, contingit quod idem alio modo videtur alii, & alii se habere, sicut propter diuersum situm, collum colum bæ videtur esse alterius, & alterius coloris. Et huiusmodi transmutatio situm fit per aliquod modicum quod superuenit, & vt vniuersaliter sit dicere, transmutato vno indiuisibilem corporum, videtur aliud & aliud. Et ponit exemplum in sermonibus, quorum prima principia indiuisibilia sunt literæ, ex eisdem autem literis transmutatis secundum ordinem, aut positionem sunt diuersi sermones puta comædia, quæ est sermo de rebus vrbaniis: & tragædia quæ est sermo de bellicis rebus. Igitur sic apparet ratio, quare per variationem ordinis & positionis dicebat Democritus alterationem causari. De inde cum dicit,

T.c. 7.

Inquire veritatem huius opinionis, & primo ostendit difficultatem circa hæc existentem: secundo incipit inquirere veritatem, ibi [Principium autem.] Dicit ergo primo quod quæ iam debeat huius opinionibus Priorum Naturalium, qui ponebant idem esse generationem & corruptionem, omnibus fere videbatur tunc temporis, quod aliud esset alteratio, & generatio: ita, scilicet quod generatio esset per hoc quod aliqua congregantur, & disgregantur: alteratio vero per hoc quod per aliquorum transmutationes diuersæ sunt passionibus: necesse est considerare, vt de his sciatur veritas. Habet enim hæc quæstiones multas, & rationabiles: quia, si generatio nihil est aliud quam congregatio, multa impossibilia contingunt, vt infra patebit. Ex opposito autem multæ inneniuntur rationes, qui videntur cogentes, & non de facili solubiles: quibus concluditur,

Tertio de Cœlo. l. c. 6.

quæ est inter homines, ideo induxerunt infinitas figuras in primis rerum principiis, vt ex his ratio accipi possit infinitarum opinionum. Et inde est, quod per transmutationem aliquam eius, quod venit in compositionem aliquis totius, contingit quod idem alio modo videtur alii, & alii se habere, sicut propter diuersum situm, collum colum bæ videtur esse alterius, & alterius coloris. Et huiusmodi transmutatio situm fit per aliquod modicum quod superuenit, & vt vniuersaliter sit dicere, transmutato vno indiuisibilem corporum, videtur aliud & aliud. Et ponit exemplum in sermonibus, quorum prima principia indiuisibilia sunt literæ, ex eisdem autem literis transmutatis secundum ordinem, aut positionem sunt diuersi sermones puta comædia, quæ est sermo de rebus vrbaniis: & tragædia quæ est sermo de bellicis rebus. Igitur sic apparet ratio, quare per variationem ordinis & positionis dicebat Democritus alterationem causari. De inde cum dicit,

ueraliter aliud apparet vno transmutato, ex eisdem enim Tragædia & Comædia fit literis.

Quoniam autem videtur omnibus pene esse aliud generationem & alterationem. (Generari quidem enim, & corrumpi congregata & disgregata: alterari autem translatis passionibus.) de his sciendis considerandum. Quæstiones autem habet hæc & multas & rationabiles. Si quidem igitur generatio est congregatio: multa impossibilia contingunt. Sunt autem rursus rationes aliarum cogentes, & non habiles solui, quod non contingit alter se habere. Et si non est generatio congregatio, aut vniuersaliter non est generatio, aut si est, alteratio est. Aut si hoc difficile, dissolueri tentandum est.

Principium autem horum omnium, vtrum sic & generantur, & alterantur, augmentantur entia, & contraria his patiuntur primis magnitudinibus existentibus indiuisibilibus, aut nulla est indiuisibilis magnitudo: differt enim hoc multum & rursus, si magnitudines impartibiles sint, vtrum, vt Democritus, & Leucippus, hæc corporeæ sunt: vel, vt in Timæo, planities.

Hoc quidem igitur ipsum, vt in aliis diximus, inconueniens vsque ad plana dissolueri. Ideo magis rationale corpora indiuisibilia esse, sed hæc quidem multam habeant irrationabilitatem, sed tamen & his alterationem & generationem contingit facere, vt dictum est, conuersione, & contractu transmutedolom, & figurarum differentis: quod fecit Democritus. Ideo & colorem non inquirunt esse, conuersione enim colorari. His autem, qui in plana formas diuiduntur non adhuc: nihil enim sit præter solida excompositis: passionem enim non suscipiunt generari aliquam ex ipsis.

quibus corpora naturalia componuntur, sicut partim ostensum est in Libro de Cœlo. Sed tamen ideo est magis rationale ponere corpora indiuisibilia quam superficies: quia his, qui ponunt corpora indiuisibilia esse principia corporum naturalium, conuenit assignare causam generationis & alterationis: quæ quidem alteratio, sicut dictum est, transmutat vnum

ditur, quod non contingit aliter se habere, quam quod congregatio sit generatio, vel omnino non generatio: vel si est, quod sit idem quod alteratio. Et quamuis hoc sit difficile soluere, debemus tamen tentare soluere hanc difficultatem. Deinde cum dicit,

quando quidem Tragædia & Comædia eiusdem sunt literis.

At cum generatio & corruptio verum quid esse omnibus fere videantur, & ea quæ sunt congregatione, atque segregatione oriri, ac occidere, & de mutatione affectuum alterari, de his contemplantur qui hoc instituti habent oportet. Hæc autem, & multas, & quæ rationis fines non egrediuntur, dubitationes habent. Nam si generatio congregatio sit, multa ex eorum numero quæ fieri nequeunt, euenire solent. Sunt autem rursus alia rationes quæ videntur, quæq; hand facile solui possunt, quod fieri non potest, vt quicquam aliter se habeat, si generatio congregatio non sit, aut quod omnino generatio non est, aut eadem alteratio est. Atque id (quamquam difficile) enitendum est soluere.

Principium autem horum omnium est, vtrum ea quæ sunt generentur hoc pacto, accrescant, alterentur, & hisce contrarias subeant mutationes, magnitudinibus primis nullam diuisionem admittentibus, an nulla sit magnitudo indiuisibilis, hoc enim interest quamplurimum. Et rursus, si magnitudines sint impartibiles, vtrum hæc corpora sint, vt Democrito placet, atque Leucippo, an plana, vt in Timæo scribitur.

Hoc igitur ipsum fieri, inquam, dissolutionem ad plana vsque, cancellos egreditur rationis, id quod, alio quoque loco iam diximus. Idcirco magis cõsentaneum rationi fuerit, corpore non posse diuidi. Verum & hæc quoque per absurdum sunt, sed tamen hisce alterationem generationemque, vt dictum est, factæ conuersione & tactu, atque figura vniuersitate permutando idem, contingit, quod sane Democritus facit. Quocirca, non esse colorem asserit, nam res ipsas per conuersionem colorare nescit. At illis, qui in plana diuisi nem faciunt, minime. Nihil enim, planis compositis, præterquam solida, fit, quando nulla ex eis qualitas asseritur, que gigni potest.

quibus corpora naturalia componuntur, sicut partim ostensum est in Libro de Cœlo. Sed tamen ideo est magis rationale ponere corpora indiuisibilia quam superficies: quia his, qui ponunt corpora indiuisibilia esse principia corporum naturalium, conuenit assignare causam generationis & alterationis: quæ quidem alteratio, sicut dictum est, transmutat vnum

præmittit duas quæstiones, quæ necessariz sint ad soluendum prædictam difficultatem. Secundo eas prosequitur, ibi [Hoc quidem igitur.] Dicit ergo primo, quod principium ad soluendum omnia prædicta, oportet accipere ad hoc quod inquiratur primo, vtrum entia naturalia sic generentur, & alterentur, & augmententur, & contrariis motibus, sicut formæ quæ apparent in speculo, & sicut colores iridis, & huiusmodi talia ergo existimabat esse Democritus omnes formas, & qualitates rerum naturalium, & secundum hoc, suppositis suis principijs, & diuersitate positionis & ordinis causabat omnem diuersitatem alterationis. Sed Platonicus, qui resoluebat corpora in superficies, non poterant assignare causam alicuius transmutationis formalis, quia ex superficialibus quando componuntur adinuicem, nihil est rationabile fieri nisi solida. Cum enim puncta, lineæ, & superficies puræ sint res mathematicæ, non possunt causare ex seipsis aliquam passionem naturalem, vnde, sicut ex punctis non fit nisi linea, & ex lineis non fit nisi superficies, ita ex superficialibus non potest causari nisi corpus. Sed nec ipsi Platonicus conantur ad hoc, quod ex mixture superficialium assignent causam alicuius passionis naturalis. Deinde cum dicit,

Prosequitur præmissis quæstiones, & primo prosequitur secundam, quam breuius pertransit Secundo prosequitur primam, ibi [Habet autem quæstionem.] [Circa primam duo facit.] Primo, ostendit cõuenientius posuisse quæ ad ea quæ considerantur in Scientia Naturali Democritum, quæ Platonem. Secundo, causam huius assignat ibi [Causa autem.] Dicit ergo primo, quod sicut in 3. de cœlo dictum est, inconueniens est hoc ipsum, et secundum cõsiderat, quod corpora naturalia resoluantur vsque ad superficies: & id magis est rationabile, quod sint aliquæ magnitudines indiuisibiles ex quibus corpora naturalia componuntur. & quod huiusmodi magnitudines indiuisibiles sint corpora quæ sunt superficie, quamuis & hoc ipsum multam rationabilitatem habeat, quod sit aliqua corpora indiuisibilia, ex

T. c. 6. & 29.

quibus corpora naturalia componuntur, sicut partim ostensum est in Libro de Cœlo. Sed tamen ideo est magis rationale ponere corpora indiuisibilia quam superficies: quia his, qui ponunt corpora indiuisibilia esse principia corporum naturalium, conuenit assignare causam generationis & alterationis: quæ quidem alteratio, sicut dictum est, transmutat vnum

Text. com. 8.

vnum & aliud per quandam conuersionem corporum indiuisibilium, & per alium modum contractus secundum diuersum situm & ordinem, & etiam secundum differentiam figurarum, sicut ponebat Democritus, assignans causam alterationis. Vnde Democritus ponebat quod color, & aliarum huiusmodi qualitates naturales, non sint aliquid habens esse fixum in natura, sed quod videtur aliquid coloratum per quandam conuersionem, & per aliquam variationem corporum indiuisibilium secundum ordinem & situm. Manifestum est enim quod quædam nobis apparent, quorum apparentia causatur ex aliquo modo reflexionis secundum ordinem situs, sicut forma quæ apparet in speculo, & sicut colores iridis, & huiusmodi talia ergo existimabat esse Democritus omnes formas, & qualitates rerum naturalium, & secundum hoc, suppositis suis principijs, & diuersitate positionis & ordinis causabat omnem diuersitatem alterationis. Sed Platonicus, qui resoluebat corpora in superficies, non poterant assignare causam alicuius transmutationis formalis, quia ex superficialibus quando componuntur adinuicem, nihil est rationabile fieri nisi solida. Cum enim puncta, lineæ, & superficies puræ sint res mathematicæ, non possunt causare ex seipsis aliquam passionem naturalem, vnde, sicut ex punctis non fit nisi linea, & ex lineis non fit nisi superficies, ita ex superficialibus non potest causari nisi corpus. Sed nec ipsi Platonicus conantur ad hoc, quod ex mixture superficialium assignent causam alicuius passionis naturalis. Deinde cum dicit,

LECTIO III.

Habet autem quæstionem, si quis ponat corpus aliquod esse, magnitudinem omnino diuisibilem, & hoc possibile, quod diuisionem effugit? Si enim omnino diuisibile, & possibile hoc passim, & simul erit hoc omnino diuisum (& si non simul diuidatur.) & si hoc fiat, nihil erit impossibile.

Quapropter & secundum medium similiter, & vniuersaliter si uno

minis: & equi similia: quas vocabat per se hominem, & per se equum; quia scilicet logice loquendo, homo, secundum quod est species, est præter materialia & indiuiduantia principia, ita quod idea nihil habet nisi quod pertinet ad rationem speciei, & eadem ratione hæc ponebant in figuris, vnde ponebant ideam triangulorum sensibilem, quæ dicitur autotrigonum, esse indiuisibilem, alioquin sequeretur, quod diuideretur in multa, quod est contra rationem ideæ ad quam pertinet quod sit vnum præter multa, & ita non est inconueniens quod sint multæ superficies triangulares indiuisibiles conformes ideæ, & eadem ratio est de aliis superficialibus. Sed Democritus videtur suadere quod sit magnitudines indiuisibiles per rationes proprias & naturales, vt manifestum erit in sequentibus.

LECTIO III.

Nam res ipsa dubitationem habet, si quis corpus aliquod, magnitudinemque omnino, atque omnino diuisibilem esse statuatur, atque fieri posse, vt penitus diuidatur, quod enim erit, quod effugiat diuisionem? Nam, si omnino, ex parte, atque omnino sit diuisibile, & ita diuidi queat, siue simul erit hoc omni ex parte diuisum (& si non simul diuidatur,) siue id fiat, nihil accideret impossibile. Igitur & secundum medium, haud secus. Et in summa, si omni ex parte,

facit. Primo ponit rationem ad hoc impossibile ducentem: secundo manifestat necessitatem dictæ rationis, ibi [Qua propter & secundum medium.] Circa primum considerandum quod oportet ponere corpus, vel componi ex indiuisibilibus, vel esse diuisibile omnino, i. totaliter secundum quodcunq; signum. Et ideo Democritus ostendendum, quod corpus sit compositum ex indiuisibilibus corporibus, conatur ostendere impossibile esse, diuisibile esse corpus sensibile, puta quod lignum, aut lapis sint diuisibilia omnino, i. secundum quodcunq; signum datum in corpore. Et id dicit, quod si quis ponat corpus aliquod, puta sensibile, & magnitudinem quancunq; puta superficiem, vel lineam, diuisibile omnino, i. secundum quodcunq; signum datum, & si ponatur hoc esse possibile, remanet quod dicitur quod effugit diuisionem, i. quod remanet post diuisionem. Necessè est enim, quod diuisio quocunq; diuisibili, remaneant aliquæ partes diuisibiles, in quas sit diuisio. Id autem dicit Democritus, hoc habere rationem: quod si corpus sit omnino, i. secundum totum diuisibile, & hoc sit possibile, cõsequens erit, quod nihil prohibeat corpus esse simul diuisum quantumcunq; diuidi potest, & si diuisio non fiat simul, sed successiue, sicut, si possibile est aliquem hominem peruenire ad aliquem locum, nihil prohibet eum peruenisse illuc, licet non simul, sed successiue perueniat, & si hoc ponatur nullum impossibile debet sequi: quia possibili posito non sequitur aliquod impossibile secundum philosophum primo priorum c. Secundo, & Septimo Physic. Deinde cum dicit,

Manifestat necessitatem prædictæ rationis: si enim ponatur aliquod corpus diuisibile per medium, & ponatur

Text. com. 5.

T. c. 9.

esse diuisum per medium, nullum sequitur inconueniens. Et hoc est quod dicit. Quapropter, quia posito possibili nullum sequitur impossibile, similiter erit si aliquid ponatur esse diuisibile, & diuisum secundum medium, & vniuersaliter, si corpus est natum esse diuisibile omnino, id est, secundum quodcunque signum, si diuidatur, i. ponatur esse diuisum, nullum erit impossibile nascens id est, ex hoc non debet impossibile nasci, quia neque si aliquid est diuisibile in mille millia partium & ponatur esse diuisum, nullum sequitur impossibile, & si nullo modo diuidatur actu. Et ita videtur quod aliquid corpus sit diuisibile in paucas partes, siue in multas, siue totales, & tamen non videtur sequi aliquid impossibile, si ponatur aliquid esse diuisum, in quantum est diuisibile. Quia igitur secundum ponentes corpus naturale non componi ex indiuisibilibus corporibus & esse diuisibile etiam secundum totum, ponatur esse diuisum, sed hoc est impossibile, ergo & primum, scilicet quod sit diuisibile secundum totum, est ergo compositum ex indiuisibilibus. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit esse impossibile, quod corpus sit totaliter diuisum ex hoc quod non est dare quid remaneat post diuisionem. Primo ergo ostendit, quod non erit dare quid remaneat ex diuisione, quæ est principalis pars. Secundo, quod non erit dare quid remaneat, quod ex incidenti sit elapsum, ibi. [Sed est qua.] Dicit ergo primo, si corpus ponatur omnino esse diuisum, querendum restat, quid erit reliquum id est, quod remanet post diuisionem, sicut videmus remanere in omni diuisione ea, in qua diuisum resoluitur. Et primo ostendit, quod non remaneat magnitudo, hoc enim est impossibile, sequeretur enim, quod adhuc remaneret diuisibile non diuisum, diceretur autem, vel quod magnitudo esset aliquid non diuisibile, vel corpus non omnino erat diuisibile, & ita oportet quod id, quod remanet post diuisionem, nullo modo sit diuisibile, cum tamen supponatur ab aduersario, quod magnitudo sit omnino diuisibilis. Secundo concludit, quod illud, quod remanet post diuisionem, neque sit corpus, neque magnitudo, & tamen sit facta diuisio secundum totum, sicut dictum est, relinquatur autem, quod diuisio erit, aut ex punctis, ita quod corpus finaliter resoluitur in puncta, & per consequens ea, ex quibus componitur erunt sine magnitudine, aut sequitur quod id quod est residuum post diuisionem sit omnino nihil. Tertio, ostendit hoc secundum esse impossibile, quia, cum vnum quodque generetur ex his in quæ

natura est diuisibile: & si diuidatur, nullum erit impossibile nascens. Quoniam neque si in mille millia diuisa fuerit magnitudo, nullum impossibile, & si nullus utique diuidat. Quoniam ergo omnino tale corpus, diuidatur.

Quid ergo erit reliquum? magnitudo: non enim est possibile, erit enim quippiam non diuisum, erat autem omnino diuisibile. Sed si nullum erit corpus, neque magnitudo, diuisio autem erit, aut ex punctis, aut sine diuisione ea erunt, ex quibus compositum est, aut nihil omnino, quapropter & generabitur ex nihilo, & si erit compositum: & omne utique nihil, & non erit existens, sed apparentantum. Similiter autem & si erit ex punctis, non erit, quantum: quando enim tangebant se, & vna erat magnitudo, & simul erant, non faciebant maius omne, diuisione enim in duo vel plura, neque maius, neque minus priore. Quapropter, & si omnes componantur, nullum facient magnitudinem.

Sed & si qua diuisio corpore, quasi rasura ferræ fiat ex corpore, & sic magnitudine quidem corpus egrediatur, idem sermo, illud autem quomodo diuisibile?

¶ Si autem non est corpus, sed species aliqua segregabilis, aut passio quidem quæ secessit, & est magnitudo puncti, vel tactus hoc patietes inconueniens, ex non magnitudinibus magnitudinem esse. Amplius aut vbi erunt imobiles, aut mutati puncti? tactus. n. semper e vnus duorum quorum

quæ diuisum resoluitur. Et primo ostendit, quod non remaneat magnitudo, hoc enim est impossibile, sequeretur enim, quod adhuc remaneret diuisibile non diuisum, diceretur autem, vel quod magnitudo esset aliquid non diuisibile, vel corpus non omnino erat diuisibile, & ita oportet quod id, quod remanet post diuisionem, nullo modo sit diuisibile, cum tamen supponatur ab aduersario, quod magnitudo sit omnino diuisibilis. Secundo concludit, quod illud, quod remanet post diuisionem, neque sit corpus, neque magnitudo, & tamen sit facta diuisio secundum totum, sicut dictum est, relinquatur autem, quod diuisio erit, aut ex punctis, ita quod corpus finaliter resoluitur in puncta, & per consequens ea, ex quibus componitur erunt sine magnitudine, aut sequitur quod id quod est residuum post diuisionem sit omnino nihil. Tertio, ostendit hoc secundum esse impossibile, quia, cum vnum quodque generetur ex his in quæ

resoluitur, si ergo resoluitur in nihil, sequetur etiam, quod generetur ex nihilo: quod autem componitur ex nihilo, nihil est: sequetur ergo, quod corpus de quo agitur sit nihil, & etiam totum vniuersum eadem ratione; sed quicquid erit in rerum natura, erit secundum apparentiam tantum, & non secundum existentiam. Quarto, probatur primum præmissorum, si quod non fiat resolutio in puncta, quia similiter sequeretur, quod sit corpus compositum ex punctis, & ita vltimius sequeretur, quod non sit quantum ipsum corpus. Aut enim esset quantum, quia corpus diuideretur aut quia puncta tangerent se, prout duo extrema duarum linearum sunt simul, non secundo modo, quia ex hoc erat vna magnitudo continua, & sic simul erant omnia puncta & non distincta erant adinuicem, & non faciebant totum maius. Punctum enim nihil est aliud, quam quædam diuisio partium linearum, nec primo modo, quia ex hoc, quod aliud diuiditur in duo vel in plura, non efficitur totum, nec maius, nec minus quam prius fuerit. Ita enim corpus magnum sicut paruum potest diuidi in duo vel plura: & sic patet quod puncta nihil sunt aliud quam diuisiones, & quod non faciunt aliquid maius. Sic igitur videtur esse impossibile, quod corpus sit omnino diuisum, quia non potest assignari quid sit residuum diuisionis, tanquam principalis pars corporis diuisi. Deinde cum dicit.

¶ Quid ergo erit reliquum? magnitudo: id enim fieri non potest, esset enim quippiam haud diuisum, at erat omnino ex parte omninoque diuisibile. At vero, si nec corpus, nec magnitudo relinquatur, diuisio tamen sit, aut corpus ex punctis constabit, & ea ex quibus componitur, magnitudine, carebunt, aut nihil omnino erit. Quare siue factum ex nihilo, siue compositum sit, profecto totum ipsum nihil, præterquam apparens, erit. Similiter si ex punctis constari dicatur, quantum non erit. Nam cum vna in magnitudine sese tangunt, & magnitudo vna perpetuaque est, atque illa simul sunt, nihil maius totum ipsum reddunt, quoniam, si totum in duo, aut plura diuidatur, nihil ipsum minus quam prius euadit. Quæ de re puncta etiam, si omnia coagmentata sint, nullam efficiunt magnitudinem.

¶ Verum enim uero, si quid tale inter diuidendum corpus fiat, quale est ramentum illud quod excidit, dum quippiam ferræ secatur, atque hoc pacto corpus aliquod e magnitudine abscedat, idem sermo recidit, quomodo inquam diuisibile illud sit.

¶ Quod si id quod abscedere solet, corpus non sit, sed forma quædam, affectusue separabilis, sitque magnitudo ipsa, puncta vel tactus sic affecti, magnitudinem ex non magnitudinibus constare incongruum, atque abhorrens est. At hæc puncta ipsa siue a motu vacent, siue eundem subeant, vbi nam erunt? vnus enim semper duorum quorumdam tactus est, tanquam

¶ mo ostendit, quod tale aliquid non potest esse corpus. Secundo ostendit, quod non potest esse quodcunque incorporeum, ibi [Si autem non est corpus.] Dicit ergo primo, quod si diuisio totaliter corpore diuisio corporis fiat, ita quod aliqua rasura secundum rem elabatur ex diuisione, præter principales partes, in quas lignum diuiditur, & dicatur quod ex magnitudine corporali totaliter diuisa egrediatur aliquod corpus, quasi residuum, sequeretur idem sensus qui & supra, quomodo, scilicet poterit subtrahi, quod illud corpus sit adhuc diuisibile, secundum ponentes corpus esse diuisibile, cum positum sit corpus naturale esse diuisum omnino. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit, quod huiusmodi residuum non potest esse aliquid incorporeum quodcunque sit, & hoc tribus rationibus. Circa quarum primam dicit, quod, si id quod egreditur a magnitudine totaliter diuisa, non sit corpus, sed aliqua species,

species, id est, forma segregabilis, id est, separabilis a subiecto, aut etiam aliqua passio sicut ponit Anaxago. passiones & habitus separari & misceri: & se habet huiusmodi passio secedens a magnitudine per modum puncti, vel tactus illi qui hoc ponunt, patiuntur primo qui dem hoc inconueniens, quod magnitudo componatur ex non magnitudinibus: quod videtur inconueniens. Nam vnum quodque constituitur ex rebus sui generis. Non enim colores componuntur ex figuris, nec econuerso. Secunda rationem ponit, ibi. [Amplius autem vbi.] Circa quam considerandum est, quod lineam componi ex punctis potest exponi dupliciter. Primo modo ex punctis moris, sicut quidam dixerunt quod punctus motus facit lineam, & linea mota constituit superficiem, & superficies mota corpus. Alio modo potest exponi quod ex punctis etiam non motis constitua-tur magnitudo sicut ex partibus; vtroulibet autem modo magnitudo componatur ex punctis, oportebit assignare vbi sint puncta, id est, quem situm habeant in magnitudine; est enim assignare de singulis partibus ex quibus componitur magnitudo: sed hoc non potest assignari, quia punctus non potest assignari in magnitudine, nisi ut quidam tactus partium continui, vel diuisio partium linearum iam diuisa: tactus autem semper est vnus quorumdam duorum: quæ scilicet sunt partes magnitudinis habentes determinatum situm in magnitudine quasi illud quod est pars magnitudinis habens determinatum situm inter partes eius sit aliquid præter ipsum tactum & diuisionem: & per consequens præter punctum: non ergo videtur esse possibile, quod magnitudo diuidatur in puncta, vel tactus, aut diuisiones; si ergo aliquis ponat quodcunque corpus, aut quantacunque quantitatem esse omnino diuisibilem, continget hoc inconueniens, quod nunc dictum est. Tertiam ponit, ibi. [Amplius si cum diuidero.] Et dicit: & postquam diuido lignum, & quodcunque corpus aliud, & iterum ex eisdem partibus compono illud, fiet æquale & vnum corpus: quia scilicet ex sunt in quæ diuiditur, & ex quibus componitur; vnde videtur similiter se habere si diuido secundum quodcunque signum, quod supra dixi, omnino ut scilicet ex his in quæ diuiditur, possit componi. Sic ergo lignum omnino diuisum potest esse, id est, omnia in quæ potest diuidi: quid igitur erit præter diuisionem? quia oportet omnem diuisionem ad aliquid terminari: si enim dicatur quod id quod est residuum diuisioni sit aliqua passio, sequeretur quod corpus diuideretur in passiones: & ex consequenti generabitur ex eis, quod est impossibile: quia neque substantia neque quantitas generatur ex passionibus: aut etiam quomodo est possibile quod passiones sint separata? Vltimius autem concludit principale propositum dicens, quod si est impossibile quod magnitudo componatur ex tactibus aut punctis, sicut prædictæ rationes concludunt,

tactum, & diuisionem, & punctum. Si vero quæ quis prædictorum ponet quodlibet, aut quantitatem aut corpus omnino esse diuisibile, hæc contingunt. Amplius si cum diuidero lignum, compono, aut quid aliud, æqualiter & vnum. Quapropter sic se habet manifestum, quoniam & incidit lignum secundum quodcunque signum. Omnino igitur diuisum est potestate; quid ergo erit præter diuisionem? Si enim & est aliqua passio; sed quomodo in hæc resoluntur, & generatur ex his, aut quomodo separabunt hæc. Quapropter si est impossibile ex tactibus, aut ex punctis corpora indiuisibilia esse, & magnitudines. Sed & hoc ponentibus non minus contingit impossibile; scrutatum est autem de his & in aliis.

LECTIO V.

Sed & hæc tentandum est soluere: ideo rursus a principio questionem dicere oportet. Omne quidem igitur corpus sensibile diuisibile esse secundum quodcunque signum, & indiuisibile non est inconueniens: hoc enim potestate, hoc autem enelechia existit.

¶ Esse autem potestate simul omnino diuisibile impossibile videtur esse utique. Si enim possibile, & fieret utique, non ut sint simul actu ambo indiuisibile & diuisum, sed diuisum secundum

adunt, necesse est ponere quod sint quædam corpora indiuisibilia, & quod sint quædam magnitudines indiuisibiles: quia, si corpus sit omnino diuisibile, sequeretur quod componatur ex tactibus, vel ex punctis, ut ex dictis patet. Vltimius autem post rationem Democriti subiungit Arist. quod hoc ponentibus, scilicet esse corpora indiuisibilia non minus accidit impossibile; & hoc perferatatum est in aliis, scilicet in Tertio libro de Cælo. Text. com. 37.

¶ Postquam Philo. posuit rationem Democ. hic procedit ad eius solutionem. Et primo ponit de quo est intentio dicens, quod tentandum est soluere prædictam dubitationem: & ideo ut melius solvatur, oportet a principio repetere questionem. Ostendo enim breuiter in quo virtus questionis consistat, facilius apparebit, vbi debeat adhiberi solutio. Secundo ibi [Omne quidem igitur.] Prosequitur intentum. Et primo ponit obiectiones Democ. contra veritatem, ibi. [Esse autem potestate simul.] Tertio soluit. [Quoniam autem later.] Dicit ergo primo, quod non est inconueniens dicere vtrumque horum, sc. quod omne corpus sensibile sit diuisibile secundum quodcunque signum, vel quod non sit diuisibile. Alterum enim horum in potentia est verum, sc. quod corpus sit diuisibile secundum quodcunque signum: alterum vero horum est verum secundum enelechiam, id est, secundum actum, scilicet quod corpus sensibile non sit diuisibile secundum quodcunque signum in actu. Deinde cum dicit.

¶ Ponit duas rationes Democ. contra veritatem. Circa quarum primam dicit, quod secundum obiectionem Democ. videtur impossibile, quod corpus sensibile sit simul diuisibile in potentia omnino, scilicet secundum quodcunque signum, sicut nuper dictum est. Credebat enim Democ. quod quicquid esset simul in potentia, posset esse simul in actu: & argumentabatur, sicut est possibile simul in potentia corpus sensibile omnino diuidi, quod hoc fieret in actu, non quidem ita, quod esset simul in potentia diuisibile, & actu diuisum, sed quod esset simul diuisum actu, secundum quodcunque signum: sed hoc ostendebat esse impossibile: quia sicut ex prædictis patet, sequeretur quod nil incorporeum esset residuum a diuisione, & quod corpus corrumperetur in rem incorpoream, & ex consequenti quod corpus generaretur ex aliquo incorporeo, aut ex punctis, aut omnino ex nihilo; sed hoc est impossibile, non ergo est possibile, quod corpus sensibile sit omnino diuisum simul: neque ergo videtur possibile quod sit omnino diuisibile in potentia. Sed quia videmus ad sensum, quod corpus sensibile diuiditur in partes adinuicem & separabiles, vel etiam in partes diuisibiles, & maior magnitudo

LECTIO V.

Amen ea ipsa soluere enim oportet, quam ob rem iterum ab initio dicenda dubitatio est. Igitur omne corpus sensibile, quoniam in puncto esse diuisibile, atque indiuisibile, nihil est absurdum, potentia siquidem diuisibile existit, actu indiuisibile.

¶ At, ut simul sit omni ex parte potentia diuisibile, fieri non posse videatur. Nam si fieri possit, & fiat, haudquaquam ad hunc fiet modum, ut simul ambo sit actu, indiuisibile inquam atque diuisum, sed quolibet in puncto

verum secundum enelechiam, id est, secundum actum, scilicet quod corpus sensibile non sit diuisibile secundum quodcunque signum in actu.

¶ Ponit duas rationes Democ. contra veritatem. Circa quarum primam dicit, quod secundum obiectionem Democ. videtur impossibile, quod corpus sensibile sit simul diuisibile in potentia omnino, scilicet secundum quodcunque signum, sicut nuper dictum est. Credebat enim Democ. quod quicquid esset simul in potentia, posset esse simul in actu: & argumentabatur, sicut est possibile simul in potentia corpus sensibile omnino diuidi, quod hoc fieret in actu, non quidem ita, quod esset simul in potentia diuisibile, & actu diuisum, sed quod esset simul diuisum actu, secundum quodcunque signum: sed hoc ostendebat esse impossibile: quia sicut ex prædictis patet, sequeretur quod nil incorporeum esset residuum a diuisione, & quod corpus corrumperetur in rem incorpoream, & ex consequenti quod corpus generaretur ex aliquo incorporeo, aut ex punctis, aut omnino ex nihilo; sed hoc est impossibile, non ergo est possibile, quod corpus sensibile sit omnino diuisum simul: neque ergo videtur possibile quod sit omnino diuisibile in potentia. Sed quia videmus ad sensum, quod corpus sensibile diuiditur in partes adinuicem & separabiles, vel etiam in partes diuisibiles, & maior magnitudo

Text. com. 9.

Text. com. 37.

gnitudo semper diuiditur in minores magnitudines, & totum coniunctum diuiditur in aliqua segregata & separata: manifestum est hoc ita se habere. Non ergo est possibile, neque quod fiat diuisio in infinitum secundum partem, ita quod pars post partem a toto sensibili corpore separaretur: neque est possibile quod corpus sensibile diuidatur simul secundum quodcunque signum, neutrum enim horum est positum: quia vtrouique, videtur sequi predictum in conueniens. Sed videtur quod diuisio corporis, possit procedere vsque ad aliquem terminum: vnde sequitur, quod necesse sit aliquas magnitudines esse indiuisibiles & aliqua corpora indiuisibilia secundum Democ. Secundam rationem ponit ibi. [Et aliter sic erit.] Et dicit quod aliter etiam videtur esse necessarium esse corpora indiuisibilia, posito, scilicet, quod generatio sit per congregationem, & corruptio sit per segregationem: & hoc quidem necessarium erat ponere Democ. quia ponebat formas, & naturas rerum determinari secundum positionem, & ordinem: videmus autem quod totum, cuius forma consistit in positione & ordine, sicut domus, non generatur nisi congregatione, neque corrumpitur, nisi segregatione: & ideo, cum non sit possibile in principiis generationis & corruptionis procedere in infinitum: ponebant quod essent aliqua principia prima, ex quibus corpora congregabatur, & in quae segregabatur, & huiusmodi dicebat esse corpora indiuisibilia. Deinde cum dicitur.

C Quam autem later paralogizans, & quomodo later d. camus. Quomodo non est punctus puncto vndique contiguus, omnino esse diuisibile inest quidem aliquo modo magnitudinibus, aliquo autem modo non inest. Videtur autem quando hoc ponitur & vndique & vbi que esse punctus: quapropter necesse diuidi magnitudinem in puncta; vbi que enim est punctum; quapropter aut ex tactibus, aut ex punctis esse. Hoc autem est quod existit vbi que, quoniam vna vti que & omnis, & vnusquisque; plures autem vna non sunt, consequenter n. non sunt: quapropter

Soluit predictas rationes: Et primo primam. Secundo secundam. ibi. [Sed non simplex.] Circa primum ostensum est, quod tota virtus rationis Democriti in hoc consistit, quod si corpus sensibile omnino est simul diuisibile in potentia, quod sit simul omnino in actu; sed haec consequentia non tenet in omnibus; quaedam enim sunt, de quorum ratione est esse in potentia: vnde in talibus non potest poni esse simul in actu, quod est simul in potentia; quia tolleretur ratio & natura illius rei: quod quidem primo manifestum est in successibus. In prima enim parte diei, simul possibile est esse horas diei: non tamen potest poni quod omnes horae illius diei sint simul actu: auferatur enim natura temporis: de cuius ratione est, quod sit numerus motus secundum prius & posterius: si n. esset simul quaelibet pars eius: iam non esset secundum prius & posterius. Secundo apparet hoc in permanentibus. De substantia enim aeris est materia, quae est in potentia ad omnes formas; tamen non potest poni quod ex aere si generatur quicquid est possibile ex eo generari; quia tolleretur natura materiae, quae semper est in potentia ad omnes formas. Sic igitur contra rationem magnitudinis, puta linea est, quod sit simul omnino actu diuisa: vnde non sequitur, si est simul omnino diuisibilis in potentia, quod possit poni simul omnino actu diuisa. Quod hoc sit contra rationem linea patet:

Nam diuisio linea in actu nihil aliud est quam punctum in actu, si ergo esset simul omnino in actu punctum esset vbi que; in actu in linea, & ita oporteret quod puncta essent contigua, vel consequenter se habentia in linea: hoc autem non potest esse; quia cum puncta sint indiuisibilia, multorum punctorum contiguum vnus non excederet aliud; quia vnus tangeret aliud secundum se totum, & ita omnes puncti non essent nisi vnus punctus. Non ergo potest esse quod puncti sint vbi que in actu per lineam, & ita contra rationem linea est, quod sit simul tota diuisa in actu. Et ita non sequitur, quod sit simul diuisibilis omnino in potentia, quod possit poni omnino esse diuisa in actu. Dicit ergo primo philosophus, quod Democ. later paralogizans, i. facit paralogismum latentem, & dicit quomodo laterat eius defectus. Quia enim punctum puncto non potest esse contiguum, & per consequens non potest esse quod linea sit omnino diuisa in actu: & ita esse diuisibile vbi que, licet aliquo modo conueniat magnitudinibus, scilicet in potentia, tamen quodammodo non conuenit eis, si in actu: quia quando ponitur vbi que esse diuisa in actu, videtur poni ex consequenti quod vbi que sit punctum: cum punctus in actu nihil aliud est quam actu diuisio linea. Si autem punctum est vbi que in linea, necesse est quod magnitudo diuidatur in puncta, cum nihil aliud in magnitudine inueniatur, vel etiam (secundum aliam literam) quod diuidatur in nihil, quia nihil erit residuum praeter diuisionem, si vbi que sit punctum, quod est diuisio, et ideo sequitur quod magnitudo vel sit ex punctis, vel ex tactibus partium linea, siue diuisionibus linea: quod in idem redit. Ponitur enim secundum praedicta, quod hoc, quod existit in linea, sit punctum, vel tactus, aut diuisio, si linea sit omnino simul diuisa: sed hoc non potest esse: quia sequeretur quod solum vnus punctum esset vbi que, id est in quolibet parte linea, & quod omnes partes linea non plus continerent de situ quam vnusquisque eorum, immo quod non essent plures quam vnus, vel plures diuisiones quam vna. Non enim possunt se habere consequenter, ita quod vnus punctum sit post aliud, neque quod se tangant secundum vltima tantum, & secundum alia secernantur, quia cum sint in diuisibiles, secundum totum coniunguntur, quia cum omnes puncti coniuncti, non sunt nisi vnus: & ideo non est possibile, quod sit vbi que per lineam, quia si linea esset diuisibilis, secundum totum sui, & punctus esset contiguus puncto, posset etiam diuidi secundum contiguum punctum, si esset omnino diuisibilis: sed hoc est impossibile, quia non est contiguum vel habitum, id est consequenter se habens punctum puncto, vel quodcunque signum signo, hoc autem punctum in actu nihil aliud est quam actualis diuisio linea, aut compositio, siue tactus

Sed quod clanculo peruersa rationatione utatur & quatenus lateat, exponamus oportet. Nam quia punctum puncto non haeret, magnitudines partim sunt & partim non sunt omni ex parte diuisibiles. Sed cum hoc positum assertumque est, punctum vbi que ac omni in parte videtur esse, ita ut in puncta diuidi magnitudinem sit necesse, quippe cum omni in parte punctum sit, quo sit, ut ea vel tactibus vel punctis constet. At omni in parte diuisibilis est, quia vbi vnus est, & omnia ut singulum quodque. Vno autem plura non sunt, non enim sunt deinceps. Quare, non omni in parte diuisibilis est, nam, si per me-

Sed quod clanculo peruersa rationatione utatur & quatenus lateat, exponamus oportet. Nam quia punctum puncto non haeret, magnitudines partim sunt & partim non sunt omni ex parte diuisibiles. Sed cum hoc positum assertumque est, punctum vbi que ac omni in parte videtur esse, ita ut in puncta diuidi magnitudinem sit necesse, quippe cum omni in parte punctum sit, quo sit, ut ea vel tactibus vel punctis constet. At omni in parte diuisibilis est, quia vbi vnus est, & omnia ut singulum quodque. Vno autem plura non sunt, non enim sunt deinceps. Quare, non omni in parte diuisibilis est, nam, si per me-

Text. com. 7. & 8.

Text. com. 9o.

Partium linea: vnde concedendum est, quod in corporib. sensibilibus inuenitur congregatio & segregatio; non tamen indiuisibilium corporum, aut ex indiuisibilibus; multa enim impossibilia sequerentur, ut in Tertio de Caelo dictum est. Neque ita quod diuisio actualis linea fiat vbi que: hoc enim contingeret si punctus esset contiguus puncto; quod est impossibile, ut ex dictis patet; sed segregatio corporum est in aliqua parua & minora, congregatio vero est ex aliquibus paruis & minoribus non autem ex minimis, quae oportet esse indiuisibilia. Deinde cum dicitur.

Soluit secundam rationem Democ. per interemptionem. Et primo interimit generationem simplicem & corruptionem esse congregationem, & segregationem, ut Democ. existimabat, Secundo ostendit consequenter ad quid potest verificari dictum Democ. ibi. [Segregata autem.] Dicit ergo primo; quod non est ita dicendum, sicut quidam dixerunt, quod simpliciter, & perfecta generatio fiat per congregationem, corruptio aut per segregationem: & quod omnis transmutatio quae sit in aliquo permanente, scilicet non congregato nec segregato, sit alteratio. Credebant n. hoc accidere in rebus naturalibus, sicut accidit in domo, vel nauis, & in huiusmodi: quorum forma constat in compositione vel ordine; non enim sunt nisi per congregationem partium, neque corrumpuntur nisi per segregationem; quaeunque autem alia transmutatio accidit praeter solutionem continui, alteratio est. Hoc ergo est ex quo procedit tota fallacia. Est enim generatio, & corruptio in rebus naturalibus, quorum forma non est positio, & ordo, non quidem per congregationem & segregationem, sed quia sit transmutatio ex hoc toto, id est, non dissoluto in partes, in hoc totum, quasi non congregatum ex aliquibus partibus. Sed antiqui Philosophi putabant omnem talem transmutationem, quae sit aliquo toto integro manente, esse alterationem; quod quidem non est verum; quandoque enim potest esse simplex generatio, & quandoque alteratio; sed in hoc differunt; quia in subiecto aliquo, est hoc quidem secundum ra-

Text. com. 9o.

Ationem, id est, secundum formam, hoc autem secundum materiam: nam corpus naturale actu existens compositum est ex materia & forma: quando igitur est transmutatum secundum materiam & formam; ita scilicet quod materia accipiat aliam formam substantialem, erit simplex generatio & corruptio: quando autem est transmutatio secundum accidentia, & passionem, erit alteratio. Deinde cum dicitur.

Ostendit quantum ad quid verificetur dictum Democ. Manifestum est enim quod aliqua ex hoc quod sunt congregata, vel segregata, redduntur leuius vel difficilius corruptibilia vel mutabilia; si n. aqua diuidatur in paruissimas partes, minus poterit resistere actioni contrarii agentis, & ita citius ex aqua generabitur aer: si vero congregabitur multum de aqua, magis resistet agentis: & sic tardius corrumpetur ut exinde possit generari aer: & hoc manifestum erit in sequentibus. Vltimo autem epilogando dicit, nunc instantum esse determinatum quod impossibile est generationem esse congregationem, qualem quidam inquirunt, scilicet ex corporibus indiuisibilibus.

Postquam Philosophus determinauit de generatione, & alteratione secundum opinionem aliorum, hic incipit inquirere de eius secundum opinionem propriam. Et primo inquirunt, vtrum sit aliqua simplex generatio, secundum quam aliquid dicitur simpliciter generari. Secundo, de differentia alterationis ad simplicem generationem, ibi. [De ge. Lec. 23.] Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio, dicens quod post determinationem praedictorum in considerationem veritatis, primo occurrit videndum, vtrum aliquid generetur vel corrumpatur simpliciter vel proprie. Proprie quidem & simpliciter, siue principiter aliter nihil generatur vel corrumpitur, sed semper generatur aliquid ex aliquo & in aliquid: & quod videtur pertinere ad generationem vel corruptionem secundum quid, & inducit

LECTIO VI.

LECTIO VI.

Determinatis autem his, vtrum generatur aliquid simpliciter, & corrumpitur, an proprie quidem nihil, semper autem ex aliquo est aliquid, dico autem puta ex labo-

His autem determinatis pertractatisque, primo contemplari oportet, vtrum simpliciter quippiam, an proprie nihil generetur, corrumpaturve, semper autem ex quodam quiddam sit, ut ex aegro sanum, & ex sano agrum, aut pu-

LECTIO VI.

causam, propter quam generatio, & corruptio in sempiternum non delectant naturam...

nem, quod cedit in non ens, nunquam tamen totaliter consumitur. Sed hoc excluditur: quia si a continuo finito, ut dicitur in Tertio Physicorum...

forfitan fiet & hoc manifestam & de nunc quaesito, quomodo oporteat dicere, & quomodo de simplici generatione & corruptione.

b Habet autem dubitationem sufficientem, & quae causa est quod complicatur generatio, si quod corrumpitur ad non ens secedit, non ens autem nihil est neque enim illud quod est, neque quale, neque quantum, neque ubi, quod non ens. Si igitur semper quod ens secedit, quare non consumptum est olim & inane omne, si finitum erat ex quo fit generatorum vnumquodque?

c Non enim utiq; propter infinitum esse ex quo generatur non deficit: hoc enim impossibile est: non enim est actu infinitum, potestate autem est, ut in diuisione. Quapropter, oportet hanc esse solum causam non deficienti, quonia generatur quidem semper minus; nunc autem videmus hoc minime.

d Quocirca, propter huius corruptionem alterius generationem esse, & huiusmodi generationem alterius esse corruptionem, inquietam esse necesse est transmutationem. De generatione quidem & corruptione simpliciter, semper circa vnumquodque entium, hanc existimandum est esse sufficientem causam in omnibus.

forfitan & hoc emerget, & id quo de nuper dubitauimus, quoniam, inquam, pacto de generatione & corruptione simplici dicere conueniat.

Inuehit autem & id quod magnum abunde dubium: quanam causa sit ut generatio generationi semper cohaereat, & alteram altera subinde sequatur, si quidem quod corruptionem subit ad id proficiscitur quod nequaquam in ratione rerum existit; quod autem in ratione rerum minime existit, nihil est. Nam quod haud est, neque substantia est, neque qualitas, neque quantitas, neque ubi, igitur si semper quippiam eorum, quae sunt in ratione rerum abeat, cur non dudum vniuersum ipsum consumptum fuit atque inane euasit, cum id ex quo fit genitorum quodque finitum sit? Non enim propterea quod id ex quo quid sit, infinitum sit, non deficit, id enim esse nequit: nihil enim actu infinitum est, sed potentia tantum, nempe diuisione ipsa. Quare hanc solum causam esse oportebat cur nunquam deficiat, quia semper quippiam fiat minus, nunc autem hoc fieri minime cernimus.

Ergo propterea quod interitus huius alterius est ortus, & contra, ortus huius alterius interitus, necessario accidit, ut mutatio irrequieta sit, & subsistere nequeat. Cur igitur generatio & corruptio similiter semper sit circa vnumquodque eorum quae sunt, hanc apud omnes causam satis esse putandum est.

generationis transmutationem, & corruptionis inefficientem vel inquietam, id est, non cessantem: quia corruptio huius est generatio alterius, & conuerso. Nam generatio per se quidem est ex ente in potentia, id est, ex materia, quae est sicut subiectum rerum naturalium: accidit enim materiae, ex qua aliquid generatur, quod sit subiecta alteri formae, secundum quod est ens actu & priuationi formae inducendae, secundum quam est non ens actu. Et ideo Aristot. dicit in Primo Phys. ex ente quidem actu per accidens, ex ente autem in potentia per se. Et similiter corrumpitur aliquid per se quidem in ens potentia, quod quidem subicitur alteri formae, secundum quam est ens actu: & priuationi prioris formae, secundum quam est non ens actu; & ita non dicitur quod id quod corrumpitur secedat a tota rerum natura: quia quamuis fiat non ens hoc quod est corruptum, remanebit tamen ens aliquid aliud, quod est generatum: unde non potest materia remanere quin sit subiecta alicui formae, & inde est, quod vno corrupto generatur aliud, & vno genito, aliud corrumpitur; & sic consideratur quidem circulus in generatione & corruptione, ratione cuius habet aptitudinem ad perpetuitatem. Vltimo autem epilogando concludit, quod existimandum est praedictam causam esse sufficientem de hoc, quod generatio & corruptio simpliciter sit circa vnumquodque entium in sempiternum, quod quidem oportet dicere supposita perpetuitate mundi & motus, quod tamen Fides catholica non supponit, ut alibi dictum est.

LECTIO VIII.

Soluta dubitatione quam introduxerat de continuitate generationis, hic accedit ad soluendum quaestionem principalem...

LECTIO VIII.

Propter quid autem nunc haec quidem simpliciter dicuntur generari & corrumpi: haec autem non simpliciter, rursum scrutandum: si idem est generatio quidem huius, corruptio autem huius, & corruptio huius, generatio autem huius; quaerit autem hoc aliquam rationem. Dicimus enim, quoniam corrumpitur nunc simpliciter, & non solum hoc: haec autem est generatio simpliciter, haec autem est corruptio: hoc autem generatur quidem simpliciter, hoc autem generatur quidem non simpliciter; dicimus enim discentem fieri scientem, generari autem simpliciter non.

b Quemadmodum enim determinauimus multotiens dicentes, quoniam hoc quidem significat hoc aliquid, hoc autem non propter hoc contingit quod quaeritur. Differt enim in quod transmutatur transmutans; puta forte quae in ignem iam generatio simpliciter, corruptio autem alicuius est, puta terrae; terrae autem generatio aliqua generatio; generatio autem non simplex, corruptio autem simplex, puta ignis, quemadmodum Parmenides dicit duo ipsum ens, & non ens esse inueniens, ignem & terram. Haec igitur aut talia alia supponere nihil differt; modum enim quaerimus, sed non subiectum. In non ens igitur simpliciter via est corruptio simpliciter, in simpliciter autem ens est generatio sim-

LECTIO VIII.

Sed quamobrem alia simpliciter, alia non simpliciter oriri ac interire dicantur, rursum consideremus oportet; siquidem idem est generatio huius & illius corruptio, atque huius corruptio & illius generatio; id enim quaedam postulat rationem. Dicimus enim, quippiam simpliciter nunc & non solum hoc corrumpi, atque haec generatio, generatio simpliciter: & haec corruptio, corruptio simpliciter est. Fit autem & hoc quidem aliquid, non autem simpliciter; etenim eum qui discit, scientem fieri dicimus, non autem simpliciter fieri.

c Quia igitur quaedam (id quod d. finiendo saepe diximus) hoc aliquid significant, quaedam non, haec sane de causa quod in questione versatur euenit. Refert enim haud parum, in quod mutetur id quod mutationem subit; verbi causa, quae ad ignem fit transitio, ea forsitam generatio simplex est, & alicuius, seu terra corruptio. At terra generatio, generatio quaedam est, caterum generatio simpliciter non est, sed corruptio simpliciter, puta ignis, sicuti Parmenides asserit, qui duo, ens, inquam, & non ens, ignem, & terram esse dicit. Verum hac, an alia eiusmodi supponantur, interest nihil, quadoquidem modum quaerimus, non subiectum. Quae igitur ad non ens simpliciter sit migratio, corruptio simplex est; quae vero ad ens simpliciter, simplex generatio. Qui

militer etiam non potest intelligi non ens simpliciter, quod sit priuatio pura sine forma; quia materia nunquam denudatur ad omni formam, ita quod sit sola sub priuatione: ergo oportet quod per non ens, in quod tendit corruptio simplex, intelligatur priuatio, quae est adiuncta alicui formae: cuiuslibet autem formae naturali in generabilibus & corruptibilibus adiungitur priuatio: non ergo dicitur magis vnum generari & corrumpi simpliciter, in his quae adiuuicem generantur & corrumpuntur, quam aliud. Dicendum est ergo, quod non ens simpliciter, intelligitur hic materia cum priuatione adiuncta alicui formae. Sed duplex est forma; vna quidem perfecta, quae complet speciem alicuius rei naturalis, sicut forma ignis, vel aquae, aut hominis, aut plantae: alia est forma incompleta, quae neque perficit aliquam speciem naturalem, neque est finis intentionis naturae, sed se habet in via generationis vel corruptionis. Manifestum est enim in generatione compositorum, puta animalis, quod inter primum principium generationis, quod est in semine, & vltimum formam animalis completam, sunt multae generationes mediae, ut Auicenna dicit in sua...

Octavo Ph. r. c. 4. & inf.

Text. com. 16.

Text. com. 17.

Text. com. 37. Text. com. 36.

Text. com. 19.

De hoc fufius 4. Phys. secundum quid, non tamen sit simpliciter, quia simpliciter erat etiam antequam esset scias. De vtroque ergo considerandum est, scilicet: quare in generatis ex inueniens, quae dam dicuntur generari simpliciter, & quaedam secundum quid, & quare etiam haec differentia contingat in his, quae non ex inueniens generantur. Deinde cum dicit. b. Soluit praemissam quaestionem: & primo in his, quae generantur adiuuicem, secundo in his, quae non generantur adiuuicem, ibi. [Dicitur autem haec quidem.] Circa primum, duo facit. Primo soluit quaestionem: secundo epilogat. ibi. [Effe quidem igitur.] Circa primum ponit modos, secundum quos contingit adiuuicem generari: quomodo scilicet vnius generatio sit alterius corruptio simpliciter, & alterius secundum quid. Circa quorum primum dicit, quod sicut multotiens determinatum est, quaedam, quae affirmatiue dicuntur, significant hoc aliquid, id est, quoddam ens: quaedam vero significant non ens, & ex hoc contingit id, de quo dicitur, quod quaedam dicuntur generari, vel corrumpi simpliciter, quaedam secundum quid: differunt enim, quantum ad hoc, quid sit illud, in quod aliquid transmutatur per generationem & corruptionem, puta si dicamus secundum opinionem Parmenidis, quod ignis sit ens, & terra non ens, transmutatio, quae est via in ignem, puta si ex terra generetur ignis, diceretur generatio simpliciter, quia est via in ens: corruptio non simpliciter, sed alicuius, scilicet terrae, quae non est ens: e contra autem generatio terrae erit generatio aliqua, non autem generatio simplex: quia est generatio non ca-

Sufficiētia: quæ necessario terminatur ad aliquas formas: quæ nulla facit ens completum secundum speciem, sed ens in completum, quod est via ad speciem aliquam. Similiter autem etiam ex parte corruptionis, sunt multæ formæ mediæ, quæ sunt formæ mediæ incompletæ: non enim separata anima corpus animalis statim resoluitur in elementa, sed hoc fit p multas corruptiones medias, succedentibus sibi in materia multis formis imperfectis: sicut est forma corporis mortui, & postmodum putrefacti, & sic tandem fit vltimum complemētum successiue. Quādo igitur per corruptionem peruenitur in priuationem cui adiungitur talis forma in materia, est corruptio simpliciter. Quando autem ex priuatione, cui adiungitur forma imperfecta, quæ erat via generationis, peruenitur ad formam completam, est generatio simplex. Deinde cum dicit.

s. phyf. 8. c. 8.

Text. com. 19.

Text. com. 15.

placiter. Quibus igitur determinatum est, siue igni, siue terræ, siue aliquibus aliis, erit hoc quidem ens, hoc autem non ens. Vno quidem igitur modo differt in hoc generari simpliciter & corrumpi à non simpliciter.

c Alio autem modo, materia differunt, qualiscunque ea sit. Cuius enim magis differentiæ hoc aliquid significant, magis substantia; cuius autem priuationem, non ens. Putandum prædicamentum aliquod, & species, frigiditas autem priuatio: differunt enim ignis, & terra his differentiis.

d Videtur autem magis multis sensibili & non sensibili differre; quando enim in sensibilem, trāsmutatur, & in materiam, generari inquit: quādo autem in non materiam, corrumpi. Ens enim & non ens in sentire & non sentire determinat, quemadmodum quidem scibile ens, ignotum autem non ens: sensus enim scientiæ habet virtutem.

e Quemadmodum igitur illi in sentire & posse sentire viuere

magis significant priuationem, magis est non ens. Sicut calidum est quoddam prædicamentum, id est quoddam affirmatum sine priuatione, & est species, id est, forma, frigiditas autem est priuatio: his autem differentiis differunt terra & ignis. Si autem terra est naturaliter frigida, ignis naturaliter est calidus: & ideo ignis est magis substantia, terra autem magis accedit ad non ens. Primo autem oportet considerare quo modo hic dicatur quod frigiditas sit priuatio, cum frigidum & calidum contrarie opponantur: contrarium autem utriusque est natura aliqua: alioquin non essent in eodem genere: nam priuatio & non ens, non est in genere. Dicendum autem est, quod sicut ostensum est in Decimo Metaphysic. oppositio priuationis, & habitus est principium oppositionis contrariorum: & ideo semper aliud contrariorum est cum defectu, & priuatione quadam respectu alterius. Dicitur ergo frigidum priuatio, non quia sit priuatio pura, sicut cæcum & nudum, sed quia est qualitas deficiens respectu calidi. Vnde in hoc differt iste modus secundus à primo: nam primus modus accipiebatur secundum differentiam entis & non entis simpliciter: hic autem accipitur secundum differentiam entis perfecti & imperfecti. Secundo oportet considerare, quo modo hic dicatur quod terra, & ignis differant his differentiis, scilicet calido & frigido oportet enim hoc intelligi de differentiis substantialibus: alioquin non pertinerent ad generationem & corruptionem, sed magis ad alterationem: principia autem differentiarum substantialium, quæ sunt constitutiua specierum, oportet esse formas substantiales, quæ sunt specificæ: secundum hoc ergo sequitur quod calor, & frigus sint formæ substantiales ignis & terræ: quod est omnino impossibile. Primo quidem, quia non est possibile quod idem sit in vno accidens, & in alio forma substantialis, nisi æquiuoce diceretur, calidum autem & frigidum in aliis corporibus sunt identia, de quibus tamen vniuocè dicitur cum elementis. Ex quorum missione in eis huiusmodi qualitatis inueniuntur: non ergo potest esse quod calidum

F & frigidum in elementis sint formæ substantiales. Secundo, quia nulla forma substantialis est sensu perceptibilis, sed solum intellectu, cuius obiectum est quod quid est, vt dicitur in Tertio de Anima: formæ autem, quæ sunt sensu perceptibiles, sunt qualitates speciei: quæ ob id dicuntur passibiles, quia sensibus inferunt passiones, vt dicitur in Prædicam. Cum igitur calidum ignis & frigidum terræ vel aquæ sint sensu perceptibilia, non possunt esse formæ substantiales. Dicendum est ergo, quod sicut habetur ex Octauo Metaphysic. differentia substantiales, quia suat ignota, per differentias accidentales manifestantur: & ideo multoties vti mur differentiis accidentibus loco substantialium: & hoc modo Philosophus hic dicit, calidum & frigidum esse formas substantiales ignis & terræ: calidum enim, & frigidum, cum sint propriae passiones horum corporum, sunt proprii effectus formarum substantialium eorundem. Et ideo sicut alia causa intelligibiles innotescunt per effectus sensibiles; ita & perfectione calidi & imperfectione frigidi perpendimus quod forma substantialis ignis est perfectior quam forma substantialis terræ: omnes enim formæ substantiales differunt secundum magis & minus perfectum: vnde in Octauo Metaphysic. dicitur, quod species rerum sunt sicut numeri: quorum species variantur secundum additionem & subtractionem. Potest etiam dubitari de hoc quod dicit, quod cuius definitio magis significat hoc aliquid, magis est substantia: cum tamen dicatur in prædicamentis, quod substantia non suscipit magis & minus: sed dicendum quod per hoc non intendit significare intensiorem & remissionem substantiæ in prædicamento substantiæ, sed maiorem & minorem perfecti onem in speciebus substantiæ secundum dictam formam differentiam. Tertium modum ponit ibi d. Circa hoc tria facit. Primo ponit tertium modum, secundum quem aliqui assignant differentiam generationis, & corruptionis simplicis, & secundum quid. Secundo, ostendit huiusmodi falsitatem ibi. [Quemadmodum igitur:] Tertio comparat hunc modum secundo ibi. [Contingit itaque.] Dicit ergo primo, quod multis videtur quod simpliciter generatio & secundum quid, magis differunt per hoc quod est magis & minus sensibile, quam secundum perfectionem & imperfectionem suarum differentiarum, sicut in secundo modo dicebatur. Dicunt enim quod quādo aliquid transmutatur in materiam, quæ bene potest sentiri, tunc generatur aliquid simpliciter: puta, quādo aliquid transmutatur in terram vel in aquam: quando autem transmutatur aliquid in id, quod non est manifestum sensui, dicitur illud corrumpi simpliciter, puta in aerem: & hoc ratio est, per hoc quod determinabant aliquid ens & non ens ex hoc, quod non sentitur, vel sentitur, existimantes id quod solum sentitur esse ens: & hoc id eo, quia apud eos non differunt sensus ab intelligentia, sicut quædam potuerunt, vt dicitur in Lib. de anima: & ideo utitur sensu ac si haberet virtutem intellectuæ scientiæ, quæ est capax aequaliter omnium entium: vnde scibile, ens est: quorum autem non ens. Deinde cum dicit.

G Altero, materia qualitate conditione. Cuius enim differentia potius hoc aliquid significant, ea magis substantia est, contra, cuius differentia priuationem magis significant, ea magis non est. Vt calor, prædicamentum quoddam & species est, frigiditas, priuatio, his autem differentiis, ignis & terra differunt.

H At plerisque videtur, illa potius sensibili & insensibili differre, nam cum ad sensibilem materiam mutatio fit, tum igni quippiam adiit, cum ad eam quæ sub sensum non cadit, corrumpi. Quando quidem, ens, & non ens sentiendo & non sentiendo definiunt, quemadmodum quod scibile est, ens esse asserunt, quod sciri non solet non ens, quippe eum sensus ipse scientia vim obtineat.

I Igitur hi vt res ipsas viuere quia sentiant aut sentire possint, ita easdem

Text. com. 10. gis & minus perfectum: vnde in Octauo Metaphysic. dicitur, quod species rerum sunt sicut numeri: quorum species variantur secundum additionem & subtractionem. Potest etiam dubitari de hoc quod dicit, quod cuius definitio magis significat hoc aliquid, magis est substantia: cum tamen dicatur in prædicamentis, quod substantia non suscipit magis & minus: sed dicendum quod per hoc non intendit significare intensiorem & remissionem substantiæ in prædicamento substantiæ, sed maiorem & minorem perfecti onem in speciebus substantiæ secundum dictam formam differentiam. Tertium modum ponit ibi d. Circa hoc tria facit. Primo ponit tertium modum, secundum quem aliqui assignant differentiam generationis, & corruptionis simplicis, & secundum quid. Secundo, ostendit huiusmodi falsitatem ibi. [Quemadmodum igitur:] Tertio comparat hunc modum secundo ibi. [Contingit itaque.] Dicit ergo primo, quod multis videtur quod simpliciter generatio & secundum quid, magis differunt per hoc quod est magis & minus sensibile, quam secundum perfectionem & imperfectionem suarum differentiarum, sicut in secundo modo dicebatur. Dicunt enim quod quādo aliquid transmutatur in materiam, quæ bene potest sentiri, tunc generatur aliquid simpliciter: puta, quādo aliquid transmutatur in terram vel in aquam: quando autem transmutatur aliquid in id, quod non est manifestum sensui, dicitur illud corrumpi simpliciter, puta in aerem: & hoc ratio est, per hoc quod determinabant aliquid ens & non ens ex hoc, quod non sentitur, vel sentitur, existimantes id quod solum sentitur esse ens: & hoc id eo, quia apud eos non differunt sensus ab intelligentia, sicut quædam potuerunt, vt dicitur in Lib. de anima: & ideo utitur sensu ac si haberet virtutem intellectuæ scientiæ, quæ est capax aequaliter omnium entium: vnde scibile, ens est: quorum autem non ens. Deinde cum dicit.

Text. com. 5.

Capite de qualitate.

Text. com.

Text. com. 10.

Text. com.

tinat vel possunt sentire, ita existimabant res esse, in hoc quod sentiuntur vel possunt sentiri: ac si sensus esset: profecto rei sensibilis, sicut est profectio sentientis, & in hoc quodammodo prosequantur & destruebant veritatem rerum. Nam, cum verum dicatur aliquid ex eo quod est, si esse rerum consisteret solum in sensibus, nulla veritas esset in rebus, sed in solo sentiente: hoc autem non est verum, quia sic nulla veritas esset in rebus, vnde subtrahentes veritatem rerum dicunt non verum. Deinde cum dicit.

f Comparat hunc modum secundo, & dicit, quod aliter contingit generari simpliciter & corrumpi, secundum opinionem quæ pertinet ad hunc tertium modum & rei veritatem, quam tangit secundus modus: quia spiritus, id est aer & ventus minus sunt secundum sensum, id est si iudicetur esse rei ex hoc quod sentitur: & ideo quæcunque corrumpuntur, dicuntur secundum tertium modum corrumpi, & per transmutationem quæ non sentitur, generari: aut simpliciter quando transmutantur in aliquid tangibile, & palpabile, sicut quando mutantur in terram. Sed secundum veritatem accidit contrarium, quia aer magis est hoc aliquid & species quam terra: & est perfectius ens: & ideo secundum veritatem magis est generatio simpliciter si ex terra fiat aer quæ e contrario. Deinde cum dicit.

g Epilogat quæ dicta sunt, & dicit, quod dicta est causa, quare quædam est generatio simplex, cum tamen sit corruptio alicuius: & quædam corruptio simplex, cum sit generatio alicuius: hæc enim differunt per materiam, id est, per id in quod aliquid transmutatur per generationem vel corruptionem: aut quia est substantia, id est ens, vel non sicut dicebatur in primo modo: aut quia hoc magis, hoc vero minus: quia scilicet, vnum est perfectius ens quam aliud, quod pertinet ad secundum modum. aut quia materia ex qua & in quam aliquid transmutatur, est magis vel minus sensibilis, quod pertinet ad tertium modum. Vocat autem hic materiam, non puram, sed rem ex qua aliquid generatur, vel in quam corrumpitur.

T. c. 20.

Dicuntur autem hæc quidem simpliciter generari hæc autem aliquid solum non ex abinuicem generatione, sed secundum quem diximus nunc modum. Nunc quidem enim tantum determinatum est, quare omni generatione existente corruptione alterius, & omni corruptione existente generatione alterius, non simpliciter attribuimus generari & corrumpi in adinuicem transmutabilibus. Quod autem postea dicitur, non hoc quæret, sed quare discens quidem non dicitur simpliciter generari, sed generari sciens quod autem nascitur generari.

b Hæc autem distincta sunt prædicamentis nam hoc quid est hoc aliquid significat, hoc autem quale, hoc autem quantum. Quæcūque igitur non substantiam significant, non

Postquam ostendit, quare quædam generantur simpliciter, & quædam secundum quid eorum quæ ad inuicem generantur, hic ostendit causam differentiarum generationis simpliciter, & secundum quid in his quæ non adinuicem generantur. Et primo determinat quæstionem principaliter intentam. Secundo determinat quædam quæstiones cōsequentes. ibi [Sed nunc querere oportet.] Circa primū tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo soluit eam. ibi [Hæc autem determinata sunt.] Tertio epilogat quæ dicta sunt ibi. [De generari quidē.] Dicit ergo primo, quod quædam dicuntur simpliciter generari, quædam autem solum secundum quid, non secundum generationem ex inuicem, vt supra dictum est, vt scilicet, vnum eorum, quæ ex inuicem generantur, generentur simpliciter, aliud autem secundum quid (hoc enim est, quod supra determinatum est.) quare, cum omnis generatio sit corruptio alterius, non solum simili modo attribuitur generari, & corrumpi in his, quæ adinuicem transmutantur, sed vnum eorum dicitur generari vel corrumpi simpliciter, aliud autem secundum quid. Quæstio autem, quæ postmodum determinanda est, non hic erit, sed in his quæ non ex inuicem transmutantur: quare vnum dicitur generari simpliciter, & alterum secundum quid: puta, quare discens qui fit sciens, non dicitur simpliciter generari, sed secundum quid. i. sciens: homo autem, vel animal quando nascitur, dicitur generari simpliciter, & tamen manifestum est, quod natum & sciens non generantur ex inuicem. Deinde cum dicit.

Itaque generari quippiam simpliciter atque corrumpi iuxta opinionem, alio atque veritatem accidit modo. Nam spiritus, & aer, sensu quidem minus sunt; & proinde illa, quæ simpliciter corrumpuntur, mutatione ad illa tendente corrumpi dicunt, atque generari, cum in rem tangibilem, terramque mutantur. Reuera vero, hoc aliquid & species magis sunt, quam ipsa terra.

Cur igitur sit aut non sit simplex generatio, quæ eadem alicuius corruptio est, & corruptio simplex, quæ itidem generatio alicuius est, causam diximus. Nam id, ob materia discrimen euenit, nempe, aut quod ea substantia sit vel non sit, aut quod hæc magis, illa minus, & non, quia materia ex qua mutatio venit, & ad quam proficiscitur, alia magis, alia minus sensu percipi queat.

Dicuntur autem quædam simpliciter, quædam solum aliquid fieri, non ob mutuam generationem, sed iuxta eum quem nuper diximus, modum. Nam hoc tantum nuper definitum determinatumque fuit, cur nam, cum omnis generatio sit alterius corruptio, & omnis corruptio cuiuspiam alius generatio, tam oriri, quam interire non similiter tribuamus hisce, quæ in se se vicissim mutari solent. At quod postremo loco fuit dictum, hoc idem minime in quæstionem reuocat, sed quam ob rem quod discit, non simpliciter fieri, sed fieri sciens, quod vero nascitur fieri dicatur.

Hæc autem prædicamentis distincta sunt. Nam alia substantiam, alia qualitatem, alia quantitatem significant. Quæcunque igitur substantiam non significant, ea non sim-

stinata secundum prædicamenta, ita quod vnum eorum significat hoc aliquid, id est substantiam: aliud autem quantitatem, aliud qualitatem, & sic de aliis prædicamentis. Illa ergo, quæ non significant substantiam, non generantur simpliciter, sed secundum quid, sicut quantitatē, aut qualitatem, aut aliquid aliorum. Tho. de Gene.

Qua vero significant substantiam dicuntur generari simpliciter: cuius ratio est, quia generatio est via de non esse ad esse, & id simpliciter generatur, quod acquirit esse, cui non presupponitur aliud esse: non enim fit quod est. Vnde quod iam est, non potest generari simpliciter, sed secundum quid. Et ideo ista, quorum esse presupponit aliud esse, non dicuntur generari simpliciter, sed secundum quid: esse autem accidentium presupponit aliud esse, scilicet, esse subiecti: esse autem substantiae non presupponit aliud esse, quia subiectum formae substantialis non est ens actu, sed potentia: & ideo ex hoc, & accipit formam accidentalem, dicitur generari secundum quid. In omnibus tamen substantiis, & accidentibus, diuersificatur generari simpliciter, & secundum quid, secundum diuersum ordinem entis ad non ens, vel perfecti ad imperfectum, aut sensibilis ad insensibile. vnde quodammodo in substantia dicitur generari simpliciter, si generetur ignis, non autem si generetur terra: & in qualitate dicitur generari simpliciter si generetur sciens, non autem si generetur nesciens. Deinde cum dicitur.

T.c. 21.

T.c. 22.

dicuntur simpliciter generari, sed secundum quid fieri. Sed tamen in omnibus simpliciter generatio dicitur secundum quod in alio ordine sunt; puta in substantia quidem fit ignis, sed non si terra; in qualitate autem sicut sciens, sed non quando nesciens.

c De generati quidem hoc simpliciter, hoc autem secundum quid, & vniuersaliter dictum est in substantiis ipsis. Atque item quod contra: inuenerunt generationis causa tanquam materia sit semper ipsum subiectum, quoniam transfuratur in contraria; & est alterius generatio in substantiis alterius corruptio, & alterius corruptio alterius generatio.

d Sed nunc quaerere oportet, quare generatur aliquid semper ex corruptis aliis. Quemadmodum enim & corrumpi hoc simpliciter inquirunt, quando ad insensibile venit & non ens, similiter generari ex non ente inquirunt, quando ex insensibili. Siue igitur subiectum aliquid subsistit, siue non generatur ex non ente; quare & similiter generatur ex non ente, & corrumpitur in non ens; merito igitur non deficit generatio. Generatio enim entis, corruptio autem entis, generatio non entis. Sed hoc non ens simpliciter quaeretur aliquis, vtrum aliquod contrarium est, puta terra, & graue non ens, ignis autem, & leue ens, aut non, sed est & terra ens, non ens autem materia terrae & ignis similiter. Et an alia vtriusque materia sit, an vero neque ex se, neque ex contrariis (His enim existunt contraria, igni, terrae, aquae & aeri) An est quidem partim eadem, partim vero alia. Nam quod subicitur, idem est, esse autem non idem. De his igitur intantum dictum est.

Fensibile: patet ergo quod secundum hunc modum, id quod est terminus corruptionis, est principium generationis. Siue ergo sit aliquod subiectum, ex quo est generatio, siue non, semper oportet quod generatio eius sit ex non ente, quod est terminus corruptionis: hoc enim est de ratione generationis, quod sit ex non ente: quod autem illud non ens adiungatur alteri existenti; accidit generationi. Quare patet, quod simul generatur aliquid ex non ente & corrumpitur in non ens, qualitercunque dicitur non ens: sic igitur idem est in quod terminatur corruptio, & ex quo est generatio: & propter hoc generatio est ex corruptis. Conuenienter ergo non deficit successio generationis & corruptionis, vt supra dictum est, quia generatio est quodam corruptio, scilicet non entis: & ita vnum eorum semper adiungitur alteri, cum tamen in id, ex quo vnum incipit, aliud terminetur. Secundum quoniam ponitur ibi. [Sed hoc non ens.] Potest enim aliquis quaerere, an id non ens, ex quo est generatio, & in quod terminatur corruptio simpliciter, quod quidem est quodammodo ens, sit aliquorum contrarium: puta quod terra & graue sit non ens, sicut posuit Parmenides: ignis autem & leue sit ens: & soluit quod non est ita: sed terra est ens, quia scilicet terra fit per hoc quod materia recipit quandam formam, quae facit esse in actu: non ens ergo est materia terrae, & ignis. Non tamen materia est non ens per se, sicut Plato posuit, sed non ens per accidens ratione priuationis cui adiungitur. Tertiam quaestionem ponit ibi. [Et alia vtriusque.] Vtrum, scilicet istud non ens, quod est materia, sit aliud, & aliud, quod est commune his, quae adinuicem generantur. Et dicit, quod alia esset vtriusque materia, scilicet ignis & terra, si non generantur adinuicem: sicut accidit his, qui posuerunt & ignem & terram primas materias. Oportet enim ea, quae ex inuicem generantur, communicare in subiecto, quod suscipiat formam vtriusque: & per consequens non fieret transmutatio ex contrariis inuicem, sicut supra dictum est: quia contrarietates existunt primo & per se elementis praedictis, scilicet igni, terrae & aquae, & aeri: vnde si nihil transmutaretur ex igne in aquam, vel aerem, aut econuerso, nihil etiam transmutaretur ex calido in frigidum vel econuerso, vt supra dictum est. Subiungit tamen

placiter, sed quippiam fieri dicuntur. Verum enim vero, in omnibus generatio simpliciter iuxta ea quae in altera sunt serie dicitur: vt in substantia. si ignis fiat, sed non si terra: & in qualitate, si sciens, sed non si inscium,

G Quod igitur quadam simpliciter oriuntur, quaedam non, etiam omnino in ipsis substantiis, dictum est, & quod vt generatio continue sit, causa vt materia id quod subicitur, est: quia in contraria mutatio est: atq; in substantiis semper vnius generatio, alterius est corruptio: & vnius corruptio generatio alterius.

At vero nec dubitasse conuenit, quae ob causam corruptis quibusdam semper generatio fiat. Nam vt corrumpi simpliciter quippiam dicunt, cum illud ad insensibile & id quod haud est, proficiscitur, sic & ortu subire ex eo quod haud est, cum ex insensibili sit. Siue igitur subiecto quopiam existente, siue non, ex eo fit quod haud est. Quare, simili modo & ex eo, quod haud est, generatur, & in id quod haud est, corrumpitur: merito igitur generatio non deficit: quippe cum generatio, corruptio sit eius quod haud est, atque corruptio, generatio eius quod haud est. Sed quaeret aliquis, vtrum hoc ipsum quod simpliciter non est, contrarius sit alterum, vtriusque causa, vtrum non ens sit terra, & id quod graue est, ens vero ignis, & quod leue est, an non, sed ens terra, non ens vero terra, materies atque ignis similiter: & vtrum materies vtriusque diuersa sit, an nec ex sese mutuo fierent, nec ex contrariis? (nam hisce, igni inquam, terrae, aquae & aeri, contraria insunt.) An, partim est eadem, partim diuersa: quod enim aliquando, cum sit subijci solet, est idem, at ratio non item eadem est. Sed de hisce habentur.

Et dicit, quod alia esset vtriusque materia, scilicet ignis & terra, si non generantur adinuicem: sicut accidit his, qui posuerunt & ignem & terram primas materias. Oportet enim ea, quae ex inuicem generantur, communicare in subiecto, quod suscipiat formam vtriusque: & per consequens non fieret transmutatio ex contrariis inuicem, sicut supra dictum est: quia contrarietates existunt primo & per se elementis praedictis, scilicet igni, terrae & aquae, & aeri: vnde si nihil transmutaretur ex igne in aquam, vel aerem, aut econuerso, nihil etiam transmutaretur ex calido in frigidum vel econuerso, vt supra dictum est. Subiungit tamen

ramen quod materia eorum, quae transmutantur adinuicem, aequaliter est eadem, & aequaliter alia: subiecto enim est eadem. Et hoc est quod dicit quod id, quod subicitur, est idem, qualitercunque sit ens: quia scilicet non est ens actu, sed potentia. Non est autem idem secundum esse vel rationem: aliam enim rationem & aliud esse accipit prout est sub diuersis formis: & etiam secundum hoc ipsum quod ordinatur ad diuersas formas: sicut corpus est aliud ratione secundum quod est aegrorabile, & aliud secundum quod sanabile, licet sit idem subiecto. Vltimo autem epilogan do concludit, quod de his in tantum dictum est.

T.c. 23.

T.c. 24.

T.c. 10.

T.c. 24.

T.c. 17.

& pri.

Phyl.

T.c. 15.

LECTIO X.

De generatione autem & alteratione dicamus quid differunt: dicimus enim has transmutationes esse inter se diuersas ab inuicem. Quoniam igitur est aliud subiectum & aliud passio, quae de subiecto innata est dicitur: & est transmutatio vtriusque horum. Alteratio quidem est, quando manente subiecto sensibili existente transmutatur in eius passionibus, aut contrariis entibus aut mediis, puta corpus sanum est, & rursus laborat manens idem, & metallum quandoque rotundum, quandoque angulare idem existens.

b Quando autem totum transmutatur non manente aliquo sensibili, vt subiecto eodem, sed quasi ex semine toto sanguis, aut ex aqua aere, aut ex aere omni aqua, Generatio iam hoc tale, huius autem Corruptio.

c Maxime autem generabitur si transmutabitur ex insensibili in sensibile, aut tactu aut omnibus sensibus, puta quando aqua generatur ex aere, aut corrumpitur in aerem, aer enim mediocriter insensibilis est.

d In his autem si aliqua passio manet eadem contrarietatis in generato & corrupto, puta quando ex aere aqua, si ambodiaphana, aut frigida, non oportet huiusmodi passionem, sed al-

LECTIO X.

De generatione autem atque alteratione, quo inter se discrepent agendum; nam hae mutationes inter sese diuersas esse dicimus. Cum igitur subiectum quippiam sit, & affectio atque qualitas quae de subiecto nata est dicitur ab eodem diuersa sit, sitq; vtriusque horum mutatio: alteratio sane est, quando sensibile subiectum permanens in suis mutatur affectibus, qui aut contrarii aut inter contrarios mediis sunt: sicut corpus idem permanens, vicissim modo agrum est: atque as, quanquam idem alias teres atque rotundum est, alias anguli speciem praese fert.

Actum totum mutatur, nec sensibile quicquam vt subiectum, idem permanet, sed perinde euenit vt cum ex toto semine sanguis, aut ex tota aqua aer, aut ex aere tota aqua fit, iam quod est tale, generatio huius est & illius corruptio.

Et maxime, si ex insensibili ad id quod aut tactu, aut sensibus vniuersis sensibile est, mutatio fiat, aut contraria: vt cum ex aere gignitur aqua, aut eadem in aerem corrumpitur, etenim aer prope modum insensibilis est.

Ceterum in hisce si qua e contrarietate affectio eadem remaneat in eo quod ortum est, quae prius in eo quod interit erat, seu si, cum ex aere fit aqua, aeris perspicuitas aut frigus in aqua remaneat, affectionum alterutra

vident aliquid esse sensibile, in quantum est palpabile, aut etiam secundum alios sensus, sicut cum aqua generatur ex aere, videtur esse secundum hunc modum generatio simpliciter: aut quando corrumpitur in aerem, videtur esse corruptio simpliciter. Aer enim est modice sensibilis, tum propter sui raritatem, tum quia non excellit in potentia aliqua qualitas actiua, sed passiuam, scilicet huiusmodi humidum. In igne autem, qui est maior aere, excellit qualitas actiua quae est calidum: aqua autem est densior aere, & excellit in ea qualitas actiua, quae est frigidum: terra autem est densissima omnium elementorum. Deinde cum dicitur.

d Remouet quadam dubitationem: quia enim dixerat quod subiectum quandoque manet, facta transmutatione circa eius passiones, posset aliquis credere, quod omne id, circa quod fit transmutatio aliquo adueniente, esset passio illius manentis. Sed ipse hoc excludit dicens. In his corporibus, quae adinuicem transmutantur, quandoque manet eadem passio, eadem scilicet in generato & corrupto, sicut quando ex aere fit aqua, ambo autem sunt diaphana, id est, transparentia vel frigida: non quod aer sit naturaliter frigidus, sed per accidens. Non enim oportet quod huius permanentis, scilicet diaphani vel frigidi, alterum in quod fit transmutatio, aer vel aqua, sit passio Tho. de Gene.

T.c. 19.

B 2 Si

Si autem non esset verum quod nunc dicimus, sequeretur quod quando ex aere fit aqua, esset alteratio: semper enim videmus quod quando id, quod transmutatur est passio permanentis est alteratio: tunc autem generatio, quando id quod transmutatur non est passio permanentis. Et hoc manifestat per quoddam exemplum: dicitur enim quod homo musicus corruptus est, quia homo amittit habitum Musicæ, & tunc homo immusicus, i. e. habens priuationem Musicæ, generatus est eo, quod Musica non est passio hominis musici, cum sit de eius ratione: similiter immusica est de ratione hominis immusici: unde de homo musicus non manet idem numero, sed homo manet idem numero. Si ergo musica, & immusica non esset passio hominis, sed esset de eius ratione, tunc per transmutationem musicæ, & immusicæ fieret vnus generatio, alterius corruptio: & quia hoc non est verum, ideo musica est passio hominis: sed hominis musici est generatio, & corruptio, & quia homo manet vt patet, sequitur quod musica sit passio permanentis, & ideo alteratio aliqua est secundum passionem permanentem. Si ergo aqua, & aer essent passionem diaphani, sicut permanentis, sequeretur, quod transmutatio aeris ex aqua esset alteratio. Sed dubitatur, vtrem eadem passio numero, quæ sit altera pars contrarietatis, possit esse in generato, & corrupto, vt supra dictum est: si enim non remaneret eadem, non erit facilior transitus eorum inuicem, quæ habent similitudinem, eo quod oportebit vtrique omnia remoueri. Similiter videtur sequi, quod simile corrumpitur a suo simili: nam generans corrumpit id, quod prius erat. Si autem ponatur quod maneat eadem numero, sequitur primo quod remoto, priori subiecto, remaneat posterius, scilicet passio, & quod idem numero accidens sit in duobus subiectis. Dicendum ergo, quod non manet idem numero, sed id quod prius erat corrumpitur per accidens corruptione subiecti, recedente forma, quæ prius erat talis accidentis, & aduenit simile accidens consequens formam de nouo aduenientem, vel accidentem. Et quia per hoc accidens non erat aliqua repugnantia in agendo & patiendo, facilior fuit transmutatio. Nec est inconueniens, quod simile corrumpat suum simile per accidens corrumpendo subiectum, vel materiam: sic enim maior flamma consumit minorem. Deinde cum dicitur.

e Quando quidem igitur secundum quantum est transmutatio contrarietatis augmentum, & diminutio, quando autem secundum locum, latio, quando autem secundum passionem, & quale alteratio est. Quando autem nihil manet, cuius alterum passio & accidens, vniuersaliter hoc quidem Generatio est, huius autem corruptio.

f Est autem, & materia maxime subiectum quidem proprium generationis, & corruptionis susceptibile, modo autem aliquo, & in aliis transmutationibus: quoniam omnia subiecta susceptiua sunt contrarietatum aliquarum. De generatione quidem igitur siue est, siue non est, quomodo est, & de alteratione determinatum sit hoc modo.

e Ostendit differentiam generationis ad alterationem, & ad alias transmutationes ex parte subiecti, & primo dicit, qualiter se habeat ad subiectum, quod est ens in actu: deinde quomodo ad id, quod est ens in potentia ibi. [Est autem, &c.] Dicit ergo primo quod dictum est, quod alteratio est secundum passionem alicuius permanentis, & hoc idem accidit in aliis mutationibus, quæ sunt secundum accidentia, quæ adueniunt subiecto existenti in actu. Quando ergo est transmutatio de contrario in contrarium secundum quantitatem, puta de magno in paruum, aut e conuerso, est augmentum & diminutio eiusdem subiecti permanentis, eo quod quantitas aduenit subiecto existenti in actu. Quando autem est transmutatio secundum con-

trarietates loci, puta sursum aut deorsum, est latio, id est, motus localis eiusdem corporis permanentis, eo quod esse vbi, aduenit corpori actu existenti. Quando vero est transmutatio secundum contrarietatem in passionibus, id est, passibilibus qualitatibus principaliter, & in aliis qualitatibus ex consequenti, tunc est alteratio eiusdem permanentis: quia etiam qualitas aduenit subiecto actu existenti. Quando vero nihil manet actu existens, cuius alterum quod transmutatur sit passio & accidens, sit quodcunque, est vniuersaliter generatio & corruptio; eo quod forma substantialis, secundum quam est generatio & corruptio, non aduenit in subiecto actu existenti. Unde patet falsam esse opinionem, quam tradidit Auicenna in Libro Fontis vitæ, quod in materia est ordo formarum, ita quod primo aduenit materiae forma, secundum quam est substantia, & postea alia, secundum quæ est corpus, & postea alia, secundum quam est animalium corpus & sic de aliis. Cum autem idem sit constituere substantiam & facere hoc aliquid, quod pertinet ad substantiam particularem: sequitur quod prima forma, quæ constituit substantiam, facit hoc aliquid, quod est subiectu actu existens: & ita formæ posteriores aduenient subiecto permanenti & secundum eas erit magis alteratio quam generatio secundum doctrinam, quam hic Arist. tradidit. Est ergo dicendum, quod si cut supra dictum est,

Cum igitur contrarietatis mutatio in quantitate est accretio, atque decretio: cum in loco, latio: cum in affectu atque qualitate, alteratio. At cum id non remanet in quo affectuum alter aut omnino accidens existit, tum generatio vnus est, & alterius corruptio.

Porro subiectum ortus & interitus susceptiuum, maxime quidem ac proprie materies est: quodam autem modo, & id quoque quod ceteris aliis mutationibus subiecti solet: propterea quod subiecta omnia, quarundam contrarietatum susceptiua sunt. De generatione igitur ac corruptione si est nec ne, & quo pacto est, idem de alteratione, hoc modo sit definitum atque determinatum.

formæ substantiales differunt secundum perfectius & imperfectius: quod autem est perfectius potest quicquid potest imperfectius, & adhuc amplius: unde forma perfectior, quæ facit animalium, potest etiam facere corpus, quod facit forma imperfectior inanimati corporis, & sic nulla forma substantialis aduenit subiecto in actu existenti, nec præsupponit aliam formam communiorem realiter diuersam, quæ pertineat ad considerationem naturalis: sed solum secundum rationem: quod pertinet ad considerationem Logicam. Deinde cum dicit.

f Comparat prædictas transmutationes secundum subiectum, quod est tantum ens in potentia: & dicit, quod prima materia est maxime proprium subiectum, susceptibile generationis & corruptionis: quia (sicut dictum est) immediate substat formis substantialibus, quæ per generationem & corruptionem adueniunt & recedunt. Sed quodammodo, id est, ex consequenti, & mediate subiicitur omnibus aliis transmutationibus: quia subiecta aliarum transmutationum sunt susceptibilia aliquarum aliarum contrarietatum, quæ reducuntur in primam contrarietatem, quæ est formæ & priuationis, cuius subiectum est prima materia, vt dicitur in Primo Physic. & ideo omnia alia subiecta participant quodammodo materiam primam, in quantum ex materia & forma componuntur. Vltimo autem epilogando concludit, quod determinatum sit hoc modo de generatione simpliciter, vtrem sit vel non sit: & si est, quomodo est: & similiter etiam de alteratione.

Postquam Philosophus determinauit de generatione & alteratione, hic determinat de augmentatione & diminutione: & primo exponit suam intentionem dicens, quod post generationem & alterationem, reliquum est dicere de augmentatione: de qua considerare oportet, primo, in quo differat a generatione & alteratione. Secundo, per quem modum augmentatur & diminuitur vnus quodque, quod augmentatur, & diminuitur. Scrutandum itaque primum vtrem solum in circa quid est eorum differentia adinueniatur? v. g. ea, quæ est ex hoc in hoc transmutatio vt ex potentia substantiam in actu substantiam, generatio est: quæ autem circa magnitudinem augmentatio & diminutio; quæ autem circa passionem, alteratio vtrorumque; autem ex potentia entium in actu transmutatio dictorum est.

b Aut etiam modus differt transmutationis. videtur enim quod alteratur non ex necessitate transmutans locum, neque quod generatur, quod augmentatur & diminuitur.

c Alio autem modo ab eo quod fertur, nam quod fertur vniuersum mutat locum, quod autem augmentatur quemadmodum quod extenditur, hoc enim manente, particula transmutatur secundum locum.

d Non quemadmodum quæ sphaeræ, hæ enim in simili loco transmutantur manente toto, quæ autem eius quod argetur semper in ampliore loco, in minore autem, quæ eius quod diminuitur. Quod autem transmutatio differt non solum in circa quid, sed ex parte eius quod generatur & alteratur & augmentatur, manifestum est.

e mutantur secundum locum per extensionem, vel quocunque alio modo. Deinde cum dicit.

d Manifestat differentiam ad motum localem sphaericum: & dicit, quod partes eius, quod augmentatur, mutant quidem locum, sed non eodem modo, sicut partes sphaeræ: partes enim sphaeræ transmutantur toto manente in eodem loco, scilicet subiecto, quamuis etiam totum mutet locum secundum rationem vt dicitur in Sexto Physicorum: sed partes variant locum etiam subiecto, sicut pars cæli, quæ modo est in oriente, postmodum erit in occidente: sed talis transmutatio partium sphaeræ sunt in simili loco, id est neque in maiori, neque in minori: sed partes corporis, quæ semper augentur, extenduntur in maiorem locum, eius vero quod diminuitur semper retrahuntur in minorem. Vltimo autem epilogando concludit manifestum esse ex prædictis, quod transmutatio eius, quod quod generatur, & augetur, differunt non solum in circa quid, id est, ex parte generis, in quo sunt istæ mutationes, sed sicut ex parte modi transmutandi.

T. c. 25.

T. c. 26.

T. c. 26.

T. c. 18.

T. c. 72.

Atudo locati, quod etiam fiat transmutatio secundum locum, non autem quando transmutatur aliquid secundum substantiam, vel secundum qualitatem: sicut autem commensuratio locati ad locum attenditur secundum magnitudinem, ita qualitas attenditur secundum formam substantialem, & ex consequenti secundum aliquam qualitatem, puta grauitatem vel leuitatem: & ideo licet generatio, & alteratio possit esse sine mutatione locali: aliqua tamen generatio & alteratio est causa, quod aliquid moueatur secundum locum, puta cum sit ignis, vel terra, sit graue, vel leue. Differentia autem aliarum transmutationum per comparationem ad motum localem non est omnino per accidens: ostensum est. n. Octauo Physic. quod motus localis est primus principalis motus, & causa aliorum motuum. Deinde cum dicit.

c Manifestat quod dixerat, scilicet quod id quod augmentatur, vel diminuitur, mutat secundum locum. Et primo manifestat hoc per differentiam ad motum localem rectum. Secundo per differentiam ad motum localem sphaericum ibi. [Non quæ admodum, quæ sphaeræ.] Dicit ergo primo, quod alio modo transmutat locum id quod augmentatur, vel diminuitur, quam id quod fertur scilicet, motu recto. Illud enim quod fertur, scilicet, motu recto, vniuersum, i. secundum se totum variat locum: illud autem quod augmentatur mutat locum, sicut illud, quod extenditur puta metallum per malleationem, vel etiam humidum in vase per infusionem, quæ quocunque huiusmodi corpus: quo quidem in eodem loco manente, partes eius trans-

c An etiam mutationis modus differat: Nam nec id quod alteratione subit, nec id quod generatur, necessario mutari loco cernitur, quod autem accrescit, aut decrescit cernitur.

d At alio quam quod fertur modo, quod enim fertur, tota mole locum mutat, quod autem accrescit, perinde atque quod distendi produciq. solet, hoc enim manente, partes alio.

d Non sicuti globi partes, migrant, suumq. deserunt locum, nam globi partes toto manente æquali in loco, locum ex loco mutant, at partes eorum, quæ augentur, semper in ampliore loco vergere solent, & eorum quæ decrescunt, in minorem. Generationem igitur alterationemq. & accretionem non solum obiecto, sed ipso item mutationis modo differre, perspicuum est.

d Manifestat differentiam ad motum localem sphaericum: & dicit, quod partes eius, quod augmentatur, mutant quidem locum, sed non eodem modo, sicut partes sphaeræ: partes enim sphaeræ transmutantur toto manente in eodem loco, scilicet subiecto, quamuis etiam totum mutet locum secundum rationem vt dicitur in Sexto Physicorum: sed partes variant locum etiam subiecto, sicut pars cæli, quæ modo est in oriente, postmodum erit in occidente: sed talis transmutatio partium sphaeræ sunt in simili loco, id est neque in maiori, neque in minori: sed partes corporis, quæ semper augentur, extenduntur in maiorem locum, eius vero quod diminuitur semper retrahuntur in minorem. Vltimo autem epilogando concludit manifestum esse ex prædictis, quod transmutatio eius, quod quod generatur, & augetur, differunt non solum in circa quid, id est, ex parte generis, in quo sunt istæ mutationes, sed sicut ex parte modi transmutandi.

T. c. 58.

T. c. 83.

Postquam Philosophus ostendit differentiam augmenti a generatione & alteratione, hic incipit inquirere de modo augmenti: & primo quantum ad subiectum, quod augetur. Secundo quantum ad id quo aliquid augetur ibi. [Suscipiendum itaque.] Circa primum duo facit. Primo mouet quaestionem. Secundo inquirat quaestionis veritatem ibi. [Aut impossibile.] Circa primum duo facit. Primo proponit quid ex praedictis sit manifestum circa augmentum: & quaerit circa quid sit transmutatio augmenti, & diminutionis. Et respondet quod motus augmenti & diminutionis videtur esse circa magnitudinem. Secundo ibi. [Et qualiter.] Ostendit quid restat inquirendum: & dicit quod accipiendum est de cetero qualiter fiat augmentum, vel diminutio. Et quantum ad subiectum augmenti, primo mouet hanc quaestionem, vtrum contingat, qd per augmentum generetur magnitudo, & corpus ex eo quod est in potentia ad magnitudinem, & corporeitate: ita scilicet, quod sit actu incorporeum, & sine magnitudine, vel no, & subdiuidit primum membrum quaestionis: dupliciter enim potest dici, quod aliqua materia actu existens sit sine corporeitate & magnitudine: vnde rationabiliter quaeritur, si talis materia sit subiectum augmenti, qualiter ex ea augmentatio fiat, vtrum scil. ipsa materia sine corporeitate & magnitudine existens sit secundum se ipsam separata existens, aut ita quod sit in aliquo corpore: non tamen pars eius: nam si esset pars eius, esset subiectum corporeitati & magnitudini ipsius. Deinde cum dicit.

LECTIO XII.

Circa quid autem est transmutatio augmentationis, & diminutionis, Circa magnitudinem autem videtur esse augeri, & diminui. Et qualiter suscipiendum? Vtrum ex potentia quidem magnitudinis, & corpore, actu vero incorporeo, & sine magnitudine generari corpus, & magnitudinem? Et cum hoc dupliciter contingat dici, qualiter augmentatio fit, vtrum ex separata ipsa secundum se materia, an ex existente in alio corpore?

Aut impossibile vtrumque: separata enim aut nullum possidebit locum, vt punctus aliquis, aut vacuum est: & corpus non sensibile: horum autem hoc quidem non contingit, hoc autem necesse in aliquo esse, semper enim alicubi erit, quod generatur ex eo, quapropter & illud aut secundum se, aut secundum accidens.

Sed si in aliquo existit, siquidem separatum ita vt non illius secundum se, aut secundum accidens aliquid sit, contingunt multa impossibilia. Dico autem, v.g. si generabitur aer ex aqua, non aqua erit transmutata; sed propterea, quod in aqua vt in vase inest materia eius, cuius est; infinitas enim nihil prohibet materias esse quapropter & generari actu. Amplius neq; sic videtur generari aer ex aqua, vt exiens a manente.

T.c. 27.

T.c. 23.

T. 28.

T.c. 31.

T.c. 29.

T.a. 28.

T.c. 29.

Fit aliquis locus vacuum. Nam vacuum dicimus locum non repletum sensibili corpore: vel etiam oportet quod sit quoddam corpus non sensibile. Nam vacuum nihil aliud dicebant, nisi corpus non sensibile. Oportet enim dicere vacuum corpus, propter dimensionem spacia: non sensibile autem, propter vacuitatem: horum autem duorum alterum est impossibile, scilicet quod sit vacuum, vel corpus non sensibile. Similiter impossibile est quod materia separata existens nullum possideat locum: materia enim est, ex qua generatur corpora sensibilia: hoc autem, ex quo corpora sensibilia generantur, necesse est in aliquo loco esse: semper enim videmus quod id, quod generatur, ex eo ex quo generatur, est alicubi, id est, in aliquo loco determinato. Ibidem autem est quod generatur ex aliquo vbi fuerit, ex quo generatur: ergo oportet id, ex quo generatur aliquid secundum materiam, esse alicubi, vel per se vel per accidens: per se quidem, secundum opinionem antiquorum Philosophorum ponentium materiam corporum naturalium esse aliquod corpus actu, puta ignem, aut aerem, aut aquam: per accidens autem, secundum opinionem Platonis, & suam qui ponebat materiam esse ens in potentia. Deinde cum dicit.

LECTIO XII.

At id circa quod accretio decretio ve versari solet (versari autem videtur, circa magnitudinem) vtro modo accretionem decretionemve subire existimandum est, vtrum, inquam, ex potentia quidem magnitudinis ac corpore, sed actu nec corpore, nec magnitudine corpus fieri, an non, putandum est: atque cum hoc bifariam dici contingat, vtro modo sit accretio: vtrum ex separata ipsa per se materia, an existente in alio corpore?

An neutro modo fieri nequeat: nam si separata sit, aut nullum occupabit locum, veluti punctus quidam, aut vacuum, vel corpus non sensibile erit: horum autem alterum non contingit, alterum necesse est in aliquo esse: quod enim ex eo oritur, id semper alicubi erit: quare & illud, aut per se, aut per accidens.

At vero si sit in aliquo, & ita quidem se iunctum sit vt nihil illius, aut per se aut per accidens sit, multa profecto vel qua fieri nequeant, euenient. Dico autem, vt si ex aqua fiat aer, idem non erit, aqua mutationem subeunte, sed quia in aqua, vt in vase materies eius est. Nihil enim vetat, infinitas esse materias: quare & actu fieri. Adde quod nec ita aer ex aqua oriri videtur, vt permanente aqua, aer inde egredietur.

Excludit secundum membrum ostendens quod materia separata a magnitudine non sit in aliquo, & primo proponit quod intendit: & dicit, quod si materia sine magnitudine existens ita sit in aliquo corpore separata a substantia eius, quod non sit aliquid eius per se vel per accidens, contingunt multa impossibilia: & manifestat hunc modum ponendi: puta si ponamus, quod quando generatur aer ex aqua, non fiat hoc per transmutationem aquae, ita scilicet quod materia aquae amittat formam aquae, & recipiat formam aeris, sed sicut si materia aeris esset in aqua, sic ut in vase. Secundo ibi. [Infinitas enim.] Ponit rationes deducentes ad inconueniens, quarum prima est, quod si in aqua praeter materiam est etiam materia aeris, pari ratione potest etiam esse in aliqua alia, & sic in infinitum: praesertim, quia ex vno possunt infinita generari successiue: & ita sequeretur, quod nihil prohibeat esse infinitas materias in aqua: sed ex materia qualibet potest aliquid actu generari: ergo sequeretur quod infinita possint actu generari ex vna & eadem aqua, ita scilicet, quod quicquid potest generari in potentia, simul potest generari actu. Secundam rationem ponit ibi. [Amplius neque sic.] Et dicit quod non videmus aliquid sic generari ex aliquo, puta aerem ex aqua, sicut quod exit ex aliquo permanente: puta cum vinum exit a dolio non transmutato, videmus enim quod generatur ex corrupto, sicut supra dictum est: oportet autem id, quod sensibile apparet, accipere principium in scientia naturali. Deinde cum dicit.

vacuum 4 Phy. t.c. 50. & infra.

Concludit veritatem dicens, quod melius est dicere, quod materia sic inest omnibus, quod non separatur ab eis, tanquam nihil eorum existens. Sed quod vna & eadem numero vt materia omnium, & differat solum ratione, sicut supra dictum est, & secundum hoc non erit separata a magnitudine, sed in vno quaque actu magnitudinis subiecta.

T.c. 29.

LECTIO XIII.

Supra Philosophus ostendit quod non est possibile subiectum augmenti esse id quod nullam habet quantitatem actu, sed in potentia tantum, sicut est materia. Et quia quidam posuerunt materiam corporum esse quid mathematicum, ideo Philosophus hic ostendit quod nihil quod caret magnitudine potest esse subiectum augmenti. Ceterum autem quantitate in genere mathematicorum punctus quidem simpliciter, linea vero secundum dimensionem latitudinis & profunditatis, superficies autem secundum dimensionem profunditatis, corpus autem habet magnitudinem secundum omnem dimensionem: vnde est perfecta magnitudo, vt dicitur in Primo de caelo. Ostendit ergo quod nihil talium quod quocunque modo caret magnitudine, potest poni materia, quae sit subiectum augmenti tripliciter: primo quidem propter rationes praemissas: vnde dicit, quod neque ponendum est puncta, quae carent omnino magnitudine, esse corporis materiam, quae scilicet sint subiectum augmenti: neque etiam lineas, quae secundum aliquid caret magnitudine: & hoc propter easdem causas, id est, propter rationes superius assignatas: quia necesse est puncta, & lineas separari per se existere, aut in aliquo corpore esse: & sic sequerentur eadem, quae superius secuta sunt. Deinde cum dicit.

T.c. 30.

T.c. 31.

T.c. 3.

T.c. 7.

Melius ergo est facere inseparatam materiam eandem & vnam numero, ratione autem non vnam.

LECTIO XIII.

Sed neque puncta ponendum neque lineas corporis esse materiam propter easdem causas.

Illud autem, cuius haec sunt vltima, materia est, quam nunquam sine passione possibile est esse neque sine forma. Generatur quidem igitur simpliciter alterum ex altero, quemadmodum & in aliis determinatum est, ab aliquo, aut actu existente, aut homogeneos, aut homoideos, v.g. ignis ab igne, aut homo ab homine, aut ab actu, durum enim a non duro generatur.

Quoniam autem est materia & substantiae corporeae, & corporis talis. (Corpus n. commune nullum) eadem passionis & magnitudinis est, ratione quidem separata, loco autem non separata. nisi & passiones sint separabiles. Manifestum autem est ex quaestis, quod

quantum mouetur a principali agente, quod per suam formam agit: vnde effectus assimilatur in forma, non quidem instrumentum, sed principali agenti: sicut domus, quae fit in materia, domui quae est in mente edificantis: non autem securi aut alicui: & homo generatus assimilatur in specie patri generanti, non autem femini. Tertio, quando materia patientis non est proportionata ad recipiendum formam agentis propter illius excellentiam, sed recipit aliquid minus: sicut in animalibus, quae generantur sine femine ex virtute Solis. Et inde est etiam, quod effectus non assimilatur in specie agenti remoto, sed propinquo vt homo homini, non autem Soli: quamuis homo generet hominem & Sol, vt dicitur in secundo Phys. Sicut autem vnum quodque ab agente generatur aliquo modo secundum formam, ita corruptum aliquid a contrario. Et quia generatur aliquid ex corrupto, vt supra dictum est, necesse est materiam, ex qua aliquid generatur, & in quam aliquid corruptum, semper habere aliquam formam, per quam assimilatur, vel contrarietur generanti, vel corruptum. Deinde cum dicit.

Improbatur hoc per ipsam positionem Platoniorum: qui ponebant quod mathematica erant subiecta corporum naturalium, & quia puncta, & lineae sunt termini dimensionum, sicut forma est terminus materiae, ponebant quod id, quod per huiusmodi terminatur, esset materia corporum: ipsi autem termini magis se habent in ratione formae: & hoc est quod dicit, quod id scilicet dimensio vel magnitudo, cuius hoc, scilicet puncta & lineae sunt vltima, erat materia secundum Platonios. Secundo ibi. [Quam nunquam.] Ostendit consequenter quod nihil horum potest esse materia corporum: quia scilicet secundum eos mathematica sunt separata a formis naturalibus passionibus sensibilibus, sicut secundum intellectum, & ita & secundum esse: sed materia non potest separari a formis naturalibus & passionibus sensibilibus: ergo impossibile est aliquid mathematicum esse materia corporum naturalium. Primo ergo proponit medium suae rationis dicens, quod materiam neque possibile est esse sine passibili qualitate, neque sine forma: sine quibus tamen secundum Platonios sunt mathematica. Secundo ibi. [Generatur quidem.] Probat quod supponerat: & primo quod materia non possit esse sine forma. Secundo quod non possit esse sine passione ibi. [Quoniam autem est.] Dicit ergo, quod sicut in alio libro determinatum est, puta in Primo Phys. simpliciter generatur alterum ex altero, fit enim vnum quodque ex subiecto, quod est materia, oportet etiam quod id, quod generatur generetur ab aliquo agente actu aut homogeneos, id est

saltem quod sit vnus generis, aut homoideos, id est quod sit vnus formae vel speciei: & exemplificat, quod ignis generatur ab igne, sicut ab agente vnus speciei, & sicut homo generatur ab homine: aut oportet quod saltem ab aliquo actu existente, siue ab actione alicuius actu existentis aliquid generetur: etiam si generans simile non sit generato in genere seu specie, sicut durum generatur a non duro, puto cum lac induratur per ignem. Contingit autem, quod aliquid factum non assimilatur in forma agenti, vno quidem modo, quia illud factum non primo, & per se responder faciens, sed per accidens, siue per posterius: per accidens quidem, sicut muscus sanat non in quantum muscus, sed in quantum est Medicus: sanitatis autem similitudo non est in musco in quantum muscus, sed in quantum est Medicus, qui per formam sanitatis, quam habet in anima, facit sanitatem in corpore, per posterius autem, sicut cum qualitas effecta est effectus consequens aliquam primarum qualitarum: sicut sanitas causatur ex aliqua medicina calida per calorem, quem facit in corpore: quamuis in ipsa medicina non sit forma sanitatis. Secundo per hoc, quod agens agit instrumentaliter: instrumentum enim non agit virtute propriae formae, sed in quantum mouetur a principali agente, quod per suam formam agit: vnde effectus assimilatur in forma, non quidem instrumentum, sed principali agenti: sicut domus, quae fit in materia, domui quae est in mente edificantis: non autem securi aut alicui: & homo generatus assimilatur in specie patri generanti, non autem femini. Tertio, quando materia patientis non est proportionata ad recipiendum formam agentis propter illius excellentiam, sed recipit aliquid minus: sicut in animalibus, quae generantur sine femine ex virtute Solis. Et inde est etiam, quod effectus non assimilatur in specie agenti remoto, sed propinquo vt homo homini, non autem Soli: quamuis homo generet hominem & Sol, vt dicitur in secundo Phys. Sicut autem vnum quodque ab agente generatur aliquo modo secundum formam, ita corruptum aliquid a contrario. Et quia generatur aliquid ex corrupto, vt supra dictum est, necesse est materiam, ex qua aliquid generatur, & in quam aliquid corruptum, semper habere aliquam formam, per quam assimilatur, vel contrarietur generanti, vel corruptum. Deinde cum dicit.

Satis igitur fuerit, inseparabilem omnibus materiam tribuere, vt pote quae vna numero eademq; sit, ratione non vna.

At vero, nec puncta nec lineas, corporis materiam esse ipsam de causis oportet.

Sed cuius vltima sunt haec, id materies est, quae nec sine affectu vnquam nec sine forma esse potest. Gignitur igitur absolute aliud ex alio; id quod ab alio actu existente, quod eiusdem sit aut generis aut speciei, vt ignis ab igne, aut ab homine homo; aut ab actu, durum enim a non duro fit.

Cum autem & corporea substantia materies sit corporis iam talis (nullum n. est commune corpus) eadem & a magnitudine, & ab effectu, ratione quidem, non item loco separabilis est, nisi & ipsi quoq; affectus separabiles sint. Patet igitur ex his quae addubitauius, accretionem non esse mutationem

quantum mouetur a principali agente, quod per suam formam agit: vnde effectus assimilatur in forma, non quidem instrumentum, sed principali agenti: sicut domus, quae fit in materia, domui quae est in mente edificantis: non autem securi aut alicui: & homo generatus assimilatur in specie patri generanti, non autem femini. Tertio, quando materia patientis non est proportionata ad recipiendum formam agentis propter illius excellentiam, sed recipit aliquid minus: sicut in animalibus, quae generantur sine femine ex virtute Solis. Et inde est etiam, quod effectus non assimilatur in specie agenti remoto, sed propinquo vt homo homini, non autem Soli: quamuis homo generet hominem & Sol, vt dicitur in secundo Phys. Sicut autem vnum quodque ab agente generatur aliquo modo secundum formam, ita corruptum aliquid a contrario. Et quia generatur aliquid ex corrupto, vt supra dictum est, necesse est materiam, ex qua aliquid generatur, & in quam aliquid corruptum, semper habere aliquam formam, per quam assimilatur, vel contrarietur generanti, vel corruptum. Deinde cum dicit.

Ostendit quod materia non sit sine passione. Non enim materia est nisi substantiae corporeae; substantiae enim incorporeae immateriales sunt; vnde sequitur, quod omnis materia sit realis corporis; non enim potest esse aliquid corpus commune, quod non sit determinatum ad aliquam speciem, & ad aliquod indiuiduum; omne autem tale corpus necesse est habere aliquam passionem, vel consequentem formam specificam, qualis est propria passio, vel qualitercunque aliter aduenientem, sicut sunt accidentia indiuidua: ergo necesse est, quod eadem materia, quae est subiectum magnitudinis, sit etiam subiectum passionis: ita quidem quod materia, quae est subiectum magnitudinis, sit ratione separata a passione: sicut est alia ratio hominis, & albi, loco autem, id est substantia, non separantur: nisi quis dicat quod passiones sunt separabiles a substantiis, quod est impossibile. Et quia Philosophus videbatur digressionem quandam a proposito fecisse, colligit propositum ex omnibus praemissis.

T.c. 26.

E

præmissis dicens, manifestum esse ex omnibus, quæ inquisita sunt, quod augmentum non est transmutatio ex aliquo, quod sit in potentia ad magnitudinem, ita quod actus nullam magnitudinem habeat: sequeretur enim quod commune subiectum, scilicet materia prima, esset separatum per se existens absque omni forma: quod & nunquam ostensum est esse impossibile: & etiã prius in aliis libris, puta in Primo Physic. Deinde cum dicit.

T.c.69.

d ¶ Ostendit propositum ratione sumpta ex parte augmenti: & dicit, quod talis transmutatio, quæ scilicet fieret ex eo quod solum esset in potentia ad magnitudinem, non proprie pertineret ad augmentum, sed magis ad generationem: quia de ratione augmenti est, quod fiat additio ad præexistentem magnitudinem. Dicitur enim aliquid augeri ex eo quod sit maius: quod non esset, nisi aliquid prius esset magnum. Et per oppositum de ratione diminutionis est, quod fiat quedam minoratio magnitudinis præexistentis: unde patet quod oportet id quod augetur habere aliquam magnitudinem. Et sic oportet, quod augmentatio fiat, non quidem quod materia, quæ erat sine magnitudine in actu, perueniat ad hoc, quod habeat magnitudinem in actu: hoc enim non esset augmentatio corporis, sed generatio: cuius ratio est, quod fiat aliquid in actu, quod prius fuit in potentia.

T.c.32.

augmentatio non est transmutatio ex potentia magnitudine, actu autem nullam habentem magnitudinem: separatum enim esset ipsum commune: hoc autem, quoniam impossibile, dictum est in aliis prius.

LECTIO XIII.

Sciendum itaque magis, quasi tangentes quæstionem à principio, qualis alicuius entis augmentari, & diminui causas querimus. Videtur itaque eius, quod augetur quæcunque pars aucta esse. Similiter autem in diminutione minor esse generata. Amplius autem adueniente aliquo augmentari, & recedente diminui.

b Necessè autem augmentari, aut incorporeo, aut corporeo. Si quidem igitur incorporeo, erit separatum, quod commune; impossibile est autem materiam à magnitudine esse separabilem, quemadmodum dictum est prius. Si autem corporeo, duo in eodem loco corpora erunt, & quod augetur; & quod auget: est autem & hoc impossibile.

c Sed nec sic contingit fieri ac generari dicere augmentationem & diminutionem, ut quando ex

LECTIO XIII.

Postquam Philosophus determinavit de augmento ex parte eius, quod augetur, hic inquit de eo, quo aliquid augetur. Et primo proponit de quo est intentio: & dicit, quod cum de ratione augmenti sit, quod sit additamentum magnitudinis: hoc magis videtur esse suscipiendum ad præsentem considerationem, sicut difficilius, quasi aliquod principium quæstionis facientes, quale sit id, quo aliquid augetur, vel diminuitur, ut sic augmenti, & diminutionis causas conuenientes inquiramus. Secundo ibi. [Videtur utique eius.] Exequitur propositum. Et primo, ponit diuisionem intentam principaliter. Secundo, interponit aliam quæstionem ibi. [Quæret autem aliquis.] Tertio soluit quæstionem principalem ibi. [Quoniam autem de his quæsitum est.] Circa primum tria facit. Primo proponit duas suppositiones. Secundo mouet dubitationem ibi. [Necessè autem augmentari.] Tertio, excludit quandam obuiationem. ibi. [Sed neque si contingit.] Prima ergo suppositio quam primo proponit, est hæc, scilicet quod eius quod augetur, quælibet pars videtur esse augmentata. Et similiter de diminutione, quælibet pars eius quod diminuitur, vi-

detur esse facta minor: cuius ratio apparet ex eo, quod dicitur in Quinto Physic. illud enim, cuius aliqua pars mouetur, dicitur moueri secundum partem, & non simpliciter: sicut homo dicitur vulnerari, cuius manus vulnerata est. Ad hoc ergo quod aliquid per se & simpliciter moueatur, requiritur quod quælibet pars eius moueatur: quod quidem etiam in augmento, & omnibus aliis motibus obseruari oportet. Secunda suppositio est, quod omne quod augetur, augmentatur aliquo adueniente extrinseco, & similiter diminuitur aliquo recedente: cuius ratio est, quia oportet aliquid in actu reduci per id quod est actu: unde secundum hoc, id quod est in potentia ad maiorem quantitatem, reducit in actum illius quantitatis per aliquid, quod habet actum quantitatem illam: & hoc est quod addicitur ei quod augetur. Deinde cum dicit.

è potentia quidem magnitudine, actu vero nullam habente magnitudinem, quandoquidem quod commune est, separabile esset: hoc autem esse non posse, dictum iam est.

Præterea talis mutatio accretionis propria non est, sed generationis: nam accretio magnitudinis, quæ in quopiam inest, augmentatio est. Decretio vero eiusdem diminutio. Quamobrem id, quod accrescit, magnitudinem quandam habeat oportet. Proinde nequaquam conuenit, accretionem à materia, quæ magnitudinis sit expers, ad actum magnitudinis esse: potius enim esset generatio corporis, non accretio.

LECTIO XIII.

Potius itaque sumamus oportet, quasi tractantes ab initio quæstionem, qualis accretio decretione, cuius causas querimus, existat. Igitur eius, quod accretionem suscipit, pars quæ uis augeri videtur. Atque pari modo in decretione, minor euadere. Præterea accedente quopiam accrescere, & abeunte decrescere.

Itaque aut incorporeo, aut corporeo augeri illud, necesse est. Si igitur incorporeo, quod commune est separabile erit. At à magnitudine materiam esse separabilem, quemadmodum prius est dictum, impossibile est. Sin vero corporeo, duo corpora, id, inquam, quod augetur, & quod auget, in eodem erunt loco: quod etiam fieri nequit.

At vero nec accretionem decretionemue perinde fieri, atque cum ex aqua fit aer: tunc enim moles fieri maior

duo corpora simul esse in eodem loco, scilicet corpus, quod augetur & corpus additum quod auget. Non enim potest dici quod collocetur seorsum corpus quod augetur, & corpus quod auget: quia oportet additamentum fieri cuiuslibet parti eius quod augetur, quod ex supradictis suppositionibus sequitur, & hoc etiam est impossibile, scilicet quod duo corpora sint simul in eodem loco: & sic sequitur incontinens ad utramque partem quæstionis. Deinde cum dicit.

¶ Excludit quandam obiectionem. Possit enim aliquis dicere, quod augmentum sit nullo alio appposito: sicut quando ex aqua generatur aer, videtur esse quoddam augmentum: quia fit maior quantitas: sed per hunc modum non contingit fieri augmentum seu diminutio: talis enim transmutatio non est augmentum, sed est generatio eius, in quod transmutatur, scilicet aeris, & corruptio eius quod transmutatur, scilicet aquæ contrarietate calidi & frigidi. Non autem potest dici augmentatio neque aeris, neque aquæ, sed

T.c.1.

T.c.34.

T.c.34. Physic. 55.

nec vilius est augmentatio, vel erit augmentatio illius, quod est commune utrique: si tamen aliquid sit tale, sicut corpus, vel aer, & aqua commune, ut dicatur quod aqua non est augmentata, neque aer, quia aqua corrupta est, & aer generatus: sed corpus est, quod augetur, si aliquid ibi augmentatum est: sed hoc est impossibile.

Oportet enim ad hoc, quod aliquid dicatur augeri, quod saluentur ea, quæ sunt de ratione eius, quod augetur & diminuitur, quæ quidem sunt tria. Quorum primum est, & supra positum est, scilicet quod quælibet pars magnitudinis, quæ augetur, fiat maior, puta si caro augetur, quod quælibet pars carnis sit maior. Secundum etiam supra positum est, scilicet quod aliquo adueniente, aliquid augetur. Tertium autem est, quod scilicet nunc ponitur de nouo, ut scilicet id, quod augetur, conseruetur, & permaneat in suo esse. Quia enim generatio, & corruptio sunt transmutationes circa substantiam, cum simpliciter aliquid generatur, vel corrumpitur, non permanet eius substantia, puta circa qualitatem, aut quantitatem: & ideo, cum aliquid alteratur, seu augetur, vel diminuitur, manet idem numero secundum substantiam. Sed hic quidem, scilicet in alteratione, non manet eadem passio: sed in augmento & diminutione non manet eadem magnitudo, sed fit maior, vel minor. Si ergo prædicta transmutatio, qua ex aqua fit aer, esset augmentatio, sequerentur duo contraria prædictis positionibus. Quorum vnum est, quod aliquid augeretur nullo alio adueniente, & diminueretur nihilo recedente. Aliud autem est, quod id, quod augetur, non maneret, neque aqua, neque corpus quod videtur esse commune, manet idem numero. Unde etiam signanter supra dixit, si aliquid est commune, quia scilicet nihil actu ens idem numero existens secundum substantiam, est commune ei quod corrumpitur, & generatur. Oportet autem prædictas positiones saluare in omni eo, quod augetur, hoc enim supponitur quasi principium, quod augmentatio sit talis transmutatio, qualis supra dicta est. Sed videtur nihil prohibere aliquid augeri nullo adueniente: probat enim Philosophus in 4. Physicor. quod sicut aliquid fit albus non superaddito alio albo, sed per intentionem albedinis præ-

Text. com. 34.

d Quæret autem aliquis, & quod est, quod augetur, utrum cui apponitur aliquid, aut quod apponitur, verbi gratia, si crus, quod augetur hoc fit maius, quod autem auget, cibus non. Quare igitur non ambo aucta sunt? Maius enim quod apponitur & cui, quemadmodum, & quando miscens vinum aquæ, similiter enim maius utrumque.

e Aut quoniam quidem huius substantia manet, huius autem non, ver. g. cibi, quoniam in domi-

existentis, inquam scilicet subiectum, reducit in actum perfectioris albedinis: ita etiam potest fieri aliquid maius absque additione alicuius corporis magnitudinem habentis, per hoc, quod materia, quæ prius erat sub paruis dimensionibus, postea fit facta sub maioribus. Nam idem est subiectum magnitudinis, & paruitati, sicut & albi & nigri, & hoc manifeste apparet in rarefactione. Rarefactio autem contingit non solum transmutata specie, puta cum ex aqua generatur aer, de quo hic loquitur Aristoteles. sed etiam eadem specie manente, sicut si aer rarefiat vel condensetur. Dicendum est autem, quod talis transmutatio non potest proprie dici augmentum, sed alteratio, sit enim secundum transmutationem passibilium qualitatum: scilicet rari & densi, variatio autem qualitatis, aut quantitatis se habet ex consequenti. Sicut ex motu, qui est, secundum locum variatur motus secundum dextrum vel sinistram, non tamen dicitur motus secundum situm, quia variatio situs consequenter se habet ad variationem loci. Deinde cum dicit.

¶ Mouet autem aliam quæstionem, & primo proponit eam, secundo soluit eam, ibi. [Aut quoniam huiusmodi.] Dicit ergo primo, quod cum augmentum fiat aliquo superaddito, remanet quæstio, quod est id quod augetur: verum, scilicet id, cui apponitur, aut quod non apponitur: vel potius augetur utrumque. Verbi gratia, cruri alicuius animalis apponitur aliquid, scilicet cibus, utrum ergo crus augetur, & fit maius, cibus autem, qui apponitur vel additur, non augetur, sed auget: quare ergo ambo non augmentata sunt? utrumque non fit maius: sed id quod apponitur non, & id cui apponitur sic: & sicut quando vinum miscetur aquæ videtur utrumque augeri: quia utrumque fit maius eodem modo. Deinde cum dicit.

D

Sed quæret aliquis, quid est quod accrescit, utrum id cui non nihil additur? verbi causa, si quid crus augeat, crus ne maius euadit, quod autem incrementum præstat, ipsum. inquam, alimentum, minime? Sed cur non ambo incrementa suscipiunt? Nam quod additur quam cui additio sit, maius reddi assolet, haud secus atque cum aquæ vinum miscueris: pari enim ratione utrumque maius est.

E

An quia huius substantia maneat, illius vero, puta cibi, haud quaquam. Quando & illic quoque quod euincit,

e ¶ Soluit quæstionem per id, quod supra positum est, scilicet, quod oportet id quod augetur manere secundum substantiam. Ideo ergo vnum dicitur augeri & non aliud, quoniam huius quidem scilicet cui additur, puta cruris, manet substantia: huius autem, scilicet quod additur, puta cibi, non manet: conuertitur enim in substantiam eius quod nutritur & augetur. Et quia in obiectione fiebat mentio de missione, ostendit etiam in missione simile esse.

esse: nam id, cuius substantia manet dicitur esse dominans in mifione, sicut dicitur esse vinum, quando parum de aqua admisce-

nas dicitur in mifione, vt vinum, facit enim vini opus, sed non aqua, vniuersa mifura. Similiter & in alteratione, si manet caro ens, & quod aliquid est, passio autem aliqua quae inest per se, quae prius non inerat, alteratum est hoc. Quo autem alteratum est, hoc quandoque quidem nihil passum est, neque alterata est substantia, quandoque autem & illud. Sed alterans, & principium motus in eo quod augmentatur & alteratur, in his enim est mouens, quoniam & ingrediens generatur vtiq; magis, & accipiens illud corp⁹, vtiq; gratia si ingrediens fiat vtiq; spiritus, oportet corruptum esse hoc patiens, & mouens non est in hoc.

LECTIO XV.

Quoniam autem de his quae sunt sufficienter, oportet quaestiones retare solutionem inuenire, saluantes manere id quod augetur, & adueniente aliquo augeri, recedente autem diminui. Adhuc autem, quodcunque signum sensatum, aut maius, aut minus generatum esse: & non vacuum esse corpus, neque duas magnitudines in eodem loco, neque in corporeo augeri.

Suscipiendum igitur causam, sed si primum quaedam constituerimus, quorum vnus est, quod anhomionera augetur, cum homiomera augentur: componitur enim ex his vnum quodque. Deinde quod caro, & os, & vnaqueque talium partium, est duplex, quemadmodum & aliorum in materia speciem habentium. Et enim materia dicitur, & species, caro aut os.

LECTIO XV.

Postquam Philosophus mouit dubitationem de eo, quod aliquid augetur, & soluit dubitationem interpositam, hic accedit ad soluendum dubitationem principalem. Et primo soluit dubitationem. Secundo, ostendit dubitationem remota, quomodo fiat augmentum, ibi. [Maius autem totum.] Circa primum duo facit. Primo ostendit qualis debeat esse solutio. Secundo ponit solutionem, ibi. [Suscipiendum.] Oportet autem, quod vera

Solutio includat omnia quae sunt de ratione rei, & omnia impossibilia excludat, & ideo primo ostendit quomodo intendit saluare omnia quae sunt de ratione augmenti: & dicit, quod quia sufficienter quaesitum est de praedictis, oportet tentare, id est, ad hoc conatum apponere, vt inueniatur talis solutio quaestionis, qua saluentur tria, quae supra dicta sunt de ratione augmenti, quorum. Primum est, quod id, quod augetur permaneat. Secundo est, quod augmentum fiat adueniente aliquo, & diminutio aliquo recedente. Tertium est, quod quodlibet signum sensatum, id est, quaelibet pars sensibilis eius quod augetur, fiat maior in augmento, aut minor in diminutione. Secundo ostendit, quomodo intendit tria impossibilia vitare. Primo quidem, vt non ponamus corpus quod augetur esse vacuum. Secundo, vt non ponamus duas magnitudines, vel duo corpora esse simul. Tertio; vt non ponamus augmentum fieri per additionem aliqui cuius incorporei, videtur enim suppositis praedictis suppositionibus alterum horum inconuenientium ex necessitate sequi. Si enim augetur quaelibet pars eius quod augetur: & nihil augetur nisi adueniente aliquo: oportet quod quaelibet pars eius quod augetur, aliquid adueniat, si ergo id, quod aduenit, non est incorporeum: oportet duo corpora esse simul, nisi ponatur corpus quod augetur, esse vacuum. Deinde cum dicit.

Sumenda autem erit causa vno quidem prius a nobis descripto, dissimilari, inquam augeri, cum similia accrescant, ex his enim quodque componitur. Deinde carnem, & os, & id genus partium quamque perinde atque ceterarum, quae formam habent in materia, duplicem esse, nam materies atque forma, caro dicitur aut os.

men, quod determinemus quaedam prius: quorum vnum est quod anhomomera, id est, membra dissimilium partium, puta manus, aut pes & similia, augentur per hoc, quod partes augentur: quas homiomera vocat, sicut sunt caro, & os & huiusmodi. Et huius rationem assignat, quia vnum quodque membrum dissimilium partium augetur ex his, quae sunt similia, sicut inanus ex carne, & osse, & neruo: ideo oportet quod per augmentum partium augeatur totum. Secundo ponit, quod caro, & os, & vnaqueque talium partium, quae primum dicit augeri, est duplex: sicut contingit in omnibus, quae habent speciem in materia, nam caro, vel os potest dici vel vt materia carnis, vel vt species carnis. Hoc quidam intellexerunt sic, quod aliqua caro signata

Text. com. 36.

T. c. 37.

T. c. 36. T. c. 37.

T. c. 37.

T. c. 23. Lege de Inuen. & Sen. Lectio 4.

signata est: quae est secundum materiam & alia, quae est secundum speciem. Dicitur enim quod caro, vel os, vel quicquid est huiusmodi, dicitur esse secundum speciem, ex eo quod est generatum ex primo humido seminali, in quo primo fuit virtus speciei. Caro autem secundum materiam dicitur, ex eo quod generatur ex humido nutrimentali: quod quidem aduenit primo humido substantiali, sicut materia quaedam eius: prout primum humidum extenditur per alia membra, admisto sibi secundo humido, ad hoc vt compleatur quantitas rei viuientis & omnium partium eius. Et haec fuit opinio Alexandri, vt dicit Auer. in expositione huius loci: quem plures postmodum secuti sunt. Sed hoc non potest stare cum verbis Aristot. quae hic dicuntur. Dicit enim quod caro, & os, & vnaqueque talium, est duplex, scilicet secundum materiam, & speciem: quemadmodum aliorum in materia speciem habentium. Manifestum est autem quod speciem in materia habent non solum ista quae generantur ex semine, & quae nutriuntur, in quibus praedictus intellectus potest aequaliter sustineri, sed etiam corpora inanimata, sicut sunt lapides, autum, & argentum. Vult ergo Aristot. quod in carne & osse dicitur species & materia, sicut in lapide & auro, in quibus non est humidum substantiale & nutrimentale: & ideo dicendum est secundum intentionem Aristot. quod eadem caro dicitur secundum speciem, prout in ea consideratur id quod pertinet ad speciem carnis: & secundum materiam, prout in ea consideratur id quod est materia: & eadem ratio est de omnibus aliis compositis ex materia & forma. Deinde cum dicit.

Quamlibet igitur partem augmentari, & adueniente aliquo, secundum quidem speciem est contingens, secundum autem materiam non est.

Oportet autem intelligere, quemadmodum si aliquis mensurabit eadem mensura aquam. Semper enim aliud & aliud quod generatur sic vtiq; augmentatur materia carnis, sed non partium cuiq; aliquid aggeneratur, sed hoc quidem defluit, hoc autem aduenit. Formae autem, & cuiuscunque speciei particulae.

In anhomomomeris autem hoc magis manifestum, verbi gratia in manu, quoniam proportionaliter auctum est: materia enim alia ens a specie manifesta magis est hic, quam in carne & homomomeris, ideo & mortui magis videtur esse caro, & os, quam brachium & manus.

Ponit solutionem, & primo ponit eam, secundo manifestat per exemplum, ibi. [Oportet autem intelligere.] Tertio, concludit epilogando summam solutionis, ibi. [Qua propter est quidem.] Dicit ergo primo, quod hoc quod supra dictum est, quod quaelibet pars augetur eius quod augetur, & quod vnum quodque augetur adueniente aliquo, est verum, si accipiat partem secundum speciem: nam cuiuslibet partem secundum speciem considerat additur aliquid tanquam permanenti, & ita quaelibet pars secundum speciem considerata augetur, non autem cuiuslibet partem secundum materiam considerata sit additio: sed non quaelibet pars secundum materiam considerata augetur. Dicitur enim est quod id quod augetur, oportet permanere, non autem permanet quaelibet pars secundum materiam considerata, sed solum secundum speciem. Deinde cum dicit.

Manifestat solutionem propositam per exempla, & primo ponit manifestationem: secundo ostendit in quibus partibus dicta solutio sit magis manifesta, ibi. [In anhomomomeris.] Dicit ergo primo, quod oportet intelligere quod dictum est de carne secundum speciem, & secundum materiam, si quis mensuret aquam eadem mensura, ita tamen quod semper sit alia, & alia aqua, puta, si ex vase pleno aqua, guttatim aqua effluat, & guttatim semper infundatur: erit enim semper idem quantum ad mensuram aquae, non tamen quo ad materiam aquae: Sic autem comparatur species ad materiam, sicut mensura ad mensuratum, eo quod forma est finis materiae, vt dicitur in Secundo Physicorum. Sic enim oportet intelligere quod species carnis permaneat eadem tanquam mensura quaedam: non tamen semper permaneat eadem materia, in qua talis species suscipitur. Est etiam simile de fluuio, qui semper manet idem quantum ad speciem fluuii, materialis tamen aqua semper est alia & alia. Simile est etiam in igne, cuius species & figura semper manet, sed ligna, in quibus materialiter ignis ardet, consumuntur, & alia

apponuntur. Idem etiam apparet in populo ciuitatis, qui semper manet idem secundum id quod est speciei, quamuis hominum, ex quibus constituitur populus, quidam moriantur, & quidam succedant, & semper permanet id quod pertinet ad speciem carnis, licet materia, in qua fundatur talis species, paulatim consumatur per actionem caloris, & alia de nouo adueniat per nutrimentum. Sic ergo, quando aliquid corpus augetur, augmentatur quidem materia carnis: quia plus generatur per nutrimentum, quam perditur per actionem caloris & ita multiplicata materia, vis augmentata, quae pertinet ad speciem, excedit proportionabiliter totam materiam in maiorem quantitatem. Non tamen ita augmentatur materia carnis, quod cuiuslibet partem materiae aliquid addatur, quia in augmentatione neque quaelibet pars materiae manet, sed quaedam defluit consumpta, scilicet per calorem, & quaedam aduenit restituta, scilicet per nutrimentum, & ita non oportet in corpoream esse, neque esse corpoream omnino simul neque corpus quod augetur esse vacuum: quia non minus fuit id quod restituitur per alimentum, quam id quod fuit per calorem consumptum, virtus enim caloris naturalis, quae pertinet ad speciem restituit id quod aduenit in loco eius quod perit. Si autem fuerit plus quod ex alimento generatum est, virtus naturalis extendit id in maiorem quantitatem secundum aliquam dimensionem, & ita occupat maiorem locum. Sed quia species semper manet, necesse est dicere, quod cuiuslibet partem formae, vel speciei aliquid aduenit, & quaelibet augetur. Neque propter hoc sequitur duo corpora esse in eodem loco: quia forma, & speciei non debetur locus nisi ratione materiae, in qua fundatur, quae est proprie subiectum quantitatis dimensionis, si autem intelligatur caro secundum speciem, quae est generata ex humido nutrimentali, vt Alex. posuit, videtur hoc verbum Arist. scilicet, quod caro secundum materiam defluit & adueniat, non autem caro secundum speciem, magis esse dictum probabiliter, quam secundum aliquam necessariam rationem, cum non necesse sit vtrumque humidum in vnam massam adiungi ad perficiendum quantitatem totius corporis, & omnium partium eius, nec potest ex necessitate probari, quod calor ita consumit vnum, altero permanente semper. Non est autem credibile, quod Aristoteles in tali re aliquid sine ratione necessaria dixisset, vt Auer. dicit in expositione huius loci. Deinde cum dicit.

Partem igitur quamlibet augeri, & accedente aliquo, secundum formam quidem est possibile, at secundum materiam, haudquaquam.

Intelligere autem perinde oportet, atque si quis aquam mensura eadem metiatur, quod enim fit, aliud atque aliud semper est. Ad hunc itaque modum, & carnis materies augetur, & cuius partem eius quippiam additur, sed alia dilabitur, alia accedit. At cuius figura ac forma partem, sit accessio.

Id autem magis constat in hisce, quae dissimilium sunt partium, vt in manu, quod iuxta proportionis rationem aucta sit, quandoquidem materies, cui diuersa est, facilius dignoscitur hic quam in carne, & hisce quae similia sunt partium, iccirco, & cum mortuum est quippiam, magis adhuc caro & os, quam manus & brachium esse videtur.

Solutio obiectioe Arist. supra, text. com. 32. Com. 38.

Ostendit in quibus partibus praedicta solutio sit magis manifesta, & dicit, quod id quod dictum est, magis est manifestum in anhomomomeris, id est, membris dissimilium partium, puta manu, quam videmus proportionabiliter augeri Proportionabiliter autem augetur tota manus, & quilibet digitus, & etiam quilibet articulus, & hoc ideo quia magis manifesta est distinctio speciei & materiae in huiusmodi membris quam in carne, & osse, & aliis membris similibus. Quanto enim sunt propinquiora toti, tanto plenius recipiunt perfectionem formae: quae principaliter est actus totius, vnde & operationes animae magis manifestae sunt in dissimilibus membris, quam in partibus similibus. Et ideo licet post mortem per quam separatur anima a corpore, non solum remaneat animal, sed etiam nulla pars animalis, nisi aequiuoce, vt dicitur Secundo de Anima: tamen videtur, quod magis post mortem animalis remaneat caro, aut os, quam manus aut brachium in quibus magis apparent operationes animae. Deinde cum dicit.

Concludit epilogando summam solutionis, scilicet quod quodammodo quaelibet pars carnis est aucta, scilicet accipiendo carnem,

nem, secundum speciem: & quodammodo non, scilicet accipiendo carnem, secundum materiam.

LECTIO XVI.

Solutis dubitationibus, quæ erant circa augmentum, hic Philosophus determinat modum augmenti. Et primo determinat qualiter fiat augmentum. Secundo determinat qualiter fiat diminutio, ibi. [Hæc autem species sine materia.] Circa primum duo facit. Primo ostendit qualiter se habet id quod aduenit, ad id quod augetur, eo adueniente. Secundo, comparat augmentum aliis operationibus animæ vegetabilis, ibi. [Quæret autem aliquis.] Dicit ergo primo, quod soluta quæstione de partibus eius quod augetur, vtrum quælibet pars augmentatur vel non, manifestum est, quod totum maius est aliquo adueniente, puta cibo: hoc enim adueniens in principio est contrarium ei, cui aduenit secundum aliquam contrarietatem passionum; sed postea transmutatur in eandem speciem, puta, si sicco adueniat id, quod est à principio humidum, quod cum aduenierit transmutatur, & fit sicco adueniente id, quod est à principio humidum, quod cum aduenierit transmutatur, & fit sicco. Et ita quodammodo verum est dicere, quod simile augetur simili, quodammodo autem verum est dicere, quod aliquid augetur à dissimili, nam id, quod augetur, in principio quidem est dissimile, in fine autem simile vt dictum est. Deinde cum dicit.

Quapropter est quidē sic quantumcumq; carnis auctum, est autem vt non. Secundum speciem enim cuiusque aduenit, secundum materiam autem non.

LECTIO XVI.

Maius autem totum generatum est adueniente aliquo quod vocatur cibus, & contrarium transmutato in eandem speciem verbi gratia, si sicco adueniat humidum: cum enim aduenit transmutatur humidum & generatur siccum. Est enim vt partim simile à simili augmentetur, est autem partim à dissimili.

Quæret autem aliquis, quale oportet esse id, ex quo augetur. Manifestum vtiq; quoniam potentia est illud, verbi gratia si caro potentia carnem actu autem aliud. Corrupto vtiq; hoc, caro generatum est.

Non igitur hoc ipsum secundum se. Generatio enim esset non augmentatio, sed quod augetur hoc. Quod igitur & ab hoc est patiens auctum est, aut mistum, quemadmodum si quis vino superinfundat aquam, hoc autem potest vinū facere quod mistum est. Et quemadmodum ignis facit, cum ea quæ vri possunt, contigerit, ita in eo quod augetur, & est actu caro, quod augetur, & est actu caro, quod inest augmentatum, adueniente id, quod est potentia caro, facit actu carnem. Igitur simul existit: si enim seorsum, generatio est. Est enim ita ignem facere ad existentem adungentes ligna, sed sic quidem est augmentatio, quando autem ipsa ligna per se incenduntur, generatio est.

LECTIO XVII.

Quantum autem vniuersale quidem non generatur, quemadmodum nec animal,

T. c. 34. c. 35. T. c. 40.

citur in 2. de Anima, & 50. scilicet generatio, nutrimentum, & augmentum. Primo comparat augmentum generationi. Secundo nutrimento, ibi. [Quantum autem quod vniuersale] Circa primum duo facit. Primo ostendit similitudinem augmenti & generationis. Secundo differentiam, ibi. [Non igitur hoc ipsum.] Mouet igitur quæstionem circa primum quale oportet esse, id est, cuius formæ est id quod augetur, & concludit manifestum esse ex præmissis, quod id, quo aliquid augetur, est in potentia ad id quod augetur. Puta, si caro est quod augetur, id, quo augetur, oportet esse in potentia carnem. Quia, sicut supra dictum est, id, quo aliquid augetur, est in principio dissimile, in fine autem simile: & quia nihil est in potentia ad vnum, quin sit in actu aliquid, oportet id, quo augetur caro, quod est in potentia ad car-

nem, esse actu aliquid aliud quam carnem, puta panis: quod autem est actu aliquid, non fit aliud nisi per prioris corruptionem & sequentis generationem, oportet igitur augmentum fieri corrupto eo, quod prius erat actu puta pane, genito eo quod augetur, puta carne. Et sic manifestum est quod in augmento concurrat generatio aliquantulum. Deinde cum dicit.

Quare partim augetur carnis, quælibet particula, partim non augetur. Nam secundum formam quidem, cuius parti quippiam adiungitur, secundum materiam vero, haudquaquam.

LECTIO XVI.

Totum tamen maius euadit accedente quopiam, quod nutrimentum, atque contrarium nominatur. & in eandem formam transmutante, vt si humidum sicco accedat, & cum iam accesserit, mutationem subeat, fiatque siccum. Nam partim simile simili, partim dissimile dissimili accrescit.

Dubitauerit autem quispiam, quale id esse oporteat quo quid augetur. Palam itaque est hoc, potentia illud quod augetur esse oportere, vt si caro accretionem subeat, id quo illa accrescit potentia carnem esse, actu autem aliud, quod sane vbi corrumpitur, caro fieri solet.

Non igitur ipsum per se, solumque est, nam alioqui, generatio esset, non accretio, sed id quod augetur cum eo est. Qualiter igitur hoc affecto, illud augeri solet: An misto, haud secus atque si quis vino aquam infundat, & idem id quod ammistum est efficere vinum possit. An sicut ignis tactum cremabile adurit, sic & id, cui agendi facultas delegata est in eo existens, quod accrescit, quodque actu caro est, quod accessit è potentia carne, actu carnem facere consuevit: Illo igitur simul existente, id ipsum accidit, quoniam si seorsum esse, generatio sane foret, nam ignem ad hunc facere modum contingit, videlicet iniectis in eum, qui iam est, lignis, verum ita quidem, accretio est: at, cum ligna ipsa incenduntur, generatio.

LECTIO XVII.

Quantitas autem vniuersalis nulla fit, sicut nec animal, nec singularium

accidit circa ignem, contingit enim quandoque, quod ligna igniuntur adiuncta igni præexistenti, & hoc est augmentatio ignis: quando vero ipsa ligna incenduntur seorsum, non adiuncta aliis lignis adustis, tunc est generatio.

LECTIO XVII.

Postquam Philosophus comparauit augmentum generationi, hic comparat augmentum alimento & primo ostendit quomodo se habet ad id quod nutrit: secundo quomodo se habet augmen-

Text. com. 38. T. c. 41.

T. c. 39. T. c. 39.

Text. com. 41.

T. c. 41.

T. c. 42.

augmentum ad nutrimentum, ibi. [Et nutrimentum.] Circa primum tria facit. Primo ostendit, quid sit id quod augetur, id est, quod sit quantum, & dicit, quod quantum vniuersale non generatur nec fit, sicut animal vniuersale, nec homo vniuersalis, nec singularium, id est, nec aliqua specierum: puta nec leo vniuersalis, nec bos vniuersalis. Sed sicut in illis generatur vniuersale, scilicet, in aliquo particulari, puta cum generatur hoc animal, aut hic homo, & illic, scilicet in augmento generatur quantum, non quidem in vniuersali, sed in aliquo determinato, sicut cum fit quanta caro, aut os, aut manus & his similia. Secundo, ibi [Adueniente.] Ostendit quid sit id quod augetur, sit enim augmentum adueniente aliquo, vt dictum est: sed, si per augmentum fieret quantum in vniuersali, oportet id quod aduenit esse quantum in potentia, & nullo modo in actu, sed quia non generatur quantum in vniuersali, sed hoc quantum, puta caro: oportet id quod aduenit esse quidem aliquid in actu quantum, non autem carnem quantum, sed solum in potentia. Tertio ibi.

Secundum id igitur quod potentia vtrumque, v.g. quanta caro sic augetur quidem, etenim quantitas oportet, generari, & carnem: secundum id enim quod solum substantia caro, nutrit. Etenim sic differunt cibus & augmentatio, ratione.

Ideo nutritur quis quousque; saluatur, & diminuitur: augmentatur autem non semper.

Et nutrimentum augmentatio idem est quidem, esse autem aliud, nam quatenus id quod aduenit potentia quanta caro, augmentatio carnis est; quatenus autem quod solum potentia caro, nutrimentum.

Hæc autem species sine materia, vt immaterialis potentia aliqua, in materia est. Similiter autem & aliud quodcunque organum. Si autem aduenierit aliqua materia, quæ sit potentia immaterialis, habens, & quantum potentia, hæc erunt immateriales maiores. Si autem amplius facere non potest; sed vt aqua vino semper amplius mista in fine aquaticum facit, & aquam, tunc diminutionem facit quantum; species autem manet.

Infero quoddam corollarium ex eo quod dictum est, videlicet, quod aliquis nutritur quousque saluatur, id est, quamdiu conseruatur in vita: quia semper oportet restitui per nutrimentum id quod continue soluitur, id est, id quod diminuitur oportet nutriri. Non autem semper animal augetur, sed quamdiu cibus conseruatur in carnem potest extendi in maiorem quantitatem. Deinde cum dicit.

Infero quoddam corollarium ex eo quod dictum est, videlicet, quod aliquis nutritur quousque saluatur, id est, quamdiu conseruatur in vita: quia semper oportet restitui per nutrimentum id quod continue soluitur, id est, id quod diminuitur oportet nutriri. Non autem semper animal augetur, sed quamdiu cibus conseruatur in carnem potest extendi in maiorem quantitatem. Deinde cum dicit.

Ostendit differentiam inter ipsum augmentum & nutrimentum: & dicit quod nutrimentum est idem quod ipsum augmentum, esse autem cum eis aliud: quasi dicat, sunt idem subiecto, sed differunt ratione, in quantum enim id quod aduenit est in potentia ad vtrumque, id est, ad hoc quod sit quanta caro, secundum hoc est augmentum carnis: in quantum vero est in potentia ad hoc solum quod sit caro, secundum hoc est nutrimentum, aut cibus, vt supra expostum est. Deinde cum dicit.

Ostendit quomodo fiat diminutio. Ad euidenciam autem horum, quæ hic dicuntur, considerandum est quod virtus speciei aliter se habet in rebus viuentibus, quæ proprie nutriuntur, & augentur, & in rebus carentibus vita, quæ neque nutriuntur, neque augentur. Corpora enim viuentia mouent se ipsa non solum secundum motum localem, sed etiam secundum motum alterationis, puta cum animal naturaliter sanatur: & secundum motum augmentationis aut generationis, præsertim secundum quod nutrimentum est generatio quædam vt dictum est: in quantum scilicet & si non generetur caro secundum se, aggeneratur tamen carni præexistenti. Omne autem mouens se ipsum, vt probatum est in Octauo Physicorum, diuiditur in duo, quorum vnum est mouens, aliud vero motum, vnde oportet quod in rei veritate sit aliquid motum, quod conuertitur in naturam speciei, & aliquid mouens scilicet ipsa virtus speciei conuertens. Et inde est, quod virtus speciei in rebus viuentibus non determinat sibi aliquam materiam signatam, cum vna pars effluat, & alia adueniat, vt dictum est. Non potest tamen virtus speciei esse absque omni materia, sed in hac vel illa determinate, vt probatur in Septimo Metaphysicorum. In rebus tamen inanimatis, nihil tale inuenitur: nisi forte, in quantum est in eis aliqua similitudo augmenti & nutrimenti: puta in igne & vino per efficaciam virtutis actiue in eis, speciei carnis vel cuiuscunque huiusmodi, in quamcunque. Sic igitur virtus non determinat sibi aliquam materiam signatam, sed nunc saluatur in hac, nunc in illa, & est sicut species immaterialis potentia, quantum ad hoc, quod non determinat sibi materiam signatam, est tamen in materia semper aliqua. Et eadem ratio est de quocunque alio organo, puta de osse, aut de neruo, aut quocunque huiusmodi. Si ergo aduenierit aliqua materia, quæ sit in potentia, non solum ad hanc speciem, quæ quodammodo est immaterialis, sed etiam est in potentia ad maiorem quantitatem, hæc etiam erunt maiores & immateriales, id est, ipsæ virtutes speciei quæ sunt in carne, & osse & huiusmodi, extenduntur in maiorem quantitatem. Sed hoc non semper potest fieri: quia virtus speciei debilitatur, cum sit in materia contrarietati subiecta, per continuam actionem & passionem, & per adiunctionem materiæ extraneæ, quæ non ita recipit virtutem speciei, sicut prius erat. Quando ergo non hoc amplius virtus speciei facere potest, vt scilicet tantum conuertat de nutrimento, quod sit in potentia non solum ad speciem, & ad maiorem quantitatem, sed nec etiã ad æqualem, tunc fit diminutio quantitatis: & tamen conseruatur species in quantitate minori, & finaliter etiam species cessat: sicut, si aqua magis & magis vino miscetur, fiet vinum aquarum, & finaliter corrumpetur vinum, & fiet totaliter aqua.

Quo igitur potentia simul vtrumque existit, videlicet caro quanta, hoc quidem auget, nam carnem quantum fieri oportet. Quo vero solum caro, hoc aliter, hoc enim nutritio & accretio, ratione differunt.

Quocirca quamdiu saluum manet animal, etiam si decretionem subeat, aliter, sed non semper accrescit.

Atque nutritio idem quod accretio existit, ratio tamen est diuersa, quo enim id, quod adiungitur atque additur potentia caro quanta est, hoc carnem augere potest, quo vero caro potentia solum, hoc nutrire.

Hoc autem, forma sine materia est, vt tibia, potentia quadam in materia est, similiter, & quoduis aliud instrumentum. Quod si materies aliqua accedat, quæ potentia sit tibia, & potentia quantitatem habeat, hæc tibiæ maiores euadent. Sin vero nihil præterea agere possit, sed res perinde habeat, vt cum vino subinde plus aqua immiscetur, quæ tandem vinum aqueum reddit, facitque aquam, tum quantitatis decretio fit, forma autem remanet.

Et eadem ratio est de quocunque alio organo, puta de osse, aut de neruo, aut quocunque huiusmodi. Si ergo aduenierit aliqua materia, quæ sit in potentia, non solum ad hanc speciem, quæ quodammodo est immaterialis, sed etiam est in potentia ad maiorem quantitatem, hæc etiam erunt maiores & immateriales, id est, ipsæ virtutes speciei quæ sunt in carne, & osse & huiusmodi, extenduntur in maiorem quantitatem. Sed hoc non semper potest fieri: quia virtus speciei debilitatur, cum sit in materia contrarietati subiecta, per continuam actionem & passionem, & per adiunctionem materiæ extraneæ, quæ non ita recipit virtutem speciei, sicut prius erat. Quando ergo non hoc amplius virtus speciei facere potest, vt scilicet tantum conuertat de nutrimento, quod sit in potentia non solum ad speciem, & ad maiorem quantitatem, sed nec etiã ad æqualem, tunc fit diminutio quantitatis: & tamen conseruatur species in quantitate minori, & finaliter etiam species cessat: sicut, si aqua magis & magis vino miscetur, fiet vinum aquarum, & finaliter corrumpetur vinum, & fiet totaliter aqua.

T. c. 41.

T. c. 28.

Postquam philosophus determinauit de generatione; & corruptione in communi, & de aliis sequentibus, scilicet de augmentatione, & alteratione, incipit determinare de quibusdam, quæ ad hæc requiruntur. Et primo dat intentionem suam. Secundo, persequitur intentionem, ibi. [Fere quidem.] Circa primum duo facit. Primo determinat intentionem suam. Secundo ostendit, necessitatem suæ intentionis, ibi. [Omnes enim qui elementa.] Dicit ergo primo, quod cum oportet dicere de materia, circa quam est transmutatio elementorum: & de ipsis elementis secundum contrarietates, quæ sunt in eis, vtrum scilicet sint aut non, & vtrum vnum eorum sit sempiternum & intransmutabile, sicut supra dicit Empedocles, aut generantur: & si generantur qualiter generantur, vtrum scilicet generantur adinuicem, aut mouentur, aut est aliquod principium eorum, ex quo generantur, & in quod resoluuntur, sicut diuersi dixerunt, vt Democritus atomos, Anaxagoras infinita secundum speciem: quia, inquam illa determinare debemus, oportet prius determinare de quibusdam antecedentibus ad illa, de quibus dicitur indeterminate nunc. Quod quidem potest dupliciter intelligi, vno modo quod Philosophi sui temporis indeterminate & insufficienter dixerunt de ipsis, alio modo, quia de generatione indeterminate & confuse dictum est de ipsis. Deinde cum dicit.

T.c. 43.
T.c. 44.

T.c. 61.

b ¶ Ostendit necessitatem determinandi dicens, quod omnes Philosophi tangentes elementa, vel ex elementis generata, vtuntur congregatione & segregatione. Quæ enim ex elementis generantur, ex congregatione elementorum generantur: quæ vero corruptuntur, ex segregatione elementorum corruptun-

LECTIO XVIII.

Quoniam autem oportet primum de materia, & de vocatis elementis dicere, siue sint, siue non: & vtrum sempiternum vnumquodque, an vero aliquo modo generetur, & si generatur, vtrum ex inuicem generentur omnia eodem modo an eorum vnum primum sit. Necesse est itaque prius de his dicere, de quibus indeterminate dicitur nunc.

b Omnes enim qui & elementa generant, & quæ ex elementis segregatione vtuntur, & congregatione: & facere & pati. Est autem congregatio mixtura. Quomodo autem misceri dicimus, nondum determinatum est manifeste. Sed nec alterari possibile, nec segregari, & congregari, nullo faciente aut patiente. Etenim plura elementa faciente generant ea, mutua illorum inter se actione & passione, & his quidem ex vno necesse est dicere factionem, & hoc recte dicit Diogenes: quoniam si non essent ex vno omnia, necessitatem facerent, & paterentur adinuicem. v.g. calidum infrigidari. & hoc calefieri rursus. non enim caliditas & frigiditas transmutatur adinuicem, sed ipsum subiectum, vti manifestum est. Quapropter in quibus facere est, & pati, necesse est vnam horum subiectam esse naturam, omnia igitur talia esse dicere non verum; sed ea demum, in quibus est mutua actio, & passio. Sed si de facere & pati, & mixtura videndum, necesse est, & de tactu. Non enim facere hæc & pati possunt proprie, quæ non possibile adinuicem tangere, nec non tangentia adinuicem qualitercunque, contingit misceri primum. Quapropter, de tribus his est determinandum quid tactus, quid mixtura, & quid factio. Principium autem accipiamus hoc. Necesse enim est vt quibuscunque rebus inest mixtio, sese mutuo tangere possint, & si aliquid facit, hoc autem patitur principaliter, & his similiter: ideo primo dicendum est de tactu.

Fur: quæ etiam dicebant agere & pati adinuicem. Cum ergo congregatio sit quædam mixtura, oportet de mixtura determinare. Qualiter enim fiat mixtio & quid sit, non est adhuc manifeste determinatum. Cum autem nec alteratio, nec congregatio, vel segregatio possint fieri sine actione & passione, oportet prius determinare de actione & passione. Illi enim, qui ponunt plura principia, dicunt esse generationem per actionem, & passionem elementorum adinuicem: similiter & illi, qui ex vno materiali principio dicunt aliqua fieri, necesse habent ponere agere & pati. Ideo recte dicit Diogenes cum dicit, quod nisi ex vno materiali principio ferent omnia, impossibile esset aliqua adinuicem transmutari: aliter enim non posset calidum frigeferi, nec frigidum calefieri, nisi subesset vna materia: impossibile enim est quod frigiditas sit caliditas vel e conuerso: sed oportet quod habeatur vnum commune subiectum, per quod possint adinuicem transmutari, quapropter, quæ agunt & patiuntur adinuicem, necesse est habere vnam subiectam materiam, quæ sit susceptiua contrariorum. Non tamen omnia agentia & patientia sunt talia, scilicet habentia vnam materiam, sed solum illa, quæ agunt & patiuntur adinuicem. Sunt enim aliqua, quæ agendo non patientur, sicut substantiæ separatae, & corpora cælestia, scilicet corpora, licet patientur, vt pote quæ mouentur, tamen non patientur ab his, quæ mouentur ab eis. Vltimus autem, cum mixtio, & facere, & pati non possint fieri sine tactu (nam ea quæ adinuicem non se tangunt, non possunt adinuicem agere & pati,) ideo de terminando de ipsis, oportet de tactu tractare. Inter ista autem tria prius determinandum de tactu, quia tactus prior est: sequitur enim ad ista duo, sed non e conuerso. Necesse enim est quod ista, quæ miscantur adinuicem, se tangant, sed non conuertitur. Similiter, si aliquid agit & patitur ab eo, necesse est etiam

LECTIO XVIII.

Omnia autem de materia & hisce, quæ nuncupantur elementa, primo dicere oportet an sint necne, & vtrum vnumquodque eorum sempiternum sit, an ortum subeat aliquo pacto, & si generentur, vtrum ex sese mutuo generentur eodem modo omnia, an inter ipsa vnum aliquod primum sit, prius vtique de hisce disseramus necesse est, de quibus nunc dicitur indefinite.

Omnes enim, tam qui elementa ipsa, quam qui ea quæ constant ex elementis generant, segregatione & congregatione, atque actione & passione vtuntur. Est autem congregatio, mixtio. Sed quoniam pacto quippiam misceri dicatur, plane ac dilucide haudquaquam est definitum. At vero nec alterari quicquam, nec segregari congregari, nullo patiente aut agente potest. Etenim qui plura faciunt elementa, actione & passione mutua, generationem fieri censent, quæquam ex vno facta omnia dicant necesse est. Atque hoc recte quidem dicit Diogenes, nisi ex vno essent omnia, non possent viciuim agere & pati, cum calidum frigeferi, & idem rursus calefieri, non enim calor & frigus, in sese mutuo transmutantur, sed ipsum, vt patet, subiectum mutationem suscipit. Quare, horum quibus actio competit verum esse subiectam materiam necesse est. Dicere igitur vniuersa esse eiusmodi, non est verum: sed ea quibus mutuo a sese pati, & agere inuitum est. At vero si de actione passioneve, & de mixtione contemplandum sit, & de tactu speculemur est necesse. Nam neque agere & pati ea possunt proprie, quæ se mutuo tangere nequeunt, neque fieri potest, vt miscantur quæ non quodam modo sese tangunt prius. Quare de hisce tribus, videlicet quid tactus, quid mixtio, & denique quid actio, determinandum videtur. Hinc autem sumatur initium. Nam ex entibus ea quibus mixtio competit esse apta, vt sese mutuo tangant, est necesse, atque si quid agit & aliud patiatur proprie, simili videm modo atque illa afficiuntur. Quo circa, de tactu prius dicendum est.

etiam quod ista se tangant, sed non conuertitur. Cum ergo primum sit, a quo non conuertitur consequentia, primum inter tria dicendum de tactu. Deinde cum dicitur c. ¶ Prosequitur intentum, & circa hoc tria facit secundum quod de tribus determinat. Primo determinat de tactu. Secundo de facere & pati, ibi. [De facere & pati.] Tertio de mixtione, ibi. [Reliquum autem videndum.] Circa primum duo facit. Primo distinguit hoc nomen tactus. Secundo incipit agere de ipso, ibi. [Sed tamen principaliter.] Dicit ergo primo, quod tactus dicitur multipliciter, sicut fere vnumquodque aliorum nominum: quædam enim dicuntur equiuoce, quædam analogice & transumptiue; siue metaphoricè: ita etiam tactus dicitur proprie & transumptiue. Dicit autem fere, quia forte non omnia dicuntur multipliciter. Deinde cum dicit.

Text. com.

44.

T. c. 46.

T. c. 81.

T. c. 45.

T. c. 45.

T. c. 45.

Com. 44.

etiam quod ista se tangant, sed non conuertitur. Cum ergo primum sit, a quo non conuertitur consequentia, primum inter tria dicendum de tactu. Deinde cum dicitur c. ¶ Prosequitur intentum, & circa hoc tria facit secundum quod de tribus determinat. Primo determinat de tactu. Secundo de facere & pati, ibi. [De facere & pati.] Tertio de mixtione, ibi. [Reliquum autem videndum.] Circa primum duo facit. Primo distinguit hoc nomen tactus. Secundo incipit agere de ipso, ibi. [Sed tamen principaliter.] Dicit ergo primo, quod tactus dicitur multipliciter, sicut fere vnumquodque aliorum nominum: quædam enim dicuntur equiuoce, quædam analogice & transumptiue; siue metaphoricè: ita etiam tactus dicitur proprie & transumptiue. Dicit autem fere, quia forte non omnia dicuntur multipliciter. Deinde cum dicit.

d ¶ Prosequitur de tactu, & primo de tactu proprie sumpto, secundo de tactu sumpto transumptiue, ibi. [Est autem vt aliquando.] Circa primum duo facit. Primo inuestigat definitionem tactus. Secundo inuestigatam concludit, ibi. [Sed determinato.] Circa primum ponit conditiones, quæ requiruntur ad tactum. Est autem tactus, vt infra ponet, in habentibus positionem, quorum vltima sunt simul, mouentibus & motis, actiuis & passiuis adinuicem. Primo ergo manifestum supponit, concludens primam conditionem, dicens, quod tactus proprie & principaliter dicitur in habentibus positionem: positio autem non est nisi in habentibus locum: & ideo, cum mathematica habeant positionem, siue sint separata secundum rem, siue secundum rationem tantum, habent etiam locum. Nam, sicut dicit Commentator super loco isto, licet mathematica abstrahantur ab aliis accidentibus, scilicet a motu & materia, impossibile est tamen ea imaginari sine loco, cum corpus naturale non sit in loco nisi secundum suas dimensiones, & non per alia accidentia. Locus ergo inseparabilis est a mathematicis corporibus: ipsis tamen non contingit locus & tactus, nisi per quandam similitudinem ad naturalia. Nulla enim vere sunt in loco nisi naturalia secundum esse accepta, in quibus sunt mathematica secundum esse suum: & ideo

c Fere quidem igitur, vt & aliorum nominum vnumquodque dicitur multifariam, & hæc quidem æquiuoce, hæc autem altera ab alteris, & prioribus. Sic habet & de tactu.

d Sed tamē principaliter dicitur existit in habentibus positionem; positio autem quibus & locus. Etenim in mathematicis similiter assignandus est tactus & locus, siue est separatum vnumquodque eorum, siue alio modo. Si igitur est, vt determinatum est prius, tangere vltima habere simul, hæc vtique se tangunt adinuicem quæcunque determinatas magnitudines & positionem habentia, simul habent vltima. Quoniam autem positio iisdem quidem in quibus & locus existit; loci autem differentia sursum & deorsum prima, & talia oppositorum; omnia ad se inuicem tangentia grauitatem vtique habent aut leuitatem, aut grauitatem, aut ambō, aut alterum, talia autem passiuæ & actiuæ. Quapropter manifestum est, quoniam hæc tangere nata sunt adinuicem, quorum diuisis magnitudinibus, simul vltima sunt, existentibus motis & mobilibus adinuicem. Quoniam autem mouens non similiter mouet quod mouetur, sed hoc quidem necesse est motum, & ipsum mouere, hoc autem immobile ens, manifestum quoniam & de faciente dicemus similiter. Etenim mouens facere aliquid inquit, & faciens mouere, sed tamen differunt & oportet determinare. Non enim possibile est & mouens omne agere & tacere, si faciens opponitur patienti, hoc autem in omnibus in quibus est motus passio, passio autem est, secundum quam alteratur solum, v.g. calidum & album, sed mouere amplius quam agere est. Illud igitur manifestum est quod motiua partim immobilia tangunt; partium vero non tangunt.

etiam in ipsis habent locum & tactum. Nec accipiuntur hic secundum abstractionem ab esse: quia talis consideratio non est naturalis, sed mathematica, & ideo locus & tactus conuenit eis secundum quod talia per posterius. Secundo ibi. [Si igitur est, vt determinatum.] Ponit secundam conditionem dicens, quod, si ita est, vt dictum est in Quinto Physicorum, Text. com. 22. quod tangere est habere vltima simul: illa se tangunt, quæ habent determinatam magnitudines & positionem & quorum vltima sunt simul: & inest secunda conditio, scilicet habere vltima simul. Tertio ibi. [Quoniam autem positio.] Inuestigat tertiam conditionem, scilicet, quod tactus est in mouentibus, & motis, dicens, quod positio est in habentibus locum: & quia prima differentia loci sunt sursum & deorsum, vt dicitur in Secundo de Cælo, necesse est, vt quæ se tangunt, sint sursum aut deorsum. Ideo; quæ se tangunt, sunt grauias aut leuia, aut ambo: sicut elementa media, quæ sunt grauias & leuia secundum diuersos respectus, vt dicitur in Quarto de cælo: aut alterum eorum, sicut extrema: quorum alterum est simpliciter graue, & alterum simpliciter leue: omnia autem talia dum tangunt se, agunt & patiuntur adinuicem. Quapropter concludit manifestum esse, quod illa proprie se tangunt, quorum diuersæ sunt magnitudines, & simul habent vltima, quæ mouentur & mouentur adinuicem per virtutem illorum vltimorum. Quarto ibi. [Quoniam autem mouens.] Inuestigat quartam conditionem quæ est, quod tactus est in actiuis & passiuis, & dicit, quia non omne mouens mouetur, sed quoddam est mouens motum, quoddam autem mouens immobile: & hoc dupliciter, aliquid enim simpliciter nullo modo mouetur, sicut mouens primum, aliquid autem mouens non mouetur a motu, licet moueatur ab aliquo, secundum quorundam estimationem, agens etiam inuenitur in istis duobus modis: quia quidam dicitur quod actus mouentis est quoddam facere, & e conuerso, quod actus facientis est quoddam mouere: quod tamen falsum est. Differunt enim mouens & faciens, quorum differentiam oportet nos determinare. Si enim nos dicimus quod faciens opponitur secundum suam speciem patienti, tunc cum contraria nata sint fieri;

Fere igitur, vt & cetera quæque alia nomina, pluribus dicuntur modis, & partim vniuoce, partim altera ab alteris prioribus, sic & de tactu quoque res sese habet.

Sed tamen quod proprie dicitur, ad ea accommodari solet qua situm habent. Situs autem hisce quibus & locus competit, etenim, perinde vt Mathematici, de tactu & loco reddamus oportet, siue eorum quodque separatum sit, siue alio modo habeat. Si ergo tangere sit, quemadmodum antea est definitum, extrema simul esse, ea profecto se mutuo tangunt, quæ cum discretas magnitudines situmque habeant, extrema simul habent. Porro cum situs omnibus quibus & locus competant, atque supra & infra & id genus opposita, prima loci differentia sint: omnia sane, quæ sese mutuo tangunt, pondus, leuitatem ve, aut vtraque, aut alterum habebunt, quæ autem talia sunt, actiua sunt & passiuæ. Vnde constat ea supra natura mutuo sese tangere, quorum, cum vicissim mobilia sint atq; motiua, discretis separatisque magnitudinibus, extrema sunt simul. Ceterum, cum id quod mouet nequaquam similiter id moueat, quod motum subdit, sed necesse sit vt idem, aliud moueat motum & ipsum, aliud immobile persistens, haud aliter de ipso quoque agente dicendum esse in aperto est. Nam id, quod mouet, agere quippiam, & contra quod agit, mouere dicunt, verum differentiam subeunt, & proinde ea distinguamus oportet. Non enim fieri potest, vt quoduis mouens agit, si patienti agens opponamus, patientem autem, sit cui motus secundum effectum competit, affectum competit, affectus vero, secundum quem solum alteratio fit, vt albedo & calor, sed mouere, latius esse quam agere patet. Illud igitur patam est, ea, inquam, quæ mouent partim mobilia tangere, partim minime.

T. c. 8.

T. c. 34.

fieri;

feri circa idem, oportet quod faciens patiatu...

f Est autem, ut aliquanto inquit, mouens...

LECTIO XIX.

DE facere & pati dicendum deinceps. Suscepimus enim a prioribus...

F gat tangens, & si est aliquid mouens immobile...

Verum ea tangere vniuersaliter de finiuntur...

Interdum autem dicimus mouens, solum tangere...

LECTIO XIX.

DEinceps de actione & passione dicendum est...

LECT. XIX.

Postquam Philosophus determinauit de tactu...

Text. com. 89.

T. c. 56.

T. c. 53.

T. c. 55.

T. c. 48.

T. c. 50.

nem dicens, quod postquam determinatum est de tactu...

vnius natura. Respondetur, quod hoc non est propter similitudine...

T. c. 48.

T. c. 49.

T. c. 50.

T. c. 51.

c Videtur autem hoc modo dicentes subcontrarios dicere sermones...

d Sed quoniam non quodcumque natum est pati & facere...

Democritus vero, solus pra caeteris peculiariter dixit. Nam agens, & patiens idem ac simile esse asserit...

Qui autem hoc pacto dicunt, subcontraria videntur. Contradictionis vero causa, est haec...

At, cum non quoduis agere ac patiatur sit, sed quae aut contraria sunt, aut habent contrarietatem...

Supra t. co. 43.

T. c. 11.

T. c. 52.

T. c. 46.

K

E

C

inductionem, dicens, quod agens & patiens esse eiusdem generis & diuersa specie patet inducendo in singulis. corpus enim natum est pati a corpore, quod est eiusdem generis in substantia, si tamen communicent in materia: quod dico propter corpora cœlestia, quæ non habent eandem materiam cum inferioribus. Sapor autem natum est pati a sapore, & color a colore, quæ sunt eiusdem generis in qualitate, & vniuersaliter res eiusdem generis ab homogeneis, id est, a rebus naturalibus eiusdem generis. Secundo ibi. [Huiusmodi autem causa.] Ostendit idem similiter sic, Quæcunque agunt & patiuntur adinuicem, sunt contraria, contraria autem sunt in eodem genere, vt probatur in Decimo Metaph. ergo actiua & passiuæ sunt in eodem genere: & ideo necesse est ipsa esse qualiter, quodammodo esse similia, quia eadem & similia genere, & qualiter, i. quodammodo altera & dissimilia specie, vt dixerunt antiqui. Hæc autem rationem conuerti, de conclusione præmissarum hoc modo, Illa, quæ sunt similia in genere, & diuersa specie, sunt contraria: sed actiua & passiuæ sunt talia. ergo sunt contraria: & etiam ipsorum media, quæ ad extrema comparata quodammodo contrariantur. Si ergo secundum istam viam poterit esse generatio & corruptio, quæ sunt solum per contraria, sic etiam ignis poterit calefacere, & frigidum infrigidare, & vniuersaliter faciens poterit sibi assimilare patiens, cum habeat vnum commune subiectum susceptiuum contrariorum: faciens enim & patiens sunt contraria: & faciens poterit transmutari in patiens, & econuerso. Sic enim fit generatio & corruptio, s. de contrario in contrarium. Deinde cum dicit.

T. c. 14.

T. c. 52.

T. c. 53.

generatio & corruptio in his & ex his. Et ideo rationabile iam ignem calefacere, & frigidum infrigidare. Contraria enim hæc sunt; ideo & actiua & passiuæ. Et vniuersaliter faciens assimilare sibi ipsi patiens contrarium. Quia propter necesse est in faciens patiens transmutari. Sic enim generatio in contrarium erit.

Secundum rationem autem non eadem sunt dicentes, ambos, tamen est tangere naturam. Dicimus enim pati quandoque subiectum. v. g. sanari hominem, & caleferi, & infrigidari, & alia eodem modo: quandoque autem caleferi frigidum, sanari autem ægrotantem, ambo autem sunt vera. Eodem modo & de faciente, quandoque enim calefacere hominem inquitimus, quandoque autem calidum, est quidem enim vt materia quod patitur, est autem vt contrarium. Ad id quidem igitur respicientes idem oportere habere existimauerunt faciens & patiens, ad alterum autem, contrarium.

LECTIO XX.

Eodem modo suscipiendum est de facere & pati, quo & de mouere. Dupliciter. n. dicitur & mouens: in quo enim est principium motus, videtur hoc mouere; (principium enim prima causarum); & rursus vltimum ad id quod mouetur ad generationem. Similiter autem & de faciente: etenim Medicum sanare dicimus, & vinum. Primum igitur mouens nihil prohibet in motu quidem immobile esse, in quibusdam autem est & necessarium, vltimum autem semper mouere motum. In actione autem primum quidem impassibile, vltimum autem & ipsum patiens.

¶ Redit ad prædictas antiquorum opiniones, ostendendo causam contrarietatis ipsorum: quod quidem supra licet idem fecerit, non sic tamen aperte manifestauit. Dicit ergo quod antiqui Philosophi sibi inuicem contradicere videntur, non eadem dicentes, quia non habuerunt eandem rationem, id est, considerationem: vtraque tamen pars tetigit naturam actiuorum & passiuorum, vel secundum aliam litteram ambo tetigerunt verum. Dicimus enim aliquando pati subiectum, sicut quando dicimus hominem sanari, vel caleferi, vel infrigidari, & ideo Democrit,

solum respiciens ad subiectum, dixit actiua & passiuæ esse similia & in hoc bene dixit: dicimus etiam aliquando & contrarium pati, sicut calidum frigesieri, & frigidum caleferi: & ideo etiam alii solum terminos intuentes dixerunt ipsa actiua & passiuæ esse omnino dissimilia.

¶ frigidum frigesacere, & omnino actiuum id quod patitur sibi simile reddere, iam rationi consentaneum existit, nam agens & patiens contraria sunt, & generatio, in contrarium tendit. Quare necesse est, vt patiens in id mutetur, quod agendi vim obtinet, hoc enim pacto in contrarium erit generatio.

Itaque tametsi verbotenus eadem non dicunt, utrosque tamen naturam ipsam attingere contingit. Dicimus enim interdum, subiectum ipsum pati, vt hominem sanari & caleferi, ac frigesieri & cetera ad hunc modum, interdum vero, frigidum caleferi, & ægrotantem sanari, atque vtraque vera sunt. Eodem modo, & de agente dici solet: nam interdum hominem, interdum calidum calefacere dicimus. Partim enim materies ipsa patitur, partim contrarium. Igitur qui ad illam respexerunt, agens & patiens quippiam idem habere oportere putarunt, qui ad alterum contra.

LECTIO XX.

CAeterum haud aliam eserationem de ipso agere ac pati, quam de ipso mouere ac moueri existimandum est. Etenim ipsum quoque mouens bifariam dicitur, nam & id, in quo motus principium inest, mouere videtur, (quippe cum principium, prima causarum sit); & rursus quod vltimum est, ad id quod mouetur & generationem. Simili modo, de ipso agente est dicendum, nam & Medicum, & vinum sanare dicimus. Nihil igitur vetat in motu quominus primum mouens immobile sit, immo in nonnullis etiam necessarium existit, at vltimum semper subeundo motum moueat necesse est. In actione autem, ipsum quidem primum nihil patitur, vltimum vero patitur.

nino immobile, si nullam habeat materiam penitus; aut est immobile ab eo quod mouetur ab ipso, & hoc, quando non habet eiusdem rationis materiam cum eo quod mouetur. Vltimum autem mouens, post quod non est aliud, nisi id quod mouetur tantum, necesse est semper mouere motum ab eo priore. Et similiter est in actione; quia quoddam est agens primum, quod est impassibile; & quoddam agens, quod patitur. Deinde cum dicit,

LECTIO XX.

Postquam Philosophus determinauit naturam actiuorum, & passiuorum ostendendo quæ & qualia sint, hic inquirit de modis eorum. & primo distinguit agentia ab inuicem: secundo assignat causam diuersitatis ipsorum. ibi [Quæcunque autem non habent.] Dicit ergo primo, quod suscipiendum est, quod facere & pati dicuntur multipliciter, vt mouere & moueri: vtrumque enim dicitur dupliciter, sicut mouens: quoniam in vtroque est primum & vltimum: id enim est primum mouens, in quo est primum principium motus, quod verissime mouere videtur: principium enim mouendi est prima causa causarum, virtutem habens mouendi à seipso non ab alio: vltimum autem mouens est id quod mouet per aliud, & post quod non est aliud mouens, sed post ipsum est solum id quod mouetur ad generationem. Similiter autem duplex est faciens, quoddam primum, sicut Medicus, qui est prima causa sanitatis: & quoddam vltimum, sicut vinum vel potio, quæ etiam est causa mouens ad sanitatem. Inter hæc autem duo mouentia hæc est differentia, quia primum mouens potest esse immobile, sicut Medicus, qui non mouetur ab aliquo dum sanat, nisi forte per accidens: in quibusdam tamen necesse est primum mouens esse omnino immobile, sicut in his, quæ sunt omnino separata à materia: & hoc dupliciter: quia vel est omnino immobile, si nullam habeat materiam penitus; aut est immobile ab eo quod mouetur ab ipso, & hoc, quando non habet eiusdem rationis materiam cum eo quod mouetur. Vltimum autem mouens, post quod non est aliud, nisi id quod mouetur tantum, necesse est semper mouere motum ab eo priore. Et similiter est in actione; quia quoddam est agens primum, quod est impassibile; & quoddam agens, quod patitur. Deinde cum dicit,

T. c. 54.

T. c. 55.

T. c. 56.

¶ Assignat causam diuersitatis ipsorum dicens, quod causa, quare quoddam agens est quod agendo patitur, quoddam autem non, est ista: quia quædam non habent eandem materiam, & talia agentia faciunt, vel agunt existentia impassibilia, id est, ipsi non patientibus ab his, in quæ agunt. v. g. medicina faciens sanitatem nihil patitur à sanato; quia non communicat cum eo in materia. Quædam autem habent eandem materiam, sicut cibus, vel potio, & id quod sanatur, & ideo cibus agendo patitur: quia aut calefit, aut infrigidatur. Inter hæc duo agentia, scilicet, medicinam & cibum, medicina est principium, in quo prima est actio: cibus autem est agens vltimum, quod agit per tactum Quæcunque igitur agentia non habent eandem formam in materia, quæ sit eiusdem rationis cum passibilibus, hæc cum sint de numero agentium siue actiuorum, sunt impassibilia: quæcunque autem habent formam in materia eiusdem rationis, agendo patiuntur. Subiungit ad horum declarationem quæ dicitur materia vna aliorum: & dicit, quod dicitur esse vna materia cuiuslibet, quæ est susceptiua contrariorum: quæ licet sit vna subiecto, differt tamen secundum esse: & propter hoc dixit, vt ita dicam. Et ipsa materia dicitur vt genus, non quidem prædicabile, sed dicitur genus, secundum quod genus dicitur subiectum primum, quod substat duobus contrariis aut pluribus: contrariorum autem vnum est in actiuo, alterum est in passiuo: & ideo vna materia est actiui, & passiuæ. Et quod per naturam potest esse calidum, necessario calefit, quando appropinquat calidum calefaciens ipsum. hoc ergo quod dictum est, causa est quare quædam agentia sunt passibilia, & quædam impassibilia. Et sic vt dictum est in motione: ita dictum est in actione, quia sicut in mouentibus primum mouens est immobile, in effectiuis primum efficiens est impassibile. Deinde cum dicit,

agens, & ad quam patiens, dicens, quod agens est vnum primum principium motus, & est diuersum à causa formali & finali, & non dicitur finalis, nisi secundum metaphoram. Et quod non sit formalis nec finalis, sic probat: quia, quando faciens est secundum actum faciens, tunc aliquid generatur in patiente. Sed talibus habitibus siue formis, sicut est sanitatis, quæ est finis operationis medicinæ præsentibus, non generatur aliquid nec fit sed iam est; sed speciei enim & fines sunt habitus quidam quietescentes: nam habito sine quiete fit motor. Secundo cum dicit, [Materia autem.] Ostendit ad quam causam reducatur patiens, dicens, quod reducitur ad materiam, quia materia, secundum quod materia, passiuæ est, & ideo quæ patiuntur, patiuntur per materiam. Quæ autem sunt actiua & passiuæ, habent speciem in materia: sicut ignis habet esse calidum in materia: si autem esset aliud quod calidum separatum à materia, hoc nihil pateretur, sed forsitan impossibile est esse aliquid tale separatum, licet quidam hoc dixerunt. Si autem aliqua sint talia quæ sint à materia separata, in illis verum est quod dicitur, sc. quod nihil patiuntur. Sed de hoc in prima philosophia locus erit determinare. Ex hoc manifeste patet, quod omnis potentia passiuæ & omnis passio est per materiam, & omnis actio est per formam. Vltimo epilogat, & est planum in litera.

Quæ enim eandem materiam non habent, ea cura passionem agunt. ceu medendi ars, hæc enim sanitatem efficit, & nihil ab eo patitur quod sanari solet. At cibus dum agit, ipse quoque quippiam patitur, aut enim calefit aut frigesit, aut aliud quippiam patitur, & simul agit. Est autem medendi ars, vltimi principium, cibus vero vltimum ac tangens. Quæcunque igitur actiua, in materia formam non habent, ea pati nequeunt quæcunque habent, queunt. Nos enim similiter prope dixerim omnes, oppositorum vtriusuis eandem esse materiam, sicuti genus vnum dicimus. Atque, quod calidum esse potest, id propius admoto præsentique calefactiuo incalcescat necesse est. Idcirco, sicuti diximus, ex his quæ agendi vim habent, quedam pati non solent, quedam pati solent. Atque quo modo in motione res sese habet, sic & in actione, nam vt illic quod primo mouet, motus expers est, ita, & hic quod primo agit, pati nequit.

Nam causa vt vnde principium motus existat, actiua est. Cuius autem gratia cetera sunt, actiua non est. Quia propter sanitas ipsa non est actiua, nisi per translationem. Etenim cum ea aliquid quidem agente, adest, patiens fit quippiam, sed cum habitus ipsi adsunt, nihil præterea fit, sed iam est, forma autem atque fines, habitus quidam sunt. At materies, vt materies, passiuæ est. Igitur ignis, in materia calorem habet. Quod si calor separabile quippiam esset, is nimirum pateretur nihil, sed fortasse fieri nequit, vt is separabilis sit, quod sint nonnulla eiusmodi, in eis profecto verum fuerit, quod dicimus. Quid igitur sit agere ac pati & quibus competat, & quæ de causa & quemadmodum, hoc pacto sit definitum.

LECTIO XXI.

¶ Quomodo autem contingat hoc accidere, rursus dicamus. His quidem videtur pati vnum quodque per quosdam poros, ingrediente faciente vltimo & principali, & hoc modo videre & audire nos inquit,

LECTIO XXI.

¶ Quomodo autem contingat hoc accidere, rursus dicamus. His quidem videtur pati vnum quodque per quosdam poros, ingrediente faciente vltimo & principali, & hoc modo videre & audire nos inquit,

LECTIO XXI.

¶ Postquam philosophus determinauit de natura actiuorum & passiuorum, & de modis eorum, & ostendit ad quas causas reducuntur, hic determinat de modis agendi & patiendi, quomodo sc. contingat agere vel pati, & primo secundum opinionem aliorum: secundo secundum opinionem propriam, ibi [Quo autem T. c. 77.] Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones aliorum: secundo reprobat eas. ibi: [Vt T. c. 64. autem parum digredientes;] Circa primum duo facit. Tho. de Gen.

Primo proponit opiniones aliorum. Secundo comparat eas ad inuicem, ibi [Leucippus autem æstimatus.] Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones aliorum in generali. Secundo in speciali. ibi [Hi igitur in quibusdam.] Dicit ergo primo, quod dicendum est rursus, quo contingat agere & pati. Dicit autem rursus: quia iam dixit quandam modum actionis & passionis in genere, nunc descendit ad speciales modos sumptos ex parte actiuorum, & passiuorum, scilicet, qualiter veniat agens ad patiens, ut imprimat ei suam formam, per quam intendit ipsum patiens transmutare. Circa hoc autem fuerunt diuersæ opiniones, quibusdam enim visum fuit, quod vnum quodque, quod patitur, patitur per quosdam poros, qui sunt in ipso patiente, per quos ipsum agens, quod est proximum patienti, ingreditur in patiens per illos poros, & vndique contingit ipsum, & vndique patitur patiens, & non in vno loco tantum: & per hunc modum dicunt, quod videmus & sentimus, secundum alios sensus omnes: quia secundum eos visus, & auditus effunduntur super visibile per media, ideo dixerunt quod per poros illorum corporum quæ sunt media sensuum, videmus, & audimus. Dicunt etiam quod ideo plus videmus per aerem, & aquam, & per alia corpora diaphana, sicut est vitrum, & cristallum, quia illa corpora habent plures poros alios: qui pori sunt indiuisibiles propter paruitatem, sed magis spisse positi & melius ordinati, quia directi: & ideo videt melius per transparentes visus, si reperit rectam lineam, per quam videat: & quia magis transparentes habet poros spissiores & directius ordinatos, ideo quanto fuerit magis transparentes, tanto per ipsum melius videmus. Deinde cum dicit.

T.c. 59. b ¶ Ponit opiniones eorum in speciali, & diuiditur in tres partes secundum tres opiniones, & primo ponit opinionem Empedoclis & dicit quod quidam

magis ad speciem descendentes, dicunt ipsos poros non solum in actiuis & passiuis, sed etiam illa debent adinuicem bene admisceri, quorum pori sunt commensurabiles, ut vnum in aliud ingredi possit; ita quod plurimum vnius sit in plurimo alterius & conuerso. Deinde cum dicit.

T.c. 57. c ¶ Ponit opinionem Leucippi & Democriti dicens, breuiter & compendiose dicamus, quod vno etiam simili sermone dixerunt Leucippus & Democritus: ambo enim posuerunt principium quod est secundum naturam. Per ipsum enim, sicut infra dicitur, reddebant causam generationis, & corruptionis, & ad sensum apparentia confitentur: & ideo dicitur secundum naturam magis quam positio aliorum, qui de naturis rerum, per sua principia causas assignare non possunt. Deinde cum dicit.

T.c. 58. d ¶ Ponit opinionem Parme. & Melissi, qui opinati sunt esse tantum vnum principium, & illud esse immobile & continuum.

T.c. 61. Quod autem sit immobile, sic probabant. Motus non potest esse nisi sit vacuum: sed vacuum non est, ergo est tantum vnum & immobile. Quod vero est tantum vnum, sic probabant. Multa non possunt esse nisi sit aliquid separans & diuidens ea: nihil autem potest esse segregans & diuidens nisi vacuum sit: sed vacuum non est, ergo non possunt esse multa segregata & sic omnia vnum sunt. Et, quia postea dicit eis quod multa sunt tangencia, ita quod inter ea non sit vacuum segregans. Dicunt, quod hoc nihil differt: quia continuum, & contangens idera dicebant esse, nam secundum eos continuum partes se contangebant. Dixerunt etiam quod nihil differt, quod sint multa, & quod non sit vnum, & quod dicatur esse vacuum: quia continuum & contiguum sunt idem, sed idem istos, nec multa sunt nisi sint diuisa, & quod non diuidebantur nisi per vacuum: sed non est vacuum, ergo nec multa, sed omnia continua. Si enim dicatur

T.c. 62. Nonnullis enim ex Veteribus, id quod est, necessario esse vnum, atque immobile, visum est: vacuum enim ipsum non esse, nihil autem moueri posse, si vacuum separatum in ratione rerum non sit. Nec rursus esse multa, si ipsum non sit, quod ea distinguit. Ceterum putare vniuersum ipsum non esse continuum, sed ea quibus constat diuisim sese tangere, idem profecto esse, atque ipsum multa & non vnum esse & vacuum dicere. Nam, si omni ex parte diuisibile sit, nullum vnum esse, quare nec multa, sed vacuum vniuersum. Sin vero partim diuisibile sit, partim non diuisibile, hoc segmento cuidam esse per simile. Nam quatenus, quamque ob causam pars alia vniuersi hoc pacto sese haberet, plenaq; esset, alia diuisa: præterea, sic esse necessarium motum non esse. Ob hæc igitur rationes nonnulli sensum prætereuntes despicientesque, quasi rationem sequi ducem oportet, vniuersum ipsum, vnum & immobile & infinitum esse asserunt. Nam aliqui (inquunt) finis ad vacuum finitret. Quidam igitur ad hunc modum, & ob causas hæc, de ipsa veritate dixerunt. Sed cum in rationibus hæc videntur euenire, in ipsis vero rebus minime, hoc pacto sentire, insaniam per simile existit, nemo enim ex hisce, quos insaniam male habet, a mente vsque discedit, ut ignem & glaciem, vnum esse existimet, sed solum quæ bona honestaq; sunt, & quæ per consuetudinem talia esse apparent, ea quibusdam ob insaniam nihil differre videntur.

quod ens vbiq; in omni parte, sit diuisibile: tunc potest dici, quod nihil sit vnum: sed multitudo componitur ex multis vnis, ergo nec multitudo est, ergo totum erit vacuum. Si autem dicatur totum ens esse continuum tum quidem, id est, secundum aliquid esse diuisibile: tum autem non, id est, secundum aliquid esse indiuisibile, hoc vtiq; videbitur esse fictitium, cum non sit magis ratio, quare in vno puncto diuidatur, quam in alio; vsque ad quantum enim erit diuisibile, ita quod ibi stet diuisio? & quare aliquid de vniuerso, ita se habet quod diuiditur, & separatur per vacuum, aliud autem se habet quod est plenum, & non diuiditur, ita quod vnum ab alio separatur per vacuum, non videtur horum posse ratio assignari. Amplius autem sequitur ex necessitate, quod nihil mouebitur per istas rationes, ergo transcederunt, & dimiserunt sensum, & ea, quæ per sensum apparent, opinantes quod magis debemus sequi rationem quam sensum. Quod autem totum ens sit infinitum sic probabant. Si ens finitur, aut finitur ad plenum, aut ad vacuum: sed ad plenum non potest finiri, quia plenum est ens, idem enim finitur ad seipsum vel eadem ratione illud plenum finitur ad aliud plenum, & sic esset abire in infinitum, ergo oportet quod finitur ad vacuum; sed vacuum non est, ergo ad nihil finitur, ergo oportet quod ens sit infinitum. Isti ergo propter tales causas sic enunciarunt de veritate. Adhuc in sermone per ipsorum rationem sophisticam videtur hoc sequi quod dictum est, non tamen in rei veritate contingit. Si autem res ipse inspiciantur, demencia videtur esse simile dictum eorum; nullus enim demens intantum egreditur ad iudicio veritatis, quod dicat ignem & glaciem esse vnum: quod illi dicebant ponentes omnia esse vnum. licet aliquis propter consuetudinem, vel propter apparentiam putet mala in sensibus esse bona, hoc enim quibusdam propter demenciam accidit, vnde aliquando inter bona & mala nullam differentiam esse putant. Deinde cum dicit.

T.c. 61. e ¶ Comparat prædictas opiniones adinuicem. Et primo comparat opinionem Leucippi & Democ. ad opinionem Parme. & Melissi. Secundo comparat eam ad opinionem Emp. ibi [Sed vt Empe.] Tertio ad opinionem Platonis ibi. [Similiter autem aliof.] Circa primum duo facit. Primo comparat opinionem Leucip. ad opinionem Parme. & Melissi penes conuenientiam: secundo penes differentiam, ibi [Sed omne quod tale.] Dicit ergo primo, quod Leucip. putauit habere sermones meliores alijs in hoc, quod confitetur ea, quæ sunt manifesta ad sensum. Vnde

T.c. 62. f Sed omne quod tale non vnum. Sed infinita multitudine, & indiuisibilia propter paruitatem tumoris, hæc autem in vacuo ferri, vacuum enim esse. Et coagmentata quidem generationem facere, dissoluta autem corruptionem: facere autem & pati quatenus se contingunt, secundum enim id non vnum esse & composita & complicare generare. Ex eo quod vere vnum est, non generari multitudinem, neque ex vere multis vnum; sed esse hoc impossibile.

T.c. 63. g Sed vt Empedocles, & aliqui aliorum inquirunt pati per poros: ita omnem alterationem, & omne pati, hoc modo generari per vacuum facta dissolutione & corruptione, similiter autem, & augmentationem subintrantibus alijs. Fere autem & Empe. necesse est dicere, vt Leucip. inquit, etenim esse quædam solida indiuisibilia autem, si non vbiq; impossibile, nihil enim aliud solidum extra poros, sed omne vacuum. Necesse igitur tangencia quidem esse indiuisibilia, media autem eorum vacua, quos ille dicit

neque destruit generationem, neque corruptionem, neque motum, neque multitudinem rerum: sed confitetur ea quæ sunt omnibus manifesta ad sensum. In hoc tamen dixit eadem cum Parme. & Melisso; constituentibus, i. dicentibus, quod omne quod est, est tantum vnum, & immobile. quia dicit quod bene sequitur, quod non erit motus, nisi sit vacuum, sed in hoc differt ab eis: quia illi destruxerunt confessionem, id est vacuum esse, & concluderunt oppositum antecedentis, scilicet motum non esse. Sed Leucip. ponit antecedens, & inferi consequens, scilicet motum & ex hoc concludit vacuum esse, vacuum autem dicit esse sicut priuationem: & ideo simpliciter est non ens, quia non est aliquid entium, sicut nec priuatio: tamen est ens quia est ens, sicut priuatio habitus, vnde plenum dicebat principaliter ens. Deinde cum dicit.

T.c. 64. f ¶ Comparat dictas opiniones circa differentiam dicēs. Quod licet principaliter ens sit plenum: tamen non omne quod est plenum est vnum, sicut dixit Parme. & Melissus, sed sunt multa, & infinita, & indiuisibilia, propter paruitatem suæ quantitatis. Hæc enim sunt quæ ipsi appellant atomos, siue corpora indiuisibilia, quæ mouentur in vacuo, quod vacuum ipse Leucippus dicit esse. Quomodo autem fiat generatio, & corruptio, & alia, quæ apparent ex istis atomis, subiungit dicens. Quod per ipsorum congregationem, & conglutinationem fit generatio: cum autem diuiduntur, fit corruptio: cum vero vndique se contingunt, faciunt actionem, & passionem: cum autem penetrant se, & vnum subintrat in alterum, fit augmentum: cum permutauerint ordinem & situm, tunc fit alteratio. Secundum enim quod dicit & confitetur, necesse est ponere non esse vnum solum, ex quo generantur ista composita & complicata: quia ex eo quod est vere vnum, impossibile est fieri multa, nec ex vere multis fieri vere vnum. Dicitur autem vere vnum, quod omnino est indiuisibile actu & potentia: vere autem multa, quæ omnino distincta sunt, nec actu, nec potentia coniunguntur sicut indiuisibilia. Deinde cum dicit.

T.c. 65. g ¶ Comparat opinionem Leucippi ad opinionem Em. & primo penes conuenientiam, dicens quod Dem. & Leuci. dicunt, quod patitur per poros, sicut dixit Emped. & quidam alii de antiquis Philosophis, & dnt, quod omne pati, & omne alterari hoc modo generatur, & fit quod fit, ita quod fiat rei dissolutio per interpositionem vacui, quia vacuum interponitur ipsis reb. ita quod pars, pars illuc feratur. Similiter augmentationem fieri per subintrationem ipsorum solidorum atomorum adinuicem. Empe. autem fere necesse est dicere, sicut Leucippus dixit, esse sollicitum

Tho. de Gen. C 3

indiuifibilia corpora. Dicit autem fere: quia Emped. non confitebatur expresse esse aliqua corpora indiuifibilia, sed quia hoc sequitur ad opinionem eius, ponebat enim poros in ipsis corporibus, ex quibus actio & passio caufabatur secundum eum: aut ergo illi pori sunt in toto corpore, ita quod non sit aliquod medium inter eos: aut est aliquod corpus solidum diuidens eos. Si sunt in toto corpore, ita quod nihil sit medium, tunc totum corpus erit vacuum, quod est impossibile: necesse est ergo esse aliquod corpus solidum extra poros, id est, præter poros quod ipsos diuidat & distinguat: & talia corpora necesse est esse indiuifibilia: media autem istorum sunt vacua sive foramina, quæ scilicet Empedocli dicit poros. Nulla enim ut dicit Commentator, est differentia inter vtramque opinionem: nisi quod secundum Leucippum inter hæc corpora est vacuum, & apud istos ista foramina sunt plena corporibus subtilibus. Conueniunt igitur in duobus, scilicet in positione vacuitatis, & positione corporis indiuifibilis: & ideo fere ita dicit Leucippus de facere & pati sicut Empedocli. & ideo dicit, quod modi agendi & patiendi secundum vtroque fere sunt idem. Dicit fere, propter prædictam causam. Secundo cum dicit, [Et de his quidem,] Ponit differentiam inter vtramque opinionem, dicens, quod istorum differentia de modis agendi manifesta erit ex eorum positionibus sequentibus. Nam Leucippus magis potest dare ex sua opinione causam eorum, quæ manifeste videntur Empedocli autem minus; quia secundum eius fundamentum non est manifestum quomodo accidat generatio & corruptio, & alteratio in omnibus entibus naturalibus; sed Democritus, & Leucippus possunt assignare causam generationis & corruptionis non solum mistorum, sed etiam quatuor elementorum. ex corporibus indiuifibilibus, quia secundum istos diuersitas istorum corporum tam simplicium, quam mistorum causatur ex diuersitate corporum atomorum, quæ differunt positione, ordine, & forma, & figura, sicut dicitur in primo Metaphysicorum. Empedocles vero ex sui positione non potest dare causam generationis & corruptionis nisi solum istorum mistorum vsque ad elementa: ponit enim alia fieri ex quatuor ele-

mentis: sed in elementis non potest dare causam generationis & corruptionis: non enim posuit alia elementa priora istis quatuor elementis: unde non potest dicere propter quid, vel quomodo generentur ex aliis, aut corrumpantur in alia. Deinde cum dicit.

Leucippus de actione & passione dicit. Modi igitur, quibus alia agunt, alia patiuntur, hi fere dicuntur, & de hisce quidem, & quo pacto dicant, perspicuum est. Et ad positiones, quibus ipsi videntur, fere consentaneæ accidere videtur, ceteris autem minus. v.g. Empedocli qualiter generatio, corruptio & alteratio fiunt, nequaquam liquet. Nam his prima corpora indiuifibilia sunt, figura tantum inter se discrepantia: ex quibus primis entia componuntur, & in quæ vltima dissolui solent. Empedocli vero, cetera quidem ut patet vsque ad elementa ipsa, generationem habet atque corruptionem. At horum istorum acervata congestaque, magnitudo quo pacto oriatur ac intereat, neque perspicuum est, neque fieri potest ut ipse dicat, nisi & ipsius ignis elementum esse dixerit.

Similiter & aliorum omnium, uti Plato in Timæo scripsit. Tantum enim abest, ut eo quo Leucippus modo dicat, quod hic solida, ille plana esse indiuifibilia, & hic infinitis figuris, ille finitis, indiuifibile quodque definitur asserit, quando quidem, indiuifibilia vtri que & figuris definita dicunt. Ex his itaque generationes, & segregationes sunt. Nam Leucippo quidem duo modi esse possunt, & per vacuum, & per tactum. hac enim ratione, diuisibile quodque existit. Platoni vero duntaxat per tactum, nam vacuum non esse inquit. Et de planis quidem indiuifibilibus, in hisce quæ prius dicta sunt diximus, de solidis vero itidem indiuifibilibus, quod præter ea considerari potest, in præsentia omittatur.

h ¶ Comparat opinionem Leucippi ad opinionem Platonis. & primo penes conuenientiam, dicens, quod sicut Leucippus potest dare causam generationis omnium ex sua positione, ita & Plato secundum quod scripsit in Timæo. Secundo cum dicit. [Intantum differunt enim.] Ponit differentiam dicens: quod quamuis Leucippus & Plato conueniant in hoc quod vterque posuit indiuifibilia principia, tamen in tribus differunt. Primo, quia Leucippus dixit illa indiuifibilia esse corpora solida, Plato autem ea dixit esse superficies. Secundo, quia figuræ indiuifibilium corporum, quibus figuratur & terminatur vnumquodque compositorum, sunt infinita apud Leucippum, sed secundum Platonem sunt finita. Po-

suit enim Plato figuras triangulares esse primas omnium figurarum, quæ finita sunt. Tertio differunt: quia cum vterque istorum dicat, generationem, & corruptionem fieri per congregationem & segregationem atomorum, secundum Leucippum erunt duo modi, quibus fit actio, & passio, scilicet per tactum agentis, & patientis, & per vacuum, quod est porus: secundum Platonem vero erit tantum vnus modus, scilicet per contactum, & non per vacuum. Vacuum enim secundum eum non est de indiuifibilibus superficiebus, ut dictum est in Tertio de Cælo & Mundo. Quod autem contingit dicere de indiuifibilibus corporibus relinquatur nunc.

poros, ita autem & Leucippus dicit facere & pati. Modi igitur secundum quos hæc quidem faciunt, hæc autem patiuntur, fere hi dicuntur. Et de his quidem, & quomodo dnt, manifestum est: & ad eorum positiones quibus videntur fere confesse hoc contingere videtur, aliis autem minus. v.g. Empe. quomodo erit generatio & corruptio, & alteratio, non est manifestum. His enim erant corpora indiuifibilia prima corporum, formis differentia solum, ex quibus primum componuntur, & in quæ vltimo dissoluuntur. Empe. alia quidem manifestum, quoniam vsque ad elementa habent generationem & corruptionem istorum vero elementorum quomodo generatur & corrumpitur coacervata quantitas, neque manifestum, neque contingit dicere ei non dicenti & ignis elementum esse.

h Similiter autem aliorum omnium, ut in Timæo scripsit Plato. Intantum differunt enim ut non eodem modo cum Leucippo dicat. Quoniam hic quidem solida hic autem planities dicit indiuifibilia. Et hic quidem infinitis terminari figuris indiuifibilium solidorum vnumquodque, hic autem terminis: quoniam indiuifibilia vtri que dnt terminata figuris. Ex his itaque generationes, & segregationes, & corruptiones. Leucippo quidem enim duo modi erant, vtri que per vacuum & per tactum, hic enim indiuifibile vnumquodque. Platoni autem secundum tactum solum, vacuum enim non esse inquit. De indiuifibilibus autem planities diximus in prioribus sermonibus. De indiuifibilibus autem solidis amplius est dicere; ideo hoc accidens relinquatur nunc.

LECTIO XXII.

LECTIO XXII.

VT autem parum digredientes dicamus, necessarium & impassibile vnumquod-

VT autem paululum digredientes dicamus; quodque eorum, quæ indiuifibilia sunt, imparabile

LECTIO XXIII.

Postquam Philosophus posuit opinionem aliorum de principiis rerum naturalium, & de modis quibus agunt & patiuntur adinuicem, nunc in parte ista reprobat eas. & primo reprobat opiniones eorum, quantum ad positionem atomorum, quæ dicebant esse principia. secundo quantum ad modos agendi, quos ponebant, ibi [Quicumque quidem

quidem igitur per pororum.] Circa primum duo facit. Primo ostendit indiuifibilia corpora non esse principia. Secundo, quod non mouentur à vacuo, ibi [Amplius quidem quid est quod mouet.] Circa primum ponit duas rationes, secunda ibi. [Amplius autem.] Circa primum duo facit. Primo ponit rationem. Secundo remouet quandam instantiam, quam aduersarii possent dare ibi [Amplius autem inconueniens.] Quod ergo indiuifibilia corpora non possunt esse principia, probat deducendo ad impossibile, quod contradictoria erunt simul vera, & hoc tali ratione. Si indiuifibilia corpora sunt principia, nec agent, nec patient adinuicem. Item, si sunt principia, agent & patient adinuicem. ergo agent, & non agent, patientur & non patientur: quod est impossibile. Circa rationem istam sic procedit. primo probat quod non agent nec patientur, duplici ratione, quarum prima talis est. Actio & passio fit per vacuum, ut ipsi dicunt: sed in talibus atomis non est vacuum ergo nec agunt nec patiuntur. Secunda talis est. Omne quod est causa actionis vel passionis, est durum vel molle, vel aliqua qualitatatum dispositum: sed nullum corpus indiuifibile est tale: ergo nec est actiuum, nec passiuum. Secundo cum dicit.

¶ Ostendit oppositum, scilicet quod corpora indiuifibilia agant & patientur & hoc triplici ratione, quarum prima talis est. Secundum prædictos Philosophos indiuifibilia corpora, quæ sunt circularis figuræ, sunt calida: ergo oportet aliquid alterius figuræ esse frigidum: quia inconueniens est ponere vnum contrarium in natura sine reliquo: si autem qualitates sunt in atomis, necesse est ponere aliquas qualitates consequentes esse in eis: quæ sunt grauitas, durities, leuitas, mollities, & aliæ huiusmodi qualitates, cum concedant in atomis vnum esse grauius alio, sicut apparet in radio Solis, quod vna atomus magis descendit quam alia. Si autem vnus est grauior alio, vnus etiam est & leuior alio, & vnus calidior alio; cum autem sint talia, impossibile est ea non pati adinuicem & agere cum sibi appropinquant. Patitur enim leuiter calidum ab excedenti calido, non in quantum sunt similia in calido, sed in quantum excedens est magis calidum, & illud quod exceditur, est magis frigidum permixtum. Secundam rationem ponit ibi [Sed tamen si durum.] Quæ talis est: si Democritus dicit in ipsis atomis esse durum, necesse est quod dicat etiam esse in eis molle, per prædictam rationem: quia, si vnum contrarium fuerit in natura, & reliquum, ut dicitur secundo de Cælo; molle autem naturali impotentia resistendi tactui passiuum est, licet in quantum est insusum humidum sit sub-

que dicere indiuifibile. (non enim possibile pati nisi per vacuum) & nullius actiuum passionis, neque enim durum, nec frigidum esse potest indiuifibile.

b Quamuis hoc inconueniens sit, solum dare circulari figuræ calidum, necesse est enim & contrarium frigidum alicui alii conuenire figuræ. Inconueniens autem si hæc quidem insint: dico autem caliditas, & frigiditas, grauitas autem, & leuitas, durities, & mollities non insint. Sed tamen grauius secundum excedentiam, inquit esse Dem. vnumquodque indiuifibile, quapropter & calidius: talia autem entia non pati adinuicem impossibile. v.g. à multum excedente calido leuiter calidum. Sed tamen si durum est, & molle. Molle autem in patiendo aliquid dicitur, subactiuum enim & molle: Sed tamen inconueniens, & si nihil insint, nisi solum figura: & si insint, vnum autem solum. v.g. hoc quidem frigidum, hoc autem calidum: neque enim vna aliqua esset natura eorum; similiter autem impossibile si multa vni. Indiuifibile enim cum sit in eodem, habebit passiones. Quapropter & si patitur (siquidem infrigidatur) sic & aliquid aliud faciet, aut etiam patietur: eodem autem modo & de passionibus aliis

c Hoc enim & solida, & planities dicentibus indiuifibilia, contingit eodem modo, neque enim rariora neque densiora est possibile generari vacuo non existente in indiuifibilibus.

Siquidem hoc ipsum eodem modo accidit, tam in qui solida, quam qui plana esse indiuifibilia dicunt, nam si vacuum in hisce, quæ indiuifibilia sunt, non insint, neque rariora, neque densiora fieri possunt.

¶ Reprobat opinionem Platonis, dicens, quod etiam Democritus, & huiusmodi istud inconueniens sequitur: & ad opinionem Platonis dicentis, superficies indiuifibiles esse principia. Dicit enim Plato, quod in illis superficiebus non est vacuum; quia secundum eos impossibile est fieri rarum, nisi per interpositionem vacui in partibus corporis. Sequitur quod non existente vacuo, non generatur aliquid rariius vel densius: cum autem rarum & densum sint primæ contrariæ qualitates ex parte materię, istis non existentibus aliæ consequentes non erunt: quia ablato priori aufertur & posterius. Sic ergo in corpore nullæ sunt qualitates actiue & passiue. ergo nec agit, nec patitur aliquid indiuifibile non existente vacuo ipso. Deinde cum dicit.

quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

Actiuum. Dicitur autem molle subactiuum, quia agit per humidum, quod non est simpliciter actiuum, sicut calidum, vel frigidum: & per hoc dictum sequitur iterum atomos esse actiuas & passiuas. Si ergo secundum quod deducit Commentator, quomodo cunque componant ea, contingit eis impossibile; quoniam, si ponunt ea non esse receptiua passionum, sequitur quod non sit aliqua causa actionis & passionis: & si ponunt ea receptibilia, contingit vt non sint receptibilia. sic ergo ex illorum positione contingit, vt sint illorum receptibilia. Et sicut diximus, licet hoc sequatur ex dictis Democriti, & Leucippi, tamen hoc est impossibile & inconueniens, in atomis enim, aut est figura sola, aut cum figura qualitas actiua & passiuæ. si ponatur in eis sola figura, tunc non erunt actiua, nec passiuæ: quia figura, nec est actiua, nec passiuæ: aliter enim mathematica agerent & parerentur; si autem cum figura in atomis ponatur qualitas, quandoq; aut vna erit in qualibet atomo, aut plures; si aut vna, nec propria fuerit in qualibet atomo, & hoc quæ sit calidum, hoc autem frigidum, tunc eorum natura non erit eadem: si ergo differunt in naturis, sunt diuisibilia, ergo in indiuifibilia sunt diuisibilia.

Atqui hoc absurdum est, solum, inquam, rotunda figuræ calorem tribuere, necesse enim est, & contrarium frigus, sc. alicui alii competere figuræ. Absurdum etiam est, si hæc quidem, caliditas, inquam, & frigiditas insint, ponas autem, ac leuitas, & duritia, mollitiesq; non insint. Atqui Democritus, indiuifibile quodque per excessionem grauius esse asserit, quare, vt patet, & calidius: at fieri non potest, vt quæ talia sunt, mutuo à sese non patientur, ceu à calore admodum exuperante id, quod lente calidum est. At vero si durum, & molle. Molle autem dicitur, quia pati quippiam solet, quod enim cedit, molle est. At vero & absurdum quoque fuerit, si nihil nisi figura solum insint: item, si quid insint, sed vnum solum, vt si hoc durum sit illud calidum: neque enim eorum natura, vna aliqua esse potest. Pari modo impossibile fuerit, & si plura vni insint, nam cum sit indiuifibile, in eodem affectus habebit. Quare, si patitur quatenus frigescit, eatenus nimirum & aliud quippiam aget, aut etiam patietur. Ad hunc autem modum de ceteris quoque passionibus est dicendum.

Si autem plures qualitates insint vni atomo, quæ quidem actiue sunt & passiue illæ erunt contrariæ, quia actio & passio sunt inter contraria, vt supra dictum est. ergo contraria sunt in eodem indiuifibili: sequitur etiam quod sint in eodem secundum idem, quod est impossibile: sequitur etiam, quod si atomus infrigidatur

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

¶ Quod secundum hoc calefiat, quod falsum est, & eodem modo est de aliis qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt durum, & molle. Deinde cum dicit.

Comē. 62.

T.c. 63.

T.co. 6.

lect. 6.

T.c. 64.

T.c. 75.

T.c. 62.

d ¶ Remouet quandam instantiam siue falsam responsonem, quæ posset dari ad rationes suas, posset enim aliquis dicere, quod atomi parui sunt indiuisibiles, magni autem diuisibiles, vnde remouet dicens, quod hoc est inconueniens. Verum enim est, quod rationabilis & facilius magna diuiduntur quam parua: quia magna facilius dissoluuntur. & hocideo, quia magna componuntur ex multis. Non tamen paruitas vel magnitudo est causa diuisibilitatis vel indiuisibilitatis. Ipsa vero atomata de natura sua & vniuersaliter sunt indiuisibilia, & non propter magnitudinem vel paruitatem. Deinde cum dicit.

e ¶ Ponit secundam rationem principalem ad probandum atomos, quos illi ponebant, non esse principia: quæ talis est. Aut illa corpora sunt vnius naturæ sicut si essent omnia ignea, vel omnia terrea, vel differunt adinuicem in naturis, vt si essent alia terrea, alia ignea. Si autem sunt omnia vnius naturæ & vnius speciei secundum quantitatem, quid erit tunc diuidens & discontinuans ipsos atomos? quasi diceret, nihil: cum enim sint vnius naturæ non est in eis aliquid inuenire, per quod ab inuicem discontinuentur, sicut in aqua, cuius partes, quando adinuicem se tangunt, statim continuantur, & non differt posterior pars aquæ a priori: cum autem ipsa corpora atomata, nec sic adinuicem continuantur non erunt vnius naturæ. Nec diuersarum naturarum: quia, si illa corpora sunt alia & alia, vt dictum est, quales sunt illæ diuersæ species vel naturæ? cum enim illæ naturæ faciant atomos diuersos & discontinuos oportet quod sint omnes secundum naturas diuersæ. ergo illæ naturæ magis sunt ponendæ causæ & principia rerum, quæ sunt ex atomis, quam figuræ atomorum, quos Democrit. dixit esse principia. Et præterea, quæ differunt in natura & forma agunt & patiuntur ad inuicem, cum approximantur, illa vero, quæ sunt diuersæ in figura non sic agunt & patiuntur adinuicem, ergo magis istæ diuersæ naturæ debent poni principia actionis & passionis, quam diuersæ figuræ. Deinde cum dicit.

f ¶ Ostendit quod corpora indiuisibilia non mouentur in vacuo, sicut dicebat Democrit. tali ratione. Si ista indiuisibilia mouentur in vacuo, quarendum est quid mouet ea: aut enim mouentur a se, aut ab alio: si ab alio, tunc ipsum indiuisibile est passiuum, ergo non est primum principium actionis, sed potius ipsum mouens. Si autem mouetur à seipso aut erit diuisibile, cum secundum vnam partem moueat, & aliam moueatur, aut in eodem secundum idem existent contraria: mouere enim & moueri sunt contrariorum. vtrumque autem istorum est impossibile. Sic etiam non solum esset materia contrariorum vna numero, sed etiam potentia esset vna, quod est impossibile: si enim in materia contrariorum esset vna potentia solum, non haberent ipsa contraria diuersas naturas: sic etiam non esset multitudo rerum, sed omnia essent vnum: quia omnia essent ab eadem potentia numero. Cum enim actus & potentia non diuersificent speciem, si esset tantum vna potentia, esset tantum vna species. Est autem hoc intelligendum de potentia propinqua ad formas contrarias, quæ non est vna numero, sed diuersa: est enim alia potentia remota, quæ est vna & eadem contrariorum: & hæc est prima materia, quæ secundum se est in potentia & ipsa est sua potentia. Deinde cum dicit.

g ¶ Reprobat prædictas opiniones quantum ad modos agendi & patiendi, quos ponebat, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quod ad actionem & passionem non sunt necessarij pori. Secundo, quod nec quantum ad diuisionem corporum, ibi [Diuisibilib. autem.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod pori non sunt necessarii ad actionem & passionem. Secundo, remouet quoddam dubium ibi [Sed & si vacuum.] Circa primum ponit duas rationes, quarum prima talis est. Quicumque debent contin-

Ad hæc illud quoque præter rationem existit: parua inquam, esse indiuisibilia, magna vero minime. Nunc enim haud sine ratione, quæ maifestula sunt facilius quam quæ parua, frangi solent, hæc enim, magna scilicet, facile dissoluuntur, quippe quæ in multa impingant. Sed quæ prorsus indiuisibilia existunt, cur paruis potius quam magnis competunt?

Insuper vtrum illorum omnium solidorum vna sit natura, an inter se differant perinde atq; si mole alia ignea, alia terrea essent: Nam si vna sit omnium natura, quidnam id est, quod ea distinxit separauitq;? Aut cur cum sese tangunt, non in vnum conualescunt, haud secus quam aqua, cum aquam tangit: nihil enim, posterius à priori differt. Sin vero diuersa, qualia nam hæc sunt? Atque perspicuum est, ea potius quam figuras ipsas poni oportere principia, causasq; eorum, quæ eueniunt. Præterea si natura differant, & agent, & patientur, cum mutuo sese tangunt.

Præterea, quidnam est id quod mouet, si enim aliud, passiuum est, si autem ipsum seipsum, vnum quodque aut diuisibile erit, secundum aliud quidem mouens, secundum aliud autem motum, aut secundam idem contraria inerunt. Et non solum materia erit vna numero, sed & potentia.

Qui igitur ob meatum motionem passionis accidere inquit, si oppletis quæque meatibus id euenire dicant, meatus superuacanei sunt. Nam si passio ad hunc fiat modum, vniuersum ipsum etiam si foramina non habeat sed continuum sit, eodem pati modo potest. Insuper, qui fieri potest vt transpiciatur vti aiunt? nam neque secundum tactus per perspicua transitio fieri potest, neque permeatus si singuli pleni sunt. Quid enim meatus habere an non, referri: tatum enim similiter erit plenum.

gere passione ex hoc, quod actiuum mouetur in poris passiuo, sicut isti dicunt, quod res patitur cum impleri sunt pori, necesse est eos concedere, quod pori sunt superflui, si enim aliquod corpus patitur, quæ actiuum tangit ipsum in poris, tunc illud patitur per actum

actum actiuo, & non per poros, etiam si non haberet poros, sed sit totum cõtinuum patietur eodem modo propter tactum actiuo: superflui ergo sunt pori. Secundam rationem ponit ibi. [Amplius autem quomodo contingit.] Dicens, quod isti non possunt dicere, quomodo videre & inspicere fiat, quando iste sensus fit per transparentiam, sicut per vitrum vel cristallum. Manifestum enim est, quod sensus secundum tactum non transit per transparentiam vt ad rem sensatam perueniat, quia illi sensus sunt per distantiã. Nec iterum possunt dicere quod sensus fiat per poros si plenus est vnusquisque pororum, sicut ipsi dicunt: nihil enim differt habere poros plenos, & non habere poros, quæ totum corpus est transparentis sicut erit plenum. Deinde cum dicit.

Remouet quoddam dubium, siue quoddam falsam responsonem quæ posset dari. Posset enim aliquis dicere quod pori & foramina sunt vacua & hoc remouet dicens, quod si sint vacua, aut possunt in se recipere corpus implens ipsa, aut non: si possunt, ponatur ergo quod recipiant. Possibilib. enim posito in esse, quod ex eo accidit, non est impossibile, sequitur ergo id quod prius, scilicet quod non semper contingat videre per transparentem: quia implens poris nihil videtur. Si autem pori tales sunt, quod non possint recipere corpus implens eo quod sunt parui, hoc ridiculum est dicere, scilicet, quod parui foramen, quod porus dicitur, sit vacuum: magnum autem spacium non sit vacuum, sed plenum corpore sub intrante ipsum: quia qualitercumque est vacuum illud siue magnum siue paruum, habet corpus sibi æquale implens ipsum, quod quidem patet per diffinitionem vacui. Vacuum n. nihil aliud est nisi regio siue spacium alicuius corporis susceptiuum: quæ propter manifestum, est quod omni corpori in tumore suæ quantitatis est æquale vacuum, si vacuum esse ponatur. Vniuersaliter autem superfluum est dicere poros esse propter actionem: aut enim agens agit secundum tactum aut non: si non agit per tactum: ergo non agit intrinsecus in poris tangens ergo pori non sunt causa passionis. Si autem agit secundum tactum, etiam & non existentibus poris, dum modo actiuum tangat passiuum, quo sunt innata agere & pati adinuicem, fiet actio & passio. Vltimus autem epilogat quod ita ponere poros, vt quidam existimant, aut est mendacium, aut inutile est ad actionem, & passionem, & hoc est manifestum ex prædictis. Deinde cum dicit.

Diuisibilibus autem omnino corporibus existentibus, poros facere ridiculum est: secundum id enim quod diuisibilia sunt, possunt separari.

Vo autem modo existat generare in rebus, & facere & pati dicamus, accipientes principium dictum multotiens.

Si enim est hoc potestate, hoc autem actu tale ac si apte natura aptum natum est non tum quidem pati, tum autem non pati, sed omnino secundum quod est tale: magis autem & minus secundum quod tale magis & minus. Et has res vtique aliquis dicit magis inesse, vt in metallicis: extendunt enim se passiuæ venæ continuæ.

Si enim aliud potentia, aliud actu tale est, atque natum est non parum pati, partim non pati, sed vniuersim quatenus est tale, magis autem & minus quatenus magis, & minus tale est, sic profecto melius quispiam meatus inesse dicit, sicuti in metallicis venæ quadam rei affectui obnoxia porrigi solent.

Ostendit quod pori non sunt necessarii ad corporis diuisionem dicens, quod cum omne corpus sit diuisibile, tam physicum quam mathematicum, ridiculum est, ponere poros causam diuisionis: quia corpora possunt separari secundum id quod diuisibilia sunt in talibus autem non est vacuum in poris; poriergo non sunt causa diuisionis: quia aliter mathematica non essent diuisibilia.

At vero si hæc quidem vacua sint, sed corpora in se necessario habeant, idem rursum accidet. Quod si magnitudine tantilla sint vt nullum corpus admittere queant, putare quod paruum est vacuum esse, quod magnum non vacuum, nec quantulumcunque quidem, aut dicere sese putare vacuum esse quippiam aliud præter corporis locum, ridiculum est. Quare, vt patet, vacuum omni corpori, mole aquabile erit, in summa, meatus facere, superuacaneum nam si per tactum agat nihil, neque per meatus sese insinuando agat. Sin vero quippiam ex eo agat quia tangit, etiam si meatus nulli sint, eorum que inter se agere ac pari nata sunt alia agent, alia patientur: Perinde igitur meatus astruere vt quidam existimant, aut falsum esse, aut certe vanum, ex hisce constat.

Porro cum corpora omni ex parte diuisibilia sint, meatus facere ridiculum existit; nam quo diuisibilia sunt, hoc separari queunt.

Vonam autem modo ea que sunt generent agentque ac patiatur, sumpto initio sepe iam dicto, declaramus oportet.

Si enim aliud potentia, aliud actu tale est, atque natum est non parum pati, partim non pati, sed vniuersim quatenus est tale, magis autem & minus quatenus magis, & minus tale est, sic profecto melius quispiam meatus inesse dicit, sicuti in metallicis venæ quadam rei affectui obnoxia porrigi solent.

LECT. XXIII.

LECTIO XXIII.

LECTIO XXIII.

Text. com. 77.

Text. com. 79.

licut videmus in venis metallorum, quod quæ sunt rariore, magis sunt dispositæ ad recipiendum formam metalli; & sic videtur, quod pori sunt causa passionis. Dico quod hoc non est verum, quod foramina non sunt causa passionis, sed potius dispositionis materiæ, quæ à tali actio passibilis est, & non ab alio. Secundo cum dicit.

T. c. 78. c ¶ Ponit secundam conditionem & est, quod agens, & patiens debent esse diuisa & non continua: quia id, quod est continuum, non est passibile. Veritas autem huius propositionis ex hoc est, quia nihil patitur à seipso: quia non est magis ratio, quare vna pars eius agat & alia patiatur, quam alia, cum partes continui sint similis naturæ. Ista autem agentia & patientia, licet sint diuisa, oportet quod sint in debita propinquitate. Omnia enim agentia naturalia habent determinatam virtutem, quæ si ultra suæ virtutis proportionem elongentur à patientibus, nullum effectum causare poterunt, sed cum sunt propinqua in se vel in aliis, tunc agens agat, & patiens patitur. Dico autem appropinquare sibiipsis, quando primum agens, & vltimum patiens sunt immediata: appropinquare vero in aliis est, quahdo inter primum agens & vltimum patiens est aliquid quod agit & patitur. Agit autem in virtute primi, verbi gratia, ignis non solum calefacit nos quando tangit, sed etiam quando est longe: calefacit enim aerem, qui natus est calefieri ab igne, aer autem calefactus, calefacit corpus nostrum. Deinde cum dicit.

T. c. 79. d ¶ Tum quidem existimare autem pati, tum autem non determinantes quod in principio hoc dicendum. Siquidem enim non vbiq; diuisibilis sit magnitudo, sed est corpus indiuisibile, aut latitudo, non vtiq; esse vbiq; passibile, sed neque continuum vltimum. Si autem hoc nō edacium, & omne corpus diuisibile, nihil differt dicere diuisum esse quidem tangere: aut vtiq; diuisibile esse. Si enim segregari potest secundum tactus, vt aiunt quidam, & si nondum est diuisum erit diuisum, possibile enim diuisibile, sit enim nullum impossibile.

Primo Cœli t. c. 2.

T. c. 80.

c Continuum igitur vnum quodque & vnum existens impassibile est. Similiter autem & non appropinquantia nec sibiipsis, neq; aliis, quæ facere nata sunt & pati. Dico autem v. g. non solum tangens calefacit ignis, sed & si longe sit, (aerem quidem ignis, aer autem corpus calefacit) natus facere & pati.

d Tum quidem existimare autem pati, tum autem non determinantes quod in principio hoc dicendum. Siquidem enim non vbiq; diuisibilis sit magnitudo, sed est corpus indiuisibile, aut latitudo, non vtiq; esse vbiq; passibile, sed neque continuum vltimum. Si autem hoc nō edacium, & omne corpus diuisibile, nihil differt dicere diuisum esse quidem tangere: aut vtiq; diuisibile esse. Si enim segregari potest secundum tactus, vt aiunt quidam, & si nondum est diuisum erit diuisum, possibile enim diuisibile, sit enim nullum impossibile.

e Vniuersaliter autem generari, hoc modo scissis corporibus est inconueniens: destruit enim hic sermo alterationem. Videmus enim idem corpus continuū cum sit, quandoque quidem humidum, quandoque autem coagulatum, non autem diuisione & compositione hoc patiens, neq; conuersione, & contactu, sicut ait Democ. neque enim transductum neque transpositum secundum materiam, neque transmissum coagulatum ex humido, generatum est. Neque autem nunc insunt dura, & coagulata indiuisibilia tumoribus, sed similiter omne nunc humidum, quandoque autem durum, & coagulatum est.

d ¶ Probat tertiam conditionem dicens, quod existimare sicut quidam existimant, quod res quæ patitur, tum, id est, secundum aliquam partem patitur; & tum non, id est, secundum aliquam non patitur, hic determinandum est, & dicendum quod hoc falsum est. Si enim concederetur quod corpus & magnitudo non vbiq; esset diuisibilis sed diuiditur in indiuisibilia corpora, sicut dixit Democrit. vel in indiuisibiles superficies: sicut dixit Plato, tunc verum esset quod corpus non vbiq; id est, in omni parte sua esset passibile. Sic etiam esset verum, quod nihil esset continuum, licet contineretur ad indiuisibile, non tamen componitur ex indiuisibilibus. Si autem est mendacium hoc quod dicunt, immo, quia mendacium est, quia omne corpus est diuisibile, nihil differt dicere, quod diuidatur, vel quod sit diuisibile, vel quod tangatur, vel quod sit tangibile. Licet enim in poros diuida-

tur secundum Demo. tamen etiam est diuisibile in partibus, quæ poris interponuntur: quia istæ nō sunt indiuisibiles: quæ tamen partes ponebantur indiuisibiles ab eis; & similiter est tangibile in illis: & ita secundum totum est tangibile, & diuisibile, & passibile. Si enim potest segregare secundum tactus, id est, secundum superficies in quibus est tactus, vt dicunt quidam Platonici, & si nondum est diuisum, est tamen diuisibile. Posito ergo in esse possibile, non accidit impossibile. Similiter etiam, si diuisibile sit in partes, posita diuisione in actu, non sequitur impossibile. Secundum ergo totum, & quamlibet sui partem, est diuisibile & passibile. Deinde cum dicit.

Continuum igitur quodque, & vnum existens, effectiois expers est. Similiter, & ea quæ tametsi agere & pati nata sunt, tamen neque sese tangunt, neque alia. Intelligi volo, vt ignis non modo cum tangit, sed etiam si procul sit, calefacit. Nam ignis aerem, aer corpus excalfacit, cui, vt agat, patiaturque, est insitum.

At fieri non posse vt quicquam parte altera patiatur, altera non patiatur, qui id ipsum initio definire, dicant oportet. Si enim magnitudo non omnino omnique ex parte sit diuisibilis, sed corpus aut latitudo indiuisibilis sit, non erit profecto quicquam omni ex parte patibile, sed ne continuum quidem. Quod si hoc falsum est, & omne corpus est diuisibile; diuisum ne sit, sed tangat, an diuisibile, nihil refert. Nam si per tactus segregari possit, perinde vt quidam affirmant; etiam si nondum sit diuisum, poterit tamen esse diuisum, nullum enim emergit impossibile.

Omnino autem generationem ad hunc fieri modum, nempe scissis corporibus, cancellos egreditur rationis. Etenim sermo iste alterationem è medio tollit. At idem corpus, quanquam continuum, alias liquidum, alias concretū videmus, non diuisione aut compositione hoc passum, neque conuersione aut contactu, sicut Democritus asserit. Nam neque transpositione, neque nature demutatione, ex liquido concretum euadere solet. Neque nunc dura concretaque indiuisibilia mole sunt; sed ex æquo quoduis, nunc liquidum, interdum vero durum, ac concretum existit.

e ¶ Ostendit quod prædicta opinio non est sufficiens ad actionem & passionem, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quod non est sufficiens ad alterationem, immo destruit ipsam; secundo quod nec sufficiens ad augmentum ibi. [Amplius autem.] Dicit ergo primo, quod si vniuersaliter passio hoc modo fiat in rebus, quo quidam dicunt, quod generatio sit scissis siue separatis corporibus per poros, est inconueniens. Destruit enim hic modus alterationem: in qua tamen saluatur passio & actio. Videmus enim quod idem corpus continuum manens, quandoque quidem est humidum & liquidum, & quandoque coagulatum, sicut glacies & aqua fluida: & tamen talis alteratio fit sine diuisione ipsius corporis continui & sine aliqua alia compositione, & sine conuersione suarum partium, & absque tactu diuerso in ordine componentium partium, sicut dicit Democ. Cum enim aliquod humidum coag-

latur, non transducitur extra naturam suam, ita quod mutet substantiam: nec transponuntur partes mutando ordinem vel situm: neque transmittitur per liquefactionem; neque etiam nunc, quando scilicet humidum coagulatur, oportet quod in aqua corpora indiuisibilia tumoribus, id est, secundum quantitatem, subintrent ad causandam coagulationem, sed ipsum humidum quod coagulatur, & econuerso, semper similiter se habet quantum ad hoc, quod neque componuntur partes, neque adduntur vel diuiduntur, neque mutant ordinem vel situm. Patet ergo, quod prædicta opinio destruit alterationem. Deinde cum dicit.

Ostendit

Text. com. 32. T. c. 81.

T. c. 82.

T. c. 83.

T. c. 85.

f ¶ Ostendit, & quod destruit augmentum. In augmentatione enim oportet quod augeatur quælibet pars eius, quod augetur, vt supra dictum est. Sed si augmentum fiat per additionem atomorum, vt ipsi dicunt, non erit augmentatio, sed quædam appositio corporis ad corpus, non ex hoc quod quælibet pars istius compositi augmentatur. Item, augmentatione oportet, quod augmentans siue adueniens augmentato transmutetur in naturam eius: & quod ipsum totum quod augetur, transmutetur ab eo, quod sibi aduenit de minori quantitate in maiorem quantitatem. Sed per additionem corporum atomorum ipsum totum non erit transmutans, id est, non transmutabitur alio misto, id est, aliquo corpore indiuisibili sibi addito, non transmutante ipsum de minori quantitate in maiorem. Et ipsum totum non erit secundum se transmutans, id est, non transmutabit corpora indiuisibilia, quæ sibi adueniunt, & remanent incorrupta. Vnde signanter dixit alio misto: quia talia corpora non miscentur adinuicem, sicut grana frumenti in modio. Vltimo epilogat: & patet in litera.

LECT. XXIV.

Postquam Philosophus determinauit de tactu, & de facere, & pati, quæ sunt necessaria ad generationem, hic determinat de mistione eorum, quæ ex elementis generantur: quando enim sit generatio simplicis elementi, tunc nulla sit mistio. Circa hoc ergo duo facit. Primo manifestat intentionem suam: secundo prosequitur intentum ibi. [Impossibile est enim alterum.] Dicit ergo primo, quod post prædicta, restat nos videre de mistione secundum eundem modum methodi. Et ideo, quia mistio erat tertium eorum quæ posuit tractanda. Quid autem intendat per hoc quod dixit secundum eundem modum methodi, declarat subdit: quod perscrutandum est quid est mistio, & quid miscibile, & quibus existit entium, id est, quæ contingit misceri, & videndum quomodo fiat, & si sit mistio, vel verum sit mendacium mistionem fieri: quia hoc modo supra quæsiuit de aliis. Deinde cum dicit.

b ¶ Prosequitur intentum, & circa hoc duo facit. Primo pertractat vltimam quæstionem, scilicet, an mistio sit: Secundo pertractat quæstionem scilicet, quomodo mistio fiat, ibi. [Continuum autem his.] Alias autem quæstiones non prosequitur, quia ex cognitione istarum reliquæ innotescunt. Circa primum

A duo facit. Primo ponit rationes ostendentes mistionem non esse: secundo soluit eas, ibi. [Hic quidem videtur sermo.] Dicit ergo primo, quod sunt quidam dicentes non esse possibile mistionem fieri: & ad hoc probandum, vtatur tali ratione. Quando miscibilia veniunt ad mistionem, aut manent, sicut prius in forma & specie: aut non manent, sed corrumpuntur ambo, vel alterum: si ambo manent in forma & specie, sicut prius & non alterantur, tunc non sunt magis mista quæ prius, sed consimiliter se habent: si autem alterum corrumpatur, nec etiam tunc erit mistio, sed corruptio vnius, & conseruatio alterius non corrupti: si autem ambo inuicem corrumpuntur, tunc etiam non erit mistio: quia non possunt esse mista, quæ nullo modo sunt entia. Deinde cum dicit.

Præterea, fieri non potest vt accretio decretioue sit, non enim quoduis fiet maius: si accretio adiectio sit, & non totum mutetur vel admisto aliquo vel ipso per se mutato. Quod igitur generare ac agere, & generari, ac pati inter se mutuo sit, & quonam pacto id fieri queat, hoc quonam quidam fieri dicat, non tamen fieri possit, hoc modo sit definitum.

Nam fieri non potest, vt quid alterum alteri miscetur, sicut quidam aiunt. Etenim cum ea quæ mista sunt, adhuc sint, nec alterationem subierint, non magis nunc quam prius esse mista, sed similiter sese habere dicunt. Porro si alterum sit corruptum, non esse mista, sed alterum esse, alterum non esse. mistionem autem eorum esse, quæ similiter sese habent. Eodem autem modo, & si posita quam in vni ambo venerint, vt vnaq; eorum quæ miscentur, corruptum sit: non enim ea esse mista, quæ omnino in ratione rerum non sunt.

Hæc igitur ratio postulare viderur, vt quo mistio à generatione & corruptione, & quo miscibile à generabili, & corruptibili differat, definiamus. Perspicuum enim est, mistionem, si quidem sit, ab illis differre oportere. Quo sit vt hisce cognitio, quæ addu-

differentia erit manifesta, tunc soluetur quæstio. Ponit ergo differentiam in mistionis, & generationis, cum dicit. [At vero neque materiam] dicens, quod in materia non dicitur misceri generabili, sed potius effici actum per formam: nihil enim aliud ad generationem requiritur secundum Aristot. in quinto Metaphysic. nisi agens reducens materiam præexistentem in potentia ad actum. Vnde in octauo Metaph. dicit, quod nō est alia causa quare partes definitionis sunt veræ vnum, nisi agens, quod reducit ad actum, quod prius erat in potentia: materia enim, in qua generatur ignis, non dicitur misceri igni, nec etiam formæ ipsius: similiter non dicimus ignem misceri lignis, cum ardet ea: nec etiam dicimus, quod materia ignis miscetur particulis ignis neque ipsi igni, sicut dicimus quod vnum miscibile miscetur particulis alterius miscibilis, & ipsi miscibili. Sed dicimus materia-

Text. com. 83.

T. c. 84.

Text. com. 15. T. c. 15.

ceriam ignis, sicut ligna vel aliud corrumpi, ignem autem generari. Ex quo manifeste potest concludi, quod mistio non est generatio, neque corruptio. Deinde cum dicitur...

Quod ponit differentiam mistionis ad alios motus, & primo ad augmentum dicens, quod secundum eundem modum non dicimus cibum misceri corpori cibato: quia cibum trahit in dominans corpus, quod manet secundum formam...

Secundum autem modum eundem, neque corpori cibum, neque figuram cere mistam, neque figuram tumori, neque corpus, & album, neque totaliter passiones, & habitus posse esse mista rebus, saluata enim videntur. Sed tamen neque album, & disciplinam contingit misceri, neque aliud non separabilem aliquod. Sed de hoc dicunt quidam non bene, qui omnia quandoque simul esse dicunt, & mista esse, Non enim omne omnimiscibile, sed oportet existere separabile vtrumque mistorum: passionum autem nulla separabilis.

Quoniam autem sunt haec quidem potentia, haec autem actu entium contingit mista esse aliqualiter, & non esse, actu quidem ente aliquo generato ex ipsis,

contingunt superioribus motibus, ut omnis ipsius virtus gubernetur inde: quia illud oportet iurare primam causam, quod omnibus est principium motus: tale autem est ipsum caelum, & ideo ibidem subdit, quod causa eorum, quae accidunt circa ignem, terram, & alia elementa, est virtus eorum, quae semper mouentur. Vnde in eodem dicit, quod sphaera ignis mouetur circulariter & etiam sphaera aeris, licet non tota, per raptum firmamentum. Habent etiam aliae stellae specialem effectum in aliquibus elementis, sicut sphaera Solis in qua est effectus caloris, est nata mouere ignem, & sphaera Lunae est nata mouere aquam, sicut ad sensum patet: aliae autem sphaerae, v. planetarum naturae sunt mouere aerem, & ideo aer tot diuersis motibus mouetur. Est enim in aere frigus congelatiuum ex sphaera Saturni, & aestus ex sphaera Martis, & temperies in calido ex sphaera Iouis, & temperies in frigido ex sphaera Venus: commiscibilis, & passibilis facilis ex sphaera Mercurii. Sphaera autem stellarum fixarum, quae est octaua, in qua sunt multae imagines, & figurae, mouet terram: vnde & in ipsa figurantur imagines multae in generatis. Licet ergo elementa leuia non descendant ex se, nec grauiascendant ex se: tamen ex motoribus vniuersalibus ordinantibus motum, aliquando descendant leuia, & ascendant grauias. Huiusmodi autem conueniens exemplum est in qualitatibus actiuis, & passiuis corporis animati: non enim in animalibus semper mouetur calidum secundum naturam ignis, nec agit actum ignis omnino, sed potius mouetur in id, ad quod dirigitur ab anima, & agit ad terminum, & finem internum ab ea: sicut Philosophus dicit contra Empedocleum in Secundo de Anima. Cum autem motus caeli, & opus naturae sit opus intelligentiae, ut dicit Philosophus, non semper sequuntur elementa proprium impetum sui motus, sed aliquando mouebuntur in id, ad quod per voluntatem intelligentiae dirigitur, siue per virtutem stellarum, si de propinquo, siue instrumentali motore loquamur. Hoc autem manifestum est per exemplum de vapore terrestri eleuato a terra, sicut dicitur in Primo Meteororum, qui per virtutem Solis ascendit ad calidam regionem aeris. Et de vapore humido, & aquoso similiter ascendente: vnde, cum in aere sint quaedam partes ignitae, & aereae, & aquae, & terrae mouentur a se inuicem ascendendo, & descendendo. Quod autem ignis sit in aere, patet per Philosophum in Primo Meteororum. Dicit enim quod ambitus ignis per aerem frequenter spargitur motu, i. per virtutem caelestis motus, & fertur violentia deorsum, & ideo sunt aliqua partes ignis, & in rore, & in vaporibus pluuiialibus descendentes, quas vapores accipiunt in regione aeris calefacta & ideo aquae pluuiiales sunt vaporosae, & calidae. Et haec etiam est causa, quod niue descendente non est tanta intensio frigoris, sicut in aliis hyemalibus temporibus, sic ergo cum pluuia, & rore, & aliis huiusmodi descendunt partes ignitae ad locum mistionis. Ex his patet ad mistionem non mouet violentia, sed natura, & ideo mistio non est violenta sed naturalis. Circa secundum autem diuersi diuersimode opinantur. Sunt enim quidam dicentes, quod qualitatibus actiuis, & passiuis ad medium redactis aliqualiter per alterationem, formae generales elementorum manent in misto, quia si non manerent, corruptio quaedam erit in misto. Rursum etiam, quia aliter simplicia corpora, elementorum rationem amitterent. Elementum enim est ex quo componitur aliquid, & est in eo ut dicitur. Quinto Metaphysicae. Sed ista opinio est impossibilis. Impossibile enim materiam secundum idem, diuersas formas elementorum suscipere. Si igitur in corpore misto formae substantiales elementorum saluarentur, oportebit diuersis partibus materiae eas inesse: materia autem diuersas partes accipere est impossibile, nisi praerintellecta quantitate in materia: sublata enim quantitate, materia indiuisibilis permanet sicut patet in Primo Physico. ex materia autem sub quantitate existente, & forma substantiali adueniente, corpus Physicum constituitur. Diuersae igitur partes materiae formae elementorum subsistentes plurius corporum rationem suscipiunt: multa autem corpora impossibile est esse simul. Non igitur in qualibet parte corporis misti erunt quatuor elementa: & similiter non erit vera mistio, sed ad sensum sicut accidit in congregatione corporum insensibilium propter paruitatem. Praeterea quaelibet forma substantialis propriam dispositionem acquirit in materia, sine qua esse non potest: vnde altera est via ad alterationem, altera ad corruptionem: impossibile autem est eandem esse dispositionem, quam requirit forma ignis, & quam requirit forma aeris, vel aquae, sed sunt contrariae: contraria autem esse non possunt in eodem subiecto. Impossibile est igitur, quod in eadem parte misti sint formae substantiales ignis & aquae. Si igitur mistio fiat remanentibus formis simplicium corporum, sequitur quod non sit mistio, sed solum ad sensum: quasi iuxta se positae partes insensibilibus propter paruitatem. Quidam vtriusque rationes vitare volentes in maius inconueniens inciderunt. Vt enim mistionem ab elementorum corruptione distinguerent, dixerunt formas substantiales elementorum aliqualiter remanere in misto. Sed rursus, ne cogerentur mistionem ad sensum, & non secundum veritatem ponere, posuerunt quod formae elementorum non manent in initio secundum suum completum, sed in quoddam medium reducunt. Dicunt enim quod formae elementorum suscipiunt magis & minus, & habent contrarietatem adiuicem. Et quae haec manifeste repugnat communi opinioni & dictis Aristotelis dicentis in praedicamentis, quod substantiae nihil est contrarium: & quod non recipit magis, & minus: vterius procedunt, dicentes quod formae elementorum sunt imperfectissimae, utpote materiae primae propinquiores: vnde sunt media inter formas substantiales, & accidentales. Et sic in quantum accedunt ad naturam formarum accidentalium, magis & minus suscipere possunt. Haec autem positio multipliciter improbabilis est: primo, quia esse aliquid medium inter substantiam & accidens est omnino impossibile: esset enim aliquid medium inter affirmationem & negationem: proprium enim accidentis est in subiecto esse, substantiae vero in subiecto non esse: forma autem substantiales sunt quidem in materia, sed non in subiecto: nam subiectum est hoc aliquid, forma autem substantialis est, quae facit hoc aliquid, non autem praesupponit ipsum. Item, ridiculum est dicere medium esse inter ea, quae non sunt vnius generis, vt probatur in Decimo Metaphysicae. medium enim & extrema ex eodem genere esse oportet: nihil ergo medium esse potest inter substantiam & accidens. Vnde impossibile est formas elementorum suscipere magis & minus. Omnis enim forma recipiens magis & minus est diuisibilis per accidens, in quantum, scilicet subiectum potest eam participare vel magis, vel minus. Secundum autem id, quod est diuisibile vel per accidens vel per se, contingit esse motum continuum, vt patet in Sexto Physicae. igitur formae substantiales elementorum suscipiunt magis & minus, tam generatio quam corruptio erit motus continuus, quod est impossibile. Nam motus continuus non est nisi in tribus generibus, scilicet in quantitate, qualitate, & vbi. Oportet igitur alium modum inuenire, quo & veritas mistionis saluetur, & tamen elementa non totaliter corrumpantur, sed aliqualiter in misto remaneant. Considerandum est igitur quod qualitates actiuae, & passivae elementorum contrariae sunt adiuicem, & magis & minus recipiunt: ex contrariis autem qualitatibus, quae suscipiunt magis & minus, constitui potest media qualitas, quae sapit vtriusque extremi naturam: sicut pallidum inter album & nigrum. Sic igitur remissis excellentiis elementarium qualitatibus, constituitur ex eis quaedam qualitas media, quae est propria qualitas corporis misti, differens tamen in diuersis secundum diuersam mistionis proportionem; & haec quidem qualitas est propria dispositio ad formam corporis misti, sicut qualitas simplex ad formam corporis simplicis. Sicut igitur extrema inueniuntur in medio, quod participat naturam vtriusque, sic qualitates simplicium corporum inueniuntur in qualitate corporis misti. Qualitas autem simplicis corporis est quod aliud a forma substantiali ipsius: agit tamen virtute formae substantialis: alioquin calor calefaceret tantum, non autem forma substantialis educeret in actum, cum nihil agat supra suam speciem. Sunt igitur virtutes formarum substantialium simplicium corporum in corporibus mistis, non actu, sed virtute. Et hoc est quod dicit Philosophus: non manent igitur elementa scilicet in misto, actu, vt corpus album: nec corrumpuntur, nec alterum, nec ambo: saluatur enim virtus eorum.

Eodem autem modo, neque corpori alimentum, neque figuram, quae cere molem affirmat, cere misceri dicimus. nec corpori albedinem, nec omnino affectus habitusque rebus ipsis misceri possibite est: quippe cum ipsi salui cernantur. At vero nec albedinem, & scientiam, nec aliud quicquam inseparabile, misceri contingit. Quinimo nec id probe dicunt, qui omnia aliquando & simul esse, & misceri inquit, non enim omnibus omnia misceri queunt: sed eorum, quae miscentur, vtrumque separabile quid esse oportet, affectuum autem, nullus separabilis existit.

Cum autem eorum, quae sunt, alia actu sint, alia potentia, quae mista sunt esse quodammodo & non esse contingit, actu quidem aliud existente eo quod ex eis factum est, potentia vero

ribus vniuersalibus ordinantibus motum, aliquando descendant leuia, & ascendant grauias. Huiusmodi autem conueniens exemplum est in qualitatibus actiuis, & passiuis corporis animati: non enim in animalibus semper mouetur calidum secundum naturam ignis, nec agit actum ignis omnino, sed potius mouetur in id, ad quod dirigitur ab anima, & agit ad terminum, & finem internum ab ea: sicut Philosophus dicit contra Empedocleum in Secundo de Anima. Cum autem motus caeli, & opus naturae sit opus intelligentiae, ut dicit Philosophus, non semper sequuntur elementa proprium impetum sui motus, sed aliquando mouebuntur in id, ad quod per voluntatem intelligentiae dirigitur, siue per virtutem stellarum, si de propinquo, siue instrumentali motore loquamur. Hoc autem manifestum est per exemplum de vapore terrestri eleuato a terra, sicut dicitur in Primo Meteororum, qui per virtutem Solis ascendit ad calidam regionem aeris. Et de vapore humido, & aquoso similiter ascendente: vnde, cum in aere sint quaedam partes ignitae, & aereae, & aquae, & terrae mouentur a se inuicem ascendendo, & descendendo. Quod autem ignis sit in aere, patet per Philosophum in Primo Meteororum. Dicit enim quod ambitus ignis per aerem frequenter spargitur motu, i. per virtutem caelestis motus, & fertur violentia deorsum, & ideo sunt aliqua partes ignis, & in rore, & in vaporibus pluuiialibus descendentes, quas vapores accipiunt in regione aeris calefacta & ideo aquae pluuiiales sunt vaporosae, & calidae. Et haec etiam est causa, quod niue descendente non est tanta intensio frigoris, sicut in aliis hyemalibus temporibus, sic ergo cum pluuia, & rore, & aliis huiusmodi descendunt partes ignitae ad locum mistionis. Ex his patet ad mistionem non mouet violentia, sed natura, & ideo mistio non est violenta sed naturalis. Circa secundum autem diuersi diuersimode opinantur. Sunt enim quidam dicentes, quod qualitatibus actiuis, & passiuis ad medium redactis aliqualiter per alterationem, formae generales elementorum manent in misto, quia si non manerent, corruptio quaedam erit in misto. Rursum etiam, quia aliter simplicia corpora, elementorum rationem amitterent. Elementum enim est ex quo componitur aliquid, & est in eo ut dicitur. Quinto Metaphysicae. Sed ista opinio est impossibilis. Impossibile enim materiam secundum idem, diuersas formas elementorum suscipere. Si igitur in corpore misto formae substantiales elementorum saluarentur, oportebit diuersis partibus materiae eas inesse: materia autem diuersas partes accipere est impossibile, nisi praerintellecta quantitate in materia: sublata enim quantitate, materia indiuisibilis permanet sicut patet in Primo Physico. ex materia autem sub quantitate existente, & forma substantiali adueniente, corpus Physicum constituitur. Diuersae igitur partes materiae formae elementorum subsistentes plurius corporum rationem suscipiunt: multa autem corpora impossibile est esse simul. Non igitur in qualibet parte corporis misti erunt quatuor elementa: & similiter non erit vera mistio, sed ad sensum sicut accidit in congregatione corporum insensibilium propter paruitatem. Praeterea quaelibet forma substantialis propriam dispositionem acquirit in materia, sine qua esse non potest: vnde altera est via ad alterationem, altera ad corruptionem: impossibile autem est eandem esse dispositionem, quam requirit forma ignis, & quam requirit forma aeris, vel aquae, sed sunt contrariae: contraria autem esse non possunt in eodem subiecto. Impossibile est igitur, quod in eadem parte misti sint formae substantiales ignis & aquae. Si igitur mistio fiat remanentibus formis simplicium corporum, sequitur quod non sit mistio, sed solum ad sensum: quasi iuxta se positae partes insensibilibus propter paruitatem. Quidam vtriusque rationes vitare volentes in maius inconueniens inciderunt. Vt enim mistionem ab elementorum corruptione distinguerent, dixerunt formas substantiales elementorum aliqualiter remanere in misto. Sed rursus, ne cogerentur mistionem ad sensum, & non secundum veritatem ponere, posuerunt quod formae elementorum non manent in initio secundum suum completum, sed in quoddam medium reducunt. Dicunt enim quod formae elementorum suscipiunt magis & minus, & habent contrarietatem adiuicem. Et quae haec manifeste repugnat communi opinioni & dictis Aristotelis dicentis in praedicamentis, quod substantiae nihil est contrarium: & quod non recipit magis, & minus: vterius procedunt, dicentes quod formae elementorum sunt imperfectissimae, utpote materiae primae propinquiores: vnde sunt media inter formas substantiales, & accidentales. Et sic in quantum accedunt ad naturam formarum accidentalium, magis & minus suscipere possunt. Haec autem positio multipliciter improbabilis est: primo, quia esse aliquid medium inter substantiam & accidens est omnino impossibile: esset enim aliquid medium inter affirmationem & negationem: proprium enim accidentis est in subiecto esse, substantiae vero in subiecto non esse: forma autem substantiales sunt quidem in materia, sed non in subiecto: nam subiectum est hoc aliquid, forma autem substantialis est, quae facit hoc aliquid, non autem praesupponit ipsum. Item, ridiculum est dicere medium esse inter ea, quae non sunt vnius generis, vt probatur in Decimo Metaphysicae. medium enim & extrema ex eodem genere esse oportet: nihil ergo medium esse potest inter substantiam & accidens. Vnde impossibile est formas elementorum suscipere magis & minus. Omnis enim forma recipiens magis & minus est diuisibilis per accidens, in quantum, scilicet subiectum potest eam participare vel magis, vel minus. Secundum autem id, quod est diuisibile vel per accidens vel per se, contingit esse motum continuum, vt patet in Sexto Physicae. igitur formae substantiales elementorum suscipiunt magis & minus, tam generatio quam corruptio erit motus continuus, quod est impossibile. Nam motus continuus non est nisi in tribus generibus, scilicet in quantitate, qualitate, & vbi. Oportet igitur alium modum inuenire, quo & veritas mistionis saluetur, & tamen elementa non totaliter corrumpantur, sed aliqualiter in misto remaneant. Considerandum est igitur quod qualitates actiuae, & passivae elementorum contrariae sunt adiuicem, & magis & minus recipiunt: ex contrariis autem qualitatibus, quae suscipiunt magis & minus, constitui potest media qualitas, quae sapit vtriusque extremi naturam: sicut pallidum inter album & nigrum. Sic igitur remissis excellentiis elementarium qualitatibus, constituitur ex eis quaedam qualitas media, quae est propria qualitas corporis misti, differens tamen in diuersis secundum diuersam mistionis proportionem; & haec quidem qualitas est propria dispositio ad formam corporis misti, sicut qualitas simplex ad formam corporis simplicis. Sicut igitur extrema inueniuntur in medio, quod participat naturam vtriusque, sic qualitates simplicium corporum inueniuntur in qualitate corporis misti. Qualitas autem simplicis corporis est quod aliud a forma substantiali ipsius: agit tamen virtute formae substantialis: alioquin calor calefaceret tantum, non autem forma substantialis educeret in actum, cum nihil agat supra suam speciem. Sunt igitur virtutes formarum substantialium simplicium corporum in corporibus mistis, non actu, sed virtute. Et hoc est quod dicit Philosophus: non manent igitur elementa scilicet in misto, actu, vt corpus album: nec corrumpuntur, nec alterum, nec ambo: saluatur enim virtus eorum.

Text. com. 47.

T. c. 85.

Avi. 3. Coeli. com. 67.

Cap. de substantia.

T. c. 22.

T. c. 17. T. c. 1.

potentia autem adhuc vtroque quae erant antequam miscerentur, & non partita. Hic autem sermo quaeluit prius. Videntur enim quae miscentur prius ex separatis conuenientia, & possibilita separari rursus. Neque manent igitur actu, vt corpus & album, neque corrumpuntur neque alterum neque ambo: saluatur enim virtus eorum. ideo haec quidem derelinquantur.

LECTIO XXV.

Continuam autem his quaestionem dicendum, vtrum ne mistio ad sensum sit, vt quando ita in parua diuiduntur, quae miscentur, & ponuntur adiuicem hoc modo, vt non manifestum sit sensui vnumquodque, tunc mista sunt. Aut non sunt; sed est vt quaecunq; secus quamcunq; sit particulam mistorum. dicitur enim sic illo modo v. g. ordeum mistum frumento quando quodcunq; secus quodcunq; ponetur.

vel minus. Secundum autem id, quod est diuisibile vel per accidens vel per se, contingit esse motum continuum, vt patet in Sexto Physicae. igitur formae substantiales elementorum suscipiunt magis & minus, tam generatio quam corruptio erit motus continuus, quod est impossibile. Nam motus continuus non est nisi in tribus generibus, scilicet in quantitate, qualitate, & vbi. Oportet igitur alium modum inuenire, quo & veritas mistionis saluetur, & tamen elementa non totaliter corrumpantur, sed aliqualiter in misto remaneant. Considerandum est igitur quod qualitates actiuae, & passivae elementorum contrariae sunt adiuicem, & magis & minus recipiunt: ex contrariis autem qualitatibus, quae suscipiunt magis & minus, constitui potest media qualitas, quae sapit vtriusque extremi naturam: sicut pallidum inter album & nigrum. Sic igitur remissis excellentiis elementarium qualitatibus, constituitur ex eis quaedam qualitas media, quae est propria qualitas corporis misti, differens tamen in diuersis secundum diuersam mistionis proportionem; & haec quidem qualitas est propria dispositio ad formam corporis misti, sicut qualitas simplex ad formam corporis simplicis. Sicut igitur extrema inueniuntur in medio, quod participat naturam vtriusque, sic qualitates simplicium corporum inueniuntur in qualitate corporis misti. Qualitas autem simplicis corporis est quod aliud a forma substantiali ipsius: agit tamen virtute formae substantialis: alioquin calor calefaceret tantum, non autem forma substantialis educeret in actum, cum nihil agat supra suam speciem. Sunt igitur virtutes formarum substantialium simplicium corporum in corporibus mistis, non actu, sed virtute. Et hoc est quod dicit Philosophus: non manent igitur elementa scilicet in misto, actu, vt corpus album: nec corrumpuntur, nec alterum, nec ambo: saluatur enim virtus eorum.

LECTIO XXV.

Vbitationem autem huiusce continuam, edisseramus oportet, vtrum mistio quippiam ad sensum sit, vbi gratia, cum ea quae miscentur, ita in parua diuisa fuerint, & hoc pacto iuxta se posita, vt nullum sensu dignoscatur, tuncne mista sunt an non. Sed sit vt eorum quae mista sunt, particula quaelibet iuxta quamlibet sit. Illo igitur modo mista esse dicuntur, vt ordeacea grana frumentaceis, eum quodlibet iuxta quodlibet positum est.

trema inueniuntur in medio, quod participat naturam vtriusque, sic qualitates simplicium corporum inueniuntur in qualitate corporis misti. Qualitas autem simplicis corporis est quod aliud a forma substantiali ipsius: agit tamen virtute formae substantialis: alioquin calor calefaceret tantum, non autem forma substantialis educeret in actum, cum nihil agat supra suam speciem. Sunt igitur virtutes formarum substantialium simplicium corporum in corporibus mistis, non actu, sed virtute. Et hoc est quod dicit Philosophus: non manent igitur elementa scilicet in misto, actu, vt corpus album: nec corrumpuntur, nec alterum, nec ambo: saluatur enim virtus eorum.

LECTIO XXV.

Postquam Philosophus determinauit mistionem esse, hic determinat, quomodo fiat mistio. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opiniones aliorum de modo mistionis; secundo ponit opinionem propriam ibi. [Sunt itaque vt diximus.] Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones aliorum; secundo reprobat eas ibi. [Si autem est omne corpus.] Circa primum sciendum est, quod de modo mistionis duplex fuit opinio. Vna fuit quod tunc solum mistio fiat, quando miscibilia diuidunt in tam minima secundum quantitatem, quod sensus ea percipere non potest: & quando illa minima fuerint secus inuicem posita non alterata, tunc dicunt fieri mistionem: & hanc opinionem primo ponit Philosophus. Secundam opinionem ponit ibi. [Aut non sunt.] Quae fuit talis. Quod cum miscibilia sunt diuisa, non ita vt sistat diuisio in minima secundum sensum, sed sistat in minima secundum materiam, scilicet quod non sit accipere minus, quod seruet materiam, & operationem miscibilis. Conueniunt enim ambae istae opiniones, quod dicunt mistionem esse secundum minima: sed differunt, quia prima ponit minima quo ad sensum, secunda minima secundum materiam. Dicit ergo Philosophus, quod dicendum est & determinandum continuum quaestionem, scilicet si ita sit, vt dicit prima opinio, vel sicut dicit secunda, quae dicit, scilicet quod diuisio

T. c. 87.

diuiso corpore in minima simpliciter; quælibet pars eius est se- cus quamcūque partem alterius. Dicitur enim sic a quibusdam, verbi gratia sicut si diceremus hordeum mistum cum frumeto: licet n. illa discernantur, tunc sunt minima sui generis. Et ad similitudinem istorum dicunt fieri mistionem elementorum, quando in minima simpliciter diuiso elemento, quælibet pars vnus est iuxta partem alterius. Deinde cum dicit.

Text. com. 86.

b Si autem est omne corpus diuisibile, si est corpus corpori miscibile homiomeris quamcumque partem cuiusque propinquam esse oportebit. Quoniam autem non est in minima diuisio, neque compositio idem quod mistio sed aliud, manifestum quod neque secundum parua saluata oportet quæ miscentur, dicere mista esse. Compositio enim erit & non temperamentum, neque mistio neque habebit eandem rationem cum toto pars. Dicimus autem oportere si mistum est aliquid, mistum homiomerum esse. vt quemadmodum aquæ pars aqua, ita & temperati. Si autem secundum parua compositio esset mistio, & nihil contingeret horum; sed solum quidem mista ad sensum.

c Et idem huic quidem mistum si non videt quis acute, lynceo autem non mistum videbitur. Neque diuisione vt quæcumque secus quamcumque pars, impossibile enim ita diuidi. Aut igitur non erit mistio, aut dicendum est hoc quomodo contingit fieri rursus.

T. c. 87. toto. Nos autem dicimus, quod si est aliquid mistum, oportet ipsum esse homiomerum, id est, eiusdem rationis in parte & in toto: & sicut quælibet pars aquæ est aqua, ita quælibet pars misti est mistum. Si autem mistio esset compositio secundum parua vt dicebat vtraque opinio, licet differenter, nihil horum contingeret, sed solum mistio ad sensum, & non secundum veritatem. Deinde cum dicit.

T. c. 88.

d Sunt vtiq; vt diximus, entium hæc quidem actiua, hæc autem passiuæ ab his. Hæc quidem igitur conuertuntur quorum eadem materia est & actiua ad in vicem: hæc autem faciunt, sed impassibilia sunt, quorum non est eadem materia. Horum quidem igitur non est mistio. ideoque neque medicina facit sanitates, neque sanitas est mista corporibus. Actiuorum autem & passiuorum quæcumque sunt facile diuisibilia, multa quidem paucis & magna paruis composita non faciunt mistionem, sed augmentationem dominantis. transmutatur enim alterum in dominans ideo gutta vini in mille millibus amphoris aquæ non miscetur: soluitur enim species & transmutatur in totam aquam.

T. c. 89.

e Quando autem potentiis adæquantur æqualiter, tunc transmutatur vtrumque in dominans

fus dicendum est, quomodo contingit mistionem fieri. Deinde cum dicit.

d Determinat de modo mistionis secundum propriam opinionem, & primo præmittit quandam diuisionem necessariam ad propositum ostendendum, dicens, quod sicut supradictum est: entium, quædam sunt actiua, quædam passiuæ ab his, sc. actiuis, sed istorum, quædam communicant in materia, & talia in agendo & patiendo adinuicem conuertuntur: quædam vero sunt, quorum non eadem materia est, & talium licet vnus agat, & reliquum patiat, non tamen in hoc conuertuntur adinuicem. Secundo ibi. [Horum quidem igitur non est mistio.] Prosequitur interitum. Et circa hoc tria facit. Primo, ostendit quæ non sunt miscibilia, siue ex quibus non potest fieri mistio: secundo ostendit quando, & ex quibus fiat mistio ibi. [Quando autem potentius adæquantur.] Tertio redit iterum super primum, com. vt melius manifestet 89: quæ nullo modo sunt miscibilia ibi. [Quando autem alterum.] Dicit ergo primo, quod eorum quæ non communicant in materia, non potest esse mistio: & ideo licet medicina faciat sanitatem, non tamen patitur a sanitate, & ideo misceri ibi non potest. Neque sanitas vel aliquid accidens miscetur corporibus, & talia immiscibilia sunt ex sui natura. Quædam autem, licet sint miscibilia ex sui natura, tamen per accidens misceri non possunt. Et quæ fiat ista, declarat ibi. [Actiuorum & passiuorum.] Dicens, quod si multa de genere actiuorum & passiuorum componantur, & magna paruis, non faciunt mistionem, sed faciunt augmentum prædominantis, per cuius virtutem, alterum, scilicet paucum, vel paruum transmutatur in alterum prædominans. Et ideo gutta vini in mille millibus amphoris aquæ, non miscetur cum ipsa aqua: quia forma siue species eius transmutatur, & corrumpitur in totam aquam. Deinde cum dicit.

At si omne corpus sit diuisibile, si corpus corpori mistum similitudine sit, partem quamlibet secus quamlibet esse oportebit. Atque cum fieri nequeat vt in partes minimas diuisio fiat & compositio non idem sit quod mistio, sed aliud, non oportere dicere quæ miscentur esse mista secundum partes exiguas, quæ suam adhuc retineant naturam, perspicuum est: compositio enim esse, non temperatura, aut mistio, nec pars eandem cum toto haberet rationem. Dicimus autem; si quid misceri debeat, quod mistum est similitudine esse partium & quemadmodum aquæ pars aqua est, ita & temperati temperatum. Quod si mistio sit compositio secundum partes exiguas, nihil horum accidit, sed solum esse mista ad sensum.

Atque idem huic quidem si acute non videat esse mistum, Lynceo vere non esse mistum videbitur. Neque diuisione, adeo vt quævis particula iuxta quamuis posita sit, mistio sit, nam fieri non potest vt corpora sic diuidantur. Aut igitur non est mistio, aut hoc rursus est dicendum quo pacto, inquam fieri possit.

Sunt itaque (vt diximus) eorum quæ sunt, quædam actiua, quædam quæ ab hisce pati solent. Quædam igitur conuertuntur: suntque inter se mutuo actiua & passiuæ, quorum videlicet eadem est materies. Quædam vero agunt & non patiuntur, nimirum quibus materies eadem non est. Horum igitur non est mistio. Quare nec medendi scientia sanitatem, nec sanitas eandem, mista corporibus efficiunt. Eorum vero actiuorum, & passiuorum, quæ facile diuisibilia sunt, multa quidem paucis & magna paruis composita mistionem non faciunt, sed accretionem eiusce quod euincit. Nam alterum, in id quod euincit, verti solet. vt gutta vini, decies millenis aquæ mensuris non miscetur, etenim forma vini perit, atque vinum in totam aquam vertitur.

Cum vero potentias habent quodammodo æquales, tum vtrumque; e sua quidem mutatur natura in id quod

siue species eius transmutatur, & corrumpitur in totam aquam. Deinde cum dicit.

e Ostendit ex quibus & quando fiat mistio: & circa hoc tria facit. Primo ostendit quando, & ex quibus fiat mistio; secundo ostendit

Legitur in quibusdam cõ. & recti- qualiter.

ostendit quæ faciliter miscentur ibi. [Et parua autem.] Tertio autem quæ difficilius miscentur ibi. [Multum autem.] Dicit ergo primo, quando potentia miscibilium adæquantur, tunc vnusquodque miscibilium æqualiter dominatur: & vnusquodque ad alterum tanquam ad dominans transmutatur, & vnusquodque ex suis passus natura secundum aliud transmutatur. Nec tamen vno corrupto aliud generatur, sed fit medium inde commune, quod participat omnium virtutes miscibilium coniuictorum. Manifestum est ergo, quod hæc sunt miscibilia, quæcumque sunt de numero scientium siue agentium, & habent contrarietatem: quia hæc sunt adinuicem passiuæ: & hoc est primo quod requiritur in miscibilibus. Contra hoc autem quod hic dicitur, obicitur à quibusdam, quia si miscibilium potentia adæquantur, tanta est virtus resistendi, quanta est virtus ad agendum: & ita nec agent, nec patientur adinuicem. Item obicitur Auic. & Algazel, dicentes, quod si miscibilia adæquantur in misto non magis inclinabitur illud mistum sursum, quam deorsum, vel ad aliquam aliam loci differentiam; cum nullum sit in ipso prædominans elementorum; & adhuc sequitur, quod quilibet motus secundum triplum magis est violentus quam naturalis: & similiter est de loco. Sequeretur etiam, quod omnis mistio esset vna: & ita ex similibus in quantitate, & qualitate essent caro, & ossa, & lapis, & cætera mista; quod est impossibile. Ad quod dicendum est, quod cum omnis mistio naturalis sit propter generationem, non sic sunt intelligenda verba Philosophi quod in misto sit æqualitas virtutum, & potentiarum, vt prima ratio procedebat: nec etiam oportet quod ibi sit æqualitas quantitatis ipsorum miscibilium: sed est intelligendum, quod ibi sit æqualitas proportionis, quam requirit forma rei generandæ, propter quam est mistio. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Deinde cum dicit.

Text. com. 90.

f Et parua autem paruis posita secus miscentur magis: facilius enim inuicem, & citius transfeunt.

Text. com. 89. fi.

g Multum autem & à multo tardius hoc operatur. Ideo & bene determinabilia diuisibilia, & passiuorum miscibilia. Diuiduntur enim hæc in parua facilius: hoc enim est bene determinabile esse, verbi gratia humidi miscibilia maxime corporum. Bene determinabile enim maxime humidum diuisibile, si non viscosum sit: hæc etenim vtiq; ampliolem & maiorem solum tumorem faciunt.

Text. com. 90.

h Quando autem alterum solum passiuum erit, aut vehementer, hoc autem valde parum, aut nihil maius est id, quod ex ambobus mistum est, aut parum, quod contingit circa stannum, & æs. Quædam enim balbutiuntur adinuicem & epafoterizant. Videntur enim aliquantulum, ac remisse mista esse, & alterum quidem susceptiuum, alterum autem species, quod in his contingit, stannum enim, vt passio aliqua sine materia ætis, pene euanescit mistum omne, colorans solum. Idem autem hoc contingit in aliis.

f Ostendit quæ faciliter & bene miscentur; dicens, quod quando parua miscentur paruis, tunc facilius fit mistio; quia talia facilius, & citius transfeunt per se inuicem alterando. Deinde cum dicit.

i Manifestum igitur ex his quæ dicta sunt, quod est mistio, & quid est mistio, & quare est, & quæ sunt miscibilia entium, quoniam sunt quædam quasi passiuæ abinuicem, & bene determinabilia, & bene diuisibilia. Hæc enim neque corrupta esse necessarium est, quando mista, neque adhuc simpliciter eadæ esse quæ prius, neque compositionem esse

g Ostendit quæ tarde & de difficili commiscentur dicens, quod quando multum miscetur multo, tunc tardius & difficilius commiscentur: & hoc ideo, quia difficilius adinuicem alterantur, & tardius transfeunt per se inuicem. Requiritur etiam ad facilem mistionem, quod miscibilia sint bene terminabilia adinuicem passiuæ: & hoc ideo, quia bene terminabilia cum sint subtilia, & humida, facilius diuiduntur in parua, quæ facilius commiscentur, quam magna; hoc n. est bene terminabile, quod est bene diuisibile in parua: verbi gratia, humida quæ sunt inter cætera corpora bene miscibilia, & hoc ideo; hinc humidum inter alia corpora est magis diuisibile in parua, nisi illud humidum sit viscosum: quia sicut dicitur, in quarto Meteororum, partes humidæ viscosæ coniacent sicut glutinum, propter mistum eis subtiliter siccum, quod apprehendit vndique humidum, & non finit elabi oleum. Quando vero aquæ admiscentur, quia lubrica simul iuncta, vel lubricum humidum compositum, auget tumorem siue quantitatem, sed non miscetur ei sic, quod quælibet pars eius alteret & alteretur ab eo ad mediam naturam misti. Deinde cum dicit.

Parua autem dum paruis admoventur propensius misceri solent, quippe cum ea facilius celeriusque se se transfeunt.

At multum tardius hoc idem efficit patitur, à multo. Idcirco ex hisce, quæ diuidi possunt patiturque solent quæ facile terminos suscipiunt, ea mistilia sunt: quippe quæ facile in parua dirimantur, hæc enim est eius, quod facile terminatur, ratio. Verbi gratia, quæ liquida sunt, inter corpora maxime mistilia sunt, cum liquidum maxime omnium diuisibile facile terminari possit, modo non sit viscosum atque tenax. Hæc enim molem reddunt ampliolem atque maiorem.

Cum autem alterum duntaxat passiuum fuerit, aut alterum vehementer & alterum admodum remisse vel nihilo vel certe paulo maius euadet quod ex vtriusque mistura consurgit, quod, in stanno & ære accidit. Nonnulla enim entia, inter se minus discreta sunt, ambiguntque, videtur enim quodammodo & remisse misceri, & quasi alterum susceptiuum, alterum forma esse, quod quidem, & in hisce accidit. Nam stannum quasi affectio quædam sine materia ætis, pene euanescit, mistura toti colore solum indito, quod idem, & in aliis quoque vsu venit.

Patet igitur ex his quæ diximus, mistionem esse, & quid ea sit, & quam ob causam, & quoniam entia mistilia sunt, quandoquidem nonnulla sunt eiusmodi, quæ & pati inter se, & facile terminari diuiditurque possunt. Hæc enim cum mista sunt non esse corrupta, nec vltra eadem simpliciter esse, nec eorum mistionem esse compositionem, nec ad sensum, nec esse. Sed mistile quidem est, quando cum

manet, nisi calor quidam, & est simile balbutientibus qui vna litera prolata, aliâ distincte non proferunt, idem etiam contingit in multis aliis. Deinde cum dicit.

i Recapitulat quæ dicta sunt de mistione, per quod etiam quarta quæstio declaratur, quæ fuit primo proposita in principio huius capituli, dicens, manifestum esse ex his quæ dicta sunt;

Text. com. 28.

& quod est mistio, & quid est, & quare est: quia propter passionem & actionem contrariorum. Et dictu est etiam quod sunt miscibilia: quando ista passiva adinvicem, & bene terminabilia; & talia, sunt bene diuisibilia. Dictu est etiam quod ad hoc, quod fit mistio, necessarium est quod miscibilia non sint simpliciter corrupta, nec sint simpliciter eadem ut prius; sunt enim corrupta quantum ad formas, & remanent quantum ad virtutem, ut supra ostensum est. Adhuc etiam ostensum est quod mistio non est compositio minimorum secundum naturam, sicut dicebat una opinio; nec minimorum secundum

Text. com. 84. in digr.

mistionem eorum, neque ad sensum. Sed est miscibile quidem quodcumque bene determinabile ens passivum fuerit & activum, & tali miscibile est; ad homiomerum enim miscibile: mistio autem est miscibilium alteratorum unio.

Fensum, ut dicebat alia: talia enim minima non sunt miscibilia. Sed illud est miscibile, quod cum sit bene determinabile, est activum & passivum; & illud quod admiscetur cum tali miscibili, est miscibile ad homiomerum, id est, cum alio mistum, quod est eiusdem rationis in toto & in partibus. Patet etiam quod mistio est miscibilium alteratorum unio. Quae quidem alteratio solum est intelligenda in virtutibus, siue qualitatibus eorum. Sed, si etiam alteratio sumatur improprie, mistio est miscibilium alteratorum, id est, corruptorum secundum formas unio.

facile deserviri queat passivum est, & activum, & ait quod est eiusmodi miscibile; nam miscibile, ad cognomine dici solet. Mistio vero, est miscibilium alteratorum unio.

Primi libri de Generatione Finis.

ARISTOTELIS DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE LIBER SECVNDVS.

Cum Sancti Thomae Aquinatis praeclarissimis Commentariis.

LECTIO PRIMA.

OSTquam Philosophus in Primo libro determinavit de generatione & corruptione in communi, & de motibus consequentibus, scilicet de alteratione & augmento, nunc in secundo libro determinat de generatione & corruptione in speciali, scilicet de generatione & corruptione elementorum. Et circa hoc duo facit. Primo recapitulat, quod dicta sunt in primo libro, & continuat dicta dicendis dando intentionem. Secundo sequitur intentum ibi. [Horum autem subiectam.] Dicit ergo primo, quod dictum est iam in primo libro de mistione & de tactu, & de facere & pati, quomodo existunt his, quae transmutantur secundum naturam; amplius etiam dictum est de generatione, & corruptione quomodo existat, & propter quam causam; similiter etiam dictum est de alteratione quid est, & in quo differt a generatione & corruptione. Relinquitur autem in hoc secundo libro considerare de corporibus quae elementa vocantur, antequam consideremus in libris de Generatione & corruptione corporum specialium, sicut lapidum, & metallorum, & plantarum, & animalium, & hoc ideo, quia omnes substantiae, quae generantur & corrumpuntur, non sunt sine istis sensibilibus corporibus, scilicet quatuor elementis.

T.c.1.

T.c.2.

LECTIO I.

DE mistione quidem igitur & tactu, & facere & pati dictum est quomodo existant his quae transmutantur, secundum naturam. Amplius autem de generatione, & corruptione simpliciter, & quomodo est, & propter quam causam. Similiter autem & de alteratione dictum est, quid est alterari, & quam habeat differentiam eorum unumquodque. Reliquum autem considerare circa vocata elementa corporum. Generatio quidem & corruptio omnibus natura subsistentibus substantiis est non sine sensibilibus corporibus.

Horum autem subiectam materiam, hi quidem esse inveniunt unam, ut puta aerem ponentes, aut ignem, aut aliquod horum medium, quod & corpus est, & separabile. Hi autem plures, numero, quae unam: quidam enim ignem

quorum subiectam materiam quidam unam esse aiunt, eam aerem, aut ignem, aut quippiam inter haec medium, quod & corpus sit & separabile ponentes. Quidam, numero plures una, alii enim ignem & terram alii & haec, & tertium aerem, alii

differentiam, siue principia, quae sunt quatuor qualitates, scilicet calidum, frigidum, humidum & siccum, sunt causae omnium aliarum qualitatum tangibilium. Deinde cum dicit.

Prosequitur intentum. Et circa hoc duo facit. Primo inquirit de substantia & numero eorum, secundo de materia ipsorum generatione, & corruptione, ibi: [Quae autem determinatum est.] Circa primum duo facit. Primo determinat de materiali principio, & formali elementorum, secundo de numero eorum, ibi: [Quae autem quatuor elementa.] Circa primum duo facit. Primo determinat de materia elementorum, secundo de formalibus, ibi: [Sed non minus.] Circa primum duo facit. Primo determinat de materia elementorum, secundum opinionem aliorum: secundo secundum opinionem propriam, ibi: [Nos autem dicimus.] Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones aliorum: secundo reprobat eas, ibi: [Quo

LECTIO I.

DE mistione igitur & tactu, & actione & passione, quo pacto hisce competant, quae natura mutationem subeunt; & insuper de ortu & occasu simplici absolutoque qualiter fiat, cuius sit, & quam ob causam; tum etiam de alteratione quid sit alterari, & quae quodque eorum habeat differentiam, dictum est. Restat, ut circa ea, quae elementa corporum appellantur, contempleremur. Nam generatio & corruptio, substantiis omnibus quae natura constant, haud sine sensibilibus corporibus competunt.

Quorum subiectam materiam quidam unam esse aiunt, eam aerem, aut ignem, aut quippiam inter haec medium, quod & corpus sit & separabile ponentes. Quidam, numero plures una, alii enim ignem & terram alii & haec, & tertium aerem, alii

rum. Sed isti diversificati sunt: quidam enim dixerunt quod illa materia erat aer, quidam vero quod ignis, sed isti diversificati sunt, quidam enim posuerunt quoddam corpus medium, igne quidem densius, aere autem subtilius. Conveniunt omnes isti in hoc, quod dixerunt ipsam materiam elementorum esse

esse corpus separabile aere, & per se existens. Alii vero fuerunt, qui dixerunt materiam elementorum esse purificatam per numerum, & isti etiam diversificati sunt, quia quidam dixerunt ipsam esse ignem, & terram, quidam vero addunt tertium, scilicet aerem, quidam addunt quartum, scilicet aquam, sicut Empedocles. Dicunt autem, tam ponentes plura duobus, quod per congregationem, & segregationem, & segregationem ipsorum, sit generatio, & corruptio in rebus. Deinde cum dicit.

Reprobat praedictas opiniones, & hoc primo, secundo, quasi incidenter reprobat opinionem Platonis. ibi. [Ut autem in Timaeo scriptum est.] Advertendum autem est circa primum, quod non reprobat opinionem ponentium plura elementa, sed ad praesens concedit eam tanquam propinquam aliquammodo veritati: unde dicit, quod sit concessum illis, qui ponunt plura elementa esse principia, per quorum transmutationem fit generatio, & corruptio, siue ista transmutatio sit congregatio & segregatio, siue quaecumque alia transmutatio, isti quodam modo bene dicunt. Reprobat autem primam opinionem: unde dicit, facientes unam materiam, & hanc corpoream, & separabilem ab omni contrarietate, & ab omni forma elementalibus, sicut quod est medium inter ignem, & aerem, peccant: quia impossibile est, quod corpus sensibile sit sine contrarietate: oportet enim, quod illud corpus infinitum, quod ipsi dicunt esse principium, sit aut graue aut leue, & si quidem erit leue, movebitur ad locum ignis; si autem graue, movebitur ad locum terrae: cuius autem motus est, & locus illius est & forma, quam motus & locus sequuntur: ergo etiam terra, vel ignis, & sic per consequens est calidum, aut frigidum, & sic non erit separabile a contrarietate, & a forma elementalibus, ut ipsi ponebant. Deinde cum dicit.

T.c.4.

T.c.5.

T.c.6.

Quoniam igitur prima principia, & elementa bene se habet dicere, quod sit confessum ex quibus transmutatis aut secundum congregationem, aut segregationem, vel secundum aliam transmutationem contingit generationem esse & corruptionem. Sed facientes quidem unam materiam extra praedicta, hanc autem corpoream, & separabilem, peccant. Impossibile enim sine contrarietate esse corpus hoc sensibile, aut enim leue, aut graue, aut calidum, aut frigidum, necesse infinitum hoc, quod quidam dicunt esse principium.

Ut autem in Timaeo scriptum est, nullam habet determinationem. Non enim dixit manifeste pandexes si separatur ab elementis. Neque videtur, villo cum dixit, esse subiectum aliquod vocatis elementis prius, ut aurum operibus aureis certe, quamquam & hoc non bene dicitur hoc modo dictum. Sed quorum quidem est alteratio, ita est. Quod autem est generatio & corruptio, impossibile illud enunciari, ex quo generatum est. Sed tamen inquit longe verius est esse aurum dicere unumquodque esse. Sed elementis entibus solidis usque ad planiciem facit dissolutionem, impossibile autem materiam primam planam esse.

Nos autem dicimus esse aliam quam materiam unam corporum sensibilium, sed hanc non separabilem, sed semper cum contrarietate, ex qua generantur, vocata elementa, determinatum est autem de his certius, & in aliis. Sed tamen quomodo & hoc modo sunt ex materia prima corpora,

Reprobat opinionem Platonis de principio elementorum, dicens. Quod illud, quod dixit Plato in Timaeo, nullam habet determinationem, quia nihil dixit determinate, & manifeste. Non enim dixit manifeste, & determinate, si illud principium, quod vocavit pandexes, id est receptaculum omnium, separatur ab elementis ita

quod sit aliquando actu existens sub forma elementis, vel non. Neque etiam dixit, quod esset aliquid materiale principium ipsorum elementorum: sed dicit quod subiectum elementorum se habet ad elementa, sicut aurum se habet ad opera operata ex auro. Sed certe hoc non bene dicitur: quia impossibile est quod id, quod est subiectum generationis, sicut materia, dicatur de ipso generato: sicut non dicimus quod caro sit terra, sed terra. Similiter illud quod alteratur non recipit praedicationem passionis in recto: non enim potest dici quod homo sit albedo, sed albus. Plato tamen dicit quod verius est dicere unumquodque opus factum ex auro esse aurum, quam ipsum esse tale. Sicut verius est dicere phialam factam ex auro esse aurum, quam phialam: ita etiam verius erit dicere ignem vel aquam vel aliud generatum esse ipsum subiectum quam esse ignem vel aquam. Potest ergo breviter sic ratio formari. Impossibile est quod subiectum generationis praedicetur in recto de generato: sed subiectum, quod ponit Plato, praedicatur in recto de elementis: ergo impossibile est, quod sit subiectum generationis & corruptionis ipsorum. Adhuc etiam peccat Plato: quia cum elementa sint corpora solida, dicit tamen quod materia eorum dissolvitur usque ad superficiem, ut patet in Terio de Caelo & Mundo: impossibile enim est quod materia prima, quae est sicut mater, sit superficies. Deinde cum dicit.

Quod igitur prima ipsa, principia elementaque probe dicantur, sit in confesso, quibus si aut congregatione segregatione, aut alia mutatione transmutentur, generationem fieri contingat atque corruptionem. Sed qui unam ultra ea quae sunt dicta, materiam faciunt, eamque corpoream atque separabilem, errant. Nam fieri non potest, ut corpus hoc, cum sensibile sit, sine contrarietate existat. Etenim infinitum hoc, quod nonnulli principium esse dicunt, aut leue, aut graue, aut calidum, aut frigidum sit necesse est.

Quod autem in Timaeo est scriptum, nihil habet certi definitivum. Nam nec ille plane dixit, an id quod omnia suscipit ab ipsis separatur elementis, nec villo uti solet, cum tamen prius dixerit illud vocatis elementis, ut aurum aureis operibus, esse subiectum quamquam id non recte dicitur, si hoc dicatur modo. Sed quorum est alteratio, ea ita sese habent: quorum vero generatio atque corruptio ea, ex nomine eorum ex quibus fiunt, appellari impossibile est. At qui longe verissimum esse inquit, dicit, quod quodque aurum esse. Verum cum solida ipsa elementa sint, ad planam usque resolutionem faciunt. Ad primam materiam esse planam ipsa, de numero eorum est, quae fieri nequeunt.

Nos autem sensibilium corporum quandam esse materiam dicimus, sed eam separari non posse, sed semper esse cum contrarietate, ex qua elementa vocata fiunt, de quibus alibi exactius est definitum, atque pertractatum. Verum enim vero, cum ad hunc modum ex materia corpora prima constent, de hisce quoque determinemus

T.c. com. 3.

text. com. 3.

pora prima, detetminandum est hic quomodo generentur: Ad horum enim manifestationem dicit sumendum esse pro principio hoc quod dictu est, scilicet quod est materia vna subiecta contrariis, inseparabilis ab eis: quia semper est cum altero contrariorum & hoc probat per hoc, quod caliditas non potest esse materia frigiditatis, nec econuerso: sed oportet aliquid effectum, vt dicitur in duodecimo Metaph. & in primo Physic. quod est subiectum amborum contrariorum, & de vno trahitur in aliud, & ideo Primum principium est id, quod est potentia corpus sensibile, & illud est materia iam dicta: Secundum vero principium sunt contrarietates qualitatum distinguentes & determinantes potentiam materiae: verbi gratia caliditas, & frigiditas & huiusmodi. Tertium iam erit elementum constitutum ex his, puta ignis, vel aqua, vel huiusmodi, & alia elementa, quae transmutantur adinuicem, dum eorum communis materia mutatur de vna forma in aliam, vt de igne in formam aeris, & similiter de aliis. Vnde non est verum quod Empedocles dicit, & quidam alii, scilicet, quod elementa non transmutantur: si enim immutabilia sunt vt quod solum fuit ignis semper sit ignis, tunc nunquam esset generatio, nec alteratio: quod est manifestum: quia secundum contrarietatem transmutantur: sicut videmus ad sensum, quod eadem materia, quae nunc est sub frigiditate aquae, aliquando est sub caliditate aeris: & quod est sub caliditate aeris, aliquando est sub caliditate ignis. Cum ergo huiusmodi qualitates consequantur formas substantiales elementorum, sicut effectus causam sequitur, dicendum quod si fiat transmutatio ipsarum qualitatum, quod etiam fit transmutatio in formis substantialibus.

Tex. com. 10 & 12. tex. co. 71.

determinandum, & de his porro, Principium quidem & primum esse materiam, inseparabilem, atque subiectam contrariis antea supponamus. neque enim calidum materia est frigidum, neque hoc calido, sed subiectum amborum. Quapropter primum quidem potentia corpus id, quod sensibile, principium est, secundum autem contrarietates, dico autem. v.g. caliditas, & frigiditas, tertio autem neque ignis & aqua & talia. Haec quidem transmutantur adinuicem, & non vt Empedocles & alii dicunt, neque enim esset alteratio. contrarietates autem non transmutantur.

LECTIO II.

Sed non minus crit corporis, squalia & quot, dicendum principia. Alii quidem enim supponentes vtuntur & non dicunt, quare talia aut tot sint.

Quoniam igitur quærimus corporis sensibilis principia, hoc autem est tangibile, tangibile autem cuius est sensus tactus, manifestum, quoniam non omnes contrarietates corporis species & principia faciunt, sed solum quæ secundum tactum, nam secundum contrarietatem differunt, & secundum tangibilem contrarietatem, ideo neque albedo & nigredo neque dulcedo & amaritudo similiter autem neque aliarum contrarietatum aliqua facit elementum.

Quamuis prior visus tactus: quapropter & subiectum prius. Sed non corporis est tangibilis passio secundum quod tangibile, sed secundum aliud, & si sit natura prius.

LECTIO II.

Postquam Philosophus determinauit de principio materiali elementorum, hic determinat de principio formali. Et primo dat intentionem suam, secundo profectur intentionum. ibi. [Quoniam igitur quærimus] Dicit ergo primo, quod non minus debemus dicere de principio formali elementorum quam de materiali. Et intelligo per formale principium ipsas sensibiles qualitates, potentiam materiae, vel materiam distinguentes: secundum quas illa corpora, qualia sunt. Inquirunt enim hic Philosophus principium corporum sensibilem, in quantum sensibilia sunt, vt ipse dicit in litera. Si autem dicitur quod velit inquirere principia formalia substantialia, tunc

dicendum est, quod quia formae substantiales sunt nobis ignota, quia insensibiles: ideo per istas qualitates, quae sunt immediata principia transmutationis substantialis, dat intelligere ipsa formalia principia substantialia, & ideo dicit, quod etiam oportet dicere quales, & quot sunt istae qualitates. Ideo autem de istis determinare oportet, quia alii Philosophi non reddunt causam, quare sunt, sed solum ex suppositione vtuntur eis. Deinde cum dicitur, quod circa hoc duo facit. Primum ostendit, quod non omnes contrarietates sunt formae elementorum perfectiuae, sed solum tangibiles: secundo quod non omnes tangibiles, sed solum primae, & ostendit, quare sunt primae. ibi. [Ipsorum autem tangibilium.] Dicit ergo primo, quod quia nos quærimus principia corporis sensibilis, & non omnis sensibilis: sed solum tangibilis, tangibile autem solum est sensus tactus: manifestum est quod non omnes contrarietates faciunt species, siue corporis sensibilis, sed solum illae quae sunt sensibiles secundum tactum, & ideo nec albedo, nec nigredo, nec dulcedo, & amaritudo, nec aliqua alia sensibilis qualitas, quae non est tangibilis, facit elementa. Et huius causa est, quia non sunt primae, nec actiuae, nec passivae adinuicem cuiusmodi oportet esse principia primorum corporum, scilicet elementorum, & ideo non transmutantur ea, quae tangunt, & propterea non valent ad generationem, & corruptionem elementorum. Deinde cum dicitur, c. g. Rea ouet, quodam dubium. Cum enim quærat hic Philosophus formas perfectiuas corporum elementorum, & cum visus sit prior tactu (& ideo obiectum visus sit prius obiecto tactus (potius videtur, quod forma perfectiuae elementorum sit querenda penes differentias visus & tactus. Sed hoc remouet dicens, quod quauis visus sit vno modo prior tactu, quia forma etiam dignitate prior est omnibus sensibus, & ideo obiectum visus prius est obiecto tactus: tamen qualitas, quae est obiectum visus, non est corpus tangibile secundum quod tangibile: et si visum contingat esse secundum naturam primam, prior forma est, & dignitate, & sine omnibus sensibus. Et si est, vt dictum est & obiectum visus prius est obiecto tactus: non tamen omne visibile, sed solum lumen siue lux, quae per ipsam mouet collum materiam generabiliem, & corruptibilem ad omnem formam tactum autem subiecto prior est, quia subternitur omnibus sensibus. vt patet 2. de Anima. & sunt contrarietates sunt causae omnium contrarietatum, & hoc patet, quia non sentimus secundum tactum, nisi id quod excellit secundum qualitates complexionatas medio tactus, quod est caro, & illae sunt calidum, frigidum,

oportet, supponentes materiam inseparabilem quidem, sed contrariis subiectum, principium atque primum esse. non enim calor frigori, nec frigus calori, sed quod subicitur vtrique, materia sensibile corpus existit, principium est. Deinde contrarietates ipsae, seu calor & frigus. Postremo, ignis, & aqua, & quae sunt eiusmodi; haec enim in sese transmutari solent, nec res perinde habet, vt Empedocles, & ceteri asserunt, non enim esset alteratio. At contrarietates ipsae transmutari in se non solent.

LECTIO II.

Verum nihilominus, & vt corporis sunt qualia, & quot principia sint, dicamus oportet. Nam ceteri suppositis vtuntur, nec cura talia sint aut tot numero dicunt.

Cum igitur corporis sensibilis, hoc est tangibilis, principia disquiramus sensibile autem sit quod tactu sensum facit; constat non omnes corporis contrarietates, species & principia facere, sed eas solum, quae sub tactum cadunt, nam: contrarietate, eaque tangibili differunt. Quocirca nec albedo, nec nigror, nec dulcedo, nec amaritudo, nec ceterarum quicquam contrarietatum, elementum facit.

Atqui visus tactu prior est, quare & quod ei obicitur, prius erit. Verum non est corporis tangibilis affectio, quatenus tangibile existit, sed per aliud, quamquam natura prius est.

de obiectum visus sit prius obiecto tactus (& ideo videtur, quod forma perfectiuae elementorum sit querenda penes differentias visus & tactus. Sed hoc remouet dicens, quod quauis visus sit vno modo prior tactu, quia forma etiam dignitate prior est omnibus sensibus, & ideo obiectum visus prius est obiecto tactus: tamen qualitas, quae est obiectum visus, non est corpus tangibile secundum quod tangibile: et si visum contingat esse secundum naturam primam, prior forma est, & dignitate, & sine omnibus sensibus. Et si est, vt dictum est & obiectum visus prius est obiecto tactus: non tamen omne visibile, sed solum lumen siue lux, quae per ipsam mouet collum materiam generabiliem, & corruptibilem ad omnem formam tactum autem subiecto prior est, quia subternitur omnibus sensibus. vt patet 2. de Anima. & sunt contrarietates sunt causae omnium contrarietatum, & hoc patet, quia non sentimus secundum tactum, nisi id quod excellit secundum qualitates complexionatas medio tactus, quod est caro, & illae sunt calidum, frigidum,

Tex com. 17.

frigidum, humidum, & siccum, quorum nulla est in caelo: & ideo caelum secundum naturam non est sensibile tactu, sed solum elementa, in quibus sunt quatuor qualitates, ex quibus fit complexio & tactus. Deinde cum dicitur, d. g. Ostendit quod non omnes qualitates tangibiles sunt formae perfectiuae elementorum, sed solum primae, actiuae & passivae sunt adinuicem. Et circa hoc tria facit. Primo diuidit qualitates tangibiles. Secundo, ostendit quod solum haec quatuor, scilicet calidum, frigidum, humidum, & siccum sunt actiuae & passivae ibi. [Horum autem.] Tertio ostendit quod ipsae sunt primae: quia ad ea omnes aliae reducuntur ibi.] Subtile autem & grossum. [Dicit ergo primo, quod diuidendae sunt tangibiles qualitates, siue contrarietates, vt videamus quae earum sunt primae. Sunt autem contrarietates secundum tactum haec, calidum, frigidum, humidum, & siccum, graue, leue, durum, & molle, lubricum, aridum, asperum leue, grossum & subtile. Rarum autem & densum, vt in Quarto Physic. dicitur, non sunt qualitates Physicae, sed positio partium materiae secundum propinquum, in densitate: & secundum remotum, in raro. Deinde cum dicitur,

Tex. co. 20.

Tex. co. 34.

Contrarietates secundum tactum septem.

Table with 2 columns of qualities: Calidum, Frigidum, Graue, Leue, Durum, Molle, Lubricum, Aridum; and Asperum, Leue, Grossum, Subtile, Humidum, Siccum.

Tex. com. 8.

Ostendit quod haec solum quatuor qualitates sunt actiuae & passivae adinuicem, & per consequens quod sunt formae elementorum. Sed quia graue, & leue sunt proprie qualitates elementorum, de quibus potest videri quod essent ipsorum formalia principia, ideo primo dicitur, quod non sunt actiuae nec passivae: & hoc declaratur per modum significandi modum ipsorum quia non significant actionem vel passionem cum non sint nomina verbalia: cum autem elementa miscantur & transmutentur adinuicem, oportet quod sint actiuae vel passivae: talia autem esse non possunt, nisi per formas suas principia. Ex his igitur manifeste sequitur, quod nec graue nec leue sunt formalia principia elementorum. Deinde cum dicitur, f. g. Ostendit quod haec quatuor qualitates, scilicet calidum & frigidum, humidum & siccum, sunt actiuae & passivae. Et primo ostendit hoc de calido & frigido, dicens, quod calidum & frigidum sunt actiua, humidum & siccum sunt passiva. Sic dicitur, id est sic significat eorum nomina, & hoc praecipue secundum graecos,

Tex. com. 9.

Tex. co. 10.

Primum autem diuidendae sunt ipsorum tangibilium differentiae & contrarietates. Sunt autem contrarietates secundum tactum haec calidum & frigidum, & humidum & siccum, graue, & leue, durum & molle, lubricum & aridum, asperum, & leue, grossum & subtile.

Horum autem graue quidem & leue neque actiua, neque passiva: non enim in faciendo aliquid aliud, neque in patiendo ab alio, dicuntur. Oportet autem actiua inuicem & passiva esse elementa, miscantur enim & transmutantur inuicem.

Calidum enim & frigidum, humidum & siccum, haec quidem quia actiua sunt, haec autem quia passiva dicuntur. Calidum enim est, quia congregat homogenea. Segregare enim quod inquirunt facere ignem, est homogenea congregare: contingit enim eximere aliena. Frigidum autem quod coniungit & congregat similiter & homogenea & heterogenea; humidum enim indeterminatum proprio termino, bene terminabile est alieno. Siccum autem bene terminabile proprio termino, difficulter autem terminabile alieno.

Subtile autem & grossum, lubricum & aridum, & durum, & molle, & aliae differentiae ex

quae forte habent nomina verbalia, actiones & passiones congnificantia. Deinde declarat hoc idem per definitiones ipsorum: calidum enim est, quod congregat homogenea sibi: quia subtile quod calido est conueniens, attrahit: licet enim calidum segreget, sicut dicunt quidam ignem facere, tamen illud segregare est congregare: quia congregando homogenea segregata heterogenea per accidens. Quod autem frigidum sit actiuum, patet etiam per hoc, quia congregant omnia, tam quae sunt eiusdem naturae, quam illa, quae sunt diuersae. Aliquando enim aqua, terra, palea, & huiusmodi per coagulationem factam a frigido, congregatur. Secundo ibi. [Humidum enim.] Ostendit quod humidum & siccum sunt passiva per definitiones eorum: definiuntur enim per passiones eorum. Humidum enim est indeterminate termino proprio, bene terminabile termino alieno, siccum autem terminatur termino proprio, difficulter autem terminabile termino alieno. Deinde cum dicitur,

g. Ostendit quod praedictae quatuor qualitates sunt primae: quia ad eas omnes aliae reducuntur: & hoc primo facit: secundo ostendit quod illae non reducuntur ad alias ibi. [Haec autem non amplius.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quod istae sunt primae: secundo distinguit siccum & humidum, quia non omne humidum, nec etiam siccum est prima qualitas ibi. [Dicuntur autem siccum & humidum.] Circa primum duo facit. Primo proponit quod omnes aliae qualitates sunt ex his dicens quod subtile & grossum, & lubricum & aridum, durum, & molle, & omnes aliae differentiae sensibilium qualitarum, sunt ex his. Secundo ibi: [Quoniam enim repletium.] Probat propositum: & circa hoc tria facit, quia primo reducit ad istas quatuor hanc contrarietatem, subtile & grossum: secundo lubricum & aridum ibi. [Et rursus lubricum.] Tertio molle, & durum, ibi. [Amplius molle quidem.] Dicit ergo primo, quod subtile est ex humidis: quod patet ex definitione humidis, quod quia humidum est, ex eo quod non bene terminatur termino proprio, sed bene terminatur termino alieno, est repletium: quia sequitur vndique tangens ipsum, eo quod fluit vique ad ipsum tangens. Subtile autem repletium, eo quod ipsum subtile est, quodlibet minimum subintrat. Vnde manifestum est, quod subtile est effectus humidis, per oppositum autem grossum erit effectus siccis. Grossum autem est, cuius partes seculentae non disiunguntur, & excedit capacitatem eius, quod natum est repleti. Sed videtur quod haec ratio Philosophi non valuit, cum sit ex duobus affirmatiuis in secunda figura. Dicit enim humidum est repletium, subtile repletium, ergo subtile est humidum. Sed est dicendum, quod cum in quolibet genere sit deuenire ad vnum; primum, quod est causa sequentium, vt dicitur 2. Metaph. oportet, quod in genere repletiuorum sit vnum primum, quod per se sit repletium, & a quo alia repletia participant: tale autem est primum humidum, quod supra definitum est: vnde licet ratio Philosophi non teneat ratione ordinationis terminorum in figura, valet tamen ex habitudine causae, & effectus. Deinde cum dicitur,

Text. co. 15.

Text. co. 14.

Text. co. 12.

Porro ipsorum tangibilium qualenam sint prima differentia, & contrarietates, distinguamus oportet. Sunt autem tangibiles contrarietates, haec calidum, frigidum, siccum, humidum, graue, leue, durum, molle, viscosum, aridum, scabrum, glabrum, crassum, tenue.

Ex quibus graue & leue, neque actiua sunt, neque passiva: non enim quod alterum quippiam agat, patiatur ab altero, dicuntur. At elementa ipsa inter se mutuo actiua sunt, & passiva, oportet: nam miscantur, & in sese vicissim mutantur.

Calidum autem, frigidumque, & humidum ac siccum: illa quidem, quod actiua sint, haec vero quod passiva dicuntur. Calidum enim est, quod ea congregat quae eiusdem sunt generis. Nam segregare (id quod ignem sacere aiunt) est cognata, & quae eiusdem sunt generis congregare. accidit enim, vt aliena eximat. Frigidum vero, quod ex aquo cogit ac congregat tam quae eiusdem generis, quam quae diuersi. Humidum autem, quod cum facile terminos suscipiat, proprio non definitur. Siccum vero, quod proprio termino belle definitur, alieno aegre.

Text. co. 4.

Tenue autem & crassum, viscosum & aridum, durum & molle, & cetera differentia, ex hisce sunt, nam cum Tho. de Gene. D 2 h. q. Re.

h Reducit aliam contrarietatem ad prædictas quatuor qualitates, scilicet lubricum & aridum, dicens, quod lubricum reducitur ad humidum, quia lubricum est humidum aliquid passum. Cum enim humidum patitur commisionem subtilis terre, & est vntuosum, tunc fit lubricum, quia substantiale ter-

his sunt. Quoniam enim repletium est humidum, quia non est terminatum quidem, bene autem terminabile est ens, & sequitur tangentem. Subtile autem repletium (subtilium enim partium, & paruarum partium repletium) totum enim totum tangit, subtile autem maxime tale: manifestum autem quoniam subtile quidem erit humidum, grossum autem sicci.

h Et rursus lubricum quidem humidum. Lubricum enim aliquid humidum passum est, velut oleum Aridum quidem sicci. Aridum enim est perfecte siccum: quapropter & concretum est propter defectum, propriè humiditatis.

i Amplius, molle quidem humidum; molle enim est quod cedit in seipsum, & non transmutans quidem, quod facit humidum. Ideo enim non est humidum molle, sed molle humidum, durum autem sicci. Durum enim est quod coagulatum est, coagulatum autem siccum.

k Dicuntur autem siccum, & humidum multifariam. opponitur autem sicco, & humidum, & vdem, & rursus humido, & siccum, & coagulatum, omnia autem hæc sunt sicci, & humidum, quæ prima dicta sunt. Quoniam enim, & vdo opponitur siccum, & vdem quidem est, quod habet alienam humiditatem in superficie. In fufum autem quidem quod in profundo; siccum autem est, quod priuatur hac, manifestum est, quoniam vdem erit humidum, oppositum autem siccum, primi sicci. Rursus autem humidum, & coagulatum similiter. Humidum enim est, quod habet propriam humiditatem in profundo. Coagulatum autem quod priuatur hac. Quapropter & horum erit, hoc quidem sicci, hoc autem humidum. Manifestum igitur quoniam omnes alie differentie reducuntur ad primas quatuor.

k q Distinguit humidum, & siccum dicens, quod siccum & humidum dicuntur multis modis. Est enim quoddam humidum quod habet humiditatem in profundo, & hoc potest esse dupliciter. Quia si habet propriam humiditatem, quemadmodum vna, proprie dicitur humidum: si autem habet extraneam, sicut spongia, dicitur humidum infusum. Et est quoddam humidum, vel vdem secundum aliam litteram, quod habet humiditatem in superficie, quod Commentator nominat irroratum, & omnibus istis modis elementum humidum opponitur sicco. Sed sciendum etiam, quod multipliciter dicitur siccum: vno enim modo dicitur siccu, cor-

hæc aut non amplius in pauciores. Neque enim calidum est id, quod siccum, aut quod humidum est, neque humidum quod calidum, aut quod frigidum, neque frigidum, quod siccu, neque subinueniam

Et has non amplius in pauciores reduci. neque enim calidum, id est, quod humidum, aut quod siccum est, neque humidum, quod calidum, aut quod frigidum est, neque frigidum & siccum subalternasunt, neque sub calido & humi-

pus grossum & aridum in superficie, & hoc proprie opponitur humido in superficie: alio autem modo dicitur siccum coagulatum, quod non habet humiditatem in profundo, & huic sicco proprie opponitur humidum infusum. Omnia autem hæc, scilicet, humidum istis modis dictum, & siccum aridum, & siccum coagulatum, sunt effectus primi humidum, & primi sicci. De aspero autem, & leni non facit Philosophus mentionem; quia manifestum est, quod ad illas quatuor reducuntur. Asperum enim est quod habet siccitatem in superficie, quæ inæquæ liter partes eius coactare facit: leue autem in superficie habet humorem, qui æqualiter facit fluere partem ad partem. Et ideo vnum horum est effectus sicci, scilicet, asperum & aliud est effectus humidum, scilicet, lenis. Concludit igitur ex prædictis manifestum esse, quod omnes alie differentie tangibilium qualitatum ad illas quatuor reducuntur. Deinde cum dicit.

quod repletium existit ad humidum ex eo pertinet, quia non sit definitum, sed prompte terminari possit, & sequatur id quod ipsum tangit, tenue autem sit repletium (nam paruarum est partium, & quod est eiusmodi, repletium est. totum enim totum tangit, tenue autem maxime est tale) tenue sub humido, & crassum sub sicco fore constant.

Rursum, viscosum ab humido comprehenditur. nam viscosum, humidum cum quadam affectione existit, velut oleum. Aridum autem a sicco. Aridum enim est, quod perfecte siccum est, adeo ut ob humiditatis defectum, etiam concreuerit.

Insuper molle, humidum comitari solet, & durum siccum. Molle enim est, quod in sese refugit, ceditque & non resistit: id quod humidum facere assolet. Quamobrem & humidum molle non est, sed molle sub humido, & durum sub sicco collocatur. Durum siquidem est, quod concretum, seu congelatum est, quod autem est concretum, siccum est.

Porro siccum & humidum multis dicuntur modis. nam, & humidum & madens sicco aduersantur, & rursus siccum & concretum, humido. hæc autem omnia ad humidum, & si cum, quæ prima dicta sunt, attinent. Nam cum madenti siccum aduersetur, & madens sit quod superficiem extrariam admittit humiditatem, & humectum quod introrsus, siccum autem id quod hac vacat; madens sub humido, & ei oppositum siccum. sub primo sicco fore constat. Rursum humidum & concretum eodem modo: humidum enim est, quod in penitior parte propriam habet humiditatem, concretum vero, quod hac priuatum est. Et proinde ex hisce, alterum humidum, alterum sicci erit. Constat igitur, ceteras omnes differentias ad quatuor primas.

Et has non amplius in pauciores reduci. neque enim calidum, id est, quod humidum, aut quod siccum est, neque humidum, quod calidum, aut quod frigidum est, neque frigidum & siccum subalternasunt, neque sub calido & humi-

Tex. co. 11.

Tex. co. 12.

Tex. com. 14.

Text. co. 15.

Cap. primo.

hic

hic loquitur de qualitatibus actiuis & passiuis adinuicem, inter quas sunt prædictæ quatuor qualitates, vt ostensum est. Qualitatem autem stellarum, puta lux vel aliqua alia virtus earum, licet causetur in istis inferioribus, aliquam qualitatem, non tamen ab eis patiuntur, cum eorum substantia non comunicet in materia: vt dicitur in duodecimo Meta. & ideo cessat obiectio.

LECTIO III.

Postquam Philosophus determinauit de principiis elementorum, scilicet de materiali & formali, hic determinat de numero eorum: & circa hoc duo facit. Primo determinat de numero eorum; secundo, cum in quolibet elemento sint duæ qualitates, ostendit in quolibet, quæ qualitas dominetur in eo. ibi. [Sed tamen simpliciter quatuor entia] Circa primū duo facit. Primo probat numerum elementorum: secundo confirmat dictum suum per oppositiones aliorum. ibi. [Omnes enim quidē qui simplicia corpora.] Ad euentiam primæ partis sciendum est, quod elementum cōmuniter sumptum potest dici omne quod venit in compositione alicuius. Est enim elementum ex quo componitur aliquid primo, & est in eo, vt dicitur in Quinto Meta. Secundum hoc ergo sumendo communiter elementum, ipsæ primæ quatuor qualitates possunt dici elementa, cum existis, vt dicitur in littera, componantur sex coniugationes. Vel aliter. Quia alio modo dicuntur elementa primæ propositiones demonstrationis, ex quarum virtute procedunt ceteræ demonstrationes, in quas omnes propositiones alie reducuntur. Ad horum ergo similitudinem ipsæ primæ tangibiles qualitates possunt dici elementa: quia omnes alie, vt ostensum est, sunt effectus earum, & in eas ceteræ reducuntur. Dicit ergo primo Philosophus. Cū sint quatuor elementa, i. quatuor tangibiles qualitates, & nō quatuor simplicia corpora, vt quidam exponunt, nondū n. pbat^r est numer⁹ earū. quatuor autē qualitatū sint duæ coniugationes, scilicet calidum & frigidum, sicū humidū, q̄ sunt duæ impossibiles coniugationes. q̄ impossibile est cōtraria esse in eodē: manifestū est q̄ solum reliquæ quatuor coniugationes erunt possibiles, scilicet calidū & siccu, calidum & humidū, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Et hoc quod dictū est secundū hanc rationem, affectum est, i. conueniens est, his qui apparent in simplicibus corporibus. scilicet in igne, aere, aqua, & terra. Ignis enim est calidus & siccus, & ita constituitur per primam coniugationem: Aer calidus & humidus, per secundam; Aqua frigida & humida, per tertiam; Terra frigida & sicca per quartam. Et sic primæ differentie qualitatum rationabiliter distribuuntur primis corporibus. scilicet quatuor elementis, & oportet quod multitudo primorum corporum sit secundum prædictam rationem: quia scilicet, primæ qualitates non possunt nisi quadrupliciter combinari. Deinde cum dicit.

Tex. co. 16. & co. 23.

Tex. com. 4.

Text. co. 17. Vnde Primo Phyl. Text. co. 55.

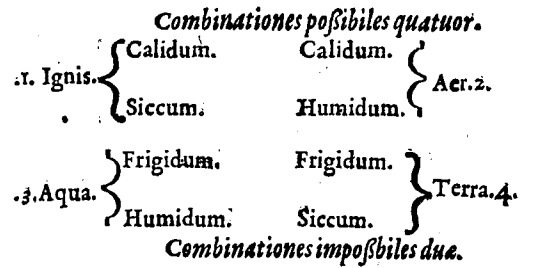
neq; sub calido & humido sunt. quæ pp necesse quatuor esse has.

LECTIO III.

Quoniam autem quatuor sunt elementa, eorum autem quatuor, sex coniugationes sunt, contraria autem non innata sunt coniungi. (Calidum enim & frigidum esse idem, & rursus humidum & siccum, impossibile:) manifestum est, quoniam quatuor erunt elementorum coniugationes; calidum & siccum, calidum humidum, & rursus frigidum & humidum, & frigidum & siccum. Et affectum est hoc secundum rationem simplicibus apparentibus corporibus: igni, & aeri, & terræ, & aquæ. Ignis enim calidus & siccus, Aer autem calidus, & humidus (velut euaporatio enim aer) Aqua autem frigida & humida, Terra autem frigida & sicca, vt rationabiliter distribuuntur differentie primis corporibus, & multitudo eorum sit secundum rationem.

b Omnes enim quidem, qui simplicia corpora elementa faciunt, hi quidem vnum, hi autem duo, hi autem tria, hi autem quatuor faciunt. Quicumque quidem igitur vnum dicunt solum, deinde densitate, & raritate alia generant; his contingit duo facere principia & rarum & densum aut calidum & frigidum: hæc enim actiua, vnum

quatuor tangibiles qualitates, & nō quatuor simplicia corpora, vt quidam exponunt, nondū n. pbat^r est numer⁹ earū. quatuor autē qualitatū sint duæ coniugationes, scilicet calidum & frigidum, sicū humidū, q̄ sunt duæ impossibiles coniugationes. q̄ impossibile est cōtraria esse in eodē: manifestū est q̄ solum reliquæ quatuor coniugationes erunt possibiles, scilicet calidū & siccu, calidum & humidū, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Et hoc quod dictū est secundū hanc rationem, affectum est, i. conueniens est, his qui apparent in simplicibus corporibus. scilicet in igne, aere, aqua, & terra. Ignis enim est calidus & siccus, & ita constituitur per primam coniugationem: Aer calidus & humidus, per secundam; Aqua frigida & humida, per tertiam; Terra frigida & sicca per quartam. Et sic primæ differentie qualitatum rationabiliter distribuuntur primis corporibus. scilicet quatuor elementis, & oportet quod multitudo primorum corporum sit secundum prædictam rationem: quia scilicet, primæ qualitates non possunt nisi quadrupliciter combinari. Deinde cum dicit.

Combinaciones posibles quatuor. 1. Ignis. 2. Aqua. 3. Calidum & Frigidum. 4. Humidum & Siccum.

LECTIO III.

Cum autem elementa sint quatuor, & eorum quatuor, sex sunt copula, contraria autem simul copulari non possunt (calidum enim & frigidum, & rursus siccum & humidum idem esse, est impossibile) constat quod elementorum copula quatuor erunt, nempe calidum & siccum, calidum & humidum, rursus frigidum & siccum, frigidum & humidum. atque hæc, corpora ea, quæ simplicia videntur esse, ignem, inquam, aerem, aquam, & terram secundum rationem comitari ac sequi solent. Nam ignis calidus siccusque est. Aer vero, frigidus & humidus (nam aer, velut vapor est) Aqua frigida humidaque, Terra frigida atque sicca. Vnde fit, vt differentia illa non iniuria primis corporibus distribuuntur, & iuxta rationem eorum numerus constet.

Omnes enim, & qui simplicia corpora elementa faciunt, alii vnum, alii duo, alii tria, alii quatuor esse volūt. Qui igitur tantum vnum esse dicunt, deinde densitate & raritate cetera generant. hisce duo principia facere, rarum, inquam, & densum, aut calidum, & frigidum accidit. hæc enim opificis munus obeūt; vnum autem subiici solet, sicuti materies. Qui vero continuo duo vt

densitatem & raritatem ex eo alia generant, vel per calidum & frigidum, per frigidum quidem condensans, per calidum autem rarefaciens: hæc enim qualitates, cum sint contrarie, agunt & patiuntur adinuicem: vnum autem, scilicet prædictum elementum, supponitur eis sicut materia. Qui autem duo faciunt, vt Parmenides, qui ponit ignem & terram esse elementa, ponebant etiam inter ea duo media, scilicet aerem & aquam, quæ dicebant fieri ex istis duobus per rarum & densum: quia quando rarefit terra, generatur aqua, quando autem condensatur ignis, generatur aer: vnde iste etiam ponebat ea pati per contrarias qualitates, & in hoc conuenit cum Philosopho. Similiter autem & qui dicunt tria esse elementa, ponunt duo extrema contraria, & vnum medium, sicut Plato in suis diuisionibus. vbi diuidit elementa. Ponit enim vnum ex parte formæ: & magnum & paruum, quæ sunt contraria, ex parte materiæ. Dicit etiam quoddam medium esse mistum ex magno & paruo. Fere autem dicunt idem qui ponunt duo

Tho. de Gene, D 3 prin.

principia, & ponentes terram: vtrique enim ponunt duo extre...

quæ semper est iuxta velocissimum motum: hæc autem est materia...

Text. co. 18. Vnde Primo Physic. co. 14. Text. com. 19

autem supponitur, veluti materia. Qui autem mox duo faciunt...

Parmenides ignem & terram, faciunt quæ inter hæc media sunt...

Text. com. 8.

Text. co. 20.

Quidam autem & mox quatuor dicunt, vt Empedocles. cõgregat autem & hæc in duo: igni...

Porro nonnulli statim quatuor esse aiunt, vt Empedocles, Cogit autem & hic illa, in duo, nam igni cetera...

Text. co. 21.

Entibus autem quatuor simplicibus corporibus, vtrumque duorum locorum est...

Cum autem simplicia corpora sint quatuor, e duobus vtrumque, vtriusque...

Text. co. 22. Lege 1. Librũ Met. Lec. 40 & 1b. 4 t. 173. Item t. 28. huius 2. libri.

Sed tamen, cum simpliciter quatuor sint, vnus vnus quodque est. Terra enim sicci magis...

Verum enimvero, cum simpliciter quatuor sint quandoq; vnus est. Terra siquidem sicci potius est...

Text. co. 23.

Remouet quandam dubitationem. Quæ talis est: cum enim...

alia causa est caliditas humiditatem consumens: manifestum autem est, quod motus causat calorem in eo...

quæ semper est iuxta velocissimum motum: hæc autem est materia...

nisi ita esset, non esset alteratio inter ea, cum tamen videamus quod alteratio...

Text. co. 24

LECTIO III.

LECTIO III.

Quoniam autem determinatum est prius quod simplicibus corporibus ex inuicem...

Quoniam autem prius sit definitum simplicia corpora mutua subire generationem...

Quoniam quidem igitur omnia innata sunt adinuicem transmutari, manifestum est...

Quod igitur vniuersa in se inuicem transmutari nata sint, palam est...

Text. co. 25.

LECTIO III.

Postquam Philosophus inquisiuit numerum elementorum per formalia principia...

D

Iam vero quo pacto ex omnibus, omnia fient, singulatim percipere...

Text. co. 31.

Text. co. 46.

Text. co. 35.

Text. co. 31.

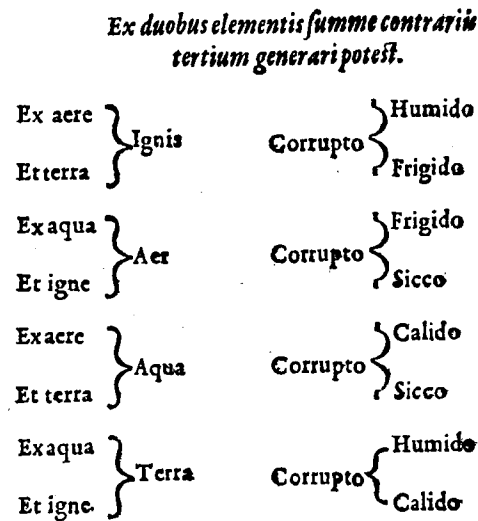
Text. co. 32.

Determinat de generatione ipsorum magis in speciali. Et...

circum duo facit. Primo ostendit quomodo vnus elementum generetur ex vno...

T. co. 27

est necesse transmutari nisi tantum alteram qualitatem: quando vero ea quæ transmutantur adinucem, in nulla qualitate cõueniunt, vtramque qualitatem necesse est transmutari: facilius autem est vnum transmutari quam plura. Vltimus autem exem- plicat dicens, quod ex igne potest fieri aer solum altero transmutato, scilicet sicco: ignis enim est calidus & siccus, aer autem calidus & humidus: si ergo sicco ignis per dominium humidi corrupatur, remanet calidum & humidum, & sic erit aer. Item etiam ex aere poterit fieri aqua, si per dominium frigidi caliditas aeris corrupatur. Eodem modo ex aqua terra, & ex terra ignis: habent enim ambo conuenientiam ambobus. Aqua enim est frigida & humida, terra vero frigida & sicca: & ideo dominato humido, id est, si humidum aquæ corrupatur per dominium sicci: generabitur terra ex aqua: passue enim legitur ly dominato. Item vero, quia ignis est calidus & siccus, terra vero frigida & sicca: si corrupatur frigiditas terræ, generabitur ignis ex terra. Et ideo concludit manifestum esse, quod cõ- quilibet generetur ex quolibet, vt ostensum est, & generatio simplicium corporum erit circularis: & prædictus modus transmutationis est facilis quia habent symbolum in altera qualitate. Dubitatur autem de hoc quod hic dicit Philoſophus. Dicit enim quod cum elementa quæ habent symbolum, transmutantur, remanet vna qualitas: sicut quando ex aere fit aqua, remanet humiditas: & sic videtur quod corrupto subiecto remaneat accidens, quod est impossibile. Ad quod dicendum, quod illud accidens siue illa qualitas non remanet eadem numero, sed eadem specie. Sed adhuc videtur dubium remanere: quia non videtur quod propter hoc talis transmutatio debeat esse facilior, cum oporteat corrumpti ambas qualitates, sicut in transmutatione non habentium symbolum. Ad huius ergo euidentiã considerandum est, quod qualitates elementorum causantur ab ipsis formis substantialibus ipsorum. Illa ergo elementa, quæ maiorem conuenientiam habent in qualitatibus, necesse habent maiorem conuenientiam in formis substantialibus: & per consequens in dispositionibus materię facilius adinucem transmutantur. Et licet oportet ambas qualitates corrumpti, tamen, quia qualitas symbola minus resistit, imo nullo modo: contraria vero resistit, ideo facilius est transitus. Deinde cum dicitur d g ostendit quæ sunt illa, quæ tarde, & difficulter ad inuicem generentur: & dicit, quod sunt illa, quæ non habent symbolum: sicut ignis & aqua, terra & aer: & inducit rationem quæ patet in litera. Deinde cum dicit.

oriatur aer. Rursum ex aere aqua fiet, si calorem frigus euincat: si quidem aer humidus calidusque est, aqua vero frigida & humida: quare mutato calore fiet aqua. Eodem modo, ex aqua quoque fiet terra. Et ex terra ignis: nam vtraque ad vtraque, symbola habent: aqua enim, humida frigidaque est, terra vero, frigida & sicca: quare si humiditas vincatur, emerget terra. Et rursum cum ignis calidus sit & siccus, terra vero frigida & sicca, si frigiditas intereat, ignis e terra fiet. Quare patet circularẽ generationem simplicibus competere corporibus. Atque hic mutationis modus promptissimus est, propterea quod quæ deinceps sunt, symbolum habent.

e g ostendit quomodo vnum elementum generetur ex duobus dicens quod si altera qualitas vniuscuiusque elementorum habentium symbolum corrupatur, non est adinucem transmutatio, sed tamen poterit aliquod tertium generari. Sicut ex igne & aqua quæ in nulla qualitate conueniunt, poterit generari terra, & aer. Ex aere & terra ignis & aqua: quando enim aqua frigiditas corrupitur & siccitas ignis, sic fiet aer, qui est calidus & humidus: quando vero calidum ignis, & humiditas aquæ corrupitur, remanet siccitas ignis, & frigiditas aquæ, & sic generatur terra frigida, & sicca: similiter ex aere & terra potest generari ignis, & aqua. Quando caliditas aeris, & terræ siccitas corrupitur, remanet humiditas aeris, & terræ frigiditas: & sic generatur aqua frigida, & humida. Quando vero humiditas aeris & terræ frigiditas corrupitur, remanet caliditas aeris, & siccitas terræ, & sic generatur ignis calidus, & siccus. Hæc autem generatio ignis concessa est ab omnibus, quia ad sensum apparet, quod in ignis, in quibus est humiditas aeris, generatur flamma, quæ maxime ignis est inter ea, quæ naturæ igneæ sunt apud nos. Flamma autem nihil aliud est nisi fumus accensus: fumus autem est ex terra & aere: & humiditas aere expirans & secum trahens partes terrestres: propter quod denigrantur ea quæ tangit. In hac tamen generatione

tionem notandum est, quod semper necesse est vincere alteram actiuarum qualitatum, & alteram passiuarum: quia aliter non esset coniunctio possibilis. Deinde cum dicitur f g ostendit ex quibus duobus elementis non potest generari tertium dicens, quod in his elementis, quæ sunt per conuenientiam, id est, quæ sunt immediate in loco, & habent symbolum, talis generatio esse non potest, scilicet quod ex duobus altera qualitate in vtroque corrupta tertium generetur. Quia illa, quæ relinquuntur, est aut eadem aut contraria: & si quidem fuerit eadem in vtroque, puta caliditas in igne & aere, non generabitur aliquod tertium elementum, quia ex vna qualitate nõ potest constitui elementum. Si autem fuerit contraria, pura siccitas ignis & humiditas aeris, cum ista coniunctio sit impossibilis, vt supra dictum est, nec tunc poterit generari tertium elementum. Similiter autem est in aliis habentibus symbolum, scilicet in terra & aqua: quia in omnibus talibus, quæ habent talem coniunctionem in loco, & est inter ea conuenientia qualitatibus, vna qualitas est eadem, & altera contraria. Ex dictis igitur manifestum est, quod elementa quæ ex vno in vnum, ex veloci generatione trãseunt, ex duobus in vnum tertium illa transeunt duabus qualitatibus corruptis. Vltimo epilogat vt patet in litera. Dubitatur de hoc quod hic dicit Philoſophus, quod corrupta frigiditate terræ & humiditate aeris, fiet ignis, hoc enim non videtur possibile esse: quia nec terræ siccitas, nec caliditas aeris videntur ad generationem ignis posse sufficere, ignis enim multo calidior est quam aer, & siccior quam terra. Ad hoc autem dicunt quidam, quod nõ intendit Philoſophus, quod ex illis duobus generetur purus ignis, sed aliquid quod maxime participet naturam eius: sicut exemplificat de flamma. Sed hoc stare non potest, quia Philoſophus loquitur de generatione elementorum, & nõ mistorum elementis: & præterea etiam caliditas flammæ multo intensior est quam caliditas aeris. Et ideo dicendum quod generatur purus ignis. Et licet illa caliditas non sufficiat, iuuatur tamen & intenditur per virtutem corporis celestis, & luce solis, & per virtutem aliarum stellarum.

Text. com. 29. Text. com. 164.

Text. com. 30.

Text. com. 31.

quæ autem humidum, terra erit: quia relinquuntur huius quidem siccum, huius autem frigidum. Similiter autem & ex aere, & terra, ignis & aqua: quando enim aeris corrupatur calidum, terræ autem siccum, aqua erit. Relinquetur enim huius humidum, huius autem frigidum. Quando autem aeris humidum, terræ autem frigidum, ignis, quia relinquuntur huius quidem calidum, huius autem siccum, quæ quidem erant ipsius ignis. Confessa autem ad sensum ignis generatio, maxime enim ignis flamma: hæc autem est fumus ardens, fumus vero ex aere & terra.

f In his autem, quæ per conuenientiam, non contingit, corrupto in vtroque altero, elementorum fieri transmutationem in vnum corporum, quia relinquuntur in ambobus, aut eadem, aut contraria: ex neutro autem contingit generari corpus, v. g. si ignis quidem corrupatur, siccum, aeris autem humidum, calidum in ambobus relinquuntur: si autem ex vtroque calidum, relinquuntur contraria, siccum & humidum: similiter autem & in aliis, in omnibus enim his, quæ per cõsequentiã existunt, hoc quidem idem, hoc autem contrarium. Quapropter simul manifestum, quoniam quæ ex vno in vnum transeunt, vno corrupto generantur: quæ autem ex duobus in vnum, pluribus corruptis fiunt. Quod ergo omnia ex omni generantur, & quomodo elementa ex inuicem generantur, dictum est.

LECTIO V.

Sed tamen adhuc, & sic de his aspiciemus, si enim est naturalium corporum materia, vt videtur quibusdam aqua, & aer, & quæ talia, necesse est hæc, aut vnum esse, aut duo, aut plura. Vnum itaque omnia esse non est possibile, v. g. aerem omnia, aut aquam, aut ignem,

Postquam Philoſophus de generatione elementorum determinauit, hic ostendit quod subiecti istius transmutationis non est aliquod corpus actu existens, & per cõsequens, quod illud subiectum est materia communis existens in potentia. Circa hoc ergo duo faciunt. Primo ostendit, quod subiecti huius transmutationis non potest esse aliquod elementum. Secundo, quod nec aliquod mediũ inter elementa, ibi [Tamen neque aliud aliquid.] Dicit ergo primo, quod licet supra dictum sit, quod sit subiectum huius transmutationis, & quod elementa adinucem transmutentur, adhuc tamen inspicimus, si aliquid naturalium corporum, puta elementorum, vel aliquod corpus medium inter ea, est materia talis transmutationis. Quibusdam enim videtur quod sit aqua, quibusdam quod sit aer, vel aliquid tale. Sed quod aliquod tale corpus non possit esse materia elementorum, probat tali ratione: quia aut illud est tantum vnum, aut duo, aut plura. Si autem sit vnum tantum, tunc omnia erunt vnum, scilicet vel aer, vel aqua, vel ignis: sed hoc non est possibile: quia transmutatio est inter contraria. Si dicatur, quod aer, qui est omnia, permaneat secundum rationem & formam, subiectum saluatur in tota transmutatione: talis autem transmutatio est alteratio & non generatio: ergo non sit generatio elementorum adinucem: quod est contra supra probata. Similiter autem cum prædictis videtur quod aqua non sit omnino similis aeri: aut aliquid elementum per omnia simile alteri elemento, ergo oportet quod sit aliqua proprietates vniuscuiusque, & aliqua differentia & contrarietas inter ipsa distinguentis: & illius contrarietatis vnum elementum habebit partem vnam, & aliud elementum partem aliam habebit, v. g. si ignis & aer sint contraria secundum calidum & frigidum, ignis habebit caliditatem, & aer frigiditatem. Quando ergo fit transmutatio aeris in ignem, si quidem manet aer in tota transmutatione, tunc & manet aeris frigiditas: & tamen ex igne, in quo transmutatur, inerat ei caliditas: ergo tunc est calidum & frigidum. Et cum sit simplex corpus, est vbique & secundum idem frigiditas

quod huius frigiditas & illius siccitas remanent. Eodem modo ex aere terra, ignis & aqua, nam cum aeris calor, & terra siccitas interitum subierint, fiet aqua, quæ quidem illius humiditas, huius frigiditas relinquuntur. Cum vero aeris quidem humiditas terræ vero frigiditas, ignis, quia illius caliditas remanet huius siccitas, quæ nimirum igni competunt. Ignem autem gigni, etiam sensus ipse approbat, maxime enim flamma ignis est, hæc autem est fumus ardens, fumus vero ex aere & terra fit.

Porro in hisce, quæ sunt deinceps, si in vtroque qualitas altera corrupta sit, haudquaquam elementorum migratio in vnum corpus fieri potest, eo quod in vtroque, aut eadem, aut contraria relinquuntur, ex quibus nullum profecto corpus oriri potest, vt si siccitas ignis, & aeris humiditas sit corrupta, calor in vtroque remanet: si vero ab vtroque calor abierit, contraria, siccum, inquam, & humidum, relinquuntur: similiter autem, & in ceteris, nam in omnibus quæ sunt eiusmodi qualitatibus altera eadem, altera contraria inest. Vnde simul perspicuum euadit, quæ ex vno in vnum mutantur, vno corrupto, quæ ex duobus in vnum, corruptis pluribus, gigni. Quod igitur ex omnibus omnia gignantur, & quoniam pacto in sese vicissim commigrent, dictum est.

LECTIO V.

Tamen adhuc, & hic quoque de his contempletur. Si enim aqua & aer, & id genus naturalium corporum materies sint, sicut nonnullis quoque placet, aut vnum, aut duo, aut plura esse, hæc necessesse est. Itaque vt vnum scilicet aer, vel aqua, vel ignis, vel terra, omnia sint, fieri nequit, si transmutatio in cõ-

Text. cõ. 26.

Text. cõ. 27.

Text. dictum sit, quod sit subiectum huius transmutationis, & quod elementa adinucem transmutentur, adhuc tamen inspicimus, si aliquid naturalium corporum, puta elementorum, vel aliquod corpus medium inter ea, est materia talis transmutationis. Quibusdam enim videtur quod sit aqua, quibusdam quod sit aer, vel aliquid tale. Sed quod aliquod tale corpus non possit esse materia elementorum, probat tali ratione: quia aut illud est tantum vnum, aut duo, aut plura. Si autem sit vnum tantum, tunc omnia erunt vnum, scilicet vel aer, vel aqua, vel ignis: sed hoc non est possibile: quia transmutatio est inter contraria. Si dicatur, quod aer, qui est omnia, permaneat secundum rationem & formam, subiectum saluatur in tota transmutatione: talis autem transmutatio est alteratio & non generatio: ergo non sit generatio elementorum adinucem: quod est contra supra probata. Similiter autem cum prædictis videtur quod aqua non sit omnino similis aeri: aut aliquid elementum per omnia simile alteri elemento, ergo oportet quod sit aliqua proprietates vniuscuiusque, & aliqua differentia & contrarietas inter ipsa distinguentis: & illius contrarietatis vnum elementum habebit partem vnam, & aliud elementum partem aliam habebit, v. g. si ignis & aer sint contraria secundum calidum & frigidum, ignis habebit caliditatem, & aer frigiditatem. Quando ergo fit transmutatio aeris in ignem, si quidem manet aer in tota transmutatione, tunc & manet aeris frigiditas: & tamen ex igne, in quo transmutatur, inerat ei caliditas: ergo tunc est calidum & frigidum. Et cum sit simplex corpus, est vbique & secundum idem frigiditas

ditas & caliditas, ergo contraria erunt in eodem, quod est impossibile. Deinde cum dicitur.

b Remouet quandam responsum, quæ posset dari ad prædicta. Possit aliquis dicere, quod aer, quando sit ignis, non dicitur fieri ignis, quia assumit speciem ignis: sed aer est calidus, & similiter, quando ex igne fit aer, remanet aer calidus. Sed hoc remouet dicens quod, si hoc esset verum, sequeretur idem quod prius, scilicet quod generatio elementi ex elemento esset alteratio: quia aer frigidus & calidus non differunt nisi per accidens & hoc facit alterationem. Præterea, cum ex igne fit aer, vel econuerso, si utraque forma inest materiæ ignis & aeris, sicut dicit ista opinio, erunt idem calidum & frigidum: & quia transmutatio omnis est inter contraria, ergo aeri inerat calor ignis, & aer de se est quidem frigidus, ergo calidum & frigidum sunt in eodem simplici: quod est impossibile, ergo impossibile est quod aer sit ignis calidus, vel ignis sit aer frigidus. Quod autem hic dicitur, quod aer de se est frigidus, dicitur gratia exempli, & non secundum reuerentiam: cum autem ista sint impossibilia, oportet quod ambo elementa, scilicet ignis & aer habeant aliquod, quod sit eis commune, quod essentialiter est in ambobus. Et hæc est communis materia, quæ est in potentia ad utrunque & eadem ratio est de aliis elementis. Nullum ergo elementum est materia ad alia elementa, sed materia eorum est una, quæ est potentia vnumquodque. Deinde cum dicitur.

aut terram, si transmutatio est in contraria, & hoc transmutatur in contrarium. Si enim erit aer, si quidem permanet, alteratio erit & non generatio, si autem neque ita videtur, ut & aqua simul sit & aer, aut aliud quodcumque. Erit igitur aliqua contrarietas & differentia, cuius habebit aliquam alteram particulam, ignis, v.g. caliditatem.

b Sed tamen neque ignis erit aer calidus: alteratio enim tale & non videtur. Similiter autem rursum, si erit aer ex igne calido, in contrarium transmutatio erit, inerat igitur aeri hoc, & erit aer frigidum aliquid, quapropter impossibile ignem aerem calidum esse simul enim idem calidum & frigidum erit, aliud aliquid igitur, præter ambo, idem erit, & aliqua alia materia communis. Eadem autem ratio est de omnibus, quoniam non est vnum horum, ex quo omnia.

c Tamen neque aliud aliquid præter hæc veluti medium aliquid aeris & aquæ, & aeris vel ignis, aere quidem atque igne grossius, aliis autem subtilius, erit enim illud aer & ignis cum contrarietate, sed priuatio est contrariorum alterum. Quapropter non contingit illud solum esse vnumquam, ut quidam inquirunt, infinitum comprehendens, similiter igitur quodcumque horum aut quidem nihil. Si igitur nullum sensibile prius his est, hæc utique erunt omnia.

d Necessè igitur est aut semper manentia & immutabilia inuicem, aut transmutabilia, & aut omnia, aut hæc quidem sic, hæc autem non, ut in Timæo Plato scripsit. Quoniam quidem igitur transmutari inuicem necessè est, dictum est prius: & quoniam non similiter cito aliud ex alio, dictum est prius, quoniam habentia quidem symbolum citius generantur ex inuicem, non habentia autem tardius. Si quidem igitur contrarietas

est eorum ea: cum priuatio cum altero semper sit contrariorum, (alter enim materia elementorum esset à forma separata, quod est impossibile,) sequitur quod id medium corpus non sit sine contrarietate, sicut quidam dicunt, quod ipsum est quoddam infinitum non habens qualitatem aliquam, & omnia comprehendens.

trario sit, atque id transmutetur. Nam si aer sit, si remanet, alteratio erit, & non generatio. Insuper nec ita videtur, ut simul aer & ignis aut quoduis aliud sit. Effet enim aduersantia, quedam differentiaque, cuius partem alteram, seu calorem, ignis haberet.

At vero, nec ignis aer calidus erit, nam quod est eiusmodi, alteratio est, & non generatio. Ad hæc, si ex igne aer oriatur, calore in contrarium mutatio fiet, hoc ergo inerat aeri, eritque aer frigidum quid. Quare fieri non potest, ut ignis, aer calidus sit: simul enim idem calidum esset atque frigidum. Erit ergo aliud quid præter utrumque idem, & alia quedam communis materies. Eadem autem, & de omnibus ratio est, non esse inquam, inter hæc vnum; ex quo vniuersa sint.

Sed neque aliud quippiam præter hæc, veluti medium quoddam aeris, & aquæ, aut aeris, & ignis, aere quidem, & igni crassius, sed cæteris subtilius. Nam illud, aer & ignis cum contrarietate esse, sed contrariis, alterum priuatio est. Quare fieri non potest, ut illud vnumquam per se sit, quemadmodum quidam aiunt infinitum, & id quod comprehendit atque continet, similiter ergo horum quoduis, aut certe nullum. Si igitur nullum sensibile hisce prius sit, hæc profecto erunt prima.

Aut igitur ea semper manere, & in sese vicissim transmutari non posse, aut posse, & aut omnia, aut aliqua, & aliqua non, quemadmodum in Timæo Plato prodidit, est necessè. Quod igitur necesse sit ea inuicem in se mutari, demonstratum est prius. Quod vero non æque celeriter aliud ex alio nascatur, quodque communem natura sunt qualitatem celeriter ex se se mutuo orientur, quæ vero non sunt nata tardius, dictum iam est. Ergo si vna sit aduersantia, per quam mu-

rum, non transmutatur. Sed manifestum est, quod omnia elementa adiuicem transmutantur, non tamen omnia æque cito, quia ea quæ habent symbolum, citius generantur adiuicem, quæ autem non habent tardius. Si enim in elementis est contrarietas vna tantum, necessè est esse duo elementa, quia vnum solum

Similis autem ratio est, quodcumque horum medium esse materia elementorum ponatur, ergo aut nihil tale est medium, aut illud est aliud quatuor elementorum, quod est contra positionem. Si ergo non potest esse aliquod corpus sensibile prius istis quatuor elementis, necessè est ut ipsa quatuor elementa sint principia corporum sensibilium. Commentator autem aliter deducit istam rationem. Dicit enim, quod si ponatur aliquod corpus medium esse materiam elementorum, sequitur idem inconueniens, quod contingebat ponentibus. vnum elementorum aereum esse subiectum. Sequitur enim contraria esse in eodem, quia cum omnis transmutatio sit in contraria, & ex contrariis, ut supra dixit Philosophus, cum ex tali corpore generatur aer, vel aliud elementum, in eodem erunt qualitates ipsius corporis mediæ, cum ipsum in transmutatione secundum substantiam; permaneat & qualitates aeris generati, quas de necessitate illis oportet esse contraria. Sequitur etiam secundum cum illud esse ens, & non ens, quia cum vnum est priuatio alterius, & priuatio est non ens, secundum vnum contrariorum est ens, & secundum aliud est non ens. Vltimo autem cum dicitur.

d Recapitulando concludit principia propositum dicens, quod ista corpora aut semper manentia sunt in formis suis & immutabilis inuicem, aut transmutantur adiuicem: & si transmutantur, aut omnia transmutantur, aut quedam sic, & quedam non, sicut Plato scripsit in Timæo, quod terra, propter latitudinem suorum triangulorum, non transmutatur. Sed manifestum est, quod omnia elementa adiuicem transmutantur, non tamen omnia æque cito, quia ea quæ habent symbolum, citius generantur adiuicem, quæ autem non habent tardius. Si enim in elementis est contrarietas vna tantum, necessè est esse duo elementa, quia vnum solum

Text. com. 32.

Text. com. 33.

Text. com. 34.

I. Ignis. A Aer. L. Aqua. T. Terra.

Nigredo. Albedo. A. Siccitas. Y. Humiditas.

solum non potest esse simul sub duobus contrariis, & materia tunc est medium duorum. Sed quia non videmus, quod elementa sunt plura, quam duo, necesse est ad minus sint duæ contrarietates. Duabus autem existentibus contrarietatibus, impossibile est, quod elementa sint tantum tria, sed oportet de necessitate, quod sint quatuor: tot enim contingit fieri vniuersales coniugationes tangibilium qualitatum, penes quas sumitur numerus elementorum: sunt enim in vniuerso sex coniugationes, sed duæ sunt impossibiles, ut supra patuit: quia contraria essent in eodem.

Text. com. 36.

LECTIO VI.

Postquam philosophus secundum propriam opinionem determinauit de mutua transmutatione elementorum: in parte ista ponit opiniones aliorum, & destruit eas. Fuerunt enim circa hoc duæ opiniones: quidam enim dixerunt, quod non omnia elementa adiuicem transmutantur, sed quedam, v.g. sicut aer mutatur in aquam & ignem, ignis vero non mutatur in aerem & in aquam. Aliqui vero non, & Empedocles & eius sequaces, dixerunt elementa esse immutabilia. Primo ergo ponit rationem contra primam: secundo contra secundam, ibi. [Admirabitur autem.] Quia vero prima opinio supponit, quoddam elementum medium esse principium in transmutatione aliorum, quod est contra id, quod supra probatum est, idem Philosophus breuiter adducendo id, quod supra dictum est, ostendit quod neque extremum elementum potest esse principium, neque medium elementum potest esse principium. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod non extremum. Secundo quod neque medium. ibi. [Quoniam autem neque medium.] Dicit ergo, quod quæ elementa adiuicem transmutantur, impossibile est aliquid ipsorum esse principium, neque medium, neque extremum. Quod extremum elementum non possit esse principium, manifestum est ex supra dictis: si enim dicatur, quod extrema, sicut ignis aut terra sunt principia, cum ipsa quæ in transmutatione permanent, omnia erunt ignis, quod est manifeste falsum, & eadem ratio est de terra. Deinde cum dicitur.

Text. com. 37.

Text. com. 36.

LECTIO VI.

Quod autem cum transmutentur adiuicem impossibile sit principium aliquod esse horum, aut in extremo, aut medio, ex his manifestum erit. In extremis quidem igitur non erit, quoniam ignis non erunt, aut terra omnia, & eadem ratio est si dicamus ex igne, aut terra esse omnia.

b Quoniam autem neque medium, ut videtur quibusdam, aer quidem & in ignem transmutatur, & in aquam, aqua autem, & in aerem, & in terram; viciniam autem non amplius inuicem. Oportet enim hoc stare, & non in infinitum ire in rectitudine ad utraque; infinita enim contrarietates in vno erunt.

c Terra sit T, aqua L, aer A, ignis I. Si utique A transmutatur in I L, & contrarietas erit eorum quæ A, I. Sit autem hæc

LECTIO VI.

Cum autem mutuo in sese transmutentur, fieri non posse ut principium quoddam sit eorum vel in medio, ex hisce palam fiet. In extremis igitur non erit principium, quia ignis aut terra essent omnia, idemque sermo est, atque si ex igne aut terra constare omnia dicamus.

Præterea neque medium, principium erit, sicuti quidam aerem quidem & in ignem, & in aquam: aquam vero & in aerem & in terram, vltima autem non amplius in sese vicissim transmutari putat. Nam stet hoc, nec in infinitum recita utraq, ex parte abeat, oportet in vno enim contrarietas essent infinita.

Sit T terra. L. lympha seu aqua, A aer, I ignis. Itaque si A in I & L mutetur, vna erit contrarietas, nempe ipsorum A I. sint hæc, albor & ni-

grum siccum, & aer sit corpus album siccum: Rursum etiam, quia A aer transit in L aquam, oportet esse aliam contrarietatem inter aerem & aquam, & sit hæc contrarietas siccitas, & humiditas, siccitas significetur per litteram A, & conueniat aeri, humiditas significetur per litteram Y, & conueniat aquæ, ergo aer mutatur in aquam, aqua remaneat alba: quia album aeri & aquæ est contingens: erit autem aqua humida & alba. Si autem album non sit contingens utrique, cum aer mutatur in aquam, erit aqua nigra & humida, cum aer supponatur albus & siccus: oportet enim quod omnis mutatio sit inter contraria. In tali ergo mutatione oportet aquam esse albam vel nigram, si aer qui est prior aqua, ponatur esse corpus album: quia si communicant in mera albedine, tunc aqua est alba: si autem non, tunc est nigra. Similiter etiam cum aer mutatur in ignem, ipsi I, hoc est igni, conuenit siccitas: conueniunt enim aer & ignis in siccitate: cum ergo ignis sit siccus, & niger, & aqua humida & alba, manifestum est quod poterunt adiuicem transmutari, cum sint contrarias: ignis enim est niger & siccus, aqua humida & alba, sicut ergo manifestum est, quod omnia elementa adiuicem transmutantur, quia & in T, quod significat terram, sunt reliquæ duæ qualitates, scilicet humidum, & nigrum, duo elementa erunt symbolum cum ipsa terra, quæ est nigra & humida, communicat enim in nigro cum igne, & in humido cum aqua: hæc enim scilicet humidum & nigrum nunquam contingunt esse cum qualitatibus aeris, & in quo sunt album & siccum & terra cum aere non habet symbolum. Aduertendum est quod si quæ qualitates non sunt propriæ elementorum, sed utitur eis Aristoteles gratia exempli, parum enim curauit Philosophus de exemplis. Inde dicit Commentator in Secundo de Anima, de exemplo autem non intenditur.

Com. 67.

DE GENERAT. ET CORRVP.

ditur, nisi manifestatio, non verificatio. Ex omnibus istis verbis intendit hic Philosophus talem rationem. Quæcunque sunt contraria adinuicem, transmutantur: sed omnia elementa siue habeant symbolum siue non, sunt contraria in ambabus vel in altera qualitate: ergo omnia elementa adinuicem transmutantur. Et hoc est contra opinionem dicentium, quædam, sed non omnia adinuicem transmutari, vt dictum est, quam Philosophus hic destruit intendit. Deinde cum dicit.

f Ostendit quod transmutatio elementorum non procedit in infinitum: si enim hoc ponatur, sequuntur quatuor inconuenientia, quorum primum est: quod in vno elemento erunt infinitæ qualitates. Si enim ignis, quod est quartum elementum, mutetur in aliud quod sit S, & non reuoluatur, ita, scilicet quod non mutetur in ignem: cum omnis mutatio fiat inter contraria, oportet quod inter P. & S. sit alia contrarietas, diuersa à contrarietatibus quatuor elementorum: quia ipsum quintum elementum, quod est S, non ponitur esse idem alicui quatuor elementorum: sed cum omnis contrarietas sit secundum qualitates, oportet quod aliqua qualitas sit in igne secundum quam contrariatur ipsi S, & sit qualitas illa R. Et similiter oportet quod in ipso S quinto elemento sit aliqua qualitas illi contraria, & sit illa qualitas F, illa autem qualitas R, non solum erit in ipso igne, sed etiam in omnibus quatuor elementis: quia omnia possunt mutari in ipsum S, omnis enim mutatio est inter contraria. Et quod libet inferiorum elementorum habebit tres qualitates primas. Vtrum autem ita sit elementum, non dum est demonstratum. Sed tamen manifestum est, quod si rursus illud quantum mutetur in aliud est etiam alia contrarietas inter quintum & sextum, diuersa à contrarietate omnium inferiorum: & sic oportet quod vna alia qualitas in omnibus inferioribus,

eadem ratione. Et sic illa quatuor elementa priora habebunt quatuor qualitates primas. Et sic addito vno elementorum, adderetur vna qualitas, & vna contrarietas. Quapropter si est sic in corporibus simplicibus elementorum, procedere in infinitum, in vno, & eodem erunt infinitæ contrarietates, & infinitæ qualitates, & hoc primum est impossibile. Secundum inconueniens ponit cum dicit. [Si autem hoc.] Dicens, quod si hoc est, scilicet quod sint infinita elementa, & infinitæ qualitates, non erit definire, nec generare, quia, si aliquid quod debet mutari in aliud, oportet, quod infinitas qualitates pertranseat: sed cum in infinitis infinita sint media, & infinita non sit pertranfire, vt dicitur in octauo Physicorum, sequitur, quod talia nunquam adinuicem mutabuntur.

g Rursum si I in L, & A mutetur, erit altera, non enim L, & L idem sunt, sint autem siccitas & humiditas, & siccitas, & humiditas, & siccitas, & humiditas. Igitur, si albor maneat, humida & alba erit aqua, sin minus, nigra, quandoquidem in contraria mutatio est. A quam igitur, aut albam esse, aut nigram necesse est. Sit primum, Pari ergo ratione, si inerit I. Transmutabitur igitur & ipse ignis in aquam, contraria enim sunt, nam ignis primo niger erat, & deinde siccus, aqua vero humida, & postea alba. Igitur itaque omnia in sese vicissim transmutari, atque etiam in hisce, ipsi terra reliqua duo symbola, nigrorem, inquam, & humiditatem, competere; hac enim nec dum copulata fuere.

H Sed quod fieri nequeat in infinitum ab initio (quod quidem cum essemus demonstraturi, in hoc ante incidimus) ex hisce emerget. Si enim rursum, I, id est, ignis in aliud, ceu in M transmutetur, nec regressio fiat, aduersantia quadam ab hisce quas diximus alia, I, & M inerit, nam M, nulli ipsorum T L A I esse idem supponitur. Sit itaque K, ipsi I, & O. ipsi M. K itaque, omnibus T L A I inerit, nam ea, in sese mutuo transmutari solent. Sed hoc quidem nondum sit ostensum, illud tamen in aperto est, quod si M in aliud rursum transmutetur, alia in M, & in I contrarietas inerit, atque ita semper primis cum sequentibus, aliqua inerit aduersantia. Quare si infinita sint, infinita quoque erunt in vno contrarietates. Quod sic hoc sit, nec finiri quicquam, nec oriri poterit. Nam si aliud ex alio fiet, tot & adhuc plures transire contrarietates oportebit. Quare in nonnulla transmutatio fiet nunquam, videlicet si intermedia infinita sint, quod profecto necessario accidit, si infinita sint elementa. Præterea, neque ex aere in ignem transmutatio fiet, si infinita sint contrarietates. Fient etiam omnia vnum, nam omnes superiorum contrarietates, hisce inesse quæ infra I sunt collocata, & contra necesse est. Quare, omnia vnum erunt.

LECTIO VII.

Admiratur a. aliquis aliquos dicentes plura vno esse cor-

LECTIO VII.

Mirabitur porro aliquis eos, qui elementa corporum vno plura esse dicunt, ita

LECTIO VII.

POSTQVAM

Philosophus destruxit vnam falsam opinionem de transmutatione elementorum, hic destruit aliam, quæ fuit oplio Empedocle, qui dixit elementa nunquam ad inuicem transmutari. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eam, secundo reprobatur. ibi. [Quomodo contingit eis dicere comparabilia.]

Dicit

Dicit ergo primo, quod Empedocles posuit elementa esse plura corpora, non tamen adinuicem transmutantur: ita quod ex aqua fiat aer, & ex aere ignis, vt in primo manifestum est: quapropter admirabitur aliquis ipsum sic dicentem. Deinde cum dicit.

b Reprobat opinionem prædictam: & primo per Empedocle, secundo deducendo ad quandam aliam inconuenientiam, quæ sequitur ad ipsam, ibi. [Sed neque augmentatio.] Circa primum sciendum est, quod Empedocle licet poneret elementa esse transmutabilia, posuit tamen ipsa esse adinuicem comparabilia. Ex hoc ergo sumit rationem Arist. contra eum, & est ratio talis. Quæcunque sunt transmutabilia, sunt comparabilia: sed elementa sunt comparabilia secundum Empedocle, ergo sunt transmutabilia. Potest etiam aliter formari, & sic. Si elementa sunt intransmutabilia non sunt comparabilia: sed consequens est falsum, secundum Empedocle, qui dicit ea esse comparabilia: dicebat enim ea esse æqualia, ergo & antecedens est falsum, scilicet ipsa esse intransmutabilia. Circa rationem istam sic procedit. Primo ponit eam per modum quæstionis, dicens, quod si elementa sunt intransmutabilia, quomodo contingit, quod sint comparabilia, q. diceret, nullo modo. Sed tamen Empedocle dicit sic, scilicet quod sunt comparabilia, dicit enim ea esse æqualia. Secundo ibi. [Si ergo secundum quantum.] Probat primam propositionem, scilicet quod si sunt comparabilia, sunt transmutabilia. Et quia comparatio est duplex, scilicet secundum quantitatem, & secundum virtutem. Primo probat eam, si sunt comparabilia secundum quantitatem. Secundo, si sunt comparabilia secundum virtutem, ibi. [Si autem non sint.] Dicit ergo primo, quod si elementa comparantur secundum quantitatem, vt si ex vno pugillo aquæ fiant decem pugilli aeris, necessario oportet, quod vnum aliquid sit in eis, in quo conueniunt, & in quo mensurantur. In omnibus enim comparabilibus est vnum aliquid quo mensurantur, & hoc est illud, in quo comparantur, cum autem ex tanta aqua, puta ex vno pugillo aquæ, fiant decem pugilli aeris, oportet vnam esse materiam, quæ sit minoris, & maioris quantitatis sub forma aquæ & aeris, sed quæcunque communicant in materia transmutantur adinuicem, ergo elementa sunt transmutabilia. Deinde cum dicit.

c Si autem non sint secundum quantitatem comparabilia, vt quantum ex quanto, sed quantum possunt. Verbi gratia si pugillus aquæ æqualiter potest in frigidare, & decem aeris, & sic non secundum id quod quantum comparabilia, sed secundum id quod possunt aliquid. Erit ergo & non quanti mensura comparare, & potentias, sed secundum proportiones, verbi gratia, vt hoc calidum, hoc autem album. Hoc autem, vt hoc significat in qualiquidem simile, in quanto autem æquale. Inconueniens ergo videbitur si corpora immutabilia existant, non proportione comparabilia, sed mensura potentiarum, & eius quod est esse æquales calidum, aut simile, ignis tantum, & aeris multiplex. Idem enim plus, quia homogeneos, talem habebit rationem.

b Quomodo contingit eis dicere comparabilia esse elementa. Sed tamen dicit sic. Hæc enim æqualia esse omnia. Si ergo secundum quantum, necesse est idem aliquid esse existens in omnibus comparabilibus, quo mensurantur, vt si ex aquæ pugillo erunt pugilli aeris decem idem aliquid, igitur erant ambo, si mensurantur eodem.

c Si autem non sint secundum quantitatem comparabilia, vt quantum ex quanto, sed quantum possunt. Verbi gratia si pugillus aquæ æqualiter potest in frigidare, & decem aeris, & sic non secundum id quod quantum comparabilia, sed secundum id quod possunt aliquid. Erit ergo & non quanti mensura comparare, & potentias, sed secundum proportiones, verbi gratia, vt hoc calidum, hoc autem album. Hoc autem, vt hoc significat in qualiquidem simile, in quanto autem æquale. Inconueniens ergo videbitur si corpora immutabilia existant, non proportione comparabilia, sed mensura potentiarum, & eius quod est esse æquales calidum, aut simile, ignis tantum, & aeris multiplex. Idem enim plus, quia homogeneos, talem habebit rationem.

quorum autem materia est vna, sunt adinuicem transmutabilia. Falsum est ergo, quod dicit Empedocle, quod elementa non transmutantur adinuicem. Si quis ergo diligenter aduertat, tota virtus istorum verborum est in hoc: quod ea quæ comparantur, siue primo modo, siue secundo, habent eandem materiam, & talia necessario sunt mutabilia: vt dictum est. Sed videtur quod istud quod dicit Philosophus sit falsum. Constat enim quod quantitas terræ, & aliorum elementorum, est comparabilis quantitati stellarum: & tamen non eandem materiam vtrorumque, vt dicitur in duodecimo Metaphysicorum. Præterea dubitatur de alio: non enim omnia comparabilia adinuicem secundum potentiam, vel virtutem communicant in materia. Ignis enim & Sol, sunt comparabiles in calefactione secundum magis & minus, & tamen non communicant in materia, vt dictum est. Ad primum ergo dicendum est secundum quoddam, quod non loquitur hic Philosophus de quantitate secundum extensionem, sed de quantitate secundum substantiam: & hæc significat cum dixit, decem pugillos aeris, esse æquales vni pugillo aquæ, sunt enim æquales in materia, quia tantum ibi est de materia quantum hic: vnde cum communicant in materia, necessario adinuicem transmutantur: talis autem comparatio non est inter elementa, & cælestia corpora. Vel dicendum quod hæc comparatio est secundum rarum & densum. Nam per hoc variata materia, elementa ad se inuicem transmutantur, & vocatur hæc comparatio secundum quantitatem: quia rarum & densum

fieri dupliciter, scilicet secundum similitudinem, & secundum proportionem. Dico autem comparationem fieri secundum similitudinem, quando fit in vna qualitate, quæ est in diuersis subiectis: quia similitudo est rerum diuersarum eadem qualitas. Secundum proportionem autem dicitur fieri, quando fit in oppositis, siue diuersis qualitatibus, in vna habitudine se habentibus ad duo subiecta vel plura. Si ergo fiat comparatio secundum qualitatem, tunc contingit comparare non quantitatis quidem mensuram, sed potius mensuram, quæ est secundum potentias similibus qualitatibus, & secundum proportionem diuersarum qualitarum, v.g. sicut hoc est calidum, ita hoc est album, cum autem hoc dicimus, hoc vt hoc, significamus in qualitate quidem simile, & in quantitate æquale. Si igitur fiat comparatio elementorum, non secundum proportionem, sed secundum mensuram potentiarum, quæ est comparatio in qualitate, sicut in calido, aut simili, inconueniens est si hæc ponatur immutabilia elementa, verbi gratia, si dicatur quantum est calidus ignis, tantum est calidus aer: quia idem plus calidum, cum sit homogeneos, id est, vnius generis, est minus calido, secundum quod ea, quæ habent eandem materiam dicuntur esse vnius generis, & habent se sicut materia ad subiectum: & habebit rationem talem, sicut comparabile in quanto, quæ est ratio vniuoca, ergo & materia est vna;

Quo pacto ipsi elementa esse comparabilia dicere queant. Atque, ille ad hunc modum ait. Nam æqualia sunt hæc omnia. Si igitur secundum quantitatem, idem quid omnibus, inesse corporatibus, quo mensurantur, est necesse, vt si ex aquæ sestario vno, aeris decem fiant, ergo idem quid vtraque sunt, si mensurantur eo æm.

Sin vero non hoc pacto secundum quantitatem, vt è quanto quantum, sed quantum possunt, vel si aqua sestarius aque frigesacer, atque aeris decem possit, atque ita secundum quantitatem, non quatenus quantitas est, sed quatenus possunt aliquid comparabilia sunt, fiet sane vt etiam non quantitatis mensura secundum potentias, atque vires, sed proportione comparantur, verbi causa, vt hoc calidum hoc album. Sed vt hoc, in qualitate quidem similitudine significat, in quantitate vero æqualitatem. Videtur itaque esse absurdum, si corpora illa, quæ transmutari nequeunt proportione comparabilia non sint, sed potentiarum mensura, & eo quod tantum ignis, æquale vel simile calidum, est atque aeris multo plus. Idem namque cum maius est, ex eo, quia vnus est generis, hanc habebit rationem.

Text. com. 36.

Text. com. 37.

denſum non addit ſuper partes mat'riæ qualitatem, quæ eſſentialiter ſit qualitas, ſed potius ſitum in partibus mat'riæ, ad diſtinctionem p' maiorem & minorem quantitatem. Ad ſecundum v. dicendum, q' intelligit Philoſophus de his, quæ comparantur ſecundum qualitatem, vel virtutem vniuocè acceptam in vtroque: talis aut non eſt virtus caleſt'ua. Solis & ignis: & ideo ceſſat obiectio. Deinde cum dicitur.

Text. com. 38.

d Sed neque augmentatio vti que erit ſecundum Empedoclem, niſi ſecundum adiectionem. Igne autem augetur ignis, auget enim terra proprium genus, æther autem æthera. Hæc autem adiunguntur. videntur autem non ſic augeri, quæ augentur. Multum autem difficilius eſt eidem tradere de generatione ſecundum naturam. Quæ enim generantur ſecundum naturam, aut ſemper, aut vt multum. Ea autem, quæ præter ſemper & multum, ab euentu, & fortuna. Quæ igitur cauſa, vt ab homine homo, aut ſemper, aut vt multum, & ex frumeto frumentum, ſed non oliua naſcitur? Aut ſi ita componatur os: non enim vt contingit conuenientibus nihil generatur. quæ admodum ille inquit, ſed ratione aliqua. Quæ igitur horum cauſa? non enim ignis, aut terra. Sed tamen neque amicitia neque liſ; congregatiõnis enim ſolum illa, hæc autem ſegregationis cauſa eſt. Hæc autem eſt ſubſtantia vniuſcuuſque, ſed non ſolum, & miſtio; & ſeparatio miſtorum, quemadmodum ille inquit, fortuna enim in his nominatur, ſed non ratio, eſt enim miſceri, vt contingit. Natura igitur entium cauſa eſt, ita ſe habere, & vniuſcuuſque natura hæc, de qua nihil dicit. Nihil igitur de natura dicit, ſed tamẽ & bonum eſt hoc I & optimum, hic autem miſtionem ſolum laudat, etenim & elementa ſegregat non liſ, ſed amicitia, quæ natura Deo priora. Dii autem, & hæc.

Text. com. 39.

Text. com. 40.

Text. com. 41.

Text. com. 39.

Deus. i. cælum Idem S. T. 1. ccc. li ſup. 1. 2.

Text. com. 42.

Text. com. 43.

Text. com. 38. d Sed neque augmentatio vti que erit ſecundum Empedoclem, niſi ſecundum adiectionem. Igne autem augetur ignis, auget enim terra proprium genus, æther autem æthera. Hæc autem adiunguntur. videntur autem non ſic augeri, quæ augentur. Multum autem difficilius eſt eidem tradere de generatione ſecundum naturam. Quæ enim generantur ſecundum naturam, aut ſemper, aut vt multum. Ea autem, quæ præter ſemper & multum, ab euentu, & fortuna. Quæ igitur cauſa, vt ab homine homo, aut ſemper, aut vt multum, & ex frumeto frumentum, ſed non oliua naſcitur? Aut ſi ita componatur os: non enim vt contingit conuenientibus nihil generatur. quæ admodum ille inquit, ſed ratione aliqua. Quæ igitur horum cauſa? non enim ignis, aut terra. Sed tamen neque amicitia neque liſ; congregatiõnis enim ſolum illa, hæc autem ſegregationis cauſa eſt. Hæc autem eſt ſubſtantia vniuſcuuſque, ſed non ſolum, & miſtio; & ſeparatio miſtorum, quemadmodum ille inquit, fortuna enim in his nominatur, ſed non ratio, eſt enim miſceri, vt contingit. Natura igitur entium cauſa eſt, ita ſe habere, & vniuſcuuſque natura hæc, de qua nihil dicit. Nihil igitur de natura dicit, ſed tamẽ & bonum eſt hoc I & optimum, hic autem miſtionem ſolum laudat, etenim & elementa ſegregat non liſ, ſed amicitia, quæ natura Deo priora. Dii autem, & hæc.

accumulationem elementorum & conuenientium ſicut ille dicit, tunc nihil generatur, ſed in his, quæ generantur, eſt ſolum ratio, vel relatio aliqua, non quidem relatio miſtorum, ſed compoſitorum. Quæ igitur eſt cauſa iſtorum, quod ex homine generatur homo, ſemper aut frequenter, & ſimiliter ex frumeto frumentum, & non oliua? Iſtorum enim cauſa non poteſt eſſe ignis aut terra: quia iſta ſunt contraria in qualibet compoſitione, ſimiliter nec liſ, nec amicitia, quæ Empedocles poſuit eſſe duo principia mobilia, poſſunt eſſe cauſa horum: amicitia enim non eſt cauſa, niſi congregatiõnis. liſ autem ſolum eſt cauſa ſegregationis: ſed neceſſarium horum eſt forma rei, quæ facit hominem eſſe hominem, & carnem eſſe carnem, forma autem eſt ſubſt'antia vniuſcuuſque & ideo non ſolum in re eſt miſtio, id eſt, compoſitio congregatorum, & ſeparatio eorum, ſicut dicit Empedocles, ſed etiam eſt forma. In tali ergo congregatiõne, & ſegregatione narratur ab Empedocle fortuna, & non ratio, quæ eſt ſumpta à forma. Dicit enim quod miſtio ſit vt contingit, id eſt, à cauſa, & fortuna, cum tamen natura, quæ eſt forma, ſit cauſa entium: quare ita ſe habet, quod ab homine ſemper vel frequenter generatur homo. Sed de hac forma, vel natura nihil dicit Empedocles, cum tamen ipſa natura, quæ dicitur forma, ſit bonum & optimum vniuſcuuſque rei. bonum quidem in ſe, & optimum in ordine vniuſcuuſque rei. Laudat autem Empedocles ſolum miſtionem, quæ in rei veritate non eſt iſta, ſed ſolum quædam compoſitio. Quia quod elementa ſegregantur à compoſitione, in quo ſunt ſaluata, hoc non facit liſ, ſed amicitia, quæ vult ea congregare ad homogenea. Et hæc elementa, dicit Empedocles eſſe priora Deo, id eſt cælo: quia etiã cælum dicebat ex elementis componi. Deinde cum dicit.

At vero, neque accretio fuerit ſecundum Empedoclem, præterquam qua additione ſit, nam igni ignem augetur cenſet, inquit enim, auget terra quidem proprium genus, ætheraque æther, hæc autem adiunguntur apponunturque. At ea que incrementa ſuſcipiunt, non ad hunc modum augetur videntur. Longe autem difficilius fuerit eidem de generatione, qua natura ſit, rationem aſſignare. Nam omnia, qua natura gignuntur, aut ſemper ſit, aut plerunque ſunt. Quæ vero non ſemper, aut plerunque ſunt, a cauſa, & fortuna fieri aſſolent. Quam igitur cauſa eſt, vt ex homine homo, aut ſemper, aut plerunque, & e tritico triticum, ſed non oliua oriatur? An ſi ita componatur os, non enim vt cunquæ, quemadmodum inquit ille, ſed ratione quadam cocuntibus ſit aliquid. Quam igitur horum cauſa eſt: non enim ignis, vel terra cauſa eſt. At vero, neque concordia, aut diſcordia, etenim hæc ſegregationis, illa vero congregatiõnis ſolum cauſa eſt. Hoc autem eſt, cuiusque eſſentia, ſed non miſtio, miſtorumque prius diu'ſio ſolum, quemadmodum inquit ille. In hiſce namque, fortuna nominari ſolet, non ratio; fieri enim poteſt, vt aliqua, vt contingit ac temere miſceantur. Itaque ſi ſeſe habere, eorum que natura conſtant, cauſa eſt ſit, atque cuiusque natura hæc eſt de qua nihil meminit. Nihil ergo de natura dicit. At vero hoc iſtum bonum eſt. Porro, ille ſolum miſtionem collaudat. At qui diſcordia haudquaquam ſecernit elementa ipſa, qua natura Deo priora ſunt, ſed concordia; dii autem, & hæc quoque ſunt.

Præterea; de motu ſimpliciter dicit, non enim ſatis eſt dicere concordiam & diſcordiam mouere, niſi hæc concordia ratio ſit, motu, inquam tali cieri, & diſcordia tali. Igitur aut definiſſe, aut ſuppoſuiſſe, aut exacte, vel molliter, vel alio quolibet modo demonſtraſſe, oportebat. In ſuper cũ vi. & præter naturam moueri corpora videtur.

Hic deſtruit opinionem Emped. de principiis mouentibus per tres rationes, quarum primam ponit, dicens, quod Emped. locutus fuit inſufficienter de motu. Nō enim ſufficit ſimpliciter dicere, quod amicitia, & liſ ſunt principia moueria, niſi forte eſſe ipſius amicitia; id eſt de natura ſua habet, vt cauſet, id eſt motum talem: ſed quia hæc non eſt certa, oportebat quod hoc determi-

Text. com. 44.

Text. com. 45.

determinaret, aut certitudinaliter per cauſam propriam, aut molliter, ſicut per cauſam nō conuertibilem, ſive remoram, aut aliter qualiter, ſicut per probabiles rationes, vel per inductiones, vel exemplum, ſed Empedocles nihil horum facit, & ideo ſimpliciter, & inſufficienter dicit. Secundam rationem ponit, ibi. [Amplius autem quoniam.] Et eſt talis corpora naturalia mouentur violententer, & præter naturam, & mouetur ſecundam naturam, v. g. ignis mouetur ſurſum non violentia: ſed natura, deorſum autem violententer, quod autem eſt violententer, eſt contrarium eis quod eſt ſecundum naturam, videmus enim corpora moueri per violentiam: ergo mouentur ſecundum naturam, contraria enim habent fieri circa idem. Quæramus enim ab Empedocle, vtrum motus amicitia ſit naturalis vel violentus, terram enim moueri ſuperius, ſicut & ignem interius eſt contra naturam, hoc autem quod eſt contra naturam aſſimilatur cuidam ſegregationi. Contra tamen ſic. Elementa congregentur, quia niſi ignis deſcendat, & terra aſcendat, non congregabuntur elementa, cum ergo congregare ſit effectus amicitia; ſecundum Empedoclem, motus amicitia eſt violentus, & ſegregationi ſimilis, & liſ magis eſt cauſa motus naturalis, quam amicitia, quod eſt impoſſibile ſecundum eum, & ideo impoſſibile eſt ponere amicitiam, & liſ eſſe principia mouentia. Si autem hæc non ſunt principia mouentia, cum nō ſint alia ſecundum Empedoclem, naturalis eſt motus naturalium corporum, nec aliter qua quies, habitus enim & priuatio habent fieri circa idem, hoc autem eſt manifeſte falſum. Tertiam rationem ponit, ibi. [Amplius autem.] Per quam oſtendit Philoſophus, quod Empedocles ſibiipſi contradicit, & peccat etiam, dicens naturalia fieri à cauſa, & à fortuna, contradicit autem ſibiipſi hoc, quod cum poneret tantum duo principia mouentia, ſcilicet liſem & amicitiam, poſuit tamen quidem motum eſſe à cauſa & à fortuna: vnde dicendo eſſe tantum duo principia mouentia, dicit ea eſſe cauſam omnis motus, dicendo autem aliquid motum eſſe à cauſa & à fortuna, dicit illa principia non eſſe cauſam omnis motus, dicit etiam, quod quado aliquid compoſitum corrumpitur, tunc ſegregantur elementa, quæ erant in eo per liſem, & mouentur ignis ſurſum, vt à lite, ſed quando-

que à fortuna: quia ſic cauſa conſtituit tunc curſum ignis ſive ætheris, æthera enim dicebat Empedocles eſſe ex igne claro, non autem ſemper ſurſum mouetur æther, ſed multotiens aliter: quia dixit aliquando à fortuna, ſicut dictum eſt, ignem ferri ſurſum, aliquando autem ingrediebatur ad radices, id eſt, ad cauernas terræ, ſicut apparet in montibus ardentibus. In hoc ergo peccat Empedocles, quod naturam cauſam & fortunam ſubiicere dicebat. Simul a. cũ dicitis impoſſibile dicit, quod mundus ſimiliter ſe habet nunc in tēpore litis, quando de cōfuſo & permixto egreſſa ſunt omnia, ſicut prius ſe habuit in amicitia: quia ſicut ignis quandoque à fortuna aſcendit, & quandoque deſcendit, ita fecit in cōfuſo, per caſum enim tunc aſcendit, & per caſum deſcendit, cum autem caſus & fortuna ſint cauſæ per accidens, reducuntur ad per ſe: quid eſt ergo quod primo per ſe mouet, & per ſe eſt cauſa motus? Oportet enim cauſam per ſe eſſe prius quam cauſam per accidens. Amicitia enim & liſ non eſt cauſa motus ſimpliciter, ſed ſolum cuiusdam motus, ſcilicet cōgregationis: ſi tamen eſt ita ſicut dicit Emped. quod amicitia vel liſ eſt prius mouens. Deinde cum dicit.

f Reprobat opinionem Emped. in hoc quod dicebat animam componi ex elementis per duas rationes, quarum primam ponit dicens, Quod inconueniens eſt dicere, quod anima ſit ex elementis omnibus, vel ex aliquibus, vel ex aliquo eorum: quia ſi anima eſſet elementum aliquod, puta ignis, vt quidam dixerunt, vel eſſet ex elementis, vt dixerunt alii, tunc alterationes animæ quomodo erunt, id eſt, quomodo poſſet alterari anima propriis alterationibus: quæſi dicat, nullo modo. Verbi gratia: ſi anima eſt elementum, vel ex elementis, quomodo anima habebit habitum muſicæ, & rurfus, quomodo mutabitur de muſica in priuationem muſicæ, ita quod ſit ſine muſica: nec etiã poterit immutari de memoria in obliuionem, vel econuerſo, ſed potius ſi anima eſt ignis, quæ canq; ſunt paſſiones, ſecundum quod ignis, incurrunt animæ: quod eſt impoſſibile. Secundam rationem ponit ibi. [Si autem miſcibile.] Quæ talis eſt. Si non ſunt miſcibilia niſi corpora, vt in Primo dictum eſt: & animatum nulla eſt corporalis: conſtat quod anima eſt elementum, nec miſta ex elementis. Sed de his determinare eſt opus alterius contemplationis: quia pertinet ad librum de Anima.

Porro abſurdum eſt animam ex elementis conſtare, aut elementorum vnum aliquod eſſe. Quomodo enim animæ alterationes, ceu muſicæ eſſe & rurfus nō muſicæ, aut memoria aut obliuio, erunt? Perſpicuum enim eſt, quod ſi anima ignis ſit eadem illi, qua igni vt ignis eſt, affectiones competent. Si vero ex elementorum miſtura conſtet, corporea. at harum nulla corporea eſt. Verum de hiſce conſiderare, alterius contemplationis eſt officium.

Text. com. 85.

Postquam Philosophus determinauit de generatione elementorum, hic determinat de generatione compositorum ex elementis. Et circa hoc duo facit. Primo determinat de generatione compositorum ex elementis.

LECTIO VIII.

EX elemētis autē, ex quibus corpora cōstituta sunt, quibus quidem videtur esse aliquid commune, aut transmutari inuicem necesse si alterum horum contingit, & alterū contingere. Quicumque enim non faciūt ex inuicē generationem, neque ex vnoquoque, nisi sicut ex pariete lateres inconueniens, quomodo n. ex illis erunt carnes & ossa, & aliorū vnumquodque. Habet autem quod dicitur quæstionem, & ex alterutris generatibus quomodo generatur ex eis aliud aliquid præter hoc. Dico autē. v.g. ex igne est aqua, & ex hac generari ignē, est enim aliquid commune subiectum, atque & caro ex eis generatur & medulla, verum hæc quomodo generatur? Illis quidem enim qui dicunt, vt Emp. quis erit modus: necesse enim est cōpositionem esse, sicut ex lapidib. & lateribus paries. Mistura vtique hæc saluatis, vtique erit elemētis, secundum parua autem adinuicem compositis, ita vtique caro & aliorum vnumquodque. Cōtingit itaque non ex quacunque parte carnis generari ignē & aquam (quemadmodum ex cera generatur vtique; ex hac quidem parte sphaera, pyramis autem ex aliqua alia) sed contingebat ex alterutro alterutrum generari. Hæc quidem igitur hoc generantur modo ex carne, ex qualibet ambo. Eis autem qui illo modo dicūt, non contingit, sed vt ex pariete lapis & lateres, vtrumque; ex alio loco & parte. Similiter autem & facientibus vnam eorum materiam habet aliquā quæstionem, quomodo erit aliquid ex ambo, verbi gratia, ex calido & frigido, aut ex igne & aqua. Si enim est caro ex ambo, & neutrum eorum, neque rursus compositio saluatorū, quid relinquitur, nisi materiam esse quod ex illis: alterius enim corruptio, aut alterū facit, aut materiam.

T.c.46.

T.c.49.

T.c.48.

T.c.67.

T.c.48.

ponantur, & congregentur elementa in vno remanentibus formis & operibus suis, sic ignis in vna parte compositi erit adurens, & aqua fluens, terra incontinua, aer expirans, similliter ignis non ligatus euolabit sursum, terra autem descendet deorsum, & sic nunquam constabit, vt faciat ossa, & carnes, & huiusmodi. Secundo ibi.

LECTIO VIII.

DE ipsis autem elementis, ex quibus corpora constant iis quidem qui commune quid esse, aut ea inter se transmutari putant si ex hisce alterum, & alterum quoque contingat, est necesse. Qui vero generationem vnuam non faciunt, nec à singulis singula, sed velut à muro lateres gigni volunt, absurdum quid dicunt. Nam qui carnes, & ossa, & ceterorum quoduis ex illis erunt. Quod autem dicitur dubitationem habet, etiam apud eos, qui generationem mutuam astruunt, quoniam pacto ex ipsis diuersum. quid ab eis oriatur. Verbi causa, ex igni aqua fit, & ex aqua ignis, nam subiectum commune quid existit; sed & caro atque medulla ex eis fiunt; at hæc quomodo? Etenim illis qui perinde, vt Empedocles dicunt quisnam erit modus: nam compositioem esse, quomodo è lateribus atque lapidibus fit murus, necesse est, & hæc mixtura ac congeries, ex conseruatis quidem, sed secundum exiguas portiones iuxta sese compositis erit elementis; ad hunc itaque modum, caro & ceterorum quodque fiet. Accidit autem, vt non ex qualibet carnis parte, ignis & aqua gignantur, (sicuti ex cetera, ex hac parte pila, ex aliqua alia meta fieri potest) sed ex vtraque vtrumque fieri queat. Hæc itaque hoc gignantur modo ex carne, ex quauis parte vtrumque. At hisce, qui illo modo dicunt, ex quauis vtrumque gigni non potest, sed perinde fit, vt è muro lapis & later, ex alio loco ac parte vtrumque. Pari modo & hisce, qui ipsorum materiam vnam faciunt, dubitatio quædam obrepit, qualiter ex ambo, calido, inquam, & frigido, aut ignis, & terra, quippiam erit. Nam si caro ex ambo sit, & neutrum illorum, nec rursus seruatorum compositio, quid restat id esse præterquam materiam, quod ex illis constat: nam corruptio alterius, aut alterum facit, aut materiam.

patet esse falsum per ea, quæ dicta sunt supra, capit. de missione. Sed sicut in vna quaque parte ceræ potest qualibet figura formari, ita ex qualibet parte misti per resolutionem potest quodlibet elementum generari. Hæc ergo ambo elementa, scilicet, ignis, & terra, & etiam alia, generantur ex qualibet carne, id est, ex qualibet parte carnis. Sed illi, qui dicunt sicut Empedocles, scilicet, elementa esse intransmutabilia, non possunt hoc dicere: sed sicut ex diuersis partibus, & locis ipsius parietis tolluntur diuersi lapides, ita ex diuersis partibus & locis ipsius misti, diuersa elementa oportet eos dicere generari, ita quod ignis ab vno loco & parte, & aer ex alia. Quarto ibi. [Similiter autem & facientibus.] Opponit contra ipsam opinionem dicens, quod etiam ponentibus elementa habere vnam materiam & esse intransmutabilia, sequuntur inconuenientia; si dicatur aliquid generari ex elementis: habet enim quæstionem & dubium, quomodo generabitur aliquid ex ambo: sicut ex calido, & frigido, aut igne, & aqua, si enim caro est ex ambo, & neutrum eorum est ipsa caro, nec etiam saluantur ipsa elementa, quia aliter non esset mistio, & nihil relinquitur nisi materia: quod est impossibile. Si autem remaneat alterum, & alterum corruptum, tunc est corruptio vnius, & generatio alterius, quia corrupto vno, aut generatur alterum, aut remanet pura materia. Quomodo ergo fiat ex eis generatio, dubium est. Deinde cum dicit. b ¶ Determinat veritatem: & circa hoc duo facit. Primo ostendit modum generationis in vniuersali. Secundo, magis in speciali contrahendo ipsum ad missionem elementorum in constitutione compositi, ibi [Quoniam autem patiuntur] Primo ergo, relicta prima opinione tanquam falsa, & impossibili, & supposita prima, ponit verum modum generationis corporum mistorum. Ad cuius euidentiam præmittit duo. Quorum primum est, quod differentia elementorum sunt contraria, scilicet, calidum, & frigidum, & huiusmodi: & suscipiunt magis & minus. Secundum est, quod quando alterum elementum fuerit simpliciter actu, & alterum simpliciter in potentia fuerit, tunc non potest esse mistio, quando vero vnum non est omnino actu, nec per excessum prædominatur alteri elemento, tunc generabitur quoddam medium. quod nec est simpliciter calidum, nec simpliciter frigidum, sed quodammodo naturam participans vtriusque. Et hoc ideo, quia quando elementa miscentur, intentiones sue formæ corrumpuntur, & remanent in virtute, & tunc illud medium

generatum non est sic in potentia, sicut materia, nec simpliciter alterum elementorum, sed medium inter ea, quod quidem medium diuersificatur, secundum quod diuersificantur virtutes miscibilem, si enim potentia ignis excedit virtutem aquæ medium generatum est magis calidum, quam frigidum, & sic secundum proportionem virtutis vnius elementi ad virtutem alterius: vt si in duplo, si in triplo excedit caliditas frigiditatem, & medium dupliciter est calidius, & tripliciter. Secundum ergo hunc modum erunt mixta ex contrariis elementis, & per compositionem vel missionem & elementa erunt ex illis mistis per resolutionem. Ipsa enim mixta sunt potentia quatuor elementa, non quidem sicut materia, sed sicut dictum est. Deinde cum dicit.

Igitur, postquam calidum & frigidum intentionem remissionemque suscipiunt, cum simpliciter alterum actu fuerit, tunc alterum erit potentia; cum vero non prorsus, sed frigidum, vt calidum, & calidum, vt frigidum fuerit, propterea quod quæ miscetur suas exuperantis vicissim corrumpunt, tunc neque materia erit, neque illorum contrariorum utrumque, sed intermedium actu simpliciter erit. Porro quo potentia magis calidum est quam frigidum, aut contra, hoc duplo, aut triplo, aut alio id genus modo magis calidum potentia quam frigidum existit. Alia itaque mixta ex contrariis erunt, aut elementis, & elementa, ex illis quodammodo potentia existentibus, non tamen sicut materia, sed dicto modo. Atque hoc quidem pacto mistio, illo vero materia, id quod gignitur, existit.

Præterea, & ipsa contraria pati solent, quemadmodum ante præfinitum est, etenim actu calidum, potentia frigidum est, & actu frigidum, potentia calidum. Quare, nisi ad æqualitatem redacta sint, in se mutuo transmutantur simili modo, & in ceteris contrariis. Atque primo quidem elementa ipsa ita transmutantur, deinde ex hisce carnes & ossa, & eiusmodi sunt, cum illa calido quidem in frigidum, & frigido in calidum transiente, ad mediocritatem venerint, hinc enim neutrum est, mediocritas autem multiplex est, & nequaquam indiuisibilis. Similiter humidum & siccum & alia, carnem ossaque & cetera id genus mediocritate efficiunt.

secundum aliquid calefacto, quia in misto materia vniuersalisque contrarii partem capit alterius, quando veniunt ad medium, medium enim est contrarii: medium autem illud non est vnius proportionis tantum, scilicet quod semper sit per æqualem contrariorum participationem: neque est indiuisibile, id est, non est vno modo tantum, sed diuersis modis secundum diuersitatem proportionis contrariorum, & sic est medium inter calidum & frigidum, secundum multiplicem proportionem ipsorum, ita etiam intelligendum inter humidum & siccum, quæ secundum mediorum diuersitatem, quædam aliqua proportione conuenientia faciunt carnem, & in alia proportione faciunt os, & in alia faciunt alia, quorum complexiones variantur, sicut est homo, cuius complexio maxime vicina est temperamento; & leo, qui est calidæ complexionis: & asinus, qui est frigidæ complexionis. Deinde cum dicit.

Libr. i. ca. 50. & 51.

d ¶ Ostendit, quod in quolibet misto sunt omnia elementa. Et primo per causam. Secundo per effectum. ibi [Testificari autem videtur.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod in quolibet misto est terra & aqua. Secundo, quod ignis & aer. ibi [Aer autem.] Dicit ergo primo, quod omnia corpora mista, quæcunque sunt circa mediu[m], quod est terra, necessitatio sunt composita ex omnibus simplicibus corporibus; quæ sunt quatuor elementa: & quod in omni corpore misto sit terra, sicut ostendit locus & locatur, secundum Commentatorem. Nam aut sunt eiusdem naturæ, aut prædominantur natura loci in locato: sed omnia mista naturaliter quiescunt in terra, sicut in loco; ergo oportet, quod in quolibet misto sit terra, & non solum, quod sit, sed ut prædominetur in ipso. Quod autem aqua sit in quolibet misto, probat ex hoc: quia terra pura non habet continuacionem, nec in ipsa aliqua figura posset consistere: partes autem cuiuslibet misti oportet esse terminatas, sola autem aqua, ut supra dictum est, est bene terminabilis, & prima terra propter naturale siccum, quod est in ea, nullatenus commoratur sine humido, quod est in causa continente, unde humidum, quod est in ea, continet ipsam, si autem ex ipsa humidum totaliter auferatur, statim decidit, & conuertitur in puluerem. Terra ergo & aqua, propter dictas causas sunt in corporibus mistis. Deinde cum dicit.

d Omnia enim mista corpora, quæcunque circa locum mediu[m] sunt, ex omnibus composita sunt simplicibus. Terra quidem inest omnibus, quia vnumquodque est maxime & multum in proprio loco. Aqua autem, quia oportet terminari quodcunque compositum, sola autem est simplicium bene terminabile aqua. Amplius autem & terra sine humido non potest commorari, sed hoc est, quod continet; si enim auferatur omnino ex ipsa humidum, decidet vtiq[ue], terra quidem igitur & aqua, propter has insunt causas.

e Aer autem & ignis, quoniam contraria sunt terræ & aquæ. Terra quidem aeri, igni vero aqua contraria est, ut contingit substantiæ substantiæ contrariam esse. Quoniam igitur generationes ex contrariis sunt, insunt autem altera extrema contrariorum necesse & altera inesse. Quapropter in omni composito omnia simplicia erunt.

f Testificari autem videtur & nutrimentum vniuscuiusque. Omnia quidem enim nutriuntur eisdem, ex quibus sunt, omnia enim multis nutriuntur. Etenim quæcunque videntur vno solo nutriri, ut aqua plantæ multis nutriuntur. Mista est enim aqua terra; ideo rustici tentant miscentes irrigare.

g Quoniam autem est nutrimentum quidem materiæ, quod nutritur autem coniunctam materiæ forma & species, rationabile iam solum simplicium corporum nutriri ignem omnium ex inuicem generatorum, quemadmodum & Priores dicunt. Solus enim & maxime speciei particeps est ignis, quia innatus est ferri ad terminum. Vnumquodque autem innatum est ferri in sui ipsius regionem. forma enim & species in terminis omnium est. Quod igitur omnia corpora ex omnibus constituta sunt simplicibus, dictum est.

e ¶ Primo probat, quod in quolibet elemento est aer & ignis tali ratione. Terra & aqua alterantur in misto: cum autem vnumquodque miscibilium alteretur a suo contrario, oportet aerem & ignem esse in composito: nam aer contrariatur terræ, & ignis aquæ. Dico autem elementum esse contrarium elemento, prout ratione qualitatum contingit substantiam esse contrariam substantiæ. Quoniam igitur generationes sunt ex contrariis, & in mistis sunt extrema contrariorum, scilicet frigidum siccum, quod est terra, & frigidum humidum, quod est aqua, necesse est reliqua inesse, scilicet calidum cum sicco, & calidum cum humido, quæ sunt ignis, & aer. Quapropter in

omni composito sunt omnia simplicia corpora. Deinde cum dicit.

f ¶ Probat idem per effectum; & dividitur in partem principalem, & incidentalem, pars incidentalis incipit. ibi [Quoniam autem est nutrimento.] Dicit ergo primo, quod hoc, quod dictum est, scilicet quod omnia mista componantur ex quatuor elementis, testificari & approbare videtur nutrimentum vniuscuiusque. Nam vnumquodque nutritur ex eis, ex quibus est; sed omnia quidem nutriuntur ex multis elementis. ergo ex eisdem quatuor elementis omnia mista consistunt. Maioris propositionis ratio potest esse: quia nutrimentum transmutatur in naturam nutriti, non autem posset transmutari, nisi haberet eandem materiam. Minorem vero probat, sumendo argumentum à minori. Minus enim videtur, quod plantæ, quæ sunt magis terrestres, nutriantur ex pluribus, quam alia nutrita, sed ista, licet videantur solum nutriri ex aqua, nutriuntur tamen ex omnibus: ergo multo magis alia. Quod autem plantæ nutriantur ex omnibus, ex hoc videtur, manifestum est enim, quod nutriuntur ex terra, & aqua, & ex agricultura. Rustici enim colentes plantas, miscunt terram cum aqua ad nutrimentum plantarum. Si autem inest terra: & aqua, necesse est esse alia duo extrema, scilicet aerem, & ignem, eadem ratione qua supra. Deinde cum dicit.

omnia autem mista corpora, quæ circa locum, qui medio vniuersi tribuitur, collocata sunt, ex simplicibus constant omnibus. Nam terra quidem inest cunctis inest, quod vnumquodque maxime, & ut plurimum in proprio terra loco existit. Aqua vero, quod composita finire oportet, & illa est simplicibus sola, belle terminari queat. Præterea, quod & terra sine humiditate consistere non possit, sed humiditas id sit, quod continendi vim, ac coercendi habet, nam si humiditas à terra prorsus eximatur, ea defluet profecto, terra igitur & aqua, has ob causas insunt.

Item, aer & ignis, quod terra, & aqua contraria sunt. Nam aeri terra & aqua igni contraria est, quantum substantiam substantiæ contrariam esse contingit. Cum igitur generationes ex contrariis sunt, & contrariorum extremum alterum insit, alteram quoque inesse est necesse. Quare in omni composito simplicia omnia inerunt.

Sed & id, cuiusque rei nutritio comprobare videtur, omnia enim eisdem aluntur, quibus constant, omnia si quidem pluribus aluntur. Nam quæcunque vno solo ali maxime videntur, ut plantæ aqua, pluribus aluntur, terra enim aqua ammixta est. Quamobrem ipsi quoque agricole, miscentes irrigare conantur.

Cum autem alimentum ad materiam pertineat, quod autem nutrimentum suscipit cum materia coniunctum forma sit atque species, rationi consentaneum fuerit, ex omnibus simplicibus corporibus, quæ mutua generatione oriuntur, solum ignem nutriri, quemadmodum, & priores aiunt. Quippe qui solus ac maxime forma sit, propterea quod suapte natura ad terminum fertur vniuersi. In suum autem locum quodque ferri natum est, forma vero speciesque omnium in ipsis consistit terminis. Quod igitur corpora omnia ex simplicibus omnibus constant, dictum est.

tantur, ignis est magis formalis, quod naturaliter fertur sursum ad terminum, i. e. ad circumferentiam orbis, qui maxime formalis est inter omnia corpora, vnumquodque enim natum est ferri ad sui ipsius generationem, quæ est

connaturalis ei, forma autem & species omnium rerum inferiorum, præter hominem, est in terminis omnium, quia superiora ad inferiora se habent, sicut forma ad materiam. Cum ergo ignis tangat orbem Lunæ, constat, quod ipse sit connaturalis orbi in formalitate. Vltimo recapitulat, & est planum.

LECTIO IX.

Postquam Philosophus determinauit de generatione, & corruptione, & simplicium quæ compositorum ex simplicibus, hic determinat de causis, siue de principii generationis, & corruptionis elementorum & mistorum. Et circa hoc duo facit. Primo dat intentionem. Secundo prosequitur intentum. ibi [Sunt enim, & numero.] Dicit ergo primo, cum sint quædam generabilia & corruptibilia, & generatio & corruptio sit in eis, quæ sunt circa mediu[m] locum, dicendum est simpliciter, & vniuersaliter de generatione, quot, & quæ sint eorum principia. Facilius enim in libris particularibus inspicimus causas principiorum generationum, quando causas vniuersales generationis acceperimus. Cursus enim ab vniuersalibus ad particularia est maior, & vniuersalior via in natura. Deinde cum dicit.

¶ Prosequitur intentum, & circa hoc tria facit.

Primo, ponit opinionem suam de principiiis. Secundo, opiniones aliorum. ibi [Sed hi quidem sufficienter.] Tertio, inquit specialiter, & sufficienter de principio mouente. ibi [Nobis autem.] Ad euidenciam eorum, quæ hic dicuntur, notandum est, quod corpus generabile, & corruptibile, quædam sunt principia extrinseca, & quædam intrinseca. Principia extrinseca, sunt agentia, siue mouentia. Et ista se habent in quodam ordine: quia quædam sunt proxima, & quædam remota, siue prima: & prima quidem principia sunt substantiæ separata, quarum suprema est Deus, & ista sunt eadem omnium corporalium, & propter hoc dixit Philosophus, quod corruptibile & seipiternorum sunt eadem principia numero remota, proxima vero non sunt eadem; quia principia corporum celestium sunt substantiæ separata, ut dicitur in Secundo Metaphysicorum, & Commentator. Intrinseca vero principia sunt materia, & forma, & ista non sunt eadem numero corruptibile & incorruptibile, sed

te.com. 52.

te.com. 55.

te.com. 24.

te.com. 1.

LECTIO IX.

¶ Via vero sunt quædam generabilia & corruptibilia & generatio contingit eis, quæ sunt circa mediu[m] locum, dicendum de omni generatione simpliciter quot, & quæ eorum principia; facilius enim sic singularia inspicemus, quando de vniuersalibus acceperimus.

b Sunt enim & numero æqualia & genere eadem principia, quæ in sempiternis, & in primis sunt. Hoc quidem enim est vt materia, hoc autem vt forma; oportet autem & adhuc tertium existere; non enim sufficientia ad generandum sunt duo, quemadmodum neque in primis. Vt materia quidem in generabilibus, quod possibile est esse, & non esse causa est. Hæc quidem enim ex necessitate sunt vt æterna, horum autem hæc quidem impossibile non esse, hoc autem impossibile esse, quia non contingit circa necessaria aliter se habere. Quædam vero possibile esse & non esse, quod est generabile & corruptibile, quandoque autem non est hoc. Quapropter necessariam generationem, & corruptionem circa possibile esse, & non esse. Ideoque vt materia quidem hæc causa est generabilibus, vt autem cuius gratia forma, & species, hæc autem est ratio vniuscuiusque substantiæ. Oportet autem adesse, & tertium, quod omnes quidem somniant, dicit autem nullus.

¶ Sed hi quidem sufficientem existimauerunt causam esse ad generationem specierum, naturam, quemadmodum in Phædone Socrates. Etenim ille increpans alios, quasi nihil dixissent,

extrinseca, & quædam intrinseca. Principia extrinseca, sunt agentia, siue mouentia. Et ista se habent in quodam ordine: quia quædam sunt proxima, & quædam remota, siue prima: & prima quidem principia sunt substantiæ separata, quarum suprema est Deus, & ista sunt eadem omnium corporalium, & propter hoc dixit Philosophus, quod corruptibile & seipiternorum sunt eadem principia numero remota, proxima vero non sunt eadem; quia principia corporum celestium sunt substantiæ separata, ut dicitur in Secundo Metaphysicorum, & Commentator. Intrinseca vero principia sunt materia, & forma, & ista non sunt eadem numero corruptibile & incorruptibile, sed

sunt eadem secundum Analogiam: quia nec materia, nec forma corrumpitur per se, sed solum per accidens, vt Philosophus primo Physicorum. Er ideo dicit Philosophus, quod principia corruptibile & incorruptibile sunt eadem principia genere, id est, Analogia, siue proportione. Hoc ergo præmissis, procedit in proposito dicens, quod principiorum rerum generabile & corruptibile, aliud est materia, aliud est forma: oportet autem adesse tertium. Quia sicut in sempiternis non sufficienti duo ad morum, sed oportet adesse mouens, ita nec in generabilibus sufficienti duo, sed oportet adesse tertium; quod est efficiens. Materia vero, cum sit ens in potentia, est causa, quare ista inferiora possunt esse, & non esse. Forma vero est causa essentantum. Sed efficiens mouet materiam, vt transmutetur de potentia ad actum. Ad declarationem autem dictorum, ponit quandam diuisionem dicens, quod quædam sunt de necessitate in esse, sicut sunt æterna, vt corpora celestia, quæ in sua substantia, & in suis motibus sunt necessaria, & similiter substantiæ separata, & his opponuntur impossibilia ad esse, quædam vero sunt possible esse, & non esse, & ista sunt generabilia & corruptibilia; quæ quandoque sunt, & quandoque non sunt. Et ideo necessariū est, quod generatio & corruptio sint circa corpora talia, quæ possint esse, & non esse. Illud autem, ex quo talis potentia ad esse, & non esse in eis est, materia dicitur. Sed causa finalis in Physicis, quæ est, cuius gratia mouens mouet, est forma & species: hic enim est finis motus, & intentionis naturalis agentis. Et hæc est ratio definitiua vniuscuiusque substantiæ; sed sicut dictum est, cum his duobus oportet esse tertium principium, quod

est efficiens; quod omnes Antiqui somnauerunt, sed nullus de ipso aliquid veritatis dixit expressè. Deinde cum dicit.

Sunt igitur tot numero, & genere eadem, quæ in æternis primisque. Nam alterum vt materia, alterum vt forma existit; oportet autem & tertium insuper adesse. Nam duo haudquaquam satis sunt ad generandum, sicuti nec in ipsis primis. Igitur quod esse, & non esse potest, generabilibus causa, vt materies existit. Nam quædam necessario sunt, quædam necessario non sunt: quorum, illa quidem non esse, hæc vero esse, est impossibile, eo quod fieri non possit, vt necessarium aliter se habeat. Nonnulla, & esse possunt, & non esse: de quorum numero, generabile existit, atque corruptibile: hoc enim interdum est, interdum non est. Quare necesse est, vt generatio atque corruptio circa id sit, quod esse & non esse potest. Quocirca & hoc, causa vt materies generabilibus existit. At forma speciesque, vt cuius gratia, hæc autem est substantiæ cuiusque ratio. Oportet autem & tertium quoque adesse, quod omnes quidem somniant, nemo tamen dicit.

Sed alii specierum naturam causam esse sufficientem ad generandum arbitrati sunt, quemadmodum in Phædone Socrates. Nam vbi ille ceteros increpauit, tamquam nihil locutos, eorum quæ sunt quædam species esse,

¶ Ponit opiniones aliorum de principiiis, & circa hoc duo facit. Primo ponit eas. Secundo improbat eas. ibi [Neutri autem.] Fuerunt autem duæ opiniones; quarum ponit primam dicens, quod quidam somnauerunt naturam specierum, id est, ipsas species separatas, quas Plato appellauit ideas, esse sufficientem causam ad hoc, quod res generentur. Quemadmodum Plato in Phædone, vbi inducit Socratem ad confirmationem suæ opinionis. Vnde dicit, quod ibi Socrates increpat alios ten-

quam dicentes nihil. Et supponit, quod entium, quaedam sunt substantiae separatae, quaedam vero participantia specierum, sicut mediate, & quod vnumquodque compositum dicitur esse actu secundum speciem, generari autem secundum illius speciei susceptionem, & dicitur corrumpi secundum illius speciei abiectionem, dixit enim species rerum esse aeternas, quae sunt quasi quaedam sigilla impressa rebus generalibus. Et cum sigillatur materia, quae sit per illarum participationem, tunc res generantur, & cum eicitur forma sigillata, manet quidem perpetua, sed destruitur in diuina per eiectionem talis formae. Quapropter, si ista est idearum natura, ut ipse Socrates, & Plato existimant, necesse est ipsas species esse causas generationis & corruptionis, per praesentiam quidem generationis, per absentiam vero corruptionis. Secundam opinionem ponit ibi [Hi autem.] Dicens, quod alii non dixerunt primum mouens esse extrinsecum sicut Plato, sed dixerunt principium transmutationis materiae esse ipsam materiam, & ipsum motum rerum esse ab hac, id est, ab ipsa materia disposita, & informata qualitatibus primis. Deinde cum dicit.

d Neutri autem dicunt bene. Siquidem enim sunt causae species, quare non semper generantur continue, sed quandoque quidem, quandoque non existentibus, & speciebus semper & participantibus. Amplius autem in quibusdam videmus aliam quandam causam esse. Sanitatem enim Medicus facit, & doctrinam doctor, existente, & sanitate ipsa, & doctrina, & participantibus: similiter autem in aliis secundum potentiam operantis.

e Si autem materiam quis inquiet generare propter motum, naturalius utique dicit ita dicentibus. Alterans enim & transformans magis causa est generantis, & in omnibus asuerit sumus hoc dicere efficiens similiter, & in his quae natura, & in his quae ab arte, quod transmutans sit.

f Sed tamen nec hi recte dicunt: materiam enim pati, & moueri, mouere autem & facere alterius potentia. Manifestum autem & in his, quae arte & natura generantur, non enim ipsa facit,

mus hanc tertiam causam. Ergo in natura est tertia causa, scilicet, mouens praeter materiam & formam. Deinde cum dicit.

¶ Reprobat secundam opinionem & circa hoc duo facit. Primo comparat eam primae opinioni, secundo destruit eam ibi. [Sed tamen nec hi.] Dicit ergo primo, quod si aliquis dicat, quod materia praedicta modo disposita generet propter motum, quam ipsa mouetur, magis dicit secundum naturam quam illi, qui dicunt speciem separatam generare. Quia id, quod alterat, & transformat, magis est causa generationis in Phisicis: materia autem, secundum quod dicunt, sic informata, ut dictum est, alterat, & transformat: & nos etiam consueti sumus dicere in artibus, & in natura, hoc est efficiens, quod est transmutans, & alterans. Deinde cum dicit.

At neutri recte dicunt, nam si species causa sunt, cur non semper gignunt continenter, sed quandoque, & quandoque non, cum semper tum species, tum quae eas participant in ratione rerum? Praeterea, in nonnullis, aliam quandam esse causam spectamus. Nam Medicus in corpore sanitatem efficit, & scientiam sciente existente, & ipsa sanitate, & scientia, & hisce quae eas participant. Eodem modo, & in ceteris, quae facultate quadam sunt.

¶ Quod si qui materiam ipsam ob motum generare dicant, naturalius profecto dixerint, quam qui ita dicunt. Etenim quod alterat, quodque transfigurationem facit, causa ut quippiam oritur, rationem sibi vendicat magis. Et in omnibus ex aequo tam hisce, quae natura constant, quam quae ab arte proficiuntur, hoc agens dicere consueuimus, quod monendi vim obtinet.

Verum enim uero, & hi quoque non recte dicunt. Pati namque & moueri materiae est, agere vero & mouere, alterius potentia: palam autem est cum in his, quae arte, tum in his, quae natura sunt, nam neque aqua ex se animal

nimal, nec aliquid aliud. Similiter nec lignum, quod est materia lecti, aut scammii; sed artifex per artem quam habet in mente; ex his ergo patet, quod isti non recte dixerunt. Secundam rationem ponit, ibi [Et quoniam.] Dicens, quod tales non recte dicunt: quod patet & alia ratione, quia scilicet, derelinquunt principalem causam, auferunt enim formam, & quod quid est vniuersalium rei.

Et hoc patet per supra dicta: quia dictum est, quod ipsa auferunt causam mouentem, quae sublata (cum materia, quae est in potentia, non possit se mouere ad actum) necessario auferret etiam formam. Sed adhuc manifestat hoc idem per aliud, quod ipsi dicunt, ibi [Amplius autem.] Dicens, quod isti attribuunt corporali materiae potentias passuarum qualitatium; & per illas potentias valde organice, & tanquam per organa & instrumenta dicunt, quod materia generat aliam, afferentes causam, quae est secundum speciem, id est, secundum causam formalem; per quam vnumquodque collocatur in specie, ut dicitur secundo Phisicorum. Dicunt enim, quod calidum, quod est in materia, innatum est segregare; frigidum autem natum est congregare; segregat, n. calidum & dissoluit, frigidum autem congregat, & inspissat, miscet, & confundit. Et quia res omnes consistunt

mixtura; quadam & distinctione, ideo dicebant, quod ex his duobus omnia alia agunt, & patiuntur, & omnia ex eis generantur, & corrumpuntur: in tantum etiam, quod ignis, qui est formalissimus & maxime actiuus, aliquando motus a frigido, hoc modo instrumentaliter patitur, & non dixerunt aliquam causam efficientem vel formalem. Tertiam rationem ponit ibi [Amplius vero simile.] Quae talis est. Dicitur est, quod materia generatur per potentias passuarum qualitatium tanquam per organa, siue instrumenta: sed hoc dicere idem est, ac si diceretur, quod terra & vnumquodque instrumentorum sit causa eorum, quae generantur. Cum ergo hoc sit falsum, quia semper oportet lignum diuidi aliquo mouente ferram, aut secare, & lignum coaquari aliquo homine incidente, & mouente dolabram: & similiter est in aliis instrumentis, falsum est, quod materia mediantibus principiis talium qualitatium se moueat ad generationem; & ideo oportet, quod aliquid moueat & dirigat qualitates elementares ad species elementorum producendas. Et hoc est motus caeli, ut infra patebit. Quocirca, & si ignis maxime aliquid faciat, & moueat, tamen isti non vident, quomodo moueat, quia multo deterius mouet, quam organum: quia sicut dictum est, organum dirigitur ab artifice ad actum talem vel taliter, qui inducit formam operis artis: sed ignis corrumpit complexiones, & hoc est multo peius quam actio organi ordinata ab eo, quod mouet organum.

aqua & seipsa animal, neque lignum lectum, sed ars; quocirca & dicunt non recte propter hoc. Et quoniam relinquunt principalem causam, auferunt enim quod est esse & formam. Amplius autem & potentias attribuunt corpori, propter quas generantur valde organice, auferentes eam, quae secundum speciem, causam. Quoniam enim innatum est, ut inquit, calidum quidem segregare, frigidum autem congregare & aliorum vnumquodque hoc quidem facere, hoc autem pati, ex his dicunt, & per haec omnia alia generari & corrumpi. Videtur autem, & ignis ipse cum mouetur pati. Amplius vero simile aliquid faciunt, ut si quis ferrae & vnicuique instrumentorum attribuit causam eorum, quae generantur, necesse enim ferrante diuidi, & incidente coaquari, & in aliis similiter. Quocirca, si quidem maxime facit, & mouet ignis, sed quomodo mouet, non vident, quoniam deterius quam organa.

Te. co. 54.

Te. co. 55.

Te. co. 63. Te. co. 61.

LECTIO X.

LECTIO X.

Nobis autem & vniuersaliter prius dictum est de causis, & nunc determinatum est de materia & forma. Amplius vero quoniam secundum allationem motus demonstratum est, his sic se quoniam perpetua, necesse est, his habentibus & generationem esse continue. Allatio enim faciet generationem actualiter, quia adducit & abducit generans.

b Similiter autem manifestum, quoniam, & si priora benedicta sunt, transmutationem primam allationem, sed non generationem dicendum. Multum enim rationabilius est, ens non entigenerationis causam esse, quam non ens entii esse. quod fertur quidem igitur est; quod generatur autem non est. Propter quod, & allatio prior est generatione.

c Quoniam autem suppositum & demonstratum est, quod est

neceffe.] Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod mouens ad generationem est motus circuli caelestis, ex quo etiam probat continuitatem generationis & corruptionis. Secundo ostendit idem ex parte finis. ibi [Semper vero ut dictum est.] Circa primum duo facit. Primo dicit, quod mouens ad generationem est motus circuli caelestis. Secundo ostendit quid sit ille motus. ibi [Quoniam autem suppositum.] Circa primum duo facit. Primo proponit. Secundo probat. ibi [Similiter autem manifestum.] Dicit ergo primo, quod nobis volentibus vniuersalem causam efficientem perpetuae generationis manifestare, supponenda sunt ea, quae dicta sunt vniuersaliter de causis in secundo Phisicorum, & ea quae dicta sunt de allatione, quae est motus circuli caelestis. Demonstratum est enim in 8. Phisic. quod ipsa allatio, id est, loci mutatio, est motus perpetuus: his autem sic se habentibus, necesse est generationem continue esse: materia enim continue passibilis est: qualitates elementorum continue agunt, & patiuntur adiuicem: haec autem ideo facit mutatio, quia adducit, & abducit generans, scilicet Solem, qui est causa omnis generationis & corruptionis. Deinde cum dicit.

Te. co. 59.

Te. co. 56.

Te. co. 27.

Te. co. 55. & 56.

Ed & prius a nobis vniuersaliter de causis dictum est, & nunc de materia & forma pertractatum, atque determinatum. Praeterea cum demonstratum sit motum eum esse perpetuum, qui latiori accommodatur, his existentibus, & generationem, quoque continenter esse necesse est, latiori namque, continue generationem; ideo faciet, quia admouet, & abmouet id, quod gignendi vim obtinet.

Insuper & priora esse dicta recte, latiori, inquam, mutationum primam esse; & non generationem, dilucidum est. Nam multo magis consonum est rationi id, quod est ei, quod non est, ut nascatur causam esse, quam id, quod non est, ei quod est, ut sit. Sed quod latiori subit, est: quod vero oritur, non est. Itcirco & latiori generatione prior est.

Cum autem supponatur & demonstratum sit, continuam rebus ipsi

in vno & eodem generabili prius est generatio, quam loci mutatio. Deinde cum dicit. c ¶ Ostendit, quod allatio circuli caelestis est causa generationis; Thom. de Gener. E 3 & cor-

Te. co. 53.

Te. co. 53.

Ex Tex. com. 56. infra.

Te. co. 4. & 5. Meta. c. 27.

iterum ex igne aqua, tunc dicimus, quod sit generatio circularis: & ideo recta allatio, i. e. motus rectus, qui est in elementis, con- sequens eam, qua est in circuitu, est continua; quia Sole receden- te, conuertuntur elementa superiora in inferiora; accedente ve- ro, conuertuntur inferiora in superiora, & sic faciunt circuitum perpetuū secundū natura. Deinde cū dicitur g Ex determinatis soluit quādam quæ- sitionē, dicens quibus de terminatis simul mani- festū est, quod quā- dam querunt, sc. qua- re elementa iam infi- nito tempore transac- to non distant ab in- uicem separata & or- dinata in propriis lo- cis: cum vnum quodq; moueatur ad suam re- gionē; causa enim hu- ius est mutua transmu- tatio eorū: quia vnum quodque mutatur in quodlibet, vt supra o- stensum est: si enim v- num quodq; maneret in sua propria regio- ne, & non transmuta- retur ab alio elemen- to, quod est iuxta ip- sū, iam diu desti- tissent transmutatio- nes abinuitem, vel et- iam defecissent actio- nes & passiones: sed sic ut dictum est transmu- tantur ad inuicem se- cundum generationē & corruptionem propter motum cōtinuū obliqui circuli, qui diuersificatur nobis per accessum & recessum: quia autem sic ad inuicem transmuta- tur, nullum eorū ma- net ordinate in suo lo- co: sed quantum vnū accipit de natura pro- pinqui, tantum etiam accipit de loco eius, & permiscetur ei. Vnde terra & aqua vapo- rantia tendunt ad lo- cum aeris, & permiscetur cum eo. Et si- militer, quando ignis & aer frigore inspif- santur, vadunt ad lo- cū terræ & aquæ, & permiscetur cum eis. & ideo elementa non sunt ubique pura, sed in partibus, in quibus se contingunt, sunt permista. Quod autem dictū est de trans- mutatione elementorū, intelligendum est secundum partem & non totum; aliter enim destrueretur mū- dus. Vltimo epilogat, quæ dicta sunt, & est planum in litera. De- inde cum dicitur h Probat quoddam, quod supposituerat: lis erat enim supra, quod cōtinuitas generatio- nis est ex cōtinuitate motus: sed quia in isto

Te. cō. 24.
Te. cō. 60.

Te. cō. 61.

Te. cō. 62.

libro non probauerat motum esse cōtinuū & sempiternum, ideo primo ostendit motus cōtinuitatem: secundo dicit, vnde talis motus cōtinuitatem habeat. ibi [Continuus autem mo- tus.] Dicit ergo primo, quod sicut dictum est in octauo Physico- rum & in 12. Meta. quod si est motus, oportet quod sit mouens: Te. cō. 43.
& si semper est motus oportet semper esse mouens: & si semper & continue mouens mouet, oportet, qd sit vnum, tamen immo- bile secundum locum & inalterabile, & in- generabile. Dictū est autem, qd si sint multi circulares motus, oportet esse multos moto- res: ita tamen quod omnes sint æqualiter ordinati sub vno vni- uersitatis principio qd mouet primum mo- tum: sicut demonstra- tum est in 12. primæ Philosophiæ. Quod autem motus sit con- tinuus, probatur ex tempore, quod est se- cundum naturam cō- tinuum, & non defici- ens. Impossibile enim est, qd tempus sit sine motu, sicut impossibi- le est, qd passio sit sine proprio subiecto: est enim tempus nume- rus alicuius cōtinuū motus: est ergo nume- rus motus circularis, quia sicut determinat- um est in his, quæ in principio diximus. i. in octauo Phys. nullus motus potest esse con- tinuus & perpetuus, nisi solus circularis. Deinde cum dicitur i Inquirat vnde mo- tus habeat cōtinuita- tem. Et circa hoc duo facit. Primo mouet quæstionem: secundo soluit ibi. [Manifestū itaque.] Quarit ergo, cum motus sit conti- nuus, habetne conti- nuitatem propter hoc qd mobile sit cōtinuū vel propter locum, in quo est motus: vel pp passionē ad quam est motus. Deinde cum dicitur k Respondet dicens manifestum esse quod motus cœlestis est cō- tinuus: quia id, quod mouetur, est cōtinuum, & non quia locus in quo est motus, quia primus orbis non est in loco per se, nec est motus cōtinuus ab eo: & ideo non est cōtinuus ab eo loco, in quo mouet. Motus enim in genere non habet cōtinuitatem ab eo, in quo moue- tur: quia aliquādo est motus in passione, quæ non est cōtinua, nisi per accidens: quia id, cui accidit, est cōti- nuum, Te. cō. 43.
Ad hæc ex hisce colliquet id, quod nonnulli addubitant, cur cum corpo- rum quodque ad suum feratur locum in tempore infinito corpora deducta se- parataque non fuerunt. Nam mutua in sese migratio, huiusce rei causa exi- stit. Si enim in suo quodque loco mansisset, nec à vicino fuisset transmuta- tum: iam iam separata forent atque di- screta. Transmutatur igitur ob latio- nem, qua duplex est, & quia transmu- tationem subeunt, fieri non potest, vt ex ipsius vllum aliquo in loco statuto maneat. Quid igitur generatio sit at- que corruptio, & quam ob causam, & quid generabile & corruptibile, ex hisce, quæ diximus, manifestum est. Te. cō. 71.
Cum autem sit necesse quippiam esse mouens, si futurum est, vt sit motus, quem, idmodum antea dictum est in aliis, & si motus semper sit semper esse quippiam mouens, & si cōtinuus v- num idemque & immobile, & ab alte- ratione generatione immune, & si plures sint motus circulares, plura qui- dem; sed omnia hæc quodammodo sub vno esse principio necesse sit, & cum tem- pus sit cōtinuum, motum esse cōtinuum, si quidem fieri nequit, vt sit tempus sine motu, tempus profecto cōtinuum cuiuspiam numerus erit. Eius igitur, qui in gyrum sit sicuti in hisce, quæ initio diximus, profinitum est. Te. cō. 43.
i xime accedit. Cuius rei, vt sepe diximus, causa, circularis latio est, solae- nim continens est. Quocirca & cetera alia, quæ in sese secundum affectus at- que vires transmutari solent, ceu cor- pora simplicia, circularem imitantur lationem, nam cum ex aqua gignitur aer, & ex aere ignis, & rursum ex igne aer, & ex aere aqua, in orbem ire gene- rationem ideo dicimus, quia sursum eodem redit, recipiturque. Quare & recta horum latio, circularem imitata lationem, continens existit. Te. cō. 43.
Ad hæc ex hisce colliquet id, quod nonnulli addubitant, cur cum corpo- rum quodque ad suum feratur locum in tempore infinito corpora deducta se- parataque non fuerunt. Nam mutua in sese migratio, huiusce rei causa exi- stit. Si enim in suo quodque loco mansisset, nec à vicino fuisset transmuta- tum: iam iam separata forent atque di- screta. Transmutatur igitur ob latio- nem, qua duplex est, & quia transmu- tationem subeunt, fieri non potest, vt ex ipsius vllum aliquo in loco statuto maneat. Quid igitur generatio sit at- que corruptio, & quam ob causam, & quid generabile & corruptibile, ex hisce, quæ diximus, manifestum est. Te. cō. 71.
i Cum autem sit necesse quippiam esse mouens, si futurum est, vt sit motus, quem, idmodum antea dictum est in aliis, & si motus semper sit semper esse quippiam mouens, & si cōtinuus v- num idemque & immobile, & ab alte- ratione generatione immune, & si plures sint motus circulares, plura qui- dem; sed omnia hæc quodammodo sub vno esse principio necesse sit, & cum tem- pus sit cōtinuum, motum esse cōtinuum, si quidem fieri nequit, vt sit tempus sine motu, tempus profecto cōtinuum cuiuspiam numerus erit. Eius igitur, qui in gyrum sit sicuti in hisce, quæ initio diximus, profinitum est. Te. cō. 43.
i Sed vtrum motus ideo sit cōtinuus, quia id, quod motum subit, cōtinuum sit, an quia id, in quo sit motus, locus in- quam, aut affectus? Te. cō. 43.
i Palam sane est, motum ideo conti- nuum esse, quia id quod mouetur, con- tinuum est. Nam quo pacto cōtinuus est affectus, nisi quia res ea, cui acci- dit, cōtinua est. Si vero & quia id, in quo hoc soli loco competit, quippe qui

Te. cō. 43.

Te. cō. 43.

Te. cō. 71.

num. Si autem aliquis motus sit cōtinuus ab eo, in quo mouetur, hoc habebit solus motus localis: quia locus habet quan- dam magnitudinem & cōtinuitatem. Sed nec omnis motus localis, sed solus circularis, quia quod mouetur circulariter, est idem & semper, & seipso cōtinuum: & ideo facit motum sem- piternum & cōtinuum: motus sempiter- nus facit tempus sem- piternum. Te. cō. 63.
LECTIO XI
Postquam Philo- sophus determi- nauit de principiis ge- nerationis, & corrup- tionis, & cōtinui- tatis eius. In parte ista mouet quæstionem quādam, quæ potest oriri ex prædictis. Cū enim dictum sit, quod motus circularis sit causa generationis & corruptionis, & per- petuitatis, siue conti- nuitatis earum, & o- stensum sit, quod iste motus sit ex necessitate cōtinuus & sempiternus, non est osten- sum, qd effectus eius de- beat esse necessarius. Et ideo hic quarit Phi- losophus, vtrū omnia quæ generantur, ex ne- cessitate generantur. Et circa hæc duo facit. Primo mouet quæsti- onem secundum osten- dit, quomodo sit gene- ratio infinita. ibi [Si quidem enim in infi- nitum.] Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionē, & breuiter soluit; secundo repetit, vt eam melius declararet: ibi [Vtrum igitur omnia talia.] Circa primum duo facit. Primo mouet quæ- sitionem, secundo sol- uit. ibi [Quoniam enim quidem.] Dicit ergo primo, qd quia nos vi- demus in omnib. con- tinue motis, siue secū- dum generationē siue secundum alterationē, siue vniuersaliter secundum omnē tran- smutationē moueantur, qd post transmuta- tionem est ens, & vide- mus, qd vnum genera- tur post aliud, & non deficit: videndum est, vtrum aliquid ex ne- cessitate generetur, vel incidentaliter; sed o- mnia cōtingit esse ge- nerata, & non genera- ta. Deinde cum dicitur b Ponit solutionem, & primo ponit eam, secundo probat. ibi [Vniuersaliter autem quoniam contingit.] Dicit ergo primo, quod manifestū est in quibusdam, quod mox, vt erunt quædam alia, generantur ex necessitate, & propter illa sint. Vt si terra maderit, necesse est terram vapore, & ex vapore nubem generari, & ex nube pluuiam, & ex pluuiā terram maderi, & ex illa necesse est iterum exire in vapore, & sic in infini- tum; cum enim de aliqua re in sua causa efficiente & materiali determinata, verum est dicere nunc, quoniam erit, & oportet il-

Te. cō. 63.

Te. cō. 64.

Te. cō. 65.

Te. cō. 68.

Te. cō. 61.

Te. cō. 66.

Te. cō. 67.

Sup. tex. com. 51. post me- dium.

lam aliquando existere: sicut patet in prædictis exemplis. Ali- quid tamen futurum esse non habens causam determinatam, ni- hil prohibet contingere non esse, verbi gratia verum est nunc di- cere de aliquo, quod ipse est futurus incidere, potest tamen im- pediri propositum eius: & ita non incidet. Deinde cum dicitur c Probat prædictam solutionē: & est ratio sua talis, sicut est in entis diuisione ita vniuersaliter est in ge- neratione: sed in enti- bus ita est, quod quæ- dam sunt contingen- tia esse & non esse, & quædam non contin- gunt non esse, sed sunt ex necessitate: ergo ita est in generatione, quia quædam ex ne- cessitate generabun- tur, & quædam con- tingit generari. Deinde cum dicitur d Repetit prædictam quæstionē, vt melius eam declarat: & circa hoc duo facit: primo ponit eam, secundo soluit ea. ibi [Aut non adhuc.] Quarit ergo primo, vtrum omnia, quæ generantur, sint talia, quod ex necessi- tate generentur: aut non sint talia omnia, sed aliqua contingen- ter, vel quædam neces- sario, ita scilicet, quod sit sicut in rebus, quod quædam sunt contin- gentia & possibilia nō esse, & quædam neces- se est simpliciter esse, quæ impossibile est non esse. An ita est cir- ca generationē, quod quædam necessario generantur quibus- dam generatis, & quæ- dam non possibile ge- nerari non generatis illis, verbi gratia, si est necesse fieri conuersi- ones, id est, cum vide- amus, quod vniuersa- liter generatio poste- riori, necesse sit gene- ratum prius esse: an ne- cesse sit econuerso, sc. generato priore, neces- se sit generari poste- rius. v. g. nos videmus, qd si domus est generata, necesse est fundamentū esse generatum; & si fundamentum est, necesse est priusquam ita fuerit generatum, fuisse lutum. Quæra- mus ergo vtrum con- uertatur, quod si fun- damentum est gene- ratum, quod etiā do- mus sit generata, vel non conuertitur. De- inde cum dicitur e Soluit propositam quæstionem dicens, qd non est necesse con- uersionem fieri, ita qd vno generato generetur aliud, & econuer- so ex necessitate; nisi generato priori simpliciter necesse sit gene- rari posterius. Si autem ita fuerit in domo & fundamento, quod scil. generata domo necesse sit necessitate absoluta generari fun- damentū, tunc etiam necesse est fundamento generato, generari domum. Sic. n. ostensum est supra, quod prius hoc modo se habet ad posterius, scil. qd vno generato, generatur aliud, & econuerso: quia,

B

C

D

E

aliquam habet, huius autē quod circulo solum cōtinuum, quo- circa idem sibi ipsi semper conti- nuum. Hoc igitur est, quod facit cōtinuum motum, quod in cir- cuitu corpus fertur, motus autem tempus.

LECTIO XI

Quoniam autem in continue motis secundum generatio- nem aut alterationem, aut vniuer- saliter transmutationē, huiusmo- di videmus ordine quodam esse, ac generari hoc post hoc, ita vt non deficiat, videndum est, vtrū est aliquid, quod erit ex necessi- tate, aut nihil, sed omnia contingit non fieri.

Quoniam enim quædam ma- nifestū, & quia mox erunt, & fut- urum aliud propter hoc. Quod quidem. n. verum est dicere, quia erit, oportet hoc esse quandoque verum quia est; quod autem nunc vtrū dicere, quia futurum est, nihil prokibet non fieri, futurum enim incidere quis non incidet.

Vniuersaliter autem quoniam contingit quædam entium esse, & non esse, manifestum quoniam, & quæ generantur, ita habebunt, & non ex necessitate hæc erunt.

Vtrum igitur omnia talia aut non, sed quædam necesse simpli- citer fieri. Et est, quemadmodum contingit in esse, hæc quidem im- possibile non esse, hæc autem pos- sibile, ita & circa generationem. v. g. conuersiones necesse est fieri, & non possi- bile est nō continge- re. Si igitur quod prius necesse est fieri, si qd posterius erit. v. g. si do- mus & fundamentum, si vero hoc, lutum prius, ergo, si fundamentū factum est, necesse & domū fieri.

Aut non adhuc si non, & illud necesse generari, aut non necesse est esse adhuc: si autē & id necesse generari simpliciter si essent hoc, & fundamento generato, necesse generari domū. sic enim prius se

magnitudinem quādam habeat, & magnitudinibus autem sola circularis continua est, adeo vt ipsa sibi semper continua sit. Corpus igitur circulare, quod ferri affolet, motum facit conti- nuum, motus vero, tempus.

LECTIO XI

Vm autem in hisce, quæ per or- tum alterationem ve, aut omnino transmutationem continenter mouen- tur; hæc post deinceps esse ac oriri intan- tum vt non deficiant, videamus, vtrum quippiam sit, quod erit necessario, an ni- hil, sed omnia non fore contingat, consi- derandum est.

Palam enim est, quod nonnulla, at- que continuo fore & esse futurum, hac de causa, diuersa sunt. Nam de quo ve- rum est dicere ipsum fore, de eo tandem hoc ipsum, inquam, esse verum sit oportet, de qua vero nunc verum est dicere, ipsum esse futurum, hoc non fore nihil verat. Nam tamesi futurum est, vt quippiam ambulet tamen fieri potest, vt non ambulet.

Omnino autē cum ex entib. nonnul- la & esse, & non esse contingat, quod & ea, quæ gigni solent, ita sese habebunt, & non necessario erunt, apertum est.

Vtrum igitur vniuersa sint eiusmo- di, an non, sed aliqua simpliciter fore necessarium sit. Et sicut in ipso esse sit, vt quædam non possint non esse, quædam possint non esse, sic & in ipsa quoque ge- neratione, verbi gratia solstitia fore ne- cesse est, nec fieri potest, vt non contin- gat. Si igitur prius fore necesse est, si po- sterius erit, vt si domus fundamentum, si vero fundamentum lutum, nonne ergo si fundamentum factum est, domum quoque fore necesse est.

An non adhuc nisi: & eam fore simpliciter necesse sit? quod si hoc sit factū fundamento, fore durum ne- cesse est. Nam sic prius sese habet ad posterius. Quæ de causa, si hoc erit, an- re fore illud est necesse. Si itaque est

conuertitur, quod si fun- damentum est gene- ratum, quod etiā do- mus sit generata, vel non conuertitur. De- inde cum dicitur e Soluit propositam quæstionem dicens, qd non est necesse con- uersionem fieri, ita qd vno generato generetur aliud, & econuer- so ex necessitate; nisi generato priori simpliciter necesse sit gene- rari posterius. Si autem ita fuerit in domo & fundamento, quod scil. generata domo necesse sit necessitate absoluta generari fun- damentū, tunc etiam necesse est fundamento generato, generari domum. Sic. n. ostensum est supra, quod prius hoc modo se habet ad posterius, scil. qd vno generato, generatur aliud, & econuerso: quia,

quia, si posterius est generatum, necesse est generari prius, & e-
conuerſo: & si posterius necessario generatur, necesse est gene-
rari prius & conuerſitur: quia si illud, quod est prius generatum
puta fundamentum, necesse est generari, quod est posterius, pu-
ta domum. Sed si verè loquamur, non propter illud, quod do-
mus sit causa genera-
tionis fundamenti:
sed quoniam subie-
ctum sit ex necessitate
futurum, fuit neces-
sitas suppositionis ex
hypothesi: quia posito
toto, necesse fuit ſup-
poni & partem, & id-
eo non conuerſitur.
Conuertitur autem in
omnibus, in quibus
posterius generatur a
priori, sicut ex tota
causa materiali tota
manente, quodã cou-
tinue accedente, & re-
cedente: quia in talib.
priori ſemper genera-
to, necessario genera-
tur posterius, & econ-
uerſo. Est ergo ſum-
ma ſolutionis in hoc,
quod quando termi-
ni generationis ita ſe
habent, quod vterque
ſit tota materia alte-
rius, & conuerſo: ſic-
ut est in exemplis ter-
ræ compluræ, vapo-
ris, nubis & pluuiæ: &
ſimiliter in generatio-
ne elementorum ſub
circulo decliui, tunc
necesse est, quod vno
generato, generetur
aliud, & econuerſo; &
hoc ideo, quia vtrum-
que est prius & poste-
rius reſpectu alterius.
Quando vero vnum
non est tota materia
alterius, ſicut funda-
mentum non est tota
materia domus, tunc
non est necesse, quod
priori generato, gene-
retur posterius, ſic-
ut fundamento gene-
rato, non est necesse
generari domum: do-
mo tamen generata,
necesse est generari
fundamentum, non
quidem necesse ab
ſoluta, ſed ex ſuppo-
ſitione, dato, ſcilicet, qd
fundamentum ſit pars
domus: quia posito
toto, necesse est poni partem.

LECTIO XII.

Siquidem enim in infinitum
tendit, & ad inferius, non erit
necesse eorum, quæ poſtea, hæc
generari ſimpliciter, ſed neque ex
ſuppoſitione.
b Semper enim alterum anterius
necesse eſſe, ideo & necesse illud
generari. Quocirca, ſi non est
principium infiniti, neq; primum
aliquid erit, propter quod nil ne-
ceſſe erit generari.
c At vero neque in ſinem habentibus
hoc eſt dicere vere, quod
necesse eſt ſimpliciter generari. v.
g. domum, quando fundamen-
tum generatur. Quando enim
generatur, niſi necesse eſt gene-
rari ſemper, hoc accidit ſemper
eſſe, contingens ſemper non eſſe.

d Sed oportet ſemper generatio-
nem eſſe, ſi ex necesse eſt eius
generatio: ex necesse eſt enim &
ſemper ſimul, quod enim eſt ne-
ceſſe, nõ poſſibile non eſſe. Quo-
circa ſi ex necesse eſt, ſempiternum
eſt; & ſi ſempiternum,
ex necesse eſt. Et ſi generatio, igitur
ex necesse eſt, perpetua eſt
generatio huius, & ſi ſempiterna
ex necesse eſt.

LECTIO XII.

In iſto loco Philoſophus oſtendit ex prædictis quomodo ge-
neratio ſit infinita, quia, ſcil. in circuitu, & non ſecundum
rectum: & primo hoc facit, ſecundo mouet quaſdam quaſtiones.
ibi [Quare ergo hæc quidem.] Circa primum duo facit. Primo
probat, quod generatio ſit infinita non ſecundum rectum, ſed
in circuitu. Primo per diſtinctionem, ſecundo per cauſam ibi. [Et
aliter apparuit.] Circa primum duo facit. Primo probat, quod
generatio non poteſt eſſe infinita ſecundum rectum: ſecundo re-
colligit rationem, & ordinat eam. ibi [Necesse autem.] Circa pri-
mum intendit Philoſophus talem rationem, ſi generatio eſt ſe-
cundum rectum, non erit ex necesse eſt & ſemper: ſed generatio
eſt ex necesse eſt, vt oſtenſum eſt; ergo non eſt ſecundum rectum.
In iſta ratione ſic procedit. Primo ponit maiorem, ſecundo mi-
norem. ibi [Sed oportet ſemper generationem.] Tertio conclu-
ſionem. ibi [Et igitur alicuius.] Circa primum duo facit. Primo
probat, quod generatio non eſt neceſſaria in infinitis ſecundum

rectum: ſecundo in habentibus ſinem. ibi [At vero neque in ſi-
nem habentibus.] Circa primum duo facit. Primo proponit, ſe-
cundo probat. ibi [Semper enim alterum anterius.] Ad euidentiã
primæ partis ſciendum eſt, quod ſicut ſupradictũ eſt, in his, quæ
generantur adinuicem, ſemper vnum eſt prius, & alterum poſte-
rius, & necesse eſt ge-
nerato priori, genera-
ri poſterius, & econ-
uerſo in his, in quibus
eſt neceſſitas abſolu-
ta. In his vero, in qui-
bus eſt neceſſitas ex
ſuppoſitione, oportet
aliquid eſſe prius, &
aliquid poſterius. Di-
cit ergo primo, quod
ſi generatio tendit in
infinitum, ſiue ſupe-
rius ad generata, ſiue
inferius ad genera-
nda, non eſt necesse nec
necesse eſt abſoluta,
nec necesse eſt ex ſup-
poſitione generari eo-
rum, quæ poſtea, i. e.
aliquid, quod ſit de
numero eorum, quæ
ſunt poſt. Quod eſt
contra id, quod ſupra
eſt probatum: vbi di-
ctum eſt, quod gene-
rato priori, necesse eſt
generari poſteriũ. De-
inde cum dicit.
b ¶ Probat propoſi-
tum, dicens quod in
his, quoruũ primo ge-
nito necesse eſt aliud,
ſcil. poſterius generari
quacumq; necesse eſt,
ſemper alterum eſt an-
te, & aliud poſt: ſicut
ante eſt terra, madaſ-
ta, quam vaporatio,
licet etiam in conuer-
ſione ante ſit vapo-
ratio quam terra mada-
ſta: quia vtrumq; ſe
habet ad vtrumque,
vt prius & poſterius.
Similiter eſt prius fun-
damentum, quam ſit
domus: ſed in infinitis
nullum eſt primum,
& per conſequeus nec
poſtremũ: ergo nõ eſt
necesse generari, & ita
nõ eſt neceſſaria gene-
ratio. Deinde cũ dicit.
c ¶ Oſtendit, quod ge-
neratio non poſſit eſſe
infinita in habenti-
bus ſinem dicens, quod
neq; eſt verum dicere
in habentibus ſinem,
quod necesse ſit ſim-
pliciter generari. Et
eſt intelligendum, quod ſi non fiat reiteratione, quia ſi in talibus
generatio reiteratione, tunc erit circularis, & non ſolum recta, ver-
bi gratia non eſt necesse generari domum, fundamento genera-
to, ſi enim, quando fundamentum eſt generatum, necesse eſt
ſemper generari hoc, id eſt, domum, ſequeretur, quod illud, qd
contingit, non ſemper eſſe, ſemper eſſe. Cum autem videamus
ad ſenſum, quod non ſemper generatur domus generato funda-
mento, ſequitur, quod non ſit necesse generato fundamento ge-
nerari domum. Deinde cum dicit.
d ¶ Ponit minorem, & probat eam, quia manifeſta eſt per prædi-
cta. Vnde dicit, quod generatio eſt ſemper, quia generatio eius,
ſcilicet poſterioris, ex necesse eſt abſoluta eſt generatio prioris:
quod autem eſt ex necesse eſt, & quod eſt ſemper, ſimul ſunt,
quia ſi vnum eſt, & reliquum, & hoc ſic probat, quia illud, quod
necesse eſt eſſe, impoſſibile eſt non eſſe, & quod impoſſibile eſt
non eſſe, necesse eſt ſemper eſſe. Quocirca, ſi aliquid eſt ex necesse
eſt, eſt ſempiternum, & econuerſo, ſi eſt ſempiternum, eſt ex
necesse eſt. Deinde cum dicit.

LECTIO XII.

Quod si deorsum versus, in infini-
tum abeant, haud quaquam ex
posterioribus hocce fore simpliciter, sed
nec ex suppoſitione quidem erit ne-
ceſſe.
Nam ſemper aliud ante neceſſario
erit, quo circa & illud fore neceſſarium
erit. Quare, ſi infiniti non ſit princi-
pium, nec primum quicquam erit, ob
quod fore erit neceſſarium.

At vero nec in hiſce quidem, quæ ſi-
nem habent atque terminum; hoc ve-
re dici continget, ſimpliciter, inquam,
fore quippiam, ceu domum, cum factũ
fuerit fundamentum. Nam cum fuerit
factum, niſi ſemper eam fieri ſit necesse,
ſemper id eſſe, quod poteſt non eſſe, eue-
niet.

At generatione ſemper ſit eſt necesse,
ſi ipſius generatio neceſſario ſit, nam ne-
ceſſario & ſemper, ſimul ſunt, quod e-
nim eſt necesse, non poteſt non eſſe.
Quare, ſi quid neceſſario eſt, ſempiternum
eſt, & ſi ſempiternum eſt, neceſſa-
rio eſt. Si itaque huiusce generatio ne-
ceſſario eſt, ſempiterna eſt, & ſi ſempiternum,
neceſſario eſt.

est intelligendum, quod si non fiat reiteratione, quia si in talibus
generatio reiteratione, tunc erit circularis, & non solum recta, ver-
bi gratia non est necesse generari domum, fundamento genera-
to, si enim, quando fundamentum est generatum, necesse est
semper generari hoc, id est, domum, sequeretur, quod illud, qd
contingit, non semper esse, semper esse. Cum autem videamus
ad sensum, quod non semper generatur domus generato funda-
mento, sequitur, quod non sit necesse generato fundamento ge-
nerari domum. Deinde cum dicit.
d ¶ Ponit minorem, & probat eam, quia manifesta est per prædi-
cta. Vnde dicit, quod generatio est semper, quia generatio eius,
scilicet posterioris, ex necesse est absoluta est generatio prioris:
quod autem est ex necesse est, & quod est semper, simul sunt,
quia si vnum est, & reliquum, & hoc sic probat, quia illud, quod
necesse est esse, impossibile est non esse, & quod impossibile est
non esse, necesse est semper esse. Quocirca, si aliquid est ex necesse
est, est sempiternum, & econuerſo, si est sempiternum, est ex
necesse est. Deinde cum dicit.

te.com.
17.
te.com.
56.
te.com.
59.

te.com.
69.

te.com.
70.

¶ Concludit, qd alicuius generatio est ex necesse eſt ſimpliciter, &
nõ ex ſuppoſitione, cũ nõ poſſit eſſe ſecũdũ rectũ, vt oſtenſũ eſt,
necesse eſt, qd ſit circularis & per reiterationẽ. Deinde cum dicit.
¶ Recolligit rationẽ, & ordinat dicẽs, qd necesse eſt, qd generatio
aut habeat ſinem, aut non. Sed quod non habeat ſinem, ſupra pro-
batum eſt, tam ex parte
motus in 1. li. quam
ex parte finis in 2. Si ergo
non habet ſinem, aut
eſt infinitum ſecundũ
rectũ, aut in circuitu:
ſed ſicut ſupra oſten-
ſum eſt, non eſt poſſi-
bile, qd ſit infinita ſe-
cundum rectum: quia
in infinitis nõ eſt prin-
cipium: neq; ad infe-
rius, i. e. ad futura ge-
neranda, neq; ad ſupe-
rius, id eſt, ad præteri-
ta generata. Cum au-
tem generatio nec ha-
beat principium, nec
ſit finita, necesse eſt,
quod ſit ſempiterna,
& per conſequeus ſit
in circuitu; & ſi eſt in
circuitu, necesse eſt eã
conuerſi ab vltimo in
primum. v. g. ſi hoc eſt
ex necesse eſt genera-
tum ab hoc, ſicut ter-
ra complurã a pluuiã,
necesse eſt, quod ge-
neratum illud, quod
ſit, eſt prius, ſcil. plu-
uiã, generatum, & ſi
pluuiã eſt generata,
necesse eſt, quod prius
fuerit aliquid genera-
tum, ſcil. nubes; & ſi
nubes, oportet prius,
quod fuerit vapor, &
ſi vapor, oportet prius
quod fuerit terra mada-
ſta, & ſic aliquando
reuertitur in prin-
cipium, & ſic ſit conti-
nua: quia nihil differt
dicere, quod conuer-
ſio fiat per medium v-
num, vel per duo, vel
per plura, dummodo
ab vltimo redeat in
primum. Neceſſariũ
ergo ſimpliciter eſt, qd
vnum generetur ab al-
tero in motu & gene-
ratione, quæ eſt in cir-
cuitu: & ſi aliqua ne-
ceſſe eſt in circuitu ge-
nerari, necesse eſt iſta
ſimpliciter generari,
& conuerſo, ſi necesse
eſt iſta ſimpliciter ge-
nerata eſſe, iſta necesse
eſt in circuitu genera-
ri: hoc ergo, ſcil. quod
generatio ſit perpetua
non in rectum, ſed cir-
culariter, rationabili-
ter apparuit. Deinde
cum dicit.
g ¶ Oſtendit hoc idẽ
p cauſam dicẽs. Quod
aliter poteſt etiã hoc
idem demonſtrari, ſe-
per motum cœli: quia
enim ipſe eſt in cir-
citu, ideo ex necesse eſt
elementa adinuicem generantur. Si enim motus cœli eſt in cir-
citu, oportet qd quæcunq; ſunt paſſiones huius motus, & qua-
cunq; ſunt per hunc motum ſolum, ſicut per cauſam efficientem,

quod etiam illa ſint. Si enim quod in circuitu mouetur, mouet e-
lementa, necesse eſt etiam, quod motus horum, quæ ſunt paſſio-
nes eius, & quod motus eorum, quæ ſufficienter generantur ab
hoc, ſint etiam ex necesse eſt. v. g. cum allatio ſuperioris, hoc eſt
circuli decliui, ſit in circuitu, necesse eſt, quod moueantur etiã
alii planeta. Quia ve-
ro hoc, i. e. Sol moue-
tur in circuitu, necesse
eſt etiam horas in cir-
citu generari & itera-
ri; horis autem in cir-
citu generatis, ne-
ceſſe eſt, qd omnia quæ
ſunt a cauſa efficiente
ſicut a motu Solis, &
motu horarũ, ſint et-
iam generata ex necesse
eſt, & in circuitu: &
hæ ſunt generationes
elementorum, quia ex
iſtorum generatione
omnia alia generantur,
maxime omnia tem-
poralia. Deinde cum
dicit.
h ¶ Mouet duas qua-
ſtiones: ſecundam. ibi
[Principium autẽ in-
tentionis.] Circa pri-
mum duo facit. Primo
mouet quaſtionẽ, ſe-
cundo ſoluit. ibi [In
rectum itaque.] Qua-
rit ergo primo, quare
in quibuſdam cauſa vi-
detur, qd in circuitu ge-
neratur. v. g. aer & aqua
& cœtera elementa:
quia, ſi nubes erit, o-
portet pluerẽ, & ſi plu-
et, oportet nubes eſſe,
& iteratur: in quibuſ-
dam vero non eſt ita: cit forte
nam homines & ani-
malia nõ reiteratione:
nõ enim eſt necesse re-
generari, ſi pater tuus
eſt generatus, ſed ſi tu
eſt generatus, necesse
eſt patrem tuum gene-
ratum fuiſſe. Deinde
cum dicit.
i ¶ Soluit dictam qua-
ſtionẽ dicens, quod
quare animalia nõ rei-
terantur, eſt, quia eorũ
generatio eſt ſecundũ
rectum, & non ſecun-
dum circuitum. Nam,
ſicut ſupra dictum eſt, te.com.
vbi vterq; terminorũ
nõ eſt tota materia ad
alterum, vt vno moto-
re diuerſimode ſe ha-
bẽte educatur vtrũq;
de vtroq; in his nõ eſt
gũtio circularis, ſicut
in te & patre tuo: quia
pater tuus nõ eſt tota
materia tua: in elemẽ-
tis vero vnum eſt tota
materia ad aliud, & v-
no motu decliuiſis cir-
culo poteſt educi v-
num quodq; ab altero:
& ideo in eis eſt ge-
neratio circularis. De-
inde cum dicit.
k ¶ Ponit aliam qua-
ſtionẽ: & primo po-
nit, ſecundo ſoluit ibi. [Quorum quidẽ igitur.] Quia enim pro-
batum eſt, quod generatio ſit perpetua per reiterationem, poſſet
aliquis credere, quod omnia eadẽ reiterationẽ; & ideo dicit, quod
prim-

Si igitur generatio cuiuspiam neceſſario ſimpliciter ſit, in orbem eã eo-
demque reuertatur, necesse eſt.

Nam generationem, aut terminum
habere, aut non habere, necesse eſt. Et ſi
non habeat, aut in rectum, aut in cir-
culum. Horum autem, ſi ſempiterna ſit
in rectum minime poſſibile eſt, quia ne-
quaquam ſit principium, neque deor-
ſum, vt in futuris accipimus, neque ſur-
ſum, vt in hiſce quæ iam facta ſunt. At
eſſe principium, ſi finita non ſit, atque
eam ſempiternam eſſe, necesse eſt. Quo-
circa circularis ſit, eſt necesse. Igitur re-
greſſum fieri necesse erit, vt ſi hoc neceſ-
ſario ſit, ergo & prius, at vero ſi hoc, &
poſterius fore erit necesse. Atque hoc
ſemper continue, nihil enim reſert, per
duo an plura hoc dicamus. Igitur neceſ-
ſario ſimpliciter, circulari motui atque
generationi competit. Et ſi in orbem
fiat generatio, fore quodque, & eſſe fa-
ctum necesse eſt, & ſi necesse ſit, horum
generatio circularis erit. Hæc itaque
non ſine ratione accidunt, poſteaquam
motus ille circularis atque cœleſtis per-
petuus eſt.

¶ Nam hæc neceſſario ſunt, & erunt
quæcunq; huiusce motiones ſunt, &
quæcunq; propter hunc ſunt motum.
Nam ſi id, quod in orbem mouetur, ali-
qua ſemper moueat, eorum quoque mo-
tum circularẽ eſſe necesse eſt, vt ſi ſu-
pera latior orbita ſit, Sol orbita moue-
tur. Quoniam autem hoc pacto moue-
tur, hæc ſane de cauſa, anni tempora in
circuitum ſunt, redeuntque. Quæ cum
ita ſiant, omnia profecto, quæ ſub ipſis
ſunt, haud ſecus ſient.

Cur nam igitur quadam ita fieri vi-
dentur, nempe circularim oriri vt plu-
uiã & aer, nam ſi nubes erit, pluat et-
iam oportet, ſi pluet, nubem quoque fo-
re conuenit, homines vero & animalia
in ſeſe non redeunt, remeantque, ita vt
idem rurſum oriatur, non enim ſi pa-
ter ſit, te fore, ſed illum, ſi tu ſis, necesse
eſt.

Hac autem generatio in rectum pro-
ficiſci videtur.

Rurſum autem hoc conſiderationis
initium ſumatur, ſimilime modo vni-
uerſa redeant, an non, ſed quadam nu-
mero, quadam ſpecie ſolum.

¶ Ponit aliam qua-
ſtionẽ: & primo po-
nit, ſecundo ſoluit ibi. [Quorum quidẽ igitur.] Quia enim pro-
batum eſt, quod generatio ſit perpetua per reiterationem, poſſet
aliquis credere, quod omnia eadẽ reiterationẽ; & ideo dicit, quod
prim-

principium intentionis in hac vltima parte, est quætere vtrum F omnia similiter reiterantur aut nõ, sed hæc quidem reiterantur eadem numero, alia vero solum eadem specie. Ex quo enim omnium est generatio secundum materiam, videtur quod omnia eadem secundum numerum debeant iterari. Deinde cum dicit.

I ¶ Soluit hanc quæstionem, dicens. Quod ea, quorum substantia non corrumpitur in mutatione, manifestum est, quod iterantur eadem numero, sicut Sol reiteratur in obliquo circulo: quia modus sequitur id, quod mouetur; quia non est motus, nisi existentis in actu, vt ostensum est in quinto Physicorum. Ea vero, quorum substantia non est incorruptibilis, sed est corruptibilis, necesse est iterari eadem specie, & non eadem numero, & ideo aqua, quæ est ex aere, & aer ex aqua, sunt specie eadem, non eadem numero; corrumpitur enim eorum substantia in tali transmutatione. Sed tamen, cum aer sit tota materia aquæ, & e conuerso, talia reiterata magis accedunt ad identitatem materiam quam animalia & homines reiterari. Vnum enim animal generans, puta

I Quorum quidem igitur incorruptibilis substantia mota, manifestum, quoniam & numero eadem erunt; motus enim sequitur, quod mouetur, quorum autem non, sed corruptibilis necesse est specie, numero autem non reiterari. Ideo aqua ex aere, & aer ex aqua, specie idem, non autem numero. Si autem & hæc numero, sed non quorum substantia generatur, ens tale quale contingit non esse.

Quorum igitur substantia motum subiens incorruptibilis est, ea omnia, vt patet, etiam numero eadem redire solent: nam motus, id comitari solet, quod motu cietur: quorum vero non, sed corruptibilis, specie non idem numero, reuerti necesse est. Quocirca, cum ex aere aqua fit, & ex aqua aer, aer specie idem, non numero, redit. Quod si & eadem numero aliquo redeant, non tamen ea, quorum substantia ortum subit. eiusmodi existens, qua non esse possit.

animalia non reiterantur eadem numero, & sic concordat cum secunda. Vel quod non ex necessitate est in eis reiteratio in generatione, siue secundum numerum, siue secundum speciem. Et patre tuo generato, non est necesse te generari, sed te generato, necesse est patrem tuum generatum fuisse. Et in hoc non contradicit secundæ solutioni: quæ dicit, quod si iteratur eadem specie, non eadem numero.

bos, non est tota materia generari alterius bouis: & ideo minus accedunt ad identitatem numeralem, quam elementa circulari generatione elementorum: vnde & si propter hoc concedatur, quod elementa aliquo modo reiterentur eadem numero, non tamen conceditur, quod propter hoc simpliciter reiterentur eadem numero: quia eorum substantia est talis corruptibilis, qualem non contingit esse eadem in generato, & in eo, ex quo generatur. Sed videtur in solutionibus istarum duarum quæstionum esse contradictio: nam in prima dicit Philosophus, quod animalia non reiterantur, in secunda vero dicit, quod reiterantur eadem specie. Sed dicendum, quod prima dicit; quod animalia

Commentariorum Diui Thomæ Aquinatis super duos Libros Aristotelis de Generatione & Corruptione finis.

